Universidad de Deusto
Biblioteca

D.

HIERONYMI

OPERA

T. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

OMNES QVAE EXTANT

D. HIERONYMI STRIDONENSIS LVCVBRATIONES, ADDITIS VNA PSEVDEPIGRAPHIS ET ALIENIS, SCRIPTIS IPSIVS ADMIXTIS,

in nouem tomos, per DES. ERASMVM ROTERODAMVM digestæ, ac tanta uigilantia postremum emendatæ, ut eruditus lector uix quicquam ultra queat desiderare. Præterea Indici operis qualis sit facta accessio, ex epistola ipsi præmissa, nobis tacentibus cognoscere licebit.

COLEGIO DE S. FRANCISCO JAVIER
TUDELA DE NAVARRA

BASILEAE M D LIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

HIER. FROBENIVS ET NIC. EPISCOPIVS
candido Lectori S.

Quod parens olim noſter & ſocer Io. Frobenius in huius operis ueſtibu lo dixit, διδυτόξων ἀμενόνων, eo quòd altera diuini huius autoris Lucubrationum editione priorẽ ſuam longè uiciſſet: idem nos optimo iure hîc poſſe repetere cenſemus, qui hac noſtra, quę omnium poſtrema eſt, & eandem & eam quam nuper Gallia dedit ſuperauimus: ~~quæ tamen gloria non noſtræ induſtriæ, ſed uenerandæ memoriæ~~ ~~DNI ERASMI ROTERODAMI~~ ~~indefatigabili diligentiæ eſt adſcribenda: quippe qui ne in Pariſienſi quidem impreſſione, ultra quam tunc ei operi nullam in poſterum adhiberi ſtatuerat manum, ſibi ſatisfeciſſet, denuò iſtas tãti uiri uigilias uigilan tes recognouit, nobiſq; cõmiſit typis euulgandas~~: Ibi pro noſtra uirili dedimus operam, ne ulla in parte noſtro deeſſemus officio, utq; præter aliorum neceſſariorum curam doctos præficeremus uiros cùm operi caſtigando, tum indici quàm elaboratiſsimè cõſcribendo, tum in Pſalterio Hebræo præter puncta accentus etiam adderẽtur: in ſumma, ut omnia quàm liceret optimè fierent. Cæterùm ordo tomorum idem eſt ſeruatus qui ſuperioris erat editionis, in qua Gennadij catalogus ex quarto tomo in finem primi ſub Hieronymi, quem De uiris illuſtribus inſcripſit, catalogũ, propter ſimile argumentum eſt translatus: præterea indicem, quòd ſuperior noſtra ratio non omnibus arriſerit, eadem charta, qua ipſum opus, excudere libuit, ut commode lector alicui tomorum, cui fuerit uiſum, poſsit agglutinare.

Bene uale lector beneuole, & nos ama. Ex chalcographia noſtra Idibus Auguſti M. D. LIII.

INDEX OMNIVM OPERVM S. HIERONYMI CVM CENSVRIS IN QVINQVE DIGESTVS ORDINES per Des. Eraſmum Roterodamum.

QVO magis perſpicuum fiat, quãtum Chriſtianus orbis debeat Hieronymo, uiſum eſt indicem omniũ quæ ſcripſit attexere, quem in quinq; digeſsimus ordines. Primus habebit τὰ γνήσια, de quibus nulla dubitatio ſit, quin ab Hieronymo ſint edita. Secundus habebit τὰ ἀμφιβόλως νόθα, de quibus iure quis addubitet illius ſint nec ne. Tertius τὰ ψευδεπίγραφα, quæ falſo titulo Hieronymũ autorẽ mentiũtur: atq; huius ordinis tres erunt claſſes. Prima indicabit erudita nec indigna lectu. Secunda impudentiſsime tributa Hieronymo aut alijs autoribus. Tertia docta, ſed ſuis titulis autorẽ teſtantia, quæ tamen Hieronymianis lucubrationibus fuerant admixta. Quartus ordo oſtendet ex Hieronymianis & alienis commixta, ſeu ut uerius dicam confuſa. Quintus indicabit ea quæ aut culpa temporum interciderunt, aut certe nondum prodierunt in lucem, ut hinc ad ueſtigandum incitentur ſtudioſi.

PRIMVS ΤΩΝ ΓΝΗΣΙΩΝ ID EST EORVM QVAE VERE SVNT HIERONYMI.

Ad Heliodorum exhortatio de laude uitæ ſolitariæ. Quanto amore. Tomo primo.	Fol.	1
De uita clericorum ad Nepotianum. Petis à me	to.1.	11
Epitaphium Nepotiani ad Heliodorum auunculum. Grandes materias	to.1	21
Inſtitutio monachi ad Ruſticum Gallum. Nihil Chriſtiano	to.1.	42
Ad Florentium monachum familiaris. Quantus beatitudinis	to.1.	52
Ad eundem familiaris. In ea mihi parte	to.1.	53
Inſtitutio filiæ infantulæ ad Lætam. Apoſtolus Paulus	to.1	54
De cuſtodia uirginitatis ad Demetriadem. Inter omnes materias	to.1	62
De ſeruanda uiduitate ad Saluinam. Vereor ne officium	to.1	73
De uiduitate ſeruanda ad Furiam. Obſecras literis	to.1	79
De monogamia ad Gerontiam. In uetere uia	to.1	87
Inſtitutio infantulæ, ad Gaudentium. Cauſa difficilis	to.1	98
Inſtitutio monachi ad Paulinum. Bonus homo	to.1	101
De laudibus Aſellæ ad Marcellam. Nemo reprehendat	to.1	116
Marcellæ uiduæ epitaphium ad Principiam. Sæpe & multum	to.1	117
Inuitatio ad ſeceſsũ bethlehemiticũ ſub noĩe Paulę & Euſtochij. Mẽſurã charitas	to.1	523
Eadem de re ad eandem ſuo nomine. Ambroſius quo	to.1	129
De xeniolis miſsis ad Euſtochium. Parua ſpecie	to.1	131
Eadem de re ad Marcellam. Vt abſentiam corporum	to.1	132
Laus integræ ſenectutis ad Paulum Concordienſem. Humanæ uitæ	to.1	eod.
De cuſtodia uirginitatis ad Euſtochium. Audi filia	to.1	134
De conuerſione Bleſillæ ad Marcellam. Abraham tentatur	to.1	154
De exitu Leæ ad Marcellam. Cum hora fermè	to.1	156
Epitaphium Bleſillæ filiæ ad Paulam. Quis dabit capiti	to.1	157
Conſolatio ſuper obitu uxoris ad Pammachium. Sanato uulneri	to.1	162
Epitaphium Paulæ ad Euſtochium filiam. Si cuncta corporis	to.1	169
Exhortatio ad perfectam uitam ad Lucinum Beticum. Nec opinanti	to.1	192
Epitaphium Lucini Betici ad Theodoram uxorem. Lugubri nuncio	to.1	195
Epitaphium Fabiolæ ad Oceanum. Plures anni ſunt	to.1	197
Familiaris epiſtola ad Theophilum. Ex eo tempore	to.1	203
Conſolatio cæcitatis ad Abigaum presbyterum. Quamuis mihi multorum	to.1	eod.
Eadem de re ad Caſtrutium. Sanctus filius meus	to.1	204

Universidad de Cantabria Biblioteca

Eorum quæ uere

Consolatio in rebus aduersis ad Iulianum. Filius meus frater to.1 205
De relinquendo seculo ad Exuperantium. Inter omnia quæ to.1 205
Reconciliatio materteræ Castorinæ. Ioannes idem apostolus to.1 cod.
Familiaris ad Iulianum diaconum. Antiquus sermo to.1 211
Familiaris ad anachoritas Syriæ ad Theodosium. Quàm uellem to.1 212
Familiaris ad uirgines Hermonenses. Chartæ exiguitas to.1 cod.
Gratulatio de aduentu Ruffini & laus Bonosi. Plus deum tribuere to.1 213
Familiaris ad Nitiam amicum. Turpilius comicus to.1 215
Laus Bonosi ad Chromatium. Non debet charta to.1 216
Familiaris ad Chrysogonum. Qui circa te affectus to.1 218
De humilitate ad Antonium. Dominus noster to.1 cod.
De nõ diuellẽdo matrimonio absq; mutuo cõsensu ad Rusticũ. Quod ignotus to.1 219
De uitando suspecto contubernio. Retulit mihi quidam to.1 219
Contra Sabinum uirginis sollicitatorem. Samuel quondam to.1 228
De miraculo mulieris sæpius ictæ, ad Innocentium amicum. Sæpe à me to.1 233
Vita Pauli eremitæ. Inter multos sæpe to.1 237
Vita Hilarionis monachi. Scripturus uitam to.1 241
Vita Malchi captiui monachi. Qui nauali prælio to.1. 255
Catalogus scriptorum illustrium ad Dextrum. Hortaris Dexter to.1 261
Idem opus Græce uersum à Sophronio to.1 cod.
De perpetua uirginitate Mariæ aduersus Heluidium. Nuper rogatus To.2 5
Defensio uirginitatis aduersus Iouinianum. Pauci admodum to.2 17
Aduersus eundem liber secundus. Secunda propositio to.2 69
Aduersus eundem ad Pammachium apologia. Quod ad te hucusque to.2 101
Aduersus defensorem Iouiniani ad Domnionem. Literæ tuæ ad amorem to.2 113
Exhortatio ad studium diuinæ scripturæ ad Pammachium. Christiani interdũ to.2 117
Velitatio in errores Vigilantij Galli ad Riparium. Acceptis primum literis to.2 118
Aduersus Vigilantium de uigilijs ad sepulchra martyrum. Multa in orbe to.2 120
Aduersus errores Montani ad Marcellam. Testimonia de Ioannis to.2 128
Ad Riparium de hæresibus expugnandis. Christi te aduersum to.2 129
Aduersus Arianorum hypostases, ad Damasum. Quoniam uetusto to.2 131
Eadem de re ad eundem. Importuna in euangelio to.2 133
De pœnitentia lapsi episcopi & rebaptizandis dialogi. Proxime accidit to.2 135
De erroribus Origenis ad Auitum. Ante annos circiter to.2 142
Aduersus Ioannẽ Hierosolymitanũ episcopũ ad Pammachiũ. Si iuxta Paulum to.2 162
Aduersus eundem ad Theophilum. Epistola tua to.2 183
Aduersus Origenistas ad Pammachium. Schedulæ quas to.2 189
Expostulatio cum Ruffino de figuratis laudibus. Diu te Romæ to.2 195
Aduersus Ruffinum apologia ad Pammachium & Marcellam. Et uestris to.2 196
Aduersus eundem liber secundus. Hucusque de criminibus to.2 212
Responsio ad duas inuectiuas Ruffini. Lectis literis to.2 230
Aduersus Pelagianos ad Ctesiphontem. Non audacter to.2 250
Aduersus eosdem dialogus primus. Scripta iam to.2 260
Aduersus eosdem dialogus secundus. Multa quidem to.2 279
Aduersus eosdem dialogus tertius. Delectatus sum to.2 297
Familiaris ad Marcellam. Vt tam paruam to.2 312
Aduersus Vigilantij conuicia. Iustum quidem fuerat to.2. cod.
Quatenus legendus Origenes ad Tranquillum. Maiora spiritus to.2 314
Aduersus Arianos de sua fide, ad Marcum. Decreueram quidem to.2 315
De oppressione Origenistarũ p Theophilũ ad Pãmachiũ. Rursum orientalibus to.2 316

De Pe-

sunt Hieronymi Index

De Pelagianis oppressis, ad Augustinum & Alipium. Sanctus Innocentius to.2 317
Ad eundem de re simili. Omni quidem to.2 cod.
Rursum ad eundem. Multi utroq; to.2 318
Qui scripserunt de origine animæ ad Marcellinum. Tandem ex Africa to.2 cod.
De matrimonio post baptismum imputato ad Oceanum. Nunquam fili to.2 319
Quatenus adhibendæ literę gentiliũ ad oratorem Magnum. Sebesium nostrũ to.2 326
De gradibus presbyteri & diaconi ad Euagrium. Legimus in Esaia to.2 329
De dissidio Petri ac Pauli ac de mendacio ad Augustinum. Tres simul to.2 336
Inuitatio ad mutuum amorem ad Augustinum. In ipso profectionis to.2 345
Simili de re ad eundem. Crebras ad me to.2 347
Familiaris ad eundem. Virum honorabilem to.2 351
De cucurbita in Iona ad eundem. Cum à sancto to.2 352
Commendatio amici ad Augustinum. Anno præterito to.2 362
Aduersus calumnias æmulorum ad Asellam. Si tibi putem to.2 363
Aduersus Onasum obtrectatorem librorum suorum. Medici quos to.2 364
De optimo genere interpretandi ad Pammachium. Paulus apostolus to.2 365
Aduersus calumniatores emendatæ scripturæ sacræ ad Marcellã. Post priorẽ to.2 372
De studio diuinæ scripturæ ad Paulinum. Frater Ambrosius to.3 5
In pentateuchum uersum præfatio. Desyderij mei to.3 13
In Iosue prefatio. Tandem finito pentateucho to.3 15
In libros Regum præfatio. Viginti & duas literas to.3 16
In Paralipomena præfatio. Si septuaginta interpretum to.3 18
Altera in idem opus præfatio ad Domnionem. Quomodo Græcorum to.3 20
In Esdrã & Neemiã præfatio ad Domnionẽ & Rogatianũ. Vtrũ difficilius sit to.3 21
In Tobiam præfatio ad Chromatium & Heliodorum. Mirari non desino to.3 22
In Iudith præfatio. Apud Hebræos liber Iudith to.3 cod.
In Hester præfatio. Librum Hester uarijs to.3 23
In Iob præfatio. Cogor per singulos to.3 23
In Iob è septuaginta uersum, sed additis notulis. Si aut fiscellam to.3 24
In Prouerbia Salomonis. Iungat epistola to.3 25
In ecclesiasten uersum præfatio. Memini me ante to.3 cod.
In Esaiã ex Hebręo uersum prefatio ad Paulã & Eustochiũ. Nemo cũ pphetas to.3 26
In Hieremiam uersum præfatio. Hieremias propheta to.3 cod.
In Ezechielem præfatio. Ezechiel propheta to.3 27
In Danielem præfatio. Danielem prophetam to.3 27
In duodecim prophetas uersos præfatio. Non est idem ordo to.3 29
In Iohelem præfatio. Sanctus Iohel to.3 29
In quatuor euangelia castigata ad Damasum. Nouum opus to.3 cod.
De tribus quæstionibus ad Damasum. Postquam epistolam to.3 33
De Melchisedek ad Euagrium. Misisti uolumen to.3 38
De quadraginta duabus mansionibus ad Fabiolam. In septuagesimo septimo to.3 41
De uestibus sacerdotalibus ad Fabiolam. Vsq; hodie in lectione to.3 56
De terra promissionis ad Dardanum. Quæris Dardane to.3 66
De Ephod bad ad Marcellam. Epistolare officium est to.3 70
De iudicio pueri Salomonis ad Ruffinum. Multum in utranq; to.3 74
De Salomone & Achaz ante tempus patribus ad Vitalem. Zenon nauclerus to.3 76
De Tharsis in ueteri testamento ad Marcellam. Nuper cum Rheticij to.3 77
De ordine ac titulis psalmorum ad Sophronium. Scio quosdam putare to.3 78
Emendatio psalterij in certis locis ad Suniam & Fretelam. Vere in uobis to.3 79
De decem mysticis nominibus dei ad Marcellam. Nonagesimum psalmum to.3 94

Quid

Quid sint Alleluia, Amen, Maranatha, ad eandem. Nuper cum pariter essemus to.3 95
Quid sit Sela, hoc est diapsalma ad eandem. Quæ acceperis to.3 96
Explanatio psalmi octogesimi noni ad Cyprianum. Prius te Cypriane to.3 97
Explanatio Psalmi quadragesimiquarti ad Principiã uirginẽ. Scio me Principia to.3 104
Expositio Psalmi centesimi uicesimi sexti ad Marcellam. Beatus Pamphilus to.3 113
Expositio primæ uisionis Esaiæ ad Damasum. Et factum est to.3 115
De seraphim & calculo ardenti ad eundem. Septuaginta to.3 121
Quid sonet Hebræis osanna ad Damasum. Multi super hoc to.3 123
De prodigo filio apud euangelistam ad Damasum. Beatitudinis tuæ to.3 126
De tribus quæstionibus ad Amandum. Breuis epistola to.3 134
De quatuor quæstionibus ad Marcellam. Magnis nos prouocas quæstionibus to.3 137
De blasphemia in spiritum sanctum ad eandem. Breuis est quæstiuncula to.3 139
Ad duodecim quæstiones Hedibiæ. Ignota uultu to.3 140
Ad undecim quæstiones Algasiæ. Filius meus to.3 156
In Canticum canticorũ homiliæ duæ ex Origene uersæ. Origenes cũ in cæteris to.3 176
Expositio loci apud Paulum, omnes quidem dormiemus, sed non omnes &c. In ipso iam profectionis articulo. Ad Minerium & Alexandrum to.3 189
De duabus quæstiunculis ad Paulinum. Voce me prouocas to.3 197
Epistola familiaris ad Desyderium, Lecto sermone to.3 198
Interpretatio alphabeti Hebraici ad Paulam Vrbicam. Nudiustertius cum to.3 199
Quæstiones seu traditiones Hebraicæ in Genesim. Qui in principijs to.3 200
Nonnihil suspicor hoc opus à studioso quopiam abbreuiatum fuisse. Nam id plerisq; studio est, omnia ad compendium redigere, propterea quod Hieronymus in locis Hebraicis subinde relegans nos huc, testatur se copiosius quædam in hoc libro tractasse, cum ea aut prorsus non inueniantur, aut paucissimis attacta.
Esaias propheta iuxta translationem Septuaginta, & iuxta ueritatem Hebraicam unà cum commentarijs Hieronymi in octodecim uolumina digestis, quorum initium est. Expletis longo uix tempore. Ad Eustochium To.5 3
In Hieremiam iuxta utranque æditionem commentariorum libri sex ad Eusebium. Initiũ Post explanationes duodecim. to.5 261
In Ezechielem iuxta utramque æditionem libri quatuordecim. Initium. Finitis in Esaiam decem & octo. Ad Eustochium to.5 377
In Danielẽ cõmentarij ad Pammachiũ & Marcellã. Cõtra prophetã Danielem to.5 567
In Osee libri cõmentariorũ tres ad Pammachiũ. Initiũ. Si in explanationibus To.6 3
In Iohel liber unus ad Pammachium. Non idem est ordo to.6 54
In Amos libri tres ad eundem. Amos propheta qui sequitur to.6 71
In Abdiam liber unus ad eundem. Cum essem paruulus to. 114
In Ionam liber unus ad Chromatium. Triennium circiter fluxit to.6 122
In Micheam libri duo ad Paulam & Eustochium. Micheas in quem nunc to.6 135
In Nahum liber unus ad easdem. Iuxta Septuaginta interpretes to.6 166
In Habacuc libri duo ad Chromatium. Primum Chromati to.6 182
In Sophoniã liber unus ad Paulã & Eustochiũ. Anteq̃ Sophoniam aggrediar to.6 208
In Aggeum liber unus ad easdem. Secundo anno Darij to.6 226
In Zachariam libri tres. Vltimo iam autumni to.6 238
In Malachiam liber unus. Vltimum duodecim prophetarum to.6 289
In Ecclesiasten cõmentariorũ liber Vnus ad Paulam & Eustochiũ. Memini me To.7 39
In euangelium Matthæi ad Eusebium. Plures fuisse qui to.9 6
In epistolam Pauli ad Galatas libri tres ad Paulam & Eustoch. Pauci admodum to.9 158
In epistolam ad Ephesios libri tres ad Paulã & Eustochiũ. Si quicq̃ est Paula. to.9 202
In epistolam ad Titum liber unus ad easdem. Licet non sint digni to.9 242

In epistolam

In epistolam ad Philemonem liber unus. Qui nolunt inter epistolas Pauli to.9 258
De spiritu sancto liber unus Didymi, interprete Hieronymo. Initium: Cum in Babylone. Opus ipsum. Omnibus quidem quæ to.9 245
Loca Hebraica uersa ex Eusebio. Eusebius qui à beato: Et
Nomina Hebraica secundũ ordinem literarũ ex Philone, sed omissis quibusdam, nonnullis immutatis, demũ additis nonnullis à Hieronymo, ut ipse testatur in præfatione. Citatur ab eo locis aliquot, liber Hebraicorũ nominũ, & quædam interpretationes reprehenduntur, quas tamen inuenimus in hoc opere. Initium operis est: Philo, uir disertissimus
Chronica Eusebij Hieronymo interprete, unà cum his quæ ipse adiecit Hieronymus, & post hunc Prosper & alij nonnulli, per quos mihi uidetur operis confusa ratio, nihilum obstante adiuratione quam operi præmiserat. Initium: Vetus ille disertorum. Operis initium, Moysen gentis Hebraicæ.
In Hieremiã homiliæ quatuordecim. In Ezechielem totidẽ ab Hieronymo uersæ. Quamq̃ haud scio quo factũ sit consilio, ut Homilijs in Hieremiã adempta sit Hieronymi præfatio, cũ alteris adsit sua. Certe stylus non reclamat esse Hieronymi: & ipse in Catalogo scriptorum testatur se uertisse uigintiseptem homilias in Hieremiam & in Ezechielem, porrò quatuordecim & tredecim, uigintiseptẽ conficiunt: unde de his nihil addubitandum.
Homiliæ in Lucã triginta nouẽ ab Hieronymo translatæ: in præfatione Hieronymi numerus est omissus. Sic aũt refertur hic locus à Ruffino inuectiuæ suæ libro secundo. Saltẽ triginta nouem, Adamantij nostri in Lucã homilias, sicut in Græco habentur, interpretor.
In epistolam Pauli ad Romanos, commentariorum Origenis libri decem Hieronymo interprete. Initium. Volentem me paruo.
Vetus testamentum omne Hebraicæ reddidit ueritati. Tametsi ea qua nunc utimur æditio non uidetur eruditis usquequaq; incorrupta, quod quædã illic deprehendantur addita quæ Hieronymus negat apud Hebræos haberi: quædam secus uersa quàm Hieronymus scripsit fuisse uertenda, ut semel atque iterum subindicauimus in scholijs, quæ traditionibus Hæbraicis addidimus. Quamquam ex libris Esdræ uidetur unũ duntaxat uertisse, iuxta Hebræos, Neemiam & Esdram unico uolumine complectens. Sic enim scribit in præfatione: Nec quenquam moueat quod unus à nobis liber est æditus, nec apocryphorum tertij & quarti libri somnijs delectetur. Tobiã quem inter hagiographa recenset, ex Chaldæo uertisse uidetur, quemadmodum & Iudith.
Psalterium bis correxit ex æditione Septuaginta, obelo signatis quæ superessent, asteriſco quæ ex Hebraicis uoluminibus addidisset. Testis est præfatio cuius initium: Psalterium Romæ dudum positus.
Prouerbia Solomonis & Ecclesiasten ex Hebraica ueritate transtulit.

ΤΑ ΑΜΦΙΒΟΛΩΣ ΝΟΘΑ. SECVNDVS ORDO.

QVAE post hæc dicẽtur, eiusmodi sunt, ut ambigi possit, Hieronymi sint nec ne. Cum in urbe leges. Stilus nullo modo resipit Hieronymũ, similior Augustino, nec clausula quidẽ epistolæ concordat cũ Hieronymi cõsuetudine: Ad qd nos perducat, qui uiuit & regnat in secula seculorum, Amen. to.1 fol. 213
Anno præterito. In hac Alipium cum Papam appellet, eundem tamen fratrem nominat, quum Hieronymus presbyter dntaxat fuerit, non episcopus. Alioqui stilus non admodum dissonat ab Hieronymiano. to.2 fol. 362
Nescio qua tentatione. Apparet ab aliquo familiariũ Hieronymi scriptã fuisse, fortasse nomine Hieronymi. Nã character nõnihil dissidet. Hãc tamẽ suo reliquimus loco. to.2 130
Meminit beatitudo tua. In his aliquot epistolis Theophili ad Hieron. Hieronymi ad Theophilũ, annotanda est æqualitas ac similitudo stili. Cum Theophilus ni fallor Græce scripserit: apparet hæc ex actis synodicis, aut certe actorum uice fuisse descripta. Verum libe rum esto suum cuique iudicium: nos nihil immutauimus to.2 fol. 310

Eorum quæ dubio ſunt titulo, Index

Universidad de Puerto Rico Biblioteca

Liber iſte. Præfatiuncula in Baruch. Nō opinor eſſe Hieronymi, nec eſt in tomis, ſed in Biblijs apponuntur ſingulis prophetis minoribus uariæ præfationes, quę partim ambiguę ſunt, quod ad autorem attinet, partim ex prima illa præfatione cuius initium: Frater Ambroſius, decerptæ: eo quod eſſent minutula, non curauimus ſigillatim recenſere.

In Machabæorum libros præfationes duæ eodem initio: Machabęorum libri, mihi nō uidentur eſſe Hieronymi.

Traditiones Hebraicæ in libros Regum & Paralipomenon, quanquā Hieronymus in prę fatione quam præfixit traditionibus Hebraicis in Geneſim, polliceri uidetur ſe ſimilia traditurum in omnes ſacrę ſcripturæ libros, tamen mihi non uidetur hoc opus eſſe Hieronymi, quamuis eruditū & ad cognitionē ſacræ ſcripturę uehementer cōducibile. Primū nulla prę fatio teſtatur autorē: deinde ſtilus dilutior eſt ac facilior Hieronymiano. Ad hęc Hieronymus diligentius docet, & plus inculcat Græcarū & Hebraicarū uocū. Poſtremo hic quiſquis fuit alicubi propemodū fatetur ſe neſciſſe ſermonē Hebraicum. Proinde ad hęc è Greco fortaſsis Euſebij, doctus aliquis uerterit, an ex Hieronymianis & aliorum cōmentarijs collecta ſint, omiſsis his quę lectorem Latini tantū ſermonis gnarum torquere poterant, alijs coniectandum relinquo. to.1 230

Loca ex actis apoſtolorū. Hoc opus ob eruditionē mihi plane Hieronymi uideretur, niſi quodam in loco citaret Hieronymū, uerū hoc ipſum haud ſcio an marginali ſpacio annotatum in contextum traductū ſit, quemadmodum ſæpenumero factum deprehendimus.

Symbolum fidei ad Damaſum. Credimus in deum to.4 97

Symbolum fidei ad Cyrillum. Credimus in unum deum to.4 98

In Geneſim homiliæ ſeptēdecim ex Origine uerſę, incertū per quē. Gennadius in Ruffino indicat tres fuiſſe operū Origenis interpretes, Ruffinū & Hieronymū, quorū uterq; præfatione addita, ſua ſibi uindicarit. Tertiū neſcio quē qui prologos addere noluerit. Quod ſi uerū eſt, nimirū liquet has homilias nō eſſe uerſas ab Hieronymo, cū careant præfatione, etiam ſi Aldina editio teſtetur nonnihil prologorū in nōnullis repertū exemplaribus ſed adeo elegantium ut puditum ſit apponere. Mirum autem cū Hieronymus teſtetur alicubi ſe iuuenē aliquot Origenis homilias trāſtuliſſe, nullā huius rei ab eo fieri mentionē in Catalogo ſcriptorū illuſtriū, quem ſcripſit nō admodū iuuenis, niſi forte maluit ea ſupprimi quemadmodum ſuppreſsit priores in Abdiam commentarios.

In Exodum homiliæ tredecim, & hæ carentes præfatione, neq; ſtilo præ ſe ferentes interpretem Hieronymum.

In Leuiticum homiliæ ſedecim, & hæ ſine prologo.

In Numeros homiliæ uigintioćto ſine prologo, quas omnes Merlinus interpreti Hieronymo tribuit impudentius quàm eruditius.

In Ieſum Naue homiliæ uigintiſex. Addita eſt his præfatio, ſed quę magis Ruffinum referat quàm Hieronymum. Et haud ſcio an in uetuſtis exemplaribus, Ruffini nomen ſcriptū habeatur, quorum dum hæc nobis ſcriberentur non erat copia. Certe Merlini iudicio non admodum fido hac ſane in parte.

In libros Iudicum homilię nouē, ſine præfatione, nec uidentur eſſe Hieronymi interpretis.

Commentariorum in Iob libri tres, nullo interpretis titulo. Cæterum præfatio ſatis indicat non eſſe Hieronymi.

In Matthæum homilię triginta ſex Origenis, etiāſi in editione Badiana ſint trigintaquinq;, poſtremis duabus uti conijcio in unā confuſis, adeo prolixa eſt. Hieronymus in præfatione quam præfixit Origenicis homilijs in Lucā à ſe uerſis, indicat ſe fuiſſe rogatū à Bleſilla ut eas Latinas faceret, tomos appellās nō homilias. Eſt enim plus eruditionis in tomis Origenis quàm in Homilijs. An poſtea uerterit, incertū: nā in Catalogo nō meminit, & quoniam hic nulla additur præfatio, uero propius eſt, aliū huius operis fuiſſe interpretem.

Duæ præfationes in Pſalterium, quarum alterius initiū: Dauid filius Ieſſe, alterius: liber pſalmorum, mihi non uidentur eſſe Hieronymi.

Duæ

eorum quæ falſo inſcribuntur Hier. Index

Duæ præfationes in Prouerbia Solomonis, alterius initium: Tribus nominibus: alterius, tres libros, mihi non uidentur eſſe Hieronymi.

ΨΕΥΔΕΠΙΓΡΑΦΑ DOCTA.

In hoc ordine quæ falſo fuerant inſcripta Hieronymo, ſic digeſsimus, ut erudita paulatim deſinant in ea quæ magis ad proximum ordinem pertinebant: ſed maluimus in hanc peccare partem. In ſecundo tomo cenſuras noſtras adiecimus ſingulis: quæ ſi cui non ſatisfaciant, ſuo quiſq; iudicio fruatur.

Vetus ſcripturæ celebrata. To.1. fol.107. Character palam arguit nō eſſe Hieronymi, quāuis autorem præſert eruditum & eloquentem. Dicerem eſſe Paulini, ſed huius ad diuum Auguſtinum epiſtolæ non habent eundem ſermonis nitorē. Vehementer conuenit phraſis cum ea quæ in quarto tomo primum habet locum.

In terra quidem habitaſſe Iob. Præfatio in Iob, uerum falſo tributa Hieronymo, in Tomis non habetur, ſed in uulgatis codicibus, quos uulgus Biblia uocat.

Marcus euangeliſta. Præfatio in Marcū, nō eſt Hieronymi, licet ſit erudita. Apparet è Græco uerſam. Et in uetuſtiſsimis codicib. manu ſcriptis nō erat aſſcriptū Hieronymi nomē.

Lucas Syrus. Præfatio in Lucæ euangelium, ipſa ſatis arguit ab interprete nō optimo uerſam eſſe è Græco, ſicuti docuimus plenius Tom.3. fol.31.

Hic eſt Ioannes. Præfatio in Ioannis euangelium, falſo inſcribitur Hieronymo: cuius nomen non erat aſſcriptum in uetuſtiſsimis cōdicibus, quemadmodū nec in ſuperiore. Additur & altera nomine Auguſtini, ſed hoc quoq; falſo, ni fallor.

In lamentationes Hieremiæ libri tres, quos priore editione recēſueramus inter gneſia, credentes totū cōmentariū opus unius eſſe autoris, quemadmodū & in cæteris prophetis. Doctus quidam admonuit ſibi uideri Bedæ, cuius hoc præcipuū fuit ſtudium, ut ex ueterum libris contexeret ſuorum cōmentariorum ueluti centones. Et in his quædā reperias ex Gregorij libris ad uerbum deſcripta. Initium: Habes in Lamentationes. to.5 251

In Prouerbia Solomonis, libri tres: quos uel hinc apparet nō eſſe Hieronymi, quod in his citetur Gregorius, quanquā & alioqui omnia longe lateq; diſsident ab Hieronymianis. Is qui adornauit Venetā editionē, graue putat argumentū, quod hinc quædam citātur in epiſtolis Decretalibus Hieronymi nomine. Suſpicatur autē à Beda è diuerſis collectū opus: cui coniecturæ nō admodū reclamo. Initiū: Parabolæ Solomonis to.7 3

In euangelium Marci, cōmentarius: in quo nihil inuenies quod iure tribuas Hieronymo. Quod ni quædam admixta fuiſſent non indigna cognitu, in proximum ordinē eram reiecturus. Initium: Omnis ſcriba doctus in regno cœlorum to.9 87

De uirginitate ad Demetriadem, cui cenſuram noſtram appoſuimus. Si ſummo ingenio pariq; to.4 12

Ad Geruntij filias de contemnenda hæreditate. Cuncti mei ſenſus to.4 29

Conſolatio in aduerſis ad Marcellam. Magnam humilitati noſtræ to.4 31

Conſolatio exilij. Si deus ac dominus noſter to.4 33

Conſolatio ægrotantis. Quanquam certiſsime nouerim to.4 36

De uiro perfecto. Ecce iterum ad te to.4 43

De cognitione diuinæ legis. Præſumptionem meam to.4 58

De tribus uirtutibus. Treis quodammodo uirtutes to.4 64

De aſſumptione deiparæ uirginis. Cogitis me to.4 67

Eadem de re ſermo. Scientes fratres to.4 77

De honorandis parentibus. Parentum meritis to.4 78

De ſeptem gradibus eccleſiæ. Sufficere quidem to.4 79

De laude uirginitatis. Quantam in cœleſtibus to.4 87

De membris dei. Omnipotens deus to.4 93

De cereo paſchali. Nulla res uetus. Vide cenſuram noſtram to.4 116

De uera circunciſione. Superiore epiſtola to.4 119

De

De celebratione paschę, quę eadē extat inter epistolas August. Lectis literis tuis to.4 130
In Susannam lapsam. Puto leuius esse to.4 139
Ad Euagrium obiurgatio. Nisi uererer beatissime to.4 144
Et si ignotus tibi sim facie. De militando Christo to.4 145
De decem tentationibus Israelitarum. Hæc sunt uerba to.4 147
Expositio psalmi quadragesimiprimi. Omne psalterium to.4 148
Expositio psalmi centesimi decimiseptimi. In omni psalmo to.4 149
De musicis organis. Cogor à te to.4 150
De resurrectione domini. Exulta cœlum to.4 151
De natiuitate Christi. Hodie uerus sol to.4 153
De epiphania domini sermo. Dies epiphaniorum to.4 154
De quadragesima. Quomodo miles semper to.4 155
De esu agni. Hodie fratres to.4 eod.
De resurrectione domini. Non queo to.4 157
De uinculis Petri. Sæpissimo rogatu to.4 158
De obseruatione uigiliarum. Dignum est fratres to.4 161
Ex hac homilia bonam partem transscripsit in regulam monachorum Lupus quispiam, alba quod aiunt amusi, quiduis congerens, quo longius redderet uolumen
Qui Aethiopem. Exhortatio to.4 163
De pœnitentia. Ad te surgo to.4 165
De generibus leprarum. Admirabile diuinæ to.4 166
De filio prodigo. Omnium quidem to.4 168
In cantica canticorum homiliæ quatuor, absq; præfatione, in nōnullis exemplaribus Hieronymum autorem præferebant, quemadmodū testatur & Merlinus autor editionis apud Lutetiam Parrhisiorum, operum Origenis. Verum Hieronymi non esse, primū ipse stilus palàm arguit: deinde quod nulla sit addita prefatio, quod modo in duas homilias non neglexit. Neq; uero Hieronymus in Catalogo testatur se scripsisse quatuor homilias in Cantica, sed duas duntaxat: nimirum ex Origene uersas. Præterea an Origenis sit hoc opus, addubitari potest, quod Hieronymus in præfatione quam præfixit duabus illis à se translatis testatur Origenem bis scripsisse in Canticum canticorum, adolescentem homilias duas: deinde copiosissimum cōmentarium, decem explicitum uoluminibus. Hoc autem quatuor absolutum est homilijs, nisi forte præfationi tribuuntur duo uolumina, & singulæ homiliæ, bina uolumina complectuntur.
Commentarij in epistolas Pauli, collecti à studioso quopiā nō indocto, sed admixtis quibusdam alterius parum eruditi: sed præfationē addiderat nescio quis, ad Heliodorū Hieronymi nomine, uehemēter insulsam & infantē, cuius initiū est: Literis tuis to.9 265
Commentarij in Iob itidem à studioso quopiā è uarijs collecti, fortasis à Beda: nā liber caret præfatione, cuius initium: Iob qui dolens uel magnus interpretatur to.7 100
Reperiuntur & alij commentarij in Marcum Hieronymi titulo, sed in his deprehendūtur quædam è Gregorio decerpta.

ΨΕΥΔΕΠΙΓΡΑΦΑ INDOCTA.

In his quæ proximus habebat ordo, quædam inerant lectu digna, quædam utcunque ferenda: nonnulla in hunc magis ordinem reijcienda. Cæterū in hoc catalogo nihil reperies, quod nō sit ex æquo indoctū, infans, & impudēs. Pro inde mea quidem sententia, nullum omnino lectionis operæpreciū. Sed inuicta est imperitorū hominū pertinacia, cui plus satis datum est à nobis, in huius operis editione, magnoq; nobis constat aliena stulticia. Adiecimus Censuras: quæ si cui non probabuntur, non scripsimus illi.
De morte filiæ consolatio. Benedicto & dilectissimo to.4 312
De ferendis opprobrijs. Diuersorum opprobria. to.4 314

De uita clericorum. Sophronius Eusebius. to.4 317
Damasus Hieronymo, & Hieronymus Damaso, falsissimo utrunq; titulo. to.4 319
De scriptoribus aliquot ecclesiasticis. Vis nunc acriter. to.4 320
De uirtute psalmorum. Quia me dulcissimæ. to.4 321
De oblatione altaris. Nouerit tua autoritas. to.4 322
Regula monacharum. Tepescens in membris. to.4 323
Impudentissimus impostor, quisquis is fuit, fingit hanc regulam ab Hieronymo cētenario scriptā, cum Prosper tradat eum unū & nonaginta natum annos, uita decessisse, nisi forte reuixit, ut hanc etiam tam bellam scriberet regulam.
De natiuitate uirginis Mariæ, cum duabus ficticijs epistolis. Petitis à me. to.4 340
De morte Hieronymi, nomine Eusebij. Patri reuerendissimo. to.4 343
De transitu & laudibus Hieronymi, nomine Augustini. Glorioßissimi Christianæ fidei athletæ. to.4 363
De miraculis Hieronymi, nomine Cyrilli. Venerabili uiro. to.4 367
Vita Hieronymi incerto autore. Plerosq; nimirum. to.4 386
Reperimus & alia quædam inscripta Hieronymo, prorsus indigna quouis Hieronymi discipulo. Quandoquidē apparet hoc solenne fuisse librarijs, ut huius unius titulo quemlibet librum emptori cōmendarent. uerū ea quoniam antehac nunquā fuerant excusa formulis, addenda nō putauimus. Nihil à nobis prætermissum est eorū quæ priores habebāt editiones. Nimis multa sunt addita huius sane generis. Inuiti dedimus hoc illorū iudicio, qui nullo sunt iudicio. Sed quorsum attinet aduersus torrentē niti? Spero fore ut aliquando seculum expergiscatur, id si fiat, bona pars laborum studiosis adimetur, non nisi in optimis autoribus bonas horas bene posituris.
Cōperimus martyrologium, prefixa Hieronymi præfatione, Longobardicis scriptum literis: sed alia quadam lingua quàm Latina, Hispanica opinor, plerisq; uocibus in aliam formam deflexis ac deprauatis.

ALIENA.

Post hoc succedūt quæ fuerant intermixta lucubrationibus Hieronymianis, sed suis tamē titulis, quæ nec à nobis sunt amputata, sed in suū semota locum.
Catalogus scriptorū illustrium per Gennadiū. Iacobus presbyter to.1 314
Dño dilectissimo. Epistola Epiphanij, Salaminæ Cypri episcopi to.2 186
Scio quamplurimos. Præfatio Ruffini in libros Origenis περὶ ἀρχῶν, quam adiunximus, quò facilius intelligerentur apologiæ sancti Hieronymi. to.2 187
Sanctus aliquis. Epistola Pammachij & Oceani ad Hieronymum. to.2 188
Dominus qui locutus est. Epistola Theophili Alexandrini episc. ad Epiphaniū to.2 309
Nunquam æque quisquam. Epistola Augustini ad Hieronymum. to.2 330
Habeo gratiam. Eiusdem ad eundem. to.2 332
Ex quo cœpi ad te. Eiusdem ad eundem. to.2 335
Audiui peruenisse. Eiusdem ad eundem. to.2 345
Quamuis existimem. Eiusdem ad eundem. to.2 348
Sicut præsens. Eiusdem ad eundem. to.2 352
Iampridem charitati tuæ. Eiusdem ad eundem. to.2 352
Dormientem te. Damasus Hieronymo. to.3 32
Commentaria cum legerem. Idem ad eundem. to.3 123
Euangelium Lucæ sine cōmentarijs, sed ex uetustis exemplaribus aliquanto emēdatius, in hoc additum, ut respondeat Canoni quatuor euangelijs communi to.9 114
Euangelium Ioannis, eodem adiectum consilio, sine commentarijs. to.9 83
Dominæ debitis. Epistola Augustini ad Iulianam Demetriadis matrem. to.4 26
Damasi symbolum. to.4 97

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alienorum Index

Ruffini symbolum. to.4 101
Epistola Paulini ad Sebastianum eremitam. Sancto & merito. to.4 171
Apologia Pamphili pro Origene. Cognoscendæ ueritatis. to.4 172
De adulteratis Origenis libris Ruffinus. In his quæ superiori libro. to.4 194
Eadem de re, ex Origenis epistolis. Verba Origenis. to.4 195
Libri περὶ ἀρχῶν Origenis, Ruffino interprete. Scio quàm plurimos. to.4 198
Ruffini epistola ad Anastasium pro fide sua. Audiui quosdam. to.4 201
Anastasij epistola de Ruffino. Probatæ quidem affectionis. to.4 202
Inuectiuarum Ruffini in Hieronymum libri duo. Perlegi scripta. to.4 203
Augustini quæstio ex epistola Iacobi. Quod ad te scripsi. to.4 234
Eiusdem de ratione animæ. Deum nostrum qui. to.4 238
Eiusdem de origine animarum. Quamuis tuæ sanctitatis. to.4 244
Eiusdem de pastoribus. Spes tota nostra. to.4 249
De ducenda uxore, titulo Valerij. Loqui prohibeor. to.4 260
Regula monachorum ex Hieronymi scriptis consarcinata, per Lupum quendã Oliuetanũ, cum approbatione Martini pontificis. Fratres charissimi. to.4 263
Dialogus Hieronymi & Augustini per quendam ineptum, ex ipsorum scriptis collectus. Cum apud uos cœlestis. to.4 295
Homilia de corpore & sanguine Christi, incerto autore. Magnitudo cœlestiũ. to.4 300
Homilia super euangelium Matthæi, incerto autore. Sanctus euangelista. to.4 302
Laudatio Hieronymi per Petrum Vergerium. Sanctissimum doctorem to.4 303

MIXTA.

SEQVVNTVR EA QVAE FALSO TITVLO non unius sunt autoris.

INTER mixta recenseri poterat regula monachorum, nõ ex Hieronymianis tantum collecta scriptis, uerum eam alio loco posuimus.

Commentarij quos habemus in omne psalterium Hieronymi titulo, palam ipsi præ se ferunt, quod non sint unius autoris. Si quis autẽ meũ requirat iudicium, nihil illic esse arbitror Hieronymi: uerũ una pars est hominis quisquis fuit plane docti, & sermonis expoliti, longe tamen discrepantis ab Hieronymiano. Nam hic minus habet nitoris ac lenitatis, plus neruorum, deinde ubiq; copiosior, ac diligentior, ac magis ostentans suas opes. Altera pars est locutulei cuiuspiam, ac penè dixerim rabulæ, & nisi me fallit nasus, eiusdem qui sermones suos Augustini nomine nobis dedit, præter alia multa bella. Cuius rei si quis gustum cupiat sumere, in ipsa statim præfatione, cõferat initia cum fine, & uidebit subito nouum scriptorem. Quanquam & ea coniectura arguebat non esse Hieronymianum opus, quod nec titulus, nec epistola cuiusquam habeat nomen. Vnde suspicor, illũ sua nullo edidisse titulo, & librarios Hieronymi nomen addidisse. Et fortasis hic est ille cuius meminit Gennadius, quem ait nonnulla uertisse Origenis, sed data opera titulis ademptis: cuius esse suspicor & annotationes in libros Regũ ac Paralipomenõ. Sed ut quod cœperam, absoluam: qui uoluerit impostoram deprehendere, legat attente cõmentarium in psalmum septuagesimumseptimũ. Rem quidem ille sumpsit ex cõmentarijs in Matthæũ, cæterum eam suis ornauit floscŭlis, Ineptit suis dialogismis, delirat exclamationibus, balbutit acyrologijs, superfluit perissologijs: legat in psalmum octogesimum, in psalmum nonagesimum, ubi docte scilicet exponit, quid sit σύμπλωμα, cum plures cadunt. Verum ut in genere dicam, ipsa battologia & dictionis character hominẽ ubiq; arguit.

EORVM QVAE PERIERVNT, INDEX.

POSTREMO loco recensebimus, quæ uel temporũ iniuria, uel hominum incuria, uel æmulorum inuidia interciderunt.

Libri Clementis apostolorum comitis in Latinum uersi sermonem, efflagitãte Gaudentio: cuius operis meminit in peroratione cõmentariorum Origenis, in epistolam ad Romanos. Inter-

Eorum quæ perierunt, Index

Interpretatio in prophetam Abdiam prior, quam scripsit adolescens: & nondum satis in diuinis exercitatus literis. Meminit huius operis in præfatione quam præmisit posterioribus in eundem prophetam commentarijs.

Libri quatuor περὶ ἀρχῶν Origenis, quos testatur à se uersos: deinde corruptos librariorum uitio, ad Pammachij preces denuo transtulit: quos opinor ob inuidiam Origeniani nominis suppressos: nam quos hodie legimus, Ruffini sunt interpretis.

Epistola quædam ad Paulam, cui annexuerat indicem, siue elenchon omniũ operum Origenis, cõferens ea cum operibus Marci Varronis πολυγραφωτάτε: cuius & alibi meminit. Ex eo Ruffinus hæc recenset secundo Inuectiuæ suæ libro: Quæritis uidelicet, ut ad Adamantium nostrumq; calcenterum ueniamus: qui tanto in sanctarum scripturarum labore sudauit, ut iustè Adamantij nomẽ acceperit: Vultis nosse quanta ingenij sui reliquerit monumenta? sequens titulus indicat, Scripsit in Genesim libros, & cætera. Nam extat liber in Tomo huius operis secundo inter aliena.

Euangelium Hebraicũ, Nazarenorũ, siue Ebionitarũ, quod sibi exhibitum ex Bibliotheca Cęsarienſi, transtulit in linguã Græcã ac Latinã, & ex eo, locis cõpluribus quędã adducit.

In libro Hester quem uertit ex Hebræis, alphabetum addiderat ex minio usq; ad theta literam, diuersis in locis, ad eum modum, ordinem Septuaginta notãs studioso lectori: cum ipse Hebraicum ordinem sequi mallet. Atque hæc laboris pars nobis perijt.

Librũ Iob bis uertit: Primũ ex æditione Septuaginta, obelis iugulans, quæ apud Hebræos nõ haberentur, & asteriscis illustrans, quæ ex Hebræorũ uoluminibus essent addita. Atq; huius laboris, qui nobis perijt, extat tamen testis prę fatio, cuius initiũ: Si aut fiscellam iunco texerem. Rursus ex ipsis fontibus, hoc est, Hebræo, Arabico, Syroq; sermone, quod is liber mixta quadã lingua cõscriptus sit. Huius laboris extat præfatio testis, cuius initium: Cogor per singulos. Hoc obiter admonere uisum est, quod uulgatis codicibus inuerterint has præfationes. Cæterum hæc æditio qua nunc utimur, utra sit, mihi parum liquet.

Psalterium bis correxit, primum Romę agens: rursum in Bethlehemitico rure, obelis & asteriscis notans, quæ supereſſent in æditione Septuaginta, aut quæ ipse ex Hebræorũ fontibus addidisset. Quanquam sunt qui dicant, hunc laborem extare.

Prouerbia Salomonis & Ecclesiasten prius ex æditione Septuaginta castigarat per obelos & asteriscos. Qui labor nobis perijt. Testatur in præfatione, cuius initiũ: Iungat epistola.

Danielem Hebręis scriptum literis, sed sermone Chaldæo, ex ipso fonte trãstulit: sed obelo iugulatis historia Susannæ, hymno trium puerorũ, & fabula Draconis. Notas abiecimus.

Nouum testamentũ Græcæ fidei reddidit: qui labor si extaret, aut non fuisset nobis eadem in re laborandum: aut certe illius studio plurimũ fuissemus adiuti. Condidit & canonem quatuor euangeliorum, quid inter illos conueniret, aut dissonaret, quid cui deesset.

In Catalogo scriptorum illustrium testatur se scripsisse tractatus sex à psalmo decimo, usq; ad decimumsextum, hoc est, in singulos illius ordinis tractatus singulos. Sic enim legitur in uetustissimis exemplaribus, assentiente & interprete Greco Sophronio. Id operis appa ret interisse. Nec enim has breues quas habemus annotatiunculas in psalmos, uero cõsentaneum est ab eo tractatus uocari: maxime cum habeamus aliquot eiusdem tractatus, uelut ad Cyprianum: in psalmum octogesimumnonũ. Ad Principiam, in quadragesimum. Ad Marcellam, in centesimum uigesimumsextum. Atque huius fuisse generis probabile est, quos ibi dixit tractatus.

Scripturam diuinam suæ linguæ hominibus tradidit, hoc est, Dalmatice uertit. At hodie piaculum existimant, sacras literas uulgata legi lingua.

Theophili liber paschalis eruditus & eloquens ab Hieronymo uersus, ut indicat in epistola, cuius initium. Ex eo tempore.

Canon Hebraicæ ueritatis, cuius meminit in epistola ad Lucinum.

Emendauit æditionem Septuaginta, ut testatur in eadem.

Bis scripsit in Matthæum, ut indicat in epistola, cuius initium: Satis miror.

Eorum quæ perierunt, Index

Sæpius mihi monendus est lector, ne protinus stomachetur & reclamet, si cubi à nostro dissentit iudicio. Sunt enim quidã indoctiores, q̃ ut hisce de rebus iudicare possint: & tamen nulli omniũ iudicant præfractius. Sunt quidã adeo præcipites, ut pronuncient, antequam rem expendant. Legant prius nostras in quartũ tomũ præfationes, legant Censuras: mox loca conferant, idq; integro animo, semota contentione, studio, aut odio, quibus rebus omne iudiciũ exoculatur: atq; ita demũ aut nobiscũ sentiant, aut à nobis dissentiant. Nos quod nobis uisum est, in cõmune proposuimus, nec omnino supinè, ni fallor, nec arroganter. Si quis nostra sic reijciet ut adducat meliora, uolentes ac libentes amplectemur. Tantũ abest, ut errorẽ obstinatè tueri uelimus. Sedulò bonaq; fide laboratũ est à nobis, & optimis fratribus Amorbachijs, ut diuus Hieronymus quamminimè deprauatus, aut contaminatus exiret in manus studiosorũ, non ausim affirmare nos assecutos omnia. Illud nõ uerebor dicere, intra triginta annos nullũ opus excusum typis, pari fide, pari cura, pari impendio. Proinde æquum, ut quam nos adhibuimus diligentiam in restituendo, eandẽ cęteri quoq; præstent in tuendo quod restitutum est. Alioqui si licebit impune deprauare, miscere, confundere principũ ecclesiæ libros, nulla certa fuerit ullius autoritas in libris excudendis: quoniam protinus unicũ exemplar in duo milia propagatur, ut singula errata, bis mille fiant. Maximè conueniebat Irenæi obtestationem prefigere, quam chronicis Eusebij præmisit Hieronymus. Ea est huiusmodi.

ADIVRO TE QVICVNQVE HOS DESCRIPSERIS LIBROS
per dominum nostrum Iesum Christum, & gloriosum aduentum
eius, in quo ueniet iudicare uiuos & mortuos, ut conferas quod scripseris, & emendes ad exemplaria, ea de
quibus scripseris diligenter, & hoc adiurationis genus transscribas, & transferas in eum codicẽ, quem
descripseris.

INDEX IVXTA ORDINEM

TOMORVM COMPLECTENS SIMVL ET INITIVM OPERIS, ET
Argumenti summam, & nomen eius ad quem scribitur.

INDEX PRIMI TOMI.

QVanto amore & studio. De laude uitæ solitariæ. Ad Heliodorũ sodalẽ fol. 1
Petis à me Nepotiane. Institutio clerici. Ad Nepotianum 11
Grandes materias. Epitaphium Nepotiani. Ad Heliodorum 21
Nihil Christiano felicius. Institutio monachi. Ad Rusticũ Gallum. 42
Quantus beatitudinis tuæ. Familiaris epistola. Ad Florentium 52
In ea mihi parte. Familiaris & hæc. Ad Florentium. 53
Apostolus Paulus scribens. Institutio infantulæ. Ad Lætam. 54
Inter omnes materias. De seruanda uirginitate. Ad Demetriadem. 62
Vereor ne officium. De seruanda uiduitate. Ad Saluinam. 73
Obsecras literis. De uiduitate seruanda. Ad Furiam. 79
In uetere uia. De monogamia. Ad Gerontiam. 87
Causa difficilis. De educatione infantulæ. Ad Gaudentium. 98
Bonus homo. Iustitutio monachi. Ad Paulinum 101
Vetus scripturæ. Institutio matris familias, incerto autore. Ad Celantiam 107
Nemo reprehendat. Laudes Asellæ. Ad Marcellam. 116
Sæpe & multum flagitas. Marcellæ uiduæ epitaphiũ. Ad Principiã uirginem. 117
Mensuram charitas. Sub nomine Paulæ & Eustochij. Ad Marcellam. 12
Ambrosius quo chartas. De fugiendo seculum. Ad Marcellam. 129
Parua specie. De xeniolis. Ad Eustochium 131
Vt absentiam corporum. Eadem de re. Ad Marcellam. 132
Humanæ uitæ breuitas. Laus familiaris senis. Ad Paulum Concordiensem eodẽ
Audi filia. Institutio uirginis sacræ. Ad Eustochium 134
Abraham tentatur. De conuersatione Blesillæ. Ad Marcellam 154
Cum hora ferme. De morte Leæ. Ad Marcellam. 156
Quis dabit capiti meo. Consolatio super morte filiæ. Ad Paulam. 157
Sanato uulneri. Consolatio super morte uxoris. Ad Pammachium. 162
Si cuncta corporis mei. Epitaphium Paulæ. Ad Eustochium. 169
Nec opinanti mihi. Exhortatio ad piam uitam. Ad Lucinum. 192
Lugubri nuncio. Epitaphium Lucini Betici. Ad Theodoram. 195
Plures anni sunt. Epitaphium Fabiolæ. Ad Oceanum. 197
Ex eo tempore. Familiaris epistola. Ad Theophilum. 203
Quamuis mihi multorum. Consolatio cæcitatis. Ad Abigaum. eodẽ
Sanctus filius meus. Consolatio cæcitatis. Ad Castrutium. 204
Filius meus, frater tuus. Consolatio in aduersis. Ad Iulianum. 205
Inter omnia quæ mihi. Exhortatio ad Christi militiam. Ad Exuperantium. 210
Ioannes idem apostolus. Reconciliatio offensarum. Ad Castorinam. eodem
Antiquus sermo est. Familiaris & iocosa. Ad Iulianum 211
Quàm uellem. Familiaris & pia. Ad Theodosium 212
Chartæ exiguitas. De obtrectatione. Ad uirgines Hermonenses eodem
Cum in urbe leges. Familiaris est. Ad Augustinum. 213
Plus deum tribuere. Laus Bonosi. Ad Ruffinum eodem
Turpilius comicus. Familiaris. Ad Nitiam. 215

Non debet charta. Exhortatio exemplo Bonosi. Ad Chromatium. fol. 216
Qui circa te affectus meus. Familiaris. Ad Chrysogonum. 218
Dominus noster. De modestia. Ad Antonium. eod.
Quod ignotus. Castigatio relapsi. Ad Rusticum. 219
Retulit mihi quidam. Vitandum uirgini suspectum contubernium. 224
Samuel quondam. Obiurgatio Diaconi impudici. Ad Sabinianum. 228
Sæpe à me. De muliere septies icta. Ad Innocentium. 233
Inter multos sæpe. Vita Pauli eremitæ. 237
Scripturus uitam. Vita Hilarionis. 241
Qui nauali prælio. Vita Malchi captiui monachi. 255
Hortaris Dexter. Catalogus scriptorum illustrium. Ad Dextrum. 261
Idem uersus à Sophronio Græce. eod.
Iacobus presbyter cognomento. Catalogus scriptorum illustriũ per Gennadium. 314

INDEX SECVNDI TOMI.

Vper rogatus. De perpetua uirginitate Mariæ. Aduersus Heluidium 5
Pauci admodũ. De excellentia uirginitatis. Aduersus Iouinianum. 17
Secunda propositio. Aduersus Iouinianum, liber secundus. 69
Quod ad te hucusq;. Apologia superiorũ uoluminum. Ad Pammachiũ 101
Literæ tuæ & amorem. Aduersus calumniatores. Ad Domnionem. 113
Christiani interdum. Aduersus eosdem. Ad Pammachium. 117
Acceptis primum literis. Aduersus Vigilantium uelitatio. Ad Riparium. 118
Multa in orbe. Aduersus Vigilantium. De colendis martyrum reliquijs. 120
Testimonia de Ioannis. De Montani erroribus. Ad Marcellam. 128
Christi te aduersum. Exhortatio aduersus hæreticos. Ad Riparium. 129
Nescio qua tentatione. Simile argumentum. Ad Apronium. 130
Quoniam uetusto. De hypostasibus Arianorum. Ad Damasum. 131
Importuna in euangelio. Eadem de re: Ad eundem. 133
Proximè accidit. Aduersus Luciferianos. Dialogus. 135
Ante annos circiter. De Origenis erroribus. Ad Auitum. 149
Domino dilectissimo fratri. Aduersus Origenistas. Ad Ioannem Hierosolymit. 156
Si iuxta Paulum. Aduersus Ioannem episcopũ Hierosolymit. suspectum Arianum 162
Epistola tua hæreditatis. Aduersus eundem. Ad Theophilum. 183
Scio quàm plurimos. Præfatio Ruffini in libros περὶ ἀρχῶν. 187
Sanctus aliquis. Excitatio ad defensionem sui. Ad Hieronymum. 188
Schedulæ quas. Aduersus Origenistas. Ad Pammachium & Oceanum. 189
Diu te Romæ. Expostulatio de figurata laude. Ad Ruffinum. 195
Et uestris & multorum. Aduersus Ruffini calumnias, liber primus. Ad Pammachiũ 196
Hucusq; de criminibus. Aduersus Ruffini calumnias, liber secundus. 212
Lectis literis. Eadem de re, Ad ipsum Ruffinum. 230
Non audacter. Aduersus Pelagianos. Ad Ctesiphontem. 250
Scripta iam ad Ctesiphontem. Aduersus eosdem, Dialogorum liber primus. 260
Multa quidem de scripturis. Aduersus eosdem, liber Dialogorum secundus. 279
Delectatus sum tuorum. Aduersus eosdem, liber Dialogorum tertius. 297
Dominus qui locutus. De damnandis Origenistis. Theophilus. 309
Meminit beatitudo. Eadem de re, Hieronymus. 310
Sanctus episcopus Agatho. De damnatis Origenistis. Ad Hieronymum. eod.
Nuper tuæ beatitudinis. Eadem de re. Ad Theophilum. eod.
Duplicem mihi gratiam. Eadem de re. Ad Theophilum. eod.

Didici quod sanctitas. Eadem de re. Ad Hieronymum 311
Generalis epistola. Eadem de re. Epiphanius Hieronymo 311
Vt tam paruam. familiaris ad Marcellam 312
Iustum quidem fuerat. Hortatur ut resipiscat. Ad Vigilantium eod.
Maiora spiritus uincula. Quatenus legendus Origenes. Ad Tranquillinum 314
Decreueram quidem. Fidei suæ declaratio. Ad Marcum 315
Rursum orientalibus. De opprimendis Origenistis. Ad Pammachium 316
Sanctus Innocentius. De extincta Celestiana heresi. Ad Augustinum 317
Omni quidem tempore. Extimulat aduersus hereticos. Ad Augustinum eod.
Multi utroque. Eadem de re. Ad eundem 318
Tandem ex Aphrica. Familiaris epistola. Ad Marcellinum eodem
Nunquam fili Oceane. An qui alteram uxorem à baptismo duxerit, possit fieri sacerdos Ad Oceanum 319
Sebesium nostrum. Quatenus utendum literis prophanis. Ad Magnum 319
Legimus in Esaia. De gradu presbyteri & diaconi. Ad Euagrium 329
Nunquã æque quisquã. De mẽdacio & trãslatione ex Hebraica ueritate, Augustinus. 330
Habeo gratiam. Eadem de re. Augustinus 332
Ex quo cœpi. Eadem de re. Augustinus 335
Tres simul. De mendacio in sacris literis. Ad Augustinum 336
Audiui peruenisse. Excusatio. Augustinus Hieronymo 345
In ipso profectionis. Satisfactio. Hieronymus Augustino eod.
Crebras ad me: Familiaris epistola. Hieronymus Augustino 347
Quamuis existimem. Adhortatio ad concordiam. Augustinus 348
Virum honorabilem. Familiaris & hæc. Ad Augustinum 351
Sicut præsens. Familiaris. Augustinus Præsidio 352
Cum à sancto fratre. Adhortatio ad concordiam. Hieronymus Augustino eod.
Iam pridem charitati. Rursum de mendacio. Augustinus Hieronymo eod.
Anno præterito. Commendatio amici. Ad Augustinum 362
Si tibi putem. Deprecatur crimen amoris in Paulam. Ad Asellam 363
Medici quos uocant. In Onasum obtrectatorem. Hieronymus 364
Paulus apostolus. De optimo genere interpretandi. Ad Pammachium 365
Post priorem epistolam. Defensio interpretationum. Ad Marcellam 372

INDEX TERTII TOMI.

TRATER Ambrosius. De studio diuinæ scripturæ. Ad Paulinum fol. 5
Desiderij mei. Præfatio in Pentateuchum uersum 13
Tandem finito. In Iosue uersum præfatio 15
Viginti duas. In libros Regum uersos præfatio 16
Si septuaginta. In Paralipomena uersa præfatio 18
Quomodo Græcorum. Altera in idem opus præfatio. Ad Domnionem & Roga. 20
Vtrum difficilius. In Esdram & Neemiam præfatio. Ad eosdem 21
Mirari non desino. In Tobiam præfatio. Ad Chromatium & Heliodorum 22
Apud Hebræos. In Iudith præfatio eod.
Librum Hester. In Hester uersum præfatio 23
Cogor per singulos. In Iob præfatio ex Hebræo uersum eod.
Si aut fiscellam. In Iob è Septuaginta uersum præfatio 24
Iungã epistola. In prouerbia Solomonis præfatio 25
Memini me. In Ecclesiasten uersum præfatio eod.
Nemo cum. In Esaiam ex Hebræo uersum præfatio. Ad Paulam & Eustochium. 26
Hieremias propheta. In Hieremiam uersum præfatio eod.

Ezechiel propheta. In Ezechielem uersum præfatio. fol. 27
Danielem prophetam. In Danielem uersum præfatio 27
Non est idem. In duodecim prophetas uersos præfatio 29
Sanctus Ioel. In Ioelem præfatiò eod.
Nouum opus. In quatuor euangelia castigata præfatio. Ad Damasum eod.
Dormientem. Quæstiones tres ueteris legis. Damasi 32
Postquam epistolam. Ad superiores quæstiones responsio. Ad Damasum 33
Misisti uolumen. De Melchisedek. Ad Euagrium 38
In septuagesimo. De quadraginta mansionibus Israelitarum. Ad Fabiolam 41
Vsq; hodie. De uestibus sacerdotalibus. Ad eandem 56
Quæris Dardane. De terra promissionis. Ad Dardanum 66
Epistolare officium. De Ephod Bad. Ad Marcellam 70
Multum in utramq;. De iudicio Salomonis pueri. Ad Ruffinum 74
Zenon nauclerus. De Solomone & Achaz ante tempus patribus. Ad Vitalem 76
Nuper cum Rheticij. De Tharsis. Ad Marcellam 77
Scio quosdam. De ordine & titulis psalmorum. Ad Sophronium 78
Vere in uobis. Emendatio psalterij in certis locis. Ad Suniam & Fretelam 79
Nonagesimum psalmum. De decem mysticis nominibus dei. Ad Marcellam 94
Nuper cum pariter. Quid Hebræis sit alleluia. Ad eandem 95
Quæ acceperis. Quid sit Sela. Ad eandem 96
Prius te Cypriane. Expositio psalmi octogesiminoni. Ad Cyprianum 97
Scio me Principia. Expositio psalmi quadragesimiquarti. Ad Principiam 104
Beatus Pamphilus. Expositio psalmi centesimi uigesimisexti. Ad Marcellam 113
Et factum est. Expositio primæ uisionis Esaiæ. Ad Damasum 115
Septuaginta. De Seraphim & calculo ardenti. Ad eundem 121
Commentaria. Quæstio de Osanna. Damasi 123
Multi super hoc. Super eadem quæstione responsio. Ad Damasum eod.
Beatitudinis. De frugi & luxurioso filio. Ad eundem 126
Breuis epistola. De tribus quæstionibus. Ad Amandum 134
Magnis nos. De quatuor quæstionibus. Ad Marcellam 137
Breuis est. De blasphemia in spiritumsanctum. Ad eandem 139
Ignota uultu. De duodecim quæstionibus. Ad Hedibiam 140
Filius meus. De undecim quæstionibus. Ad Algasiam 156
Origenes cum. Homiliæ duæ Origenis à Hieronymo uersæ. Ad Damasum 176
In ipso iam profectionis articulo. Expositio loci apud Paulum in epistolam ad Galatas. Ad Minerium & Alexandrum 189
Voce me prouocas. De duabus quæstiunculis. Ad Paulinum 197
Lecto sermone. Epistola familiaris. Ad Desiderium 198
Nudiustertius. Interpretatio alphabeti Hebraici. Ad Paulam Vrbicam 199
Qui in principijs. Traditiones seu quæstiones Hebraicæ in Genesim 200
Fuit uir unus. Traditiones seu quæstiones Hebraicæ in libros Regum 230
Eber nati sunt. Traditiones seu quæstiones Hebraicæ in Paralipomenon 230
Eusebius qui. Loca Hebraica 269
Acheldemach. Loca actorum 295
Philo uir. Nomina Hebraica 299

INDEX QVARTI TOMI

Si summo ingenio. De uirginitate. Ad Demetriadem fol. 12
Dominę debitis. Superioris epistolæ castigatio. Ad Iulianam 26
Cuncti mei sensus. De contemnenda hæreditate. Ad Geruntij filias 29
Magnam humilitati nostræ. Consolatio in aduersis. Ad Marcellam 31
Si deus ac dominus noster. Consolatio exilij. Ad uirginem quandam 33
Quanquam certissime nouerim. Consolatio. Ad amicum ægrotum 36
Ecce iterum ad te scribo. De uiro perfecto. Ad amicum ægrotum 43
Præsumptionem meam. De cognitione diuinæ legis. Ad amicum quendam 58
Treis quodammodo uirtutes. De tribus uirtutibus 64
Cogitis me ò Paula. De Assumptione beatæ Mariæ sermo. Ad Paulã & Eustochium 67
Scientes fratres. Eadem de re sermo 77
Parentum meritis subiugans. De honorandis parentibus 78
Sufficere quidem. De septem gradibus ecclesiæ 79
Quantam in cœlestibus. De laude uirginitatis 87
Omnipotens deus. De membris dei 93
Credimus in deum. Symboli explanatio. Ad Damasum 97
Credimus in unum explanatio. Ad Damasum * 98
Credimus in unum deum. Explanatio fidei. Ad Cyrillum 99
Mihi quidem. Symbolum Ruffini. 101
Nulla res uetus. De cereo paschali. Ad Præsidium 116
Superiore epistola. De uera circumcisione 119
Lectis literis. De celebratione Paschæ 130
Puto leuius esse. In Susannam lapsam 139
Nisi uererer beatissime. Obiurgatio. Ad Euagrium 144
Et si ignotus tibi sim. De militando Christo * 145
Hæc sunt uerba. De decem tentationibus Israelitarum 147
Omne psalterium. Expositio psalmi quadragesimiprimi 148
In omni psalmo. Expositio psalmi centesimi decimiseptimi 149
Cogor à te. De musicis organis. Ad Dardanum 150
Exulta cœlum. De resurrectione domini sermo 151
Hodie uerus sol. De natiuitate domini sermo 153
Dies epiphaniorum. De epiphania domini sermo * 154
Quomodo miles semper. De Quadragesima sermo 155
Hodie fratres charissimi. De esu agni eodem
Non queo fratres charissimi. De resurrectione domini 157
Sæpissimo rogatu. De uinculis Petri. Ad Eustochium 158
Dignum est fratres. De obseruatione uigiliarum 161
Qui Aethiopen inuitat. Exhortatio. Ad Pammachium & Oceanum 163
Ad te surgo hominem. De pœnitentia 165
Admirabile diuinæ dispositionis. De generibus leprarum 166
Omnium quidem. De filio prodigo 168
Sancto & merito. Paulini ad Sebastianum eremitam epistola. 171
Cognoscendæ ueritatis. Apologia Pamphili pro Origene 172
In his quę in superiori lib. Ruffinus de adulteratiõe librorũ Origenis. Ad Macariũ. 198
Verba Origenis. Eadem de re ex Origenis epistolis 195
Scio quàm plurimos. Libri περὶ ἀρχῶν, Origenis, Ruffino interprete. Ad Macariũ 198
Audiui quosdam. Ruffini epistola pro fide sua. Ad Anastasium 201

Probatæ quidem affectionis. Anastasij epistola de Ruffino. Ad Hieroſolymorum episcopum 202
Perlegi scriptá tua. Inuectiuarũ Ruffini in Hieronymum, liber primus 202
Superiore quidem libello. Inuectiuarũ Ruffini in Hieronymum, liber secundus 219
Quod ad te scripsi. Augustini quæstio ex epistola Iacobi. Ad Hieronymum 234
Deum nostrum qui. Eiusdem de ratione animæ Ad Hieronymum 236
Quamuis tuæ sanctitatis. Eiusdem de origine animæ. Ad Optatum 244
Spes tota nostra. Eiusdem de pastoribus homilia 249
Loqui prohibeor Valerius de non ducenda uxore. Ad Ruffinum 260
Martinus episcopus. Regula monacharũ ex Hieronymi scriptis cõsarcinata, per Lupum quendam Oliuetanum, cum approbatione Martini pontificis 263
Cum apud cœlestis. Dialogus Hieronymi & August. per quendam ineptum ex ipsorum scriptis collectus 295
Magnitudo cœlestium beneficiorum. Homilia de corpore & sanguine Christi, incerto autore 300
Sanctus euangelista. Homilia super euangelium Matthæi, incerto autore 302
Sanctissimum doctorem. Laudatio Hieronymi per Petrum Vergerium 303
Benedicto & dilectissimo. Consolatio super morte filiæ. Ad Tyrasium 312
Diuersorum opprobria. De ferendis opprobrijs. Ad Oceanum 314
Sophronius Eusebius. De uita clericorum. Ad Oceanum 317
Dámasus episcopus. Ad Hieronymum, titulo Damasi 319
Beatissimo Papæ. Ad Damasum, titulo Hieronymi eod.
Vis nunc acriter. Catalogus scriptorum ecclesiasticorũ. Ad Desiderium 320
Quia me dilectissimæ filiæ. De uirtute psalmorum. Ad Paulam & Eustochium 321
Nouerit sancta autoritas. De oblationibus altaris. Ad Damasum 322
Tepescens in membris. Regula Monacharum 323
Dilectissimo fratri. De natiuitate beatæ Mariæ Heliodori & Chromatij quæstio. Ad Hieronymum 339
Dominis sanctis. Super eadem quæstione responsio, Ad Heliodorum 340
Petitis à me. De natiuitate uirginis Mariæ eodem
Patri reuerendissimo. De morte Hieronymi. Ad Damasum 343
Glorioſissimi Christianæ. De transitu & laudibus Hieronymi. Ad Cyrillum 363
Venerabili uiro. De miraculis Hieronymi. Ad Augustinum 367
Pleroſq; nimirum. Vita diui Hieronymi, incerto autore 386

INDEX QVINTI TOMI.

EXpletis longo. In Esaiam cõmentariorum, liber primus: iuxta utranq; translationem. Ad Eustochium 3
Finito in Esaiam. In eundem cõmentariorum, liber secundus 15
Sufficit mihi. In eundem commentariorũ, liber tertius 28
Inæquales dictamus In eundem cõmentariorum, liber quartus 41
Plures anni sunt. In eundem cõmentariorum, liber quintus 51
Quod in præcedenti. In eundem commentariorũ, liber sextus 72
Septimus liber. In eundem cõmentariorum, liber septimus 86
Sextus & septimus In eundem cõmentariorum, liber octauus 102
Varijs molestijs In eundem commentariorũ, liber nonus 115
Decimus liber. In eundem cõmentariorum, liber decimus 130
Difficile, imò. In eundem commentariorum, liber undecimus 141
Nullus tam imperitus. In eundem commentariorũ, liber duodecimus 154

Multi

Multi casus. In eundem cõmentariorum, liber tertiusdecimus 169
Dominus. In eundem cõmentariorum, liber quartusdecimus 183
Crebro Eustochium. In eundem cõmentariorum, quintusdecimus 197
Egregia. In eumdem cõmentariorum, liber decimus sextus 210
Quanta mysteria. In eundem commentariorũ, liber decimus septimus 225
Duodeuicesimus. In eundem cõmentariorum, liber decimus octauus 242
Post explanationes. In Hieremiam cõmentariorum, liber primus. Ad Eusebium 261
Secundum frater. In eundem cõmentariorum, liber secundus 276
Lernæum anguem. In eundem commentariorũ, liber tertius 292
Semper diabolus. In eundem cõmentariorum, liber quartus 307
Quintus commentariorum. In eundem cõmentariorum, liber quintus 322
Prolixitas. In eundem commentariorum, liber sextus 337
Habes. Primus commentariorũ in lamentationes Hieremiæ 351
Primam partem. Secundus cõmentariorum in lamentationes Hieremiæ 362
Extremus liber. Tertius commentariorũ in lamentationes Hieremiæ 369
Post lamentationem. Præfatio cõmentariorum in orationem Hieremiæ 374
Finitis in Esaiam. In Ezechielem cõmentariorum, liber primus. Ad Eustochium 377
Secundi explanationum. In eundem cõmentariorum, liber secundus 390
Nihil longum. In eundem commentariorũ, liber tertius 400
Vellem si fieri. In eundem cõmentariorum, liber quartus 412
Ne librorum numerus In eundem cõmentariorum, liber quintus 425
Putabam quod. In eundem commentariorũ, liber sextus 436
Olim pueri. In eundem cõmentariorum, liber septimus 449
Quid alijs prosit. In eundem cõmentariorum, liber octauus 464
Consequens erat. In eundem commentariorũ, liber nonus 477
Vellem ut. In eundem cõmentariorum, liber decimus 489
Vndecimus. In eundem cõmentariorum, liber undecimus 501
Trepidationem. In eundem commentariorũ, liber duodecimus 519
Tertiusdecimus. In eundem cõmentariorum, liber tertiusdecimus 533
Quod in principio. In eundem commentariorũ, liber quartusdecimus 555
Contra prophetam Danielem. Commentaria in Danielem. Ad Pammachium & Marcellam. 567

INDEX SEXTI TOMI.

SI in explanationibus. Liber primus Commentariorum in Osee. Ad Pammachium 3
Qui sæpe nauigat. Liber secundus commentariorum in Osee 20
Non ignoro Pammachi. Liber tertius commentariorũ in Osee 37
Non idem ordo est. Cõmentarij in Ioelem. Ad Pammachium 54
Amos propheta. Liber primus cõmentariorum in Amos. Ad eundem 71
Legi in quadam. Liber secundus commentariorum in Amos 85
Præpostero ordine. Liber tertius commentariorum in Amos 99
Cum essem paruulus. Cõmentarij in Abdiam. Ad eundem 114
Triennium. Commentarij in Ionam. Ad Chromatium 122
Micheas. Liber primus cõmentariorum in Micheam. Ad Paulam & Eustochium. 135
Semper inuidis. Liber secundus commentariorum in Micheam 150
Iuxta Septuaginta. In Nahum Cõmentarij. Ad easdem 166
Primum Chromati. Primus liber commentariorũ in Habacuc. Ad Chromatium 182
Alterum mi. Secundus liber commentariorum in Habacuc 195

Quæstio-

Universidad de Sevilla Biblioteca

Index iuxta oxdinem Tomorum

Quæſtiones in Habacuc incerto autore. fol. 206
Antequàm Sophoniam. Commentarij in Sophoniam. Ad Paulam & Euſtochiũ. 208
Secundo anno. Commentarij in Aggæum. Ad eaſdem. 226
Vltimo iam. Liber primus commentariorum in Zachariam. Ad Exuperium. 238
Ab obſcuris. Liber ſecundus commentariorum, in eundem. 253
Vrget me frater. Liber tertius commentariorum, in eundem. 271
Vltimũ duodecim. Commentarij in Malachiam. Ad Minerium & Alexandrum. 289

INDEX SEPTIMI TOMI.

Parabolæ Salomonis. Cõmentarij in parabolas Salomonis. 3
Memini me. Cõmentarij in Eccleſiaſten. Ad Paulam & Euſtochium. 62
Epithalamium libellus. Quatuor homiliæ in Cantica, nomine Origenis 10
Iob qui dolens. Cõmentarij in Iob. Ad Vecterium incerto autore. 150

INDEX OCTAVI TOMI.

PRoxime cum Origenis. Commentarij in Pſalterium. 3
Scio quoſdam. Pſalterium iuxta Hebraicam ueritatem. In Appendice.

INDEX NONI TOMI.

Canones Euangeliorum Euſebij 5
Plures fuiſſe. Cõmentarij in Matthæum. Ad Euſebium. 11
Omnis ſcriba. Commentarij in Marcum 87
Quoniamquidem. Euangelium iuxta Lucam 114
In principio. Euangelium iuxta Ioannem 139
Pauci admodum. Liber primus cõmentariorum in epiſtolam ad Galatas. Ad Paulam & Euſtochium. 158
Quod in primo. Commentariorum ſecundus, in eandem. 172
Tertium ad Galatas. Commentariorum tertius, in eandem. 188
Si quicquam. Liber primus commentariorum in epiſtolam ad Epheſios. Ad Paulam & Euſtochium 202
Secundum orationibus. Secundus commentariorum, in eandem 215
Satis abundeq;. Tertius commentariorum, in eandem 228
Licet non ſint. Commentarij in epiſtolam ad Titum. Ad Paulam & Euſtochium. 242
Qui nolunt. Commentarij in Epiſtolam ad Philemonem. Ad eaſdem. 258
Literis tuis. Commentarij in omnes Paulinas epiſtolas, incerto autore. 165
Cum in Babylone. Didymi de ſpiritu ſancto, liber à Hieronymo uerſus. 307

Indicis iuxta ordinem tomorum finis.

D. ERASMI ROTERODAMI AD LECTOREM PRAEFATIO.

QVANQVAM ab ipſa pueritia, non tam iudicio, quàm arcano quodã naturæ ſenſu, diui Hieronymi ſcripta ſum admiratus: eaq; admiratio mihi ſemper cum acceſsione ætatis, & ſi qua eſt, eruditionis accreuit: tamen cum illius epiſtolas tum caſtigandi, tum ſcholijs illuſtrandi prouinciam ſuſciperem, uariam illam & ex omni linguarum, diſciplinarum ac literarum recondita ſupellectili conſtructam opulentiam nondum penitus introſpexeram. Quid enim eſt in ullo librorum genere, ſeu paruum, ſeu magnum, ſeu ſacrum, ſeu prophanum, quod ille non habuerit in numerato? Itaq; fateor me non uno modo peccaſſe, qui ad tam arduum negocium, nec parem eruditionem, nec iuſtam curam attulerim. Quum enim primùm uerſare Baſileam, de nouo teſtamento uertendo ne cogitaram quidem: ſcholia modo non nulla paucis uerbis annotaram, atq; his decreueram eſſe contentus: In Hieronymum ferè nihil attuleram præter animi propoſitum. Hic mea facilitate, aut uerius temeritate, abuſus felicis memorię IOANNES FROBENIVS, utrunq; opus compluribus prælis aggreſſus eſt: quum hoc corpuſculum uix quartæ laborum parti par eſſet. Atq; id temporis parabam illa, non hominibus eruditis, ſed quibuſdam pijs quidem illis, uerum illiteratis, apud quos compereram Hieronymum ſic undequaq; deprauatum, ut ne legi quidem poſſet: cuius incogitantiæ me non ſemel & puduit, & piguit. Supererat igitur ut ad prouerbium cõfugeremus, quo poſteriores curæ dicuntur eſſe meliores: & quod priore negligentia commiſſum erat, poſteriore diligentia ſarciremus: id quod à nobis iam ſemel atq; iterum factũ eſt. Porrò quum acciperẽ apud Pariſiorum Lutetiam rurſus excudi epiſtolarum uolumina, ut ex tempore licuit, quædam loca pridem à me notata recognoui, miſiq; in publicam ſtudioſorum utilitatem: non conquieturus, donec æquo candidoq; lectori probarim fidẽ & induſtriã meam. Ingratis enim & iniquis, qui uel diſſimulãtes tam multa bene dicta, tam rara dum ſi quid incautius excidit: uel quod eſt improbius, ne legunt quidem noſtra, ſed tamen occluſis oculis & obturatis auribus ingenti uociferatione damnant quod neſciunt, nihil aliud optabo quàm mentem dari meliorẽ diuinitus, βοὸς ἀῤῥ᾽ ἀσινέα λύκων τε. Interim non tam regium eſt, quàm Chriſtianum, quum bene facias, audire male. Quũ hæc adornaretur editio, incomparabilis heros GVILIELMVS VVARAMVS, Archiepiſcopus Cantuarienſis, ac totius Angliæ primas, terras reliquit, & in cœleſte contubernium emigrauit, uir ex omni uirtutum & ornamentorum genere concinnatus: ſiue ſpectes in tãto rerum faſtigio comitatem etiam infimis obuiã, ſiue in tanta rerũ affluentia ſponteam uictus ſobrietatẽ, ſiue in tantis negociorũ undis perpetuam animi tranquillitatẽ (id quod diuinæ cuiuſdã mentis eſſe uidetur) ſiue ſyncerũ erga pietatẽ ac religionem affectũ, quam ſemper ſummo ſtudio, nullo ſupercilio tũ docuit, tum præſtitit. Nemo uidit illũ nihil agentem. Quis autẽ non facile condonaſſet tali uiro, ſi quando animum negocijs externis delaſſatum, iocis aut luſibus relaxaſſet? At illi pro uenatu, pro aucupio, pro alea, pro chartis, pro morionibus, proq; cæteris auocamentis uulgaribus, erat aut frugifera lectio, aut cum erudito uiro colloquium. Iam uerò benignitatem quum in omnes, tum præcipue in ſtudioſos, quid referam? De me nihil dicam, qui nõ ita multum ab illo accepi, idq; obtruſum uerius quàm datum: niſi quod in acceptis numero quicquid ille obtulit: obtulit autem frequenter uera fronte, fortunarum omnium communionem. Sed in alios quàm non fuerit illius parca liberalitas, uel illa uox arguit quam paulo ante mortem emiſit. Nunciantibus enim famulis, in theſauro uix eſſe triginta aureos ſignatæ pecuniæ: gratulabundus dixit, bene habet: ſic mori ſemper fuit in uotis: ſat eſt uiatici mox hinc emigraturo. O mentem ſummo epiſcopo dignam. Ex tanta fortuna minimum impendit ſibi: menſa erat et pro more regionis, & pro dignitate tanti præſulis ſplendida, ſed in medijs delicijs ipſe uulgaribus libentius utebatur, atq; hoc ipſum parciſsimè. Cœna tã erat frugalis, ut propè nulla fuerit: uinum

Ad Lectorem.

uinum perquam raro gustabat uerius quàm bibebat, contentus tenuissima ceruisia, quam illi uulgo Biriam appellant. Eadem in cultu frugalitas, nunquam holosericis utebatur nisi rem diuinam peragens: adeo ut quum sub Caroli Cæsaris & regis Angliæ conuentum, qui fuit ante annos ni fallor undecim Caletij, edicto Cardinalis Eboracensis, non episcopi tantum, sed & inferioris gradus homines cogerentur magnis impendijs ornare sese Byssinis ac Damascenis, solus omnium ille contempto Cardinalis edicto, pilum in cultu suo non mutarit. Quid esse possit illo pectore incorruptius? Nunc felix illa anima, sicut ecclesiæ præclarum lumen fuit, ita cœlesti Hierosolymæ sidus illustre addit. Frequenter apud suos hanc uocem solet emittere, Vtinam mihi contingat, priusquam hinc emigrem, semel uidere complectiq; meum Erasmum, nunquam sinerem illum à me diuelli. Votum erat mutuum, sed neutri contigit quod optauit. Vtinam illud concedat Christi misericordia, ut nos inuicem breui complectamur illic ubi nulla est futura distractio, neq; quisquam erit, qui uel illum mihi, uel me illi inuideat.

Bene uale quisquis es qui hæc legis.

FRIBVRGI BRISGOIAE
Anno M. D. XXXIII.

D. HIERONYMI OPERVM

PRIMVS TOMVS.

EPISTOLAS IPSIVS, IN TRES PARTES DISTINCTAS, AC DES. ERASMI ROTERODAMI SCHOLIIS summa cura & diligentia explanatas, atq; castigatas complectens.

BASILEAE M D LIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[redacted]

[redacted]

[redacted]

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

EXIMII DOCTORIS HIERONYMI STRIDONENSIS VITA, EX IPSIVS POTISSIMVM SCRIPTIS CONTEXTA, PER DES. ERASMVM ROTERODAMVM.

EQVIDEM haud sum nescius, veterũ permultos in hac fuisse sententia, ut pium & officiosum esse ducerent, in cõmodum publicum apte confictis narrationibus abuti: nempe uel ad uitam recte picq; instituendam, uel ad erigendos & inflammandos ad honesti studium animos, uel ad fulciendam quorundam imbecillitatem, uel ad territandos impios: quos neq; ratio corrigit, neq; mouet charitas: uel ad illustrandam miraculis sanctorum hominum gloriam. Atque hoc fuci genus nec Platoni displicuit, nec Origeni, nec alijs horum dogma sequutis. Certe obijcit hoc Hieronymus Ruffino, atq; hic uicissim in Hieronymum regerit, malens alterum eodem cõspurcare luto, quàm in se coniectum lutum abstergere. Est quidem mira quædam uulgi credulitas, imò nescio quid penitus insitum animis mortalium, ut ficta lubentius audiant quàm gesta: & commenticijs supraq; ueri fidem fabulis libentius assentiantur quàm ueris: adeo ut olim uiri prudentes quicquid uehementer cõmendatum esse uellent multitudini, id fabulosis miraculis celebrarent: uelut numinum religionem, origines urbium aut gentium, exordia nobilium familiarum: exempla clarissimorum principum. Hoc igitur imperitorum affectu, ad ipsorum abuti cõmodum, permittebant illi, sed non nisi sapienti uiro: propterea quod huius rei fructus omnis pereat, si semel suboleat artificium mentiendi. Verum hac quidem in parte haud grauatim in Augustini sententiam pedibus eo: non solum ob eam causam, quam ille sanè grauem adducit, ne si semel in Christianorum literis suborta fuerit mendacij suspicio, fiat ut nec his habeatur fides, quorum autoritatem modis omnibus indubitatam & inconuulsam esse oportet: sed multo magis, quod meo iudicio, ne possit quidem uir probus ac sapiens esse, qui tam male sentiat tum de sanctis uiris, tum de lectoribus. De sanctis quidem, quos aut usq; adeo iudicarit propriæ domesticæq; laudis inopes, ut alienis mendacijs putarit illustrandos: aut adeo κενοδόξους stulteq; glorioſos, ut Aesopicæ corniculæ ritu uelut in proscenio gaudeant ostẽtari, ficticijs laudibus ceu plumis alienis adornati. De lectoribus autem, quos omnes aut ita stupidos ac muccosis naribus arbitrati sint: ut cum ueritas semper habeat suam faciem, nullis imitabilem fucis, non queant excogitatam artificio fabulam à uero dignoscere: aut certe adeo gratis etiam nequam ac peruersos, ut scientes ac uolentes faueant uanitati. Quod si uitari non potest, quo minus istiusmodi fabulamenta misceantur nostris uoluminibus, certe quod proximum est, optarim. Quid istud inquies? Nimirũ plasten eximium ac prudentem, catumq; mentiendi artificem. Quandoquidem iuxta Socratis sententiam, nemo sit ad mentiendum accõmodatior, quàm qui ad uera dicendum est appositissimus: quod eiusdem artificis parteis esse ducat, certissime ueridicum esse, & nihil omnino ueri dicere. Hoc quidem consilio suam historiam contexuit Herodotus, hac ratione Xenophon Cyri descripsit institutionem, non ad historiæ fidem, sed ad exemplum probi principis. Nec aliò spectasse uidetur Homerus ille, quem iure fabularum Oceanum possis dicere. Verum hi quemadmodum ingenij quidem & eloquentiæ laudem fingendo promeriti sunt: ita dum malum uirtutis exemplar effingunt, ac proponunt, non mediocriter offecerunt uitæ mortaliũ. Siquidem Herodotus stultos pleroſq; facit

Mendacium officiosum

Augustinus hostis mendacij

Si fingendum est, probũ est exemplar est fingendum

Universidad de Deusto Biblioteca

facit principes. Xenophon uafrum quempiam & ἀγκυλομήτην expreſsit, potius quàm ue
rè prudentem ac ſalutarem principem. Homerus eiuſmodi facit deos, cuiuſmodi nolit
magiſtratus bene morata ciuitas. Deinde tales depinxit uxores deorum, qualem nemo
probus ciuis coniugem aut optet domi ſuæ, aut ferat. Deniq; tales finxit deorum filios,
ut nemo ſanus paterfamilias ſimiles ſibi liberos uelit obtingere, ut non abs re Plato lo-
cum illi negarit in ſua republica. Neq; uel tantillum erat cauſæ cur Alexander ille mag-
nus inuideret Achilli talem laudum præconẽ, ſi penitus intellexiſſet, quid ſit uere mag-
num ac ſalutarem agere principem. Ego nihil arbitror eſſe rectius, quàm eiuſmodi de-
ſcribere ſanctos, cuiuſmodi fuerunt ipſi: in quorum uita ſi quid etiam errati deprehen-
ditur, hoc ipſum nobis uertitur in exemplum pietatis. Cæterum ſi quis omnino figmen
tis delectetur, is ſi prudenter effingat pij uiri ſimulacrum, quocũq; nomine, non ſacco,
cilicio, flagris, prodigioſis ieiunijs, uigilijs non credendis, ſed ex ipſis Chriſti decretis,
ſic ut primum Chriſtianæ pietatis uim penitus habeat cognitam ac perſpectam, deinde
ſcite illius exprimat imaginem, is mihi fortaſſe tolerabitur. Etiamſi quantumuis gemmę
nitorem ac lucem effingat artifex, certe natiuam gemmæ uim nunquam aſſequitur imi-
tatio. Habet ſuam ἀνόρυκτον ueritas, quam nullum æquat artificium. At iſtos quis ferat,
qui pluſquam anilibus deliramentis, infantibus, indoctis, ineptis diuos nobis non cele-
brant, ſed contaminant? At diuus Hieronymus, niſi quòd abunde iuxta Græcorũ pro-
uerbium, αὐτὸς αὐτῷ ἤυλησεν, hac parte parum erat felix: propterea quod quũ unus prę
cipue dignus eſſet, ut pari doctrina pariq; facundia poſteris cõmendaretur, qui tam eru
dito tamq; mellito ore Chriſti ſanctorumq; præconia ceciniſſet: haud ſcio quonam fa-
Stulte cõficta uita Hierony. to, in rabulam quendam incidit, ſic undiq; ſui ſimilem, & Hieronymi diſſimilẽ, ut nè-
ſcias quid in eo potiſsimum admireris, linguæ ne prodigioſam infantiam ac balbutiem,
an inſignem literarum inſcitiam, an miram mentiendi impudentiam. Hominem profe-
cto dignum, quem ſi uiuat, publicitus omnes omnium mortaliũ manus ſaxis impetant:
qui mortales uniuerſos pro ſaxis, non pro hominibus habuerit. Quis enim illius legens
nęnias, ni planè truncus ſit, non protinus ſentiat perſonatum hiſtrionem: qui Vertum-
num quendam aut Proteum nobis referens, nunc Euſebius eſt Cremonenſis, nunc Cy-
rillus, nunc Auguſtinus, nunc Ambroſius: nonnunquã ſi libeat Damaſus, aliquoties ip
ſe, ſi ſuperis placet, Hieronymus. Sed quibuſcunq; plumis nobis opertus prodit, uox u-
biq; ſui ſimilem coccycem arguit. Idem ubiq; dicendi lepos, eadem ſermonis Venus.
Cuius ſtuporem, ut nihil accedat, hinc certe palàm cernere eſt, quod Hieronymũ pau-
loante mortem facit Damaſo cõmendantem ſuos cõmentarios: quem ipſe Hieronymus
non uno in loco teſtatur ante ſe deceſsiſſe uita. Sed hic de quo plura dicentur aliàs,
tam indoctus & elinguis, ut rebus quamlibet claris ingenij ſui culpa tenebras poſsit
offundere: tam ſtupidus, ut ne ueriſsima quidem ueriſimiliter queat efferre: ridicula mi
raculorum portenta, & impudentiſsimę uanitatis fabulas confert in Hieronymum, nec
has tamen ab ſe repertas: in quo nonnulla laus fuiſſet ingenij, ſed è uulgatiſsimis hiſto-
rijs huc non minus ridicule, quàm improbe detortas. O fortunatum tam inſigni præ-
cone Hieronymum. Neq; uero defuit dignum patellæ operculum. Reperit hic ſcriptor
ſuos lectores, reperit à quibus citetur: & quo magis mireris, eruditos, Platinam & Vola
terranum, quos equidem uel hinc ſuſpicor ea nunquam legiſſe, ſed aut audiſſe in con-
cionibus, aut hinc excerpta fragmenta modo uidiſſe. Imitati ſunt impudentiſsimũ ſcri-
ptorem unus & item alter: ſed adeo pręclare, ut eiuſdem hominis uideri poſsint omnia.
In quibus nihil agnoſcas, nec eruditionis, nec eloquẽtiæ, nec prudentiæ, nec diligẽtiæ:
ſuper hęc omnia nihil minus q̃id quod in primis exigitur in hiſtoriographo, nempe fi-
dem. Vtrũ quæſo iſtud eſt, diuorũ uitas deſcribere, an contaminare potius? Nos igitur,
licet impares argumento, tum nullis adiuti cõmentarijs, quibus fidi poterat, tamen bo-
na fide, quaq; licuit diligẽtia, uitam ſanctiſsimi uiri ex Proſpero, Seuero, Oroſio, Ruffi-
no, tametſi
no, tametſi calumniatore: & ſi qui ſunt alij non omnino cõtemnendę fidei autores col-
legimus, ſed potiſsimum ex ipſius Hieronymi libris Hieronymum eueſtigauimus. Quis
enim rectius nouerit Hieronymum, quàm ipſe Hieronymus? Aut quis eum fidelius ex-
preſſerit? Si rerum à ſe geſtarũ certiſsimus autor eſt Iulius Cæſar, quanto iuſtius eſt Hie-
ronymo, ſua narranti fidem habere? Ex huius igitur libris omnibus luſtratis, quod ſpar
ſim annotare licuit, in narrationis ordinem redegimus, nihil admentientes, quod arbi-
tremur abunde magnum eſſe miraculum, ipſum Hieronymũ tot egregijs uoluminum
monumentis ſeſe nobis exprimentem. Quod ſi cui nihil abſq; miraculorum portentis
placere poteſt, is legat Hieronymianos libros: in quibus tot penè miracula ſunt, quot
ſententiæ. Natus eſt igitur uir eximius Hieronymus, anno à Chriſto nato, trecenteſimo
trigeſimoprimo, ſub imperatore Cõſtantino in oppido Stridonis, quod iam tum à Go-
this omnia populantibus euerſum fuiſſe, teſtis eſt ipſe in Catalogo ſcriptorũ illuſtrium,
olim Dalmatiæ Pannoniæq; confinium. Id hodie nonnulli, quorum de numero Blon- *Patria ſancti Hieronymi*
dus eſt, idem eſſe uolunt cum eo, quod hac tempeſtate uulgus Sdrignam appellat, oppi-
dulum in Hiſtria, Italiæ regione, ſitum inter Petram piloſam, Portulam & Primontem,
ut horum temporum utamur uocabulis. Addunt in huius rei fidem, ibidem oſtendi mo
numentum Euſebij patris, cum epitaphio laminis inſculpto, nimirum id agentes, ut Hie
ronymum Italiæ ſuæ uindicent. Mihi ſtudium & affectus iſtiuſmodi parum dignus ui-
detur grauibus uiris, imò in totum Chriſtianis. Qui in libris Hieronymianis erit diligen
tiſsime uerſatus, qui uitam Hieronymianam proxime exprimet, is ſibi iure uindicet Hie
ronymum, etiam ſi porrò ultra Britannos natus fuerit. Erat illi frater natu minor, nomi
ne Paulinianus: nam ſororis nomẽ tacuit. Matertera Caſtorina, cum qua diſsidij neſcio
quid interceſſerat, ob rem (ni fallor) familiarem: quam tamen humaniſsimis literis ad
concordiam inuitat. Patri nomen fuiſſe Euſebio, declarat ipſe, quod Græcis à pietate di *Pater quẽ*
ctum eſt, non abſq; præſagio: quod pulchre conueniat, ut ex pio naſcatur ille ſacri no-
minis heros. Nam id ſonat Ἱερώνυμος. Atq; ea demũ eſt digna Chriſtiano nominis glo
ria, quæ non ex ſtemmatis aut imaginibus, non ex oppidis euerſis aut cõciſis copijs, ſed
ex uita pie ſancteq; acta naſcitur. Cæterum nihil addit, plebeius ne fuerit an patricius, te-
nuis an locuples, priuatus an magiſtratus, cum hoc quidam aſſeuerent, illum nobiliſsi-
mis ortum parentibus, ſed ut eadem opera potuerint illum urbis prefectum facere. Con
ſentaneum eſt autem, ante dirutam patriam, mediocri loco fortunaq; fuiſſe. Matris no-
men nuſquã ædidit: non tacens tamen ſe parente utroq; Chriſtiano genitum. Ab his do
mi diligenter inſtitutus, unà cum Bonoſo inter ipſos ſtatim parentum amplexus, & nu-
tricũ blanditias, Chriſtũ imbibit: ac mox Chriſtianę pietatis rudimẽtis imbutus, ſimulq;
bonis literis: quarum ea ætas capax eſſe poterat, puer adhuc Romam miſſus eſt, uelut ad *Romæ doctus*
primariã eo ſeculo, tum religionis, tum eruditionis magiſtrã, liberalib. ſtudijs erudien-
dus, quod ipſe declarat enarrans Ezechielis caput undecimũ. Quãuis enim illis tempo-
ribus & apud Gallos, Hiſpanos & Afros florerẽt literarũ ſtudia, tamẽ in prouincijs pro
gentis ingenio, nonnihil degenerantes, Romæ uelut in ſuo fonte puriores adhuc erant
& incorruptiores. Atq; hoc nomine Ruſtici monachi matrẽ collaudat ipſe, quod poſt
Galliarũ licet florentiſsima ſtudia, filiũ Romã miſerit, quo Gallicanæ dictionis nitorem
ac luxũ, Romana grauitas temperaret. Intellexiſſe uidentur prudentiſsimi parentes, plu-
rimũ referre, inter quos primũ & à quibus inſtituaris. Quæ ſunt optima, nunq̃ diſcũtur
felicius, q̃ rudibus illis annis, & non minus tenacibus quicquid inſculpſeris, q̃ in omnẽ
ſequacibus habitũ. Itaq; perinde quaſi iam tum intelligerent ſeſe puerũ eum orbi cõmu
niter genuiſſe, non ſibi: ita publicis utilitatib. non ſuis priuatis affectibus educandũ cu-
rarũt. Gręcas ac Latinas literas, ab ipſis ſtatim incunabulis didicit, quẽadmodũ ipſe teſta
tur: & hoc didicit felicius, quo maturius. Sentias enim neſcio qd duriuſculũ, & ſubacer
bum in his qui ſerius ſe cõtulerũt ad diſcẽdas literas. Proinde non abs re ſibi gratulatur
Hierony-

Universidad de Deusto Biblioteca

Hieronymus, quod à puero inter grãmaticos & rhetores fuerit penè detritus: quorum alteri docuerunt emendate pureq; loqui: alteri splendide, grauiter & sapienter. Horum institutioni debemus incõparabilẽ Ecclesiæ doctorẽ, non loquacium sophistarũ scholis. Quis non iam nunc in summã erectus spem, nouũ quiddã de hoc præsagiat puero? Primũ, reputans talem parentũ animũ: deinde felicissimã indolẽ, ingeniũ fœcundum ac facile, pectus ardens & infatigabile. Præterea Romã educatricẽ, id temporis opinor aliquanto q̃ nunc incorruptiorẽ. Deniq; præceptores eximios, Donatũ in grãmaticis, Victorinũ in rhetoricis. Etiamsi uideo quosdã ambigere, num hic fuerit Donatus ille, cuius extant in Terentiũ ac Maronẽ eruditissimi cõmentarij. Tum an Victorino præceptore sit usus, non satis liquet ex Hieronymi uerbis, quibus utriusq; meminit in appendice annaliũ Eusebij hunc in modũ. Victorinus rhetor & Donatus grãmaticus, præceptor meus, Romæ insignes habentur: è quibus Victorinus etiam statuã in foro Traiani meruit. Hactenus Hieronymus, magis exprimens alterũ nempe Donatũ sibi præceptorem fuisse q̃ utrunq;, dicturus alioqui præceptores mei. Ad eandẽ cõiecturã facit, quod idem nec in catalogo scriptorũ illustriũ, nec usquã alibi quantũ cõmemini, Victorini faciens mentionẽ, præceptorẽ appellet. Quin totã Victorini dictionẽ, parũ approbasse uidetur Hieronymus: id quod haudquaq̃ obscure declarat in epistola, quã scripsit ad Paulinum monachũ, cum ait: Inclyto Victorinus martyrio coronatus, quod intelligit, eloqui non potest. Et rursum in catalogo scriptorũ illustriũ. Victorinus (inquit) natione Afer, Romæ sub Constantio principe rhetoricã docuit: & in extrema senectute, Christi se tradens fidei, scripsit aduersus Arium libros more dialectico, ualde obscuros, qui & ab eruditis modo intelliguntur. Verũ de Victorino quidẽ lectoris facio iudiciũ. Cæterum ipse de Donato dubitationẽ omnẽ ademit in Apologia priore aduersus Ruffinum, hisce uerbis: Puto quod puer legeris Aspri in Vergiliũ & Salustiũ cõmentarios, Vulcatij in orationes Ciceronis, Victorini in dialogos eius, & in Terentij comœdias præceptoris mei Donati, æque in Vergiliũ, & aliorum in alios. Citat eundem enarrans caput Ecclesiastæ primũ. Sub huiusmodi præceptoribus, iam adultior in bonis literis, nullum doctrinæ genus intactũ reliquit. Porphyrij εἰσαγωγικοῦ, Aristotelicã, Platonicã, Stoicã, ac cæterorũ omniũ philosophiã attigit. Verũ hæc delibauit, non his semet addixit: nec in his uelut ad scopulos Sireneos consenuit: quibus hodie plerìq; immoriuntur. In rhetorica tamẽ sese studiosius exercuit, degustatis omnibus, sed his præcipue quæ propius ad eam conferant facultatẽ, historia, cosmographia, & antiquitatis notitia: partim quod intelligeret apud Latinos ad id usq; temporis penè infantẽ esse theologiam, & ob hanc causam permultos à diuinorũ uoluminum abhorrere lectione, sperans futurum ut plures sacris literis delectarentur, si quis theologiæ maiestatem, dignitate sermonis æquasset: partim ut esset aliquando quod ethnicis obij ci posset, Christianos ut infantes & elingues despicientibus. Testatur id multis in locis: & si non testaretur, libri clamitãt, illum in declamatoria palæstra diligentissime uersatum fuisse, puerum in fictis controuersiis & obliquis rhetorũ strophis lusisse. Studiorũ sodales inter cæteros, hos præcipuos habuit. Pammachiũ summo natũ loco, postea Paulæ generum, Paulinæ maritum: qui defuncta uxore, monachi sumpsit institutũ, tantæ integritatis, ut ad summi pontificij fastigium flagitaretur. sed in illo, ut alibi scribit Hieronymus, pulchrius fuit, eam dignitatẽ promeruisse, quàm possedisse. Bonosum, & hunc summo genere, postea monachũ. Heliodorum, quem deinde sua uirtus ad episcopi functionẽ pertraxit. Hic interim apparet Hieronymum Christo renatum, in illius iurasse uerba, ut hoc certe nomine Roma iure sibi posset hunc uirum asserere: quandoquidem à baptismo deniq; censemur Christiani. Id satis indicat in epistola quadam ad Damasum papam, testificans sese eius urbis fidem uelle sequi, in qua Christi uestẽ accepisset. Nec enim de presbyterio sentit, opinor, sed in baptismo uestis candida dabatur, symbolum innocentiæ, & lotis mandabatur, ut candorẽ uestiũ suarũ illibatũ seruarent. Igitur in prophanis literis, quas quidã seculares uocant, ad plenũ eruditus, ad grauiora studia iam adijciens animum, hac etiam parte laudatissimos uiros est imitatus, uelut Pythagorã, Platonẽ, Apolloniũ, ut lustrandis regionibus sapientiæ supellectilem redderet auctiorẽ. Gallias omneis sic undiq; lustrauit, ut nonnullis locis habitasse uideatur: adeo & locorũ situm ac nomina tenet, & multorum sibi conciliauit amicitiam. Atq; in epistola quadam ad Florentiũ, testatur se Treueris ingens Hilarij uolumen de synodis suapte manu descripsisse: quod aliquanto post iubet sibi remitti, iam in eremo quæ Syriam à Saracenis dirimit agens. Atq; huius peregrinationis comitem habuit Bonosum, ut alicubi declarat ipse. Ad hunc itaq; modum studiose lustratis bibliothecis omnibus, & congressus cum his, quos uel eruditio, uel integritas morum reddiderat insignes: & undiquaq; nonnihil decerpens, quod ad Christianum institutũ facere uidebatur: tandẽ uelut industrius & auidus negociator, non auro ditior, sed usu rerũ, literis, ac pietatis ardore locupletior, utranq; reuisit patriã: & eam in qua natus fuerat, & eam in qua renatus. Sub hæc cœpit de deligendo uitæ genere, deq; loco cõmodo cogitare: quod haud nesciret hinc præcipuam hominis pendere felicitatem, si institutũ ingenio accõmodũ, iudicio, non casu sumeret. Sunt enim qui se præcipites dant in uitæ rationẽ, priusquã sibi noti sint ipsi. Et sunt è diuerso, quos cunctantes ac deliberantes mors occupat. Reputabat animo, Romã adhuc ueterem sapere paganismum: & inter eius urbis delicias parũ esse tutã adolescẽtiã, ut quam alicubi Babylonem appellet: deinde suã quoq; patriã barbaricis uoluptatibus esse corruptã: quod ipse non dissimulans in epistola quadã: In mea, inquit, patria rusticitatis uernacula, deus uenter est, & in diem uiuitur: & sanctior est ille, qui ditior est. Proinde cõmunicato cum sodalibus cõsilio, de secessu cogitauit, quo liberius & expeditius se totũ sacris studijs & Christo dedicaret. Iam tum pium adolescentis animũ offendebat mundus, qui ea tempestate Christianos ethnicis habebat admixtos. Vnde fieri necessum erat, ut qui Christũ profitebãtur, pleriq; titulo magis q̃ uita essent Christiani: & uere probis mentibus, pie uiuendi uotũ adesset uerius q̃ facultas. In matrimonio, ut nihil aliud accideret, certe libertatis naufragiũ perspiciebat: ad hæc clericorũ & episcoporũ statũ, quod hos quoq; uolẽtes, nolentes, honos, opes, & negocia mundi inuoluerent, ac transuersos raperent, grauissimis periculis obnoxiũ esse. Et multorũ uita displicebat, iam tum prisca illa pietate sacerdotũ ad tyrannidẽ ac fastũ degenerante. Pensitatis igitur omnibus ac circũspectis, monachi placuit institutũ: ~~quod nec quis in hoc erat, id temporis longe diuersum erat, ab hoc quod hodie uidemus, cæremonijs obstrictũ imò quibus maxime libertas erat cordi, hi monachi professionẽ suscipiebant. Primũ enim res manebat integra, si quis ita esset: manebat cõmigrandi remigrandiq; quò uellent potestas: manebat dulcissimũ ac liberrimũ otium ad studium, ieiunia, psalmos, uigilias aut suapte incitabantur animo, aut exemplis imitabantur, non cogebantur hominum constitutiunculis. Vestitus erat simplex, nec is tamẽ præscriptus, sed suo cuiq; arbitrio sumptus: non qui prodigiosa nouitate faceret insignẽ, & digito notandũ: sed qui simplicitatẽ Christianã præ se ferret. Votorũ nulla uincula, nisi quæ sunt cuiusq; pure Christiani. Deniq; si quẽ forte sui instituti pœnitentia cepisset, tota demũ pœna erat, inconstantiæ nota~~. Cuius rei si quis fidem requirat, legat Hilarionis uitam: legat institutionẽ monachi ad Rusticũ, & item ad Paulinum: legat in epistola, cuius initium: Audi filia: descriptũ triplex apud Aegyptios monachorum genus. Quin inter alia præstabat & hæc cõmoda illud uitæ genus. Huius prætextu honestius licebat ab affinium & cognatorum uinculis temet excutere, graui nimirum onere, ei cui nihil dulcius ocio studiorum. Etenim qui monachum erant professi, à publicis functionibus, à munijs & officijs imperialis aulæ prorsus habebantur excusati. ~~Postremo minus patebant episcoporũ quorundam iam tum in adolescentiũ tyrannidi. Iam hic titulus nec à functione clericatus quicquã remorabatur~~: & ex nullo ordine sæ-

Præceptores Hieronymi

Philosophiæ studium

Romæ baptizatus

Peregrinatio Hieronymi

Vitæ genus

Monachi quales olim

Universidad de Sevilla Biblioteca

pius deligebantur episcopi. Nec aliud quicq̃ erat tunc monachi professio, q̃ prisce libere quietæ meditatio, ac pure Christianæ. Hæc obiter admonẽda duximus qui mos est plerisq; Hieronymũ sui instituti faciãt autorẽ, ad quos ille nihil attinet. Conatus est ad eandem uitę rationẽ capessendã sodales aliquot pellicere. Verũ Pammachius in studiorum cõtubernio semper unanimis, in uitæ genere deligendo plurimũ dissentiebat. Hieronymo placuit summa libertas, Pammachius cõiugij uinculis innecti maluit. Bonosus compositis rebus, relicta patria, parẽtibus & amicis, solis libris comitatus, in desertã insulã, & undiq; circũfrementibus undis horridã secessit: ac præuolauit quidẽ Hieronymũ, & prior mũdi laqueis extricatus, in libertatẽ se recepit Christi, sed ab Hieronymo primum inflãmatus. De quo cũ aliàs meminit: tũ in epistola, cuius initiũ: Plus deũ: Bonosus, inquiens, tuus, imò meus: & ut uerius dicã, noster, scalã præsagiatã somniante Iacob, iam scandit. Portat crucẽ suã, nec de crastino cogitat, nec post tergũ respicit. Seminat in lachrymis, ut in gaudio metat: & sacramento Moysi, serpentẽ in eremo suspendit. Cedant huic ueritati, tam Græco q̃ Romano stilo mendacijs ficta miracula, Ecce puer honestis seculi nobiscũ artibus institutus: cui opes affatim, dignitas apprime inter æquales erat: contempta matre & sororibus, & charissimo sibi germano, insulã pelago circũsonante naufragã, cuius asperæ cautes, & nuda saxa, & solitudo terrori est, quasi nouus quidã paradisi colonus insedit. Nullus ibi agricolarũ, nullus monachorũ, ne paruulus quidem quẽ nosti Onesimus, quo uelut fratre in osculo fruebatur, in tanta uastitate adhæret lateri comes, Et aliquanto post: Vt ego & ille pariter à tenera infantia, ad florentẽ usq; adoleuerimus ætatẽ: ut ijdem nos nutricũ sinus, ijdem amplexus fouerint baiulorũ: & dum post Romana studia adirẽ semibarbaras ripas, eodem cibo, pari frueremur hospitio: ut ego primus cœperim uelle te colere. Memẽto quæso hũc bellatorẽ tuũ mecũ quondam fuisse tyronẽ. Et hactenus quidẽ Hieronymi uerba recẽsuimus, qui & in alia itẽ epistola, Bonosum laudibus uehit, suã solitudinẽ cũ illius uita cõferens. At nõ multo post Bonosi secessum & ipse Hieronymus, ordinatis domi rebus, cõflato uiatico: cũ primis aũt locupletissima bibliotheca, summo studio cõparata, Syriã adijt, Heliodoro tũ itineris comite, tũ propositi cõsorte. Quẽ aliquãdiu cũ eo cõmoratũ in Syria, quibus de causis incertũ, cepit eius uitæ pœnitudo: non q̃ damnaret, sed q̃ pro uarietate ingeniorũ, alijs alia magis cõgruunt. Nec magni refert quo tramite curras, modo ad Christũ properes. Heliodorus itaq; mutato cõsilio, reuersus est ad suos: ad quẽ paulo post elegantissimam illã scripsit epistolã de laudibus & cõmodis uitæ solitariæ, mira ubiq; ciuilitate suspicionẽ incõstantiæ depellẽs ab amico, & suis imputans cõmissis, q̃ ille discessisset: ut obiter & hoc laudis annotẽ in Hieronymo: quẽ quidã è suis moribus æstimãtes, tetricũ quempiam & inciuilẽ fuisse somniant: cũ eo nihil unquã fuerit nec humanius, nec urbanius. Sic enim scribit ad Iulianũ diaconũ: Sanctus frater Heliodorus hic adfuit, qui cũ mecũ uellet incolere, meis sceleribus fugatus abscessit. Et propẽmodũ colligere licet, illos primum unà uisisse Hierosolymam: & lustratis sacris locis, redemptoris adorasse uestigia. Erat autẽ id tẽporis, urbis Hierosolymitanę tanta apud omnes religio: ut parũ pius sibi uideretur, qui Hierosolymis nõ fuisset. Deinde destitutus sodali charissimo, cũ & morbis ob cæli uitæq́; nouitatẽ cõtractis, & peregrinationis molestia grauiter affligeretur, monachorũ quorundã humanitate refocillatus est, præsertim Euagrij: cuius etiã hospitio aliquandiu est usus. Restitutus pristinæ ualetudini, toto pectoris ardore ad susceptã Christi militiã accinctus, procul in horridam solitudinẽ abdidit sese: quæ inter Syros & Agarenos, nunc corrupto uocabulo Saracenos dictos, uastũ limitẽ ducit: in qua prẽter feras & serpentes & sparsim habitantium monachorũ greges, nullus incolebat. Quanquam huc quoq; semotũ, crebro solitus est inuisere Euagrius. Inter hæc Ruffinus, qui post ex intimo sodali, factus est hostis acerrimus, monachus & ipse, Nitriã Aegypti sese contulerat: cuius aduentum gratulatur in ea quam modo citauimus epistola. Eam hac finit

Prima in Syriã migratio

Solitudo, non sine amicis

finit clausula: Obsecro te, ne amicum qui diu quæritur, & uix inuenitur, difficile seruatur, pariter cum oculis mens amittat. Et paulo inferius: Amicitia quæ desinere potuit, nunquam uera fuit: ceu iam tum præsagiens futurum, ut ab amicitia desciscaret Ruffinus. Sub idem fermè temporis, Hieronymi soror uirginis institutum arripuit, instigante Pauliniano fratre: sed multum & hoc dissimile ab harum conditione, quas hodie ferreis cancellis, ceu feras indomitas inclusas tenent. Non quod damnarem publicam seculi consuetudinem, sed quod doleam huc deniq; delapsam Christianorum pietatem, ut uirginum integritas claustris ferreis & repagulis murorum sit extorquenda: cum ea demum religio sit accepta Christo, non quæ uiris extunditur, sed quæ uiro à uolentibus offertur. Eius rei meminit in epistola ad Chromatium, cuius initium, Non debet charitas diuidere: significans illam à Iuliano confirmatam, cui uehementer illam cõmendat, ætati lubricæ omnia etiam tuta timens. Quin innuit eam nonnihil etiam fuisse lapsam primis annis adolescẽtiæ, scribens in hæc uerba: Hanc mihi Iesus pro eo uulnere, quod diabolus inflixerat, præstitit, uiuam reddendo pro mortua: non quòd prolapsa sit in stuprum, sed quod à proposito uirginitatis uacillans, de coniugio cogitarit. Neq; uero satis compertum est, quo tempore Paulinianus Hieronymi frater natu minor, huic proposito accesserit, quem testatur sibi charissimũ fuisse, & Syriam adeunti fuisse comitem etiamnum adolescentẽ: & in Bethlehemitico monasterio pariter seruisse Christo. Mihi probabilius uidetur, id secundo in Syriam reditu factũ, quod Hieronymus affirmet epistolam ad Heliodorũ, cuius initiũ, Quanto amore: sibi adolescenti ac penè puero scriptam fuisse, nisi fortè iam admodũ seni, grandior etiam ætas pueritia uidebatur. Verũ is Paulinianus iuuenis adhuc, hoc est, uix triginta natus annos, presbyteri meruit honorẽ, quo nomine postea calumniam Hieronymo struxit Ioannes episcopus Hierosolymitanus, quod infra legitimam ætatem ad hoc honoris esset euectus: uerum illius calumnijs abunde respondit Hieronymus. Porrò fratris mentionẽ facit & in epistola, cuius initiũ, Sanato uulneri. Compulsi sumus, inquit, fratrem Paulinianũ ad patriam mittere, ut sẽmirutas uillulas, quæ Barbarorũ effugerunt manus, ac parentũ cõmuniũ habent cineres, uenderet. Rursus in epistola, cuius exordiũ, Diu te Romæ. Paulinianus, inquit, nec dum è patria reuersus est: puto quod eum Aquileiæ apud sanctũ Chromatiũ papam uideris. Sed plura hoc super in epistola, cuius initiũ: Epistola tua hæreditatis. Cæterũ quanq̃ in procliui non est, quo quicque tempore acciderit ad liquidum persequi, tamen ex uarijs Hieronymi scriptis coniectare licet, illum ubi primum in Syriam demigrarat, non statim uno sedisse loco, sed aliunde aliò uertisse sedẽ: quo tandem circũspectis omnibus, habitaculũ suis accõmodum uotis deligeret: & primũ aliquandiu uixisse Hierosolymis, nonnihil tẽporis Antiochiæ: sed hinc demigrasse, partim offensum celebritate loci, partim quod Antiochena ecclesia à tribus episcopis, Miletio, Vitale, atq; Paulino distraheretur. Nec in Chalcidis solitudine, nam in hac sedere conatum, indicat in Abdię cõmentarios præfatio, dabatur tranquilla sedes ob uiciniam Campensium, qui cum Tarsensibus Arianis sentiebant. Horũ improbitate uir sanctissimus mire diuexabatur, dum quotidie citatus examinatur de fidei ratione: exiguntur tres hypostases, nondum audita Latinis uocabula: quod satis indicat in duabus ad Damasum epistolis, quarum alteri principium est, Quoniam uetusta: alteri, Importuna in Euangelio: obtestans illum & obsecrans ut sibi præscribat, cui debeat in Syria cõmunicare, cum uix usquam conspiceret Romanæ fidei sinceritatem. Deniq; sic agitatus est his turbis, ut non semel pœnituerit aditæ Syriæ. Tandem uelut in semotissimam eremum abdidit sese, quæ Syriam, ut dictum est, à Saracenis disterminat: satius esse ducens, cum feris ac prædonibus barbaris habere cõmercium, quàm cum eiusmodi Christianis. Hic annos quatuor ab hominum frequentia semotus, cum solo Christo, cumq́; libris habebat commercium: ac serio iam & totis (ut aiunt) neruis quod destinarat, agebat: ut nobis egregium illud Christianæ

Monachæ nunc inclusæ

Soror Hieronymi lapsa

Olim ante trigesimũ annũ nullus erat maturus honori presbyterij

In solitudinibus Syriæ quatuor egit annos

pietatis exemplar absolueret. Primum erat studium: adolescentiæ lapsus lachrymarũ imbre diluere: & laborũ asperitate, ueluti nitri acrimonia, contractas per ætatis incogitantiam sordes detergere. Inedia, uigilijs, & incredibili totius austeritate uitæ rebellantẽ carnem, & subinde repullulantẽ ætatis lasciuiã cohercebat, corpus spiritui seruire docens: ne quid obstreperẽt affectus cœlestẽ molienti uitã, ipse sibi rigidus exactor supplicij, & instantissimus pensorum efflagitator atq; ἐργοδιώκτης, ut uocat alicubi: prorsusq; iuxta Paulũ, rationalẽ uictimã immolabat, deo cultũ longe gratissimũ. Tempus omne studijs & orationibus partiebatur, bonã etiã noctiũ partẽ his operis addens: minima portio dabatur somno, minor cibo, nulla ocio. Studij lassitudinẽ recreabat deprecatio, aut hymnus: mox uelut integer ad intermissam lectionẽ redibat. Relegebat uniuersam bibliothecam suam, ueterũ studiorũ memoriã sibi renouãs, sacras literas ad uerbũ ediscebat. Meditabatur in prophetis, in eruendis oraculorũ mysterijs uigilantissimus. Ex euangelicis & apostolicis literis, uelut ex purissimis fontibus, Christi philosophiam hauriebat. Primus enim ad pietatẽ gradus est, scire autoris tui dogmata. Cæteros interpretes adhibito delectu iudicioq; legebat, nullum omnino scriptorẽ prætermittens, unde non aliquid decerperet, non ethnicos, non hæreticos. Nouerat enim uir prudentissimus ex sterquilinio legere aurũ: nouerat è fruticibus melleũ desumere succũ, araneę sua relinquens uenena: & iam tum ab Aegyptijs quicquid poterat cõuasabat: hostiũ opibus Domini templum locupletaturus. Quoq; certior esset memoria & paratior usus: quicquid legerat, id in locos digerebat: cõpositis singulis, ut affinitatis aut pugnantiæ ratio postulabat. Felicibus ingenijs, dictu mirũ, quantopere fauerit, præsertim quæ facundiæ quoq; dos cõmendabat, adeo ut hæreticos etiã laudibus ornaret, libenter, si licuisset, fidei uitium eruditionis condonaturus: cum primis autẽ Origenis, quẽ suũ appellat, & cuius homilias aliquot adolescens adhuc Latinitate donauit. Lectioni miscebat scribendi studium, ceu iam tum uelitans ac præludens tractandis literis diuinis. Quàm feliciter autẽ præluserit, indicat uel unus ille libellus, quo sodalẽ Heliodorum desiderat: in quo sic licet agnoscere tyronẽ, ut tamen appareat, qualis sit futurus imperator. Hoc tempore, ni fallor, allegorice interpretatus est prophetã Abdiã, cum historiã nondũ intelligeret: quemadmodũ palàm ipse testatur in præfatione posterioris interpretationis, qua iuuenilem illam præcipitationem sarcit ac pensat: idq; magnorũ uirorũ exemplum sequutus. Quo quidẽ in loco, cum alia multa præclare, tum illud festiuissime scripsit: Fateor, miratus sum, quod quantumuis aliquis male scripserit, inuenit similem lectorẽ sui. Ille prędicabat, ego erubescebam. Ille quasi mysticos intellectus ferebat ad cœlũ: ego demisso capite confiteri meum pudorẽ prohibebar. Quid multis? Nihil omnino prætermissum est, quod ad inclytũ ecclesiæ doctorẽ, ac uere magnũ theologũ instituendũ pertinebat: ne quid usquã deesset eruditioni: aut necubi uita parum emendata, doctrinæ minueret & eleuaret auctoritatem. Proinde cum ipsa re cõpertum haberet, literas arcanas nec intelligi posse, nec tractari, quemadmodũ oportet: nisi cognitis his linguis, quibus primũ nobis proditæ sunt, sermonis Hebraici difficultatẽ improbo studio peruicit: & barbaræ peregrinæq; linguæ non solum intelligentiã, sed & peculiarẽ sonũ ac uernaculũ stridorẽ est assequutus, usus ad eam rem doctissimis Hebræorũ, quos ingenti mercede conducebat, marsupium exhauriens, ut pectus eruditione locupletaret. Horum neminem nominatim designat, præter unum Bar hanina, quem tamen post iam natu grandis adhibuit, qui illi Nicodemum quendam exhibebat, ut ipse scribit: quod nocturna hominis opera soleat uti: non tam ob eam causam, quod puderet Christianum à Iudæo discere (tantus enim erat ardor discendi, ut undecunq; discere, magnificum & glorioſum existimaret) quàm quod homo Iudæus inuidiam suæ gentis declinaret, si rem Christianam adiuuare uideretur. Id studium, quod plurimum haberet sudoris ac tædij, in Præfatione quadam ipse pistrinum appellat. Nec his contentus, Chaldaicam item linguam Hebrææ finitimam

Omnia legenda, sed primũ optima

Progymnasmata Hieronymi qualia

Hebraicæ linguæ peritia

finitimã, aggressus est: quod Daniel & Iob, cumq; his alij nonnulli Veteris Instrumenti libri, literis quidem Hebraicis, sed tamen Chaldæo sermone descripti sint. Cęterũ hanc, quod intelligeret eius usum non perinde late patere, hactenus modo secutus est: ut intelligere possit uerius, q̃ sonare. Quin & peculiarẽ Syrorũ linguã attigit ob gentis commercia, nonnihil & hanc Hebræo sermoni cõfinẽ: cuius testimoniũ aliquoties adducit in Enarratione nominũ, uelut in Mammona. Inter hæc uero dum immodico quodam & iuuenili calore, & puerilium amore studiorũ, plus satis indulget exprimendis Marci Tullij, Platonisq; dialogis: nam id tum (ni fallor) agebat, & hos magis nititur effingere, q̃ sermonẽ Apostolicũ: somnio diuinitus immisso, raptus ad tribunal Dei, accusatus quod Ciceronianus esset, non Christianus, deniq; plagis emẽdatus, sibi redditus est, ut ipse refert in Epistola, cuius initiũ, Audi filia. Quã de re quid sentiã, fortasse nonnihil dicturi sumus, quum ad eum locũ erit uentũ. In his sanctissimis laboribus, in hoc uitæ rigore, quum annos aliquot duraret, tamen fatetur nullũ uitæ genus sibi fuisse iucũdius. Paulatim enim, ut fit, quod initio durũ & asperũ uidebatur, dulcescebat: & quod per se erat optimũ, reddebatur assuetudine iucundissimũ: & adeo non desiderabat Romanas delicias, ut sibi frequenter uideretur, non in eremo uersari, sed interesse choris angelorum. Nam stulte quidam tristem quandam fingũt uitæ solitudinẽ, quæ ferarũ potius est quàm hominũ: & insanũ reddat citius, quàm pium. Visebatur nonnunq̃ ab amiculis, uicinos monachos inuisebat aliquoties: & literarũ uicissitudine fruebatur amicis absentibus. Porrò quanq̃ hoc ocium ille perpetuũ optabat, ut felicius ac tranquillius, tamẽ è re Christianorũ omniũ erat, tam insignẽ athletam Christi aliquando produci in harenam: neq; cõmitti, ut tam eximiũ orbis lumen diutius sub modio conderetur. Itaq; licet inuitus ac renitens, diuino cõsilio rebus humanis prospiciente, è Syria Romã retractus est, idq; per Epiphaniũ Salaminæ Cypri, & Paulinũ Antiochenæ urbis episcopum: quos ob certas ecclesiæ necessitates imperator Romam exciuerat. Sunt qui tradant, eum uiginti natum annos ad presbyterij honorem uocatum ab Liberio tum Romanæ urbis episcopo: quod quando mihi parum compertũ est, neq; refellere, neq; probare est consilium. Cæterum quod addunt presbyterũ Cardinalem ordinatũ: haud scio an illis temporibus Cardinalis titulus fuerit repertus. Ipse Hieronymus presbyteri cognomen multis locis agnoscit: cardinalis nusquam. Cæterum in Epistola, cuius initium est, In uetere materia: testatur sese iuuenẽ etiamnũ Damaso pontifici Romano à libellis synodicis fuisse. Ante annos, inquit, plurimos, quum in chartis ecclesiasticis iuuarem Damasum Romanę urbis episcopũ, & Orientis atq; Occidentis synodicis consultationibus respondere. Proinde deplorat alibi, quod eremo relicta, denuo mundo seruisset. Interea nobiliũ matronarum familiaritatẽ est nactus, in primis Marcellæ, quæ prima fœminarũ ausa est Romę monachæ institutũ profiteri: quum id uocabuli uehementer inuisum esset Romanis auribus. Conceperat autem mulier hunc ardorem, potissimũ ex Athanasio, ac cęteris Aegypti sacerdotibus, qui tum Arianæ factionis persequutionẽ declinantes, Romam uelut ad tutissimũ cõmunionis suæ portum confugerant. His enim referentibus Antonij uitam (cuius etiamnum uiuentis mira fuit nominis celebritas) ac monachorũ in Thebaide uersantium, uirginum item ac uiduarum didicerat institutũ. Eadem autẽ ad æmulationem propositi sui complureis allexit, tum matronas, tum uirgines, cum primis autem Sophroniam, Principiam, Paulam & Eustochiũ: ac breui tantus accreuit numerus mundi contemptum profitentium fœminarũ, ut quod prius ob nouitatem inuidiosum erat, postea cœperit esse glorioſum. Has omneis Hieronymus ad diuinæ scripturæ studium inflammauit, inflammatas sua doctrina prouexit, quo fœdius esset ab episcopis sacros libros negligi, quos sexus infirmior amplecteretur. Marcellæ studium testatur in ipsius Epitaphio, hisce fermè uerbis, Et quia tũc alicuius nominis esse existimabar super studio scripturarũ, nunquam me conuenit quin de scripturis aliquid interrogaret. Ac

Reditus ad Romam

Hieronymus presbyter

Nobilium fœminarum nouitia

paulo inferius:Hoc ſolum dicam,quod quicquid in nobis longo fuit ſtudio congregatum, & meditatione diuturna quaſi in naturam uerſum,hoc illa libauit,didicit atq; poſſedit:ita ut poſt profectionem noſtram, ſi in aliquo teſtimonio ſcripturarũ eſſet obortа contentio,ad illam iudicẽ pergeretur.Hiſce rebus ſic inclaruit apud uniuerſos Hieronymiani gloria nominis,ut omnium ſuffragijs dignus acclamaretur,qui Damaſo ſuccederet.Verũ ut umbra nuſquam eſt, niſi quum adeſt lumen:ita celebritas ſanctiſsimi uiri non caruit inuidia.Vrit enim ſplendore ſuo,qui prægrauat artes infra ſe poſitas.Non deerant,qui primũ illũ in Syriã ſeceſſum calumniarentur, & abſentẽ uirulentæ linguæ telis peterent.Cæterũ Romæ Damaſo pontifici præter cæteros charus & in precio habitus,tum Paulæ primariæ nobilitatis fœminæ trienniũ arctiſsima familiaritate cõiũctus, maiores inuidiæ faces excitauit:& tot iam exantlatis laboribus, Herculis ritu, comperit excetrã ſupremo fine domandã,ut inquit Horatius:quæ primũ tecte uirus ſuũ afflabat, donec ſimulata beneuolentia in magnũ erumperet incendiũ.Irrepſerant clanculũ in urbẽ Arianę factionis quidã,ſed mutato iam nomine Origeniſtæ,ut diuerſus eſſet titulus, error idẽ.Hi quo ſuas parteis cõmunirent, in nobiliũ matronarũ familiaritatẽ & amicitiam inſinuare ſeſe,& dogmatis ſui uenenũ ſpargere:Hieronymũ,quod is Origenis ingenio præter cæteros delectatus,laudibus extuliſſet hominẽ, in ſuæ factionis conſortiũ pertrahere:hoc nocẽtiores inimici,quod ſub amicitiæ prætextu plus q̃ hoſtilia moliretur,adeo ut deſerendæ Romæ conſiliũ ceperit.Nam quod à nonnullis literis proditũ uideo,de ſuppoſita ueſte muliebri:quam quũ imprudens pro ſua induiſſet Hieronymus, atq; ad eum ornatus modũ,in cœtũ eccleſiaſticũ noctu prodierit,& riſum & ſtupri ſuſpicionẽ ſibi cõflauerit,mihi nõ fit ueriſimile. Neq; enim uſq; adeo ſuis aduerſarijs parcere ſolitus eſt Hieronymus,ut hac de re tam inſignite contumelioſa, nullã omnino factурus fuerit mentionẽ: præſertim quũ id ad tuendã innocentiæ famã tantopere pertineret,ut diſsimulare tacitũ,hominis fuerit parũ bene ſibi cõſcij. In Epiſtola cui principiũ,Si tibi putem:multa quærẽs de uarijs inuidorũ in ſe calumnijs, ſuper hac re nullum uerbũ facit.Verũ inter alia multa hæc cõmemorat,Ego probroſus,ego uerſipellis & lubricus,ego mendax & ſatanæ arte decipiens.Quid enim eſt tutius,hęc uel credidiſſe uel finxiſſe de inſontibus,an etiã de noxijs credere noluiſſe? Oſculabãtur mihi manus quidam,& ore uipereo detrahebant,& dolebant labijs,corde gaudebãt. Ac mox:Alius inceſſum meum calumniabatur,& riſum : ille uultui detrahebat, hic in ſimplicitate aliud ſuſpicabatur. Ego,ut de Roma relinquenda cogitaret, multas cauſas fuiſſe crediderim. Primũ ocij priſtini deſideriũ,& guſtatæ ſemel tranquillitatis memoriã, deinde moleſtã Vrbis celebritatẽ,moleſtiores delicias, luxũ ac faſtum,harũ rerũ comitẽ.Iam tum enim paulatim creſcentibus opibus Eccleſiæ,decreſcebat Chriſtiana ſimplicitas.Tum indies magis ac magis gliſcentiũ Origeniſtarũ aduerſum ſe inuidiã:præſertim quum id temporis Ruffinus ageret in Vrbe,nunquã ille quidẽ ſincerus amicus,ut ego ſentio,tum uero inſidiator peſtilentiſsimus.Neq; mediocrẽ inuidiã cõflauerat Hieronymo liber ad Euſtochiũ De uirginitate,quod in eo ſalſiſsime taxet clericos & monachos ac uirgines ſuo indignas nomine.Demum eò ueſaniæ proceſsit res,ut illi crimen impingerent,quod in Paulam Euſtochij matrem deperiret, ob intimam cum illa uitæ conſuetudinẽ, ſed eam pietatis & ſanctiſsimorũ ſtudiorum cõmercio conciliatam, non turpi uoluptatis conſortio.Qua de re ſic ipſe meminit in ea quã modo citauimus Epiſtola, Penè certe triennium cum eis uixi.Multa me uirginum crebro turba circumdedit:diuinos libros ut potui,nonnullis ſæpe diſſerui.Lectio aſsiduitatẽ, aſsiduitas familiaritatem, familiaritas fiduciam fecerant.Dicant quid unquam aliter in me ſenſerint, quàm Chriſtianum decebat?Pecuniam cuiuſquã accepi?Munera uel parua uel magna non ſpreui? in manu mea æs alicuius inſonuit?Obliquus ſermo,oculus petulans fuit? Nihil mihi aliud obijcitur, niſi ſexus meus.Hactenus ille. Exacerbabat odium huius rumoris monachorũ nomen,

Crimina Hieronymo intentata

tum

tum apud plurimos inuiſum, quib. haud ferendũ uidebatur tot primarias eius urbis fœminas,religionis prætextu ſubduci familiæ,ſubduci affinibus . Id propemodũ indicauit Hieronymus,cum addit,eodem quẽ modo retuli loco:Et hoc nunq̃ obijcitur,niſi cum Hieroſolymã Paula & Melania proficiſcuntur.Indicat ibidẽ,ſubornatum ab ęmulis aliquem(ut opinor)ex Paulæ ſeruis,qui Hieronymũ inſimularet ſtupri : & fœdum rumorem in uulgus ebuccinaret.At idem ad quæſtionẽ uocatus,inter tormẽta negauit:ſubijcit enim in hunc modum:Iſti crediderunt mentiẽti, cur nõ credunt negãti? Idem eſt homo ipſe qui fuerat:fatetur inſontẽ,qui dudum noxium loquebatur. Et certe ueritatẽ magis exprimunt tormenta,q̃ riſus:niſi quòd facilius creditur,quod aut fictum libẽter auditur,aut nõ fictum,ut fingatur,impellitur.Antequã domum ſanctæ Paulæ noſſem,totius in me Vrbis ſtudia conſonabant,omniũ penè iudicio dignus ſummo ſacerdotio decernebar.Beatæ memoriæ Damaſus meus ſermo erat, dicebar ſanctus, dicebar humilis & diſertus.Nunquid domũ alicuius laſciuioris ingreſſus ſum?Nunquid me ueſtes ſericæ,nitentes gẽmę,picta facies aut auri rapuit ambitio?Nulla fuit alia Romę matronarũ, quæ meam poſſet edomare mentẽ,niſi lugens atq; ieiunãs,ſqualens ſordibus,fletu penè cæcata,quam continuis noctibus miſericordiã Domini deprecantẽ,ſol ſæpe deprehendit?cuius canticũ,pſalmi:ſermo,Euangeliũ:deliciæ,continentia:uita,ieiuniũ?Nulla me potuit delectare niſi illa,quam manducantẽ nunquã uidi:ſed poſteaquã eam pro ſuę merito caſtitatis uenerari,colere,ſuſpicere cœpi,omnes me ilico deſeruere uirtutes?O inuidia primũ mordax tui.O ſatanæ calliditas ſemper ſancta perſequens. Nullæ aliæ urbi Romæ fabulam præbuerunt,niſi Paula & Melania, quæ contemptis facultatibus , pignoribusq; deſertis,crucẽ domini,quaſi quoddam pietatis leuauere uexillum.Et in hanc ſententiã illic plura,quæ ne lõgior æquo ſim,prætermitto . Hiſce de cauſis Hieronymũ tandem Vrbis odium cepit indignæ tam eximij uiri cõſortio.Itaq; relicta Roma,Syriã repetijt,an unà cũ Melania & Paula,parũ mihi liquet: niſi q̃ conijcio matronas priores illuc ſe contuliſſe,& aut mox ſecutũ Hieronymũ,aut diuerſo itinere eodẽ perueniſſe.Reditũ ſuum quandoquidẽ et hunc calumniatus eſt Ruffinus,ipſe deſcribit in Apologia uerbis his:Vis noſſe profectionis meę de Vrbe ordinẽ?narrabo breuiter.Menſe Auguſto,flantibus Eteſijs, cum ſancto Vincentio presbytero & adoleſcente fratre, & alijs monachis qui nunc Romæ cõmorantur,nauim in Romano portu ſecurus aſcẽdi,maxima me ſanctorum frequẽtia proſequẽte.Veni Regium, in Scylleo littore paululũ ſteti, ubi ueteres didici fabulas,& præcipitẽ fallacis Vlyſsis curſum,& Sirenarũ cãtica,& inſatiabilẽ Charybdis uoraginẽ. Cumq; mihi accolæ illius loci multa narrarẽt,darentq; cõſilium,ut nõ ad Protei columnas,ſed ad Ionę portum nauigarẽ:hunc enim fugientiũ & turbatorum, illum ſecuri hominis eſſe curſum : malui per Maleas & Cycladas Cyprum pergere . Vbi ſuſceptus à uenerabili epiſcopo Epiphanio , cuius tu teſtimonio gloriaris , ueni Antiochiam, ubi fruitus ſum cõmunione pontificis confeſſoriſq; Paulini , & deductus ab eo media hyeme & frigore grauiſsimo intraui Hieroſolymam:uidi multa miracula,& quæ prius ad me fama pertulerat,oculorum indicio cõprobaui. Inde contẽdi in Aegyptum, luſtraui monaſteria Nitriæ:& inter ſanctorum choros,aſpides latere perſpexi. Protinus cõcito gradu Bethlehem meam reuerſus ſum,ubi adoraui præſepe & incunabula ſaluatoris. Vidi quoq; famoſiſsimum lacum:nec me inerti tradidi ocio,ſed multa didici,quæ antè neſciebam.Hactenus ille. Verum erit fortaſsis,qui putet hæc ad primã illam Hieronymi in Syriam profectionẽ pertinere: mihi probabilius uidẽtur ad poſteriorẽ referri: tum ob id quod quum Hieronymus penè puer,ut ipſe ſcribit,adierit Syriam,nõ admodum conſentaneum eſt,illum & ignotum,& id ætatis,tanto honore fuiſſe exceptum ab epiſcopis eius regionis celeberrimis:tum quod huius profectionis & luſtratę Syrię atq; Aegypti deſcriptio mire cõgruat cum itinere Paulæ , quod in illius deſcribit Epitaphio: cui tum Hieronymum fuiſſe comitem,ex ipſa narratione licet deprehendere. Nec enim

Reditus in Syriam

Universidad de Deusto
Biblioteca

animi causa suscipiebat hunc peragrandi regiones laborẽ, sed partim ut ex pluribus arri
peret exempla pietatis, partim ut inspectis locis, quorũ in diuinis literis fit mentio, peni-
tius intelligeret quod esset scriptũ, quod ipse testatur in Præfatione quadã. Nec pietatis,
nec sacræ sciẽtię sibi magister esse uoluit: diuq; discendũ putauit, quod doceret: à multis
discere curauit, sed à summis. At rursum sic horũ doctrinã est amplexus, ut quorundam
contẽtiosum dogma nõ sequeretur: quandoquidẽ illo factiosissimo seculo uix quisquã
eximie doctus hæreseos suspicione carebat. Gregoriũ Nazianzenum præceptorẽ suum
appellat, & hoc interpretante, se sacras didicisse literas, testatur. Verum ubi nam audie-
rit hominẽ, aut quanto tempore, parum mihi compertũ est. Nam is uitæ mutauit institu
tum, & sponte cedens episcopi locũ, ruri abditus, monachi uitã exegit, autore Hieronymo in catalogo uirorũ illustrium. Apollinariũ, Antiochenæ apud Syros ecclesię episco
pum, frequenter audiuit Antiochiæ, & domesticam cum illo consuetudinẽ egit, adhortante Paula, & sumptuũ (ut conijcio) partẽ suppeditãte: uerum id iam ætate prouectior.
Postremo eius impulsu, Alexandriam sese cõtulit, iam semicanus: quo uidelicet ex Didy
mi consuetudine, quem, quod à puero captus esset oculis, uidentẽ appellat, summam im
poneret manum studio sacrarum literarũ. Etiamsi Ruffinus calumniatur Hieronymum
non plus mense, Didymi consuetudine usum fuisse, sed ridicule tamen, ut iam uere. Nec
enim refert quanto tempore uerseris apud prẽceptorẽ, sed quantum proficias. Ruffinus
sex illis annis quos iactat, & tot egregijs præceptoribus, quos Hieronymus ne de facie
quidem nosset, superior, ipsa tamẽ eruditione multo est inferior. Demum ascito Bar ha
nina Iudæo, quod in literis Hebraicis aut diminutum erat aut exciderat, suppleuit & in-
staurauit. Iam itaq; longo rerum usu comparata prudẽtia, multorumq; doctissimorum
hominum congressu iusta eruditione collecta, ad tractandas diuinas literas accinxit se-
se. His instructus præsidijs uir prudentissimus, Theologi munus aggressus est: ~~cum ho-
die quidam omnium bonarũ literarum prorsus rudes & ἄμουσοι, pauculis sophismatibus
& male degustata Aristotelis philosophia freti, pedibus ac manibus illotis irruãt in theo
logiæ professionem~~. Bethlehem iuxta domini sui præsepe uenturæ senectuti sedem dele
git. Quem locum iam religione celebrem orbi, scriptis & uirtutibus suis longe celeber-
rimum reddidit. Is abest ab Hierosolymis sex passuum milibus contra meridianam pla-
gam, iuxta uiam quæ ducit Chebron. Estq; ciuitas Dauid in tribu Iuda. Iuxta hanc Paula
quatuor condidit monasteria: tria mulierum, quibus ipsa præfuit: quartum uirorum, in
quo diuus Hieronymus cum pijs ac doctis amiculis & studiorum adiutoribus non mi-
nus iucundam q̃ sanctam uitã multis egit annis, ut ipse testatur in Epitaphio Paulæ: quæ
uiginti annis pie peractis Bethlehem, mortem immortalitate commutauit. Melania quæ
se eodem contulerat, incertum quibus de causis, mutata sententia, Romam repetijt. Ruf
finus calumniatur, illi parum conueniisse cum Hieronymo. Et consentaneum est, opera
Ruffini disidium incidisse, ad quem mulier descisens, postea parteis æmulorum adiu-
uit: & haud scio an hæc sit, in quam Hieronymus locis aliquot oblique stomachatur, no
men nigredinis notans. Marcella tametsi & ipsa Bethlehemitico rure relicto, Romam se
recepit metu barbarorum omnia passim uastantium ac populantiũ, tamen in amicitia fi
delissime perstitit, Hieronymianas partes acerrime defendens. Cuius opera, Origenista
rum factio sensim insinuans sese, Romæ primũ & prodita est & oppressa. Hic omne ui-
tæ tempus aut sacris dabatur Psalmis, aut uertendis sacris uoluminibus, aut edisserendis
diuinis literis, quas fratribus ac mulieribus assidue prẽlegebat. Ruffinus obijcit, illum et
nobilium pueros sibi cõmissos, in poetarũ ac rhetorũ literis instituisse. Et id crimẽ adeo
non timet Hieronymus, ut nec refellere dignetur. Etenim cũ Paulus glorietur se omnia
factũ omnibus, ut omnes Christo lucrifaceret: quod flagitiũ si diuus Hieronymus om-
nibus prodesse cupiẽs, omnib. nationibus, omni sexui, omni ætati semet accõmodauit?
Confluebat huc ex toto undiq; terrarũ orbe frequens hominũ multitudo, quos omnes
pro suis

Hieronymi in theologis præceptores

Sedes senectu ti delecta Bethlehem

pro suis facultatibus uir sanctissimus Christiana accepit benignitate, neminem arcens à
suo contubernio, præter palàm hæreseos inustos cauterio. Prorsus exoptanda uita, ni fe
lix ociũ tot hæreticorũ et calumniatorũ insultus labefactassent. Quoniã aduersum mul-
torum errores acerrime scripserat, nullus erat hæresiarcha, qui nõ Hieronymũ pro ho
ste duceret: quẽ quisq; sibi male cõscius, etiã intactus (ut ait Horatius) horrebat & ode-
rat, aliorum exemplo territus. Nullum fuit unquã seculum seditiosius, neq; cõfusius: &
sic omnia contaminarant hæreticorũ errores ac disidia, ut magnę cuiusdam artis fuerit
orthodoxũ esse. Verum in primis Arianorũ factio, literis, armis et imperatorũ prę sidijs
totum Orientẽ, imò totum orbem in disidium pertraxerat. Id mali utcunq; sopitũ, post
ea mutato cognomine, per Origenistas renatũ est, ut antè dixi, & in ipsam usq; Romanã
urbem mire irrepserat: nõ palàm, sed cuniculis quibusdam sese furtim insinuans: cuius
rei dux ac signifer Ruffinus Aquileiensis, cum quo puer puero Hieronymus arctissimã
habuerat consuetudinẽ, & mirus quidam amor intercesserat: id quod facile liquet ex epi
stola, cuius initiũ, In ea mihi eremi parte. Verum euenit iuxta prouerbiũ Aristotelicũ,
ut qui sese impensissime dilexerant, acerrimis item odijs persequerentur. Post primam
simultatẽ, utcunq; reditum est in gratiã, Hieronymo quidem modis omnibus adnitẽte,
ne uel casus aliquis maleuolentiæ suspicionẽ præberet: & dissimulante interim clancu-
larias ipsius machinas ac uirulentas obtrectationes. Cæterũ ubi iam fidei quoq; labẽ hæ
reseos aspergere niteretur Ruffinus, & Hieronymũ in suæ infamiæ consortiũ inuoluere,
reclamante uiro sancto, & figuratas (ut ipse uocat) laudes summa libertate reijciẽte,
rescissa est male sarta gratia: & insyncera necessitudo in apertã erupit simultatẽ: ac diru-
ptis omnibus pudoris ac modestiæ uinculis, uterq; in alterum sic debacchatus est: ut in
Hieronymo propemodũ fateare uerũ esse, quod Publius ille mimographus scripserat:
Furor fit læsa sæpius patientia. Primũ, ipsa scripta clamitant, Hieronymo uehemẽs & ar
dens fuisse ingeniũ, humanissimũ quidem, sed liberum: hoc impatientius contumeliæ,
quod nulli malum moliretur. Deinde hæreseos est insimulatio, in qua tolerantẽ esse, im
pietas sit, non uirtus. Accedebant ad hæc tot faces, quæ uel lenissimũ ingeniũ ualeant iri
tare. Sunt qui Ruffino nõnihil tribuant. Mihi nec eruditio satisfacit, & mores olfacere
uideor uirulentos ac uafros minimeq; liberales. Certe cũ Hieronymus illum talibus pin
xerit coloribus, infantiã, imperitiam, ac stuporem hominis ubiq; ridens & insectãs, aut
talem Ruffinum fateamur oportet, aut Hieronymum sycophantã faciamus. Quo magis
admiror, quid Gennadio uenerit in mentẽ, qui non contentus Ruffinum immodicis ue
xisse laudibus, huiusmodi coronidem adiecit (ni fallor) in Hieronymũ. Sed & obtrecta
tori opusculorũ suorum respondit duobus uoluminibus, arguens & conuincens se dei
intuitu & ecclesiæ utilitate, auxiliante domino, ingeniũ agitauisse: illum uero æmulatio
nis stimulo incitatum, ad obloquium stilum uertisse. Constat Ruffinum duobus libris
inuectum in Hieronymũ: nec dubium est, quin de his senserit Gennadius: qui cũ Ruffi-
num inter præcipuos ecclesiæ doctores ponat, Hieronymũ obtrectatorẽ facit, & Ruffi
niani nominis inuidentem gloriæ. Dolebat, opinor, homini Gallo, Vigilantius ab Hie-
ronymo parũ suauiter acceptus, & Palladius locis aliquot arreptus mordicus, quorum
uicem hac ratione uoluit ulcisci. Sed ut ad id quod instituerã recurrat oratio: nihil non
machinatus est in Hieronymũ Ruffinus. Subornarat permultos, qui uirũ excellentissi-
mum cõuicijs lacesserent, Vigilantiũ Gallum, Palladium Galatã, tum Magnũ oratorem
urbis Romæ. Deniq; Domnionẽ & Pammachiũ, qui libros Hieronymi suppresserunt,
ne uenirẽt in manus hominũ: & admonuerũt literis, ut quædã emendaret in editis uolu
minibus, præsertim in quibus propẽsior uideretur in laudẽ uirginitatis: et huius studio
nuptijs iniquior, q̃uellent pleriq;. Quibus ita respõdet, ut ipsis parcẽs, acriter insectetur
eos, à quibus sentiebat illos subornatos & impulsos. Ac tantũ ualuit æmulorũ malicio sa
calliditas, ut nec ipse diuus Augustinus Hipponẽsis episcopus, optime sensisse uideatur
de fide

Ruffini inimicitia

Augustinus dubius amicus

de fide Hieronymi, prius quàm propius et interius nosset hominis uitam & eruditionẽ. Hinc illa de mẽdacio cauillatio, hinc liber De animarum origine, hinc interpretationis ex Hebræo suggillatio, hinc simultatis cum Ruffino deploratio: quibus aduersus Hieronymum ceu uelitabatur, euocare cupiẽs ad dogmatis sui professionem. Id subodoratus uir minime stupidus, diu grauatus ad ea respondere, tandẽ respõdet acerbius, parumq; blande. Verum simulatq; uterq; alteri penitus cœpit esse cognitus, iunctis animis ac studijs, cõmuni opera fidem catholicam aduersus hæresiarcharũ insultus tuebantur: & minus sibi placuit Augustinus, ubi Hieronymi magnitudinem pernouerat, ex exploratore factus discipulus. Ita ex initio qualicunq;, summa inter illos conflata est necessitudo. Cæterum cum Ruffinianis planè, quod aiunt, ἄκαιρον πόλεμον erat, quorum uesania eò progressa est, ut fictam epistolam, uelut ab Hieronymo scriptam, in uulgus spargerẽt: in qua deploraret uitæ superioris errores, ac damnaret operam olim insumptã uertẽdis ex Hebræo sacris uoluminibus: uelut huc inductus à Iudæis nonnullis impostoribus. Sed actum esset de rebus humanis, si maliciæ par animo suppeteret nocẽdi facultas. stilum Hieronymianũ histriones illi assequi non poterant, illo seculo nulli (sicut opinor) imitabilem, nedum Ruffini sodalibus. Quod si potuissent, prorsus Hieronymiana fuisset epistola. Iam quantum uirulentiæ sit in libris Ruffini, quos in sanctissimũ uirum scripsit, quisquis legerit, facile perspicit. His addiderat epistolam, præter indignissima conuitia, diras minas, iudicia, exilium, mortem deniq; denunciantẽ ni taceret. Ea quanquã intercidit, tamen ex apologia Hieronymi quàm atrox fuerit, licet cõijcere. Eodem è fonte profectum est dissidium illud acerbissimũ, quod illi fuit cum Ioanne episcopo Hierosolymitano, ad cuius diœcesim attinebat Bethlehem: adeo ut ipse cum suis abstineret ab episcopi cõmunione, quod is in manifestã ueniisset suspicionẽ Arianæ factionis, homo sycophanta, uafer, ac lubricus, & tyrannicæ cuiusdam insolentiæ. Ad hæc hulcera accedebant, qui frigidam quoq; (quemadmodũ dici solet) suffunderent: & exasperatum tot iniurijs animum, literis insuper suis instigarent: hinc Riparius, illinc Marcella, aliunde Paula, Pammachius, Domno, Oceanus, Augustinus, & præter hos alij complures: Purga famam, compesce hæresim, succurre fidei. Sic uisum est Christo: ut inclyti militis uirtus tot exagitata procellis, clarius enitesceret: ac ipse uelut aurum igni probatum, perpetuis exercitus malis, per infamiam & bonam famam grassaretur ad immortalitatis brabeum. Aderat luctãti, qui periculis obijciebat: & idem uires dabat, qui daturus erat præmium. Hinc ille uelut annosa ualido cũ robore quercus, undiq; propellentibus calumniatorũ uentis, aut Marpesia cautes, quæ fluctibus undiq; tunditur, pectore inuicto infractoq; stabat: & adeo nõ dimouebatur ab honesto, ut quo magis oblatrabant æmuli, quo molestius obstrepebant inuidi, hoc acrius extimularetur ad studiũ pietatis. Aduersus hæreticorũ uim & insidias, nõnihil adiutus est in Syria ab Epiphanio, ac Theophilo Alexandrinæ urbis episcopo: Romæ, Marcella, Pammachio, Chromatioq;, quos sibi uel ob Paulæ affinitatẽ habebat admodũ fauẽtes. Horum etiã benignitate subleuabatur. Quis in huiusmodi uita martyriũ requirat: quæ quid aliud fuit, q̃ diutinũ ac perpetuum martyriũ? Et reperias qui mortẽ possint contemnere, contumeliã non possint. Triginta totos annos in diuinarũ literarum meditatione sudauit, ut ipse testatur alicubi: & ad extremã usq; senectã docendi scribendiq; laborẽ iuuenili robore sustinuit. Non uno in loco declarat, se corpusculo imbecilli fuisse, crebrisq; morbis ac diutinis obnoxiũ, etiã antequàm ueniret senectus. Nec dubitãdum quin pleraq; ualetudinis incõmoda sibi conflarit austeritate uitæ perpetua, sed præcipue nocturno studio, super omnia uero scribendorum uoluminũ indefesso labore: quas ob res frequẽter coactus est uti notariorũ opera, & quemadmodũ ipse loquitur, auribus tantum linguaq; studere. Paulam discipulam & patronã suam præmisit in cœlum: cui quãdiu fuerit superstes, nõ satis liquet. In illius obitu permulta scripsit ad Eustochiũ, ut maternæ pietatis studijq;, ita & in Hieronymum

Lucta Hieronymi

Fautores Hieronymi

Mors Hieronymi

mum beneuolentiæ hæredem. Tandem uitæ cursu felicissime peracto, ad immortalitatis lauream est euocatus, anno ætatis suæ nonagesimoprimo: anno uero salutis humanę quadringentesimo uigesimosecundo, sub Honorio, & Constantio iam in imperij consortium assumpto. Ferũt ossa postea Romam translata fuisse. Siquidem & hodie monumentum illius monstratur in Exquilijs apud ædem Virgini matri sacram, iuxta præsepe Christi. Is qui uitã illius conscripsit, Cyrilli nomine, non infacete cõmentus est, eum iam morti uicinum prædixisse, fore ut Romã aliquando rediret. De miraculis nõ libet quicquam attingere, iam uulgatissimis, si quis eiusmodi fabulis delectetur. Ad hoc quod referunt de digesto per Hieronymum officio diuino, deq; duobus uersiculis in calce singulorũ psalmorũ adiectis, an uerum sit nec ne, nõ magni refert: unum illud palàm est, epistolam quæ testatur id factũ, à nebulone confictã alieno titulo. Tantum illi famæ & autoritatis pepererat uitæ integritas, sed præcipue libri, doctrinã inimitabilem præ se ferẽtes, & doctrinæ parem eloquentiã: ut erudita quoq; Græcia, quę consueuit omneis omnium gentiũ literas fastidire: unius Hieronymi Commentarios in suam linguã transferendos curarit: nec puduerit totius orbis semper magistram, post tot eximios scriptores ab homine Dalmata discere: iamq; ad antrum Bethlehemiticũ nõ secus atq; ad publicum totius Christiani orbis oraculum undiq; curreretur, si quid quem torqueret in diuinis literis. Crebræ epistolę, crebri nuncij huc cõmeabant, ex Italia, ex Hispanijs, è Gallijs, ex ultima Germania, ex Africa. Consulebatur ab episcopis, à nobilibus matronis, à primatibus. Quisquis Christianã uitam animo destinasset, prius ab hoc uitę instituendę rationẽ efflagitabat. Multos nõ tam loci religio, quàm Hieronymi uidendi sitis in Syriã attrahebat. Libebat nimirũ sacri illius ac cœlestis animi, quem in libris conspectum adorabant, thecã ac domiciliũ intueri. Vidit hunc præter innumeros alios, Alipius, mittente Augustino, ut saltem per intimũ amicum, Hieronymũ complecteretur: quandoquidem ipsi licet cupienti, nõ erat integrũ tantum itineris emetiri. Vidit Paulus Orosius historiographus, ab eodem (ut opinor) missus: ut indicat in calce suæ historiæ, nonnulla rèferens, quæ ex illius colloquio didicisset. Vidit Sulpitius Seuerus, qui magnificis prę-conijs effert hominẽ, sed tamen illius nõ assequitur merita. Visit Apodemius ex Gallia: cumq; his complures alij, quorũ in literis suis meminit. Equidem uideo quosdã magno pere contendere, Hieronymũ uirginitatis illibatæ fuisse, quod affirmare, quorsum attineat, nõ uideo: cum ipse duobus in locis palàm ac ingenue fateatur sese lapsum in adolescentia, & hac laudis parte caruisse. Primũ in Epistola, cuius initiũ: Quod ad te hucusq; non scripsi: testatur in hunc modum: Virginitatem autem in cœlum fero: non quia habeam, sed quia magis mirer quod non habeo. Ingenua & uerecunda confessio est, quo ipse careas in alijs prædicare. Nunquid quia graui corpore terræ onerosus hæreo, auiũ non miror uolatus? neq; columbã prædico, quod radit iter liquidum, celeres neq; commouet alas? Hactenus quidem ille. Neq; uero me clam est, quosdam hunc sic interpretari locum, quasi Hieronymus sibi uirginitatis laudem adimens, modestiæ causa sese deiecerit. Quemadmodum Paulus quum plus omnibus laborasset, seipsum tamẽ minimum Apostolorum uocat, & indignũ Apostoli uocabulo. Atq; is color alibi fortasse locum habeat: cæterum hic stultitiæ fuerat id dicere, quum officeret ei quod agebatur. Quum enim ad inuidiam usq; laudibus uexisset uirginitatẽ, occurrere studuit quorundam calumniæ, qui sic dictitabant: Quisq; laudat, quod ipse est. Coniugati gaudent laudari matrimonium: & si liceat, sacramentorũ primum omnium cupiãt efficere. Monachi suum efferũt institutũ. Sacerdotes & episcopi de muneris huius excellentia libenter audiunt. Qui uirginitatem sequitur, gaudet eam cum angelorum æquari puritate. Nec istud est fauere uirtuti, sed suis quemque laudibus applaudere: & honesto prætextu seipsum iactare. Proinde, ne quid ea calumnia uirginitatem prædicantis fidem eleuaret, ingenue fatetur se non esse quod laudat: nec suum agere negocium, sed ueritati patrocinari.

Celebritas nominis Hieronymiani

An uirgo fuerit Hieron.

Rursus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rursus in Epistola, cuius initiũ: Non debet charta: declarat idem hisce uerbis: Scitis ipsi lubricum adolescentiæ iter, in quo & ego lapsus sum: & uos non sine timore transistis. Porrò qui nobis obijciunt locum ex epistola ad Eustochium, uirginitatem non tantum efferimus, sed seruamus: parum animaduerterunt quid illic sentiat Hieronymus. Libellum scripsit De custodia uirginitatis: ostendit igitur uirgini quid in hoc libro debeat expectare, scilicet non laudem uirginitatis, quam ait à multis eleganter copioseq; tractatam: sed rationem seruãdæ uirginitatis. Nec inusitato tropo seruare dicitur alienam pudicitiam, qui docet quibus modis seruari possit. quemadmodum Virgilius dixit, Atque solo proceras erigit alnos: eadem forma dixit Hieronymus in epistola ad Paulinũ, quæ præponitur sacris uoluminibus, Aggeus destructum templum ædificat. Alioqui sensus quem isti proferunt, non cohæret nec præcedentibus nec sequentibus. Quanquã in his uerbis pro tantum, suspicor ab Hieronymo fuisse scriptum, iam. Quod si nõ possumus nisi uirginem amare, nec apostolos quosdam, nec patriarchas amabimus. Est autẽ istud quibusdam studiũ, in speciem quidem piũ, sed tamen ineptum, sanctorum laudes in immensum attollere, dum illis tribuunt non quantũ adfuit, sed quantũ illis optẽt adfuisse. Hi Christum, si queant, maiorẽ quàm est, cupiant reddere: deinde huic penè parem Mariam: & factiose suum quisq; diuum attollit. Minoritis nunquã satis laudatus Frãciscus, alijs Benedictus, alijs Augustinus. At expedit etiã sępenumero, cõmissum aliquod ceu ci catricẽ in sanctis agnoscere. Fit enim, nescio quo pacto, ut efficacius nos eorũ exempla permoueãt, quibus ex uitiosa uita contigit ad pietatẽ resipiscere. Quanto plureis pellexit ad bonam frugẽ peccatrix illa Magdalene, Christi deliciæ, q̃ Tecle perpetua innocentia, quæ ex tot hominũ milibus uix ulli contingit? Magis profuit uitæ mortalium, Dauid deplorans quod admiserat, nosq; post errata docẽs resipiscere, q̃ aliorũ semper inculpata uita. Lapsus est Hieronymus, sed primis illis annis, & ut arbitror, anteq̃ baptismo renatus esset in Christo (solent enim tũ ferè adulti baptismũ suscipere, nisi si quẽ uitæ periculum huc adegisset) & lapsus est in eo uitio, quo ferè solet inuolui pueritia, priusquam uitium esse nouerit. At quot annis, quas pœnas, ob puerile erratũ à sese exegit? quibus supplicijs eam pueritiæ uoluptatulã est ultus? Hieronymi præconiũ amplectantur, quibus uirginitas cordi est. Exemplum Hieronymi sequãtur, qui baptismi uestem nõnihil commaculatã, pœnitẽtiæ nitro cupiunt candidare: multoq; magis isti, qui maximã uitæ partem turpibus uoluptatibus dedicarunt. Ad hæc, sunt quos nõnihil offendit sermonis acerbitas: quod in scriptis suis acrius nonnunq̃ uideatur incandescere, q̃ pro Christiana mansuetudine: planeq; ueteris comœdiæ quiddã referre multos mordicus arripiens. In hac sentẽtia fuit olim Augustinus, & nostra memoria, si superis placet, Franciscus Philelphus, uir ille quidem eruditus, sed nonnunq̃ plus satis φίλαυτος. At hi mihi parũ expendere uidentur negocij circumstantias, patriam, ingenium, sui fiduciam, æmulorum improbitatem, contumeliæ genus nulli ferendum. Postremo nec illud Terentianũ, Tu si hic sis, aliter sentias. Nulli suam contumeliã ferunt impotentius, q̃ qui in aliena sunt lentissimi. Acriter inuectus est in Ruffinum, sed ille cõmeruerat acriora. Hic hæreseos crimen fortiter depellit, ille carnificem minitatur, et fictis flagitijs famam incessit. Et nemo sæuit grauius, quàm cui nõ licuit esse mãsueto. Atqui si quis attẽtius ac propius inspiciat eos libros, in quibus uelis equisq;, quod aiunt, inuehitur in aduersarios, totaq; libertati uela laxat, mira deprehendet humanissimi mitissimiq; ingenij uestigia. Ludit sæpenumero, & festiuis salibus agit magis quàm uirulentis: nõnulla dedit suo seculo, & amicorũ affectibus: & ita crimen à se depellit, ut si fieri possit, cupiat hosti parcere. Multa sciẽs ac prudens supprimit, pudori Christiano malens obsequi, quàm animo lacessito: uelut in Epistola aduersus Ioannem Hierosolymitanũ, quantũ tribuit suæ uerecundiæ, quantum episcopi titulo? ut se reprimit? Et si quid incidit odiosius, sæpe nomina supprimit, nonnunq̃ fictis abutitur uocabulis, uelut in argumẽto de matre & filia recõciliandis, in

diaconum impudicum, in Susannã lapsam. Quinetiã in Ruffinũ & huius socios, Grunnij, Luscij, Lauinij, Calphurnij, Lanarij, Scorpij, Canis Alpini, & id genus alijs aut fictis aut obscuris nominibus stomachatur. Iam uero piget etiam meminisse, quod audimus quotidie quosdã impie religiosos, & inscite doctos nobis ad aurẽ obgãnire, id in Hieronymo calumniantes, quod in eo pulcherrimũ est: nimirũ doctrinam, ut ipsi uocant, immodicã: & plusculum eloquẽtiæ, q̃ theologũ deceat. Neq; quicquã omnino norunt de Hieronymo, nisi quod Ciceronianus dictus uapularit. Verũ huic rei, quoniã ab eruditissimis abunde respõsum est, Laurentio Valla, & Angelo Politiano, & nos olim adolescentuli, minores annis uiginti, lusimus in istorũ stultitiã dialogis, quos Antibarbaros inscripsimus: unum illud hoc adijciã loco: ubi deterret uirgunculam ab immodico studio librorum prophanorũ, negat fuisse somniũ, sed experrectũ reperisse scapulas liuentes. At idem Ruffino respondens, salsissime ridet hominis curiositatẽ, cui non satis esset obseruare quid uigilans diceret, aut ageret: uerumetiã quid dormiẽs somniaret: & adeo fatetur fuisse somniũ, ut illud conferat cum prodigiosis illis noctiũ ludibrijs, quibus ali quoties sibi uideretur alatus uolare cum Dædalo per maria, nonnunq̃ comatulus esse, cum esset caluaster: interdũ sumpta toga causam dicere pro rostris. Expediãt igitur isti, quî simul utrunq; uerũ esse possit, aut eligãt utro in loco malint Hieronymo habere fidem: illic ubi de fide narrationis nõ agitur, sed quocunq; modo deterretur adolescentula: an hic ubi causa agitur, & crimẽ depellitur: qua in re ueritas orationis etiã iureiurando solet exigi. Quomodo cõmento Pythagoras rudes homines à carniũ ingluuie deterruit, sic & parentes nonnunquam commenticijs terriculis pueros à peccando submouent. Præterea uideant utrum credere malint seni, an iuueni. Somniũ non fuisse scripsit iunior, somniũ fuisse scripsit senex. Si uerũ sit somniũ, id est si uisio, non somniũ inane: cur illud confert cũ ludibrijs uulgariũ somniorũ? cur deridet obijcientẽ? Aut hunc nodũ explicent. Dixit apud tribunal: Si unquã habuero libros seculares, te negaui: cur post hæc nõ refellit Hieronymus, quod obijcit Ruffinus de Ciceronis dialogis, quos maiore mercede fratribus scribendos locarit: de poetis, quos prælegit pueris? Et in hac accusationis parte ita uersatur, ut ludat magis, q̃ refellat: nimirũ crimen iudicans dignius quod rideretur, q̃ dilueretur. Vbi deinde negat aut dissimulat Hieronymus sibi fuisse libros seculares? Aut si negasset, quis sanus illi fuerat crediturus: nisi fortè consentaneũ uero putemus, cum in libro De optimo genere interpretandi, plurimos uersus ad uerbum ex Cicerone referat: eum hos omnes ex adolescentiæ memoria descripsisse, nõ de codice. ~~Postremo, si crimẽ est habere libros seculares: & si Christũ negauit quisquis hos legit, cur solus uapulauit Hieronymus? cur hodie in theologorũ scholis celebrior est Aristoteles q̃ Paulus aut Petrus? Verum de re puerili ac ridicula iam pluribus q̃ fat est. Ego certe, ut finiam, malim cum Hieronymo uapulare, q̃ mecum perungi cum istis, quos adeo scilicet terret Hieronymianũ somniũ, ut ab omnibus bonis literis sanctissime temperẽt: at non temperantes interim à uitijs eorum, quorũ libros religionis causa nõ audent attingere. Sunt è diuerso quidã, qui q̃ arroganter sibi plus q̃ theologi uidentur, tam impie theologum negant esse Hieronymũ. Primum, quod non satis theologice ἐλοιδόρει, quam primam theologiæ dotem autumant: deinde, q̃ nusquã argutetur, quo modo Capreolus, Alexander, Aegidius, & Scotus nec usquã adducat theologicas cõclusiones, rhythmos scilicet belle concinentes: quod nõ crepet maiores ac minores, quod nusquã sophisticis argutijs, ac puerilibus captiunculis ineptiat, q̃ nõ in anxijs quæstiunculis torqueat sese, quod nõ passim insulciat Philosophum. At æquum erat hac quidem in re ueniam dare Hieronymo. Nam quî suspicari potuit uir ille, fore ut nouum hoc theologorum genus nasceretur apud Christianos? cum nihil simile nec in diuinis & apostolicis libris cõperisset, nec apud eruditissimos horũ interpretes: præsertim cum à Paulo didicisset huiusmodi quæstiunculas ad nihil utiles, nisi ad subuersionem pietatis, esse deuitãdas. Quî po~~

Quomodo cæ sus ad tribunal dei

Quod quidã Hieronymum negant theologum

tuit diuinare, futuros qui totam theologiã, à capite (quod aiunt) usq; ad calcem retexerent: & ex diuina facerent sophisticã, aut Aristotelicã? Atqui si hanc ob causam in theologorum senatum non recipiunt Hieronymũ, ne Paulum quidem aut Petrum recipiẽt: neq; quenquã omnino, qui ante quadringentos annos uixerit. O miserũ illud seculum, ó calamitatem orbis Christiani, qui plus mille annos absq; theologis steterit: præsertim cum illis temporibus latissime patuerit religio Christiana, nunc in arctũ contracta: præsertim cum tot eruditorũ hæreticorũ turmæ, libris essent reuincendæ, nõ faciculis. Minori studio licere bis magistri nostri parare tiulum, quàm Hieronymianam assequi dictionem, nullus inficias ibit in bonis literis exercitatus. At ille tot linguis excelluit. Vt omittam tam multa disciplinarũ adminicula: sine quibus in diuinis uoluminibus necesse sit passim hallucinari, quis unquã sacras literas sic ex ipsis hausit fontibus? quis altius imbibit? Quis simili cura edidicit? Quis sic in promptu & in procinctu, quod aiũt, habuit? Quis citauit aut dẽsius, aut appositius? Quis edisserit doctius? Quis tractauit sanctius, aut felicius? Quis eruditissimos illos interpretes euoluit diligentius? Quis hæreticorum dogmata refellit efficacius? Quis Christi philosophiã penitius cognitã habuit? Quis eã uiuidius aut literis expressit, aut uita? Hæc quæso te, utrũ theologi sunt, an nõ? An ideo theologus nõ erit, quia nobiscũ nõ balbutiat, ne dicã ineptiat? An ideo grãmaticis annumerabitur, & Scotistis in sublimi cathedra tonãtib⁹ Hieronymus ad horũ pedes in imis sedebit subsellijs, q̃ diuina maluit dicere, q̃ hominũ somnia: q̃ inter uernantia scripturarũ prata uersari maluit, q̃ inter horũ spineta luctari: q̃ nõ frigidissimis distinctionibus omnia confuderit, sed uelut aureũ quoddã flumẽ ire maluerit, multas simul opes secum deferens? In singulis uerbis fæpenumero sihguli sunt syllogismi. Num ideo parum est acutus, quia nos illius acumẽ nõ assequimur? Tractauit eas quæstiones, quæ tum in ecclesijs actynodis uexrebantur: & ita tractauit, ut nemo copiosius, nemo neruosius, nemo magis theologice, nihil addiuinans à theologorũ sacris arcendos, qui de formalitatibus, de instantijs, de quidditatibus, de ecceitatibus, dcq; alijs id genus argutijs non disputarent? O peræprecium est audire censuram istorũ, qui cuncta ad certum numerum redegerũt. Doctores ecclesiæ quatuor esse libuit: & quatuor item scripturæ diuinæ sensus: nimirum ut respondeant quatuor Euangelistis. Gregorio tribuunt tropologiã, Ambrosio allegoriã, Augustino anagogen, Hieronymo, ne nihil habeat, relinquunt literã, & sensum grãmaticum. Sic enim has uoces distinguunt, cum tres superiores indiscrete sumat Hieronymus. Primũ ex tot eximijs doctoribus, quatuor esse duntaxat uoluerunt, idq; candore quodã magis q̃ ex animo, ne nullos ueterũ recipere uiderentur: quanquã nec hos admodũ legũt, nisi uelut apocryphos iamq; antiquatos. Largiũtur his aliqd, ueritates interim sibi seruantes. Gestit animus paucis istos, qui sic de Hieronymo sentiũt, cum Hieronymo conferre: sed reprimam me, ne quod in nebulones dixero, probi theologi in se dictum existimẽt. Vnum illud tacere nõ possum, tot editis uoluminibus quid ualuerit declarauit Hieronymus. Si quisquam istorũ, unicum Hieronymi uolumen suo Marte possit intelligere, si quadraginta istius factionis theologi, cõmuni opera, conflatisq; studijs, possint unicum excudere libellum, qui sit ullo modo cum Hieronymianis conferẽdus: imò cũ his quos dictauit Hieronymus, nõ scripsit: fatebimur Hieronymũ non esse theologũ. Sed istorum iudiciũ minus demiror, cum magis mirum foret, si probarent quod nec didicerũt, nec intelligũt. Iustius in hos stomachor, qui cum bonas profiteantur literas, parum candide (ne dicam arroganter) de tanto uiro pronunciãt. Franciscus Philelphus arrepta uelut censoria uirgula, Augustino tribuit dialecticæ palmam, eloquẽtiæ Hieronymo. Non est meum Augustini laudibus quicq̃ decerpere: uerũ illud ipsa res clamitat, Hieronymũ Augustino non minus antecelluisse dialectica, q̃ præcesit eloquentia: nec minus eruditione superiorem fuisse, quàm dicendi laude. Siquidem Hieronymus Græci sermonis callentissimus, non modo totũ Aristotelem, sed cæteros item

E quatuor doctorib. Hieronymo tribui sensum historicum

Censura Philelphi de Augustino & Hieronymo

item philosophos omneis euoluerat. Augustinus, id quod & ipse fatetur, & indicant libri, duos duntaxat Aristotelis libellos, tum fortè in Latinum uersos sermonem, De prædicamentis, ac De enunciatione. Et ut ingenuè dicam, argumentatur aliquanto perplexius ac molestius Augustinus: at quanto solidius, quãto alijs neruis Hieronymus? Mihi uidetur uterq; utraque facultate mirabilis, sed eloquentiam magis ostentauit Hieronymus, dialecticen Augustinus. Quanquã ego nec de uitæ genere prorsus accedo Philelphi iudicio. In se quidem rigidior Hieronymus, q̃ Augustinus, at in alios lenior: nec unquam Hieronymus à suis exegit fratribus, quod à suis clericis Augustinus. Sed præstat omittere collationem inter duos ecclesiæ Latinæ proceres, pro quorum eximijs uirtutibus magis decet agere gratias deo, quàm excitare contentionẽ inter studiosos. Iam uero dictu mirum quantopere celebretur inter quosdã nimis ethnice doctos, dictum Theodori Gazæ, Hieronymum præter meritum uapulasse, ueluti Ciceronianum. Nec desunt Critici, quorum palatum in huius uiri libris desideret Romani sermonis puritatẽ. Quæ nam ista Romana puritas? Num eodem more dicere quo dixit Cæsar, aut Marcus Tullius? At quî fieri potuit, ut Hieronymus de rebus longe diuersis loquens, ijsdem tamen uerbis uteretur? Alia religio, alius cultus, diuersi autores, nouata omnia: & tu me negabis eloquentẽ, nisi perinde loquar, quasi Ciceronis ætate uiuam: cum præcipua dicendi laus sit, aptè dicere? Nisi fortè parum Romanus uidebor, si pro eo quod olim dicebant, faxit Iupiter optimus maximus: dixero, faxit Christus Iesus: quod ad hunc modum non sit locutus M. Varro, aut C. Cæsar, aut M. Tullius. Iam quid est hoc, quod ait quidam imputandum Hieronymi seculo? Num seculum hoc putat illo facundius? Aut quænam est ista professio, cui condonari uult infantiam? Nec enim adeo stultus est opinor, ut existimet Hieronymum fuisse monachum huius generis, quod hodie receptum est. An Christi professio pugnat cum eloquentia? Quid autem uetat, si Cicero de suis dæmonibus dixit eloquenter: quo minus Christianus item de pietate ueraque religione dicat eloquenter? Sed dicam inuitus, quod tamen uerissimum esse comperi, esse permultos sic prophanis addictos literis, ut ineruditum, ut infans, ut sordidum uideatur, ubicunq; Christianæ professionis uocabula uiderint. Romuli, Camilli, Fabricij, Iulij nominibus delectantur: ad Christi, ad Pauli, ad Petri uocabula nauseant. Hos nihil aliud offendit in Hieronymo, nisi quod ingenuè Christianus est. At nos si quando uideri uolumus eloquentes, de rebus sacris deum immortalẽ quàm prophanè dicimus? Neq; uero probem in homine Christiano anxiam eloquentiæ affectationẽ: quæ nec philosophis, nec Senecæ, nec ulli graui uiro unquam probata est. Atq; adeo ne fieri quidem potest, quin de religione uerba faciens, sacrorũ uoluminũ testimonijs utare: quorum phrasim innouare ridiculũ sit, fastidire impiũ. Ad hęc interdum eos cites oportet, quibus defuit elegantia sermonis, quales nobis Bonauentura, Thomas, Scotus: Hieronymo, Iouinianus, Vigilantius, Ruffinus. Aiunt Pomponium Lætum in omnem usq; uitam à Græcis abstinuisse literis, nequa peregrinitas Romani sermonis castimoniam uitiaret. At diuus Hieronymus in tot linguas cognoscendas partitus operam & oleum: tum in huiusmodi uersans argumentis, quæ non facile splendescunt, nec recipiunt orationis nitorem: deniq; permulta dictans, tamẽ eloquentiæ tantum præstitit, ut nemo fuerit nostra memoria, quem hac in parte cum eo conferre possimus. Et tamen eximios uiros nostra uidit ætas: & qui ne Ciceronis quidem seculo inter elingues habiti fuissent, quorum præcipui sunt, Laurentius Valla, Hermolaus Barbarus, Angelus Politianus, Ioannes Picus, & noster Rodolphus Agricola. Sunt & alij quos haudquaquam contemno, sed ex his quoniam insignes sunt, res æstimabitur. Hieronymus ex parte contempsit eloquẽtiam, tam multis distractus est studijs, quæ dicendi politiem rubigine solent obducere. Hi per omnem ætatem in his modo uersati sunt literis, quæ ad dicendi faciunt ornamenta: & tamen detur idem argumentum, sit eadem Christianè loquendi lex: uidebimus nec horum quem-

Eloquentia Hieronymi

piam Hieronymianam eloquentiam assequi. Primum enim quum præcipua pars eloquentiæ sit & fons, ut inquit Horatius, res de quibus dicturus sis, penitus habere cogni tas: quis non statim intelligit, quàm multis partibus hic potior sit Hieronymus? Ad hęc quis exorditur dexterius? Quis proponit absolutius? Quis narrat euidentius? Quis expa tiatur uel amœnius, uel appositius? Quis colligit neruosius? Quis telum in aduersarium torquet acrius, aut exceptũ retorquet mirabilius? Quis illigat tenacius? Quis in tractandis affectibus, quos ἤθη uocant, iucundior? Quis in ijs quos πάθη nominant, concitandis grauior? Quis in schematismis florulentior, aut picturatior? Quis sententias interserit aptius? Quis epiphonematibus pungit argutius? Quis hypotyposes effingit rectius? Quis aut attollit magnificentius, aut deijcit humilius? Quanta ordinis ratio? Quod consilium? Quæ transitionum deliciæ, quas sæpenumero per sententiam contexit? Quàm parata Latini sermonis copia? Quæ uocum emphasis, qui delectus? Quanta rerum supellex? Quæ autorũ agmina? Quàm ubiq; densus, & instans sibi? Quàm felici mixtura contexit, concinnat, ac struit omnia? Pręterea qui nerui, qui lacerti, qui uigor, qui actus orationis, ac uita? Vt nusquam cessat, nusquam dormitat, nusquam iacet, nusquam resistit: ut ubiq; properans, auditorem secum rapit? Vt semper aliud ex alio pendet, & gemma gemmam trahit? Quàm modulata, quàm numerosa totius orationis compositio, quàm mirè commatis & colis rotatur ac uoluitur oratio? Quid dicam de festiuitate, qua res tristissimas etiam ille mirifice condijt? Postremo quod pectus, quanta causæ fiducia? Quis docet apertius? Quis delectat urbanius? Quis mouet efficacius? Quis laudat candidius? Quis suadet grauius? Quis hortatur ardentius? Quis recenset sublimius? Quis instituit sanctius? Quis cum amicis fabulatur humanius? Nullum est enim argumenti genus, in quo ille non luserit, nusquam sui dissimilis. Hæc non admodum mirentur, qui in hanc palæstram nunquam descenderint. Cæterum magnarum uirium est, tractare sacra tam splendide, simplicia tam erudite, inculta tam polite, retrusa tam dilucide, à sensu cõmuni abhorrẽtia tam populariter, periculosa tam libere, seuera tam plausibiliter. Aliud est epistolam scribere ad Ciceronis exemplar: & decem selectis uoculis, Ciceronis simium agere: aliud in grauissimis argumentis, tot excudere uolumina. Aliud est in ficta contro uersiola declamare: aliud in serijs fidei negocijs utriſq; satisfacere: & his qui nihil requirunt præter scripturæ diuinæ scientiam: & his qui tantum ingenij uires expectant. Atq; hæc qui præstat, parum Ciceronianus est? Siquidem quid aliud est esse Ciceronianum, quàm optime dicere, etiam si diuerse dicat? quandoquidem ipsi Ciceroni secus dicendum foret, si Hieronymus esset. Alias dicendi uirtutes mireris in alijs: in uno Hieronymo tot pariter dotes cumulatæ sunt, ut in eo reperire liceat, quod & in M. Tullio desideres. Loquitur Cicero, tonat ac fulminat Hieronymus: illius linguam miramur, huius etiam pectus. Quid quod nostro seculo quanquam sat feliciter repullularunt bonæ literæ, tamen declamandi prorsus extincta est exercitatio: ut hoc ipsum quid sit eloquenter dicere non queat nisi à pauciſsimis iudicari: cum ea res magis usu constet, quàm præceptis. Vt iuxta Græcorum prouerbium: Non una hirundo uer efficit: ita non una quæpiam dos facit eloquentem. Inter tot egregios autores, quorum ingenio defensa est & illustrata Christi religio, alijs desunt seculares literæ, alijs sacræ scripturæ cognitio. In hoc ingenium desiderat Hieronymus, in alio lucem orationis: in hoc neruos, in illo splendorem. Multis defuit linguarum peritia, nonnullis fidei synceritas, quibusdam uitæ integritas. Hieronymus, & unus Hieronymus sic omnia præstitit: ut si nõ ad unam aliquam uirtutem, sed ad omnium concentum & summam respicias (dicam audacter, sed uerè) nihil habeat uel ipsa Græcia, quod nostro opponat Hieronymo. Proferat si possit, & meæ sententiæ non pigebit palinodiam canere. Et tamen hunc uirum, quem ne summi quidem queant assequi, non uerentur calumniari & mediocres. Notatur à Laurentio, quod in libro aduersus Iouinianum, sic Iouis Statoris fecerit mentionem, uelut à standi sit

Taxatores Hieronymi Valla

do sit dictus, & non potius à sistendo. Quasi uero illic hoc agat Hieronymus, unde dictus sit Stator, ac non magis ridendi Iouiniani quæsiuerit ansam. Nisi fortè cum scribit Martialis: Dicemus ficus quas scimus in arbore nasci, Dicemus ficos Ceciliane tuos: uerè sensit hanc esse uocum differentiam. Et tamen siue à sistendo deducitur stator, siue à stando, nihil est in quo reprehendas Hieronymum. Quid enim est aliud sistere, quàm facere ut stet aliquid? Quod enim à Græcis unica uox declarat, ἱσταίνω, id Latini duabus explicant, sed inter se cognatis. Proinde cum Iupiter sit Stator, hunc offendere uidetur, qui sedere gaudeat. Atq; hæc qualiscunq; uocum ac rerum affinitas satis erat captanti risum. Alius insectatur, quod alicubi Ruffinum taxat, qui cõparandi uerbo abusus sit pro emere. Hodie quidem uulgus Italorũ comparare dicit emere, eumq; uerbi abusum iam tum Hieronymi seculo natum fuisse, declarat non solum hic apud Ruffinum locus: uerum etiam quod Sophronius in catalogo scriptorum illustrium, comparauit ab Hieronymo positum, uerterit ὠνήσατο. Cæterum quæ taxator ille citat ex Catone, ne tantulum quidem faciũt aduersus Hieronymum. Neq; enim si prædium recte comparari dicitur, quod emitur, cõtinuo nihil interest, inter emere & cõparare. Comparãdi enim uerbum latius patet, nimirũ ad omnia quę quocunq; modo parantur, siue dono, siue opera, siue ære, siue bello, siue corpore, siue furto deniq;. At Ruffinus sic usus fuerat ea uoce, ut nihil aliud esse posset quàm emere. Sed demus inueniri comparare pro emere, quid opus erat hoc cum conuicio ingerere, quasi non & Cicero quędam irrideat in Antonio, quæ reperiuntur apud probatissimos autores: aut quasi Ruffinus uno tantum loco faciat solœcismum. Sed hoc fortasse condonari poterat ætatis calori, quod cõmentarios in Suetonium iuuenis opinor scripserit. At idem in his commentarijs, quos senex edidit in Asinum Apuleij, rursus cędit Hieronymum, quod pexam uestem posuerit pro detrita, uiliq;, cum Horatius sit usus pro noua & eleganti. Ne nimium operę ponam in huiusmodi nugis: primum Hieronymus hoc loco non interpretatur quid senserit Horatius, ne alludens quidem apertius ad illius uerba. Neq; statim illi cõcesserim, pexam uestem esse nitidam & elegantem: quin uero propius est, genus fuisse uestis, quod uillos haberet, quod genus sunt lanę non attonsæ. At subucula iam uillis attritis parum congruit cum tunica pexa. Neq; Hieronymus pexam tunicam, & nigram subuculam opposuit nouæ & eleganti, sed lineis, sericis ac candidis, quæ tum in delicijs erant: adeo ut ætate Plinij à barbaris importata, non satis digna uiris Romanis haberentur: & notati sunt imperatores aliquot quod holosericis uterentur. Id ita esse ipsa Hieronymi uerba declarãt: Tunc pexa tunica & nigra subucula uestiebaris, sordidatus & pallidus, & callosam opere gestans manum: nunc lineis & sericis uestibus, & Atrebatum ac Laodiceæ indumentis ornatus incedis. Proinde pexa uestis, siue noua sit, siue uetus, siue uilis, siue preciosa, certè lanea est. At serica lineaq;, lanea non sunt, & candore potissimum commendantur. Et quanquam nunc linearum uestium usus uilis sit ac plebeius, tamen is olim nobilium erat: & honoris causa primum datus est sacerdotibus, ac proinde nulli monachorũ concessus, nisi inter obeunda sacra. Iam illa quæ notauit alius quidam in Psalmo primo pro מוץ uertendum fuisse acum aut stipulam, non puluerem: & in Hieremia pro לְמְקוֹנְנוֹת non lamentatrices, sed præficas: prorsus indigna duco quæ refellantur, tantum abest ut existimem nõ posse defendi. Atq; ad hæc ipsa diluenda, uix eloqui possim, quàm inuitus descenderim. Poteram illud è triuio respondere, ab aquila nõ cerni muscas: uerum paucis ostendere uolui, nec in his minutissimis cessasse uirum undecunq; doctissimum. Illud hactenus offecit Hieronymo, quod ut à plerisq; non legitur, ita à pauciſsimis intelligitur. Alioqui uerum esse fateremur illud egregij pictoris elogium, μωμήσεται τὰ ἓξ θαύσομαι ἢ μωμήσεται. At posthac quando per uniuersum orbem Christianum reuixerunt bonæ literæ, & non pauca bonæ spei ingenia ad uetere illam ac germanam theologiam expergisci cœperunt, Hieronymum ueluti renatum communibus studijs complectamur om

Universidad de Deusto
Biblioteca

D. Hieronymi uita

nes:hunc ſinguli ſibi ceu peculiarem uindicent.Olim Homerum ſeptem urbes ſibi certatim aſſerebant: at Hieronymum uicinitatis iure rapiat hinc Dalmatia,hinc Pannonia, hinc Italia. Stridon ſibi gratuletur, quæ tam eximium orbi lumen produxerit. Triplici nomine ſibi gratuletur Italia,primum quod erudierit,deinde quod per baptiſmum genuerit Chriſto,poſtremo quod ſanctiſsimi corpuſculi pignus apud ſe ſeruet.Hũc ut ſuũ agnoſcant Galliæ,quas omneis ſic peragrauit,quasq; tot libris nominatim dedicatis inſtituit. Hunc ſibi uindicent Hiſpani, quos aliquot epiſtolis ad illos ſcriptis illuſtrauit. Hunc exoſculetur Germania,quam unico licet uolumine ſatis & docuit & nobilitauit. Hunc gemino nomine complectatur Græcia:primum,ob linguæ commercium: deinde,quod orbis magiſtra, huius uiri literis uiciſsim adiuta ſit. Complectatur Aegyptus, quam toties inuiſit, quæq; ex doctiſsimo nobis reddiderit doctiorem. Amplectantur Arabes & Saraceni, quos ſua uicinitate reddidit claros. Hunc colant Hebræi, quorum ſermones et literas tantis ſudoribus pararit.Hunc omnis quidem rapiat Syria,in qua magnam uitæ ſuæ partẽ exegit:ſed præcipue Bethlehem bis feliciſsima,& quod in hac Chriſtus natus ſit mundo,& quod in eadem Hieronymus natus ſit eęlo. Hunc omnis ſexus, omnis ætas diſcat,euoluat, imbibat. Nullum doctrinæ genus eſt, quod hinc non queat adiuuari:nullum uitæ inſtitutum,quod huius præceptis nõ formetur. Soli hæretici Hieronymum horreant & oderint,quos ille ſolos ſemper acerrimos hoſtes habuit.

FINIS

EPISTOLARVM INDEX

Adiecimus Indicem,ſingulorum Librorum aut Epiſtolarum initijs, iuxta literarum ordinem digeſtis:ut ſi quid occurrerit ex Hieronymo citatum ad hunc modum, Hieronymus in Epiſtola,Si tibi putem:mox per hunc indicem in promptu fuerit locus. Atq; hæc citandi ratio mihi ſanè uiſa eſt tum breuior,tum expeditior,quàm illa per tot numeros partium,tractatuũ,epiſtolarũ,& paginarũ:ut pro unica,triplici ſit opus memoria.

Primus numerus Tomum indicat,alter Paginam.

A

ABraham tentatur. De conuerſione Bleſillæ:ad Marcellam. 1. 154
Acceptis primum literis. Velitatio in errores Vigilantij:ad Riparium. 2. 118
Ambroſius quo. Inuitatio ad ſeceſſum Bethlemiticum:ad Marcellam. 1. 129
Antiquus ſermo eſt. Familiaris ad Iulianum diaconum. 1. 211
Ante annos circiter. De erroribus Origenis:ad Auitum. 2.149
Anno præterito. Commendatio amici:ad Auguſtinum. 2.362
Apoſtolus Paulus ſcribens. Inſtitutio infantulæ:ad Lætam. 1. 54
Apud Hebræos. Præfatio in librum Iudith. 3. 22
Audi filia. De cuſtodia uirginitatis:ad Euſtochium. 1. 135
Audiui perueniſſe. Excuſat ſe Auguſtinus Hieronymo. 2.245

B

BEatus Pamphilus. Expoſitio pſalmi CXXVI. ad Marcellam. 3. 113
Beatitudinis tuæ. De filio prodigo:ad Damaſum. 3. 126
Bonus homo. Inſtitutio monachi:ad Paulinum. 1. 101
Breuis epiſtola. De tribus quæſtionibus:ad Amandum. 3. 134
Breuis eſt quæſtiuncula. De blaſphemia in ſpiritum ſanctum:ad Marcellam. 3. 139

Cauſa

Index

C

CAuſa difficilis. Inſtitutio infantulæ:ad Gaudentium. 1. 98
Cogor per ſingulos. Præfatio in Iob. 3. 23
Commentaria cum legerem. Quæſtio de Oſanna:ad Hieronymum. 3. 123
Chartæ exiguitas. Familiaris:ad uirgines Hermonenſes. 1. 212
Chriſtiani interdum. Aduerſus calumniatores:ad Pammachium. 2. 117
Chriſti te. Exhortatio aduerſus hæreticos:ad Riparium. 2. 129
Crebras ad me. Familiaris:ad Auguſtinum. 2. 347
Cum hora fermè. De morte Leæ:ad Marcellam. 1. 156
Cum in urbe. Familiaris:ad Auguſtinum. 1. 213
Cum à ſancto. Adhortatio ad concordiam:ad Auguſtinum. 2. 352

D

DAnielem prophetam. Præfatio in Danielem. 3. 27
Delectatus ſum tuorum. Tertius liber contra Pelagianos. 2. 297
Decreueram quidem. Aduerſus Arianos de fide ſua:ad Marcum. 2. 315
Deſiderij mei. Præfatio in Pentateuchum Moyſi. 3. 13
Diu te Romæ. Expoſtulatio de figurata laude:ad Ruffinum. 2. 195
Dic mihi Critobule. Liber primus contra Pelagianos. 2. 261
Didici quod &. De damnatis Origeniſtis. 2. 311
Dominus noſter. De modeſtia:ad Antonium. 1. 218
Domino dilectiſsimo. Aduerſus Origeniſtas. 2. 156
Dominus qui loquutus. De damnandis Origeniſtis. 2. 309
Dormientem te. Tres quæſtiones Veteris legis. 3. 32
Duplicem mihi gratiam. De damnandis Origeniſtis. 2. 310

E

EBer nati ſunt. Traditiones Hebraicæ in libros Paralipomenon. 3. 250
Epiſtola tua. Aduerſus Ioannem Hieroſolymitanum. 2. 183
Epiſtolare officium. De ephod bad:ad Marcellam. 3. 70
Et ueſtris & multorum. Aduerſus Ruffini calumnias. 2. 196
Et factum eſt. Expoſitio primæ uiſionis Eſaiæ:ad Damaſum. 3. 115
Ex eo tempore. Familiaris:ad Theophilum. 1. 203
Ex quo cœpi. De mendacio:ad Hieronymum. Auguſtini. 2. 335
Ezechiel propheta. Præfatio in Ezechielem. 3. 27

F

FIlius meus frater tuus. Conſolatio in aduerſis:ad Iulianum. 1. 205
Filius meus Apodemius. Ad undecim quæſtiones Algaſiæ. 3. 156
Frater Ambroſius. De cuſtodia diuinæ ſcripturæ:ad Paulinum. 3. 5
Fuit uir unus. Quæſtiones Hebraicæ in libros Regum. 3. 230

G

GEneralis epiſtola. De damnatis Origeniſtis. 2. 311
Grandes materias. Epitaphium Nepotiani:ad Heliodorum. 1. 21

H

HAbeo gratiam. De mendacio & translatione ex Hebraica ueritate. 2. 332
Hieremias propheta. Præfatio in Hieremiam prophetam. 3. 26
Hortaris Dexter. Catalogus uirorum illuſtrium:ad Dextrum. 1. 261
Hucuſq; de criminibus. Apologiæ Hieronymi aduerſus Ruffinum liber ſecundus. 2. 212
Humanæ uitæ. Laus integræ ſenectutis:ad Paulum Concordienſem. 1. 132

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index

I

IAm pridem charitati. De mendacio. 2. 352
Ignota uultu. De duodecim quæstionibus:ad Hedibiam. 3. 140
Ioannes idem. Reconciliatio offensarum. 1. 210
Importuna in Euangelio. De hypostasibus Arianorum. 2. 133
In ea mihi. Familiaris:ad Florentium. 1. 53
Inter omnes materias. De seruanda uirginitate:ad Demetriadem. 1. 62
Inter omnia. Exhortatio ad Christi militiam:ad Exuperantium. 1. 210
In ipso profectionis articulo. Satisfactio:ad Augustinum. 2. 345
In ipso iam profectionis. Expositio loci ad Galatas:ad Minerium. 3. 189
Inter multos sæpe. Vita Pauli eremitæ. 1. 237
In septuagesimoseptimo. De quadraginta mansionibus:ad Fabiolam. 3. 41
In uetere uia. De monogamia:ad Gerontiam. 1. 87
Iustum quidem fuerat. Hortatur ut resipiscat. 2. 312
Iungat epistola. Præfatio in Prouerbia Salomonis. 3. 25

L

LEctis literis. Aduersus Ruffini calumnias. 2. 231
Lecto sermone. Familiaris:ad Desiderium. 3. 198
Legimus in Esaia. De gradu presbyteri & diaconi:ad Euagrium. 2. 329
Librum Hester. Præfatio in Hester. 3. 23
Literæ tuæ. Aduersus calumniatores:ad Domnionem. 3. 113
Lugubri nuncio. Epitaphium Lucini Betici:ad Theodoram. 1. 195

M

MAiora spiritus. Quatenus legendus Origenes:ad Tranquillinum. 2. 314
Magnis nos. De quatuor quæstionibus:ad Marcellam. 3. 137
Medici quos uocant. In Onasum obtrectatorem. 2. 364
Meminit beatitudo tua. De damnandis Origenistis. 2. 310
Memini me. Præfatio in Ecclesiasten. 3. 25
Mensuram charitatis. Inuitatio ad secessum Bethlehemiticum nomine Paulæ & Eustochij. 1. 123
Mirari non desino. Præfatio in Tobiam. 3. 22
Misisti uolumen. De Melchisedech:ad Euagrium. 3. 38
Multa in orbe. De colendis martyrum reliquijs. 2. 120
Multa quidem. De scripturis aduersus Pelagianos liber secundus. 2. 279
Multi utroq; claudicant. Extimulat aduersus hæreticos:ad Augustinum. 2. 318
Multum utranq; partem. De iudicio Salomonis pueri:ad Ruffinum. 3. 74
Multi super. De Osanna:ad Damasum. 3. 123

N

NEc opinanti. Exhortatio ad piam uitam:ad Lucinium. 1. 192
Nemo reprehendat. Laudes Asellæ:ad Marcellam. 1. 116
Nemo quum prophetas. Præfatio in Esaiam uersum. 3. 26
Nescio qua tentatione. Exhortatio aduersus hæreticos:ad Apronium. 2. 130
Nihil Christiano. Institutio monachi. 1. 42
Non debet charta. Exhortatio exemplo Bonosi:ad Chromatium. 1. 216
Non audacter. Aduersus Pelagianos:ad Ctesiphontem. 2. 250
Nonagesimum psalmum. De decem nominibus dei:ad Marcellam. 3. 94
Non est idem ordo. Præfatio in duodecim Prophetas. 3. 29
Nouum opus. In quatuor Euangelia castigata Præfatio. 3. 29

Nudiuster-

Index

Nudiustertius cum. Interpretatio alphabeti Hebraici:ad Paulam. 3. 199
Nunquam fili Oceane. De imputato matrimonio à baptismo. 2. 319
Nunquam æque. De mendacio & translatione ex Hebraica ueritate. 2. 330
Nuper rogatus. De perpetua uirginitate Mariæ. 2. 5
Nuper tuæ. De damnatis Origenistis. 2. 310
Nuper quum Rheticij. De Tharsis,in Veteri testamento:ad Marcellam. 3. 77
Nuper quum pariter. Quid Hebræis sit Alleluia:ad Marcellam. 3. 95

O

OBsecras literis. De uiduitate seruanda:ad Furiam. 1. 79
Omni quidem tempore. Extimulat contra hæreticos:ad Augustinum. 2. 317
Origenes quum in cæteris. Homiliæ duæ Origenis à Hieronymo uersæ. 3. 176

P

PArua specie. De xeniolis missis:ad Eustochium. 1. 131
Pauci admodum. De excellentia uirginitatis,aduersus Iouinianum. 2. 17
Paulus apostolus. De optimo genere interpretandi:ad Pammachium. 2. 365
Petis à me Nepotiane. Institutio clerici. 1. 11
Plures anni sunt. Epitaphium Fabiolæ:ad Oceanum. 1. 197
Plus deum tribuere. Laus Bonosi:ad Ruffinum. 1. 213
Post priorem. Defensio interpretationum:ad Marcellam. 2. 372
Postquam epistolam. Ad tres quæstiones Veteris legis. 3. 33
Prius te Cypriane. Expositio Psalmi octogesiminoni. 3. 97
Proxime accidit. Aduersus Luciferianos dialogus. 2. 135

Q

QVamuis mihi multorum. Consolatio cæcitatis:ad Abigaum. 1. 203
Quam uellem. Familiaris:ad Theodosium. 1. 212
Quamuis existimem. Adhortatio ad concordiam. 2. 348
Quanto amore. De laude uitæ solitariæ. 1. 1
Quantus beatitudinis. Familiaris epistola:ad Florentium. 1. 52
Quæ acceperis. Quid sit Sela:ad Marcellam. 3. 96
Quæris Dardane. De terra promissionis. 3. 66
Quis dabit capiti. Consolatio super morte filiæ:ad Paulam. 1. 157
Qui circa te. Familiaris:ad Chrysogonum. 1. 218
Qui nauali prælio. Vita Malchi. 1. 255
Qui in principijs. Quæstiones Hebraicæ in Genesim. 3. 200
Quod ignotus. Castigatio relapsi:ad Rusticum. 1. 219
Quod ad te hucusq;. Apologia ad Pammachium. 2. 101
Quomodo Græcorum. In Paralipomena castigata præfatio. 3. 20
Quoniam uetusto. De hypostasibus Arianorum:ad Damasum. 2. 131

R

REtulit mihi quidam. Vitandum uirginis contubernium. 1. 224
Rursum Orientalibus. De opprimendis Origenistis:ad Pammachium. 2. 316

S

SAmuel quondam. Obiurgatio diaconi impudici:ad Sabinianum. 1. 228
Sanato uulneri. Consolatio super morte uxoris:ad Pammachium. 1. 162
Sanctus filius. Consolatio in aduersis:ad Castrutium. 1. 204
Sanctus aliquis. Excitatio ad defensionem sui. 2. 188
Sanctus episcopus. De damnatis Origenistis. 2. 310
Sanctus Innocentius. De extincta Celestiana hæresi:ad Alipium. 2. 317

Sanctus

Index

Sanctus Iohel. In Iohelem Præfatio. 3. 29
Sebesium nostrum. Quatenus utendum literis prophanis: ad Magnum. 2. 326
Secunda propositio est. Aduersus Iouinianum liber secundus. 2. 69
Sæpe & multum. Marcellæ Epitaphium: ad Principiam. 1. 117
Sæpe à me. De muliere septies icta: ad Innocentium. 1. 233
Septuaginta &. De seraphim: ad Damasum. 3. 121
Schedulæ quas misistis. Aduersus Origenistas. 2. 189
Si aut fiscellam. Præfatio in Iob. 3. 24
Si cuncta corporis. Epitaphium Paulæ: ad Eustochium. 1. 169
Si iuxta Paulum. Aduersus Ioannem episcopum Hierosolymitanum. 2. 162
Sicut præsens rogaui. Familiaris Augustini: ad Præsidium. 2. 352
Si tibi putem. Deprecatur crimen amoris in Paulam: ad Asellam. 2. 363
Si Septuaginta. Præfatio in Paralipomena. 3. 18
Scio me principia. Expositio Psalmi quadragesimiprimi. 3. 104
Scio quàm plurimos fratrum. Præfatio Ruffini in libros περὶ ἀρχῶν. 2. 187
Scio quosdam putare. De ordine & titulis Psalmorum: ad Sophronium. 3. 78
Scripturus uitam. Vita Hilarionis. 1. 241
Scripta iam. Aduersus Pelagianos. 2. 260

T

TAndem ex Aphrica. Familiaris: ad Marcellinum. 2. 318
Tandem finito. Præfatio in Iosue. 3. 15
Testimonia. De Montani erroribus: ad Marcellam. 2. 128
Tres simul. De mendacio in literis sacris: ad Augustinum. 2. 336
Turpilius Comicus. Familiaris: ad Niciam. 1. 215

V

VEreor ne officium. De seruanda uiduitate: ad Saluinam. 1. 73
Vere in uobis. Emendatio Psalterij in certis locis: ad Suniam. 3. 79
Vetus scripturæ. Institutio matrisfamilias: ad Celantiam. 1. 107
Viginti & duas literas. Præfatio in libros Regum. 3. 16
Virum honorabilem. Familiaris: ad Augustinum. 2. 351
Voce me prouocas. De duabus quæstiunculis: ad Paulinum. 3. 197
Vsq; hodie. De uestitu sacerdotum: ad Fabiolam. 3. 56
Vt absentiam corporum. De xeniolis: ad Marcellam. 1. 132
Vt tum paruam. Familiaris: ad eandem. 2. 312
Vtrum difficilius. Præfatio in Esdram & Neemiam. 3. 21

Z

Zenon nauclerus. De Salomone & Achaz ante tempus patribus: ad Vitalem. 3. 76

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DES. ERASMVS ROTERODAMVS
PIO LECTORI S. D.

QVANQVAM ab ipsa pueritia, non tam iudicio, quàm arcano quodam naturæ sensu, diui Hieronymi scripta sum admiratus, eaq; admiratio mihi semper cum accessione ætatis, & si qua est, eruditionis accreuit: tamen quum illius Epistolas tum castigandi, tum scholijs illustrandi prouinciam susciperem, uariam illam & ex omni linguarum, disciplinarum ac literarum recondita supellectili cõstructam opulentiam nondum penitus introspexerã. Quid enim est in ullo librorum genere, seu paruum, seu magnum, seu sacrum, seu prophanum, quod ille non habuerit in numerato? Itaq; fateor me non uno modo peccasse, qui ad tam arduum negociũ, nec parem eruditionem, nec iustam curam attulerim. Quum enim primum ueniissem Basileam, de Nouo Testamento uertendo ne cogitarã quidem: scholia modo nonnulla paucis uerbis annotaram, atq; his decreueram esse cõtentus: in Hieronymum ferè nihil attuleram, præter animi propositum. Hic mea facilitate, aut uerius temeritate, abusus felicis memoriæ Ioannes Frobenius, utrunq; opus compluribus prelis aggressus est: quum hoc corpusculum uix quartæ laborũ parti par esset. Atq; id temporis parabam illa, non hominibus eruditis, sed quibusdam pijs quidem illis, uerum illiteratis: apud quos compereram Hieronymum sic undequaq; deprauatum, ut ne legi quidem posset: cuius incogitantiæ me non semel & puduit, & piguit. Supererat igitur ut ad prouerbium confugeremus, quo posteriores curæ dicuntur esse meliores: & quod priori negligentia cõmissum erat, posteriore diligẽtia sarciremus: id quod à nobis iam semel atq; iterum factum est. Porrò quum acciperem apud Parisiorum Lutetiam rursus excudi Epistolarum uolumina, ut ex tempore licuit, quædam loca pridẽ à me notata recognoui, missáq; in publicam studiorum utilitatem: non cõquieturus, donec æquo candidoq; lectori probarim fidem & industriam meam. Ingratis enim & iniquis, qui uel dissimulantes tam multa benedicta, tantum arrodunt si quid incautius excidit: uel quod est improbius, ne legunt quidẽ nostra, sed tamen occlusis oculis & obturatis auribus ingenti uociferatione damnant quod nesciunt, nihil aliud optabo, quàm mentem dari meliorem, diuinitus, δοὺς δὲ τὰ κρείττονα δίκαιον τοῦ. Interim non tam regium est, quàm Christianum, quum bene facias, audire male. Quum hęc adornaretur æditio, incõparabilis heros Guilielmus Varamus, archiepiscopus Cantuarienfis, ac totius Anglię primas, terras reliquit, & in cœleste contubernium emigrauit, uir ex omni uirtutum & ornamentorum genere concinnatus: siue spectes in tanto rerum fastigio comitatem etiam infimis obuiam, siue in tanta rerum affluentia spontaneam uictus sobrietatem, siue in tantis negociorum undis perpetuam animi tranquillitatem (id quod diuinæ cuiusdam mentis esse uidetur) siue sincerum erga pietatem ac religionem affectum, quam semper summo studio, nullo supercilio tum docuit, tum præstitit. Nemo uidit illum nihil agentem. Quis autem non facile condonasset tali uiro, si quando animum negocijs externis delassatum, iocis aut lusibus relaxasset? At illi pro uenatu, pro aucupio, pro alea, pro chartis, pro morionibus, proq; cæteris auocamentis uulgaribus, erat aut frugifera lectio, aut cum erudito uiro colloquium. Iam uero benignitatem quum in omnes, tum præcipue in studiosos, quid referam? De me nihil dicam, qui non ita multum ab illo accepi, idq; obtrusum uerius, quàm datum: nisi quod in acceptis numero quicquid ille obtulit: obtulit autem frequenter uera fronte, fortunarum omnium communionem. Sed in alios quàm non fuerit illius parca liberalitas, uel illa uox arguit quam paulo ante mortem emisit. Nunciantibus enim famulis, In thesauro uix esse triginta aureos signatæ pecuniæ: gratulabun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad Lectorem

tulabundus dixit, Bene habet: sic mori semper fuit in uotis: sat est uiatici mox hinc emigraturo. O mentem summo Episcopo dignam. Ex tanta fortuna, minimum impendit sibi: mensa erat & pro more regionis & pro dignitate tãti præsulis splendida, sed in mediis delicijs ipse uulgaribus libentius utebatur, atq; hoc ipsum parcissime. Cœna tam erat frugalis, ut propè nulla fuerit: uinum perquàm raro gustabat uerius quàm bibebat, contentus tenuissima ceruisia, quam illi uulgò biriam appellant. Eadem in cultu frugalitas: nunquam holosericis utebatur, nisi rem diuinam peragens: adeo ut quum sub Caroli Cæsaris & regis Angliæ conuentum, qui fuit ante annos (ni fallor) undecim Caletij, edicto Cardinalis Eboracensis, non episcopi tantum, sed & inferioris gradus homines cogerẽtur magnis impendijs ornare sese byssinis ac damascenis, solus omnium ille contempto cardinalis edicto, pilũ in cultu suo non mutarit. Quid esse possit illo pectore incorruptius? Nunc felix illa anima, sicut Ecclesiæ præclarum lumen fuit, ita cœlesti Hierosolymæ sydus illustre addit. Frequenter apud suos hanc uocẽ solet emittere, Vtinam mihi contingat, prius quàm hinc emigrem, semel uidere complectiq; meum Erasmum, nunquam finerem illum à me diuelli. Votum erat mutuum, sed neutri contigit quod optauit. Vtinam illud concedat Christi misericordia, ut nos inuicem breui complectamur illic, ubi nulla est futura distractio, neq; quisquam erit, qui uel illum mihi, uel me illi inuideat. Bene uale, quisquis es qui hæc legis.

Friburgi Brisgoiæ, anno millesimo quingentesimo trigesimotertio.

EPISTOLAE SIVE LIBRI EPISTOLARES D. EVSEBII HIERONYMI

STRIDONENSIS, VETVSTISSIMORVM CODICVM COLLATIONE ~~diligentissimè~~ recogniti, ab DES. ERASMO ROTERODAMO ~~sacræ Theologiæ professore~~: & eiusdem Argumentis ac Scholijs illustrati.

ARGVMENTVM DES. ERASMI ROTERODAMI ~~Theologi~~ in Epistolam sequentem.

Quum D. Hieronymus eremum adisset, Heliodorum sodalem charissimum, qui ipsum officij causa fuerat prosequutus, ut alibi testatur, conatus est apud se retinere: quod quũ non potuisset efficere, literis ad illũ datis, hortatur ad solitariæ uitæ societatẽ: refellẽs singula, quæ eum uel ab eremo deterrere, uel in urbibus remorari possent, ostẽdens{que} quàm non sit tutũ episcopi munus suscipere, & quàm non facile tueri susceptũ. Deinde uelut in peroratione, eremiticæ uitæ felicitatẽ decãtat, ac supremi iudicij terrorẽ ob oculos ponit. Huius epistolæ nominatim mentionẽ facit in Catalogo operum suorũ, & Exhortatoriã uocat. Scripsit autẽ admodũ adolescens ac penè puer, quemadmodũ in proxima testatur epistola, illud addens, sese in hac calentibus adhuc rhetorũ studijs, pro illius ætatis ratiõe, scholastico flore lusisse. Proinde scatet metaphoris, allegorijs etiã fabulosis, epiphonematis, dilẽmatis, ac reliquis id genus oratiõis ornamẽtis. Conatus artis eiusmodi est, ut tyronẽ, sed summæ spei tyronẽ possis agnoscere. Cæterũ argumẽti genus προτρεπτικὸν est, de quo paulo post dicemus.

AD HELIODORVM, DE LAVDE VITAE SOLITARIAE.

I VANTO amore & studio cõtenderim ut pariter in eremo moraremur, conscių mutuæ charitatis pectus agnoscit. Quibus lamentis, quo dolore, quo gemitu, te abeuntẽ prosequutus sim, istæ quoq; literæ testes sunt, quas lachrymis cernis interlitas. Verũ tu quasi paruulus delicatus, cõtemptũ rogantis per blãdimenta fouisti: & ego incautus, quid tunc agerẽ, nescieb̃. Tacerem? Sed quod ardenter uolebã, moderate dissimulare non poteram. Impensius obsecrarẽ? Sed audire nolebas, quia similiter non amabas. Quod unũ potuit, spreta charitas fecit. Quem præsentẽ retinere non ualuit, quærit absentẽ. Quoniã igitur & tu ipse abiens postularas, ut posteaquã ad deserta migrassem, inuitatoria ad te scripta transmitterẽ, & ego me facturum receperã: Inuito. Iam propera. Nolo pristinarũ necessitudinũ recorderis. Nudos amat eremus. Nolo te longinquæ peregrinationis terreat difficultas: Qui in Christũ credis, & eius crede sermonibus. Quærite primũ regnũ dei, & hæc omnia apponentur uobis. Non pera tibi sumẽda, non uirga est. Affatim diues est, qui cum Christo pauper est. Sed quid ago: Rursus improuidus obsecro? Abeant preces, blandimenta discedant. Debet amor læsus irasci. Qui rogantẽ contempseras, forsitan audies obiurgantẽ. Quid facis in paterna domo delicate miles? Vbi uallum? ubi fossa? ubi hyems acta sub pellibus? Ecce de cœlo tuba canit: Ecce cum nubibus debellaturus orbẽ, imperator armatus egreditur: Ecce bis acutus gladius ex regis ore procedẽs, obuia quæq; mẽtit: & tu mihi de cubiculo ad aciẽ, tu de umbra egrederis ad solẽ? Corpus assuetũ tunicis, loricæ onus non
2 fert. Caput opertũ linteo, galeã recusat. Mollẽ ocio manũ, durus exasperat capulus. Audi
3 edictũ regis tui: Qui nõ est mecũ, cõtra me est: & qui mecũ non obligit, spargit. Recordare tyrocinij tui diẽ, quo Christo in baptismate cõsepultus, in sacramẽti uerba iurasti: pro nomine eius non te patri parciturũ esse, nõ matri. Ecce aduersarius in pectore tuo, Christũ conatur occidere. Ecce donatiuũ quod militaturus acceperas, hostilia castra suspirãt. Licet paruulus ex collo pendeat nepos: licet sparso crine & scissis uestibus, ubera quib. te nutrierat mater ostẽdat: licet in limine pater iaceat, per calcatũ perge patrẽ, sic-
4 cis oculis ad uexillũ crucis cuola. Solũ pietatis genus est, in hac re esse crudelẽ. Veniet,

Militia, uita Christiani

In baptismo datur nomen

ueniet postea dies: quo uictor reuertaris in patriã: quo Hierosolymã cœlestẽ uir fortis c
coronatus incedas. Tũc municipatũ cum Paulo capies. Tũc & parentibus tuis, eiusdem
Victoria ciuitatis ius petes. Tunc & pro me rogabis, qui te ut uinceres incitaui. Neq; uero nescio 5
qua te dicas nunc cõpede præpediri. Non est nobis ferreũ pectus, nec dura præcordia.
Non ex silice natos Hyrcanæ nutriere tigrides. Et nos per ista trãsiuimus. Nũc tibi blan
dis uidua soror hæret lacertis, nũc illi cum quibus adoleuisti uernulæ, aiunt: Cui nos ser
uituros relinquis? Nunc & gerula quondã, iam anus, & nutricius secundus post natura
le pietatẽ pater, clamitat: Morituros expecta paulisper, & sepeli. Forsitan & laxis uberũ
pellibus mater arata rugis fronte, antiquũ referẽs mãmæ lallare, cõgeminet. Dicãt si uo- 6
lunt & grãmatici: In te omnis domus inclinata recũbit. Facile rumpit hæc uincula amor
dei, & gehẽnæ timor. At cõtra scriptura præcipit parẽtibus obsequẽdũ, sed quicũq; eos
supra Christũ amat, perdit animã suã. Gladiũ tenet hostis ut me perimat, & ego de ma-
tris lachrymis cogitabo? Propter patrẽ militiã Christi deserã, cui sepulturã Christi causa
non debeo, quã etiã omnibus eius causa debeo? Domino passuro timide Petrus consu-
lens scandalũ fuit. Paulus retinẽtibus se fratribus, ne Hierosolymã pergeret, respondit:
Quid facitis plorãtes, & cõturbantes cor meũ? Ego enim non solũ ligari, sed & mori in
Hierusalẽ paratus sum pro nomine domini Iesu Christi. Aries iste pietatis, quo fides qua
titur, Euangelij retundendus est muro. Mater mea & fratres mei hi sunt, quieũq; faciũt
uoluntatẽ patris mei, qui in cœlis est. Si credunt in Christũ, faueant mihi pro eius nomi
Insidiæ ne pugnaturo. Si non credũt, mortui sepeliant mortuos suos. Sed hoc, ais, in martyrio.
Erras frater, erras, si putas unq̃ Christũ persequutionẽ non pati. Tũc maxime oppugna
ris, si te oppugnari nescis. Aduersarius noster tanq̃ leo rugiens, aliquem deuorare quæ-
rens circũit, & tu pacẽ putas? Sedet in insidijs cũ diuitibus, ut in occultis interficiat in-
nocentẽ. Oculi eius in pauperẽ respiciũt. Insidiatur in occulto sicut leo in spelunca sua, D
insidiatur ut rapiat pauperẽ: & tu frõdosę arboris tectus umbraculo molles somnos fu-
Hostes uarij turus præda, carpis? Inde me persequitur luxuria: inde auaritia conatur irrumpere: inde
uenter meus uult mihi deus esse pro Christo: cõpellit libido ut habitantẽ in me spiritum
sanctũ fugem, ut templũ eius uiolem. Persequitur, inquã, me hostis, cui nomina mille,
mille nocendi artes: & ego infelix uictorẽ me putabo, dũ capior? Nolo frater charissime
examinato põdere delictorũ, minora credas idololatriæ crimina esse, quę diximus. Imò
Apostoli discę sententiã, qui ait: Hoc enim scitote intelligentes, quia omnis fornicator,
aut immũdus, aut auarus, aut fraudator, quod est idolorũ seruitus, nõ habet hæreditatẽ
in regno Christi & dei. Et quanq̃ generaliter aduersum deũ sapiat, quicquid diaboli est:
& quod diaboli est, idololatria sit, cui omnia idola mancipãtur: tamẽ & in alio loco spe
ciatim, nominatimq; determinat, dicẽs: Mortificate mẽbra uestra quæ sunt super terrã,
deponentes fornicationẽ, immundiciã, & concupiscentiã malã, & cupiditatẽ, quæ sunt
idolorũ seruitus, propter quę uenit ira dei. Nõ est tantũ in eo seruitus idoli, si quis duo-
bus digitulis thura in bustũ aræ iaciat, aut haustũ pateræ poculo fundat merũ. Neget a-
uaritiã esse idololatriã, qui potest triginta argenteis dominũ uenditũ, appellare iustitiã.
Neget sacrilegiũ in libidine, sed is, qui membra Christi & hostiam uiuam placentẽ deo,
cum publicarũ libidinũ uictimis, nefaria colluuione uiolauit. Non fateatur fraudẽ ido-
lolatriam esse, sed similis eorũ, qui in Actibus apostolorũ ex patrimonio suo partẽ pre-
cij reseruãtes, præsenti periere uindicta. Animaduerte frater, non tibi licet de tuis quic-
quam habere rebus. Omnis, inquit dominus, qui non renunciauerit cunctis quæ possi-
det, nõ potest meus esse discipulus. Cur timido animo Christianus es? Respice Petro re-
lictum rete: Respice surgentẽ de teloneo publicanũ statim apostolũ. Filius hominis non 7
habet ubi caput reclinet: & tu amplas porticus, & ingentia tectorũ spatia metiris? Hære-
ditatem expectans seculi, cohæres Christi esse non poteris. Interpretare uocabulũ mo-
nachi, hoc est nomen tuũ. Quid facis in turba qui solus es? Et hoc ego, non integris rate
uel

A uel mercibus, nec quasi ignarus fluctuũ præmoneo, sed quasi nuper naufragio eiectus
in littus, timida nauigaturis uoce denũcio. In illo æstu Charybdis luxuriæ, salutẽ uorat.
Ibi ore uirgineo, ad pudicitiæ perpetranda naufragia, Scyllacæũ renidẽs, libido blandit.
Hic barbarũ littus, hic diabolus pirata, cũ socijs portat uincula capiẽdis. Nolite credere,
nolite esse securi. Licet in modũ stagni fusum æquor arrideat, licet uix summa iacẽtis ele
menti spiritu terga crispent, magnos hic campus mõtes habet. Intus inclusum est pericu
lum, intus est hostis. Expedite rudentes, uela suspẽdite: Crux antennę figat in frontibus.
Tranquillitas ista tẽpestas est. Sed forsitan dicturus es: Quid ergo? Quicunq; in ciuitate
sunt, Christiani non sunt? Non est tibi eadẽ causa quæ cæteris. Dominũ ausculta dicen-
tẽ: Si uis perfectus esse, uade, uende omnia tua & da pauperibus, & ueni sequere me. Tu
autẽ perfectũ te fore pollicitus es. Nã cũ derelicta militia, te castrasti propter regna cœ-
lorũ, quid aliud q̃ perfectã sequutus es uitam? Perfectus autẽ seruus Christi, nihil præter
Christũ habet. Aut si quid præter Christũ habet, perfectus nõ est. Et si perfectus nõ est,
cũ se perfectũ fore deo pollicitus sit, ante mentitus est. Os autẽ quod mentit, occidit ani
mam. Igitur, ut cõcludã: Si perfectus es, cur bona paterna desideras? Dominũ fefellisti,
si perfectus non es. Diuinis euangeliũ uocibus cõtonat: Non potestis duobus dominis
seruire, & audet quisquã mendacẽ Christũ facere, Mãmonæ & dño seruiendo? Vocife-
ratur ille sæpe: Si quis uult post me uenire abneget semetipsum, & tollat crucẽ suã, & se-
quatur me. Et ego onustus auro arbitror me Christũ sequi? Qui dicit se in Christũ cre-
dere, debet quomodo ipse ambulauit & ille ambulare. Quod si nihil habes (ut te respon
surũ scio) cur, tam bene paratus ad bella, non militas? Nisi forte in patria tua te arbitra-
ris hoc facere, cum in sua dominus signa non fecerit. Et cur id? Cum autoritate sume ra
tionẽ. Nemo propheta in patria sua honorẽ habet. Non quęro, inquies, honorẽ: Sufficit
mihi cõscientia mea. Neq; dominus quærebat, quippe qui ne à turbis rex cõstitueretur,
B aufugit. Sed ubi honor non est, ibi cõtemptus est. Vbi cõtemptus, ibi frequens iniuria.
Vbi autẽ iniuria, ibi & indignatio. Vbi indignatio, ibi quies nulla. Vbi quies non est, ibi
mens à proposito sæpe deducit. Vbi autẽ per inquietudinẽ aliquid auferri ex studio, mi-
nus fit ab eo quod tollitur. Et ubi minus est, perfectũ non potest dici. Ex hac supputatio
ne, illa summa nascitur, monachũ perfectũ in patria sua esse non posse. Perfectũ aũt esse
nolle, delinquere est. Sed de hoc gradu pulsus, prouocabis ad clericos. An de his aliq̃d
audeã dicere, qui certe in suis urbibus cõmorant? Absit ut de his quicq̃ sinistrũ loquar: *Dignitas cle-ricorum*
qui apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos
Christiani sumus. Qui claues regni cœlorũ habẽtes, quodãmodo ante diem iudicij iudi
cant: qui sponsam domini sobria castitate cõseruant. Sed alia, ut ante perstrinxi, mona-
chorũ est causa, alia clericorũ. Clerici pascũt oues, ego pascor. Illi de altario uiuũt: mihi *Monachi o-lim offerebãt clericis*
quasi infructuosæ arbori, securis ponitur ad radicẽ, si munus ad altare non deferò. Nec
possum obtendere paupertatẽ, cum in Euangelio anum uiduam duo, quæ sola sibi su-
pererant, æra mittentẽ, laudauerit dominus. Mihi ante presbyterũ sedere non licet: illi si
peccauero, licet tradere me Satanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus sit. Et in ueteri
quidẽ lege, quicũq; sacerdotibus non obtẽperasset, aut extra castra positus, lapidabatur
à populo, aut gladio ceruice subiecta, cõtemptũ expiabat cruore. Nũc uero inobediẽs,
spirituali mucrone truncatur, aut eiectus de ecclesia, rabido dæmonũ ore discerpitur.
Quod si te quoq; ad eundẽ ordinẽ, pia fratrũ blandimẽta solicitãt: gaudebo de ascensu,
sed timebo de lapsu. Qui episcopatũ desiderat, bonũ opus desiderat. Scimus ista: sed iun
ge quod sequit: Oportet autẽ huiusmodi irreprehẽsibilẽ esse, unius uxoris uirũ, sobriũ,
pudicũ, prudentẽ, ornatũ, hospitalẽ, docibilem, non uinolentũ, non percussorẽ: sed mo
destum: & cæteris quæ de eo sequuntur explicitis, non minorẽ in tertio gradu adhibuit
diligentiam, dicens: Diaconos similiter pudicos: non bilingues: non multo uino dedi-
tos: non turpilucros: habentes ministerium fidei in cõscientia pura. Et hi autẽ proben-
tur

Clericus inutilis

tur primū, & ſic miniſtrēt, nullū crimē habētes. Væ illi homini, qui ueſtē non habēs nu- c
ptialē, ingreditur ad cœnā. Nihil ſupereſt, niſi ut ſtatim audiat: Amice quomodo huc intra
ſti? Et illo obmutescēte dicatur miniſtris: Tollite illū, ligatis manibus & pedibus, & mit-
tite eum in tenebras exteriores, ubi erit fletus & ſtridor dentiū. Væ illi qui acceptū talen
tum in ſudario ligans, cęteris lucra facientibus, id tantū quod acceperat reſeruauit. Ilico
indignantis dñi clamore ferietur: Serue nequā: quare non dediſti pecuniā meā ad men-
ſam, & ego ueniens cum uſuris exegiſſem eam? Id eſt, depoſuiſſes ad altare, quod ferre
non poteras. Dum enim tu ignauus negociator denarium tenes, alterius locū qui pecu-
niam duplicare poterat occupaſti. Quamobrē ſicuti qui bene miniſtrat, bonū gradū ſi-
bi acquirit: ita qui indigne ad calicē domini accedit, reus erit dominici corporis & ſan-
guinis. Non omnes epiſcopi epiſcopi ſunt. Attendis Petrū: ſed & Iudā cōſidera. Stepha 8
num ſuſpicis: ſed & Nicolaū reſpice, quē dominus in Apocalypſi, ſua damnat ſententia.
Qui tam turpia & nefanda cōmentus eſt, ut Nicolaitarū hæreſis ex illa radice naſcatur.
Probet ſe unuſquiſq;, & ſic accedat. Non facit eccleſiaſtica dignitas Chriſtianū. Corne-
lius centurio adhuc ethnicus, dono ſancti ſpiritus mundatur. Presbyteros Daniel puer
iudicat. Amos ruborū mora diſtringens, repente propheta effectus eſt. Dauid paſtor e-
ligitur in regē, Minimū diſcipulū Ieſus amat plurimū. Inferius frater accumbe: ut mino-
re adueniente, ſurſum iubearis aſcendere. Super quē dominus requieſcit, niſi ſuper hu-
milem & quietū, & trementē uerba ſua? Cui plus creditur, plus ab eo exigitur. Potentes
potenter tormenta patientē. Nec ſibi quiſquā de corporis tantū mundi caſtitate ſupplau-
dat, cum omne uerbū ocioſum quodcunq; loquuti fuerint homines, reddituri ſint pro
eo rationē in die iudicij, cū etiā cōuiciū in fratrē, homicidij ſit reatus. Non eſt facile ſta- 9
Epiſcopi, uices agunt Petri & Pauli
re loco Pauli, tenere gradū Petri, iam cū Chriſto regnantiū: ne fortè ueniat angelus, qui
ſcindat uelū templi tui, qui candelabrū tuum de loco moueat. Aedificaturus turrim, fu-
turi operis ſumptus ſupputa. Infatuatū ſal ad nihil eſt utile, niſi ut proijciatur foras, & à d
porcis conculcetur. Monachus ſi ceciderit, rogabit pro eo ſacerdos. Pro ſacerdotis lapſu,
quis rogaturus eſt? Sed quoniā è ſcopuloſis locis enauigauit oratio, & inter canas ſpu-
meis fluctibus cauteis, fragilis in altū cymba proceſsit, expandenda uela ſunt uentis, &
quæſtionū ſcopulis tranſuadatis, lætantiū more nautarū epilogi celeuma cantandū eſt.
O deſertū, Chriſti floribus uernans. O ſolitudo, in qua illi naſcunt lapides, de quibus in
Apocalypſi ciuitas magni regis extruit. O eremus familiarius deo gaudēs. Quid agis fra-
ter in ſeculo, qui maior es mundo? Quamdiu te tectorū umbræ premunt? quamdiu ſu-
moſarū urbiū carcer includit? Crede mihi, neſcio quid plus lucis aſpicio. Libet ſarcina
Epilogus argumentorum
corporis abiecta, ad purū ætheris cuolare fulgorē. Paupertatē times? Sed beatos Chri-
ſtus pauperes appellat. Labore terreris? At nemo athleta ſine ſudore coronatur. De cibo
cogitas? Sed fides famē non timet. Super nudā metuis humū exeſa ieiunijs mēbra colli-
dere? ſed dñs tecū iacet. Squalidi capitis horret inculta cæſaries? ſed caput tuū Chriſtus
eſt. Infinita eremi uaſtitas te terret? ſed tu paradiſum mente deambula. Quotieſcūq; illuc
cogitatione cōſcēderis, toties in eremo nō eris. Scabra ſine balneis attrahit cutis, ſed qui
in Chriſto ſemel lotus eſt, non illi neceſſe eſt iterū lauare. Et ut breuiter ad cūcta audias
Apoſtolū reſpōdentē: Nō ſunt, inqt, cōdignæ paſsiōes huius ſeculi ad ſuperuēturā glo-
riā, quæ reuelabit in nobis. Delicatus es frater, ſi & hic uis gaudere cū ſeculo, & poſtea
regnare cū Chriſto. Veniet, ueniet illa dies, qua corruptiuū hoc et mortale, incorruptio
nē induat & immortalitatē. Tūc beatus ſeruus quē dominus inuenerit uigilantē. Tūc ad
uocē tubæ pauebit terra cū populis, & tu gaudebis. Iudicaturo dño, lugubre mūdus in
mugiet: tribus ad tribū pectora feriēt. Potētiſsimi quondā reges, nudo latere palpitabūt.
Exhibebit cū prole ſua Venus. Tūc ignitus Iupiter adducet, & cū ſuis ſtultus Plato diſci
pulis. Ariſtoteli ſua argumēta nō proderūt. Tūc tu ruſticanus & pauper exultabis, & ri
debis, et dices: Ecce crucifixus meus: ecce iudex, q obuolutus pannis in pręſepio uagijt.

Hic

A Hic eſt ille operarij & quæſtuariæ filius: hic qui matris geſtatus ſinu, hominē deus fugit
in Aegyptū: hic ueſtitus coccino, hic ſentibus coronatus, hic magus dæmoniū habēs &
Samarites. Cerne manus Iudææ, quas fixeras: cerne latus Romane, quod foderas. Videte
corpus an idem ſit, quod dicebatis, clàm nocte ſuſtuliſſe diſcipulos. Dilectio tua me cō-
pulit, ut hæc tibi frater dicerē, ut his tū intereſſe cōtingat, pro quib. nūc labor durus eſt.

DES. ERASMI ROTERODAMI SCHOLIA.

1 Vanto amore.] Hic locus uſq; ad illum: Nolo priſtinarū, proœmij loco eſt. Complecti
tur autē & propoſitionē & narrationē, admiſcens nonnihil & de affectibus. Lachry
mis interlitas.] Id eſt, paſsim deletas: à lino, unde & litura, deletio ſcripturæ. Priſti-
narum neceſsitudinum.] Quidam codices habebant, neceſsitatū. Vterq; ſenſus qua-
drat. Si neceſsitudinum legis, intellige de affectibus amicorum quos eſſet relicturus:
Si neceſsitatum, de his accipe uitæ cōmodis, quibus carent in eremo uerſantes: Quanq; & neceſsi-
tudinem pro neceſsitate legimus: uerum magis placet, ut de affectibus accipiatur. Affatim.] Id
eſt abunde. Vbi uallum? ubi foſſa?] Vallum & foſſa, uocabula ſunt militaria. Nam his duabus
rebus muniuntur caſtra: uallo, hoc eſt, trabibus ac palis congeſtis, & foſſa. Sub pellibus.] Caue
dictum putes de cute hominis, ut quidam magni nominis theologus, quem honoris cauſa non no-
mino, uerba prophetæ Abacuc; Turbabūtur pelles terræ Madian, interpretatus eſt de cute Barpto-
lomei excoriati. Pelles appellat tentoria, quæ quondam è pellibus conficiebantur. Solent milites ri
gente bruma in hyberna ſe recipere, hoc eſt in oppidum aliquod cōmodius. Duriſsimū autem erat
& hyemem ſub pellibus, non ſub tectis agere: quod tamē erat aliquoties militi faciundum. Caput
opertum linteo.] Olim linteorū uſus & barbaricum quiddam habebatur, & parum uiro dignum,
ut abunde teſtatur Plinius. Aſſuetum tunicæ.] Tunica delicatior erat ueſtis, & in ocio agentiū.
Sagum militaris, & hoc durior lorica. Exaſperat capulus.] Exaſperat cōmonefacit olim ſuſcepti ſacramenti. Siquidem ferè
2 qua tenetur. Recordare tyrocinij.] Apte cōmonefacit olim ſuſcepti ſacramenti. Siquidem ferè
fit, ut Chriſtiani, quoniam pueri baptizantur, non admodum meminerint quid in baptiſmo iurauē-
rint, niſi nouum aliquod uotum acceſſerit: cum non poſsit aliud ſanctius aut religioſius eſſe uotū,
quàm id quod in baptiſmo ſuſceperunt, quotquot Chriſtiani uocabulo gloriantur. At ſi monachus
B prolabatur in ſtuprum, omnes clamant uiolatum eſſe uotum. Si laicus libidinatur, ſi pecuniam ante
ponit Chriſto, nemo tragœdiam mouet, de non præſtito ſanctiſsimo illo & primo uoto, quo ſeſe a-
ſtrinxit in baptiſmo: adeoq; nihil illud ad nos pertinere credimus, ut uix quiſquam ſit qui inquirat
quid ſit illud, quod in baptiſmo Chriſto ſit pollicitus, etiam cum execrationibus, perinde quaſi iuſ-
iurandum illud ſolennitatis cuiuſdam ſit, non ſerium: nec magis ad rem pertineat, quàm iuſiuran-
dum, quod in Academijs publicis ex more faciunt, magnificam illam ſeptem artium profeſsionem
ſuſcipientes. [redacted]. Tyrocinij tui.] Tyrocinium eſt id
tempus, quo rudis adhuc miles, hoc enim eſt tyrò, ad pugnam exercetur, nondum expertus Mar-
3 tem. Quemadmodū ueterani, qui pluribus in bellis nauarunt operam. In baptiſmate conſepul-
tus.] Alluſit ad locū Paulinū in epiſtola ad Romanos capite ſexto. Cōſepulti enim ſumus cum illo
per baptiſmū. Item ad Coloſſenſes capite ſecundo. Conſepulti ei in baptiſmo, in quo & ſurrexiſtis.
Quod aūt non ſimpliciter dixit diuus Hieronymus, baptizatus, ſed Chriſto conſepultus in baptiſ-
mo, pulchre quadrat ad hoc, quod hic agit de ſacramento militiæ. Siquidem non ſolū cōmori Chri-
ſto, uerū etiam conſepeliri, hoc ipſum eſt quod in baptiſmo uouemus, abiurantes Satanam cum ſuo
mundo, cumq; pompis & nequitijs illius. In ſacramenti uerba.] Sacramentū eſt iuſiurandū, aut
quoties interpoſitis ſacris obligamur. Vnde & ſacramentū militare uocatur, quo qui fuiſſent ſolu-
ti, dicebantur exautorati. Dabatur & donatiuū, ueluti pignus & autoramentū. Nec pugnare fas e-
rat, niſi ſacramento adactis: nec licebat exautoratis in aciem deſcēdere. Vide quantū religionis ad-
hibebant ethnici in re profana & impia, cum Chriſtiani paſsim, nulla neq; fide, neq; religione bello
conflictentur. Denicq; ſignabantur punctis, dabant nomina, conceptis uerbis iurabant ſe ad omnia
Ducis imperata præſto futuros, & nec mortem pro republica recuſaturos. Porrò forma iuriſiurādi,
quæ dictabatur, extat apud Vegetiū. [redacted]. Exigitur ſubinde nomen baptizandi: dictantur ſolennia uerba, imprimitur
4 nota crucis, abiuratur hoſtis Chriſti diabolus. Solum pietatis genus.] Haud ſcio an pro ſolum,
legendum ſit ſolidum. Quanquā & ſolum probe quadrat, ſi aduerbium ſit, non nomen: ut intelligas
pietatis genus eſſe, crudelem fuiſſe: ſed in hac duntaxat cauſa, hoc eſt, cum parentes obſtant, quo mi
nus adhæreant Chriſto. Niſi ſuo more ſolum dixit, pro præcipuo, quemadmodum Latini dicunt, u-
nice amat. Et ſingulare uocant, quod eſt eximiū. Etiam ſi mihi uidetur & hoc nonnihil ad ſuum ne-
gocium

gocium torquere Hieronymus. Nam id quidem locum habet, ubi parentes ethnici uetant, quo minus fias Christianus, non ut desertis parentibus, quibus opus est fortassis tuo subsidio, in eremū aut in monasterium temet abdas, cum possis apud Christianos parentes, Christianā agere uitam: si modo purgaris animum mundanis affectibus. Verum huiusmodi detortio probatur in exhortādo aut deterrendo. Sed alij passim & serio, quicquid de mundo, hoc est, de mundana uita dictum est, id detorquent ad cōmunem Christianorū uitam: quod de sequendo Christum, id trahunt ad monachorum uitam. Olim cum maxima mortalium pars sacrificaret idolis, Christiani afflicti ab illis, & non ferentes quotidianas in Christum blasphemias, fugiebant in solitudines, & mundum impium ac pernicioſum iure uitabant. Nunc cum ubiq; colatur Christus, quorsum attinet fugere? Si mundum uocas affectus à Christo alienos: puta, fastum, auariciam, inuidiam, libidinem, hic mundus intra te est, à teipso fugias oportet. Alioquin & in monasterijs quantūlibet semotus, mundum inuenies. Licet paruulus ex.] Nepotianum intelligit, ut ipse testatur in huius epitaphio, qui fuit Heliodori ex sorore nepos. Veniet, ueniet.] Nullam allegoriæ partem omisit. Proposuit militiæ labores, ostendit obligationem ex sacramento & donatiuo: ostendit periculum, nisi fortiter pugnet. Nunc & præmij magnitudinem explicat. Neq; uero nescio.] Proposuit quæ attrahant, nunc refellit ea quæ possint retrahere, quorū primū est cognatorū & familiariū affectus. Vidua soror.] Hæc erat mater Nepotiani, cuius alibi meminit. Non ex silice natos.] Alluſit ad carmē Maronis: Sed duris genuit te cautibus horrens Caucasus, Hircanæq; admorunt ubera tigres. Cum quibus adoleuisti uernaculi.] Fortasse uernulæ siue uernuli legendum est. Nam uernaculus adiectiuū est. Sunt autem uernæ serui, non empticij, sed domi tuæ nati, qui chariores erant, & prope liberorū uice habebātur. magis autem amamus eos, cum quibus adoleuimus. Cui nos morituros.] Hunc locū, non uno modo cōfusum ac deprauatū, ex peruetusto quodam exemplari sic restituimus: Morituros expecta paulisper & sepeli. Forsitan & laxis uberū pellibus, arata rugis fronte, mater antiquū referens Mammæ lallare congeminet. Alluſit autem ad carmen Persianū quod est in Satyra tertia: Ac cur non potius teneroq; palumbo, Et similis regum pueris, pappare minutū Poscis, & iratus Mammę lallare recusas? Pappare puerilis est uox, idem significans quod edere. Plautus in Epidico: Quod papper, dabitur. Vnde & puerilem cibum pappum uocant. Itidem lallare uox ea uidetur, qua nutrix infantē ad lactandū inuitat. Porrò Mammam antiqui matrem uocabant, ut auiam, tatham. Dicuntur autem à Persio in iuuenem delicatū, cui matris adhuc opus sit blanditijs. Referens.] Repræsentans, & in memoriam reducens. Congeminet.] Nam hic mos nutricibus congeminare uerba: & hæc ipsa uerba congeminatis syllabis ficta sunt, pappare, lallare. Dicāt & si uolunt gramma.] Nam ad grammaticos pertinet enarratio poetarum. Est enim Maronis hemistichiū quod sequit: In te omnis domus inclinata recumbit. Quo loco scioli quidam scripserant, grandiloqui, pro grāmatici. Cui sepulturam Christi.] Respexit ad id quod est apud Lucam cap. 9. de eo, qui cum iussus sequi Christum, respondisset: Sine prius sepeliam patrem meū & matrem, audiuit: Sine, mortui sepeliant mortuos suos. Aries iste pietatis.] Aries hoc loco bellicū est instrumentū, quo ui adacto, mœnia quatiuntur. Vade & arieta pro impellere. Pietas hic accipienda est, non pro religione, sed pro affectu in parentes, quæ concutit animū euntis ad Christum. Si credunt in Christū.] Dilemma est rhetoricum. Inde me persequitur luxuria.] Vides aliud esse luxuriam, aliud libidinem. Nam mox subdit libidinem. Est enim luxuria siue luxus, immoderatus rerū usus. Libido ad fœdas uoluptates pertinet. Compellit libido, ut h.i.m.] Alluſit ad id quod scribit Paulus primæ ad Corinthios capite tertio. Nescitis quia templū dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? Si quis aūt templū dei uiolauerit, dissperdet illū deus. Templū enim dei sanctū est, quod estis uos. Rursum capite sexto. An nescitis, quoniam membra uestra templū sunt spiritus sancti, qui in uobis est? Cui nomina mille.] Retulit Vergilij carmē de furia Alectone, ex libro Aeneidos septimo. Tibi nomina mille, Mille nocendi artes. Qui membra Christi.] Alluſit ad Pauli uerba, quæ sunt in epistola ad Romanos capite duodecimo. Obsecro itaq; uos fratres per misericordiam dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, deo placentem. Rationabile obsequium uestrum. Publicarum libidinum.] Prostibulas intelligit. Est autē libido, uictima quædam diaboli: sicut castimonia corporis & mentis, uictima Christo grata. De telonio.] Telos Græce, uectigal est. Teloniū siue teloneum, locus ubi uectigal colligit. Telones, is qui colligit. Charybdis luxuriæ.] Duo sunt maris pericula celebratissima poetis. Charybdis, quæ naues attractas absorbet, & Scylla saxum, specie uirginea procul intuētibus, in quod illisę naues frāgunt. Vtrūq; describit Verg. lib. Aeneid. 3. Homer. Odyss. 12. Meminit & Plin. li. 3. Scylleū renidēs.] Quidā codices habēt, Scyllaceū: at ipse magis probo Scylleū. Nā Scyllaceū colonia est Atheniēsiū, quod Verg. nauifragū appellat. Scylleū aūt dixit ad uerbialiter. i. more Scyllæ: & renidēs. i. resplēdēs. Ita libido blandit, ut perdat. Et cur id?] Autoritas erat, quod Christus id non fecerat. Ratio, quod nullus prophetes sit in precio apud suos. Dictu uero mirum, quæ portenta uerborum hoc loco supposuerint quidam impudentissimi. Nempe hęc: Cur id cum autoritate summa defendis? Sume responsionem. O audaciam illiteratorum, nihil non audentium. Et in ueteri quidem lege.] Sic enim legimus Deut. cap. 16. Qui autem superbierit, nolens

A nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino deo tuo, &c. Non turpilucros.] Expressit Græcam compositionem αἰσχροκερδεῖς. Nam hoc uerbi posuit Paulus, id est turpiter quæstuosos. Bonum gradum sibi acquirit.] Alluſit ad uerba Pauli, scribentis ad Timotheū epistolæ primæ capite tertio. Qui enim bene ministrauerint, gradum bonū sibi acquirent. Non omnes episcopi.] Nam episcopus Græce suspector est & curator. Ergo qui sibi uiuunt, falso dicunt episcopi. non enim
8 θαυμαστὸν. Stephanum suspicis.] Suspicere est admirari: quod uerbum plerunq; indocti deprauant, uertentes in suscipere. quanquā nonnulli Græcos imitati, suscipere dicūt pro approbare, quod illi ἀποδέχεσθαι. Cęterum eodem tempore creati sunt diaconi, Stephanus & Nicolaus, quorum alter primus post Christum martyr esse meruit, alter hæreseos autor extitit. De utroq; legis Actuum Apost. cap. 6. Neophytorū hæresis.] Quidam codices habent, Nicolaitarū. De quibus fit mentio in Decretis, causa xxiij. Quorum error fuit, ut uxores essent cōmunes. Sed copiosius de his Augustinus in libro De hæresibus ad Quoduultdeum. Fit horum mentio in Apocalypsi cap. 2. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarū, quæ & ego odi. Amos ruborum mora.] Locus ad quem alludit, est apud hunc ipsum prophetam cap. 7. Non sum propheta, & non sum filius prophetæ, sed armentarius ego sum uellicans sycomoros. At Hieronymus in præfatione, qua totius canonicæ scripturæ cōplectitur argumenta, scribit ad hunc modū: Amos pastor & rusticus, & ruborum mora destringens, paucis uerbis explicari non potest. Rursus idem in hunc prophetæ locū. Porrò quod ait, uellicans sycomoros, uidetur nobis rubos dicere, qui afferūt mora, & pastorū famē ac penuriam consolantur. Est autem Hebraica uox שקם, quam uarie transtulerunt interpretes. Aquila & Symmachus uertūt συνομόρους, Theodotio συκαμινους. Quidam putant sycaminum arborem esse, quæ in Palæstinæ paluſtribus nascatur, & agrestes afferat ficus: quæ si non uellicentur, amarissimas caricas faciant, & à culicibus corrumpantur. Proinde non magnopere laborat Hieronymus, sycomoros legamus, an ruborū mora, nisi quod magis probat posteriorem lectionē, quod neget in ea solitudine,
9 in qua morabatur Amos, ullam huiusmodi nasci arborē. Qui scindat uelum.] Intelligit episcopatum auferendū ab indigno. In altero est alluſio ad uelum in morte domini scissum. Nam ea res significabat abrogatū ueteris legis sacerdotiū: alter locus est in Apocalypsi. Epilogi celeuma.] Argumentationes appellat scopulos, & loca confragosa, in quibus laboratur à nautis. nam argumēta plus habent difficultatis, minus amœnitatis. Epilogus genus est conclusionis, quo summatim repetūtur, quæ fusius sunt dicta. Celeuma.] Vox est nautarū inuicem sese adhortantiū: qua significant alacritatem, cum in portū ingrediuntur. nam κελεύω iubeo est, & κελευστὴς dicitur triremis princeps. De
B quibus in Apocalypsi.] Describitur hæc mystica ciuitas Apocalypsis cap. 21. Tribus ad tribū.] Tacite alluſit ad locum Esaiæ capite 16. Vlulabit Moab ad Moab, hoc est populus ad populum, ut ubiq; sit ululatus. Nudo latere palpitabunt.] Nam hic satellitijs stipati cinctiq;, neminē timēt: illic destituti suis lateronibus, trepidabunt. Stipator enim aut assecla, dicitur claudere latus.

ARTIS ANNOTATIO

CÆterum quando diuus Hieronymus in proxima epistola fatetur, in hac se rhetorū floscułis lusisse, fortasse non alienū fuerit artis quoq; rationē, quam secutus est, indicare: sed paucis, neque nimis anxie, ne duo pariter incōmoda nos sequantur: ut & molesti simus lectori, & salubribus huius uiri præceptis pondus ac fidem detrahamus. Minus enim mouere solent animos, quæ non ex animo, sed ex arte scripta putantur. Atq; ut primum de argumenti genere nonnihil attingamus, exhortatorium est, sicut ante dictum. Id adeo confine est suasorio, ut Aristoteles non putarit ab eo separandum. Tametsi meo iudicio non parum interest. Suademus enim, ut quis uelit: hortamur, ut audeat et possit. Suademus hæsitanti, hortamur cessantem. Suademus quum ostendimus quid expediat fieri: hortamur, quum addimus animum. Quum enim imperator commissurus cum hoste, militem exhortatur: non hoc agit, ut miles intelligat esse pugnandum, sed addit calcar, ut quod uult ausit & possit. Quanquam partes fere conueniunt utriusque generis, nempe honestum, laudabile, tutum, possibile, necessarium, facile, iucundum, & si quæ sunt aliæ. Ab his enim omnis argumentatio petitur. Habet & hoc peculiare exhortatio, quod ardentior est, & multum laudis habet admixtum, qua tamen hic non utitur Hieronymus. Duabus enim rebus homines potissimū extimulant, laudis amore, & ignominiæ metu. Sunt autē huiusmodi libelli nihil aliud q; Christianæ declamationes. Etenim quum uiderent eloquentiam rem esse pulcherrimam, simul & utilissimam: neq; decorum existimarent, inter profanos rhetores, in nugacissimis argumētis exerceri: uidelicet an Isthmus debeat intercidi: an Alexander Oceanum ingressus, longius progredi debeat: totam declamandi rationē, sicuti Socrates philosophiam, ad morū institutionē traxerunt: quoq; res magis esset seria, mutato declamationis nomine, libellos aut epistolas uocauerunt: ut eadem opera geminā utilitatem consequerentur, dum & eloquentiam exercent, quæ citissime arescit, ut ait Marcus Tullius, & salubribus monitis ad pietatē exhortantur. Quanto studio.] Quoniā in hoc genere nō adhibet exordiū, cuiusmodi solet in genere iudiciali: nec opus est narratione, sicuti testat & Quintilianus, & tamē oportet uniuscuiusq; rei aliquod esse initiū: Hieronymus fere semper propositionē, qua summā rei cōplectit,

cum aliqua narrationis specie cõiungit. Cum enim exponit, quemadmodũ Heliodorus in eremum C
abeuntem se sit prosecutus: utq; ipse frustra illum rogauerit, ut secum maneret, narratio quędam est. Deinde cum ait, hoc se literis agere, ut relictis urbibus eremũ petat, propositio est. Nec in his tamen liget, uerum ardet ubiq; diuus Hieronymus, uir acris, ut apparet, ingenij, & in utranq; partem uehementis. Laudat enim ardenter quos amat, insectatur acriter quibus infensus est. Mirum est aũt quibus numeris omnẽ orationẽ componit, quibus periodis omnes absoluit sententias. Itaq; membris, incisis, comparibus structa sunt omnia. Quanto studio & amore contenderim, usq; ad eum locum, uerum tu, gemina periodus est, sex absoluta membris. Rursum has duas, alia tertia cumulauit, quæ duobus membris, & quatuor constat incisis. Verum hæc quoniam perpetua sunt, non est sententia persequi. Tacerẽ?] Eleganter miscuit dubitationẽ cum subiectione. Est autem pariter & dilemma. Subsunt in singulis partibus singulæ sententiæ, sed ad personam accõmodatę, quas ita possis ab soluté dicere. Nemo quod ardenter uult, dissimulare potest. Et non audit, qui nõ amat: & amor amicum absentis desiderio cruciatur. Inuito, iam propera.] Hæc est propositio qua summã argumenti absentis desiderio cruciatur. Inuito, iam propera.] Hæc est propositio qua summã argumenti exponit. Nolo pristinarum necessitudinum.] Hoc est caput & ueluti limen argumentationis, id agens, quod in altera diuisionis iudicialis parte solet. Primum enim amolitur ea quæ uidebant illum ab eremo posse deterrere: affectus amicorũ & parentũ: difficultas peregrinationis longinquæ: amor & cõmoditas diuitiarum. Porrò partes has enthymematibus complectitur. Affatim diues.] Et hanc partẽ clausit epiphonemate, sicuti ferè gaudet claudere omnes, non solum exordia, sed & trãsitiones, & narrationes, & argumentationes, & si quid aliud est, quod periodũ atq; orbem aliquẽ habet. Facit autem hoc epiphonema gratius ἐφαπτώσεως accessio: quæ est in uocibus inter se pugnantibus, pauper & diues. Sed quid ago?] Apte per correctionẽ ingressus est primã argumentationis partem, nempe de affectibus amicorum. Admisceet & sententiam: Debet amor læsus irasci, quam quicquid usquam loquitur diuus Hieronymus, sententia est. Notat autem hoc Quintilianus in declamando, quod quidam statim in initio incandescunt, & ita concitantur, quasi dissentiat cui conantur suadere. Debet amor læsus irasci.] Transitum quoque fecit sententiam, cuius rei meminit & Fabius. Adeo in declamando quibusdam placuit sententia, ut eam nusquam non admiscerent. Quid facis in paterna domo?] Ardentiorem faciunt orationem hæc schemata, interrogatio, repetitio, & commata. Grandiorem etiam ac iucundiorem metaphora, uel potius allegoria. Siquidem utitur metaphora fermè perpetua. Habet autem hoc ferè perpetuũ Hieronymus, ut in initijs locum aliquem tractet quammaxime plausibilem & amœnum, quo lectorem uoluptate alliciat, & inuitet ad cætera libentius legenda. Nullus enim non attentus est ad ea quæ delectant. Id aliquoties facit per egressionem, quam ecbasin Græci uocant. Eam multi propositioni statim subijciebant, ut testatur & Fabius. Verum hæc ἔκβασις adeo quadrat cum ipsa re, ut pars sit argumentationis, sed pars amœnior. Sumitur autem hęc pars à recto, aut si mauis à necessario. Et rectum est enim, & non potest non sequi ducem suum, qui semel in illius uerba iurauit. Delicate miles.] Quo occultior ἐφαπτώσεως, hoc est festiuior: nihil enim minus conuenit militi, quàm delicatum esse, & mollicie solutum. De cubiculo ad aciem.] Multum addunt gratiæ contraria commode inter se relata, cubiculum, aciem, umbra, solem. Neq; parum acrimoniæ, de, repetitum, ac membra asynde ta. Atq; adeo in sequentibus insunt contraria, tunica & lorica, linteum ac galea, mollem & durus. Quanquam in his posterioribus tacitum etiam est enthymema. Nec illud omittendum, emphasim esse nonnullam in coniunctione, &, ad eum modum posita, præterea in pronomine, tu, quod nõ addunt ij qui Latine sciunt, nisi aut discretionis, aut emphasis causa. Quin &, mihi, pronomen hoc loco nihil significat, sed festiuitatis causa additum est, uel potius stomachum habet. Postremo non est ociosum aduerbium, ecce, quod rem uelut absurdam oculis subijcit. Ac paulo superius, quum ait, Obuia quæque metit: ex unius uerbi metaphora, quantum & iucunditatis simul & amplitudinis addit orationi? Audi edictum.] Perseuerat etiamnum in metaphora militiæ. Nam imperatorum edicta uocantur. Christus est dux huius militiæ: Christianus, miles: Tyrocinium, baptismus: Sacramentum militiæ, professio uitæ Christianæ: Donatiuum, gratia baptismo collata: Hostis, mundus seu diabolus. Annotandum est illud, quàm militaribus etiam uerbis ubique utatur, quum ad militiam alludit. Ecce aduersarius.] Ostendit duas pugnandi causas: alteram ut defendat imperatorem Christum, quem aduersarius conatur occidere: alteram ne donatiuum ueniat in manus hostium. Nam hoc quoque solet militum animos ad gnauiter pugnandum inflammare. Vnde Vegetius monet, ut militum peculium seruetur apud uexilla, quo sequantur alacrius.

Licet paruulus ex collo.] Hæc omnia pertinent ad metaphoram militiæ. Solent enim hæc fieri, siquando miles ad bellum profecturus, suos relinquit. Licet enim Hieronymus postea scribat se de Nepotiano uaticinatum fuisse, non tamen narrat serio, perinde quasi gesta, sed per ὑποτύπωσιν depingit, quæ soleant in huiusmodi negocio fieri. Quis autem pictor melius poterat rem oculis exponere, quàm hic, Nepotem puerum de collo pendentem, Patrem in limine sparsum, ne nisi calcato eo exeat filius, Matrem solutis capillis, laceratis uestibus, ostentantem ubera, & per nutricationis beneficium obtestantem. Subsunt & iucundi affectus, quos Græci uocant ἤθη, Latini mores

A mores dicunt. Vnde sermo aut carmen in quo hi recte exprimuntur, moratum dicitur. Horatius: Moratąq; recte fabula. Ad uexillum crucis.] Nisi crucis addidisset, allegoria erat. Nam uexilla dicuntur signa militaria. Est autem laudatissimum metaphoræ genus, quoties propria translatitijs admiscentur, ut indicat & Quintilianus. Solum pietatis genus est.] Subest tacitum argumentum, sumptum à finitione: mutatur enim rei uocabulum, simulq; epiphonema est non sine gratia ἐφαπτώσεως, quo partem hanc absoluit. Veniet, ueniet.] Rursum conduplicatione & repetitione feruentiorem facit orationem. Vt superior pars ab honesto, sic hæc ab utili sumitur. Nam huic etiam laudabile subijcit Fabius, & iucundum. Ostendit enim quæ gloria, quæ commoda uictorem consequantur. Gloriosum enim redire in patriam cum uictoria: magnificũ procedere in triumpho: egregium sibi suisq;, ius ciuitatis Romanæ consequi. Nam hoc quoq; præmij dabatur olim.

Hierosolymam cœlestem.] Hic metaphoram explicuit, cum addit, cœlestem. Coronatus.] Alluśit ad coronas ciuicas, murales, obsidionales. Incedas.] Incedit proprie, qui in pompa procedit. Neq; uero nescio.] Hactenus tractauit locum amœnum metaphoræ de militia. Nunc serio rem aggreditur, de uincendis parentum & cognatorum affectibus. Et hic locus ceu sequentis argumentationis uestibulum, allusione et hypotyposi festiuus est. Allusiones sunt, Hyrcanę tygrides, & in re omnis, & mammæ lallare. Hypotyposis, cum rem totam non narrat, sed ueluti depictam oculis subijcit. Nec tamen omnino recedit à metaphora militiæ. Siquidem ubi demonstrauit sacramentum, ostendit præmium, docet quomodo sit pugnandum. Nunc tibi blandis, & cæt.] Hic locus nõ solum hypotyposim habet personarũ, quæ rem oculis subijcit, uerumetiam sermonem cuiq; suum mire cum decoro affingit. Sorori ob pudorẽ gestum attribuit, non sermonem. Vernas de mutando domino sollicitos facit. Nutrix & nutricius, senes per mortem uicinam obtestantur. Mater anus, nutricationis olim exhibitæ commonefacit. Grammatici aliquid è poeta obijciunt, quem illi aliquando prælegerant. Faciunt ad affectus ἤθη & epitheta. Mouet soror, sed magis uidua: mouet nutrix, sed ualidius anus: mouet mater, sed magis iam decrepita. Facile rumpit.] Et hoc uelut epiphonema subiecit. Nullam enim orationis partem non absoluit huiusmodi clausulis. At cõtra.] Confutatio est, & obiectio à reo sumpta est. Sed quicunq;] Attingit qualitatem comparatiuam. Nam hæc quoq; incidunt in suasorijs. Obtemperandum parentibus, sed magis Christo. Mouet maternæ lachrymæ, sed acrius urget uitæ periculum. Facit autem hoc more Tulliano, ut plerunq; colligat per interrogationem, quo res sit ardentior: ne talis sit argumentatio, qualis nostratium philoso-
B phorum, quibus nulla glacies potest esse frigidior. Animaduertendum, ut in comparatione partem alteram extenuarit, alteram exaggerarit. Extenuat cum ait, matris non patris, & lachrymis. Quauis enim de re flent mulierculæ, præsertim matres. Rursum cum ait, cogitabo, significans nec cogitandi spacium esse. Exaggerat cum ait: Gladium tenet hostis, ut me perimat: atrocibus uerbis exasperans periculum præsens, & rem uelut ob oculos ponens. Subest autem parabola, quæ ad probationem quoq; facit, nedum ad perspicuitatem ac iucunditatem, quam ita possis explicare. Sicut miles in eo periculo negligit maternas lachrymas, ita Christianus non respicit affectus parentum, cum de uita agitur æterna. Propter patrem.] Hoc sumptum à minori per comparationem. Si licet patrem in sepultum relinquere, cum ad Christum est eundum, multo magis uiuum licet relinquere. Est autem festiua oratio figuris iterati uerbi, quam traductionẽ quidam uocant, Christi causa, & debeo, debeo. Est autem geminum enthymema, mira totũ acrimonia. Domino passuro.] Rationes confirmat exemplis, quæ nonnunquam & per comparationem tractantur. Verum id & hoc loco cõmode fieri non poterat. Aries iste.] Vt meminit pugnæ. Et rursum argumentationẽ uelut epiphonemate clausit, non sine gratia figuræ metaphoram cum proprijs miscentis. Mater mea.] Hoc argumentum sumpsit à finitione, admiscuitq; finitioni autoritatem. Si credunt in Christum.] Elegantissimo dilemmate est usus. Aut credunt, aut non credunt: si credunt, fauebunt, non obstabunt: si nõ credunt, nihil illis debeo. Sed in priore dilẽmatis parte subest argumentum à consequentibus, in secunda à finitione. Sed hoc, ais, in martyrio.] Rursus obijcit quod confutet, neq; sine schemate, cum aduersarium loquentem facit: quemadmodum & paulo superius. At contra scriptura præcipit.

Erras frater.] Addidit argumento asseuerationem, quæ nonnunquam argumenti pondus habet. Ipsum autem argumentũ sumpsit à finitione, dum totam Christiani uitam ostendit esse martyrium.

Nolo frater charissime.] Finitionẽ confirmat collatione & autoritate. Non est tantũ in eo seruitus.] Refellit finitionem aduersariorũ, & suam confirmat. Neget auaritiã.] Mire addidit fiduciam argumento, cum quod refellit, proponit tanquam absurdissimũ. Tractauit aũt hæc ab euentis siue effectis. Omnis, inquit.] Autoritati copulat exempla: quorũ postremum tractat per comparationem, ut sit uehementius: Filius hominis, &c. Hæreditatẽ expectans.] Hoc addit uelut epiphonema huius argumentationis, in quo tamẽ admiscuit probationem à repugnantibus. Interpretare uocabulũ.] Negat Fabius a nomine duci idonea argumenta, quanq; ualent in exhortando. Veluti si quis Iuliũ pontificẽ exhortans ad bellum suscipiendũ aduersus Gallos, dicat: Iulius es, Iulium agas oportet. Verũ hoc loco finitionis speciem tractat, quam etymologiam uocãt. Monachus à solitudine dicitur. monachus igitur non est qui uiuit in turba. Et hoc ego non integris.] Hunc

locum

locum imitatus est ex Oratione Ciceronis pro Murena. Tractat autem locum ab euentu, totumq; C
hunc locum allegorijs & metaphoris condecorauit. Tranquillitas ista tempestas est.] Rursus ar
gumentationem clausit epiphonemate, lepide ex contrarijs conflato uocibus. Quid ergo?]
Rursus hanc consultationem per subiectionem tractat. Sed ubi honor non est.] Inductioni de
cus & gratiam addidit ex gradatione: sic enim uocant hoc genus exornationis. Etiam si magna hu
ius argumentationis pars, ut ingenue dicam, resipit ætatem, in qua Hieronymus hanc scripsit epistо
lam. Clerici omnes pascunt.] Contentio est, diuersis rebus inter se comparatis, simulq; admix
ta distributio. Sed quoniam è scopulosis.] Vt ubiq; consulit lectoris fastidio. Refecerat ante pro
bationem: quæ quamuis est utilis ac necessaria, tamen minus habet uoluptatis. Nunc peroratione
denuo uelut fatigatum recreat. Sed mihi uidetur hic transitus parum concinnus, ac nimis abruptus.
Præcipit enim Quintilianus, ut quoties alio transeundum est, demus operã, ut extrema pars eorum
quæ diximus cohæreat aliquo modo cum his quæ dicturi sumus. Sed habet Hieronymus & alias
transitiones duriusculas. Porrò cum antehac à recto, à laudabili, potissimum autem à tuto sumpserit
probationes, in peroratione tractat partem à iucundo, conferẽs eremi uoluptates cum oppidorum
incommodis. Paupertatem times?] Hic uere argumentationum est epilogus. Nam pars quæ
præcessit & quæ sequitur, ad affectus pertinet, qui potissimum in peroratione tractari consueuerũt.
Tunc ad uocem.] Hic tentat eos affectus, quos uocant pathe, nempe uehementiores, rem atro
cem uerbis atrocibus exaggerans. Cerne manus.] Ad magnos affectus facit & apostrophe,
sicut indicat Quintilianus. Ea nunc utitur post exasperatos omnes affectus.

ANTIDOTVS ADVERSVS CALVMNIAM

Diuum Hieronymum, cum in uiuis esset, non caruisse calumnia, uel ipsius literæ declarant, in
quibus passim canibus suis, sic enim ille uocat, cogitur respondere. Quin & hodie comperi nonnul
los esse, præsertim apud Italos, parum æquos huic tam incomparabili uiro, qui fabulam, nescio quã,
plane stultissimam Theodori Gazæ nomine sparsam in uulgus, qui dixerit eum falso accusatum fui
sse quod Ciceronianus esset, mirum quam amplectuntur, quamq; exosculantur. Qui mihi uidentur
non aliam ob causam infensi Hieronymo, nisi quod huius literæ magis sapiunt Christum, magis spi
rant sanctimoniam, quàm illi uellent, qui Neoptolemi exemplo Christianum esse probant, nimium
esse Christianum non probant. Qua quidem de re suo loco diximus. Ad hæc uideo esse nonnullos D
huiusce modi ingenio, ut cum apicula ad omnem flosculum, ad omnem aduolans fruticem, tantum
id excerpat, quod ad mellificiũ sit conducibile: ipsi solum hoc uenentur, si quid sit quod aliquo pa
cto calumniari possint. Quo malo potissimum laborant isti, qui in spinosis disputationibus, & rixo
sa quadam theologia consenuerunt. His mos est è toto libro quatuor aut quinq; uerba decerpere,
atq; in eis calumniandis ostendere, quantum ingenio polleant. Non animaduertunt, quibus tempo
ribus, cui, qua occasione, quo animo scripserit ille. Neq; conferunt quid præcesserit, quid sequatur,
quid alio loco eadem de re scripserit. Tantum urgent ac premunt quatuor illa uerba, ad ea machi
nas omneis admouent syllogismorum: detorquent, deprauant, aliquoties & non intellecta calum
niantur. Proinde mihi usus sum facturus rem non alienam, si scholijs meis Antidotũ adiecero, quo
lector præmunitus, citra ullam offensam in huius uere diuini uiri lectione uersari possit: nõ quod in
huius scriptis ulla sit uenena suspicio, cuius lucubrationes omnes sine exceptione comprobarit au
toritas ecclesiæ, sed aduersus calumniæ uenenum parauimus antidotum. Igitur in hac epistola quam
adolescens luserit magis quàm scripserit, sicut ipse testatur, non oportet ad uiuum exigere, si quid ex
hortandi causa scripsit uehementius: uelut illud, quod ab omnibus Christianis uidetur exigere pau
pertatem, quum ait: Animaduerte frater, non licet tibi quicquam habere de rebus tuis. Omnis, in
quit dominus, qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Nec
enim uidetur hoc exigere ab Heliodoro uelut à monacho, quum id à Rustico monacho nõ exigat,
Et quod de quouis senserit Christiano, indicat quæ sequuntur: Quur timido animo Christianus es?
Quare sic accipiendum arbitror, in exhortando plus dixisse Hieronymum, & hyperbola usum: uelu
ti Paulus ad Hebræos scribens, quo deterreret eos qui Christi professionem suscepissent, ab iteran
dis peccatis, ait impossibile esse, qui semel fuissent illuminati, relapsos in peccatum, renouari ad pœ
nitentiam, quum quotidie Christianos relapsos restituat ecclesia. Ita nonnunquam iniquũ petimus,
ut æquum feramus: præsertim ubi non leges aut decreta proferuntur, sed exhortatio, consolatio, ad
monitio, pro ratione temporis ac personæ tractatur. Aut certe sic accipiendũ: Non licet tibi, ut sub
audias conditionem, si uis perfectus esse. Quanquam Euangelicum præceptum non tam de prędijs
ac nummis abijciendis loquitur, quàm de affectibus. Ille præclare abiecit opes, qui nec studet accu
mulandis, nec dolet ablatis, nec gaudet affluentibus, nec ullo in precio habet, quas habet. Postremo
qui iuxta Paulum sic possidet, quasi non possideat. Alioqui quid dicemus de tot egregijs episcopis,
qui uel cum regibus certare possent opulentia? Quid de cæteris Christianis ditissimis, quorum ne
mo non gaudet Christi uocari discipulus? Quid enim aliud est esse Christi discipulum, quàm esse
Christianum?

Argumentum

A ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

**Nepotiano, qui fuit Heliodori ex sorore nepos, præscribit uiuendi formam, quam clerici & epi
scopi sequi debeant, saluberrima quædam præcepta tradens, de spernendis diuitijs, & fugienda fa
miliaritate secularium, & præcipue fœminarum. De doctrina pietatis, de frugalitate cultus, ædificio
rum & uictus, de fugienda laude hominum, de fugienda obtrectatione: de fide silentij, de fugiendis
muneribus, de dispensandis in pauperes eleemosynis. Est autem genus paræneticum, in quo mire
ualet diuus Hieronymus, sicut & in cæteris. Ex hac epistola multa citantur in decretis Pontificum
compluribus locis.**

HIERONYMVS AD NEPOTIANVM, DE VITA clericorum & sacerdotum.

1 PEtis à me Nepotiane charissime literis transmarinis, & crebro petis: ut tibi
breui uolumine digeram præcepta uiuendi, & qua ratione, qui seculi militia
derelicta, uel monachus cœperit esse, uel clericus, rectum Christi tramitẽ te
neat, ne ad diuersa uitiorum diuerticula rapiatur. Dum essem adolescẽs, imò
penè puer, & primos impetus lasciuientis ætatis, eremi duritia refrenarẽ, scripsi ad auun
culum tuum sanctum Heliodorũ exhortatoriam epistolam, plenam lachrymis querimo
nijsq;, & quæ deserti sodalis monstraret affectum. Sed in illo opere pro ætate tunc lusi
mus: & calentibus adhuc rhetorũ studijs atq; doctrinis, quędã scholastico more depin
ximus. Nunc iam cano capite, & arata rugis fronte, & instar boum pendẽtibus à mento
palearibus, Frigidus obsistit circum prȩcordia sanguis. Vnde & in alio loco idem poeta
2 canit: Omnia fert ætas, animũ quoq;. Et post modicũ: Nũc oblita mihi tot carmina, uox
quoq; Mœrim lã fugit ipsa. Quod ne de gentili tantũ literatura proferre uideamur, diui
norũ uoluminũ sacramẽta cognosce. Dauid annos natus septuaginta, bellicosus quon
dã uir, senectute frigescẽte, nõ poterat calefieri. Quæritur itaq; puella de uniuersis filia- *Abisag Su*
bus Israel Abisac Sunamitis, quę cũ rege dormiret, & senile corpus calefaceret. Nónne *namitis*
B tibi uidetur, si occidentẽ sequaris literã, uel figmentũ esse de mimo, uel Atellanarũ ludi
cro? Frigidus senex obuoluitur uestimẽtis, & nisi cõplexu adolescẽtulę non tepescit. Vi
uebat adhuc Bersabee: supererat Abygail, & reliquę uxores eius, & cõcubinę, quas scri
ptura cõmemorat. Omnes quasi frigidæ repudiãtur, & in unius tantũ adolescẽtulę gran
dęuus calescit amplexibus. Abrahã multo Dauid senior fuit, & tamẽ uiuẽte Sara, aliã nõ
quęsiuit uxorẽ. Isaac duplices Dauid annos habuit: & cũ Rebecca iã uetula nunq; friguit.
Taceo de priorib. ante diluuiũ uiris, qui post annos nongẽtos, nõ dico senilibus, sed pe
nè iã carioſis artubus, nequaq; puellares quęsiere amplexus. Certè Moyses dux Israelitici
populi, centũ & uiginti annos habebat, & Sephorã nõ mutauit. Quæ est igitur ista Suna
mitis, uxor & uirgo: tam feruens, ut frigidum calefaceret: tam sancta, ut calentem ad libi
dinem non prouocaret? Exponat sapiẽtissimus Salomon patris sui delicias, & pacificus
bellatoris uiri narret amplexus. Posside sapientiam, posside intelligentiam. Ne obliuisca
ris, & ne declinaueris à uerbis oris mei. Neq; derelinquas illam, & apprehendet te: ama
illam, & seruabit te. Principiũ sapiẽtię, posside sapientiã: & in omni possessione tua pos
side intelligentiã: circunda illam, & exaltabit te: honora illam, & amplexabitur te, ut det
capiti tuo coronã gratiarũ. Corona quoq; deliciarũ ꝓtegat te. Omnes penè uirtutes cor
poris mutãtur in senibus, & crescẽte sola sapiẽtia, decrescũt cęterę uirtutes, ieiunia, uigi
lię et eleemosynę, chameunię, huc illucq; discursus, pegrinorũ susceptio, defensio pau
perũ, instantia orationũ, perseuerãtia, uisitatio languentiũ, labor manuũ, unde prębean
tur eleemosynę. Et, ne sermonẽ longius protrahã, cuncta quę per corpus exercẽtur, fra
cto corpore minora fiunt. Nec hoc dico, quod in iuuenibus & adhuc solidioris ætatis,
his duntaxat qui labore & ardentissimo studio, uitæ quoq; sanctimonia, & orationis ad
dominũ Iesum frequẽtia, scientiã consecuti sunt, frigeat sapiẽtia, quæ in plerisq; senibus
ætate marcescit: sed quod adolescentia multa corporis bella sustineat, & inter incentiua

uitiorum

uitiorum, & carnis titillationes, quasi ignis in lignis uiridib. suffocetur, & suũ nõ possit explicare fulgorẽ. Senectus uero rursus eorũ, qui adolescentiã suã honestis artib. instruxerũt, & in lege domini meditati sunt die ac nocte: ætate fit doctior, usu tritior, processũ temporis sapiẽtior, & ueterũ studiorũ dulcissimos fructus metit. Vnde & sapiẽs ille uir Græciæ Themistocles, cũ expletis centũ & septẽ annis, se mori cerneret, dixisse fertur se dolere, q̃ tunc egrederetur è uita, quãdo sapere cœpisset. Plato octogesimoprimo anno scribẽs, mortuus est. Et Isocrates nonaginta & nouẽ annos in docẽdi scribẽdiq; labore cõpleuit. Taceo cæteros philosophos, Pythagorã, Democritũ, Xenocratẽ, Zenonem, Cleanthẽ: qui iã ætate longæua in sapiẽtiæ studijs floruerunt. ad poetas uenio, Homerũ, Hesiodum, Simonidẽ, Stesichorũ: qui grandes natu, cygneũ nescio quid, & solito dulcius, uicina morte cecinerũt. Sophocles cũ propter nimiã senectutẽ, & rei familiaris negligentiã, à filijs accusaretur amentiæ: Oedipi fabulã, quã nuper scripserat, recitauit iudicibus: & tantũ sapiẽtiæ in ætate iam fracta specimẽ dedit, ut seueritatẽ tribunaliũ in theatri fauorẽ uerteret. Nec mirũ, cum etiã Cato Censorius, Romani generis disertissimus, iam & senex Græcas literas discere nec erubuerit, nec desperauerit. Certe Homerus refert, quod de lingua Nestoris iã uetuli & penè decrepiti, dulcior melle oratio fluxerit. Sed & ipsius nominis Abisac sacramentũ, sapientiã senũ indicat ampliorẽ. interpretatur enim, pater meus superfluus, uel patris mei rugitus. Verbũ superflui ambiguũ est, sed in præsenti loco uirtutẽ sonat, quod amplior sit in senibus, & redundans, ac larga sapiẽtia. In alio aũt loco superfluus, quasi nõ necessarius ponitur. Abisac aũt, id est, rugitus proprie nuncupatur, cũ maris fluctus resonat, & ut ita dicã, de pelago ueniẽs fremitus auditur. Ex quo ostẽditur abundantissimũ, & ultra humanã uocẽ diuini sermonis in senibus tonitruũ cõmorari. Porrò Sunamitis in lingua nostra, coccinea dicitur: ut significet calere sapientiã et diuina lectione feruere, quod licet dominici sanguinis indicet sacramentũ, tamẽ & feruorẽ ostẽdit sapiẽtiæ. Vnde & obstetrix illa in Genesi coccinũ ligat in manu Phares, q̃ ab eo quod parietẽ diuiserat, duos antè populos separantẽ, diuisoris, id est, Phares, sortitus est nomẽ. Et Rahab meretrix in typo ecclesiæ resticulã mysteriũ sanguinis continentẽ, ut Hiericho pereunte domus eius saluaretur, appẽdit. Vnde & in alio loco de uiris sanctis scriptura cõmemorat. Hi sunt qui uenerũt de calore domus patris Rechab. Et dominus noster in Euangelio: Ignẽ, inquit, ueni mittere in terrã, & q̃ uolo ut ardeat. Qui in discipulorũ corda succensus, cogebat eos dicere: Nónne cor nostrũ ardens erat in nobis, dum loqueretur in uia, et aperiret nobis scripturas? Quorsum hęc tam longo repetita principio? Ne à me quæras pueriles declamatiões, sententiarũ flosculos, uerborum lenocinia, & per fines capitulorũ singulorũ acuta quædam breuiterq; concluſa, quæ & plausus & clamores excitẽt audientiũ. Amplexetur me modo sapientia: & Abisac nostra, quę nunq̃ senescit, in meo requiescat sinu. Impolluta est uirginitatisq; perpetuę, & quæ in similitudinẽ Mariæ cum quotidie generet, semperq; parturiat, incorrupta est. Hinc reor dixisse & Apostolum: Spiritu feruentes. Et in Euangelio dominũ prædicasse, quod in fine mundi, quando iuxta prophetam Zachariam, stultus pastor esse cœperit, sapientia decrescente refrigescet charitas multorum. Audi igitur, ut beatus Cyprianus ait, non diserta, sed fortia. Audi fratrem collegio, patrem senio, qui te ab incunabulis fidei usq; ad perfectam ducat ætatẽ, & per singulos gradus uiuendi præcepta constituẽs, in te cæteros erudiat. Scio quidẽ ab auunculo tuo beato Heliodoro, qui nunc pontifex Christi est, te & didicisse quæ sancta sunt, & quotidie discere: normamq; uitę eius, exemplũ habere uirtutũ. Sed & nostra qualiacunq; sunt susципe, & libellũ hunc, libello illius copulato, ut cum ille te monachum erudierit, hic clericũ doceat esse perfectũ. Igitur clericus qui Christi seruit ecclesiæ, interpretetur primo uocabulũ suũ, & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim cleros Græcè, sors Latinè appellatur, propterea uocãtur clerici, uel q̃a de sorte sunt domini, uel quia ipse dominus sors, id est

Senes sapientia præclari

Clerici pauperes

pars

A pars, clericorũ est. Qui aũt uel ipse pars dñi est, uel dominũ partẽ habet, talẽ se exhibere debet, ut & ipse possideat dñm, & possideatur à dño. Qui dominũ possidet, & cũ propheta dicit, pars mea dñs, nihil extra dñm habere potest. Quod si quippiam aliud habuerit præter dñm, pars eius nõ erit dominus. Verbi gratia: Si aurũ, si argentũ, si possessiones, si uariã supellectilem, cũ istis partibus, dñs pars eius fieri non dignabitur. Si aũt ego pars domini sum, & funiculus hæreditatis eius: nec accipio partẽ inter cæteras trib⁹, sed quasi leuita & sacerdos uiuo de decimis: & altari seruiẽs, altaris oblatione sustentor: habens uictũ & uestitũ, his contẽtus ero: & nudã crucẽ nudus sequar. Obsecro itaq; te, & repetẽs iterumq̃; iterũq̃; monebo, ne officiũ clericatus genus antiquæ militiæ putes, id est, ne lucra seculi in Christi quęras militia: ne plus habeas q̃ quando clericus esse cœpisti, & dicatur tibi: Cleri eorũ nõ proderũt eis. Nõnulli. n. sunt ditiores monachi, q̃ fuerãt seculares: & clerici, qui possideãt opes sub Christo paupere, quas sub locuplete et fallace diabolo nõ habuerãt, ut suspiret eos ecclesia diuites, quos mũdus tenuit ante mẽdicos. Mensulam tuã pauperes & peregrini, & cũ illis Christus cõuiua nouerit. Negociatorem clericũ, & ex inope diuitẽ, ex ignobili glorioſum, quasi quandã pestẽ fuge. Corrumpunt mores bonos cõfabulationes pesimæ. Tu aurũ contẽnis, alius diligit: tu calcas opes, ille sectatur: tibi cordi est silentiũ, mansuetudo, secretũ: illi uerbositas, attrita frons, cui nun

5 dinę, fora placẽt & plateę, ac medicorũ tabernæ. In tãta morũ discordia, quæ potest esse cõcordia? Hospitiolũ tuũ, aut raro, aut nunq̃ mulierũ pedes terãt. Omnes puellas & uirgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Ne sub eodẽ tecto mansites: nec in præterita castitate confidas. Nec sanctior Dauid, nec Salomone potes esse sapiẽtior. Memento semper, quod paradisi colonum de possessione sua mulier eiecerit. Aegrotãti tibi quilibet sanctus frater assistat, & germana uel mater, aut probatæ quælibet apud omnes fidei. Quod si huiuscemodi nõ fuerint consanguinitatis castimonięq; personę,

B multas anus nutrit ecclesia, quæ & officium præbeant, & beneficiũ accipiant ministrando, ut infirmitas quoq; tua fructum habeat eleemosynæ. Scio quosdam conualuisse corpore, & animo ægrotare cœpisse. Periculose tibi ministrat, cuius uultum frequenter attendis. Si propter officium clericatus, aut uidua à te uisitatur, aut uirgo, nunquam domum solus introeas. Tales habeto socios, quorum contubernio nõ infameris. Si lector, si acolytus, si psaltes te sequitur, non ornentur ueste, sed moribus: nec calamistro crispent comas, sed pudicitiam habitu polliceãtur. Solus cum sola, secreto & absq; arbitro, uel teste, non sedeas. Si familiarius est aliquid loquendum: habet nutricem maiorem domus, uirginem, uiduam, uel maritatã: nõ est tam inhumana, ut nullum pręter te habeat, cui se audeat credere. Caueto omnes suspiciones, & quicquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante deuita. Crebra munuscula, & sudariola, & fasciolas, & uestes ori applicitas, ac deguſtatos cibos, blãdasq; & dulces literulas, sanctus amor nõ habet. Mel meũ, lumen meum, meum desiderium, omnes delicias, & lepores, & risu dignas urbanitates, & cæteras ineptias amatorũ, in comœdijs erubescimus, in seculi hominib⁹ detestamur: quanto magis in monachis & in clericis, quorum & sacerdotium propositio, & propositum ornatur sacerdotio? Nec hoc dico, quod aut in te, aut in sanctis uiris ista formidẽ, sed quod in omni proposito, in omni gradu & sexu, & boni & mali reperiantur, malorumq̃; condemnatio, laus bonorũ sit. Sacerdotes, dicere pudet, idolorũ, mimi, & aurigæ, & scorta, hæreditates capiunt, solis clericis & monachis prohibetur, & prohibetur nõ à persecutoribus, sed à principibus Christianis. Nec de lege cõqueror, sed doleo cur meruerimus hanc legẽ. Cauteriũ bonũ est, sed quo mihi uulnus, ut indigeam cauterio? Prouida seueraq̃; legis cautio, & tamẽ nec sic refrenatur auaritia. Per fidei cõmissa legibus illudimus. & quasi maiora sint Imperatorũ scita q̃ Christi, leges timemus, euangelia contẽnim⁹. sit hęres, sed mater filiorũ, id est gregis sui, ecclesia, quę illos genuit, nutriuit & pauit. Quid nos inferimus inter matrẽ & liberos? Gloria episcopi est, pauperũ opibus

Hospitalitas

Fuga mulierũ

Colloquia solitaria

Munuscula suspecta

Clerici exheredantur

Delicię clericorum

prouidere. Ignominia omnium ſacerdotũ eſt, proprijs ſtudere diuitijs. Natus in paupe- c
re domo & tugurio ruſticano, qui uix milio, & cibario pane, rugientẽ ſaturare uentrem 6
poteram, nunc ſimilam & mella faſtidio. Noui & genera & nomina piſciũ, in quo litto-
re cõcha lecta ſit calleo: ſaporibus auiũ diſcerno prouincias, & ciborũ me raritas, ac no
Captatores teſtamentorũ uiſſime damna ipſa delectãt. Audio præterea in ſenes, & anus abſq; liberis, quorundam
turpe ſeruitiũ. Ipſi apponunt matulã, obſident lectũ, purulentiã ſtomachi, & phlegmata
pulmonis manu propria ſuſcipiũt. Pauẽt ad introitũ medici, tremẽtibusq; labijs an com
modius habeãt, ſciſcitantur, & ſi paululum ſenex uegetior fuerit, periclitãtur, ſimulataq;
lætitia, mens intrinſecus auara torquetur. Timẽt enim, ne perdant miniſteriũ, & uiuacẽ
ſenẽ, Mathuſalem annis comparant. O quanta apud deũ merces, ſi in præſenti preciũ nõ
ſperarẽt. Quantis ſudoribus hęreditas caſſa expetitur? minore labore margaritũ Chriſti
emi poterat. Diuinas ſcripturas ſæpius lege, imò de manibus tuis nunquã ſacra lectio de
Studia & doctrina ponatur. Diſce quod doceas: obtine eum qui ſecũdum doctrinã eſt fidelẽ ſermonẽ, ut
poſsis exhortari in doctrina ſana, & contradicẽtes reuincere. Permane in his quæ didici
ſti, et credita ſunt tibi, ſciẽs à quo didiceris: paratus ſemper ad ſatisfactionẽ, omni poſcen
ti te rationẽ, de ea quæ in te eſt ſpe & fide. Non confundant opera tua ſermonẽ tuum: ne
cum in eccleſia loqueris, tacitus quilibet reſpondeat, cur ergo hæc quæ dicis, ipſe nõ fa-
cis? Delicatus magiſter eſt, qui pleno uẽtre de ieiunijs diſputat. Accuſare auaritiã et latro
poteſt. Sacerdotis Chriſti os, mẽs, manusq; cõcordẽt. Eſto ſubiectus põtifici tuo, & qua
Epiſcopus pater, non dominus ſi animæ parentẽ ſuſcipe. Amare filiorũ, timere ſeruorũ eſt. Si pater ſum, inqt, ubi eſt ho
nor meus? Si dñs ego ſum, ubi eſt timor meus? Plura tibi in eodẽ uiro obſeruanda ſunt
nomina: Monachus, põtifex, auunculus tuus, qui te iã in omnib. quę ſancta ſunt docuit.
Illud etiã dico, quod epiſcopi ſacerdotes ſe eſſe nouerint, nõ dominos: honorẽt clericos
quaſi clericos, ut & ipſis à clericis, quaſi epiſcopis honor deferatur. Scitũ illud eſt orato D
ris Domitij: Cur ego te, inqt, habeã ut principẽ, cũ tu me non habeas ut ſenatorẽ? Quod 7
Aaron & filios eius, hoc epiſcopũ & presbyteros eſſe nouerimus: Vnus dñs, unum tem
plum, unũ ſit etiã miniſteriũ. Recordemur ſemper quid Apoſtolus Petrus prẽcipiat ſa-
cerdotibus: Paſcite eũ qui in uobis eſt gregẽ domini, prouidẽtes nõ coactè, ſed ſpõtaneè
ſecundũ deũ, neq; ut turpis lucri gratia, ſed uoluntariè: neq; ut dominantes in clerũ, ſed
forma facti gregi ex animo, ut cũ apparuerit princeps paſtorũ, ꝓcipiatis immarceſcibilẽ
gloriæ coronã. Peſimę cõſuetudinis eſt in quibuſdã eccleſijs, tacere presbyteros, et prę
ſentibus epiſcopis non loqui, quaſi aut inuideant, aut non dignentur audire. Et ſi alij, in
quit Apoſtolus Paulus, fuerit reuelatum ſedẽti: prior taceat. Poteſtis enim per ſingulos
prophetare, ut omnes diſcant, & omnes conſolentur, & ſpiritus prophetarũ, prophetis
ſubiectus eſt. Non enim diſſenſionis deus, ſed pacis. Gloria patris eſt filius ſapiens. Gau
Conciones epiſcopi deat epiſcopus iudicio ſuo cũ tales Chriſto elegerit ſacerdotes. Docẽte te in eccleſia, nõ
clamor populi, ſed gemitus ſuſcitetur. Lachrymę auditorũ, laudes tuę ſint. Sermo preſ-
byteri, ſcripturarũ lectione cõditus ſit. Nolo te declamatorẽ eſſe & rabulã garrulumq;
ſine ratione, ſed myſteriorũ peritum, & ſacramentorũ dei tui eruditiſsimũ. Verba uol-
uere, & celeritate dicẽdi apud imperitũ uulgus admirationẽ ſui facere, indoctorũ homi
num eſt. Attrita frõs interpretatur ſæpe qđ neſcit, & cũ alijs perſuaſerit, ſibi quoq; uſur
pat ſcientiã. Præceptor quondã meus Gregorius Nazianzenus, rogatus à me ut expone
ret, quid ſibi uellet in Luca ſabbatũ ἀδυτοδόπεωθρ, eleganter luſit: docebo te, inquiẽs, ſu
per hac re in eccleſia: in qua mihi omni populo acclamãte, cogeris inuitus ſcire quod ne
ſcis. Aut certè ſi ſolus tacueris, ſolus ab õmnibus ſtultitiæ condẽnaberis. Nihil tam faci-
le, q̃ uilem plebeculam & indoctam concionẽ, linguæ uolubilitate decipere, quæ quic-
quid nõ intelligit, plus miratur. M. Tullius, in quẽ pulcherrimũ illud elogiũ eſt: Demo-
ſthenes tibi præripuit, ne eſſes primus orator: tu illi, ne ſolus: in oratione pro Q. Gallo,
quid de fauore uulgi & de imperitis cõcionatoribus loquatur attẽde: ne his fraudib. lu-

A daris. Loquor enim quæ ſum ipſe nuper expertus. Vnus quidã poeta nominatus, homo
perliteratus, cuius ſunt illa colloquia poetarũ ac philoſophorũ, cum facit Euripidem &
Menandrũ inter ſe, & in alio loco Socratẽ atq; Epicurũ diſſerẽtes, quorũ ætates nõ an-
nis, ſed ſeculis ſcimus eſſe diſiũctas, quãtos is plauſus & clamores mouet? Multos enim
condiſcipulos habet in theatro, qui ſimul literas nõ didicerãt. Veſtes pullas æquè deui- Cultus qualis
ta, ut candidas. Ornatus ut ſordes pari modo fugiẽdæ ſunt: quia alterũ delicias, alterum
gloriã redolet. Non abſq; amictu lineo incedere, ſed preciũ ueſtium linearũ nõ habere,
laudabile eſt. Alioquin ridiculũ & plenũ dedecoris eſt, referto marſupio, quod ſudariũ
orariumq; nõ habeas, gloriari. Sunt qui pauperibus paulum tribuunt, ut amplius acci-
piant, & ſub prætextu eleemoſynæ quærunt diuitias, quæ magis uenatio appellanda eſt,
8 q̃ eleemoſynæ genus. Sic beſtiæ, ſic aues, ſic capiũtur & piſces. Modica in hamo eſca po Captatores
nitur, ut matronarũ in eo ſacculi protrahantur. Sciat epiſcopus, cui cõmiſſa eſt eccleſia,
quẽ diſpẽſationi pauperũ, curęq; ꝓficiat. Melius eſt nõ habere quod tribuam, q̃ impu
denter petere quod recondã. Sed & genus arrogantiæ eſt, clementiorẽ te uelle uideri, q̃
pontifex Chriſti eſt. Non omnia poſſumus oẽs. Alius in eccleſia oculus eſt, alius lingua,
alius manus, alius pes, auris, uẽter: & cætera. Lege Pauli epiſtolã ad Corinthios, quomo
do diuerſa mẽbra unũ corpus efficiunt. Nec ruſticus tamẽ & ſimplex frater ideo ſe ſan-
ctũ putet, ſi nihil nouerit: nec peritus & eloquẽs lingua, æſtimet ſanctitatẽ. Multoq; me-
lius eſt è duobus imperfectis, ruſticitatẽ ſanctam habere, q̃ eloquentiã peccatricẽ. Multi Aurum in templo
ædificant parietes, & columnas eccleſiæ ſubſtruunt, marmora nitẽt, auro ſplendent la-
quearia, gẽmis altare diſtinguitur, & miniſtrorũ Chriſti nulla electio eſt. Neq; uero mi-
hi aliquis opponat, diues in Iudæa templum, menſam, lucernas, thuribula, patellas, ſcy-
phos, mortariola, & cætera ex auro fabrefacta. Tunc hæc probabãtur à domino, quãdo
ſacerdotes hoſtias immolabant, & ſanguis pecudũ erat redemptio peccatorũ. Quanquã
B hæc omnia pręceſſerint in figura: Scripta ſunt autẽ propter nos, in quos fines ſeculorũ
deuenerũt. Nunc uero cũ paupertatẽ domus ſuę pauper dominus dedicarit, cogitemus
crucẽ eius, & diuitias lutũ putabimus. Quid miramur quod Chriſtus uocat iniquũ mam
mona? Quid ſuſpicimus et amamus, quod Petrus ſe nõ habere glorioſe teſtaẽ? Alioquin
ſi tantũ literã ſequimur, & in auro atq; diuitijs ſimplex nos delectat hiſtoria, cum auro
obſeruemus & cętera. Ducãt pontifices Chriſti, uxores uirgines: Quãuis bonę mẽtis ſit
qui cicatricẽ habuerit, & deformis eſt, priuetur ſacerdotio, lepra corporis, animę uitijs
pręferatur: Creſcamus & multiplicemur, & repleamus terrã, nec immolemus agnũ, nec
myſticũ paſcha celebremus, quia hęc abſq; tẽplo fieri lege prohibentur. Figamus ſeptimo
menſe tabernaculũ, & ſolenne ieiuniũ buccina cõcrepemus. Quod ſi hæc omnia ſpiri-
tualib. ſpiritualia cõparantes, ſciẽtesq; cũ Paulo, quod lex ſpiritualis eſt, & Dauid uerba
cantãtis: Reuela oculos meos, & cõſiderabo mirabilia de lege tua: ſic intelligimus, ut do
minus quoq; noſter intellexit, & interpretatus eſt ſabbatũ, aut aurũ repudiemus cũ cę-
teris ſuperſtitionib. Iudęorũ: aut ſi aurũ placet, placeãt & Iudæi, quos cum auro aut pro
bare nobis neceſſe eſt, aut damnare. Conuiuia tibi uitanda ſunt ſeculariũ, & maxime eo
rum, qui honoribus tumẽt. Turpe eſt ante fores ſacerdotis Chriſti crucifixi et pauperis,
qui cibo quoq; ueſcebatur alieno, lictores conſulum, & milites excubare: iudicẽq; pro-
uinciæ melius apud te prandere, q̃ in palatio. Quod ſi obtenderis te facere hęc, ut roges Fugamaa
pro miſeris atq; ſubiectis, iudex ſeculi plus deferet clerico continenti, q̃ diuiti: & magis gnatum
ſanctitatẽ tuã uenerabitur, q̃ opes. Aut ſi talis eſt, qui nõ audiat clericos pro quibuſlibet
tribulatis niſi inter phialas, libẽter carebo huiuſcemodi beneficio, & Chriſtum rogabo
pro iudice, qui magis & citius ſubuenire poteſt, q̃ iudex. Melius enim eſt cõfidere in do
mino, q̃ confidere in homine. Melius eſt ſperare in domino, q̃ ſperare in principibus. Abſtinen-
Nunquã uinum redoleas, ne audias illud philoſophi: Hoc non eſt oſculũ porrigere, ſed tia uini
uinum propinare. Vinolentos ſacerdotes & Apoſtolus damnat, & uetus lex prohibet: Potus

Qui altario deseruiunt, uinũ & sicerã non bibant. Sicera Hebręo sermone omnis potio c
nuncupat, quę inebriare potest, siue illa quę frumento conficit, siue pomorũ succo, aut
cum faui decocti in dulcem & barbarã potionẽ, aut palmarũ fructus exprimunt in li
quorẽ, coctisq; frugibus aqua pinguior coloratur. Quicquid inebriat, & statum mentis
euertit, fuge similiter ut uinum. Nec hoc dico, quod dei à nobis creatura damnetur (Si-
quidem & dominus uini potator est appellatus: & Timotheo dolenti stomachum, mo-
dica uini sorbitio relaxata est) sed modum pro ætatis, & ualetudinis, & corporũ qualita
te exigimus in potando. Quod si absq; uino ardeo adolescẽtia, & inflammor calore san-
guinis, & succulento ualidoq; sum corpore, libenter carebo poculo, in quo suspicio ue
neni est. Pulchre dicit apud Græcos, & nescio an apud nos ęquè resonet: Pinguis uenter
Inedia nõ gignit mentẽ tenuẽ. Tantũ tibi modum ieiuniorũ impone, quantũ ferre potes. Sint
tibi pura, casta, simplicia, moderata, & nõ superstitiosa ieiunia. Quid prodest oleo nõ ue
sci, & molestias quasdã difficultatesq; ciborũ quærere, carycas, piper, nuces, palmarum
fructus, similam, mel, pistacia? Tota hortorũ cultura uexãt, ut cibario non uescamur pa
ne: & dum delicias sectamur, à regno cœlorũ retrahimur. Audio prẽterea quosdã cõtra
rerum hominumq; naturã, aquã nõ bibere, nec uesci pane, sed sorbitiunculas delicatas,
& cõtrita olera, betarumq; succũ nõ calice sorbere, sed concha. Proh pudor, nõ erube- 9
scimus istiusmodi ineptijs, nec tędet superstitionis? Insuper etiã famam abstinẽtię in de-
licijs quærimus. Fortissimũ ieiunium est, aqua & panis. Sed quia gloriã nõ habet, & om
Gloria nes pane & aqua uiuimus, quasi publicũ et cõmune, ieiuniũ nõ putãt. Caue ne hominũ
rumusculos aucuperis: ne offensam dei, populorũ laude cõmutes. Si adhuc, inquit Apo
stolus, hominibus placerẽ, Christi seruus nõ essem. Desijt placere hominibus, & seruus
factus est Christi. Per bonã famam & malam, à dextris & à sinistris, Christi miles gradit,
nec laude extollit, nec uituperatione frangitur. Non diuitijs tumet, non contrahit pau-
pertate, & læta contemnit & tristia. Per diẽ sol nõ urit eum, neq; luna per noctem. Nolo D
te orare in angulis platearum, ne rectum iter precum tuarũ, frangat aura popularis. No
lo te dilatare fimbrias, & ostentui habere phylacteria, & conscientia repugnante, phari-
Cultus su- saica ambitione circundari. Quãto melius erat hæc nõ in corpore, sed in corde gestare,
perstitiosus & deum habere fautorẽ, nõ aspectus hominũ? Inde pendet Euangelium, inde lex & pro
phetæ, siue sacra & apostolica doctrina. Melius est enim hæc omnia in mente portare, q̃
in corpore. Fidelis mecũ lector intelligis quid taceã, & quid magis tacendo loquar. Tot
te regulæ, quot species gloriarũ percurrãt. Vis scire quales dñs quærat ornatus? Habeto
prudentiam, iustitiã, temperantiam, fortitudinẽ. His cœli plagis includere, hęc te quadri
ga, uelut aurigam Christi, ad metam cõcita ferat. Nihil hoc monili preciosius, nihil hac
gemmarum uarietate distinctius. Ex omni parte decoraris, cingeris, atq; protegeris, &
Obtrectatio ornamento tibi sunt & tutamini, gẽmæ uertuntur in scuta. Caue quoq; ne aut linguam,
aut aures habeas prurientes, id est, ne aut ipse alijs detrahas, aut alios audias detrahentes
Sedens, inquit, aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ pone-
bas scandalum: hæc fecisti, & tacui. Existimasti inique, quod ero tui similis, arguam te &
statuã cõtra faciẽ tuam. Parce à detractione linguæ, custodi sermones tuos, & scito quia
per cuncta quæ de alijs loqueris, tua conscientia iudicaris, & in his ipse deprehenderis,
quæ in alijs arguebas. Neq; uero illa iusta est excusatio, referentib. alijs iniuriã facere nõ
possum. Nemo inuito auditori libẽter refert. Sagitta in lapidẽ nunq̃ figit, interdum resi-
liens percutit dirigentẽ. Discat detractor, dum te uidet non libenter audire, nõ facile de
trahere. Cum detractoribus, ait Salomon, ne miscearis: quoniã repente ueniet perditio
eorũ, & ruinã utriusq; quis nouit? tam uidelicet eius qui detrahit, q̃ illius qui aurem ac-
commodat detrahenti. Officij tui est uisitare languentes: nosse domos matronarũ, ac li-
Silentium beros earũ, & nobiliũ uirorũ custodire secreta. Officij tui est nõ solũ oculos castos ser-
uare, sed & linguam. Nunquam de formis mulierum disputes, nec quid agatur in alia,

domus

A domus alia per te nouerit. Hippocrates adiurat discipulos suos antequã doceat, & in uer
ba sua iurare compellit, extorquet sacramento silentium, sermonem, incessum, habitum
moresq; præscribit. Quanto magis nos, quibus animarũ cura cõmissa est, omnium Chri
stianorum domos debemus amare, quasi proprias? Consolatores potius nos in mœrori
bus suis, q̃ cõuiuas in prosperis nouerint. Facile contemnit clericus, qui sæpe uocatus ad
prandium, ire non recusat. Nunquam petentes, raro accipiamus rogati. Beatius est enim *Abstinentia à muneribus*
dare q̃ accipere. Nescio quo enim modo etiam ipse qui deprecat ut tribuat: cum accepe-
ris, uiliorem te iudicat: & mirum in modum si eum rogantem contempseris, plus te po-
sterius ueneratur. Prædicator continẽtiæ, nuptias ne conciliet. Qui Apostolum legit, su-
perest, ut qui habent uxores, sic sint, quasi nõ habeãt: cur uirginem cogit ut nubat? Qui
de monogamia sacerdos est, quare uiduã hortatur ut digama sit? Procuratores & dispen *A negocijs profanis*
satores domorum alienarum atq; uillarum, quomodo possunt esse clerici, qui proprias
iubentur contemnere facultates? Amico quippiam rapere, furtum est. Ecclesiam frauda
re, sacrilegium est. Accepisse quod pauperibus erogandum sit, & esurientibus plurimis,
uel cautum esse uelle, uel timidum: aut, quod apertissimi sceleris est, aliquid inde subtra-
here, omnium prædonum crudelitatem superat. Ego fame torqueor, & tu iudicas quan
tum uentri meo satis sit? Aut diuide statim quod acceperis, aut si timidus dispensator es,
dimitte largitorem, ut sua ipse distribuat. Nolo sub occasione mea sacculus tuus plenus
sit. Nemo me melius mea seruare potest. Optimus dispensator est, qui sibi nihil reseruat.
Coegisti me Nepotiane charissime, lapidato iã uirginitatis libello, quẽ sanctæ Eustochio
Romæ scripserã, post annos decẽ rursus Bethlehem ora referare, & confodiendum me
linguis omnium prodere. Aut enim nihil scribendum fuit, ne hominũ iudicium subire-
mus, quod tu facere prohibuisti: aut scribentes nosse, cunctorum aduersum nos maledi
corum tela torquenda. Quos obsecro ut quiescant & desinant maledicere. Non enim ut
B aduersarijs, sed ut amicis scripsimus. Nec inuecti sumus in eos qui peccant, sed ne peccẽt *Hæc excusa-*
monuimus. Neq; in illos tantum, sed & in nosipsos seueri iudices fuimus. Volentesq; fe *tio nunc non*
stucam de oculo alterius tollere, nostram primũ trabem eiecimus. Nullum læsi, nullius *accipitur*
nomen mea scriptura designatum est. Neminem specialiter meus sermo pulsauit. Gene-
ralis de uitijs disputatio est. Qui mihi irasci uoluerit, ipse de se quod talis sit confitebit.

SCHOLIA

1 PEtis à me.] Hæc pars quæ principij uice ponitur, propositionem & narrationem com
plectitur. Dum essem adolescens.] Captat locum communem, in quem suo more
expatietur antequam aggrediatur argumentationem: idq; à nonnullis factitari solitum
testatur & Fabius. Porrò locus est, in senibus potissimũ florere sapientiam. Iam tametsi
negat se breuiter conclusis, id est epiphonematis uti ad singula capita, tamen his etiam
utitur in hac epistola, quanquam parcius, ut illud: Periculose tibi ministrat, cuius uultum frequenter
attendis. Rhetorum studijs atq; doctrinis.] Mihi particula hæc, atq; doctrinis, uidetur adiecta.
Et pendentibus à mento palearibus.] Quod Virgilius de boue dixit: Et crurum tenus à mento
palearia pendent. hoc refert ad mentum senile. Nam palearia dicuntur, pellis quæ dependet à mẽto
in pectus bouis. Idem accidit in senibus, ut carne consumpta, laxa cutis pendeat. Frigidus obsi-
stit circum.] Carmen est Maronis in quarto Georgicôn: Sin has ne possim naturæ attingere partes,
Frigidus obstiterit circũ præcordia sanguis. Seruius asscribit physicos dicere, stultos & hebetes san
guinis esse frigidioris, prudentes calidioris: & ideo senes ac pueros minus sapere, quod his nõdum
caleat sanguis, illis ætate iam refrixerit. Plinius libro duodecimo: Animalia fortiora esse, quibus san
guis est crassior: sapientiora, quibus tenuior: proinde pinguissimum esse asinis, homini tenuissimũ.
Omnia fert ætas an. &c.] Est & hoc apud Maronem in Ecloga, cui titulus Mœris. fert, posuit, pro
aufert. Quanquam ætas accedens adfert commoda, decedens aufert. Animum quoq;.] Serius
enim animi uigor q̃ corporis, nempe anno quadragesimooctauo, cum corporis uigor languescat
post trigesimumsextũ annum, autore Aristotele. Oblita.] Passiue dixit. Dauid annos natus se-
2 ptuaginta.] Hæc referunt lib. Regũ 3. cap. 1. De mimo.] Mimi uocantur uersus scenici: & ipsi qui
mimos scribunt, mimi dicuntur. A μιμέομαι Græce, quod est imitor. Nam histrio tantum agit: mimi
quod scribunt, hoc idem agũt. Atellanarũ.] Atellana genus est comœdiæ lasciuioris & obscœ-
nioris, sic uocata ab Atella ciuitate Oscorum, ut testatur Liuius libro octauo. Vnde & obscœnũ di

ctum uolunt. Viuebat adhuc Bethsabee: supererat Abygail, & rel.] Apparet Dauid quatuor c
uxores eodem habuisse tempore, Bethsabee, quam abduxerat ab Vria: Michol, quæ tamen nupsit
alteri: Abygail, uxorem Nabal: & Achinoen, quam accepit à Iesrael. Vide primi libri Regum caput
uigesimumquintum. Taceo de prioribus.] De his multa Geneseos capite quinto. Et pacifi-
cus bellatoris.] Miro decore coniunxit pugnantia. Chameuniæ.] Græce dixit quod Latine nō
poterat commode dici. χαμὰι humi, δύνη cubile. Inde χαμεύνιαι, cum quis in nuda humo cubat.

Eleemosynæ.] Hanc uocem fraudamus una syllaba. Nam dicendū est eleemosynæ, ἐλεημοσύνη
Græce, quod nobis sonat misericordiam. Plato octogesimo.] Autor Tullius in Catone Maiore.
Et Isocrates.] Hunc Lucianus scribit uixisse undecentum annos. M. Tullius in Catone Maiore,
refert librum qui inscribitur Panathenaicus, ab hoc scriptū, anno quarto & nonagesimo, ac postea
quinquennū superuixisse. Pythagoram.] Is nonaginta uixit annos, autore Laertio. Demo- 3
critum.] Abderitem intelligit physicum, qui quatuor supra centum uixit annos, ut scribit Lucianus
in Longæuis, à nobis olim uersis. Quanquam Hipparchus apud Diogenem Laertium tribuit illi an
nos nouem supra centum. Xenocratem.] Hic Platonis discipulus, octogintaquatuor uixit an-
nis. Zenonem.] Hic Stoicus, nonagintaocto, Luciano autore. Cleanthem.] Qui, si Luciano
credimus, uixit ad annum centesimum. Homerum.] Et hunc Mæonium senem uocant poetæ.

Hesiodum.] Huius longæuitas etiam prouerbio locum fecit, ἡσιόδειον γῆρας, id est Hesiodia se-
nectus, de quo uide nostras Chiliadas. Simonidem.] Hic poeta lyricus octogesimo anno & do
cuisse se carmina, & in certamen eorum descendisse ipse gloriatur. Autor Valerius libro octauo, ca
pite De studio & industria. Hunc Lucianus in Macrobijs tradit ultra nonaginta uixisse annos.

Stesichorū.] Hic est, cui uituperata Helena oculos ademit, laudata reddidit. Vixit ferme ad an-
num centesimum, ut refert Suidas. Cygneum nescio quid, & solito dulc.] Græcis in prouerbio
est, λύκνειον ἆσμα, id est cygnea cantio, de senili facundia. Nam id poetarum ferme omnium literis ce
lebratum est, cygnum uicina morte dulcissime canere, cum nemo canentē audierit. Sophocles]
Hic tragœdiarum scriptor uixit annos nonagintaquinq; autore Luciano. Quod autē narrat Hiero-
nymus, refertur à Valerio lib. 7. & à M. Tullio in Catone Maiore. Cato Censorius Ro. gen. dis.] 4
Hic Latinas etiā literas sero didicit, ut testis est Val. Max. sed multo serius Græcas. Censorius aūt co
gnominatus, ob censuram seuerius gestam. De lingua Nestoris, iam.] Hic iuxta Homerum, treis
hominū uixit ętates, hoc est, ut quidam interpretant, centū & quinquaginta annos: de cuius mellita
facundia extat Homeri cū illud elogiū lib. Iliados primo: τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή
id est, cuius & à lingua melle dulcior fluebat uox. Verbum superflui amb. est.] Græce quidem an D
ceps πλεονασμόν, quod & superuacaneū significat, & egregiū atq; exuberās. unde Hieronymus de Græ
ca sentit, nō de Latina. Hi sunt qui uenerūt de c.] Hoc dictū est de cognatiōe scribarū, qui canen-
tes atq; resonantes, in tabernaculis cōmorabantur. Hi sunt, inquit, Cinei, qui uenerunt de calore pa
tris domus Rechab. Paralipomenon lib. 1. cap. 2. Et quid nisi ut ardeat?] Ex antiquo exēplari, si-
mulq; Græcis codicibus germanā restituimus lectionē. Et q̄ uolo ut ardeat: sicut admonuimus et in
Annotationibus nostris in Nouū testamentū. Et per fines capit.] De epiphonematis sentit, & ar
gutis acclamatiunculis, de quibus dictū est. Cleri eorū nō proderūt eis.] Vulgata editio, quę hoc
loco cōsentit cū Hebræis sic habet. Est enim apud Hieremiā cap. 12. Seminauerūt triticū, & spinas
messuerūt: hæreditatē acceperunt, & nō eis proderit. Altera, nempe septuaginta, habet: Seminastis
triticū, & messuistis spinas: clerici eorū nō proderunt eis. Vnde conjcio legendū cleri, nō clerici, id
est hæreditates. & ita scriptū reperimus in antiquis exemplaribus. Non enim solū nihil prodest ho-
nos episcopalis, uerū etiam officit, nisi accesserit sacra doctrina, cæteraq; uirtutes episcopo dignæ.

Ac medicorū tab.] Sentit pharmacopolia, in quib. uelut in tōstrinis considet ab ociosis & garru-
lis, qui mos & hodie durat apud Venetos. Si acolytus, si psaltes.] ἀκόλουτος Græce dicit nō prohi 5
bitus, hoc est admissus. Atq; ita uocabat, qui ipse quidē non peragebat mysteria, sed nō excludebat
cū cæteris, q; ignē aut simile quiddā ad sacra necessariū afferebat. Operæpreciū est ridere nouū Isio-
dori interpretamentū in Decret. dist. 2. Acolyti, inquit, Græce, Latine dicunt ceroferarij. & simili in
scitia metropolin interpretat mensurā ciuitatū, cū Græce sit μητρόπολις nō μείζόπολις. Atq; huius erro
rē sequit Magister sententiarū, cæci cęcus. Quanq; haud displicet, ut hoc loco legat ἀκόλαθος. sic em
Græcis dicunt famuli qui semper adsunt, à uerbo ἀκολαθεῖν, q̄d est sequi. Calamistro.] Calamistrū
acus est magna, qua calefacta crispant capilli. Psaltes.] Græcū est ψάλτης, Latine cātor. A prin.
Christ.] Annotandū hoc loco, per imperiales leges clericos, phibitos olim fuisse ab adeūdis hæredi
tatibus. Postremo q; tota hac epistola D. Hieron. uult sacerdotes esse pauperes opibus, diuites do-
ctrina & pietate, nō satis cōuenit cū publica tēpestatis huius persuasione, qua credūt ecclesiā hisce
diuitijs maxime & fulciri & ornari. Cauterium.] Instrumentū quo uitia insanabilia exuruntur, à
καίω, quod est uro. Alludit ad id quod dictum est: Bonas leges è malis moribus esse natas. Per fi
deicōmissa legibus illudimus, &c.] Fideicōmissarius dicitur non uerus hæres, sed cuius arbitrio hæ
reditas administratur. de his multa mentio in Pandectis. Imperatorū scita.] Scita leges uocat &
instituta. Milio.] Milium leguminis genus est uilissimū. Cibario pane.] Cibarius panis, non 6
omnino

A omnino purgatus à furfure: quem eundē & secundariū appellant. Nam id quod cribro redditur pu-
rissimū, florem appellant in siligine, pollinem in tritico: quod secundo, secundariū: quod postremo,
furfurem. Testis Plinius libro decimooctauo. Similam & mella fast.] Simila idem ferme quod
flos, id est candidissima farinæ pars, quæ magis in condimentis adhibebatur, quàm in panibus: mel
uino addebatur, ut mulsum fieret, quod olim in deliciis erat. In quo littere corrupta lecta sit cal.]
De ostreis ecclinis scribit Iuuenalis: Lucrinū ad saxa Rutupinove edita
fundo Ostrea calleba[illegible] ad id quod scribit Iuuenalis: Lucrinū ad saxa Rutupinove edita
fundo Ostrea calleba[illegible] primo uidere morsu, Et semel aspecti dicebat littus Echini. De his
uide Athenæum libri septimi cap. 16. Ac damna ipsa delectant.] Quia magno empta[illegible]
Iuuenalis, ad quod alludit: Magis illa iuuant quę pluris emuntur. Matulam.] Matula fictilis uascella,
uas est in quod lotiū reddunt. Erat autem sordidissimi seruuli munus, matulam porrigere dominis
Vnde prouerbialiter dicebatur indigna quibus matulam porrigunt. ut in Chiliadibus explicuimus
copiosius. Mathusalem annis comp.] Hoc nemo diutius uixit: uixit enim nongentis & sexaginta nouem.
Obtime cū qui secundū doctrinā est, fidelē sermonē, ut pos.] Refer[illegible]
li ad Titum. Permanē in his quæ didicisti & credita sunt tibi &c.] Ita Paulus ad Timotheum.
Paratus semper ad iusfactionē, omni.] Ita Petrus in prima epistola cap. 3. Si pater [illegible]
quit, ubi est timor meus.] Ita Malachias cap. 1. Filius honorat patrē suū, & seruus dominū suū. Si er-
7 go pater ego sum, ubi est honor meus? Et ne dominus ego sum, ubi est timor meus? Scitū est illud
oratoris Domitij.] Quod Hieronymus Domitio tribuit, Valerio Messalæ Corui Gratio, summae
dignitatis & eloquētiæ uiro. cui quia Lucius Philippus cōsul in senatu rē iniquā uberet, reiecto licto-
re: Nonne, inquit, mihi Philippe cōsul, quia nec ego tibi senatori similibro occapite de libera di[illegible]
Attrita frons.] Impudēs & perfricta, quod prouerbiū sapit. Sabbatū δευτεροπρωτον.] Id est,
secundoprimū. Nam Græcis ea dictio cōposita, ex secundo & primo, quem admodū Gallogręcus, &
μωρόσοφος. Locus est apud Lucā cap. 6. De quo qui uelit plura cognoscere, legat annotationē nos-
trā, qua rem attigimus ibi explicauimus ex Theophylacto & Chrysostomo. Nec enim ad hoc argu-
mentū propriè pertinet huius modi dilucidatio. Pro Q. Gallo.] Hic oratio nō extat. Et locus hic
Hieronymi mihi uidet non omnino [illegible] mendo. Quātos is plausus & clamores mo.] Rei tam
absurdæ, tamē uulgus applaudebat. Plinius in epistola quadā: Scito, inquit, eum pessime dicere, qui
maxime laudabit. Id nunq; magis uerū fuit, q; his tēporibus. Vestes pullas æque deuita.] Pulla
nigra dicunt. Vnde pullati, qui lugent, quod in luctu nigris uterent. Cōtra, cādida olim principum
erant ac triumphantium. Sordes.] Inter ornatū & sordes, media est mundicies. Non absque
B amictu lineo.] Lineorū usum olim uix uiro dignū habitū, superius indicatū est: & de precio lineo-
8 rum, multa Plinius. Vt matronarū in eo sæculi protrahant.] Est & altera lectio: Vt maiores in
eo piscículi protrahant: sed prior mihi magis arridet, quanq; nec illa prorsus uacare mendo uidetur.

Hoc non est osculū porrigere.] Olim osculo salutabāt, cōsul imperatorē, discipulus præcepto-
rem. Quæ frumento cōficit.] Plin. lib. 14. cap. ultimo: Est & Occidētis populis sua ebrietas, fru-
ge madida. Hunc potū Galli ceruisiā uocabāt, Hispani cheliā, Aegyptij zuthum. Cum faui de-
coquuntur.] Hydromeli significat, quod fit ex aqua & melle tantū. Vide Plin. lib. 14. cap. 17. Hoc
utebant Phryges. Siue pomorū succo.] Hoc pomariū uocant. Vergilius: Atq; acidis imitant
uitea sorbis. Aut palmularū fructus.] Hoc genere Parthi quondā utebant, & Indi, & Oriens to
tus, autore Plinio. Coctisq; frugibus.] Nam fit ex alijs quoq; herbis & leguminibus. De his ui-
de Plin. lib. 14. cap. 16. Et nescio an apud nos.] Græcus senarius sic habet: παχεῖα γασὴρ λεπτὸν
ὑπνοῖ νόον: id est, pinguis uenter, tenuē non parit mentē. Et si mauis carmen reddi carmine: Subti-
le pectus uenter obesus non parit. Porrò quod Hieronymus solicitus est de uenustate Græcanici
carminis, sciat lector lepôrē esse in ambiguitate harū uocū, pinguis & tenuis. Nam pingue ut signifi
cat obesum, ita stupidū ac tardū ac hebetē significat. Ltē tenue significat macilentū & subtile. Nā dici
tur tenue corpus. Et Horatius in Satyris, res tenues dixit acutas ac subtiles. Quū igitur dicit, uenter
pinguis, obesum significat: quū ait, mentē tenuē, acutā intelligit: & deflexit, alludēs tamē interim ad
9 uocē pinguis. Non calice sorbere, sed concha.] Vergil. Vt concha bibat, & Sarrano dormiat
ostro. Est aūt delicioſius concha bibere, q̄ calice. Phylacteria.] Dicunt extremæ uestium oræ,
quod eas tueant ac seruēt: uel potius quod in his seruarent mādata legis, inscripta, ne exciderēt ani
mo. Iusserat enim Moses, ut in quatuor angulis palliorū, Hebræi hyacinthinas fimbrias facerent: ut
sicut circūcisio in corpore, ita hoc in ueste esset signū Israelitæ. Itaq; superstitiosi faciebāt grādes fim
brias, & acutissimas in eis spinas ligabant, ut uel sic admonerent cultus diuini. Quanq; phylacteria
quidā putāt mēbranas, in quibus descriptū Moysi decalogū in fronte gestabāt. Quē morē & ad sua
quoq; tempora durasse, scripsit Hieronymus in Matthæum. His cœli plagis includere, hæc re
quadriga.] Alludit ad quadrigam Helisæi prophetæ, de qua Reg. 4. cap. 13. Hippocrates.] Ex-
tat hoc Hippocratis sacramētum in libris medicorum: & uulgatius est, quàm ut hic sit referendum.

Beatius est dare.] Hæc sententia citatur Actuū cap. 20. in eundem sensum à diuo Paulo. De
monoga.] γάμος Græce cōiugiū uocat, μόνος solus. Non admittit autē ad sacerdotiū, cui bis sit du-
cta uxor, etiam si alteram habuerit ante baptismum: quanq; antiquitus sacerdotes non uocabantur

nisi episcopi,& ijdem presbyteri,tametsi postea presbyteri cœperunt à sacerdote distingui. Et δηγαμοι Græcis dicuntur,quibus bis ducta est uxor, non bigami. C

ANTIDOTVS.

ALIVD. In eadem, probat legem imperatoriam, qua cautum erat olim, ne monachi aut clerici caperent hæreditates, cum ea tamen iniqua uideatur. Rursum inuuit idem ab Euangelio præcipi, quod leges imperatoriæ iubebant,quum ait: Et quasi maiora sint imperatorum scita,quàm Christi: leges timemus,Euangelia contemnimus.

ALIVD. Quod autem sequitur: Gloria episcopi est,pauperũ opibus prouidere,ignominia omnium sacerdotum est,proprijs studere diuitijs, non omnino condemnat sacerdotes qui diuitias habent,sed qui illis student. Studemus autem ei rei,quam plurimi facimus, quamq; magno conatu nobis parare contendimus. Condemnat & episcopos, qui in profanos & impios usus colligunt opes, quas in pauperũ sustentationem oportebat recondi. Postremo in hisce rebus habenda est ratio temporum. Permultum enim interest inter primam illam ac rudem Christi ecclesiam,& hanc nostri temporis. Tunc omnibus huius mundi cõmodis destituta, solis Christi pollebat opibus: atq; his tanto gloriosius florebat, quo longius ab illis aberat. Deinde paulatim accesserunt opes, accesit principum iam Christianorum fauor: deniq; accesit census, accesit imperiũ, quæ res an cum Christi philosophia cohæreant,aliorum esto iudicium. Nos scholia scribimus,non dogmata. Certe piarũ mentium est optare, ut his posteaquam contigerunt, posteaq; recepta sunt,si non possunt abijcere, non ad fastum ac libidinem,sed ad publicam ecclesiæ utantur utilitatem, & habeant uelut non habẽtes: nec putent ea ad ornandam Christi religionem, sed ad onerandam magis pertinere. Proinde ueteres illi sancti uiri,quoniam propiores erant apostolorum temporibus, & adhuc spirabant purum illum,& nullis mundi bonis inquinatum Christum, permulta scripserũt, ab horum temporum forma longe lateq; discrepantia, ueluti Hieronymus, Ambrosius, Bernardus, ut omittam Græcos omneis: quæ tamen non conuenit statim in calumniam uocare,sed potius ad uitæ correctionem trahere: & magis habere suspectos mores nostros,qui tantopere dissideant à sanctissimorum uirorum monitis,qui Christi & apostolorum sequuti decreta: qui Christi afflati spiritu,ea prodiderũt,cum quibus an nostra concinant decreta nescio, certe non concordat uita. Eamq; uitæ rationem instituamus, ut non sit necesse Christi doctrinam ad nostros mores,& ad hominum traditiones detorquere: sed potius ad uerum illud ac sincerum Christi archetypum,nostram uitam omnẽ,nostraq; instituta accommodemus. Neq; uero dubito, quin complures sint bonæ mentis episcopi, atq; in primis hic noster Leo decimus,uir omnibus egregijs Pontificis dotibus egregie cumulatus,permulta uideant,quę uelint mutari: sed occurrantibus animo tot negocij difficultatibus,uerentur ne parum feliciter tentata remedia,uergant in maius periculum,magis optantes quod optimum sit,quàm exigentes: & quod ipsi quoq; Paulo iam tum accidit, præscribentes: non quod Christo sit proximum, sed quod ab his temporibus possit obtineri. D

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Heliodorum monachũ & episcopum consolatur super morte Nepotiani monachi & presbyteri, ex sorore

A ex sorore nepotis. Ac primum post propositum argumentũ, expatiatur in locum iucundum ac plenum affectibus, de morte à Christo deuicta. Deinde consolationem aggrediens, uarijs exemplis ostendit, quatenus Christiano sit in amicorum morte dolendum. Deinde intermissa consolatione, Nepotiani laudes partibus demonstratiui generis explicat. Post regrediens ad intermissam consolationem, ostensa miseria & breuitate huius uitæ, tum autem publica calamitate temporum, hortatur ad contemptum uitæ, & ad morum correctionem.

HIERONYMI AD HELIODORVM

epitaphium Nepotiani.

1 GRandes materias, ingenia parua non sustinent, & in ipso conatu ultra uires ausa, succumbũt: quantoq; maius fuerit, quod dicendũ est, tanto magis obruitur, qui magnitudinẽ rei uerbis non potest explicare. Nepotianus meus, tuus, noster, imò Christi: & quia Christi, idcirco plus noster, reliquit senes,
2 desiderij sui iaculo uulneratos,& intolerabili dolore confectos. Quem hæredem putauimus, funus tenemus. Cui iam meum desudabit ingeniũ? Cui literulæ placere gestient?
3 Vbi est ille ῥηγοσιώκτης noster, & cygneo canore uox dulcior? Stupet animus, manus tremit, caligant oculi, lingua balbutit. Quicquid dixero, quia ille non audit, mutum uidetur. Stilus ipse quasi dissentiens, & cera subtristior, uel rubigine, uel situ obducitur. Quotiescunq; nitor in uerba prorumpere, & super tumulũ eius, epitaphij huius flores spargere, totiens implentur oculi,& renouato dolore totus in funere sum. Moris quon
4 dam fuit, ut super cadauera parentũ defunctorũ in concione pro rostris laudes liberi decerent,& instar lugubriũ carminũ ad fletus, & gemitus audientiũ pectora concitarent. En rerum in nobis ordo mutatus est, & in calamitatẽ nostram perdidit sua iura natura. Quod exhibere senibus iuuenis debuit, hoc iuueni exhibemus senes. Quid igitur faciã? Iungã tecũ lachrymas? Sed Apostolus prohibet, Christianorũ mortuos, dormientes uo
5 cans. Et dns in Euangelio. Non est, inquit, mortua puella, sed dormit. Lazarus quoq;
B quia dormierat, suscitatus est. Læter & gaudeam, quia raptus est, ne malicia mentẽ eius mutaret, quia placuerat deo anima illius? Sed inuito & repugnanti per genas lachrymæ fluunt,& inter præcepta uirtutũ resurrectionisq; spem, credulã mentẽ, desiderij frangit
6 affectus. O mors quæ fratres diuidis,& amore sociatos, crudelis ac dura dissocias. Addu xit urentẽ uentũ dominus de deserto ascẽdentẽ, qui siccauit uenas tuas, & desolauit fon
7 tem tuum. Deuorasti quidem Ionam,sed & in utero tuo uiuus fuit. Portasti quasi mortuum, ut tempestas mundi conquiesceret: & Niniue nostra, illius præconio saluaretur.
8 Ille ille te uicit, ille te iugulauit. Fugitiuus propheta, qui reliquit domũ suã, dimisit hereditatẽ suam, dedit dilectã animã suam in manibus quęrentiũ eũ. Qui per Osee quondam tibi rigidus minabatur: Ero mors tua ò mors: ero morsus tuus inferne. Illius morte, tu mortua es: illius morte, nos uiuimus. Deuorasti,& deuorata es, Dumq; assumpti corporis solicitaris illecebra,& auidis faucibus prędam putas: interiora tua, adunco dente cõ
9 fossa sunt. Gratias tibi Christe saluator, tua agimus creatura, quod tam potentẽ aduersariũ nostrũ dum occideris, occidisti. Quid ante miserius homine, qui æternæ mortis ter-
10 rore prostratus, uiuendi sensum ad hoc tantũ acceperat, ut periret? Regnauit enim mors ab Adã usq; ad Moysen, etiã super eos, qui non peccauerunt, in similitudinẽ pręuaricationis Adæ. Si Abrahã Isaac & Iacob in inferno, quis in cœlorũ regno? Si amici tui sub pœna offendentis Adam, & qui non peccauerant, alienis peccatis tenebantur obnoxij: quid de his credendum est, qui dixerunt in cordibus suis, non est deus? Qui corrupti & abominabiles facti sunt, in uolũtatibus suis? Qui declinauerũt, simul inutiles facti sunt, nõ est q faciat bonũ, nõ est usq; ad unũ? Quod si Lazarus uidet in sinu Abrahæ, locoq; refrigerij, qd simile infernus & regna cœlorũ? Ante Christũ Abrahã apud inferos, post Christum latro in paradiso. Et idcirco in resurrectione eius multa dormientiũ corpora
11 surrexerunt, uisaq; sunt in cœlesti Hierusalem. Tuncq; impletũ est illud elogium: Surge qui dormis,& eleuare,& illuminabit te Christus. Ioãnes Baptista in eremo personat:

Pœniten-

Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnũ cœlorũ. A diebus enim Ioannis Baptiſtæ c
regnũ cœlorũ uim patitur, & uiolẽti diripiunt illud. Flãmea illa romphea cuſtos paradi
ſi, & præſidẽtia foribus cherubim, Chriſti reſtincta & reſerata ſunt ſanguine. Nec mirũ
hoc nobis in reſurrectione promitti, quũ omnes qui in carne, non ſecundũ carnẽ uiui-
mus, municipatũ habeamus in cœlo, & hic adhuc poſitis dicatur in terra: Regnũ dei in-
tra uos eſt. Adde quod ante reſurrectionẽ Chriſti, notus tantũ in Iudæa erat deus, in Iſ- 12
rael magnũ nomẽ eius. Et ipſi qui nouerant eũ, tamẽ ad inferos trahebãtur. Vbi tũc to- 13
tius orbis homines, ab India uſq; ad Britanniã, à rigida ſeptẽtrionis plaga, uſq; ad feruo
res Atlantici oceani, tam innumerabiles populi & tantarũ gentiũ multitudines. Quàm
uariæ linguis, habitu tam ueſtis & armis piſciũ ritu ac locuſtarũ, & uelut muſcæ & culi-
ces cõterebantur, (Abſq; noticia enim ſui creatoris, omnis homo pecus eſt) nunc paſ-
ſionẽ Chriſti, & reſurrectionẽ eius, cunctarũ gentiũ & uoces & literæ ſonant. Taceo de
Hebræis, Græcis, & Latinis, quas nationes ſuæ crucis titulo dominus dedicauit. Immor
talẽ animã, & poſt diſſolutionẽ corporis ſubſiſtentẽ, quod Pythagoras ſomniauit, De- 14
mocritus non credidit, in cõſolationẽ damnationis ſuæ Socrates diſputauit in carcere, 15
Indus, Perſa, Gothus, Aegyptius philoſophãtur. Beſſorũ feritas, & pellitorũ turba po- 16
pulorũ, qui mortuorũ quondã inferijs homines immolabant, ſtridorẽ ſuũ in dulce cru 17
cis fregerũt melos, & totius mundi una uox eſt Chriſtus. Quid agimus anima? Quo nos 18
uertimus? Quid primũ aſſumimus? Quid tacemus? Exciderũt ne tibi præcepta rhetorũ?
& occupata luctu, oppreſſa lachrymis, præpedita ſingultibus, dicẽdi ordinẽ non tenes?
Vbi illud ab infantia ſtudiũ literarũ, & Anaxagoræ, ac Telamonis ſemper laudata ſen- 19
tentia? Sciebã me genuiſſe mortalẽ. Legimus Crantorẽ, cuius uolumen ad confouendũ 20
dolorẽ ſuum, ſequutus eſt Cicero. Platonis, Diogenis, Clitomachi, Carneadis, Poſido-
nij ad ſedandos luctus opuſcula percurrimus: qui diuerſis ætatibus, diuerſorũ luctum,
uel libris, uel epiſtolis minuere ſunt conati, ut etiã ſi noſtrum areret ingeniũ, de illorum D
poſſet fontibus irrigari. Proponunt innumerabiles uiros, & maxime Periclẽ & Xeno- 21
phontẽ Socraticũ, quorum alter amiſsis duobus filijs, coronatus in concione diſſeruit:
alter quum ſacrificans filiũ audiſſet occiſum depoſuiſſe coronã dicitur, & eandẽ capiti
repoſuiſſe, poſtq; fortiter in acie dimicantẽ reperit concidiſſe. Quid memorẽ Romanos
duces, quorũ uirtutibus quaſi quibuſdã ſtellis, Latinæ micant hiſtoriæ? Puluillus capito
lium dedicans, mortuũ ut nunciabatur ſubito filium, ſe iuſsit abſente ſepeliri. L. Paulus 22
ſeptem diebus inter duorũ exequias filiorũ triumphans urbem ingreſſus eſt. Prætermit
to Maximos, Catones, Gallos, Piſones, Brutos, Scæuolas, Metellos, Scauros, Martios, 23
Craſſos, Marcellos, atq; Aufidios, quorũ non minor in luctu quàm in bellis uirtus fuit, 24
& quorum orbitates in conſolationis libro Tullius explicauit, ne uidear potius aliena 25
quàm noſtra queſiſſe. Quanquã & hęc in ſuggillationẽ noſtri breuiter dicta ſint, ſi non 26
præſtet fides quod exhibuit infidelitas. Igitur ad noſtra ueniamus. Non plangam cum Ia
cob & Dauid filios in lege morientes, ſed cum Chriſto in Euangelio recipiam reſurgen
tes. Iudæorũ luctus, Chriſtianorũ gaudium eſt. Ad ueſperam demorabitur fletus, & ad 27
matutinum lætitia. Nox præceſit, dies autẽ appropinquauit. Vnde & Moyſes moriens 28
plangitur. Ieſus abſq; funere & lachrymis in monte ſepelitur. Quicquid de ſcripturis ſu
per lamentatione dici poteſt, in eo libro quo Paulã Romę conſolati ſumus, breuiter ex-
plicauimus. Nunc nobis per aliã ſemitã ad eundem locũ perueniendũ eſt, ne uideamur
prætrita & abolita quondam calcare ueſtigia. Scimus quidem Nepotianũ noſtrum eſſe
cum Chriſto, & ſanctorũ mixtũ choris, quod hic nobiſcũ eminus rimabatur in terris,
& æſtimatione querebat, ibi uidentẽ cominus dicere: Sicut audiuimus, ſic & uidimus,
in ciuitate domini uirtutũ, in ciuitate dei noſtri: ſed deſiderium abſentiæ eius ferre non
poſſumus, nõ illius, ſed noſtrã uicẽ dolẽtes. Quãto ille felicior, tanto amplius nos in do-
lore, quod tali caremus bono. Flebãt & ſorores Lazarũ, quem reſurrecturũ nouerant. 29

Et ut

A Et ut ueros hominis exprimeret affectus, ipſe ſaluator plorauit quẽ reſuſcitaturus erat.
Apoſtolus quoq; eius qui dixit: Cupio diſſolui & eſſe cũ Chriſto, Et inibi: Mihi uiuere
Chriſtus eſt, & mori lucrũ: gratias agit, quod Epaphras de mortis ſibi uicinia redditus
ſit, ne haberet triſtitiã ſuper triſtitiam, non incredulitatis metu, ſed deſiderio charitatis.
Quanto magis tu & auũculus & epiſcopus, hoc eſt, & in carne & in ſpiritu pater: doles
abeſſe uiſcera tua, & quaſi à te diuulſa ſuſpiras? Sed obſecro, ut modũ adhibeas in dolo
re, memor illius ſententię: Ne quid nimis: Obligatoq; parumper uulnere, audias laudes
eius, cuius ſemper uirtute lætatus es. Nec doleas, q̃ talẽ amiſeris, ſed gaudeas, q̃ talẽ ha-
30 bueris. Et ſicut hi q̃ in breui tabella terrarũ ſitus pingũt, ita in paruo iſto uolumine cer-
nas adumbrata, nõ expreſſa ſigna uirtutũ: Suſcipiasq; à nobis nõ uires, ſed uoluntatem.
Præcepta ſunt rhetorũ, ut maiores eius qui laudandus eſt, & eorũ geſta altius repetantẽ,
ſicq; ad ipſum per gradus ſermo perueniat, quo uidelicet, auitis paternisq; uirtutib. illu
ſtrior fiat, & aut nõ degeneraſſe à bonis, aut mediocres ipſe ornaſſe uideatur. Ego car-
nis bona, quæ ſemper & ipſe cõtempſit, in animæ laudibus nõ requirã: Nec me iactabo
31 de genere, id eſt, de alienis bonis, cũ Abrahã & Iſaac ſancti uiri, Iſmaelẽ, & Eſau peccato
res genuerint: & è regione, Iepte in catalogo iuſtorũ Apoſtoli uoce numeratus, de me-
retrice ſit natus. Anima, inquit, quæ peccauerit, ipſa morietur. Ergo quæ non peccaue-
rit, ipſa uiuet. Nec uirtutes, nec uitia parentũ, liberis imputantẽ. Ab eo tẽpore cenſemur,
ex quo in Chriſto renaſcimur. Perſequutor eccleſiæ, & mane lupus rapax Beniamin, ad
32 ueſperã diuidit eſcã, Ananiæ oui ſubmittẽs caput. Igitur & Nepotianus noſter, quaſi in-
fantulus uagiẽs, & rudis puer, ſubito nobis, quaſi de Iordane naſcat. Alius forſitan ſcri-
beret, q̃ ob ſalutẽ illius orientẽ eremũq; dimiſeris, & me chariſsimũ ſodalẽ tuũ, redeũdi
ſpe lactaueris, ut primũ, ſi fieri poſſet, ſororẽ cũ paruulo uiduã: deinde, ſi cõſiliũ illa re-
B ſpueret, ſaltẽ nepotẽ dulciſsimũ cõſeruares. Hic eſt enim ille de quo tibi quondã uatici-
natus ſum, licet paruulus ex collo pẽdeat nepos. Referet, inquã, alius, quod in palatij mi-
litia, ſub chlamyde & cãdenti lino, corpus eius cilicio tritũ ſit, quod ſtans ante ſeculi po
teſtates, lurida ieiunijs ora portauerit, quod adhuc ſub alterius indumẽtis, alteri milita-
uerit, & ad hoc habuerit cingulũ, ut uiduis, pupillis, orphanis, oppreſsis, miſerisq; ſub-
33 ueniret. Mihi nõ placẽt dilationes iſtæ imperfectæ ſeruitutis dei: Et Centurionẽ Corne-
liũ, ut lego iuſtũ, ſtatim audio baptizatũ. Veruntamẽ uelut incunabula quædã naſcentis
fidei cõprobemus, ut qui ſub alienis ſignis deuotus miles fuit, donãdus laurea ſit, poſtq̃
ſuo regi cœperit militare. Baltheo poſito habituq; mutato, quicquid caſtrenſis peculij
fuit, in pauperes erogauit. Legerat enim: Qui uult perfectus eſſe, uendat omnia quæ ha-
bet, & det pauperibus, & ſequatur me. Et iterũ: Non poteſtis duobus dominis ſeruire,
deo & mammonæ. Excepta uili tunica, & operimẽto pari, quo tecto tantũ corpore fri-
gus excluderet, nihil ſibi amplius reſeruauit. Cultus ipſe, prouinciæ morẽ ſequens, nec
mundicijs nec ſordibus notabilis erat. Cũq; arderet quotidie, aut ad Aegypti monaſte-
34 ria pergere, aut Meſopotamiæ uiſere choros, uel certe inſularũ Dalmatiæ, quæ Altino
tantũ freto diſtant, ſolitudines occupare, auunculũ pontificẽ deſerere non audebat, tot
in illo cernẽs exẽpla uirtutũ, domiq; habẽs unde diſceret. In uno atq; eodem & imitabatẽ
monachũ, & epiſcopũ uenerabatur. Non, ut pleriſq; accidere ſolet, aſsiduitas familiari-
tatẽ, familiaritas cõtemptũ illius fecerat, ſed ita eũ colebat, quaſi parentẽ: ita admirabatẽ,
quaſi quotidie nouũ cerneret. Quid multa? Fit clericus, & per ſolitos gradus presbyter
ordinatur. Ieſu bone, qui gemitus, qui eiulatus, quæ cibi interdictio, quæ fuga oculorũ
omniũ. Tum primũ & ſolũ auunculo iratus eſt. Querebatur ſe ferre non poſſe, & iuue-
nilẽ ætatẽ incõgruã ſacerdotio cauſabatur. Sed quãto magis repugnabat, tanto magis in
ſe ſtudia omniũ concitabat, & merebatẽ negando, quod eſſe nolebat: eoq; dignior erat,
35 quo ſe clamabat indignũ. Vidimus Timotheũ noſtri temporis, & canos in ſapientia, e-
lectumq; à Moyſe presbyterũ, quem ipſe ſciret eſſe presbyterum. Igitur clericatum non

honorem

honorē intelligens,ſed onus,primā curā habuit,ut humilitate ſuperaret inuidiā. Deinde ut nullā obſcœni in ſe rumoris fabulā daret,ut qui mordebantur ad ætatē eius,ſtupe rent ad cōtinentiā,ſubuenire pauperibus,uiſitare languentes,prouocare hoſpitio,leni re blanditijs,gaudere cum gaudentibus,flere cum flentibus.Cæcorū baculus, eſurientiū cibus,ſpes miſerorū, ſolamē lugentiū fuit.Ita in ſingulis uirtutibus eminebat, quaſi cæteras non haberet.Inter presbyteros & coæquales,primus in opere,extremus in ordine.Quicquid boni fecerat,ad auunculū referebat. Si quid forte aliter euenerat q̄ putarat,illū neſcire,ſe erraſſe dicebat.In publico epiſcopū,domi patrē nouerat: grauitatē morū,hilaritate frontis tēperabat. Gaudiū in riſu,non cachinnū intelligeres. Virgines & uiduas Chriſti honorare ut matres, hortari ut ſorores, cum omni caſtitate.Iam uero poſtq̄ domū ſe cōtulerat,& relicto foris clerico,duritiæ ſe tradiderat monachorū:creber in orationibus,uigilās in precādo.Lachrymas deo, nō hominib.offerebat, ieiunia in aurigæ modū pro laſſitudine & uirib. corporis attēperabat. Mēſæ auūculi intererat, & ſic appoſita quæq; libabat, ut & ſuperſtitionē fugeret, & cōtinentiā ſeruaret. Sermo eius per omne cōuiuiū de ſcripturis aliquid proponere,libēter audire,reſpōdere uerecūde,recta ſuſcipere,praua nō acriter cōfutare,diſputantē cōtra ſe magis docere, q̄uincere.Et ingenuo pudore,qui ornabat ætatē,quid cuius eſſet, ſimpliciter confiteri.Atq; in hūc modū eruditionis gloriā declinādo,eruditiſsimus habebatur. Illud,aiebat,Tertulliani,iſtud Cypriani,hoc Lactātij,illud Hilarij eſt,Sic Minutius Felix,ita Victorinus, 36
in hūc modū eſt loquutus Arnobius. Me quoq;,quia pro ſodalitate auūculi diligebat, interdū proferebat in mediū. Lectioneq; aſsidua, & meditatione diuturna, pectus ſuū bibliothecā fecerat Chriſti. Quoties ille trāſmarinis epiſtolis deprecatus eſt, ut aliqd ad ſe ſcriberē? Quotiēs nocturnū de Euāgelio petitorē,& interpellatricē duri iudicis mihi 37
uiduā exhibuit? Cūq; ego ſilētio magis q̄ literis denegarē,& pudore reticētis, pudorem ſuffunderē poſtulātis:auūculū mihi oppoſuit precatorē, q̄ & liberius pro alio peteret, D
& pro reuerētia ſacerdotij facilius impetraret. Feci ergo quod uoluit, & breui libello, amicitias noſtras æternæ memoriæ cōſecraui.Quo ſuſcepto Crœſi opes, & Darij diuitias ſe uiciſſe iactabat.Illū oculis,illū manibus, illū ſinu, illū ore tenebat. Cūq; in ſtratu frequēter euolueret,ſuper pectus ſoporati,dulcis pagina decidebat. Si uero peregrinorū,ſi amicorū quiſpiā uenerat, lætabatur noſtro ſuper ſe teſtimonio. Et quicqd minus in opuſculo erat,diſtinctione moderata,& pronunciationis uarietate pēſabat,ut in recitando illo,ipſe uel placere quotidie,uel diſplicere uideretur. Vnde hic feruor, niſi ex amore dei? Vnde legis Chriſti indefeſſa meditatio, niſi ex deſiderio eius qui legē dedit? Alij nummū addāt nūmo, & marſupiū ſuffocātes, matronarū opes uenētur obſequijs: 38
ſint ditiores monachi,q̄ fuerāt ſeculares: poſsideāt opes ſub Chriſto paupere, quas ſub locuplete diabolo nō habuerāt:& ſuſpiret eos eccleſia diuites, quos tenuit mūdus ante mēdicos.Nepotianus noſter aurū calcās,ſchedulas cōſectatur.Sed ſicut ſui in carne cō temptor eſt,& paupertate incedit ornatior:ita totū animæ inueſtigat ornatū. Ad cōparationē quidē ſuperiorū modica ſunt,quæ dicturi ſumus,ſed & in paruis idē animus oſtēditur.Vt enim creatorē nō in cœlo tantū miramur,& terra,ſole,oceano,elephantis, camelis,equis,bubus,pardis,urſis,leonibus,ſed & in minutis quoq; animalibus, formica,culice,muſcis,uermiculis,& iſtiuſmodi genere, quorū magis ſcimus corpora q̄no- 39
mina,eandēq; in cunctis ueneramur ſolertiā:ita mēs Chriſto dedita,æque & in maioribus,& in minoribus intēta eſt, ſciens etiā pro ocioſo uerbo reddendā eſſe rationē.Erat ergo ſolicitus,ſi niteret altare,ſi parietes abſq; fuligine, ſi pauimenta terſa, ſi ianitor creber in porta,uela ſemper in oſtijs,ſi ſacrariū mundū, ſi uaſa luculēta, & in oēs cęremonias pia ſolicitudo diſpoſita,nō minus nō maius negligebat officiū.Vbicūq; eū quæreres,in eccleſia inuenires.Nobilē uirū Q.Fabiū miratur antiquitas, qui etiā Romanę ſcriptor hiſtoriæ eſt, ſed magis ex pictura q̄ ex literis nomen inuenit: & Beſelehel noſtrum
plenum

A plenū ſapiētia,et ſpiritu dei,ſcriptura teſtaī.Hyrā quoq; filiū mulieris Tyriæ,quod alter
40 tabernaculi,alter tēpli ſupellectilē fabricati ſint.Quō em̄ lætæ ſegetes,& uberes agri,interdū culmis,ariſtisq; luxuriāt:ita p̄clara ingenia, & mēs plena uirtutibus,in uariarū artiū redundat elegantiā.Vnde & apud Græcos philoſophus ille laudaī,q̄ omne quo ute-
41 rētur uſq; ad palliū & anulū,manu ſua factū gloriatus eſt.Hoc idē poſſumus, & de iſto dicere,qui baſilicas eccleſiæ,& martyrū cōciliabula,diuerſis floribus,& arborū comis,uitiūq; pampinis adūbrarit,ut quicquid placebat in eccleſia, tam diſpoſitione quām uiſu, presbyteri laborē & ſtudiū teſtaret.Macte uirtute,cuius talia principia, qualis finis erit? O miſerabilis humana cōditio,& ſine Chriſto uanū omne quod uiuimus. Quid te ſubtrahis? quid tergiuerſaris oratio? Quaſi em̄ mortē illius differre poſsimus, & uitā facere lōgiorē,ſic timemus ad ultimū peruenire.Omnis caro fœnū,& omnis gloria eius quaſi flos fœni. Vbi nunc decora illa facies, ubi totius corporis dignitas, quo ueluti pulchro
42 indumēto,pulchritudo animæ ueſtiebaī? Marceſcebat proh dolor flante auſtro liliū,& purpura uiolæ,in pallorē ſenſim migrabat.Cūq; febrib. æſtuaret,& uenarū fontes hauriret calor,laſſo anhelitu triſtē auunculū cōſolabaī. Lætus erat uultus,& uniuerſis circa plorantibus,ſolus ipſe ridebat.Proijcere palliū,manus extēdere,uidere quod alij nō uidebāt,& quaſi in occurſum ſe erigens,ſalutare uenientes.Intelligeres illū nō emori,ſed emigrare,& mutare amicos,non relinquere.Voluunt̄ per ora lachrymæ, & obfirmato animo,non queo dolorē diſsimulare quē patior.Quis crederet in tali illū tēpore noſtrę neceſsitudinis recordari,& luctante anima,ſtudiorū ſcire dulcedinē? Apprehēſa auunculi manu,hāc,inquit,tunicā,qua utebar in miniſterio Chriſti,mitte dilectiſsimo mihi, ætate patri,fratri collegio:& quicquid à te nepoti debebaī affectus,in illū trāsfer, quem
43 mecū pariter diligebas.Atq; in talia uerba defecit,auunculū manu,me recordatione cō trectās.Scio,quod nolueris amorē in te ciuiū ſic probare, & affectū patriæ magis quæ-
B ſiſſe in proſperis.Sed huiuſcemodi officiū in bonis iucundius eſt,in malis gratius.Tota hunc ciuitas,tota planxit Italia. Corpus terra ſuſcepit, anima Chriſto reddita eſt.Tu nepotē quærebas,Eccleſia ſacerdotē. Præceſsit te ſucceſſor tuus. Quod tu eras, ille poſt te iudicio omniū merebaī. Atq; ita ex una domo duplex pontificatus egreſſa eſt dignitas, dū in altero gratulatio eſt, quod tenuerit: in altero mœror, quod raptus ſit, ne teneret. Platonis ſentētia eſt,omnē ſapientiū uitā,meditationē eſſe mortis. Laudant hoc philoſo
44 phi,& in cœlum uſq; ferūt. Sed multo fortius Apoſtolus:Quotidie,inquit,morior per gloriā noſtrā.Aliud eſt enim conari,aliud agere, aliud uiuere moriturū, aliud mori uicturū.Ille moriturus eſt ex gloria, iſte moriī ſemper ad gloriā. Debemus igitur, & nos animo præmeditari,quod aliquādo futuri ſumus,& quod uelimus nolimus, abeſſe longius non poteſt.Nam ſi nongentos uitæ excederemus annos, ut ante diluuium uiuebat
45 humanū genus,& Mathuſalem nobis tempora donarentur: tamen nihil eſſet præterita longitudo,quæ eſſe deſiſſet.Etenim inter eum qui decem uixit annos,& eum qui mille: poſtquam idem uitæ finis aduenerit,& irrecuſabilis mortis neceſsitas, tranſactum omne tantundem eſt, niſi quod ſenex magis onuſtus peccatorum faſce proficiſcitur.
46 Optima quæq; dies miſeris mortalibus æui · Prima fugit,ſubeunt morbi,triſtisq; ſenectus, Et labor,& duræ rapit inclementia mortis. Neuius poeta:Pati,inquit,neceſſe eſt multa mortalem mala.Vnde & Niobam,quia multū fleuerit,in lapidem & diuerſas beſtias cōmutatam finxit antiquitas. Et Heſiodus natales hominū plangēs, gaudet in
47 funere,prudenterq; Ennius Plebes,ait,in hoc regi anteſtat loco, licet Lachrymare plebi,regi honeſtate non licet. Vt regi,ſic epiſcopo,imò minus epiſcopo quām regi. Ille enim nolentibus præeſt,hic uolentibus:ille terrore ſubijcit,hic ſeruituti donaī:ille corpora cuſtodit ad mortē,hic animas ſeruat ad uitā.In te oculi omniū diriguntur, domus tua,& cōuerſatio,quaſi in ſpecula cōſtituta,magiſtra eſt publicæ diſciplinæ.Quicqd feceris,id ſibi omnes faciendū putant.Caue ne cōmittas, quod aut q̄ reprehēdere uolunt,

digne laceraſſe uideanť, aut q imitari, coganť delinquere. Vince quantũ potes, imò plus c
q̃ potes, mollicię animi tui, & ubertim fluentes lachrymas reprime, ne grandis pietas in
nepotẽ, apud incredulas mentes, deſperatio putet in deũ. Deſiderãdus eſt tibi quaſi ab-
ſens, non quaſi mortuus, ut illũ expectare, non amiſiſſe uidearis. Verũ quid ago, medẽs
dolori, quẽ iam reor & tẽpore & ratione ſedatũ, ac non potius replico tibi uicinas regũ
miſerias, & noſtri temporis calamitates: ut non tam plangendus ſit, qui hac luce caru-
erit, q̃ gratulandũ ei, qui de tantis malis euaſerit? Cõſtãtius Arianæ fautor hæreſeos, dum
cõtra inimicũ paratť, & cõcitus fertur ad pugnã: in Mopſi uiculo moriẽs, magno dolore 48
hoſti reliquit imperiũ. Iulianus proditor animæ ſuæ, & Chriſtiani iugulator exercitus,
Chriſtũ ſenſit in Media, quẽ primũ in Gallia denegarat: dumq; Romanos ppagare uult
fines, perdidit propagatos. Iouinianus guſtatis tantũ imperialibus bonis, fœtore pruna 49
rũ ſuffocatus interijt: oſtendens omnibus, quid ſit humana potentia. Valentinianus ua-
ſtato genitali ſolo, & inultã patriã derelinquens, uomitu ſanguinis extinctus eſt. Huius
germanus Valens Gotthico bello uictus in Thracia: eundẽ locũ & mortis habuit, & ſe- 50
pulchri. Gratianus ab exercitu ſuo proditus, & ab obuijs urbibus nõ receptus, ludibrio
hoſti fuit: cruentæq; manus ueſtigia, parietes tui Lugdune teſtantur. Adoleſcẽs Valen- 51
tinianus & penè puer, poſt fugã, poſt exilia, poſt recuperatũ multo ſanguine imperium,
haud procul ab urbe fraternæ mortis cõſcia, necatus eſt: & cadauer exanime ſuſpendio
infamatũ. Quid loquar de Procopio, Maximo, Eugenio, qui utiq; dum rerũ potirẽtur,
terrori gentibus erant? Omnes capti ſteterunt ante ora uictorũ, & (quod potentiſsimis
quondã, miſerrimũ eſt) prius ignominia ſeruitutis, q̃ hoſtili mucrone cõfoſsi ſunt. Di-
cat aliquis: Regũ talis cõditio eſt, feriuntq; ſummos Fulgura montes. Ad priuatas ue-
niã dignitates, nec de his loquar qui bienniũ excedunt, atq;, ut cæteros prætermittã, ſuf-
ficit nobis triũ nuper conſulariũ diuerſos exitus ſcribere. Abundantius egens Pityunte 52
exulat. Ruffini caput pilo Cõſtantinopolim geſtatũ eſt, & abſciſſa manus dextera ad de- D
decus inſatiabilis auariciæ, oſtiatim ſtipẽ mendicauit. Timaſius præcipitatus repente de
altiſsimo dignitatis gradu, euaſiſſe ſe putat, quod Aſſæ uiuit inglorius. Non calamitates
miſerorũ, ſed fragilẽ humanæ cõditionis narro ſtatũ. Horret animus temporũ noſtro-
rum ruinas perſequi. Viginti & eo amplius anni ſunt, quod inter Conſtantinopolim, & 53
alpes Iulias, quotidie Romanus ſanguis effundiť. Scythiã, Thraciã, Macedoniã, Darda-
niã, Daciã, Theſſalonicã, Achaiã, Epiros, Dalmatiã, cunctasq; Pannonias Gotthus, Sar
mata, Quadus, Alanus, Hunni, Vuandali, Marcomanni, uaſtant, trahunt, rapiunt. Quot 54
matronæ, quot uirgines dei, & ingenua nobiliaq; corpora, his beluis fuere ludibrio? Ca
pti epiſcopi, interfecti presbyteri, & diuerſorũ officia clericorũ. Subuerſæ eccleſiæ, ad
altaria Chriſti ſtabulati equi, martyrũ effoſſæ reliquiæ. Vbiq; luctus, ubiq; gemitus, &
plurima mortis imago. Romanus orbis ruit, & tamẽ ceruix noſtra erecta non flectitur.
Quid putas nunc animi habere Corinthios, Athenienſes, Lacedæmonios, Arcadas, cun
ctamq; Græciam, quibus imperant barbari? Et certe paucas urbes nominaui, in quibus
olim fuere regna non modica. Immunis ab his malis uidebatur oriens, & tantũ nuncijs
conſternatus. Ecce tibi anno præterito ex ultimis Caucaſi rupibus immiſsi in nos, non
iam Arabiæ, ſed ſeptentrionis lupi, tantas breui prouincias percurrerunt. Quot mona- 55
ſteria capta? Quãtæ fluuiorũ aquæ humano cruore mutatæ ſunt? Obſeſſa Antiochia, &
urbes reliquæ quas Halis, Cydnus, Orontes, Euphratesq; præterfluũt: Tracti greges ca
ptiuorũ: Arabia, Phœnice, Palæſtina, Aegyptus timore captiuæ. Non mihi ſi linguæ cen
tum ſint, oraq; centũ, Ferrea uox, Omnia pœnarũ percurrere nomina poſsim. Neq;
enim hiſtoriam propoſui ſcribere, ſed noſtras breuiter flere miſerias. Alioquin ad hæc
merito explicanda, & Thucydides & Saluſtius muti ſint. Felix Nepotianus, q hæc nõ ui
det, felix q hæc nõ audit. Nos miſeri, q aut patimur, aut patiẽtes fratres noſtros tãta per-
ſpicimus. Et tamẽ uiuere uolumus, eosq; qui his carẽt, flẽdos potius q̃ beatos putamus.

Olim

A Olim offenſum ſentimus, nec placamus, deum. Noſtris peccatis barbari fortes ſunt. No
ſtris uitijs Romanus ſuperatur exercitus, & quaſi non hæc ſufficerent cladibus, plus pe-
56 nè bella ciuilia, quàm hoſtilis mucro conſumpſit. Miſeri Iſraelitæ, ad quorum compara-
tionem Nabuchodonoſor ſeruus dicitur. Infelices nos, qui tantum diſplicemus deo, ut
per rabiem barbarorũ, illius in nos ira deſæuiat. Ezechias agit pœnitentiam, & centum
octuagintaquinq; milia Aſſyriorũ ab uno angelo, una nocte deleta ſunt. Ioſaphat laudes
domini concinebat, & dominus pro laudante ſuperabat. Moyſes contra Amalech, non
gladio, ſed oratione pugnauit. Si erigi uolumus, proſternamur. Proh pudor, & ſtolida
uſq; ad incredulitatẽ mens. Romanus exercitus, uictor orbis & dominus, ab his uinciť,
hos pauet, horũ terretur aſpectu, qui ingredi non ualent. Qui ſi terrã tetigerint, ſe mor-
57 tuos arbitrantur. Et non intelligimus prophetarũ uoces: Fugient mille uno perſequen-
te? Nec amputamus cauſas morbi, ut morbus pariter auferatur: ſtatimq; cernamus ſagit
tas, pilis: tiaras, galeis: caballos, equis cedere. Exceſsimus cõſolandi modũ, & dum unius
mortuos flere prohibemus, totius orbis mortẽ planximus. Xerxes ille rex potẽtiſsimus,
qui ſubuertit montes, maria conſtrauit, cum de ſublimi loco infinitã hominũ multitudi
nem, & innumerabilem uidiſſet exercitũ: fleſſe dicitur, quod poſt centum annos nullus
eorũ, quos tunc cernebat, ſuperfuturus eſſet. O ſi poſſemus in talem aſcendere ſpeculã,
de qua uniuerſam terram ſub noſtris pedibus cerneremus. Iam tibi oſtenderẽ totius or-
bis ruinas, gentes gentibus, & regnis regna colliſa, alios torqueri, alios necari, alios ab-
ſorberi fluctibus, alios ad ſeruitutẽ trahi: hic nuptias, ibi planctũ: illos naſci, iſtos mori:
alios affluere delicijs, alios mendicare: & non Xerxis tantum exercitũ, ſed totius mundi
homines qui nunc uiuunt, in breui ſpacio defuturos. Vincitur ſermo rei magnitudine,
& minus eſt omne quod dicimus. Redeamus igitur ad nos, & quaſi è cœlo deſcenden-
58 tes, pauliſper noſtra uideamus. Sentis ne obſecro te, quando infans, quando puer, quan
B do iuuenis, quando robuſtæ ætatis, quando ſenex factus ſis? Quotidie morimur, quoti-
die cõmutamur, & tamen æternos nos eſſe credimus. Hoc ipſum quod dicto, quod ſcri
bitur, quod relego, quod emendo, de uita mea tollitur. Quot puncta notarij, tot meorũ
damna ſunt temporum. Scribimus atq; reſcribimus, tranſeunt maria epiſtolæ, & ſcin-
dente ſulcum carina, per ſingulos fluctus ætatis noſtrę momenta minuuntur. Solum ha
bemus lucri, quod Chriſti nobis amore ſociamur. Charitas patiens eſt, benigna eſt: cha-
ritas non zelatur, non agit perperam, non inflatur, omnia ſuſtinet, omnia credit, omnia
ſperat, omnia patitur. Charitas nunquam excidit. Hæc ſemper uiuit in pectore, ob hanc
Nepotianus noſter abſens præſens eſt, & per tanta terrarum ſpacia diuiſos, utraq; com-
plectitur manu. Habemus mutuæ obſidem charitatis. Iungamur ſpiritu, ſtringamur af-
fectu, & fortitudinem mentis, quam beatus papa Chromatius oſtendit in dormitione
germani, nos imitemur in filio. Illum noſtra pagella decantet, illũ noſtræ literæ ſonent.
Quem corpore non ualemus, recordatione teneamus. Et cum quo loqui non poſſu-
mus, de eo loqui nunquam deſinamus.

SCHOLIA.

STilus eſt, cuiuſmodi fermè in cæteris epiſtolis ardens ac uarius. Cõpoſitio, cõmatis, co-
lis, ac periodis ubiq; rotunda. Schematis præcipue gaudet, cõtrarijs & contentionibus.
Adnominationes rarius adhibet, ſed apriſsimas. Sentẽtias ubiq; captat, ſed feliciter: præ
ſertim in clauſulis epiphonematis loco. Tranſitiones crebras habet, propterea quod di
uerſis ex rebus, diuerſisq; autoribus ueluti cẽtones ac rapſodias cõcinnat. Nec eas tamẽ
ociosas, aut frigidas eſſe ſinit, ſed locis cõmunibus, affectibus, ac ſententijs explet. Totus hic eſt in
affectibus illis grauioribus, quos πάθη uocant. Vnde ſæpenumero figuris tragœdiarum utitur.

Si genus argumenti requiras, epitaphion eſt. Differt autẽ epitaphion autore Seruio, ab Epicedio,
quod hoc in funere ſoleat adhiberi, illud poſt ſepulturam. Vtraq; uox Græca eſt. Nam τάφος ſepul-
chrum eſt, λύπη dolor, quibus accedit præpoſitio ἐπί. Mixtum eſt hoc genus, ex eo quod appellãt
ἐπιδεικτικὸν ſiue ἐγκωμιαστικὸν, id eſt, demonſtratiuũ, aut laudatorium, & ex eo quod παραμυθητικὸν,
id eſt, conſolatorium uocant. Nam æquiore animo ferimus mortem noſtrorũ, ſi cum laude deceſſe-
rint. Grandes materias.] Pars eſt exordialis, reddit enim attentiores, cũ ſtatim oſtẽdit rei magni-

tudinem

Universidad de De... Biblioteca

tudinem tantam,ut ingenio consequi non possit. Sustinent.] Translatum est ab ijs qui onus in C
humeros suscipiunt. Allusit autem ad Horatianũ illud in arte poetica: Quærite materiam, uestris
qui scribitis aptam Viribus, & uersate diu quid ferre recusent, Quid ualeant humeri. Expli-
care.] Explicamus non tantum cum quod sentimus uerbis efferimus,uerumetiam cum rem diffici-
lem expedimus,conficimusq;. Nepotianus.] Hæc est propositio, summam argumenti comple
ctens,non nuda tamen, sed ardens affectibus. Nam totum hoc genus in affectibus est positum.
Meus,tuus,noster.] Hæc incisa,uelut à singultiente pronunciantur. Habent autem Emphasim
singula. Primum enim per se grauis emphasis est in nominibus proprijs, quod genus, si quis dicat:
O rem nouam. Tartareto non placet Ciceronis oratio. Tum illud apud Quintilianum libro primo
capite de usu argumentorum. Quintus Varius Sucronensis,ait: Aemilium Scaurũ rem pop.Rom.
prodidisse. Aemilius Scaurus negat. Meus autem & tuus,noster,affectuũ pronomina sunt. Imò
Christi.] Duplex correctio est. Nam perinde quasi præ dolore perperam uocasset suum, addit Chri
sti: Idq; rursum corrigit subijciens: Et tanto plus noster. Propterea quod in illo nihil aliud amarent,
quàm ipsum Christum: qui quidem amor,demum est Christianus. Reliquit senes.] πάθος est,à 2
circumstantia ætatis. Nam iuuenũ mors,miserabilior ac flebilior esse consueuit: propterea, quod im
matura,præsertim senibus,quorum omne solatium est in nepotibus. Iaculo uulneratos.] Addit
διάνοιαν metaphora. Genus autem hoc affectus, à definitione uocat Macrobius,Saturn.lib.4.
Quem hæredem.] Epiphonema est, quo concludit exordium. Cui iam meum.] Excurrit
suo more post expositionẽ,in campum iucundis ac pijs affectibus plenum, exaggerans mortis sæui
tiam ac tyrannidem,ut magis appareat quantũ debeamus Iesu Christo,qui solus eam sua morte do-
muit. Habent autem affectum desiderantis & interrogationes figuratæ. Ouidius: Cui colar infelix?
Desudabit.] Metaphora à corpore ad animũ deflectens uocem. Gestient.] Duplex est me-
taphora:ut,Ferrumq; armare ueneno. Nam cupere literulas, translaticiũ erat, gestire uero quod est
corporis,bis translaticium est. διώκτης.] Id est,sectator. Nam διώκειν sectari,siue persequi signi-
ficat. Ambiguum uerbum, quemadmodũ & apud Latinos. Porrò Nepotianus adeo studiosus erat
æmulandi Hieronymũ,ut moriens etiã illius uerba referret,sicuti mox indicabimus. Quanq; hoc sa
nè loco legendũ arbitror, ἐργοδιώκτης, hoc est operis exactor,quod is urgeret Hieronymum,& im-
pelleret ad scribẽdum. Quodq; extorserat,adamabat,& uoce sua cõmendabat alijs. Ambrosius no-
tarios ac librarios suo sumptu suppeditabat Origeni, scribenti cõmentarios in sacras literas, quoti-
die ceu pensum ab eo exigens, unde Origenes in quadam epistola uocat eum ἐργοδιώκτην. Ita Hie-
ronymus in Hippolyto. Nam illic ex Sophronio Græco uocem hanc restituimus. Cygneo.] De D
cygni cantu,superius dictum est. Vsus est autem Græca possessiua uoce,quod cygnus Grȩca sit di-
ctio κύκνος, unde κύκνειος. Nam latina sunt,olor,& olorinus. Stupet animus &c.] Commata 3
sunt,& ἀσύνδετα. Deinde comparia,quæ schemata mire cõueniunt affectibus, Deinde distributio-
nem habent iucundissimam,cum animo tribuit stuporem,manibus tremorem, oculis caliginẽ, lin-
guæ balbutiẽ. Solent autem hæc in immodico dolore accidere. Mutum.] Infans & ineloquens
uocat. Suggerit enim facundiam auditor quoq;. Stilus ipse.] Audacem & hyperbolicam meta-
phoram mitigauit adiungens,quasi. Quanquam hanc quoq; Fabius permittit grauioribus affecti-
bus. Rubigine uel situ.] Rubiginem ad stilum,qui ferreus esse cõsueuit,refert: situm ad ceram.
Nam olim in tabulis ceratis scribebant. Epitaphij flores.] Allegoria erat,nisi epitaphij, hoc est,
propriam uocem admiscuisset. Porrò mos erat antiquis coronare defunctorum pyramides ac sepul
chris flores,præcipue uiolas,ob colorem ferrugineum,& cupressi frondes inspergere. Vnde Persia
num illud: Non nunc è tumulo,non nunc è manibus illis, Nascentur uiolæ. Et Prudentius in
exequiali carmine: Nos tecta fouebimus ossa, Violisq; & fronde perenni. Hoc autem loco
palàm ostendit epitaphium esse,non epicedium. At tota hæc ὑποτύπωσις cò spectat: ut exaggeret
quod dixerat desiderij iaculo uulneratos. Moris.] Pathos est à modo rei. Nam præposterũ est,
ut parentes supersint liberis,eoq; acerbius. Lugubrium.] Quas Nænias uocant. Vnde Hora- 4
tius: Absint inani funere Næniæ. Extat in hoc genere oda huius: Quis desiderio sit pudor aut mo-
dus? Extant aliquot Statij epicedia. Extat Daphnis Vergiliana,apud Theocritum Adonidis epita-
phium. En.] Hic non demonstrantis est, sed affectui seruit. Quod exhibere sen. &c.] Ele-
gans est ἀντιμεταβολή, id est,cõmutatio. Non edunt,ut uiuant,sed uiuunt,ut edant. Quid igitur
faciã?] Schemata,subiectio,ac dubitatio,simulq; dilemma. Nam utranq; partem refellit. Siquidẽ &
dolere prohibet fides:& gaudere non sinit dolor. Dormiẽtes.] Est in prima ad Thessalonicen.
epist.cap.4. Nolumus uos ignorare de dormientibus. Item primæ ad Corinthios cap.15. Ergo qui
dormierunt in Christo,perierunt. Atq; inibi paulo post: Nunc autem resurrexit Christus à mortuis,
primitiæ dormientium. Non est mortua.] Est apud Matthæũ cap.9. Cum Iesus discussa languen-
tium ac tumultuantiũ turba,principis filiam ad uitam reuocat. Non erat mortua Christo,cui facilius
erat excitare mortuã,quàm cuiquã mortaliũ expergefacere dormientem. Lazarus.] Est apud 5
Ioannẽ capite undecimo. Lazarus amicus noster dormit, sed uado ut à somno excitẽ eum. Neq; so-
lum arcanæ literæ dormientes appellant,uita defunctos, propter spem resurrectionis, uerumetiam
Homerus

A Homerus ὕπνον καὶ θάνατον, id est,Somnum & mortem, fratres esse fingit, ἔνθ' ὕπνῳ σύμβλητο κα-
σιγνήτῳ θανάτοιο. Rursum alibi mortem χάλκεον ὕπνον, id est, ferreũ somnum appellat. Atq; iterum,
ὕπνῳ καὶ θανάτῳ διδυμάοσιν, multam uidelicet similitudinem mortis & somni significans. Item alio
in loco νήγρετος,ἥδιστος,θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς. Notum est & illud Diogenis, quẽ cum medicus som
no pressum excitasset,rogassetq; nunquid sentiret mali,nihil, inquit, Nam frater fratrẽ occupat, sig-
nificans somnum eum esse mortis initium. Adducit in hunc sensum & alia nonnulla Plutarchus in
libello consolatorio ad Apollonium. Quin etiam Horatius in odis, mortem perpetuum soporẽ uo
cat: Ergo Quintilium perpetuus sopor urget. Et Maro: In æternam clauduntur lumina noctem.
Item Ouidius in amoribus: Stulte quid est somnus,gelidæ nisi mortis imago? Longa quiescendi
6 tempora fata dabunt. Et Catullus: Nox est omnibus una dormiẽda. O mors quæ &c.] Tem
pestiua exclamatio post tot locos affectuum. Allusit autem ad uerba Osee prophetæ, quæ sunt apud
illum cap.13. Consolatio abscondita est ab oculis meis,quia ipse,nimirum infernus, inter fratres di-
uidet. Ait sese inconsolabiliter dolere, cum cogitat mortis tyrannidem ac sæuitiam, etiam coniun-
ctissima distrahentem. Porrò in naturæ uinculis, nihil fratrum charitate copulatius. Vnde fratrem,
quasi ferè alterum dictum, existimant grammatici, & Græcis ἀδελφός, quasi ὁμόδελφος, quod ex
eodem prodierit utero. Nam δελφὺς Græcis uuluam sonat. Sed fortiora sunt uincula spiritus quàm
carnis. Rursum nulla cõiunctio arctior quàm corporis & animi,atq; omnia hæc distrahit mortis in-
clementia, cui proprium est disiungere quod bene coniunctum erat, Vnde Græcis μόρος dicitur,
παρὰ τὸ μείρω, quod est partior ac disseco. Proinde merito inuisa Christo, qui omnia conciliat, quiq;
charitas est omnia connectens. Sociatos dissocias.] Et contrarium est, & προσονομασία, id est,
adnominatio. Crudelis ac dura.] Hoc addidit ueluti per exclamationẽ,miscet autem sua uerba
prophetæ uerbis. Adducit urentem &c.] Verba sunt eiusdem prophetæ ex eodem loco, uatici-
nantis de Christo quo pacto mortem, sua morte superaturus esset. De deserto.] Quia dictũ est
per Abacuc prophetam: Deus ab austro ueniet,& sanctus de monte Pharam. Atq; hic est & in de-
serto,& in meridie situs. Verum secundum allegoriam desertum uocat uterum Mariæ. Vnde citra
7 culturam humani coniugij natus est flos ille mirabilis. Siccauit uen.] Venas & fontem, pecca-
ta uocat: quibus sublatis,mors uires amittat oportet. Porrò siccare proprium est uenti urentis. Cha-
ritas autem operit multitudinem peccatorum. Deuorasti quidem Ionam.] Notissima est histo-
ria apud ipsum prophetam. Mysterium exponit Christus ipse apud Matthæum capite 12. cum pha-
risæis & scribis signũ quærentibus,respondet ad hunc modum: Generatio mala & adultera signum
B quærit,& signum non dabitur ei,nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tri
bus diebus ac noctibus,sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus ac noctibus. Moxq; facit
mentionem Niniuitarum, ad quos missus fuerat Ionas. Deuorasti quidem Ionam.] Accõmo-
dat historiam Ionæ ad Christum. Mortuus est Christus, passus est se deuorari. Sed in utero tuo
ui.f.] Ad historiam,Ionas uiuebat in utero ceti,multisq; uerbis de uentre ceti clamauit ad dominũ.
At Christus quomodo uiuus fuit in corde terræ? nisi uel propter proxime instantẽ resurrectionem,
uel propter animam illius depopulantem inferos, uel propter diuinitatẽ,nec à corpore, nec ab ani-
ma separatam. Et Niniue nostra.] Mundus totus, quẽ Niniuẽ uocat,in maligno positus. At Ni-
niuitæ,audito præconio Ionæ,pœnitentiam egerunt. Mundus,accepto Christi Euangelio, crucem
8 eius sequi cœpit. Fugitiuus propheta.] Ionas fugerat à Tharsis: Christus, relicta patris arce, in
hoc exilium,uenit. Quæ sequuntur sumpsit ex Hieremiȩ cap.12. Reliqui,inquit,domum meam: di-
misi hȩreditatẽ meam,dedi dilectã animã meã in manus inimicorũ eius. Verũ an hȩc uerba proprie
quadrent ad hunc locũ,non opinor exactius excutiendum in allusione. Per Osee.] Ex eodẽ lo-
co,quem paulo ante indicauimus. Hoc quod aliquando minatus est,fecit. Hunc locũ adducit Pau-
lus in prima epistola ad Corinthios cap.15. Absorpta est mors in cõtentione. Vbi est mors uictoria
tua? Vbi est mors stimulus tuus? Stimulus aũt mortis,peccatũ est. Virtus uero peccati,lex. Deo aũt
gratias,qui dedit nobis uictoriã per Iesum Christũ. Quo quidẽ loco annotandũ est, diuũ Hierony-
mũ cũ exponit hũc in Osee locũ,in cõtentione legere,nõ in uictoria. Porrò Græce νεῖκος siue νῖκος
per ε & iota,cõtẽtionẽ significat: per iota tantũ νίκη, uictoriã. Aptã habẽt festiuitatẽ cõtraria & ad-
nominationes in his uerbis,mors mors,morsus,& morte mortua,& uiuimus morte,deuorasti deuo
rata: cũ morti insultet,suo,qđ aiũt gladio iugulatæ. Subest & metaphora. Alioqui qui morit, quod
nõ uiuit? Ita dicimus mori famã,& sepultã gloriã. Est & synecdoche, qualis est cũ dicimus: Meũ de-
9 cus,&: Virtutis pestis est pecunia. Nam rei nomen pro autore ponit. Adunco dente.] Allusit
ad æreũ hamũ: dentẽ autẽ,quia dixerat,morsus tuus, & hami quoq; dens dicit, Videt aũt respexisse
ad ea quæ sunt Iob cap.40. In oculis eius quasi hamo capiet eũ, & in sudibus perforabit nares eius.
An extrahere poteris Leuiathan hamo,& fune ligabis linguã eius? Nunquid pones circulũ in nari
bus eius,aut armilla perforabis maxillã eius? Gratias tibi.] Apostrophæ maxime cõueniũt gra-
uiorib. affectibus,præsertim si uertat oratio ad res inanimas,cuiusmodi fuit illa ad mortẽ insultatio.
Inest aũt & προσωποποιΐα, quæ quo audacior est,hoc magis cõgruit summis affectibus. Exprobrauit
morti crudelitatẽ,exprobrauit quod uicta est. Nunc simili Apostropha gratat Christo,cuius unius
uirtute

uirtute tam immanis belua confecta est. Sic Homerus Hectoris uirtutem attollit, ut Achillis laus augeatur. Sic Turnū amplificat Maro, quo crescat Aeneæ uictoris gloria. Quis ante te.] Si quid licet, refragantibus exemplaribus, equidem hoc loco libēter legerim: Quid ante miserius homine? Cur id malim, attētus lector facile diuinabit. Primū, quid ante Christum? Deinde, ad quem pertinet hæc miseria aut felicitas, nisi ad hominum genus? Horum ut nihil obstet, tamen neutrum genus magis conueniebat affectibus. Viuendi sensum &c.] Epiphonema est. Regnauit enim mors.] Ex his uerbis quæ sunt Pauli ad Rom. cap. 5. Hieronymus uidet ostendere, mortē regnasse pariter in omnes, & bonos & malos, etiā si diuersa sentit Ambrosius. Nam si de morte intelligas secunda, ea non regnauit in pios Iudæos. Si de corporis morte, ea regnat etiam post Christū. Sed mors secunda regnauit, non in omnes, sed in eos qui peccauerunt: non in similitudinē Adam, hoc est per contemptū dei, sed uicti affectibus carnis multoq; leuius. Quanq; in omnes eatenus regnauit, ut pios simul atq; impios ad infernos detraheret, nimirū occluso paradiso. Atq; ita sensisse Hieronymū, declarant ea quæ sequunt: Si Abrahā Isaac & Iacob &c. Non est deus.] Verba sunt psalmi 13. Intelligit impios, & omni genere scelerū inquinatos. Vsq; ad unū.] Id est, Christū: ita ut hunc unū excludas, perinde quasi dicas, usq; ad mare. Quod si.] Diluit obiectiunculā. Nam responderi poterat, Lazarus mendicus in Euangelio uisus est à diuite in sinu Abrahæ, etiam ante Christi mortem. Consitet quidē pios fuisse in loco refrigerij, & à cruciatibus impiorū immunes, sed tamen apud inferos. Multū autē interesse inter inferos & regna cœlorū. Illic pij non cruciabant, at non fruebant summo illo bono. Ante Christū.] Emphasis est in nominibus, Iatronis & Abrahæ, inferorū & paradisi. Constat autem sermo totus ex contrarijs, habetq; speciē epiphonematis. Cœlesti Hierusalem.] Epitheton addidit, explicans allegoriā paradisi. Elogiū.] Elogiū uocat, propterea quod Paulus ad Ephes. cap. 5. uelut ab alio dictū adducit. Sic enim habet, propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge &c.] Siue quia legerat hoc in apocryphis prophetarū, siue quia more prophetarum ita loquutus est: Hæc dicit dominus, cum irruente spiritu sancto, in ea uerba prorūperet, ut sentit diuus Hieronymus hunc enarrans locū: ubi refert quidē, at non probat cōmentū cuiusdā, qui putarit hæc esse uerba Christi de cruce ad Adam sub cruce sepultum. Nam ἄνλεπα, quod apud Græcos ambiguum est, continger, interpretabatur. Personat.] Apte personat: quippe uox clamantis & præco Christi. In carne non.] Carnē & corpus Paulus sæpius accipit pro humanis affectibus: perinde quasi dicat, in terris uiuētes, & tamē cōuersationē habētes in cœlis, & quæ sursum sunt quærentes & sapientes, non quæ super terram. Regnū dei intra uos.] Sic apud Lucā cap. 15. respondet Christus pharisæis, percontantibus, quando uenit regnū dei? Non ueniet, inquit, regnū dei cum obseruatione: neq; dicent, Ecce hic, ecce illic. Ecce enim regnū dei intra uos est. Sic & orare iubemur: Adueniat regnū tuū. Deuictis carnis affectibus, regnat in nobis Christus. Adde quod.] Si regnū dei est, cū agnoscit & colit, colebat & sub lege Mosaica. Colebat quidē utcunq;, sed duntaxat in Iudæa, hoc est, arctissimo orbis angulo. Nam angustiā Iudææ, alio quodā in loco cōtēnit Hieronymus. Nec his tamē paucis licebat inferos effugere. At post Christū, in omnē terrā exiuit sonus Euangelij, quod prædicatū est omni creaturæ. Ergo sub lege Mosaica, pauculi illi qui legē obseruabāt, in aduentū Christi seruabant: sed ita tamē, ut interim apud inferos agerent. Reliquus orbis uniuersus sine lege perire putabatur. In Iudæa.] Vtrunq; uocabulū cōuenit agnoscentib. deum, & colentibus. Nam Iudæa, confessionē sonat: Israel, uirū uidentē deum: aut ut alij malunt, uirū deo fortem: quod Iacob luctatus sit cum angelo, uicerit, & obtinuerit quod uolebat. Nosse uidentis est, colere cōfitentis. Retulit uerba psalmi septuagesimiquinti. Vbi tunc.] Viuidius est per interrogationē, ac subiectā responsionem. Ab India.] Indi extremi sunt Orientis. Britāni tametsi Septentrionales sunt, tamē ad Occidentē uergūt. Hos Horatius extremos orbis appellat, & ultimos orbis Britannos, Vergilius extra orbis terminos ponit: Et penitus toto diuisos orbe Britannos. Solinus uelut alterum orbē uocat. A rigida septent.] Septentrionalē Scythiā significat, & Riphæis obnoxiā iugis: quæ regio, ut ait Solinus, à cœlo nihil accepit præter hyemē perpetuā. Hac parte Tanaim orbis terminum faciunt cosmographi. Et Horatius: Extremum Tanaim si biberes Lyce. Attigit igitur quatuor orbis metas, quanq; ratione plagarum non anxie seruata: Indiam ab exortu, Britanniā ab occasu. Nā in eam, ut dixi, partē uergit: Hyperboræos à septētrióne, mare Atlanticū à meridie: quod tametsi est occidentale, tamē uergit nonnihil ad orientē solem. Atlātici Oceani.] Extremā occidentis partē designat. Nam iuxta Gades Oceanus sese in terras infundit, omnes quæ uenientē expauere demergens, ut inquit Plinius. Iuuenalis: Omnibus in terris quæ sunt à Gadibus usq;, Aurorā & Gangem. Feruores dixit ob æstum ac fragorē: ut Vergilius: Feruetq; fretis spumantibus æquor. Quàm uariæ linguis.] Sic Verg. lib. 8. describens Aeneæ clypeum: Incedūt uictæ longo ordine gentes, Quàm uariæ linguis, habitu tam uestis & armis. Hic Numidum genus & discinctos mulciber Afros, Hic Lelegas, Carasq;, sagittiferosq; Gelonos, Finxerat &c. Dedicauit.] Nam his tribus linguis Pilatus scripserat titulum Iesu, atq; has quidem gentes per occupationem recensuit. Pythagoras somniauit.] Propter μετεμψύχωσιν, id est, animarū transmigrationem. Etenim dum existimat animam ex alio atq; alio corpore in aliud demigrare, leuiter

ac ueluti

A ac ueluti per somniū sensisse uidet, animā corpori superesse. Democritus non credit.] Hic philoso
14 phus fuit Abderites, cuius illud egregium de atomis. Is putauit animam simul interire cum corpore. Nam hunc potissimum secutus est Epicurus, cuius similis est de animarum interitu sentētia. Indicat idem Lactantius lib. iij. cap. xviij. cum recensens eos, qui felicioris uitæ spe sibi mortem consciscunt: Nam Democritus, inquit, in alia fuit persuasione. sed tamē Sponte sua leto caput obuius obtulit ipse. Indicat & M. Tul. Tusc. quæst. lib. i. Quanq; in nōnullis exemplaribus Democritus credidit, inuenio scriptum. In consolationē d. f.] Extat hic dialogus Platonicus, cui titulus Phædon, in quo Socrates, mox bibiturus uenenū, cum amicis disputat de animarū immortalitate. Indus, Persa, Got. Æ. gyp. phil.] Has gentes ueluti maxime barbaras nominat, & à philosophiæ studijs longissime semotas. Nam extrema est India. Persarum & Æ. gyptiorū luxus celebratissimus est. Gotthi barbarie nobiles. Gotthos quidam putant esse, quos nunc uulgo Liuonios & Prusios appellant, aut Sarmatas ipsos, aut Sarmatis finitimos: quæ gens etiam nunc miram barbariem spirat. Quanq; de his uariæ sunt doctorum hominū sententiæ: nec ad hunc locum magnopere pertinet. Annota lector aptissimā partium collationem. Philosophorum est de animæ immortalitate disputare, non barbarorū. Sed ex præcipuis philosophis Pythagoras somniauit duntaxat. Democritus non credidit illius somnijs. Socrates ueluti dubitans disputauit: idq; magis ad solatiū suæ damnationis, q̄ ex animo. At post euulgatum Euangelium Christi, semotissimæ quæq; ac barbarissimæ nationes de ijs non disputant, sed philo
15 sophantur. Nec citra emphasim barbaris & indoctis philosophandi uerbum attribuit. Bessorum feritas.] Pergit cōmemorare gentes, non barbaras tantū, sed etiam immanes, quas tamen Euangelij prædicatio māsuefecerit. Siquidem Bessi sunt in Thracia iuxta Strymonē amnem, ad dextrum accolentes latus, autore Solino. Thracum autem barbariem notat Euripides in Hecuba, cum Polymnestori dicit Agamemnon: ἐχ ἑκαλὼν ἦλθες Βάρβαρον λέχος. Et Horatius in Odis: Natis ad usum lætitiæ scyphis Pugnare Thracum est: tollite barbarum Morem. Iuuenalis item Thraces cū Sarmatis coniunxit, ut pari barbarie, Neq; Sarmata, nec Thrax, qui sumpsit pennas. Quanquam ad demonstrandam Thracum feritatem, sufficiebat Diomedis stabulum. Porrò Bessos ut finitimos Getis, ita Getica immanitate fuisse præditos, ostendit Ouidius in libris de Tristibus: Viuere q̄ miserum est inter Bessosq; Getasq;, Illum, qui populi semper in ore fuit. Et pellitorū tur. po.] Pellitos uocat ferarum pellibus amictos. Semotiores Germaniæ populos significare uidet: de quibus ita meminit Corn. Tac. in libello De populis & ritibus Germaniæ: Tegumē omnibus sagū, fibula, aut si desit, spina consertū. Cæteri intecti, totos dies iuxta focum atq; ignem agūt: locupletissimi ueste distinguun-
B tur, non fluitante, sicut Sarmatæ & Parthi, sed stricta, & singulos artus exprimente. Gerunt & ferarū pelles, proximi ripæ negligenter, ulteriores exquisitius, ut quibus nullus per cōmercia cultus. Eligunt & feras, & detracta uelamina, spargunt maculis pellibusq; beluarum, quas exterior Oceanus atq; ignorū mare gignit: nec alius fœminis quàm uiris habitus. Atq; idem paulo post de Fennis Germaniæ populis: Fennis, inquit, mira fœditas, fœda paupertas: non arma, non equi, nō penates: uictui herba, uestitui pelles, cubile humus. Hactenus Tacitus. Quanquā leguntur tum alibi, tum apud Indos fuisse populi, quibus ferarum pelles amictus erat. Animaduerte qua uerborum emphasi barbariem exaggerat harum nationū. Nam uehemētius & significantius est Bessorum feritas, q̄ si Bessos feros dixisset. Iam enim feras imaginor, non homines. Porrò cum turbam pellitorū hominum dicit,
16 eleganter exprimit inconditam, & beluarū more degentem multitudinē. Qui mortuorū quon. in h. in.] Et hoc argumento immanem istorum & impiam barbariem exaggerat, qui non modo manibus & umbris defunctorum, perinde ut dijs sacrificarint, sed homines etiam immolarint. Nam sui cuiq; progenitores posteaq; uita decesserant, numinum loco erant. Verum mihi magis probatur, ut legas inferijs, non inferis. Inferiæ dicuntur parentalia, seu iusta quæ defunctis persoluuntur. Eam uocem quanquam grāmatici putant ab inferis dictam, ego magis arbitror dictam ab inferēdo, ut Græcam uocem expresserint Latini ψυχίσματα, quæ apud illos idem significat, quod apud nos inferiæ. Mos hic multis barbaris fuit, ut umbris hominis defuncti mactarent homines, uel ut placarent iratos, uel ut gratum facerent. Nam & Achillis manes Polyxenæ sanguine placantur apud tragicos. Et apud Virg. Æneas Vsentis filios uiuentes rapit inferias, quos immolet umbris. Et apud Homerum lib. Iliados penultimo, Achilles in Patrocli parētalibus duodecim iuuenes Troianos immolat, præterea canes aliquot & equos in gratiā amici defuncti. De Taurica Diana apud Scythas, & uetus & notissima est fabula. Cæsar Belli Gallici cōmentario sexto, testatur hunc publicum Galliarū fuisse morem, ut in grauioribus morbis, aut belli periculis, pro uictimis homines immolarent: q̄ pro uita hominis non nisi uita hominis placari numen posse crederēt. Porrò de funeribus eorum ita scribit: Funera sunt pro cultu Gallorum magnifica & sumptuosa. Omnia quæ uiuis cordi fuisse arbitrātur, in ignem inferunt, etiam animalia: ac paulo supra hanc memoriam, serui & clientes, quos ab his dilectos esse constabat, iustis funebribus confectis, unà cremabantur. Stridorem suum.] Et Plinius
17 cōmemorat gentibus barbaris nonnullis nutum, nōnullis esse stridorē loco uocis humanæ. Stridor autē beluarū est, & quidem immanium. Et mire stridori opposuit melos. nam melos cātus est modulatus & cōcinnus, aures suauitate deliniēs, ἀπὸ τ μιλῶν, id est à membrorū corporis congruētia dictus,

si credimus Græcis etymologis. Et Persius: Cantare credas Pegaseium melos. Vnde & poetæ Meli ci. Tantum igitur valuit Christi mors, ut homines tam immanes, suum, id est naturalem stridorẽ fregerint, hoc est, mollierint in dulce melos crucis, hoc est in uocem longe à natura alienã. Et totius mundi uox un. Christ. est.] Hoc est epiphonematis loco additum, quo periodum claudat suo more: cum sint tam innumera linguarum discrimina, unde & μίροπες apud Græcos poetas appellantur homines, tamẽ in unius Christi laudes nunc mire consentiũt omnes. Nec sine figuræ gratia dixit, Christum uocem omnium, significans eum omnium uoce laudari. Quid agimus a.] Hactenus excursus, de quo superius admonui. nunc quod est huic epistolæ propriũ aggredi, hoc est, ut consoletur Hoiodorũ, & laudet Nepotianũ. quanquam ea laus consolationis pars est. Est autẽ color in tragœdijs frequens, ut suo cum animo colloquat aliquis, eoq; grauiorib. affectibus præcipue congruens. quod genus est illud Senecæ: Quid segnis anime tuta consilia expetis? Sumptum apparet ex Homero, τέτλαθι δὴ κραδίη, id est, tolera cor. Cui finitimũ & illud: ἀλλὰ τίπτοι τοῦτ' ἔφλος διαλέξαο θυμός. Possunt autem accipi, quid agimus anime, uel ut sint corrigentis digressionem longiusculam, uel ut sint dubitantis, unde potissimum debeat incipere. Sic enim Terentianus Phædria: Quid agimus? Consulens ac dubitans loquitur. Recensetur huiusmodi dubitatio inter exornationes rhetoricas: conuenit autem maxime principijs generis demonstratiui. Nec hic transitus, quo ab excursione digredit ad exempla, uacat affectibus: ut artis obliuio, quam puer imbiberat, immensi doloris sit argumentũ. 18

Anaxagoræ.] Hic philosophus fuit Clazomenius, Anaximenis discipulus, Archelai præceptor. Huic cum quidam mortem filij nunciasset, is minime cõmotus: Nihil, inquit, nouum aut inexpectatum nuncias. Ego enim illum ex me natũ, sciebam esse mortalem. Refert Val. Max. lib. v. cap. x. Refert Cicero lib. Tusc. quæst. iij. Ac Telamonis.] Videtur hæc eadem Anaxagoræ uox à nõnullis certe tragicis, tributa Telamoni Salaminio, cum Aiacis filij mortem audisset. Nam Cicero Tusc. quæst. iiij. Telamonem hunc citat ex Sophoclis tragœdia, quæ nostris temporibus non extat. Itaq; cum Oileus, inquit ille apud Sophoclem, Telamonẽ ante de Aiacis morte consolatus esset: is cum audisset de suo filio, fractus est. Alibi rursus in eodem libro: Quid ergo? huius ne uitæ propositio & cogitatio, aut Thyestem leuare poterit, aut Æetam, de quo paulo ante dixi, aut Telamonẽ pulsum patria, exulantem atq; egentem, &c. 19

Legimus Crantorem.] Hic ueteris academiæ nobilissimus philosophus fuit, ut est testis Cicero Tus. quæst. lib. 4. Xenocratis auditor, cuius meminit Horatius in Epistolis, tanquam eximij philosophi. Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid nõ, Plenius ac melius Chrysippo ac Crantore dicit. Eius quanquam cõmentarij non extant, tamẽ subinde citantur à Cicerone in Tusc. quæst. Ex consolationis libro nominatim illud refert: Simile quiddam, inquit, est in cõsolatione Crantoris. Ait enim Termanæũ quendam Elysium, cum grauiter filij mortem mœreret, uenisse in psychomantium, quærentem quæ fuisset tantæ calamitatis causa. Huic in tabellis treis huiusmodi uersiculos datos: Ignaris homines in uita mẽtibus errant. Euchinous potitur fatorum munere læto. Sic fuit utilius finiri ipsi; tibi;. Citatur & hic Crantor à Plutarcho in libello consolatorio. Is testatur eum scripsisse ad Hippoclem, consolans eum super morte filiorum. Cuius uolu. ad f. d. c. c.] Hoc quoq; Ciceronis opus, cum alijs permultis, his temporibus desideratur. 20

Platonis.] Recenset autores qui de consolatione scripserunt, inter quos admiror non numerasse Senecam, cuius extant duo in hoc genere libri, alter ad Martiam, alter ad Albinam matrẽ suam. Nisi forte alterius sunt illa, non Senecæ. Platonis extat Phædon. Extat & Axiochus, si modo is Platonis est, in quo Socrates Axiochum ægrotantem consolatur: Latinus factus à Rodolpho Agricola nostro, quem multis nominibus uniuersæ Germaniæ decus optimo iure possumus appellare: quam in genio diuino, doctrinaq; & facundia incomparabili, mirum in modum illustrauit. Diogenis.] Huius nihil extat, sed inter opera Laertius cõmemorat opusculum de morte. Clitomachi.] Hic Carthaginensis patria, gentili nomine uocatus Asdrubal, successit in schola Carneadi, cuius auditor fuerat, autore Laertio. M. Tull. Tusc. quæstionum libro v. testatur hunc uoluptatem cum honestate copulasse. Carneadis.] Is Cyrenaicus nihil scriptũ reliquit, præter aliquot epistolas ad Ariarathem Cappadociæ regem: inter quas consentaneum est, aliquot fuisse consolatorias, ut id significarit Hieronymus, cum ait, uel libris, uel epistolis. Posidonij.] Hic Stoicus fuit, Zenonis discipulus. quanquam huius quoq; libri omnes interciderunt. Periclem.] Principem Athenienſium, qui quod dicendo tonare ac fulminare uideret, dictus est Olympius. Hic intra quatriduũ duobus mirificis adolescentibus Paralo & Xanthippo filijs spoliatus, his ipsis diebus, & uultu pristinũ habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore, concionatus. Ille uero caput quoq; solito more coronatum gerere sustinuit, ut nihil ex uetere ritu domestici uulnus detraheret: autor Val. Max. lib. v. ca. x. Meminit & Plutarchus in consolatione, citans Protagoram autorem. 21

Xenophontem Socra.] Hic fuit Athenienſis dux, Socratis discipulus, cui proximum à Platone locum tribuit Valerius. Is cum solenne sacrificium perageret, è duobus filijs maiorem natu, Gryllum nomine, ut testis est Plutarchus in consolatione, iuxta Valerium Sylium, apud Mantineam cecidisse cognouit. Nec ideo sacrũ institutũ omittendum putauit, sed tantũmodo coronam deponere cõtentus fuit, quã ipsam, percontatus quonã modo occidisset: ut audiuit fortissime pugnantẽ interisse, reposuit: testatus deos quibus

sacrificabat

A sacrificabat, maiorem se ex filij uirtute uoluptatẽ, quàm ex morte dolorem sentire. Autor Valerius Max. eodem quod modo citauimus capite. Seneca libello consolatorio ad Martiam: Nec minus, inquit, admiretur Græcia illum patrem, qui in ipso sacrificio nunciata filij morte, tibicinem tantum tacere iussit, & coronam capiti detraxit, cætera rite perfecit. Puluillus.] Horatius Puluillus consul, 22
cum in Capitolio Iouis ædem pontifex dedicaret, interq; nuncupationem solennium uerborum postem tenens, mortuum esse filium suum audisset: neq; manum à poste remouit, neq; uultum à religione ad priuatum dolorem flexit. Autor Val. Max. Seneca ad Martiam: Puluillus hoc fecit pontifex, cui postem tenenti, & Capitolium dedicanti, mors filij nunciata est: quam ille exaudisse dissimulans, & solennia pontificalis carminis uerba concepit, gemitu non interrumpente precationem, & ad filij sui nomen Ioue propiciato, &c. L. Paulus.] L. Æmilius Paulus, Magni Pauli filius, qui apud Cannas occubuit, ex quatuor filijs duos in Corneliam Fabiamq; gentem per adoptionem dederat. cæterorum alter quatriduo ante triumphum, quem deuicto Perse Macedonum rege pulcherrimum egit, defunctus est. Alter in triumphali curru conspectus, post diem tertium expirauit. Deinde cum uideret populum de suo casu sollicitum, prodijt in concionem, & orationem quam de rebus à se gestis habuit, hac clausula finijt: Cum in maximo prouectu felicitatis nostræ Quirites timerem, ne quid mali fortuna moliretur, Iouem Opt. Max. Iunonemq; reginam & Mineruam precatus sum, ut si quid aduersi populo Romano immineret, totum in meã domũ conuerterent. Quapropter se bene habent res. Annuendo enim uotis meis id egerunt, ut uos potius meum casum doleatis, quàm ego uestrum ingemiscerem. Autores, Valerius eodem capite, Plutarchus in ipsius uita, Seneca ad Martiã, qui inter cætera illud eleganter ὠῴφωνά: Vides quàm magno animo tulerit, orbitati suæ gratulatus est.

23 Prætermitto.] Per occupationem congerit turbam exemplorum, quæ non explicat. Maximos.] ἐπόφωσις est numeri, festiuitatis gratia, ut illud Martialis: Pythagoras, Zenonas, inexplicitosq; Platonas. Quanquam non inficior his nominibus complures fuisse. Significat autem Q. Fabium Maximum, cui cognomen Cunctatori: qui quum filium uirum consularem, & egregijs clarum gestis amisisset, ipse consul apud populum oratione filium laudauit. Eamq; orationem postea edidit, quam Plutarchus in huius uita se uidisse testatur. Meminit huius Cicero libro Epistolarum familiarium quarto, scribens Seruio Sulpitio. Rursum Tusculanarum quæstionum libro tertio. Catones.] Catonem Maiorem indicat, Censorium dictum, cui quum maior filius obisset, summo ingenio iuuenis, summa uirtute, præterea prætor designatus, nihilo secius rempublicam gessit. Meminit Plutarchus in eius uita. Marcus Tullius in epistola quam modo citaui. Idem iterum Tusc. quæst.
B libro tertio, atq; etiam in Lælio. Caios.] Ita quidam habent codices. De Caio Cæsare meminit Seneca ad Martiam his uerbis: C. Cæsar quum Britãniam peragraret, nec Oceano felicitatem suam continere posset, audiuit decessisse filiam, publica secum fata ducentẽ. In oculis erat Cn. Pompeius, nõ æquo laturus animo, quenquã alium esse in Rep. magnum, & modum impositurũ incrementis, quoniam grauia illi uidebant, & cum in cõmune crescerent: tamen inter tertium diem imperatoria obijt munia, & tam cito dolorem uicit, cq; omnia solebat. Sed mihi magis placet, quod in antiquis lego, Gallos, non Caios. Nam inter cæteros quos hic recenset Hieronymus, Cicero Gallum quoque
24 memorat, in dicta ad Sulpitium epistola. Eumq; suum appellat, ceu familiarem. Pisones] Permulti fuerunt huius nominis uiri clarissimi. quanquã nihil adhuc memini legere, quod ad luctum attinet. Val. Max. libr. iiij. Caium Pisonem inter exempla constantiæ ponit. Fuit & L. Piso C. Cæsaris socer, & Piso Crassipes, prior Ciceronis gener ex matrimonio Tulliæ. Brutos.] De Iunio Bruto, qui duos filios, quod Tarquinios in urbem reuocare molirentur, pro tribunali uirgis cæsos, & ad palum ligatos, securi percuti iussit, notissima est historia. Meminit Valerius lib. v. cap. viij. Sceuolas.] Historia de Mutio Sceuola notior est, cq; ut hic sit referẽda. quanquam equidem sentio Hieronymũ de alio quopiam Sceuola fuisse locutum. Metellos.] Multorum literis nobilitata est Metelli Numidici fortitudo, cum Smyrnæ exularet: ubi cum in theatro sedenti literæ essent allatæ, quibus reuocabatur, non prius dignatus est eas legere, cq; spectaculum esset finitum. Autor, præter alios, Plinius siue Suetonius de uiris illustribus. Verum an de hoc senserit Hieronymus, nolim affirmare. nam fuerunt huius quoq; nominis permulti. Scauros.] De M. Æmylio Scauro, qui filium cũ alijs è bello profugum ad mortem spontaneam adegit, quum diceret se libentius occursurum ossibus eius in bello cæli, quàm ipsum tam deformis fugæ reum uisurum. meminit Valerius libro quinto cap. viij.
25 Marios.] Plutarchus in ipsius uita, Marij tolerantiã laudat: quod cum ex utroq; crure laboraret, fortissime passus sit sectionem. Tum aũt, quod ne in hostium manus ueniret, ultro sibi mortem consciuerit, ut in uita Syllæ. Quanquam ego certe Martios legendum arbitror, ut intelligas de Quinto Martio, cui cognomentũ erat Regi. Is cum esset superioris Catonis in cõsulatu collega, filiũ summæ pietatis, magnæ spei, postremo unicũ amisit. Eum casum animo adeo infracto tulit, ut statim à rogo iuuenis, curiã peteret, senatũq; quẽ eo die lege haberi oportebat, euocaret. Autor, præter alios, Valerius libro v. cap. x. Crassos.] Quanto animo Crassus tulerit mortem filij à Parthis occisi, diligenter explicat Plutarchus in ipsius uita. nam cum hostes iuuenis caput pilo præfixũ horrendo clamore cq; proxime accedentes Romanis ostentarẽt, & per contumeliam rogarent, quonã genere ortus

tus esset iuuenis tam strenuus, Crassus pater nihil consternatus est eo dolore, sed per omnes ordines C
circumuectus, clamabat: Meus est hic priuatus dolor Romani, publica ciuitatis salus & gloria, in uestra incolumitate sita est. Marcellos.] M. Marcellus uir cõsularis, q̃ diuersis partibus fauerat, Cęsaris iussu exulabat Mitylenis, quẽ Brutus in lib. De uirtute, testat̃ se illic uidisse uiuentẽ adeo feliciter, adeoq̃ literarum cupidum, ut ipse sibi uideretur exul, cum ab eo discederet. Meminit Seneca in consolatione ad Albinam. Ausidios.] De Ausidijs nihil occurrit in præsentia memorabile, quod ad 26
hunc attineat locum. quod si extaret Ciceronis liber de Consolatione, non magno negocio locus hic Hieronymi poterat explicari. Aliena q̃ nostra.] Ethnicorum exempla uocat aliena: nostra, quæ à sacris literis depromunt: obiter notans eos, qui gentilium exemplis nimiũ impẽse solent uti: nisi forte breuiter quis utatur, idq̃ in suggillationem uitæ nostræ, si nõ præstamus Christiani, quibus immortalitas expectatur, quod uel ob gloriam, uel impulsu naturæ præstiterũt infideles. Hoc est nimirum quod scribit ad Paulam: Erubesce, ethnicæ comparatione superaris. Melior diaboli ancilla, quàm mea est, &c. Est autem trãsitus ad diuersum exemplorum genus. Non plangam cum Iacob & Dauid.] Reiecit Iudæorum exempla. Iacob.] Quantopere Iacob luxerit filium suum Ioseph, habetur Gen. cap. xxxvij. Scissisq̃ uestibus, inquit, indutus est cilicio, lugens filium suum multo tempore. Congregatis autem cunctis liberis eius, ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere, sed ait: Descendam ad filium meum lugens in infernum. Dauid.] Regum lib. ij. cap. xiij. Dauid luget Ammon à fratre occisum. Sed & rex, inquit, & omnes serui eius fleuerunt ploratu magno nimis. Ac paulo post: Luxit ergo Dauid Ammon filium suum multis diebus. Rursus eiusdem libri cap. xviij. deflet Absolom interfectum: Contristatus itaq̃ rex, ascendit cœnaculum portę & fleuit, & sic loquebatur uadens: Fili mi Absolom, fili mi, quis mihi tribuat ut moriar pro te? Absolom fili mi, 27
fili mi Absolom. In Euangelio.] Alludit ad eos quos Christus in Euangelio uitæ restituit, luctu uerso in gaudium. nam Lucæ cap. vij. uiduæ mulierculæ filium unicum, qui iam efferebat̃, uiuum restituit: Et dedit, inquit, illum matri suæ. Eleganter Dauid & Iacob Iudæis opponit Christum: legi, Euangelium: morientibus, resurgentes: planctum, receptioni: ut totus sermo ex contrarijs inter se relatis constet. Videtur autem alludere ad uerba Pauli, quæ sunt in epistola ad Heb. cap. xi. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Iudæorum luct. c. g. f.] Velut epiphonema est: potest bifariam accipi. Iudæorum est lugere, Christianorum gaudere. Aut unde lugent Iudæi ceu carnales, in de gaudent Christiani spirituales: nempe ob mortem piorum in cœlos demigrãtium ex his miserijs.

Ad uesperum d. f.] Confirmat id quod dixit, Iudæorum esse luctum, Christianorũ esse gaudium, testimonio Psalmi uigesimi noni. Vespera tempus ante resurrectionem, quo tenebris obtecta fuerũt D
omnia, & apostoli in fletu ac gemitu morabantur. In matutino.] Nempe resurrectionis, cum exhilarata sunt omnia. Ita ferme diuus Hieronymus & Augustinus: quanquam uespera totus huius uitæ cursus intelligi potest: matutinum, generalis omnium resurrectio. Nox præcessit.] Accommodat ad eandem sententiam uerba Pauli ad Romanos cap. xiij. Nox, Mosaicæ legis: dies, Euangelicæ ueritatis & resurrectionis. Quod modo uesperã appellabat, hic noctem uocat: quod modo matutinum, hic diem. Vnde & Moses, &c.] Adiungit allegoriam testimonijs. Moses symbolum ge- 28
rens Iudaicæ uitæ, plangitur: Iosue, qui Euangelij præfert typum, nõ plangitur. De Mose habes Deuteronomij capite ultimo: Fleuerũt, inquit, eum filij Israel in campestribus Moab triginta diebus. De Iosue habes Iosue ultimo item capite: Et post hęc mortuus est Iosue filius Nun, seruus domini, centũ & decem annorũ: sepelieruntq̃ eum in finibus possessionis suæ in Thanathsare, quæ est sita in monte Ephraim. Moses itaq̃ sepultus est in ualle terræ Moab contra Phogor, Iosue in monte: ut illic intelligas ueteris legis humilitatem in carne ac litera iacentis: hic Euangelij sublimitatẽ à carnalibus ad spiritualia, à terrenis ad cœlestia subuehentis. Ne uideamur præterita.] Ego prætrita lego, nõ præterita, aut certe pertrita, & obolita & obsoleta, non abolita, id est ante trita à nobis, & uetusta. nã in epistola qua Paulam consolatur, eadem fermè tractat, quæ hactenus tractauit in hac, & ijsdem ferme utitur exemplis. Sicut audiuimus.] Ex psalmo xlvij. Sicut audiuimus in prophetis, sic uidimus in Euangelio & in ecclesia: sicut audiuimus in fide, sic uidimus fruitione. Quanto ille felicior.] Mirè torsit argumentũ in diuersam partem: Non est nobis lugendus Nepotianus, cum sit felix: imò tan
to magis lugemus, non illum, sed nostram uicem, qui nõ simus cum illo simul felices. Tali bono.] 29
Non ad ipsum Nepotianũ refertur, sed ad summum bonum, quo ille iam felix est. quanquam si quis malit ad Nepotianum referre, non admodum digladiabor. Flebant & sorores.] Ostendit q̃ diuersa ratio sit fletus Christianorũ & infidelium. Iesus ubi uidit sorores flentes, & Iudęos flentes, primum infremuit, deinde ductus ad monumentũ, lachrymatus est. Et alibi.] Aut inibi legendũ, aut Hieronymus memoria lapsus uidet. nam utrunq̃ eodem loco scribit Paulus ad Philip. cap. i. Magnificat̃, inquiẽs, Christus in corpore meo, siue per uitã, siue per mortẽ. Mihi enim uiuere Christus est, & mori lucrũ. Quod si uiuere in carne hic mihi fructus operis est, & quid eligã, ignoro. Coartor aũt è duobus, desideriũ habens dissolui, & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter uos. Igitur diuus Paulus, qui usq̃ adeo non metuebat mortem, ut eam optaret, tamen in eadem epistola proximo capite testatur dominum sui misertum fuisse, qui Epaphroditum Philippen

A Philippensium apostolum, quem collegam & commilitonem uocat, à mortis periculo restituerit, ne tristitiam haberet super tristitiam. Quidam codices Epaphras habent, plerique Epaphroditum: ita legitur in exemplaribus Græcis. Ne quid nimis.] μηδὲν ἄγαν. Hanc sententiã Aristoteles lib. Rhetoricorum iij. tribuit Bianti. Diogenes Laertius, Pythagoræ. Nos in Chiliadibus de hoc copiosius.

30 Cernas.] ἀνωγτικῶς dixit, id est modo potentiali: quali dicas, cernere licet. Adumbrata, non expressa.] Significat sese nõ exquisita, sed rudi & incondita oratione descripturum laudes Nepotiani, alludens ad priscam illam & rudem picturam, quæ cœpit ab umbra rerum lineis circunducta. Nec aliud fuit prima pictura. Deinde cultiore iam arte μονογράμματα cœperunt, id est singulis colorib. depicta. deinde lumen & umbras adiecerunt, differentia colorum alterna uice sese excitante. Deinde ad iectus est splendor, alius hic q̃ lumen, quem πόνον appellant: cõmissuras & transitus colorũ ἀχμογλῶ. Hæc Plinius lib. xxxv. Ergo adumbrare, est umbrã rei duntaxat repræsentare, & quasi delineare: exprimere uero modis omnibus effingere. Est autem hoc exordiolum quoddam partis encomiasticę, quæ sequitur. Præcepta sunt rhetorum.] Fabius lib. iij. cap. De laude & uituperatione, summam laudationis in tria tempora, & treis bonorum ordines diuidit. inter ea quæ præteriti sunt temporis, in primis commemorat patriam, parentes maioresq̃: Quorum duplex, inquit, tractatus est: aut enim respondisse nobilitati pulchrum erit, aut humilius genus illustrasse factis. Hoc adscripsi, quod Hieronymus Fabij uerba digito notasse uideatur, quum ait: Et aut non degenerasse à bonis, aut mediocres ipse ornasse uideatur. Ego carnis bona.] Laudat eum à bonis externis, sed per occupationẽ: & hoc colore, non quod habuerit, sed quod contempserit. Nam & Epictetus putat fortunæ corpo-
31 risq̃ bona seu mala, nihil ad hominis laudem siue uituperationẽ attinere. Cum Abraham.] Contra uulgatam sententiam, fortes creantur fortibus, declamat ex bonis parentibus malos progigni liberos: rursum ex malis bonos. Geneseos capite decimosexto, Abraham ex Agar ancilla generat Ismahelem, de quo prædictum est: Hic erit ferus homo. Manus eius cõtra omnes, & manus omnium contra eum, & è regione uniuersorum fratrum suorum figet tabernacula. Et Isaac.] Historia est Geneseos uigesimoquinto, de geminis Iacob & Esau, de quibus pronunciauit deus apud Malachiã: Iacob dilexi, Esau odio habui. E regione.] Id est, contra, aut è diuerso. Iepte.] Filius Galaad, ex muliere meretrice natus, reiectus à fratribus in matrimonio natis: postea rebus urgentibus dux Israel constituit, ac rem gessit summa cum laude. Historia refertur Iudicum libro, capite undecimo. Paulus in epistola ad Hebræos, Iepte quoque inter sanctos recensens, ait: Deficiet enim me tempus enarrandi de Gedeon, Barach, Sampson, Iepte, Dauid, Samuel, & prophetis, qui per fidem uicerũt
B regna, operati sunt iustitiam, &c. Anima q. p.] Verba sunt Ezechielis cap. xviij. Locus est autem argumenti à contrarijs. Beniamin lu. ra.] Sentit non imputanda peccata ante baptismum commissa. Verba sunt Israel benedicentis filijs suis, de Beniamin filio. Ea diuus Augustinus accõmodat ad Paulum, prius persequutorem, mox acerrimum Christi præconem. Et Hieronymus in quæstionibus Hebraicis super Genesim, confirmat de Paulo prædictum fuisse. Iuxta allegoriam autem accipi de sacerdotibus, qui mane immolant hostias, deinde diuidunt accepta à populo, quod altare in quo immolabantur hostiæ, & uictimarum sanguis ad basim illius fundebatur, in parte Beniamin fuit. Di
32 ctum est autem mane & uespere, pro eo quod est, prius & posterius. Ananiæ c. f.] Historia hæc de Paulo est in Actis apostolorum capite septimo. Alius forsitan.] Mira occupatione laudat & auunculum & nepotem. Porrò ex hoc loco colligitur, cum diuus Hieronymus primum in solitudinẽ secederet, Heliodorum sodalem suum officij causa tum fuisse prosecutum: à quo cum non dimitteretur, pollicitum fuisse, sese rebus domi ordinatis, eremum repetiturum. Itaq̃ quem in epistola prima subincusat, hic blande defendit: quasi id fecerit non aliam ob causam, q̃ ut sororem, aut certe ex sorore nepotem Christo lucrifaceret. Licet paruulus ex collo.] Hæc uerba sunt in prima epistola, quam modo citauimus. Vaticinatum se dicit, nõ quod id temporis nondum esset natus, sed quod præsensisset futurum, ut ab eo domi retineretur. Chlamyde.] Chlamys toga militaris est. Candenti lino.] Linum duabus rebus potissimum commendatur, candore & mollicie. Vsus illius mollior apud antiquos, quàm ut uirum deceret. Vnde à Palatinis usurpatus, penes quos omnis uitæ luxus. Vide apud Plinium lib. decimonono cap. secundo. Quinetiam in pontificum decretis partis primæ dist. xcvi. Constantinus Imperator dum Ro. pontificem militaribus ornamentis instruit, candidi phrygij, & candidi ulonis, & candidæ uestis subinde mentionem facit. Itaq̃ quod nunc ecclesiasticũ
33 est, id olim aulicum fuisse uidetur. Cingulum.] Baltheum intelligit, militum insigne. Cornelium cent.] Act. cap. decimo. Hic cẽturio religiosus ac iustus appellatur, moxq̃ à Petro baptismum accipit. Deuotus.] Deuotũ in bonam partem dixit, pro addicto ac certo. Verbum autem est militare, quod milites sacramento sese astringãt, nec mortem formidaturos imperatoris causa. Signa, uexilla uocat militaria. Baltheo posito, habituq̃ mutato.] Baltheum militiæ insigne accipit, & habitum, ornatum militarem, puta paludamentum. Peculium cast.] Quod miles sibi in castris colligit. De peculio seruorum, de peculio castrensi, plurima sunt apud ueteres iureconsultos. Nec mundicijs, nec sordibus.] Inter luxũ & sordes media est mundicies, id est nitor moderatus. Horatius: Simplex mundicijs. Cumq̃ arderet quot.] Quoniã id temporis imperiũ plerunq̃ penes ethnicos, aut certe

certe hæreticorum fautores erat, pij secessus captabant. Itaq; uastas illas solitudines, harenasq; diffu c
sas, quas propter sitim ac sterilitatem, periculosissimamq; serpentum abundantiam, conuersatio hu-
mana non nosset, magna habitatium monachorũ multitudo compleuerat, ut testatur Orosius lib. 7.
Mesopotamiæ.] Ea pars est Syriæ, sic dicta, quod sit inter Tygrim & Euphratem. Dalmatię.] 34
Hæc patria fuit diui Hieronymi. Nam Stridon olim Pannoniæ Dalmatiæq; confiniũ fuit. Vnde ad-
dit, certe, id est saltem: tanquam id sit procliuius, propinqua petere. Attingit autẽ Dalmatia Illyricos
& Adriaticum sinum, in quo plurimæ sunt insulæ, quemadmodum & hodie iuxta Venetiam. Al-
tino freto.] Altini oppidi in paludibus siti meminit Strabo geographiæ suæ lib. 5. quod ait simílem
habere situm, qualem habet urbs Rauenna. Ab hoc oppido uidetur Altinum fretum appellatum,
quod propter angustiam fretum uocat: ideoq; adiecit tantum, minimũ interuallum significans. Me-
minit & Stephanus Græcus autor de Alto oppido, & Altijs populis: eos ait nõ lõge abesse à Thes-
salonica. Nec putarim quidem ociosam distributionẽ, dum monasteria Ægypti uocat, anachoritas
significans. Nam monasteriũ à solitudine nomen habet. Mesoporamiæ choros, cœnobitas indicans
gregatim uiuentes, propter regionem cultiorem. Et ad illa pergere cupiebat, uelut alijs relictis, cho
ros inuisere. Solitudines, q; illic nulli adhuc habitarent monachi, occupare. Occupat enim, quisquis
primus in uacuum uenit. Animaduertendus est autẽ ordo. Nam cum ea tractet, quæ ad præsens tem
pus pertinent, iuxta rhetorum præcepta, per ætatis gradus currit, sed alia ratione. Nam in baptismo
demum nascit. In seculari militia tanquã puer est, imbecillis adhuc, & parũ maturus ad militiã Chri-
sti: deinde cum monachi proposítum capessit, iam ueluti adultus est iuuenis: dum in clericorũ col-
legium asciscit, quasi uir est. Porrò presbyter iam ætate est maturiori. nam in Christo senecta nõ est.
Vidimus Timotheum.] Timotheum Paulus filium uocat, in secunda ad ipsum epistola: Tu ergo 35
fili mi confortare. Et apparet illum ætate iuuenẽ fuisse. Deinde eum inibi monet, ut iuuenilia desíde-
ria fugiat, iustitiã sectet. Hunc Paulus ipse à puero instituerat. Vnde in eadem epistola: Tu uero per-
mane in his quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris. Et quia ab infantia sacras literas
nosti, &c. Hoc tamen iuuene Paulus ueluti collega utebat, ut Heliodorus Nepotiano. nam presby-
teri collegæ sunt episcopi. Canos in sapientia.] Alludit ad id quod legitur Sapientię 4. Senectus
enim uenerabilis, non diuturna, neq; annorũ numero computata. Cani autem sunt sensus hominis,
& ætas senectutis uita immaculata. πρεσβύτης θεῷ, Græce senior est. Senior ergo iuuenis, & canus, nõ
capillitio, sed sapientia. Subuenire.] Non refert, utrum hæc infinita per enallagen accipias, an per
synecdochen, ut subaudias, solebat, aut cœpit, aut aliud simile. In aurigæ modum.] Nam aurigæ
plaustrorum onera non aliunde quàm ex uiribus equorum metiuntur. Alioqui si plus æquo sarcina D
rum insulciant, fit nonnunq; ut plaustrum rumpatur, & equi lædantur. Suscipere.] Pro approbare
Græcanice dixit, ἀσπάζομαι. Tertulliani.] Hic Carthaginensis patria, sub Seuero principe & Ca-
racalla floruit: adeo quondam magni nominis, ut hunc Cyprianus magistrum appellare solitus sit,
quoties libros illius legendos poscceret. Lege Hieronymũ de uiris illust. Cypriani.] Et hic Afer
fuit, martyr, cuius extãt hodieq; nõnulla. Recte subiũxit Asrũ Afro, discipulũ præceptori. Lactan
tij.] Qui & Firmianus est dictus. Extant & huius opera. Hilarij.] Hic episcopus Pictauorum fuit, 36
cuius multa extant etiã hodie. Minutius Felix.] Romæ causidicus insignis fuit: scripsit dialogum
Ethnici & Christiani. Ferebatur & aduersus mathematicos, disertus quidem ille, sed à superioris li-
bri stilo diuersus. huius nunc nihil extat. Victorinus.] Episcopus Pictauiensis, martyr, multa scri-
psit in explanationem sacrarum literarũ, sed Græci sermonis q; Romani callentior. nec huius quic-
quam extat. Arnobius.] Lactantij præceptor fuit. Scripsit aduersus gentes, quem Lactantiũ imi-
tatum fuisse probabile est, cum simile sumpserit argumentum. Hæc omnia μιμητικῶς dicunt, atq; in-
de gratiora sunt. Colligere licet hinc Nepotianum literas Græcas ignorasse, qui nõ citarit nisi Lati-
nos. Deinde non delectatum fuisse nisi facundis. Nam quos hactenus nominauit, singulari fuere fa-
cundia. At nunc nullus scriptor placet, nisi qui sophisticam oleat, ac fœde balbutiat, si quid mundius
aut elegantius, id poesim appellant. Pro sodalitate auunculi.] Hoc addidit, quo mitigaret arro-
gantius alioqui dictum. Nam in prima & secunda epistola, se sodalem Heliodori uocat. Medi
tatione.] Id est exercitatione. Nam id proprie significat meditari, quod Græce μελετᾶν. Præcedit
autem lectio, deinde meditatio. Nam qui scribit, qui docet, meditatur: hoc est, exercet ea quæ legit
multo magis autem qui moribus exprimit & uita. Bibliothecã.] Hoc uelut epiphonemate cõclu
sit hanc orationis partem. Nocturnum petitorẽ.] De postulatore, qui improbitate sua tres panes
accepit ab amico, locus est Lucæ capite undecimo. Et interpellatricẽ duri iudicis.] Significat ui- 37
duam, quam frater defuncti mariti recusat ducere uxorẽ. Hanc lex iubet improbam esse, ut uel odio
uincat iuuenẽ, adigatq; ad matrimoniũ. Perget, inquit, mulier ad portã ciuitatis, & interpellabit ma-
iores natu. Pauloq; post: Si respõderit, nolo eam accipere: accedet mulier ad eum corã senioribus, &
tollet calciamentũ de pede eius, spuetq; in faciẽ illius, &c. lege Deuteronomij caput uigesimũ quin-
tum. Sed probabilius est illum alluisse ad parabolã euangelicã Lucæ decimooctauo, de iudice qui
cum nec deũ timeret, nec homines reuereret, tamẽ uictus improbitate uiduæ interpellãtis, functus
est suo officio. Æternæ memo.] Vt præsensit Hieronymus sua scripta semper uictura. Porrò cum
ait

A ait: Consecraui, alludit ad monumenta, quæ quo diutius seruarent, numini alicui consecrabant. Ea
uocabãt ἀναθέματα, ut quæ nefas esset mouere loco. Crœsi opes.] Crœsus rex Lydiæ fuit longe o-
pulentissimus, postea captus à Cyro, ut narrat Herodotus. Porrò diuitiæ Crœsi, Midæ, Crassi in pro
uerbium abierunt, quemadmodũ Codri & Iri paupertas. Vnde Statius: Et Lydo ditior auro. Da-
rij.] Regis Persarũ: apud quos aurei mõtes esse ferebant. Plaut. in Sticho: Neq; ille sibi mereat Persa
rum montes, qui esse aurei perhibent. Et Aristophanes: λαχεῖν ὀκτὼ μυῶας ὑδὶ χρυσοῦν ὄρος. Vi-
cisse.] Ad rem retulit, nõ ad personã. nam ad utrumq; potest. nam uincimus aduersariũ, & uincimus
causam. Minus erat.] Id est, desiderabatur & deerat. unde & diminutum dicimus, quod nõ satisfa
ciat. Marsupium.] Græca uox μαρσύπιον, sed iam olim à Latinis recepta, significat coriaceum sac-
culum, quo seruantur nũmi. Suffocantes.] Eleganter abusus est hoc uerbo, hoc est, ita implentes,
38 ut loculus non capiat. Schedulas.] Apte diminuit, ut auri contemptum exaggeret. nam schedæ
per se dicuntur tabellæ uiliores, in quibus aliquid mox delendum aut castigandũ scribimus. Vnde
σχεδιάζειν, est rẽ rudẽ deliniare. Et Apuleius in dæmonio Socratis: In isto schedico, inquit, & incõdi-
to. Et Quintilianus: Nam qui omnes etiã indignas lectione schedas excutit, &c. Bis igitur minuit,
cum schedulas dixit. Formica, culice.] Hæc omnia de genere sunt insectorum. De ingenio, indu-
stria, politia formicarum, plusquã mira narrãt autores, nec minus cõperta tamẽ leges apud Plinium
lib. xi. cap. xxx. Idem eiusdem lib. cap. ij. contemnit elephantos præ culicis miraculo. In magnis siqui
dem corporibus, aut certe maioribus, facilis officina sequaci materia fuit. In his uero tam paruis arq;
tam nullis, quæ ratio, quanta uis, q; inextricabilis perfectio? Vbi tot sensus collocauit in culice? Et
sunt alia dictu minora, sed ubi uisum in ea prætendit? ubi gustatũ applicauit? ubi odoratum inseruit?
ubi uero truculentã illam et portione maximã uocem ingenerauit? qua subtilitate pẽnas adnexuit?
Prælongauit pedum cruras? disposuit ieiunã caueã, uti aluum? Auidam sanguinis & potissimũ huma
ni, sitim accẽdit? Telum uero perfodiendo tergori quo spiculauit ingenio? At ut in capaci, cum cer-
ni nõ possit exilitas, ita reciproca geminauit arte, ut fodiendo acuminatũ pariter, forbendoq; fistulo
sum esset. Quos teredini ad perforanda robora, cum sono teste dentes affixit, potissimumq; è ligno
cibatũ fecit? Sed turrigeros elephantorũ miramur humeros, taurorumq; colla, & truces in sublime
iactus, tigrium rapinas, & leonum iubas, cum rerum natura nusquã magis q; in minimis tota sit. Hęc
39 Plinius, ex musca, quod aiunt, faciẽs plus q; elephantum. Vermiculis.] De teredinibus, quas etiã
Plinius admiratur, aut de bombyce uerme Indico, & filorũ opificio nobili, aut de cantharidibus sen
tit opinor, de quibus Plinius lib. quẽ modo citauimus, mira cõmemorat. Ac mire, dicturus minutio
ra, ne dormitaret lector, uelut exordiolo excitauit, idq; ex arte, quæ iubet ut in rebus contemptiori-
B bus, ab attentione potissimũ constituamus exordium. Est autẽ in omni introitu mirandus Hierony
mus. Adeo non ociosas, nec inamœnas habet subinde transitiones. Quintum Fabium.] Hic cita
tur à multis autoribus, præsertim Quintiliano. Nam illud est illius: Ita felices artes futuras, si de his
soli artifices iudicarent. Hunc Plinius inter Romanos pictores primo loco commemorat lib. xxxv.
cap. iiij. Apud Romanos quoq;, inquit, honos mature huic arti cõtigit. Siquidem cognomina ex eo
Pictorum traxerunt Fabij clarissimæ gentis, princepsq; eius cognominis, ipse ædem Salutis pinxit,
anno urbis conditæ cccl. quæ pictura durauit ad nostram memoriã, de Claudij principatu exusta.
Beselehel nostrum.] Nostrum adiecit, quod Fabius esset ethnicus. De hoc legis Exod. cap. xxxi.
Locutusq; est dominus ad Moysen, dicens: Ecce uocaui ex nomine Beselehel, filium Buri, filij Hur
de tribu Iuda, & impleui eum spiritu dei, sapientia & intelligentia, & scientia in omni opere, &c.
40 Hyram.] De Hyram habes 2. lib. Reg. cap. 5. Misit quoq; Hyram rex Tyri nuncios ad Dauid, &
ligna cedrina, et artifices lignorũ, artifices q; lapidum. Idem Hyram mortuo Dauid adiuuat Solomo
nem, ad ædificationem missa materia & artificibus, ut habetur tertio Reg. cap. 5. Sed uero propius
est, Hieronymũ sentire de Hyrã filio mulieris uiduę de tribu Neptalim, patre Tyrio, quẽ accersiuit è
Tyro Salomõ, sicut legit 3. Reg. 7. Quemadmodũ enim Beselehel tabernaculi, ita hic tẽpli supelle
ctilem fabricatus est. Lætę segetes.] Culmi quasi calami sustinẽt aristas. Immodicã segetis luxuriẽ
docet castigare Virgilius, deductis aquis, primo Georg. Quid, quod ne grauidis procũbat culmus
aristis, Luxuriẽ segetũ tenera depascit in herba, Cum primũ sulcos æquant sata. Est igitur nõ agri mo
do, aut arborũ, sed etiam ingeniorũ, ac stili luxuries quædam, & immodica felicitas. Philosophus
ille.] Hippiam indicat sophistam, quem Hieronymus nõ appellat, ut exemplum sit commendatius.
Hic Eleus fuit, diuersarũ artium egregie peritus, dialectices, geometriæ, astronomiæ, musicæ, arith-
meticæ. Valuit & in pictura ac statuaria: autor Flauius Philostratus, primo lib. de uitis sophistarum.
Huius balneũ unà cũ supellectile ab ipso fabricatũ describit Lucianus in Hippia, et hũc imitatus A-
puleius in Floridis, qui anuli quoq; meminit, & pallij purpurei, & strigilis, aliarũq; rerũ minutarum.
Gloriatus est.] Quoniã in Olympijs ostentabat, ut idem refert. Ac negat in illo spectaculo fuisse
41 quicq; æque spectandũ. Basilicas ec.] Basilice, Græcis regiã sonat. nam βασιλεὺς rex. Illi quicquid
splendidũ ac magnificũ est, βασιλικὸν uocãt. Latini domos amplas ac spacioſas, in quib. agebant cau
sæ, cõciones, & alia id genus publica, basilicas uocabãt. nã ecclesia, Latine cõcionẽ significat. Cõ-
cilíabula.] Conuẽtus. nã ad sepulchra siue reliquias martyrũ cõueniebant Christiani, idq; noctibus,

ut palam indicat Hieronymus in epistola aduersus Vigilantiū. Pampinis.] Id est, uirgultis uiteis, C
cū ipsis folijs.nā hæc pāpini uocant. Adumbrarit.]Paulo diuersius hic accipit q̄m superiùs,nempe
pro obtexerit. Dispositione.]Duo sunt quæ delectant oculos,ipse rerū color, & apta collocatio.
Delectat per se gēma,sed refert ubi inserta sit. Macte uirtute]Verū epiphonema quo claudit Ne
potiani uitā,simulq̄ gradum facit ad mortis expositionē. Ad huiusmodi acclamationē præcipue ea
uox cōuenit,Macte,qua uirtutē absolutā significamus. Sed rursum mire per sententiā fecit transitū,
uerum cōmodatam ad personā.nam absoluta erat. Cuius egregia sunt initia, eius oportet & finem
egregiū esse. Cuius tal.prin.]Mirum,ut pariter excitat lectorē ad partē sequentē, nempe de mor
te,& obiter locos cōmunes attingit,nec sinit ocioſos aut frigidos esse transitus. Quid te subtra-
his?]Apostrophe affectibus aptissima. Omnis caro fœnū.]Esaias cap.xl.Omnis caro fœnum,&
omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatū est fœnū,& cecidit flos. Item Iacobus cap.1. Quoniā sic
ut flos fœni transibit: exortus est enim sol cum ardore,& arefecit fœnū,& flos eius decidit,'&'decor
uultus eius deperijt.Rursum Ecclesiastici cap.13.Omnis caro sicut fœnū ueterascet, & sicut folium
fructificans in arbore uiridi. Alia generantur,& alia dejciunt. Sic generatio carnis & sanguinis.Itē
Petrus in epistola prima: Quia omnis caro ut fœnum,&c.Cæterum Ecclesiastici similitudo de folijs
pulchre conuenit cum eo quod dicit Homerus Iliad.6.οἵη περ φύλλων γενεή, τοίη δ' ἀνδρῶν.φύλλα τὰ
μὲν τ' ἄνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δὲ θ' ὕλη τηλεθόωσα φύει. id est, Tale quidem genus est hominū,quale
est foliorū:Quorum hæc uentus humi fundit,rursum illa uirescens Profert sylua. Vtitur idem eadē
similitudine Iliad.φ. Indumento.]Nam corpus uestis ac domicilium est animi, iuxta Platonem in 42
Phædone.Et notus est iocus ille,Ingeniū Galbæ male habitare:q̄ cum esset disertus,deformis tamē
erat. Flante austro lilium.]Auster peculiariter inimicus est floribus.Vnde Virgilius in Alexide:
Eheu quid uolui misero mihi?floribus austrum Perditus,& liquidis immisi fontibus apros.Nec mi-
nus pestilens corporibus humanis.Horatius in Odis:Frustra per autumnos nocentē corporib.me-
tuemus austrum.Vnde & propheta uentum urentem uocat,ac uenas siccātem.quinetiam Ezechiel
cap.xxvij.Ventus auster cōtriuit te. Hieronymus admonet Hebraicam uocem, קדים Latinis uerti
posse uentum urentem,pro quo austrum legimus.Porrò cum omnis gratia florum sit fugax, apte ta
men nominat lilium & uiolam,quorū illud cādore,hæc purpura delectat,uterq̄ flos minime durat.
quam ob causam Horatius in Odis breue lilium dixit. Ac mira similitudine expressit formæ nitorē,
paulatim morbo squalescentem. Venarum fontes.]Physice dixit.nam iuxta medicos,febris cor-
dis & sanguinis incensio est. Lætus erat,&c.]Vt omnia pingit,& ob oculos ponit. Intelliges,&c.]Hoc epiphonematis loco post ὑποτύπωσιν. Voluuntur per ora lachrymæ.]Hic iterum D
transitus est,excitans ad ea quæ sequuntur.Expectamus enim magnum quiddam, cuius recordatio
Hieronymo uel inuito lachrymas excusserit. Ætate patri,fratri collegio.]Mortens Nepotianus
alludit ad uerba quę sunt in libello superiori,quem Hieronymus ad ipsum scripserat,Ætate patrem,
fratrem collegio:ut hinc uel maxime appareret,illum etiam tum cum animam ageret studiorum sen
tire dulcedinem,quo tempore uulgus hominum nec seipsos sentiunt. Pariter.] Id est, ex æquo.
Dicitur enim à pari. Auunculum manu.]Et hoc ad ὑποτύπωσιν pertinet.Nam hic mos morien 43
tium,ut hoc indicio supremo,significent se sentire quæ dicuntur & aguntur. Scio quod noluе-
ris.]Hactenus exposuit quæ ad præsens tempus iuxta rhetorum præcepta pertinebant.Nunc tran-
situ per sententiam,ut solet quæsito,transit ad ea quæ futuri sunt temporis,id est quæ sunt post mor-
tem consequuta. Sic.] Id est, in luctu. Siquidem in aduersis potissimum apparet qui sint ami-
ci,ut inquit Tragicus:sed nemo optat ut sic amicos probet. Iucundius est,in malis gratius.]In-
dicat differentiam inter iucundum & gratum,quam explicat Laurentius Valla Elegantiarum libro
quarto. Totus autem sermo qui sequitur, scatet schematum flosculis, quæ prætermitto, ne lecto-
rem onerem. Meditationem esse mortis.]Id mirifice tractat Socrates apud Platonem in Phæ
done, nihil aliud esse philosophari, quàm mortis meditationem, hoc est exercitationē & præpara-
tionem ad mortem. Mors abducit animum à corpore. Philosophia remouet animum ab amore re-
rum corporalium, erigens ad ea quæ uere sunt, hoc est intelligibilia. ita fit ut philosophi animus lu-
bens emigret è corpore, quum ab imperatore uocatur,quippe iam antè assuetus abesse à rebus cor
poreis, & hanc separationem diu meditatus. Contrà stulti mortem horrent, quod animus altissi-
me corpori sit immersus,& insolens sit à corpore seiungi. Inepte crassuli quidam hanc Platonis sen-
tentiam sic interpretantur, quasi Plato iusserit nos assidue meminisse mortis. In cœlum usque 44
ferunt.] Auget hoc per hyperbolen,ut magis crescat, quod adducturus est ex Paulo. Redit autem
paulatim ad consolationem intermissam. Quotidie, inquit,morior.]Fortius est quotidie mo-
ri, quàm meditari mortem. Quanquam Paulus hoc loco dicit se quotidie mori, quod sese quoti-
die certissimis uitæ periculis obijceret pro salute Corinthiorum. Arguens enim futurum, ut mor-
tui resurgant, negat se subiturum fuisse toties uitæ discrimen, nisi certum sciret se resurrecturum.
Præcedit enim: Quid & nos periclitamur omni hora? Quotidie morior pro uestra gloria, quam
habeo in domino. Illud obiter admonendum in Græcis codicibus legi in hunc modum, τί καὶ ἡμεῖς
κινδυνεύομεν πάσῃ ὥρᾳ. καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, ἣν ἔχω ἐν χριστῷ. hoc est, quid &
nos

A nos periclitamur omni hora.quotidie morior per uestram gloriam.ut per,sit adiurantis:ut, νὴ τὴν δίκην,
id est,per Iouem.Id quod ante nos indicauit diuus Augustinus, & Laurentius Valla. Quanq̄ Am-
brosius propter gloriam,aut pro gloria legit.Sentit autem Apostolus gloriā, quam suis periculis si-
bi pepererat ex salute Corinthiorū.Locus est in prima epistola ad Corinthios cap.xv. Conari.]
Exponit quid dixerit meditari.quod asscripsi,quia uulgus existimat idem esse meditari,quod cogi-
45 tare. Velimus nolimus.]Figura prouerbialis, qua necessitas ineuitabilis significatur. Ante
diluuiū.]Nam Adam uixit nongētos triginta annos.Seth duodecim supra nongētos. Enos quinq̄
& nongentos.Cainā nōgentos decē. Alinq̄ permulti prodigiosæ uiuacitatis cōmemorātur Gen.5.
Mathusalem.]Hic annos natus septingentos octogintaduos generauit filias: uixit annos non-
gentos septuagintanouem.Itaq̄ superauit hic omnes longæuitate. Optima quæq̄.]Ostendit q̄m
46 fugax sit hæc uita,quamq̄ misera,quo minus moleste feramus mortem.Carmen est Maronis lib.Ge
org.tertio. Miseris.]Hoc epitheton frequens est apud Hesiodum & Homerum, ἀλγεσι βροτοῖσι,
Quot autem gradibus extenuat humanam uitam,cuius quod est optimū,id primum,priusquam in-
telligas tuum ipsius bonum,abit,imò fugit non abit,hoc est pernicissime,ut etiam si uelis,nō possis
remorari.Nec satis quod sua sponte fugax est:accedūt morbi,qui senectutem per se molestam acce-
lerant.Postremo mors inexorabilis rapit non aufert. Prima.]Adolescentiam intelligit,quæ ut
optima est,ita fugacissima,ueluti flos æui. Nam Pythagoras apud Nasonē lib.Metamorph.xv.pue-
ritiam cōfert ueri,iuuentutem æstati,autumno uirilem ætatem,hyemi senectutem. Primam igitur sic
describit:Nam tener & lactens,puerq̄ simillimus æuo, Vere nouo est: tunc herba nitens, & robo-
ris expers Turget,& in solido est,& spe delectat agrestes.Omnia tum florent,florumq̄ coloribus al
mus Ludit ager.Macrobius cōmentario in somnium Scipionis,gradus omnes humanæ uitæ reuo-
cat ad septenarios.Post bis septem,pubertas incipit.post ter septē,genas flore uestit iuuenta:idemq̄
annus finem in longum crescendi facit.Post quater septem,in latum etiam crescere desinimus. quin
ta hebdomas,uirium incrementum absoluit.Sexta tuetur uires antè collectas.A sexta ad septimam
fit occulta paulatim uirium diminutio.Septima totius hominis maturitatem adfert,etiam animi.De
cima,uitæ metam prescribit.At Seruius Tullius,ut refert ex Tuberonis historia Gellius lib.x.uitam
omnem in tres distribuit partes:ut pueri censerentur usq̄ ad annos septemdecim.Iuuenes usq̄ ad an
num quadragesimumsextum.Vltra hunc seniores.Sed Aristoteles in Politicis putat corporis uigo
rem minui post annum trigesimumsextum,animi post duodequinquagesimum. Neuius poeta.]
B Hic scriptor fuit tragœdiarum.Est autem carmen trimetrum iambicū: Pati necesse est multa morta-
lem mala. Niobam.] Quæ ob spretam Latonam omnibus liberis orbata fuit: ipsa uersa in mar-
mor,quod assidue ueluti lachrymis madere cernitur.Fabulam narrat Ouidius lib.Metamorph.vi.
Et diuersas bestias.] Opinor hunc locum non uacare mendo. Quî namq̄ Niobe commutata
fuit in diuersas bestias,quum in lapidem sit uersa?Fortassis legendum, In lapidem, & alios in diuer-
sas bestias commutatos finxit antiquitas,ut intelligas de alcyonibus,cygnis,& id genus alijs.
Et Hesiodus nata.]Nihil huiusmodi legitur in operibus Hesiodi poetæ,quæ quidem nunc ex-
tant.Fortassis legendum est Heniochus:quos opinor aut Thraciæ populos,aut certe finitimos.De
Thracibus autem,apud quos luctuosa sint puerperia,ut recentem natum luctu parēs excipiat: con-
tra,læta funera,ut uita defunctos gaudijs prosequantur,meminit Solinus in descriptione Thraciæ:
Valerius Maximus libro se cundo:Quintilianus libro quinto, cumq̄ his alij permulti. Tametsi me
non fugit, Strabonem libro undecimo Heniochos ponere inter barbaras nationes Caucaso uici-
nas.quorum meminit & Mela.Potest autem fieri ut uel eodem nomine fuerit gens aliqua Thraciæ,
uel apud Heniochos Asiaticos fuerit eadem consuetudo,quæ apud Thraces. Quum hic locus me
diu torsisset,neq̄ quicquam adhuc animo meo satisfaceret,cœpi mecum cogitare,si quod esset gen
tis nomen,quod haberet affinitatem cum hac uoce Hesiodus, & ecce per uarias erranti regiones
commodum occurrunt Essedones,hi ab Arimaspis,Scytharum genere, incolunt usque ad Meoti-
dem.De quorum moribus ita prodidit Pomponius Mela libro secundo:Essedones funera parētum
læti,& uictimis ac festo coitu familiarium celebrant, corpora ipsa laniata, & cæsis pecorum uiscer-
bus immixta epulando consumunt.capita ubi fabre expoliuere,auro cincta pro poculis gerūt. Hęc
sunt apud eos pietatis ultima officia.Eadem alijs uerbis tradit Solinus. Sed utroq̄ uetustior Hero-
dotus libro quarto.Itaq̄ probabile est pro Hesiodus ab Hieronymo fuisse scriptum Essedo. Quare
47 ualeat hæc opinio,donec certi aliquid fuerit compertum. Plebs.] Vt plebes legas, ratio senarij
postulat.At Ennius quidem non extat,uerum hæc uerba sunt Agamemnonis in Euripidis Iphige-
nia Aulidensi: ἢ δυσγαμίαν δ' ὡς χρήσιμον, ἢ γὰρ λακρῦσαι ξασθῆναι αὐτοῖς ἐχθὲς ὠνόλβιον τ' εἰπεῖν, ὅσ' ἐστὶ θηλείᾳ
φύσει ἄπαντα τοῦτο, προσέτι δὲ γ' οὐ βίου τὸ μέρος ἔχομεν. &c. Quæ nos sic uertimus: At generis ipsa
obscuritas quiddam habet Ec commodum profecto & exoptabile: Nam liberum illis, lachry-
mas profundere, Queriq̄ misera.stirpe at illustri satis Cuncta hæc negata.sed arbitrum uitæ le-
uem Populum obtinemus,&c. Verum quid ago?] Per correctionem captauit transitum,
ad commemoranda publicæ calamitatis exempla.Quandoquidem hic efficacissimus est in conso-
lando locus. Constantius.] Constantini filius Constantis frater, ab Ario tractus est in hære-
sim

sim Arianam,ut quosdam in deo gradus crederet.Hoc Parthicis bellis occupato,Iulianus,qui Galli C
cis elatus successibus,imperij fastigium usurparat,Italiam Illyricumq; peruadit, Constātioq; partem
admisit imperij.Id ubi cognouit Constantius,omissa Parthica expeditione, dum ad ciuile bellum re-
uertitur,in itinere inter Ciliciā Cappadociamq; defunctus est. refert Orosius lib.vij.Item Historia tri
partita lib.iij. Mopsi uiculo.] Stephanus indicat uicum esse Ciliciæ iuxta fluuium Pyramum,cui 48
nomē sit Mopsi domus,à Mopso uate quopiā Tiresiæ filio,etiamsi dissentit Strabo lib.xiiij.quod ad
locum attinet.quanq; eodem loco subindicat historicos de loco uariasse.Quod enim ille refert,acci
dit iuxta Colophonem,nimirum Calchantem interisse mœrore,quòd uaticinandi peritia superatus
esset à Mopso: ait Sophoclem hoc alicubi transtulisse in Ciliciam. Et Orosius tradit Constantium
inter Ciliciam & Cappadociam perisse.Mela scribit Colophonem à Mopso uate conditam, uerum
hunc non Tiresiæ fuisse filium,sed Mantus quæ fuit Tiresiæ filia. Hosti reliquit imp.] Iulianum si
gnificat.Nam Constantinum iam antè dolis sustulerat Magnentius. Iulianus prod.ani.s.] Quo-
niam desciuit à fide Christiana. Nam dum descisci à Christo, cui prius dederat nomen, suam ipsius
salutem prodidit hosti satanæ. Christiani iug.ex.] Dum magno apparatu bellum aduersus Par-
thos moliretur,Christianorum sanguinem dijs suis uouisse legitur,palam persequuturus ecclesias,si
uictoria contigisset. Quin & Amphitheatrum Hierosolymis extrui iusserat, in quo reuersus à Par-
this, episcopos,monachos,omnesq; eius loci sanctos,bestijs,etiam arte sæuioribus obijceret,specta
retq; laniandos. In Media.] In Galliam missus fuerat à Constantio, ubi res prosperrime gessit. 49
& successu rerum ebrius,neglexit Christum.in Media sensit ultorem.Nam motis à Ctesiphonte ca-
stris,dolo cuiusdam transfugæ in deserta perductus,cum ui sitis & ardore solis,atq; insuper & labo-
re harenarum confectus periret exercitus,imperator tanto rerum periculo anxius,dum per uasta de
serti incautius euagatur,ab obuio quodam hostium equite conto ictus interijt. Propagare.] Sub-
actis Parthis.Est autem iucunda adnominatio,propagare,& propagatos. Iouinianus.] Nam is
successit Iuliano. Gustatis tantum.] Nam perijt octauo imperij sui mense. Fœtore prunarum
suf.] Nam pactus cum hostibus,ictoq; fœdere necessario magis quàm honesto, dum per Galatiam
iter agit,in Illyricum rediturus,quum in cubiculum quoddam nouum sese recepisset cubitum,calo-
re prunarum,& nidore parietum nuper calce illitorum, aggrauatus & suffocatus interijt Dadasta-
næ. Valentinianus.] Is fuit pater Gratiani,& Iouiniano successit. Vastato genitali solo.] Pan-
nonium apparet fuisse.Siquidem quum Sarmatæ sese per Pannonias diffunderent, easq; uastarent,
isq; succursurus bellum in eos pararet,apud Brigitionem oppidum,subita effusione sanguinis, quæ
Græce ἀποπληξις uocatur,suffocatus interijt. Valens.] Valentem fratrem participem fecerat D
imperij.Hic cum Gotthos conturbatos ab antiquis sedibus expulisset, rursus in fidem recepti sunt. 50
Mox Gotthi, Maximi ducis auaritia, & iniurijs exasperati,denuo mouerunt arma, & uicto Valen-
tis exercitu,per Thraciam sese,miscentes simul omnia cædibus, incendijs rapinisq; effuderunt. Va
lens in Thracia cum Gotthis congressus infeliciter, per deuia fugientibus cæteris, ipse quum sagit-
ta saucius, ægre in cuiusdam uillulæ cellam deportatus lateret, ab insequentibus hostibus depre-
hensus, subiecto igni consumptus est, atque ita communi caruit sepultura. Gratianus.] Va-
lentiniani filius patri successit:aliquandiu cum patruo Valente,& Valentiniano fratre tenuit impe-
rium,deinde Theodosium in imperij consortium asciuit. Ludibrio hosti fuit.] Maximum si-
gnificat,qui in Britannia ab exercitu creatus imperator,in Galliam transiit, ubi Gratianum Augu-
stum subita incursione perterritum,atque in Italiam transire parantem,dolis circumuentum interse-
cit, fratremq; eius Valentinianum Italia expulit. Lugdune.] Apostrophen facit, estq; Hypal-
lage numeri.Sunt autem Lugduni ad Rhodani ripas in Gallia. Siquidem omnis Gallia Comata in
treis partes diuiditur, Belgicam,quæ eadem est Lugdunensis:& Aquitaniam, olim Aremoricam di
ctam,& Narbonensem.Autor Plinius. Adolescens Valentinianus.] Iunior Gratiani frater, 51
opera Theodosii restitutus in imperiū, extincto Maximo eiusq; filio Victore, quem imperatorem
Gallijs ipse discedens præfecerat,in Galliam transiit:ubi quum pacata uiderentur omnia, apud Vi-
ennam dolo Arbogastis comitis sui strangulatus est.Insuper ut uoluntariam sibi mortem conscius-
se uideretur,laqueo suspensus est. Procopius.] Tyrannus à Valentiniano Valentis fratre fuit in-
teremptus. Maximus.] Et hic inuasor imperij,alioqui uir strenuus,Theodosianis armis oppres-
sus est,de quo superius dictum est. Eugenius.] Et hic tyrannus, uictore Theodosio occisus est.
Arbogastes huius comes,& cuius opera imperium fuerat adeptus,sua manu se percussit. Exercitui
parcitum est. Dicat aliquis.] A contrario quæsiuit transitum,ab imperatorum exemplis, ad inse
riorum magistratuum fortunas. Feriuntq; summos.] Retulit Horatianum carmen ex Odis:Cel-
sę grauiore casu Decidunt turres,feriuntq; summos Fulgura montes.Maxima quæq; dignitas, ma-
ximis periculis obnoxia est. Porrò si quis uolet de his copiosius cognoscere, legat septimum Pauli
Orosii librum, ac Tripartitæ historiæ item septimum. Nos ea recensenda putauimus,quæ ad huius
loci explanationem proprie pertinebant. Abundantius egens exulat.] De hoc consulari
uiro qui fuerit, nihil adhuc comperi. Allusit autem Hieronymus ad nomen, quum ait, Abundan-
tium non iam abundantem,sed egentem.Exaggerat per gradus calamitatem.Nam egere per se mi-
serum

A serum est,miserius in exilio,miserrimū,si exules longius apud immanes barbaros. Pityunte.] Hęc
52 uox fuerat uarie deprauata in omnibus quæ uidere contigit exemplaribus. Est autem Pityus oppi-
dulum ad extremū maris Pontici,ubi & Romani imperij fines olim fuisse tradit Hist.tripartita lib.x.
Locus est feris & crudelib.barbaris finitimus,ubi legitur & Chrysostomum exulasse. Russini ca.]
Hic orientalis aulæ magister fuit.Stilico occidentalis.deinde imperiū affectauit. Pilo.] Pilum ha-
stam Romanā uocat.Erat aūt ea ignominia summa. Constantinopolim.] Quod hic sedes esset ori
entalis aulæ,cui præfectus fuerat. Abscissa manus.] Circunferebaṫ fortassis à mendico quopiam,
in ignominiā extincti,aut ipse mendicabat,manum amputatā circunferens ad ostentationē calami-
tatis. Assæ.] Ascæ legendum opinor.nam id oppidulum Arabiæ quondā à Romanis captū. Me-
minit Strabo lib.xvi.quanq; est Asæ uicus Thraciæ,& Asea uicus Arcadiæ,teste Stephano. Non
calam.mis.] Transitus est ad cōmunem regionum afflictionē. Constantinopolim.] Quidam By-
53 zantium esse putāt.Est autem in Thracia ciuitas maritima. Alpes Iulias.] Diuersa sunt alpium no
mina,pro locorum uarietate,Iulias quidam putant esse proximas Rhetijs,quà per Teruisianam ur-
bem iter sit in Istriam atq; Austriam. Scythiam,Thrac.Macedoniā.] Non mediocrem habet gra-
tiam,hæc locorum & gentium ac uerborum congeries ἀσυνδετον.Conuenitq; orationi iam conci-
tatiori,& ad finem properanti.Sunt autem omnes Europæ regiones inter se finitimæ. Scythia.]
A Tanai ferme media est Scythia(nā reliqua pars quæ uergit ad oriētem in Asia est)Pontici lateris.
Hinc in Ægæi partem continens,Thraciæ ac Macedoniæ adiungitur.Autor præter cæteros,Pom-
ponius Mela,sentit enim hic de Scythia Europæa. Dardania.] Ea quanquā à geographis in Asia
ponitur,tamen est finitima Thraciæ.In hac Pomponius Mela scripsit esse sepulchrum Achillis, Pli-
nius hanc gentem feram uocat. Daciam.] Daci siue Dacæ transrhenani sunt,Danubio fluuio,&
Auartijs, syluæq; Herciniæ finitimi. Seruius Dacas Scythiæ populum facit, exponens eum locum,
quem ex Maronis octauo superius attigit Hieronymus: Indomitiq; Dacæ. Quidam Thraciæ Scy-
thiæq; finitimos putant,aut etiam utriusq; portionem. Thessalonicam.] Macedoniæ partem esse
scribunt Plinius in quarto,& Stephanus Gręcus autor. Achaia.] Quæ olim & Ægialos dicta est:
ea pars est Græciæ,in qua est Corinthus.Lege Plinium lib.iiij.cap.v Epirus.] In Europa pars est
54 Acroceraunidis,de qua plurima Plinius lib.iiij.cap.i Cunctasq; Pannonias.] Fortassis legendum
cunctamq; Pannoniam.nisi forte Pānonias ut Gallias dicimus. nam superior ad Danubium uergit,
inferior ad Daciam & Dalmatiam. Gotthus,Sar.&c.] Hæc est illa colluuies barbarorum,quę tot
annos Romanum exercuit imperium. Plurima mortis imago.] Retulit carmen Virgilianū:Mul-
B tus ubiq; pauor,& plurima mortis imago. Romanus orb.] Si Romanum imperium ruit,quod o-
mnes æternum fore putabant,quid erit perpetuum in rebus humanis? Corinthios.] Eas Græciæ
partes nominat,quæ præter cæteras imperij gloria floruerunt,cum nunc à barbaris subactæ, seruiāt
frigeantq;,ut intelligat,nihil esse diuturnum in rebus mortalibus. Immunis ab his mal.] Captauit
transitum,ut digrediatur ad Asiæ calamitates. Ecce.] Apte de re subita & improuisa. Ex ulti-
mis Caucasi.] Scythas Asiaticos,aut Scythis finitimos significat. nam Caucasus Indiæ mons est al-
tissimis rupibus,quà uergit ad septentrionē Scythiam attingens. Non iam Arabiæ.] Non est du-
bitandum,quin retulerit locum,qui est apud Abacuc prophetā cap.i. Leuiores pardis equi eius: &
uelociores lupis uespertinis.Quem locū ita uerterunt septuaginta: Exilient super pardos equi eius,
& uelociores erunt lupis Arabiæ.Rursus apud Sophoniā cap.iij.Principes eius in medio eius,qua-
si leones rugientes.Iudices eius lupi uespere,& non relinquebant in mane. Quod ita uertūt septua-
ginta:Principes eius in ea ueluti rugientes leones. Iudices eius sicut lupi Arabiæ, non dimittebant
in mane. Verba diui Hieronymi in hunc prophetæ locum sunt hæc:Sed iudices eius capientes mu-
nera,uendentesq; iustitiam,nonne recte appellantur lupi Arabiæ uel uespertini, sicut Symmachus
transtulit? Rursus in locum Abacuc hæc adscribit:Lupi autem Arabiæ,id est uespere,hi recte uocan
tur,quibus conuersatio pessima occubuit.Reddiderat paulo superius causam,cur lupi uespertini di
cerentur,quod lupi uelociores esse dicantur nocte uicina.Cur autem Arabiæ lupi dicantur, nullam
omnino causam reddit. Vnde mihi suspicio nascitur,utroq; loco quem modo citaui,Arab legi debe
re,ut Hieronymus Hebraicam uocem posuerit:præsertim cum in Abacuc addat,id est,uespere. Ve
rum hæc interpretandi uarietas hinc accidit,quod ערב apud Hebræos uesperam significet, ערב to
tidē cōsonantibus,uariatis tantū uocaliū notulis,Arabiam regionē. Hanc igitur posteriorē interpre
tationem Hieronymus hoc loco libenter arripuit,nimirū aptam ad allusionē: quandoquidem de re
55 gionibus loquitur. Antiochia.] In Asia Syriæ pars est,qua se Ciliciæ cōmittit,olim ac diu potens,
ut scribit Mela. Halys.] Fluuius ex Tauri montis radicibus oritur. Interfluit Cappadociā septen-
trionem uersus.Inter Paphlagonas currens,in pontum Euxinum exit. Cydnus.] Ciliciæ fluuius
est,Tharsum Ciliciæ urbem diuidit,ut autor est Iustinus & Mela,cuius ortum sciri,negat Solinus.
Orontes.] Antiochiæ fluuius est,teste Mela. Euphrates.] Oritur in præfectura Armeniæ ma
ioris.Babylonem diuidit,tandem exit in mare rubrum.Lege Plinij lib.v.cap.xxiiij. Arabia.] Pars
Asiæ ultra Pelusiacum mare,ad mare rubrum pertingens. Phœnix.] Arbitror legendum Phœ-
nice, non Phœnix. Quandoquidem regio Græcis simul & Latinis φοινίκη uocatur. Palæstina.]

Vtraq; pars est Syriæ, Phœnice & Palæstina. nam ut testatur Plín. lib. v. Syria qua contingit Arabes, C
Palæstina uocatur, & Iudæa, & Cœle. dein Phœnice. & qua recedit intus, Damascena, ac magis etiã
num meridiana, Babylonia. Non mihi si. l.] Vergiliani uersus sunt in vi. Æneid. Thucydides
& Sallust.] Duos historiæ principes nominat, alterum Græcæ, alterũ Romanæ. nam & Fabius Thu
cydidi opponit Sallustium, Herodoto Liuium. Miseri Israelitæ.] Quanq; per nominãdi casum, ta
men exclamatiue dictum est. ut & illud superius: Felix Nepotianus, qui, &c. Nabuchodonosor 56
seruus.] Est apud prophetã Hieremiã cap. xxv. Et Nabuchodonosor regem Aquilonis seruũ meũ.
Vocauit autem seruum, ut exponit inibi Hieronymus, quod in subuersione Hierusalem illius mini-
sterio uteretur. Ezechias agit pœnit.] Hæc historia est Esaiæ cap. xxxviij. de Sennacherib rege Assy
riorum & Ezechia rege Israel. Egressus est, inquit, angelus domini, & percussit in castris Assyriorũ
centum & octogintaquinq; milia. & surrexerunt mane, & ecce omnes cadauera mortuorũ. Iosa-
phat.] De hoc legis 2. Paralip. cap. 7. quemadmodum per uniuersas ciuitates Iuda dimissis Leuitis
ac sacerdotibus, qui legem domini docerent adeo terrori factus sit hostibus, ut passim ultro mune-
ra ad illum mitterent. Moses contra Amelech.] Historia narratur Exod. cap. xvij. Si quãdo remi-
sisset brachia Moses orãs, uincebant Israelitæ, &c. Si erigi uolu.] Indicat Christianis nõ oportere
præsidiũ esse in armis, sed in auxilio diuino. Est aũt iucũdus color ex contrarijs. Vsq; ad incredulí-
tatem.] Ambiguus est sensus. Aut enim intellígit adeo stolidã, ut uix credi possit: aut adeo stolidã, 57
ut diffidat præsidio dei. Mens.] Rursus exclamat per nominandi casum. Fugient mille.] Esaiæ
uerba cap. xxx. Si reuertamini & quiescatis, salui eritis. In silentio & spe, erit fortitudo uestra. Et no-
luistis, & dixistis: Nequaq;, sed ad equos fugiemus: Ideo fugietis. Et super ueloces ascendemus. Ideo
uelociores erunt, qui persequentur uos. Sagittas pilis.] Pilum hasta est Romana, quæ ut torquea
tur, utrum desiderat. Sagittis Parthi Scythæq; fidebant, quibus eminus pugnatur, & à fugientibus.

Tiaras gal.] Tiara, Phrygius est pileus, ac delicatus, magis decorus fœminis q̃ uiris. nam buccas
regebat. Caball.] Maiores equi dicũtur, ut mãni delicatiores. Xerxes ille.] Hic, si Græcis histo
ricis est habenda fides, deduxit in Græciã quinquies mille millia, & ducenta octingentaduo milia,
septingentos & sexaginta. Libitum est illi quodã die spectare multitudinem quam ducebat, cumq;
intueretur omnem Hellespontum nauibus obductũ, omnia littora, atq; Abydenorũ plana, uiris re-
ferta: beatũ se iactauit, mox fleuit. Rogatus causam subitę mutationis: Respondit sibi uenisse in men
tem humanæ conditionis, quod ex tam innumera multitudine nullus esset post centũ annos super-
futurus. Historia est apud Herodotum lib. vij. & viij. Redeamus ad nos.] Alius est transitus per
correctionem: cuiusmodi est proximus ille, Excessimus consolandi modum. Quasi è cœlo.] Al- D
ludit ad morem Homericum, qui sic miscet poesim suam, ut nunc in cœlo uersetur apud deos, nunc 58
rursus ad homines descendat.

ANTIDOTVS

Nemo mirabitur, si diuus Hieronymus laudi tribuit Nepotiano, quod Tertullianum non solum
legerit, uerumetiã citauerit, quem constat in Montani hæresim fuisse prolapsum, cum hunc ob insi-
gnem eruditionem Cyprianus magistrum suum uocare sit solitus: & diuus Augustinus in libris De
doctrina Christiana, non dubitarit theologiæ regulas ex hominis & infantis & hæretici scriptis cita
re. Licebat hoc illis temporibus, eruditionis gratia, è quibuslibet libris, si quid inesset utile decerpe
re. Ita Hieronymus præter alios multos legebat Origenem, ut interpretem, non ut dogmatisten. Vt
igitur Origenis ingenio fauit Hieronymus, ita fauit & Tertulliani, quem scribit ad Montani factio-
nem defeciusse, commotum inuidia clericorum, ut id mali genus imputet clericis, qui talem uirum
sua inuidentia à se alienarint.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Rusticum Gallum, monachum, eruditum adolescentem docet, quemadmodum oporteat institu-
ere uitam, eo dignam cognomine. Admonet in primis uitandam suspectarũ fœminarum consue-
tudinem. Tutius autem esse iuuenem in cœnobio, quàm in solitudine uitam agere. Tum sero ad do
cendum, & scribendos libros esse ueniendum, obtrectatorum familiaritatẽ modis omnibus fugien
dam. Ac per singula taxat eos, qui sub prætextu ac titulo monachi suis indulgent uitijs.

HIERONYMVS RVSTICO MONACHO VIVENDI
formam præscribit.

Nihil Christiano felicius, cui promittit regnum cœlorũ. Nihil laboriosius, qui 1
quotidie de uita periclitat. Nihil fortius, qui uincit diabolũ. Nihil imbecillius
qui à carne superat. Vtriusq; rei exẽpla sunt plurima. Latro credit in cruce, et
statim meret audire, Amẽ dico tibi, hodie mecũ eris in paradiso. Iudas de apo
stolatus fastigio in perditionis tartarũ labit, & nec familiaritate cõuiuij, nec intinctione
buccellæ, nec oscŭli gratia frangit: ne quasi hominẽ tradat, quẽ filium dei nouerat. Quid
Samaritana uilius? nõ solũ ipsa credidit, & post sex uiros unũ inuenit dñm: Messiãq; co-
gnouit

A gnouit ad fontẽ quẽ Iudæorũ populus ignorabat: sed & autor fit salutis multorũ, & apo
stolis ementibus cibos, esurientẽ reficit, lassumq; sustentat. Quid Salomone sapientius?
Attamẽ infatuat amoribus mulierũ. Bonũ est sal, nullũq; sacrificiũ absq; huius aspersio-
ne suscipit. Vnde & apostolus præcipit: Sermo uester semper in gratia sale sit conditus.
Quod si infatuat, foras proijcit: intantũq; perdit nominis dignitatẽ, ut ne in sterquiliniũ
quidẽ utile sit, quo solet credentiũ arua cõdiri, & sterile animarũ solũ pinguescere. Hæc
dicimus, ut prima te fili Rustice fronte doceamus, magna cœpisse, & excelsa sectari, &
adolescẽtię, imò pubertatis incentiua calcantẽ, perfectę quidẽ ætatis gradũ scandere, sed
lubricũ iter esse, per quod ingrederis: nec tantũ sequi gloriæ post uictoriã, quantũ igno
miniæ post ruinã. Non mihi nũc per uirtutũ prata ducẽdus est riuulus, nec laborandũ,
ut ostendam tibi uariorũ pulchritudinẽ florũ: quid in se lilia habeãt puritatis, quid rosa
uerecundiæ possideat, quid uiolæ purpura promittat in regno, quid rutilantiũ spõdeat
pictura gemmarũ. Iam enim propitio deo, stiuã tenes. Iam tectũ atq; solariũ cum Petro
apostolo cõscẽdisti, qui esuriẽs in Iudæis, Cornelij saturat fide, & famẽ incredulitatis eo
rum, gentiũ cõuersione restinguit, atq; in uase euangeliorũ quadrangulo, quod de cœ-
lo descẽdit ad terrã, docet & discit omnes homines posse saluari. Rursumq; quod uide-
rat, in specie candidissimi linteaminis in superna trãsferri, & credentiũ turbã de terris ad
cœlũ rapit, ut pollicitatio dñi cõpleat: Beati mundo corde, quoniã ipsi deũ uidebũt. To
tum quod apprehẽsa manu insinuare tibi cupio, quod quasi doctus nauta, rudẽ conor
instruere uectorẽ: illud est, ut in quo littore pudicitiæ pirata sit noueris, ubi Charybdis
& radix omniũ malorũ auaricia, ubi Scyllæi obtrectatorũ canes, de quibus Apostolus
loquit: Ne mordentes inuicẽ, mutuo cõsumamini: quomodo in media trãquillitate se-
curi, Libycis interdũ uitiorũ Syrtibus obruamur, quid uenenatorũ animantiũ, desertũ
huius seculi nutriat. Nauigantes rubrũ mare, in quo optandũ nobis est, ut uerus Pharao
B cum suo mergat exercitu, multis difficultatibus ac periculis ad urbẽ maximã peruenit. 2
Vtroq; in littore gentes uagæ, imò beluæ habitant ferocissimæ. Semper soliciti, semper
armati totius anni uehunt cibaria. Latẽtibus saxis uadisq; durissimis plena sunt omnia,
ita ut speculator doctus in summa mali arbore sedeat, & inde regendæ & circumflecten
2 dæ nauis dictata prædicet. Felix cursus est, si post sex menses supradictæ urbis portũ te-
neat, à quo se incipit aperire oceanus, per quem uix anno perpetuo ad Indiã peruenit, &
ad Gangẽ fluuiũ (quẽ Phison sancta scriptura cõmemorat) qui circũit totã terrã Eui-
lath, & multa genera pigmentorũ de paradisi dicit fonte deuehere. Vbi nascit carbuncu
lus & smaragdus, & margarita cãdentia, & uniones quibus nobiliũ fœminarũ ardet am
bitio, montesq; aurei, quos adire propter gryphas & dracones, & immensorũ corpo-
rũ monstra, hominibus impossibile est, ut ostendat nobis, quales custodes habeat auari
tia. Quorsum ista? Perspicuũ est, si negociatores seculi, tanta sustinẽt, ut ad incertas peri-
turasq; diuitias perueniãt, & seruent cũ animæ discrimine quæ multis periculis quæsie-
rũt, quid Christi negociatori faciendũ est, qui uẽditis omnib. quærit preciosissimũ mar
garitũ? q totis substãtiæ suæ opibus emit agrũ, in quo reperiat thesaurũ, quẽ nec fur effo
dere, nec latro possit auferre? Scio me offensurũ esse q̃ plurimos, qui generalẽ de uitijs
disputationẽ, in suã referũt cõtumeliã. Et dum mihi irascunt, suã indicãt cõscientiã: mul
toq; peius de se, q̃ de me iudicant. Ego enim neminẽ nominabo, nec ueteris comœdiæ
licentia, certas personas eligã atq; perstringã. Prudentis uiri est, ac prudentiũ fœminarũ
dissimulare, imò emendare quòd in se intelligant, & indignari sibi magis quàm mihi,
nec in monitorem maledicta cõgerere. Qui etsi ijsdem teneatur criminibus, certe in eo
melior est, quod sua ei mala non placent. Audio religiosam te habere matrẽ, multorum
annorum uiduam, quæ aluit, quæ erudiuit infantem: ac post studia Galliarũ, quæ uel flo
rentissima sunt, misit Romam, non parcens sumptibus, & absentiam filij, spe sustinens
futurorum, ut ubertatem gallici nitoremq; sermonis, grauitas Romana condiret: nec

calcaribus in te, sed frenis uteretur, quod & in disertissimis uiris Græciæ legimus, qui Asia c
num tumore Attico siccabat sale, & luxuriantes flagellis uineas, falcibus reprimebat, ut
eloquetic torcularia, non uerborũ pampinis, sed sensuũ quasi uuarũ expressionibus re-
dundaret. Hanc tu suspice, ut parentẽ, ama, ut nutricẽ, uenerare ut sanctã. Nec aliorũ imi
teris exemplũ qui relinquunt suas, & alienas appetunt, quorũ dedecus in propatulo est,
sub nominibus pietatis, quærentiũ suspecta cõsortia. Noui ego quasdã iam maturioris 3
ætatis, libertini generis adolescentib. delectari, & filios quærere spirituales: paulatimq;
pudore superato, ficta matrũ nomina erumpere in licentiã maritalẽ. Aliæ sorores uirgi-
nes deserunt, & externis uiduis copulanr. Sunt quæ oderũt suos, & non suorũ palpãtur
affectu, quarũ impatiẽtia, index animi, nullã recipit excusationẽ, & cassã impudicitię ue-
lamenta, quasi aranearũ fila dirumpit. Videas nonnullos accinctis renibus, pulla tunica,
barba prolixa, à mulieribus non posse discedere, sub eodẽ manere tecto, simul inire cõ-
uiuia, ancillas iuuenes habere in ministerio, et prẽter uocabulũ nuptiarũ, omnia esse ma
trimonij. Nec hæc culpa est Christiani nominis, si simulator religionis in uitio sit: Quin
imò cõfusio gentiliũ, quũ ea uident ecclesijs displicere, quæ omnibus bonis non placẽt.
Tu uero si monachus esse uis, non uideri, habeto curã, non rei familiaris, cui renuncian
do, hoc esse cœpisti, sed animæ tuæ. Sordidæ uestes, candidæ mentis indicia sint, uilis tu
nica, cõtemptũ seculi probet: ita duntaxat, ne animus tumeat, ne habitus sermoq; dissen
tiant. Balnearũ fomẽta nõ quærat, qui calorẽ corporis, ieiuniorũ cupit frigore extingue
re. Quæ & ipsa moderata sint, ne nimia debilitẽt stomachũ, & maiorẽ refectionẽ poscen
tia, erumpãt in cruditatẽ, quæ parẽs libidinũ est, Modicus ac tẽperatus cibus, & carni &
animę utilis est. Matrẽ ita uide, ne per illã alias uidere cogaris, quarũ uultus cordi tuo hę
reãt, & tacitũ uiuat sub pectore uulnus. Ancillas quæ illi in obsequio sunt, tibi scias esse
in insidijs. Quia quanto uilior earũ cõditio, tanto facilior est ruina. Et Ioannes Baptista
sanctã matrẽ habuit, pontificisq; filius erat, & tamẽ nec matris affectu, nec patris opibus d
uincebat, ut in domo parentũ cũ periculo uiueret castitatis. Viuebat in eremo, & oculis
desiderantibus Christũ, nihil aliud dignabat aspicere. Vestis aspera, zona pellicea, cibus
locustæ, melq; syluestre, omnia uirtuti & cõtinentiæ præparata. Filij prophetarũ (quos
monachos in ueteri testamẽto legimus) ædificabant sibi casulas propter fluenta Iorda-
nis, & turbis urbiũ derelictis, polenta & herbis agrestibus uictitabãt. Quandiu in patria
tua es, habeto cellulã pro paradiso, uaria scripturarũ poma decerpe, his utere delicijs, ha
rũ fruere cõplexu. Si scãdalizat te oculus, pes, manus, proijce ea. Nulli parcas, ut soli par
cas animæ. Qui uiderit, inquit dñs, mulierẽ ad cõcupiscẽdũ eam, iam mœchatus est eam
in corde suo. Quis gloriabit castũ se habere cor? Astra non sunt munda in cõspectu dñi:
quanto minus homines, quorũ uita tentatio est? Vęh nobis, qui quoties cõcupiscimus,
toties fornicamur. Inebriatus est, inquit, gladius meus in cœlo, multo amplius in terra,
quæ spinas & tribulos generat. Vas electionis, in cuius ore Christus resonabat, macerat
corpus suũ, & subijcit seruituti, & tamẽ cernit naturalẽ carnis ardorẽ, suę repugnare sen
tentiæ, ut quod non uult, hoc agere cõpellat, & quasi uim patiens uociferat, & dicit: Mi
ser ego homo, quis liberabit me de corpore mortis huius: Et tu te arbitraris absq; lapsu
& uulnere posse transire, nisi omni custodia seruaueris cor tuũ, & cum saluatore dixe-
ris: Mater mea & fratres mei hi sunt, qui faciunt uoluntatẽ patris mei? Crudelitas ista, pie
tas est. Imò quid tam piũ, q̃ sanctæ matri, sanctũ filiũ custodire? Optat & illa te uiuere, &
non uidere ad tẽpus, ut semper cũ Christo uideat. Anna Samuelẽ, non sibi, sed taberna-
culo genuit. Filij Ionadab, q uinũ & sicerã nõ bibebãt: qui habitabãt in tentorijs, & quas
nox cõpulerat, sedes habebãt: scribunt in psalmo, quod primi captiuitatẽ sustinuerant,
qui ab exercitu Chaldæorũ uastante Iudæã, urbes introire cõpulsi sunt. Viderint quid
alij sentiant. Vnusquisq; enim suo sensu ducitur. Mihi oppidum carcer, & solitudo para 4
disus est. Quid desideramus urbium frequentiã, qui de singularitate censemur? Moyses

ut præesset

A ut præesset populo Iudæorũ, quadraginta annis erudit in eremo: pastor ouiũ, hominũ
factus est pastor. Apostoli de piscatione lacus Genezareth, ad piscationẽ hominũ trãsie
rũt. Tũc habẽtes patrẽ, rete, nauiculã, sequuti dñm, protinus omnia reliquerũt, portãtes
quotidie crucẽ suã, & ne uirgã quidẽ in manu habẽtes. Hæc dico, ut etiã si clericatus te ti
tillat desideriũ, discas quod possis docere, & rationabilẽ hostiã offeras Christo, ne miles
anteq̃ tyro, ne prius magister sis, q̃ discipulus. Nõ est humilitatis meæ, neq; mẽsuræ, iudi
care de clericis, & de ministris ecclesiarũ sinistrũ quippiã dicere. Habeãt illi ordinem &
gradũ suũ, quẽ si tenueris, quõ tibi in eo uiuendũ sit, editus ad Nepotianũ liber, docere
te poterit. Nũc monachi incunabula, moresq; discutimus: & eius monachi, qui liberali-
bus studijs eruditus in adolescẽtia, iugũ Christi collo suo imposuit. Primũq; tractãdum
est, utrũ solus an cum alijs in monasterio uiuere debeas. Mihi quidẽ placet, ut habeas san
ctorũ cõtuberniũ, nec ipse te doceas, et absq; doctore ingrediaris uiã, quã nunq̃ ingres-
sus es: statimq; tibi in partẽ alterã declinandũ sit, & errori pateas: plusq; aut minus am-
bules, q̃ necesse est: ne aut currẽs lasseris: aut morã faciẽs, obdormias. In solitudine sito,
5 subrepit superbia: Et si parũper ieiunauerit, hominẽq; non uiderit, putat se alicuius esse
momenti. Oblitusq; sui unde, & quo uenerit, intus corde, lingua foris uagat. Iudicat cõ
tra Apostoli uoluntatẽ alienos seruos, quo gula uoluerit, porrigit manũ: dormit quan-
tum uoluerit: nullũ ueretur, facit quod uoluerit: omnes inferiores se putat, crebriusq;
in urbibus, q̃ in cellula est: & inter fratres simulat uerecundiã, qui platearũ turbis colli-
dit. Quid igit? Solitariã uitã reprehẽdimus? Minime: quippe quam sępe laudauimus. Sed
de ludo monasteriorũ, huiuscemodi uolumus egredi milites, quos eremi dura rudimẽ-
ta nõ terreãt, qui specimẽ cõuersationis suæ, multo tẽpore dederint, qui omniũ fuerint
minimi, ut primi omniũ fierent, quos nec esuries aliquãdo, nec saturitas superauit. Qui
paupertate lætant. Quorũ habitus, sermo, uultus, incessus, doctrina uirtutũ est. Qui ne-
n sciunt secundũ quosdã ineptos homines, dæmonũ pugnantiũ cõtra se portẽta cõfingę-
re, ut apud imperitos et uulgi homines miraculũ sui faciãt, & exinde lucra sectent. Vidi-
mus nuper & planximus, Crœsi opes unius morte deprehensas, urbisq; stipes, quasi in
usus pauperũ cõgregatas, stirpi & posteris derelictas. Tũc ferrũ quod latebat in profun
do, supernatauit aquæ, & inter palmarũ arbores, myrræ amaritudo monstrata est. Nec
mirũ. Talẽ & sociũ & magistrũ habuit, qui egentiũ famẽ, suas fecit esse diuitias, & mise-
ris derelicta, in suã reseruauit miseriã. Quorũ clamor tandẽ peruenit ad cœlũ, & patien-
tissimas dei uicit aures, ut missus angelus pessimus, Nabal Carmelo diceret, Stulte hac
nocte auferent animã tuã à te, quæ autẽ præparasti, cuius erũt? Volo ergo te, & propter
causas quas supra exposui, nõ habitare cũ matre, & præcipue, ne aut offerentẽ delicatos
cibos, renuendo cõtristes, aut si acceperis, oleũ igni adijcias, & inter frequentiã puella-
rũ per diẽ uideas, quod nocte cogites. Nunq̃ de manu & oculis tuis recedat liber, discat
psalteriũ ad uerbũ, oratio sine intermissione, uigil sensus, nec uanis cogitationibus pa-
tens. Corpus pariter & animus tendat ad dñm. Iram uince patientia. Ama scientiã scriptu
rarũ, et carnis uitia non amabis. Nec uacet mens tua uarijs perturbationibus. Quæ si pe-
ctori insederint, dominabunt tui, & te deducẽt ad delictũ maximũ. Facito aliqd operis,
6 ut te semper diabolus inueniat occupatũ. Si apostoli habẽtes potestatẽ de Euãgelio uiue
re, laborabãt manibus suis, ne quẽ grauarẽt, & alijs tribuebãt refrigeria, quorũ pro spiri
tualibus debebãt metere carnalia, cur tu in usus tuos cessura nõ præpares? Vel fiscellam
texe iunco, uel canistrũ lentis plecte uiminibus, sarriatur humus, areolæ æquo limite di-
uidant. In quibus cum olerũ iacta fuerint semina, uel plantæ per ordinẽ positæ, aquæ du
cantur irriguæ, ut pulcherrimorũ uersuum spectator assistas. Ecce supercilio cliuosi
tramitis undam Elicit, illa cadens raucum per læuia murmur Saxa ciet, scatebrisq;
arẽtia tẽperat arua. Inserant infructuosæ arbores, uel gẽmis, uel surculis, ut paruo post
tempore, laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricare aluearia, ad quas te mittunt

Solomonis

Solomonis prouerbia,& monasteriorũ ordinẽ, ac regiã disciplinã, in paruis disce cor- c
poribus. Texanẽ & lina capiẽdis piscibus:scribanẽ libri,ut & manus operẽ cibũ, & ani- 7
mus lectione saturẽ.In desiderijs est omnis ociosus. Aegyptiorũ monasteria hunc mo-
rem tenẽt,ut nullum absq; operis labore suscipiãt,non tam propter uictus necessitatẽ,q̃
propter animæ salutẽ.Ne uagẽ perniciosis cogitationib.mens, & instar fornicãtis Hie-
rusalẽ,omni trãseunti diuaricet pedes suos.Dum essem iuuenis,& solitudinis me deser-
ta uallarẽt,incẽtiua uitiorũ ardorẽq́; naturæ ferre nõ poterã,quẽ cũ crebris ieiunijs fran
gerẽ,mens tamẽ cogitationib. æstuabat.Ad quã edomandã,cuidã fratri, qui ex Hebræis
crediderat,me in disciplinã dedi,ut post Quintiliani acumina,Ciceronis fluuios,graui-
tatẽq́; Frõtonis,& lenitatẽ Plinij, alphabetũ discerẽ, & stridẽtia anhelantiaq́; uerba me-
ditarer.Quid ibi laboris insumpserim,quid sustinuerim difficultatis:quoties desperaue
rim,quotiesq́; cessauerim,& cõtentione discẽdi rursus incœperim, testis est cõscientia:
tam mea qui passus sum, q̃ eorũ qui mecũ duxerũt uitã. Et gratias ago dño, q̃ de amaro
semine literarũ,dulces fructus carpo.Dicã & aliud,quod in Aegypto uiderim. Græcus
adolescẽs erat in cœnobio,qui nulla cõtinẽtia, nulla operis magnitudine flammã pote-
rat carnis extinguere.Hũc periclitantẽ,pater monasterij hac arte seruauit.Imperat cuidã
uiro graui,ut iurgijs atq; cõuicijs insectarẽ hominẽ,& post irrogatã iniuriã, primus uo
niret ad querimoniã, Vocati testes, q̃ eo loquebanẽ,qui cõtumeliã fecerat.Flere ille cõ-
tra mendaciũ. Nullus alius credere ueritati:Solus pater defensionẽ suã callide oppone-
re:ne abũdantiori tristitia absorberẽ frater.Quid multa? Ita annus ductus est. Quo ex-
pleto,interrogatus adolescẽs super cogitationib. pristinis,an adhuc molestiæ aliquid su
stineret.Papæ,inqt:Viuere mihi nõ licet,& fornicari libeat?Hic si solus fuisset,quo adiu
tore superasset? Philosophi seculi solẽt amorẽ ueterẽ,amore nouo,quasi clauũ clauo ex
pellere.Quod & Assuero regi septem principes fecere Persarũ,ut Vasthi reginę deside-
riũ,aliarũ puellarũ amore cõpescerẽt.Illi uitiũ uitio,peccatũq́; peccato medicanẽ:nos a- d
more uirtutũ,uitia superemus.Declina,ait,à malo,& fac bonũ:Quęre pacẽ,& persequę
re eã.Nisi oderimus malũ, bonũ amare nõ possumus. Quin potius faciẽdũ est bonũ,ut
declinemus à malo.Pax quærẽda,ut bella fugiamus.Nec sufficit eam quęrere,nisi inuen
tam fugientẽq́; omni studio persequamur,quæ exuperat omnẽ sensum:in qua habitatio
dei est,dicẽte propheta:Et factus est in pace locus eius, Pulchreq́; persequutio pacis di-
cit:iuxta illud Apostoli,Hospitalitatẽ persequentes : ut nõ leui usitatoq́; sermone,& (ut
ita loquar) summis labijs hospites inuitemus,sed toto mẽtis ardore teneamus,quasi of-
ferẽtes se cũ lucro nostro atq; cõpendio. Nulla ars absq; magistro discit. Etiã muta ani-
malia & ferarũ greges,ductores sequunt suos.In apibus principes sunt.Grues unam se-
quunt ordine literato.Imperator unus.Iudex unus prouinciæ.Roma ut cõdita est,duos
fratres simul habere reges nõ potuit,& parricidio dedicat.In Rebeccæ utero, Esau & Ia
cob bella gesserũt.Singuli ecclesiarũ episcopi,singuli archipresbyteri,singuli archidia- 8
coni,et omnis ordo ecclesiasticus suis rectorib.nitit.In naui unus gubernator:in domo
unus dñs,in quãuis grãdi exercitu,unius signũ expectat.& ne plura replicãdo fastidiũ le
gẽti faciã:per hæc omnia ad illud tendit oratio:ut doceã te, nõ tuo arbitrio dimittendũ,
sed uiuere debere in monasterio sub unius disciplina patris, cõsortioq́; multorũ, ut ab
alio discas humilitatẽ,ab alio patientiã. Hic te silentiũ,ille doceat mansuetudinẽ:non fa-
cias quod uis:comedas quod iuberis,uestiare quod acceperis, operis tui pensum persol
uas:subijciaris cui non uis,lassus ad stratũ uenias,ambulansq́; dormites,& necdum ex-
pleto somno,surgere cõpellaris. Dicas Psalmũ in corde tuo,in quo non dulcedo uocis,
sed mentis affectus quæritur,dicente Apostolo:Psallam spiritu,psallam & mente : Et,Can
tantes in cordibus uestris domino.Legerat enim esse præceptum:Psallite sapienter. Ser
uias fratribus,hospitum laues pedes:passus iniuriam taceas : præpositum monasterij ti-
meas,ut dominũ:diligas,ut parentẽ.Credas tibi salutare quicquid ille pręceperit,nec de

maiorum

A maiorũ sentẽtia iudices,cuius officij est obedire,& implere quæ iussa sunt,dicẽte Moy-
se:Audi Israel & tace.Tãtis negocijs occupatus, nullis uacabis cogitationibus, & dũ ab
alio trãsis ad aliud opusq́; succedit operi:illud solũ mẽte tenebis, quod agere cõpelleris.
Vidi ego quosdã,qui postq̃ renũciauere seculo, uestimẽtis dũtaxat & uocis professione
nõ rebus,nihil de pristina cõuersatione mutarũt. Res familiaris magis aucta q̃ imminu-
ta.Eadẽ ministeria seruulorũ,idẽ apparatus cõuiuij.In uitro & patella fictili,aurũ come
dit,& inter turbas & examina ministrorũ, nomẽ sibi uendicãt solitarij. Qui uero paupe
res sunt & tenui substãtiola,uidẽturq́; sibi scioli:pomparũ ferculis similes procedunt in
9 publicũ,ut caninã exerceãt facundiã.Alij sublatis in altũ humeris,& intra se nescio quid
cornicãtes,stupẽtibusq́; in terrã oculis,tumentia uerba trutinanẽ,ut si p̃conẽ addideris,
putes incedere præfecturã.Sunt q̃ humore cellarũ immoderatisq́; ieiunijs, tædio solitu
dinis ac nimia lectione,dũ diebus ac noctibus auribus suis personãt, uertunẽ in melan-
choliã,& Hippocratis magis fomẽtis q̃ nostris monitis indigẽt. Pleriq; artibus & nego-
ciationibus pristinis carere nõ possunt,mutatisq́; nominibus institutorũ,eadẽ exercent
cõmercia:non uictũ & uestitũ,quod Apostolus præcipit, sed maiora q̃ seculi homines,
emolumẽta sectãtes.Et prius quidẽ ab ædilibus quos ἀγορανόμους Græci appellãt,uẽden
tiũ coercebaẽ rabies,nec erat impune peccatũ. Nũc autẽ sub religionis titulo, exercẽtur
iniusta cõpẽdia,& honor nominis Christiani,fraudẽ magis facit,q̃ patit. Quodq́; pudet
dicere,sed necesse est,ut saltẽ sic ad nostrũ erubescamus dedecus,publice extẽdẽtes ma-
nus,pannis aurũ tegimus:& cõtra omniũ opinionẽ,plenis sacculis morimur diuites, q̃
quasi pauperes uiximus.Tibi cũ in monasterio fueris,hæc facere nõ licebit:& inolescẽ-
te paulatim cõsuetudine,qd̃ primũ cogebaris,uelle incipies,& delectabit te labor tuus:
oblitusq́; p̃teritorũ,semper priora sectaberis : nequaquã cõsiderãs,quid alij mali faciãt,
sed qd boni tu facere debeas. Neq; uero peccantiũ ducaris multitudine:& te pereuntiũ
B turba solicitet:ut tacitus cogites. Quid,ergo omnes peribũt, qui in urbib.habitãt? Ecce
illi fruunẽ suis rebus:ministrãt ecclesiis,adeũt balneas, unguẽta non spernũt, & tamẽ in
omniũ ore uersanẽ.Ad quod & ante respõdi,& nunc breuiter respõdebo,me in prẽsen
ti opusculo,nõ de clericis disputare,sed monachũ instituere.Sancti sunt clerici, & om-
niũ uita laudabilis.Ita ergo age,& uiue in monasterio,ut clericus esse merearis,ut adole
scentiã tuã nulla sordẽ cõmacules,ut ad altare Christi,quasi de thalamo uirgo procedas,
& habeas de foris bonũ testimoniũ:fœminęq́; nomẽ tuũ nouerint,& uultũ tuũ nesciãt.
Cũ ad perfectã ætatẽ ueneris,si tamẽ uita comes fuerit,& te uel populus,uel pontifex ci-
uitatis,in clerũ elegerit:agito quę clerici sunt,& inter ipsos sectare meliores,quia in om
ni cõditione & gradu,optimis mixta sunt pessima. Ne ad scribẽdũ cito prosilias, & leui
ducaris insania.Multo tẽpore discе quod doceas.Ne credas laudatoribus tuis, imò irri-
soribus aurẽ ne libẽter accõmodes:qui cũ te adulationibus fouerint,& quodãmodo im
potẽ mẽtis effecerint : si subito respexeris,aut ciconiarũ deprehẽdes post te colla curua-
ri,aut manu auriculas agitari asini,aut ęstuantẽ canis protẽdi linguã.Nulli detrahas,nec
in eo te sanctũ putes,si cæteros laceres.Accusamus sæpe quod facimus,& cõtra nosmet
10 ipsos diserti,in nostra uitia inuehimur,muti de eloquẽtib.iudicãtes.Testudineo Grun-
nius incedebat ad loquẽdũ gradu,& per interualla quædã,uix pauca uerba carpebat, ut
eũ putares singultire,nõ proloqui.Et tamẽ cũ mẽsa posita librorũ exposuisset struẽ, ad-
ducto supercilio,cõtractisq́; naribus,ac frõte rugata:duobus digitulis cõcrepabat,hoc
signo ad audiendũ discipulos prouocãs.Tum nugas meras fundere,& aduersum singu
11 los declamare.Creticũ diceres esse Longinũ,Censoriũq́; Romanæ facũdiæ. Notare quẽ
uellet,& de senatu doctorũ excludere:Hic bene nũmatus, plus placebat in prãdijs. Nec
mirũ,si qui multos inescare solitus erat:facto cuneo circũstrepentiũ garrulorũ, proce-
debat in publicũ:intus Nero,foris Cato:Totus ambiguus,ut ex contrarijs diuersisq́; na
turis,unum monstrum nouamq́; bestiam diceres esse cõpactam : iuxta illud poeticum.

Prima

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra. Nunq̃ ergo tales uideas, nec huiusmodi hominib. appliceris, nec declines cor tuũ in uerba malitiæ, & audias: Sedẽs aduersus fratrẽ tuũ loquebaris, & aduersus filiũ matris tuæ ponebas scandalũ. Et iterũ: Filij homi nũ, dẽtes eorũ arma & sagittę. Et alibi: Molliti sunt sermones eius super oleũ, et ipsi sunt iacula: Et apertius in Ecclesiasta: Sicut mordet serpẽs in silẽtio, sic qui fratri suo occulte detrahit. Sed dices: Ipse nõ detraho, alijs loquẽtibus quid facere possum? Ad excusandas excusationes in peccatis ista prætẽdimus. Christus arte non illudit. Nequaq̃ mea, sed apostoli sentẽtia est: Nolite errare, deus nõ irridet. Ille in corde, nos uidemus in facie. Salomon loquit in prouerbijs: Vẽtus aquilo dissipat nubes, & uultus tristis linguas detrahẽtiũ. Sicut em̃ sagitta si mittat cõtra durã materiã, nonnunq̃ in mittentẽ reuertit, & uulnerat uulnerantẽ, illudq; cõplet: Facti sunt mihi in arcũ prauũ. Et alibi: Qui mittit in altũ lapidẽ, recidet in caput eius: ita detractor cum tristẽ faciẽ uiderit audiẽtis, imò ne audiẽtis quidem, sed obturãtis aures suas, ne audiat iudiciũ sanguinis, ilico cõticescit, pallet uultus, hærẽt labia, saliua siccat. Vnde idẽ uir sapiẽs: Cũ detrectatorib. inquit, ne miscearis, quoniã repẽte ueniet perditio eorũ, & ruina utriusq; quis nouit? Tam scilicet eius q̃ loquit, q̃ illius qui audit loquentẽ. Veritas angulos nõ amat, nec quærit susurrones. Timotheo dicit: Aduersum presbyterũ accusationẽ, cito ne receperis. Peccantẽ autẽ, corã omnibus argue, ut & cæteri metũ habeãt. Nõ est facile de prouecta ætate credendũ, quã & uita præterita defendit, & honorat uocabulũ dignitatis. Verũ quia homines sumus, & interdũ cõtra annorũ maturitatẽ, puerorũ uitijs labimur, si me uis corrigere delinquentẽ, aperte increpa, tantũ ne occulte mordeas. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit. Oleũ autẽ peccatoris nõ impinguet caput meũ. Quẽ em̃ diligit dns, corripit: castigat autẽ omnẽ filiũ quẽ recipit. Et per Esaiã clamat dns: Populus meus, qui beatos uos dicunt, seducunt uos, & semitas pedũ uestrorũ supplantant. Quid enim mihi prodest, si alijs mala referas mea? Si me nescięte, peccatis meis, imò detractionib. tuis aliũ uulneres, & cum certatim omnibus narres, sic singulis loquaris, quasi nulli dixeris alteri? Hoc est nõ me emẽdare, sed uitio tuo satisfacere. Præcipit dns peccãtes in os argui debere secretò, uel adhibito teste, & si audire noluerint, referri ad ecclesiã, habẽdosq; in malo pertinaces, sicut ethnicos & publicanos. Hæc expressius loquor, ut adolescentẽ meũ, & linguę & auriũ prurigine liberẽ, ut renatũ in Christo, sine ruga & macula, quasi pudicã uirginẽ exhibeã, castã tam mente q̃ corpore: ne solo nomine gloriet, & absq; oleo bonorũ operũ, extincta lãpade, excludat à spõso. Habes istic sanctũ doctissimũq; pontificẽ Proculũ, qui uiua & præsenti uoce nostras schedulas superet, quotidianisq; tractatibus iter tuũ dirigat, nec patiat te in partẽ alterã declinando, uiã relinquere regiã, per quam Israel ad terrã promissionis properãs, se transiturũ esse promittit. Atq; utinã exaudiat uox ecclesiæ implorantis: Domine, pacẽ da nobis. Omnia enim dedisti nobis. Vtinã quod renunciamus seculo, uoluntas sit, non necessitas, & paupertas habeat expetita gloriã, non illata cruciatũ. Cæterũ iuxta miserias huius temporis, & ubiq; gladios sæuientes, satis diues est, qui pane non indiget. Nimiũ potens est, qui seruire non cogitur. Sanctus Exuperius Tolosæ episcopus, uiduæ Saraptensis imitator, esuriens pascit alios, & ore pallente ieiunijs, fame torquetur aliena, omnẽq; substantiã Christi uisceribus erogauit. Nihil illo ditius, qui corpus dñi canistro uimineo, sanguinẽ portat in uitro. Qui auariciã eiecit è templo, qui absq; funiculo & increpatione, cathedras uendentiũ columbas, id est, dona sancti spiritus, mensasq; subuertit mammonæ, & numulariorũ æra dispersit, ut domus dei, domus uocetur orationis, & non latronũ spelunca. Huius è uicino sectare uestigia, & cęterorũ qui uirtutũ illius similes sunt, quos sacerdotiũ & humiliores facit & pauperes. Aut si perfecta desideras, exi cum Abrahã de patria & cognatione tua, & perge quo nescis. Si habes substantiã, uende, & da pauperibus. Si non habes, grãdi onere liberatus es: nudum Christum, nudus sequere. Durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia.

Scholia

SCHOLIA.

1 NIHIL Christiano.] Rursum suo more incipit à loco cõmuni, de periculis uarijs, quibus Christiani uita obnoxia est, qui tamen non sit alienus ab argumento epistolæ. Arq; hanc partem uarijs allegorijs tractat & allusionibus. Stiuam tenes.] Stiua ea pars aratri est, quam manu tenet qui arat, quaq; moderatur aratrũ. Porrò tacite allusit ad illud Euangelicum: Nemo qui postq; manum ad aratrũ misit, retro respexerit, aptus est regno dei. Iam tectum atq; solarium.] Quod actuum cap. 10. refertur de Petri uisione, & de Cornelio centurione, mire trahit ad allegoriam, quam qui cupiet ad plenum intelligere, locum eum relegat.

Totum quod apprehensa.] Admiscet in loco cõmuni propositionem, quam solitus est in initio ponere. Porrò apprehensa manu dixit, quod ita soleamus seorsim ac familiariter liberęq; monere amicum. Scyllæi obtrectatorũ canes.] Scylla saxum est in mari prominens, quod procul intuentibus, puellæ speciem præbeat. Tum fragor assultantium undarum, latratum canum imitatur. Vnde poetæ fingunt eam pubetenus cinctam canibus latrantibus, teste Marone: Candida succinctam latrantibus inguina monstris. Itaq; in prima epist. Scyllam ad uoluptatũ illecebras retulit, hic canũ latratũ ad obtrectationẽ trahit. Libycis interdũ syrtibus.] Syrtes loca maris sunt harenis fluctuantibus uadosa, quæ uel tranquillo mari pernicię adferunt nautis. Latentibus saxis.] Cautes sunt, quæ hoc magis formidandæ sunt nautis, quod non eminent. Vada sunt, quum subest fundus altior,
2 nec satis est aquæ sustinendis nauibus. Felix cursus.] Eleganter cursum uocat nauigationem. Significat autem per allegoriã bene nobiscum agi, si diuturno studio tandem perueniamus ad perfectam pietatem. Margarita candentia.] Nam uniones, ut testatur Plinius, potissimum candore cõmendantur. Margaritum dixit in neutro genere. Nec ueteris comœdiæ.] Vetus comœdia, cuius generis adhuc extãt Aristophanicæ, nominatim quosuis magna libertate taxabat: quæ rabies postea lege coercita est. Vnde & prouerbiũ apud Græcos: De plaustro loqui. Apud Latinos autem loco ueteris comœdiæ succesit Satyra, mordax & hoc scripti genus. Nec calcaribus, sed freno.] Allusit ad apophthegma Isocratis de Ephoro ac Theopompo. Item Platonis de Aristotele ac Xenocrate, q̃ alter plus satis ardens, freno opus haberet: alter tardior, calcaribus. Asianum tumorem.] Tria sunt dicendi genera. Atticũ, quod pressum est, propterea quod Athenis iuberẽtur absq; procœmijs & affectibus dicere. Asianũ, tumidũ & redundans, pro gentis illius moribus turgidæ, & luxu rerũ superfluentis. Rhodiũ, mediũ, & ex utroq; temperatũ. Autor Cicero, & Quintilianus ultimi lib. cap. penultimo. Gallicũ igitur dicendi genus cum Asiano confert. Vnde & alibi: Gallico, in-
B quit, cothurno attollitur, Romanum cum Attico. Luxuriantes flagellis uineas.] Flagella uocat summos uitium ramos flexiles. Luxuriat autem, quod præter modum lætum est. Pampini uero uitium folia sunt.
3 Libertini generis.] Vt hoc titulo prætexant libidinẽ, quod adolescentibus libertinis sint ueluti patronæ. Cibus locustæ.] Plinius non uno loco testatur, populos quosdam locustis uiuere sole siccatis. Pudet autẽ referre, q̃s inepte hac de re ineptiant quidam, quasi uehemẽter lædatur fama diui Ioannis Baptistæ, si dicatur hoc animante uictitasse tam uili cibo, quasi uero magis conuenerit, eum placentis ac murenis alitũ fuisse. Filij prophetarũ q.m.] [redacted] Cellulam pro paradiso.] Paradisus Græcis hortum significat. In hortis autem olim uoluptatibus dabatur opera. Vnde & de hortis Epicureis frequens apud autores mentio. Filij Ionadab.] Historia habetur apud Hieremiam prophetam de filijs Ionadab, qui inuitati ut biberent uinũ, recusarunt: nec ædificarunt domos, nec sementẽ faciebant, nec plantabant uineas, ita edocti à patre, donec cõpulsi ab exercitu Nabuchodonosor, & exercitu Chaldæorum, cõferrent sese in ciuitatẽ Hierusalem. Porrò quod primi ducti sint captiui, id nusq̃ legitur, nec in psalmis: nec in alijs literis, nisi quod colligitur è titulo psalmi centesimi trigesimiprimi, qui est huiusmodi: τῶν ὑῶν Ιωναδὰβ, καὶ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων. Id est: Filiorum Ionadab, & horum qui primi captiui fuerunt. Nec in eo psalmo super hac re ulla fit mentio, ut testatur & diuus Augustinus.
4 De singularitate censemur.] Nam hinc Græcis monachi uocabulum, quasi dicas, unicũ & singularem. Nomen autem inde sumptũ, quod olim pñ quidam homines, partim non ferentes gentilium in Christũ blasphemias: partim afflicti ab inimicis Christianæ fidei, profugerent aliquò in uastas solitudines, atq; ibi uiuerent: alij gregatim, quos Cœnobitas uocant: alij semotim, quos appellant Anachoritas. Pastor ouiũ hom. factus.] Festiua uicinitas uocũ in ouiũ & hominũ. De Moyse habes Exodi 3. & 2. Lacus Genezareth.] Locus est Luc. cap. 5. ubi Christus ita loquitur Petro: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens. Et rationabilem hostiam off.] Alludit ad locum qui est apud Paulũ ad Rom. cap. 12. Exhibeatis corpora uestra hostiã uiuentẽ, sanctã, deo placentẽ, rationabile obsequiũ uestrũ. Hieronymus nõnihil detorquens hũc Pauli locũ alluit ad Græcam uocẽ λογικὴν, quod à sermone quoq; duci potest, ut intelligas coli deũ, prædicãdo Christũ. De hoc uide nostra in Paulũ scholia. Plusq; aut minus.] Vbi cõplures una faciũt iter, si quis fuerit lentior, ab alijs pergentib. utcũq; protrahit: si quis æquo properãtior, à cæteris retardat. Contra qui so-

lus facit iter, aut studio perueniendi nimiũ festinat, aut tædio itineris residet & obdormiscit alicubi. C
Rursum, qui solus ambulat, nonnunq; aberrat. Inter multos, si quis aberrat, non deest qui cõmõstret
uiam. Idem accidit in uita solitaria & gregaria. In solitudine sito.] Omnes fermè codices habe- 5
bant, cito per c, nec mihi displicet omnino, si modo accipias cito pro facile. Alienos seruos.] Ita
Paulus ad Rom. cap. 14. Tu quis es, qui iudicas seruum alienum? De ludo.] Ludum hic scho-
lam uocat. Nam tyrones ludum habebant, in quo prius rem bellicam discerent. Qui specimen.]
Specimen uocat degustationem, unde reliqua possint æstimari. Dæmonum contra se.] Mirum
ut olim etiam fuerit hæc impostura. Nam hodie quoq; sunt, præsertim inter eos, qui solitariam agũt
uitam, qui uisiones & dæmonum infestationes, an fingant nescio, certe narrant. Stipes.] Id est,
minutulos nummos, quos accipiunt mendici. Est aũt tacita allusio uocũ in stipes & stirpi. Tunc
ferrum.] Alludit ad historiam Helizæi, quæ habetur 4. Reg. cap. 6. Inter palmarum arb.] Nihil
enim huius arboris fructu dulcius, quas palmulas uocant. Vt angelus.] Miscuit historiã Nabal,
quæ est primo lib. Reg. cap. 25. cum dicto Euangelico quod est apud Lucam cap. 12. Quidam co-
dices non habẽt, angelus pessimus, sed angelus, quod magis placet, quod illic legimus illi à deo dic-
tum, nisi angelum accipis pro nuncio, quod adfertur. Fiscellam texe iunco.] Fiscella sportula 6
est rusticana, qua recentem caseum, aut arborum fructus, aut simile quippiam portabant. Diminu-
tiuum à fiscina. Vergil. Viridi fiscellam texit hibisco. Et rursum. Et rubea texatur fiscina uirga.
Lentis.] Id est, flexilibus. Sarriatur humus.] Sarrire, est farculo frangere glebas, ac repur-
gare terram. Areolæ.] Diminutiuũ est ab area. Sic autem uocat sectas in quadrum planicies in
hortis, quas uulgò nostrates lectulos uocant. Limites appellat semitas, quibus areolę discernuntur.
Ecce supercilio.] Hij uersus sunt apud Vergiliũ primo Georgicôn libro. Nec sine causa dixit
Hieronymus, spectator assistas. Nam poeta cum dicit, ecce, uelut ad spectaculum inuitat: & ipsa car
minis compositio penè ob oculos ponit, ac repræsentat aquam à summo cliuo exilientem, celeritã-
te dactylorum, Elicit, illa cadens. Deinde per obstantia saxa cum murmure nonnihil luctantẽ, Rau-
cum per leuia murmur. Rursum per agrum, nunc celerius, nunc tardius, utcunq; loci cõmoditas aut
incõmoditas occurrerit, huc & illuc discurrentẽ, Scatebrisq; arentia temperat arua. Inserantur
infructuosæ.] Nonnulli codices habent, fructuosæ. Mihi magis probatur ut legamus, infructuosæ.
Ad sensum enim magis quadrat. Siquidẽ inseri dicitur, non solum id quod immittitur, uerumetiam
arbor in quam immittimus. Inseruntur autẽ infrugiferæ, ueluti platanus, phagus, ornus, ut arte fiant
frugiferæ, quo maiorem adferant uoluptatẽ suo cultori. Vnde Flaccus: Vt gaudet, insitiua decer-
pens pyra. Vel gemmis uel surculis.] Veteres tradiderunt tria insitionum genera. Vnum, quo D
resecta & fissa arbor seu planta, recipit in medullam immissum surculum. Alterum, cum resecta inter
librum & materiam recipit semina. Tertium, cum gemmæ insoditur surculus. Gemmam autem ru-
stici uocant tumorem corticis, à quo rupto prodeunt nouæ frondes. Dulcia poma.] Equidem
malim, dulcia præmia, nisi refragarẽtur exemplaria. Solomonis prouerbia.] Sic enim legis Ec- 7
clesiastici cap. 11. Breuis in uolatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus eius. Ac regiam
disciplinam.] De politia apum admirabili, refert Verg. Georgicôn lib. 4. & Plinius. Diuaricet
pedes suos.] Alludit ad id quod est apud Ezechielem cap. 16. Diuisisti pedes tuos omni transeunti,
utens similitudine prostitutæ, quæ quemuis admittit ad coitum. Quintiliani acumina.] Tribuit
Quintiliano acumen, Ciceroni copiam & facultatem, quasi fluxum: Plinio lenitatem, quod com-
positus sit, & minus acribus affectibus. De Frontone meminit & Iuuenalis: Frontonis platani, con
uulsaq; marmora clamant. In summa sentit, post studia rhetorices. Nulla continentia.] Cõtinen
tiam hic uocat abstinentiam cibi, potus, & somni. Clauum clauo.] Græcum prouerbiũ est, quo-
ties malum malo propellitur: ueluti si quis impudentiam impudentia retundat. Leui usitatoq;.]
Quidã codices pro usitato habent, citato. Vtraq; lectio tolerabilis est. Summis labijs.] Prouer-
biũ est Græcũ, cum quis non ex animo loquitur, ut in Chiliadibus nostris ostẽdimus. Quasi ad-
ferentes secũ.] Si licet aliquid refragantibus exemplaribus immutare, malim ita legi, quasi offeren-
tes se cum lucro nostro atq; cõpendio, Quidã enim ob id nõ gaudent hospitũ aduẽtu, quod damni
nõnihil adferre uideantur rei domesticæ: at quos intelligũt lucrũ adducturos, eos apprehẽsos retinẽt,
nec sinunt abire. Ordine literato.] Volantes enim exprimunt alpha A. Sic enim pingebant an- 8
tiqui, ut V inuersum referat. De quo Plin. lib. 10. cap. 21. Duos fratres.] Romulũ & Remũ. Ro-
mulus Remũ occidit, quod mœnia pertransisset, atq; ita Fraterno primi maduerũt sanguine muri,
quod Hieronymus dedicationẽ appellat. In quamuis gran.] Quamuis, id est, quantumuis. Sig-
num autẽ dat imperator militibus ineundi prælij, & signo dato iubet desistere. Pensum.] Id est,
modũ operis præscriptũ. Sumptũ à penso lanarũ, quod certi ponderis singulis puellis dabatur. In
corde tuo.] Ita quondã laborantes monachi, uicissim psalmũ aliquẽ recitabant, ut aliorũ opus non
intermitteret, & semper audiret aliquid sacri. Nunc ocioſi quidã nihil aliud faciunt. Aurũ come
ditur.] Aurũ uocat rem magno emptã, ut Christus in Euangelio, rapinas in catinis, uocat preciũ ra-
pina partum. Et examina.] Ita uocat numerũ innumerabilẽ. Et Horatius, ditis examen domus,
ab apum examinibus ducta similitudine. Pomparũ ferculis.] Pompæ dicuntur publicæ ostẽ-
tationes

A tationes, ut in ludis solennibus, in triumphis, in funeribus. Fercula uero dicuntur currus, quibus cir-
cumferuntur spectandi [illegible] uerbo πέμπω, quod est duco. [illegible] Sumpeum est autem à canum rixa. Quin
9 cta esta [illegible] Cornicantes.] [illegible] in Satyra quinta. [illegible] Nescio quid tecum grauc [illegible] Verba [illegible] ethnum Satyra reiclas. Obstipo ca
pite & figentes lumina terr [illegible] Atq; exporrecto
mentur uerba labello. Siquidem quod ait Persius, Obstipo capite, Hieronymus explicat, stu-
pentibus in terram oculis [illegible] lex. Inde dictus magistratus, qui alter
alter legẽ præscribat. Aediles quoq; apud Romanos similia curabant, si mensuram [illegible] iniquius, si parum sincere oleum funderet. [illegible] pendia.] Compendia hoc loco lucra uo-
cant [illegible] dijs. Oblitus præteritorum.] Allusit [illegible] est apud Paulum
epistola ad Philip [illegible] certo. Eorum quæ retro sunt oblitus, in ea quæ ante sunt &c. Nonnihil ra-
tionis habet ille: [illegible] ta quæ à tergo sunt oblitescens, in ea quæ à fronte sunt innitens. Est enim me-
taphora [illegible] entibus in stadio sumpta. Aut ceu nutantem uidit Persianum illud: O Iane,
à [illegible] iconia pinxit, Nec manus auriculas imitata est mobilis albas. Mauris gesti-
bus [illegible] dabant à regio [illegible] tuantem.] Sequitur apud Persiũ eodem loco: Aut linguæ, quan-
10 tum sitiat canis Apulus [illegible] quo pacto sudet ille nimbus. Testudineo Grunnius.] Quo
niam à uero nomine uoluit abstinere, facetiis [illegible] Grunnius à grunnitu deducitur, quæ
uox est porcorum. Ad eundem fermè modum loquuntur qui asta rigidi, uocem extimo promunt
gutture. Extabat olim ludicrum argumentum, cui titulus erat, Grunnus corocottæ testamentũ, Pa-
cello huiusmodi nomine & cognomine afficto, utraq; uoce facetia. Exstat hodieq; Gryllus Plutar-
chi, quod Græci grunnire dicant, γρύζειν. De testamẽto Grunnij corocottæ meminit Hieronymus
in præfatione duodecimi cõmentariorum libri in Esaiam. Facete in una persona duo coniunxit ani-
mantia, suem, & testudinem: quorum alterum repræsentabat uocem ex imo gutture promens, & al-
terum incessu lento ac fastuoso, perinde quasi Iunonis sacra ferret. Creticũ diceres Longinũ.]
Nec hic locus uidetur carere mendo. De Longino Cassio & docto & diuite meminit Tacitus, quẽ
B ob inuidiam opum, ad quas erat euectus maximas, Nero iussit interfici. Meminit & Iuuenalis: Lon
ginum, & magnos Senecæ prædiuitis hortos. Creticorum gens apud Romanos erat inter primas
nobilis ac potens. Vnde idem Satyricus: Et metuas, ne tu sis Creticus aut Camarinus. Verũ haud
scio an Criticus legendum sit. Vocabantur enim Critici docti quidam, qui de scriptis aliorum iudi-
cabant, reponenda ne essent in templo Apollinis, an reijcienda. Nam cum hoc quadrat quod sequi
11 tur: Censoremq; Romanæ facundiæ. Censoriumq; Roma.] Nonnulli codices habebant, censo
rem, alij censorinum. Sed rectius est Censorium, ut intelligas Catonem maiorem, qui Censorius di-
ctus est, quasi dicas Aristarchum totius rei literariæ. Et eleganter adiecit, Romanæ facundiæ, quasi
id esset in Romana facundia, quod Cato fuit in Romana Rep. De senatu doctorum.] Nam hoc
quoq; licebat censoribus Romanis senatu expellere: quemadmodum Portius Cato Titum Flami-
nium senatu mouit: Iunius Brutus, Lucium Antonium. Item alios alij, sicut refert Valerius Max. li-
bro secundo, capite de censoria nota. Hic bene nummatus.] Dives erat & laute accipiebat ho-
minem. Vnde magis placebat in prandio, quàm in dicendo: & melior cõuiuator, q; orator. Nec
mirũ.] Hunc locũ in omnibus quæ uidere contigit exẽplaribus, repperi deprauatũ, è quibus tamen
mihi uideor germanã deprehendisse scripturã. Nec mirũ si qui multos inescare solitus erat, facto cu
neo procedebat in publicũ, intus Nero, foris Cato. Lautis cõuiuijs cõciliabat fauorẽ multorũ. Iuxta
12 Persianum illud: Calidũ scis ponere sumen, Scis comitẽ horridulũ trita donare lacerna. Intus
Nero.] Ob luxũ uitæ: foris Cato, ob superciliũ & seueritatẽ incessus & habitus. Viam relinque-
re regiam.] Regiam publicam ac rectam uocat, alludens interim ad locũ qui est in Numeris capite
uigesimo: Moses missis nuncijs ad Edom, petit transitũ per illius fines: Hæc, inquit, mandat frater
tuus Israel. Ac post paucula: Non ibimus per agros, nec per uineas, nec bibemus aquas de puteis
tuis, sed gradiemur uia publica, nec ad dextrã nec ad sinistram declinantes, donec transeamus termi
nos tuos. Qui funiculo increpationis.] Quædã exemplaria sic habebant: Qui abscp funiculo &
increpatione, cathedras uendentium columbas, id est, dona sancti spiritus mẽsasq; subuertit. Non-
nulla sic habebant: Qui funiculo increpationis &c. Verum prior lectio magis arridet, est enim argu
tior. Etenim amoto auro argentoq;, hoc est, auaritiæ materia, submouerat & auaritiã, idq; sine incre-
patione. Nam quorsum opus flagello, quum subducta sit peccandi materia? Illud annotandũ quod
diuus Hieronymus tantopere laudat in episcopo, quod sacra uasa in pauperũ erogarit alimentũ, &
templum dei spoliarit, ne deesset pauperibus, [illegible]

ANTIDOTVS. C

[redacted]

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Familiaris est epistola, nec eget argumento, præsertim tam breuis.

HIERONYMVS AD FLORENTIVM.

QVANTVS beatitudinis tuæ rumor diuersa populorũ ora compleuerit, hinc D poteris æstimare, quòd ego te ante incipio amare, quàm nosse. Vt enim, ait Apostolus, quorundam hominũ peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium: ita econtrario tuæ dilectionis fama dispergitur, ut non tam laudandus sit ille qui te amat, quàm scelus putetur facere ille qui non amat. Prætermitto innumerabiles, in quibus Christum sustentasti, pauisti, uestiisti, uisitasti. Heliodori fratris à te adiuta necessitas, mutorũ etiã potest ora laxare, quibus gratijs, quo ille præconio peregrinationis incõmoda à te fota referebat? Ita ut ego ille tardissimus quem intolerabilis languor uexat, pennatis, ut aiũt, pedibus, certe charitate & uoto te salutauerim, & etiam cõplexus sim. Gratulor itaq; tibi, & nascentẽ amicitiam ut dominus cõfœderare dignetur, precor. Et quia frater Ruffinus, qui cum sancta Melania ab Aegypto Hierosolymã uenisse narratur, indiuidua mihi germanitatis charitate cõnexus est: quæso ut epistolam meam huic epistolæ tuæ copulatã, ei reddere non graueris. Noli nos eius æstimare uirtutibus. In illo conspicies expressa sanctitatis uestigia, ego cinis & uilissima pars luti, etiã fauilla, dum uror, satis habeo, si splendorẽ morũ illius imbecillitas oculorũ meorũ ferre sustineat. Ille modo se lauit, & mundus est, & tanquã nix dealbatus: ego cunctis peccatorum sordibus inquinatus, diebus ac noctibus opperior cum tremore reddere nouissimum quadrantẽ. Sed tamen quia dominus soluit cõpeditos, & super humilẽ & trementem uerba sua, requiescit, forsitan & mihi in sepulchro scelerũ iacenti, dicat: Hieronyme ueni foras. Sanctus presbyter Euagrius plurimum te salutat: & Martinianũ fratrem iuncto salutamus obsequio, quem ego uidere desiderans, catena languoris innector.

SCHOLION.

Pennatis, ut aiunt, pedibus.] Ita significabant miram celeritatem, sumpto prouerbio à Mercurio, cuius pedibus alas addidere poetæ.

In epistо-

A IN EPISTOLAM SEQVENTEM ARGVMENTVM.

Et hæc familiaris est, nec eget argumento, ne scholijs quidem. Nisi quod ex hac liquet, diuum Hieronymum apud Treuiros aliquandiu fuisse cõmoratum, ut apud quos grande uolumen Hilarij de synodis descripserit suis ipsius articulis. Est autem Treuirorum metropolis inter imperiales Germaniæ ciuitates, iuxta quosdam, qui nunc linguæ cõmercio æstimant Germaniã: sed iuxta ueterum descriptionem, inter Galliæ Belgicæ ciuitates, uel in primis inclyta, ad Mosellæ ripam, plurimũ adhuc obtinens antiquitatis. Quæ mihi iure optimo gloriari posse uidetur, quod tam eximium uirum hospitem habuerit: atq; id quidem non exiguo temporis spacio.

HIERONYMVS AD FLORENTIVM.

IN ea mihi parte eremi cõmoranti, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, dilectionis tuæ scripta perlata sunt. Quibus lectis, ita redaccensus est animus Hierosolymam proficiscendi, ut penè nocuerit proposito, quod profuerat charitati. Nunc igitur quomodo ualeo, pro me tibi literas repræsento: & si corpore absens, amore tamen & spiritu uenio: impendio exposcens, ne nascentes amicitias, quæ Christi glutino cohæserunt, aut temporis, aut locorũ magnitudo diuellat, quin potius fœderemus eas reciprocis epistolis. Illæ inter nos currant, illæ sibi obuient, illæ nobiscum loquãtur. Non multum perditura erit charitas, si tali secum sermone fabuletur. Ruffinus autem frater, ut scribis, necdum uenit: & si uenerit, non multum proderit desiderio meo, cum eum iam uisurus non sim. Ita enim & ille longo interuallo separatus est, ut huc non possit excurrere: & ego arreptæ solitudinis terminis arceor, ut cœperit iam mihi non licere quod uolui. Ob hoc & ego obsecro, & tu ut petas plurimũ quæso, ut tibi beati Rhetitij Augustudunensis episcopi cõmentarios ad scribendum largiatur, in quibus Canticũ canticorũ sublimi ore disseruit. Scripsit mihi & quidam de patria supradicti fratris Ruffini, Paulus senex, Tertulliani suum codicem apud eum esse, quẽ uehementer reposcit. Et ex hoc quæso, ut eos libros, quos me non habere breuis subditus B edocebit, librarij manu in charta scribi iubeas. Interpretationẽ quoq; psalmorũ Dauidicorum, & prolixum ualde librum de synodis sancti Hilarij, quem ei apud Treuiros manu mea ipse descripseram, ut mihi transferas peto. Nosti hoc esse animæ pabulum, si in lege domini meditetur die ac nocte. Cæteros hospitio recipis, solatio foues, sumptibus iuuas. Mihi si rogata præstiteris, cuncta largitus es. Et quoniam, largiente domino, multis sacræ bibliothecæ codicibus abundamus, impera uicissim quodcunq; uis, mittam. Nec putes mihi graue esse, si iubeas. Habeo alumnos, qui antiquariæ arti seruiunt. Neq; uero beneficium pro eo quod polliceor postulo. Heliodorus frater mihi indicauit, te multa de scripturis quærere, nec inuenire. Aut si omnia habes, incipit sibi charitas uendicare, plus petere. Magistrum autem pueri tui (de quo dignatus es scribere, quem plagiatorem eius esse non dubium est) sæpe Euagrius presbyter, dum adhuc Antiochiæ essem, me præsente corripuit. Cui ille respondit: Ego nihil timeo. Dicit se à domino suo fuisse dimissum: & si uobis placet, ecce hic est, trãsmittite quò uultis. In hoc arbitror me non peccare, si hominẽ uagum non sinam longius fugere. Quapropter quia ego in hac solitudine constitutus, non possum agere quod iussisti, rogaui charissimum mihi Euagrium, ut tam tui quàm mei causa instanter negotium prosequatur.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Lætam hortatur, ut filiam iam inde ab ipsis incunabulis instituat ad pietatem Christianam, & statim antequam ullis inficiatur uitijs, sanctas imbibat cantiones, ut inter blanditias nutricum, & lusus puellares, Christi gustum hauriat. Deinde de cultu, de uictu, & quomodo iam adolescens sit à secularium arcenda contagio, de studio diuinæ scripturæ, de fugiendis apocryphis, saluberrima tradit præcepta, adhortans ut mature mittatur in Bethlehem, antequam ulla macula contaminetur, se & magistrum & nutritium fore pollicens. Hanc Lætam Toxotius Paulæ filius duxerat uxorem, ex qua filiam nomine Paulam suscepit, quam auia Paula uirginitati destinarat, ut testatur Hieronymus in epitaphio Paulæ. Ipsa mater Læta, mortuo Toxotio, monitis & exemplo socrus, in uiduitate perseuerare decreuerat.

HIERONYMVS AD LAETAM. 9

De institutione filiæ.

APostolus Paulus scribẽs ad Corinthios,& rudẽ Christi ecclesiã sacris instituens disciplinis,inter cætera mandata hoc quoq; proposuit,dicẽs:Si qua mulier habet uirũ infidelẽ, & hic cõsentit habitare cũ ea, nõ dimittat uirũ. Sanctificatus est enim uir infidelis in uxore fideli: & sanctificata est mulier infidelis in uiro fideli. Alioqui filij uestri immũdi essẽt,nũc aũt mũdi sunt. Si cui forte hactenus uidebanꝫ nimiũ disciplinę uincula laxata,& pręceps indulgẽtia pręceptoris,cõsideret domũ patris tui,clarissimi quidẽ & eruditissimi uiri,sed adhuc ambulãtis in tenebris,et intelliget cõsiliũ Apostoli illuc ꝓfecisse,ut radicis amaritudinẽ,dulcedo fructuũ cõpẽsaret:& uiles uirgulæ balsama ꝑciosa sudarẽt. Tu es nata de impari matrimonio,de te & Toxotio meo Paula generata est.Quis hoc crederet,ut Albini põtificis neptis de re ꝓmissiõe martyris nascerẽt,ut ꝑsente & gaudẽte auo,paruulæ adhuc lingua balbutiens, Christi alleluia resonaret?ut uirginẽ dei in suo gremio nutriret senex?Et bene feliciterq; expectauimus.Sãcta & fidelis domus uirũ sanctificat infidelẽ. Iã cãdidatus est fidei, quẽ filiorũ & nepotũ credẽs turba circũdat.Ego puto etiã ipsum Iouẽ, si habuisset talẽ cognationẽ,potuisse in Christũ credere.Despuat licet & irrideat epistolã meã,& me uel stultũ,uel insanũ clamitet: hoc & gener eius faciebat anteq̃ crederet.Fiũt,nõ nascunꝫ Christiani.Auratũ squalet capitoliũ.Fuligine et aranearũ telis oĩa Romę tẽpla cooperta sunt. Mouẽt urbs sedibus suis, & inundãs populus ante delubra semiruta, currit ad martyrũ tumulos.Si nõ extorquet fidẽ prudẽtia,extorqueat saltẽ uerecũdia.Hoc Læta religiosissima in Christo filia dictũ sit,ut nõ desperes parẽtis salutẽ,et eadẽ fide qua meruisti filiã, et patrẽ recipias,totaq; domus beatitudine ꝑfruaris,sciẽs illud à dño repromissum:Quę apud homines impossibilia, apud deũ possibilia sunt. Nunq̃ est sera cõuersio, Latro de cruce trãsijt in paradisum:Nabuchodonosor rex Babylõis, post efferationẽ corporis & cordis,& beluarũ in eremo cõuictũ,mẽtẽ recepit humanã.Et,ut omittã uetera,ne apud incredulos nimis fabulosa uideanꝫ,ante paucos annos ꝓpinquus uester Gracchus nobilitatẽ patritiã sonãs nomine,cũ ꝑfecturã gereret urbanã,nónne specũ Mithræ,& omnia portẽtuosa simulacra,quibus Corax,Niphus miles,Leo, Persęs, Helios, Bromius pater initiantꝫ,subuertit,fregit,exusit: & his quasi obsidib. ante ꝓmissis,impetrauit baptismũ Christi.Solitudinẽ patiẽ & in urbe gentilitas.Dij quondã nationũ cũ bubonibus & noctuis in solis culminibus remãserũt.Vexilla militũ, crucis insignia sunt. Regũ purpuras & ardẽtes diadematũ gẽmas,patibuli salutaris pictura cõdecorat.Iam & Aegyptius Serapis Christianus factus est.Marnas Gazæ luget inclusus,& euersionẽ tẽpli iugiter pertremiscit.De India,Perside,Aethiopia monachorũ quotidie turmas suscipimus. Deposuit pharetras Armenius,Hunni discũt Psalteriũ,Scythiæ frigora,feruẽt calore fidei:Getarũ rutilus & flauus exercitus,ecclesiarũ circũfert tentoria, & ideo forsitan cõtra nos æqua pugnat acie,quia pari religione cõfidunt.Penè lapsus sum ad aliã materiã,& currẽte rota,dum urceum facere cogito,amphorã finxit manus.Propositũ enim mihi erat,sanctæ Marcellæ & tuis precibus inuitatũ, ad matrem, id est, ad te sermonẽ dirigere, & docere quomodo instituere Paulam nostrã debeas,quæ prius Christo consecrata est,quàm genita,quam ante uotis,quàm utero cõcepisti.Vidimus aliquid tẽporibus nostris de prophetalibus libris: Anna sterilitatẽ alui,fœcunditate mutauit. Tu luctuosam fœcunditatem,uitalibus liberis cõmutasti.Fidens loquor, acceptura te filios, quæ primũ fœtũ domino reddidisti.Ista sunt primogenita,quæ offeruntur in lege. Sic natus est Samuel, sic ortus Sampson est,sic Ioannes Baptista ad introitũ Mariæ exultauit & lusit.Audiebat enim uerba domini per os uirginis pertonantis, & de utero matris in occursum eius gestiebat erũpere.Igit quæ de repromissione nata est,dignã habeat ortu suo institutionem parentũ.Samuel nutrit in tẽplo,Ioannes in solitudine præparat. Ille sacro crine uenerabilis

A bilis est,uinũ & sicerã nõ bibit:adhuc paruulus cũ domino sermocinat.Hic fugit urbes, zona pellicea cingit,locustis alit ac melle syluestri:& in typũ pœnitẽtiæ prædicandæ,tor tuosissimi animalis uestit exuuijs.Sic erudienda est anima, quæ futura est templum dei. Nihil aliud discat audire,nihil loqui,nisi quod ad timorẽ dei pertinet.Turpia uerba nõ intelligat,cantica mundi ignoret.Adhuc tenera lingua psalmis dulcibus imbuat. Procul sit ætas lasciua puerorũ:ipsæ puellæ & pedissequę à secularib.cõsortijs arceanꝫ,ne quod male didicerint,peius doceant.Fiant ei literæ uel buxeæ,uel eburneæ, uel suis nominib. appellenꝫ.Ludat in eis,ut & lusus ipse eruditio sit.Et nõ solum ordinẽ teneat literarũ, ut memoria nominum in canticũ transeat:sed & ipse inter se crebrò ordo turbet,et medijs ultima,primis media misceanꝫ:ut eas nõ sono tantũ, sed & uisu nouerit. Cum uero cœperit trementi manu stilum in cera ducerẽ, uel alterius superposita manu teneri reganꝫ articuli,uel in tabella sculpanꝫ elemẽta,ut per eosdem sulcos inclusa marginibus trahanꝫ uestigia,ut foras nõ queãt euagari.Syllabas iungat ad præmiũ:& quibus illa ætas deliniri potest,munusculis inuitetur.Habeat & in discendo socias, quibus inuideat,quarũ laudibus mordeat.Non obiurganda est,si tardior sit:sed laudibus excitandũ est ingenium, ut & uicisse gaudeat,& uicta doleat.Cauendũ in primis, ne oderit studia: ne amaritudo eorũ præcepta in infantia,ultra rudes annos transeat.Ipsa nomina per se cõsuescit paula tim uerba cõtexere,nõ sint fortuita,sed certa & coaceruata de industria,prophetarũ uidelicet atq; apostolorũ,& omnis ab Adã patriarcharũ series de Matthæo Lucaq; descen dat:ut dum aliud agit,futuræ memoriæ præparet.Magister probæ ætatis & uitæ atq; eruditionis est eligendus:nec puto erubescet uir doctus, id facere in propinqua, uel nobili uirgine,quod Aristoteles fecit in Philippi filio, ut ipse librariorũ uilitate initia traderet literarũ.Non sunt contẽnenda quasi parua,sine quibus magna constare nõ possunt.Ipse elementorũ sonus,& prima institutio præceptorũ, aliter de erudito, aliter de rustico B ore proferẽ.Vnde & tibi est prouidendũ,ne ineptis blanditijs fœminarũ, dimidiata dicere uerba filia cõsuescat,& in auro atq; purpura ludere:quorũ alterũ linguæ, alterũ moribus officit:ne discat in tenero,quod postea ei dediscendũ est.Gracchorũ eloquẽtiæ multum ab infantia sermo matris contulisse scribit.Hortẽsij oratio inter paternos sinus coa 8 luit.Difficulter eradit,quod rudes animi perbiberũt. Lanarũ conchylia quis in pristinũ candorẽ reuocet?Recẽs testa diu & saporẽ retinet & odorẽ,quo primũ imbuta est.Gręca narrat historia,Alexandrũ potentissimũ regem, orbisq; domitorẽ, & in moribus,& in incessu,Leonidis pædagogi sui nõ potuisse carere uitijs, quibus adhuc paruulus fuit infectus.Procliuis est emꝫ malorũ æmulatio:& quorũ uirtutes assequi nequeas,cito imitaris uitia.Nutrix ipsa nõ sit temulenta,nõ lasciua, nõ garrula:habeat modestã gerulam, nutritiũ grauem.Cum auũ uiderit,in pectus eius transiliat,de collo pendeat: nolenti,alleluia decantet.Rapiat eã auia: patrẽ risibus agnoscat, sit omnibus amabilis: & uniuersa propinquitas rosam ex se natã gaudeat.discat statim quã habeat & alterã auiã,quã amitã: cui imperatori,cui exercitui tyrũcula nutriat. Illas desideret, ad illas tibi minitet abscessum.Ipse habitus & uestit⁹ doceat eã,cui promissa sit.Caue ne aures eius perfores: ne ce 9 russa & purpurisso consecrata Christo ora depingas, nec collum auro & margaritis premas,nec caput gẽmis oneres,nec capillũ irrufes,& ei aliquid de gehẽnæ ignibus auspiceris.Habeat alias margaritas,quibus postea uenditis,emptura est preciosissimũ margaritum.Prætextata quondam nobilissima fœmina,iubente uiro Hymetio, qui patruus Eustochij uirginis fuit,habitum eius cultumq; mutauit:& neglectũ crinẽ mundano more pexuit,uincere cupiens & uirginis propositũ,& matris desideriũ: & ecce tibi eadem nocte cernit in somnis uenisse ad se angelum terribili uoce minitantẽ pœnas,& hæc uerba frangentem:Tu ne ausa es uiri imperiũ præferre Christo? Tu caput uirginis dei, tuis sacrilegis attrectare manibus,quæ iam nunc arescẽt,ut sentias excruciata quid feceris:& finito mẽse quinto,ad inferna duceris.sin aũt ꝑseueraueris in scelere,& marito simul orbaberis & filijs.Omnia per ordinẽ expleta sunt,& serã miserę pœnitentiã uelox signauit

interitus. Sic ulciſciī Chriſtus uiolatores templi ſui, ſic gẽmas et precioſiſsima ornamẽta c
defendit. Et hoc retuli, nõ ꝙ inſultare uelim calamitatibus infeliciũ, ſed ut moneã, cum
quanto metu & cautione ſeruare debeas, quod deo ſpopondiſti. Heli ſacerdos offendit
deũ ob uitia liberorũ. Epiſcopus fieri nõ poteſt, qui filios habuerit luxurioſos, nõ ſubdi
tos. At ecõtrario de muliere ſcribit, ꝙ ſalua fiet per filiorũ generationẽ, ſi permanſerint
in fide & charitate, & ſanctificatione cũ pudicitia. Si perfecta ætas & ſui iuris imputatur
parẽtibus, quanto magis lactens & fragilis, quæ iuxta ſententiã dñi, ignorat dextrã & ſi-
niſtram, id eſt, boni & mali differentiã? Si ſollicita prouides, ne filia percutiat à uipera,
cur nõ eadẽ cura prouideas, ne feriat à malleo uniuerſæ terræ? ne bibat de aureo calice
Babylonis? ne egrediat cũ Dina, & uelit uidere filias regionis alienæ? ne ludat pedib. ne 10
trahat tunicas? Venena nõ dant, niſi melle circũlita: & uitia non decipiũt, niſi ſub ſpecie
umbraq; uirtutũ. Et quomodo, inquies, peccata patrũ filijs non reddunt, nec filiorũ pa
rentibus, ſed anima quæ peccauerit, ipſa morietur? Hoc de his dicit, qui poſſunt ſapere, de
quibus in Euãgelio ſcriptũ eſt: Aetatẽ habet, loquat pro ſe. Qui aũt paruulus eſt, & ſapit
ut paruulus, donec ad annos ſapiẽtiæ ueniat, & Pythagoræ litera Y eum perducat ad bi
uiũ, tam bona eius ꝙ mala parentibus imputant. Niſi forte exiſtimas Chriſtianorũ filios,
ſi baptiſma non receperint, ipſos tantũ reos eſſe peccati, & non etiã ſcelus referri ad eos,
qui dare noluerint: maxime eo tẽpore, quo cõtradicere nõ poterant qui accepturi erãt:
ſicut è regione ſalus infantiũ, maiorũ lucrũ eſt. Offerre nec ne filiam, poteſtatis tuæ fuit
(quanquã alia ſit tua cõditio, quæ prius eam uouiſti, ꝙ conciperes) ut aũt oblatam non
negligas, ad periculum tuũ pertinet. Qui claudã & mutilam, & qualibet ſorde maculatã
obtulerit hoſtiam, ſacrilegij reus eſt: quanto magis qui partẽ corporis ſui, & illibatæ ani
mæ puritatem regis amplexibus parat, ſi negligẽs fuerit, punietur? Poſtꝙ grandiuſcula eſſe
cœperit, & in exemplũ ſponſi ſui creſcere ſapiẽtia, ætate, & gratia apud deũ & homines,
pergat ad templũ ueri patris cũ parentibus ſuis, ſed cũ illis non egrediat è templo. Quæ- D
rant eã in itinere ſeculi inter turbas & frequentiam propinquorũ, & nuſquã alibi repe-
riant, niſi in adyto ſcripturarũ, prophetas & apoſtolos de ſpiritualib. nuptijs ſciſcitantẽ.
Imitetur Mariã, quã Gabriel ſolam in cubiculo ſuo reperit: & ideo forſitan timore perter-
rita eſt, quia uirũ quem nõ ſolebat aſpexit. Aemulet eam de qua dicit: Omnis gloria eius
filiæ regis ab intus. Loquat & ipſa electo charitatis iaculo uulnerata: Introduxit me rex
in cubiculũ ſuũ. Nunꝙ exeat foras, ne inueniant eam qui circumeũt ciuitatem: ne percu-
tiant & uulnerent, & auferant theriſtrũ pudicitiæ, & nudam in ſanguine derelinquant:
quin potius cum aliquis oſtiũ eius pulſauerit, dicat: Ego murus, & ubera mea turris: laui
pedes meos, nõ poſſum inquinare eos. Non ueſcat in publico, id eſt, in parentũ conui-
uio, ne uideat cibos quos deſideret. Et licet quidam putent maioris eſſe uirtutis, præſen
tem contemnere uoluptatẽ: tamẽ ego arbitror ſecurioris cõtinentiæ eſſe, neſcire quod
quæras. Legi quondam in ſcholis puer: Aegrè reprendas, quod ſinis cõſueſcere. Diſcat 11
iam nũc & uinũ nõ bibere, in quo eſt luxuria. Ante annos robuſtæ ætatis, periculoſa eſt
teneris et grauis abſtinẽtia: uſq; ad id tẽpus, ſi neceſsitas poſtulauerit, et balneas adeat, &
uino utat modico, ꝓpter ſtomachũ, & carnis edulio ſuſtentet, ne prius deficiãt pedes, ꝙ
currere incipiãt. Et hoc dico iuxta indulgentiã, nõ iuxta imperiũ: timẽs debilitatẽ, nõ do
cens luxuriẽ. Alioqui quod Iudaica ſuperſtitio ex parte facit in reiectione quorundã ani
maliũ atq; eſcarũ, quod & Indorũ Brachmani, & Aegyptiorũ gymnoſophiſtæ in polẽtæ
& orizæ & pomorũ ſolo obſeruãt cibo, cur uirgo Chriſti nõ faciat ĩ toto? Si tanti uitrũ,
quare nõ maioris ſit precij margaritũ? Quæ nata eſt ex promiſsione, ſic uiuat, ut illi ui-
xerunt, qui de repromiſsione generati ſunt. Aequa gratia, æquũ habeat & laborem. Sur
da ſit ad organa. Tibia, lyra, cithara, cur facta ſint neſciat. Reddat tibi penſum quotidie
de ſcripturarũ floribus carptum. Diſcat Græcorum uerſuum numerũ. Sequatur ſtatim
& Latina eruditio: quæ ſi nõ ab initio os tenerum compoſuerit, in peregrinum ſonum
lingua corrumpitur, & externis uitijs ſermo patrius ſordidat. Te habeat magiſtram, te

rudis

A rudis miretur infantia. nihil in te & in patre ſuo uideat, quod ſi fecerit, peccet. Memẽto-
te uos parẽtes uirginis, magis eã exẽplis doceri poſſe ꝙ uoce. Cito flores pereũt, cito uio-
las & liliũ & crocũ peſtilẽs aura corrũpit. Nuſquã abſq; te procedat in publicũ. Baſilicas
12 martyrũ & eccleſias ſine matre nõ adeat. nullus ei iuuenis, nullus cincinnatus arrideat.
Vigiliarũ dies & ſolẽnes pernoctationes ſic uirgũcula noſtra celebret, ut ne trãſuerſum
quidẽ unguẽ à matre diſcedat. Nolo de ancillulis ſuis aliquam plus diligat, cuius crebro
aurib. inſuſurret. Quicquid uni loquit, hoc oẽs ſciãt. Placeat ei comes, nõ cõpta neq; for
moſa atq; laſciua, quæ liquido gutture carmẽ dulce moduleť, ſed grauis, pallens, ſordida
ta, ſubtriſtis. Proponat ei probæ fidei, ac morũ & pudicitiæ uirgo ueterana, quæ illã do-
ceat & aſſueſcat exẽplo ad oratiões & pſalmos nocte cõſurgere, mane hymnos canere,
tertia, ſexta, nona hora ſtare ĩ acie quaſi bellatricẽ Chriſti, accẽſaq; lucerna reddere ſacri
ficiũ ueſpertinũ. ſic dies trãſeat, ſic nox inueniat laborantẽ. Orationi lectio, lectioni ſuc-
cedat oratio. Breue uidebit tẽpus, qd tãtis operũ uarietatib. occupat. Diſcat & lanã face-
re, tenere colũ, ponere in gremio calathũ, rotare fuſum, ſtamina pollice ducere. Spernat
bombycũ telas, Serũ uellera, & aurũ in fila lenteſcẽs. talia ueſtimẽta paret, quib. pellat fri
gus, nõ quib. ueſtita corpora nudent. Cibus eius oluſculũ ſit & ſimila, raroq; piſciculi.
Et ne gulæ præcepta lõgius trahã, de quib. in alio loco pleni⁹ ſum locut⁹, ſic comedat ut
ſemp eſuriat: ut ſtatim poſt cibũ poſsit legere & pſallere. Diſplicẽt mihi, in teneris maxĩe
ætatibus, lõga & ĩmoderata ieiunia, in quib. iũgunt hebdomades, oleũ in cibo ac poma
uetant. Experimẽto didici, aſellũ in uia cum laſſus fuerit, diuerticula quærere. Faciãt hoc
13 cultores Iſidis & Cybeles, ꝙ guloſa abſtinẽtia phaſides aues, ac fumãtes turtures uorant,
ne ſcilicet cerealia dona cõtaminẽt. Hoc in ꝓpetuo ieiunio ſit præceptũ, ut longo itineri
uires ꝓpetes ſuperẽt: ne ĩ prima mãſione currẽtes, ĩ medijs corruam⁹. cęterũ, ut ante ſcri
B pſi, in quadrageſima cõtinẽtiæ uela pandẽda ſunt, & tota aurigæ retinacula equis laxãda
ꝓperantib. quanꝙ alia ſit cõditio ſeculariũ, alia uirginũ & monachorũ. Secularis homo
in quadrageſima uẽtris ingluuiẽ decoquit, & in cochlearũ morẽ ſucco uictitans ſuo, fu-
turis dapibus ac ſaginæ aqualiculũ parat. Virgo & monachus ſic in quadrageſima ſuos
admittãt equos, ut ſibi meminerĩt ſemp eſſe currendũ. Finitus labor maior, infinit⁹ mo
deratior eſt. Ibi em reſpiramus, hic ꝓpetuo incedimus. Si qñ ad ſuburbana pergis, domi
filiam nõ relinquas: neſciat ſine te, nec poſsit uiuere: & cũ ſola fuerit, pertimeſcat. Nõ ha
beat colloquia ſeculariũ, non malarũ uirginũ cõtubernia. nõ interſit nuptijs ſeruulorũ,
neq; familiæ ꝓſtrepẽtis luſib. miſceat. Scio præcepiſſe quoſdã, ne uirgo Chriſti cũ eunu-
chis lauet, nec cũ maritatis fœminis: quia alij nõ deponãt animos uirorũ, aliæ tumentib.
14 uteris præferant fœditatẽ. Mihi omnino in adulta uirgine lauacra diſplicẽt, quæ ſeipſam
debet erubeſcere, & nudam uidere nõ poſſe. Si enim uigilijs & ieiunijs macerat corpus
ſuũ, & in ſeruitutẽ redigit: ſi flammã libidinis & incentiua feruẽtis ætatis extinguere cu-
pit continẽtię frigore: ſi appetitis ſordib. turbare feſtinat naturalem pulchritudinẽ, cur è
cõtrario balnearũ fomẽtis ſopitos ignes ſuſcitat? Pro gẽmis & ſerico diuinos codices a-
met, in quib. nõ auri & pellis Babylonicæ uermiculata pictura, ſed ad fidẽ placeat emen
data & erudita diſtinctio. Diſcat primo pſalteriũ, his ſe canticis auocet, & in prouerbijs
Solomonis eruditat ad uitã. In eccleſiaſte cõſueſcat, quæ mũdi ſunt calcare. In Iob uirtu-
tis & patiẽtiæ exẽpla ſectet. Ad Euangelia trãſeat, nunꝙ ea depoſitura de manibus. Apo-
ſtolorũ Acta & Epiſtolas tota cordis imbibat uoluntate. Cumq; pectoris ſui cellariũ his
opibus locupletauerit, mandet memoriæ prophetas: Pentateuchũ, & Regũ, & Paralipo-
menõ libros, Eſdræ quoq; & Heſter uolumina. Ad ultimũ ſine periculo diſcat Canticũ
canticorũ, ne ſi in exordio legerit, ſub carnalib. uerbis ſpiritualiũ nuptiarũ epithalamiũ
nõ intelligẽs uulneret. Caueat omnia apocrypha. Et ſi quãdo ea nõ ad dogmatũ ueritatẽ,
ſed ad ſignorũ reuerentiã legere uoluerit: ſciat non eorũ eſſe, quorũ titulis prẽnotantur,
multaq; his admixta uitioſa, & grãdis eſſe prudẽtiæ, aurũ in luto quærere. Cypriani opu

ſcula

Universidad de Navarra Biblioteca

scula semper in manu teneat. Athanasij epistolas & Hilarij libros inoffenso decurrat pe- c
de. Illorũ tractatibus, illorũ delectet̃ ingenijs, in quorũ libris pietas fidei nõ uacillet. Cæ
teros sic legat, ut magis iudicet q̃ sequat̃. Respondebis: Quomodo hæc omnia mulier se-
cularis, in tãta frequẽtia hominũ, Romæ custodire potero? Noli ergo subire onus, quod
ferre nõ potes: sed post q̃ ablactaueris eã cum Isaac, & uestieris cũ Samuele, mitte auiæ &
amitæ. Redde preciosissimã gẽmam cubiculo Mariæ, & cunis Iesu uagiẽtis impone. Nu
triat̃ in monasterio, sit inter uirginũ choros, iurare nõ discat, mẽtiri sacrilegiũ putet, ne-
sciat seculum, uiuat angelice, sit in carne sine carne, omne hominũ genus sui simile pu-
tet. Et, ut cætera taceã, certe te liberet seruãdi difficultate, & custodiæ periculo. Melius ti
bi est desiderare absentẽ, q̃ pauere ad singula: quid loquat̃, cum quo loquat̃, cui annuat, 15
quẽ libẽter aspiciat. Trade Eustochio paruulã, cuius nunc & ipse uagitus ꝓ te oratio est.
Trade comitẽ sanctitatis, futurã hæredẽ. Illam uideat, illã amet, illam primis miret̃ ab an-
nis, cuius & sermo, & incessus, & habitus doctrina uirtutũ est. Sit in gremio auiæ, quæ
repetat in nepte, quicquid præmisit in filia: quæ longo usu didicit nutrire, seruare, doce
re uirgines: in cuius coronã centenarij quotidie numeri castitas texit̃. Felix uirgo, felix
Paula Toxotij, quæ per auiæ amitæq; uirtutes nobilior est sanctitate q̃ genere. O si tibi
cõtingeret uidere socrũ & cognatã tuã, & in paruulis corpusculis ingẽtes animos intue
ri: ꝓ insita tibi pudicitia nõ ambigerẽ, qn præcederes filiã, & primã dei sententiã, secũda 16
Euangelij lege mutares. Nec tu paruipẽderes aliorũ desideria liberorũ, sed teipsam ma-
gis offerres deo. Sed quia tẽpus est amplexandi, & tẽpus longe fieri à cõplexibus: & uxor
nõ habet potestatẽ corporis sui: & unusquisq; in qua uocatione uocatus est, in ea perma
neat in dño: & qui sub iugo est, ita debet currere, ne in luto comitẽ derelinquat, totum
redde in sobole, quod in te interim distulisti. Anna filiũ quẽ deo uouerat, post q̃ obtulit
in tabernaculo, nunq̃ recepit: indecẽs arbitrata, ut futur⁹ propheta in eius domo cresce
ret, quæ adhuc alios filios habere cupiebat. Deniq; post q̃ cõcepit & peperit, nõ est ausa
ad templũ accedere, & uacua apparere corã dño, nisi prius redderet quod debebat: ta- D
liq; immolato sacrificio reuersa domũ, quinq; liberos sibi genuit, quia primogenitum
deo pepererat. Miraris felicitatẽ sanctã mulieris? Imitare fidẽ. Ipse, si Paulam miseris, &
magistrum & nutricium spondeo. Gestabo humeris, balbutiẽtia senex uerba formabo,
multo glorioſior mundi philosopho, qui non regẽ Macedonum Babylonio periturum
ueneno, sed ancillam & sponsam Christi erudiam, regnis cœlestibus offerendam.

SCHOLIA

SAnctificatus est enim.] Locus est apud diuũ Paulum in priore ad Corinth. epist. cap. vij. In antiquis exemplarib. reperimus scriptũ, in uiro, nõ per uirũ: et in uxore, nõ per mulierẽ. Sic enim Græca habent, ἡγίασται γὰρ ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί, καὶ ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρί. id est, Sanctificatus est em̃ uir incredulus in uxore, & uxor incredula in uiro. Porrò quod addit interpres fideli & fideli, explicandi causa fecit. De impari matrimonio.] Ob id, ni fallor, quod ex altera parẽte Christiana, altero gentili nata sit. Id enim mox indicat cum ait: Vt nõ desperes parentis salutẽ. De repromissione mart.] Apparet Albinũ prædixisse futurũ, ut pareret. Allusit ad Isaac, qui & ipse natus ex repromissione, quemadmodũ & Christus, & Ioãnes baptista. Cãdidatus est fidei.] Nondum baptizatus, sed qui iam ambiret ac postularet baptizari. nam cãdidati uocabantur olim, qui peterent magistratũ, ꝙ ĩ, quo magis essent conspicui populo, candida ueste ambibant singulos salutantes. Vnde Fabius filium suũ auitæ eloquentiæ candidatũ scribit, quod eam etsi non dum assecutus, tamen assequi conaretur. Et Seuerus in uita Martini: Nondũ, inquit, tamen regenera tus in Christo, agebat quendam bonis operibus baptismatis candidatũ. Ad eundem modũ & hunc fidei candidatũ uocat, quod ita uiueret, ut baptismate dignus esse uideret. Etiã ipsum Iouẽ.] Non uidetur hic locus uacare mendo: quorsum enim huc induceret Iouẽ? Verum diuinare possum, quid scribendũ sit. Fortasse pro Ioue legendũ est proauũ. Nisi forte hoc sentit, Iouẽ fuisse hominẽ, quẽ Læ tæ pater colebat pro deo, adeo cæcus ac durus, ut tot exemplis nõ potuerit cõuerti ad Christũ, cum ipse quem colebat Iupiter, si uiueret, tot suorũ exemplis et hortatibus potuisset ad Christum adduci. Fiunt nõ nascunt̃ Christ.] Partem encomiasticã clausit epiphonemate, sicuti solet. Auratũ squa 2
let.] Hic ingredit̃ in locum cõmunem, de gentilitate passim in toto orbe abolescente, & Christiana
religione

A religione ubiq; magis ac magis efflorescẽte. Verum hanc gloriam rursum perdidimus, quandoquidem professio Christiani nominis in angustũ cõtracta est his temporibus, & inter hos ipsos perpauci sunt, qui uere sint Christiani, Turcisq; minamur bellum, quasi uero ferro soleant fieri Christiani, cum ipsi Turcam in pectore geramus. Capitolium.] In quo omniũ deorum simulachra habeban tur, Ioue præsidente. Propinquus uester Gracchus.] Gracchorũ familia Romæ nobilissima fuit, unde Paulam quoq; duxisse genus testat̃ in illius epitaphio: Gracchorũ soboles, Agamemnonis in clyta proles. Præfecturam gereret urb.] Nam multa præfecturarũ genera, uerum præfectus urbis plurimum iuris obtinebat, adeo ut absente imperatore, imperatoris haberet autoritatem. Nonne specum Mithrę.] Quanq; hic locus propemodũ deprauatior est in omnibus exemplaribus, q̃ ut ad plenum restitui possit, tamen lucem aliquã ostendam, ac uiam aperiam lectori, quo sensum utcunq; percipiat. Veteres octo deos faciebant, ignem, aquã, terram, cœlum, lunã, solem, mithram, noctem. Mithram autẽ Persæ, eundem putabant esse cum sole, quem in primis ea gens uenerabat̃. Huius simulachrum ita fingebant, ut faciem haberet leonis, utraq; manu cornua bubula comprimens. Rem diuinam ita factitabant, ut sacerdotes bouem è specu cornibus educerent, eumq; Mithræ mactarẽt. Vnde & Hieronymus de specu meminit. Ea sacra Mithriaca uocabant̃. Martianus Capella eũdem existimat, quem alij Phœbum appellent, alij Isaeum, & quem Nili accolæ uocent Serapim, Memphi tici Osirim, Persæ Mithram. Plura de his Herodotus & Strabo: uerũ hæc ad huius loci explanationẽ sufficiunt. De adyto Mithræ repurgato, meminit Historiæ tripart. liber vi. quod an huc pertineat ne
5 scio. Mithræ meminit Hieronymus etiam in cõmentario quem scripsit in Amos. Quib. corax.] Gentiles deos suos effigie beluarũ colebant, uelut Æsculapium sub imagine serpentis, Mercurium canis, Panem hirci, præsertim apud Ægyptios, gentem ad insaniã usq; superstitiosam, apud quos tau rus, quem Apidem uocant, cebus, ea est simia caudata, crocodilus, ibis, aquila, lupus, canis, coruus: deniq; & cepe, & uentris crepitus habent numen, quemadmodũ apparet, cum ex plurimis alijs rerũ scriptoribus, tum maxime ex Herodoto, Plinio, Diodoro Siculo, Iuuenale, cuius est de his rebus Satyra decimaquinta. Luciano de sacrificijs. Verum hic locus ita deprauatus est, ut ad restituendũ Delio quopiam sit opus. Nos tantum quantũ assequi cõiectura potuimus, indicauimus. Corax.] Populus est inter Callipolim & Naupactum. Corax autem Græce coruũ sonat, quam auem nõnulli pagani numinis uice colebant, unde & coracina dicta sacra: quemadmodũ testat̃ & diuus Ambrosius, enarrans epistolam Pauli ad Rom. Niphus.] Nonnulli codices habebant Nymphus. Suspicor le
B gendum Nibis, quæ ciuitas est Ægypti, autore Stephano, quæ ab Ibide nomẽ habere uidet̃: aut certe Nisibis. Miles.] Non dubiũ quin miles uox sit adulterina. quare legendũ arbitror uel Mylon, quæ ciuitas est Ægypti: uel Mylax, qui populus est Epiri: uel, q̃d mihi magis placet, Thmuis, quod nomẽ est ciuitatis Ægypti: sic ab hirco dictæ, ꝙ apud Ægyptios hircus θμοῦις uocet̃, ut testat̃ diuus Hieronymus in Esaiam cap. xlvi. Leo.] Leon legendũ opinor. Est & hoc nomine populus à Leone dictus, cuius meminit Hieronymus in eo quem modo citauimus loco. Meminit & Plin. Leontopolios, in descriptione Ægypti lib. v. cap. ix. meminit & Leonti, nisi forte pro Leon legendũ est Ly-
4 con, quæ ciuitas est Ægypti: cuius meminit Hieronymus in eodẽ quẽ paulo ante citaui loco. Helius.] Diuus Hieron. in epitaphio Paulæ, indicat Hierusalem ciuitatẽ fuisse trinominẽ, Iebus, Salem, & Hierusalem: deinde ab Adriano Heliã uocatã. Helius aũt solem significat. Sed quoniã nõnulli codices habebãt Heliodromia, nõnulli Heliodromius, potest fieri ut ciuitas fuerit à solis cursu uocata, præsertim cum Mithrã Persæ solem appellent. Quæ citra emendatorũ exemplariũ auxiliũ ad plenũ restitui nõ possunt. Nos in tantis tenebris lectori nõnihil lucis aperuimus, & plura cõiectandi ministrauimus ansam. Non omnia possumus omnes. Sed illud mirũ est, diuũ Hieronymũ hoc loco nõ facere mentionẽ eius ciuitatis quæ à cane quem adorat, nomẽ habet Κυνῶν, cum huius meminerit in Esaiæ cõmentarijs. Meminit & Plinius Cynopoleos & Lycopoleos. Et pro pater legendũ suspicor pariter. Ægyptius Serapis.] Apim bouẽ intelligit, quem Ægyptij mira superstitione colere consueuerunt. nam is & Serapis apud scriptores appellat̃, de quo permulta passim apud autores, nomi-
3 natim apud Herodotũ ac Plinium, ac mox Hieronymũ. Marnas Gazæ luget.] Gaza ciuitas est Palæstinæ, finitima Ægypto, quam Syri Azam uocant, ut testat̃ Stephanus. Strabo quoq; Gazã Syrię partem facit, Iudææ contiguã. Qui Azam uocant, dictam existimant ab Azone Herculis filio. Qui Gazam nominant, à Ioue conditã aiunt: nomen inditũ, quod illic Iupiter suas opes reposuerit, quas Persæ sua lingua Gazam uocant. Hic Iouis templum fuisse testanf̃, quem illi sua lingua Marnan uocant, alludentes opinor ad Creticam uocem, ꝙ Cretenses uernaculo sermone Marnan appellẽt uirgines. nam templum hoc Cretei Iouis esse creditũ est. Meminit huius rei Hieronymus in cõmentarijs quibus enarrat Esaiam prophetã his uerbis: Siue destructa idololatria extruetur euangeliũ. Hoc & nostris temporib. uidemus esse completũ. Serapis in Alexandria, & Marnæ templum Gazæ in ecclesias domini surrexerunt, & ciuitates Aroer euãgelicis gregib. præparatæ sunt. Tripartitæ historię liber sextus meminit de duabus Gazis Palæstinæ, quarum maritima Christi cultrix dicta sit primum Maioma, deinde Constantia, postremo Gaza maritima. Quotidie turmas.] Festiuissime uerbum militare traxit ad monachos, quod ab his regionibus, unde militum cohortes solent erumpere, nunc

re, nunc monachorum examina mittantur. Et currente rota.] Allusit ad Horatianũ illud in Arte poetica: Amphora cœpit Institui currẽte rota, cur urceus exit? Nam amphora lato ore est, urceus angusto. Id propemodum prouerbij uice dicit, quoties orationis initium non conuenit cum extrema parte. Sed tamen hoc loco diuus Hieronymus cupiens à sua ecbasi redire ad argumentũ, hac est usus correctione, qua non raro solemus in transitu uti: quemadmodũ ostendimus & in cõmentarijs De copia. Ne oderit studia.] Hoc præcipiendum ineptis nostræ tempestatis literatoribus, qui clamoribus, minis, conuicijs, plagis, morũ asperitate, docendi perplexa & inamabili ratione, nihil aliud efficiũt, nisi ut pueri per omnẽ uitã oderint literas. Nõ sint fort.] Idẽ obseruandũ erat in thematis, quæ à præceptore proponunt: sicuti nos quoq; admonuimus in libello De instituẽdis pueris. De Matthæo Lucaq.] Nam hi duo Christi genealogiã describunt, quanquã non eodem modo. Librariorum utilitate.] Apparet olim librarios literarum elementa pueris monstrare solitos. Extat epistola Græca apud A. Gellium, qua Philippus Alexandrum adhuc infantem, Aristoteli uelut in gremium tradit literis instituendum. Vnde addidit utilitate, quod tantus philosophus eò se demiserit, quod utilium librariorũ esse munus consueuit. Gracchorum eloquentiæ.] Corneliam intellige, sororem Africani, matrem Gracchorum, cuius extabant olim epistolæ, multũ eloquentiæ præ se ferentes, ut testis est Quintilianus, ex quo Hieronymus hunc locum mutuo sumpsit. Præterijt autem Hieronymus exemplum de Lælij filia, cuius eodem loco meminit Quintilianus. Hortensij oratio.] Hic in eloquentiæ campo Ciceronis æmulus fuit, uel huius magis Cicero, quem tamen breui superauit. Huic & patrẽ eloquentẽ fuisse apparet, nisi forte quod suspicor Hortẽsiæ legendũ esse, ut intelligas Hortensij filiam, cuius olim extabat oratio apud Triumuiros habita, quæ legebat non tantum in sexus honorem, ut ait Quintilianus. Lanarum conchylia.] Conchylia purpurã appellat. Siquidem & purpura piscis est nomen, uti murex, è quorũ succo purpura tingitur. Sic & conchyliatas appellant uestes conchylij succo imbutas. Recens testa.] Allusit ad illud Horatianũ: Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu. Leonidis.] Et huius historiæ meminit Quintilianus. Leonides aũt erat Alexandri pædagogorũ princeps, ut testatur & Plutarchus. Fabius Diogenẽ Babylonium citat autorem. Procliuius est.] Hanc periodum clausit epiphonemate. Et nolenti alleluia.] Addidit nolenti, quoniã ethnicum significat. Rosam ex se natam.] Nonnulli codices habebant, Rosam ecclesiæ natã gaudeat. Et alterã.] Est enim paterna auia, est materna auia. Auiã alteram, intelligit Paulam, & amitam Eustochiũ, id quod ex ijs quæ sequuntur magis liquebit, etiam si amita proprie soror est patris. Nam quod sequit, cui imperatori, Christum, ni fallor, intelligit, & exercitum, gregem uirginum militantiũ Christo. Addidit alterã, quod illas uel gentiles haberet, uel certe mundanas. Sed mihi magis placet, ut aliam legas, pro alterã. Id quod in nõnullis reperitur exemplaribus. Quam aliam, id est, cũ diuersam, & cũ aljs moribus: ut referas aliam, non ad Paulam, sed ad auum gentilem. Ad illas tibi mini.] Expressit infantium morem, qui offensi minantur ad auiam fugituros se, atq; his minis delectantur parentes. Ne aureis.] Olim delicatæ mulieres ab auribus perforatis gẽmas suspendebant: unde Iuuenalis: Cum uirides gẽmas collo circundedit, & cum Auribus extentis magnos cõmisit elenchos. Cerussa & purpurisso.] Colores sunt quibus sese fucant fœminæ. Cerussa candidant uultum, purpurisso addunt ruborẽ. Est aũt iucunda emphasis in his uerbis, depingas, premas, oneres, irruses. Quid enim stultius, cũ faciẽ habere coloribus depictam? quid minus cõuenit cũ collum, quod oportet in cœlum erigi, auro & margaritis deprimi? Aut caput onerari, quod baiulorum est? Festiuiter aũt torsit de capillitij tinctura ad ignem gehẽnæ. Rufus enim color igneus est. Mundano more pexuit.] Quidam habent nexuit: utraq; lectio satis quadrat ad sententiã. Hæc uerba frangentẽ.] Id est fragore quodam insonantẽ, quemadmodum solent irati: nisi mauis legere frendentem, ut quædam habebant exemplaria. Si permanserint.] Hæc scribæ deprauarant, permanserit, cum ad filios, non ad matrem referatur uerbum, & Græce est ἐὰν μένωσιν. Nec ipse sermonis tenor patitur aliam lectionẽ. Sequit enim, Si perfecta ætas, &c. Iuxta sententiã domini.] Dextrum & sinistrum pro bono posuit & malo. Locus est in calce Ionæ prophetæ: Et ego non parcam Niniuæ ciuitati magnæ, in qua sunt pluſquam centum uiginti milia hominum, qui nesciunt quid sit inter dextram & sinistrã suam: & iumenta multa. Malleo uniuersæ.] Respexit ad locũ qui est apud Hieremiã capite 50. quomodo cõtritus est malleus uniuersæ terræ? Sic enim propheta uocat Satanam. De aureo calice.] Et hic locus est apud Hieremiã cap. 51. Calix aureus Babylon inebrians omnem terram, de uino eius biberunt gentes. Cum Dina.] Quomodo Dina filia Iacob stuprata fuerit à Sichen, legis Gen. cap. xxxiiij. Pythagoræ litera.] Y significat, de qua extat carmen Maronis titulo: Littera Pythagoræ discrimine secta bicorni, Humanæ uitæ speciẽ præferre uiderur. Huius dextra pars abruptum habet ascensum, & uirtutis uiam indicat: sinistra facilem, & uitiorum ostendit uiam. Tum autem ad huius literæ biuium peruenitur, cum per ætatem incipimus deliberare, utram uiam potius sequi debeamus, quemadmodũ de Hercule finxit Prodicus. Sed apparet olim huius elementi figurã nõnihil diuersam fuisse abea quæ nunc est. In exemplum sponsi.] Sic enim Lucas de puero Iesu, quod creuerit ætate, sapientia, gratia. Pergat ad templum.] Totũ hunc locũ de puero Iesu, reperto in tẽplo, & nõ inuento in comitatu, trahit ad allegoriã. Nisi in adyto.]

Adyta

A Adyta sunt arcana loca in templis, quæ subire sit nefas. Ex adytis olim reddebantur oracula. Græca uox est ἀδύω, subeo significat. α, particula est priuatiua, ἄδυτον, quasi non subeundum. Nunquam exeat.] Retulit quod est Cant. 1. Inuenerũt me custodes ciuitatis, &c. Licet quidã putent.] In hac opinione fuit Plato, qui reprehendit Lacedæmoniorũ institutũ. quod iuuenes suos tantum aduersus aspera præpararent, non exercerẽt etiã, ut in medijs delicijs ac uoluptatibus temperare sibi possent.

11 Ægrè reprehendas.] Iambicus est trimeter, è comœdia quapiã, sicuti uidet. Vide ne fortè legendum sit, nõ reprehẽdas, sed repellas. Periculosa est teneris.] Hieronymus uir tã seueræ uitæ, tamen teneram ætatẽ non uult uexari ieiunijs, id quod multi Christiani nunc exigũt. Brachmanes.] Philosophi sunt apud Indos, de quorũ tolerantia, prodigiosa quædã tradunt autores, similia fermè de gymnosophistis, sic appellatis quod nudi philosopharent. Orizæ.] Ordei genus est, unde ptisanam conficiunt hodie. Si tanti uitrũ.] Hoc aljs locis aliquot Hieronymus prouerbij uice citat Tertullianũ imitatus: Si tanti uitrũ, quanti margaritũ? ut ostendimus in Chiliadibus. Vitrum appellat philosophorum institutũ: margaritũ, Christianorũ: aut illorum præmiũ, nempe gloriam, uitrũ uocat: Christianorum, margaritũ. Adagio significatur summa rerũ inæqualitas. Nam uitrum utilissimũ imitatur gemmas, quæ preciosissimę sunt, & in his præcipue uniones, ut testatur Plinius. Floribus carptũ.] Pro carptum, nonnulli codices habebant, sertum: forte, sartũ legendum, aut consertũ. Discat Græ-

12 corum.] Hieronymus ad rem pertinere putat, ut uirgo Græce calleat. Theologi quidam uix existimant ad rem pertinere, ut discãt Latine. Ne transuersum q.d.] Hoc dicto prouerbiali significabãt minimũ spacium: quemadmodũ & illis, Latum digitũ, pedem: quod transuerso ungue soleamus metiri minuta. Bombycum telas.] Hi uermes sericũ texunt, unde tantopere sibi placent magnates.

Serum uellera.] Seres Indiæ populus est, de quibus Virg. Velleraq; in foliis depectunt tenuia Seres. Vnde & Serica dicta. Lentescens.] Nam arte efficiunt, ut aurum flecti possit, sicut cætera fila.

Cibus eius oluſc.] Satis constat hunc locum esse corruptũ. Sic enim habebatur in plerisq; : Cibus eius oluſculum sit & simila, caroq; & pisciculi. Porrò cum Hieronymus hic luxũ dedocere conetur, si permittat carnẽ & pisciculos, quæso quid omisit præter placentas? Equidem conijcio legendum, Cibus eius oluſculum sit, & è simila garoq; pisciculi, ut intelligas permitti olera, & pisciculos, sed nõ quoslibet, nec opiparè conditos, sed minutos ac uiles, eosq; conditos garo & simila. Siquidem simila in condimẽtis admisceri solere, declarat & Martialis. Garus aũt piscũ liquamẽ est salsum. Fit aũt potissimũ è scombris, ut testat Strabo lib. iij. qui pisces olim contemptissimus est habitus. Vnde Per-

B sius: Nec scombros metuẽtia carmina, nec thus. Huiusce modi sunt pisciculi, quos Veneti uulgo uocant Sardellas. Verum simplicius arbitror ut legamus: Cibus eius oluſculum sit & simila, raroq; pi-

13 sciculi. Nam in eandem sententiã scribit Paulino: Sit uilis & uespertinus cibus, olera & legumina. Interdumq; pisciculos pro summis ducas delicijs. nam quod in delicijs est, raro oportet adhiberi. Isidis & Cybeles.] Isis apud Ægyptios colit. Cybele mater erat omnium deorũ, cuius sacerdotes Galli uocabant. Hi in dies aliquot proferebant ieiuniũ, & deinde phasianis auibus explebant. Sic enim hic uocat aues phasidas, à Phaside Scythiæ fluuio, unde primum importatæ putãtur. Cerealia dona.] Frumentũ intelligit, à quo illi abstinebant, ne Cererẽ deam offenderent, cum à lautioribus non abstinerent. Plutarchus in libello De Iside & Osiride, ostendit horum sacerdotes à uino quoq; abstinuisse. Hoc in perpetuo ieiunio.] Varie legitur in exemplaribus. Forte legendum est, Hoc perpetuum in ieiunio præceptum sit. ut intelligas hoc præceptum generale, ubiq; habere locum in omni ieiunio. Quod si non placet mutare scripturam, intellige perpetuum, in aliquot dies cõtinuatum.

In prima mansione.] Mansiones uocant interualla à diuersorio ad diuersorium, in quibus conquiescitur. Græci uocant στάθμους. Cæterum in quadragesima, ut antè scripsi.] Hæc uerba, ut antè scripsi, mihi uidentur addita, à nescio quo parum attento. Vela pandenda.] Duplici usus est metaphora. Nautæ aperiunt ac laxant uela cum festinant, & aurigæ laxant habenas, cum admittunt equos ad cursum. Et in cochlearum morem.] Allusit ad illud Plautinum: Suo uictitant succo: quod dictum est de parasitis in fame durantibus, donec contingat lautior cœna. Sic cochleæ continent sese intra testam, suoq; succo se sustinent, donec acciderit pluuia: tum prorepunt, & ampliter pascuntur. Aqualiculum parat.] Aqualiculum Persius uocat uentrem præturgidum & obesum, à uase sumpta metaphora. Suos admittant.] Admitti dicuntur equi, cum laxatis habenis si-

14 nuntur currere. Ouidius: Non opus admisso subdere calcar equo. Animos uirorum.] Cum membra & uires deposuerint, animum tamen & uoluptatem non deposuerunt, immo quo minus possunt, hoc magis appetunt. Præferant fœditatem.] Occurrit enim eas habuisse rem cum uiro.

Pellis Babyloniçæ.] Huiusmodi pelles nunc mittit Hispania. Vermiculata.] Dicunt minutulis notis, uelut emblematibus distincta. Apocrypha.] Græce recondita uocantur, quod priuatim & occulte legerentur. Non ad dogmatum ueritatem.] Dogmata decreta dicuntur & certæ sententiæ. Neque enim à docendo deducitur, ut quidam illiterati putant, sed à Græco uerbo δοκεῖν, quod significat opinari. Ad signorum reuerentiam.] Conficta sunt enim, ceu fabulæ quædam, sed in hoc confictæ, ut sacrũ aliquid significent. Quorum ti.] Inscribuntur Petro, Paulo, nõnulla ipsi Christo, uelut Epistola Iesu ad Abagarũ regem. Aurũ in luto.] Apophthegma Maronis, cum

Ennium legens, diceret se aurũ è sterquilinio colligere. Significans illic pleraq; sordide scripta, non c
nulla tamen feliciter & erudite. Ablactaueris cum Isaac.] Habes Gen. cap. xxi. quod ablactato Isaac, pater exhibuerit grande conuiuiũ, id Hieronymus trahit ad allegoriã, cum profecimus ab imperfectis ad maiora. Et uestieris cum Samuele.] De hoc legis 1. Reg. 2. Samuel aũt ministrabat ante faciem domini puer, accinctus ephod lineo. & tunicam paruã faciebat ei mater sua, quam adferebat statis diebus, &c. Mitte auiæ & amitæ.] De his superius dixerat, discat statim quam auiã habeat, quam amitam. Et cunis lesu uagientis.] Intelligit suum monasteriũ, aut certe Paulæ, iuxta domini præsepe. Primis miretur ab annis.] Retulit Vergilianũ hemistichium ex Æneide. In cuius co- 15
ronam.] Locus hic mihi uidetur non omnino carere mendo. alluſit autem ad trigesimum, sexagesimum, & centesimum fructum: quorum primum putant ad coniugatos pertinere, secundum ad cœlibes castos, tertiũ ad uirgines. Significat quotidie uirgines adiungi choro Paulæ & Eustochij. nam Paula tria uirginũ instituit monasteria, in quibus omnis nationis & cõditionis uirgines ꝙ plurimas educabat, ut aliarum uirginitas, illi quæ uirgo nõ erat imputaretur. Felix uirgo, felix Paula.] Nam hoc nomen puellæ quæ Lætæ fuerat nata, auiæ referens uocabulum. Socrum & cognatam.] Paulam Lætæ socrum, Eustochium cognatam significat, propter affinitatem. Nam hæc proprie cognatos facit. In paruis corpusculis.] Nempe quia mulieres erant. Simulq; alluſit ad Vergilianum illud de apibus dictum: Ingentes animos angusto in corpore uersant. Primã dei sententiã.] Nempe il- 16
lam: Crescite & multiplicamini. Secunda euangelij.] Nam hos uocat beatos, qui se castrauerint propter regnum dei. Nec tu paruipenderes.] Nec, nõ negat hoc loco, sed corrigit & auget, perinde quasi dicas, non solum paruipenderes, &c. uerumetiã teipsam offerres. Mundi philosopho.] De Aristotele sentit, cui Alexander Magnus puer adhuc traditus est educãdus, ut Græca testatur epistola, quæ extat in Noctibus Gellianis. Babylonio perit. uen.] Fuit suspicio, sicuti testatur Plutarchus, Alexandrum Magnũ ueneno periisse, id ab Aristotele fuisse paratũ, & per Antipatrũ missum. Venenum autem fuisse Aristotelis ingenio dignum, nempe aquam quandam gelidissimam, quam è rupe quapiam Nonacriæ desudare narrant. Eam colligunt ungula equina. Nam alio uase contineri non potest: tanta est frigoris uis. Autor Plutarchus in Alexandri uita.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Laudat Demetriadem uirginẽ, Iulianæ filiam, neptem Probæ, quod se Christo consecrarit, hortans ut perseueret, utq; statim obsistat instinctib. diaboli sollicitãtis ad turpia. De studio, de ieiunio, D
de obedientia, de fugiendis iocis, cæterisq; rebus, quæ ad uirginis institutũ pertinent, præcipit. In hac epistola stilus nonnihil discrepat à cæteris. Mouent & alia quædam. Verum de hoc in presentia non pronunciabo, donec cõpertius aliquid ero nactus. Scripsit aũt iam ferè decrepitus, ut testatur ipse.

HIERONYMVS AD DEMETRIADEM
de seruanda uirginitate.

INter omnes materias, quas ab adolescẽtia usq; ad hanc ætatem, uel mea, uel notariorum scripsi manu, nihil præsenti opere difficilius. Scripturus enim ad Demetriadem uirginem Christi, quæ & nobilitate & diuitijs prima est in orbe Romano, si cuncta uirtutibus eius congrua dixero, adulari putabor: si quædam subtraxero, ne incredibilia uideantur, damnum laudibus eius, mea faciet uerecundia. Quid igitur faciam? Quod implere non possum, negare non audeo. tanta est auiæ eius & matris insignium fœminarum in iubendo autoritas, in petendo fides, in extorquendo perseuerantia. Neq; enim ut nouum & præcipuum quiddam à me flagitant, cuius ingenium in huiuscemodi materijs sæpe detritum est: Sed ne uocis meæ pro uirili parte desit testimoniũ in eius uirtutib. explicandis: cuius ut inclyti oratoris utar sentẽtia: spes magis laudanda est q̃ res. Quanq̃ puellares annos fidei ardore superarit, & inde coperit, ubi alijs desisse, perfectæ cõsummataq; uirtutis est. Sit procul obtrectatio. Faciliat inuidia. Nullũ in ambitione sit crimẽ. Ignoti ad ignotã scribimus, duntaxat iuxta faciem corporalem. alioquin interior homo pulchre sibi cognitus est, illa notitia qua & Paulus Apostolus Colossenses multosq; credentium nouerat, quos antè non uiderat. Quantum sit apud me meritum, imò miraculum uirginis nostræ, hinc potest æstimari, quod occupatus in explanatione templi Hiezechielis, quod opus in omnibus scripturis sanctis, uel difficillimum est: & in ea parte delubri, in qua sancta sanctorum & thymiamatis altare describitur: malui parumper uti hoc diuerticulo, ut de altare transirẽ ad altare,
& hostiam

A & hostiam uiuam placentẽ deo, ac sine ulla macula, æternæ pudicitiæ consecrarem. Scio quod ad imprecationẽ pontificis, flammeũ uirginale, sanctũ operuit caput. Et illud apostolicæ uocis insigne, celebratũ sit. Volo autẽ uos omnes uirginẽ castam exhibere Christo. Quando astitit regina à dextris eius, in uestitu deaurato, circũdata uarietate. Qua ue
I ste polymita, & multarũ uirtutũ diuersitate cõtexta, indutus fuit et Ioseph, & regũ quondam utebant filiæ. Vnde & ipsa sponsa lætat ac dicit: Introduxit me rex in cubiculũ suũ. Sodaliumq; respõdet chorus: Omnis gloria filiæ regis intrinsecus. Sed & nostra oratio, dabit aliquid emolumenti. Equorũ cursus fauore pernicior fit. Pugilum fortitudo, clamoribus incitat: paratas ad præliũ acies, strictosq; mucrones, sermo imperatoris accendit. Igitur & in opere præsenti auia quidẽ materq; plantauerũt, sed & nos rigabimus, & dns incrementũ dabit. Rhetorũ disciplina est ab auis & atauis, & omni retro nobilitate, ornare quẽ laudant, ut ramorũ sterilitatẽ, radix fœcunda cõpenset: & quod in fructu nõ teneas, mireris in trunco. Scilicet nunc mihi Proborũ & Olibriorũ clara repetẽda sunt nomina: Et illustris Anitij sanguinis genus: in quo aut nullus aut rarus est, qui nõ meruerit consulatũ. Aut proferẽdus Olibrius uirginis nostræ pater, quẽ immatura morte subtractũ, Roma cõgemuit. Vereor plura dicere, ne sanctæ matris uulnus exasperẽ, & uirtutem eius recordatio, fiat doloris instauratio. Pius filius, uir amabilis, clemens dns, ciuis affabilis, consul quidẽ in pueritia, sed morũ bonitate senator illustrior. Felix morte sua, qui nõ uidit patriã corruentẽ. Imò felicior sobole, qui Demetriadis proauiæ nobilitatẽ, insigniorẽ reddidit Demetriadis filiæ perpetua castitate. Verũ quid ago? Oblitus propositi, dum admiror iuuenẽ, laudaui aliquid bonorũ seculariũ, cum in eo mihi uirgo magis nostra laudanda sit, quod hæc uniuersa contempserit, quod se nõ nobilẽ, nõ diuitijs prępollentẽ, sed hominẽ cogitarit. Incredibilis animi fortitudo, inter gẽmas & sericum, inter eunuchorũ & puellarũ cateruas, & adulationẽ & ministeria familiæ perstrepentis, & exquisitas epulas, quas amplæ domus præbebat abundantia, appetisse eã ieiuniorũ laborẽ, asperitatẽ uestium, uictus continentiã. Legerat enim dni uerba dicẽtis: Qui mollibus uestiunt, in domibus regũ sunt. Stupebat ad conuersationẽ Heliæ & Ioannis Bapti-
B stæ: quorũ uterq; zona pellicea astrinxit & mortificauit lumbos suos: alter uenisse narratur in spiritu & uirtute Heliæ, præcursor dni, in utero prophetãs parẽtis, & ante diẽ iudicij, iudicis uoce laudatus. Annæ filiæ Phanuelis mirabat ardorẽ, quæ orationib. & ieiunijs usq; ad ultimã senectutẽ in tẽplo domino seruiebat. Quatuor uirginum filiarũ Philippi desiderabat chorum, & unã se illarũ esse cupiebat, quæ pudicitia uirginali, prophetiæ gratiã cõsecutæ sunt. His & huiuscemodi cogitationib. pascebat animũ, nihil ita metuens, q̃ auiã matremq; offendere. quarũ cum incitaret exẽplo, uoluntate & studijs terrebat: nõ quo displiceret eis sanctum propositum, sed ꝙ pro rei magnitudine optare id & appetere nõ auderet. Aestuabat Christi tyruncula, oderat ornatũ suũ: & cũ Hester loquebat ad dnm: Tu nosti ꝙ oderim insigne capitis mei, hoc est diadema quo utebat quasi regina, & tãtæ ducã immũdiciæ, uelut pannũ mẽstruatæ. Aiunt sanctæ & nobiles fœminę, quæ eã uiderunt, quæ norunt, quas de littore Galliarũ ad habitationẽ sanctorũ locorũ, hostium per Africã cõpulit sæua tempestas: noctib. & secreto, conscijs tantũ uirginibus dei, quæ in matris & auiæ comitatu erãt, nunq̃ eã linteamine, nunq̃ plumarũ usam mollicie, sed ciliciolũ in nuda humo habuisse ꝙ stratu: iugib. faciẽ rigasse lachrymis: saluatoris mẽte genub. aduolutã, ut suũ reciperet propositũ, ut impleret desideriũ, ut auiæ animũ matrisq; molliret. Quid ultra differo? Cum ita nuptiarũ appropinquaret dies, & futuro matrimonio thalamus pararet: secreto & absq; arbitris, noctẽq; habens ꝙ solatio talibus se ferẽt armasse consilijs. Quid agis Demetrias? Cur pudicitiã tanto pauore defendis? Libertate opus est & audacia, quę sic in pace metuis, quid faceres in martyrio perpetrãdo? quæ tuorũ uultum ferre nõ potes, quomodo sustineres tribunalia persecutorũ? Si te uirorum exẽpla nõ prouocãt, hortet faciatq; securam beata martyr Agnes, quæ & ætatem

uicit & tyrannũ, & titulũ caſtitatis, martyrio cõſecrauit. Neſcis miſera, neſcis cui uirgi- c
nitatẽ debeas. Dudũ inter barbaras tremuiſti manus, auiæ matrisq́; ſinu & pallijs tegeba
ris. Vidiſti te captiuã, & pudicitiã tuã, nõ tuæ poteſtatis. Horruiſti truces hoſtiũ uultus:
raptas uirgines dei gemitu tacito cõſpexiſti. Vrbs tua quõdã orbis caput, Romani popu
li ſepulchrũ eſt, & tu in Libyco littore, exulẽ uirũ, exul ipſa accipies? Quam habitura pro
nubã? quo deducẽda comitatu? Stridor Punicæ linguæ, procacia tibi Feſcẽnina cãtabit.
Rumpe moras oẽs. Perfecta dei dilectio foras mittit timorẽ. Aſſume ſcutũ fidei, loricã iu
ſtitiæ, galeã ſalutis, procede ad præliũ. Habet & pudicitia ſeruata martyriũ ſuũ. Quid me
tuis auiã? quid formidas parentẽ? Forſitã & ipſæ uelint, quod te uelle nõ credunt. His &
alijs q̃ plurimis inflãmata ſtimulis, omnẽ corporis cultũ, & habitũ ſeculare, quaſi propo
ſiti ſui impedimẽta proiecit. Precioſa monilia, & graues cenſib. uniones, ardẽtesq́; gẽmę
reddunt ſcrinijs, uili tunica induit, uiliori tegit pallio, & inſperata auię genubus repente
prouoluit, fletu tantũ & planctibus quæ eſſet oſtendit. Obſtupuit ſancta & grauis fœmi
na, alienũ habitũ in nepte conſpiciẽs. Mater gaudio ſtabat attonita. Vtraq; uerũ nõ cre-
dere, quod uerũ eſſe cupiebat. Hæſit uox faucibus, & inter ruborẽ & pallorẽ metumq́;
atq; lætitiã, cogitationes uariæ nutabant. Succumbendũ eſt huic loco, neq; narrare ag-
grediar, quod dicẽdo minus faciã. Ad explicandam incredibilis gaudij magnitudinẽ, &
Tulliani fluuius ſiccaret ingenij, & cõtortę Demoſthenis uibratęq́; ſentẽtię, tardius lan
Aliter ferirẽt guidiusq́; ferrent. Quicquid poteſt cogitare animus: quicquid ſermo poteſt explicare: il
lo in tẽpore factũ eſt. Certatim in oſcula neptis & filiæ mater & auia ruũt. Vbertim flere
præ gaudio, iacentẽ manu attollere, amplexariq́; trepidantẽ: Agnoſcere in illius propoſi
to mentẽ ſuam, & gratulari, quod nobilẽ familiã uirgo uirginitate ſua nobiliorẽ faceret.
Inueniſſe eam quod præſtaret generi, quod Romanę urbis cineres mitigaret. Ieſu bone,
quid illud in tota domo exultationis fuit? Quaſi ex radice fœcũda multæ ſimul uirgines
pullularunt: exemplumq́; patronæ & dominæ ſecuta eſt clientũ turba atq; famularũ. Per D
omnes domos feruebat uirginitatis profeſsio: quarũ cum impar eſſet in carne cõditio,
unum erat præmiũ caſtitatis. Parũ loquor. Cunctæ per Africã eccleſię quodã exultauere
tripudio. Non ſolũ ad urbes, oppida, uiculosq́;: ſed ad ipſa quoq; magalia, celebris fama
penetrauit. Omnes inter Africã Italiamq́; inſulæ hoc rumore cõpletæ ſunt, & inoffenſo
pede lõgius gaudia cucurrere. tunc lugubres ueſtes Italia mutauit, & ſemiruta urbis Ro
mæ mœnia priſtinũ ex parte recepere fulgorẽ: propitiũ ſibi æſtimãtes deum, in alumnæ
conuerſione perfecta. Putares extinctã Gotthorum manũ, & colluuiẽ perfugarum atq;
ſeruorũ domini deſuper intonãtis fulmine cõcidiſſe. Non ſic poſt Trebiã, Thraſymenũ 2
& Cannas: in quibus locis Romanorũ exercituũ cæſa ſunt milia, Marcelli primũ ad No-
lam prælio, ſe populus Romanus erexit. Minori prius gaudio ſtrata Gallorũ agmina, au
ro redempta nobilitas, et ſeminariũ Romani generis in arce cognouit. Penetrauit hic ru
mor oriẽtis littora, & in mediterraneis quoq; urbibus Chriſtianæ gloriæ triumphus au
ditus eſt. Quæ uirginum Chriſti nõ huius ſe ſocietate iactauit? Quæ mater non tuum Iu-
liana beatum clamauit uterum? Incerta apud infideles ſint præmia futurorum. Plus in-
terim recepiſti uirgo quàm obtuliſti. Quam ſponſam hominis una tantum prouincia
nouẽrat, uirginem Chriſti totus orbis audiuit. Solent miſeri parentes, & non plenæ fi-
dei Chriſtiani, deformes & aliquo membro debiles filias, quia dignos generos non in-
ueniunt, uirginitati tradere. Tanti ut dicitur, uitrum, quanti margaritum? Certe qui re
ligioſiores ſibi uidentur, paruo ſumptu, & qui uix ad alimenta ſufficiat, uirginibus da-
to: omnem cenſum in utroq; ſexu ſecularibus liberis largiuntur. Quod nuper in hac ur
be diues quidam fecit presbyter, ut duas filias in propoſito uirginali inopes relinque-
ret, & aliorum ad omnem copiam filiorum, luxuriæ atq; delicijs prouideret. Fecerunt
hoc multæ, proh dolor, noſtri propoſiti fœminæ, atq; utinã rarum eſſet exemplũ, quod
quãto crebrius eſt, tãto iſtę feliciores, quę ne plurimarũ quidẽ exẽpla ſecutæ ſunt. Fertur

& omnium

A & omniũ Chriſtianorũ laude celebraẽ: quicquid fuerat nuptijs prę̃paratũ, à ſancta Chri-
ſti ſynoride uirgini traditum, ne ſponſo fieret iniuria: imò ut dotata priſtinis opibus ue-
niret ad ſponſum: & quod in rebus mundi periturũ erat, domeſticorũ dei ſuſtẽtaret ino
piam. Quis hoc credat? Proba illa omniũ dignitatũ, & cunctæ nobilitatis in orbe Roma
no nomẽ illuſtrius: cuius ſanctitas & in uniuerſos effuſa bonitas, etiã apud barbaros ue-
nerabilis fuit, quam trium liberorũ, Probini, Olibrij, & Probi, non fatigarunt ordinarij
conſulatus, & cum incenſis direptisq́; omnibus in urbe captiuitas ſit, nũc auitas uenun
dare dicit poſſeſsiones, & facere ſibi amicos de iniquo mãmona, qui ſe recipiant in æter
na tabernacula, ut erubeſcat omnis eccleſiaſtici miniſterij gradus, et caſſa nomina mona
chorũ emere prædia, tãta nobilitate uendẽte. Vix barbarorũ effugerat manus, & auulſas
de cõplexu ſuo uirgines fleuerat, cũ ſubito intolerabili, quod nunq̃ timuerat, amãtiſsimi
filij orbitate percutit, & quaſi futura uirginis Chriſti auia, ſpe futurorũ mortiferũ uul-
nus excepit: probans in ſe uerũ eſſe, quod in lyrico carmine ſuper iuſti præconio dicit:
Si fractus illabaẽ orbis, Impauidum feriẽt ruinæ. Legimus in uolumine Iob: Adhuc iſto
loquẽte, uenit alius nuncius. Et in eodem: Tentatio, ſiue (ut melius habeẽ in Hebraico)
militia, eſt uita hominis ſuper terrã. Ad hoc enim laboramus, & in ſeculi huius periclita
mur militia, ut in futuro ſeculo coronemur. Nec mirũ hoc de hominibus credere, cum
dñs ipſe tentatus ſit. Et de Abraham ſcriptura teſtaẽ: quod deus tẽtauerit eum. Quam ob
cauſam & apoſtolus loquit: Gaudentes in tribulatione, & ſciẽtes, quod tribulatio patien
tiam operaẽ, patiẽtia probationẽ, probatio ſpem, ſpes autẽ nõ confundit. Et in alio loco:
Quis nos ſeparabit à charitate dei? tribulatio, an anguſtia? an perſecutio? an fames? an nu
ditas? an periculũ? an gladius? Sicut ſcriptũ eſt: Quia propter te mortificamur tota die,
æſtimati ſumus ut oues occiſionis. Et Eſaias huiuſcemodi homines cohortaẽ dicẽs: Qui
ablactati eſtis à lacte, q̃ auulſi ab ubere, tribulationẽ ſup tribulationẽ expectate: ſpẽ ſuper
B ſpem. Non ſunt cõdignæ paſsiones huius tẽporis ad futurã gloriã, quæ reuelabit in no-
bis. Cur iſta replicauerim: ſequẽs ſermo monſtrabit. Quæ de medio mari fumantẽ uide-
rat patriã, & fragili cymbæ, ſalutẽ ſuam ſuorumq́; cõmiſerat: crudeliora inuenit Africæ
littora. Excipit enim ab eo quem neſcias, utrum auarior an crudelior fuerit: cui nihil dul
ce præter uinũ & preciũ: & qui ſub occaſione partiũ clemẽtiſsimi principis, ſæuiſsimus
omniũ extitit tyrannorũ, & (ut aliquid loquar de fabulis poetarũ) quaſi Orcus in tarta-
ro, non tricipitẽ, ſed multorũ capitum habuit Cerberũ: qui cuncta traheret ac laceraret.
Hic matrũ gremijs abducere pactas: negociatoribus & auidiſsimis mortaliũ Syris, nobi
lium puellarũ nuptias uendere: non puellarũ, non uiduarũ, non uirginũ Chriſti inopiæ
parcere, magisq́; manus rogantiũ ſpectare, q̃ uultus. Hanc feram Charybdim, Scyllamq́;
ſuccinctam multis canibus, fugiens barbaros matrona ſuſtinuit: qui nec naufragijs par-
3 ceret, nec captiuitatibus flecteret. Imitare crudelis ſaltẽ hoſtẽ Romani imperij. Brennus
noſtri tẽporis, tantũ quod inuenerat tulit: tu quæris quod nõ inuenis. Et mirãtur æmuli
(uirtus enim ſemper inuidiæ patet) cur tantarũ ſecũ pudicitiã tacita proſcriptione mer
cata ſit, cum & ille partem dignatus ſit accipere, qui totũ potuit auferre: & hæc quaſi co
miti negare nõ auſa ſit, quæ ſe intelligebat ſub nomine priuatę dignitatis tyrãno ſeruien
tem? Sentio me inimicorũ patere morſibus, quod adulari uidear clariſsimæ & nobiliſsi
mæ fœminæ, qui accuſare nõ poterũt, ſi me ſciẽt hucuſq; tacuiſſe. Neq; enim laudaui in
ea unquã antiquitatẽ generis: diuitiarũ & potẽtiæ magnitudinẽ uiro uiuẽte uel mortuo,
quæ alij forſitan mercenaria oratione laudauerũt. Mihi propoſitũ eſt ſtilo eccleſiaſtico
laudare auiã uirginis meæ, & gratias agere, q̃ uoluntatẽ eius ſua adiuuerit uolũtate. Alio
qui cellula monaſterij, uilis cibus, ueſtisq́; contẽpta, & ętas uicina iã morti, breuisq́; tem
poris uiaticũ, carẽt omni aſſentatiõis infamia. deniq; in reliqs partib. omnis mihi ſermo
ad uirginẽ dirigeẽ, & uirginẽ nobilẽ, et nobilẽ nõ minus ſanctitate q̃ genere: cuius quãto
ſublimior aſcẽſus eſt, tãto lapſus periculoſior. Vnũ illud tibi nata deo, prę̃q́; omnib. unũ

Prædicã,& repetẽs iterũq́; iterumq́; monebo, ut animũ tuũ ſacræ lectionis amore occu C.
pes:nec in bona terra pectoris tui ſementẽ lolij auenarũq́; ſuſcipias: ne dormiẽte patre-
familiâs,qui eſt *vẽs*,id eſt animus deo ſemper adhærẽs:inimicus homo zizania ſuperſe-
minet,ſed ſemper loquaris:In noctib.quæſiui quẽ dilexit anima mea, ubi paſcis,ubi cu-
bas in meridie?Et,inhæſit poſt te anima mea: me ſuſcepit dextera tua.Illudq́; Hieremiæ:
Non laboraui ſequẽs te,neq; enim eſt dolor in Iacob,nec labor in Iſrael. Quãdo eras in
ſeculo,ea quæ erãt ſeculi diligebas.Polire faciẽ purpuriſſo, & ceruſſa ora depingere, or
nare crinẽ,& alienis capillis turritũ uerticẽ ſtruere. Vt taceã de inauriũ precijs,candore
margaritarũ,rubri maris profunda teſtantiũ,ſmaragdorũ uirore, cerauniorũ flammis,
hyacinthorũ pelago, ad quæ ardẽt & inſaniũt ſtudia matronarũ . Nunc aũt quia ſeculũ
reliquiſti,& ſecũdo poſt baptiſmũ gradu,iniſti pactũ cũ aduerſario tuo,dicẽs ei:Renun
cio tibi diabole & ſeculo tuo,& põpæ tuæ,& opib.tuis : ſerua fœdus quod pepigiſti, &
eſto cõſentiẽs pactũq́; cuſtodiẽs cũ aduerſario tuo, dũ es in uia huius ſeculi, ne forte tra
dat te iudici,& te de ſuo aliqd uſurpaſſe cõuincat:tradarisq́; miniſtro:q ipſe eſt & inimi
cus & uindex,& mittaris in carcerẽ & in tenebras exteriores,quæ quãto à Chriſto uero
lumine ſeparamur,tanto nos maiori horrore circũdant:ut nõ inde exeas,niſi ſoluas no
uiſsimũ quadrantẽ,id eſt,minimũ quodq; delictũ : quia & p ocioſo uerbo reddituri ſu
mus rationẽ in die iudicij.Hæc dicta ſint,nõ infauſto cõtra te uaticinio,ſed pauidi cau-
tiq́; monitoris officio:ea quoq; in te quæ tuta ſunt formidãtis.Si ſpiritus,inqt,poteſtatẽ
habentis aſcenderit ſuper te,locũ tuũ ne dimiſeris.Quaſi in procinctu, & in acie ſtamus
ſemper ad pugnã.Vult nos loco mouere hoſtis,& de gradu decedere,ſed ſolidãda ueſti
gia ſunt,et dicẽdũ:Statuit ſupra petrã pedes meos,et petra refugiũ leporib.Pro quo mul
ti herinaceos legũt,animal paruũ & fugax,& ſpinarũ ſentib.prægrauatũ.Sed ideo Ieſus
ſpinis coronatus eſt,& noſtra delicta portauit,& p nobis doluit,ut de ſentib.& tribula D.
tionib.fœminarũ,ad quas dicit:In anxietatib.& dolorib.paries mulier,& ad uirũ cõuer
ſio tua,& ipſe tui dominabit:roſa uirginitatis,& lilia caſtitatis naſcerentur.unde & ſpõſus
paſcit inter lilia,& inter eos q ueſtimẽta ſua nõ coinquinarũt:uirgines.n.p manſerũt, au
dierũtq́; preceptũ:Cãdida ſint ſemp ueſtimẽta tua:& quaſi autor uirginitatis & prĩceps
loquit cõfidẽter:Ego flos cãpi,& liliũ cõualliũ.Petra igit leporũ eſt,q in perſecutionib.
fugiũt de ciuitate in ciuitatẽ.nec timẽt illud propheticũ:Perijt fuga à me . Montes aũt ex
celſi ceruis,quorũ colubri cibus ſunt : quos educit puer paruulus de foramine, qñ par-
dus & hædus reqeſcũt ſimul:& bos et leo comedũt paleas,ut nequaq̃ bos diſcat feritatẽ,
ſed leo doceat manſuetudinẽ.Reuertamur ad propoſitũ teſtimoniũ. Si ſpirit⁹ poteſtatẽ
habentis aſcenderit ſuper te,locũ tuũ ne dimiſeris.Poſt quod ſequit:Quia curatio quie-
ſcere facit peccata maxima.qui uerſiculus hunc habet ſenſum:Si in cogitationes tuas co
luber aſcẽderit,omni cuſtodia ſerua cor tuũ.& cũ Dauid canito: Ab occultis meis mun
da me dñe,& ab alienis parce ſeruo tuo:& ad peccatum maximũ quod opere perpetrat,
nequaq̃ peruenies,ſed incentiua uitiorũ ſtatim in mẽte iugulabis , & paruulos Babylo-
nis allides ad petrã:in qua ſerpentis ueſtigia nõ reperiunt,cauteq́; dño promittes:Si mei
nõ fuerint dominati,tunc immaculatus ero , & emundabor à delicto maximo . Hoc eſt
quod alibi ſcriptura teſtat:Peccata patrũ reddã in filios,in tertiã & quartã generationẽ,
ut cogitationes noſtras mentisq́; decretũ,nõ ſtatim puniat,ſed reddat in poſteris,id eſt,
in malis operibus,& in delictorũ perſeuerãtia , quoniã per Amos loquit : Super tribus
& quatuor impietatibus illius,& illius ciuitatis,nónne auerſabor eam? Hæc curſim qua
ſi de prato pulcherrimo ſanctarũ ſcripturarũ paruos flores carpſiſſe ſufficiat pro cõmo
nitione tui,ut & claudas cubiculũ pectoris,& crebro ſignaculo crucis munias frontem
tuã,ne exterminator Aegypti in te locũ reperiat,ſed primogenita, quæ apud Aegyptios
pereunt,in tua mẽte ſaluent,& dicas cum propheta : Paratum cor meum deus, paratum
cor meum,cantabo & pſallam.Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara . Quam

aſſumere

A aſſumere iubeẽ & Tyrus,multis peccatorũ cõfoſſa uulneribus:ut agat pœnitẽtiã, & ma
culas priſtinæ fœditatis,cũ Petro amaris lachrymis abluat. Verũ nos ignoremus pœni-
tentiã,ne facile peccemus. Illa quaſi ſecunda poſt naufragiũ miſeris tabula ſit:in uirgine
integra ſeruẽt nauis. Aliud eſt quærere quod perdideris:aliud eſt poſsidere quod nunq̃
amiſeris. Vnde & Apoſtolus caſtigabat corpus ſuũ,& in ſeruitutẽ redigebat:ne alijs p di
cãs,ipſe reprobus inueniret : corporisq́;, ex p ſona generis humani inflãmatus ardorib.
loquebat.Miſer ego homo,qs me liberabit de corpore mortis huius? Et iterũ: Scio quia
nõ habitet in me,hoc eſt,in carne mea bonũ: Velle eñ adiacet mihi, ut faciã autẽ bonũ,
nequaq̃.Neq; eñ quod uolo bonũ,ſed quod nolo malũ,hoc facio.Et denuo.Qui in car
ne ſunt,deo placere nõ poſſunt.Vos autẽ nõ eſtis in carne, ſed in ſpiritu:ſi tamẽ ſpiritus
dei habitat in uobis.Poſt cogitationũ diligẽtiſsimã cautionẽ, ieiuniorũ tibi arma ſumen
da ſunt,et canendũ cũ Dauid:Humiliaui in ieiunio animã meã.Et cinerẽ tanq̃ panẽ man
ducaui.Et,cũ moleſti erãt mihi induebar cilicio.Eua p cibũ eiecta eſt de paradiſo. Heli-
as quadraginta dierũ exercitatus ieiunio,igneo curru rapit in cœlũ.Moyſes quadragin-
ta diebus ac noctibus,familiaritate ac ſermone dei paſcit:in ſe ueriſsimũ probãs quod di
cit:Nõ in ſolo pane uiuit homo,ſed in omni uerbo quod p cedit de ore dei. Saluator ge
neris humani,q uirtutũ & cõuerſationis ſuæ nobis reliquit exẽplũ:poſt baptiſmũ ſtatim
aſſumit à ſpiritu,ut pugnet cõtra diabolũ,& oppreſſum atq; cõtritũ,tradat diſcipulis cõ
culcandũ. Vnde & Apoſtolus loquit:Deus autẽ cõteret ſatanã ſub pedib. noſtris ueloci
ter.Et tamẽ hoſtis antiquus poſt quadraginta dierũ ieiuniũ, p cibũ molit inſidias, & di-
cit. Si filius dei es, dic ut lapides iſti panes fiãt. In lege mẽſe ſeptimo poſt clãgorẽ tubarũ
decimo die mẽſis, totius gentis Hebrææ ieiuniũ eſt, & exterminat illa anima de populo
ſuo,q ſaturitatẽ p tulerit cõtinẽtiæ. In Iob ſcriptũ eſt de dracõe: Virtus eius in lũbis eius,
& fortitudo illius ſup umbilicũ uẽtris eius. Aduerſum iuuenes & puellas, ætatis ardore
B hoſtis noſter abutit,& inflãmat rotã natiuitatis noſtræ,& implet illud Oſee:Oẽs adulte-
rãtes, quaſi clibanus corda eorũ, quæ dei miſericordia, & ieiuniorũ rigore reſtinguntur.
Hæc ſunt ignita diaboli iacula,quæ ſimul & uulnerãt & inflãmant, & à rege Babylonio
tribus pueris p paranti,q ſuccẽdit fornacẽ quadragintanouẽ cubitorũ,habẽs & ipſe ſeptẽ
hebdomadas ad p ditionẽ, quas dñs obſeruari iuſſerat ad ſalutẽ. Sed quõ ibi quartus ſpe
ciẽ habẽs quaſi filij hominis,immẽſos mitigauit ardores,& inter camini æſtuãtis incen-
diũ docuit flãmas calorẽ amittere, & aliud oculis cõminari, aliud p bere tactui : ſic & in
animo uirginali,rore cœleſti & ieiuniorũ rigore, calor puellaris extinguit, & in huma-
no corpore,angelorũ impetrat cõuerſatio.Quamobrẽ & uas electiõis de uirginib. ſe di
cit nõ habere p ceptũ,quia cõtra naturã, imò ultra naturã eſt,nõ exercere quod nata ſis:
interficere in te radicẽ tuã,& ſola uirginitatis poma decerpere : neſcire thorũ,omnẽ ui-
rorũ horrere cõtactum,& in corpore uiuere ſine corpore. Neq; uero immoderata tibi
imperamus ieiunia,& enormẽ ciborũ abſtinẽtiã,quibus ſtatim corpora delicata frãgun
tur,& ante ægrotare incipiũt, q̃ ſanctæ cõuerſatiõis iacere fundamẽta. Philoſophorum
quoq; ſentẽtia eſt, μεσότητας ἀρετὰς, ὑπερβολὰς κακίας ἔειν. quod Latinus ita poteſt ſer-
mo reſonare:moderatas eſſe uirtutes:excedẽtes modũ atq; mẽſurã, inter uitia deputari.
Vnde & unus de ſeptẽ ſapiẽtibus μηδὲν ἄγαν, id eſt,ne qd,ait,nimis.Quod tam celebre
factũ eſt,ut comico quoq; uerſu expreſſum ſit. Sic debes ieiunare, ut nõ palpites, & re-
ſpirare uix poſsis,& comitũ tuarũ, uel porteris,uel traharis manibus : ſed ut fracto cor-
poris appetitu,nec in lectione,nec in pſalmis,nec in uigilijs ſolito qd minus facias.Ieiu-
niũ non p fecta uirtus, ſed cæterarũ uirtutũ fundamentũ eſt,& ſanctificatio atq; pudici-
tia:ſine qua nemo uidebit deũ.Gradus præbet ad ſumma ſcandentibus : nec tamẽ ſi ſola
fuerit, uirginẽ poterit coronare. Legamus Euangeliũ ſapientium & ſtultarũ uirginum
quarũ aliæ cubiculũ ſponſi ingrediuntur : aliæ bonorũ operũ oleum non habentes,ex-
tinctis lampadibus excluduntur. Latus eſt ſuper ieiunijs campus : in quo & nos ſæpe

cucurrimus, & multorũ ꝓprij habentꝫ libri, ad quorũ te mittimus lectionẽ, ut diſcas qd C
boni habeat cõtinẽtia,& qd ecõtrario mali ſaturitas.Imitare ſpõſum tuũ. Eſto auiæ matriq; ſubiecta. Nullũ uirorũ & maxime iuuenũ, niſi cũ illis,uideas. Nullũ ſcias, quẽ illæ neſciãt.Secularis quoq; ſentẽtia eſt:Eadẽ uelle,& eadẽ nolle, ea demũ firma amicitia eſt. Vt appeteres uirginitatẽ,ut Chriſti præcepta cognoſceres, ut ſcires quid tibi expediret, qd deligere deberes : illarũ te exẽpla docuerũt,ſancta domi inſtruxit cõuerſatio. Nõ igitꝫ ſolũ putes tuũ eſſe quod tuũ eſt,ſed earũ,quæ ſuã in te expreſſere pudicitiã,& honorabi lẽ nuptiarũ,cubiliſq; immaculati precioſiſsimũ germinauere te florẽ, qui perfectus afferet fructus,ſi humiliaueris te ſub potẽti manu dei,& ſcriptũ ſemp memineris : Superbis deus reſiſtit,humilibus autẽ dat gratiã. Vbi autẽ gratia,nõ operũ retributio, ſed donãtis eſt largitas,ut impleat dictũ Apoſtoli:Non eſt uolẽtis,neq; currẽtis,ſed dei miſerẽtis. Et tamẽ uelle & nolle noſtrũ eſt,ipſumq; quod noſtrũ eſt,ſine dei miſeratione noſtrũ non eſt. Eunuchorũ quoq; tibi & puellarũ, ac ſeruulorũ mores magis eliganꝫ q̃ uultuũ elegantia,quia in omni ſexu & ætate & truncatorũ corporũ uiolẽta pudicitia,animi cõſiderandi ſunt,qui amputari,niſi Chriſti timore non poſſunt.Scurrilitas atq; laſciuia,te præſente nõ habeat locũ.Nunq̃ uerbũ inhoneſtũ audias:aut ſi audieris,nõ ineſceris. Perditæ mẽtes hominũ,uno frequẽter leuiq; ſermone,tentant clauſtra pudicitiæ. Ridere & rideri,ſecularibus derelinque.Grauitas tuã perſonã decet. Catonẽ quoq;, illũ dico Cenſo 4
riũ,& ueſtræ quondã urbis principẽ,qui extrema ætate Græcas literas,nec erubuit cenſor,nec deſperauit ſenex diſcere.Et M.Craſſum ſemel in uita ſcribit riſiſſe Lucilius. Fuerit illa affectata ſeueritas,& gloriã quærẽs aurãq; populare:nos affectus & perturbationes,quandiu in tabernaculo corporis huius habitamus & fragili carne circũdamur:moderari & regere poſſumus,amputare nõ poſſumus,unde & Pſalmiſta dicit : Iraſcimini, & nolite peccare.Quod Apoſtolus ediſſerẽs:Sol,inquit, nõ occidat ſuper iracundiã ueſtrã,quia & iraſci hominis eſt,& finẽ iracundiæ imponere Chriſtiani. Superfluũ reor te D
monere cõtra auaritiã,cum generis tui ſit & habere & calcare diuitias, & Apoſtolus doceat auaritiã eſſe idolorũ cultũ,dñsq; reſpõdeat ſciſcitãti:Magiſter bone,qd boni faciẽs, uitã æternã poſſidebo? Si uis eſſe ꝓfectus,uade uẽde oĩa q̃ habes,& da pauperibus,& habebis theſaurũ in cœlis,& ueni ſequere me. Apoſtolici faſtigij eſt ꝓfectæq; uirtutis,uendere oĩa & pauperib.diſtribuere,& ſic leuẽ atq; expeditũ, cũ Chriſto ad cœleſtia ſubuolare.Nobis,imò tibi,diligẽs credita eſt diſpẽſatio,quanq̃ in hoc,omni ætati,omniq; ꝓſonę libertas arbitrij relicta ſit.Si uis,inqt,eſſe ꝓfectus:Nõ cogo,nõ impero,ſed propono palmã,oſtẽdo præmia:tuũ eſt eligere,ſi uolueris in agone atq; certamine coronari.Et ſi cõſideremus q̃ ſapiẽter ſapiẽtia ſit locuta:Vende q̃ habes.Cui iſta ꝑcipiunt?Nẽpe illi cui dictũ eſt:Si uis eſſe ꝓfectus. Nõ partẽ bonorũ tuorũ uẽde,ſed oĩa. Cũq; uẽdideris,quid ſequi?Et da pauperibus.Nõ diuitibus,nõ ꝓpinquis, non ad luxuriã,ſed ad neceſsitatẽ. Siue ille ſacerdos ſit,ſiue cognatus & affinis,nihil in illo aliud cõſideres q̃ paupertatem. Laudẽt te eſuriẽtiũ uiſcera, nõ ructantiũ opulẽta cõuiuia. In Actis apoſtolorũ, quando dñi noſtri adhuc calebat cruor, & feruebat recẽs in credẽtibus fides, uendebãt oẽs poſſeſsiones ſuas, & precia earũ ad apoſtolorũ deferebant pedes, ut oſtenderent pecunias eſſe calcandas,dabaturq; ſingulis,pro ut cuiq; opus erat. Ananias & Saphyra diſpenſatores timidi,imò corde duplici,& ideo cõdemnati, quia poſt uotũ obtulerũt quaſi ſua, & non eius,cui ſemel ea uouerant,partẽq; ſibi alienæ ſubſtãtiæ reſeruauerunt,metuentes famem,quam uera fides non timet,præſentẽ meruere uindictã,non crudelitate ſententiæ,ſed correctionis exemplo. Deniq; & apoſtolus Petrus nequaquã imprecatur eis mortẽ,ut ſtultus Porphyrius calumniat̃,ſed dei iudiciũ prophetico ſpiritu annũciat, ut pœna duorũ hominũ,ſit doctrina multorũ.Ex eo tempore quo uirginitati perpetuę cõſecrata es:tua,non tua ſunt,imò uere tua, quia Chriſti eſſe cœperũt, quæ auia uiuẽte uel matre,ipſarũ arbitrio diſpẽſanda ſunt.Sin aũt obierint & ſomno ſanctorũ requieuerint

(ſcio

A (ſcio emꝫ & hoc illas optare, ut te habeãt ſuperſtitẽ) cũ ætas maturior fuerit,& uoluntas grauior,firmiorq; ſentẽtia,facies quod tibi uiſum fuerit, imò quod dñs imperat:ſcitura te nihil habiturã,niſi quod in bonis operibus erogaueris. Alij ædificẽt eccleſias, ueſtiãt parietes marmorũ cruſtis,columnarũ moles aduehãt,earũq; deaurẽt capita, precioſum ornatũ nõ ſentiẽtia:ebore argẽtoq; ualuas,& gẽmis aurata diſtinguãt altaria.Non reprehẽdo,non abnuo. Vnuſquiſq; in ſenſu ſuo abundet.Meliusq; eſt hoc facere, q̃ repoſitis opibus incubare. Sed tibi aliud propoſitũ eſt. Chriſtũ ueſtire in pauperibus, uiſitare in languentibus,paſcere in eſuriẽtibus,ſuſcipere in his qui tecto indigẽt,& maxime in domeſticis fidei:uirginũ alere monaſteria:ſeruorũ dei & pauperũ ſpiritu,habere curã,qui diebus & noctib. ſeruiũt dño tuo:qui in terra poſiti, imitanꝫ angelorũ cõuerſationẽ,& nihil aliud loquunt̃,niſi quod ad laudes dei pertinet,habẽtesq; uictũ & ueſtitũ,his gaudent diuitijs,qui plus habere nolũt,ſi tamẽ ſeruãt propoſitũ. Alioqui ſi amplius deſiderãt,his quoq; quæ neceſſaria ſunt,probanꝫ indigni. Hęc ad uirginẽ diuitẽ,& uirginẽ nobilẽ ſum loquutus. Nũc tantũ ad uirginẽ loquar, id eſt, nõ ea quæ extra te, ſed in te ſunt conſiderans. Præter pſalmorũ & orationis ordinẽ,quod tibi hora tertia,ſexta,nona,ad ueſperũ,media nocte & mane ſemper eſt exercendũ : ſtatue quot horis ſanctã ſcripturã ediſcere debeas:quãto tẽpore legere,non ad laborẽ, ſed ad delectationẽ & inſtructionẽ animæ.Cumq; hęc finieris ſpatia,& frequẽter te ad figẽda genua,ſolicitudo animę ſuſcitauerit:habeto lanã ſemper in manib⁹,uel ſtaminis pollice fila deducito,uel ad torquenda ſubtegmina in alueolis fuſa uertanꝫ:aliarũq; neta,aut in globũ collige,aut texenda cõpone. Quæ texta ſunt,inſpice:quæ errata,reprehẽde:quæ faciẽda,cõſtitue. Si tantis operũ uarietatibus fueris occupata,nunq̃ dies tibi longi erunt, ſed quamuis æſtiuis tendanꝫ ſolibus,breues uidebunt̃,in quibus aliquid operis prætermiſſum eſt. Hæc obſeruans,& teipſam ſaluabis,& alias:& eris miniſtra ſanctæ cõuerſationis,multarũq; caſtitatẽ,lucrũ
B tuum facies,ſcriptura dicente : In deſiderijs eſt omnis anima ocioſi. Nec idcirco tibi ab opere ceſſandũ eſt,quia deo propitio nulla re indiges: ſed ideo cum omnibus laborandum eſt,ut per occaſionẽ operis,nihil aliud cogites,niſi quod ad dñi pertinet ſeruitutẽ. Simpliciter loquar.Quamuis omnẽ cenſum tuũ in pauperes diſtribuas,nihil apud Chriſtũ erit precioſius,niſi quod manibus tuis ipſa cõfeceris,uel in uſus proprios, uel in exemplũ uirginũ cæterarũ,uel quod auiæ matriq; offeras, maiora ab eis in refectionẽ pauperũ precia receptura.Penè prætering,quod uel præcipuũ eſt.Dum eſſes paruula,& ſanctæ ac beatæ memorię Anaſtaſius epiſcopus Romanã regeret eccleſiã,de orientis partibus hæreticorũ ſæua tempeſtas,ſimplicitatẽ fidei,quæ Apoſtoli uoce laudata eſt, polluere & labefactare conata eſt.Sed uir ditiſsimæ paupertatis & Apoſtolicę ſolicitudinis,ſtatim noxiũ perculit caput,& ſibilantia hydræ ora cõpeſcuit.Et quia uereor,imò rumore cognoui,in quibuſdã adhuc uiuere & pullulare uenenata plantaria:illud te pio charitatis affectu,præmonendã puto,ut ſancti Innocentij,qui Apoſtolicæ cathedræ, & ſupradicti uiri ſucceſſor & filius eſt,teneas fidem:nec peregrinã, quamuis tibi prudens callidaq; uidearis, doctrinam recipias. Solent enim huiuſcemodi per angulos muſsitare,& quaſi iuſtitiã dei quærere.Cur illa anima in illa eſt nata prouincia? Quid cauſæ extitit,ut alij de Chriſtianis naſcantur parentibus:alij inter feras & ſæuiſsimas nationes, ubi nulla dei noticia eſt?Cumq; hoc quaſi ſcorpionis ictu ſimplices quoſq; percuſſerint,& fiſtulato uulnere, locũ ſibi fecerint, uenena diffundunt. Putáſne fruſtra infans paruulus,& qui uix matrẽ riſu,& uultus hilaritate cognoſcat, qui nec boni aliquid fecit nec mali,dæmone corripitur,morbo opprimit̃ regio : & ea ſuſtinet, quæ uidemus impios homines non ſuſtinere,& ſuſtinere deo ſeruiẽtes? Sin autẽ iudicia ſunt,inquiunt,dñi uera, iuſtificata in ſemetipſis,& nihil apud deũ iniuſtũ eſt:ipſa ratione cõpellimur,ut credamus animas fuiſſe in cœleſtib.& propter quædã antiqua peccata dãnatas in corporib.humanis, & ut ita loquamur, ſepultas, nosq; in ualle lachrymarũ pœnas luere ueterũ peccatorũ.

Vnde

Vnde & propheta dicit: Priusquã humiliarer ego peccaui. Et: educ de carcere animam c
meam. Et, iſte peccauit, ut cæcus ex utero naſceretur, an parẽtes eius? & cætera his ſimilia. Hæc impia & ſcelerata doctrina olim in Aegypto & orientis partibus uerſabat̃, & nunc abſcõdite, quaſi in foueis uiperarũ apud pleroſq; uerſat̃: illarũq; partiũ polluit puritatẽ, & quaſi hæreditario malo, ſerpit in paucis, ut perueniat ad plurimos: Quam certus ſum, quod ſi audieris nõ recipias. Habes enim apud deũ magiſtras, quarũ fides norma doctri ne eſt. Intelligis quid loquar. Dabit enim tibi deus in omnibus intellectũ. Nec ſtatim ad uerſum ſæuiſsimã hæreſim, & multo his nequiora quæ dixi, reſponſionẽ hominis flagitabis: ne non tam prohibuiſſe uidear q̃ cõmonuiſſe: cũ præſentis operis ſit inſtituere uirginẽ, nõ hæreticis reſpõdere. Cæterũ omnes fraudulẽtias eorũ, & cuniculos quibus nitunt̃ ſubuertere ueritatẽ, in alio opere deo adiuuãte, ſubuertimus: qd̃ ſi uolueris, prompte libẽterq; mittemus: Vltroneas em̃ aiũt putere merces: & precia facilitate decreſcunt: quę ſemper in raritate maiora ſunt. Solet inter pleroſq; eſſe certamẽ: utrũ ſolitaria, an cũ multis uita melior ſit: quarũ prior præferẽt quidẽ ſecũdæ: ſed ſi in uiris periculoſa eſt, ne abſtracti ab hominũ frequẽtia, ſordidis & impijs cogitationib. pateãt: & pleni arrogãtiæ & ſupercilij cũctos deſpiciãt, armẽtq; linguas ſuas, uel clericis, uel alijs monachis detrahẽdo, de quibus rectiſsime diciẽ: Filij hominũ, dentes eorũ arma & ſagittæ, & lingua eorũ gladius acutus: quãto magis in fœminis, quarũ mutabilis fluctuãsq; ſentẽtia, ſi ſuo arbitrio relinquat̃, cito ad deteriora delabit̃? Noui ego in utroq; ſexu, per nimiã abſtinentiã, cerebri ſanitatẽ quibuſdã fuiſſe uexatã. Præcipueq; in his, qui in humectis & frigidis habitauerũt cellulis: ita ut neſcirẽt quid agerẽt, quóue ſe uerterẽt: quid loqui, quid tacere deberẽt. Certe ſi rudes ſeculariũ literarũ, de tractatibus hominũ diſertorũ quippiã legerint, uerboſitatẽ ſolã diſcũt, abſq; noticia ſcripturarũ: & iuxta uetus elogiũ: quũ loqui neſciãt, tacere nõ poſſunt: docẽtq; ſcripturas quas non intelligunt: & quũ alijs perſuaſerint, eruditorũ ſibi aſſumunt ſuperciliũ: prius imperitorũ magiſtri, q̃ doctorũ diſcipuli. p

Aliter præſtitis

Bonũ eſt igit̃ obedire maioribus, parere perfectis: & poſt regulas ſcripturarũ, uitæ ſuæ tramitẽ ab alijs diſcere: nec præceptore uti peſsimo, ſcilicet præſumptiõe ſua. De talibus fœminis & Apoſtolus loquit̃. Quæ circũferunt̃ omni uẽto doctrinæ: ſemper diſcẽtes, & nunq̃ ad ſcientiã ueritatis perueniẽtes. Matronarũ, maritis ac ſeculo ſeruientiũ, tibi conſortia declinent̃, ne ſolicitet̃ animus, & audias, quid uel maritus uxori, uel uxor loquuta ſit uiro. Venenatę ſunt huiuſcemodi cõfabulationes. Super quarũ damnatione ſeculare uerſum ſumẽs Apoſtolus, fecit eccleſiaſticũ: Corrumpũt mores bonos cõfabulationes peſsimæ. Cuius iambici metrũ, dũ uerbũ ſeruat ex uerbo, nequaq̃ expreſsit Latina trãſlatio. Graues fœminæ, & maxime uiduæ, ac uirgines, tibi comites eligant̃: quarũ probata ſ
eſt cõuerſatio, ſermo moderatus, ſancta uerecundia. Fuge laſciuiã puellarũ, quæ ornant capita, crines à frõte demittũt, cutẽ poliũt, utunt̃ pigmẽtis, aſtrictas habẽt manicas, ueſtimenta ſine ruga, ſoccosq; criſpãtes: ut ſub nomine uirginali, uendibilius pereãt. Mores enim & ſtudia dominarũ, plerunq; ex ancillarũ & comitũ moribus iudicant̃. Illa tibi ſit pulchra, illa amabilis, illa habẽda inter ſocias: quæ ſe neſcit eſſe pulchrã: quæ negligit formæ bonũ: & procedens ad publicũ, nõ pectus & colla denudat: nec pallio reuoluto cer uicẽ aperit: ſed quæ celat faciẽ, & uix uno oculo, qui uiæ neceſſarius eſt, patẽte ingredit. Dubito an loquar: ſed uelim nolim, quia crebro fit, dicendũ eſt: non quo hæc in te timere debeã: quæ iſta forſitan neſcias, nec unquã audieris: ſed, quo per occaſionẽ tui, cæteræ præmonendæ ſint. Cincinnatulos pueros & calamiſtratos, & peregrini muris olentes pelliculas: de quibus illud Arbitri eſt: Non bene olet, qui bene ſemper olet: quaſi quaſdam peſtes & uenena pudicitiæ uirgo deuitet: ut taceam de cæteris, quarum importuna uiſitatio, & ſe infamat & alias: ut etiam ſi nihil mali perpetretur, tamen hoc ſit uel maximum malum, fruſtra patere maledictis & morſibus ethnicorum. Nec hoc de omnibus dicimus, ſed de his quos eccleſia ipſa reprehendit: quos interdum abijcit: in quos

nonnun-

A nonnunq̃ epiſcoporũ & presbyterorũ cenſura deſcuit, ut prope periculoſius ſit laſciuis puellis ad loca religionis, q̃ ad publicũ procedere. Quæ uiuunt in monaſterio, & quarũ ſimul magnus eſt numerus: nunquam ſolæ, nunquam ſine matre procedant. De agmine colũbarũ, crebro accipiter unã ſeparat, quã ſtatim inuadat & laceret, cuius carnib. & cruore ſaturet̃. Morbidæ oues ſuũ relinquũt gregẽ, & luporũ faucib. deuorant̃. Scio ego ſanctas uirgines, quæ diebus feſtis, propter frequẽtiã populorũ, pedẽ domi cohibẽt, nec tũc egrediunt̃, quãdo maior eſt adhibẽda cuſtodia, & publicũ penitus deuitandũ. Ante annos circiter triginta, de uirginitate ſeruanda edidi librũ, in quo neceſſe fuit mihi ire cõtra uitia, & propter inſtructionẽ uirginis, quam monebã, diaboli inſidias patefacere. Qui ſermo offendit plurimos, dũ unuſquiſq; in ſe intelligẽs quod dicebat̃, nõ quaſi monitorẽ libẽter audiuit, ſed quaſi criminatorẽ ſui operis auerſatus eſt. Verũtamẽ q̃d profuit armaſſe exercitũ reclamãtiũ, & uulnus cõſcientiæ dolore mõſtraſſe? Liber manet, homines pterierũt. Scripſi ad pleraſq; uirgines ac uiduas ἀποθέσματα, & quicquid dici poterat, in illis opuſculis defloratũ eſt, ut aut ſuperfluo eadẽ à nobis repetant̃, aut nũc prætermiſſã, plurimũ noceãt. Certe et beatus Cyprianus, egregiũ de uirginitate uolumẽ edidit, & multi alij, tam Latino ſermone q̃ Græco. Omniũq; gẽtiũ literis atq; linguis, in eccleſijs Agnes uita laudata eſt. Sed hoc ad eas pertineat, quæ nec dũ elegerũt uirginitatẽ, & exhortatiõe indigẽt, ut ſciãt quale ſit, quod eligere debeãt. Nobis electa ſeruãda ſunt, & quaſi inter ſcorpiones & colubros incedendũ, ut accinctis lũbis, calciatis pedibus, & apprehẽſis manu baculis, iter per inſidias huius ſeculi, & inter uenena faciamus, ut poſſimus ad dulces Iordanis peruenire aquas, & terrã repromiſsionis intrare, & ad domũ dei aſcẽdere, ac dicere cũ propheta: Dñe, dilexi decorẽ domus tuæ, & locũ habitationis gloriæ tuæ. Et illud: Vnã petij à dño, hanc requirã, ut inhabitẽ in domo dñi, omnib. diebus uitę meę. Felix illa cõſcientia et beata uirginitas, in cuius corde, prẽter amorẽ Chriſti,
B q̃ eſt ſapiẽtia, caſtitas, patiẽtia atq; iuſtitia, cęteræq; uirtutes, nullus alius uerſat̃ amor, nec ad recordationẽ hominis aliquãdo ſuſpirat, nec uidere deſiderat, quẽ cũ uiderit, nolit dimittere. Sanctũ uirginũ propoſitũ & cœleſtis angelorũq; familiæ gloriã, quorundã nõ bene ſe agentiũ, nomẽ infamat. Quibus aperte dicẽdũ eſt, ut aut nubãt, ſi ſe non poſſunt cõtinere, aut cõtineãt ſi nolũt nubere. Digna res riſu, imò planctu, incedentib. dominis ancilla uirgo procedit ornatior, ut pro nimia cõſuetudine quã incomptã uideris, domi nam ſuſpiceris. Nõnullæ ſeparata & abſq; arbitris quęrũt hoſpitia, ut uiuãt licẽtius, utantur balneis, faciãtq; quod uolũt, & deuitent cõſciẽtias plurimarũ. Hæc uidemus & patimur, & ſi aureus nũmus affulſerit, inter bona opera deputamus. Finẽ iungo principio, nec ſemel monuiſſe cõtentus ſum: Ama ſcripturas ſanctas, & amabit te ſapientia: dilige eam, & ſeruabit te: honora illã, & amplexabit̃ te. Hæc monilia in pectore, & in auribus tuis hæreãt. Nihil aliud nouerit lingua, niſi Chriſtũ. Nihil poſsit ſonare, niſi quod ſanctũ eſt. Auiæ tuę tibi ſemper ac matris in ore dulcedo uerſet̃. Quarũ imitatio, forma uirtutis eſt.

SCHOLIA.

1 VESTE polymita.] Id eſt, uerſicoloribus contexta filis. Nam μίτον Græci filum appellant, & πολὺ multum, quaſi dicas, multifilam ueſtem. Et omni retro.] Retro uocat, quod iam præterijt, hoc eſt, ſuperiori. Proborum & Olibriorum.] Auunculus alterius erat Probus, alter Olibrius, tertius Probinus, quæ nomina tum nobilium erant Romæ. Filiarum Philippi.] Hunc Actuum cap. xxi. Lucas euangeliſtam appellat, ſcribens ei quatuor fuiſſe uirgines prophetantes. Pronuba.] Sic uocatur mulier, quæ parat ea quæ ad nuptiarum ritum, & ſponſam inſtruendam pertinent. Procacia.] Solent huiuſmodi cantiones eſſe petulantiores. Vnde Catullus, Feſcenninam licentiam uocat. Conſentaneum eſt autem apud barbaros multo petulantiores eſſe. Feſcennina.] Id eſt, carmina nuptialia, à Feſcennio oppido Campaniæ ſic dicta. Tulliani fluminis.] Tullio tribuit copiam fluentem, Demoſthenì uim & acrimoniam & apte contorta enthymemata. Magalia.] Apte uſus eſt Punica uoce, de Africa loquens. Etenim rureſtris domus, ea lingua Magar uocatur. Vergilius. Miratur molem Aeneas,

Magalia

Magalia quondã. Apud eundẽ legimus & Mapalia. Et raris habitata Mapalia tectis, quũ de casulis C
rusticanus loquat. Vnde siue legas Magalia, siue Mapalia, nihil refert. Non sic post Trebiã.] Tre 2
bia, fluuius est iuxta Placentiã Romanorũ clade insignis. Nam illic secũdo iam cum Hannibale con
greisi, infeliciter pugnarunt Romani, fusi paulo ante ad Ticinũ amnem. Thrasymenũ.] Ad hũc
lacũ rursus Romanus exercitus fusus est, ab Hannibale circũuentus, temeritate ducis Caij Flaminij.
Ad hæc sex milia, perfidia Hannibalis uincta sunt. Cannas.] Hic cæsa leguntur Romanorũ qua
draginta quinq; milia. Cæsus est & Paulus Aemilius uir eximius, unà cum senatoribus nonaginta,
cõsularibus atq; prætorijs, aut ædilicijs, triginta. Autor Titus Liuius. Tanti, ut dicitur, uitrum.]
Vtus eodem in superioribus epistolis. Vitrũ imitat gemmas, cum sit uilissimũ. Si non locas homini
sponso, nisi integrã, quanto magis cõuenit integrã cõsecrare Christo uirginẽ, qui tanto præstat ho
mini, quanto gemma uitro? Olim margaritis summus erat honos inter gemmas. A sancta Chri
sti synoride.] Synoridẽ Christi metaphorice uocat par illustriũ fœminarũ. Probam uidelicet Deme
triadis auiam, atq; Iulianã eiusdẽ uirginis matrẽ, quæ in pietatis stadio gnauiter decurrerent, Christo
ipso ceu agitatore. nam συωρίδας Græci bigas appellant, quales apud illos in sacris agonibus cer
tare olim mos fuit. autor præter alios Pausanias in Eliacis. Ne sponso fieret.] Sponsum uirginis
Christũ uocat. Nunc habitas uenundare dicit possessiones.] Sincera lectio: nunc auitas u. d. p.
Error accidit uitio quorundã, quibus natiuũ est pro u consonante b pronunciare. Cassa nomi
na.] Id est, inania nomina, cum re sint seculares. Si fractus illabatur.] Hæc Horatius in Odis, de
Stoico sapiẽte scripsit. Brennus nostri temp.] Sic uocat ducẽ barbarũ, alludẽs ad Brennũ illum 3
Gallorũ ducẽ, à quo Romani salutẽ auro redimere sunt coacti: testatur in uita Camilli Plutarchus.
Vnũ illud.] Carmẽ est Maronis: Nata deo: nam Vergilius habet nate dea. Qui est νῶϛ.] νῶϛ
Græce mentẽ significat, hoc est, summã animi partẽ, qua intelligimus ea, quæ maxime absunt à sen
sibus corporeis. Alienis capillis.] Id est, apposititijs, quo res magis sit ridicula: & elegantissime
dixit, struere uerticem. Candore margarit.] Nam uniones præcipue cõmendat cãdor & leuor:
ut testis est Plin. Maris profunda.] Quod in conchis nascat hæc gẽma, præcipue in mari Persi
co. Smaragdorũ uirore.] Quoniã nihil his cõparatũ magis uiret, ut inquit Plin. Cerauneorũ.]
Ceraunos Græce fulmẽ est. Hinc gemmæ datũ nomen, quod fulgur quoddã iacere uideat. Hya
cynthorũ pelago.] Quod undas imitentur. Μεσότητας ἀρετὰς, ἀωφροσύνας λακίας ἔσν.] Id est, me
diocritates, uirtutes, excessus, uitia esse. Sic enim ad uerbum reddi possunt. Et Horatius: Virtus est
mediũ uitiorũ utrinq; redactum. Μηδὲν ἄγαν.] Id est, ne quid nimis. Vtitur Terẽtius in Andria.
Si audieris non irascaris.] Irascaris, adulterina uox est. Fortè legendũ, inescaris, aut aliud simile. D
Censoriũ.] Tanta erat Catonis seueritas, ut à censura rigide gesta, Censorius sit dictus. Quin & 4
alterius tanta fuit seueritas, ut eo præsente, non possent agi Floralia: cum nec ille uultũ mutare pos
set, nec illi auderent eo spectante agere. Illũ dico.] Nam multi fuere Catones. Maior dictus est
Censorius, minor Vticensis. Nec erubuit censor, nec desperauit senex.] Nihil dici potuit uenu
stius. Cato literas aggressus est senex, Græcas autem literas extrema ætate, iam septuagenarius.
Marcũ Crassum.] Hic Crassus Licinius fuit auus M. Crassi in Parthis interẽpti, quẽ Lucilius Sa
tyricus, ob morũ seueritatẽ, semel in uita risisse scribit: Testes Plinius & M. Tullius. Risit autẽ dictũ
illud: Similes habent labra lactucas, sicuti retulimus in Chiliadibus nostris. Ornatũ non sentien
tia.] Sic enim emendauimus. Nam ornant columnarũ capita, perinde quasi sentiant ornatũ, sentien
tia Christi membra negligunt. Præter psalmorũ.] Et hic locus non uno modo deprauatus erat
in exẽplaribus. Fortè sic restitui poterat, ut legas præter psalmorũ ordinẽ, & orationis pensum, quod
tibi &c. Anastasius episcopus.] Hic à Damaso fuit tertius: hic uetuit, ne peregrini maximeq;
transmarini reciperentẽ in numerũ clericorũ Romanorũ, nisi quinq; episcoporũ chirographo com
mendati: idq; propter Manichæos excludendos. Quæ Apostoli uoce.] Sic enim Paulus scribit
ad Rom. cap. 1. Primũ quidẽ gratias ago deo meo per Iesum Christũ pro omnibus uobis, quod fides
uestra annunciat in uniuerso mundo. Ditissimæ paupertatis.] Festiuiter copulauit duo cõtra
ria. Censu pauperrimus erat, eruditione diues. [redacted] De hac hæresi plura le
ges in epitaphio Paulæ. Cuius iambici metrũ.] Est enim Græcis senarius iambicus ex Menãdri 5
comœdia: φθέρσειν ἥδιον χρηδ' ὁμιλίαν λακκία. Carmẽ sat cõmode reddi poterat ad hunc modũ: Mores
bonos, colloquia corrũpũt mala. Cincinnatulos.] Cincinni capilli sunt arte intorti. Diminuit aũt,
cincinnatulos, ut molliciẽ exaggeret. Calamistratos.] Quorũ capilli acu cãdente, quã calamistrũ
uocãt, crispati sunt. Peregrini muris.] Sic enim uocant hoc genus animantis, cuius pellicula mire
olet. De quibus illud Arbitri est.] Aut memoria lapsus est Hieronymus, aut uersum hunc Martia
lis ab Arbitro Petronio mutuatus est. Extat enim apud Martialẽ in Posthumũ. Posthume non bene
olet, qui bene semper olet. Plautus itẽ scripsit, mulierẽ eam optime olere, quæ nihil oleret: quemad
modũ & Plin. scribit, eã aquã esse optimã, quæ nihil sapiat: hæc est enim aquæ natura. Virgines ac
uiduas ἀσταλάσματα.] Sic fermè codices oẽs habebãt: aut certe ἀστάσματα, quæ uox studiũ signifi
cat. In uno dũtaxat legi spudasmena, unde suspicor legẽdũ ἐσταλασμένα. i. elaborata siue elucubrata.

Antido-

A

ANTIDOTVS.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Saluina mulier nobilissima, puella adhuc, iuuenẽ maritũ ac nobilẽ amiserat, relicto Nebridio pue
ro, & huius sorore. Maritum laudat Hieronymus: liberos superstites, ut diligẽter educet, admonet.
Quibus rationibus castimoniã & famã tueri possit, docet: ab iterandis nuptijs uehemẽter deterret.

HIERONYMVS AD SALVINAM DE SERVANDA VIDVITATE.

MEREOR ne officiũ putẽt ambitio, & quod illius exẽplo facimus, qui ait, Disci
te à me, quia mitis sum & humilis corde: gloriæ facere appetitione dicamur,
& non uiduam alloqui in angustia constitutã, sed aulæ nos insinuare regali,
& sub occasione sermonis, amicitias potentiũ quærere. Quod liquido nõ pu
tabit, q scierit esse præceptũ, Personã pauperis nõ accipies in iudicio, ne sub prętextu mi
sericordiæ, quod iniustũ est, iudicemus. Vnusquisq; enim non hominũ, sed rerũ ponde
re iudicandus est. Nec diuiti obsunt opes, si eis bene utat: nec pauperẽ egestas cõmenda
B biliorẽ facit, si inter sordes & inopiã peccata non caueat. Ad utriusq; nobis rei testimo
nium, & Abrahã patriarcha, & quotidiana exempla suppeditant, quorũ alter in summis
diuitijs amicus dei fuit, alij quotidie in sceleribus deprehensi, pœnas legibus soluũt. Al
loquimur igitur diuitem pauperem, ut nesciat ipsa quæ possidet. Neq; enim marsupiũ
1 eius discutimus, sed animæ puritatẽ. Loquimur ad eam, cuius faciẽ ignoramus, & uirtu
tes nouimus, quam nobis fama cõmendat, cuius uenerabiliorẽ pudicitiam adolescentia
facit. Quæ mortẽ iuuenis mariti sic fleuit, ut exemplũ cõiugij dederit. Sic extulit, ut eum
profectũ crederes, non amissum. Orbitatis magnitudo, religionis occasio fuit. Nebri
diũ suũ sic quærit absentẽ, ut in Christo præsentẽ nouerit. Cur ergo ad eam scribimus,
quam ignoramus? Triplex nimirum causa est. Prima, quia pro officio sacerdotij omnes
Christianos filiorũ loco diligimus, & profectus eorũ nostra est gloria. Altera, quia pa
ter defuncti intima mihi necessitudine copulatus fuit. Extrema, quæ & ualidior, quod fi
lio meo Auito roganti, negare nihil potui, qui crebris literis interpellatricẽ duri iudicis
superans, & multorũ mihi, ad quos antè super eadem materia scripserã, exempla propo
nens: ita suffudit pudorẽ negantis, ut plus considerarẽ quid ille cuperet, quàm quid me
facere conueniret. Alius forsitan laudet Nebridium, quod de sorore generatus Augu
stæ, & in materteræ nutritus sinu, inuictissimo principi ita charus fuit, ut ei coniugem
nobilissimam quæreret, & bellis ciuilibus Africam dissidentem, hac uelut obside sibi
fidam redderet. Mihi à principio statim illud est prædicandum, quod quasi uicinæ mor
tis præscius, inter fulgorem palatij, & honorum culmina, quæ ætatem anteibant, sic ui
xit, ut se ad Christum crederet profecturum. Sacra narrat historia, Cornelium centurio
nem cohortis Italicæ intantum acceptum deo, ut angelum ad eum mitteret, & omne
mysterium, quo Petrus de circumcisionis angustijs transferebatur ad pręputij latitudi
nem, ad illius merita pertineret: qui primus ab Apostolo baptizatus, salutem gentium
dedicauit. Scriptũq; est de eo: Erat uir quidam in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio,

cohortis quæ dicit Italica, religiosus, & timēs deū cum omni domo sua, faciēs eleemosy c
nas multas plebi, & orās deū semper. Quicquid de illo dicit, hoc nomine cōmutate, in
Nebridio meo uendico. Sic religiosus fuit, & amator pudicitiæ, ut uirgo sortiret uxorē:
sic timēs deū cū omni domo sua, ut oblitus dignitatis, omne cōsortiū cū monachis habe
ret & clericis: tātasq; eleemosynas faceret in populis, ut fores eius pauperū ac debiliū ob
siderēt examina. Certe sic semp orās deū, ut illi qđ optimū esset, eueniret. Raptus est, ne
malitia mutaret mētē eius, qa placita erat anima illius deo. Vnde & ego possum super eo
uere abuti Apostoli uoce, dicētis: In ueritate cognoui, quoniā nō est psonarū acceptor
deus, sed in omni proposito, q timet deū, & operā iustitiā, acceptus est illi. Nihil nocuit
militāti paludamentū, & baltheus & apparitorū cateruæ, qa sub habitu alterius, alteri mi
litabat. Sicut ecōtrario, alijs nihil prodest uile palliolū, furua tunica, corporis illuuies, &
simulata paupertas, si nominis dignitatē operibus destruāt. Legimus & in Euangelio de
alio cēturiōe dñi testimoniū: Nec in Israel tantā fidē inueni. Et ut ad supiora redeamus,
Ioseph, q in egestate & in diuitijs dedit experimēta uirtutū, q & seruus & dns, docuit ani
mæ libertatē: nónne post Pharaonē regijs ornatus insignibus, sic deo charus fuit, ut sup
ōes patriarchas duarū tribuū pater fieret? Daniel et tres pueri sic prœrāt Babyloniæ opi
bus, & sic erāt inter principes ciuitatis, ut habitu Nabuchodonosor, deo mēte seruirēt.
Mardochæus & Hester inter purpurā, sericū, & gēmas superbiā humilitate uicerūt, tan-
tiq; fuere meriti, ut captiui uictoribus imperarēt. Hæc illuc tendit oratio, ut ostendā iu-
uenē meū cōiunctionē sanguinis regalis, & affluentiā diuitiarū, atq; insignia potestatis,
materiā habuisse uirtutū, dicēte Ecclesiaste: Sicut protegit sapiētia, sic protegit & pecu-
nia. Nec statim illud huic testimonio putemus aduersum: Amen dico uobis, difficile di-
ues intrabit in regnū cœlorū. Et rursum dico uobis: Facilius est camelū per foramē acus
transire, q̄ diuitē intrare in regnū cœlorū. Alioquin Zachæus publicanus, quem ditissi-
mum cōmemorat scriptura, contra hanc sententiam saluatus uidebitur. Sed quomodo D
quod apud homines impossibile est, apud deum possibile fiat, Apostoli consiliū docet
scribentis ad Timotheū: Diuitibus huius seculi præcipe, non superbe sapere, nec spera-
re in incerto diuitiarū suarum, sed in deo uiuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad
fruendū. Benefaciant, sint diuites in operibus bonis, facile tribuant: cōmunicent, thesau
rizent sibi bonū fundamentū in futurū, ut apprehendant uerā uitā. Didicimus quomo-
do camelus introire possit per foramen acus: quomodo animal tortuosum, depositō
pondere sarcinarū, assūmat sibi pennas columbæ, & requiescat in ramis arboris, quę de
sinapis semente succreuit. Legimus in Esaia, camelos Madian & Epha et Saba, aurum & 2
thus ad urbē domini deportantes, in typo horū camelorū. Ismahelitæ negociatores, sta-
ctem & thymiama, & resinā, quæ nascitur in Galaad, & cutē uulneribus obducit, Aegy
ptijs deferunt, tantæq; felicitatis sunt, ut emant & uendant Ioseph, & mercimoniū eorū
mundi salus sit. Docet & Aesopi fabula, plenū muris uentrē per angustū foramē egredi
non ualere. Ergo Nebridius meus quotidie illud reuoluens: Qui uolūt diuites fieri, in-
cidunt in tentationē & laqueū diaboli, & desideria multa: quicquid & imperatoris lar-
gitio, & honoris insulæ dederant, in usus pauperū conferebat. Nouerat enim à domino
esse præceptū: Si uis perfectus esse, uade, uende omnia quæ habes, & da pauperibus, &
ueni sequere me. Et quia hanc sententiā implere non poterat, habens uxorē & paruulos
liberos, & multā familiā, faciebat sibi amicos de iniquo mammona, qui se reciperent in
æterna tabernacula. Nec semel abijciebat sarcinam, quod fecerunt Apostoli, patrem, re-
te, nauiculā relinquentes, sed ex æqualitate, aliorū inopię suā abundantiā cōmunicabat,
ut postea illorū diuitiæ, huius indigentiā sustentarent. Scit ipsa, cui libellus hic scribitur,
me non nota, sed audita narrare: nec ex aliquo in me beneficio, scriptorū more Græco-
rum, gratiam lingua reddere. Procul à Christianis ista suspicio. Habentes uictum & ue-
stitū, his contenti sumus. Vbi uile oluscullū, & cibarius panis, & cibus potusq; modera-
tus

A tus, ubi diuitiæ superuacuæ, ibi nulla adulatio, quæ uel præcipue fructū respicit. Ex quo
colligitur fidele esse testimoniū, quod causas non habet mentiendi. Ac ne quis putet me
solas in Nebridio prædicare eleemosynas, quanq̄ & has exercuisse sit magnū, de quibus
dicitur: Sicut aqua extinguit ignē, ita eleemosyna extinguit peccatū: ad cæteras uirtutes
eius ueniam, quas singulas in paucis hominibus deprehendimus. Quis fornacē regis Ba
bylonij sine adustione ingressus est? Cuius adolescentis Aegyptia domina pallium non
tenuit? quæ uxor eunuchi nullos creat liberos uoluptate transacta. Quē hominū disputa
tio illa non terreat: Video aliā legē in mēbris meis repugnantē legi mentis meæ, & capti
uum me ducentē in lege peccati, quæ est in mēbris meis? Mirū dictu est, nutritus in pala
tio, cōtubernalis & cōdiscipulus Augustorū, quorū mensæ ministrat orbis, & terræ ac
maria seruiūt, inter rerū omniū abundantiā, in primo ætatis flore tantæ uerecūdiæ fuit,
ut uirginalē pudorē uinceret, & ne leuē quidē obscœni rumoris in se fabulā daret. Dein
de purpuratorū ꝓpinquus, socius, cōsobrinus, ijsdē cū ambobus studijs eruditus (quæ
3 res etiā externorū mentes sibi cōciliat) non est inflatus superbia, nec cæteros homines
adducta fronte contempsit, sed cunctis amabilis, ipsos principes amabat ut fratres, uene
rabatur ut dominos, & in illorū salute, suam salutē positā fatebatur. Ministros aūt eorū,
& uniuersum ordinē palatij, quo regalis frequētatur ambitio, sic sibi charitate sociarat,
ut qui merito inferiores erant, officijs se pares arbitrarentur. Difficile factu est, gloriam
uirtute superare, & ab his diligi, quos præcedas. Quæ uidua non huius auxilio sustenta-
ta est? Quis pupillus non in eo reperit patrē? Totius orientis episcopi ad hunc miserorū
preces, & laborantiū desideria conferebant. Quicquid ab imperatore poscebat, eleemo
syna in pauperes, preciū captiuorū, misericordia in afflictos erat. Vnde & ipsi principes
libenter præstabant, quod sciebant, non uni, sed pluribus indulgeri. Quid ultra differi-
mus? Omnis caro fœnū, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Reuersa est terra in terram
suam: dormiuit in domino & appositus est ad patres suos plenus dierū ac luminis, & nu
B tritus in senectute bona. Cani enim hominis sunt sapientia eius. In breui ætate tempora
multa compleuit. Tenemus pro eo dulcissimos liberos. Vxor hæres pudicitiæ precium
est. Nebridius pusio, patrē quærētibus exhibet. Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.
Scintilla uigoris paterni lucet in filio, & similitudo morū per speculū carnis erumpens,
ingentes animos angusto in pectore uersat. Iungitur ei germana, rosarū & liliorū cala-
thus, eboris ostriq; cōmercium. Sic refert ore patrem, ut ad uenustatem propensior sit.
Sic matrem mixta similitudine pingit, ut in uno corpore utrunq; agnoscas. Ita suauis est
& mellitula, ut honor sit omniū propinquorū. Hanc tenere non dedignatur Augustus,
hanc fouere in sinu, regina lætatur. Certatim ad se omnes rapiunt. Pendet ex collo, hæ-
ret in brachijs singulorū. Garrula atq; balbutiens, linguæ offensione fit dulcior. Habes
igitur Saluina quos nutrias, in quibus uirum absentem tenere te credas. Ecce hæreditas
domini, filij merces, fructus uentris. Pro uno homine duos filios recepisti, auctus est nu
merus charitatis. Quicquid debebas marito, redde filijs. Amore præsentiū absentis de-
sideriū tempera. Non est parui apud deum meriti bene filios educare. Audi Apostolum
cōmonentē: Vidua eligatur non minus annorū sexaginta, quæ fuerit unius uiri uxor, in
bonis operibus habens testimoniū, si filios educauit, si hospitalis fuit, si sanctorū pedes
lauit, si afflictis abundanter præbuit, si omne opus bonum subsecuta est. Didicisti catalo
gum uirtutū tuarum, quid debeas nomini tuo, quibus meritis secundum pudicitiæ gra
dum possideas. Nec te moueat, quod sexagenaria eligatur in uiduā, & putes adolescen-
tulas ab Apostolo reprobari. Et te crede eligi ab eo, qui discipulo dixerat: Nemo adole-
scentiā tuam cōtemnat, non continentiā sed ætatem. Alioquin omnes quæ ante sexagin
ta annos uiduatæ sunt, hac lege accipient maritos. Sed quia rudē Christi instituebat ec-
clesiam, & omni ordini prouidebat, præcipueq; pauperibus, quorū ei cura cum Barna
ba fuerat demādata: illas uult ecclesiæ opibus sustētari, quæ proprijs manibus nō queūt
laborare, quæ uere uiduæ sunt: quas & ætas probat, & uita. Heli sacerdos offendit deum

obuitia liberorũ. Ergo econtrario placatur deus uirtutibus eorũ, ſi permãſerint in fide C
& charitate, & ſanctitate cum pudicitia. O Timothee, teipſam caſtã cuſtodi. Abſit ut ſini
ſtrũ quippiã mihi de te ſuſpicari liceat, ſed ex abundantia lubricã ætatẽ monuiſſe, pieta-
tis eſt. Quæ dicturus ſum, non tibi, ſed puellarib. annis dicta intellige. Vidua quæ in deli
cijs eſt, uiuens mortua eſt. Hoc uas electionis loquitur, & de illo proferẽ theſauro, qui con
fidenter aiebat: An experimentũ quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? Hoc ille pro-
nunciat, qui libere ſub perſona ſua fragilitatẽ humani corporis fatebatur. Non enim quod
uolo bonũ, hoc operor, ſed quod nolo, malũ. Et propterea ſubijcio & redigo in ſeruitu
tem corpus meum, ne alijs prędicans, ipſe reprobus inueniar. Si ille timet, quis noſtrum
poteſt eſſe ſecurus? Si Dauid amicus domini, & Solomon amabilis eius, uicti ſunt quaſi
homines, ut & ruinæ nobis ad cautionẽ, & pœnitudinis ad ſalutem exempla præberent,
quis in lubrica uia lapſum nõ metuat? Procul ſint à cõuiuijs tuis Phaſides aues, craſsi tur 4
tures, attagẽ Ionicus, & omnes aues, quibus ampliſsima patrimonia auolãt. Nec ideo te
carnibus ueſci non putes, ſi ſuũ, leporũ atq; ceruorũ, & quadrupedũ animantiũ eſculen
tias reprobes. Non enim hæc pedum numero, ſed ſuauitate guſtus iudicãtur. Scimus ab
Apoſtolo dictũ: Omnis creatura dei bona eſt, & nihil reijciendũ, quod cum gratiarum
actione percipitur. Sed idẽ loquitur: Bonũ eſt uinũ non bibere, & carnẽ non manducare.
Et in alio loco: Nolite inebriari uino, in quo eſt luxuria. Omnis creatura dei, bona eſt.
Audiant hæc mulieres, quæ ſolicitæ ſunt, quomodo placeãt uiris. Comedãt carnes, quæ
carni ſeruiunt, quarũ feruor deſpumat in coitũ, quæ maritis alligatæ, generationi ac libe
ris dant operã. Quarũ uteri portant fœtus, earũ & inteſtina carnibus impleantur. Tu uero
quæ in tumulo mariti ſepeliſti omnes pariter uoluptates, quæ litã purpuriſſo & ceruſſa
facie, ſuper feretrũ eius lachrymis diluiſti, quæ pullã tunicã, nigrosq; calceolos, candidæ
ueſtis & aurati ſocci depoſitione ſumpſiſti, nihil habes neceſſe aliud, niſi perſeuerare in
ieiunio. Pallor & ſordes gẽmæ tuæ ſint, plumarũ mollicies iuuenilia mẽbra non foueat. D
Balnearũ calor nouũ adoleſcẽtulę ſanguinẽ non incendat. Audi quid ex perſona uiduæ
cõtinentis, ethnicus poeta decãtet: Ille meos, primus qui me ſibi iunxit, amores Abſtu
lit: ille habeat ſecũ, ſeruetq; ſepulchro. Si tanti uiliſsimũ uitrũ, quanti pretioſiſsimũ mar
garitũ? Si cõmuni lege naturæ damnat omnes gentilis uidua uoluptates, quid expectan
dum eſt à uidua Chriſtiana, quæ pudicitiã ſuam non ſolũ ei debet qui defunctus eſt, ſed
& ei cum quo regnatura eſt? Quæſo te, ne generalia monita, & cõueniẽs puellari ſermo
perſonæ ſuſpicionẽ tibi iniuriæ moueant, & arbitreris me obiurgantis animo ſcribere,
non timẽtis, cuius uotũ eſt, te neſcire quæ metuo. Tenera res in fœminis fama pudicitiæ
eſt, & quaſi flos pulcherrimus cito ad leuẽ marceſcit aurã, leuiq; flatu corrumpit, maxi-
me ubi & ætas conſentit ad uitiũ, & maritalis deeſt autoritas, cuius umbra tutamen uxo
ris eſt. Quid faciet uidua inter familiæ multitudinẽ? inter miniſtrorũ greges? Quos nolo
cõtemnat ut famulos, ſed ut uiros erubeſcat. Certe ſi ambitioſa domus hæc officia flagi-
tat, præficiat his ſenẽ honeſtis moribus, cuius honor dominæ dignitas ſit. Scio multas,
clauſis ad publicũ foribus, non caruiſſe infamia ſeruulorũ, quos ſuſpectos faciebat, aut
cultus immoderatus, aut craſsi corporis nitor, aut ætas apta libidini, aut ex conſcientia
amoris occulti, ſecurus animi tumor, qui etiam bene diſsimulatus, frequenter erumpit
in publicũ, & cõſeruos quaſi ſeruos deſpicit. Hoc ex abundantia dictũ ſit, ut in omni di
ligentia cuſtodias cor tuum, & caueas quicquid de te fingi poteſt. Non ambulet iuxta te
calamiſtratus procurator, non hiſtrio fractus in fœminã, nõ cantoris diabolici uenena-
ta dulcedo, non iuuenis cultus & nitidus. Nihil artium ſcenicarũ, nihil tibi in obſequijs
molle iungatur. Habeto tecũ uiduarũ & uirginũ choros, habeto tui ſexus ſolatia. Ex an-
cillarũ quoq; moribus dominæ iudicantur. Certe cum tecum ſancta ſit mater, & lateri
tuo amita hæreat uirgo perpetua, non debes periculoſe externorũ cõſortia quærere, de
tuorũ ſocietate ſecura. Semper in manibus tuis ſit diuina lectio, & tam crebræ oratiões,
ut oẽs cogitationũ ſagittæ, quibus adoleſcentia ꝑcuti ſolet, huiuſmodi clypeo repellantur.

Difficile

A Difficile eſt, quin potius impoſsibile, perturbationis initijs carere quempiã, quas ſignifi-
cãtius Græci προπαθείας uocant: nos, ut uerbũ uertamus è uerbo, antepaſsiones poſ-
ſumus dicere, eo quod incentiua uitiorũ, omniũ titillent animos, & quaſi in meditullio
noſtrũ iudiciũ ſit, uel abijcere cogitata, uel recipere. Vnde & naturæ dominus in Euan-
gelio loquebatur: De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicatio
nes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. Ex quo perſpicuũ eſt, iuxta alterius libri teſtimo
niũ, procliuius eſſe cor hominis à pueritia ad malũ: & inter opera carnis & ſpiritus, quæ
5 Apoſtolus enumerat, mediã animã fluctuare, nunc hæc, nunc illa cupientẽ. Nam uitijs
nemo ſine naſcitur: optimus ille eſt, Qui minimis urgetur. uelut ſi egregio inſperſos re-
prehẽdas corpore neuos. Hoc eſt quod alijs uerbis propheta ſignificat: Turbatus ſum,
& non ſum locutus. Et in eodem uolumine: Iraſcimini, & nolite peccare. Et illud Archi
tæ Tarentini, ad uillicũ negligentẽ: Iam te uerberibus enecaſſem, niſi iratus eſſem. Ira e-
nim uiri, iuſtitiã dei nõ operatur. Quod de una perturbatione dictũ eſt, referamus ad ce
teras. Sicut iraſci hominis eſt, & iram non perficere, Chriſtiani: ſic omnis caro concupi
ſcit quidem ea quæ carnis ſunt: & quibuſdam illecebris ad mortiferas animam uoluptа-
tes trahit: ſed noſtrũ eſt, uoluptatis ardorẽ maiore Chriſti amore reſtinguere, & laſciuiæ
iumentũ frenis inediæ ſubiugare, ut non libidinẽ, ſed cibos quærat ac deſideret, & ſeſſo
rem ſpiritũ ſanctũ, moderato atq; cõpoſito portet inceſſu. Quorſum iſta? Vt hominem
eſſe te noueris, & paſsionibus humanis, niſi caueris, ſubiacere. De eodem cuncti factiſu
mus luto, ijſdẽ cõpacti exordijs. In ſerico & in pannis eadẽ libido dominatur. Nec regum
purpuras timet, nec mendicantiũ ſpernit ſqualorẽ. Multoq; melius eſt, ſtomachũ dole-
re, q̃ mentem, imperare corpori, q̃ ſeruire, greſſu uacillare, q̃ pudicitia. Nec ſtatim nobis
pœnitẽtię ſubſidia blandiantur, quæ ſunt infeliciũ remedia. Cauendũ eſt uulnus, quod do
lore curat. Aliud eſt integra naue & ſaluis mercibus portũ ſalutis intrare: aliud, nudum
hærere tabulæ, & crebris fluctuũ recurſibus ad aſperrima ſaxa collidi. Neſciat uidua, di
B gamiæ indulgentiam: nec nouerit illud Apoſtoli, Melius eſt nubere, q̃ uri. Tolle quod
peius eſt, uri: & per ſe bonũ non erit nubere. Procul ſint hæreticorũ calumniæ. Scimus
honorabiles nuptias, & cubile immaculatũ. Etiã de paradiſo expulſus Adam, unam uxo
rem habuit. Primus Lamech maledictus & ſanguinarius, & de Cain ſtirpe deſcendens,
unam coſtam diuiſit in duas, & plantariũ digamiæ protinus diluuij pœna ſubuertit. Vn
de illud Apoſtoli: quod fornicationis metu indulgere cõpellitur, ſcribẽs ad Timotheũ:
Volo adoleſcentulas nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe, nullam occaſionẽ da
re aduerſario maledicti cauſa. Cur indulſerit, ſtatim ſubiecit: Iam quædam declinauerũt
poſt ſatanam. Ex quo intelligimus, illum non ſtantibus coronam, ſed iacẽtibus manum
porrigere. Vide qualia ſint ſecunda matrimonia, quæ lupanaribus præferũtur, quia de-
clinauerunt quædam poſt ſatanam. Ideo adoleſcentula uidua, quæ ſe non poteſt cõtine-
re, uel non uult, maritũ potius accipiat, q̃ diabolũ. Pulchra nimirũ & appetenda res, quę
ſatanæ cõparatione ſuſcipitur. Fornicata eſt quondam & Hieruſalem, & diuaricauit pe-
des ſuos omni tranſeunti. In Aegypto primũ deuirginata eſt, & ibi fractæ ſunt mammæ
eius. Cumq; ad deſerta ueniſſet, & morarũ Moyſi ductoris impatiens, quaſi œſtro libi-
dinis furibunda dixiſſet: Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti: accepit
præcepta non bona, & iuſtificationes peſsimas, in quibus non uiueret, ſed puniretur.
Quid ergo mirum, ſi & laſciuientibus uiduis, de quibus in alio loco Apoſtolus dixerat,
Cum luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere uolunt, habentes damnationẽ, quia primam
fidem irritam fecerunt: conceſsit digamiæ præcepta non bona, & iuſtificationes peſsi-
mas: ita ſecundum indulgens maritum, ut & tertium, ſi liberet, etiam uiceſimum, ut ſci-
rent ſibi non tam uiros datos, quàm adulteros amputatos? Hæc filia in Chriſto chariſsi-
ma inculco, & crebrius repeto, ut poſteriorũ oblita, in priora te extendas, habens tui or
dinis quas ſequaris, Iudith de Hebræa hiſtoria, & Annã filiã Phanuelis de Euangelij cha
ritate, quæ diebus & noctibus uerſabantur in templo, & orationibus atq; ieiunijs theſau-

rum pudicitiæ conseruabant. Vnde & altera in typo ecclesiæ, diabolũ capite truncauit: C
altera saluatorem mundi prima suscepit, sacramentorũ conscia futurorum. Illud in calce sermonis quæso, ut breuitatem libelli, non de inopia eloquij, uel de materiæ sterilitate, sed de pudoris magnitudine existimes accidisse: dum uereor, me ignotis diu ingerere auribus, & occultum legentium iudicium pertimesco.

SCHOLIA.

CVIVS uenerabiliorem.] Alias uiduas ætas & forma suspectas reddit: hæc ita uiuebat, 1
ut hoc esset uenerabilior, quod adolescens etiam castitatem amplecteretur. Sic fleuit.] Mire consunxit hæc duo, officium fidæ cõiugis, dum lachrymas dat marito defuncto, & fortitudinem animi Christiani, dum statim post sepulturam sic se gerit, ut uideretur maritus non mortuus, sed aliquò profectus. Sic extulit.] Id est ad sepulchrũ detulit. Defuncti dicuntur efferri, quod olim extra mœnia sepeliri consueuerint cadauera. Duri iu.] Locus est Lucæ cap. xviij. Palud. & b.] Paludamentum uestis est militaris: unde qui ad bellum exeunt, paludati uocantur. Baltheus, cingulum est militare. Furua tunica.] Furuum, antiqui nigrum aut fuscum dicebant. Camelum per foramen acus.] Quidã theologi cum intelligant absurde dictum de camelo transeunte per foramen acus, acum faciunt unam è portis Hierusalem. uerum camelus Græcis ambigua uox est, significans & animal ingens ac distortum: & funem ab huius similitudine dictum, quem Latini rudentem uocant. Atqui nec istud, inquies, fieri potest. Fateor, uerum cum de rudente accipis, absurditas sermonis adempta est, non τὸ ἀδύνατον. Nam in hoc ipsum Christus adhibuit, ut ostenderet id fieri non posse, quemadmodum paulopost palàm explicat. Tametsi Suidas λωμίον cum est rudens, per iota scribit, non per η, differẽtiæ causa: non quam ipsa uox habeat, sed quam grammatici, præsertim Græci, suo arbitratu soleant addere. Mirum autem est nec Hieronymum aduertisse de sune. Ismahelitæ neg.] Locus est in Genesi capite xxxvij. Et sedentes ut 2
comederent panem, uiderunt Ismahelitas uiatores uenire de Galaad, & camelos eorum portantes aromata & resinam & stacten. Per hos seruatus est Ioseph. Docet & Aesopi fabula.] Horatius in Epistolis, hunc apologum transfert ad uulpem & mustelam: Fortè per angustam tenuis uulpecula rimam Repserat in cumeram frumenti, pastaq; rursus Ire foras pleno tendebat corpore frustra: Cui mustela procul, Si uis (ait) effugere istinc, Macra cauum repetas arctum, quem macra subisti.
Honoris insulæ.] Imperatoriæ aulæ proceres, ut paludamentũ, ita insulam honoris causa gesta- D
bant. Est autem insula diadematis, ni fallor, genus. Sed ex æqualitate.] Refert locũ qui est apud Paulum in Epistola ad Corinthios secunda, cap. viij. Sed ex æqualitate in præsenti tempore, uestra abundantia, illorum inopiam suppleat: ut & illorum abundantia, uestræ inopiæ sit supplementũ, ut fiat æqualitas. Scriptorum more Græc.] Vox hæc, scriptorũ, mihi uidetur eradenda. Taxat autem Græcorũ adulationem. Quæ uxor Eunuchi.] Nam ea quæ solicitauit Ioseph ad concubitum, uxor Putifaris eunuchi Pharaonis fuit. Quod autem uerecunde ac tecte Hieronymus innuit, huiusmodi est: Nulla est uxor si maritum habeat eunuchum, hoc est, segnem & ignauũ ad coitum, quæ non gignat ex adultero, cum maritus sit sterilis. Quæ res etiã exter.] Mirus amor nascitur 3
ex societate studiorum, ut Germanus etiam Hispanum aut Gallum diligat, quem in literis habuerit socium. Difficile factu.] Hic puto pro gloriam scribendum esse, inuidiam. Vxor hæres pudic. præ. est.] Id est quod maritus uxorem scripsit hæredem in hoc retulit gratiã illius pudicitiæ, testatusq; est se reperisse pudicam. Pusio.] Diminutiuũ est à puero. Sic oculos.] Carmen est Maronis, quemadmodum & quod sequitur, Ingentes animos: quod mire ab apibus ad puerum traxit. Rosarum & liliorum calat.] Hoc loco mihi uidetur eradendum, floris, quod in uulgatis codicibus perperam additum est. Siquidem diuus Hieronymus diuersa metaphora bis idem significauit. In eadem filia, similitudinẽ patris & matris, uocat calathum rosarum et liliorum: rosas ad patrem, lilia ad matrem referens. Rursum cõmercium eboris & ostri. Alludens ad illud Vergilianum: Vel ebur cõfunditur ostro. Ebur candet: ostrum, hoc est purpura, rubet. Vt igitur in calatho mixto liliis & rosis apparet uterq; color, item in mixtura eboris & purpuræ: ita in eadem puella similitudo matris ac patris. Vt ad uenustatem.] Venustas mulierum est magis & uirorum. Similis erat uultu patri, sic tamen ut gratia formæ magis exprimeret matrem, & tamen utriusq; parentis similitudinem agnosceres. Quid debeas nomini tuo] Id est uiduæ. Et cum Paulus sanctam uiduam describit, illa uirtutum suarum catalogum audiuit, quæ talis sit uidua. Phasides aues eras. tur.] Ea præcipua turturum laus, ut pingues sint, alioqui parum grati. Vnde Martialis: Cum pinguis mihi turtur erit, lactuca ualebis. Attagen Ion.] Attagen auis est, olim inter raras epulas habita. Ionicũ addit 4
Hieronymus, imitatus Horatium & Martialem, quorum ille in Odis: Non attagen Ionicus, hic in Epigrammatis. Inter sapores fertur alitum primus, Ionicarum gustus attagenarum. Cæterum Ionicus uocatur, ab Ionia Asiæ parte, in qua est Ephesus, quod illic laudatissimæ habeantur. Quanquam M. Varro apud Gellium primam laudem tribuat Phrygijs: Phrygia, inquit, attagena. Sic enim declinatur, hæc attagena: quanquam Horatius illi sexum mutauit. Patrimonia auolant.]
Festiuiter

A Festiuiter dixit, auolant, pro consumunt, cum de auibus loquatur, in quas res domestica impẽditur.
Ille meos primus.] Ita loquit Dido apud Virgilium, nolens Æ. neq; nubere, ne primo marito Sicheo faciat iniuriam. Si tanti uilissimũ.] Hoc usurpat in epistola ad Demetriadem, tanquã prouerbio dici solitũ: Si tanti (ut dicitur) uitrum, quanti margaritũ? De precio margaritorũ, quos & uniones uocant, multa Plinius. Vitrum imitatur gẽmas, etiam si uilissimũ. Hoc sermone significabant summam inæqualitatẽ rei contemptissimæ, quale est uitrũ, & pretiosissimæ, quale est margaritũ. Vitrũ autem gemmas imitatur. Quas significantius Græce πάθας.] πάθος Græci uocant, quod nos nunc affectum, nunc perturbationẽ, nunc motũ aut morbum animi dicimus: πάθ, significat ante. Vnde primos affectuũ motus πρὸ παθέας appellant, quæ nõ sunt nostri arbitrij. Mediam animã fluct.] Respexit ad locũ qui est in priore ad Thess. epist. cap. v. Vt integer spiritus uester, ut anima, ut corpus sine querela in aduentũ domini nostri Iesu Christi seruet. Partit enim hominis animũ in treis partes: in summã ac deo proximã, quã uocat spiritũ: in imã, qua trahimur ad turpia, quã appellat corpus: in animam mediã, qua diligimus parẽtes, &c. Qua de re copiosius disseruimus in Enchiridio militis Chri- 5
stiani. Nam uitijs n.] Carmẽ ex Satyris Horatij. Velut si.] Hoc addit ex alio loco, nempe ex Satyra, Non quia Mecœnas. Neuus macula est, quales aliquando innatas uidemus uultui aut brachijs hominũ. Architæ Tarent.] Hic philosophus fuit Pythagoricus, cuius meminit Horatius in Odis. Quanquã hoc dictum asscribit & alijs. Primus Lamech.] Hic fuit filius Mathusalem, qui duas duxit uxores omnium primus, Ada, & Sella. Is Geneseos capite quinto sic alloquitur uxores suas: Quoniam occidi uirũ in uulnus meũ, & adolescẽtulum in liuorẽ meũ, septuplum dabitur ultio in Cain, de Lamech uero septuagies septies. Vnã costam.] Elegãter allusit ad allegoriã. Deus nõ nisi unã costam eduxit de latere Adam, ueluti significans eum unica uxore contentũ esse debere. Oestro libidinis.] Oestrum pro stimulo posuit. nam genus est muscæ, quam eandem Virgilius asilum uocat. Eaque boues & equos in rabiẽ agit. Vnde qui magno animi motu rapiunt, œstro perciti dicunt. De Anna filia Phanuelis.] Legis apud Lucã in Euangelio cap. ij. Diabolum capite truncauit.] De Holopherne loquit, quem diabolum humani generis hostem interpretat. Occultum legentiũ.] Timet ne uideatur captare fauorem potentis fœminæ, quod idem dixerat in fronte huius epistolæ.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

B Furiam uiduam, Titianæ filiam, Probi consulis nurum, hortatur ut in cœlibatu perseueret, nec iteret matrimonium: & quoniam adhuc uirenti erat ætate, quibus modis pudicitiam simul ac famam tueri debeat præcipit.

HIERONYMVS AD FVRIAM, DE VIRGINITATE SERVANDA

BSecras literis, & suppliciter deprecaris, ut tibi rescribam: imò scribam, quomodo uiuere debeas, & uiduitatis coronam illæso pudicitiæ nomine conseruare. Gaudet animus, exultant uiscera, gestit affectus, hoc te cupere esse post uirum, quod sanctæ memoriæ mater tua Titiana multo tempore fuit sub marito. Exauditæ sunt preces & orationes eius. Impetrauit in unica filia, quod uiuens ipsa 1
possederat. Habes præterea generis tui grande priuilegium, quod exinde à Camillo, uel nulla, uel rara, uestræ familiæ scribitur secundos nosse concubitus: ut non tam laudanda sis, si uidua perseueres, quàm execranda, si id Christiana non serues, quod per tanta secula gentiles fœminæ custodierunt. Taceo de Paula & Eustochio, stirpis uestræ floribus: ne per occasionem exhortationis, illas laudare uidear. Blesillamq; prætereo, quæ maritum suum, tuum secuta germanum, in breui uitæ spacio tempora uirtutum multa compleuit. Atq; utinam præconia fœminarum imitarentur uiri: & rugosa senectus redderet, quod sponte offert adolescentia. Sciens & uidens in flammam mitto manum, adducentur supercilia, extendetur brachium, Iratusq; Chremes tumido desæuiet ore. Consurgent proceres aduersus epistolam meam, turba patricia detonabit, me magum, me seductorem clamitans, & in terras ultimas deportandum. Addant, si uolunt, Samaritem, ut domini mei titulum recognoscam. Certe filiam à parente nõ diuido, nec dico illud de Euangelio: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos. Viuit enim, quicunque credit in Christum. Et qui in illum credit, debet utique quomodo ille ambulauit, & ipse ambulare. Facessat inuidia, quam nomini Christiano maledicorũ semper genuinus infigit: ut dum probra metuunt, ad uirtutes prouocentur. Exceptis epistolis, ignoramus alterutrum. Solaq; causa pietatis est, ubi nulla carnis notitia est. Honora patrem tuum, sed si te à uero patre non separat. Tam diu scito sanguinis copulam, quàm diu ille suum

nouerit creatorem. Alioqui Dauid protinus tibi canet: Audi filia, & uide, & inclina au- c
rem tuã, & obliuiſcere populũ, & domũ patris tui: & cõcupiſcet rex decorẽ tuũ, quoniã
ipſe eſt dñs tuus. Grande præmiũ parẽtis obliti: Concupiſcet rex decorẽ tuũ. Quia audi-
ſti, quia uidiſti, quia inclinaſti aurẽ tuã, & populi tui, domusq; patris tui oblita es, idcir-
co cõcupiſcet rex decorẽ tuũ, & dicet tibi: Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt
in te. Quid pulchrius aĩa, quæ dei filia appellaẽ, & nullos extrinſecus quærit ornatus? cre
dit in Chriſtũ, & hac ambitione pergit ad ſponſum, eundẽ habẽs dñm, quẽ & uirũ. Quid
anguſtiarũ habeant nuptiæ, didiciſti in ipſis nuptijs: & quaſi coturnicũ carnib. uſq; ad
nauſeã ſaturata es: amariſsimã cholerã tuę ſenſere fauces. Egeſsiſti aceſcẽtes & morbidos
cibos, releuaſti æſtuãtẽ ſtomachũ: quid uis rurſum ingerere, quod tibi noxiũ fuit? Canis
reuertẽs ad uomitũ, & ſus lota ad uolutabrũ luti. Bruta quoq; animalia & uagæ aues, in
eaſdẽ pedicas retiaq; nõ incidũt. An uereris, ne proles Furiana deficiat, & ex te parẽs tu⁹
nõ habeat puſionẽ, q reptet in pectore, & ceruicẽ eius ſtercore linat? Quippe ni oẽs ha-
bent filios, q habuere matrimonia? & quib. nati ſunt liberi, ſuo generi reſponderũt? Ex-
hibuit Ciceronis filius patrẽ in eloquentia. Cornelia ueſtra, pudicitiæ ſimul & fœcundi-
tatis exemplar, Gracchos ſe genuiſſe lætata eſt. Ridiculũ eſt, ſperare pro certo, quod mul
tos, & nõ habere uideas, & cum habuerint, perdidiſſe. Cui dimittes tantas diuitias? Chri
ſto, qui mori nõ poteſt. Quem habebis hæredẽ? Ipſum, quẽ & dominũ. Contriſtabiẽ pa-
ter, ſed lętabiẽ Chriſtus: lugebit familia, ſed angeli gratulabunẽ. Faciat pater quod uult de
ſubſtantia ſua: non es eius cui nata es, ſed cui renata: & qui te grandi precio redemit ſan-
guine ſuo. Caue nutrices & gerulas, & iſtiuſmodi uenenata animalia, quæ de corio tuo
ſaturari uentrẽ ſuum cupiunt. Non ſuadent quod tibi, ſed quod ſibi proſit. Et ſæpe illud
obganniũt: Sola ne perpetua mœrẽs carpere iuuẽta? Nec dulces natos, Veneris nec præ
mia noris? Vbi pudicitię ſanctitas, ibi frugalitas eſt. Vbi frugalitas, ibi damna ſeruulorũ.
Quicquid non tulerint, ſibi ablatũ putant: nec conſiderant de quanto, ſed quantum ac- 3
cipiant. Vbicunq; uiderint Chriſtianum, ſtatim illud de triuio, ὁ γραικὸς ἐπιβέτης, uocant D
impoſtorem, detrahunt. Hi rumores turpiſsimos ſerunt: & quod ab ipſis egreſſum eſt,
id ab alijs audiſſe ſe ſimulant, ijdem autores & exaggeratores. Exit fama de mendacio:
quæ cum ad matronas peruenerit, & earum linguis fuerit uẽtilata, prouincias penetrat.
Videas pleraſq; rabido ore ſæuire, & tincta facie, uiperinis orbibus, dentibus pumica-
tis carpere Chriſtianos. Hic aliqua, cui circa humeros hyacinthina læna eſt, Rancidu 4
lum quiddam balba de nare loquuta Perſtrepit, ac tenero ſupplantat uerba palato. Om
nis conſonat chorus, & latrant uniuerſa ſubſellia. Iunguntur noſtri ordinis, qui & ro-
duntur & rodunt. Aduerſus nos loquaces, pro ſe muti, quaſi & ipſi aliud ſint, q̃ mona-
chi: & non quicquid in monachos dicitur, redundet in clericos, qui patres ſunt monacho
rum. Detrimentũ pecoris, paſtoris ignominia eſt. Sicut è regione illius monachi uita lau
danda eſt, qui uenerationi habet ſacerdotes Chriſti: & nõ detrahit gradui per quẽ factus
eſt Chriſtianus. Hæc locutus ſum in Chriſto filia, non dubitans de propoſito tuo (nunq̃
enim exhortatorias literas poſtulares, ſi ambigeres de bono monogamiæ) ſed ut nequi-
tiam ſeruulorũ, qui te uenalem portãt, & inſidias affiniũ, ac pium parẽtis errorẽ intellige
res: cui ut amorẽ in tẽ tribuã, amoris ſcientiã nõ concedo, dicẽs aliquid cum Apoſtolo:
Confiteor, zelum dei habent, ſed nõ ſecundũ ſcientiã. Imitare potius (crebro enim idip
ſum repetã) ſanctam matrẽ tuam, cuius ego quoties recordor, uenit in mentẽ ardor in
Chriſtum, pallor ex ieiunijs, eleemoſynæ in pauperes, obſequiũ in ſeruos dei, humilitas
ueſtiũ & cordis, atq; in cunctis ſermo moderatus. Pater tuus (quẽ honoris cauſa nomi-
no, non quia conſularis & patricius, ſed quia Chriſtianus eſt) impleat nomen ſuum. Læ
tetur filiam genuiſſe Chriſto non ſeculo. Quin potius doleat, quod & uirginitatẽ fruſtra
amiſeris, & fructus perdideris nuptiarũ. Vbi eſt maritus quem tibi dedit? Etiamſi amabi
lis, ſi bonus fuiſſet, mors rapuiſſet oĩa, & copulã carnis ſoluiſſet interitus. Arripe quę-
ſo occaſionẽ, & fac de neceſsitate uirtutem. Non quærunt in Chriſtianis initia, ſed finis.
Paulus

A Paulus male cœpit, ſed bene finiuit. Iudæ laudant exordia, ſed finis proditione damnat.
Lege Ezechielẽ: Iuſtitia iuſti nõ liberabit eũ, in quacunq; die peccauerit: & impietas im-
pij non nocebit ei, in quacunq; die conuerſus fuerit ab impietate ſua. Iſta eſt ſcala Iacob,
per quã angeli cõſcendunt & deſcendũt: cui dñs innitit, laſsis porrigens manũ, & feſſos
aſcendentiũ gradus, ſui contemplatione ſuſtentans. Sed ſicut nõ uult mortẽ peccatoris
tantum, quantũ ut conuertaẽ & uiuat: ita tepidos odit, & cito ei nauſeã faciunt. Cui plus
dimittitur, plus diligit. Meretrix illa in Euangelio baptizata lachrymis ſuis: & crine, quo
multos antè deceperat, pedes dñi tergens, ſaluata eſt. Non habuit criſpantes mitras, nec
ſtridentes calceolos, nec orbes ſtibio fuliginatos. Quanto fœdior, tãto pulchrior. Quid
faciat in facie Chriſtianæ purpuriſſus & ceruſſa? Quorum alterum ruborem genarũ la-
biorumq; mentitur: alterum candorem oris & colli, ignis iuuenum, fomẽta libidinum,
impudicæ mẽtis indicia. Quo modo flere poteſt pro peccatis, quæ lachrymis cutem nu-
dat, & ſulcos ducit in facie? Ornatus iſte nõ domini eſt, uelamẽ iſtud Antichriſti eſt. qua
fiducia erigit ad cœlum uultus, quos cõditor non agnoſcit? Fruſtra obtendit adoleſcen
tia, & ætas puellaris aſſerit. Vidua quæ marito placere deſinit, & iuxta Apoſtolum, uerè
uidua eſt, nihil habet neceſſarium, niſi perſeuerantiam. Meminit priſtinæ uoluptatis: ſcit
quid amiſerit, quo delectata ſit. Ardentes diaboli ſagittæ, ieiuniorũ & uigiliarum rigore
reſtinguendę ſunt. Aut loquendũ nobis eſt, ut ueſtiti ſumus: aut ueſtiendũ ut loquimur.
Quid aliud pollicemur, & aliud oſtendimus? Lingua perſonat caſtitatẽ, & totũ corpus
præfert impudicitiã. Hoc quantũ ad habitũ pertinet & ornatũ. Cæterũ uidua quæ in deli
cijs eſt (non eſt meum, ſed Apoſtoli) uiuens mortua eſt. Quid ſibi uult hoc quod ait: ui-
5 uens mortua eſt? Viuere quidẽ uidẽt ignorantibus, & nõ eſſe peccato mortua: ſed Chri
ſto, quẽ ſecreta nõ fallunt, mortua eſt. Anima quæ peccauerit, ipſa morieẽ. Quorundam
hominũ peccata manifeſta ſunt, præcedentia ad iudiciũ: quoſdam aũt & ſubſequunt. Si-
B militer & facta bona manifeſta ſunt: & quæ aliter ſe habent, abſcondi nõ poſſunt. Quod
dicit, iſtiuſmodi eſt: Quidã tam liberè & palàm peccãt, ut poſtq̃ eos uideris, ſtatim intelli
gas peccatores. Alios aũt, qui callide occultant uitia ſua, ex ſequẽti conuerſatione cogno
ſcimus. Similiter & bona apud aliquos in ꝓpatulo ſunt, in alijs lõgo uſu diſcimus. Quid
ergo neceſſe eſt nos iactare pudicitiã, quæ ſine comitib. & appendicijs ſuis continẽtia &
parcitate, fidem ſui facere non poteſt? Apoſtolus macerat corpus ſuũ, & animæ ſubijcit
imperio: ne quod alijs præcipit, ipſe nõ ſeruet: & adoleſcentula ſeruẽte cibis corpore, de
caſtitate ſecura eſt? Neq; uero hæc dicens condemno cibos, quos deus creauit ad uten-
dum cum gratiarũ actione, ſed iuuenibus & puellis incẽtiua aufero uoluptatũ. Non Aet
næi ignes, nõ Vulcania tellus, nõ Veſeuus & Olympus tantis ardorib. æſtuant, ut iuueni
les medullæ uino plenæ, & dapibus inflãmatæ. Auaritia calcaẽ à pleriſq;, & cũ marſupio
deponiẽ. Maledicam linguam, indictum emendat ſilentiũ. Cultus corporis & habitus ue
ſtium, unius horæ ſpacio cõmutatur. Omnia alia peccata extrinſecus ſunt: & quod foris
eſt, facile abijciẽ. Sola libido inſita à deo ob liberorũ procreationem, ſi fines ſuos egreſſa
fuerit, redundat in uitiũ, & quadam lege naturæ in coitũ geſtit erumpere. Grandis igitur
uirtutis eſt, & ſollicitæ diligẽtię, ſuperare quod nata ſis: in carne, nõ carnaliter uiuere: te
cum pugnare quotidie, & incluſum hoſtem Argi (ut fabulæ ferũt) centũ oculis obſerua
re. Hoc eſt quod Apoſtolus uerbis alijs loquebaẽ: Omne peccatũ quod fecerit homo, ex
tra corpus eſt. qui aũt fornicaẽ, in corpus ſuũ peccat. Aiunt medici, & qui humanorũ cor
porũ ſcripſere naturas, prȩcipueq; Galenus in libris, quorũ titulus περὶ ὑγιεινῶν, puero
rum & iuuenũ, ac perfectæ ætatis uirorũ mulierumq; corpora inſito calore feruere, &
noxios illis eſſe cibos ætatibus, q calorẽ augeãt: ſanitatiq; cõducere frigida quæq; in eſu
& potu ſumere. Sicut è cõtrario ſenibus, qui pituita laborant & frigore, calidos cibos &
uetera uina prodeſſe. Vnde & ſaluator: Attẽdite, inqt, uobis, ne forte grauenẽ corda ue-
ſtra crapula & ebrietate, & curis huius uitę. Et Apoſtolus: Vinũ in quo eſt luxuria. Nec
mirũ hoc figulũ ſenſiſſe de uaſculo qđ ipſe fabricatus eſt, cũ etiã comicus, cuius finis eſt
humanos

humanos mores nosse atq; describere, dixerit: Sine Cerere & Libero friget Venus. Primum igitur, si tamen stomachi firmitas patitur, donec puellares annos transeas, aquam in potu sume, quæ natura frigidissima est. Aut si hoc imbecillitas prohibet, audi cum Timotheo: Vino modico utere propter stomachũ, et frequentes tuas infirmitates. Deinde in ipsis cibis calida quæq; deuita: non solũ de carnibus loquor, super quibus uas electionis profert sententiã: Bonũ est uinũ non bibere, & carnẽ nõ manducare: sed etiã in ipsis leguminibus inflantia quæq; & grauia declinanda sunt: nihilq; ita scias conducere Christianis adolescẽtibus, ut esum olerũ. unde & in alio loco: Qui infirmus est, ait, olera manducet; ardorq; corporũ frigidiorũ epulis temperandus est. Sic autẽ tres pueri & Daniel leguminibus uescebanť. Pueri erant, necdum ad sartaginẽ uenerant, in qua rex Babylonius senes iudices frixit. Nobis nõ corporis cultus, qui in illis (excepto priuilegio gratiæ dei) ex huiuscemodi cibis enituerat, sed animæ uigor quæritť, quæ carnis infirmitate fit fortior. Inde est quod nõnulli uitã pudicã appetentiũ, in medio itinere corruũt, dum solam abstinentiã carniũ putant: & leguminibus onerãt stomachũ, quæ moderate parceq; sumpta, innoxia sunt. Et, ut quod sentio loquar, nihil sic inflãmat corpora, & titillat mẽbra genitalia, sicut indigestus cibus, ructusq; cõuulsus. Malo apud te filia, uerecundia parumper, q̃ causa periclitari. Quicquid facit seminariũ uoluptatũ, uenenũ puta. Parcus cibus, & uenter semper esuriẽs triduanis ieiunijs præferť. Et multo melius est quotidie parum, q̃ raro satis sumere. Pluuia illa optima est, quæ sensim descendit in terrã. Subitus & nimius imber in præceps arua subuertit. Quando comedis, cogita quod statim tibi orandum, ilico & legendũ sit. De scripturis sanctis habeto fixũ uersuũ numerũ, istud pẽsum dño tuo redde. Nec antè quieti membra cõcedas, q̃ calathũ pectoris tui hoc subtegmine impleueris. Post scripturas sanctas doctorũ hominũ tractatus lege: eorũ duntaxat, quorum fides nota est. Non necesse habes aurũ in luto quærere: multis margaritis unã redime margaritã. Sta, iuxta Hieremiã, in uijs pluribus, ut ad illã uiã, quæ ad patrẽ ducit, peruenias. Amorẽ monilium atq; gemmarũ sericarumq; uestium transfer ad scientiam scripturarũ. Ingredere terrã repromissionis, lacte & melle manantẽ. Comede similã & oleũ: uestire cum Ioseph uarijs indumentis, perforenť aures tuæ cum Hierusalẽ sermone dei, ut preciosa ex illis nouarũ segetũ grana dependeãt. Habes sanctũ Exuperiũ, probatæ ætatis & fidei, qui te monitis suis frequẽter instituat. fac tibi amicos de iniquo mãmona, qui te recipiãt in æterna tabernacula. Illis tribue diuitias tuas, qui nõ Phasides aues, sed cibarium panẽ comedant, qui famẽ expellat, non qui augeat luxuriam. Intellige super egenũ & pauperem. Omni petenti te da, sed maxime domesticis fidei: nudum uesti, esurientẽ ciba, ægrotantẽ uisita. Quotiescunq; manũ extendis, Christum cogita. Caue ne mendicante domino deo tuo, alienas diuitias augeas. Iuuenũ fuge cõsortia. Comatulos, comptos, atq; lasciuos, domus tuæ tecta non uideant. Cantor pellatur ut noxius. Fidicinas & psaltrias, & istiusmodi chorũ diaboli, quasi mortifera Sirenarum carmina, proturba ex ædibus tuis. Noli ad publicũ subinde procedere, & spadonũ exercitu præcunte, uiduarũ circumferri libertate. Pessimæ consuetudinis est, cum fragilis sexus & imbecilla ætas suo arbitrio abutiť: & putat licere quod libet. Omnia quidem licent, sed non omnia expediũt. Nec procurator calamistratus, nec formosus collactaneus, nec candidulus & rubicundus assecla adhæreat lateri tuo. Interdũ animus dominarũ ex ancillarũ habitu iudicatur. Sanctarum uirginũ & uiduarũ societatẽ appete. Et si sermocinandi cum uiris incubuerit necessitas, arbitros ne deuites: tantaq; cõfabulandi fiducia sit, ut intrante alio, nec paueas, nec erubescas. Speculũ mẽtis est facies, & taciti oculi, cordis fatentẽ arcana. Vidim⁹ nuper ignominiosum quendã per totũ Orientẽ uolitasse rumorẽ. Et ætas, & cultus & habitus, & incessus, & indiscreta societas, exquisitæ epulæ, regius apparatus, Nerõis & Sardanapali nuptias loquebanť. Aliorũ uulnus, nostra sit cautio. Pestilente flagellato, sapiẽs sapientior erit. Sanctus amor impatientiam nõ habet. Falsus rumor cito opprimiť: & uita posterior iudicat de priore. Fieri quidẽ nõ potest, ut absq; morsu hominũ, uitæ huius

curricula

A curricula quis pertranseat: malorũq; solatiũ est, bonos carpere, dũ peccantiũ multitudine putãt culpã minui peccatorũ. Sed tamẽ cito ignis stipulæ cõquiescit: & exundãs flãma deficientib. nutrimẽtis paulatim emoriť. Si anno præterito fama mẽtita est, aut certè si uerum dixit: cesset uitiũ, cessabit & rumor. Hæc dico, nõ q̃ de te siniſtrũ quid metuã, sed q̃ pietatis affectu, etiã quæ tuta sunt, pertimescã. O si uideres sororẽ tuã, & illud sacri oris eloquiũ corã audire te cõtingeret, cerneres in paruulo corpusculo ingẽtes animos. Audires totã ueteris & noui testamẽti supellectilẽ ex illius corde feruere. Ieiunia, q̃ ludo habet, orationẽ pro delicijs. Tenet tympanũ in exemplũ Mariæ, & Pharaone mersо, uirginũ choro præcinit: Cantemus dño, gloriose enim magnificatus est, equũ & ascensorem deiecit ĩ mare. Has docet psaltrias Christo, has fidicinas erudit saluatori. Sic dies, sic nox ducitť: & oleo ad lãpades pręparato, sponsi expectaťaduẽtus. Imitare ergo & tu cõsanguineã tuã. Habeat Roma, qd⁹ angustior urbe Romana possidet Bethlehẽ. Habes opes, facile tibi est indigentib. uictus subsidia ministrare. Quod luxuriæ parabať, uirtus insumat: nulla nuptias contẽptura, timeat egestatẽ. Redime uirgines, quas in cubiculũ regis inducas. Suscipe uiduas, quas inter uirginũ lilia, & martyrũ rosas, quasi quasdam uiolas misceas: pro corona spinea, in qua Christus mundi delicta portauit, talia serta compone. Lętetur et adiuuetur nobilissimus pater tuus: discat à filia, quod didicerat ab uxore. Iam incanuit caput, tremunt genua, dentes cadunt: & fronte ob senium rugis arata, uicina est mors in foribus, designaťrogus propè. Velimus nolimus, senescimus. Paret sibi uiaticum, quod longo itineri necessariũ est. Secũ portet, quod inuitus dimissurus est: imò præmittat in cœlum, quod si negauerit, terra sumptura est. Solent adolescẽtulæ uiduæ, quarũ nõnullæ abierũt retro post satanã, cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubentes dicere. Patrimoniolum meũ quotidie perit: maiorũ hæreditas disipaťr: seruus contumeliose locutus est:
B imperiũ ancilla neglexit. Quis procedet ad publicũ? quis respondebit pro agrorũ tributis? Paruulos meos quis erudiet, & uernulas quis educabit? Et hanc, proh nefas, causam opponũt matrimonij, quæ uel sola debuit nuptias impedire. Superducit mater filijs, nõ nutricium, sed hostem: non parentẽ, sed tyrannum. Inflammata libidine, obliuiscit uteri sui: & inter paruulos, suas miserias nescientes, lugẽs dudũ, noua nupta componiť. Quid obtendis matrimoniũ? Quid superbiam seruulorũ? Confitere turpitudinẽ. Nulla idcirco maritum ducit, ut cum marito non dormiat. Aut si certe libido nõ stimulat: quæ tanta insania est, in morem scortorum prostituere castitatem, ut augeanť diuitiæ: & propter rem uilem atq; perituram, pudicitia, quæ & preciosa & æterna est, polluaťr? Si habes liberos, nuptias quid requiris? si non habes, quare expertam nõ metuis sterilitatẽ: & rem incertam, certo præfers pudori? Scribunť tibi nunc sponsales tabulę, ut post paululum testamentum facere compellaris. Simulabitur mariti infirmitas: & quod te morituram facere uolet, ipse uicturus faciet: aut si euenerit, ut ex secundo marito habeas filios, domestica oritur pugna, intestinum prælium. Non licebit tibi amare liberos, nec æquis aspicere oculis quos genuisti. Clam porriges cibos, inuidebit mortuo: & nisi oderis filios, adhuc eorum amare uideberis patrem. Quod si de priore uxore sobolem habens, do-
9 mum te introduxerit, etiam si clementissima fueris, omnes comœdi & mimographi, & communes rhetorum loci in nouercam sæuissimam declamabunt. Si priuignus langueritť, & condoluerit caput, infamaberis ut uenefica. Si non dederis cibos, crudelis: si dederis, malefica diceris. Oro te, quid habent tantum boni secundæ nuptiæ, ut hæc mala uadeant compẽsare? Volumus scire quales esse debeant uiduæ? Legamus Euangeliũ secundum Lucam: Et erat, inquit, Anna prophetissa, filia Phanuelis de tribu Aser. Anna interpretaťgratia. Phanuel in lingua nostra sonat, uultũ dei: Aser, uel in beatitudinẽ, uel in diuitias uertiť. Quia igitur ab adolescentia usq; ad octogintaquatuor annos, uiduitatis onus sustinuerat, & non recedebat de templo dei, diebus ac noctibus insistens ieiunijs & obsecrationibus: idcirco meruit gratiam spiritualem, & nũcupari filia uultus dei, & ata ui beatitudine diuitijsq; censeri. Recordemur uiduæ Sareptanæ, quæ & suæ & filiorum

saluti

saluti, Heliæ prætulit famē: ut in ipsa nocte moritura cum filio, superstitē hospitem relin c
queret: malens uitā perdere q̄ eleemosynā: & in pugillo farris seminariū sibi messis dominicæ præparauit. Farina seritur, & olei capsaces nascīt. In Iudæa frumenti est penuria: granum enim tritici ibi mortuū fuerat: & ingentia uiduæ olei fluenta manabant. Legimus in Iudith (si cui tamē placet uolumen recipere) uiduam confectā ieiunijs, & habitu lugubri sordidatā, quæ non lugebat mortuū uirum, sed squalore corporis sponsi quærebat aduentū. Video armatam gladio manū, cruentam dextrā. Recognosco caput Holophernis de medijs hostibus reportatum. Vincit uiros fœmina, & castitas truncat libidinem: habituq; repente mutato, ad uictrices sordes redit, omnibus seculi cultibus mundiores. Quidam imperitè & Deborā inter uiduas numerant, ducemq; Barach arbitrantē Deboræ filiū, cum aliud scriptura cōmemoret. Nobis ad hoc nominabit̄, quod prophetissa fuerit, & in ordine iudicum supputet̄. Et quia dicere poterat: Quàm dulcia gutturi meo eloquia tua: super mel & fauum ori meo, apis nomen accepit, & scripturarum floribus pasta, spiritus sancti odore perfusa, & dulces ambrosię succos prophetali ore componens. Noemi quæ nobis sonat παρακλησίν, quam interpretari possumus consolatā: marito & liberis peregrè mortuis, pudicitiā reportauit in patriam, & hoc sustentata uiatico, nurum Moabitidem tenuit. Vt illud Esaiæ uaticinium compleret̄: Emitte agnū domine dominatorem terræ, de petra deserti, ad montem filiæ Sion. Venio ad uiduam de Euangelio: uiduā pauperculam, omni Israelitico populo ditiorem, quæ accipiens granū sinapis, & mittens fermentū in farinæ satis tribus, patris & filij confessionē, spiritus sancti gratia temperauit, & duo minuta misit in gazophylacium. Quicquid habere poterat in substantia sua, uniuersasq; diuitias in utroq; fidei suæ obtulit testamēto. Hęc sunt duo seraphim, ter glorificantia trinitatem, & in thesauros ecclesiæ condita. Vnde & forcipe utriusq; testamenti, ardens carbo comprehensus, purgat labia peccatoris. Quid uetera repetam, & uirtutes fœminarum de libris proferam, cum possis multas ante oculos tibi d
proponere in urbe qua uiuis, quarum imitari exemplum debeas? Et ne uidear adulatione per singulas currere, sufficit tibi sancta Marcella, quæ respondens generi suo, aliquid nobis de Euangelio retulit. Anna septem annis à uirginitate uixerat cum marito: ista septem mensibus. Illa Christi expectabat aduentum: ista tenet, quem illa susceperat. Illa uagientem cernebat: ista prædicat triumphantem. Illa loquebatur de eo omnibus qui expectabant redemptionem Israel: hæc cum redemptis gentibus clamitat, Frater nō redimit, redimet homo. & de alio Psalmo, Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Scio me ante hoc fermè biennium edidisse libros contra Iouinianum, quibus ueniētes è contrario quæstiones, ubi Apostolus concedit secunda matrimonia, scripturarum autoritate contriui. Et non est necesse eadem ex integro scribere, cum possis inde quæ scripta sunt mutuari. Hoc tantum, ne modum egrediar epistolæ, admonitam te uolo. Cogita quotidie te esse morituram, & nunquam de secundis nuptijs cogitabis.

SCHOLIA

A Camillo.] Apparet hanc à Camillo Romano duce duxisse genus, cuius prenomē habet. 1
Dictus est enim ille Furius Camillus. Iratusq; Chremes.] Festiuiter interrexuit carmen Horatianū ex Arte poetica. Consurgēt proceres.] Hemistichiū est. Patricia uerba.] Nobiles Romę, quiq; plebeij nō essent, patricij uocabant. In terras ultimas.] Erat olim pœnæ genus, deportatio in insulas desertas. Domini mei titulum.] Nam Christū Iudæi Samaritanum in Euangelio uocant, per contumeliam. Facessat inuidia.] Inuidiam hoc loco non usurpauit uulgato illo more, quo significat dolorem ex aliena felicitate: sed odium & atrocitatem, qua premit̄ is qui male audit. Coturnicū carnibus.] Alluſit ad historiā Exodi. Acescentes.] Id enim accidit in cruditate, cum stomachus cibum acceptū non potest concoquere. Ad uolutabrū.] Recte reddidit Græca, λύων ὥσπερ ἵππος ὡς τὸ ἴδιον βῆμα, ἡνίκα λαβεῖν εἰς λύλισμα βορβόρου, id est, Canis reuersus ad propriū uomitū, & sus lota ad uolutabrū cœni. In eadem pedicas.] Hoc & Græco prouerbio testatum est, οὐκ αὖθις ἀλώπηξ, id est, Non iterum uulpes, subaudi capitur. Pusionem qui, &c.] Miris modis rem uerbis deiecit. Quippe ni.] Ironice legendum est. Vt hoc aliquid sit, dare patri puerum

A puerum, qui pectus illius stercore linat, nec omnib. id contingit, aut si cōtingit, nō semper cōtingunt
2 liberi similes maiorū. Exhibuit Ciceronis fil.] Cicero filius Ciceronis, nulla in re retulit patrem, præter q̄s in facetia, quemadmodū testat̄ Seneca in Controuersijs. temulētus ērat, obliuiosus, infans, indoctus. Nihil cū laude gessit, nullū suę uirtutis monumentū reliquit. Cornelia uestra.] Paula duxit genus à Gracchis, ut testatur Hieronymus in eius epitaphio: Gracchorū soboles, Agamēnonis inclyta proles. Et Furiam Paulæ cognatam fuisse testatur in hac epistola: ob id addidit uestra. Legendus est & hic locus per ironiā. nam uterq; Corneliæ filius calamitose perijt. Siquidē Tiberius Gracchus per tumultum occisus est: corpus in Tyberim abiectum. Caius item Gracchus cum peteret̄ ad necem, sua manu, aut certe serui interemptus est, ut mater non sit gauisa se tales genuisse, tam seditiosos & reipub. pestilentes. Ridiculum est sperare.] Vt eleganter gradus constituit argumentorū. Primus est: Non magnum, si cōtingat pusio, qui stercore pectus auitum collinat. Secundus: Nec hoc ipsum omnibus contingit. Tertius: Et si cōtingit, plerunq; tales nascuntur liberi, ut pœniteat fœcunditatis. Quartus: Vt maxime contingant quales optas, mors eripit, & orbitas molesta est. Cui nata.] Festiuissima παρονομασία, in nata & renata. De corio tuo.] Hoc est, tuo malo, tuoq; periculo. Est autem sermo prouerbialis. Sola ne perpetua mœrens.] His uerbis Anna impellit Dido so
3 rorem, ut assentiatur nouo coniugio, apud Vergilium Æneidos quarto. Quicquid non tulerint.] Tulerint, pro impetrarint, siue acceperint posuit. Vbicunq; uiderint Christianum.] Locus qui sequitur, in omnibus exemplaribus deprauatus est. Verum coniecturis hinc & hinc collatis, legendum opinor: Vbicunque uiderint Christianum, statim illud de triuio, ὁ τραγικὸς θεοκρίνης. id est, Tragicus Theocrines. Sic enim reperio in Græcorum adagiorum Collectaneis. Addunt Demosthenem eo usum aduersus Æschynem. Theocrinem autem calumniatorem & sycophantam fuisse. Vnde prouerbium quadrat in reprehensorem fastuosum & magniloquum. Sic autem uocabant per contumeliam Christianum, quod ipse malus, tamen in aliorum uitia declamaret, simulatione sanctimoniæ. Nisi magis placet, ὁ τραγικὸς πίθηκος, id est tragica simia: quod in eadem oratione à Demosthene dictum est in Æschynem, quem simiam uocat, quod simularet probum ciuem, quum non esset. Tragicum autem, quod homo nihili splendidis uerbis uteretur. Quidam non indoctus, asscripserat hoc loco, ὁ γραικὸς ἀλιτήριος, id est Græcus impostor: quod non improbarim, si modo ἀλιτήριος in eo significatu reperitur apud Græcos. Illud de triuio.] Subaudi, dicunt. De triuio sumptum dicitur, quod est uulgari sermone iactatum. Vnde & triuialia dicūtur, uulgaria & protrita. Cæterum hæc uerba, Vocant impostorem, uidentur adiectitia, nec habentur in uetustissimis
B exemplaribus. Exit fama de mendacio.] Alluſit ad illud Maronis, Tam ficti pranique tenax, quàm nuncia ueri. Nam aliquando uel de nihilo ingens oritur fama. Prouincias penetrat.] Iuxta illud, Parua metu primo, mox sese attollit in auras. Viperinis coloribus.] Nam plerique serpentes maculis picti sunt. Quidam codices habebant Viperinis orbibus, ut de oculis intelligas.
4 Dentibus pumicatis.] Id est candidis ac politis. Nam pumice poliebant. Et hoc uiperinum, niueo denticulo letale uirus infundere. Hic aliqua cui.] Refert uerba Persij è Satyra prima in effœminatum recitatorem. Læna, genus est uestis delicatæ. Hyacinthina, id est, colore hyacinthi floris, & uenuste addidit, chorus, alludens ad choros tragœdiarum, in quibus multorum una uox est. Iunguntur nostri ordinis.] Id est, qui sunt eiusdem instituti. Sentit autem de clericis ac monachis. Terentius: Mei loci atq; ordinis hominem. idq; Hieronymus non sine allusione dixisse uidetur. Vt amorem concedam.] Vt, hoc loco concedentis est, positum pro etsi, siue quamuis: sic Iuuenalis, Serui ut taceant, iumenta loquentur. Quem honoris causa nomino.] Hoc solenniter addere solent oratores, si quem in publica concione nominassent. Impleat nomen suum.] Apparet appellatum fuisse Lætū. Quin potius doleat.] Nihil hac correctione festiuius. Non habuit crispātes.] Mitra, barbarum capitis ornamentum. Virgilius, Mæonia mentum mitra crinemq; madentem Subnixus. Crispantes dixit, ob rugas arte inductas mitræ. Stridentes calceolos.] Vel ob ornamenta addita, uel ob soleam subere suppactam, quod pressum stridet. Nec orbes.] Videlicet oculorum. Stibium, lapis est qui adhibetur dilatandis ac pingēdis nigrore oculis. Vnde fuliginatos dixit, pro nigrefactos. Nam fuligo, nigror est adhærens è fumo. Quæ lachrymis cutem.] Id enim usu uenit fuco pictis, ut
5 lachrymæ sulcos faciant. Vnde Iuuenalis, Tandem aperit uultum, & tectoria prima reponit. Viuens mortua est.] Hic palam distinxit hanc partē à superioribus: uulgus enim sic accipit: Vidua quę in delicijs est uiuens, ea mortua est: cum sit sensus, Vidua quæ deliciose uiuit, uiuens non uiuit: sicut in Annotationibus nostris indicauimus. Quorundam hominum.] Locus est apud Paulum in prima ad Timotheum epistola capite quinto. Sed incentiua aufero.] λήνιον Græce stimulus, & λῆνος stimulo. Inde Latini, maxime Christiani, uocem hanc composuerūt, qua significant irritamenta. Hic locus diuersus habetur in exemplaribus: nonnulli scriptum habent, incentiua assero uoluptatum: nōnulli, incentiua assero esse. Ego plane legendū censeo, Incentiua aufero uoluptatū. Ætnei ignes.] Ætna mons est Siciliæ, quondam perpetuo flagrans incēdio. De quo Plinius: Mons Ætna nocturnis mirus incendijs. Multa super hoc Claudianus in raptu Proserpinæ. Vulcania tellus.] Theraſiam significat insulam, quæ sita est inter Liparam & Siciliam. Cui postea mutatum est nomē, dictaq; Hiera, id est sacra, quod sacra esset Vulcano: in ea collis est nocturnas euomens flammas.

Autor Plinius libro tertio. Non Vesevus & Olympus.] Iuxta hunc montem periit Plinius Ma- c
ior, ut in epistola quadam huius nepos describit. Est autem in Campania haud procul à Nola, quon-
dam Ætnæ more flagrans: nunc frigidus, quemadmodum & Ætna: hunc quidam Vesuuiũ uocant.
Argi.] Hunc Iuno addidit custodem uaccæ, in quam Iupiter uerterat puellam. Et propter uigi-
lantiam dictus est habere centum oculos. περὶ ὑγιεινῶν.] Id est, de salutaribus, hoc est, De tuenda
corporis sanitate. Id opus Galeni extat, ac iam dudum in manibus est Thomæ Linacro medico Bri-
tanno, uiro undecunq; doctissimo, breui (ut spero) Latinum proditurũ. Est eodem titulo liber Pauli
Æginetæ, quem Gulielmus Copus Basilienſis traduxit. Est & Plutarchi, quem nos nuper uertimus.
Pituita.] Humor est superuacaneus, qui in senibus abundat ob inopiam caloris, qui huiusmodi
concoquere solet. Vetera uina.] Quoniam ea maxime calefaciunt, etiam Varrone teste. Cu
ius finis est.] Comœdia speculum est humanæ uitæ. Itaq; comicus hoc agit, ut ætatum, sexus, condi-
tionis omnis, affectus & ingenium repræsentet. Sine Cerere & Libero.] Id est, absq; cibo & po-
tu. Est in Eunucho Terentiana. Bonum est uinum non bibere.] Hic locus est in epistola Pauli ad
Romanos: quanquam hunc diuus Hieronymus sancte quidem ac salubriter, sed tamẽ uiolenter, de
torsit aliorsum quàm Paulus scripsit. Sentit enim illic Apostolus, per se non esse malum uesci carni-
bus, aut bibere uinum, sed offendiculum ubiq; uitandum. Similiter & eum locũ qui sequitur, de esu
olerum, detorsit ad suum usum. Nec enim Paulus illic loquit de infirmitate, qua procliues sumus ad
libidinem, sed de opinione, qua putat aliquis sibi non licere uesci carnibus, cum nefas non sit. Ma 7
lo apud te, &c.] Malo uideri parum uerecunde loqui, quàm ea tacere quæ ad rem necessaria sunt.
Subtegmine impleueris.] Alluſit ad pensum puellarum texentium. nam telę pars est subtegmen.
Porrò pensum calatho imponebant. Sta, iuxta Hieremiam.] Retulit quod est Hieremiæ capite
sexto: State super uias, & uidete & interrogate de semitis antiquis, quæ sit uia bona, & ambulate in
ea, & inuenietis refrigerium animabus uestris. Comede similam & oleum.] Alluſit ad locũ, qui
est Exodi capite uigesimonono: Tolle uitulum de armento, & arietes duos, immaculatos, panesq;
azymos, & cruſtulam absq; fermento, quæ conspersa sit oleo, lagana quoq; azyma oleo lita. Ve
stire cum Ioseph.] Respexit ad id quod legitur Geneſis trigesimoseptimo: Israel autem diligebat Io-
seph supra omnes filios, eo quod in senectute genuisset eum, fecitq; ei tunicam polymitam. Polymi-
tam uocat uestem uersicolorẽ, & pluribus rextam licijs. nam πολὺ Græce, multũ significat, & μίτος
filum. Perforentur aures tuæ.] Respexit ad hoc, quod delicatæ matronæ ex auribus perforatis
suspendunt baccas & smaragdos. Iuuenalis, Et cum Auribus extersis magnos commisit elenchos.
Videtur autem alluſisse ad id quod scripsit Hieremias capite secundo: Vade, & clama in aurib. Hie- D
rusalem. Nisi mauis referre ad seruum cupientẽ ultro seruire, cuius aures iubentur perforari subula.
Exodi capite uigesimoprimo. Caue ne mendicante.] Admonet opes non quibuslibet elargien
das, sed duntaxat Christi pauperibus. Alioqui qui cognatis dant, cum non egeant, alienas opes au-
gent, cum Christus in suis membris egeat. Spadonũ exercitu.] Spadones uocantur, quibus execti 8
sunt testes. hi quondam potentibus matronis in delicijs erant. Viduarum circumferri.] Vidua, li-
bera est ab imperio mariti. Ea libertate non debet in hoc abuti, ut passim uagetur per uias. Colla-
ctaneus.] Delicato uerbo significauit æqualem. Candidulus & rub.] Nam rubor cãdori mixtus,
præcipua formæ laus est. Apparatus Neronis & Sard.] De luxu Nerõis multa Iuuenalis. Sardana
palus Assyriorum rex fuit, uoluptatum studio nobilitatus. Nuptias loquebãtur.] Apte abusus est
uerbo loquebantur, pro indicabant. Vt Cicero: Ne quitiam clamitabant. Fronte obscœna.] Ob-
scœna mihi uidetur a quopiam additũ: forte pro obscœna, legendum ob senium. Rogus propè.]
Rogus ignis, quo olim cadauera comburebãtur. Simulabitur mariti.] Significat maritũ hoc con-
silio illam ducturum, ut hæres illi sit, idq; uti consequatur, finget morbum: & condito testamento, il-
lam scribet hæredem, ut uxor prouocata exemplo, idem faciat, si contingat ægrotare. nam est & hoc
captandarum hæreditatum genus. Omne genus comœdiæ.] Nam plurima sunt genera, ut osten-
dit Donatus in præfatione Commentariorũ in Terentiũ. Mimographi.] Qui mimos scribunt, id
est uersus agendos in scena. Communes rhetorũ loci.] Aliquando dicuntur loci communes, qui 9
tractantur per effectus, ut contra luxuriã, contra stuprũ, contra odium nouercale, de his sentit hoc lo
co. Declamabunt.] Sunt complures declamationes hoc argumento, de priuigno & nouerca.
Vt uenefica. Quasi ueneno dato, morbum feceris. Si dederis, malefica.] Quasi uenenũ pro ci-
bo dederis, si contingat eũ mori. Nam maleficia dicũtur aliquando, quæ malis artibus fiunt, ut uene-
no aut incantamentis. Superstitem hospitẽ.] Sentit Heliam prophetã. Capsaces.] Vasis genus
olearij: quo uerbo & alibi usus est Hieronymus, & itẽ Cyprianus. Granũ enim tri. &c.] Alluſit ad
Euãgeliũ: Nisi granũ frumẽti. Nam Christus in Iudęa fuit occisus. uiduã, intelligit gentilitatẽ. Quę
nobis sonat.] Nobis, id est Græcè scientibus, παρακαλῶ consolor, unde & paracletus.

ANTIDOTVS

A

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Gerontiam uiduam dehortatur à digamia, hoc est, secundis nuptijs: refellens eos, qui ex uerbis di
ui Pauli probabant secundas nuptias. Epistola est cum primis erudita & eloquens. Primã partem ha
bet laudatoriam, ueluti per excursum, quo ferè solet uti. In secunda tractat argumentis rem ipsam. In
tertia rursum expatiatur in locum communem, de calamitatibus rerum humanarũ. Sed mirũ, q̃ scitè
utranq; digressionem ad propositum argumentum accommodat, optimus artifex.

HIERONYMVS AD GERONTIAM VIDVAM DE MONOGAMIA

1 IN uetere uia, nouam semitam quærimus, & in antiqua detritaq; materia, ru-
dem artis excogitamus elegantiam: ut nec eadem sint, & eadem sint. Vnum
iter, & perueniendi quò cupias, multa compendia. Sæpe ad uiduas scripsi-
mus, & in exhortationẽ earum multa de scripturis sanctis exempla repeten-
tes, uarios testimoniorũ flores in unam pudicitiæ coronam texuimus. Nunc ad Geron-
tiam nobis sermo est, quæ quodam uaticinio futurorum, ac dei præsidentis auxilio, no-
men accepit. Quam auiæ, matris, amitæq; probatarum in Christo fœminarũ, nobilis tur
2 ba circumstat: quarũ auia Metronia, per quadraginta annos uidua perseuerans, Annam
nobis Phanuelis de Euangelio retulit. Benigna mater, quartum & decimum uiduitatis
implens annum, centenario uirginum choro cingitur. Soror Celerini patris Gerontia,
quæ paruulam nutriuit infantem, & in suo natam suscepit gremio: per annos uiginti ma
riti solatio destituta: erudit neptẽ, docens quod à matre didicit. Hæc breui sermone per-
strinxi, ut ostendam adolescentulam meam non præstare monogamiam generi suo, sed
B reddere: nec tam laudandam esse si tribuat, quàm omnibus execrandam, si negare ten-
tauerit: præsertim cum posthumus eius Simplicius, nomen patris referat, & nulla sit ex-
cusatio desertæ ac sine hæredibus domus, sub quorum patrocinio interdum sibi libido
blanditur: ut quod propter intemperantiã suã faciunt, uideant facere desiderio libero-
rum. Sed quid ego quasi ad retractantem loquor, cum audiam eam multos palatij pro-
cos, ecclesiæ uitare præsidio: quos certatim diabolus inflammat, ut uiduæ nostræ casti-
tatem probent, quam & nobilitas, & forma, & ętas, & opes faciunt cunctis appetibilem:
ut quanto plura sunt quæ impugnant pudicitiam, tanto uictricis maiora sint præmia?
Et quia nobis de portu egredientibus, quasi quidam scopulus opponitur, ne possimus
ad pelagi tuta decurrere, & Apostoli Pauli scribentis ad Timotheum profertur autori-
tas, in qua de uiduis disputans, ait: Volo autem iuniores nubere, filios procreare, ma-
tresfamiliâs esse, nullam occasionem dare aduersario, maledicti gratia. Iam enim quæ-
3 dam abierunt retro post satanam: oportet primum sensum tractare præcepti, & om-
nem loci huius continentiam discutere, atque ita Apostolicis uestigijs insistentem, ne
transuersum quidem, ut dici solet, unguem in partem alteram declinare. Supra scri-
pserat, qualis uidua esse deberet, unius uiri uxor, quæ liberos educauit, quæ in bonis
operibus habuit testimonium, quæ tribulatis de sua substantiola subministrauit, cuius
spes deus est, & quæ permanet in obsecratione, & orationibus nocte ac die. Post quæ
iungit contraria: Quæ autem in delicijs est, uiuens mortua est. Statimq; infert, ut disci-
pulum suum muniat omni arte doctrinæ: Adolescentiores autem uiduas deuita, quæ
quum lasciuierint in Christo, nubere uolunt: habentes damnationem, quod primam
fidem irritam fecerunt. Propter has igitur, quæ fornicatæ sunt in iniuriam uiri sui Chri
sti (hoc enim καταστρηνιάσωσιν Græcus sermo significat) uult Apostolus alterum ma-
trimonium: præferens digamiam fornicationi, secundum indulgentiã duntaxat, non se
cundum imperiũ. Simulq; singula testimonij uerba tractanda sunt. Volo, inquit, adole-

ſcentulas nubere. Cur quæſo? quia nolo adoleſcẽtulas fornicarĩ. Procreare filios. Quam c
ob cauſam? Ne metu partus ex adulterio filios necare coganẽt. Matres familiâs eſſe. Quare
obſecro? quia multo tolerabilius eſt digamã eſſe, q̃ ſcortũ: & ſecundũ habere uirũ, q̃ plu
res adulteros. In altero enim, miſeriarũ conſolatio: in altero, pœna peccati eſt. Sequitur:
Nullam occaſionẽ dare aduerſario maledicti gratia: in quo breui accinctoq; præcepto,
multa ſimul monita continentĩ. Ne propoſitũ uiduæ exquiſitior cultus infamet. Ne ocu-
lorũ nutibus & hilaritate uultus, iuuenũ poſt ſe greges trahat. Ne aliud uerbo, aliud ha-
bitu polliceaĩ, & conueniat ei uerſiculus ille uulgatus: Riſit, & arguto quiddam promi-
ſit ocello. Atq; ut omnes nubendi cauſas breui ſermone cõcluderet, cur hoc præcepiſſet 4
oſtendit, dicens, Iam enim quædã abierũt retro poſt ſatanã. Ideo ergo ſecunda, & (ſi ne-
ceſſe eſt) tertia incontinẽtibus aperit matrimonia: ut à ſatana abſtrahat, ut magis mulierẽ
qualicunq; uiro iunctã ſciat eſſe, q̃ diabolo. Sed & ad Corinthios tale quid loquiĩ: Dico
aũt innuptis & uiduis, bonũ eſt illis, ſi ſic permanſerint ut ego: ſi autẽ non ſe continent,
nubant: melius eſt enim nubere, q̃ uri. Cur Apoſtole? Statim intulit, quia peius eſt uri: a-
lioqui abſolutũ bonum eſt, & ſine comparatione peioris, eſſe quod Apoſtolus eſt, id eſt
ſolutũ non ligatum: nec ſeruũ, ſed liberũ: cogitantem ea quæ dei ſunt, nõ ea quæ uxoris.
Et protinus in conſequẽtibus: Mulier, inquit, alligata eſt uiro, q̃ diu uir eius uiuit: quod
ſi dormierit uir eius, libera eſt: cui uult nubat, tantũ in domino. Beatior autem erit, ſi ſic
permanſerit, ſecundum conſilium meũ: puta autẽ ꝙ & ego ſpiritũ dei habeam. Et in hoc
idem ſenſus eſt, quia idem ſpiritus: diuerſæ epiſtolæ, ſed unus autor epiſtolarũ. Viuente
uiro, mulier alligata eſt, & mortuo, ſoluta. Ergo matrimoniũ uinculũ eſt, & uiduitas ſo-
lutio. Vxor alligata eſt uiro, & uir uxori alligatus eſt: intantũ ut ſui corporis nõ habeant
poteſtatem. & alterutrũ debitum reddant: nec poſſint habere pudicitiæ libertatẽ, qui ſer
uiunt dominatui nuptiarũ. Quodq; addidit, Tantum in domino: amputat ethnicorum
coniugia, de quibus & in alio loco dixerat, Nolite iugũ ducere cum infidelibus. Quæ e-
nim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Aut quæ ſocietas luci cum tenebris? Quæ con D
uentio Chriſti cum Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Qui conſenſus templo dei
cum idolis? Ne ſcilicet aremus in boue & aſino, ne tunica nuptialis uario ſit texta ſubteg
mine. Extemploq; tollit quod conceſſerat, & quaſi pœniteat eum ſententiæ ſuæ, retrahit:
Beatior erit, ſi ſic permanſerit, ſuiq; hoc magis eſſe conſilij. Quod ne contemnaĩ ut ho-
minis: ſpiritus ſancti autoritate confirmat, ut non indulgens homo fragilitati carnis hu
manæ, ſed in Apoſtolo ſpiritus ſanctus præcipiens audiaĩ. Nec ſibi in eo annorũ puella-
rium debet uidua blandiri, ꝙ non minus ſexagenariã eligi præcipit: neq; enim innuptas
uel iuuenculas cogit ut nubant, qui de nuptiis quoq; loquiĩ: Tempus breue eſt: ſupereſt
ut & qui habent uxores, ſic ſint quaſi nõ habeãt: ſed de his uiduis diſputat, quæ ſuorum
nutriunt alimentis, quæ filiorum & nepotũ ceruicibus imponunt. Quibus imperat, ut
diſcant domũ ſuam colere, & remunerari parentes, ſufficiẽter eis tribuere, ut nõ grauet
eccleſia, ut poſſit certis uiduis miniſtrari. De quibus ſcriptũ eſt, Honora uiduas, quæ ue
ræ uiduæ ſunt: hoc eſt, quæ omni ſuorum auxilio deſtitutæ, quæ manibus ſuis laborare
non poſſunt, quas paupertas debilitat, ætasq; conficit, quibus deus ſpes eſt, & omne o-
pus oratio. Ex quo datur intelligi, adoleſcentulas uiduas, exceptis his quas excuſat infir-
mitas, uel ſuo labori, uel liberorũ ac propinquorum miniſterio delegari. Honor autem
in præſentiarum, uel pro eleemoſyna, uel pro munere accipitur, ut eſt illud: Presbyteri
duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in uerbo & doctrina. Et in Euan
gelio dominus diſſerit mãdatum legis, in quo dicitur, Honora patrem tuum & matrem
tuam: non in uerborum ſono, qui inopiam parentum, caſſa poteſt adulatione fruſtrari,
ſed in uictus neceſſarijs adminiſtrandis debere intelligi. Iubente enim domino, ut filij
alerent parentes pauperes, & redderent beneficia ſenibus, quæ paruuli acceperant: ſcri
bæ & phariſæi è contrario docebant filios, ut parentibus reſponderent: Corban, hoc eſt
donum quod altari pollicitus ſum, & in templi dona promiſi, ſi tu à me acceperis cibos,

uertetur

A uertetur in tuũ refrigeriũ. Atq; ita fiebat, ut egentib. patre & matre, ſacrificiũ offerrent fi
lij, quod ſacerdotes ſcribæq; conſumerẽt. Si ergo Apoſtolus pauperes uiduas (eas tamẽ
quæ adoleſcẽtulæ ſunt, & nulla debilitate frangunt) cõgit ſuis manib. laborare, ne graue
tur eccleſia, & poſsit anus uiduas ſuſtẽtare: qua excuſatione utẽt quæ opib. mũdi affluit,
quę poteſt etiã alijs miniſtrare, & de iniquo mãmona ſibi facere amicos, qui poſsint eam
in ęterna tabernacula recipere? ſimulq; cõſidera, ꝙ uidua nõ eligaĩ, niſi unius uiri uxor,
& nos putabamus ſacerdotũ hoc tantũ eſſe priuilegiũ, ut non admittaĩ ad altare, niſi qui
unam habuerit uxorẽ. Non ſolum enim ab officio ſacerdotij digamus excludiĩ, ſed & ab
eleemoſyna eccleſiæ, dum indigna putaĩ ſtipe, quæ ad ſecũda cõiugia deuoluta eſt. quan
quam lege ſacerdotali teneaĩ & laicus, qui talem præbere ſe debet, ut poſsit eligi in ſacer
dotiũ. Non enim eligiĩ, ſi digamus fuerit. Porrò eligunt ex laicis ſacerdotes. Ergo & lai-
cus teneĩ mandato, per quod ad ſacerdotiũ peruenĩ. Aliud eſt quod uult Apoſtolus, ali-
ud quod cogiĩ uelle. Vt concedat ſecunda matrimonia, meæ eſt incontinẽtiæ, non illius
uoluntatis. Vult omnes eſſe ſicut ſeipſum, & ea cogitare quę dei ſunt, & ſolutos nequaq̃
ultra alligari. Sed ſi labentes per incontinentiã ad barathrũ ſtupri uiderit peruenire, di-
gamiæ porrigit manũ, ut cũ una magis q̃ cum pluribus uolutenĩ. Quod nequaq̃ ut ama-
rè dictum, & contra Apoſtoli regulam, ſecundus nuptiator exaudiat. Duę enim ſunt A-
poſtoli uoluntates: una qua præcipit, Dico autem innuptis & uiduis, bonũ eſt illis, ſi ſic
permanſerint, ſicut ego. Altera qua indulget, Si autem non ſe continent, nubant: melius
eſt enim nubere, quàm uri. Primum quid uelit, deinde quid cogatur uelle, demonſtrat.
Vult nos permanere poſt nuptias, ſicut ſeipſum: & propoſitæ beatitudinis, Apoſtolicũ
tradit exemplum. Sin autem nos uiderit nolle quod ipſe uult, incontinentiæ noſtræ tri-
buit indulgentiam. Quam è duabus eligimus uoluntatem, quod magis uult, & quod per
ſe bonum eſt, an quod mali comparatione fit leuius, & quodam modo nec bonum eſt,
B quia præfertur malo? Ergo ſi eligimus quod Apoſtolus non uult, ſed uelle compellitur,
imò acquieſcit deteriora cupientibus, non Apoſtoli, ſed noſtram facimus uoluntatem.
Legimus in Veteri teſtamento, Semel maritatas filias ſacerdotum, ſi uiduæ fuerint, ue-
ſci debere de ſacerdotalibus cibis, mortuisq; ſic à patre exhibendum inferiarũ officium.
5 Sin autem alios uiros acceperint, alienas eas à patre & à ſacrificijs fieri, & inter externas
debere deputari. Quod quidem obſeruat & gentilitas, in condemnationẽ noſtri, ſi hoc
non exhibeat ueritas Chriſto, quod tribuit mendacium diabolo, qui & caſtitatem repe-
rit perditricem. Hierophanta apud Athenas euiratur, & æterna debilitate fit caſtus. Fla-
men unius uxoris ad ſacerdotium admittitur: Flaminica quoq; unius mariti eligiĩ uxor.
6 Ad tauri Aegyptij ſacra ſemel maritus aſſumitur. Vt omittam uirgines Veſtæ & Apolli
nis, Iunonisq; Achiuæ & Dianæ ac Mineruæ, quæ perpetua ſacerdotij uirginitate mar-
ceſcunt: ſtringam breuiter reginam Carthaginis, quæ magis ardere uoluit, quàm Hiar-
bæ regi nubere: & Haſdrubalis uxorem, quæ apprehenſis utraq; manu liberis, in ſubie-
ctum ſe præcipitauit incendium, ne pudicitiæ damna ſentiret: & Lucretiam, quæ amiſ-
ſa gloria caſtitatis, noluit pollutæ conſcientiæ ſuperuiuere. Ac ne multa longo ſermone
contexam, quæ potes de primo contra Iouinianum uolumine ad ædificationem tuam
ſumere: unum tantum, quod in patria tua geſtum eſt, repetam, ut ſcias pudicitiam etiam
7 barbaris ac feris & ſanguinarijs gentibus eſſe uenerabilem. Gens Teuthonum ex ulti-
mis Oceani atq; Germaniæ profecta littoribus, omnem Galliam inundauit: ſæpiusq; cæ
ſis Romanis exercitibus apud Aquas Sextias Mario pugnante, ſuperata eſt. Quorum tre
centæ matronæ, quum alijs ſe uiris captiuitatis conditione tradendas eſſe didiciſſent,
primum conſulem deprecatæ ſunt, ut templo Cereris ac Veneris in ſeruitium traderen-
tur. Quod quum non impetrarent, ſubmouente eas lictore, paruulis cæſis liberis, mã-
ne mortuæ ſunt repertæ, ſuffocatis laqueo faucibus, & mutuis complexibus ſe tenentes.
Quod igitur barbaræ caſtitati non potuit inferre captiuitas, hoc matrona nobilis faciet?
& experietur alterum uirum, quæ priorem aut bonum perdidit, aut malum experta eſt,

ut rursum contra iudiciũ dei facere nitatur? Quod si statim secundum perdiderit, sortie c
tur & tertium? & si ille dormierit, in quartum quintumq; procedet, ut nihil sit quo à me
retricibus differat? Omni ratione uiduæ prouidendum est, ne castitatis primos excedat
limites. Quos si excesserit, & uerecundiam ruperit matronalem, in omnem debacchabi
tur luxuriam, ita ut prophetam mereaẽ audire dicentẽ: Facies meretricis facta est tibi: im
pudorata facta es tu. Quid igitur? Damnamus secunda matrimonia? Minime, sed prima
laudamus. Abijcimus de ecclesia digamos? Absit, sed monogamos ad continentiam pro
noeamus. In arca Noe non solum munda, sed & immunda fuerunt animalia. Habuit ho
mines, habuit & serpentes. In domo quoq; magna uasa diuersa sunt: alia in honorẽ, alia
in contumeliam. Est crater ad bibendum, est & matula ad secretiora naturæ. Nam cum
in semente terræ bonæ centesimum & sexagesimũ & trigesimũ fructum Euangelia do-
ceant, & centenarius pro uirginitatis corona primũ gradum teneat: sexagenarius pro la
bore uiduarũ in secundo sit numero: tricenarius fœdera nuptiarũ, ipsa digitorũ coniun
ctione testetur, digamia in quo erit numero? Imò extra numerũ. Certe in bona terra nõ 8
oritur, sed in uepribus, & spinetis uulpiũ, quæ Herodi impijssimo comparanẽ, ut in eo
se putet esse laudabilem, si scortis melior sit, si publicarum libidinũ uictimas superet, si
uni sit prostituta, nõ pluribus. Rem dicturus sum incredibilem, sed multorũ testimonijs
approbabo. Ante annos plurimos, cum in chartis ecclesiasticis iuuarẽ Damasum Roma
næ urbis episcopum, & oriẽtis atq; occidentis synodicis consultationibus respondere,
uidi duo inter se paria, uilissimorũ è plebe hominum comparata, unum qui uiginti sepe
lisset uxores, alteram quæ uicesimum secundum habuisset maritum, extremo sibi, ut ipsi
putabant, matrimonio copulatos. Summa omniũ expectatio, uirorum pariter ac fœmi-
narum: post tantas rudes, quis quem prius efferret. Vicit maritus, & totius urbis populo 9
confluente, coronatus & palmam tenens adoreamq;, per singulos sibi acclamãtes, uxo-
ris multinubæ feretrũ præcedebat. Quid dicemus tali mulieri? Nempe illud, quod domi d
nus Samaritanę: Vigintiduos habuisti maritos, & iste à quo sepelieris, non est tuus. Itaq;
obsecro te religiosa in Christo filia, ut testimonia ista nõ noueris, quib. incontinẽtibus,
& miseris subueniẽ, sed illa potius lectites, quib. pudicitia coronaẽ. Sufficit tibi quod pri
mum perdidisti uirginitatis gradum, & per tertiũ ueniẽsti ad secundum, id est per officiũ
coniugale ad uiduitatis continentiã. Extrema, imò abiecta, ne cogites, nec aliena & lon-
ge posita exempla perquiras. Habes auiam, matrẽ, & amitam: quarum tibi abundans imi-
tatio atq; doctrina, & præcepta uiuendi, norma uirtutũ est. Si enim multæ in coniugio,
uiuentibus adhuc uiris, intelligunt illud Apostoli: Omnia licent, sed non omnia expedi-
unt, & castrant se propter regna cœlorum, uel à secunda natiuitate post lauacrũ ex con-
sensu, uel post nuptias ex ardore fidei, cur uidua quæ iudicio dei uirũ habere desijt, non
illud lætabunda cõgeminet: Dominus dedit, dominus abstulit, & oblatam occasionem
arripiat libertatis, ut sui corporis habeat potestatem, nec rursum ancilla fiat hominis? Et
certe multo laboriosius est, non frui eo quod habeas, q̃ desiderare quod amiseris. Vnde
& uirginitas in eo facilior est, q̃ carnis incentiua nõ nouit, & uiduitas in eo sollicitior,
quod præteritas animo recolit uoluptates: maxime si se uirũ putet perdidisse, nõ prę-
misisse: quorum alterũ doloris, alterum gaudij est. Primi hominis creatura nos doceat, plu
res nuptias refutare. Vnus Adam & una Eua, imò una ex eo costa separaẽ in fœuinam. 10
Rursumq; quod diuisum fuerat, nuptijs copulatur, dicẽte scriptura: Erunt duo in carnẽ
unam, non in duas, nec in treis. Propter quod relinquet homo patrem & matrem, & ad
hærebit uxori suæ, certe non uxoribus. Quod testimonium Paulus edisserens, ad Chri-
stum refert, & ad ecclesiam, ut primus Adam in carne, secundus in spiritu monogamus
sit. Sit una Eua, mater cunctorũ uiuentium, & una ecclesia parens omniũ Christianorũ.
Sicut illam maledictus Lamech in duas diuisit uxores, sic hãc hæretici in plures ecclesias
lacerãt, quæ iuxta Apocalypsim Ioãnis, synagogæ magis diaboli appellandæ sunt, q̃ Chri
sti cõciliabula. Legimus in Carminũ libro: sexaginta sunt reginę, & octoginta cõcubinę,
& ado

A & adolescentulæ, quarũ non est numerus. Vna est colũba mea, perfecta mea: una est ma
tri suæ, electa genitrici suæ. Ad quã scribit idẽ Ioannes epistolã: Senior electæ dominæ,
& filijs eius. Sed & in arcã quam Petrus apostolus sub typo interpretatur ecclesiæ, Noe
cum tribus filijs, singulas, non binas uxores introduxit. Etiã de immũdis animalibus bi-
na sumuntur, masculus & fœmina, ut ne in bestijs quidem, serpẽtibusq;, crocodilis ac la
certis, digamia habeat locũ. Quod si de immũdis septena ponũtur, id est, imparia, & in
hoc uirginitatis ac pudicitiæ palma monstratur. Egressus enim de arca Noe, deo uicti-
mas immolauit: non utiq; de pari, sed de impari numero, quia alterũ fœtibus atq; cõiu-
gio, alterũ sacrificio præparatũ est. At patriarchæ nõ singulas habuerũt uxores. Imò &
cõcubinas habuere plurimas. Et, ne hoc parũ sit: Dauid multas, & Solomon habuit in-
numerabiles. Iudas ad Thamar, quasi ad scortũ ingreditur. Et iuxta occidentẽ literam,
Osee propheta nõ solũ meretrici, sed etiã adulteræ copulatur. Quod si & nobis iure cõ-
ceditur, adhinniamus ad omnes fœminas, & in exemplũ Sodomæ & Gomorrhæ, ab ul-
timo die deprehẽdamur uendentes & emẽtes, nubẽtes & nuptui tradẽtes, & tũc sit finis
cõiugij, quãdo terminus uitæ. Quod si & post diluuiũ, & ante diluuiũ uiguit ista senten
tia: Crescite & multiplicamini, & replete terram: quid ad nos, in quos fines seculorũ de-
currerũt, quibus dicitur: Tempus breue est, & iam securis ad radices arborũ posita est,
quæ syluã legis & nuptiarũ euangelica castitate succidat? Tempus amplexãdi, & tempus
lõge fieri ab amplexibus. Hieremias captiuitate propinqua, uxorẽ prohibetur accipere.
Ezechiel in Babylone: mortua est, inquit, uxor mea, & apertũ est os meũ. Nec ducturus
uxorẽ, nec ille qui duxerat, possunt in opere cõiugali libere prophetare. Olim gloriæ e-
rat illũ audire uersiculũ: Filij tui sicut nouellæ oliuarũ, in circumitu mẽsæ tuæ: & uideas
filios filiorũ tuorũ. Nunc de cõtinentibus dicitur: Qui adhæret domino, unus spiritus
est. Et, adhæsit anima mea post te, me susceptit dextera tua. Tunc oculũ pro oculo, nunc
uerberanti maxillã, præbemus & alterã. Illo tempore bellatoribus dicebatur, Accingere
B gladio tuo super femur tuũ potẽtissime: modo audit Petrus, Conde gladiũ tuũ in uagi-
11 nam: qui enim gladio percutit, gladio morietur. Hæc dicimus non separantes legem &
euangeliũ, ut Marcion calumniatur, sed unũ atq; eundẽ suscipientes deum, qui pro ua-
rietate temporũ atq; causarũ principium & finis, serit, ut metat: plantat, ut habeat quod
succidat. Iacit fundamentũ, ut ædificationi, cõsummato seculo, culmen imponat. Alio-
qui si ad sacramẽta ueniamus & futurorũ typos, non nostro arbitrio, sed Apostolo dis-
serẽte: Agar & Sara, uel mons Sina & Sion, duo testamẽta significãt. Lia lippiẽtibus ocu
12 lis, & Rachel quã Iacob amabat plurimũ, synagogã eccleſiãq; testanẽ. Vnde & Anna pri
us sterilis, Fenẽnę ubertate fœcũdior est. Licet & Monogamia nos Isaac & Rebecca præ
cesserit, cuius solius partus dñi reuelatio est. Nec ulla alia fœminarũ deũ per seipsam cõ-
sulit. Quid loquar de Thamar, quæ Esron & Phares geminos fudit infantes? In quorum
natiuitate diuisa maceria, duos populos separauit: Et ligata manus coccino, cõsciẽtiã Iu-
dæorũ iam tũc Christi passione respersit. Ac de scorto prophetico, cuius similitudo uel
ecclesiã significat de gentibus cõgregatã, uel (quod ipsi loco magis conuenit) synago-
gã primũ assumptã de idololatris per Abrahã & Moysen: Deinde post adulteriũ, & ne-
gationẽ saluatoris, sedentẽ plurimo tempore sine altari, sacerdotibus ac prophetis, & ui
ri pristini cõsortiũ præstolantẽ, ut postq̃ subintrauerit plenitudo gentiũ, tunc omnis Is-
rael saluus fiat. Quasi in breui tabella latissimos terrarũ situs ostẽdere uolui, ut pergam
ad alias quæstiunculas, quarũ prima de Annæ cõsilio est. Sola ne perpetua mœrẽs car-
pere iuuẽta? Nec dulceis natos, Veneris nec prę̃mia noris? Id cinerẽ, aut manes credis
curare sepultos? Cui breuiter respõdeat ipsa quæ passa est: Tu lachrymis euicta meis,
tu prima furentẽ His germana malis oneras, atq; obijcis hosti. Nõ licuit thalami exper
tem sine crimine uitam Degere more feræ, taleis nec tangere curas. Nõ seruata fides ci
neri, pmissa Sicheio. Proponis mihi gaudia nuptiarũ, ego tibi opponã, pyrã, gladiũ, &
incẽdiũ. Nõ tantũ boni est in nuptijs qd̃ speramus, quãtũ mali, qd̃ accidere potest, & ti-

mendum est. Libido transacta semper sui relinquit pœnitudinẽ, nunq̃ satiat, & extincta c
redaccẽdit. Vsu crescit, & deficit: nec rationi paret, quę impetu ducit. Sed dices: Amplæ
opes & dispensatio rei familiaris egẽt autoritate uiri. Scilicet perierũt domus cœlibũ, &
nisi cũ seruulis tuis ipsa seruieris, familiæ tuæ imperare non poteris. Auia tua, mater &
amita, nónne autoritatis pristinæ, honorisq; maioris sunt, dum eas & tota prouincia, &
ecclesiarũ principes suspiciũt? Ergo milites & peregrinantes, sine uxoribus sua hospitio
la non regunt? & nec inuitant ad cõuiuia, nec inuitantẽ? Quasi non possis probatę ætatis
habere famulos, uel libertos, in quorũ nutrita es manibus, qui præsint domui, ad publi-
cũ respondeant, tributa persoluant: qui te suspiciant, ut patronã, diligant, ut alumnã, ue-
nerentẽ, ut sanctã. Quære primũ regnũ dei, & hæc omnia adijcientur tibi. Si de ueste cogi-
taueris, lilia tibi de euangelio proponunt. Si de cibo, remitteris ad aues quæ non serunt,
neq; metũt, & pater tuus cœlestis pascit illas. Quantæ uirgines & uiduæ absq; ulla sorde
rumoris, suam substantiolã gubernarũt? Caue ne iungaris adolescentulis, ne his adhæ-
reas, propter quos Apostolus cõcedit secunda matrimonia, & sustineas in media tran-
quillitate naufragiũ. Si Timotheo dicit: Adolescentiores uiduas deuitã. Et iterum: Ama
anus, ut matres, adolescẽtulas, ut sorores cum omni castitate, quare tu me cõmonentem
non audias? Fuge personas, in quibus potest malæ cõuersationis esse suspicio, nec para-
tum habeas illud è triuio, sufficit mihi cõscientia mea, non curo quid de me loquantur ho
mines. Et certe Apostolus prouidebat bona, non tantũ corã deo, sed etiã corã hominibus, ne per illũ nomẽ dei blasphemaretur in gẽtibus. Habebat utiq; potestatẽ sororẽ mulie
rem circũducendi, sed nolebat se iudicari ab infideli cõsciẽtia. Et quũ posset de euãgelio 13
uiuere, diebus ac noctibus laborabat manibus suis, ne quẽ grauaret credentiũ. Si scãda-
lizat, inquit, esca fratrẽ, in æternũ carnẽ non mãducabo. Dicamus & nos: Si scandalizat
soror, uel frater, non unũ & alterũ, sed totã ecclesiã, nec sororẽ uidebo, nec fratrẽ. Me-
lius est rem familiarẽ minui, q̃ salutẽ animæ perire. Melius est amittere, quod (uelimus,
nolimus) aliquãdo periturũ est. Melius est sponte dimittere, q̃ id amittere, pro quo om D
nia dimittẽda sunt. Quis nostrũ, non dicam cubitũ, quod enorme est, sed unius unciolæ
decimã partẽ adijcere potest ad staturã suã? Et soliciti sumus quid mãducemus, aut quid
bibamus? Ne cogitemus ergo de crastino. Sufficit diei malitia sua. Iacob fratrẽ fugiens,
magnis in patris domo diuitijs derelictis, nudus pergit in Mesopotamiã, & ut nobis for
titudinis præberet exemplũ, lapide capiti supposito, uidit scalã ad cœlũ usq; subrectam,
& dominũ innitentẽ super eam, per quam ascendebant angeli, & descendebant, ut nec
peccator desperet salutẽ, nec iustus de sua uirtute securus sit. Atq;, ut multa præteream
(neq; enim tempus est, ut assumpti testimonij omnia edisserã) post annos uiginti diues
dominus, & pater ditior, qui dudum Iordanem in baculo transierat, cum tribus turmis
gregum in patriam reuertitur. Apostoli toto orbe peregrini, non æs in zona, non uir-
gam in manu, non caligas habuere in pedibus, & tamen dicere poterant: Nihil haben-
tes, & omnia possidentes. &, Aurum et argentum non est nobis, quod autem habemus,
hoc tibi damus: in nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula. Non enim erant di-
uitiarum sarcina prægrauati, & ideo stantes cum Helia in foramine petræ, per angustias
acus transire poterant, & posteriora domini contemplari. Nos uero ardemus auaricia,
& contra pecunias disputantes, auro sinum expandimus, nihilq; nobis satis est. Et illud,
quod de Megarensibus dicitur, iure miseris coaptari potest: Aedificant quasi semper
uicturi: uiuunt quasi altera die morituri. Et hæc facimus, quia domini uerbis non cre-
dimus, & quia ætas optata cunctis non uiciniam mortis, quæ debetur mortalibus le-
ge naturæ, sed cassa spe, annorum nobis spatia pollicetur. Nemo enim tam fractis uiri-
bus, & sic decrepitæ senectutis est, ut non putet se unum adhuc annum esse uicturum.
Vnde subrepit obliuio conditionis suæ, ut terrenum animal, & iam iamq; soluendum
erigatur in superbiam, & animo cœlum teneat. Verum quid ago? Fracta naui de mer- 14
cibus disputo. Qui tenebat, de medio fit, & non intelligimus Antichristum appro-
pinquare

A pinquare, quẽ dñs Iesus Christus interficiet spiritu oris sui. Væh prægnantibus, & nutri
entibus in illa die: quorũ utrũq; de fructibus nuptiarũ est. Præsentiũ miseriarũ pauca per
currã. Quod rari hucusq; residemus, non nostri meriti, sed dñi misericordiæ est. Innu-
merabiles & ferociss imæ nationes, uniuersas Gallias occuparunt. Quicquid inter alpes
& Pyrenæũ est, quod Oceano & Rheno includitur, Quadus, Vuandalus, Sarmata, Ha-
15 lani, Gipedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemani, & (ó lugenda respublica) ho-
16 stes Pannonij uastarunt. Etenim Assur uenit cum illis. Magontiacũ nobilis quondã ciui
tas, capta atq; subuersa est, & in ecclesia multa hominũ milia trucidata. Vangiones lon-
17 ga obsidione deleti. Remorũ urbs præpotens, Ambiani, Attrebatæ, extremiq; hominũ
18 Morini, Tornacus, Nemetes, Argentoratus, translati in Germaniã. Aquitaniæ, nouẽq;
populorũ, Lugdunensis & Narbonensis prouinciæ, præter paucas urbes populata sunt
cuncta. Quas & ipsas foris gladius, intus uastat fames. Non possum absq; lachrymis To
losæ facere mentionẽ, quæ ut hucusq; non rueret, sancti episcopi Exuperij merita præ-
stiterunt. Ipsæ Hispaniæ iam iamq; perituræ, quotidie cõtremiscunt, recordantes irru-
ptionis Cimbricæ, & quicquid alij semel passi sunt, illæ semper timore patiuntur. Cæte-
ra taceo, ne uidear de dei desperare clementia. Olim à mari Pontico, usq; ad alpes Iulias,
non erant nostra, quæ nostra sunt. Et per annos triginta, fracto Danubij limite, in me-
dijs Romani imperij regionibus pugnabatur. Aruerunt uetustate lachrymæ. Præter pau
cos senes, omnes in captiuitate & obsidione generati, non desiderabant, quam non no
uerant libertatẽ. Quis hoc credet? Quæ digno sermone historiæ cõprehẽdent? Romam
in gremio suo, non pro gloria, sed pro salute pugnare? Imò ne pugnare quidẽ, sed auro
& cuncta supellectile uitã redimere? Quod non uitio principũ, q̃uel religiosissimi sunt,
sed scelere semibarbari accidit proditoris, qui nostris cõtra nos opibus armauit inimi-
19 cos. Aeterno quondã dedecore Romanũ laborabat imperiũ, quod Gallis cuncta uastan
tibus, fusoq; apud Alliã exercitu, Romã Brennus intrauit. Nec pristinã poterat abolere
B ignominiã, donec & Gallias genitale Gallorũ solum, & Gallogræciã, in qua cõsederant
orientis occidentisq; uictores, suo imperio subiugasset. Hannibal de Hispaniæ finibus
20 orta tẽpestas, cum uastasset Italiã, uidit urbẽ, nec ausus est obsidere. Pyrrhũ tanta tenuit
Romani nominis reuerentia, ut deletis omnibus, è propinquo recederet loco: nec aude
bat uictor aspicere, quam regũ didicerat ciuitatẽ. Et tamẽ pro hac iniuria (non enim di-
cam superbia) quæ bonos exitus habuit: alter toto orbe fugitiuus, tandẽ Bithynię mor-
tem ueneno reperit. Alter reuersus in patriã, in suo regno occubuit. Et utriusq; prouin-
ciæ, populi Romani uectigales sunt. Nunc ut omnia prospero fine eueniant, præter no-
stra quæ amisimus, non habemus quod uictis hostibus auferamus. Potentiam Romanæ
21 urbis, ardens poeta describens ait: Quid satis est, si Roma parũ est? Quod nos alio mu-
temus elogio. Quid saluũ est, si Roma perit? Non mihi si linguæ centũ sint, oraq; centũ,
Ferrea uox, omnes captorũ dicere pœnas, Omnia cæsorũ percurrere nomina possim.
Et hæc ipsa quæ dixi, periculosa sunt, tam loquẽtibus, q̃ audiẽtibus, ut ne gemitus quidẽ
liber sit: nolentibus, imò nec audentibus nobis flere, quæ patimur. Responde mihi cha-
rissima in Christo filia, inter ista nuptura es? Quę acceptura uirũ, cedo? fugiturũ, an pug-
naturũ. Quid utrũq; sequaṫ intelligis. Et pro Fescennino carmine terribilis tibi rauco so
nitu buccina cõcrepabit, ut quas habes pronubas, habeas fortè lugẽtes. Aut quibus deli
cijs affluas, quę possessionũ tuarũ reditus perdidisti, quę obsessam familiolã tuã, morbo
& fame cernis cõtabescere? Sed absit, ut de te talia sentiam, ut siniſtrũ suspicer de ea, quæ
suam domino animã cõsecrauit. Non tam tibi, quàm sub tuo nomine alijs sum loquu-
tus, quæ ociosæ & curiosæ, atq; uerbosæ domos circumeunt matronarũ, quarum deus
uenter est, & gloria in cõfusione earum, quæ nihil aliud de scripturis, nisi digamiæ præ-
cepta nouerunt, quæ in alieno corpore, sua desideria consolantur, ut quod ipsæ fece-
runt, alias facere uideant, & malarum societate palpentur. Quarum cum impuden-
tiam & propositiones, apostolicarum sententiarum interpretatione contrieris: legito
quomodo

quomodo tibi in uiduitate seruanda uiuendum sit, librum ad Eustochium De uirginitate seruanda, & alios ad Furiam atq; Saluinam: quarum altera Probi quondam consulis nurus, altera Gildonis, qui Africam tenuit, filia est. Hic libellus De monogamia, sub nomine tuo titulum possidebit.

SCHOLIA.

IN uetere uia.] Id significat, quod in Arte poetica præcipit Horatius, ut uulgatum & à 1
multis tractatum argumentum, ita tractemus, ut nouum reddatur. Publica materies, priuati iuris erit, & cætera. Via publica est, quam Græci uocant λεωφόρον, quod populus per eam ambulet. nam λεώς Atticis populus est. Semita uia est angustior, & à publica diuertens. Ad Gerontiam.] Nomen huius fœminæ uarie scriptum reperitur in omnibus exemplaribus: quædam habent Geruntiam, quædam Gerutiam, quædam Agerochiam, alia Acherusiam. Nec magnopere pertinebat ad rem, quo nomine uocaretur, nisi quod mox subijcit, Quę quodam uaticinio futurorum, ac dei præsidentis auxilio, nomen accepit. Fortasse legendum, Gyrutiam: propter id quod mox sequitur, Quam matris, auiæ, amitæq; probatarũ in Christo fœminarum, nobilis in Christo turba circũstat. Gyrus enim circulus est. Aut Gerutiam, ut à Græco sermone ducatur, γέρας enim Græce honorem ac præmiũ significat. Aut certe Agerusiam, à Græco uerbo ἀγείρω, quod est congrego & concilio. Inuenio & apud Orosium, Gerontiũ quendam, à quo Constans Constantini filius interfectus est. Vnde Gerontia dicta uideri potest, ab honore: à quo ueteres dixere τὸ γήροντα. Honorificum autem tot egregijs fœminis cingi. Quarum auia.] Ne intelligas hanc 2
esse auiam earum, quas modo nominauit: sed quarum, posuit distributiue, pro inter quas, siue ex quibus: ueluti quum dicimus, Quorum fuit Plato, id est, de quorum numero fuit. Soror Celerini patris.] Et hic locus in omnibus, quæ quidem uiderim, exemplaribus deprauatus habetur: uerum non obscurum est, quo modo restituendus sit. Nimirum ut legas, Soror Celerini patris, quæ Gerontiam nutriuit infantem, & in suo natam suscepit gremio, per annos uiginti, mariti solatio destituta: erudit neptem, quod à matre didicit. Siquidem auia Gerontiæ, Metronia uocabatur, mater Benigna, pater Celerinus: amita, hoc est, soror patris, educauit neptem Gerontiã. Nisi quod opinor asscriptũ fuisse nomen amitæ, quæ Agerontia, aut simile quippiam, dicta uidetur. Quod à matre.] Incertum an à matre Gerontiæ, an à sua, sed ueri simillius est hanc à sorore didicisse, quod neptem doceret suam.

Posthumus.] Posthumi uocantur, qui patre defuncto nascuntur. Maritus igitur Gerontiæ Simplicius est dictus: quod nomen inditum est filio, ut patrem referret etiam nomine, nec uideretur per 3
didisse suum Simplicium mater. Loci huius continentiam.] Continentiã uocat, non materiam, ut uulgus loquitur indoctum, sed contiguitatem: continens enim dicitur, quod adhæret & contingit. Sentit autem, se uelle explicare, quæ locũ hunc proxime præcedunt, & quæ sequuntur, quo melius intelligatur. Ne transuersum quidem.] Vnguem latum intelligit, quod prouerbio solet dici, pro minimo spatio. Hoc enim κατασφηνιάσωσι, Græcus s.l.] σφηνιᾶν, est licentius & immoderatius agere, quod mihi uidetur cõmodissime reddi posse, si dixerimus lasciuire. Vocem compositam putant, παρὰ τὸ σείειν, quod est auferre, & ἴνια, id est habenæ: ut translatum sit ab animãtibus brutis, quæ freno uel habenis reuulsis suo feruntur arbitrio, & pastu ferocientia non obtemperant habenis. Siue à σφηνός, quod est durũ, propterea quod iam intractabiles sint, nec regi possint. Deinde prępositio κατὰ, addita in compositione, significat incõmodum aliquod eius qui apponitur in genitiuo. Siquidem hæc præpositio, quoties hunc ascisçit casum, reddit uerbum relatiuum, & ferè significat in malam partem, ut καταφρονῶ & καταψηφίζομαι, id est sentio in contemptum alicuius, & fero suffragium aduersus hunc aut illum. Ita καταςφηνιᾶν τὸ χριςὸ, est lasciuire in cõtumeliam & iniuriam Christi, seu ferocire aduersus Christum, cuius prætextu alitæ sunt usq; ad intemperantiam. Ambrosius utitur huiusmodi translatione. Cum enim in delicijs egerint in Christo, nubere uolunt. Proinde miror, unde inuaserit hoc uerbum Fornicatæ fuerint. Magis quadrat quod habetur in editione uulgata, Luxuriatæ. Aliud enim luxuria, aliud libido. Sed de his copiosius disseruimus in Annotationibus nostris in Nouum testamentũ editis. Risit & arguto.] Versus est ex Elegijs amatorijs Ouidij. 4
In boue & asino.] Hoc Iudæis erat prohibitum, ne ararent in boue & asino, ut patet Deuteronomij capite uigesimo: quem locum diuus Hieronymus traxit ad allegoriam imparis matrimonij: sic enim uocauit superius, quod fidelem copulat cum infideli. Ne tunica nuptialis.] Est in eodem capite: ne fas esset uti uestę partim ex lana, partim ex lino contexta. Non minus sexagenariam.] Paulus in Epistola ad Timotheum prima, capite quinto, uetat ne qua uidua recipiatur in ministerium ecclesiæ, minor sexaginta annis. Quæ uere uiduæ sunt.] Respexit ad etymologiam uerbi, nam Latinis priscis, uiduare, erat spoliare & orbare. Vnde & uiduertatem, calamitatem appellant. Et Græcis χήρα dicitur, à χωρῶ, quod est separo, aut à χαρά, quod est gaudium, κατ' ἀντίφρασιν, quasi sit omnibus oblectamentis orbata. Corban.] In Euangelio Matthæi capite uigesimoquinto, δῶρον legitur, id est donum. Hieronymus hic Hebraicã addidit uocem קרבן quod ea significet, non quoduis donum, sed proprie quod templo dicatur. Vnde & locum in quo dona huiusmodi seruabantur, corbanam uocabant. Inferiarum officium.] Inferias parentalia uocant, 5
ab infe-

A ab inferendo ultimum illum honorem, quem cognati exhibent defunctis. Vetat autem lex Mosaica, sacerdotem contaminari ullius funere, nisi uxoris, matris, filiæ & fororis, si uirgo fuerit. Castitatem reperit perditricem.] Vel quia debilitato corpore, uel quia impia sit, & nihil conferens ad salutem. Hierophãta.] Græce ἱεροφάντης dicitur, qui ostẽdit & ordinat mysteria sacrorũ: ab ἱερὸν sacrum, & φαίνω ostendo. Ponitur & pro sacrificio, nonnunquam pro ædituo. Euirat uirum.] Ita quidem consentiunt exemplaria. Ego tamen legendum arbitror, euiratur: ut intelligas hierophantam, hoc est sacerdotem, apud Athenienses castrari, & execari, ne libidine contaminetur: cuiusmodi sunt Galli Cybeles sacerdotes. At nunc non admittunt, nisi hac quoq; parte integri. Flamen.] Flamines erant sacerdotes quidã Romæ, sic dicti, quasi filamines, quod in summo uertice lanea fila gestarent. Alij putant à pileo dictos, quasi pileamines. Tauri Aegyptij.] Apim bouem intelli-
6 ge, quem olim Aegyptij numinis loco colebant. De quo permulta Herodotus in Thalia. Vestæ uirgines.] Vestales uocantur, quæ æternum ignẽ seruabant, harum si qua incestus conuicta fuisset, uiua defodiebatur. De quibus copiosissime Plutarchus in uita Numæ. De sacerdote lex extat apud Senecã, Sacerdos pura sit è puris, casta è castis. Apollinis.] De Apolline & Diana testatur Horatius in Odis: Dianam teneræ dicite uirgines, Intonsum pueri dicite Cinthium. Iunonisq; Achiuæ.] Opinor legendum Argiuæ, pro Achiuæ: cuius mentionẽ facit & Vergilius. Reginam Carthaginis.] Didonem intelligit, quæ cum procum Hiarbam spreuisset, & ab Aenea desereretur, gladium adegit pectori: mori malens, quàm procos contemptos rursum sequi: corpus exanime rogo impositũ, quem ipsa extruxerat. Narrat Vergilius in quarto Aeneidos. Hasdrubalis uxorẽ.] Huius meminit L. Florus in librũ Titi Liuij quinquagesimũprimum: præterea Valerius Maximus libro tertio, capite secundo, Carthagine (inquit) capta, uxor Hasdrubalis exprobrata ei impietate, quod à Scipione soli sibi impetrare uitam contentus fuisset, dextra leuaq; treis cõmunes filios mortem non recusantes trahens, incendio se flagrantis patriæ obiecit. Cæterũ Lucretiæ fabula, quæ sibi
7 sua manu necem consciuit, notior est quàm ut hic sit recensenda. Gens Teuthonum.] Hæc historia narrat à Valerio Maximo, libro Memorabiliũ sexto, capite De pudicitia, sed paulo diuersius quàm Hieronymus. Ait enim, uxores Cimbrorũ à uictore petisse, ut uirginib. Vestalibus dono mitterentur, nec minus caste & illas se uicturas. Id cum esset negatũ, mortis consilium ceperunt. Refert Plutarchus in uita Marij, & Florus in Epitoma Liuianæ historiæ libro sexagesimooctauo, si quis forte plenius de his edoceri cupiet. Cereris ac Veneris.] Suspicor hic subesse mendum, etiam si ad hunc modum constanter habent exemplaria. Arbitror pro Veneris scriptũ fuisse Vestæ, quam uo-
B cem, cum sciolus ille, quisquis fuit, in suo Catholico non reperisset, Vestam mutauit in Venerẽ. Siquidem Cereri quoq; à puris mulieribus sacra fiebant, adeo ut nefas esset uiros interesse. Ipsa digitorum coniunctio.] Vt nunc calculis, ita quondam digitorum notis supputabant, ut testatur Iuuenalis, Plinius, & Donatus in Adelphos Terentij, hoc est explicitis aut cõtractis digitis numerum quem uolebant, significabant. Quæ ratio computandi manet hodie quoq;, sed diuersa. Porrò ueteres molliter coniunctis digitis, triginta significabant: reliquis digitis uno superiore pressis, sexaginta. Porrò post nonaginta nouem, à sinistra ad dextram transferebatur supputatio, ijsdẽq; digitis, sed
8 non eadem manu, uelut in circulum cõputatio recurrebat. Hæc ad hunc locum intelligendum satis sunt: qui plura uolet cognoscere, legat nostra in primũ aduersus Louinianũ librũ scholia. Herodi impijssimo.] Christus apud Lucam admonitus ut secederet, quod Herodes pararet eum occidere: Ite, inquit, & dicite uulpi illi, Ecce ejcio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras. Vulpes autem habent suas latebras in spinetis. Vnde uulpes foueas habẽt. Mundi amatores neglecto sermone diuino, in diuitijs acquiescunt. Publicarum libidinum uictimas.] Iisdem uerbis & superius significauit passim prostitutam pudicitiam. Ante annos plurimos.] Ex hoc loco apparet, diuum Hieronymum aliquando Damaso à sacris libellis fuisse, quem nunc secretarium uocant, in his quæ pertinent ad cõsultationes synodicas. Post tantas rudes.] Nisi locus deprauatus est, sentit toties libertatẽ redditã, mortua uxore seu marito. Nam rudis, uirga, qua gladiatores missionẽ accipiebant à
9 sanguinario ludo. Vnde & milites ab onere militiæ dimissi, rudiarij uocantur. Fit autem liber maritus, si moriatur uxor, & quasi rude donatur. Quem quis prior efferret.] Elegantius erat, uter utrum efferret, siue uter alterũ efferret. Quanq; & hæc loquendi forma reperitur apud autores secus, quàm præcepit Laurentius Valla. Nouũ est & illud, quod cum de uiro & fœmina loquitur, dixerit quem quis. Cæterũ efferret, pro sepeliret, elegantissime dixit. Verũ totus hic locus in exemplaribus habebatur confusissimus, nec uno modo deprauatus. Nos collatis ac pensiculatis diligenter omnibus, ita legendum censemus: Post tantas rudes, quem quis prior efferret, uicit maritus: & totius Vrbis populo confluente coronatus, & palmam tenens adoriamq;, per singulos sibi acclamantes, uxorio multinubæ feretrum præcedebat. Nam ueteres gloriam seu uictoriã, adoriam uocabant: quo uerbo usus est & in Odis Horatius: ab ador, quod illi far dicebant: & palma, uictoris insigne erat. Porrò uictori in triũpho incedenti acclamabatur undiq; Io triumphe. Huc lepide alluſit Hieronymus. Ferius autẽ nouauit cõpositionẽ huius uerbi multinubæ, Græcos imitatus, πολυγάμου: sicut superum tibi abundans.] Si liceret ab exemplaribus consentientibus dissentire, malim Abunde, legi.

In eo

Universidad de Deusto Biblioteca

In eo facilior est.] Nonnulli codices habebant,in eo felicior:utraq; lectio tolerabilis. Erunt C
duo in carnem unam.] Vides Hieronymum non ita citare hunc locũ,ut habetur in uulgatis exem- 10
plaribus:Erunt duo in carne una,sed in carnem unam.Sic enim scribendum esse,satis declarat quod
sequitur,Et non in duas,nec in treis.Et Græca respondent, ὡστε ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. ut intelli-
gas,è duobus uelut unum hominem fieri matrimonio. quanquã hunc locum nonnihil torquet Hie
ronymus. Quanquam Christi conciliabula.] Quid ad hunc locum dicent, qui conciliabulũ in-
terpretantur diaboli concilium,quasi per contemptum dicatur conciliabulum? Hieremias ca-
ptiuitate prop.] Hoc legitur apud hunc propheram capite decimosexto. Mortua est, inquit.]
Et hunc locum nonnihil torquet Hieronymus.Est apud ipsum prophetam capite uigesimoquarto:
Locutus sum ergo ad populum mane, & mortua est uxor mea uespere, &c. Ne ducturus uxo- 11
rem.] Hieremias ducturus erat,nisi fuisset prohibitus. Ezechiel duxerat, sed liberatus est, ut expli-
caret ænigma. Modo audit Per.] [redacted]
[redacted] Marcion cal.] Hic hæresiarcha fuit Cerdonis dogmata secutus.Is duo principia inter se
pugnantia finxit:eum qui deus est legis ac prophetarum, negauit patrem esse Christi: quod Christi
pater bonus esset,ille iustus esset,non bonus:atq; ita separauit legem & euãgelium, quasi nec ab eo-
dem profecta:& illa esset iustitiæ,hoc bonitatis:autor Augustinus in libro De hæresibus ad Quod-
uultdeum. Principio & fine.] Magis arridet quod in scriptis inuenio codicibus principium & fi
nis:ut eundem deum dicat principium & finem, α & ω: principium in lege Mosaica,finem in euan
gelio. Feruente fœc.] Ita habebant exemplaria quæ uiderim.Verum dubiũ non est,quin legen-
dum sit,Fenennę.Helcana duas habuit uxores,Annam & Fenennam.Anna post diutinum tędium
sterilitatis,tandem peperit Samuelem tantum uirum.Historia est in primo Regum libro,capite pri-
mo. Licet & monog.] μόνος Græce solus, γάμος coniugium significat: inde monogami, qui
semel & uni duntaxat nubunt.Nec enim Isaac aliam habuit uxorem, nec Rebecca alium uirum.

Cuius solus partus.] Nulli contigit grauidæ,ut dominus prædiceret, quid esset futurum: Duo, 12
inquit,populi ex utero tuo diuidentur, & minor superabit maiorem. Et sola Rebecca per se consu-
luit dominum,quid esset quod sentiret infantes in utero concertantes. De Efron & Ph.] Vide-
tur in contextu Hieronymi manifestus error in Efron pro Zaram. Constat enim quod iuxta Matt.
cap.primo:Iudas genuit Phares & Zaram de Thamar.Expẽdant hoc eruditi. De scorto prop.]
Est in Osee de uxore fornicaria & filijs fornicationis. De Annæ cõ.] Intelligit inutile & perni- D
ciosum consilium.Anna soror Didûs,apud Verg.in iiij. lib. Aeneid. eam impulit in amorẽ Aeneæ,
prætextu coniugij. Promissa Sicheo.] Sic habebant omnia exemplaria, uerum Seruius admo-
net legendum Sicheio,pro Sicheo, ut sit adiectiuum. Hoc admonui, ne quis statim deprauet hunc
locum. Pyram,gl.& inc.] Pyram,id est rogũ. quem Dido domi extruxerat ad exurenda monu-
menta Aeneæ.Gladium,ab illo relictum,quo se confodit.Et incendium,hoc ex historia, ut opinor,
addidit Hieron.Nam Verg.aliter rem narrat. Si Timotheo di.] Et huic loco nonnullam uim fa
cit D.Hieronymus.Nec enim illic agit Paulus de periculo quod immineat pudicitiæ Timothei,sed
de uiduis,quæ sint suscipiendæ in curam ecclesiæ,& ecclesiastica stipe sustinẽdæ: nec est Græce de-
uita,sed πεφαυτο, id est reijce,ac refuta,siue ne admittas. Sororem mulierem.] Hoc scribit Pau- 13
lus primæ ad Corin.capite nono,quod cum Cephas,reliquiq; apostoli circũducerent mulieres,quę
sumptus ad Euangelium subministrabant,ipse tamen noluerit idem facere, ut pure prædicaret Chri
stum absq; ulla quæstus suspicione. Vnius unciolæ.] Assis,uncia,& cætera huiusmodi nomina,
cõmunia sunt ad pondera,mensuras & numeros. Malitia sua.] κακίᾳ, quod miseriam quoq; sig
nificat.Malum apud Latinos aliquando significat non uitium,sed incõmodum.Malitia non item:at
κακίαι apud Græcos utrunq;:& magis conueniebat hic miseria. Iubet enim,ne solicitudine futuri si-
mus miseri ante tempus,& calamitatem uitæ duplicemus. In nomine Iesu.] Verba sunt Petri ad
claudum Actuum capite tertio. De Megarensibus.] Megara Græca ciuitas, media inter Pelo-
ponnesum,Atticam & Bœotiam.Hi quondam male audiebant,id quod declarat & prouerbiũ,quo
dictum est,Megarenses neq; tertios esse,neq; quartos,nec in ullo numero.Dictum est autem hoc in
eos,quod ædificarent magnifice, & ijdem uitam uiuerent uoluptuariam: ita fruentes gaudijs uitæ, 14
quasi postridie è uita migraturi.Auidius enim fruimur ijs,quibus mox carituri sumus. Qui tene
bat de medio.] Refert Pauli uerba ex epistola secunda ad Thessalonicenses capite secundo: Tan-
tum ut qui tenet nunc,teneat,donec de medio fiat.Hoc quidam de Nerone dictum accipiunt.Hie-
ronymus uidetur aliò deflectere. Residemus.] Dixit pro residui,seu reliqui sumus: unde & re-
sidem dicimus. Inter Alpes & Pyrenæũ.] Nam Galliarũ finis est mons Pyrenæus, quã spectant
Hispaniam.Alpibus ab Italia diuiduntur,Rheno à Germania.Et altero latere Thuscum pelagus at-
tingunt,altero Oceanum, ut refert Pomponius Mela. Sentit igitur uniuersam Galliam. Quadus,
Vandalus.] Et de nominibus harum gentium, & unde uenerint, magna apud scriptores disser-
sio est. Satis constat, ex ultimis Germaniæ finibus exortos, non solum Gallias, uerum etiam Ita-
liam, Pannonias, Hispaniam, Græciam peruasisse: de quibus qui plenius uoler cognoscere, legat
septimum

A septimum Orosianæ historiæ librum.Scholijs breuitas conuenit. Et ó lugenda respublica.] Hic
15 interposuit exclamationem,quod ipse Pannonijs finitimus esset, ut testatur in Catalogo suorum o-
perum:Stridonis oppidum,in quo natus fuit,Pannoniæ Dalmatiæq; confinium fuisse, subuersum à
Gothis.Quanq; hic locus mihi non uidetur uacare mendo. Suspicor legendum, Et ó lugenda res:
ac publica,additum fuisse à scriptore parum erudito.Porrò quod hostes hic addidit,quasi illi hostes
non fuerint,ad emphasim facit:eos hostes esse,quos conueniebat esse amicos, utpote Romano sub
ditos imperio. Etenim Assur uenit.] Retulit locum ex Psalmo octogesimosecundo, ubi cõme-
moratis multis hostium nominibus,Idumæis,Ismahelitis,Moabitis,Agarenis,Gebalitis,Ammoni-
tis,Amalechitis,Alienigenis,Tyrijs,ad summam uelut acerrimum hostem subiecit: Etenim Assur,
inquit,uenit cum illis.Facti sunt in adiutorium filijs Lot.Ita dolet Pannonios adiunctos fuisse Bar-
16 baris. Magontiacum.] Extat hodiernis quoq; temporibus inclyta ciuitas Magontia, siue Ma-
gontiacum (utrunq; enim apud Orosium legitur) cum plurimis alijs insignis dotibus,tum uero ar-
chiepiscopali sede præmineris.celebri bonarum literarum gymnasio nobilis, ac multis adhuc anti-
quitatis uisenda monumentis. Postremo, non solum ueterum, hoc est alienis clara literis, sed & suis
ingenijs illustrata:quippe quæ cum alios permultos omni doctrinæ genere præstantes uiros edidit,
tum uero præcipue Theodoricum Gresmundum,hominem ab ipsa natura ad humanitatem, ad bo
nas literas,ad eloquentiam illam uere Atticam,sculptum ac factum.Huic urbi omnes bonarum lite
rarum studiosi non parum debent, ob egregium illud ac penè diuinum inuentum, stanneis typis ex
cudendi libros,quod illic natum affirmant.Gens olim annumerata Gallijs,utpote citeriorem Rhe
ni ripam incolens,nunc & ditione,& cultu,& lingua: deniq; (quod est præcipuum) morum quoq;
17 humanitate,modestia,fide sic Germana,ut non alia Germanior. Vangiones.] Hos plerisq; Vor
macienses uideri uolunt. Extremiq; hominum Morini.] Maronis hemistichium retulit ex octa-
uo Aeneidos.Hos Solinus ad Gallicum Oceanum extremos orbis facit,nisi sequeretur insula Bri-
tannia,uelut alter orbis.Extat,imò extabat hoc nomine in Picardia ciuitas episcopalis, quam uul-
gus Terrouanam uocat.Ea quum hæc scriberemus, magna ui oppugnabatur à duobus regibus,
Henrico octauo Britanniæ principe, & Maximiliano imperatore, adiuuantibus & Burgundioni-
bus nostratibus.Deditio facta est,dimissi milites incolumes,postea nostris (opinor) agentibus,op-
pidum indigne deletum est. Tornacus.] Hæc ciuitas,ut in hoc catalogo succedit Morinis, ita in
calamitate successit.Mox enim à Morinis deletis, Tornacum opulentissimũ ac florentissimũ oppi-
dum obsideri cœptum.Et quoniam parum conueniebat inter plebeios & nobiles, deditio facta est,
ut omnibus saluis in ditionem Britannorum uenirent,ciuitas alioqui libera:cuiusmodi sunt aliquot
in confinijs Francicæ ditionis,& Burgundicæ.Sed quoniam uidebantur semper in Gallos propen-
siores fuisse,quam in nostros,& quia bellum oppidum,bello tentatum est,non euersum.Tenetur e-
tiamnum ab Anglis.Atq; utinam Christiani principes,quos maximè cõueniebat autores pacis esse,
si modo uere Christo adhærerent, uel decimam partem earum pecuniarum, solicitudinũ, laborum,
periculorum insumerent ad pacem tuendam, ad rempublicam bene administrandam, quæ nunc in
teterrimum bellum insumunt,nimirũ aut nulla essent bella,aut certe paucissima. Nemo nescit,Mo-
rinum alterum minoris extrui potuisse,quam obsessum fuit:& tamẽ uix duos menses ea duravit ob-
sidio. Nec unquam ad manus uentum est. Neq; enim unicum illud prælium, quo proceres aliquot
Gallorum in Britanniam abducti sunt,nominatim eximius iuuenis, dux Longeuillensis, & præ-
fectus Claremontanus,prælium appellari potest. Verum hæc aliàs deplorabimus, nunc scholiorum
meminisse præstiterit. Nemetæ.] Hos nunc Spirenses esse, doctorum consensus est. Vrbs ho-
die inter Germanicas haudquaquam postremi nominis:neq; solum episcopali sede insignis, uerum
etiam templo admirandæ structuræ,& regum Germaniæ sepultura nobilitata. Argentoratus.]
Hæc ciuitas hodie inter Germanicas uel florentissima est, non solũ opibus, ac non Rheno tantum
præterfluente,libertate perpetua,diuturna pace, qua iam olim sub clementissimo Cæsare Maximi-
liano semper Augusto,fruuntur: uerum multo magis ciuium moribus, magistratuum prudentia, si-
mul & integritate:quorum opera fit, ut quemadmodum olim à Massilienssium, ita nunc ab Argen-
toratorum republica,uniuersa uirtutum & recte institutæ ciuitatis exempla petere possis. Ad hæc,
quod ego sanè uel in prima nobilitatis parte posuerim,in nulla gente plus honoris habetur, uel e-
gregiæ uirtuti, uel excellentibus ingenijs. Vnde fit, ut non alia magis abundet summis uiris, in qui-
bus & eruditionem cõmendat morum integritas, & morum integritatẽ ornat eruditio. Vulgò nũc
Strasburgum appellant, nonnulli Argentinam: cui si quis ex re nomen cõmutare uelit, non abs re
dixerit Aurentinam.Huius nunquam satis laudatæ urbis,laudibus diutius immorari liberet,nisi ue-
18 rerer, ne quis me dicat scholiorum oblitum, scribere panegyricum. Nouemq; populorum.]
At Plinius plures etiam cõmemorat Lugdunensis Galliæ populos. Irruptionis Cimbricæ.]
De qua superius dictum est,cum de Teuthonibus loqueremur à Mario deuictis. Olim à ma-
ri Pontico.] Locus hic nonnihil uidetur deprauatus, quamuis consentiunt exemplaria, quæ qui-
dem uiderim. Arbitror ita fuisse scriptum à Hieronymo: Olim à mari Pontico, uiq; ad Alpes Iu-
lias,non sunt nostra,quæ nostra sunt:& per annos triginta, fracto Danubij limite, in medijs Roma-
ni imperij regionibus pugnatur. Aruerunt, &c.] Ostendit enim hoc malum tam diutinum

esse ac uetus, ut exhaustæ sint lachrymæ longo fletu. Semibarbari proditoris.] Nisi fallor, intelligit Ruffinũ, aut certe Stiliconẽ, de quo superius dictũ est. Eundẽ notauit in Epistola ad Demetriadem. Romã Brennus.] Brennus dux erat Gallorũ, à quibus olim Roma capta fuit. Sed hos Camillus, dum aurũ quod erat pactũ appenderetur, expulit urbe. Narrat Plutarchus in uita Camilli, & Liuius primæ Decadis libro quinto. Gallograeciã.] Quam alio nomine Galatiã uocant, Græciæ pars est, quam Galli occuparant. Hannibal de Hispaniæ finibus.] Primũ enim transito cõtra fœdus Ibero flumine, Saguntũ Hispaniæ oppidum, Romanis societate iunctũ, expugnauit. Cæterũ ipsum Hannibalem tempestatẽ uocat. Quod autẽ hic narrat Hieronymus, id accidit post Cannensem pugnã, in qua ceciderunt Romanorũ quadraginta quinq; milia. Tantaq; Romę consternatio fuit, ut si Hannibal Maharbalis consiliũ sequutus, cum uictore exercitu recta Romã, quæ iam in cõspectu erat, perrexisset, actũ fuisset de imperio Romano. Vnde cũ pœniteret Hannibalẽ, quod ea non esset usus occasione, dictũ est illud: Vincere scis Hannibal, uictoria uti nescis. Aut potius cum uia Appia profectus ad Anienẽ fluuiũ, tertio ab Vrbe miliario consedit, magna omniũ cõsternatione. Sed religione quadã abstinuit, quod diceret, capiendæ Vrbis modo non dari uoluntatẽ, modo non dari facultatẽ, ut testatur & Orosius. Pyrrhũ tanta.] Hic rex fuit Epirotarũ, longo bello conflictatus cum Romanis, qui ad uigesimũ ab Vrbe lapidẽ castra posuit. Bonos exitus.] Id est iustos. Nam Hannibal crudelis male perijt, alter ob reuerentiã Romanæ urbi habitã, in regno occubuit. Aut bonos, id est felices, quia neuter uicit Romã. Nam hoc explicant quæ sequunt: Et utriusq; prouinciæ Romani populi uectigales sunt. Alter toto orbe.] Hannibalẽ intellige, qui apud Prusiã Bithyniæ regem ueneno se peremit, cũ deposcereẽ à Romanis. Ardens poeta.] Id est Lucanus, quod sit concitatus & uehemens. Non mihi si linguæ centũ.] Maronis carmen, mutatis aliquot uerbis, ad suam accõmodauit sententiam. Fugiturũ an pugna.] Elegans dilemma, quanq; id quod inferendũ erat, cogitatiõi relinquit, ut sit atrocius. Est enim & hoc rhetorici schematis genus. Pro Fescẽnino.] Id est pro nuptiali carmine, de quo superius dictũ est. Quæ ociosæ & cur.] His uerbis describit Paulus uiduas, quæ nõ sunt uere uiduæ. Malarũ societate palp.] Id est demulceant. Vnde & palpones uocamus adulatores, q̃ adulantes caput demulceant, & eodẽ modo blandimur equis. Subest autẽ sententia, quæ uulgo tritissima est, miserũ esse solatij genus, sociũ habere miseriæ.

ANTIDOTVS.

[redacted]

ALIVD. In eadẽ apparet in hac fuisse sententia, ut existimaret in lege Mosaica licuisse belligerari, in Euangelica non idẽ permitti, cũ Christus iusserit Petrũ recondere gladiũ. Quod utinã simpliciter Christianis omnibus esset persuasum, ut nulla purgatione sit opus, quibus hodie nimiũ placet bellum. Nam hæc Christi mens omnino fuisse uidetur, ut tolerantia superent Christiani, non armis.

ALIVD. In eadem scribit, laicos eadem lege teneri, qua sacerdotẽ, nempe monogamiæ. Quod non accipi debet ueluti decretum, sed uelut ab argumentante dictum ad præsentẽ utilitatem causæ.

ALIVD. In Paulo duas ponit uoluntates: alterã, qua uoluit id quod uere probauit, hoc est monogamiam: alteram, qua nolens uoluit: hoc est, permisit quod non probauit, ne quid deterius accideret, ut digamiam. Sed hisce de rebus plura dicemus in libros aduersus Iouinianum.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad preces amici Gaudentij, docet quibus rudimentis imbuenda sit rudis ætas puellæ, uirginitati destinatæ, prius quam boni maliq; discrimen nouerit.

HIERONYMVS AD GAVDENTIVM
de Pacatulæ infantulæ educatione.

GAVSA difficilis paruulæ scribere, quæ non intelligit quid loquaris, cuius animũ nescias, de cuius uoluntate periculose promittas, ut secundũ præclari oratoris exordiũ, spes in ea magis laudanda sit, q̃ res. Quid enim horteris ad continentiam

A tinentiã, quæ placentas desiderat? quæ in sinu matris garrula uoce balbutit: cui dulciora sunt mella, q̃ uerba? Audiat profunda Apostoli, quę anilibus magis fabulis delectaĩ? Prophetarũ ænigmata sentiat, quã tristior gerulæ uultus exagitat? Euangelij intelligat maiestatẽ, ad cuius fulgura omnis mortaliũ sensus hebetaĩ? Vt parẽti subijciat horter, quæ manu tenera ridentẽ uerberat matrẽ? Itaq; Pacatula nostra hoc epistoliũ pòst lectura suscipiat. Interim modò literarũ elementa cognoscat, iũgat syllabas, discat nomina, uerba cõsociet: atq; ut uoce tinnula ista meditẽ, proponant ei crustula mulsa p̃mia, & quicquid gustu suaue est, quod uernat in floribus, quod rutilat in gẽmis, quod blandiĩ in puppis, acceptura festinet. Interim & tenero tentet pollice fila ducere: rumpat sæpe stamina, ut aliquando non rumpat: post laborẽ lusibus gestiat: de matris pendeat collo, rapiat oscula propinquorũ, psalmos mercede decantet: amet quod cogitur discere, ut nõ opus sit, sed delectatio: non necessitas, sed uoluntas. Solent quædã, cum futurã uirginẽ spoponderint, pulla tunica eam induere, & furuo operire pallio, auferre linteamina, nihil in collo, nihil in capite auri sinere: reuera bono consilio, ne habere discat in tenero, quod
2 postea ponere cõpellaĩ. Alijs uero ecõtra uideĩ. Quid enim, aiunt, si ipsa non habuerit, habentes alias non uidebit? φιλόκοσμον genus fœmineũ est, multasq; etiã insignis pudicitiæ, quamuis nulli uirorũ, tamẽ sibi scimus libẽter ornari. Quin potius habendo satietur, & cernat laudari alias, quæ ista non habeant. Meliusq; est, ut satiata cõtemnat, q̃ non habendo habere desideret. Tale uero quid & Israelitico fecisse populo dñm, ut cupientibus Aegyptias carnes, usq; ad nauseã & uomitũ p̃beret examina coturnicũ, multosq; seculi prius homines, facilius carere experta corporis uoluptate, q̃ eos q à pueritia libidinẽ nesciãt. Ab alijs enim nota calcari, ab alijs ignota appeti. Illos uitare pœnitẽdo suauitatis insidias, quas fugerũt. Hos carnis illecebras, dulci titillatione corporis blandienteis, dum mella putant, uenena noxia reperire. Mel enim distillare labia meretricis, quod ad tempus impinguat uescentiũ fauces, & postea felle amarius inueniĩ. Vnde & in dñi sacri
B ficijs, mel non offerũt, ceraq; cõtempta, quæ mellis hospitiũ est, oleũ accendiĩ in templo dei, quod de amaritudine exprimitur oliuarũ. Pascha quoq; cum amaritudinib. comedi in azymis sinceritatis & ueritatis, quas qui habuerit, in seculo persecutionẽ sustinebit. Vnde & propheta mystice cantat: Sedebam solus, quia amaritudine repletus sum. Quid igitur? Luxuriandũ est in adolescentia, ut postea luxuria fortius cõtemnaĩ? Absit uero, inquiunt, Vnusquisq; enim in qua uocatione uocatus est, in ea permaneat. Circumcisus quis, id est uirgo uocatus est, non adducat præputiũ, hoc est, non quærat pelliceas tunicas nuptiarũ, quibus Adã eiectus de paradiso uirginitatis, indutus est. In præputio quis uocatus est, hoc est, habẽs uxorẽ, & matrimonij pelle circũdatus, non quærat uirginitatis & æternæ pudicitiæ nuditatẽ, quam semel habere desiuit, sed utatur uase suo in sanctificatione & pudicitia, bibatq; de fontibus suis, & non quærat cisternas luparũ disipatas, quę purissimas aquas pudicitię cõtinere nõ possunt. Vnde & idẽ Paulus in eodẽ capitulo, de uirginitate & nuptijs disputãs, seruos carnis uocat in matrimonio cõstitutos. Liberos eos, qui absq; iugo nuptiarũ tota dño seruiunt libertate. Quod loquimur, non in uniuersum loquimur, sed in parte tractamus: nec de omnibus, sed de quibusdam dicimus. Ad utrũq; enim sexũ, non solũ ad uas infirmũ, noster sermo dirigitur. Virgo es, quid te mulieris delectat societas? Quid fragilẽ & sutilẽ ratẽ magnis cõmittis fluctibus, & grande periculum nauigationis incertæ securus ascẽdis? Nescis quid desideres, & tamen sic eis iungeris, quasi aut ante desideraueris, aut (ut leuissime dicam) postea desideraturus sis. Sed ad ministeriũ iste sexus est aptior. Elige ergo anũ deformẽ, elige probatæ in domino continentiæ. Quid te adolescentula, quid pulchra, quid luxuriosa delectat? Veteris balneis, cute nitida, rubicundis genis incedis, carnibus uescris, affluis diuitijs, preciosa uestę circumdaris, & iuxta serpentem mortiferum secure dormire te credis? At non habitas in eodem hospitio. In nocte duntaxat. Cæterum totos dies in huius cõfabulatione cõsumis. Quare solus cũ sola, & non cum arbitris sedes, ut cum ipse non

pecces, alijs peccare uidearis, ut exemplo sis miseris, qui nominis tui autoritate delin- C
quant? Tu quoq; uirgo uel uidua, cur tam longo sermone uiri retineris? Cur cum solo relicta nō metuis? Saltē alui te, & uesicæ cogat necessitas, ut exeas foras, ut deferas in hac re cum, cum quo licentius, q̄ cum germano, multo inuerecundius, q̄ cum marito egisti. Sed de scripturis sanctis aliquid interrogas. Interroga publice, audiant pedissequæ, audiant comites tuæ. Omne quod manifestatur, lux est. Bonus sermo secreta non quærit, quin potius delectatur laudibus suis, & testimonio plurimorū. Magister egregius contemnit uiros, despicit fratres, & in unius mulierculæ secreta eruditione desudat. Declinaui parumper de mea disputatione, aliorū occasione, & dum infantē Pacatulā instituo, imò & nutrio, multarū subito mihi male pacatarū bella susceпi. Reuertar ad propositū. Sexus fœmineus suo iungatur sexui, nesciat, imò timeat cum pueris ludere. Nullū impudicum uerbū nouerit. Et si fortè in tumultu familiæ discurrentis aliquid audiat, non intelligat. Matris nutū pro uerbis ac monitis, & pro imperio habeat. Amet ut parentē, subijciatur ut dominæ, timeat ut magistrā. Cum autē uirgunculā rudē & edentulā, septimus ætatis annus exceperit, & cœperit erubescere: scire quid taceat, dubitare quid dicat: discat memoriter psalteriū, & usq; ad annos pubertatis libros Salomonis, euangelia, apostolos & prophetas sui cordis thesaurū faciat. Nec liberius procedat ad publicū, nec semper ecclesiarū quærat celebritatē. In cubiculo suo totas delicias habeat. Nunq̄ iuuencul̄os, nunq̄ cincinnatos uideat, uocis dulcedines per aurē animā uulnerantes, puellarūq; lasciuia repellatur. Quæ quanto licentius adeunt, tanto difficilius euitantur: & quod didicerunt, secretò docent, inclusamq; Danaen uulgi sermonibus uiolant. Sit ei magistra comes, pædagoga custos: non multo uino dedita, non iuxta Apostolū ociosa atq; uerbosa, sed sobria, grauis, lanifica, & ea tantū loquens quę animū puellarē ad uirtutē instituāt. Vt enim aqua in areola digitū sequit̄ præcedentē, ita ætas mollis & tenera in utrāq; partē flexibilis est, & quocunq; duxeris, trahitur. Solent lasciui & cōptuli iuuenes blandimētis, affabilitate, munusculis, aditū sibi per nutrices ad alumnas quærere. Et cum cle- D
menter intrauerint, de scintillis incendia concitare, paulatimq; proficere ad impudentiam: & nequaq̄ posse prohiberi, illo in se uersiculo cōprobato: Aegre reprehendas, quod finis cōsuescere. Pudet dicere, & tamē dicendum est: Nobiles fœminæ, quæ no 4
biliores habuere neglectui procos, uilissimæ conditionis hominibus & seruulis copulant̄, ac sub nomine religionis & umbra cōtinentiæ, interdum deserūt uiros Helenæ, sequunt̄ Alexādros, Menelaos pertimescūt. Vident̄ hæc, plangunt̄, & non uindicant̄, quia multitudo peccantiū, peccādi licentiā submінistrat. Proh nefas, orbis terrarū ruit, in nobis peccata nō ruūt. Vrbs inclyta & Romani imperij caput, uno hausta est incēdio. Nulla est regio, quæ nō exules Romanos habeat. In cineres ac fauillas sacræ quondā ecclesiæ cōciderūt, & tamē studemus auaritiæ. Viuimus quasi altera die morituri, & ædificamus quasi semper in hoc seculo uicturi. Auro parietes, auro laquearia, auro fulgēt capita columnarū, & nudus atq; esuriens ante fores nostras Christus in paupere moritᵗ. Legimus Aaron pōtificē isse obuiā furētibus flāmis, & accēso thuribulo, dei irā cohibuisse. Stetit inter mortē & uitam sacerdos magnus, nec ultra uestigia eius ignis procedere ausus est. Moysi loquit̄ deus: Dimitte me, & delebo populū istū. Quādo dicit, Dimitte me: ostēdit se teneri posse, ne faciat q̄d minatus est. Dei em̄ potentiā, serui preces impediebāt. Quis putas, ille sub cœlo est, qui nūc irę dei possit occurrere? quis obuiare flāmis? & cū Apostolo dicere: Optabā ego anathema esse pro fratribus meis? Pereunt cū pastorib. greges: quia sicut populus, sic sacerdos. Moyses cōpassionis loquebat̄ affectu: Si dimittis populo huic, dimitte: sin aūt, dele me de libro tuo. Vult perire cū pereuntibus, nec propria salute cōtentus est. Gloria quippe regis, multitudo populi. His Pacatula nostra nata est tēporibus. Inter hæc crepundia primam carpit ætatē, ante lachrymas scitura, quàm risum: prius fletū sensura, q̄ gaudiū. Necdū introitus, iam exitus. Talē semper putet fuisse mundum. Nesciat præterita, fugiat præsentia, futura desideret. Hæc ut tumultuario sermone dicta-

A ne dictarē, & post neces amicorū, luctumq; perpetuū, infanti senex longo postliminio scriberē, tua Gaudenti frater impulit charitas: maluiq; parum, quàm nihil omnino poscenti dare: quia in altero uoluntas oppressa luctu, in altero amicitiæ dissimulatio est.

SCHOLIA.

1 CAVSA difficilis.] Causam, pro re siue negocio posuit. Oratoris exodium.] Ita uocat sententiam celebratam, sumpta metaphora à cantoribus. Quæ placentas desiderat.] Infantulis placentula crustulo ue blandiri mos erat. Nec is cibus faciebat ad continentiam. Hoc epistolium.] Diminuit, sicut Pacatula diminutiuum est nomen. Interim modo.] Modo, pro tantūmodo dixit. Crustula.] Panis genus erat. Sic & Horatius: Vt pueris quondam dant crustula blandi Doctores, elementa uelint ut discere prima. Mulsa præmia.] Quidam codices habent, mulsi prema: ut intelligas offulas mulso intinctas, quanq̄ mulso
2 quoq; puellis blandiebantur. Quod blan. in pup.] Puppæ, factitiæ quædam erant imagunculæ puellarum, quibus oblectatur ætas prima puellarū. Persius: Nempe id quod Veneri donatæ à uirginæ puppæ. Furuo operire pallio.] Furuum, nigrum est, siue fuscum, ut & pullum. Auferre linteamina. Et hic uides linteorum usum olim in delicijs fuisse, sicut admonuimus alibi. φιλόκοσμοι, genus fœmineum.] κόσμος, ornatus, siue mundus repositus: & φιλέω, amo. Hinc φιλόκοσμος, studiosus & auidus ornatus. Illos uitare pœnitendo.] Qui gustauerunt uoluptatem, dum pœ-
3 nitet gustasse, magis uitant insidiosam dulcedinem. Cisternas luparum.] Lupas, meretrices & prostibulas appellat.] Virgo es.] Iuxta Pauli sententiam distinguit uocabulum uirginis & mulieris. Diuisa est mulier & uirgo. Inclusamq; Danaen.] Danaen puellam ne uiolaretur, pater Acrisius æreæ turri inclauserat. Hanc Iupiter per impluuium illapsus, specie imbris aurei corrupit. Hieronymus accōmodat fabulam ad uirginem, quæ domi inclusa alitur. Aqua in areola.] Sentit de areolis hortorum, in quibus sulco facto digiti, sequitur quò uelis aqua. Et cum clementer.] Ideest, blande & comiter. Aegre reprehendas.] Trimeter est iambicus, quo usus est & alibi. Ha-
4 buero neglectui procos.] Quædam exemplaria habebant, nobiliores habituræ procos: utraq; lectio probe quadrat. Deserunt Helenæ.] Helenas uocat, quæ illius Græcæ Helenæ exemplo, Menelaum, hoc est, proprium maritum deserentes, Alexandrum siue Paridem, hoc est, adulterum sequuntur. Viuimus quasi altera die.] Hoc dictū est in gentem quandam: sic auide rapiunt occasionem uoluptatum, quasi postridie his carituri: sic ædificant, quasi semper uicturi.

B ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Paulinus iuuenis eloquens & monachus, ut tum quidem erant monachi, Hieronymum literis, cum alijs nominibus, tum his præcipue laudarat, quod senex in sanctis ageret locis. Miserat una librum, quem in defensionem Theodosij imperatoris scripserat: rogans ut sibi prescriberet, quam uitæ formam potissimum sequi deberet. Hunc igitur collaudatum ob insignem eloquentiam, hortatur ut arcanarum literarum scientiam adiungat. Hic Paulinus, Paulæ, ni fallor cognatus, postea Nolanæ ciuitatis episcopus fuit: ut testatur Gennadius. Puto diuersum ab eo, quem diuus Hieronymus in epitaphio Marcellæ, testatur Antiochenę in Syria episcopum fuisse: à quo Romam cum Epiphanio retractus est, cuius meminit & in epitaphio Paulæ.

HIERONYMVS AD PAVLINVM DE institutione monachi.

1 BONVS homo de bono cordis thesauro profert ea quæ bona sunt, & ex fructibus arbor cognoscitur. Metiris nos uirtutibus tuis, & paruos magnus extollis, ultimamq; partem cōuiuij occupas, ut patrisfamilias iudicio proueharis. Quid enim in nobis, aut quantulū est, ut doctæ uocis mereamur præconiū? ut illo ore quo religiosissimus princeps defenditur, humiles modiciq; laudemur? Noli igitur frater charissime, annorum nos æstimare numero, nec sapientiam canos reputes, sed canos sapientiam, Solomone testante, Cani hominis prudentia eius. Nam & Moyses septuaginta presbyteros iubetur eligere, quos ipse sciret esse presbyteros: utiq; nō æuo, sed prudentia iudicandos. Et Daniel adhuc puer, longæuos iudicat, atq; impudicos senes ętas lasciua condemnat. Noli, inquam, fidē pensare temporibus, nec me idcirco meliorem putes, quod prior in Christi exercitu cœperim militare. Paulus apostolus, & uas electionis, de persecutore mutatus, nouissimus in ordine, primus in meritis est, quia extremus licet, plus omnibus laborauit. Iudas, qui quondā audierat: Tu autem homo, qui simul mecū dulces capiebas cibos, dux meus & notus meus, in domo dei ambulauimus cum consensu: proditor amici & magistri, Saluatoris arguitur uoce, Et nodum infor-

mis lethi, trabe nectit ab alta. Econtrario latro crucẽ mutat paradiſo, & facit homicidij C
pœnã martyriũ. Quanti hodie diu uiuendo portant funera ſua, & quaſi ſepulchra dealbata, plena ſunt oſsibus mortuorũ? Subitus calor, longũ uincit teporẽ. Deniq; & tu, audita ſentẽtia Saluatoris: Si uis perfectus eſſe, uade & uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ueni ſequere me: uerba uertis in opera, & nudã crucẽ nudus ſequẽs, expeditior & leuior ſcandis ſcalã Iacob. Tunicã mutas cũ animo, nec pleno marſupio glorioſas ſordes appetis, ſed puris manibus & candido pectore, pauperẽ te & ſpiritu & operibus gloriaris. Nihil eſt enim grande, triſti & lurida facie, uel ſimulare, uel oſtentare ieiunia, poſſeſsionũ redditibus abundare, & uile iactare palliolũ. Crates ille Thebanus, homo quondã ditiſsimus, cũ ad philoſophandũ Athenas pergeret, magnũ auri pondus abiecit: nec putauit ſe, ſimul poſſe & uirtutes & diuitias poſsidere. Nos ſuffarcinati auro, Chriſtum pauperẽ ſequimur, & ſub prætextu eleemoſynæ, priſtinis opibus incubantes, quomodo poſſumus aliena fideliter diſtribuere, qui noſtra timide reſeruamus? Plenus uenter facile de ieiunijs diſputat. Nõ Hieroſolymis fuiſſe, ſed Hieroſolymis bene uixiſſe, laudandũ eſt. Illa expetenda eſt ciuitas, non quæ occidit prophetas, & Chriſti ſanguinem fudit, ſed quam fluminis impetus lætificat: quæ in mõte ſita, cælari nõ poteſt, quam matrẽ ſanctorũ Apoſtolus clamitat: In qua ſe municipatũ cũ iuſtis lætaĩ habere. Neq; uero hoc dicens, memet ipſum incõſtantiæ redarguo, damnoq́; quod facio, ut fruſtra uidear ad exemplũ Abrahã, & meos & patriã reliquiſſe, ſed non audeo dei omnipotẽtiam anguſto fine cõcludere, & coartare paruo terræ loco, quẽ non capit cœlũ. Singuli quiq; credentiũ, non locorũ diuerſitatibus, ſed fidei merito ponderãtur. Et ueri adoratores, neq; Hieroſolymis, neq; in monte Gazarim adorant patrẽ, quia deus ſpiritus eſt, & adoratores eius in ſpiritu et ueritate adorare oportet. Spiritus ſpirat ubi uult. Domini eſt terra & plenitudo eius. Poſtq̃ ſiccato Iudææ uellere, uniuerſus orbis cœleſti rore perfuſus eſt, & multi de oriente & occidente ueniẽtes, recubuerunt in ſinu Abrahæ, deſijt notus eſſe tantũ in Iudæa deus, & in Iſrael magnũ nomen eius: ſed in omnẽ terrã exiuit ſonus D
apoſtolorũ, & in fines orbis terræ uerba eorũ. Saluator ad diſcipulos loquens cũ eſſet in tẽplo: Surgite, inquit, abeamus hinc. Et ad Iudæos: Relinquet uobis domus ueſtra deſerta. Si cœlũ & terra tranſibũt, utiq; tranſibũt omnia quæ terrena ſunt. Et crucis igitur & reſurrectionis loca proſunt his, q̃ portãt crucẽ ſuã, & cũ Chriſto reſurgũt quotidie, qui dignos ſe tanto exhibẽt habitaculo. Cæterũ qui dicũt: Templũ dñi, templũ dñi, audiãt ab Apoſtolo: Vos eſtis templũ dñi, & ſpiritus ſanctus habitat in uobis. Et de Hieroſolymis 2
& de Britannia æqualiter patet aula cœleſtis: Regnũ enim dei intra uos eſt. Antonius, & cuncta Aegypti, & Meſopotamiæ, Ponti, Cappadociæ, & Armeniæ examina monachorũ, nõ uidere Hieroſolymã, & patet illis abſq; hac urbe paradiſi ianua. Beatus Hilarion, cũ Palæſtinus eſſet, & in Palæſtina uiueret, uno tantũ die uidit Hieroſolymã, ut nec contemnere loca ſancta propter uiciniã, nec rurſus dñm loco claudere uideret. Ab Hadriani tẽporibus uſq; ad imperiũ Cõſtantini, per annos circiter centũ octoginta, in loco reſurrectionis ſimulacrũ Iouis, in crucis rupe, ſtatua ex marmore Veneris à gentibus poſita colebaĩ, exiſtimantibus perſecutionis autoribus, q̃ tollerẽt nobis fidẽ reſurrectionis & crucis, ſi loca ſancta per idola polluiſſent. Bethlehẽ nũc noſtrã, & auguſtiſsimũ orbis locũ, de quo Pſalmiſta canit: Veritas de terra orta eſt, lucus inũbrabat Thamuz, id eſt, Adonidis, & in ſpecu, ubi quondã Chriſtus paruulus uagijt, Veneris amaſius plangeba 3
tur. Quorſum, inquies, hæc tam longo repetita principio? Videlicet ne quicq̃ fidei tuæ deeſſe putes, quia Hieroſolymã nõ uidiſti, nec nos idcirco meliores exiſtimes, quod huius loci habitaculo fruimur: ſed ſiue hic, ſiue alibi, æqualẽ te pro operibus tuis apud dominũ noſtrũ habere mercedẽ. Reuera, ut ſimpliciter motus mentis meæ fatear, cõſiderans & propoſitũ tuum, & ardorẽ quo ſeculo renunciaſti, differentias in locis arbitror, ſi urbibus & frequentia urbium derelicta, in agello habites, & Chriſtum quæras in ſolitudine, & ores ſolus in monte cum Ieſu, ſanctorumq́; tantum locorum uicinitatibus perfrua-

A perfruaris, id eſt, ut & urbe careas, & propoſitũ monachi nõ amittas. Quod loquor, nõ de epiſcopis, nõ de presbyteris, nõ de clericis loquor, quorũ aliud officiũ eſt: ſed de monacho, & monacho quondã apud ſeculũ nobili: qui idcirco preciũ poſſeſsionũ ſuarum ad pedes Apoſtolorũ poſuit, docẽs pecuniã eſſe caleãdã, ut humiliter & ſecretò uictitãs, ſemper contẽnat quod ſemel contempſit. Si crucis & reſurrectionis loca nõ eſſent in urbe celeberrima, in qua curia, in qua aula militũ, in qua ſcorta, mimi, ſcurræ, & oñia ſunt quæ ſolent in cæteris urbibus: uel ſi monachorũ turbis ſolummodo frequentaret, expetendum reuera huiuſcemodi cunctis monachis eſſet habitaculum. Nunc uero ſummæ ſtultitiæ eſt renunciare ſeculo, dimittere patriam, urbes deſerere, monachũ profiteri, & inter maiores populos peregrè uiuere, q̃ eras uicturus in patria. De toto huc orbe concurrit. Plena eſt ciuitas uniuerſi generis hominũ, & tanta utriuſq; ſexus conſtipatio, ut quod alibi ex parte fugiebas, hic totũ ſuſtinere cogaris. Quia igitur fraterne interrogas, per quam uiam incedere debeas, reuelata tecũ facie loquar. Si officiũ uis exercere presbyteri, ſi epiſcopatus te, uel opus, uel honor fortè delectat, uiue in urbibus & caſtellis, & aliorum ſalutem, fac lucrũ animæ tuæ. Sin aũt cupis eſſe quod diceris, monachus, id eſt ſolus: quid facis in urbibus, quæ utiq; nõ ſunt ſolorũ habitacula, ſed multorũ? Habet unũquodq; propoſitũ principes ſuos. Romani duces imitenẽ Camillos, Fabricios, Regulos, Scipiones. Philoſophi proponant ſibi Pythagorã, Socratem, Platonẽ, Ariſtotelem. Poetæ æmulenẽ Homerum, Virgiliũ, Menandrum, Terentiũ. Hiſtorici Thucydidem, Saluſtium, Herodotũ, Liuium. Oratores Lyſiam, Gracchos, Demoſthenẽ, Tullium. Et ut ad noſtra ueniamus, epiſcopi & presbyteri habeant in exemplum Apoſtolos, & Apoſtolicos uiros: quorum honorẽ poſsidentes, habere nitanẽ & meritũ. Nos autem habeamus propoſiti noſtri principes, Paulos & Antonios, Iulianos, Hilarionẽ, Macarios. Et ut ad ſcripturarum autoritatem redeam, noſter princeps Helias, noſter Heliſeus, noſtri duces
B filij prophetarum, qui habitabant in agris & ſolitudinibus, & faciebant ſibi tabernacula prope fluẽta Iordanis. De his ſunt & illi filij Rechab, qui uinum & ſicerã non bibebant, qui morabanĩ in tentorijs, qui dei per Hieremiam uoce laudantur, et promittit eis quod non deficiat de ſtirpe eorum uir ſtans coram domino. Hoc reor & ſeptuageſimi Pſalmi titulum ſignificare: Filiorum Ionadab, & eorum qui primi in captiuitatẽ ducti ſunt. Iſte eſt Ionadab filius Rechab, qui in Regnorũ libro ſcribitur currum aſcendiſſe cum Hieu. Et huius filij ſunt, qui in tabernaculo ſemper habitantes, ad extremum propter irruptionem Chaldaici exercitus, Hieroſolymam intrare compulſi, hanc primi captiuitatem ſuſtinuiſſe dicuntur, quod poſt ſolitudinis libertatem, urbe quaſi carcere ſunt recluſi. Obſecro itaq; te, ut quoniam ſanctæ ſororis tuæ ligatus es uinculo, & non penitus expedito pergis gradu, ſiue hic, ſiue ibi, multitudines hominũ & officia & ſalutationes & conuiuia, ueluti quaſdam catenas fugias uoluptatum. Sit uilis & ueſpertinus cibus, holera & legumina: interdumq́; piſciculos, pro ſummis ducas delicijs. qui Chriſtum deſiderat, & illo pane ueſcitur, non quærit magnopere de quàm precioſis cibis ſtercus conficiat. Quicquid poſt gulam non ſentiĩ, idem tibi ſit quod panis & legumina. Habeſ aduerſus Iouinianũ libros de contemptu uentris & gutturis plenius diſſerentes. Semper in manu tua ſacra ſit lectio. Frequenter orandum flexo corpore, mens erigenda ad dominum. Crebræ uigiliæ, & uentre uacuo ſæpius dormiendũ. Rumuſculos & gloriolas & palpantes adulatores, quaſi hoſtes fuge. Pauperibus & fratribus refrigeria ſumptuũ manu propria diſtribue. Rara eſt in hominibus fides. Non credis uerũ eſſe quod dico? Cogita Iudæ loculos. Humilitatem ueſtium tumenti animo non appetas. Secularium, & maximè potentium conſortiũ deuita. Quid tibi neceſſe eſt ea uidere crebrius, quorũ contemptu monachus eſſe cœpiſti? Soror præcipue tua, matronarũ declinet cõſortia. Nec inter ſericas ueſtes & gẽmas circumſedentiũ fœminarũ ſe ſordidatã, aut doleat, aut miretĩ: quia alterũ propoſiti pœnitẽtia, alterũ iactantiæ ſeminariũ eſt. Caue ne quaſi fidelis & famoſus
4 tuorũ quondã diſpenſator, alienã pecuniã diſtribuendã accipias. Intelligis quid loquar,

Dedit enim tibi dñs in omnib. intellectũ. Habeto ſimplicitatẽ columbæ, ne cuiquam ma c
chineris dolos, & ſerpẽtis aſtutiã, ne aliorũ ſupplanteris inſidijs. Non multũ diſtat in uitio, uel decipere poſſe, uel decipi Chriſtianũ. Quẽ ſenſeris tibi aut ſemper aut crebro de nũmis loquentẽ, excepta eleemoſyna, quæ indifferẽter omnib. patet, inſtitorẽ potius habeto, q̃ monachũ. Præter uictum & ueſtitũ, & manifeſtas neceſsitates, nihil cuiq̃ tribuas, ne filiorũ panem canes comedant. Verũ Chriſti templũ anima credentis eſt, illam exorna, illã ueſti, illi offer donaria, in illa Chriſtũ ſuſcipe. Quę utilitas eſt parietes fulgere gemmis, & Chriſtum in paupere fame periclitari? Iam nõ ſunt tua quæ poſsides, ſed diſpenſatio tibi credita eſt. Memento Ananię & Saphiræ. Illi ſua timidè ſeruauerũt, tu conſidera, ne Chriſti ſubſtantiã imprudenter effundas, id eſt, ne immoderato iudicio rem pauperũ tribuas nõ pauperibus, & ſecundũ dictum prudentiſsimi uiri, liberalitate liberalitas pereat. Noli reſpicere ad phaleras & nomina uana Catonũ. Ego te, inquit, intus & in cute 5
noui. Eſſe Chriſtianũ grande eſt, non uideri. Et neſcio quomodo plus placent mundo, qui Chriſto diſplicent. Hęc nõ, ſicut aiunt, ſus Mineruã, ſed ingredientẽ pelagus, amicus amicũ monui, malens à te facultatẽ meam requiri q̃ uoluntatẽ, ut in quo ego lapſus ſum, tu firmo pergeres gradu. Librum tuũ, quem pro Theodoſio principe prudenter ornateq; compoſitum tranſmiſiſti, libenter legi, & præcipue mihi in eo ſubdiuiſio placuit. Cumq; in primis partibus uincas alios, in penultimis teipſum ſuperas. Sed & ipſum ge- 6
nus eloquij preſſum eſt & nitidũ, & cũ Tulliana luceat puritate, crebrũ eſt in ſentẽtijs. Iacet enim (ut ait quidam) oratio, in qua tantũ uerba laudant. Pręterea magna eſt rerũ conſequentia, & alterũ pendet ex altero. Quicquid aſſumpſeris, uel finis ſuperiorum, uel initium ſequentiũ eſt. Felix Theodoſius, qui à tali Chriſti oratore defenditur. Illuſtraſti purpuras eius, & utilitatem legum futuris ſeculis conſecraſti. Macte uirtute, qui talia habes rudimenta, qualis exercitatus miles eris? O ſi mihi liceret iſtiuſmodi ingeniũ nõ per Aonios montes & Heliconis uertices, ut poetæ canunt, ſed per Sion & Itabirium & Sina excelſa ducere. Si contingeret docere quæ didici, & quaſi per manus myſteria tradere ſcri D
pturarum, naſceretẽ nobis aliquid quod docta Græcia non haberet. Audi ergo mi cõſer 7
ue, amice, germane, auſculta pauliſper, quo in ſcripturis ſanctis calle gradiaris. Totum quod legimus in diuinis libris, nitet quidem, & fulget etiam in cortice, ſed dulcius in medulla eſt. Qui edere uult nucleum, frangat nucem. Reuela, inquit Dauid, oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Si tantus propheta tenebras ignorãtiæ confitetur, qua nos putas paruulos, & penè lactentes inſcitiæ nocte circundari? Hoc aũt uelamẽ nõ ſolum in facie Moyſi, ſed & in Euangeliſtis & in Apoſtolis poſitũ eſt. Turbis ſaluator in parabolis loquebaṫ, & conteſtans myſticũ eſſe quod dicebaṫ, aiebat: Qui habet aures audiẽdi, audiat. Niſi aperta fuerint uniuerſa quæ ſcripta ſunt ab eo, qui habet clauẽ Dauid, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit: nullo alio reſerãte pandent. Si haberes hoc fundamentũ, imò ſi quaſi extrema manus operi tuo inducereṫ, nihil pulchrius, nihil doctius, nihil dulcius, nihilq; Latinius tuis haberemus uoluminibus. Tertullianus creber eſt in ſentẽtijs, ſed difficilis in loquẽdo. Beatus Cyprianus inſtar fontis puriſsimi, dulcis incedit & placidus, & cũ totus ſit in exercitatiõe uirtutũ, occupatus perſecutionũ anguſtijs, de ſcripturis diuinis nequaq̃ diſſeruit. Inclito Victorinus martyrio coronat⁹, quod intelligit, eloq; nõ poteſt. Lactãtius quaſi quidã fluuius eloquẽtiæ Tullianæ, utinã tã noſtra cõfirmare potuiſſet, q̃ facile aliena deſtruxit. Arnobius inæqualis & nimius, & abſq; operis ſui partitione cõfuſus. Sãctus Hilarius Gallicano cothurno attolliṫ, & cum Græciæ floribus adornet, longis interdũ periodis inuoluiṫ, & à lectione ſimpliciorũ fratrum procul eſt. Taceo de cæteris, uel defunctis, uel etiã adhuc uiuẽtibus, ſuper quibus in utramq; partẽ poſt nos alij iudicabũt. Ad teipſum ueniam ſymmyſten, ſodalẽ meum, & amicum, amicũ inquam meũ, antequàm notũ, & precabor, ne aſſentationẽ in neceſsitudine ſuſpiceris, quin potius uel errare me exiſtimato, uel amore labi, q̃ amicũ adulatio ne decipere. Magnũ habes ingeniũ, & infinitã ſermonis ſupellectilem, & facile loqueris & pure

A & pure: facilitasq; & puritas mixta prudentiæ eſt. Capite quippe ſano, oẽs ſenſus uigent. Huic prudẽtiæ & eloquẽtiæ ſi accederet uel ſtudiũ, uel intelligẽtia ſcripturarũ, uiderẽ te breui arcẽ tenere noſtrorũ: & aſcẽdentem cũ Iacob tectũ Sion, canere in domatib. quod in cubilibus cognouiſſes. Accingere quæſo te, accingere. Nihil ſine magno labore uita dedit mortalibus. Nobilẽ te eccleſia habeat, ut prius ſenat⁹ habuit. Præpara tibi diuitias, quas quotidie eroges, & nunq̃ deficiãt, dum uiget ætas, dum nondũ canis ſpargiṫ caput, antequã ſubeant morbi, triſtisq; ſenectus, Et labor, & diræ rapiat inclementia mortis. Nihil in te mediocre eſſe contentus: totũ ſummũ, totum perfectũ deſidero. Sanctum Vigilantiũ presbyterũ qua auiditate ſuſceperim, melius eſt ut ipſius uerbis, q̃ meis diſcas literis: qui cur tam cito à nobis profectus ſit, & nos reliquerit, non poſſum dicere, ne lædere quempiam uidear. Tamen quaſi prætereuntem & feſtinantem paululum retinui, & guſtum ei noſtræ amicitiæ dedi, ut per eum diſcas, quid in nobis non deſideres. Sanctam conſeruam tuam, & tecum domino militantem, per te ſalutari uolo.

SCHOLIA

1 VLtimamq; partẽ conuiuij.] Alluſit ad Euangelicã admonitionẽ, Cum fueris inuitatus, accumbe in extremo, &c. Quo religioſiſſimus prin.] Scripſit enim panegyricũ ad Theodoſium imperatorẽ, uti teſtaṫ Gennadius. Frater chariſ.] Fratrẽ uocat monachus monachum, ſed nondũ epiſcopũ. Quos ipſe ſciret eſſe presbyteros.] Ita legis in Num. cap. xi. Cõgrega mihi ſeptuaginta uiros de ſenioríb. Iſrael, quos tu noſti, q̃ ſenes populi ſunt. Et nodũ informis lethi.] Verſus eſt ex lib. xij. In ſe municipatũ.] Reſpexit huc quod Paulus municeps eſſet Romanæ ciuitatis, ut ipſe teſtaṫ in Actis. at idẽ uocat Hieruſalẽ matrẽ fidelium. Illa quæ ſurſum eſt Hieruſalẽ, libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Neq; in mõte Gazarim.] Mons eſt Iudææ, & reſpexit ad id quod in Euang. Ioãnis Chriſtus dixit mulieri Samaritanæ. Siccato Iudææ uell.] Quod legimus de uellere Gedeõis, ad allegoriã traxit. Templũ dñi.] Apud Hier. ca. vij. dñs reijcit eos qui fiderẽt ceremonijs & ſanctimoniæ locorũ, dicẽtes: Templũ domini, tẽplũ domini, templũ domini, cũ interim
2 impie uiuerẽt. Et de Hieroſoly.] Apparet illis tẽporibus admodũ barbarã fuiſſe habitã, cũ diuus
B Hier. Hieroſolymis loco ſanctiſſimo Britanniã opponat, ceu regionẽ maxime profanã, & Hieroſolymis diſſimillimã. Nec uno in loco nominat hãc inſulã, ſed q̃ties de barbaricis eſt mẽtio. Nunc Gallorũ & Germanorũ incurſionib. mediocriter culta eſt. Vno tantũ die.] [redacted]

3 [redacted]. Thamuz.] Hieronymus exponens octauũ caput Ezechielis, indicat Hebræo Syroq; ſermone תמוז Thamuz dici, quẽ nos uocamus Adonidẽ. quo nomine illi menſem etiã Iuliũ uocẽt, q̃ in hoc putent extinctũ Adonidẽ Veneris amaſiũ. Fabula notior eſt, q̃ ut hic ſit referenda. In urbe celeberrima.] Mirũ eſt tum quoq; Hieroſolymã adeo celebrẽ fuiſſe, cum eſſet à Romanis principibus funditus euerſa: ſed Hadrianus reſtituit. Fraterne interrogas.] Id eſt, amice: ob id aperte tecũ agam & libere, quod uerbis Paulinis dixit, reuelata facie.
Camillos, Fabritios.] Feſtiuiter cõmutauit numerum unitatis in numerũ multitudinis. Filij Rechab.] De his legis Hiere. cap. xxxv. ſicut indicauimus in ſuperioríb. ſcholijs. Filiorũ Rechab.] Hic eſt titulus lxx. Pſalmi, in quo laborat diuus Auguſt. quòd nuſquã filij Rechab legantur ducti in ca
4 ptiuitatem. Iſte eſt Ionadab filius.] Locus eſt lib. Regũ iiij. cap. x. quemadmodũ Hieu Ionadab filium Rechab fortè obuiũ, data dextra in currum ſuum ſuſtulerit, habiturus eum zeli ſui & teſtem & adiutorem. Interdumq; piſciculos.] Quoniã rem eandem alijs explicat uerbis, ſuccurrit in epiſtola ad Lætam, cuius initium, Apoſtolus Paulus: ubi cõijciebamus ſcribi poſſe, è ſimila garoq; piſciculi, magis eſſe legendum ad hunc modum: Cibus eius oluſculum ſit & ſimila, raroq; piſciculi, ut intelligas comedi piſciculos ceu delicias, & raro ſumendos. Fidelis & famoſus tuorũ. Hic famoſus in bonam accepit partem, ut & alibi famoſa quæſtio. Inſtitorem.] Id eſt negociatorẽ ſeu mercatorẽ.
Verum Chriſti templum.] Rurſum extenuat illorum pietatem, qui ſuas opes in templorũ ſtructuras aut ornamenta conferunt. Liberalitas liberalitate.] Ciceronem uirum prudentiſſimum appellat, quoniã ſanctum uocare non potuit. Is enim in ſecundo De officijs libro ſcripſit in hunc modum: Itaq; benignitas benignitate tollitur. Eleganter autẽ interpretatus eſt hanc uocem, benignitas, quæ propriè ad benefaciendi largiendiq; promptitudinẽ pertinet: cum illiterati putent eſſe clementiam & humanitatẽ. Reſpicere ad phaleras.] Retulit carmen è Saryra. Ego te intus & in cute noui.] Perſianum hemiſtichium, quod compluſculis infulſit locis. Significat idem quod intus & foris.
Sus Mineruam.] Id eſt indoctus doctum, prouerbiũ eſt, ut in Chiliadibus indicauimus. Ingredientem

dientē pelagus.] Et hac similitudine Ciceronis plerunq; gaudet uti, de eo qui defunctus nauigatione, monet ingressurū mare. Ita senex admonet iuuenē. Facultatē meā requiri.] Requiri posuit pro desiderari, quod idem facit M. Tul. Desideramus aūt quod significamus deesse. Sensus hic est: Si nō scripsissem rogatus, putasses mihi uoluntatē defuisse. Nunc cum utrunq; scribo, intelligis me nō potuisse præstare potius, cū noluisse id quod rogasti. Pro Theodosio.] Apparet nō tam panegyricū fuisse, cū apologiā aduersus calumnias. Id & superius significauit, cum ait: In ore, quo religiosissimus princeps defendit. Subdiuisio placuit.] Difficillimū est, aptè diuidere. siquidē nisi propositiones scitè repertę fuerint, nullo modo recte partiri potes. Iam illis repertis, est aliquid apte collocare. & ne statim nimis anxia sectione molestus sis, quædā rursus suo loco postea sunt diuidenda, quod hic appellat subdiuisionē. Sed & ipsum genus eloquij.] [redacted]

Pressum & nit.] Quod erat Atticorū, cum Cicero nonnihil habeat Asiaticū. Difficile est aūt hæc duo coniungere, pressum illud quod uocat, & perspicuitatē. Iacet enim oratio.] Iacere dicit quod friget, quodq; caret actu uitaq; & uigore. Horatius huiusmodi scripta nugas appellat canoras. Magna est rerum conseq.] Hoc præstat apta dispositio, ut aliud ex alio sequat: quam uirtutem Caligula desiderabat in Seneca: cuius orationē solutus est uocare, harenā sine calce. Cicero, orationē parū sibi cohærentē, scopas dissolutas appellat. Per Sion, Itabiriū, & Sina.] Montes sunt Iudææ, qui in diuinis literis significant ascensum ad culmen ueræ pietatis. Cæterū modeste significat Paulino, alioqui facundissimo, defuisse scientiā arcanæ scripturæ, quam sibi uindicat, & optimo iure uindicat Hieronymus. Per manus mysteria tradere.] Prouerbiali figura dictū est, per manus tradere, id est quod ab alijs didici, uicissim docere. Quod docta Græcia.] Significat Græcis nullum temporibus illis qui insignem eloquentiā cum insigni diuinarū literarū cognitione coniūxisset. Qui edere uult nucleum.] Mire Plautinū dictum ad rem sacrā accōmodauit. Extrema manus.] Id est perfectio.

Symmystem.] Symmystæ dicunt ijsdem initiati sacris ac mysterijs, ut Christianus Christiano, sacerdos sacerdoti, monachus monacho symmystes est. Arcē tenere nostrorū.] Id est Latinorū. Porrò arcē dixit pro principatu, siue summo loco: nec id sine prouerbiali figura. Cum Iacob.] Allusit ad duo, ad scalā Iacob, & ad cœnaculū Sion, in quod discipuli leguntur ascendisse post ascensionē. In quodam exemplari scriptū habebat Ioab, pro Iacob: quā lectionē arbitror esse germanā, ut intelligamus de Ioab, qui primus ascēdit, percussitq; Iebusæum, & factus est princeps: ut habet 1. Paralip. 11. Hortat ergo illū ad studia literarū, ut hæreticos submoueat ab arce ecclesiæ. Canere in domatib.] Allusit ad Euangelicū illud: Quod in aure auditis, prędicate super tecta. Nil sine magno.] Carmē est Horatij è Serm. Antequ subeant morbi.] Et hos uersus assuit ex Virgilij Georgicis sumptos.

IN EPISTOLAM SEQVENTEM CENSVRA

[redacted]

Ciam enim, ut intelligant, me non animi mei somnia, sed multas ac certissimas coniecturas hac in re sequutum fuisse, cum isti nihil habeant nisi titulum: quasi uero magni negocij sit, nomen quoduis ad scribere libro. Quàm multa passim in omni scriptorum genere, fallis notata titulis, stili duntaxat indicio reijciuntur. Inter eloquentes etiam Hieronymus libros quosdam uindicat ab ijs, quorum habebant inscriptionem, & proprijs dominis asserit. Librum Pamphili, quem alij negabant esse Pamphili, unico duntaxat argumento confirmat illius esse. Vnde, inquit, sciam quod Pamphili? Videlicet stilus & saliua docere me potuerunt. Tot hominum milia faciei discerniculo dignoscis, uoce distinguis. At pauciora sunt uultus & uocis discrimina, quàm ingeniorum. Nec perinde facies hominis relucet in speculo, ut ingenij uis in stilo. Tu formosum à formoso oris lineamentis dijudicas, & nobis in scriptis palàm diuersis, omne iudicandi ius adimis: nec uis simiam, hominis inscriptam titulo, ab homine dignoscere? Hieronymus stili saliuam sequutus, eloquentem ab eloquente, uelut à luscinia lusciniam, eruditum discernit ab erudito: & tu negas ullis notis distingui posse à luscinia coccycem, infantem ab eloquentissimo, rabulam ab expolito, indoctum ab eruditissimo: denicq; à uiro sanctissimo nebulonem? Nam quo potius appelles nomine tam perfrictæ frontis histrionem, ut plane barbarus & infans, uiri omnium doctissimi simul & eloquentissimi titulum sibi nō ueritus sit imponere, Cumanum etiam asinum, de quo est in prouerbijs, superans? Et sub huius nomine mentitur se raptum ultra tertium cœlum, & plus uidisse, quàm unquā uiderit Paulus. Vsqueadeo putauit neminem mortalium futurum, cui qui cquam esset emunctæ naris. De hac epistola, cuius sit, nolim pronunciare. Illud interim certissimū est, Hieronymi non esse. Candidior est sermo, quàm Hieronymianus, nō minus lucidus, sed facilior, ac lenius fluens: ille multo ardentior, tum densior in inculcandis remotioribus diuinæ scripturæ locis: ad hoc, salsior, & satyricum quiddam referens. Postremo non perinde æquus atq; hic est, matrimonio Hieronymus. Verum notulas, quibus Hieronymi lucubrationes ab aliorum scriptis, ceu Lydio lapide dignosci queant, suo loco diligentissime demonstrabimus. Nunc Christianum Ciceronem audiamus.

AD CELANTIAM MATRONAM DE RATIONE PIE VIVENDI

fortè Paulini Nolani episcopi epistola.

VEtus scripturæ celebrata sententia est: Esse pudorem, quo gloria inueniatur & gratia: et esse rursus pudorem, qui soleat parere peccatum. Cuius dicti ueritas, quanquam satis ad omnium intelligentiam ipsa sui luceat claritate, mihi tamen nescio quomodo in præsenti causa propius innotuit. Prouocatus enim ad scribendum literis tuis, quæ miris hoc à me obsecrationibus flagitabant: diu, fateor, de responsione dubitaui: silentium mihi imperante uerecundia: cui tamē fortissime resistebat, & uim faciebat precum tuarum fidelis ambitio: pugnabatq; acriter cum hæsitatione mea, humilitas obsecrantis, & magna quadam fidei uiolentia, oris claustra pulsabat. Cumq; sic animum utroq; nutantem, cogitatio diuersa libraret, penè pudor exclusit officium. Sed me illa, quam suprà posui, sapientis sententia armauit ad depellendam inutilem uerecundiam, et damnosum silentium resoluendum, cum utiq; ipsam scribendi causam tam honestam uiderem esse, tam sanctam, ut peccare me crederem, si tacerē, illud mecum scripturæ reputans: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Et iterū: Ne retineas uerbū in tēpore salutis. Et illud Petri: Parati semper ad satisfactionē omni poscenti uos rationē. Petis namq; & sollicite ac uoléter petis, ut tibi certā ex scripturis sanctis prefiniamus regulā, ad quā ordines cursum uitæ tuæ, ut cognita dñi uoluntate, inter honores seculi & diuitiarū illecebras morū magis diligas supellectilem, atq; ut possis in coniugio constituta, nō solum coniugi placere, sed etiam ei qui indulsit coniugiū. Cui tam sanctæ petitioni tamq; pio desiderio non satisfacere: quid aliud est, q̄ profectum alterius non amare? Parebo igitur precibus tuis, teq; paratam ad implendam domini uoluntatem, ipsius nitar incitare sentētijs. Idem enim uerus omnium dominus ac magister: qui nos placere sibi iubet, etiā docet quomodo placere possimus. Ipse itaq; te informet, ipse te doceat: qui interroganti in Euangelio adolescēti, quid faceret ut mereretur uitam æternam: diuina continuo mandata proponit, ostendēs nobis eius uoluntatē esse faciendam, à quo speramus & præmia. Propter quod alio testaī loco: Nō omnis qui

qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnũ cœlorũ, ſed qui facit uoluntatẽ patris c
mei qui in cœlis, ipſe intrabit in regnũ cœlorũ. Quo manifeſte illud oſtenditur, nos nõ ſola dei confeſsione tanti præmij magnitudinẽ promereri, niſi fidei & iuſtitiæ opera coniuncta ſint. Qualis enim eſt illa confeſsio, quæ ſic deo credit, ut pro nihilo eius ducat imperiũ? Aut quomodo ex animo ac uere dicimus, domine, domine: ſi eius quẽ dominum confitemur, præcepta contẽnimus? Vnde ipſe in Euangelio dicit: Quid aũt uocatis me domine domine, & nõ facitis quæ dico? Et iterũ: Populus hic labijs me honorat, cor aũt eorum longe eſt à me. Et rurſum loquitur per prophetã: Filius honorificat patrẽ, & ſeruus dominũ ſuũ timet. Et ſi pater ego ſum, ubi eſt honor meus? & ſi dominus ego ſum, ubi eſt timor meus? Ex quo apparet, nec honorari ab eis dñm, nec timeri, qui eius præcepta non faciunt. Et ad Dauid expreſsius dicit, qui peccatũ admiſerat: Et pro nihilo duxiſti deum. & ad Heli fit ſermo domini: Qui glorificat me, glorificabo eũ: qui aũt pro nihilo me habent, ad nihilum redigent. Et nos ſecuro ac bono animo ſumus, qui per ſingula quæq; præcepta, inhonorãtes deum clementiſsimũ, ad iracundiã prouocamus, eiusq; imperiũ ſuperbiſsime contemnẽdo, in tantæ maieſtatis imus iniuriã? Quid enim unquã tam ſuperbum, quid uero tam ingratũ uideri poteſt, q̃ aduerſus eius uiuere uoluntatẽ, à quo ipſum uiuere acceperis? q̃ illius præcepta deſpicere, qui ideo aliquid imperat, ut cauſas habeat remunerandi? Neq; enim obſequij noſtri deus indiget, ſed nos illius indigemus imperio. Mandata eius deſiderabilia ſuper aurũ & lapidẽ precioſum nimis, & dulciora ſuper mel & fauũ: quoniã in cuſtodiendis illis retributio multa. Et ideo nobis iraſciĩ, idcirco magis illa immenſa dei bonitas offenditur, quia eam per tanti etiã præmij detrimenta contemnimus, nec ſolum imperata, ſed etiã promiſſa illius pro nihilo ducimus. Vnde ſæpe, imò ſemper, illa nobis domini reuoluenda ſententia: Si uis ad uitam uenire, ſerua mandata. Hoc enim tota nobiſcum lege agitur. Hoc prophetæ, hoc Apoſtoli docent, hoc à nobis & uox Chriſti & ſanguis efflagitat. Qui ideo pro omnibus mortuus p
eſt, ut qui uiuunt, iam non ſibi uiuant, ſed ei, qui pro illis mortuus eſt. Viuere autem illi non eſt aliud, quàm eius præcepta ſeruare, quæ nobis ille quaſi certum quoddam dilectionis ſuæ pignus ſeruanda mandauit: Si diligitis, inquit, me, mandata mea ſeruate. Et qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Ac rurſus: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat. Grandem uim obtinet uera dilectio. Et qui perfecte amatur, totam ſibi amantis uendicat uoluntatem. Nihil eſt imperioſius charitate. Nos ſi uere Chriſtũ diligimus, ſi eius nos redemptos ſanguine recordamur, nihil magis uelle, nihil omnino debemus agere, q̃ quod illũ uelle cognoſcimus. Duo aũt ſunt genera mandatorũ, in quibus claudit tota iuſtitia. Prohibendi unum eſt, iubendi alterum. Vt enim mala prohibentur, ita præcipiunt bona. Ibi ocium operatur, hic ſtudium. Ibi coercetur animus, hic incitat. Hic feciſſe, illic non feciſſe, culpabile eſt. Vnde & Propheta dicit: Quis eſt homo qui uult uitã, & cupit uidere dies bonos? Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Declina à malo, & fac bonum. Et beatus Apoſtolus: Odientes malum, adhærentes bono. Hoc itaq; duplex diuerſumq; præceptum, prohibendi ſcilicet & imperandi, æquo omnibus iure mandatum eſt. Non uirgo, non uidua, non nupta, ab hoc imperio libera eſt. In quouis propoſito, in quouis gradu, æquale peccatum eſt, uel prohibita admittere, uel iuſſa non facere. Neq; uero eorũ te ſeducat error, qui ex arbitrio ſuo eligunt, quæ potiſsimũ dei mandata contemnãt, quæue quaſi uilia ac parua deſpiciant: nec metuũt, ne ſecundum diuinam ſententiam, minima contẽnendo, paulatim decidant. Stoicorũ quidem eſt peccatorum tollere differentiã, & delicta omnia paria iudicare, nec ullum inter ſcelus & erratũ diſcrimen facere. Nos uero & ſi multũ inter peccata diſtare credimus, quia & legimus, tamen ſatis prodeſſe ad cautionem dicimus, etiam minima pro maximis cauere. Tanto enim facilius abſtinemus à quocunq; delicto, quãto illud magis metuimus. Nec cito ad maiora

progreditur

A progreditur, qui etiã parua formidat. Et ſanè neſcio an poſsimus aliquod leue peccatum dicere, quod in dei contemptũ admittiĩ. Eſtq; prudentiſsimus, qui nõ tã cõſiderat quod iuſſum ſit, q̃ illum qui iuſſerit: nec quantitatẽ imperij, ſed imperãtis cogitat dignitatem. Aedificanti itaq; tibi ſpiritualem domũ, non ſuper leuitatẽ arenæ, ſed ſuper ſoliditatẽ petræ, innocẽtiæ in primis fundamentũ ponaĩ, ſuper quod facilius poſsis arduũ culmẽ iuſtitiæ erigere. Maximã enim partẽ æquitatis impleuit, qui nulli nocuit. Beatusq; eſt, qui poteſt cum ſancto Iob dicere: Nulli nocui hominũ, iuſte uixi cũ omnibus. Vnde auden
ter & ſimpliciter loquebaĩ ad dñm: Quis eſt ille qui iudicetur mecũ: id eſt, quis tuum ad uerſum me poteſt implorare iudiciũ, ut ſe læſum à me conuincat? Puriſsimæ conſciẽtiæ eſt, ſecurè canere cũ propheta: Perambulabã in innocentia cordis mei, in medio domus tuæ. Vnde idem alibi dicit: Non fraudauit eos deus bonis, qui ambulant in innocentia. Itaq; maliciã, odiũ, atq; inuidiam, quæ uel maxima, uel ſola ſemina ſunt nocẽdi, Chriſtiana à ſe propellat anima: neq; manu tantũ aut lingua, ſed corde quoq; cuſtodiat innocentiam: nec opere modo, ſed uoto etiã nocere formidet. Quantũ enim ad peccati rationem pertinet, nocuit & qui nocere diſpoſuit. multi nomẽ illud abſolutè atq; integrè definiũt, innocentẽ, qui ne in eo quidẽ ulli noceat, quo prodeſſe deſiſtat. Quod ſi eſt uerũ, tũ demum lætare de innocẽtiæ conſcientia, ſi cum potes adiuuare nõ deſinas. Si uero diuiſa inter ſe iſta atq; diſtincta ſunt, aliudq; eſt nõ nocere, quod ſemper potes, aliud prodeſſe cũ poſsis, aliud malũ nõ facere, aliud operari bonũ, illud tibi rurſum occurrat: nõ ſufficere Chriſtiano, ſi partẽ unã iuſtitiæ impleat, cui utrumq; præcipiĩ. Neq; enim debemus ad multitudinis exempla reſpicere, quæ nullam harũ diſciplinã ſequẽs, nullum uiuẽdi tenens ordinẽ, nõ tam ratione ducĩ, q̃ quodam impetu ferĩ. Nec imitandi nobis illi ſunt, qui ſub Chriſtiano nomine gentilem uitã agũt, & aliud profeſsione, aliud cõuerſatione teſtanĩ: atq; (ut Apoſtolus ait) deum confitenẽ ſe noſſe, factis aũt negant. Inter Chriſtia-
B num & gentilem non fides tantũ debet, ſed etiam uita diſtinguere, & diuerſam religionem per diuerſa opera mõſtrare. Nolite, ait Apoſtolus, iugũ ducere cũ infidelibus. Quę em̃ participatio iuſtitiæ cũ iniquitate? aut quæ ſocietas lucis ad tenebras? Quæ aũt cõuentio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cũ infideli? Qui aũt cõſenſus tẽplo dei cũ idolis? Sit ergo inter nos & illos maxima ſeparatio. Diſiungiĩ certo diſcrimine error & ueritas: illi terrena ſapiãt, qui cœleſtia promiſſa nõ habẽt: illi breui huic uitæ ſe totos implicent, qui æterna neſciũt: illi peccare nõ metuant, qui peccatorũ impunitatẽ putant: illi ſeruiãt uitijs, qui nõ ſperãt futura præmia uirtutũ. Nos uero qui puriſsima confitemur fidem, omnem hominẽ manifeſtandũ eſſe ante tribunal Chriſti, ut recipiat unuſquiſq; propria corporis ſui, prout geſsit, ſiue bonũ, ſiue malum, procul eſſe debemus à uitijs, dicẽte Apoſtolo: Qui enim Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum uitijs & concupiſcentijs. Nec turbam ſequanĩ errantem, qui ſe ueritatis diſcipulos confitenẽ. Duas certe conuerſationis uias, & diſtincta in diuerſum itinera uiuendi, ſaluator in Euangelio oſtendit: Quàm, inquit, ſpacioſa uia quæ ducit ad mortẽ, & multi ſunt qui intrant per eam. Et rurſum: Quàm arcta uia & anguſta eſt, quæ ducit ad uitam, & pauci ſunt qui inueniũt eam. Vide quanta inter has uias ſeparatio ſit, quantumq; diſcrimẽ. Illa ad mortem, hæc tendit ad uitam. Illa celebraĩ & teritur à multis, hæc uix inueniĩ à paucis. Illa enim uitijs per conſuetudinẽ, quaſi decliuior ac mollior, & uelut quibuſdam amœna floribus uoluptatũ, facile ad ſe rapit cõmeantium multitudinem. Hæc uero inſueto calle uirtutũ triſtior atq; horridior, ab his tantũ eligiĩ, quibus non tam delectatio itineris cordi eſt, q̃ utilitas manſionis. Aſperam enim nobis, & inſuauem uirtutum uiam, nimia facit uitiorum conſuetudo: quæ ſi in partem alteram transferaĩ, inueniet, ſicut ſcriptura dicit, ſemita iuſtitię leuis. Ponamus ergo iam rationem uitæ noſtræ, & per quam potiſsimũ gradiamur uiam, conſcientia teſte diſcamus. Omne enim quod agimus, omne quod loquimur, aut de lata aut de anguſta uia eſt. Si cum paucis anguſtum iter & ſubtilem quandam ſemitam inuenimus, ad uitã tendimus. Si uero multorũ comitamur uiam, ſecundum domini ſenten-

am imus ad mortem. Si ergo odio atq; inuidia posſidemur, ſi cupiditati & auaritiæ ce- C
dimus, ſi præſentia cõmoda futuris præferimus: per ſpacioſam uiã incedimus. Habemus enim ad hęc comitũ multitudinem, & late ſimilium ſtipamur agminibus. Si iracundiam libidinemq; explere uolumus, ſi iniuriam uindicamus, ſi maledicenti remaledicimus, & aduerſum inimicũ inimico animo ſumus, æquè cum pluribus ferimur. Si uel adulamur ipſi, uel adulantem libenter audimus, ſi uerum dicere gratia impedimur, & magis offendere animos hominum timemus, quàm non ex animo loqui, de multorum item uia ſumus. Tot noſtri ſunt ſocij, quot extranei ueritatis. At è contrario, ſi ab omnibus uitijs ſumus extranei, ſi purum ac liberum animum præſtamus, & omni cupiditate calcata, ſolis ſtudemus diuites eſſe uirtutibus, per anguſtam uiã nitimur. Cõuerſatio enim iſta pauco rum eſt. Eſtq; perrarũ atq; difficile, idoneos huius itineris comites reperire. Quinetiam multi hac ire ſe ſimulant, & per diuerſa errorũ diuerticula ad uiam multitudinis reuertuntur. Ideoq; timendũ eſt, ne quos duces recti itineris habere nos credimus, eos comites habeamus erroris. Si igitur inueniunt exempla, quæ nos per hanc ducant uiam, & rectum Euangelij tramitẽ teneant, ſequẽda ſunt. Sin uero uel ea deficiunt, uel deficere putantur, Apoſtolorũ forma uniuerſis propoſita eſt. Clamat uas electionis Paulus, nosq; quaſi ad anguſtum hoc iter conuocans, dicit: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Certe quod eſt amplius omnibus, ipſius domini relucet exemplũ, qui in Euangelio ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego requieſcere faciã uos. Tollite iugũ meũ ſuper uos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Si periculoſum eſt imitari illos, de quibus dubitas an imitandi ſint: hũc certe imitari tutiſsimũ eſt, atq; eius ueſtigia ſequi, qui dixit: Ego ſum uia, ueritas & uita. Nunquã enim errat, qui ſequit ueritatem. Vnde & Apoſtolus Ioannes ait: Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambulare. Et beatus Petrus ait: Chriſtus pro nobis paſſus eſt, uobis relinquens exemplũ, ut ſequamini ueſtigia eius, qui peccatũ nõ fecit, nec eſt inuẽtus dolus in D
ore eius. Qui cũ malediceret, nõ maledicebat: cum pateret, non cõminabatur. Tradebat autẽ iudicanti ſe iniuſte. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, ut peccatis mortui, iuſtitiæ uiuamus. Ceſſet omnis excuſatio errorũ. Auferant peccandi fœda ſolatia. Nihil omnino agimus, qui nos per multitudinis exẽpla defendimus, & ad conſolationem noſtram aliena ſæpe numerantes uitia, deeſſe nobis dicimus quos debeamus ſequi. Ad illius exemplum mittimur, quem omnes fatemur imitandum. Atq; ideo præcipua tibi cura ſit, legem noſſe diuinam, per quam poſsis quaſi præſentia cernere exempla ſanctorum: quid faciendum ſit, quidúe uitandum, illinc conſilio diſce. Maximum enim ad iuſtitiam auxilium, eſt implere diuinis eloquijs animũ, & quod opere exequi cupias, ſemper corde meditari. Rudi adhuc populo, & hominibus ad obedientiam inſuetis, per Moyſen imperat à domino, ut in ſignũ memoriæ, qua præcepta domini recordent, per ſingulas ueſtimentorũ fimbrias habeant cũ cocco hyacinthini coloris inſignia: ut etiam caſu huc illucq; reſpicientibus oculis, mandatorũ cœleſtiũ memoria naſcat. De quibus fimbrijs Phariſæi redarguunt à domino, quod eas peruerſo uſu, non ad cõmonitionem præceptorũ dei, ſed ad oſtentationẽ ſui habere cœperint, ut ſcilicet quaſi de maioris obſeruationis diligẽtia, ſancti à populo iudicarent. Tibi uero ſeruanti nõ tam literæ præcepta, ſed ſpiritus, diuinorum mandatorum memoria ſpiritualiter excolenda eſt. Cui non tam frequẽter recordanda ſunt præcepta domini, q̃ ſemper cogitanda. Sint ergo diuinæ ſcripturæ ſemper in manib. tuis, & iugiter mẽte uoluantur. Nec ſufficere tibi putes mandata dei memoria tenere, & operibus obliuiſci. ſed ideo illa cognoſce, ut facias quicquid faciendum didiceris. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Latus quidem & immenſus diuinæ legis campus extendit. Qui diuerſis teſtimonijs ueritatis, uelut cœleſtib. quibuſdã floribus uernãs, mira oblectatione legentis animum paſcit ac refouet. Quæ omnia ſemper cognoſcere, ſecumq; reuoluere, ingẽs ad conſeruandam iuſtitiam beneficiũ eſt. Sed quaſi ad compendioſum locũ, quoddam

commoni-

A commonitorium, illa tibi Euangelij eligenda ſententia eſt, & ſuperſcribenda cordi tuo, quæ ad totius iuſtitiæ breuiarium, dominico ore profertur: Omnia quæcunq; uultis ut faciant uobis homines, hæc & uos facite illis: cuius præcepti uires exprimẽs, iungit ac dicit: Hæc enim lex & prophetæ. Infinitæ namq; ſunt ſpecies partesq; iuſtitiæ: quas nõ modo ſtilo perſequi, ſed cogitatione etiam capere difficillimũ eſt. Quas omnes una ac breui ſententia comprehendit, & latentẽ hominum conſcientiã, ſecreto animi iudicio, aut abſoluit, aut damnat. Ad omnem igitur actum, ad omne uerbum, ad omnem cogitatũ, hęc ſententia retractetur: quæ tibi quaſi ſpeculum quoddam paratum, & ad manum ſemper poſitum, qualitatem tuæ uoluntatis oſtendat: ac etiam uel de iniuſto opere redarguat, uel de iuſto lætificet. Quotieſcunq; enim talem in alterum habueris animum, qualem in te ab altero ſeruari cupis: æquitatis uiam tenes. Quoties uero talis erga alterũ fueris, qualem in te uis neminem: iter iuſtitiæ dereliquiſti. En totum illud diuinæ legis arduum totumq; difficile. En ob quã cauſam dura imperia. Domino reclamamus, & dicimus nos, uel difficultate, uel impoſsibilitate mandatorum premi. Nec ſufficit, quod iuſſa non faci
mus: niſi etiam iubentem, iniuſtum pronunciemus, dum ipſum æquitatis autorem, non modo dura & ardua, ſed etiã impoſsibilia præcepiſſe conquerimur. Omnia, inquit, quæcunq; uultis ut faciant uobis homines, hæc & uos facite illis. Coniũgi uult inter nos atq; connecti per mutua beneficia charitatem. Omnesq; homines uicario inter ſe amore copulari, ut id unoquoq; præſtante alteri, quod ſibi ab hominibus præſtari uelit, tota iuſtitia & præceptum hoc dei, cõmunis ſit utilitas hominum. Et ó miram clementiam domini, ó ineffabilem dei benignitatem. Præmium nobis pollicetur, ſi nos inuicẽ diligamus, id eſt, ſi nobis ea præſtemus inuicem, quorũ uicißim indigemus. Et nos ſuperbo ſimul & ingrato animo, eius renitimur uoluntati, cuius etiam imperium beneficium eſt? Nulli unquam omnino detrahas, nec aliorum uituperatione te laudabilem uideri malis. Ma
B gisq; uitam tuam ordinare diſce, q̃ alienam carpere. Ac ſemper ſcripturæ memor eſto, dicentis: Noli diligere detrahere, ne eraderis. Pauci admodum ſunt, qui huic uitio renuncient: raroq; inuenies, qui ita uitam ſuam irreprehenſibilem exhibere uelint, ut non libenter reprehendant alienam. Tantaq; huius mali libido mentes hominum inuaſit, ut etiam qui procul ab alijs uitijs receſſerunt, in iſtud tamen quaſi in extremum diaboli laqueum incidant. Tu uero hoc malum ita effuge, ut non modo ipſa non detrahas, ſed ne alij quidem detrahenti, aliquando credas. Nec obtrectatoribus autoritatem de conſenſu tribuas: ne eorum uitium nutrias annuendo. Noli, inquit ſcriptura, cõſentaneus eſſe cum derogantibus aduerſus proximum tuum, & non accipies ſuper illum peccatum. & alibi: Sepi aures tuas ſpinis, & noli audire linguã nequam. Vnde & beatus Dauid, diuerſas innocentiæ ſpecies iuſtitiæq; dinumerans, de hac quoq; uirtute non tacuit, dicendo: Et opprobrium non accepit aduerſus proximos ſuos. Propterea quod ipſe nõ ſolum aduerſatur, ſed etiam perſequitur detrahentem. Ait enim: Detrahentem ſecreto proximo ſuo, hũc perſequebar. Eſt ſanè tale hoc uitium quod uel in primis extingui debeat, & ab eis qui ſe ſancte inſtituere uolunt, prorſus excludi. Nihil enim tam inquietat animum: nihil eſt quod ita mobilem mentem ac leuem faciat, quàm facile totũ credere, & obtrectatorum uerba, temerario mentis aſſenſu ſequi. Hinc enim crebræ diſſenſiones, hinc odia iniuſta naſcuntur. Hoc eſt quod ſæpe de amiciſsimis etiam inimicos facit, dum cõcordes quidem, ſed credulas animas, maliloqua lingua diſſociat. At contrà, magna quies animi, magnaq; eſt morum grauitas, nõ temerè de quoquam ſiniſtri quid audire. Beatusq; eſt, qui ita ſe contra hoc uitiũ armauit, ut apud eum detrahere nemo audeat. Quod ſi hæc in nobis eſſet diligẽtia, ne paſsim obtrectatoribus crederemus, iam omnes detrahere timerent: ne non tam alios, q̃ ſeipſos uiles detrahendo facerent. Sed hoc ideo malum celebre eſt, idcirco in multis feruet hoc uitium, quia penè ab omnibus libenter auditur. Adulatorum quoq; aſſentationes, & noxia blandimenta fallaciæ, uelut quaſdam peſtes animæ fuge. Nihil eſt quod tam facile corrumpat mẽtes hominũ, nihil quod tam dulci & molli

uulnere animũ feriat. Vnde & quidã ſapiens ait: Verba adulatorũ mollia, feriunt aũt inte c
riora uentris, Et dominus loquit̃ per prophetã: Populus meus qui beatificant uos, ſeduc-
unt uos, & ſemitas pedũ ueſtrorũ diſſipãt. In multis, iſto maxime tẽpore, regnat hoc ui
tium: quodq; eſt grauiſsimũ, humilitatis ac beneuolentiæ loco ducit̃. Eo fit, ut qui adula
ri neſcit, aut inuidus, aut ſuperbus putet̃. Eſt ſanè grande & ſubtile artificiũ, laudare alte-
rum in cõmendationem ſui, & decipiendo, animũ ſibi obligare decepti: quodq; hoc ma
xime uitio agi ſolet, fictas laudes certo precio uendere. Quæ hæc eſt tanta leuitas animi,
quæ tanta uanitas: relicta propria conſciẽtia, alienam opinionẽ ſequi, & quidem fictam
atq; ſimulatã? Rapi uento falſæ laudationis, gaudere ad circunuentionẽ ſuam, & illuſio-
nem pro beneficio accipere? Tu ergo ſi uere laudabilis eſſe cupis, laudem hominum ne
requiras. Illiq; præpara conſcientiam tuam, qui & illuminabit abſcondita tenebrarũ, &
manifeſtabit conſilia cordiũ, & tunc laus tibi erit à deo. Sit igitur intentus ac uigilans, &
aduerſus peccata ſemper armatus animus tuus. Sermo in omnib. moderatus & parcus,
& qui neceſsitatẽ magis loqui indicet, q̃ uoluntatẽ. Ornet prudentiã uerecũdia, quodq;
præcipuũ in fœminis ſemper fuit, cunctas in te uirtutes pudor ſuperet. Diu antè conſide
ra quid loquendũ ſit, & adhuc tacens prouide, ne quid dixiſſe pœniteat. Verba tua pon-
deret cogitatio, & linguæ officiũ, animi libra diſpenſet. Vnde ſcriptura dicit: Argentũ &
aurum tuum confla, & uerbis tuis facito ſtateram, & frenos ori tuo rectos: & attende, ne
fortè labaris lingua. Nunquam malum uerbum de ore tuo procedat, quæ ad cumulum
benignitatis iuberis etiã maledicentibus benedicere. Miſericordes (inquit) modeſti, hu
miles, non reddentes malum pro malo, neq; maledictum pro maledicto, ſed econtrario
benedicentes. Mentiri uero & iurare, lingua tua prorſus ignoret, tantusq; in te ſit ueri
amor, ut quicquid dixeris, iuratũ putes. De quo ſaluator ad diſcipulos ait: Ego autẽ dico
uobis, Non iurate omnino. Et paulo poſt: Sit aũt ſermo ueſter, Eſt, eſt, non, nõ: quod au
tem his abundantius eſt, à malo eſt. In omni igitur actu atq; uerbo, quieta mens & placi-
da ſeruetur: ſemperq; cogitationi tuæ dei præſentia occurrat: ſit humilis animus, ac mi- d
tis, & aduerſus ſola uitia erectus. Nunquam illum aut ſuperbia extollat, aut auaritia infle
ctat, aut ira præcipitet. Nihil enim quietius, nihil purius, nihil deniq; pulchrius ea mente
eſſe debet, quæ in dei habitaculum præparanda eſt, quẽ non auro templa fulgentia, non
gẽmis altaria diſtincta delectant, ſed anima ornata uirtutibus. Ideo & templum dei, ſan-
ctorum corda dicunt̃, affirmante Apoſtolo, qui ait: Si quis templũ dei uiolauerit, diſper
det illum deus. Templũ enim dei ſanctũ eſt, quod eſtis uos. Nihil habeas humilitate præ
ſtantius, nihil amabilius. Hæc eſt enim præcipua conſeruatrix, & quaſi cuſtos quædam
uirtutũ omniũ: nihilq; eſt quod nos ita & hominibus gratos & deo faciat, q̃ ſi uitæ meri
to magni, humilitate infimi ſimus. Propter quod ſcriptura dicit: Quanto magnus es, hu-
milia te in omnibus, & coram deo inuenies gratiã. Et dominus loquit̃ per prophetã: Su-
per quem alium requieſcam, niſi ſuper humilem et quietũ, & trementem uerba mea? Ve
runtamen humilitatem ſequere, non quæ oſtendit̃ atq; ſimulatur geſtu corporis, aut fra
cta uoce uerborũ, ſed quæ puro affectu cordis exprimit̃. Aliud eſt enim uirtutẽ habere,
aliud uirtutis ſimilitudinẽ, aliud eſt rerũ umbram ſequi, aliud ueritatẽ. Multo deformior
eſt illa ſuperbia, quæ ſub quibuſdam humilitatis ſignis latet. Neſcio enim quomodo tur
piora ſunt uitia, quæ uirtutũ ſpecie cælantur. Nulli te unquam de generis nobilitate præ
ponas, neq; obſcuriores quaſq; & humiliore loco natas, te inferiores putes. Neſcit reli-
gio noſtra perſonas accipere, nec cõditiones hominũ, ſed animos inſpicit ſingulorum:
ſeruũ & nobilem de moribus pronunciat. Sola apud deũ libertas eſt, non ſeruire pecca
tis. Summa apud deũ eſt nobilitas, clarũ eſſe uirtutibus. Quid apud deũ in uiris nobilius
Petro, qui piſcator & pauper fuit? quid in fœminis beata Maria illuſtrius, quæ ſponſa fa-
bri deſcribit̃? Sed illi piſcatori & pauperi, cœleſtis regni à Chriſto credunt̃ claues. Hæc
ſpõſa fabri meruit eſſe mater illius, à quo ipſæ claues datæ ſunt. Elegit em̃ deus ignobilia
& contẽptibilia huius mũdi, ut potẽtes ac nobiles ad humilitatẽ facilius adduceret. nã &

alias

a aliàs fruſtra ſibi aliquis de nobilitate generis applaudit, cũ uniuerſi paris honoris, & eiuſ
dem apud deũ precij ſint, qui uno Chriſti ſanguine ſunt redempti: nec intereſt qua quis
cõditione natus ſit, cũ omnes in Chriſto æqualiter renaſcamur. Nam & ſi obliuiſcimur,
quia ex uno omnes generati ſumus: ſaltẽ id ſemper meminiſſe debemus, quia per unum
omnes regeneramur. Caue, ne ſi ieiunare aut abſtinere cœperis, te putes eſſe iã ſanctam.
Hæc enim uirtus, adiumentũ eſt, nõ perfectio ſanctitatis. Magisq; id prouidendũ eſt, ne
tibi hoc, cum licita contemnas, ſecuritatẽ quandam illicitorũ faciat. Quicquid ſupra iu-
ſtitiam offert̃ deo, nõ debet impedire iuſtitiã, ſed adiuuare. Quid aũt prodeſt tenuari ab-
ſtinentia corpus, ſi animus intumeſcat ſuperbia? Quam laudẽ merebimur de pallore ie-
iunij, ſi inuidia liuidi ſumus? Quid uirtutis habet, uinũ non bibere, & ira atq; odio ine-
briari? Tunc, inquã, præclara eſt abſtinẽtia, tunc pulchra atq; magnifica caſtigatio cor-
poris, cũ eſt animus ieiunus à uitijs. Imò qui probabiliter ac ſcienter abſtinentiæ uirtutẽ
tenent, eo affligũt carnẽ ſuam, quo animę frangũt ſuperbiã: ut quaſi de quodam faſtidio
contemptus ſui atq; arrogãtię, deſcendãt ad implendam domini uoluntatẽ, quę maxime
in humilitate perficit̃. Idcirco à uarijs ciborũ deſiderijs mentẽ retrahũt, ut totã eius uim
occupent in cupiditate uirtutũ. Iamq; minus ieiuniorũ & abſtinentię laborẽ caro ſentit,
anima eſuriente iuſtitiã. Nam & uas electionis Paulus dum caſtigat corpus ſuũ, & in ſer-
uitutem redigit, ne alijs prędicans ipſe reprobus inueniat̃, nõ ad ſolam (ut quidam impe
riti putant) hoc facit caſtitatẽ: non enim huic tantũmodo, ſed omnibus omnino uirtuti-
bus abſtinentia opitulat̃. Neq; magna aut tota Apoſtoli gloria eſt, non fornicari: ſed hoc
agit, ut caſtigatione corporis erudiat̃ animus: quantoq; nil ex uoluptatibus concupiſcit,
tanto magis poſsit de uirtutibus cogitare, ne perfectionis magiſter, imperfectũ aliquid
in ſe oſtẽdat: ne Chriſti imitator, extra præceptũ quicq̃ aut uoluntatẽ Chriſti faciat, néue
minus exemplo, q̃ uerbo doceat: cumq; alijs prædicauerit, ipſe reprobet̃, audiatq; cum
b Phariſæis, Dicunt enim & nõ faciunt. Apoſtolici uero & præcepti eſt & exempli, ut ha-
beamus rationẽ, non conſcientiæ tantũ, ſed etiam famæ. Non ſuperfluum & à fructu ua
cuum, gentiũ magiſter hoc docet. Vult enim etiam extraneos ad fidem homines, per fi-
delium opera proficere, ut religionẽ ipſam religionis diſciplina cõmendet. Et ideo ſicut
luminaria in mundo lucere nos iubet, in medio nationis prauæ & peruerſæ., ut incredu
læ mentes errantiũ, ex noſtrorũ actuum lumine, ignorantiæ ſuæ tenebras deprehendãt.
Vnde & ipſe ad Romanos ait: Prouidentes bona, non ſolum corã deo, ſed etiam coram
hominibus. Et alibi: Sine offenſione eſtote Iudæis & gentibus & eccleſiæ dei, ſicut ego
per omnia omnibus placeo, nõ quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis. Beatus eſt
qui tam ſancte, tamq; grauiter diſpoſuit uitã ſuam, ut de eo ſiniſtri aliquid ne fingi qui-
dem poſsit, dum aduerſus obtrectatorũ libidinẽ pugnat meriti magnitudo, nec fingere
quiſquam auſus eſt, quod à nullo putat eſſe credendũ. Quod ſi id aſſequi difficile atq; ni
mis arduum eſt, ſaltem hanc adhibeamus uitæ noſtræ diligentiam, ne malæ mẽtes occa-
ſionem inueniant detrahendi. Ne ex nobis ſcintilla procedat, per quam aduerſus nos ſi-
niſtræ famæ flamma confletur. Alioqui fruſtra iraſcimur obtrectatoribus noſtris, ſi eis
ipſis obtrectandi materiam miniſtramus. Si aũt nobis diligenter atq; ſollicite omnia ad
honeſtatẽ prouidentibus, cunctisq; actibus noſtris timorẽ dei præferentibus, illi nihilo
minus inſaniũt: conſolet̃ nos conſcientia noſtra, quæ tunc maxime tuta eſt: tunc optime
ſecura eſt, cum ne occaſionẽ quidem male de ſe ſentiendi dedit. Illis enim uæ dicitur per
prophetã, qui dicunt quod bonũ eſt malum, qui lucem appellant tenebras, & quod dul
ce eſt, amarum uocant. Nobis ergo ſaluatoris aptabitur ſermo, Beati eſtis cum uobis ma
ledixerint homines mentiẽtes. nos modo id agamus, ut male de nobis nemo loqui abſq;
mendacio poſsit. Ita habeto ſollicitudinem domus, ut aliquam tamẽ uacationem animæ
tribuas. Eligat̃ tibi opportunus, & aliquantũ à familiæ ſtrepitu remotus locus, in quem
tu uelut in portum, quaſi ex multa tempeſtate curarum te recipias, & excitatos foris co-
gitationum fluctus, ſecreti tranquillitate componas. Tantum tibi ſit diuinę lectionis ſtu

dium,tam crebræ orationũ uices,tam firma & preſſa de futuris cogitatio, ut omnes reli c
qui temporis occupationes facile hac uacatione compenſes.Nec hoc ideo dicimus,quo
te retrahamus à tuis,imò id agimus,ut ibi diſcas,ibiq; mediteris, qualem tuis præbere te
debeas.Familiam tuam ita rege & confoue , ut te matrẽ magis tuorũ, q̃ dominam uideri
uelis,à quibus benignitate potius q̃ ſeueritate exige reuerentiã . Fidelius & grauius ſem-
per obſequiũ eſt,quod ab amore,q̃ quod à metu proficiſcit . Præcipue autẽ in coniugio
uenerabili atq; immaculato,Apoſtolicæ regulæ ordo teneat. Seruetur in primis uiro au
toritas ſua,totaq; à te diſcat domus,quantũ illi honoris debeat. Tu illum dominum ob-
ſequio tuo,tu magnũ illum tua humilitate demõſtra,tanto ipſa honoratior futura, quan
to illum amplius honoraueris.Caput enim(ut ait Apoſtolus)mulieris eſt uir:nec aliun-
de magis reliquũ corpus ornatur,q̃ ex capitis dignitate.Vnde idem alibi dicit : Mulieres
ſubditæ eſtote uiris,ſicut oportet in domino.Sed & beatus Petrus Apoſtolus ait: Simili
ter autẽ mulieres ſubditæ ſint uiris:ut & ſi qui nõ credunt uerbo, per mulieris conuerſa
tionem,ſine uerbo lucrifiant.Si ergo etiã gentilibus maritis debẽt honor iure coniugij,
quanto magis reddendus eſt Chriſtianis ? Atq; ut oſtendat quibus ornamentis etiã uiris
iunctæ fœminæ decorari debeant,ait:Quarũ ſit non extrinſecus capillatura, aut circun-
datio auri,aut ueſtimentorũ cultus,ſed qui abſconditus cordis eſt homo,incorruptibi-
litate quieti & modeſti ſpiritus,qui eſt in conſpectu dei locuples.Sic enim aliquando &
ſanctæ mulieres ſperãtes in domino ornabant ſe,ſubiectæ proprijs uiris,ſicut Sara obe-
diebat Abrahæ,dominũ ſuum uocans.Hæc aũt præcipiens,nõ eas iubet ſqualore,ſordi-
bus,& horrentibus pannorũ aſſumẽtis tegi , ſed immoderato cultui, & nimis exquiſito
interdicit ornatui,ſimplicemq; cõmendat ornatũ atq; habitũ . De quo & uas electionis
ait:Similiter aũt & mulieres in habitu ornato,cũ uerecundia et ſobrietate:ornantes non
in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut ueſte precioſa,ſed quod decet mulieres,
promittentes caſtitatẽ per bona opera.Reperi uero te miræ fidei ardore ſuccenſam , ali-
quot iam ante annos continentiã propoſuiſſe,& reliquũ uitæ tuæ tempus pudicitiæ con D
ſecraſſe.Magni hoc animi ſignũ,& perfectæ uirtutis indiciũ eſt,renũciare ſubito exper-
tæ uoluptati,fugere notas carnis illecebras , & calentis adhuc ætatis flãmas , fidei amore
reſtinguere.Sed illud quoq; ſimul didici, quod me nõ mediocriter angit ac ſtimulat : te
uidelicet tantũ hoc bonũ abſq; conſenſu & pacto uiri ſeruare cœpiſſe,cũ hoc apoſtolica
omnino interdicat autoritas,quæ in hac duntaxat cauſa,nõ modo uxorẽ uiro, ſed etiam
uirũ uxoris ſubiecit poteſtati: Vxor,inqt,ſui corporis poteſtatẽ nõ habet,ſed uir:ſimili-
ter aũt uir poteſtatẽ nõ habet ſui corporis,ſed mulier . Tu uero quaſi oblita fœderis nu-
ptialis,pactiq; huius ac iuris immemor,incõſulto uiro uouiſti dño caſtitatẽ.Sed pericu-
loſe promittit,quod adhuc in alterius poteſtate eſt. Et neſcio q̃ ſit grata donatio, ſi unus
offerat rẽ duorũ.Multa iam per huiuſcemodi ignorantiã & audiuimus & uidimus ſciſſa
cõiugia,quodq; recordari piget,occaſione caſtitatis adulteriũ perpetratũ . Nam dũ una
pars ſe etiã à licitis abſtinet,altera ad illicita delapſa eſt. Et neſcio in tali cauſa, quis magis
accuſari,quis amplius culpari debeat,utrũ ille qui repulſus à cõiuge fornicat,an illa quæ
repellendo à ſe uirũ,eum fornicationi quodãmodo obijcit.Atq; ut ſuper hac cauſa quid
ueritas habeat agnoſcas,pauca mihi de diuina autoritate ponenda ſunt. Apoſtolicæ do-
ctrinæ regula,nec cum Iouiniano æquat continẽtiæ opera nuptiarũ , nec cũ Manichæo
coniugia condemnat.Ita uas electionis ac magiſter gentiũ,inter utrunq; temperatus in-
cedit ac medius,ut remediũ incontinentiæ indulgeat, & ad præmiũ prouocet continen
tiam.Totusq; in hac cauſa eius hic ſenſus eſt , ut ex utriuſq; ſententia proponat caſtitas,
aut certe ab utroq; debitũ cõmune ſoluat.Sed ipſa iam Apoſtoli uerba ponamus,totãq;
hanc cauſam à ſui principio retractemus.Loquit enim ad Corinthios:De quib.aũt ſcri-
pſiſtis mihi:Bonum eſt homini mulierem non tangere.Et quanquam hic laudauerit ca-
ſtitatem,tamen ne aliquibus uideatur prohibere coniugia, ſubiungit : Propter fornica-
tionem autem , unuſquiſque ſuam habeat uxorem : uxori uir debitum reddat , ſimiliter
autem

A autẽ & uxor uiro:mulier autẽ ſui corporis poteſtatẽ non habet,ſed uir:& uir ſui corpo-
ris poteſtatẽ non habet,ſed mulier:nolite fraudare inuicẽ.Ac rurſus,ne tãta pro nuptia-
rum parte dicendo,uideretur excludere caſtitatẽ,ſequitur:Niſi forte ex cõſenſu ad tem-
pus,ut uacetis orationi.Et ſtatim quaſi recuſat hoc quod dixit, Ad tempus : ne non tam
perpetuã,q̃ temporalẽ ac breuẽ cõtinentiã docere uideatur. Ait enim, Propter inconti-
nentiã ueſtrã.Hoc aũt dico ſecundũ indulgentiã,nõ ſecundũ imperiũ. Vnde hoc quod
dixit,Ad tempus:docet meditationẽ debere fieri caſtitatis, ut per certa interualla tempo
rum,quaſi exploratis cõtinentiæ ſuæ uiribus,ſine periculo utriq; promittant,quod ſem
per eſt ab utroq; ſeruandũ. Quid uero abſolute uelit, manifeſte dicit : Volo autẽ omnes
homines eſſe ſicut meipſum:id eſt in iugi ac perpetua caſtitate uiuere. Videſne q̃ caute,
quàm prouide,quàm ſine ullius occaſione ſcandali,magiſter firmauerit de caſtitate ſen
tentiam, nolens tantum bonum in unius temeritate nutare, quod ligare & confirmare
debet conſenſus amborũ. Et re uera, quid ea caſtitate firmius eſt, quidúe tutius, q̃ quæ
ex duorum cœpta ſententia,ab utroq; uelut in cõmune ſeruatur? Nec de ſe tantum pars
altera ſolicita,mutuo ſe ad uirtutis animet perſeuerentiã.Hoc enim,ſicut alia quoq; bo-
na,non tantũ cœpiſſe,ſed perfeciſſe laudandũ eſt.Iamdudũ,ut intelligis, ſcopuloſo dif-
ficiliq; in loco uerſatur oratio, nec audet in alterutrã declinare partem, dum æqualiter
utrunq; formidat, ſed ex noſtra difficultate, tuum agnoſce diſcrimẽ. Maluimus enim te
contriſtare forſitan uera dicendo,quàm ficta adulatione ducere. Duplex (ut uides) ma
lum, æquale & anceps periculum eſt. Ex utroq; arctaris, ex utroq; conſtringeris. Con-
temnere omnino uirum atq; deſpicere, aperte contra Apoſtoli ſententiam eſt. Prodere
uiro tanti temporis caſtitatem,& deo non reddere quod promiſeras, timendũ atq; me-
tuendum eſt. Vt uulgò dicitur,Facile ex amico inimicũ facies, cui promiſſa non reddas.
Sicut enim ſcriptura dicit, Quod ſi uoueris uotum domino deo, non moreris reddere
illud,quia quærens quærit illud dominus deus abs te : Erit enim in peccatum. Ait ergo:
B Debitam honorificentiam uiro exhibe,ut ex utroq; domino debitum quod uouiſti red
dere poſsis.De cuius conſcientia non diffidimus,ſi paululum expectaſſes : non quo te à
bono caſtitatis retrahamus, ſed huius animũ ad caſtitatis oraculum totis uiribus incite-
mus,ut uoluntarium ſacrificiũ offerat deo, in odorẽ ſuauitatis, ut exuta mens à cunctis
retinaculis mundanis,atq; corporalibus uoluptatibus ſit, ut ualeas plenius inhærere do
minicis præceptis.Quod tamen ne quid à nobis negligenter eſſe dictum arbitreris, diui
narum ſcripturarũ teſtimonijs edocuimus,ſicut etiam Apoſtolus dicit : Et erunt duo in
carne una:iam non una caro,ſed unus ſpiritus. Hoc ſacramentũ magnũ eſt, arduũq; eſt
iter caſtitatis,ſed magna ſunt præmia.Vocatq; nos dñs in euãgelio,dicẽs : Venite bene-
dicti patris mei, poſsidete præparatũ uobis regnũ ab origine mundi. Idẽ ipſe dñs dicit:
Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego uos reficiã. Tollite iugũ meũ
ſuper uos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiẽ anima-
bus ueſtris.Iugũ enim meũ ſuaue eſt,& onus meũ leue.Dicit enim idẽ dñs his,qui ad ſi-
niſtram eius erunt:Diſcedite à me maledicti in ignẽ æternũ, quẽ præparauit pater meus
diabolo & angelis eius : neſcio uos operarij iniquitatis.Erit ibi fletus & ſtridor dẽtium.
Illi utiq; omnes plangẽt,illi lugebunt,qui ita curis ſe uitæ præſentis inuoluunt,ut obliui
ſcantur futurã,quos ſomno quodã ignorantiæ, & malæ ſecuritatis oppreſſos fluctibus,
domini cõprehẽdet aduẽtus. Vnde ipſe in euãgelio ait:Attẽdite uobis,ne fortè grauẽtur
corda ueſtra in crapula & ebrietate,& curis huius uitæ : Ne fortè ſuperueniat in uos re-
pẽtina dies illa, tanq̃ laqueus enim ſupueniet in omnes, qui ſedẽt ſuper faciẽ omnis ter-
ræ.Et rurſum:Vigilate & orate, neſcitis enim quando tẽpus ſit. Beati ſunt, qui ita expe-
ctant,ita illum ſpeculantur diẽ,ut ſe ad eum quotidie præparẽt,qui non de præterita ſi-
bi iuſtitia blandiẽtes,ſecundum Apoſtolum,per dies ſingulos in uirtute renouantur. Iu
ſtitia enim non proderit ei, à quo die iuſtus eſſe deſierit. Sicut etiam iniquo non noce-
bit iuiquitas ſua,à die quo ſe ab iniquitate cõuerterit. Nec ſanctus ergo ſecurus eſſe de-

bet, quam diu in huius uitæ agone uersatur: nec desperare peccator, qui secundũ prædictam prophetæ sententiã, uno die iustum se efficere potest, sed totũ quo tẽditur spatium uitæ tuæ, ut peragere possis iustitiã, nec de præterita iustitia confidens, remissior efficiaris. Sed sicut dicit Apostolus: Posteriora obliuiscens, ad ea autẽ quæ anteriora sunt me extendens, ad destinatũ persequar brauiũ supernæ uocationis, sciens scriptũ esse, cordis inspectorẽ deum. Et idcirco satagit, ut animã mundam habeat à peccato. Propter quod scriptum est: Omni custodia serua cor tuum. Et iterum: Diligit dominus munda corda. Accepti autem sunt ei omnes immaculati. Idcirco age, ut ordines reliquum tempus uitę tuæ sine offensa, ut possis secure canere cum propheta: Perambulabã in innocentia cordis mei, in medio domus tuæ. Et iterum: Introibo ad altare dei, ad deum qui lætificat iuuentutem meam. Quia inchoasse non sufficit, sed perfecisse, iustitia est.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Pater Asellæ somniarat se in uitrea phiala uidere puellam uirgunculam. Eam natam, & ante annos pubertatis uirginitati consecrauit, flammeo uirginali tectam. Ea protinus post duodecimũ annum monachæ uitam arripuit, ac Romæ perinde quasi in eremo uixit. Huius laudes ad Marcellam illius familiarem scribit, ne uideretur assentari, quod uiuentem adhuc tantopere laudaret.

HIERONYMVS AD MARCELLAM DE LAVDIBVS ASELLAE.

NEMO reprehẽdat quod in epistolis, aliquos aut laudamus, aut carpimus, cum & in arguendis malis, sit correctio cæterorũ, & in optimis prædicandis, bonorum ad uirtutẽ studia concitentur. Nudiustertius de beatæ memoriæ Leaaliqua dixeramus. Ilico pupugit animũ, & mihi uenit in mentẽ, non debere nos tacere de uirgine, qui de secundo ordine castitatis loquuti sumus. Igitur Asellæ nostræ uita breuiter explicanda est: cui quæso ne hanc Epistolam legas. Grauatur quippe laudibus suis, sed his potius, quæ adolescentulæ sunt, legere dignare, ut ad exemplũ eius se instituentes, conuersationẽ illius, perfectæ uitæ normã arbitrẽtur. Prætermitto, quod in matris utero benedicitur ei, anteq̃ nascatur, quod in phiala nitentis uitri, & omni spe culo purioris, patri uirgo traditur per quietẽ. Quod adhuc infantiæ inuoluta pannis, & uix annum decimũ ætatis excedens, honore futuræ beatitudinis consecratur. Sit gratiæ, omne quod antè laborũ fuit, licet deus præscius futurorũ, & Hieremiã sanctificet in utero, & Ioannẽ in aluo matris faciat exultare, & Paulum ante constitutionẽ mundi, separet in euangeliũ filij sui. Ad ea uenio, quæ post duodecimũ annum sudore proprio elegit, arripuit, tenuit, cœpit, impleuit. Vnius cellulæ clausa angustijs, latitudine paradisi fruebatur. Idẽ terræ solũ, & orationis locus extitit & quietis. Ieiuniũ pro ludo habuit, inediã pro refectione. Et cum eam non uescendi desideriũ, sed humana confectio ad cibũ traheret, pane & sale, & aqua frigida concitabat magis esuriẽ, q̃ restinguebat. Et quia penè oblitus sum, quod in principio debui dicere: Cum primũ hoc propositũ arripuit, aurũ colli sui, quod quidem murenulã uulgus uocat, quod scilicet metallo in uirgulas lentescente, quadam ordinis flexuosi catena cõtexitur, absq; parentibus uendidit, & tunicam fusciorem, quam à matre impetrare non poterat induta, pio negociationis auspicio, se repẽte dño cõsecrauit, ut intelligeret uniuersa cognatio, non posse aliud ei extorqueri, quæ iam seculũ damnasset in uestibus. Sed, ut dicere cœperamus, ita se semper moderate habuit, & intra cubiculi sui secreta custodiuit, ut nunq̃ pedem proferret in publicum, nunq̃ uiri nosset alloquiũ. Et quod magis sit admirandũ, sororẽ uirginẽ amaret potius q̃ uideret. Operabatur manibus suis, sciens scriptũ esse: Qui non operatur, non manducat. Sponso aut orans loquebatur, aut psallens. Ad martyrũ limina penè inuisa properabat. Et cum gauderet proposito suo, in eo uehementius exultabat, quod se nullus cognosceret. Cumq; per omnẽ annũ, iugi ieiunio pasceretur, biduo triduoq; sic permanẽs, tum uero in quadragesima, nauigij sui uela tendebat, omnes penè hebdomadas uultu lætante coniungens. Et quod impossibile forsitan est hominibus ad credendum, deo autem præstante possibile est, ita ad quinquagenariam peruenit ætatem, ut non doleret stomachus

stomachus, non uiscerum cruciaretur iniuria, non ficca humus iacentia membra confringeret, non sacco asperata cutis, fœtorem aliquem situmq; contraheret, sed sana corpore, anima sanior, solitudinẽ putaret esse delicias, & in urbe turbida inueniret eremũ monachorũ. Et hæc quidem tu melius nosti, à qua pauca didicimus, & cuius oculis duricies de genubus camelorũ in illo sancto corpusculo præ orandi frequentia obcalluisse perspecta est. Nos quod scire possumus, explicamus. Nihil illius seueritate iucundius, nihil suauitate tristius, nihil tristitia suauius. Ita pallor in facie est, ut cum cõtinentiã indicet, non redoleat ostentationẽ. Sermo silens, & silentiũ loquens. Nec citus, nec tardus incessus. Idem semper habitus. Neglecta mundicies, & inculta uestis: cultus ipse, sine cultu. Sola uitæ suæ æqualitate promeruit, ut in urbe pompæ, lasciuiæ, deliciarũ, in qua humilem esse miseria est, & boni eam prædicẽt, & mali detrahere non audeant. Viduę eam imitentur & uirgines. Maritatæ colant, noxiæ timeant, suspiciant sacerdotes.

SCHOLIA.

A stomachus] Vrenulam uulgus uocat.] Nimirũ à similitudine piscis. Metallo in uirgulas lentescente.] Metallum, aurum uocat: alioquí uenæ unde aurum atq; argentũ, & huius generis alia proferuntur, metalla dicuntur. Lentescere est flexile fieri, ita & aliàs Hieronymus, Aurum in fila lentescens. Pio negotiationis auspicio.] Quia uendidit ornamenta mundana, ut emeret uestem monachæ, felici auspicio Euangelij: Vade, & uende omnia, &c. Penè inuisa properabat.] Inuisam dixit, non odiosam, sed non uisam. Ita clanculum ibat, & celeriter redibat, ut uix à quoquam uideretur. Nauigij sui uela tendebat.] A nautis sumptum, qui uela pandunt, uelocius cursuri. Significat autem uehementius & acrius ieiuniũ, quod
2 alijs temporibus Hieronymus uult esse moderatius, minusq; perpetuum. Cruciaretur iniuria.] Iniuriam eleganter uocat molestiam & offensam, unde & cœli dicimus iniuriam. Seueritate iucundius.] Miro decore coniunxit contraria. Habet hoc uera pietas, quæ à spiritu Christi proficiscitur, ut ira quoq; sapiat amorem, seueritas habeat suam iucunditatẽ: contrà iucunditas, habeat suam tristitiam non tristem. In humanis affectibus, aut simulatis, secus est. Sermo silens.] Pari iucunditate iunxit pugnantia. Idem semper habitus.] Habitum uocat hic, non cultum, sed uultus
B speciem: ut nec tristior esset, nec hilarior. Idem tradunt de Socrate philosopho.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Marcella primæ nobilitatis puella, septimo à nuptijs mense fuerat orbata marito. Deinde Cerealem consulẽ nuptias illius ambientẽ, pertinaciter reiecit, decreta iam in reliquã uitã uiduali castimonia. Monachæ uitã, prima nobiliũ fœminarũ ausa est Romæ profiteri, ac multas ad idẽ institutũ pertraxit. A diuo Hieronymo diuinas literas diligentissime didicit, cum esset Romæ, absenti sæpe scripsit, & eum opibus suis adiuuit. Huius mulieris opera factio Origenistarũ, quæ Hierosolymis cœperat inualescere prodita atq; extincta est. Perijt feliciter paucis diebus post urbem Romam à Gothis direptam. Scribit ad Principiam uirginem, Marcellæ quondam contubernalem ac discipulam.

AD PRINCIPIAM VIRGINEM MARCELLAE uiduæ Epitaphium.

I SAEPE & multum flagitas uirgo Christi Principia, ut memoriam sanctæ fœminæ Marcellæ literis recolam, & bonum quo diu fruiti sumus, etiam cęteris noscendum imitandumq; describam. Satis doleo, quod hortaris sponte currentem, & me arbitraris indigere precibus; qui ne tibi quidem in eius dilectione cõcedam, multoq; plus accipiã, quàm tribuã beneficij, tantarũ recordatione uirtutum. Nam ut hucusq; reticerẽ, & bienniũ præterirẽ silentio, non fuit dissimulationis, ut male existimas, sed tristitiæ incredibilis, quæ ita meũ oppressit animũ, ut melius iudicarem tacere impræsentiarũ, quàm nihil dignum illius laudibus dicere. Neq; uero Marcellam tuam, imò meam, &, ut uerius loquar, nostrã, omniũq; sanctorũ, & proprie Romanæ urbis inclytũ decus institutis rhetorũ p̃dicabo, ut exponã illustrẽ familiã, alti sanguinis decus, & stẽmata per procõsules & p̃fectos prætorio decurrentia. Nihil in illa laudabo, si quod propriũ est, & eo nobilius, quod opibus & nobilitate cõtẽpta, facta est pauptate & humilitate nobilior. Orba patris morte, uiro quoq; post nuptias septimo mẽse priuata est. Cũq; eã Cerealis (cuius clarũ inter cõsules nomẽ est) p̃pter ætatẽ & antiquitatem familiæ

familiæ,& insignẽ (quod maxime uiris placere consueuit) decorẽ corporis,ac morum c
temperantiã ambitiosius peteret,suasq; longæuus pollicerẽt diuitias, & nõ quasi in uxo
rem,sed quasi in filiã uellet donationẽ transfundere: Albinaq; mater tam clarũ præsidiũ
uiduatæ domus ultro appeteret,illa respondit: Si uellẽ nubere, & non æternæ me cupe-
rem pudicitiæ dedicare,utiq; maritũ quærerẽ,non hæreditatẽ.Illoq; mandante,posse &
senes diu uiuere,& iuuenes cito mori,elegãter lusit. Iuuenis quidẽ potest cito mori, sed
senex diu uiuere non potest. Qua sententia repudiatus,exẽplo cæteris fuit, ut eius nuptias
desperarẽt.Legimus in euangelio secundũ Lucã: Et erat Anna prophetissa filia Phanue
lis de tribu Aser:Et hæc prouectæ ætatis in diebus plurimis. Vixeratq; cum uiro suo an-
nis septẽ à uirginitate sua,et erat uidua annis octogintaquatuor,nec recedebat de tẽplo:
ieiunijsq; & obsecrationibus dño seruiens nocte ac die. Nec mirũ si uidere meruit sal-
uatorẽ, quẽ tanto labore quærebat.Cõferamus septẽ annos,septẽ mẽsibus, sperare Chri
stum & tenere,natũ confiteri,& in crucifixũ credere,paruulũ non negare, & uirũ gau-
dere regnantẽ. Non facio ullam inter sanctas fœminas differentiã, quod nonnulli inter
sanctos uiros & ecclesiarũ principes, stulte facere consueuerunt:sed illò tendit assertio,
ut quarũ unus est labor, unũ & præmiũ sit. Difficile est in maledica ciuitate, & in urbe,
in qua orbis quondam populus fuit,palmaq; uitiorũ,si honestis detraherent,& pura ac
munda macularent,non aliquam sinistri rumoris fabulam contrahere. Vnde quasi rem
difficillimã,& penè impossibilẽ optat propheta,potius quàm præsumit,dicẽs:Beati im-
maculati in uia,qui ambulant in lege domini. Immaculatos in uia huius seculi appellat,
quos nulla obscœni rumoris aura macularit:qui opprobrium non acceperint aduersus
proximos suos,de quibus saluator in Euangelio:Esto,inquit,beneuolus,siue bene sen-
tiens de aduersario tuo,dum es in uia cum illo. Quis unquã de hac muliere, quod displi
ceret,audiuit,ut crederet? Quis credidit, ut non magis seipsum malignitatis & infamiæ
condẽnaret? Ab hac primũ confusa gentilitas est,dum omnibus patuit, quæ esset uidui- D
tas Christiana,quam & cõscientia & habitu promittebat. Illæ enim solent purpurisso &
cerussa ora depingere, sericis nitere uestibus,splendere gemmis,aurum portare ceruici
bus,& auribus perforatis rubri maris preciosissima grana suspendere, fragrare musco
mure,maritos ita plangere,ut tandem dominatu eorum se caruisse lætentur,quærantq;
alios,non quibus iuxta dei sententiã seruiant,sed quibus imperent. Vnde & pauperes e-
ligunt,ut nomen tantũ uirorũ habere uideantur, qui patiẽter riuales sustineant, si mus-
sitauerint,ilicò proijciendi.Nostra uidua talibus usa est uestibus, quibus arceret frigus, 2
non membra nudaret,aurũ usq; ad anùli signaculũ repudians, & magis in uentribus e-
genorũ,quàm in marsupijs recondens.Nusquã sine matre.Nullũ clericorũ, aut mona-
chorũ (quod amplæ domus interdũ exigebat necessitas) uidit absq; arbitris. Semper in
comitatu suo uirgines,ac uiduas, & ipsas graues fœminas habuit:sciens ex lasciuia puel-
larum sæpe de dominarũ moribus iudicari, & qualis quæq; sit, taliũ consortio delecta-
ri. Diuinarũ scripturarũ ardor erat incredibilis,semperq; cãtabat: In corde meo absco
di eloquia tua,ut non peccem tibi. Et illud de perfecto uiro:Et in lege domini uoluntas
eius,& in lege eius meditabitur die ac nocte. Meditationẽ legis non in replicando, quæ
scripta sunt,ut Iudęorũ existimant pharisæi,sed in opere intelligens,iuxta illud Apostо-
licũ:Siue comeditis,siue bibitis,siue quid agitis,omnia in gloriã dñi faciẽtes. Et prophe
tæ uerba,dicentis: A mandatis tuis intellexi,ut postq̃ mandata cõplesset,tũc se sciret me-
reri intelligentiã scripturarũ. Quod & alibi legimus: Quia cœpit Iesus facere & docere.
Erubescit enim quamuis pręclara doctrina,quam propria reprehendit cõscientia. Fru-
straq; eius lingua prædicat paupertatẽ, & docet eleemosynas, qui Crœsi diuitijs tumet:
uiliq; opertus pallio,pugnat contra tineas uestiũ sericarum. Moderata ieiunia,carnium
abstinentia,uini odor magis,quàm gustus, propter stomachum & frequentes infirmita
tes. Raro procedebat ad publicũ,& maxime nobilium matronarũ uitabat domos, ne co
geret uidere quod contempserat:apostolorum & martyrum basilicas secretis celebrans
orationi-

A orationibus,& quæ populorũ frequentiã declinarent. Matri intantũ obediens,ut inter-
dum faceret,quod nolebat. Nam cum illa suũ diligeret sanguinẽ, & absq; filijs & nepo-
tibus uellet in fratris liberos uniuersa conferre:ista pauperes eligebat,& tamẽ matri con
traire non poterat:monilia,& quicquid suppellectilis fuit,diuitibus peritura concedẽs,
magisq; uolens pecuniã perdere,quàm parentis animũ cõtristare. Nulla eo tempore no
biliũ fœminarũ nouerat Romæ propositũ monachorũ, nec audebat propter rei nouita
tem,ignominiosum,ut tunc putabatur, & uile in populis nomen assumere. Hæc ab Ale
xandrinis sacerdotibus,papaq; Athanasio, & postea Petro, qui persequutionẽ Arrianæ
hæreseos declinantes, quasi ad tutissimũ cõmunionis suæ portũ Romã confugerant,ui
tam beati Antonij adhuc tunc uiuentis,monasteriorũq; in Thebaide Pachumij, & uir-
ginũ ac uiduarũ didicit disciplinã. Nec erubuit profiteri, quod Christo placere cogno-
uerat. Hanc multos post annos imitata est Sophronia & aliæ,quibus rectissime illud En
nianum aptari potest: Vtinam ne in nemore Pelio. Huius amicitijs fruita est Paula uene
rabilis. In huius cubiculo nutrita Eustochium uirginitatis decus:ut facilis æstimatio sit,
qualis magistra,ubi tales discipulæ. Rideat forsan infidelis lector, me in mulierculorum
laudibus immorari,qui si recordetur sanctas fœminas, comites domini saluatoris, quæ
ministrabãt ei de sua substantia,& tres Marias stantes ante crucẽ,Mariãq; proprie Mag-
3 dalenen,quæ ob sedulitatẽ & ardorẽ fidei,turritæ nomen accepit,& prima ante Apostо
los,Christũ uidere meruit resurgentẽ,se potius superbiæ,quàm nos condẽnabit ineptia
rum,qui uirtutes non sexu,sed animo iudicamus,cõtemptæq; nobilitatis ac diuitiarum
maiorem gloriam ducimus. Vnde & Iesus Ioannẽ euangelistam amabat plurimum,qui
propter generis nobilitatẽ erat notus pontifici,& Iudæorũ insidias non timebat,intan-
tum ut Petrũ introduceret in atrium, & staret solus apostolorũ ante crucẽ, matrẽq; sal-
uatoris in sua reciperet, ut hæreditatẽ uirginis domini, uirginẽ matrẽ filius uirgo susci-
peret. Annis igitur plurimis sic suam transegit ætatẽ, ut ante se uetulam cerneret, quàm
B adolescentulam fuisse meminisset: laudans illud Platonicũ, qui philosophiam, medita-
tionem mortis esse dixit. Vnde & noster Apostolus: Quotidie morior propter uestram
4 salutẽ. Et dominus iuxta antiqua exẽplaria: Nisi quis tulerit crucẽ suam quotidie, & se-
quutus fuerit me,non potest meus esse discipulus. Multoq; ante per prophetam spiritus
sanctus: Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus ut oues occisionis. Et post
multas ætates illa sententia:Memento semper diem mortis,& nunq̃ peccabis. Disertisi-
miq; præceptũ Satyrici: Viue memor lethi,fugit hora,hoc quod loquor, inde est. Sic
ergo (ut dicere cœperamus) ætatẽ duxit:& uixit,ut semper se crederet esse morituram.
Sic induta est uestibus,ut meminisset sepulchri,offerens hostiã rationabilẽ,uiuã,placen
tem deo. Deniq; cum & me Romã cum sanctis pontificibus, Paulino & Epiphanio, ec-
clesiastica traxisset necessitas,quorũ alter Antiochenã Syriæ,alter Salaminiã Cypri rexit
ecclesiã,& uerecũde nobiliũ fœminarũ oculos declinarẽ, ita egit secundũ Apostolum,
importune opportune, ut pudorẽ meum sua superaret industria. Et quia alicuius tunc
nominis esse existimabar super studio scripturarũ,nunquã conuenit,quin de scripturis
aliquid interrogaret,nec statim acquiesceret, sed moueret econtrario quæstiones, non
ut contenderet, sed ut quærendo disceret earũ solutiones, quas opponi posse intellige-
bat. Quid in illa uirtutũ,quid ingenij,quid sanctitatis,quid puritatis inuenerim, uereor
dicere,ne fidẽ credulitatis excedã,& tibi maiorẽ dolorẽ incutiã, recordanti quanto bo-
no caueris. Hoc solũ dicã,quod quicquid in nobis longo fuit studio cõgregatũ,et me-
ditatione diuturna quasi in naturam uersum, hoc illa libauit, didicit atq; possedit,ita ut
post profectionẽ nostrã,si in aliquo testimonio scripturarũ esset obortа cõtentio,ad il-
5 lam iudicẽ pergeretur. Et quia ualde prudens erat,& nouerat illud quod appellant phi-
losophi τὸ πρέπον, id est decere qđ facias:sic ad interrogata respondebat,ut etiã sua non
sua diceret,sed uel mea,uel cuiuslibet alterius,ut in eo ipso quod docebat,se discipulam
fateretur. Sciebat enim dictũ ab Apostolo: Docere autẽ mulieri non permitto,ne uirili
sexui

sexui, & interdū sacerdotibus, de obscuris & ambiguis scisitantibus, facere uideret iniu C
riā. In nostrū locū statim audiuimus te illius adhæsisse cōsortio, & nunq̄ ab illa ne transuersum quidē unguē (ut dicitur) recessisse. Eadē domo, eodē cubiculo usam, ut omnibus in Vrbe clarissima notū fieret, & te matrē, & illā filiā reperisse. Suburbanus ager uobis pro monasterio fuit, & rus electū pro solitudine. Multoq; ita uixistis tempore, ut ex imitatione uestri, cōuersatione multarū gauderemus Romā factā Hierosolymā. Crebra uirginū monasteria, monachorū innumerabilis multitudo, ut pro frequētia seruiētium deo, quod prius ignominię fuerat, esset postea gloriæ. Interim absentiā nostri mutuis solabamur alloquijs, & quod carne non poteramus, spiritu reddebamus. Semper obuiare epistolis, superare officijs, salutationibus præuenire. Non multū perdebat absentia, quæ iugibus sibi literis iungebatur. In hac tranquillitate, & dñi seruitute, hęretica in his prouincijs exorta tēpestas, cuncta turbauit, & in tantā rabiē cōcitata est, ut nec sibi, nec ulli bonorū parceret. Et quasi parū esset, hic uniuersa mouisse, nauē plenā blasphemiarum Romano intulit portui. Inuenitq; protinus patella operculū, & Romanæ fidei purissimum fontē, cœno lutosa permiscuere uestigia. Nec mirū, si in plateis & in foro rerū uænaliū, fictus ariolus stultorū uerberet nares, & obtorto fuste dentes mordentiū quatiat: 6
cum uenenata spurcaq; doctrina Romę inuenerit quos induceret. Tūc librorū πρώτοις infamis interpretatio: tunc discipulus ὀλβιοδώρου, uere nominis sui, si in talē magistrū non impegisset. Tunc nostrorū διδασκαλικῶν cōtradictio, & Pharisæorū turbata est schola. Tunc sancta Marcella, quæ diu cohibuerat, ne per æmulationē quippiā facere uidere tur, postq̄ sensit fidē apostolico ore laudatā, in plerisq; uiolari, ita ut sacerdotes quoq;, & nonnullos monachorū, maximeq; seculi homines, in assensum sui traheret, ac simpli citati illuderet episcopi, qui de suo ingenio cæteros æstimabat: publice restitit, malens deo placere, q̄ hominibus. Laudat saluator in Euangelio uillicū iniquitatis, quod cōtra dominū quidē fraudulenter, attamen pro se prudenter fecerit. Cernētes hæretici de par D
ua scintilla, maxima incendia cōcitari, & suppositā dudū flammā iam ad culmina perue nisse, nec posse latere quod multos deceperat, petunt & impetrant ecclesiasticas Epistolas, ut cōmunicantes Ecclesiæ, discessisse uiderentur. Non multū tempus in medio, suc- 7
cedit in pontificatū uir insignis Anastasius, quē diu Roma habere non meruit, ne orbis caput sub tali episcopo truncaretur. Imò idcirco raptus atq; trāslatus est, ne semel latam sententiā, precibus suis flectere conaretur, dicente domino ad Hieremiā: Ne oraueris pro populo isto, neq; depreceris in bonū. Quia si ieiunauerint, nō exaudiam preces eorum. Et si holocausta & uictimas obtulerint, non suscipiā eas. In gladio enim & fame & pestilentia ego consumā eos. Dicas, quid hæc ad laudem Marcellæ? Damnationis hæreticorum hæc fuit principiū, dum adducit testes, qui prius ab eis eruditi, & postea ab hæretico fuerant errore correpti, dum ostēdit multitudinē deceptorū, dum impia πρὸ ἀρχῶν ingerit uolumina, quæ emendata manu scorpij monstrabantur: dum acciti frequētibus literis hæretici, ut se defenderent, uenire non sunt ausi: tantaq; uis conscientię fuit, ut absentes damnari, quàm præsentes coargui maluerint. Huius tam gloriosæ uictoriæ origo Marcella est: tuq; caput horū & causa bonorum, scis me uera narrare: quæ nosti, uix de multis pauca me dicere, ne legenti fastidiū faciat odiosa replicatio, & uidear apud maleuolos sub occasione laudis alterius stomachum meum digerere. Pergam ad reliqua. De occidentis partibus ad orientem turbo transgressus, minitabatur plurimis magna naufragia. Tunc impletū est: Putas ueniens filius hominis fidem inueniet super terram? Refrigerata charitate multorum, pauci qui amabant fidei ueritatem, nostro lateri iungebantur, quorum publice petebatur caput: contra quos opes omnes parabantur, ita ut Barnabas quoq; duceretur in illam simulationem, imò apertum paricidium, quod non uiribus, sed uoluntate cōmisit. Et ecce uniuersa tempestas domino flante deleta est, expletumq; uaticinium prophetale: Auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur. In illa die peribunt omnes cogitationes eorū. Et illud Euangelicum:

Stulte

A Stulte, hac nocte auferet anima tua à te: quæ autē præparasti, cuius erūt? Dum hęc agunt in Iebus, terribilis de Occidente rumor affert, obsideri Romā, & auro salutē ciuiū redimi, spoliatosq; rursum circūdari, ut post substantiā, uitā quoq; perderent. Hæret uox, & singultus intercipiunt uerba dictantis. Capitur urbs, quæ totū cepit orbē, imò fame perit anteq̄ gladio, & uix pauci q̄ caperent inuenti sunt. Ad nefandos cibos erupit esurientiū rabies, & sua inuicē membra laniarūt, dum mater non parcit lactēti infantiæ, & recipit utero, quē paulo antè effuderat. Nocte Moab capta est, nocte cecidit murus eius. Deus, uenerunt gentes in hæreditatē tuā, polluerunt templū sanctū tuū. Posuerūt Hierusalē in pomorū custodiā, posuerunt cadauera sanctorū tuorū escas uolatilibus cœli, carnes sanctorū tuorū bestijs terræ. Effuderunt sanguinē eorū sicut aquā in circumitu Hierusalē, & non erat qui sepeliret. Quis cladē illius noctis, quis funera fando Explicet, aut posset lachrymis æquare dolorē? Vrbs antiqua ruit, multos dominata per annos, Plurima perq; uias sternunt inertia passim Corpora, perq; domos, et plurima mortis imago. Cum interim, ut in tanta cosusione rerū, Marcellæ quoq; domū cruentus uictor ingreditur. Sit mihi fas audita loqui, imò à sanctis uiris uisa narrare, qui interfuere præsentes, qui te dicunt in periculo quoq; ei fuisse sociatā. Intrepido uultu excepisse dicitur introgressos. Cūq; posceret aurū, & defossas opes uili excusaret tunica, non tamē fecit fidem uoluntariæ paupertatis. Cæsam fustibus flagellisq;, aiunt non sensisse tormenta, sed hoc lachrymis, hoc pedibus eorū prostratā egisse, ne te à suo consortio separaret: ne sustineret adolescentia, quod senilis ætas timere non poterat. Christus dura corda molliuit, & inter cruentos gladios inuenit locū pietas. Cūq; & illā & te ad apostoli Pauli basilicā barbari deduxissent, ut uel salutē uobis ostēderent, uel sepulchrū, in tantā lætitiā dicitur erupisse, ut gratias ageret deo, quod te integrā sibi reseruasset, quod pauperē illā non fecisset captiuitas, sed inuenisset, quod egeret quotidiano cibo, quod saturata Christo, non sentiret esurię, quod & uoce & opere loqueret: Nuda exiui de utero matris meæ, nuda
B & redeā. Sicut dño uisum est, ita & factū est: Sit nomē dñi benedictū. Post aliquot dies, sano, integro, uegetoq; corpusculo obdormiuit in dño, & te paupertatulæ suæ, imò per te pauperes reliqt hęredes, claudēs oculos in manibus tuis, reddēs spiritū in tuis osculis, dum inter lachrymas tuas illa rideret cōsciētia uitæ bonæ, & præmijs futurorū. Hæc tibi Marcella uenerabilis, & tibi Principia filia, una & breui lucubratiōe dictaui, nō eloquij uenustate, sed uolūtate in uos animi gratissimi, & deo & legentibus placere desiderans.

SCHOLIA.

1 HOrtaris sponte currentem.] Prouerbialiter dictum est, ubi quis eum incitat, qui satis ardet sua sponte. Addit se dolere, quod incitetur tantopere, quasi grauatim alioqui facturus. Stemmata per consules.] Stemmata, sunt insignia nobilium, imagines, statuæ, coronæ. Erat hæc ex procōsulibus prætorio præfectis progenita. Suasq; longæuus.] Id est senex. Hac spe cōplures puellæ nubunt senibus, ut illis extinctis nubant iam diuites cui uelint. Maritum quærerem.] Quasi senex non sit maritus, quippe non idoneus gignendis liberis. Orbis populus fuit.] Quod nulla illic non esset prouincia. Palmaq; uitiorum.] Id est nusquam plura uitia. Malignitatis & infamiæ.] Malignitas opponitur candori, cum sinistre & inique interpretamur. Infamiam posuit pro infamatione, hoc est, illata famæ nota. Rubri maris.] Nam illic potissimum nascuntur margarita, quæ grana uocat ob similitudinem, quod in conchis ceu grana reperiantur. Sic & Horatius baccas uocat, nisi forte pro granis, mauis germina.

Fragrare musco mure.] Hunc alias peregrinum murem uocat, cuius odor & hodie in delicijs est. Quidam habebant murice, sed mendose. Legendum arbitror uel musco, uel mure. Nam muscus Græcis paruum murem significat, μύσκος à μῦς. Quod si probas musco mure, mure addidit, ne de
2 musco acciperemus adhærente saxis & arboribus. Non membra nudaret.] De multicijs sentit, quæ quoniam pellucebant, non tegebant corpus, sed lasciuius ostentabant. Et ipsas graues.] Non quaslibet uiduas, sed probatæ uitæ, quod multæ essent, cum quibus non esset tutū habere consuetudinem, ei quæ decreuisset caste uiuere. Pugnat contra tineas.] Quippe quæ in scrinijs tantum habeat uestium sericarum, ut uix possit à tineis defendere. Et uile in populis.] Vile contemptum dixit, præsertim in populis, hoc est Romæ, in maxima totius orbis frequentia. Nonnulli codices pro uile, habebant uelatæ: sed uile, magis placet. Illud Enniani aptari potest.] Signi-

ficat molestiam quam attulerunt Origenistæ. Est autē initiū carminis Enniani ex tragœdia Medea: C
in quo Medeæ optat pedisequa, ut nunq̄ uenissent in Colchidem argonautæ. Vsurpatur aliquoties
à Cicerone ueluti prouerbiale, quoties sentit originē mali hinc aut hinc profectā. Carmen integrum
sic habet: Vtinā ne in nemore Pelio securibus cæsæ Cecidissent abiegnæ ad terrā trabes, Néue
inde nauis inchoandæ exordium Cœpisset, quæ nunc nominatur Argo, &c. Porrò uersus hos ob
id adduxit, quod hæresis ea uenerit in Italiā ab ultramarinis regionibus: sicuti testatē alibi: à qua non
fuit alienus Ruffinus. Narim igitur eam, quæ aduexerat hæreticos, confert cum Argonauis, quæ ad-
uexerat argonautas in perniciem Medeæ. Turritæ nomen accepit.] Magdalum enim Hebræis
turris dicitur. Magdalene, turrita, siue munita. In sua reciperet.] Sic erat scriptum in uetustis & 3
minus deprauatis exemplaribus: atq̄ ita legunt Græci, εἰς τὰ ἰδία, id est in propria: quasi dicas, in
numerum rerum suarum. Quanq̄ ad sensum non admodum refert, suam legas, an sua. Medita-
tionem mortis.] Nam mors abducit animam à corpore, & philosophia abducit animū à rebus cor-
poreis ac sensibilib. ad intelligibilia & æterna. Vnde fit, ut animus philosophi assuetus abesse à cor-
poreis rebus & affectibus, non admodum inuitus auellatur à corpore, cum mors aduenerit: quod
Christiani quoq̄ uocant cōmori Christo. Quotidie morior pro uestra salute.] In epistola ad Co
rinthios prima, capite decimoquinto. Ex Græcorū scholijs apparet hunc locū bifariam legi, νὴ τὴν
ὑμετέραν καύχησιν. id est, per nostram gloriam, ut intelligas, Paulum iurare per suam gloriā, qua glo-
riabatur in prædicatione Euangelij. Et, διὰ τὴν ὑμετέραν καύχησιν. id est, propter uestram gloriā: hoc
est, ut possitis gloriari de Christo, quod illius sitis & uos. Hieronymus uidetur pro καύχησιν legere
σωτηρίαν. Porrò noster Apostolus dixit, propter Platonē ethnicū, quem modo citauerat. Et do- 4
minus iuxta antiqua exemplaria.] In hoc loco nulla uarietas est in exēplaribus, nisi quod Lucas ad-
dit, quotidie. Vnde conijcio hæc uerba, iuxta antiqua exemplaria, referenda esse ad locū Pauli, ut le
gamus ad hunc modū: Quotidie, morior pro uestra salute: iuxta antiqua exēplaria, Et dominus, &c.
Nisi forte lector aliquis uidēs aliter citari à Hieronymo, quàm uulgata habeat editio, addidit in mar
ginali spatio, iuxta antiqua exemplaria: eaq̄ uerba post scriba parum attentus, in contextum retulit.

Disertissimiq̄ præceptum Satyrici.] Nempe Persii, quo uidetur impendio delectatus Hierony
mus. Offerens hostiam rationabilem.] Quod immolaret seipsam, ueluti non pecudem brutam,
sed uictimā rationalem λογικὴν, ut admonuimus aliàs. Quasi in naturā uersum.] Aristoteles scri
psit assuetudinē, uelut alterā esse naturā. Hoc soli contigit Hieronymo, ut diuinas scripturas penitus
imbiberet & inculcaret. Cæteri ferè Latini scribendo didicerunt. Libauit, didicit.] Mire seruauit
gradus. Libamus degustantes: discimus, quod iam probauimus: possidemus, quod memoriæ infixi- D
mus. Quod appellant philosophi, τὸ πρέπον.] Id est decens, siue decorum. Est autem caput artis, 5
ut inquit Fabius, decere quod facias. Sunt enim quædam eiusmodi, ut neminē deceant, nisi certū ho
minem, ut eleganter docet Quintilianus capite De pronunciatione. Ne transuersum quidē un-
guem.] Id est, ne minimo quidem spatio, quod alijs uerbis dicunt, pedem latum, & unguem latum.

Rus electum.] Non quoduis rus, sed electum, quod maxime semotū esset ab hominū frequen-
tia. Ab huiusmodi secessibus omnia ferè monasteria nata sunt. Obuiare epistolis.] Obuiare, pro
obuiabat, ἐνέστησε est, ut sit modus uerbi pro modo. Aut obuiare solet, ut sit eclipsis. In tāta tran
quillitate.] Hic aperit, quod paulò superius dixit opertius, utinā ne in nemore Pelio. Nauim ple
nam blasphemiarū.] Prouerbialiter dictum est. Sic enim Homerus Iliados V. ὄφρ᾽ ἅμα τῷ γε
δυὼ δεκὰς μυθήσεται, πλὰ μάλ᾽ ὀδ᾽ ἀν᾽ υῆας ἑκατόνζυγ᾽ ἄχθ᾽ ἀροίσω. Lucianus simili figura dixit, ὅλας
ἁμάξας βλασφημιῶν. id est, tota plaustra conuitiorum. Nam id Græce sonat βλασφημία. Protinus
patella operculum.] Et hoc prouerbium est, quod alibi sic extulit: Dignū patella cooperculū, cum
discipulus contingit dignus præceptori, cuiusmodi est & illud: Similes habent labra lactucas.

Verberet nares.] Circulatores & scurræ circūforanei, fingūt inspecta manu se diuinaturos: de- 6
inde non obseruanti & alibi intento, pugnū in nares impingunt, atq̄ ita risum mouēt populo. Quan
quam tolerari potest quod in plerisq̄ codicibus habet: uerberet nates. Lucianus enim in libello De
morte Peregrini, significat illū aliquando fuisse circulatorē, dum uicissim & ipse nates aliorū uerbe-
rat, & uerberatur. Et obtorto fuste.] Iubebat ut quispiā fustē morderet, uelut & hoc ad diuinatio
nem pertineret: deinde intorquebat apprehēsum dentibus, non sine magno malo tenentis. Libro
rum πρὸς ἀρχῶν.] Id est de principijs. Nā hic titulus eius libri, quē ab Origene scriptū uerterat Ruffi
nus. Hic palàm ostēdit, se de Ruffino & illius factionis cæteris loqui. Tunc discipulus ὄλβιος.]
Id est beatus. Notat nescio quē, ipsum opinor Ruffinū, qui in eam hæresim inductus est à magistro
quopiā. Vnde subijcit, uere sui nominis, id est uere beatus, nisi incidisset in magistrū hæreticū. Siqui-
dem impegisset, dixit pro incidisset. Tunc nostrorū ἀλλήλων cōtradictio.] Quidam codices ita
scriptū habebāt, quę uox nihil ad hunc locū facit. Fortasse legendū, nostrorū ἀλλαγῶν cōtradictio.
Diallage, cōciliatio est, siue amicitia, seu fœdus: ut intelligas Hieronymū non agnouisse amicū aut
collegā Ruffinū (sic enim ille uocabat hūc) posteaq̄ sensisset eum cum hæreticis cōspirasse. In non-
nullis erat διδλακτικῶν, quod epitheton Paulus tribuit episcopis, ob docēdi munus. Idq̄ mihi quoq̄
maxime probat, præsertim cum sequat protinus, Pharisæorū schola. Iam ad culmina.] Clancu- 7
lum supponitur ignis: deinde paulatim inualescens occupat summa tecta, quæ culmina uocat.

Quem

A Quem diu Roma habere non meruit.] Sedit enim tres annos & dies pauculos, cui successit In-
nocentius, eius nominis primus, ad quem scribit & aliàs. Ne orbis ca.] Romā intelligit, quę sub
Innocentio capta ac direpta fuit. Quæ emendata manu scor.] Ruffinū intelligit, propter latens
uenenū. Nam scorpius ui nocere non potest, sed obrepit: & cætero corpore innoxius, in cauda gerit
uenenū. Huiusmodi fuit illorū doctrina, sicuti clarius narrat in Epitaphio Paulæ. Cæterū emendata
dixit εὐφωνικῶς, cum manus emendatoris esset scorpius, hoc est uenenum. Caput horum & cau-
sa bonorū.] Intexuit hemistichiū Maronis, mutata uocula malorum. Vt Barnabas quoq̄.] Ha
bes in epistola ad Galatas cap. ij. de simulatione Petri, cui Barnabas quoq̄ assensus est, resistēte Pau
lo. Innuit Ruffinū prius amicum. Dum hæc ag. in Ieb.] Iebus est Hierusalē, eadem Salem, Soly-
ma, & Helia. Nocte Moab capta est.] Verba sunt Esa. cap. xv. Quia nocte uastata est Ar, Moab
conticuit. Est autem Moab ciuitas Arabiæ, sic olim dicta ab uno filiorum Lot, postea mutatū est no
men Areopoli. Idem est uocabulum totius prouinciæ Moabiticæ: uerū ipsa ciuitas nomen hoc ceu
proprium possedit, dicta רבת מואב rabba Moab. i. grandis Moab. Quis cladem illius noctis.]
Versus sunt Maronis ex secundo Aeneidos, cuius & illud hemistichium: Sit mihi fas audita loqui.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Paula & Eustochium, quæ iam demigrarant in Bethlehem, his literis adhortantur Marcellā, no-
bilem fœminam, ut Roma, quam Babylonē uocant, relicta, ad loca sancta sese conferat, fruitura tot
Christi monumētis. Stilus palàm indicat, mulieres in hac epistola diui Hieronymi opera usas fuisse.

PAVLA ET EVSTOCHIVM MARCELLAE
ut commigret Bethlehem.

MENSVRAM charitas non habet, & impatientia nescit modū, & desiderium
1 non sustinet. Vnde & nos oblitæ uiriū nostrarū, & non quid possumus, sed
quid uelimus tantū cogitantes, magistram cupimus docere discipulæ: & ut
est uulgare prouerbiū: Sus artiū repertricē. Tu quæ primā scintillam nostro
fomiti subiecisti, quæ ad hoc studiū nos & sermone hortata es & exemplo, & quasi gal-
lina congregasti sub alas pullos tuos, nunc nos libere absq; matre uolitare pateris, & ac-
cipitris pauere formidinē, & ad omnē umbrā præteruolantiū auium formidare? Igitur
B quod solū absentes facere possumus, querulas fundimus preces, & desideriū nostrum
non tam fletibus quàm eiulatibus cōtestamur, ut Marcellā nostrā nobis reddas, & illam
mitem, illam suauē, illam omni melle & dulcedine dulciorē, non patiaris apud eas esse ri
gidam, & tristē rugare frontē, quas affabilitate sua ad simile uitæ studiū prouocauit. Cer
te si sunt meliora quæ poscimus, non est impudens desideriū. Si cunctæ scripturarū uo
ces nostræ sententiæ congruunt, non facimus audacter, ad ea te prouocantes, ad quæ tu
nos sæpissime cohortata es. Prima dei uox ad Abrahā: Exi, inquit, de terra tua, & de cog
natione tua, & uade in terrā quam monstrauero tibi. Iubetur patriarchæ, ad quē primū
de Christo facta est repromissio, ut relinquat Chaldæos, relinquat confusionis urbē, &
Rohoboth, id est, latitudinē eius, relinquat campū Sennaar, in quo superbiæ usq; ad cœ
lum erecta turris est: & post fluctus huius seculi, post flumina super quæ sederunt sancti
& fleuerunt cum recordarentur Sion, post gurgitē grauem Cobar, de quo Ezechiel ca-
pillo uerticis subleuatus, Hierusalē usq; transfertur: habitet terram repromissionis, quæ
non rigatur ut Aegyptus de deorsum, sed desursum: nec facit holera languentiū cibos,
sed temporaneū & serotinū de cœlo expectat imbrē. Hæc terra montuosa, & in sublimi
sita, quantū à delicijs seculi uacat, tanto maiores habet delicias spiritus. Deniq; & Maria
mater domini, postquā ad eam angeli facta est promissio, & uterū suū intellexit esse do-
2 mum filij dei, derelictis campestribus ad mōtana perrexit. De hac urbe, allophylo quon
dam hoste superato, & diabolicæ percussa frontis audacia, postq̄ ille in faciē corruit, ex-
ultantiū animarū turba processit, & concinens chorus decem milium Dauid nostri ui-
ctoriā prædicauit. In hac angelus gladium tenens, & totam impietatis deuastans urbem,
in Orne Iebusæorū regis area templum domini designauit: iam tunc significans eccle-
siam Christi, non in Israel, sed in gentibus consurgentē. Recurre ad Genesim, & Melchi
sedech regem Salem, huius principē inuenies ciuitatis, qui iam tunc in typo Christi pa-
nem & uinum obtulit, & mysterium Christianū in saluatoris sanguine et corpore dedi-

cauit. Tacita forsitan mente reprehẽdes, cur non sequamur ordinẽ scripturarũ, sed pas- c
sim, ut quicq; obuiã uenerit, turbidus sermo perstringat. Et in principio testatæ sumus, dilectionẽ ordinẽ non habere, & impatientiã nescire mensurã. Vnde & in cantico canti corũ quasi difficile præcipit: Ordinate in me charitatẽ: & nunc eadem dicimus, nos non ignoratione, sed affectu labi. Deniq; ut multo ordinatius aliquid proferamus, antiquio ra repetenda sunt. In hac urbe, imò in hoc tũc loco, & habitasse dicitur, & mortuus esse Adam. Vnde & locus in quo crucifixus est dominus noster caluaria appellatur: scilicet quod ibi sit antiqui hominis caluaria condita: ut secundus Adam, & sanguis Christi de cruce stillans, primi Adam & iacentis protoplasti peccata dilueret, & tunc sermo ille Apostoli cõpleretur: Excitare qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Quantos hæc urbs prophetas, quantos emiserit sanctos uiros, longũ est recensere. To- tum mysteriũ nostrũ istius prouinciæ urbisq; uernaculũ est. In tribus nominibus trini- 3
tatis demonstrat fidem. Iebus, Salem, & Hierusalẽ appellatur. Primũ nomẽ calcata, secun dum pax, tertiũ uisio pacis. Paulatim quippe peruenimus ad finem, & post cõculcationẽ ad pacis uisionẽ erigimur: ex quo Solomon, id est pacificus, in ea natus est, & factus est in pace locus eius. Et in figura Christi, sub etymologia urbis, dominus dominantiũ, & rex regum nomen accepit. Quid referemus de Dauid & tota progenie eius, quæ in hac ciuitate regnauit? Quanto enim Iudæa cæteris prouincijs, tanto hæc urbs cuncta sublimior est Iudæa. Et (ut coactius differamus) totius prouinciæ gloria metropoli uindica tur, & quicquid in membris laudis est, omne refertur ad caput. Iamdudũ te cupientẽ in uerba prorumpere, ipsi literarũ apices sentiunt, & uenientẽ contrà, charta intelligit quę stionẽ. Respondebis quippe, & dices hoc olim fuisse, quando dilexit dñs portas Sion su per omnia tabernacula Iacob, & fuerunt fundamenta eius in montibus sanctis: licet & hæc possint altius interpretari. Postq̃ uero consurgentis domini uox illa pertonuit: Re- linquetur uobis domus uestra deserta, & ruinam eius flebiliter prophetauit, dicens: Hie rusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties D
uolui congregare filios tuos, sicut gallina cõgregat pullos suos sub alis, & noluisti, Ecce dimittetur uobis domus uestra deserta: & postquã uelum templi scissum est, & circum- data ab exercitu Hierusalẽ, & dominico cruore uiolata, tunc ab ea angelorũ præsidia & Christi gratiã recessisse. Deniq; etiã Iosephũ, qui uernaculus scriptor est Iudæorũ, affe- rere: illo tempore quo crucifixus est dominus, ex adytis templi uirtutũ cœlestiũ erupisse uoces, dicentiũ: Transmigremus ex his sedibus. Ex quibus & alijs apparere, ubi abunda uit gratia, ibi superabundasse peccatũ: & postquã audierũt apostoli: Euntes docete om- nes gentes: Et ipsi apostoli dixerunt: Oportebat quidem uobis primum annunciare uer bum dei: quoniam autem noluistis, ecce transimus ad gentes: tunc omne sacramentũ Iu dææ, & antiquã dei familiaritatẽ per apostolos in nationes fuisse translatam. Valida qui dem quæstio, & quæ posset etiam eos qui scripturarũ aliquid attigerunt, concutere, sed perfacile soluitur. Nunquã eam fleret dominus corruentẽ, nisi diligeret. Fleuit & Laza- rum, quia amabat eum. Et hoc tamen prima fronte cognoscito, non loci, sed hominum fuisse peccatũ. Verũ, quia interfectio populi captiuitas ciuitatis est, propterea urbẽ dele- tam, ut populus puniretur: ideo templũ subrutũ, ut typicæ historiæ tollerentur. Cæterũ, quantũ ad locũ pertinet, per profectus temporũ multo nunc angustior est, quàm antè fuit. Venerabantur quondam Iudæi sancta sanctorũ, quia ibi erant Cherubim, & propi tiatoriũ, & arca testamenti, manna, uirga Aaron, & altare aureum. Nónne tibi uenerabi lius uidetur sepulchrũ domini? Quod quotiescunq; ingredimur, toties iacere in sindo- ne cernimus saluatorẽ, & paululũ ibidem cõmorantes, rursum uidemus angelũ sedere ad pedes eius, & ad caput sudariũ conuolutũ. Cuius sepulchri gloria, multo antequã ex- cideretur à Ioseph, scimus Esaiæ uaticinio prophetatũ, dicentis: Et erit requies eius ho- nor, quod scilicet sepulturæ dñi locus esset ab omnibus honorandus. Sed dicis, quomo do in Apocalypsi Ioannis legimus: Et occidet illos (haud dubiũ quin prophetas) bestia

quæ

A quæ ascendit ex abysso, & corpora eorũ iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ uoca- tur spiritualiter Sodoma & Aegyptus, ubi & dominus eorũ crucifixus est. Sic enim ait: Ciuitas magna, in qua crucifixus est dominus, nulla est alia nisi Hierusalẽ. Vbi autẽ cru- cifixus est dominus, spiritualiter Sodoma appellatur & Aegyptus. Ergo Hierusalẽ Sodo ma est et Aegyptus, in qua crucifixus est dominus. Primũ te scire uolumus, omnẽ sanctã scripturã non posse sibi esse contrariã, & maxime unum aduersum se non discrepare li- brũ, & ut plus adijciamus, eundẽ eiusdemq; libri locũ in Apocalypsi, de qua nunc testi- moniũ protulisti. Ante decẽ circiter uersiculos scribitur: Surge & metire templũ dei, & altare, & adorantes in eo. Atriũ autẽ quod est foris templum, eijce foras, & ne metiaris illud, quoniã datũ est gentibus, & ciuitatẽ sanctã calcabunt mensibus quadraginta duo- bus. Si enim Apocalypsis multò post passionẽ dñi scripta est à Ioanne, & in ea Hierusalẽ sancta ciuitas appellatur, quomodo rursum spiritualiter Sodoma uocatur et Aegyptus? Nec statim potes dicere, sanctã dici Hierusalẽ cœlestẽ quæ futura est, & Sodomam quæ corruit appellari, quia de futura dicitur, quod bestia quæ ascensura est de abysso, faciet aduersus duos prophetas bellũ, & uincet illos & occidet, & corpora eorum iacebunt in platea ciuitatis magnæ. De qua ciuitate & in fine eiusdẽ libri scribitur: Et ciuitas in qua- dro posita est, & longitudo eius & latitudo tanta est, quanta & altitudo: & mensus est ci uitatẽ de arundine aurea, per stadia duodecim milia. Longitudo & latitudo & altitudo eius æqualia sunt. Et mensus est muros eius centũ quadraginta quatuor cubitorũ men- sura hominis, quæ est angeli. Et erat structura muri eius ex lapide iaspide. Ipsa uero ciui- tas auro mundo, &c. Vbi quadrũ est, ibi nec longitudo nec latitudo appellari potest. Et quæ est ista mensura, ut tanta sit longitudo & latitudo, quanta altitudo eius, & muri de lapide iaspide, & tota ciuitas de auro mundo, & fundamenta & plateæ eius de lapidibus precioſis, & duodecim portæ fulgentes margaritis? Cum ergo hęc non possint carnali- ter accipi (absurdũ quippe est, per duodecim milia stadiorũ tantã ciuitatis longitudinẽ
B & latitudinẽ, quantã & altitudinẽ prædicari) spiritualiter intelligenda sunt singula: & ci uitas magna, quam uidelicet prius ædificauit Cain, & nominauit eam ex uocabulo filij sui, hic mundus intelligẽdus est, quẽ accusator fratrũ suorũ diabolus & fratricida Cain, periturus extruxit uitijs, sceleribus condidit, iniquitate cõpleuit: quę spiritualiter appel- latur Sodoma & Aegyptus. De qua Sodoma scribitur: Restituet Sodoma in antiquum: quod scilicet ita restituendus sit mundus, ut antè fuit. Nec enim possumus credere rur- sum ædificandã Sodomã & cæteras, Gomorrã scilicet & Adamã & Seboim, sed in per- petuos cineres relinquẽdas. Aegyptũ autẽ nunq̃ pro Hierusalẽ legimus, sed semper pro hoc mundo. Et quia longũ est de scripturis innumerabilia exempla cõgerere, unum te- stimoniũ proferamus: ubi manifestissime mundus hic, Aegyptus appellat. In Epistola ca nonica Iudas apostoli frater Iacobi scribit, dicens: Cõmonere autẽ uos uolo, scientes se- mel omnia, quoniã Iesus populũ de terra Aegypti saluans, secundo eos qui non credide runt, perdidit. Et ne putares de Iesu dici filio Naue, statim sequitur: Angelos uero q̃ non seruauerunt suum principatũ, sed dereliquerunt suum domicilio, in iudiciũ magni dei uinculis æternis sub caligine reseruauit. Et ut credas ubicunq; simul Aegyptus & Sodo ma & Gomorra nominantur, non loca, sed mundũ hunc interpretari, statim subiungit exemplum: Sicut Sodoma & Gomorra & finitimæ ciuitates, simili modo fornicatæ, & abeuntes post carnẽ alterã, factę sunt exemplũ, ignis æterni pœnã sustinẽtes. Et quid ne- cesse est plura conquirere, cum post passionẽ & resurrectionẽ domini Matthæus euan- gelista cõmemoret: Et Petræ scissæ sunt, & sepulchra aperta, & plurima corpora dor- mientium sanctorũ surrexerunt: & egredientes de sepulchris post resurrectionẽ suam, ingressi sunt sanctã ciuitatẽ, & apparuerũt multis. Nec statim Hierosolyma cœlestis, si- cut pleriq; ridicule arbitrantur, in hoc loco intelligitur, cum signũ nullum esse potuerit apud homines domini resurgentis, si corpora sanctorũ in cœlesti Hierusalem uisa sunt. Cum ergo & Euangelistæ, & omnes scripturæ, Hierosolymam sanctam nominent ciui-

tatem, & Psalmista præcipiat, ut adoremus in loco, ubi steterunt pedes eius: ne patiaris C
eam appellari Sodomã & Aegyptũ, per quam dominus iurare uetat, quia sit ciuitas magni regis. Maledictã terrã nominant, quod cruorẽ domini hauserit. Et quomodo benedicta loca putant, in quibus Petrus & Paulus, Christiani exercitus duces, sanguinẽ fudere pro Christo? Si seruorũ & hominum glorioſa professio est, cur domini & dei non sit glorioſa cõfessio? Et martyrũ ubiq; sepulchra ueneramur, & sanctã fauillã oculis apponentes, si liceat, etiã ore contingimus, & monumentũ in quo dominus conditus est, quidam existimant negligendũ? Si nobis non credimus, credamus saltẽ diabolo & angelis eius, qui quotiescunq; ante illud de obsessis corporibus expelluntur, quasi in cõspectu tribunalis Christi stantes contremiscunt, rugiunt, & se dolent crucifixisse, quẽ timeant. Si post passionẽ Christi (ut scelerata uox concrepat) hic detestabilis locus est: quid sibi uoluit Paulus Hierosolymã festinare, ut ibi faceret pentecosten? Qui retinentibus se locutus est, dicens: Quid facitis flentes & cõturbantes cor meũ? Ego enim non solũ ligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum pro nomine domini Iesu. Quid cæteri sancti & illustres uiri, quorũ uota & oblationes post prædicationẽ Christi, ad fratres qui erãt Hierosolymis, deferebantur? Longũ est nunc ab ascensu domini usq; ad præsentẽ diem per singulas ætates currere, qui episcoporũ, qui martyrũ, qui eloquentiũ in doctrina ecclesiastica uirorũ uenerint Hierosolymã, putantes minus se religionis, minus habere scientiæ, nec summã (ut dicitur) manũ accepisse uirtutũ, nisi in illis Christũ adorassent locis, de quibus primũ Euangeliũ de patibulo coruscauerat: certe etiã si præclarus orator reprehẽdendũ nescio quẽ putat, quod literas Græcas nõ Athenis, sed Lilybæi, Latinas nõ 4
Romæ, sed in Sicilia didicerat: quod uidelicet unaquæq; prouincia habeat aliquid proprium, quod alia æque habere non possit, cur nos putamus absq; Athenis nostris quenquã ad studiorũ fastigia peruenisse? Nec hoc dicimus, quod renuamus regnũ dei intra nos esse, & sanctos uiros etiã esse in cæteris regionibus, sed quo hoc asseramus, uel maxime eos qui in toto orbe sunt primi, huc pariter cõgregari, ad quẽ nos loca non ut pri- D
mi, sed ut extremi uenimus, ut primos in eis omniũ gentiũ cerneremus. Certe flos quidã & preciosissimus lapis inter ecclesiastica ornamẽta, monachorũ & uirginũ chorus est. Quicunq; in Gallia fuerit primus, huc properat. Diuisus ab orbe nostro Britannus, si in religione processerit, occiduo sole dimisso, quærit locum fama sibi tantum & scripturarũ relatione cognitũ. Quid referamus Armenios, quid Persas, quid Indiæ, quid Aethiopum populos, ipsamq; iuxta Aegyptũ, fertilẽ monachorũ, Pontũ & Cappadociam, Syriam Cœlen, & Mesopotamiã, cunctaq; Orientis examina? Quæ iuxta saluatoris eloquiũ, dicentis: Vbicunq; fuerit corpus, illuc congregabuntur aquilæ: concurrunt ad hæc loca, & diuersarũ nobis uirtutũ specimen ostẽdunt. Vox quidem dissona, sed una religio. Tot penè psallentiũ chori, quot gentiũ diuersitates. Inter hęc, quæ uel prima in Christianis uirtus est, nihil arrogant sibi de continentia supercilij. Humilitatis inter omnes contentio est. Quicunq; nouissimus fuerit, hic primus putatur. In ueste nulla discretio, nulla admiratio. Vtcunq; placuerit incedere, nec detractionis est, nec laudis. Ieiunia quoq; 5
neminẽ subleuant, nec defertur inediæ, nec moderata saturitas cõdemnat. Suo domino stat unusquisq;, aut cadit. Nemo iudicat alterũ, ne à domino iudicetur. Et quod in plerisq; prouincijs familiare est, ut genuino dente se lacerent, hic penitus non habetur. Procul luxuria, procul uoluptas, tanta in ipsa urbe orationũ loca, ut ad ea peragranda dies sufficere non possit. Verũ ut ad uillulã Christi, & Mariæ diuersoriũ ueniamus (plus eñ laudat unusquisq; qđ possidet) quo sermone, qua uoce speluncã tibi possumus Saluatoris exponere? Et illud præsepe, in quo infantulus uagijt, silẽtio magis, q̃ infimo sermone honorandũ est. Vbi sunt latæ porticus? Vbi aurata laquearia? Vbi domus miserorũ pœnis, & damnatorũ labore uestitæ? Vbi instar palatij opibus priuatorũ extructæ basilicæ, ut uile corpusculũ hominis preciosius inambulet, & quasi mũdo quicq̃ possit esse ornatius, tecta magis sua uelint aspicere, q̃ cœlũ? Ecce in hoc paruo terræ foramine, cœlorũ conditor

A conditor natus est: hic inuolutus pannis, hic uisus à pastoribus, hic demõstratus à stella, hic adoratus à Magis. Et hic puto locus sanctior est Tarpeia rupe, quæ de cœlo sæpius fulminata ostendit, quòd domino displiceret. Lege Apocalypsim Ioãnis, & quid de muliere purpurata, & scripta in eius fronte blasphemia, septẽ montibus, aquis multis, & Babylonis cantet exitu, contuere. Exite, inquit dominus, de illa populus meus, & ne participes sitis delictorũ eius, & de plagis eius nõ accipiatis. Fugite de medio Babylonis, & saluate unusquisq; animam suam. Cecidit enim, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmonũ, & custodia spiritus immundi. Est quidem ibi sancta ecclesia, sunt trophæa apostolorum & martyrũ: est Christi uera confessio, est ab Apostolo prædicata fides, & gentilitate calcata, in sublime se quotidie erigens uocabulũ Christianũ: sed ipsa ambitio, potentia, magnitudo urbis, uideri & uidere, salutari & salutare, laudare & detrahere, uel audire uel proloqui, & tantam frequentiam hominũ saltem inuitũ uidere, à proposito monachorũ & quiete aliena sunt. Aut enim uidemus ueniẽtes ad nos, & silentiũ perdimus: aut non uidemus, & superbiæ arguimur. Interdumq; ut uisitantibus reddamus uicem, ad superbas fores pergimus: & inter linguas rodentiũ ministrorũ, postes ingredimur auratos. In Christi uero (ut suprà diximus) uillula tota rusticitas, & extra psalmos silentium est. Quocunq; te uerteris, arator stiuam tenẽs, alleluia decantat. Sudans messor psalmis se auocat, & curua attondens uitem falce uinitor, aliquid Dauidicum canit. Hæc sunt in hac prouincia carmina: hæ, ut uulgo dicitur, amatoriæ cantiones. Hic pastorũ sibilus, hæc arma culturæ. Verũ quid agimus, nec quid deceat cogitantes: solum quod cupimus, hoc uidemus? O quando illud tempus adueniet, cum anhelus nunciũ uiator apportet, Marcellam nostram ad Palæstinæ littus appulsam, & toti monachorũ chori, tota uirginũ agmina concrepabunt? Obuiam iam iamq; gestimus occurrere, & non expecta
B to uehiculo, concitũ pedibus ferre corpus. Tenebimus manus, ora cernemus, & à desiderato uix auellemur amplexu. Ergó ne erit illa dies, quando nobis liceat speluncam saluatoris intrare? In sepulchro domini flere cum sorore, flere cum matre? Crucis dein-
7 de lambere lignũ, & in Oliueti monte cum ascendente domino, uoto & animo subleuari? Videre exire Lazarum fascijs colligatũ, & fluenta Iordanis ad lauacrũ domini puriora. Inde ad pastorũ caulas pergere, in Dauid orare Mausoleo? Amos prophetam etiã nũc buccina pastorali in sua conspicere rupe clangentẽ? Ad Abraham, Isaac & Iacob, trium quoq; illustriũ fœminarũ, uel tabernacula properare, uel memorias? Videre fontem, in quo à Philippo eunuchus est tinctus? Samariã pergere, & Ioãnis Baptistę, Helisæi quoq; & Abdiæ pariter cineres adorare? Ingredi speluncas, in quibus persequutionis & famis tempore prophetarũ agmina sunt nutrita? Ibimus ad Nazareth, & iuxta interpretationẽ nominis eius florem uidebimus Galilææ. Haud procul inde cernit Cana, in qua aquæ in ~~uinũ uersæ sunt. Pergemus ad Itabyriũ, & tabernacula saluatoris, nõ ut Petrus quõdam uelut ẽt Moyse & Helia, sed cũ patre cernamus & spiritu sancto~~. Indead ~~mare~~ uenie-
mus Genezareth, & de quinq; piscib. & septe panib. uidebimus in deserto quinq; & quatuor hominũ milia saturata. Apparebit oppidũ Naim, in cuius portis uiduæ filius suscitatus est. Videbit & Hermonim & torrẽs Endor, in quo superat Sisara. Capharnaũ quoq;
8 signorum domini familiaris, & omnis pariter Galilæa cernetur. Et tunc comitante Christo, cum per Silo & Bethel & cætera loca, in quibus ecclesiæ quasi quędam uictoriarum domini sunt erecta uexilla, ad nostram speluncam redierimus, canemus iugiter, crebro flebimus, indesinenter orabimus, & uulneratæ iaculo saluatoris in commune dicemus: Inueni quem quæsiuit anima mea: tenebo eum, & non dimittam illum.

SCHOLIA

1 SVs artium repertricem.] Id est, Mineruam. Græci sic efferunt, ὗς τὴν ἀθηνᾶν, id est, Sus Mineruam. Et aptè mulieres religiosæ sunt usæ periphrasi, ne uiderentur ethnicum agnoscere numen. Confusionis urbem.] Babel enim confusionem sonat, unde Babylon dicta. Rohoboth.] רחבות siquidem Hebræis significat plateas siue latitudines, ut intellígas uiam latam, per

quam multi eunt in perditionē. Sennaar in quo,&c.] Legis Genesis cap.undecimo.Porrò שנער C
lingua Hebræorum sonat fœtor eorum:ut intelligas superbia eorum maxime deum offendi,ut contra gratissimus odor est humilitas. Post gur.grauem Chob.] Grauem uocat,quia illic captiuus inter captiuos erat. Non rigatur ut Ægyptus deorsum.]Negant in Ægypto pluere,sed regionem irrigari Nilo,statis anni uicibus exundante. Holera languentium cibus.] Alludit ad illud Paulinū: Qui infirmus est,holus manducet. Allophylo quondam hoste.] Allophylus Græcis alienigena est.Sentit aūt Philistæum à Dauid confectum. Vnde decantatum est in choris:Percussit Saul mille, & Dauid decem milia.Legis primo Regū libro capite decimooctauo. Frontis audacia.] Signifi- 2
cat Goliad superbum,à Dauid in fronte percussum. In Ornæ Iebusæorū regis.] Dauid iussu domini per Gad,emit ab Orna aream,ibiq; constituxit altare domino: quo in loco postea condita Hierosolyma,quondam Iebus dicta à Iebusæis,qui eam incolebant.Sed his expulsis, Dauid eam totius Iudææ metropolim est fabricatus.Lege Paralipomenon capite uigesimoprimo. Sed in gentib.] Quia alienam emit aream. Regem Salem.] Quidam ita putant,olim Melchisedec regem eius urbis fuisse,quæ tum dicta fuerit Salem:unde & Hierusalem.Eadem dicta fuit Iebus,à Iebusæis. Et sanguis Christi de cruce stillans.] Hieronymus enarrans quintum caput epistolæ Paulinæ ad Ephesios,refert sese hoc à quodam apud populum concionante audisse, remq; magno omniū assensu fuisse exceptā,etiam si negat hoc cum cæteris Pauli uerbis quadrare. Sermo Apostolicus.] Incertum an Paulus è propheta sumpserit hæc uerba,qui nō extet, an ipse prophetico afflatus spiritu hæc dixerit. Mysterium nostrum.]Id est Christianorum. Vernaculum autem dicitur ei loco,quo natum est aliquid. Primum nomen,calcata.] Id enim Hebræis sonat Iebus. Secundum,pax.] 3
Salem,pacem sonat Hebræorum lingua. Tertium,uisio pacis.] Hierusalem. Et factus est in pace locus eius.] Psalmo septuagesimoquinto secūdum literam dictum est de ciuitate Hierusalem, ut eum enarrans locum testatur Hieronymus.Apud Hebræos enim haberi: Et factum est in Salem umbraculum eius.Siquidem in hac natus est Solomon,qui gessit figuram Christi. Rex regum,& dominus.]Hæc uerba Paulus in Epistola ad Timotheum prima,capite sexto,deo tribuit. Metropoli uindicatur.]Id est attribuitur. μητρόπολις autem primaria ciuitas, ueluti mater omnium: non à mensura,ut putat Isidorus. Sudarium conuolutum.]Ioannes capite uigesimo ostendit,sudarium quo tectum fuerat caput,repertum fuisse separatim à cæteris linteaminibus conuolutum. Quanquā hoc loco nonnulli codices habebant,Caput sudario conuolutum. Summam (ut dicitur) manum.]Ita uocant perfectionem.Ab artificibus statuarum sumptum, qui primum fingunt rude simu D
lacrum,deinde dolant,postremo poliunt,quæ summa manus uocatur. Non Athenis, sed Libyæ.] Quædam exemplaria scriptum habebant,Lilybæi:neutrum admodum quadrat. Forte legendum Lileæ:quæ ciuitas est in Phocide.Athenæ sunt in meditullio Græciæ: Phocēses ita Græci sunt, ut absint ab Athenis:quemadmodum Roma,germana est Italia.Sicilia,Italia est, ueluti Græcissans, 4
Absq; Athenis nostris.]Ita uocat Hierosolymam, unde nata sit Christiana religio.Quod quidam non intelligentes,locum hunc ita deprauarunt in nonnullis codicibus, Absq; Athenis quenquam nostrum. Si in religione processerit.'] Apparet hic Anglos eo tempore nuper Christi fidem accepisse,nec omnes adhuc fuisse Christianos.Nam processerit dixit,pro profecerit, & prouectior fuerit. Fertilem monachorum.]In huius enim solitudinibus maximi monachorum greges erant,ut ostendimus alibi. Syria Cœle.]Est campestris Syriæ pars,quę Cœle,id est caua dicitur; Græcè κοίλη. Continentia supercilij.] Continentiam, uocat abstinentiam à cibis & uoluptatibus.Supercilium appellat arrogantiam,quæ huiusmodi ferè,quoniam ad ceremonias pertinent, comitari solent. Neminem subleuant.]Id est,nemini prosunt,si alioqui parum sit pius.Et Defertur in eundem sensum dixit,id est,datur priuilegium,aut honos habetur. [redacted] 5
Suo domino stat unusquisq;.]Retulit uerba Pauli,qui neminem uoluit iudicari ex cibo,aut potu,aut simili re quapiā, quæ possit esse communis bonis & malis. Miserorum pœnis.] Vel quod ex proscriptorum, aut mulctatorum opibus ædificabantur:uel quod damnati in huiusmodi substructionibus laborare cogebantur. Quid de muliere purpurata.] Locus est in Apocalypsi capite decimoseptimo, ubi propemodum,quisquis is fuit,depinxit urbem Romam sub typo mulieris insidentis bestiæ, cui septem erant capita,quæ septem montes interpretatur.Roma autem septicollis est Lazarū fascijs colliga 6
tum.]Est in tribu Iuda,decimoquinto à Cæsarea lapide,Bethania, ubi monstrabant aquæ salubres. Ad lauacrum domini.]Fluuius est per se lympidus & amœnus & salubribus aquis, quādiu non miscetur mari mortuo.Sed hunc puriorem factum imaginatur,posteaquam in eo baptizatus est dominus:quasi non amnis purgauerit Christum,sed Christus amnem. In Dauid orare Mausoleo.] Id est,sepulchro.Hæc erant loca,quæ tum in Iudæa ostendebantur, ueterū sanctorum & Christi uestigijs insignia. Ad Abraham,Isaac.]Horum sepulchra ostendebantur in Arbe,quæ eadem dicitur Chebron:est in tribu Iuda. Trium quoq; illustriū fœminarū.]Ni fallor,intelligit Iudith,Hester & Deboram.Ni sentit Saram,Rebeccam & Liam, quæ in eodem sepulchro cum tribus patriarchis sitæ fuerunt:quemadmodum legimus Genesis quadragesimonono. Vt tabernacula,uel memo-

rias

A rias.]Ostendebatur quercus Abrahæ usq; ad Constantini principis imperium,& Mausoleum eiusdem in Chebron:de quo suprà meminimus.Ea abest ab Helia duobus & uiginti fermè milibus passuum.Hic cum ecclesiam extruxissent Christiani,tamen à finitimis gentibus terebinthus superstitio se colebatur,quod sub ea arbore angelos accepisset hospitio.Rursus secundo ab hac terebintho la-
7 pide,ostendebat tabernaculum Abrahæ. Fontem in quo Philippus.] Iuxta Bethsurā in tribu Beniamin,ostendebatur fons è terra bulliens,qui ab eadem absorbebat terra:in quo Eunuchum Candacis reginæ à Philippo baptizatū putant:cuius rei mentio fit in Actis Apostolicis. Samariā pergere.] Quæ postea Sebaste dicta est.In hac habebantur reliquiæ Ioannis Baptistæ & cęterorū quos hic memorat. Ingredi speluncas.]Nam id accidit in Samaria.Historia refertur tertio Regū libro, cap.xviij. Inde cernitur Cana.]Est in tribu Assur in Galilæa gentiū.Nam est & altera eiusdem nominis,non eiusdem cognominis. Pergemus ad Ithabyriū.]Hunc ita septuaginta uerterunt. Thabor mons est in medio Galilææ, mira rotunditate sublimis. In hoc transfigurauit se Iesus, & Petrus errans dixit:Domine,faciamus hic tria tabernacula. Ad mare ueniemus Genezareth.]Nam iuxta hoc legitur hoc miraculi peractū. Oppidum Naim.] Aberat à mōte Thabor duobus passuum milibus ad meridiem.Hermon & Endor fontes,haud procul absunt à mōte Thabor.Historia referē
8 Iudicum cap.iiij.de Sisara deuicto à Iahel & Debora. Capharnaum quoq;.] Oppidum est haud procul à stagno Genezareth in Galilæa,ubi dominus complura prodidit miracula,& ideo subiecit: Et omnis pariter Galilæa.Nam in hac plurima commonstrabantur Christi uestigia. Silo.] Huc misit cæcum,ut reciperet oculos,quo loco postea constructa est ecclesia. Bethel.] Hic dormiuit Iacob,cum iret Mesopotamiam,quo loco postea constructa est ædes sacra, ut alibi testatur Hieronymus.Nam Bethel sonat domus dei.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Marcellam uiduam,iam monachorum institutum sequentem,hortatur,ut Roma relicta, Bethlehem se conferat:per contentionem ostendens,& quantum habeat Roma molestiarum,& quantum commoditatum habeat rus Bethlehemiticum.

HIERONYMVS MARCELLAM INVITAT
ad rus Bethlehemiticum.

B
1 AMbrosius,quo chartas,sumptus,notarios ministrante, tam innumerabiles libros uere Adamantius,& Chalcenterus noster explicauit,in quadam epistola,quam ad eundem de Athenis scripserat,refert nunquam se cibum Origene præsente sine lectione sumpsisse: nunquam inisse somnum, nisi unus è fratribus literis sacris personaret.Hoc diebus egisse uel noctibus,ut & lectio orationem exciperet,& oratio lectionem. Quid nos uentris animalia tale unquam fecimus? Quos si uel secunda hora legentes inuenerit, oscitamus,manu faciem defricātes, continemus stomachum,& quasi post multum laborem mundialibus rursum negocijs occupamur. Prætermitto prandia,quibus mens onerata premitur.Pudet dicere frequentiam salutandi, qua aut ipsi quotidie ad alios pergimus, aut ad nos uenientes, cæteros expectamus. Deinceps itur in uerba,sermo teritur,lacerantur absentes,uita aliena describit̄, & mordentes inuicem,consumimur ab inuicem. Tales nos cibus occupat & dimittit.Cum uero amici recesserint,ratiocinia supputamus. Nunc ira personam leonis nobis imponit: nunc cura superflua in annos plurimos duratura prægocitat.Nec recordamur Euāgelij dicētis:Stulte,hac nocte auferent animā tuā à te:quæ aūt præparasti,cuius erunt? Vestes non ad usus tantū,sed ad delicias conquirunt̄. Vbicunq; compendiū est,uelocior pes,citus sermo,auris attentior.Si damnū(ut sæpe in re familiari accidere solet) fuerit nuncia tum,uulnus mœrore deprimit.Lætamur ad nūmum,amisso obolo contristamur.unde cum in uno homine animorū tam diuersa sit facies,propheta dominū deprecat̄,dicens: Domine in ciuitate tua imaginē eorū dissipa. Cum enim ad imaginem & similitudinem dei conditi simus, ex uitio nostro personas nobis plurimas superinducimus.Et quomodo in theatralib.scenis unus atq; idē histrio,nūc Herculē robustus ostendit, nūc mollis in Venerē frangit̄,nunc tremulus in Cybelem:ita & nos(qui si de mundo non essemus, odiremur à mundo)tot habemus personarum similitudines,quot peccata.Quapropter quia multa iā uitæ spacia transmisimus fluctuando, & nauis nostra nūc procellarū concussa

cussa turbine, nunc scopulorum illisionibus perturbata est, cum primũ licet, quasi portum quendam secreta ruris intremus. Ibi cibarius panis, & holus nostris manibus irrigatum, & lac deliciæ rusticanæ, uiles quidem, sed innocentes cibos præbent. Ita uiuentes, non ab oratione somnus, nec saturitas à lectione reuocabit. Si æstas est, secretum arboris umbra præbebit: si autumnus, ipsa aeris temperies, & strata subter folia, locũ quietis ostendunt. Vere ager floribus pingitur, & inter querulas aues, psalmi dulcius cantabuntur. Si frigus & brumales niues, ligna nõ coemam, & calidius uigilabo, uel dormiã. Certe quod sciam uilius non algebo. Habeat sibi Roma suos tumultus, Arena sæuiat, Circus insaniat, theatra luxuriẽt, & quia de nostris dicendum est, matronarũ quotidie uisitetur senatus. Nobis adhærere domino bonum est, & ponere in domino deo spem nostram, ut cum paupertatẽ istam cœlorũ regna mutauerint, erumpamus in uocem: Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid uolui super terrã? Quo scilicet cum tanta reperiamus in cœlo, parua & caduca quæsisse nos doleamus in terra. Verum ut ad uillam & ad Mariæ diuersoriũ ueniamus: plus laudat enim unusquisq; quod possidet: quo sermone, qua uoce tibi speluncam saluatoris exponã? Et illud præsepe, in quo infantulus uagijt, silentio magis, quàm infimo sermone honorandũ est. Vbi sunt latæ porticus? ubi aurata laquearia? ubi domus miserorũ pœnis & damnatorũ labore uestitæ? ubi instar palatij priuatorum extructæ basilicæ, ut uile corpusculũ hominis preciosius inambulet, & quasi mundo quicquam possit esse ornatius, tecta sua magis uelint aspicere quàm cœlum. Bethlehem ecce in hoc paruo terræ foramine cœlorum conditor natus est. Hic inuolutus pannis: hic uisus à pastoribus, hic demõstratus à stella: hic adorat9 à magis: & puto, sanctior locus est rupe Tarpeia, quæ de cœlo sæpius fulminata, ostendit quod deo displiceat. Est quidem ibi sancta ecclesia: sunt trophæa apostolorum & martyrum, est Christi uera confessio, est Apostoli ore prædicata fides, & gẽtilitate calcata, in sublime quotidie erigitur uocabulum Christianum. Sed ambitio, potentia, magnitudo urbis, uideri & uidere, salutari & salutare, laudare et detrahere, uel audire uel proloqui, & tantam hominũ frequentiam uidere, à proposito monachorũ, & à quiete, aliena sunt. Aut enim uidemus ad nos uenientes, & silentium perdimus: aut si non uidemus, superbiæ arguimur. Interdum ut uisitantibus reddamus uicem, ad superbas fores pergimus. Inter linguas rodentium ministrorum, postes ingredimur deauratos. In Christi ergo uilla, ut suprà diximus, tota rusticitas est. Extra psalmos, silentium est. Quocunq; te uerteris, arator stiuam tenens, alleluia decantat. Sudans messor, psalmis se auocat, & curua attondens uites falce uinitor, aliquid Dauidicum canit. Hæc sunt in prouincia carmina, hæ, ut uulgo dicitur, amatoriæ cantiones. Vale.

SCHOLIA

Ambrosius quo chartas.] Hic prius Marcionites fuerat, sed ab Origene correctus, ecclesiæ diaconus & orthodoxus est factus: uir locuples, nec inelegantis ingenij: cuius sumptu & hortatu Origenes permulta dictauit uolumina, testatur Hieronymus in Caralogo scriptorum. Adamantius.] Ab adamante lapide, qui nulla ui domari frangiue potest. Vnde & ab indomita ui nomẽ habet apud Græcos. Id cognominis olim tributum est Didymo grammatico, ob indefatigabilem scribendi instantiam: ab hoc translatum est in Origenem. Et Chalcenterus noster.] Chalcenterum uocat, ab intestinis æreis, ueluti prædurum: χαλκὸς, æs, seu ferrum: & γάστρα uiscera: inde χαλκέντερον. Porrò suum uocat, non quòd dogmata sequatur, sed quòd ingenio delectetur. Nunc tremulus in Cybelem.] Quoniam anus est: quippe mater omnium deorum. Vnde tremore corporis, uelut ob senium repræsentabatur. Sed innocentes cibos.] Quia non laniantur pecudes & aues. Ita Prudentius in carmine lyrico: Sint fera gentibus indomitis prandia de nece quadrupedum. Nos holeris coma, nos siliqua, fœta legumine multimodo pauerit innocuis epulis. Brumales niues.] Bruma pars est hyemis, quum dies sunt breuissimi. Ligna non coemam.] Ob teporem regionis, quæ uix hyemem ullam sentit. Vilius non algebo.] Id est, hic mihi non minoris constabit, ut non sentiam frigus, & minore igni fuerit opus. Arena sæuiat.] Propter gladiatores, qui in arenam producebantur, ut mutuo laniatu perirent. Circus insaniat.] In Circo agitabantur certamina uarij generis, magno sumptu. Vnde insaniã uocat: insanit enim, qui modum non seruat. Theatra

A Theatra luxurient.] Hic agebantur comœdiæ & tragœdiæ, magna ostentatione barbaricarum opum. Et quia de nostris dicendũ.] Nostris, id est monachis, qui nobiles matronas solent quotidie uelut officij causa inuisere. Vnde & senatum matronarum dicit, quod illæ quoq; suam haberẽt maiestatem. Et Heliogabalus mulierum senatũ instituerat, quem appellabat senatulum, in quo matrem uoluit præsidere. Miserorum pœnis & damnatorũ labore.] Vel quòd ex mulctis ædificantur, uel quòd damnati coguntur illic laborare. At nunc principes nonnunquam ex innocentium ci-
3 uium expilatione substruunt sua palatia. Tecta sua magis.] Pingebant testudines auro, gemmis, coloribus, cum cœlum pulchrius sit pictum stellis, quod cõmune tectum est omnibus mortalibus.

Rupe Tarpeia.] In hac erat superbum illud Capitoliũ, quod aliquoties fulmine tactum est, cum in eo Iupiter præsideret. Tota rusticitas est.] Quidam habebant tuta: sed tota mihi magis probatur, hoc est, mera rusticitas. Sic enim Hieronymus & aliàs aliquoties loquitur. Quanq; tuta quoq; quadrat: quia dixerat de ministris rodentibus. Porrò rusticitatẽ, simplicitatẽ appellat absq; fastu nobiliũ.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Lusit in hac epistola sanctis quibusdam iocis. Eustochium in natali diui Petri xeniola quædam misit Hieronymo. Ea mystica interpretatione trahit ad morum institutionem, cuiusmodi deberent esse Christianorum ioci, ut pietatem saperent pariter & eruditionem.

HIERONYMVS AD EVSTOCHIVM
de acceptis ab ea munusculis.

1 PArua specie, sed charitate sunt magna, munera accepisse à uirgine, armillas, epistolam, & columbas. Et quoniam mel in dei sacrificijs nõ offertur, nimia dulcedo arte mutata est, & quadam, ut ita dicam, piperis austeritate condita. Apud deũ em̃ nihil uoluptuosum, nihil tantũ suaue placet, nisi quod in se habet mordacis aliquid ueritatis. Pasca Christi cum amaritudinibus mãducatur. Festus est dies, & natalis beati Petri festiuius est solito condiendus, ita tamen ut scripturarum car-
B dinem iocularis sermo nõ fugiat. Nec à præscripto palæstræ nostræ longius euagemur. Armillis in Ezechiele armatur Hierusalem. Baruch epistolas accipit ab Hieremia. In columbæ specie spiritus sanctus allabitur. Itaq; ut te aliquid & piperis mordeat, & pristini
2 libelli etiam nunc recorderis, caue ne operis ornamẽta dimittas, quæ ueræ armillæ sunt brachiorum, ne epistolam pectoris tui scindas, quam à Baruch traditã nouacula rex profanus incidit: ne ad similitudinem Ephraim, per Osee audias: Facta es insipiẽs, ut columba. Nimiũ respondebis austerè, & quod festo nõ cõueniet diei. Talibus ipsa muneribus prouocasti: dum dulcibus amara sociata sunt, & à nobis paria dona recipies, laudẽ amaritudo comitabitur. Verum ne uidear minuisse: accepimus & canistrum cerasis refertũ:
3 talibus & tam uirginali uerecundia rubentibus, ut ea nunc à Lucullo delata existimarẽ. Siquidem hoc genus pomi, Ponto & Armenia subiugatis, de Cerasunto primus Romã pertulit. Vnde & de patria arbor nomen accepit. Igit̃ quia in scripturis canistrũ ficis plenum legimus, cerasa uero non inuenimus, in eo quod allatum est, id quod allatum non est, prædicamus. Optamusq; te de illis pomis fieri, quæ contra templum dei sunt, & de quibus deus dicit: Quia bona, bona ualde. Nihil quippe saluator medium amat. Et sicuti frigidum non refugiens, calidis delectatur: ita tepidos in Apocalypsi euomere se loquitur. Vnde nobis sollicitius prouidendum est, ut solennem diem, non tam ciborum abundantia, quàm spiritus exultatione celebremus. Quia ualde absurdum est, nimia saturitate uelle honorare martyrem, quem scias deo placuisse ieiunijs. Ita tibi semper comedendum est, ut cibum & oratio sequatur & lectio. Quod si aliquibus displicet, Apostoli uerba cantato: Si adhuc hominibus placerem, Christi ancilla non essem.

SCHOLIA

ET quoniam mel.] Leuitici capite secundo, uetat deus ullum mel aut fermentum adhiberi in sacrificio. Rursus alibi iubet, ut nullum sacrificium offeratur absq; sale. Cum amaritudinibus.] Exodi xij. Cum lactucis agrestibus, quæ subamarũ quiddam habent. Festiuius est solito condiendus.] Nam in diebus festis, lautius solito prandetur. Cardinem.] Iocandum, sed Christiano more. Armillis

Armillis in Ezechiele.] Capite decimosexto. Inter reliqua ornamẽta mystica quæ illic cõmemo c
rat: Et dedi, inquit, armillas in manibus tuis. Quidam codices hoc loco pro Armat, habebãt Ornat.
Baruch epistolas accepit.] Habes apud Hieremiã cap. xxxvi. Baruch iussu Hieremiæ scribit epi
stolam, & defert ad populum. Pristini libelli.] Significat libellum de uirginitate, quem scripsit ad
eandem, qui quoniam mordacior est, multorum conflauit odium Hieronymo, sicuti testatur ipse.
Nouacula rex profanus.] Pro nouacula, nostra editio habet, scalpello scribæ. Locus est ea. xxxvi.
quem modo citauimus: quemadmodum rex epistolam, siue ut habetur uolumen, discissum scalpel- 2
lo confecerit in ignem. Allusit aũt Hieronymus tacite ad illud Pauli ad Corinthios: Epistola nostra
estis scripta in cordibus, & paulo pòst: Quoniam epistola estis Christi, ministrata à nobis, & scripta
non atramento, sed spiritu dei uiui, &c. Ad similitudinem Ephraim.] Ita legis Osee cap. vij. Et fa
ctus est Ephraim quasi columba seducta, non habens cor. Verum ne uidear.] Quoniã non fece
rat mentionem cerasorum. Virginali uerecundia.] Quædam matuescentia uirescunt, quædam
flauescunt, cerasum, morũ & cornum rubescunt maturitate, mox nigrescunt, præter hæc etiã oliuæ.
Vt ea nunc à Lucullo.] Statim putrescunt cerasa, & (ut dixi) gratus ille rubor non manet, nisi re-
centibus: nec adest, nisi maturis. De Lucullo ita Plinius lib. xv. cap. xxxv. Cerasi ante uictoriã Mithri
daticam L. Lucilli non fuere in Italia. At Vrbis anno sexcentesimo octogesimo, is primum inuexit 3
è Ponto, annisq; centum uiginti trans Oceanũ in Britanniã usq; peruenere: eadem in Ægypto nul
la cura potuere gigni. Canistrum ficis plenũ.] Ita legis Hieremiæ cap. xxiiij. de duobus calathis,
quorum alter habebat ficus bonas, bonas, id est ualde bonas: alter malas, malas, id est ualde malas. Si
quidem huiusmodi conduplicatione uerbi, epitasin faciunt Hebræi. In eo quod allatũ est.] Qui
dam sic habebant: In eo quo allatum est, id quod allatũ non est, prædicamus. Quoniam de calatho fit
in prophetis mentio, de cerasis non fit, sed de ficis. Vnde ex occasione calathi, laudat ficos non allа-
tos, pro cerasis allatis. Alij sic habebant: In eo quod allatum est, id quod allatum nõ est prædicamus.
Contra templum dei sunt.] Id est, è regione templi, ut intelligas fructus pietatis. Locus est quem
modo indicaui, quanquam ibi uterq; calathus ante templum ostenditur.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Xeniola missa à Marcella, sibi & Paulæ filiæq; huius, per iocum interpretatur allegoricõs.

HIERONYMVS AD MARCELLAM
de acceptis munusculis. D

VT absentiam corporum, spiritus confabulatione solemur, facit unusquisq; quod prævalet. Vos dona transmittitis, nos epistolas remittimus gratiarum: ita tamen, ut quia uelatarum uirginum munus est, aliqua in ipsis munusculis esse mysteria demonstremus. Saccus, orationis signum atq; iciunij est. Sella, ut foras pedes uirgo nõ moueat. Cerei, ut accenso lumine, sponsi expectetur aduentus. Calices, mortificationem carnis ostendunt, & semper animum ad martyrium præparatum. Calix quippe domini inebrians, quàm præclarus est. Quod autem & matronis of- 1
fertis muscaria, parua, paruis animalibus euentilandis, elegans significatio est, debere lu
xuriam cito restinguere: quia muscæ morituræ, olei suauitatem, luxuriæ cito cum isto in 2
teriturę mundo, oleum uitæ suauioris exterminant. Hic typus sit uirginum, hæc figura
matronarum. In peruersum licet, munera uestra conueniant. Sedere aptum est ociosis,
in sacco iacere pœnitentibus, calices habere potantibus. Licet & propter nocturnos me
tus, & animos semper malo conscientiæ formidantes, cereos quoq; accendisse sit gratũ.

SCHOLIA

Offertis muscaria.] Ea conficiuntur uel è pennis auium, uel è chartis, ad abigendas muscas.
Quia muscæ morituræ.] Sic Ecclesiastes cap. decimo: Muscæ morientes perdunt suauitatem un
guenti. In peruersum licet.] Id est, in malam partem. Nunc enim eadem interpretatur, ut conue-
niant & in peccatorem, qualem se uideri uult

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Paulum Concordiensem, centesimum agentem annum, & tamen adhuc integro uirentiq; cor-
pore laudat, & libros aliquot ab eo petit commodato. Est autem festiuis iocis, nec minus sanctis,
plena epistola.

HIERONYMVS AD PAVLVM CONCORDIENSEM

IVmanæ uitæ breuitas, damnatio delictorum est. Et in ipso sæpe lucis exordio, mors secuta nascentem, labentia quotidie in uitiũ secula profitetur. Nam cum primum paradisi colonum, uiperinis nexibus præpeditum, coluber deduxisset ad terras

A ad terras, æternitas mortalitate mutata, in nongentos & eo amplius annos, secundã quo
dammodo immortalitatem maledicti hominis distulerat elogium. Exinde paulatim re-
1 crudescente peccato, totius orbis naufragium gigantum adduxit impietas. Post illud, ut
ita dixerim, purgati baptismatis mundi, in breue tempus hominum uita contracta est. Hoc
quoq; spacium sceleribus nostris semper contra diuina pugnantibus, penè perdidimus.
Quotus enim quisq; aut centenariam transgreditur ætatem, aut nõ ad eam sic peruenit,
ut peruenisse pœniteat: secundum quod in libro Psalmorum scriptura testatur: Dies ui-
tæ nostræ, septuaginta anni: si autem multum, octoginta: quicquid reliquum est, labor
& dolor. Quorsum (ais) ista, tam alto repetita principio, & ita procul cœpta, ut merito
quis Horatiano de nobis possit sale ludere: Et gemino bellum Troianũ orditur ab ouo?
Videlicet ut senectutem tuam, & caput ad Christi similitudinem candidum, dignis uoci
bus prædicemus. Ecce iam centenus ætatis circulus uoluitur, & tu semper præcepta do-
2 mini custodiens, futuræ beatitudinem uitæ per præsentia exempla meditaris. Oculi quo
lumine uigent, pedes imprimũt certa uestigia, auditus penetrabilis, dentes candidi, uox
sonora, corpus solidum, & succi plenum, cani cum rubore discrepant, uires cum ætate
dissentiunt. Non memoriæ tenacitatem, ut in pleriſq; cernimus, antiquior senecta dissol
uit. Non calidi acumen ingenij, frigidus sanguis obtundit. Non contractam rugis faciẽ,
arata frons asperat. Non deniq; tremula manus per curuos ceræ tramites errantẽ stilum
3 ducit. Futuræ nobis resurrectionis uirorem in te dominus ostendit, ut peccati sciamus
esse, quod cæteri adhuc uiuentes præmoriuntur in carne, iustitiæ, quod tu adolescentiã
in aliena ætate mentiris. Et quanquam multis istam corporis sanitatem, etiam peccatori
bus euenire uideamus, tamen illis hoc diabolus ministrat, ut peccent, tibi dominus præ
stat, ut gaudeas. Doctissimi quiq; Græcorũ, de quibus pro Flacco agẽs luculenter Tul-
lius ait: Ingenita leuitas & erudita uanitas, regum suorum ac principum laudes, accepta
mercede, dicebant: Hoc ego nunc faciens, precium posco pro laudibus. Et ne putes mo
B dica esse quæ deprecor: margaritum de Euangelio postularis: Eloquia domini, eloquia
casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum: scilicet, Com
mentarios Fortunatiani: & propter nouatiani persecutionum, Aurelij Victoris historiã:
4 simulq; Epistolas Nouatiani, ut dum schismatici hominis uenena cognoscimus, liben-
tius sancti martyris Cypriani bibamus antidotum. Mittimus interim te tibi, id est Paulo
seni Paulum seniorem, in quo propter simpliciores quosq; multum in deijciẽdo sermo
ne laborauimus. Sed nescio quomodo, etiam si aqua plena sit, tamen eundem odorem
lagena seruat, quo dum rudis esset, imbuta est. Si hoc munusculum placuerit, habemus
etiam alia condita, quæ cum plurimis orientalibus mercibus ad te, si spiritus sanctus af-
flauerit, nauigabunt.

SCHOLIA

1 GIgantum adduxit impietas.] Locus est Geneseos capite sexto. In Hebræo pro gigantibus, caden
tes habetur. נפילים Symmachus uertit uiolentos. Illis temporibus ætas hominis erat, cen-
tum uiginti anni. Tantum enim datum est pœnitendi spacium: sed crescentibus indies uitijs, diluui-
um insequutum est. Purgati baptismatis mundi.] Nam ut nos baptismo purgati renouamur, ita
tunc mundus diluuio purgatus uidebatur. Et gemino bellum.] Versus est Horatianus ex Arte
poetica, penè prouerbiali ioco usurpatus, quoties rem longius repetimus quàm oportet. Velut si
quis bellum Troianum scripturus, exordiatur non à proximis belli causis, hoc est ab Helena rapta,
sed à partu Ledæ, quæ iuxta fabulas duo peperit oua ex Iouis concubitu, è quorum altero prodie-
runt Castor & Pollux, ex altero Helena, quæ postea præbuit belli materiam. Ad Christi similitu
dinem.] Candidus enim apparuit Christus tribus discipulis. Et agnus dei uocatus est. Tametsi ma-
gis arbitror illum respexisse ad Apocalypseos caput primum. Caput aũt & capilli erãt candidi uelut
2 lana alba, & tanquam nix. Exempla meditaris.] Eleganter usus est uerbo meditaris. Iam enim cœ-
perat esse, quod in resurrectione futurus erat, hoc est incorrupto corpore semperq; florenti. Me-
moriæ tenacitatem.] Nam hanc primum impetit senectus, teste Plinio. Frigidus sanguis.] Ita Vir
gilius: Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis. Et Aristoteles putat in frigidis pius esse animi,
minus ingenij. Quanquam idem scribit, quibus sanguis est crassior, ijs minus esse ingenij. Asinis au
tem crassissimus est, homini subtilissimus. Per curuos ceræ.] Nam olim in ceratis tabulis stilo

æreo scribebant. Resurrectionis uirorem.] Nonnulli codices habebant uigorem: utraq; lectio C
quadrat,sed uirorem magis probo. Viuentes præmoriuntur.]Deficientibus oculis,putrescentibus dentibus,aut etiam elabentibus,obsurdescentibus auribus, euanescente memoria, quid aliud est homo quam uiuum cadauer? Et Plinius negat hos annos uitæ imputandos esse. In aliena æta 3
te mentiris.] Mire usus est uerbo mentiris,in bonam partem,pro imitaris. Id mollius est in rebus,q̃s in personis:ut si dicas,Impudens loquacitas mentitur eloquentiam. Et alienam ætatẽ uocat, non alterius hominis,sed ut Virgilius,Alienis mensibus æstas:id est,non suis:ueluti qui senex amat,aliena ætate amare dicit. Ingenita leuitas.] Est illi nationi natiuũ ac gentilitiũ malũ,leuitas ac facilitas,& erudita uanitas. Vanitas mendacitas est. Vnde Iuuenalis:Et quicquid Græcia mendax:Huic si accedat eruditio,quiduis possit attollere. Commentarios Fortunatiani.] Is natione Afer, episcopus Aquileiensis,in Euangelia titulis ordinatis breui rusticoq; sermone scripsit Commentarios. Aurelij Victoris.]Sextus Aurelius Victor scripsit imperatorũ gesta ab Augusto usq; ad Theodosium, cuius operis adhuc extant fragmenta. Epistolas Nouatiani.]Hic Romanæ urbis presbyter fuit, sed Nouatianorũ hæresim sequutus.Schismaticũ uocat,quòd aduersus Cornelium sacerdotalem cathedram conatus sit inuadere. Bibamus antidotũ.] Antidotus enim proprie aduersus uenena datur. Nouatus eius hæresis autor,sancti Cypriani presbyter fuit. Is negabat post baptismũ relapsos in
peccatũ,esse recipiẽdos ad pœnitentiã. Aduersus hunc scripsit Cyprianus. Paulo seni Paulum.] 4
Sentit Pauli monachi uitam. In deijciendo sermone.] At alij laborant in erigendo stilo, cum huic laborandum fuerit,ut peius diceret. Alia condita.] Id est reposita,significans non esse uulgaria, neq; quibuslibet cõmunia.Ita Virgilianus pastor suum pignus cõmendat:Necdum illis labra admoui,sed cõdita seruo. Spiritus sanctus afflauerit.] Apta usus est metaphora,afflauerit. Spiritus enim est flare:cum addat nauigabunt,id ait,quod nisi per mare mitti non poterant.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Eustochium ex omnibus Paulæ liberis sola perpetuam uirginitatem est amplexa, solaq; matri Bethlehem demigranti comes fuit.Sub huius igitur persona,quoniam apud Romanos primẽ nobilitatis fuit,uirgines omnes docet,quomodo sit uiuendum.Et sicut est boni præceptoris officiũ, non solum indicat formam quam oporteat sequi,uerumetiam prodit & aperit technas ac fucos uirginũ, monachorum,& clericorũ,qui sub prætextu castimoniæ,uentri & auaritiæ seruiebant. Lusit autem in his depingendis paulo liberius,quàm delicatę quorundam aures ferre possent. Vnde alibi scribit D
libellum hunc Romæ,nam illic scripsit,fuisse lapidatum,& in epistola ad Demetriadem indicat multos hoc offensos fuisse.Et Rufinus inter cætera crimina,hoc quoq; uiro sanctissimo impingit, quod institutionem uirginis professus omniũ omnia crimina prodidisset. Meminit huius & Seuerus Sulpitius in dialogo quodam,sed cum laude. [redacted].

HIERONYMVS AD EVSTOCHIVM DE CVstodia uirginitatis.

AVdi filia, & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui,& concupiscet rex decorem tuum.In quadragesimoquarto Psalmo deus ad animam loquitur humanam,ut secundum exemplum Abrahæ,exiẽs de terra sua,& de cognatione sua, relinquat Chaldæos, qui quasi dæmonia interpretantur,& habitet in regione uiuentium,quam alibi Propheta suspirat,dicens:Credo uidere bona domini in terra uiuentium. Verum non sufficit tibi exire de terra tua,nisi obliuiscaris populi tui,& domus patris tui, ut carne contempta, sponsi iũgaris amplexibus. Ne respexeris (inquit) retro,nec steteris in omni circa regione,sed 1
in monte saluum te fac, ne forte comprehendaris.Non expedit apprehenso aratro,respicere post tergum,nec de agro reuerti domum: nec post Christi tunicam, ad tollendum aliud uestimentum tecto descendere. Grande miraculum: Pater filiam cohortatur, ne meminerit patris sui. Vos de patre diabolo estis,et desideria patris uestri uultis facere,dicitur ad Iudæos.Et alibi:Qui facit peccatum,de diabolo est.Tali primum parente generati,nigri sumus:& post pœnitẽtiam,necdum culmine uirtutis ascenso,dicimus: Nigra sum,sed formosa,filiæ Hierusalem.Exiui de domo infantiæ meæ, oblita sum patris mei, renascor in Christo.Quid pro hoc mercedis accipio? Sequitur: Et concupiscet rex decorem tuum.Hoc ergo illud magnum est sacramentum. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem,& adhærebit uxori suæ:& erunt ambo, iam non (ut ibi) in una carne, sed in uno spiritu.Non est sponsus tuus arrogans,nõ superbus,Aethiopissam duxit uxorem

A rem.Statim ut uolueris sapientiã audire ueri Solomonis,& ad eũ ueneris,confitebit tibi cuncta quæ nouit,& inducet te rex in cubiculum suũ, & mirũ in modũ colore mutato, sermo tibi ille conueniet:Quæ est ista quæ ascẽdit dealbata? Hæc idcirco domina mi Eustochium scribo,dominã quippe uocare debeo sponsam dñi mei:ut ex ipso principio lectionis agnoscerես,non me nunc laudem uirginitatis esse dicturũ, quam probasti optimam,& consecuta es:nec enumeraturũ molestias nuptiarum,quomodo uterus intumescat,infans uagiat,cruciet pellex,domus cura sollicitet,& omnia quę putant̃ bona,mors extrema præcidat.Habent enim & maritatæ ordinem suũ,honorabiles nuptias,& cubile immaculatũ.Sed ut intelligeres tibi exeũti de Sodoma,timendũ esse Lot uxoris exemplum.Nulla est em̃ in hoc libello adulatio.Adulator quippe,blandus inimicus est.Nulla erit rhetorici pompa sermonis,quæ te etiã inter angelos statuat,& beatitudine uirginitatis expositа,mundũ subijciat pedibus tuis.Nolo tibi uenire superbiã de proposito,sed timorem.Onusta incedis auro, latro tibi uitandus est. Stadiũ est hæc uita mortalibus, hic contendimus,ut alibi coronemur. Nemo inter serpẽtes & scorpiones securus ingrediẽ. Et inebriatus est,inquit dñs,gladius meus in cœlo:& tu pacẽ arbitraris in terra,quæ tribolos generat & spinas,quã serpens comedit? Non est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ,sed aduersus principatus & potestates huius mundi,& harũ tenebrarũ, aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus.Magnis inimicorũ circũdamur agminibus,hostium plena sunt omnia.Caro fragilis,& cinis futura post modicũ,pugnat sola cum pluribus.Cũ aũt fuerit dissoluta,& uenerit princeps mũdi huius,& inuenerit in ea nihil,tũc
securа audies per Prophetã:Non timebis à timore nocturno:à sagitta uolante per diem, à negocio perambulante in tenebris,ab incursu & dæmonio meridiano.Cadent à latere tuo mille,& decẽ milia à dextris tuis:ad te aũt non appropinquabunt. Quod si eorum te multitudo turbauerit,& ad singula incitamenta uitiorũ cœperis æstuare, & dixerit tibi cogitatio tua:quid faciemus? respõdebit tibi Helisæus:Noli timere, quia plures nobiscũ
B sunt,q̃ cum illis:& orabit,& dicet,Domine aperi oculos puellæ tuæ,ut uideat:& apertis oculis uidebis igneũ currũ,qui te ad exemplum Heliæ in astra sustollat,& tunc læta cantabis:Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo uenantiũ. Laqueus contritus est,& nos liberati sumus.Quamdiu hoc fragili corpore detinemur,quamdiu habemus thesaurum istum in uasis fictilibus,& concupiscit spiritus aduersus carnẽ, & caro aduersus spiritum,nulla est certa uictoria.Aduersarius noster diabolus tanq̃ leo rugiens aliquem deuorare quærẽs,circumit.Posuisti,ait Dauid,tenebras, & facta est nox. In ipsa pertransibunt oẽs bestiæ syluæ.Catuli leonũ rugientes,ut rapiant,& quærãt à deo escã sibi. Non quærit diabolus homines infideles, nõ eos qui foris sunt, & quorũ carnes rex Assyrius in olla succẽdit,de ecclesia Christi rapere festinat.Escę eius secundũ Abacuc electę sunt. Iob subuertere cupit,& deuorato Iuda,ad cribrandos Apostolos expetit potestatẽ.Non uenit saluator pacẽ mittere super terrã,sed gladiũ.Cecidit Lucifer,q̃ mane oriebaṫ,& ille qui in paradiso deliciarũ nutritus est,meruit audire:Si exaltatus fueris ut aquila,inde detrahã te,dicit dñs,Dixerat em̃ in corde suo:Super sidera cœli ponã sedẽ meã, & ero similis altissimo.Vnde quotidie ad eos q̃ p̃ scalã,Iacob somniãte,descẽdũt,loquit̃ deus:Ego dixi,dij estis,& filij altissimi oẽs.Vos aũt sicut homines moriemini,& tanq̃ unus de principib.cadetis.Cecidit em̃ primus diabolus, & cũ stet deus in synagoga deorũ, in medio aũt deos discernat,apostolus eis q̃ dij esse desinũt,scribit:Vbi em̃ in uobis sunt dissensiones & æmulationes,nõne homines estis,& secundum hominẽ ambulatis? Si Apostolus uas electionis & separatus in Euangeliũ Christi, ob carnis aculeos & incẽtiua uitiorũ reprimit corpus suum,& seruituti subijcit,ne alijs prædicans ipse reprobus inueniaṫ, & tamen uidet aliam legem in membris suis repugnantẽ legi mentis suæ,& captiuũ se in legẽ duci peccati:si post nuditatẽ,ieiunia,fames,earcerẽ,flagella, supplicia, in semetipsum reuersus exclamat:Infelix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius:tu te putas securã esse debere? Caue quæso,ne quãdo de te dicat deus: Virgo Israel cecidit,& nõ

est qui susciteț eam. Audenter loquar: Cum omnia possit deus, susciteț uirginẽ non po c
test post ruinã. Valet quidem liberare de pœna, sed non uult coronare corruptã. Timea
mus illam prophetiã, ne in nobis etiã compleaț: Virgines bonæ deficient. Obserua quid
dicat, & uirgines bonæ deficiẽt, quia sunt & uirgines malæ. Qui uiderit, inquit, mulierẽ
ad concupiscendũ eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Perit ergo & mente uirgini
tas. Istæ sunt uirgines malæ, uirgines carne, nõ spiritu: uirgines stultæ, quæ oleũ non ha-
bentes, excludunț à sponso. Si aũt & illæ quæ uirgines sunt, ob alias tamẽ culpas, uirgini
tate corporũ nõ saluanț: qd fiet illis quæ prostituerũt mẽbra Christi, & mutauerunt tem
plum sancti spiritus in lupanar? Ilico audiẽt: Descẽde, sede in terra uirgo filia Babylonis:
sede in terra, nõ est soliũ filiæ Chaldæorũ: non uocaberis ultra mollis & delicata. Accipe
molam, mole farinã, discoperi uelamẽ tuũ, denuda crura, transi flumina, reuelabiț igno
minia tua, apparebunt opprobria tua. Et hoc post dei filij thalamos, post oscula fratruelis & spõsi, illa de qua quondã sermo propheticus cõcinebat: Astitit regina à dextris tuis
in uestitu deaurato, circũdata uarietate, nudabiț, & posteriora eiꝰ ponent in faciẽ ipsius:
sedebit ad aquas solitudinis posito uase, & diuaricabit pedes suos omni trãseunti, & usq;
ad uerticẽ polluet. Rectius fuerat hominis subijsse coniugiũ, ambulasse per plana, q̃ ad al
tiora tendentẽ, in profundũ inferni cadere. ne fiat obsecro ciuitas meretrix, fidelis Sion:
ne post trinitatis hospitiũ, ibi dæmones saltent, & sirenes nidificẽt, & hericij. Non solua
tur fascia pectoralis, sed statim ut libido titillauerit sensum, aut blandũ uoluptatis incen-
dium dulci nos calore perfuderit, erumpamus in uocẽ: Dñs auxiliator meus, nõ timebo 2
quid faciat mihi caro. Cum paululũ interior homo inter uitia atq; uirtutes cœperit flu-
ctuare, dicito: Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in dño, quia cõ
fitebor illi, salutare uultus mei, et deus meus. Nolo sinas cogitationẽ crescere. Nihil in te
Babyloniũ, nihil confusionis adolescat. Dum paruus est hostis, interfice: nequitia, ne zi-
zania crescãt, elidaț in semine. Audi Psalmistam dicentẽ: Filia Babylonis misera, beatus q̃
retribuet tibi retributionẽ tuã. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petrã. Quia D
enim impossibile est, in sensum hominis nõ irruere innatũ medullarũ calorẽ, ille laudaț,
ille prædicaț beatus, qui ut cœperit cogitare sordida, statim interficit cogitatus, & allidit
ad petrã: petra aũt Christus est. O quoties ego ipse in eremo cõstitutus, & in illa uasta so-
litudine, quę exusta solis ardoribus, horridũ monachis præstat habitaculum, putabã me
Romanis interesse delicijs. Sedebã solus, quia amaritudine repletus erã. Horrebãt sacco
membra deformia, & squalida cutis, sitũ Aethiopicę carnis obduxerat. Quotidie lachry
mæ, quotidie gemitus: & si quando repugnantẽ somnus imminẽs oppressisset, nuda hu
mo, uix ossa hærẽtia collidebam. De cibis uero & potu taceo, cũ etiã languentes aqua fri
gida utanț, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehẽnæ metum
tali me carcere ipse damnauerã, scorpionũ tantũ socius & ferarũ, sæpe choris intereram
puellarũ. Pallebant ora ieiunijs, & mẽs desiderijs ęstuabat in frigido corpore, & ante ho
minem suũ iam carne præmortua, sola libidinũ incendia bulliebant. Itaq; omni auxilio
destitutus, ad Iesu iacebam pedes, rigabã lachrymis, crine tergebã, & repugnantẽ carnẽ,
hebdomadarũ inedia subiugabã. Nõ depudesco infidelitatis meæ, qn potius plango me
nõ esse qđ fuerim. Memini me clamantẽ, diẽ crebro iunxisse cũ nocte, nec prius à pecto
ris cessãsse uerberibus, q̃ rediret dño increpãte tranquillitas. Ipsam quoq; cellulã meam
quasi cogitationũ mearum cõsciam pertimescebam. Et mihimet iratus & rigidus, solus
deserta penetrabam. Sicubi cõcaua ualliũ, aspera montiũ, rupium prærupta cernebam,
ibi meæ orationis locus, ibi illud miserrimæ carnis ergastulum: &, ut ipse mihi testis est
dominus, post multas lachrymas, post cœlo inhærentes oculos, nonnunquam uidebar
mihi interesse agminibus angelorum, & lætus gaudensq; cantabam: Post te in odore un
guentorum tuorum curremus. Si autem hoc sustinent illi, qui exeso corpore, solis cogi
tationibus oppugnantur: quid patitur puella, quæ delicijs fruitur? Nempe illud Apostо
li: Viuens mortua est. Si quid itaq; in me potest esse consilij, si experto creditur, hoc pri-
mum

A mum moneo, hoc obtestor, ut spõsa Christi uinũ fugiat pro ueneno. Hæc aduersus ado-
lescentiam, prima arma sunt dæmonum. Non sic auaritia quatit, inflat superbia, delectat
ambitio. Facile alijs caremus uitijs, hic hostis nobis inclusus est. Quocũq; pergimus, no-
biscum portamus inimicũ. Vinũ & adolescentia, duplex incendiũ uoluptatis est. Quid
oleũ flãmæ adijcimus? quid ardenti corpusculo fomenta igniũ ministramus? Paulus ad
Timotheũ: Iam noli, inquit, aquam bibere, sed uino modico utere, propter stomachum
tuũ, & frequẽtes tuas infirmitates. Vide quibus causis uini potio concedaț, ut ex hoc sto
machi dolor, & frequẽs medeaț infirmitas. Et ne nobis forsan de ægrotationibus blandi
remur, modicũ præcipit esse sumendũ, medici potius consilio, q̃ Apostoli: licet Aposto
lus sit medicus spiritualis: & ne Timotheus imbecillitate superatus, Euangelij prædican
di nõ posset implere discursus. Alioquin se dixisse meminerat: Vinũ, in quo est luxuria.
&, Bonũ est homini, uinũ nõ bibere, & carnẽ nõ manducare. Noe uinũ bibit, & inebria
tus est. Post diluuiũ, rudi adhuc seculo, & tunc primũ plantata uinea, inebriare uinũ for
sitan nesciebat. Et ut intelligas scripturæ in omnibus sacramentũ (Margaritũ quippe est
sermo dei, & ex omni parte forari potest) post ebrietatẽ nudatio femorũ subsecuta est,
libido iuncta luxuriæ. Prius enim uenter extendiț, & sic cætera mẽbra concitanț. Man-
ducauit enim populus, & bibit, & surrexerũt ludere. Lot amicus dei, in mõte saluatus, &
de tot milib. populi solus iustus inuẽtus, inebriaț à filiabus suis, & licet illę putarẽt genus
hominũ defeciss̃e, & hoc facerẽt liberorũ magis desiderio, q̃ libidinis: tamẽ sciebant uirũ
iustum, hoc nisi ebriũ non esse facturũ. Deniq;, quid fecerit, ignorauit: & quanq̃ uolun-
tas nõ sit in crimine, error in culpa est. Inde nascunț Moabitæ & Ammonitæ inimici Is-
rael, qui usq; ad quartã & decimam progeniẽ, & usq; in æternũ non ingrediunț in eccle
3 siam dei. Helias cum Iezabel fugeret, & sub quercu iaceret lassus, ueniẽte ad se angelo su
scitatur, & dicitur ei: Surge & manduca. Respexit, & ecce ad caput eius panis collyrida,
& uas aquæ. Reuera non poterat deus conditũ ei merum mittere, & electos cibos, & car
nes contusione mutatas. Helisæus filios prophetarũ inuitat ad prandium, & herbis agre
B stibus eos alens, consonũ prandentium audit clamorẽ: Mors in olla. Homo dei non ira-
tus est coquis: lautioris enim mensæ consuetudinem non habebat, sed farina desuper ia
cta, amaritudinem dulcorauit, eadem spiritus uirtute, qua Moyses mutauerat maram in
dulcedinẽ. Necnon & illos qui ad eum comprehendendum uenerant, oculis pariter ac
mẽte cæcatos, cum in Samariã nescios induxisset, qualibus eos epulis refici imperauerit,
ausculta. Pone eis panem & aquã, manducent & bibant, & remittanț ad dominũ suum.
Potuit & Danieli de regijs ferculis, opulentior mẽsa transferri, sed Abacuc ei messorum
prandium portat, arbitror rusticanũ. Ideoq; & desideriorũ uir appellatus est, quia panẽ
desiderij non manducauit, & uinũ concupiscentiæ non bibit. Innumerabilia sunt de scri
pturis diuina responsa, quæ gulam damnent, & simplices cibos probent. Verum quia
non est propositũ de ieiunijs disputare, & uniuersa exequi sui & tituli sit & uoluminis,
hæc sufficiãț pauca de plurimis. Alioquin ad exemplum horũ poteris tibi ipsa colligere,
quomodo primus de paradiso homo, uentri magis obediens q̃ deo, in hanc lachrymarũ
deiectus est uallem. Et ipsum dominũ satanas fame tẽtauerit in deserto. Et Apostolus cla
mitet: Escæ uentri, & uenter escis: deus aũtẽ hunc & illas destruet. Et de luxuriosis, quo-
rum deus uenter est. Id enim colit unusquisq;, quod diligit. Ex quo sollicitè prouidendũ
est, ut quos saturitas de paradiso expulit, reducat esuries. Quod si uolueris respondere,
te nobili stirpe generatam, semper in delicijs, semper in plumis, non posse à uino & escu
lentioribus cibis abstinere, nec his legibus uiuere, districtius respondebo: Viue ergo le-
ge tua, quæ dei non potes. Non quod deus uniuersitatis creator & dominus, intestino-
rum nostrorũ rugitu, & inanitate uentris, pulmonisq; delectẽt ardore, sed quod aliter
pudicitia tuta esse non possit. Iob deo charus, & testimonio ipsius immaculatus & sim-
plex: audi quid de diabolo suspiceț: Virtus eius in lumbis, & potestas eius in umbilico.
Honeste uiri mulierisq; genitalia, immutatis sunt appellata nominibus. Vnde & de lum

bis Dauid super sedem eius promittit esse sessurus. Et septuagintaquinq; animæ introie c
runt in Aegyptum, quæ exierunt de femore Iacob. At postquã colluctante domino, lati
tudo femoris eius emarcuit, à liberorũ opere cessauit. Et qui pascha facturus est, accin-
ctis mortificatisq; lumbis, facere præcipit. Et ad Iob dicit deus: Accinge sicut uir lũbos
tuos. Et Ioannes zona pellicea cingit. Apostoli iubent accinctis lumbis, Euangelij tene-
re lucernas. Ad Hierusalem uero, quæ respersa sanguine, in cãpo inuenit erroris, in Eze
chiele dicit: Non est præcisus umbilicus tuus. Omnis igitur aduersus uiros, diaboli uir-
tutis, in lumbis est: Omnis in umbilico contra fœminas fortitudo. Vis scire ita esse ut dici
mus? Accipe exempla. Sampson leone fortior, et saxo durior: qui & unus & nudus mille
persecutus est armatos, in Dalilæ mollescit amplexibus. Dauid secundum cor domini e-
lectus, & qui uenturũ Christum sancto sæpe ore cantauerat: postq; deambulans super te
ctum domus suæ, Bethsabeæ captus est nuditate, adulterio iũxit homicidiũ. Vbi & illud
breuiter attende, quod nullus sit etiam in domo tutus aspectus. Quapropter ad dominũ
pœnitens loquit: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Rex enim erat, & alium nõ ti
mebat. Solomon per quem cecinit ipsa sapientia, qui disputauit à cedro Libani usq; ad
hyssopum, quæ exijt per parietẽ, recessit à domino, quia amator mulierũ fuit. Et ne quis
sibi de sanguinis propinquitate confideret, in illicitum Thamar sororis Amnon frater
exarsit incendiũ. Piget dicere, quot quotidie uirgines ruant, quantas de suo gremio ma-
ter perdat ecclesia, super quæ sidera, inimicus superbus ponat thronũ suum: quot petras
excauet, & habitet coluber in foraminibus earum. Videas plerasq; uiduas anteq; nuptas
infelicem conscientiam mentita tantũ ueste protegere. Quas nisi tumor uteri, & infantũ
prodiderit uagitus, erecta ceruice, & ludentibus pedibus incedunt. Aliæ uero sterilitatẽ 4
præbent, & necdum nati hominis homicidiũ faciunt. Nonnullæ cum se senserint conce
pisse de scelere, abortij uenena meditant, & frequenter etiam ipsæ cõmortuæ, trium cri-
minum reæ, ad inferos perducuntur, homicidæ sui, Christi adulteræ, necdum nati filij
parricidæ. Istæ sunt quæ solent dicere: Omnia munda mundis. Sufficit mihi conscientia D
mea. Cor mundum desiderat deus. Cur me abstineam à cibis, quos creauit deus ad uten
dum? Et si quando festiuæ & lepidæ uolunt uideri, ubi se mero ingurgitauerint, ebrieta
ti sacrilegium copulantes aiunt: Absit ut ego me à Christi sanguine abstineam. Et quam
uiderint pallentem atq; tristem, miseram & Manichæã uocant. Et consequẽter: tali enim
proposito ieiuniũ hæresis est. Hæ sunt, quæ per publicum notabiliter incedunt, & furti-
uis oculorum nutibus, adolescentiũ greges post se trahunt, quæ semper audiũt per pro-
phetam: Facies meretricis facta est tibi, impudorata es tu. Purpura tantũ in uestẽ tenuis, 5
& laxius, ut crines decidant, ligatũ caput, soccus uilior, & per humeros hyacinthina lena
sortè uolitans: succinctæ manicæ brachijs adhærentes, & solutis genub. fractus incessus: 6
hæc est apud illas tota uirginitas. Habeant istæ huiusmodi laudatores suos, ut sub uir-
ginali nomine lucrosius pereant. Libenter talibus non placemus. Pudet dicere, proh
nefas. Triste, sed uerum est: Vnde in ecclesias agapetarũ pestis introijt? unde sine nuptijs
aliud nomen uxorum? imò unde nouum concubinarũ genus? Plus inferam: Vnde mere
trices uniuirę? Eadem domo, uno cubiculo, sæpe uno tenentur & lectulo, & suspicioſos
nos uocant, si aliquid existimamus. Frater sororẽ uirginẽ deserit, cœlibem spernit uirgo 7
germanum, fratrem quærit extraneũ, & cum in eodem proposito esse se simulent, quæ-
runt alienorum spiritale solatiũ, ut domi habeant carnale cõmercium. Istiusmodi homi
nes Solomon in Prouerbijs spernit, dicens: Alligabit quis in sinu ignẽ, & uestimẽta eius
non comburentẽ? Aut ambulabit super carbones ignis, & pedes illius nõ ardebunt? Ex-
plosis igitur & exterminatis his, quę nolunt esse uirgines, sed uideri, nunc ad te mihi om
nis dirigatur oratio. Quæ quanto prima Romanæ urbis uirgo nobilis esse cœpisti, tanto
tibi amplius laborandum est, ne & præsentibus bonis careas, & futuris. Et quidem mo-
lestias nuptiarum, & incerta coniugij, domestico exemplo didicisti: cum soror tua Blesil
la ætate maior, sed proposito minor, post acceptum maritum, septimo mẽse uiduata est.

O infelix

A O infelix humana conditio, & futuri nescia. Et uirginitatis coronã, & nuptiarũ perdidit
uoluptatẽ. Et quanq; secundũ pudicitiæ gradũ teneat uiduitas, tamen quas illam per mo-
menta sustinere existimas cruces, spectantẽ quotidie in sorore, quod ipsa perdiderit, &
cum difficilius experta careat uoluptate, minorẽ continẽtiæ habere mercedẽ? Sit tamen
& illa secura, sit gaudẽs. Centesimus & sexagesimus fructus de uno sunt semine castita-
tis. Nolo habeas consortiũ matronarum: Nolo ad nobiliũ domos accedas: Nolo te fre-
quenter uidere, quod cõtemnẽs, uirgo esse uoluisti. Sic sibi solent applaudere mulierc u
læ de iudicibus uiris, & in aliqua positis dignitate. Si ad imperatoris uxorẽ cõcurrit am-
bitio salutantiũ, cur tu facis iniuriã uiro tuo? Ad hominis cõiugem, dei spõsa properes?
Disce in hac parte superbiã sanctã, scito te illis esse meliorẽ. Neq; uero earũ tantũ te cu-
pio declinare cõgressus, quę maritorũ inflantur honoribus, quas eunuchorũ greges se-
piunt, & in quarũ uestibus attenuata in filũ auri metalla texuntur: sed etiã eas fuge, quas
uiduas necessitas fecit, non uoluntas: Non quod mortẽ optauerint maritorũ, sed quod
datã occasionẽ pudicitiæ, non libẽter acceperint. Nũc uero tantũ uestẽ mutata pristina,
8 non mutatur ambitio. Præcedit caueas basternarũ, ordo semiuirorũ, & rubẽtibus buc-
cis, cutis farta distenditur, ut eas putes maritos non amisisse, sed quærere. Plena adulato
ribus domus, plena cõuiuis. Clerici ipsi quos & magisterio esse oportuerat pariter & ti-
mori, osculantur capita matronarũ, & extẽta manu, ut benedicere eos putes uelle, si ne-
scias, precia accipiũt salutãdi. Illæ interim quæ sacerdotes suo uiderint indigere præsi-
dio, eriguntur in superbiã: & quia maritorũ expertæ dominatũ, uiduitatis præferunt li-
bertatẽ, castę uocantur & nonnæ, post cœnã dubiã, apostolos somniant. Sint tibi sociæ,
quas ieiunia tenuant, quibus pallor in facie est, quas & ætas probauit & uita, quæ quoti-
die in cordibus suis canunt: Vbi pascis? Vbi cubas in meridie? Quæ ex affectu dicũt: Cu
pio dissolui, & esse cum Christo. Esto subiecta parentibus, imitare spõsum tuum. Rarus
sit egressus in publicũ. Martyres tibi quærãtur in cubiculo tuo. Nunq; causa deerit pro-
8 cedendi, si semper quando necesse est, processura sis. Sit tibi moderatus cibus, & nun-
quam uenter expletus. Plures quippe sunt, quæ cum uino sint sobriæ, ciborum largita-
te sunt ebriæ. Ad orationẽ tibi nocte surgẽti, non indigestio ructum faciat, sed inanitas.
Crebrius lege, disce quàm plurima. Tenenti codicẽ somnus obrepat, & cadentẽ faciem,
pagina sancta suscipiat. Sint tibi quotidiana ieiunia, & refectio satietatem fugiens. Nihil
prodest biduo triduoq; transmisso, uacuum portare uentrẽ, si pariter obruatur, si com
pensetur saturitate ieiunium. Illico mens repleta torpescit, & irrigata humus, spinas libi-
9 dinum germinat. Si quando senseris exteriorem hominẽ florem adolescentię suspirare,
& accepto cibo, cum te in lectulo compositam, dulcis libidinũ pompa concusserit: arri
pe scutum fidei, in quo ignitæ diaboli extinguuntur sagittæ. Omnes adulterantes, quasi
clibanus corda eorum. At tu Christi comitata uestigijs, & sermonibus eius intenta, dic:
Nónne cor nostrũ ardens erat in uia, cum aperiret nobis Iesus scripturas? Et illud: Igni-
tum eloquiũ tuum, & seruus tuus dilexit illud. Difficile est humanã animã aliquid non
amare, & necesse est, ut in quoscunq; mens nostra trahatur affectus. Carnis amor, spiri-
tus amore superatur. Desideriũ desiderio restinguitur. Quicquid inde minuitur, hinc
crescit. Quin potius semper ingemina, & dicito super lectum tuum: in noctibus quęsiui
quem dilexit anima mea. Mortificate ergo, inquit Apostolus, membra uestra quæ sunt
super terram. Vnde & ipse postea confidenter aiebat: Viuo autẽ, iam non ego, uiuit ue-
ro in me Christus. Qui mortificat membra sua, & in imagine perambulat, non timet di-
cere: Factus sum, sicut uter in pruina. Quicquid in me fuerit humoris, excoctum est, &
infirmata sunt in ieiunio genua mea, & oblitus sum manducare panem meum. A uoce
gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ. Esto cicada noctiũ, Laua per singulas no-
ctes lectum tuum, lachrymis tuis stratum tuum riga. Vigila & fito sicut passer in solitu-
dine: Psalle spiritu, psalle & sensu: Benedic anima mea dnm, & ne obliuiscaris omnes re-
tributiones eius, qui propitiatẽ cũctis iniquitatibus tuis: Qui sanat oẽs infirmitates tuas,

 & redimit

& redimit ex corruptione uitam tuam. Et quis nostrũ ex corde dicere potest: Quia cine c
rem tanq̃ panẽ manducabã, & potionẽ meam cum fletu miscebã? An nõ flendũ est, non
gemendũ, cum me rursus serpens inuitat ad illicitos cibos? Cum de paradiso uirginita-
tis electũ, tunicis uult uestire pelliceis, quas Helias ad paradisum rediens, proiecit in ter-
ram? Quid mihi & uoluptati, quæ breui perit? Quid cum hoc dulci & mortifero carmi-
ne Sirenarũ? Nolo illi subiacere sententiæ, qua in hominẽ est illata damnatio. In dolori-
bus, & in anxietatibus paries. Mulieris lex ista est, non mea. Et ad uirũ conuersio tua. Sit
cõuersio illius ad maritũ, quæ uirũ non habet Christũ. Et ad extremũ, Morte morieris.
Finis iste coniugij, meũ propositũ sine sexu est. Habeant nuptæ suũ tempus & titulum:
mihi uirginitas in Maria dedicatur & Christo. Dicat aliquis: Et audes nuptijs detrahere,
quæ à deo benedictæ sunt? Non est detrahere nuptijs, cum illis uirginitas anteferr̃. Ne-
mo malũ bono cõparat. Glorientur & nuptæ, cum à uirginibus sint secundæ: Crescite,
ait, & multiplicamini, & replete terrã. Crescat & multiplicẽ ille, qui impleturus est ter-
ram. Tuum agmen in cœlis est. Crescite & multiplicamini, hoc expletur edictũ post pa-
radisum & nuditatẽ, & ficus folia, auspicãtia pruriginẽ nuptiarũ. Nubat & nubatur ille,
qui in sudore faciei comedit panẽ suũ, cuius terra tribolos et spinas generat, & cuius her
ba sentibus suffocatur. Meum semen, centenaria fruge fœcundũ est. Non omnes capiũt
uerbũ dei, sed hi quibus datũ est. Aliũ, eunuchũ necessitas faciat, me uoluntas. Tempus
amplexandi, & tempus abstinendi à cõplexibus, tempus mittendi lapides, & tẽpus colli-
gendi. Postq̃ de duritia nationũ generati sunt filij Abrahæ, cœperũt sancti lapides uolui 10
super terrã. Pertranseunt quippe mundi istius turbines, & in curru dei, rotarũ celeritate
uoluuntur. Consuant tunicas, qui inconsutã desursum tunicã perdiderũt, quos uagitus
delectat infantiũ, in ipso lucis exordio fletu lugentiũ quod nati sunt. Eua in paradiso uir
go fuit: post pelliceas tunicas, initiũ sumpsit nuptiarũ. Tua regio paradisus est. Serua qđ
nata es, & dic: Reuertere anima mea in requiẽ tuã. Et ut scias uirginitatẽ esse naturæ, nu-
ptias post delictũ: uirgo nascitur caro de nuptijs, in fructu reddens, quod in radice per- d
diderat. Exiet uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascẽdet. Virga mater est dñi, sim 11
plex, pura, sincera, nullo extrinsecus germine cohærente, & ad similitudinẽ dei unione
fœcunda. Virgæ flos Christus est, dicens: Ego flos campi, & liliũ conualliũ. Qui & in a-
lio loco, lapis prędicatur abscissus de monte sine manibus, significante propheta, uirgi-
nem nasciturũ esse de uirgine. Manus quippe accipiuntur pro opere nuptiarũ, ut ibi: Si-
nistra eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. In huius sensus cõgruit uo
luntatẽ etiã illud, quod animalia quæ in arcã Noe bina inducuntur, immunda sunt. Im-
par numerus est mundus: Et Moyses & Iesus Naue nudis in sanctã terrã pedibus iuben-
tur incedere: Et discipuli sine calciamẽtorũ onere, & uinculis pelliũ ad prædicationem
noui euangelij destinantur. Et milites uestimentis Iesu sorte diuisis, caligas non habebãt
quas tollerent. Nec enim poterat habere dominus, quod prohibuerat seruis. Laudo nu 12
ptias, laudo coniugiũ, sed quia mihi uirgines generant: lego de spinis rosam, de terra au
rum, de concha margaritũ. Nunquid qui arat, tota die arabit? Nónne & laboris sui fru-
ge lætabitur? Plus honorantur nuptiæ, quando quod de illis nascitur, plus amatur. Quid
inuides mater filiæ? Tuo lacte nutrita est, tuis educata uisceribus, in tuo adoleuit sinu.
Tu illam uirginem sedula pietate seruasti. Indignaris, quod noluit militis esse uxor, sed
regis? Grande tibi beneficium præstitit. Socrus dei esse cœpisti. De uirginibus, inquit
Apostolus, præceptum domini non habeo. Cur? Quia & ipse ut esset uirgo, non fuit im
perij, sed propriæ uoluntatis. Neq; enim audiendi sunt, qui eum uxorem habuisse con-
fingunt, cum de continentia differens & suadens perpetuam castitatem, intulerit: Vo-
lo autem omnes esse sicut meipsum. Et infrà: Dico autem innuptis & uiduis: Bonum
est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Et in alio loco: Nunquid non habemus pote-
statem circumducendi mulieres, sicut & cæteri apostoli? Quare ergo non habet domi-
ni de uirginitate præceptum? Quia maioris est mercedis, quod nõ cogitur, & offertur.

Quia

A Quia si fuisset uirginitas imperata, nuptiæ uidebantur ablatæ. Et durissimũ erat contra
naturã cogere, angelorũq; uitã ab hominibus extorquere, & id quodammodo damna-
re, quod conditũ est. Alia fuit in ueteri lege felicitas: Beatus qui habet semen in Sion, &
domesticos in Hierusalẽ. Et, maledicta sterilis, quę non pariebat: Et, filij tui sicut nouel-
læ oliuarũ, in circũitu mensæ tuæ. Et repromissio diuitiarũ. Et, non erit infirmus in tri-
bubus tuis. Nũc dicit: Ne te lignũ arbitreris aridũ. Habes locũ pro filijs & filiabus, in cœ
lestibus sempiternũ. Nunc benedicunt pauperes, & Lazarus diuiti præfertur in purpu-
ra. Nũc qui infirmus est, fortior est. Vacuus erat orbis: &, ut de typicis taceã, sola erat be
nedictio liberorũ. Propterea & Abrahã iam senex Cethurę copulatur. Et Iacob mandra
goris redimitur: Et concussam uuluã in ecclesiæ figurã, Rachel conqueritur. Paulatim
uero increscẽte segete, messor immissus est. Virgo Helias, Heliseus uirgo, uirgines multi
filij prophetarũ. Hieremiæ dicitur: Et tu ne accipias uxorẽ. Sanctificatus in utero, capti-
uitate propinqua, uxorẽ prohibetur accipere. Alijs uerbis idipsum Apostolus loquitur:
Existimo hoc bonũ esse propter instantẽ necessitatẽ, quoniã bonum est homini sic esse.
Quæ est ista necessitas, quæ aufert gaudia nuptiarũ? Tempus breuiatũ est. Reliquũ est,
ut & qui habent uxores, sint quasi non habeant. In proximo est Nabuchodonosor. Pro
mouit se leo de cubili suo. Quò mihi superbissimo regi seruitura coniugia? Quò paruu
los, quos propheta cõplorat, dicens: Adhæsit lingua lactentis ad faucẽ ipsius in siti. Paru-
uuli postulauerunt panẽ, & qui frangeret eis, non erat. Inueniebatur ergo (ut diximus)
in uiris tantũ hoc continentiæ bonũ, & in doloribus iugiter Eua parturiebat. Postq̃ ue-
ro uirgo concepit in utero, & peperit nobis puerũ, cuius principatus in humeros eius,
deum, fortem, patrẽ futuri seculi, soluta maledictio est. Mors per Euã, uita per Mariam.
Ideoq; & diutius uirginitatis donũ fluxit in fœminas, quia cœpit à fœmina. Statim ut fi-
lius dei ingressus est super terrã, nouam sibi familiã instituit, ut qui ab angelis adorabãt
in cœlo, haberet angelos & in terris. Tunc Holofernis caput, Iudith continens amputa-
B uit. Tunc Aman, qui interpretatur iniquitas, suo cõbustus est igni. Tũc Iacobus & Ioan
nes relicto patre, reti, nauicula, sequuti sunt saluatorẽ, affectũ sanguinis & uincula secu-
li, & curã domus pariter relinquentes. Tunc primũ auditũ est: Qui uult uenire post me,
abneget semetipsum, & tollat crucẽ suam, & sequatur me. Nemo enim miles cum uxore
pergit ad præliũ. Discipulo ad sepulturã patris ire cupienti, non permittitur. Vulpes fo-
ueas habent, & uolucres cœli nidos, ubi requiescant: filius autẽ hominis, non habet ubi
caput suũ reclinet. Ne forsitan cõtristeris, si anguste manseris. Qui sine uxore est, solici-
tus est quæ domini sunt, quomodo placeat domino. Qui aũt cum uxore est, solicitus est
13 quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori. Diuisa est mulier, & uirgo. Quę nõ est nupta,
cogitat quæ sunt domini, ut sit sancta corpore & spiritu. Nã quæ nupta est, cogitat quæ
sunt mundi, quomodo placeat uiro. Quantas molestias habeant nuptiæ, & quot solicitu
dinibus uinciantur, in eo libro quẽ aduersus Heluidiũ De beatæ Mariæ perpetua uirgi-
nitate, edidimus, puto breuiter expressum. Nũc eadẽ replicare perlongũ est: & si cui pla
cet, de illo potest haurire fonticulo. Verũ ne penitus uidear omisisse, nũc dicã, quod cũ
Apostolus sine intermissione orare nos iubeat: & qui in cõiugio debitũ soluit, orare nõ
possit: aut oramus semp, & uirgines sumus: aut orare desinimus, ut cõiugio seruiamus.
Et si nupserit (inqt) uirgo, non peccat: tribulationẽ tamẽ carnis habebũt huiusmodi. Et
in principio libelli præfatus sum, me de angustijs nuptiarũ, aut nihil omnino, aut pauca
dicturũ. Et nũc eadẽ admoneo, ut si tibi placet scire quot molestijs uirgo libera, quot u-
xor astricta sit, legas Tertullianũ ad amicũ philosophũ, & De uirginitate alios libellos,
& beati Cypriani uolumẽ egregiũ, et Papę Damasi super hac re, uersũ prosaq; cõposita,
& Ambrosij nostri quæ nuper scripsit ad sororẽ opuscula: in quibus tanto se effudit elo
quio, ut quicqd ad laudes uirginũ pertinet, exquisierit, expresserit, ordinarit. Nobis di-
uerso tramite incedendũ. Virginitatẽ non tantũ efferimus, sed seruamus. Nec sufficit sci
re, qđ bonũ est, nisi custodiat attentius, qđ electũ est: Quia illud iudicij est, hoc laboris:

& illud

&illud cõmune cum pluribus, hoc cum paucis. Qui perseuerauerit (inquit) usq; in finem, hic saluus erit. Et, Multi uocati, pauci autẽ electi. Itaq; obtestor te corã deo, & Christo Iesũ, & electis angelis eius: ne uasa templi domini, quæ solis sacerdotibus uidere concessum est, facile in publicũ proferas: ne sacrariũ dei, quisquã profanus aspiciat. Oza arcam quam non licebat tangere attingens, subita morte prostratus est. Neq; enim uas aureũ, & argentũ tam charũ deo fuit, q̃ templũ corporis uirginalis. Præcesit umbra, nunc ueritas est. Tu quidẽ simpliciter loqueris, & ignotos quosq; blanda non despicis: sed alii cernunt impudici oculi. Non norunt animæ pulchritudinẽ considerare, sed corporũ. Ezechias thesaurũ dei monstrat Assyrijs, sed Assyrij non debuerunt uidere, quod cuperent. Deniq; frequentibus bellis Iudæa conuulsa, uasa primũ domini capta atq; translata sunt. Inter epulas & concubinarũ greges, quia palma uitiorũ est, honesta polluere, Balthasar potat in phialis. Ne declines aurẽ tuam in uerba malitiæ. Sæpe enim indecens aliquid loquentes, tentant mentis arbitrium, si libenter audias uirgo quod dicitur, si ad ridicula quæq; soluaris: quicquid dixeris, laudant: quicquid negaueris, negant: facetã uocant & sanctã, & in qua nullus sit dolus. Ecce uere ancilla Christi, dicẽtes: Ecce tota simplicitas: Non ut illa horrida, turpis, rusticana, terribilis, & quę ideo forsitan maritũ non habuit, quia inuenire non potuit. Naturali ducimur malo. Adulatoribus nostris libẽter fauemus, & quanq̃ nos respõdeamus indignos, & calidus rubor ora perfundat, attamẽ ad laudẽ suam intrinsecus anima lætatur. Sponsa Christi arca est testamẽti, intrinsecus & extrinsecus deaurata, custos legis dñi. Sicut in illa nihil aliud fuit, nisi tabulæ testamenti, ita & in te nullus sit extrinsecus cogitatus. Super hoc propitiatoriũ, quasi super Cherubim, sedere uult dominus. Mittit discipulos suos, ut in te sicut in pullo asinæ sedeat. Curis te secularibus soluat, ut paleas & lateres Aegypti derelinquẽs, Moysen sequaris in eremo, & terrã repromissionis introeas. Nemo sit q̃ prohibeat, non mater, non soror, non cognata, non germanus: Dominus te necessariã habet. Quod si uoluerint impedire, timeant flagella Pharaonis, qui populũ dei ad colendũ eum nolens dimittere, passus est ea quæ scripta sunt. Iesus ingressus in templũ, ea quæ templi non erãt, proiecit. Deus enim zelotes est, & non uult patris domũ fieri speluncã latronũ. Alioqui ubi æra numerãtur, ubi sunt caueæ columbarũ, & simplicitas enecatur, ubi in pectore uirginali seculariũ negotiorũ cura æstuat, statim uelũ templi scinditur: sponsus cõsurgit iratus, & dicit: Relinquetur uobis domus uestra deserta. Lege Euangeliũ, & uide quomodo Maria ad pedes domini sedens, Marthæ studio præferatur. Et certe sedulo hospitalitatis officio, domino atq; discipulis eius, conuiuiũ præparabat. Martha (inquit) Martha, solicita es, & turbaris erga plurima: pauca autẽ necessaria sunt, ut unum: Maria autẽ bonã partẽ elegit, quæ non auferetur ab ea. Esto & tu Maria, cibis præferto doctrinã. Sorores tuæ cursitent, & quærant quomodo Christũ hospitẽ suscipiant. Tu semel seculi onere proiecto, sede ad pedes domini, & dic: Inueni eum quẽ quærebat anima mea: tenebo eum, & non dimittam: & ille respondeat: Vna est colũba mea, perfecta mea: una est matri suæ, electa genitrici suæ, cœlesti uidelicet Hierusalem. Semper te cubiculi tui secreta custodiant, semper tecũ sponsus ludat intrinsecus. Oras, loqueris ad sponsum: legis, ille tibi loquit̃: Et cũ te somnus oppresserit, ueniet post parietẽ, & mittet manũ suã per foramen, & tanget uentrẽ tuũ. Et expergefacta cõsurges, & dices: Vulnerata charitate ego sum. Et rursus ab eo audies: Hortus cõclusus, soror mea sponsa: hortus cõclusus, fons signatus. Caue ne domum exeas, & uelis uidere filias regionis alienæ: quãuis fratres habeas patriarchas, & Israel parente læteris. Dina egressa, corrumpitur. Nolo te sponsum quærere per plateas. Nolo te circũire angulos ciuitatis: dicas licet, Surgã, & circũibo ciuitatẽ, & in foro & in plateis quærã quẽ dilexit anima mea: & interroges, Num quem dilexit anima mea, uidistis? Nemo tibi respondere dignabitur. Sponsus in plateis non potest inueniri. Arcta & angusta uia est, quæ ducit ad uitam. Deniq; sequitur: Quęsiui eum, & non inueni: uocaui eum, & non respondit mihi. Atq; utinam non inueniſſe sufficiat. Vulneraberis, nudaberis

daberis, & gemebunda narrabis: Inuenerũt me custodes, qui circumeunt ciuitatẽ: percusserunt me, & uulnerauerunt me, tulerunt theristrũ meum mihi. Si autem hoc exiens patitur illa, quæ dixerat: Ego dormio, & cor meũ uigilat: & fasciculus stactes fratruelis meus mihi, in medio uberũ meorũ cõmorabitur: quid de nobis fiet, quæ adhuc adolescentulæ sumus? quæ sponsa intrante cum sponso remanemus extrinsecus? Zelotypus est Iesus, non uult ab alijs uideri faciẽ tuã. Excuses licet atq; causeris: Obducto uelamine ora contexi, & quæsiui te ibi, & dixi, Annuncia mihi, quẽ dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie, ne quando efficiar sicut operta super greges sodaliũ tuorũ: indignabitur, tumebit, & dicet: Si non cognoueris teipsam ò pulchra inter mulieres, egredere tu in uestigijs gregũ, & pasce hædos tuos in tabernaculis pastorũ. Sis licet pulchra & inter omnes mulieres species tua diligatur à sponso, nisi te cognoueris, & omni custodia seruaueris cor tuũ, nisi oculos iuuenũ fugeris, egredieris de thalamo meo, & pasces hædos, qui staturi sunt à sinistris. Itaq; mi Eustochiũ filia, domina, conserua, germana, aliud em̃ ætatis, aliud meriti, aliud religionis, hoc charitatis est nomẽ, audi Esaiã loquentẽ: Populus meus intra cubiculũ tuũ. Claude ostiũ tuũ, abscõdere pusillũ aliquãtulũ, donec transeat ira dñi, Foris uagentꝰ uirgines stultæ, tu intrinsecus esto cum sponso, quia si ostiũ clauseris, & secundũ Euangelij præceptũ in occulto oraueris patrẽ tuũ, ueniet & pulsabit, & dicet: Ecce ego sto ante ianuam & pulso. Si quis mihi aperuerit, introibo & cœnabo cum eo, & ipse mecũ: & tu statim solicita, respondebis: Vox fratruelis mei pulsantis: Aperi mihi soror mea, proxima mea, perfecta mea. Nec est ut dicas: Dispoliaui me tunica mea, quomodo induam illam? laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Ilico consurge & aperi, ne te morante pertranseat, & postea cõqueraris & dicas: Aperui ego fratrueli meo, fratruelis meus pertransiuit. Quid enim necesse est, ut cordis tui ostia clausa sint? Sponso aperiantur Christo, claudantur diabolo secundum illud: Si spiritus potestatẽ habentis ascenderit super te, ne dimiseris locũ tuũ. Daniel in cœnaculo suo manebat in superioribus (neq; enim manere poterat in humili) fenestras apertas ad Hierusalem habuit. Et tu habeto apertas fenestras, sed unde lumen introeat, unde uideas ciuitatem domini. Ne aperias illas fenestras, de quibus dicitur, intrauit mors per fenestras uestras. Illud quoq; tibi uitandũ est, ne inanis gloriæ ardore capiaris. Quomodo, inquit Iesus, potestis credere, gloriã ab hominibus accipientes? Vide quale malũ sit, quod qui habuerit, non potest credere. Nos uero dicamus: Quoniã gloriatio mea tu es. Et: Qui gloriatur, in domino glorietur. Et: Si adhuc hominibus placerẽ, Christi seruus non essem. Et: Mihi autẽ absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Et illud: In te laudabimur tota die, in domino laudabitur anima mea. Cum facis eleemosynã, deus solus uideat. Cum ieiunas, læta sit facies tua. Uestis nec sit munda, nec sordida, & nulla diuersitate notabilis, ne ad te obuiam prætereuntiũ turba cõsistat, & digito monstreris. Frater est mortuus, sororis est corpusculũ deducendũ, caue ne dum hæc sæpius facis, ipsa moriaris. Nec satis religiosa uelis uideri, nec plus humilis q̃ necesse est, ne gloriã fugiendo quæras. Plures enim paupertatis misericordiæ atq; ieiunij arbitros declinantes, hoc ipso cupiunt placere, quod placere contemnũt: & mirũ in modũ laus dum uitatur, appetitur. Cæteris perturbationibus quibus hominis mens gaudet, ægrescit, sperat, & metuit, plures inuenio extraneos. Hoc uitio pauci admodũ sunt qui caruerunt: & ille est optimus, qui quasi in pulchro corpore, rara neuorũ sorde respergit̃. Neq; uero moneo, ne de diuitijs glorieris, & ne de generis nobilitate te iactes, ne te cæteris præferas. Scio humilitatẽ tuã. Scio te ex affectu dicere: Domine, non est exaltatũ cor meũ, neq; elati sunt oculi mei. Noui apud te & apud matrem tuã superbiã, per quã diabolus cecidit, penitus locũ non habere. Vnde ad te super ea scribere supfluũ sit. Stultissimũ quippe est docere, quod nouerit ille quẽ doceas. Sed ne hoc ipsum tibi iactantiã generet, quod seculi iactantiã cõtempsisti, ne cogitatio tacita subrepat, ut q̃ in auratis uestib. placere desisti, placere coneris in sordidis, et quãdo in eõuentum fra-

tum fratrũ ueneris uel sororũ, humilius sedeas, scabello te causeris indignã: uocẽ ex in- C
dustriã, quasi cõfectã ieiunijs, tenues: & deficiẽtis imitata gressum, humeris innitaris al-
terius. Sunt quippe nonnullæ exterminantes facies suas, ut appareãt hominibus ieiunan
tes, quæ statim ut aliquẽ uiderint, ingemiscunt, demittunt superciliũ: & operta facie, uix
unum oculũ liberant ad uidendũ. Vestis pulla, cingulũ sacceũ, & sordidis manibus pe-
dibusq;, uenter solus, quia uideri non potest, æstuat cibo. His quotidie psalmus ille cani
tur: Dominus dissipabit ossa hominũ sibi placentiũ. Aliæ uirili habitu, ueste mutata, eru
bescunt esse quod natæ sunt, crinẽ amputant, & impudenter erigunt facies eunuchinas.
Sunt quæ cilicijs uestiuntur, & cucullis fabrefactis, ut ad infantiã redeant, imitantur no
ctuas & bubones. Sed ne tantũ uidear disputare de fœminis, uiros quoq; fuge, quos ui-
deris catenatos: quibus fœminei contra Apostolũ crines, hircorũ barba, nigrũ palliũ, & 14
nudi patientia frigoris pedes: Hæc omnia argumẽta sunt diaboli. Talem olim Antoniũ,
talem nuper Sophroniũ Roma cõgemuit. Qui post q̃ nobiliũ introierunt domos, & de-
ceperunt mulierculas oneratas peccatis, semper discentes, & nunquã ad scientiã ueritа-
tis perueniẽtes, tristitiã simulant, & quasi longa ieiunia, furtiuis noctiũ cibis protrahũt.
Pudet dicere reliqua, ne uidear potius inuehi, q̃ monere. Sunt alij (de mei ordinis homi
nibus loquor) qui ideo presbyteriũ & diaconatũ ambiunt, ut mulieres licẽtius uideant.
Omnis his cura de uestibus, si bene oleant: si pes laxa pelle non folleat. Crines calamistri
uestigio rotantur, digiti de anulis radiant: & ne plantas humidior uia spargat, uix impri-
munt summa uestigia. Tales cum uideris, sponsos magis existimato q̃ clericos. Quidam
in hoc omne studiũ uitamq; posuerunt, ut matronarũ nomina, domos, moresq; cogno
scant. Ex quibus unũ qui huius artis est princeps, breuiter strictimq; describã, quo faci-
lius magistro cognito, discipulos recognoscas. Cum sole festinus exurgit, salutandi ei or
do disponit, uiarũ cõpendia requirunt, & penè usq; ad cubilia dormiẽtiũ, senex impor-
tunus ingredit. Si puluillũ uiderit, si mantile elegans, si aliquid domesticæ supellectilis,
laudat, miratur, attrectat, & se his indigere conquerens, non tam impetrat q̃ extorquet, D
quia singulæ metuunt ueredariũ urbis offendere. Huic inimica castitas, inimica ieiunia,
prandiũ nidoribus probat, & altilis μεγαυχένιος, uulgo pipizo nominatur. Os barba-
rum & procax, & in conuicia semper armatũ. Quocunq; te uerteris, primus in facie est.
Quicquid nouũ insonuerit, aut autor, aut exaggerator est famæ. Equi per horarum mo-
menta mutantur, tam nitidi, tamq; feroces, ut Thracij regis illũ putes esse germanũ. Va- 15
rijs callidus hostis pugnat insidijs. Sapientior erat coluber omnibus bestijs, quas creaue
rat dñs super terrã. Vnde & Apostolus: Non, inquit, ignoramus eius astutias. Nec affe-
ctatæ sordes, nec exquisitæ mundiciæ cõueniunt Christiano. Si quid ignoras, si quid de
scripturis dubitas, interroga eum, quẽ uita cõmendat, excusat ætas, fama non reprobat,
qui possit dicere: Desponsaui enim uos uni uiro, uirginẽ castã exhibere Christo. Aut si
non est qui possit exponere, melius est aliquid nescire secure, q̃ cũ periculo discere. Me-
mento, quia in medio laqueorũ ambulas, & multæ ueteranæ uirgines castitatis indubita
tæ, in ipso mortis limine coronã perdidere de manibus. Si quæ ancillulæ sunt comites
propositi tui, ne erigaris aduersus eas, ne infleris ut domina. Vnũ spõsum habere cœpi-
stis, simul psallitis, Christi simul corpus accipitis, cur mẽsa diuersa sit? Prouocent & aliç.
Honor uirginũ sit inuitatio cęterarũ. Quod si aliquã senseris infirmiorẽ in fide, susci pe,
cõsolare, blandire, & pudicitiã illius fac lucrũ tuũ. Si qua simulat, fugiẽs seruitutẽ, huic
aperte Apostolũ lege: Melius est nubere, q̃ uri. Eas aũt uirgines & uiduas quæ ociosæ &
curiosæ domos circumeunt matronarũ, quæ rubore frontis abstrito, parasitos uincunt
mimorũ, quasi quasdam pestes abijce. Corrumpunt mores bonos, cõfabulationes pes-
simæ. Nulla illis nisi uentris cura est, & quæ uentri sunt proxima. Istiusmodi hortari so-
lent, & dicere: Misella, rebus tuis utere, & uiue dum uiuis, & nunquid filijs tuis seruas?
Vinosæ atq; lasciuæ, quiduis mali insinuant, ac ferreas quoq; mentes ad delicias emolli-
unt. Et cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere uolunt, habentes damnationem, quod
primam

A primam fidem irritã fecerunt. Nec tibi diserta multũ uelis uideri, aut lyrici festiuo car-
16 minis metro ludere. Non delumbem matronarũ saliuã delicata secteris, quæ nunc stri-
ctis dentibus, nunc labijs dissolutis, balbutientẽ linguã in dimidiata uerba moderantur,
rusticũ putantes omne quod nascitur. Adeo illis adulteriũ etiã linguæ placet. Quæ enim
cõmunicatio luci ad tenebras? Qui consensus Christo cum Belial? Quid facit cum Psal-
terio Horatius? cum Euangelijs Maro? cum apostolis Cicero? Nónne scandalizatur fra-
ter, si te uiderit in idolio recumbentẽ? Et licet omnia munda mũdis, & nihil reijciendũ,
quod cum gratiarũ actione percipitur, tamen simul bibere non debemus calicẽ Christi,
& calicẽ dæmoniorũ. Referã tibi meæ infelicitatis historiã. Cũ ante annos plurimos do-
mo, parentibus, sorore, cognatis, & (quod his difficilius est) consuetudine lautioris ci-
bi, propter cœlorũ me regna castrassem, & Hierosolymã militaturus pergerẽ, bibliothe
ca, quam mihi Romæ summo studio ac labore confecerã, carere non poterã. Itaq; miser
ego lecturus Tulliũ ieiunabã. Post noctium crebras uigilias, post lachrymas, quas mihi
præteritorũ recordatio peccatorũ ex imis uisceribus eruebat, Plautus sumebatur in ma
nus. Si quãdo in memet reuersus, prophetas legere cœpissem, sermo horrebat incultus.
Et quia lumen cæcis oculis non uidebã, non oculorũ putabã culpã esse, sed solis. Dũ ita
me antiquus serpens illuderet, in media fermè quadragesima medullis infusa febris, cor
pus inuasit exhaustũ, & sine ulla requie (quod dictu quoq; incredibile sit) sic infelicia
membra depasta est, ut ossibus uix hærerẽ. Interim parantur exequiæ, & uitalis animæ ca
lor, toto frigescente iam corpore, in solo tantũ tepente pectusculo palpitabat, cum subi-
to raptus in spiritu ad tribunal iudicis pertrahor, ubi tantũ luminis, & tantũ erat ex circũ
stantiũ claritate fulgoris, ut proiectus in terrã, sursum aspicere nõ auderẽ. Interrogatus
de cõditione, Christianũ me esse respondi. Et ille qui præsidebat: Mentiris (ait) Cicero-
nianus es, non Christianus. Vbi enim thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Illico obmutui, &
inter uerbera (nam cædi me iusserat) conscientiæ magis igne torquebar, illum mecum
B uersiculũ reputans: In inferno autẽ quis confitebitur tibi? Clamare autẽ cœpi & eiulans
dicere: Miserere mei domine, miserere mei. Hæc uox inter flagella resonabat. Tandẽ ad
præsidentis genua prouoluti qui astiterant, precabantur ut ueniã tribueret adolescẽtiæ,
& errori locũ pœnitentiæ cõmodaret: exacturus deinde cruciatũ, si gentiliũ literarũ li-
bros aliquando legissem. Ego qui in tanto cõstrictus articulo, uellẽ etiã maiora promit-
tere: deierare cœpi, & nomẽ eius obtestans dicere: Domine, si unq̃ habuero codices se-
culares, si legero, te negaui. In hæc sacramẽti uerba dimissus, reuertor ad superos: & mi-
rantibus cunctis, oculos aperio, tanto lachrymarũ imbre perfusos, ut etiã incredulis fi-
dem facerẽ ex dolore. Nec uero sopor ille fuerat, aut uana somnia, quibus sæpe deludi-
mur. Testis est tribunal illud, ante q̃ d' iacui, testis iudiciũ triste, quod timui, ita mi nunq̃
cõtingat in talẽ incidere quæstionẽ, liuẽtes habuisse scapulas, plagas sensisse post somnũ,
& tanto dehinc studio diuina legisse, quãto nõ antè mortalia legerã. Auaritiæ tibi quoq;
uitandũ est malũ, non ut aliena non appetas (hoc eñ & publicę leges puniunt) sed quo
tua, quæ sunt aliena non serues. Si in alieno, inquit, fideles non fuistis, quod uestrũ est,
quis dabit uobis? Aliena nobis auri argentiq; sunt pondera, nostra possessio spiritualis
est, de qua alibi dicit: Redẽptio animæ uiri, propriæ diuitiæ. Nemo enim potest duobus
dominis seruire: aut eñ unũ odiet, & alterũ amabit: aut unũ patiẽt, & alterũ contemnet.
Non potestis deo seruire & mammonæ, id est diuitijs. Nam gentili Syrorũ lingua, mam
mona diuitiæ nuncupant. Cogitatio uictus, spinæ sunt fidei. Radix auaritiæ, cura genti-
liũ. At dicis: Puella sum delicata, & quæ manibus meis laborare non possum. Si ad sene-
ctã uenero, si ægrotare cœpero, quis mei miserebit? Audi apostolis loquentẽ Iesum: Ne
cogitetis in corde uestro, quid manducetis: neq; corpori uestro, quid induamini. Nón-
ne anima plus est q̃ esca, & corpus plus q̃ uestimentũ? Respicite uolatilia cœli, quoniam
non serũt, neq; metũt, neq; cõgregant in horrea, & pater uester cœlestis pascit illa. Si ue
stis defuerit, lilia proponant. Si esurieris, audias, beatos pauperes & esuriẽtes. Si aliquis

te afflixerit dolor,legito : Propter hoc cõplaceo mihi in infirmitatibus meis:& datus est c
mihi stimulus carnis meæ,angelus Satanæ,qui me colaphizet,ne extollar. Lætare in omnibus iudicijs dei.Exultauerũt enim filiæ Iudæ in omnibus iudicijs tuis domine. Illa tibi semper in ore uox resonet:Nudus exiui de utero matris meæ, nudus redeam. Et : Nihil intulimus in hunc mundũ,neq; auferre quid possumus. At nunc pleroſq; uideas armaria stipare uestibus,tunicas mutare quotidie,& tamẽ tineas non posse superare. Quę religiosior fuerit,unũ exterit uestimentũ,& plenis arcis pannos trahit.Inficiunt mẽbranæ colore purpureo. Aurũ liquescit in literas, gẽmis codices uestiunt, & nudus ante fores earũ Christus emoritur.Cum manũ egenti porrexerint,buccinant. Cum ad agapen uocauerint,prẽco conducitur.Vidi nuper (nomẽ taceo,ne satyrã putes) nobilissimã Romanorũ mulierẽ in basilica beati Petri semiuiris antecedentibus,propria manu,quo religiosior putaretur,singulos nummos dispertire pauperibus.Interea (ut usu nosse perfacile est) anus quædam annis pannisq; obsita præcurrit,ut alterũ nummũ acciperet,ad quam cum ordine peruenisset, pugnus porrigit pro denario, & tanti criminis reus sanguis effunditur. Radix omniũ malorũ est auaritia. Ideoq; ab Apostolo idolorũ seruitus appellatur.Quære primũ regnũ dei,& hæc omnia apponent tibi. Non occidet fame animam iustam dns.Iunior fui & senui,& non uidi iustũ derelictũ,neq; semen eius quærẽs panẽ.Helias coruis ministrantibus pascitur.Vidua Sareptana, ipsa cum filijs nocte moritura,prophetã pascit esuriens. Et mirũ in modũ capsace cõpleto,qui alendus uenerat, alit.Petrus apostolus inquit:Argentũ & aurũ non habeo:quod autẽ habeo,hoc tibi do: In nomine dñi Iesu,surge,& ambula.At nũc multi,licet sermone taceant,opere loquuntur:Fidẽ & misericordiã non habeo,quod aũt habeo,argentũ & aurũ, hoc tibi non do. Habentes autẽ uictũ & uestitũ,his contenti sumus. Audi Iacob,quid sua oratione postulet:Si fuerit dns meus mecũ, & seruauerit me in uia hac per quam ego iter facio,& dederit mihi panẽ ad manducandũ,& uestitũ ad uestiendũ. Tantũ necessaria deprecatus est, & post annos uiginti diues dominus,& ditior pater,ad terrã reuertitur Chanaan. Infini D
ta de scripturis exempla suppeditant,quæ auaritiã doceant esse fugiendã.Verũ quia nũc ex parte de ea dicitur,& suo (si Christus annuerit) uolumini reseruatur, quid ante non plures annos Nitriæ gestũ sit,referemus. Quidã ex fratribus parcior magis q̃ auarior,& nesciens triginta argenteis dominũ uenditũ, centũ solidos quos lina texendo acquisierat, moriens dereliquit. Initũ est inter monachos consiliũ (nam in eodem loco circiter quinq; milia diuisis cellulis habitabant) quid facto opus esset.Alij pauperibus distribuendos esse dicebant:alij dandos ecclesiæ, nõnulli parentibus remittendos. Macarius uero & Pambo & Isidorus,& cæteri,quos patres uocant, sancto in eis loquẽte spiritu, decreuerunt infodiendos esse cum eodẽ,dicentes : Pecunia tua tecũ sit in perditionẽ. Nec hoc crudeliter quisquã putet factũ, tantus cunctos per totam Aegyptũ terror inuasit, ut unũ solidũ dimisisse,sit criminis. Et quoniã monachorũ fecimus mentionẽ, & te scio libenter audire,quæ sancta sunt,aurẽ pauliſper accõmoda. Tria sunt in Aegypto genera 17
monachorũ. Primũ Cœnobitæ,quod illi Sauses gentili lingua uocant : nos, In cõmuni uiuentes,possumus appellare. Secundũ Anachoritæ,qui soli habitant per deserta : & ab eo quod procul ab hominib.recesserint, nũcupanť. Tertiũ genus est, quod Remoboth dicũt:deterrimũ atq; neglectũ,& quod in nostra prouincia aut solum,aut primũ est. Hi bini uel terni,nec multò plures simul habitant,suo arbitratu ac ditione uiuẽtes.Et de eo quod laborauerint,in mediũ partes conferunt,ut habeant alimenta cõmunia. Habitant autem quàm plurimi in urbibus & castellis,& quasi ars sancta, non uita, quicquid uenditerint,maioris est pretij.Inter hos sæpe sunt iurgia, quia suo uiuentes cibo, non patiuntur se alicui esse subiectos.Reuera solent certare ieiunijs,& rem secreti,uictoriæ faciunt. Apud hos affectata sunt omnia,laxæ manicæ,caligæ follicantes, uestis crassior, crebra suspiria,uisitatio uirginũ, detractio clericorum:& si quando dies festus uenerit, saturantur ad uomitum. His igitur quasi quibusdam pestibus exterminatis, ueniamus ad

eos

A eos qui plures sunt, & in cõmune habitant:id est, quos uocari cœnobitas diximus. Prima apud eos confœderatio est,obedire maioribus, & quicquid iusserint, facere. Diuisi sunt per decurias atq; centurias,ita ut nouem hominibus decimus præsit. Et rursus decem præpositos,sub se centesimus habeat.Manent separati, sed iunctis cellulis. Vsq; ad horã nonã,ut institutũ est,nemo pergit ad aliũ,exceptis his decanis, quos diximus, ut si cogitationibus fortè quis fluctuat,illius consoletur alloquijs. Post horã nonã in cõmune concurritur,psalmi resonant,scripturæ recitantur ex more. Et cõpletis orationibus, cunctisq; residentibus,medius quẽ patrẽ uocant,incipit disputare. Quo loquente, tantum silentiũ fit,ut nemo aliũ respicere, nemo audeat excreare. Dicentis laus, in fletu est audientiũ.Tacite uoluuntur per ora lachrymæ,& ne in singultus quidẽ erumpit dolor. Cum uero de regno Christi, & de futura beatitudine, & de gloria cœperit annunciare uentura : uideas cunctos moderato suspirio, & oculis ad cœlum leuatis, intra se dicere: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ,& uolabo,& requiescã? Post hæc conciliũ solui tur,& unaquæq; decuria cum suo parente pergit ad mensam, quibus per singulas hebdomadas uicissim ministrant.Nullus in cibo strepitus est,nemo comedens loquit.Viui tur pane,leguminibus & holeribus,quæ sale solo condiuntur. Vinũ tantũ senes accipiunt,quibus & paruulis sæpe fit prandiũ, ut aliorũ fessa sustentetur ætas, aliorũ non frangatur incipiens.Dehinc cõsurgunt pariter,& hymno dicto, ad præsepia redeũt:ibi usq; ad uesperã cum suis unusquisq; loquitur,& dicit : Vidistis illũ & illũ? Quanta in ipso sit gratia? quantũ silentiũ? q̃ moderatus incessus:Si infirmũ uiderint,consolanť:si in dei amore feruentẽ,cohortanť ad studiũ.Et quia nocte extra orationes publicas in suo cubili unusquisq; uigilat,circumeunt cellulas singulorũ:& aure apposita,quid faciant,diligenter explorant.Quẽ tardiorẽ deprehẽderint,non increpant,sed dissimulato quod norũt, eum sæpius uisitant:& prius incipientes,prouocant magis orare q̃ cogunt.Opus diei statum est,quod decano redditũ, fertur ad œconomũ, qui & ipse per singulos menses pa-
B tri omniũ cum magno tremore reddit rationẽ. A quo etiã cibi cum facti fuerint, prægustantur,& quia non licet dicere cuiq̃,Tunicã & sagũ,textaq̃; iuncis strata nõ habeo : ille ita uniuersa moderatur,ut nemo quod postulet habeat. Si quis uero cœperit ægrotare, transfertur ad exedrã latiorẽ,& tanto senũ ministerio confouetur,ut nec delicias urbiũ, nec matris quęrat affectũ.Dominicis diebus orationi tantũ & lectionibus uacant,quod quidem & omni tempore cõpletis opusculis faciunt. Quotidie aliquid de scripturis discitur.Ieiuniũ totius anni æquale est, excepta quadragesima, in qua sola cõceditur districtius uiuere. A Pentecoste cœnæ mutantur in prandia, quo & traditioni Ecclesiasticæ satisfiat,& uentrẽ cibo non onerẽt duplicato.Tales Philo, Platonici sermonis imitator: tales Iosephus, Græcus Liuius, in secunda Iudaicæ captiuitatis Historia, Essenos refert.
18 Verũ,quia nunc de uirginibus scribens, penè superfluũ de monachis disputaui, ad tertium genus ueniam,quos anachoritas uocant,qui & de cœnobijs exeuntes,excepto pane & sale,ad deserta nihil perferunt amplius.Huius uitæ autor Paulus,illustrator Antonius:& ut ad superiora cõscendã,princeps Ioannes Baptista fuit. Talẽ uero uirũ Hieremias quoq; propheta describit,dicens:Bonũ est uiro cum portauerit iugũ ab adolescentia sua.Sedebit solitarius,& tacebit : quoniã sustulit super se iugũ, & dabit percutienti se maxillã.Saturabitur opprobrijs,quia non in sempiternũ abijciet dominus.Horũ laborẽ & conuersationẽ in carne,non carnis,alio tempore si uolueris explicabo. Nunc ad proposituũ redeam,quia de auaritia differẽs ad monachos uenerã. Quorũ tibi exempla proponens,non dico aurum atq; argentum,& cæteras opes,sed ipsam terram & cœlum despiciens, & Christo copulata cantabis : Pars mea dominus. Post hæc quanquam Apostolus orare nos semper iubeat,& sanctis etiam ipse sit somnus oratio, tamen diuisas orandi horas debemus habere, ut si fortè aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat.Horam tertiam,sextam, nonam, diluculum quoq; & uespe ram, nemo est qui nesciat. Nec cibi sumantur, nisi oratione præmissa, nec recedatur à

menſa, niſi referatur creatori gratia. Noctibus bis terq; ſurgendum, reuoluenda quæ de C
ſcripturis memoriter retinemus. Egredientes de hoſpitio, armet oratio: regredientibus
de platea, oratio occurrat anteq; ſeſio: nec prius corpuſculum requieſcat, quàm anima
paſcatur. Ad omnẽ actum, ad omnẽ inceſſum manus pingat crucẽ. Nulli detrahas, nec
aduerſus filiũ matris tuæ ponas ſcandalũ. Tu quę es, ut alienũ ſeruũ iudices? Suo domi-
no ſtat, aut cadit. Stabit autem. Potens eſt enim dominus ſtatuere illũ. Nec ſi biduo ieiu-
naueris, putes te non ieiunantibus eſſe meliorẽ. Tu ieiunas, & iraſceris: ille comedit, &
forte blanditur. Tu uexationẽ mentis, & uentris eſuriẽ rixando digeris: ille moderatius
alitur, & deo gratias agit. Vnde quotidie clamat Eſaias: Non tale ieiuniũ elegi, dicit do-
minus. Et iterũ: In diebus ieiuniorũ ueſtrorũ inueniuntur uoluntates ueſtræ, & omnes
qui ſub ueſtra poteſtate ſunt ſtimulatis. In iudicijs & litibus ieiunatis, & percutitis pug-
nis humilem. Vt quid mihi ieiunatis? Quale illud poteſt eſſe ieiuniũ, cuius iram non di-
cam nox occupat, ſed luna integrã derelinquit? Teipſam cõſiderans, noli in alterius rui-
na, ſed in tuo opere gloriari. Nec illarũ tibi exempla proponas, quæ carnis curã faciẽtes,
poſſeſſionũ reditus, & quotidianas domus impenſas ſupputant. Neq; enim undecim a-
poſtoli Iudę proditione ſunt fracti, nec Phygelo & Alexandro facientibus naufragium,
cæteri à curſu fidei ſubſtiterunt. Nec dicas, illa & illa ſuis rebus fruitur, honoratur ab ho
minibus, fratres ad eam cõueniũt & ſorores. Nunquid ideo uirgo eſſe deſijt. Primũ du-
bium eſt, an uirgo ſit talis. Non enim quomodo uidet homo, uidet deus. Homo uidet in
facie, deus aũt uidet in corde. Dehinc etiam ſi corpore uirgo eſt, an ſpiritu uirgo ſit, ne-
ſcio. Apoſtolus autẽ ita uirginẽ definiuit: Vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Ad extremũ ha
beat ſibi gloriã ſuã. Vincat Pauli ſententiã, delicijs fruatur & uiuat. Nos meliorũ exẽpla
ſectemur. Propone tibi beatã Mariã, quæ tantæ extitit puritatis, ut mater domini eſſe me
reretur. Ad quam cum angelus Gabriel in uiri ſpecie deſcẽdiſſet, dicens: Aue gratia ple-
na, dominus tecũ: conſternata & perterrita, reſpondere non potuit. Nunq; enim à uiro
fuerat ſalutata. Deniq; nunciũ diſcit & loquitur. Et quæ hominẽ formidabat, cum ange D
lo fabulatur intrepida. Potes & tu eſſe mater domini. Accipe tibi tomũ magnũ, nouum, 19
& ſcribe in eo ſtilo hominis, uelociter ſpolia detrahe: & poſtq; acceſſeris ad prophetiſ-
ſam, & conceperis in utero, & pepereris filiũ, dic: A timore tuo domine concepimus, &
doluimus, & peperimus ſpiritũ ſaluationis tuæ, quẽ fecimus ſuper terram. Tũc & filius
tuus tibi reſpondebit, & dicet: Ecce mater mea & fratres mei. Et mirũ in modum, illum
quem in latitudine pectoris tui pauloante deſcripſeras, quem in nouitate cordis ſtilo ſig
naueras: poſtq; ſpolia ex hoſtibus receperit: poſtq; denudauerit principatus & poteſtates,
& affixerit eas cruci: conceptus adoleſcit, & maior effectus ſponſam te incipit habere de
matre. Grandis labor, ſed grande præmium, eſſe quod martyres, eſſe quod apoſtoli, eſſe
quod Chriſtus eſt. Quæ quidẽ uniuerſa tunc proſunt, cum in eccleſia fiunt, cum in una
domo paſcha celebramus, ſi arcã ingredimur cũ Noe, ſi pereunte Hiericho, Rahab me-
retrix iuſtificata nos cõtinet. Cæterũ uirgines, quales apud diuerſas hæreſes, & quales a-
pud impuriſsimũ Manichæũ eſſe dicuntur, ſcorta ſunt exiſtimandæ, non uirgines. Si e-
nim corporis earũ autor eſt diabolus, quomodo poſſunt honorare plaſmationẽ hoſtis
ſui? Sed quia ſciunt uirginale uocabulũ glorioſum, ſub ouiũ pellibus lupos tegũt. Chri-
ſtum mentitur antichriſtus, & turpitudinẽ uitæ falſo nominis honore conueſtiunt. Gau
de ſoror, gaude filia, gaude mi uirgo, quia quod aliæ ſimulant, tu uere eſſe cœpiſti. Hæc
omnia quæ digeſsimus, dura uidebuntur ei, quæ non amat Chriſtũ. Qui autẽ omnẽ ſecu
li pompã pro purgamento habuerit, & uana dixerit uniuerſa ſub ſole, ut Chriſtũ lucrifa
ciat: qui cõmortuus eſt dño ſuo, & cõſurrexit, & crucifixit carnẽ cum uitijs & concupi-
ſcẽtijs, libere proclamabit: Quis nos ſeparabit à charitate dei? an tribulatio? an anguſtia?
an ꝑſequutio? an fames? an nuditas? an periculũ? an gladius? Et iterũ: Certus ſum, ꝙ ne-
que mors, neq; uita, neq; angelus, neq; principatus, neq; poteſtates, neq; inſtantia, neq;
futura, neq; fortitudo, neq; excelſum, neq; ꝓfundũ, neq; alia creatura poterit nos ſepa-
rare

A rare à charitate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu dño noſtro. Dei filius pro noſtra ſalute homi
nis factus eſt filius. Nouẽ menſibus in utero ut naſcatur expectat, faſtidia ſuſtinet, cruen *Caute le-*
tus egreditur, pannis inuoluitur, blandicijs delinitur, & ille pugillo mundũ includens, *gito*
præſepis cõtinetur anguſtijs. Taceo quod uſq; ad triginta annos ignobilis, parentũ pau
pertate contentus eſt: uerberatur, & tacet: crucifigitur, & pro crucifigentibus deprecatur. Quid igitur retribuã dño pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicẽ ſalutaris accipiã, & nomẽ dñi inuocabo. Precioſa eſt in cõſpectu dñi, mors ſanctorũ eius. Hæc eſt ſola digna retributio, cum ſanguis ſanguine cõpenſatũ, & redempti cruore Chriſti, pro redemptore libenter occũbimus. Quis ſanctorũ ſine certamine coronatus eſt? Abel iuſtus occiditur, Abrahã uxorẽ periclitatur amittere. Et ne in immẽſum uolumen extendã, quęre & inuenies ſingulos aduerſa perpeſſos. Solus in delicijs Solomon fuit, & forſitan ideo corruit. Quẽ enim diligit dñs, corripit. Caſtigat autẽ omnẽ filiũ quẽ recipit. Nónne melius eſt breui tempore dimicare, ferre uallũ, arma ſumere, laſſeſcere ſub lorica, & poſtea gaudere uictorẽ, q̃ impatientia unius horæ ſeruire perpetuo? Nihil amantibus durũ eſt, nullus difficilis cupienti labor eſt. Reſpice quãta Iacob pro Rachel pacta uxore ſuſtinuit: Et ſeruiuit (inquit ſcriptura) Iacob pro Rachel annis ſeptẽ. Et erant in conſpectu eius, quaſi dies pauci. Vnde & ipſe poſtea memorat: In die urebar æſtu, & gelu nocte. Amemus & nos Chriſtũ, eiusq; ſemper quæramus amplexus, & facile uidebitur omne difficile, breuia putabimus uniuerſa quæ longa ſunt, & iaculo illius uulnerati, per horarũ momenta dicemus: Heu me, quia peregrinatio mea prolongata eſt à me. Non ſunt enim cõdignæ paſsiones huius temporis ad futurã gloriã, quæ reuelabitur in nobis. Quia tribulatio patientiã operatur, patiẽtia autẽ probationẽ, probatio autẽ ſpem, ſpes autẽ non confundit. Quando tibi graue uidetur eſſe quod ſuſtines, Pauli ſecundã Epiſtolã ad Corinthios lege: In laboribus plurimũ, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas una minus accepi, ter uirgis cæ
B ſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragiũ feci, nocte & die in profundo maris fui: in iti
neribus ſępius, periculis fluminũ, periculis latronũ, periculis ex genere, periculis ex gen
tibus, periculis in ciuitate, periculis in deſerto, periculis in mari, periculis in falſis fratribus, in laboribus, in miſerijs, in uigilijs multis, in fame & in ſiti, in ieiunijs plurimis, in frigore & nuditate. Quis noſtrũ ſaltẽ minimã portionẽ de catalogo harũ ſibi poteſt uindicare uirtutũ? Ob quæ ille poſtea confidenter aiebat: Curſum conſummaui, fidem ſeruaui. Supereſt mihi corona iuſtitiæ, quam retribuet mihi in illa die dominus, iuſtus iudex. Si cibus inſulſior fuerit, contriſtamur: & putamus deo nos aliquod præſtare beneficium, cum aquatius uinum bibimus. Calix frangitur, menſa ſubuertit, uerbera reſonãt, & aqua tepidior ſanguine uindicatur. Regnum cœlorũ uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Niſi uim feceris, cœlorũ regna non capies. Niſi pulſaueris importune, panem non accipies ſacramenti. An non tibi uidetur uiolentia, cum caro cupit eſſe quod deus eſt, & illuc unde angeli corruerunt, angelos iudicatura cõſcẽdit? Egredere quæſo pauliſper de carcere, & præſentis laboris ante oculos tuos tibi pinge mercedẽ, quã nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Qualis erit illa dies, cum tibi Maria mater dñi choris occurret comitata uirgineis? cũ poſt rubrũ mare, ſubmerſo cũ ſuo exercitu Pharaone, tympanũ tenẽs præcinet reſpõſuris: Cantemus dño, glorioſe enim honorificatus eſt: equũ & aſcenſorẽ proiecit in mare. Tunc Thecla in tuos læta uolabit amplexus. Tunc & ipſe ſpõſus occurret, & dicet: Surge, ueni proxima mea, ſponſa mea, columba mea, ꝙa ecce hyems trãſiuit, & pluuia abijt ſibi. Tunc angeli mirabunt, & dicẽt: Quæ eſt iſta, ꝓſpiciẽs quaſi diluculũ, ſpecioſa ut luna, electa ut ſol? Videbũt te filiæ, & laudabunt reginæ, & cõcubinæ ꝑdicabũt. Hinc & alius caſtitatis chorus occurret: Sara cũ nuptis uenit, filia Phanuelis Anna cũ uiduis. Erunt in diuerſis gregibus carnis & ſpiritus matres tuæ. Lætabit illa quod genuit, exultabit iſta quod docuit. Tũc uere ſuper aſinam dominus aſcẽdet, & cœleſtẽ ingredietur Hieruſalem. Tunc paruuli, de quibus in Eſaia ſaluator

Universidad de Navarra Biblioteca

efflatur: Ecce ego & pueri, quos mihi dedit deus, palmas uictoriæ subleuantes, consono C
ore cantabunt: Osanna in excelsis: Benedictus qui uenit in nomine dñi, osanna in excelsis. Tunc contũ quadraginta quatuor milia in cõspectu throni & seniorũ tenebũt citharas, & cantabũt canticũ nouũ. Et nemo poterit dicere canticũ illud, nisi numerus definitus. Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinauerũt, uirgines enim permanserũt. Hi sunt qui sequuntur agnũ quocunq; uadit. Quotiescũq; te uana seculi delectauerit ambitio, quoties in mundo aliquid uideris gloriosum, ad paradisum mente transgredere, esse incipe quod futura es, et audies à sponso tuo: Pone me sicut umbraculũ in corde tuo, sicut signaculum in brachio tuo, & corpore pariter ac mente munita clamabis, & dices: Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, & flumina non operient eam.

SCHOLIA.

NE respexeris, inquit.] Alluſit ad historiam Lot fugientis è Sodoma. Non eos qui so 1
ris sunt.] Ita diuus Paulus appellat alienos à professione Christi: Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? Escæ eius electæ.] Apud Abacuc capite primo: Diabolus piscatori cõfertur, qui illicit esca homines, & attrahit uelut hamo. Nam esca proprie dicitur, quod hamo præfigitur: unde dictũ est & inescare. Et deuorato Iuda.] Iam enim pactus erat de prodendo Christo. Verba Christi ad Petrũ sunt, Lucæ capite xxij. Timeamus illam prophetiã.] Est apud Amos capite octauo: In illa die uirgines deficient pulchræ. Porrò καλὸς Græcis & bonum significat, & pulchrum. Descende, sede in terra.] Verba sunt Esaiæ capite quadragesimoseptimo. Nudabitur & posteriora.] Ita cõminatur deus Hieremiæ capite decimotertio. Diuaricabit pedes suos omni transeunti.] Locus est apud Ezechielem capite xvi. Et usque ad uerticem polluetur.] Ita Hieremias capite secundo: Filij quoq; Mempheos & Taphneos cõstuprauerunt te usq; ad uerticẽ. Vnde ego nudabo & reuelabo femora, & posteriora tua contra faciem tuam, & apparebit ignominia tua. Et Sirenæ nidificent.] Locus est apud Esaiam capite trigesimoquarto: quanq; de uocabulis portentorũ nonnihil uariant interpretes. Et ante hominẽ suũ.] 2
Hic locus in omnibus quæ uiderim exemplaribus erat deprauatus. Quædam habebant, & quidem uetustiora: Et ante hominẽ suum, iam carne præmortua. Quædam ita: Et ante hominẽ, sua iam carne præmortuũ. Alia rursum: Et ante omnem esum, iam carne præmortua. Fortasse legendum: Intra sinum, iam carne præmortua. aut: Intra hominẽ suum, iam carne præmortua: ut intelligas, libidinem in D
sola mente uiuere, cum in carne sit mortua. Aut: Ante hominẽ suum: id est, ante senectam. Inde nascuntur Moabitæ.] Nempe ex incestu. Locus est Deuteronomij capite uigesimotertio, ubi deus uetat, ne Israelitæ fœdus aut pacem ineant unq; cum Moabitis & Ammonitis, ne'ue sinant illos uenire in ecclesiã: quod illis ex Aegypto uenientibus non occurrerint cum pane & aqua: quodq; Balam aduersus illos conduxerint, ut malediceret populo. Panis collyrida.] Locus est tertio Re- 3
gum libro, capite uigesimonono. Nonnulli codices habebant, collyre. Est autem collyra, genus panis siue crusti, à quo diminutiuũ collyris. Vnde collyridas in Leuitico legimus, quæ frixa est farina, aut alio quouis humore cohærens. Conditum ei merum.] Mulsum significat, quod olim erat in delicijs: uel potius quod Græci uocant οἶνον ἐψυματίτην, uulgo hippocraticũ appellant. Contusione mutatas.] Confundunt enim contusas carnes, ac miscent, ut sorberi quoq; possint, & non uideantur esse carnes. Maran in dulcedinẽ.] Nam מרח mara Hebræis sonat amaritudinem. Locus est Exodi xv. Necnon & illos.] Locus est libro Regum quarto capite sexto. Diuina responsa.] Non quod interroganti sint dicta, sed quod simpliciter oracula responsa dicant. Super quæ sydera inimicus superbus.] Nam ita minitatur apud Esaiam cap. xiiij. In cœlũ conscendã, super astra dei exaltabo solium meum. Et ludentibus pedibus.] Ita depinxit lasciuũ & fractum puellarum incessum, quod alibi quoq; ludere pedibus uocat. Alluſit ad Esaiæ sermonem capite tertio: nisi quod Septuaginta uerterunt, τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι. id est, pedibus simul ludentes. Hieronymus uertit, Pedibus suis cõposito gradu incedebãt. Hoc loco fortasse Hieronymus scripserat, Ludentes pedibus: nimirum reddens quod uerterant Septuaginta. Aliæ uero sterilitatẽ præbẽt.] Videtur 4
deesse, sibi: ut intelligas sterilitatẽ non à natura datã, sed pharmacis accersitã, quo citra periculum conceptus libidinentur: & hic nondum natum uocat, nondum conceptũ. Nam conceptus abortio occiditur, de quo mox dicet. Volunt uiuere.] Quidam codices habebãt, uideri. Viuere autem hic uocat, uoluptarie uiuere: sicuti Catullus: Viuamus mea Lesbia. Porrò lepide dixit, quod illas tetricas & illepidas appellare soleant, quæ seuerius uiuant. Miseram & Manichęã uocant.] Miseram, ob sordes. Manichæam, quod Manichæi cum turpissima cõmitterent flagitia, tamen nec carnibus, nec ouis uescebantur. Negabant enim ullo mortuo corpore uescendum esse, quod inde substantia diuina recessisset. Nec uinum bibebant, quod dicebant esse fel principis tenebrarum. Vuis tamen uescebantur, ut testatur Augustinus in libro ad Quoduultdeum. Et consequenter.] Id est, congrue & merito. Sic enim aliquoties Hieronymus utitur hoc aduerbio. Purpura tantũ in 5
ueste tenuis.] Depingit uirginem delicatam, & sibi parum constantem, cum quædam castimoniam præ se

A præ se ferant, quædam lasciuiam indicẽt. Purpura tenuis, id est minus ardens, cum pulla uestis magis conueniat ueræ uirgini. Et laxius, ut crines.] Cum oporteat uirginem comam radere, hæc tantũ laxius alligat: ita tamen, ut hac occasione capillos ostentet. Soccus uilior.] Soccus delicatũ erat calciamentũ: uirgines oportebat nudis incedere pedibus. At illæ soccis utebant, nisi quod paulo uilioribus. Et per humeros hyacinthina lena.] Hic quoq; locus in omnibus erat deprauatissimus. Fortè legendũ: Et per humeros lena fortè uolitans. Nam lena, pallium est fœmineũ ac delicatũ. Fortè uolitans dixit, quod non esset astricta sicut cæteris, sed temerè uolitaret, neglectum magis q; sanctimoniam indicans. Succinctæ manicæ.] Obijcitur apud Maronem Troianis ueluti delicatum, quod tunicæ haberent manicas. Hæc uirgo hoc tantum distabat, quod manicas haberet non pendu- 6
las, sed astrictas brachijs. Solutis genubus.] Nam hoc quoq; putabant ad uirginitatem pertinere, cum sit lasciuũ. Animaduerte lector, ita depinxit hanc uirginẽ, ut quod minus ad rem pertineret, in hoc esset aliqua uirginis imago, uelut in socco uiliore, in laxius alligato capite. In his uero quę propius ad rem pertinebant, ut in sermone, in cibo, in incessu, appareret impudicus animus. Vt sub nomine uirginali lucrosius.] Proderat enim illis uirginis titulus ad lucrũ, non ad sanctimoniam: atq; hæc lectio magis probatur, quod alias simile quiddã scripsit Hieronymus. Et ita quædam habebant exemplaria. Vide num legendũ lurcosius, hoc est perditius, aut certe licentius pereant. Nam citius, quod in pleriscq; scriptum erat, mihi non probãt: neq; multo magis arridet lurcosius. Lucrosius, ut dixi, maxime probo. Vnde in ecclesias Agapetarũ pestis.] ἀγαπητὰ Græcè significat dilectam. Eo uerbo Paulus libenter utitur. Vnde hac uoce isti abutebantur ad prętexendũ turpe cõmercium suũ.

7 Vnde meretrices uniuiræ.] Vniuiræ, quas Græci uocant μονογάμους. Quoniam apud ueteres honestius erat concubinæ uocabulum, adiecit quod erat odiosius, meretricis. Rursus adiecit, uniuiræ, quasi nihil interesset inter illas, & publicitus corpore quæstum facientes, nisi quod illæ apud unũ meretricarentur. Frater sororem.] Mirũ est, ut isti qui grãmaticen ceu rem triuialem & humilem aspernantur, & sophisticis argutijs freti, nihil non posse sese putant, inuertunt omnia. Locus hic ita distinguendus est, ne repetam quot modis fuerit confusus. Frater sororem uirginẽ deserit, cœlibem spernit uirgo germanũ: fratrem quærit extraneũ. Atq; hũc locũ nominatim Seuerus Sulpitius citat.

Explosis igitur & exterminatis.] Ausim deierare Et exterminatis, subditicia esse uerba: & aut addita esse ab audaculo quopiam, aut pro his scripsisse Hieronymum, Et exsibilatis. Vtrumq; translatum est à theatris, in quibus fabula quæ populo displicuisset, sibilis & strepitu ejiciebatur. Caueas basternarum.] Basternas dixit delicatas lecticas, quibus opulentæ matronæ deferebantur per Vrbem præcedente eunuchorum turba. Meminit huius uocis Hieronymus, enarrãs Esaiæ caput sexagesimumsextum. Vsurpauit eandem Ælius Lampridius in Heliogabalo: rursum Ammianus Marcellinus libro decimoquarto. Porrò Hieronymus basternas appellat caueas, quod cancellatæ speciem præbeant cauearum. Vnde celebratur dictum cuiusdam, qui conspiciens matronam basterna uehi, negauit caueam esse pro fera: significans tam malam bestiam ferreæ caueæ includendam esse. Videtur autem hoc uehiculi genus nomen esse sortitum à populo: unde forsitan fuit inuectum Romam. Nam Bastarnarum meminit Strabo libro septimo, quos ait supra Germaniam esse, in confinio Germanorum & Pyrrhigetarum, nisi quod gentis nomẽ scribitur per A, Bastarnæ: uehiculi per
8 E, basternæ. Ordo semiustorum.] Aut eunuchos intelligit, quorum ministerio nobiles matronæ gaudebant: aut ministros molles, ac delicijs effœminatos. Castæ uocantur & nonnæ.] Ita nunc quoq; uulgo uocãtur monachæ uirgines. Apparet hoc uerbi ab Ægyptijs in uulgi sermonem ueniſſe. Solent enim aliquoties res eius gentis sortiri uocabula, in qua præcipuę fuerint, aut unde natæ sint. Ægyptus autem præter cæteras prouincias, monachorum gregibus abundabat. Quorum lingua puto monachos & sanctos, nonnos fuisse uocatos: monachas & uirgines, nonnas. Nam meminit Suidas Nonni cuiusdam Ægyptij, qui Parthenium theologum uerlibus sit interpretatus. Et parthenos Græcè, uirginem sonat, quasi uirgo scripserit in uirginem. Deniq; in hac eadem Epistola aliquanto inferius, cum de monachorum agit generibus, Ægyptijs utitur uocabulis. Post cœnam dubiam.] Retulit uerba Terentij ex Phormione: Cœna dubia apponitur. Dubiam uocat opiparam, ubi dubites quid sumas potissimum: alioqui dubia cœna dici poterat, quæ non caret suspicione ueneni. Libidinum pompa.] In pompa circumferuntur, quæ delectent oculos. Et libidines suam habent pompam, cum ostendunt commoda matrimonij, & animo subijciunt uera coniugij delectamenta. Omnes adulterantes.] Ita legis Osee capite septimo: Omnes adulteran- 9
tes, quasi clibanus succensus à coquente. Nam ad eum modum describit æstus impiorum. Sed habent alium felicem æstum & pij, cum diuinæ scripturæ flagrant amore. In imagine perambulat.] Alluſit ad uerba Psalmi trigesimioctaui: Veruntamẽ in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbat. In imagine perambulant, qui secundum spiritũ uiuũt, non secundum carnem. Iuxta spiritũ & animum ad dei imaginem conditi sumus, qui spiritus est & inuisibilis: iuxta carnem ad pecudum ac cedimus similitudinem. Esto cicada noctiũ.] Cicadæ non canunt, nisi feruescente sole: mane, ac uesperi, & noctu mutæ sunt: & cum canunt, stridore quodam lugubri strepũt. At pij noctu maxime canunt. Et cicadæ rore pascuntur, pij lachrymis. Mulieris ista lex est, non mea.] Quasi uirgo
10 mulier non sit, quod dicat Paulus: Diuisa est mulier & uirgo. Postquam de duritia nationum.]

Alluſit ſimul & ad Euangelicum illud: Potens eſt deus de his lapidibus ſuſcitare filios Abrahę. & ad c
locum prophetæ, qui eſt apud Zachariam capite nono, iuxta enarrationem Septuaginta. Nam ex
Hebræis Hieronymus uertit, Lapides ſancti eleuabuntur ſuper terram. Conſuant tunicas.] Ma
tres coguntur parare tunicülas proli. At Chriſti tunica fuit inconſutilis, ſimplicitatem ſignificans ue
re Chriſtiani hominis, nihil curantis niſi bonam mentem. At quæ nupſit, hanc perdidit tunicam, di-
ſtracta in varias curas. Fletu lugentes quod nati ſunt.] Quanquam ferè conſentiunt exempla-
ria, quæ quidem ipſe uiderim, tamen quoniam omnino non conſiſtit hæc lectio, non dubitem muta
re ad hunc modum: quos uagitus delectat infantium, in ipſo lucis exordio fletu lugentium quod na
ti ſunt. Aut, flentium quod nati ſunt. Sic & Plinius: A fletu uitam auſpicamur. Nam prima uox na- 11
ſcentis hominis ploratus eſt. Et ad ſimilitudinem dei unione fœcunda.] Quid dignum imprece
mur ſciolis, qui nihil non deprauarunt? Non ſuccurrentibus exemplaribus, ita legendum arbitror:
Nullo extrinſecus cohærente germine, ſed ad conchæ ſimilitudinem, dei unione fœcunda. Siqui-
dem gemma eſt unio, quam & margaritum uocant. Ea naſcitur in conchis puriſſimis, non aliunde
concepta, quàm ex ipſis conchis quibus cohæret. Plinius è rore cœleſti concipi putat, ac miram ha-
bere cum cœlo cognationem. Lege Plinij caput trigeſimumquintũ libri noni. Porrò quod ait, Dei
unione: aut interpretando dixit per appoſitionem, fœcunda unione, qui deus eſt: aut unione dei, cui
coniuncta fuit infuſione diuinæ naturæ: ſimulq; fit alluſio ad uocem unionis, quæ gemmam ſigni-
ficat. Paulo poſt memor huius ſimilitudinis: Lego, inquit, de ſpinis roſam, de terra aurum, de con-
cha margaritum. Quod prohibuerat.] Quod, nempe habere caligas. Caliga, calciamenti genus 12
eſt. Nam hoc caligarum genus quo nunc utimur, ueteres neſciebant. Prohibet Chriſtus, ne calcia-
mentum haberent Apoſtoli. Et tamen Petrus in Actis, ab angelo iubetur calciare ſe caligis ſuis. Vn
de hæc non ad literam accipienda ſunt, ſed eatenus, ut intelligamus omnium rerum corporearum
ſollicitudinem abijciendam ijs, qui uelint Apoſtolico fungi munere. Nunquid qui arat, tota
die arabit?] Locus eſt apud Eſaiam capite uigeſimooctauo, quem trahit ad matrimonium & uirgi-
nitatem, ut intelligas arandi & ſerendi tempus præteriiſſe, nunc eſſe tempus colligendi fructus. Fru
ctus autem matrimonij, uirginitas. Neq; enim audiendi ſunt.] Quidam opinati ſunt Paulo uxo
rem fuiſſe, quam in Epiſtolis ſororem appellans, ſaluere iubet & commendat. Nouellæ oliua-
rum.] Quidam codices habebant, Sicut Nouellatio oliuarum. Vt de typicis taceam.] Innuens
illa aliud ſignificare, quàm ſonent. Atq; ita duplici repellit argumento, primum quod typum habe-
ant, deinde quòd una cum Moſaica lege deſierint, [illegible]. Diuiſa eſt mulier 13
& uirgo.] Et hic ſecus citat, quàm nos uulgo legimus, ut indicatum eſt alibi. Et Ambroſij no- D
ſtri.] Noſtrum addidit, quod Tertullianus Afer fuerit, ut & Cyprianus: Damaſus Hiſpanus, Ambro
ſius Italus, aut (ſi mauis) Gallus. Theriſtrum, ſiue theriſtrium.] Veſtis eſt genus, cuius meminit
Iulius Pollux. Apparet fuiſſe ueſtem æſtiuam. Nam θέρος, æſtatem ſignificat. Populus meus in-
tra.] Locus eſt apud Eſaiam capite uigeſimoſexto. Daniel in cœnaculo.] Eſt apud ipſum capite
ſexto. Cœnaculum autem eſt pars domus ſuperior, quam uulgo ſolarium uocant. Ne inanis glo
riæ ardore.] Fortè legendum eſt pro ardore, nidore, ueluti fumo, qui ad tempus delectet, non ex-
pleat animum, ut nidor carnium. Digito monſtreris.] Alluſit ad Perſianum illud, At pul-
chrum eſt digito monſtrari, & dicier, hic eſt. Facies eunuchinas.] Nam Eunuchi cum ueſtem
habeant uirilem, tamen imberbi mento ſpeciem fœminæ præ ſe ferũt. Quos uideris catenatos.] 14
Qui cinguli loco catenis ferreis utebantur, ad oſtentationem ſanctimoniæ. Contra Apoſto-
lum.] Qui ſcripſerit indecorum eſſe uiro, ſi comam nutriat. Et nudi impatientia frigoris pe-
des.] Aut legendum: Nudi patientia frigoris pedes: aut, tumidi impatientia frigoris pedes. Ta
lem olim Antonium.] De his tacito nomine ſignificat in Epiſtola ad Ruſticum monachum.

Calamiſtri ueſtigio.] Nam calamiſtro circumuoluti, poſtea ſeruant illius ueſtigium, iam criſpi
reddiri. Et altilis geranopopa.] Vix locus hic reſtitui poſſit citra ſuppetias exemplariorum. Ex
ueſtigijs mendoſæ ſcripturæ puto ſic eſſe legendum: Prandium nidoribus probat altilis, uulgo pipi-
zo nominatur: ut intelligas id demum prandium illi lautum eſſe, quod altilium habeat nidorem. Et
ob id pipizonem uulgo dictum, quod pipi uox ſit auiũ cortalium, ut teſtatur & Ariſtophanes. Sed
unde geranopopa? Nam quidam codices non habent. Fortè legendum γθρανοπεπτα, geranopepta,
à coquendis gruibus, quæ tũ in delicijs erant. Aut γθρανοπώλα, quod geranos Græcis ſignificet etiã
inſtrumentũ, quo cõminuebantur farinæ. Thracij regis germanũ.] Germanus plus eſt quàm fra- 15
ter, hoc eſt ſimillimus. Sentit autem Diomedem Thraciæ regem, qui hoſpitum carne ſolitus eſt paſ-
cere equos ſuos: hunc Hercules cõfecit, ſi fabulis credimus. Quæ rubore frontis attrito.] Lego
abſtrito, aut certe abſterſo. Paraſitos uincũt mimorũ.] Mimos uocat ſordidas & uulgares comœ
dias, in quibus inducunt paraſiti abiectiſſime aſſentantes. Mi catella.] Imitat blandimenta mu-
lierculæ. Non delumbem matronarũ ſaliuam.] Delumbem uocat mollem & effœminatam. Et
ſaliuam, guſtum & opinionem, quam aliquis primis imbiberit annis. Sumptũ eſt ab infantibus, qui
abhorrent à ſaliua cui non aſſueuerint: & eũ ſaporem putant eſſe ſuauiſſimũ, quem prima nutrix præ
manſo cibo indidit. Retulit aũt Satyrici uerba. Omne quod naſcit.] Id eſt, quicquid eſt naturale, 16
quicquid nõ eſt adulteratũ artificio. Et eleganter dixit, adulteriũ linguæ. Cum ante annos plurimos

A [illegible] In talem incidere quæſtionem.] Quæſtiones dicuntur e-
tiam cruciatus, quibus ueri confeſſio exprimitur. Pannos trahit.] Pannos uocat ueſtes tritas ac
laceras. Cum ad agapen.] ἀγάπη dilectio eſt, ſiue charitas. Sic & hodie apud uulgus Italiæ, Gal
liæ, & noſtrum deniq;, uocant eleemoſynam charitatẽ. Nec ſine cauſa uoluit hoc uerbo uti, cum de-
ſcribat quàm non amanter dent, quod uocant dilectionem. Hoc nomine ſignificabant conuiuium,
quo pauperes reficiebantur: qua uoce uſus eſt & Iudas in Epiſtola ſua, res non diſſimilis ſportulæ
ethnicorum. Cœnobitæ.] κοινὸς communis, βίος, uita, ſiue uictus. Id à Pythagora fluxiſſe tra-
dunt, cuius eſt illud, Amicorum cõmunia eſſe omnia. Hanc uitam κοινόβιον appellabant, teſte Gel-
B lio. Anachoritæ.] ἀναχωρῶν, ſecedere. Vt nemo quid poſtulet, nemo non habeat.] Non-
17 nulli codices habebant: Vt nemo quid poſtulet, nemo debeat: utramq; lectionem quis nõ uideat
eſſe mendoſam. Sic autem legendum cenſeo: Vt nemo quod poſtulet habeat: id eſt, ut nõ ſit neceſſe
quicquam petere. Completis opuſculis.] Præſcriptas operas uocat opuſcula, niſi mauis opecu-
lis. A pentecoſte.] Paſchale tempus quinquageſima eſt, quæ Græcè dicitur πεντηκοστή: cuius ex
tremus dies eſt, quo datus fuit ſpiritus ſanctus. A paſcha uero uſq; ad aſcenſionem domini, uetabat
ieiunium eccleſiaſtica conſuetudo, ſicuti teſtantur & Decreta. Ex hoc loco palam patet, olim cum ie
iunarent Chriſtiani, ſolitos differre cibum uſq; ad ueſperam. Et monachi, ne uiderentur ieiunare, ci-
bum capiebant in meridie, quod uulgo nunc faciunt in quadrageſima ieiunantes. Tales Philo
18 Platonici ſermonis.] Hic Philo Iudæus fuit, de quo dictum eſt illud teſte Hieronymo: ἢ φίλων πλα-
τωνίζει, ἢ πλάτων φίλωνίζει. hoc eſt, aut Philo imitatur Platonem, aut Plato Philonem. Ioſephus,
Græcus Liuius.] Scripſit enim Græcè, tametſi Iudæus natus, ſed eloquentiſſime, tantum in aliena
profecerat lingua. Eſſenos refert.] Hic deprauarant, pro Eſſenos, eſſe nos debere. Eſſeni, po-
pulus eſt interioris Iudææ, uergentis ad occidentem, nouum philoſophorum genus: cum fœminis
nullum commercium, palmulis uictitant, pecuniam ſpernunt, conuenarum affluxu propagatur po-
pulus. Nemo tamen admittitur, ullius culpæ, uel leuiſſimæ ſibi conſcius. Hæc fermè Plinius. Nec ad-
modum diuerſa tradunt Ioſephus & Philo. Phygelo & Alexandro.] Hi deſciuerant à Paulo,
ſicut alibi demonſtrauimus. Cum angelo fabulatur.] Venuſte uſus eſt uerbo familiari. Fabu-
lantur enim inter ſe familiares, cum liberius colloquuntur. Fac tibi tomum grandem.] τόμος,
19 Græci uocant à ſecando, quod excidantur è pellibus animantium, quæ Latini à conuoluendo & e-
uoluendo dicunt uolumina. Locus eſt apud Eſaiam capite octauo: Sume tibi librum grandem, &
ſcribe in eo ſtilo hominis, uelociter ſpolia detrahe, cito prædare. Ac paulo poſt ſequitur: Et acceſſi
ad prophetiſſam, & concepit, & peperit filium, &c. Cum Maria mater domini.] Exodi decimo-
quinto capite: Maria prophetiſſa ſoror Aaron tympanum tenens, præcinit mulierum choro, quod
hic torquet ad Mariam uirginem.

ANTIDOTVS

Videtur in hac, Satyrica mordacitate inuehi in uirgines & monachos ac clericos, & argutius ſi-
lorum uitam depingere. Verum quando neminem carpit nominatim, & malos reprehendit, nõ pro
bos, illis imputandum eſt, qui ſic uixerunt, non Hieronymo, qui illos ſuis depinxit coloribus.

[illegible]

[redacted] c

[redacted] In hac epistola locus ille est, quo quidam ridicule iactitant euidenter refelli eos, qui putant Hieronymum in adolescentia perdidisse uirginitatem, id quod ipse locis aliquot ingenue fatetur. Sed istorum glorioſum errorem peperit schematis ignoratio, eo siquidem tropo dixit: Virginitatem seruamus, quo Virgilius dixit: Proceras erigit alnos. Seruat enim, qui seruandi rationem tradit. Et titulus non est de laude, sed de custodia uirginitatis. Pueriliter itaq; gestiunt, qui sibi uidentur arguti, dum ita colligunt. Hieronymus seruat uirginitatē. Nemo autem seruat, quod nō habet, quasi nō seruemus & res alienas. Alioqui si Hieronymus loquitur de sua uirginitate, quomodo sibi cohæret sermo: Nobis, inquit, diuerso tramite incedendum, uirginitatem non tantum efferimus, sed seruamus. Nec sufficit scire quod bonum est, nisi custodiatur attentius quod electum. Hæc cum quidam scripto euulgent, idq; cum atroci calumnia, tamen appellari gaudent Magistri nostri, sibiq; uidentur semidei, miro supercilio præ se despicientes grammaticos, qui si grāmaticæ litasset, non ad hunc modum se pueris deridendos propinarēt. Si tantoperē fauēt gloriæ sanctissimi uiri, dicere poterant, illum fuisse lapsum ante baptismum. Nam mendacijs laudari nolunt, quibus semper placuit ueritas.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Blesilla, Paulæ filia, mortuo marito, admonita ualida febri, totam se conuertit ad Christum, & monacham profiteri cœpit, non sine magna inuidia, & oblatratione cognatorum, quorum obtrectationibus hic respondet Hieronymus.

HIERONYMVS AD MARCELLAM
de ægrotatione Blesillæ.

ABraham tentatur in filio, & fidelior inuenitur. Ioseph in Aegptum uenditur, ut patrem pascat & fratres. Ezechias uicina morte terretur, & fusus in lachrymas, quindecim annorum spacio protelatur ad uitam. Petrus Apostolus domini passione concutitur, & amariter flens, audit: Pasce oues meas. Paulus, lupus rapax, & Beniamin adolescentior in ecstasi cæcatur ut uideat: & repētino tenebrarum horrore circumdatur, dominum uocat, quem dudum ut hominē persequebatur. Ita & nunc, mi Marcella, Blesillam nostram uidimus ardore febrium per triginta fermè dies iugiter æstuasse: ut sciret reijciendas delicias corporis, quod paulo post uermibus exarandum sit. Venit & ad hanc dominus Iesus, tetigitq; manum eius, & ecce surgēs ministrat ei. Redolebat aliquid negligentiæ, & diuitiarū fascijs colligata, in seculi iacebat sepulchro. Sed infremuit Iesus, & conturbatus in spiritu, clamauit dicens: Blesilla, ueni foras. Quæ uocata surrexit, & egressa cum domino uescitur. Iudæi minentur & tumeant, quærant occidere suscitatam: soli apostoli glorienē. Scit se uitam suam ei debere, qui reddidit. Scit se eius amplexari pedes, cuius paulo antè iudicium pertimescebat. Corpus penè iacebat exanime, & anhelos artus mors uicina quatiebat. Vbi tunc erant auxilia propinquorum? ubi uerba omni inaniora fumo? Nihil tibi debet ó ingrata cognatio, quæ mundo perijt, & Christo reuixit. Qui Christianus est, gaudeat: qui irascitur, non se esse indicat Christianum. Vidua quæ soluta est uinculo maritali, nihil necesse habet nisi perseuerare. At scandalizat quempiam uestis fuscior. Scandalizet Ioannes, quo inter natos mulierum maior nullus fuit: qui angelus dictus, ipsum quoque dominum baptizauit, quia camelorum uestitus tegmine zona pellicea cingebatur. Cibi displicent uiliores? nihil uilius est locustis. Illæ Christianos oculos scandalizent potius, quę purpurisso, & quibusdam fucis ora oculosq; depingunt, quarum facies gypseæ, & nimio candore deformes, idola mentiuntur. Quibus si fortè improuidis lachrymarum stilla eruperit, sulco defluit: quas nec numerus annorum potest docere, quod uetulæ sint, quæ capillis alienis uerticem struunt, & præteritam iuuentutem in rugis anilibus ponunt: quæ 2 deniq;

A deniq; ante nepotum gregem trementes uirgunculæ componuntur. Erubescat mulier Christiana, si naturæ cogit decorem, si carnis curam facit ad concupiscētiam, in qua qui sunt, secundum Apostolum, Christo placere non possunt. Vidua nostra ante morosius ornabatur, & die tota quid sibi deesset, quærebat ad speculum. Nunc loquit cōfidenter: Nos autem omnes reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginē transformamur, à gloria in gloriā quasi à domini spiritu. Tunc crines ancillulæ disponebant, & mitellis crispantibus uertex artabatur innoxius: nūc neglectum caput scit sibi tantum sufficere quod uelatur. Illo tempore plumarum quoq; dura mollicies uidebatur, & in extructis thoris iacere uix poterat. Nunc ad orandum festina consurgit, & tinnula uoce ceteris alleluia prępipiēs, prior incipit laudare dominū suum. Flectunt genua supra nudam humū, & crebris lachrymis facies psimmithio ante sordidata purgatur. Post orationem psalmi concrepant, & laxa ceruix, poplites uacillantes, in somnumq; uergentes oculi, nimio mentis ardore uix impetrant ut quiescant. Pulla tunica, minus cum humi iacuerit, sordidatur. Soccus uilior, auratorū precium calceorū egentibus largitur. Cingulum nō auro, gemmisq; distinctum est, sed laneum, & tota simplicitate purissimū, & quod possit magis astringere uestimenta, quàm cingere. Si huic proposito inuidet scorpius, & sermone blando de uetita rursum arbore comedere persuadet, illidatur ei pro solea anathema, & in suo morienti puluere dicatur: Vade retro satana, quod interpretatur aduerse. Aduersarius quippe Christi est & antichristus, cui præcepta displicent Christi. Oro te, quid tale unquam, quale Apostoli fecimus, ut merito scandalizētur? Patrem senem cum nauicula & reti dimittunt. Publicanus à teloneo surgit, & sequitur saluatorē: uolens discipulus reuerti domū, et suis antè renunciare, magistri uoce prohibetur. Sepultura non datur patri: & pietatis genus est, impium esse pro domino. Nos quia serica uestę non utimur, monachi iudicamur: quia ebrij non sumus, nec cachinno ora dissoluimus, continentes uocamur & tristes. Si tunica nō canduerit, statim illud è triuio, impostor & Græ
B cus est. Cauillent uafriora licet, & pingui aqualiculo fartos circumferant homines, Blesilla nostra ridebit, nec dedignabitur loquacium ranarum audire conuitia, cum dominus eius dictus sit Beelzebub.

SCHOLIA

1 Diuitiarum fascijs.] Historiam Lazari reuocati ad uitam, accōmodat ad allegoriam. Vbi uerba.] Quibus antè adhortabantur, ut mundum sequeretur, opes, honorem, uoluptatem, in summa, felicitatem pollicētes, hoc est, inanissimas nugas. Nihil uilius locustis.] Vbi sunt isti, qui stultissimos mouēt tumultus, quod scribatur Ioannes locustis animantibus uesci solitus, & è locustis conantur Iouis, quod aiunt, cerebrum reddere, ne tantus uir cibo parum opiparo uideatur ali? Hieronymus fatetur, eo cibo nihil fuisse uilius, idq; putat ad illius laudem pertinere. Facies gypseæ.] Olim è gypso statuæ quoq; fiebant, Galli uulgò uocāt plastre. Gypseas ergo facies uocat, cerussa oblitas, & uelut incrustatas: hoc ipso deformes, quod nihil habeant roboris. Vnde nonnullæ purpurissum adhibebant. Trementes uirgunculæ.] Ironice dixit, anus iam, ut quibus sint filij, filijq; filiorum, & tamen perinde quasi uirgunculæ sint præ teneritudine trementes, comuntur & poliuntur.

2 Mitellis crispantibus.] Mitellam fecit à mitra, quod est capitis ornamentū: crispātibus, quia thorulis intortæ sint. Artabatur innoxius.] Torquebant caput mitris, nihil commeritum, cum alia membra forent crucianda. Facies psimmithio.] Quod Latini uocant cerussam, Græci ψιμμίθιον.

In suo morienti puluere.] Ad hunc modum habebant quædam exemplaria. Quanquā ipse ceteo legendum pure pro puluere, à pus, quod pro ueneno nonnunquam accipitur. Horatius: Rupuli pus atq; uenenū. Et in præfatione quadam in Esaiam Hieronymus ijsdem fermè uerbis utitur de pure & scorpio. Impostor & Græcus.] Impostor est, qui arte decipit. Græci olim male audiebant apud Romanos, ut hinc quoq; apparet. Huius prouerbij meminit & alibi. Vafriora.] Id est, falsiora magisq; mordacia. Pingui aqualiculo.] Videlicet obesos, qui mulierē ieiunijs macilentā rideant.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Leæ, quæ uirginum monasterio præfuerat, mortē, cum consulis designati, qui sub idem ferè tempus obierat diem, morte componit: ostendens quantum interfit inter exitum sanctorum, & interitum eorum quos hic mundus ut felices adorat.

Hieronymus

HIERONYMVS AD MARCELLAM DE EXITV LEAE C

VM hora fermè tertia hodiernæ diei, ſeptuageſimũ ſecundum Pſalmũ, id eſt, tertij libri principium legere cœpiſſemus, & docere cogeremur, tituli ipſius partẽ ad finem ſecundi libri, partẽ ad principiũ tertij libri pertinere: quod ſcilicet defecerũt hymni Dauid filij Ieſſe, finis eſſet prioris: Pſalmus uero Aſaph, principiũ ſequentis, & uſq; ad eum locum perueniſſemus, in quo iuſtus loquitur: Dicebam, ſi narrabo ſic, ecce generationẽ filiorum tuorũ præuaricatus ſum, quod in Latinis codicibus non ita habemus expreſſum, repẽte nobis nunciatum eſt ſanctiſsimã Leam exiſſe de corpore. Ibiq; ita te palluiſſe conſpexi, ut uerè aut pauca, aut nulla ſit anima, quæ fracto uaſe teſtaceo, non triſtis erumpat. Et tu quidem, non I quod futuri incerta eſſes, dolebas, ſed quod triſte funeri obſequiũ non dediſſes. Deniq; in medijs fabulis, rurſum didicimus reliquias eius iam Oſtiã fuiſſe delatas. Quæras, quò pertineat iſta replicatio? Reſpondebo tibi uerbis Apoſtoli, multum per omnẽ modum. Primum, quod uniuerſorũ gaudijs proſequenda ſit, quæ calcato diabolo, coronam iam ſecuritatis accepit. Secũdo, ut eius uita breuiter explicẽt. Tertio, ut deſignatũ conſulem de ſuis ſeculis detrahentem, eſſe doceamus in tartaro. Et quidem conuerſationẽ Leæ noſtrę, quis poſsit digno alleuare pręconio? Ita eam totam ad dominũ fuiſſe conuerſam, ut monaſterij princeps, mater uirginum fieret, poſt mollitiem ueſtium ſacco membra triuiſſe, inſomnes orationibus duxiſſe noctes, & comites ſuas plus exemplo docuiſſe q̃ uerbis. Humilitatis fuit tantæ tamq; ſubiectę, ut quondam domina plurimorum, ancilla omnium putaretur, niſi quod eo Chriſti magis eſſet ancilla, dum domina hominũ non putatur. Inculta ueſtis, uilis cibus, neglectum caput: ita tamen, ut cum omnia faceret, oſtentationem fugeret ſingulorum, ne reciperet in pręſenti ſeculo mercedem ſuam. Nunc igitur pro breui labore æterna beatitudine fruitur, excipitur angelorum choris: Abrahæ ſinibus conſouetur, & cum paupere quondam Lazaro, diuitem purpuratũ, & nõ palmatum conſulem, ſed atratum, ſtillam digiti minoris cernit inquirere. O quanta rerum mu D tatio. Ille quem ante paucos dies dignitatũ omnium culmina præcedebant: qui quaſi de ſubiectis hoſtibus triumpharet, Capitolinas aſcendit arces, quem plauſu quodam & tripudio populus Romanus excepit, ad cuius interitũ Vrbs uniuerſa cõmota eſt, nunc deſolatus & nudus, non in lacteo cœli palatio, ut uxor mentitur infelix, ſed in ſordentibus tenebris continetur. Hæc uero quam unius cubiculi ſecreta uallabant, quæ pauper uidebatur & tenuis, cuius uita putabatur amẽtia, Chriſtum ſequitur: & dicit: Quæcunq; audiuimus, ita & uidimus in ciuitate dei noſtri: & reliqua. Quapropter moneo, & flens gemensq; conteſtor, ut dum huius mundi uiam currimus, non duabus tunicis, id eſt, duplici ueſtiamur fide. Non calciamentorum pellibus, mortuis uidelicet operibus prægrauemur. Non diuitiarum nos pera ad terram premat: non uirgæ, id eſt potentiæ ſecularis quæratur auxilium: non pariter & Chriſtum uelimus habere & ſeculum: ſed pro breuibus & caducis æterna ſuccedant: & cum quotidie (ſecundum corpus loquor) præmoriamur, in cæteris non nos perpetuos exiſtemus, ut poſsimus eſſe perpetui.

SCHOLIA

NOn temerè meminit interruptæ interpretationis. Siquidem defecerunt hymni Dauid, pertinet ad luctum de morte Leæ. Et illud: Si narrabo ſic, ecce nationem filiorum tuorum, &c. pertinet ad utrumq;, ad Leam translatam ad immortalitatem, & ad impium diuitem ad inferos præcipitatũ.

Quæ fracto uaſe teſtaceo.] Ita uocat corpuſculum, Eccleſiaſten ſequutus, qui per ænigma corpus hydriam uocat. Vt conteratur, inquit, hydria ſuper fontem, & confringatur rota ſuper ciſternã, & reuertatur puluis in terram ſuam, unde erat, & ſpiritus redeat ad deũ qui dedit illum. Significat autem diuus Hieronymus, perpaucos eſſe, qui mortem non horreant. Deſignatũ conſ.] Deſignati dicebanẽ, iam quidem creati, ſed qui nondum iniſſent magiſtratũ, & idcirco addit, de ſuis ſeculis detrahentẽ, quod interceptus fuiſſet, anteq; ineundi magiſtratus dies ueniſſet. Non palmatũ conſ.] Toga conſularis palmas habebat, quemadmodũ & triumphantis. Ea cãdida cõſueuit eſſe, præſertim candidatis. Atratũ.] Alluſit ad magiſtratuũ petitores, qui ob candidã ueſtẽ, cãdidati uocabantur.

In lacteo cœli pal.] Alluſit ad lacteã uiã, qua poetę fingũt iter eſſe ad Iouis arcẽ, reliquorũ deorum palatijs

A palatijs hinc atq; hinc diſpoſitis. Vt uxor mentiẽ.] Nã erat ethnici mariti uxor ethnica. Vnde iuxta ethnicorũ morẽ in deos relatũ fingebat. Meminit huius in Epiſtola ad Paulam de morte Bleſillæ. Quidã codices pro mentiẽ, habebãt cõmentaẽ: utraq; lectio probe habet. nã cõmentum, figmentũ uocamus: unde cõmentari. Non duab. tun.] Mire totũ hunc Euangelij locũ ad allegoriã trahit.

Duplici ueſtiamur fide.] Vt partim fidamus Chriſto, partim mundo. Hanc epiſtolam ſcripſit ab eremo Romam reuerſus, cum Marcellam erudiret in ſacris literis, ut in illius teſtatur Epitaphio.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Paulæ primogenita filia, ſeptimo poſt nuptias menſe maritũ amiſit: deinde periit & ipſa, nomine Bleſilla, maternæ auiæ uocabulum referens. Huius obitũ intemperantius ac ſine fine plorantẽ Paulã Hieronymus conſolaẽ, atq; etiã acriter obiurgat, oſtendens non eſſe Chriſtianorũ tantopere deflere bene uita defunctos. In ipſius aũt epitaphio Paulæ, uitiũ hoc illi tribuit Hieronymus, quod impenſiſſime dilexerit liberos ſuos. Huius epiſtolæ mentionẽ facit in eo quod modo citauimus epitaphio, teſtans Romæ ſcriptam fuiſſe, nimirum eo tempore, cum illic per Epiphaniũ & Paulinum epiſcopos è Syria retractus, Marcellæ cæterisq; nobilibus fœminis innotuiſſet.

HIERONYMVS AD PAVLAM SVPER obitu Bleſillæ filiæ.

QVis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo: non ut Hieremias ait, uulneratos populi mei, nec ut Ieſus miſeriam Hieruſalem, ſed plorabo ſanctitatẽ, miſericordiam, innocentiam, caſtitatẽ: plorabo omneis pariter in unius morte defeciſſe uirtutes. Non quod lugenda ſit illa quæ abijt, ſed quod nobis impatientius ſit dolendum, qui talem uidere deſiuimus. Quis enim ſiccis oculis recordẽt, uiginti annorũ adoleſcentulam tam ardẽti fide crucis leuaſſe uexillum, ut magis amiſſam uirginitatẽ, q̃ mariti doleret interitum? Quis ſine ſingultibus tranſeat orandi inſtantiam, nitorem linguæ, memoriæ tenacitatem, acumẽ in- I genij? Si Græce loquẽtem audiſſes, Latine eam neſcire putares. Si in Romanum ſonum lingua ſe uerterat: nihil omnino peregrini ſermo redolebat. Iam uero quod in Origene B quoq; illo Græcia tota miraẽ, in paucis non dicam menſibus, ſed diebus, ita Hebrææ linguæ uicerat difficultates, ut in diſcendis canendisq; pſalmis cum matre contenderet. Humilitas ueſtium non (ut in pleriſq; ſolet) tumentes animos arguebat, ſed cum interiori ſe mente deiecerat, inter ancillarũ uirginum cultũ dominamq; nihil medium, niſi quod 2 in eo facilius dignoſcebaẽ, quod neglectius incedebat. Vacillabant ægrotatione greſſus, & pallentẽ ac trementẽ faciem, uix collum tenue ſuſtinebat, & tamẽ aut prophetam, aut Euangeliũ ſemper in manibus tenebat. Lachrymis ora complenẽ, ſingultus occupat uocem, & hærentem linguam, uiſcera cõmota non laxant. Cum ſanctum corpuſculum febrium ardor excoqueret, & ſemianimæ lectulum uallaret circulus propinquorũ, hęc in extrema uerba mandabat: Orate dominũ Ieſum ut mihi ignoſcat, quia implere nõ potui quod uolebam. Secura eſto mi Bleſilla: confidimus, probas uera quæ dicimus: Nunquã eſt ſera conuerſio. Vox hæc primum dedicata eſt in latrone: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Poſtquam aũt ſarcina carnis abiecta, ad ſuum anima reuolauit autorem, & in antiquam poſſeſsionẽ diu peregrinata conſcendit: ex more paranẽ exequię, & nobilium ordine præeunte, aureum feretro uelamẽ obtenditur. Videbatur mihi tũc clamare de cœlo: Non agnoſco ueſtes, amictus iſte nõ eſt meus, hic ornatus alienus eſt. Sed quid agimus? Matris prohibituri lachrymas, ipſi plãgimus. Cõfiteor affectus meos, totus hic liber fletib. ſcribiẽ. Fleuit & Ieſus Lazarũ, quia amabat illum. Non eſt optimus conſolator, quẽ proprij uincũt gemitus, cuius uiſceribus emollitis, fracta in lachrymis uerba deſudant. Teſtor mi Paula Ieſum, quem Bleſilla nunc ſequiẽ: teſtor ſanctos angelos, quorum conſortio fruitur, eadem me dolorũ perpeti tormenta quæ pateris: patrem eſſe ſpiritu, nutritium charitate: & interdum dicere, Pereat dies illa, in qua natus ſum. Et: Hei mihi mater, ut quid genuiſti me uirum, qui dicerer diſcrimen omni terræ. Et illud: Iuſtus es domine, ueruntamẽ iudicia loquar ad te. Quid eſt, quod uiæ peccatorũ proſperantur? Et: Mei quoq; penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei. Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorũ uidens. Et dixi: Quomodo cognouit deus, & ſi eſt ſcien

tia in excelſo? Ecce, ipſi peccatores & abundantes in ſeculo, obtinuerũt diuitias. Sed rur c
ſus illud occurrit: Si narrauero ſic, Ecce generationẽ filiorum tuorũ præuaricatus ſum.
Nunquid & in meam mentẽ, non hic fluctus ſæpius illidit? Quare ſenes impij, ſeculi di-
uitijs perfruunt? Quare adoleſcẽtia rudis, & ſine peccato pueritia, immaturo flore meti
tur? Quid cauſæ eſt, ut ſæpe bimuli trimuliq;, & ubera materna lactentes à dæmonio cor
ripiant, repleantur lepra, morbo regio deuorent? Et econtrario, impij, adulteri, homici-
dæ, ſacrilegi, uegeti, atq; ſecuri de ſua ſanitate, in deum blaſphemẽt? Præſertim cum iniu
ſtitia patris non redundet ad filium, & anima quæ peccauerit, ipſa moriat. Aut ſi manet
uetus illa ſentẽtia, Peccata patrũ in filios oportere reſtitui, iniquũ ſit longæui patris innu
mera delicta in innocentẽ infantiã repenſare. Et dixi: Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meu-
um, & laui inter innocentes manus meas, & factus ſum flagellatus tota die. Sed cum hæc
cogitarem, ſtatim didici cum propheta: Et ſuſcepi, ut cognoſcerẽ: hic labor eſt in conſpe
ctu meo, donec ingrediar ſanctuariũ dei, & intelligam in nouiſsima eorũ. Iudicia enim
domini abyſſus multa. &, O profundum diuitiarũ ſapientiæ & ſcientiæ dei, q̃ inſcrutabi
lia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Bonus eſt deus, & omnia quæ bonus facit
bona ſint neceſſe eſt. Mariti orbitas irrogatur, plango quod occidit. Sed quia ſic placet
domino, æquo animo ſuſtinebo. Vnicus raptus eſt filius: durum quidem, ſed tolerabi-
le, quia ſuſtulit ille qui dederat. Si cæcus fuero, amici me lectio conſolabitur. Si auditum
quoq; ſurdæ aures negauerint, uacabo à uitijs: nihil aliud, niſi dominũ cogitabo. Immi-
nebit ſuper hæc & dura pauperies, frigus, languor & nuditas: extremam expectabo mor
tem, & breue putabo malum, quod finis melior ſubſequatur. Conſideremus quid ethi-
cus ille Pſalmus ſonet: Iuſtus es domine, & rectum iudicium tuum. Hoc nõ poteſt dice-
re, niſi ille qui ad uniuerſa quæ patitur, magnificat dominũ, & ſuo merito imputans, in
aduerſis de eius clementia gloriatur. Exultauerunt enim filiæ Iudæ in omnibus iudicijs
domini. Si Iuda confeſsio interpretatur: confitens autem omnis anima credentis eſt: ne
ceſſe eſt, ut qui ſe credere dicit in Chriſto, in omnib. Chriſti iudicijs gaudeat. Sanus ſum, D
gratias refero creatori. Langueo, & in hoc laudo domini uoluntatem. Quando enim in
firmor, tunc fortis ſum, & uirtus ſpiritus in carnis infirmitate perficitur. Patitur & Apo
ſtolus aliquid quod non uult, pro quo ter dominum deprecatur. Sed dicitur ei: Sufficit
tibi gratia mea, quia uirtus in infirmitate perficitur, & ad reuelationum humiliandam ſu
perbiam, monitor quidam humanæ imbecillitatis apponitur, in ſimilitudinem trium-
phantium, quibus in curru retro comes adhærebat per ſingulas acclamationes ciuium,
dicens: Hominem te eſſe memento. Cur autem durum ſit, quod quandoq; patiendũ eſt?
Et cur dolemus quenquam mortuum? Ad hoc enim nati ſumus, ut maneamus æterni?
Abraham, Moyſes, Eſaias, Petrus, Iacobus, Ioannes, Paulus electionis uas, & ſuper om-
nia filius dei, moritur: & nos indignamur aliquem exire de corpore, qui ad hoc forſitan
raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius? Placita enim erat deo anima eius. Propter
hoc properauit educere eam de media iniquitate, ne longo uitæ itinere, deuijs oberra-
ret anfractibus. Lugeatur mortuus, ſed ille, quem gehenna ſuſcipit, quem tartarus deuo
rat, in cuius pœnam æternus ignis æſtuat. Nos quorum exitum angelorum turba comi
tatur, quibus obuiam Chriſtus occurrit: grauemur magis, ſi diutius in tabernaculo iſto
mortis habitemus. Quia quandiu hic moramur, peregrinamur à domino. Illa illa nos cu
pido teneat: Hei mihi, quia peregrinatio mea prolongata eſt à me, habitaui cum habitan
tibus Cedar, multũ peregrinata eſt anima mea. Si Cedar tenebræ ſunt, & mũdus iſte ſunt
tenebræ, quia lux lucet in tenebris, & tenebræ eam nõ comprehenderũt. Faueamus Ble-
ſillæ noſtræ, quæ de tenebris migrauit ad lucẽ, & inter fidei incipiẽtis ardorẽ, cõſumma
ti operis percepit coronã. Reuera, ſi ſeculare deſideriũ: & (quod deus à ſuis auertat) deli
cias uitæ huius cogitantẽ, mors immatura rapuiſſet: plangenda erat, & omni lachryma-
rum fonte ploranda. Nunc uero cũ (propitio Chriſto) ante quatuor fermè mẽſes, ſecun
do quodãmodo propoſiti ſe baptiſmo lauerit, & ita deinceps uixerit, ut calcato mundo,
ſemper

A ſemper monaſteriũ cogitarit, nõ uereris, ne tibi ſaluator dicat: Iraſceris Paula, quia tua fi
3 lia, mea facta eſt filia? Indignaris de iudicio meo, & rebellib. lachrymis facis iniuriã poſ-
ſidenti? Scis enim quid de te, quid de cæteris tuis cogitẽ. Cibum tibi denegas, nõ ieiunio
rum ſtudio, ſed doloris. Non amo frugalitatẽ iſtam. Ieiunia iſta aduerſarij mei ſunt. Nul
lam animam recipio, quæ me nolente ſeparat à corpore. Tales ſtulta philoſophia habeat
martyres, habeat Zenonẽ, Cleombrotũ, uel Catonem. Super nullum requieſcit ſpiritus
meus, niſi ſuper humilem & quietũ, & trementẽ uerba mea. Hoc eſt quod mihi in mona
ſterio promittebas? quod habitu à matronis cæteris ſeparato, tibi quaſi religioſior uide
baris? Mens iſta quæ plangit, ſericarũ ueſtium eſt. Interciperis & emoreris, & quaſi non
in meas manus uentura ſis, crudelem iudicẽ fugis. Fugerat quondam & Ionas animoſus
propheta, ſed in profundo maris meus fuit. Si uiuentẽ crederes filiam, nunq̃ plangeres
ad meliora migraſſe. Hoc eſt quod per Apoſtolum meũ iuſſerã, ne pro dormientibus in
ſimilitudinẽ gentiũ triſtaremini. Erubeſce, ethnicæ comparatione ſuperaris. Melior dia
boli ancilla, q̃ mea eſt. Illa infidelem maritũ tranſlatum fingit in cœlum, tu mecũ tuam fi
liam cõmorantem, aut non credis, aut nõ uis. Sed dicis: quomodo lugere me prohibes,
cum & Iacob Ioſeph in ſacco fleuerit: cõgregatisq; ad ſe omnibus propinquis noluerit
cõſolari, dicẽs: Deſcendã ad filiũ meũ lugẽs in infernũ. Et Dauid Abſolon cooperto ca-
pite plãxerit, repetẽs: Filius meus Abſolon, Abſolõ filius meus: quis dabit ut moriar pro
te filius meus Abſolon? Moyſi quoq; & Aaron, cæterisq; ſanctorũ ſolẽnis ſit luctus ex-
hibitus? Perfacilis ad iſta reſpõſio eſt: Luxiſſe Iacob filium, quẽ putabat occiſum, ad quẽ
& ipſe erat ad inferos deſcenſurus, dicens: Deſcendam ad filium meũ lugens in infernũ,
quia necdum paradiſi ianuam Chriſtus effregerat, necdum flammeã illam rompheam et
uertiginem præſidentiũ Cherubin, ſanguis eius extinxerat. Vnde & Abraham licet in lo
co refrigerij, tamẽ apud inferos cum Lazaro fuiſſe ſcribit. Et Dauid iuſtè fleuiſſe filium
parricidam, qui alium paruulum, poſtquã ut uiueret impetrare non potuit, quia ſciebat
non peccaſſe, non fleuit. De Moyſe uero & Aaron, quod ei ex ueteri more ſit planctus
B exhibitus, non mirandum eſt, cum in Actis Apoſtolorũ iam Euangelio coruſcante, Ste
phano fecerint Hieroſolymæ fratres planctum magnũ. Et utiq; planctus magnus, nõ in
plangentiũ exanimatione, ut tu putas: ſed in pompa funeris, & exequiarũ frequentia in-
telligendus ſit. Deniq; de Iacob ſcriptura ſic loquitur: Et aſcẽdit Ioſeph ſepelire patrem
ſuum, & aſcenderũt cum eo omnes pueri Pharaonis, et ſeniores domus eius, & ſeniores
omnis terræ Aegypti, & omnis domus Ioſeph, & fratres. Et poſt paululum: Et aſcende-
runt cum eo quadrigæ & equites, & facta ſunt caſtra grandia nimis. Ac deinde: Et plan-
xerunt eũ planctu magno, & forti nimis. Planctus iſte ſolennis, nõ longas Aegyptijs im-
perat lachrymas, ſed funeris monſtrat ornatũ. Iuxta quẽ modum Aaron quoq; & Moy-
ſen, fletos eſſe manifeſtũ eſt. Nequeo ſatis ſcripturæ laudare myſteria, & diuinũ ſenſum,
in uerbis licet ſimplicibus admirari, quid ſibi uelit quod Moyſes plangitur: & Ieſus Na-
ue uir ſanctus, ſepultus referẽ, & tamẽ fletus eſſe non ſcribit. Nempe illud quod in Moy
ſe, id eſt in lege ueteri, ſub peccato Adam omnes tenebanẽ elogio, & ad inferos deſcen-
dentes, conſequẽter lachrymæ proſequebanẽ, ſecundũ Apoſtolum, qui ait: Et regnauit
4 mors ab Adam uſq; ad Moyſen, etiam ſuper eos qui non peccauerũt. In Ieſu uero, id eſt,
in Euãgelio, per quem paradiſus eſt apertus, mortẽ gaudia proſequuntẽ, flentesq; hodie
Iudæi, & nudatis pedibus in cinere uolutati, ſacco incũbant. Ac ne quid deſit ſuperſtitio
ni, ex ritu uaniſsimo Phariſæorum, primũ cibum lentis accipiunt, uidelicet oſtendentes
quali edulio primogenia perdiderint. Sed merito, quia in reſurrectionẽ domini non cre
dentes, antichriſti præparantur aduentui. Nos uero qui Chriſtum induimus, & facti ſu-
mus iuxta Apoſtolum, genus regium & ſacerdotale, nõ debemus ſuper mortuos cõtri-
ſtari. Et dixit (inquit) Moyſes ad Aaron & Eleazar & Ithamar filios eius, qui relicti erãt:
Caput ueſtrum non denudabitis, & ueſtimenta ueſtra nõ ſcindetis, ne moriamini, & ſu-
per omnem ſynagogam ueniat ira. Nolite (inquit) ſcindere ueſtimẽta ueſtra, & luctum

exhibere gentilem,ne moriamini.Mors noſtra peccatũ eſt.Et, quod forſitan crudele ali c
cui uideatur,ſed fieri neceſſariũ eſt,in eodem Leuitico ſcribit: quomodo ſacerdos magnus ad patrẽ,matrẽ,fratresq;,uel liberos mortuos prohibeat accedere: ne uidelicet anima dei ſacrificijs uacãs,& tota in illius myſterijs occupata,aliquo impediat affectu.Nón ne alijs uerbis idipſum in Euangelio præcipit,ut nõ renũciet domui diſcipulus?ut mortuo patri nõ exhibeat ſepulturam?Et de ſanctis,inquit,nõ exiet, & non contaminabitur ſanctificatio dei eius,quia ſanctũ oleum unctionis à deo ſuper eum eſt. Certe poſtquam credimus in Chriſtum,& oleo unctionis eius accepto,illum portamus in nobis, nõ debemus exire de templo,id eſt de propoſito Chriſtiano:nõ foras egredi,incredulitati uidelicet gentilium cõmiſceri,ſed eſſe ſemper intrinſecus,id eſt uolũtati domini miniſtrare.Hæc idcirco dicimus,ne ignorantia ſcripturarũ autoritatem tibi prẽberet in luctu,& uidereris rationabiliter errare.Et adhuc ſic locutus ſum,quaſi unam de turbis conuenerim Chriſtianam.nunc uero cum ſciam toti te renunciaſſe mundo, & abiectis calcatisq; delicijs ſeculi,orationi,ieiunijs, lectioni uacare quotidie, cum ad exemplum Abraham cupias exire de terra tua,& de cognatiõe tua,ut & Chaldæis & Meſopotamia relictis, terram repromiſsionis introeas, cum omnem ſubſtantiolam, aut pauperibus dilargita ſis, aut filijs ante mortem mundo mortua dederis: miror te ea facere, quæ ſi facerent cæteræ,reprehẽſione dignæ uiderentur. Redit tibi in memoriã confabulatio eius, blanditiæ, ſermo,conſortiũ:& quod his careas,pati non potes. Ignoſcimus matris lachrymis, ſed modum quærimus in dolore.Si parentẽ cogito,non reprehendo quod plangis.ſi Chriſtianam & monacham,iſtis nominibus mater excluditur.Recẽs uulnus eſt, & tactus iſte quo blandior,non tam curat,q̃ exaſperat.Attamen quod tempore mitigandum eſt, cur ratione nõ uincitur?Nam & Noemi famem fugiẽs in terra Moab, & maritũ perdidit & filios,& cum ſuorum auxilio eſſet deſtituta, Ruth alienigena ab eius latere non recedit. Vide quanti meriti ſit deſertæ præſtitiſſe ſolatiũ.Ex eius ſemine Chriſtus oritur. Reſpice Iob,quanta ſuſtinuit,& uidebis te nimiũ delicatam, illum erectis in cœlum oculis, inter D
ruinas domus,pœnas ulceris,innumeras orbitates, & ad extremũ uxoris inſidias, inuictam tenuiſſe patientiam.Scio quid reſponſura ſis: Hoc illi quaſi iuſto ad probationem euenisſe.Et tu è duobus elige quod uelis:aut ſancta es,& probaris: aut peccatrix,& iniuſtè quereris,minora ſuſtinens q̃ mereris.Quid uetera replicem?Præſentia exempla ſectare.Sancta Melania noſtri temporis inter Chriſtianos uera nobilitas, cum qua tibi dominus,mihiq; concedat in die ſua habere partem,calente adhuc mariti corpuſculo, & nec dum humato,duos ſimul perdidit filios.Rem ſum dicturus incredibilem, ſed teſte Chriſto,nõ falſam.Quis illam tunc nõ putaret more lymphatico,ſparſis crinibus,ueſte conſciſſa,lacerũ pectus inuadere?Lachrymæ gutta nõ fluxit,ſtetit immobilis,& ad pedes ad uoluta Chriſti,quaſi ipſum teneret,arriſit.Expediti?, inquit,tibi ſeruitura ſum domine, quia tanto me onere liberaſti. Sed forſitan ſuperat in cæteris. Quinimò qua illos mente contempſerit,in unico poſtea filio probat:cui omni quam habebat poſſeſsione cõceſſa, ingruẽte iam hyeme,Hieroſolymam nauigauit. Parce quæſo tibi, parce filiæ cũ Chriſto iam regnanti:parce ſaltem Euſtochio tuæ, cuius parua adhuc ætas, & rudis penè infantia,te magiſtrante dirigitur.Sæuit nũc diabolus,& quia unã cernit de tuis liberis triumphantem,obtritum ſe eſſe condolens,quærit in remanẽte victoriã,quã in præeunte iam perdidit.Grandis in ſuos pietas,impietas in deum eſt.Abraham unicũ filium lætus interficit,& tu unam de pluribus quereris coronatã? Non poſſum ſine gemitu eloqui,quod dicturus ſum.Cum de media pompa funeris,te exanimẽ referrent, hoc inter ſe populus muſsitabat:Nónne illud eſt quod ſæpius dicebamus? Dolet filiam ieiunijs interfectam, quod nõ uel de ſecundo eius matrimonio tenuerit nepotes. Quouſq; genus deteſtabile monachorũ non urbe pellitur?nõ lapidibus obruitur?nõ præcipitatur in fluctus? Matronam miſerabilem ſeduxerunt,quæ q̃ monacha eſſe noluerit,hinc probat,quod nulla gentilium ita ſuos unquam fleuerit filios. Qualem putas ad iſtas uoces Chriſtũ habuiſſe triſtitiam

A triſtitiam? Quomodo exultaſſe ſatanam,qui nunc tuam animã eripere feſtinans, & pij tibi proponẽs doloris illecebram:dum ante oculos tuos filiæ ſemper imago uerſatur,cupit matrem ſimul necare uictricis,& ſolitudinem ſororis inuadere relictæ. Non ut terream loquar,ſed ut mihi teſtis eſt dominus,quaſi ante tribunal eius aſsiſtẽs,in hæc te uerba cõuenio.Deteſtandæ ſunt iſtæ lachrymæ,plenæ ſacrilegio,incredulitate pleniſsimæ, quæ non habent modum,quæ uſq; ad uiciniam mortis accedunt. Vlulas & exclamitas, & quaſi quibuſdam facibus accenſa,quantum in te eſt,tui ſemper homicida es.Sed ad talem clẽmens ingreditur Ieſus,& dicit:Quid ploras? Non eſt mortua puella,ſed dormit. Irrideant circumſtantes. Iſta infidelitas Iudæorum eſt. Te quoq; ſi ad ſepulchrum filiæ uolueris uolutari,angelus increpabit:Quid quæris uiuentem cum mortuis? Quod quia Maria fecerat Magdalene,poſtquam uocem domini ſe clamantis agnouit,ad eius prouoluta pedes audit:Ne tetigeris me,necdum enim aſcendi ad patrem meum:id eſt, nõ mereris tangere reſurgẽtem, quem mortuum exiſtimas in ſepulchro. Quas nunc exiſtimas Bleſillam noſtram pati cruces,quæ ferre tormenta,quod tibi Chriſtum uideat ſubiratũ? Clamat nunc illa lugenti,Si unquã me amaſti mater,ſi tua ubera ſuxi,ſi tuis inſtituta ſum monitis,ne inuideas gloriæ meæ:nec hoc agas,ut à nobis in perpetuum ſeparemur. Putas eſſe me ſolam?Habeo pro te Mariam matrem domini.Multas hic uideo,quas ante ne ſciebam.O quanto melior eſt iſte comitatus.Habeo Annã quondam in Euangelio prophetantẽ:& quo magis gaudeas,tantorũ annorũ labores, ego in tribus menſibus conſecuta ſum.Vnam palmã caſtitatis accepimus.Miſereris mei,quia mũdum reliqui? At ego ueſtri ſortem doleo,quos adhuc ſeculi carcer includit,quos quotidie in acie prẽliantes, nunc ira,nunc auaritia,nunc libido,nunc uariorũ incentiua uitiorũ pertrahunt ad ruinam.Si uis,ut mater mea ſis,cura placere Chriſto. Non agnoſco matrẽ,meo domino diſplicentem.Loquit illa & alia multa,quę taceo,et pro te dominũ rogat,mihiq; ut de eius mẽte ſecurus ſim,ueniam impetrat peccatorũ: quod monui, quod hortatus ſum, quod
B inuidiam propinquorũ ut ſalua eſſet,excepi.Itaq; dum ſpiritus hos artus regit,dum uitę huius fruimur cõmeatu,ſpondeo,promitto,polliceor,illã mea lingua reſonabit,illi mei dedicabunt labores,illi meũ ſudabit ingeniũ.Nulla erit pagina, quæ nõ Bleſillam ſonet. Quocunq; ſermonis noſtri monumẽta peruenerint,illa cum meis opuſculis peregrinabitur.Hanc in mea mente defixam legent uirgines, uiduæ, monachi, ſacerdotes. Breuis uitæ ſpacium,æterna memoria compenſabit.Quæ cum Chriſto uiuit in cœlis, in hominum quoq; ore uictura eſt.Tranſibit & præſens ætas,ſequentur ſecula poſt futura,quæ ſine inuidia iudicabunt. Inter Paulæ Euſtochijq; nomen media ponetur. Nunquam in meis moritura eſt libris.Audiet me ſemper loquentem cum ſorore,cum matre.

SCHOLIA

1 Nitorem linguæ.] Hieronymus in muliercula laudat elegantiam ſermonis, [illegible].

In Origene quoq; illo.] Illo, addidit ob emphaſim.Nam ſi in tam incomparabili uiro miratur Græcia,quod unam Hebræam linguam adiecerat ſuæ,quanto magis mirandum, fœminam eſſe trilinguem? Teſtatur alijs aliquot locis Hieronymus,Origenem Hebraicas didiciſſe literas,ut diffiſus Septuaginta,Veteris teſtamenti ueritatem ex ea perueſtigaret,præſertim in tomis,in quibus accuratius diſputat.Nam in Homilijs uulgata utitur editione. Cum matre contenderet.] Contenderet dixit in bonam partem, pro certaret: non quod uerè certaret, ſed quod eò profecerit, ut certare poſſet. Tumentes animos.] Animi,plurali numero ferociam ſignificant & faſtum. Arguebat, poſuit pro indicabat:ut Virgilius, Degeneres animos timor arguit. Vacillabant ægrotatione.] Nonnulli codices ſcriptum habebant: Vacillabat ægrotatione feſſa. Vtraq; lectio probè habet, niſi quod poſterior mihi magis arridet. Pallentem ac trementem.] Vtrumq; conſequi ſolet morbum.Pallor ob uitiatos humores,& exhauſtum ſanguinem: & tremor ob uires extenuatas.

2

Et ſemianimem in lectulum.] Hunc locum in omnibus deprauatũ exemplaribus,ita reſtituimus: Et ſemianimæ lectulum uallaret circulus propinquorum. Mariti orbitas.] Nouè dixit, mariti mortem,mariti orbitatem. Propoſiti ſe baptiſmo.] Significat illi in animo fuiſſe, monacham fieri,ſed morte præuentam, nondum adiſſe monaſterium. Iraſceris Paula.] Aptè ad affectus

3

induxit prosopopœiam, dum Christum ipsum loquentem facit. Habeat Zenonem.] Zeno si- c
bi mortem conscíuit, ut quidam putant, laqueo: ut alij, inedia. Testis Laertius in eius uita. Theombrotū.] Legendum est Cleombrotū. Is fuit adolescens Ambraciotes, qui de tecto se præcipitem dedit, ut patet ex Græco Epigrāmate: ἀΔ' ἰθέλας ὦ παῖδα λελοιβοτομῳ ἀμβρακιώτᾳ μιμῆ, τῆ πέτρῃ σὸν δέμας ἐκχέλεῦ. id est, Quod si uelis iuuenem Cleombrotū Ambraciotam imitare, & de tectis tuum corpus demitte. Catonē.] Vticensem, qui gladio in uentrē adacto, ac manu reuulsis uisceribus periit: ut refert Plutarchus in eius uita. Ethnicæ comparatione superaris.] Hanc apparet fuisse cognatam Paulæ, cuius meminit in Epistola, cuius initiū: Cum hora fermè tertia, ut uxor mētitur infelix. Mos autem erat ethnicis, ut uxores manes maritorū pro dijs colerent, & in lararío haberent, quasi iam essent in deorū numerū relati. Moyses plangitur.] De Moysi planctu, legis Deut. cap. ultimo. De Iosue sepulto absq; fletus mentione, Iosue cap. ultimo. Consequenter.] ἀκολούθως, id est 4
congruenter & merito: qua uoce ad eundē modū utitur & alibi. In Leuitico.] Capite xxi. legis de huiusmodi. Et de sanctis, inquit.] Est eodem in loco: Super patre quoq; suo & matre nō contami nabitur, nec egredietur de sanctis, ne polluat sanctuariū domini, quia oleum sanctæ unctionis dei su per eum est. Quo blandior.] Blandior, hoc loco uerbum est, non nomē. Quas nunc existimas] Inducit alteram prosopopœiam, cum filiam loquentem facit defunctam. Nunquam meis moritu ra est.] Vide ut intellexit diuus Hieronymus, sua scripta semper uictura, in quibus immortalem famam pollicetur Blesillæ. Neq; enim est ipsa sibi incognita uirtus. Præsensit & prædixit Horatius ac Virgilius, ingenij sui monumenta perpetuo uictura. Præsensit & Ouidius.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Paulina, Paulæ filia, post Blesillam natu maximam, nupserat Pammachio iuueni docto cum primis & nobili: qua defuncta, monachi propositū suscepit, opes suas in pauperū subsidium elargiens. Laudat Hieronymus uxorem defunctam, adhortans maritū, ut in sancto proposito pergat: uerecun de significans, ut in Bethlehem se conferat, angustia rei familiaris laborantem, & Paulę socrui, Eusto chioq; cognatæ sese adiungat. Hæc epistola tametsi breuis est, tamen multū habet & eruditionis, & eloquentiæ, utpote ad uirum eruditum & eloquentem scripta, à uiro omnium & doctissimo, & eloquentissimo. Scripsit autem ad eundem & alia permulta.

AD PAMMACHIVM CONSOLATIO
super obitu Paulinæ uxoris.

SAnato uulneri, & in cicatricem superinductæ cuti, si medicina colorem red- D
dere uoluerit, dum pulchritudinē corporis quęrit, plagam doloris instaurat. 1
Ita & ego serus consolator, qui importunè per bienniū tacui, uereor ne nunc importunius loquar, & attrectans uulnus pectoris tui, quod tempore & ratione curatum est, commemoratione exulcerem. Quæ enim aures tam duræ, quæ de silice excisa præcordia, & Hyrcanarum tigrium lacte nutrita, possunt sine lachrymis Paulinæ tuę audire nomen? Quis parturientem rosam & papillatum corymbum, antequam 2
in calathum fundatur orbis, & tota rubentium foliorum pandatur ambitione, immaturè demessum, æquis oculis marcescere uideat? Fractum est precioſissimū margaritum. 3
Virens smaragdi gemma contrita est. Quid boni habeat sanitas, languor ostendit. Plus sensimus quod habuimus, postquam habere desiuimus. In agro terræ bonæ, tres fructus legimus, centesimum, sexagesimum, & tricesimum. In tribus mulieribus & sanguine & uirtute coniunctis, tria Christi præmia recognosco. Eustochium uirginitatis flores metit. Paula laboriosam uiduitatis aream terit. Paulina castum matrimonij cubile seruat. Tali filiarum mater fulta comitatu, totum in terris uindicat quod Christus promisit in cœlo. Et ut quadrigam domus una emitteret sanctitatis, & fœminarum uirtutibus responderēt uiri, additur comes Pammachius, uerum Ezechielis Cherubin, cognatus, gener, maritus, imò frater amantissimus, quia sancta consortia spiritus, uocabula non tenent nuptiarum. Huic quadrigæ Iesus præsidet. De his equis & Abacuc canit: Ascende super equos tuos, & equitatio tua salus. Impari cursu, pari animo ad palmam tenditur. Discolores equi, sed uoluntate concordes, unum aurigæ iugum trahunt, non expectantes flagelli uerbera, sed ad uocis hortamenta feruentes. Dicamus aliquid & de philosophis. Quatuor uirtutes scribunt Stoici, ita sibi inuicē nexas, & mutuo cohærentes, ut qui unam non habuerit, omnibus careat: prudentiam, iustitiam, fortitudinē, temperantiam. Has omnes sic habetis singuli, ut tamen emineatis in singulis. Prudentia in te, in matre

iustitia

A iustitia, in uirgine fortitudo, in nupta temperantia prędicatur. Quid enim eo sapientius, qui contempta mundi stultitia, Christū sequutus est, dei uirtutē & dei sapientiam? Quid matre iustius, quæ inter liberos opibus distributis, docuit diuitias contemnendo, quid filij amare deberent? Quid Eustochio fortius, quæ nobilitatis portas, & arrogantiam generis consularis, uirginali proposito fregerit, & in urbe prima, primū genus subiugauerit pudicitiæ? Quid Paulina temperantius? quæ legens illud Apostoli: Honorabiles nuptiæ & cubile immaculatū, nec fororis felicitatē, nec matris continentiā ausa appetere, maluit in humilioribus tuta pergere, quàm pendulo gradu in sublimioribus fluctuare? Quanquam illa semel inito matrimonio, nihil aliud diebus ac noctibus cogitauerit, nisi ut reddito fructu nuptiarū, secundum castimoniæ gradum arriperet, & tanti dux fœmina facti, uirum proposito suo iungeret, non relinquens salutis comitem, sed expectans. Dumq; crebris abortijs, & experta fœcunditate conceptuū, non desperat liberos, & so-
4 crus auiditatē, maritiq; tristitiam pręponit imbecillitati suæ, passa est aliquid de Rachelis exemplo. Pro filio doloris, dexteræ uirum, desiderij sui peperit hęredem. Certisq; autoribus didici illā, non primæ sententiæ dei: Crescite & multiplicamini, & replete terram: nec officio coniugali seruire uoluisse, sed ad hoc optasse filios, ut Christo uirgines pareret. Legimus & uxorem sacerdotis Phinees audita captiuitate arcæ domini, subito uteri dolore correptam, edidisse filiū Ichabod, & inter manus & officia fœminarū, animam emisisse cum prole. De prima, Beniamin, hoc est filius uirtutis ac dexteræ: de secunda, inclytus sacerdos dei, ex arcæ cognomine nascitur. Nobis post dormitionē somnumq;
5 Paulinæ, Pammachiū monachū ecclesia peperit posthumū, & patris & coniugis nobilitate patritium, eleemosynis diuitem, humilitate sublimē. Apostolus scribit ad Corinthios: Videte fratres uocationē uestrā, quia non multi sapientes, non multi nobiles. Hoc nascentis ecclesiæ rudimenta poscebāt, ut granum sinapis paulatim in arborē crescęret, ut sensim euāgelij fermentū, totam ecclesiæ massam altius eleuaret. Nostris temporibus
B Roma possidet, quod mundus ante nesciuit. Tunc rari sapientes, potentes, nobiles, Christiani: nunc multi monachi sapientes, potentes, nobiles. Quibus cunctis Pammachius meus sapientior, potentior, nobilior, magnus in magnis, primus in primis, ἀρχισπαθηγὸς monachorū. Tales Paulina morte sua nobis liberos dedit, quos uiuens concupiuerat possidere. Lætare sterilis quæ non paris, erūpe & clama quæ non parturis, quoniam quot Romæ sunt pauperes, tot filios repente genuisti. Ardentes gemmæ, quibus ante collū & facies ornabantur, egentiū uentres saturant. Vestes sericæ & aurum in fila lentescens, in mollia lanarum uestimenta mutata sunt, quibus repellatur frigus, non quibus nudetur ambitio. Deliciarū quondam suppellectilē, uirtus insumit. Ille cæcus extendens manum, & sæpe ubi nemo est, clamitans: hæres Paulinæ, cohæres Pammachij est. Illum truncum pedibus, & toto corpore se trahentē, teneræ puellæ sustētat manus. Fores quæ prius salutantiū turbas uomebant, nunc à miseris obsidentur. Alius tumenti aqualiculo mortem parturit, alius elinguis & mutus, & ne hoc quidem habens unde roget, magis rogat, dum rogare non potest. Hic debilitatus à paruo, non sibi mēdicat stipem. Ille pu trefactus morbo regio, superuiuit cadaueri suo: Non mihi si linguæ centum sint, oraq; centū, Omnia pœnarū percurrere nomina possim. Hoc exercitu comitatus incedit, in his Christū cōfouet, horū sordibus dealbat. Munerarius pauperū, & egentiū cādidatus,
6 sic festinat ad cœlū. Cæteri mariti super tumulos coniugū spargūt uiolas, rosas, lilia, floresq; purpureos, & dolorē pectoris his officijs consolant. Pammachius noster sanctā fauillā ossaq; ueneranda, eleemosynæ balsamis rigat. His pigmentis atq; odoribus fouet cineres quiescētes, sciens scriptū: sicut aqua extinguit ignē, ita eleemosyna peccatū. Quantas uires habeat misericordia, & quibus donanda sit præmijs, beatus Cyprianus grandi uolumine executus, & Danielis consilium probat, qui regem impijssimū si se audire uoluisset, scit pauperū sustentatione saluandum. Gaudet huiuscemodi filiæ mater hærede. Non dolet opes ad alium peruenisse, quas cernit ijsdem quibus ipsa uoluerat, erogari.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quin potius gratulatur absq; labore suo, sua uota cõpleri. Non enim substantiæ diminu C
tio, sed operarij cõmutatio est. Quis enim hoc crederet, ut consulũ pronepos, & Furia- 7
ni germinis decus, inter purpuras senatorũ, furua tunica pullatus incederet, & non eru
besceret oculos sodaliũ, ut deridentes se derideret? Est confusio quæ ducit ad mortem,
& est confusio quæ ducit ad uitam. Prima uirtus est monachi, contemnere hominũ iu-
dicia, & semper Apostoli recordari, dicentis: Si adhuc hominibus placere uellẽ, Christi
seruus non essem. Tale quid & dominus loquitur ad prophetas, quod posuerit faciẽ eo
rum, quasi urbẽ æneã, & lapidẽ adamantinũ, & columnã ferreã, ne pauerent ad iniurias
populi, sed impudentiã subsannantiũ, frontis rigore cõtererent. Ingenia liberaliter edu
cata, facilius uerecundia quàm metus superat. Et quos tormenta non uincũt, interdum
uincit pudor. Non est parũ, uirũ nobilẽ, uirũ disertũ, uirũ locupletẽ, potentiũ in plateis
uitare comitatũ, miscere se turbis, adhærere pauperibus, rusticis copulari, de principe
uulgũ fieri. Sed quanto humilior, tanto sublimior est. Lucet margaritũ in sordibus, &
fulgor gemmæ purissimæ, etiã in luto radiat. Hoc est quod dominus repromisit: Glori-
ficantes me, glorificabo. Alij hoc intelligant de futuro, quando mœror uertetur in gau
dium, & transeunte mundo sanctorũ corona non transit: ego & in præsentiarũ uideo
sanctorũ promissa cõpleri. Anteq̃ Christo tota mente seruiret, notus erat in senatu, sed
multi alij habebant insulas proconsulares. Totus orbis huiuscemodi honoribus plenus
est. Primus erat, sed inter primos. Præcedebat alios dignitate, sed & alios sequebat. Quã-
uis clarus honor, uilescit in turba, & apud uiros bonos indignior fit ipsa dignitas, quam
multi indigni possident. Vnde egregie de Cęsare Tullius, cum quosdã (ait) ornare uo-
luit, non illos honestauit, sed ornamenta ipsa turpauit. At nunc omnes Christi ecclesiæ
Pammachiũ loquuntur. Miratur orbis pauperẽ, quẽ hucusq; diuitẽ nesciebat. Quid con
sulatu illustrius? Annuus honor est, & postq̃ alius successerit, prior desinit. Latẽt in mul
titudine laureæ, & triumphi interdũ triumphantiũ sordibus polluuntur. Quod ante per
manus patritias tradebat, & sola nobilitas possidebat, quo consul Marius, uictor Numi D
diæ & Teuthonũ atq; Cimbrorũ, ob ignobilitatẽ familiæ putabatur indignus, quod Sci
pio ultra annos pro uirtute meruit, nunc sola militia possidet, & agrestia dudũ corpo-
ra, fulgens palma circumdat. Plus ergo accepimus, q̃ dedimus. Parua dimisimus, & gran 8
dia possidemus. Centuplicato fœnore Christi promissa redduntur. In tali & Isaac quon-
dam agro seuerat, qui paratus ad mortẽ, ante euangelium, euangelicã portauit crucem.
Si uis (inquit) perfectus esse, uade & uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & se-
quere me. Si uis perfectus esse. Semper grandia in audientiũ ponuntur arbitrio. Et ideo
uirginitatẽ Apostolus non imperat, quia dominus disputãs de eunuchis, qui se castras-
sent propter regna cœlorũ, ad extremũ intulit: Qui potest capere, capiat. Nõ est enim uo
lentis, neq; currentis, sed miserentis dei. Si uis ꝑfectus esse. Non tibi imponit necessitas,
ut uoluntas præmiũ consequatur. Si uis ergo esse perfectus, & desideras esse quod pro-
phetæ, quod Apostoli, quod Christus est: uende non partẽ substãtiæ, ne timor penuriæ,
infidelitatis occasio sit, & cum Anania & Sapphira pereas, sed uniuersa quæ possides.
Cũq; uendideris, da pauperibus, non locupletibus, non superbis. Da quo necessitas su-
stentẽt, non quo augeant opes. Cũq; legeris illud Apostoli, Boui trituranti os non alliga
bis: Et, Dignus est operarius mercede sua: Et, Qui altario ministrãt, de altario participan
tur: memẽto quoq; huius sentẽtiæ: Habentes uictũ & uestitũ, his cõtenti sumus. Vbi ui-
deris fumare patinas, & phasides aues lentis uaporibus decoqui, ubi argẽti pondus, ubi
feruentes Buricos mannos, comatulos pueros, precioſas uestes, picta tapetia, ibi ditior
est largitore cui largiendũ est. Pars sacrilegij est, rem pauperũ dare non pauperibus: Et 9
tamen non est satis perfecto & cõsummato uiro opes contemnere, pecuniã dissipare, &
proijcere quod in momẽto & perdi & inueniri potest. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit
Antisthenes, fecerũt plurimi, quos uitiosissimos legimus. Plus debet discipulus Christi
ꝑstare, q̃ mũdi philosophus, gloriæ animal, & popularis auræ atq; rumorũ uenale mãci-
pium

A pium. Tibi non sufficit opes cõtemnere, nisi Christũ sequaris. Christũ autẽ sequitur, qui
peccata dimittit, & uirtutũ comes est. Christũ scimus sapiẽtiã. Hic thesaurus in agro scri
pturarũ nascitur, hæc gemma multis emitur margaritis. Sin autẽ adamaueris captiuam
mulierẽ, id est sapientiã secularẽ, & eius pulchritudine captus fueris: decalua eam, et ille-
cebras criniũ atq; ornamenta uerborũ cum emortuis unguibus seca. Laua eam prophe
tali nitro, & tunc requiescens cum illa dicito: Sinistra eius sub capite meo, & dextra il-
lius amplexabitur me, & multos tibi fœtus captiua dabit, ac de Moabitide efficietur Israe
litis. Christus sanctificatio est, sine qua nemo uidebit faciẽ dei. Christus redemptio, idem
redemptor & preciũ. Christus omnia, ut qui omnia propter Christum dimiserit, unum
inueniat pro omnibus, & possit libere proclamare: Pars mea dominus. Sentio te diui-
nis ardere doctrinis, nec temeritate quorundam docere quod nescias, sed ante discere,
quod docturus sis. Simplices epistolæ tuæ olent prophetas, apostolos sapiunt. Non co-
thurnatã affectas eloquentiã, nec more puerorũ argutas sententiolas in clausulis struis.
10 Cito turgens spuma dilabitur, & quamuis grandis tumor, cõtrarius sanitati est. Scitum
est illud quoq; Catonis: Sat cito, si sat bene. Quod nos quondã adolescentuli cum à per-
fecto oratore in præfatiuncula diceret, risimus. Meminisse te puto erroris mutui, quan-
do omne Athenæũ scholasticorũ uocibus cõsonabat: Sat cito, si sat bene. Felices, inquit
Fabius, essent artes, si de illis soli artifices iudicarent. Poetã non potest nosse, nisi qui uer
sum potest struere. Philosophos non intelligit, nisi qui scit dogmatũ uarietates. Manufa
cta & oculis patẽtia, magis probãt artifices. Nostra q̃ dura sit necessitas, hinc potes ani-
maduertere, quod uulgi standũ est iudicio, & ille in turba metuendus, quem cum uide-
ris solũ, despicias. Hoc præteriens tetigi, ut eruditis contentus auribus, non magnopere
cures, quid imperitorũ de ingenio tuo rumusculi iactitent, sed prophetarũ quotidie me
dullas bibas, Christi mystes, patriarcharũ symmystes. Siue legas, siue scribas, siue uigi-
les, siue dormias, Amos tibi semper buccina in auribus sonet. Hic lituus excitet animam
B 11 tuam: hoc amore furibundus, quære in lectulo tuo quẽ desiderat anima tua, & loquere
confidenter: Ego dormio, & cor meũ uigilat. Cũq; inueneris eum & tenueris, ne dimit-
tas. Et si pauxillũ dormitãti elapsus fuerit è manibus, noli protinus desperare. Egredere
in plateas, adiura filias Hierusalẽ, reperies eum cubantẽ in meridie, lassum ebriũ, noctis
rore madefactũ, inter greges sodaliũ, in aromatũ uarietatibus, inter poma paradisi. Ibi ei
da mãmillas tuas, surgat de erudito pectore, requiescat inter medios cleros, pennæ co-
11 lumbæ deargẽtatæ, & interiora eius in fulgore auri. Paruulus iste & puer, qui butyro &
melle saginatur, qui inter caseatos nutritus est montes, cito crescit in iuuenem, uelociter
in te hostes spoliat, mature prædatur Damascũ, & regẽ uincit Assyriũ. Audio te Xeno-
dochiũ in portu feciſſe Romano, & uirgã de arbore Abrahã in Ausonio plantasse littore.
Quasi Aeneas noua castra metaris, & super undam Tyberis, ubi ille cogente quondã
12 penuria, crustis fatalibus & quadris patulis non pepercit, tu uiculũ nostrũ, id est domũ
panis ædificas, & diuturnã famẽ, repentina saturitate cõpensas. Euge noster, initia trans-
grederis, statũ summũ tenes, de radice peruenis ad cacumen, primus inter monachos,
in prima urbe, primũ sequeris patriarchã. Lot quod interpretatur declinãs, campestria
eligat, & iuxta Pythagoræ literã, facilia magis ac siniſtra sectẽ. Tu in arduis & saxosis cũ
13 Sara tibi monumentũ para. Iuxta sit ciuitas literarũ, deletisq; gigãtibus, filijs Enakim, hæ
reditatẽ tuã, gaudiũ & risus excipiat. Diues erat Abrahã auro, argento, pecore, possessio
ne, uestibus, tantã habebat familiã, ut ad subitos nuncios iuuenibus electis, armare pos-
set exercitũ, & quatuor reges quos quinq; reges fugerant in Dan consequutos occide-
ret: & tamen post tam crebra hospitalitatis officia, dum non refutat homines, suscipere
meruit deũ. Non seruis & ancillulis imperabat, ut ministrarent hospitibus: nec bonum
quod exercebat per alios, minuit, sed quasi reperta præda, cum Sara sua humanitati so-
lus incubuit. Ipse pedes lauit, ipse pinguẽ uitulũ portauit humeris de armẽto. Stetit ut ser
uus peregrinis prandentibus, & Saræ manibus coctos cibos, ieiunaturus apposuit. Hæc

moneo

moneo frater chariſsime,pietate qua te diligo,ut non ſolum pecuniã,ſed teipſum Chriſto offeras,hoſtiã uiuã,ſanctã,placentẽ deo,rationabile obſequiũ tuũ:& imiteris filium hominis,qui non uenit miniſtrari,ſed miniſtrare.Et quod patriarcha alienis, hoc diſcipulis & ſeruis magiſter exhibuit & dominus.Coriũ pro corio,et omnia quę homo poſſidet,dare poteſt pro anima ſua. Sed tange (inquit diabolus) carnes eius, niſi in faciẽ benedixerit tibi.Scit hoſtis antiquus,maius continentiæ quàm nummorũ eſſe certamẽ. Facile abijcitur,quod hæret extrinſecus,inteſtinũ belllũ periculoſius.Coniuncta diſglutinamus,unita diſſuimus.Zachęus diues erat,apoſtoli pauperes.Reddidit ille quadruplũ quod rapuerat,diuiſitq; pauperibus medietatẽ ſubſtantiæ ſuæ quæ remanſerat, ſuſcepit Chriſtũ hoſpitẽ,ſalus facta eſt domui eius,& tamẽ quia paruulus erat,& apoſtolicę proceritati ſe non poterat extendere, non fuit in duodecim numero apoſtolorũ. Apoſtoli autem quantũ ad diuitias nihil,quantũ ad uoluntatẽ,totum mundũ pariter reliquerunt. Si offeramus Chriſto opes cum anima noſtra,libenter ſuſcipiet. Si autem quæ foris ſunt deo,quę intus ſunt diabolo demus:non eſt æqua partitio,& dicitur nobis,Nónne ſi recte offeras, & non recte diuidas, peccaſti? Quod patritij generis, primus inter primos monachos eſſe cœpiſti,non tibi ſit tumoris, ſed humilitatis occaſio, ſcienti filium dei factum filium hominis.Quantumcunq; te deieceris,humilior Chriſto non eris. Eſto,incedas nudis pedibus,fuſca tunica ueſtiaris, æqueris pauperibus, inopũ cellulas dignanter introeas, cæcorum oculus ſis, manus debilium, pes claudorum, ipſe aquam portes, ligna concidas,focum extruas:ubi uincula? ubi alapæ? ubi ſputa? ubi flagella? ubi patibulum? ubi mors? Et cũ omnia quæ dixi feceris, ab Euſtochio tua Paulaq; uinceris: ſi non opere, certe ſexu. Ego quidem Romæ non eram, & tunc me tenebat eremus. Atq; utinam pertenuiſſet,quando ſocero tuo uiuente Toxotio ſeculo ſeruiebam. Sed tamen audio,quæ immundicias platearum ferre non poterant,quæ eunuchorum manibus portabantur, & inæquale ſolum moleſtius tranſcendebant, quibus ſerica ueſtis oneri erat,& ſolis calor incendium: nunc ſordidatæ & lugubres, & ſui comparatione forticulæ,uel lucernas concinnant,uel ſuccendunt focum, pauimenta uerrunt, mundant legumina,holerum faſciculos in feruentem ollam deijciunt, apponunt menſas, calices porrigunt,effundunt cibos,huc illucq; diſcurrunt.Et certe magnus uirginum chorus cum illis habitat.Num huiuſcemodi miniſteria alijs imperare non poterant? Sed nolunt uinci ab his labore corporum,quas ipſæ ſuperant uirtute animi.Hęc dico,non quod de ardore mentis tuæ quicquã dubitem, ſed quo currentem impellam, & acriter dimicanti, feruorẽ fauore augeam.Nos in iſta prouincia ædificato monaſterio, & diuerſorio propter extructo, ne fortè & modo Ioſeph cum Maria in Bethlehem ueniens non inueniat hoſpitium,tantis de toto orbe confluentibus turbis obruimur monachorũ, ut nec cœptũ opus deſerere,nec ſupra uires ferre ualeamus.Vnde quia penè nobis illud de Euangelio contigit, ut futuræ turris non antè computaremus expenſas, compulſi ſumus fratrem Paulinianum ad patriam mittere, ut ſemirutas uillulas, quæ barbarorum effugerunt manus, & parentum cõmunium cenſus uenderet, ne cœptum ſanctorum miniſterium deſerentes, riſum maledicis & æmulis præbeamus. In calce Epiſtolæ recordatus ſum quadrigæ ueſtræ, & propoſito quintam deeſſe Bleſillam, penè oblitus de ea loqui,quæ prima de uobis præceſſerit ad dominum.Vere nunc quinq; in treis ac duas uidemus eſſe diuiſas, illa cum ſorore Paulina dulci ſomno fruitur, tu duarum medius, ad Chriſtum leuius ſubuolabis.

c

14

15

SCHOLIA.

PLagam doloris inſtaurat.] Plagam doloris,habent quæ quidem uiderim exemplaria,ſed mendoſe,ni fallor.Nondum enim de uulnere animi loquitur, ſed de plaga corporis. Nam de animi plaga mox ſubijcit.Vnde legendum,opinor,plagæ dolorem. Cum enim plaga ipſum uulnus ſignificet,& dolor animi ſit uulnus,non poteſt dici plaga doloris,niſi per appoſitionem,ut intelligas dolorem renouatum, qui eſt animi uulnus. At non iteratur hic uulnus, ſed priſtini uulneris dolor recrudeſcit commemoratione cicatricem refricante. Serus conſolator.] Serus, uel quia poſt longum

A gum tempus,uel quia poſt tempus. Tempore & ratione.] Duo ſunt quæ dolorẽ animi leniunt: tempus ipſum,dies enim adimit ægritudinẽ: & ratio. De ſilice exciſa præcordia.] Rurſum alluſit ad Maronis carmen,quod ſuperius indicauimus: Sed duris genuit te cautibus horrens Cauca ſus,Hyrcanæq; admorunt ubera tigres. Paulinæ tuæ.] Tuæ dixit,quod olim fuerit uxor, & affectum addidit pronomine. Papillatũ corymbũ.] Corymbũ uocat faſtigiatũ mucronẽ roſæ recentis,quæ nondum explicuit ſua folia. Vnde & parturientẽ appellat, quod uelut ad partũ turgeat. Papillatũ item à ſimilitudine papillarũ fœminearum. In calathũ fundatur.] Roſam foliis explicitã, ob ſimilitudinẽ calathum uocat. Quemadmodum Vergilius in carmine De roſa, ſi modo illius eſt: Nec mora,ridentis calathi patefecit honorem, Prodens incluſi ſemina denſa croci. Foliorũ pandatur ambitione.] Nam folia numerabantur in roſis,ut autor Plinius. Vnde uenuſte uocauit ambitionem roſæ,uelut oſtentantis ſuas opes.Cõparat roſæ nondum adultæ puellam adhuc teneram.Et hoc imitatus ex Marone: Iam meditans foliis ſe numerare ſuis. Precioſiſsimũ margaritũ.] Gemmarum precia mutantur cum ætatibus, ſicut & cæterarũ rerum. Summũ autem precium olim fuiſſe 2
3 margaritis,hoc eſt unionibus,abunde teſtatur Plinius. Virens ſmaragdi.] Negant quicq; æque uirere atq; ſmaragdũ,cuius gemmæ propria cõmendatio eſt uiror. Totũ ſibi uendicat.] Quia pro una filia,tot filias uirgines habebat ſpirituales.Nam Chriſtus in Euangelio centuplum pollicetur.

Verum Ezechielis.] Cherubim, Hebræis plenitudinẽ ſcientiæ ſonat: cuius myſtica deſcriptio eſt apud Ezechielem. Imò frater.] Ita Paulus in Epiſtolis ſuis uxorẽ ſuam ſororẽ appellat:ut ſentiunt ij, qui credunt Paulo fuiſſe uxorem. Nobilitatis portas.] Ita uocat ſtrepitũ & ſplendorem amplæ fortunæ,alludens ad nobilium palatia,quæ portas habent,potius quàm fores. Tanti dux fœmina.] Venuſte quod Maro dixit de Didone,torſit ad Paulinã, quæ uiro ſuo dux fuit ad pietatẽ amplectendam,& contemnendum mundum. Crebris abortijs.] Sæpius aborſum fecerat Paulina.Non abortit autem,niſi quæ concepit,etiam ſi uitio aliquo uel corporis uel ſeminis fit,ut fœtus
4 nondum maturus ejiciatur.Ex abortijs igitur intellexit, ſe non eſſe ſterilem. Rachelis exemplo.] Rachel peperit בן־ימין Beniamin, quod Hebraice ſonat filiũ dextræ, quo nomine pater infantem uocauit.Nam ipſa moriens dolore partus appellauerat בן־אוני Ben oni, id eſt filium doloris mei.

Virum deſiderij ſui.] Pammachiũ intellige monachũ.Illa in uotis habuit,quod filius fuit: unde & deſiderij uocat hæredem. Ichabod.] איכבוד Hebraice ſonat, cecidit gloria. Nam id nomen mater moriens impoſuit.Refertur primi Regum capite quarto. De prima proles Beniamin.] Id eſt de Rachele,quæ in partu perijt.Vnde moriens mater uocauit filium Ben oni, id eſt filium doloris mei.Sed pater cõmutauit illi nomen,& uocauit Beniamin, id eſt filium dextræ. Hiſtoria refertur
B Geneſis xxxv. Ex arcæ cognomine.] Quod arca eſſet capta,ob id mater eum uocauit Ichabod, id eſt cecidit gloria:ſic enim ſonat Hebraice. Poſthumũ.] Poſthumi dicuntur, qui patre ſepulto
5 naſcuntur.Nam uxore defuncta, Paulinus dum fit monachus, quaſi naſcitur Eccleſiæ. Eleemoſynis diuitem,&c.] Feſtiuiter contexuit contraria. Ἀρχισπρατηγός.] Id eſt primus dux:translatum à militia.Qui præcedit uniuerſum exercitũ,uocatur ἀρχισπρατηγὸς, Archiſtrategus. Salutantium turbas.] Domus potentum ſalutatorũ officijs mane celebrantur.Alluſit autem Hieronymus ad carmen Vergilianum: Mane ſalutantum totis uomit ædibus undam. In his autem omnibus eſt iucundiſsima rerum deſcriptio. Tumenti aqualiculo.] Hydropicũ ſignificat. Feſtiuiter autem dixit,parturit,ob tumorem uentris:& mortem,ob morbũ penè immedicabilem. Debilitatus à paruo.] Taxat crudelitatẽ quorundam,qui pueris membra diſtorquent ac frangunt,ut per hos mendicent.Vnde addidit:Non ſibi mendicat,ſed ijs à quibus producitur. Morbo regio.] Quẽ Græci ictericũ uocant:idem & aurigo dicitur,à colore,quẽ bilis per omne corpus diffuſa gignit: unde putreſcat ſummũ corpus neceſſe eſt.Et licet diutius aliquando uiuant,tamẽ ca-
6 pus circumferunt. Munerarius pauperum.] Munerarij dicebãtur, qui munus, hoc eſt ludos aut ſpectaculum aliquod ædebant populo: quos Græci uocant agonothetas,quaſi dicas, certaminum poſitores. Itaq; Pammachium uocat munerariũ pauperum, quod ut olim qui magiſtratũ petebant, populi fauorẽ æditis muneribus captabant: ita hic pauperũ fauorẽ conciliare largitionibus uideretur,ad emerendum regnum dei.Et ob id addidit,Egentium candidatus: quod per illorum ſuffragia ambiret,non magiſtratum,ſed cœlum. Nec citra emphaſim dixit, feſtinat. Nam exoneratus ſarcina diuitiarum,quas ſemel in pauperes erogauerat,celerius ire poterat. Danielis conſilium.] Sic enim conſulit regi Nabuchodonoſor capite quarto. Quamobrẽ rex conſilium meum placeat tibi,& peccata tua eleemoſynis redime,& iniquitates tuas miſericordijs pauperum, forſitan ignoſcet deus delictis tuis. Filiæ mater.] Paulinam intelligit & Paulam. Conſulum pronepos.] Nobilitatem exprimit Pammachij,qui proauum habuerit cõſularem. Idem dixerat ſuperius:Et patris & con-
7 iugis nobilitate clarum. Et Furiani germinis.] Vult eum à Furio Camillo genus ducere. Furua tunica.] Furuum,apud ueteres nigrum erat. Aulici proceres olim candidis ueſtiebantur, monachi nigro,ueluti lugentes. Quaſi urbem æneam.] Locus nonnihil diuerſus habetur Ezechielis capite tertio: Ecce dedi faciem tuam ualentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum,ut adamantem & ut ſilicem dedi faciem tuam. Similis locus eſt apud Hieremiam capite decimoquinto. Inſulas proconſulares.] Tyaræ genus erat inſigne nobilitatis,ut nunc torquẽ aureum

ream collo gestant. Quamuis clarus honos.] Quamuis, dixit pro quantumuis: & quidē eleganter, nē quis sciolus scripturā mutet. Per manus patritias.] Nonnulli codices habebant, patritijs: & rectius, ni fallor, ut intelligas insignia nobilitatis olim successione solere cōtingere. Nam hoc est per manus tradere, cum alius alij tradit per successionem. Quo cōsul Marius.] Marius quia nouus erat homo, quemadmodū & Cicero, uidebatur indignus clauo consulari, quanq; toties uictor, tot actis ex hoste triumphis. Quod Scipio ultra annos.] Scipio Africanus ob egregiā uirtutem ante annos legitimos consulatū est assequutus. Fulgēs palma.] Opinor pro palma, legendū palla, ut intelligas uestem senatoriā. Quanq; non ignoro palmatam togam olim fuisse uestem triumphalem, qua fortasse nobiles honoris causa utebantur. Fœnore Christi.] Eleganter usus est uerbo. Nam fœnus, quod à ferendo dicitur, proprie est aruorū, quæ plus reddunt, quam acceperunt: postea cœpit contra naturā pecunia pecuniā parere. In tali agro.] Id est tam fertili, qui centuplū reddat. Significat autē perfectionē Euangelicam. Lentis uaporibus.] Hoc est, exiguo igni, & paulatim: quemadmodū quæ crustis triticeis insepulta nunc coquuntur in clibano, ut pars deliciarū sit etiā in ratione coquendi, non tantum in genere cibi. Ferutes buricos mannos.] Manni, nobiliū equi uocabantur, quibus per Vrbē obequitabant. Horatius: Et Appiā mannis terit. Feruentes uocat, alacres & bene pastos. Nam alioqui manni dicuntur, quod manui assueuerunt. Quidam codices habebant buricos, quidam boricos, quidam omittunt hanc uocem. Fortè Buricos appellauit, à ciuitate Achaiæ Buris, quod illinc laudatissimi mitterentur. Pars sacrilegij.] Partem uocat genus, siue speciem. Sacrilegiū, est furtū rei sacræ. At quod pauperibus est destinatū, id ueluti Christo dicatū est.

Crates Thebanus.] Cynicus fuit, qui seruos proijcere aurū in media iussit Libya, quia tardius irent, propter onus segnes. Et Antisthenes.] Hic Cynicæ sectæ princeps fuit & autor. Porrò Cynicorū erat, nihil habere præter pallium, peram & baculum. Sin autem adamaueris capt. &c.] Hæc lex refertur Deuteronomij capite xxi. Cothurnatam.] Id est turgidam & tragicā, à cothurno, calceamento tragico. More puerorū.] Significat epiphonemata, quibus ipse diuus Hieronymus libenter utitur. Nec hic reprehendit, cum ait, More puerorū: sed ostendit hæc à pueris potissimum & solum affectari, qui ætate illa rhetorum flosculis ludebant, à uiris iam prouectis non item.

In clausulis.] Id est in fine narrationis, uel argumentationis. Nam hic adhibent epiphonemata.

Grandis tumor.] Quod est corporū, transtulit ad stilum. Satius est habere corpus pressum & sanum, quàm tumidum & malis distentū humoribus: ita oratio melior est, quæ pressa est, quàm exubérans ac tumens. Erroris mutui.] Fatetur se non recte risisse optimā sententiā, quam senex uehementer probat. Athenęū.] Locus erat Athenis Mineruæ sacer, ubi suas artes singuli profitebantur, quem locū hodie Romæ Sophiā uocant. Hic accipit Athenæū, pro quouis loco, ubi traduntur literæ. Felices inquit.] Quintilianus hoc dictū citat, nomine Fabij Pictoris. Dogmatum uarietates.] Decreta, seu placita philosophorū, dogmata uocantur. Sunt autem alia dogmata Stoicorum, alia Peripateticorū, alia Epicureorum. Christi mystes.] Mystæ dicuntur, qui sacris alicuius numinis sunt initiati. Symmystæ, qui ijsdem mysterijs sunt initiati. Amos tibi buccina.] Alluſit ad hoc quod est apud hunc prophetā capite secundo: Morietur in sonitu Moab in clangore tubæ. Et rursum capite tertio: Si clanget tuba in ciuitate, & populus non expaueſcet? Intelligit autē ardorem & impetū ad diuinas literas. Paruulus iste.] Alludit ad locū Esaiæ capite septimo, de puero cui nomē Emanuel, qui butyrū & mel comesurus dicitur, uidelicet ut cito grandescat, & sciat reprobare malum, & eligere bonum, & Assyrios populari, &c. Cōmiscuit autē hic multos sacræ scripturæ locos, ex cantico amatorio, ex Psalmis, ex Esaia, qui omnes huc spectant, ut assidua sanctorū uoluminum euolutione meditationeq; paretur solida quædam eruditio, non bracteata. Xenodochium.] Ξενοδόχιον, locus est, quo recipiuntur hospites, quæ uulgò hospitalia uocant, trito uocabulo magis quàm probo: à ξένος hospes, & δέχομαι recipio. De arbore Abrahā.] Respexit ad historiam, quæ refertur Genesis capite decimoseptimo, de Abrahā tres angelos excipiente hospitio, & sub arbore cibos reliquaq; hospitalitatis officia exhibente. Huius arboris (quercū autē aiunt fuisse) uestigia sua ætate extitisse, scribit Hieronymus in Epitaphio Paulæ. Quin & Aeneas cum ex fatalis crusti mentione agnosceret Italiam, sub arbore capiebat cibum. Crustis fatalibus.] Retulit fabulam, quæ est apud Vergiliū libro Aeneidos tertio. Celeno harpyia prædixerat socijs Aeneæ futurum, ut Italiam adirent: sed non prius conderent urbē, quàm illos dira fames ambesas subigeret malis absumere mensas. Idq; ita euenisse narrat in septimo: Consumptis hic fortè alijs, ut uertere morsus Exiguam in Cererem penuria adegit edendi, Et uiolare manu malisq; audacibus orbem Fatalis crusti, patulis nec parcere quadris, Heus, etiam mensas consumimus, inquit Iulus. Nec plura alludens, ea uox audita, laborum Prima tulit finem. Euge noster.] Sermo est fauentis & applaudentis. Primum seq. patriarcham.] Nempe Abraham, qui princeps est patriarcharum, is montana elegit & ardua. Campestria eligat.] Diuisus est Lot à fratre suo, propterea quod ob increscentem familię gregisq; numerum, non caperet illos eadem regio. Lot declinans ab Oriente, elegit sibi regionem circa Iordanē undiq; irriguam: Abraham concessit in terram Chanaan. Refertur Genesis capite decimotertio. Tu in arduis & saxosis.] De Sara sepulta in Hebron in spelunca, legis Genesis capite uigesimotertio. Iuxta sit ciuitas literarū.] Significat Cariath sephor, quod Hebræis sonat

sonat, ciuitas literarum. Porrò uicum hunc uicinum fuisse Hebron, satis indicat in Epitaphio Paulæ: Atq; inde (inquit) consurgens, cōscendit Hebron, hæc est Cariath arbe. Moxq; subijcit: Noluit pergere ad Cariath sephor, id est uiculū literarum. Deletisq; gigantibus.] Monstra uitiorum intelligit. De his legimus Numerorū decimotertio capite: Populus quem aspeximus, proceræ staturæ est. Ibi uidimus monstra quædā filiorū Enak de genere giganteo: quibus comparati, quasi locustæ uidebamur. Sonat ענקים Enakim Hebræis, fortes ac potentes, ut intelligas contemptū fastū nobilium.

Hæreditatē g. cir.] Isaac hæres & filius erat Saræ, id Hebraice sonat gaudiū, siue risus. Ex duris & arduis laboribus, mentis sibi bene conscię gaudiū paratur. Rationabile obsequium.] Græce est τὴν λογικὴν λατρείαν. id est animi cultū: uidelicet ut teipsum offeras hostiam, qui rationalis es uictima. Id Paulus dixit ad distinctionē pecudum brutarū, quas immolabant Iudæi. Si recte offeras.] Apparet hanc fuisse conuersionē Septuaginta, cum Hebraica secus habeant, ut indicat diuus Hieronymus interpretans Geneſis caput quartum. Nam illi sic reddiderunt, ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες. Cæcorū oculus sis.] Alluſit ad locum Iob capite uigesimonono: Oculus fui cæco, pes claudo. Sui cōparatione forticulæ.] Id est si secum ipsæ conferantur, reputenturq; quales nunc sint, & quales aliquando fuerint, uidentur aliquanto fortiores seipsis. Lucernas concinnant.] Id est adaptant & componunt. Propter extructo.] Hic aduerbiū est propter, non præpositio: ut Terētius, Interdū propter dormiet. Et non inueniat.] Quoniā olim non erat illis locus in diuersorio, & idcirco reclinarunt puerū in præsepio. Fratrem Paulinianū.] Hic indicat diuus Hieronymus, sibi fuisse fratrē nomine Paulinianū, quoniā addit cōmuniū parētū. Huius & alibi meminit. Habuit & sororē, quam cōmendat alicubi suis amicis. Semirutas uillulas.] Nam ipse in Catalogo scriptorū illustriū, ostendit oppidū Stridonis, in quo natus fuerat, à Gotthis subuersum fuisse. Hic uerecunde rogat, ut Pammachius suis opibus Bethlehemiticos sumptus adiuuet, & illic faciat, quod in Italia extructo Xenodochio faciebat. In tres ac duas.] Alluſit ad proportiones arithmeticas. Quinq; non possunt diuidi in duas æquas partes, sed in duo & tria. Quatuor erāt Paulæ filiæ, quarum Eustochium duntaxat superfuit. Mater igitur una cum filiabus quinarium efficiebat: tres erant defunctæ uita, duæ supererant, Paulà & Eustochium, nisi fortè Pammachium uult esse quintum, ut excludas Ruffinam, quæ statim in primo uitæ exordio perijt. Tu duarum medius.] Verecunde inuitat Pammachium, ut in Bethlehem cōmigret, & Paulæ socrui Eustochioq; sese adiungat. Nam Romæ non perinde cōmodum esse Christum sequi.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Paula Romana, primariæ nobilitatis mulier, patre Rogato, matre Blesilla, nupta fuit Toxotio, cui quatuor edidit filias, Blesillam, Paulinam, Eustochium: quæ eadem dicta est Iulia, & Ruffinam, unum filium, paterno nomine Toxotium. Marito defuncto, mundi contemptū cœpit profiteri, atq; in eo proposito uixit Romæ annos quinq;. Deinde peragratis sacris Iudææ locis, peragrata Aegypto ad Alexandriam usq;, in Bethlehem consedit: Ibi quatuor instituit monasteria, unum uirorum, tria uirginum: inter quas uiginti peractis annis, feliciter obijt diem. Huius epitaphiū Hieronymus scribit ad Eustochium filiam, in quo declarat quantam habuerit totius diuinæ scripturæ scientiam, & quàm paratam promptamq; memoriam.

AD EVSTOCHIVM VIRGINEM
Epitaphium Paulæ matris.

SI cuncta corporis mei membra uerterentur in linguas, & omnes artus humana uoce resonarent, nihil dignū sanctæ ac uenerabilis Paulæ uirtutibus dicerem. Nobilis genere, sed multo nobilior sanctitate: potēs quondam diuitijs, sed nūc Christi paupertate insignior. Gracchorū stirps, soboles Scipionum, Pauli hæres, cuius uocabulum trahit, Martiæ Papyriæ matris Africani uera & germana progenies, Romæ prætulit Bethlehem, & auro tecta fulgentia, informis luti uilitate muta-
2 uit. Non mœremus quod talem amiſimus, sed gratias agimus, quod habuimus, imò habemus. Deo enim uiuunt omnia, & quicquid reuertitur ad dominum, in familiæ numero computatur. Quanquam amissio illius, cœlestis domus habitatio sit, quæ quandiu in corpore fuit, peregrinata est à domino, & uoce semper flebili querebatur, dicēs: Heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata est habitaui cum habitantibus Cedar, multum peregrinata est anima mea. Nec mirum si planxerit se uersari in tenebris (hoc enim Cedar interpretatur) cum mundus in maligno positus sit: & sicut tenebræ illius, ita & lumen eius, luxq; in tenebris luceat, & tenebræ eam non comprehenderunt. Vnde & illud crebrius inferebat: Aduena sum & peregrina sicut omnes patres mei. Et iterum: Cupio dissolui & esse cum Christo. Quoties autem infirmitate corpusculi (quam

incredibili abstinentia,& duplicatis contraxerat ieiunijs) uexabatur, hoc in ore uoluebat: Subijcio corpus meum,& in seruitutẽ redigo,ne alijs prędicans,ipsa reproba inueniar. Et: Bonũ est uinũ non bibere,& carnẽ non manducare. Et: Humiliaui in ieiunio animã meã, & totũ lectũ meũ uersasti in infirmitate mea, & uersata sum in miseria, dum mihi cõfigitur spina. Atq; inter doloris aculeos,quos mira patientia sustinebat, quasi apertos sibi cœlos aspiceret,loquebat: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & uolabo & requiescã? Testor Iesum & sanctos eius,ipsumq; propriũ angelum, qui custos fuit & comes admirabilis fœminæ, me nihil in gratiã, nihil more blandientiũ loqui, sed quicquid dicturus sum pro testimonio dicere, & minus eius esse meritis, quam totus orbis canit,sacerdotes mirantur,uirginũ chori desiderant,monachorũ & pauperũ turbę deplangunt. Vis lector eius breuiter scire uirtutes? Omnes suos pauperes pauperior ipsa dimisit. Nec mirũ, de proximis & familiola quã in utroq; sexu de seruis & ancillis in fratres sororesq; mutauerat,ista proferre, cum Eustochiũ uirginẽ, & deuotã Christo filiã, in cuius consolationẽ libellus hic cuditur,procul à nobili genere,sola fide & gratia diuitem reliquerit. Carpamus igit narrandi ordinẽ. Alij altius repetant, & à cunabulis eius, ipsisq; (ut ita dicã) crepundijs matrẽ Blesillã, & Rogatũ proferant patrẽ, quorũ altera Scipionũ Gracchorũq; progenies est: alter per omnes ferè Græcias usq; hodie stemmatibus & diuitijs,ac nobilitate Agamẽnonis fertur sanguinẽ trahere,q decennali Troiam obsidione deleuit. Nos nihil laudabimus,nisi quod propriũ est, & de purissimo sanctæ mentis fonte profertur. Quanq̃ dominus atq; saluator in Euangelio doceat apostolos, scisitantes quid sibi redditurus sit,qui sua pro nomine eius dimiserũt,centuplũ in prẽsentiarũ recepturos,& in futuro uitã æternã. Ex quo intelligimus,non laudis esse possidere diuitias,sed pro Christo eas contemnere: non tumere ad honores,sed pro dei fide eos paruipẽdere. Vere quod pollicitus est seruis suis & ancillis saluator,reddidit in prẽsenti. Nam quæ unius urbis contempsit gloriã, totius orbis opinione celebrat: quã Romæ habitantẽ nullus extra Romã nouerat, latentẽ in Bethlehẽ & barbara & Romana terra miratur. Cuius enim gentis homines ad sancta loca non ueniunt? Quis autẽ in sanctis locis præter Paulã, quos plus inter homines miraretur, inuenit? Hæc sicut inter multas gemmas preciosissima gemma micat, & iubar solis paruos igniculos stellarũ obruit & obscurat: ita cunctorũ uirtutes & potẽtias sua humilitate superauit, minimaq; fuit inter omnes, ut omniũ maior esset. Et quãto plus se deijciebat, tanto magis à Christo subleuabatur. Latebat, et non latebat. Fugiendo gloriã, gloriã merebat: quę uirtutẽ quasi umbra sequitur,& appetitores sui deserens,appetit cõtemptores. Sed quid ago, narrandi ordinem prætermittens? Dum in singulis teneor, non seruo præcepta dicendi. Tali igitur stirpe generata,iuncta est uiro Toxotio,qui Aeneę & Iuliorũ altissimũ sanguinẽ trahit. Vnde etiã filia eius Christi uirgo Eustochiũ Iulia nuncupat,& ipse Iulius, à magno demissum nomen Iulo. Et hæc dicimus,non quod habẽtibus grandia sint,sed quod contemnentibus mirabilia. Seculi homines suspiciunt eos, q̃ his pollent priuilegijs. Nos laudamus,qui pro saluatore ista despexerint: & mirũ in modũ quos habentes paruipendimus,si habere noluerint cõtemnẽtes,prædicamus. His inquã orta maioribus, & fœcunditate ac pudicitia probata, primũ uiro, deinde propinquis, & totius urbis testimonio, cũ quinq; liberos edidisset: Blesillã, super cuius morte eam Romæ cõsolatus sum: Paulinam,quæ sanctũ & admirabilẽ uirũ,& propositi & rerũ suarũ Pammachiũ reliquit hæredẽ,ad quẽ super obitu eius paruulũ libellũ edidimus: Eustochiũ,quæ nũc in sanctis locis uirginitatis & ecclesiæ monile preciosum est: Ruffinã, quæ immaturo funere piũ matris animũ cõsternauit: & Toxotiũ,post quẽ parere desijt,ut intelligeres eam nõ diu seruire uoluisse officio coniugali, sed mariti desiderio, qui marẽ optabat, liberos edidisse: postq̃ uir mortuus est,ita eum planxit,ut propè ipsa moreretur: ita se conuertit ad domini seruitutẽ,ut eius mortẽ uideret optasse. Quid ego referã, amplæ & nobilis domus,& quondã opulentissimę,omnes penè diuitias in pauperes erogatas? Quid in cunctos clementissi-

A mentissimũ animũ,& bonitatẽ etiã in eos, quos nunquã uiderat euagantẽ? Quis inopũ moriens,non illius uestimentis obuolutus est? Quis clinicorũ non eius facultatibus sustentatus est? Quos curiosissime tota urbe perquirens,damnũ putabat, si quisquã debilis & esuriens cibo sustẽtaret alterius. Spoliabat filios, & inter obiurgãtes propinquos,
3 maiorẽ se eis hæreditatẽ,Christi misericordiã,dimittere loquebatur. Nec diu potuit excelsi apud seculũ generis,& nobilissimæ familiæ uisitationes & frequẽtiã sustinere. Mœrebat honore suo,& ora laudantiũ declinare ac fugere festinabat. Cũq; Orientis & Occidentis episcopos ob quasdã ecclesiarũ dissensiones Romã imperiales literæ cõtraxis-
4 sent,uidit admirabiles uiros,Christiq; pontifices, Paulinũ Antiochenæ urbis episcopũ, & Epiphaniũ Salaminæ Cypri,quæ nunc Constantia dicitur: quorũ Epiphaniũ etiã hospitẽ habuit: Paulinũ in aliena manentẽ domo,quasi propriũ,humanitate possedit. Quorum accensa uirtutibus,per momenta patriã deserere cogitabat. Non domus,non liberorum,non familiæ,non possessionũ,non alicuius rei,quæ ad seculũ pertinet, memor: sola (si dici potest) & incomitata ad eremũ Antoniorũ atq; Paulorũ pergere gestiebat. Tandemq; exacta hyeme,aperto mari, redeũtibus ad ecclesias suas episcopis, & ipsa uoto cum eis ac desiderio nauigauit. Quid ultra differo? Descendit ad portũ, fratre, cognatis,affinibus,& (quod his maius est) liberis prosequentibus, & clementissimã matrem pietate uincere cupientibus. Iam carbasa tendebantur, & remorũ ductu nauis in altum protrahebatur. Paruus Toxotius supplices manus tendebat in littore. Ruffina iam nubilis,ut suas expectaret nuptias, tacens fletibus obsecrabat. Et tamẽ illa siccos tendebat ad cœlũ oculos,pietatẽ in filios,pietate in deum superans. Nesciebat se matrem, ut Christi probaret ancillam. Torquebantur uiscera,& quasi à suis membris distraheret,cum do-
5 lore pugnabat: in eo cunctis admirabilior, quod magnã uinceret charitatẽ. Inter hostiũ manus & captiuitatis duram necessitatẽ nihil crudelius est, quàm parentes à liberis separari. Hoc contra iura naturæ plena fides patiebatur, imò gaudens animus appetebat, &
B amorẽ filiorũ maiore in deum amore contemnens,in sola Eustochio, quæ & propositi & nauigationis eius comes erat, acquiescebat. Sulcabat interim nauis mare, & cunctis qui cum ea uehebant littora respicientibus,ipsa auersos tenebat oculos,ne uideret quos sine tormento uidere non poterat. Fateor,nulla sic amauit filios,quibus antequã proficisceretur,cuncta largita est,exhæredãs se in terra,ut hæreditatẽ inueniret in cœlo. Delata ad insulã Pontiã, quam clarissimæ quondam fœminarũ sub Domitiano principe pro cõfessione nominis Christiani,Flauiæ Domicillæ nobilitauit exiliũ, uidensq; cellulas in quibus illa longũ martyriũ duxerat,sumptis fidei alis,Hierosolymã & sancta loca uidere cupiebat. Tardi erant uenti, & omnis pigra uelocitas. Inter Scyllã & Charybdim Adriatico se credẽs pelago,quasi per stagnũ uenit Methonen, ibiq; refocillato paululum
6 corpusculo, Et sale tabentes artus in littore ponens, Per Maleam & Cytherã sparsasq;
7 per æquor Cycladas,& crebris freta concita terris: Post Rhodum & Lyciam tandem uidit Cyprũ,ubi sancti & uenerabilis Epiphanij pedibus prouoluta, decem ab eo diebus retenta est: non in refectionẽ,ut ille arbitrabatur, sed in opus dei, ut re cõprobatum est. Nam omnia illius regionis lustrans monasteria, prout potuit, refrigeria sumptuũ fratribus dereliqt,quos amor sancti uiri de toto illuc orbe cõduxerat. Inde breui cursu trãs-
8 fretauit Seleuciã,de qua ascendens Antiochiã,sancti confessoris Paulini modicũ charitate detenta,media hyeme,calenti ardore fidei,fœmina nobilis,quę prius eunuchorum
9 manibus portabatur, asello sedens profecta est. Omitto Cœles Syriæ & Phœnices iter (neq; enim hodœporicon eius dispositi scribere) ea tantum loca nominabo,quæ sacris uoluminibus continentur. Beryto Romana colonia,& antiqua urbe Sidone derelicta, in Sareptæ littore Heliæ est ingressa turriculã,in qua adorato domino saluatore, per are-
10 nas Tyri,in quibus genua Paulus fixit,peruenit ad Coth,quę nunc Ptolemais dicitur: & per campos Mageddo,Iosiæ necis cõscios, intrauit terrã Philistijm. Mirata ruinas Dor, urbis quondam potentissimæ, & uersa uice Stratonis turrim ab Herode rege Iudææ in

honorem Cæſaris Auguſti Cæſareã nuncupatã, in qua Cornelij domũ, Chriſti uidit ec- c
cleſiam,& Philippi ædiculas,& cubicula quatuor uirginũ prophetarũ.Deinde Antipa- 11
trida ſemirutũ oppidulũ,quod de patris nomine Herodes uocauerat: & Lyddã uerſam
in Dioſpolim,Dorcadis atq; Aeneæ reſurrectione ac ſanitate inclytam.Haud procul ab 12
ea Arimathiam uiculũ Ioſeph, qui dominũ ſepeliuit, & Nobe urbẽ quondam ſacerdo-
tum,tunc tumulũ occiſorũ. Ioppen quoq; fugientis portũ Ionæ, & (ut aliquid perſtrin
gam de fabulis poetarũ) religatæ ad ſaxum Andromedes ſpectatricẽ. Repetitoq; itinere 13
Nicopolim,quæ prius Emaus uocabatur,apud quam in fractione panis cognitus domi
nus,Cleophę domũ in eccleſiã dedicauit.Atq; inde proficiſcens,aſcendit Bethoron in- 14
feriorẽ & ſuperiorẽ,urbes à Solomone conditas,ſed uaria poſtea bellorũ tempeſtate de
letas,ad dexterã aſpiciens Haialon & Gabaon, ubi Ieſus filius Naue contra quinq; reges
dimicans,ſoli imperauit & lunæ, & Gabaonitas ob dolos & inſidias fœderis impetrati,
in aquarios lignariosq; damnauit.In Gabaon urbe uſq; ad ſolũ diruta,paululũ ſubſtitit,
recordata peccati eius,& concubinæ in fruſta diuiſæ, & tribus Beniamin trecẽtos uiros
propter Paulũ apoſtolũ reſeruatos.Quid diu moror? Ad leuã mauſoleo Helenæ dereli- 15
cto,quæ Adiabenorũ regina in fame populũ frumento iuuerat, ingreſſa eſt Hieroſoly-
mam urbẽ trinominẽ,Iebus,Salẽ,Hieruſalẽ,quæ ab Helio poſtea Hadriano, de ruinis & 16
cineribus ciuitatis in Heliã ſuſcitata eſt.Cumq; procõſul Palæſtinæ, qui familiã eius opti
me nouerat, præmiſsis apparitoribus iuſsiſſet parari prætoriũ, elegit humilẽ cellulã, &
cũcta loca tanto ardore ac ſtudio circũiuit, ut niſi ad reliqua feſtinaret, à primis nõ poſ-
ſet abduci.Proſtrataq; ante crucẽ,quaſi pendentẽ dominũ cerneret, adorabat. Ingreſſa
ſepulchrũ,reſurrectionis oſculabatur lapidẽ,quẽ ab oſtio monumenti amouerat ange-
lus.Et ipſum corporis locũ,in quo dominus iacuerat,quaſi ſitiens deſideratas aquas,fi-
deli ore lambebat. Quid ibi lachrymarũ, quantũ gemituũ, quid doloris effuderit, teſtis
eſt cuncta Hieroſolyma, teſtis eſt ipſe dominus, quẽ rogabat. Vnde egrediens aſcendit
Sion,quæ in arcẽ uel ſpeculã uertitur. Hanc urbẽ quondam expugnauit & reædificauit
Dauid.De expugnata ſcribitur:Væ tibi ciuitas Ariel,id eſt leo dei,& quondam fortiſsi-
ma,quam expugnauit Dauid. De ea quæ ædificata eſt,dictũ eſt:Fundamẽta eius in mon 17
tibus ſanctis, diligit dominus portas Sion,ſuper omnia tabernacula Iacob.Non eas por
tas,quas hodie cernimus in fauillam & cinerẽ diſſolutas,ſed portas,quibus non preua-
let infernus,& per quas credentiũ ad Chriſtũ ingreditur multitudo. Oſtẽdebatur illi co
lumna eccleſiæ porticũ ſuſtinens,infecta cruore domini,ad quam uinctus dicitur & fla
gellatus. Monſtrabatur locus, ubi ſuper centum uiginti credentiũ animas ſpiritus ſan-
ctus deſcẽdiſſet, ut Iohelis uaticiniũ cõpleretur. Deinde facultatula ſua pauperibus atq;
cõſeruis diſtributa,perrexit ad Bethlehem,et in dextera parte itineris ſtetit ad ſepulchrũ
Rachel,in quo mater Beniamin,non ut uocauerat moriens, Benoni, hoc eſt filius dolo 18
ris mei, ſed ut pater prophetizauit in ſpiritu, filiũ dextræ procreauit. Atq; inde Bethle-
hem ingreſſa,& in ſpecum ſaluatoris introiens,poſtq; uidit ſacrũ uirginis diuerſorium,
& ſtabulum in quo agnouit bos poſſeſſorẽ ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, ut illud
impleretur,quod in eodẽ Propheta ſcriptũ eſt: Beatus qui ſeminat ſuper aquas, ubi bos
& aſinus calcant:me audiente iurabat,cernere ſe oculis fidei infantẽ pannis inuolutum, 19
uagientem in præſepe dominum.Magos adorantes,ſtellam fulgentem deſuper,matrem
uirginem,nutritium ſedulum, paſtores nocte uenientes, ut uiderent uerbum quod fa-
ctum erat:& iam tunc euangeliſtæ Ioannis principium dedicarent:In principio erat uer
bum,& uerbum caro factum eſt. Paruulos interfectos, Herodem ſæuientem, Ioſeph &
Mariam fugientes in Aegyptũ. Mixtisq; gaudio lachrymis, loquebatur: Salue Bethle-
hem domus panis, in qua natus eſt ille panis, qui de cœlo deſcendit. Salue Ephrata re-
gio uberrima,atq; καρποφόρε, cuius fertilitas deus eſt.De te quondam Michæas uatici-
natus eſt: Et tu Bethlehem domus Ephrata, non minima es in milibus Iuda. Ex te mihi
egredietur,qui ſit princeps in Iſrael, & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Pro-
pterea

A pterea dabis eos uſq; ad tempus parientis.Pariet,& reliquię fratrũ eius conuertentur ad
filios Iſrael.In te enim natus eſt princeps,qui ante luciferũ genitus eſt, cuius de patre na
tiuitas,omnẽ excedit ætatẽ.Et tamdiu in te Dauidici generis origo permanſit,donec uir
go pareret,& reliquiæ populi credentis in Chriſtũ,conuertentur ad filios Iſrael,& libe-
re prædicarent:Vobis oportebat primũ loqui uerbũ dei: ſed quoniã repuliſtis illud, &
indignos uos iudicaſtis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes. Dixerat enim deus:
Non ueni, niſi ad oues perditas domus Iſrael. Et eo tempore Iacob ſuper eo uerba com
pleta ſunt:Non deficiet princeps ex Iuda,et dux de femoribus eius,donec ueniat,cui re-
poſitũ eſt, & ipſe erit expectatio gentiũ. Bene Dauid iurabat, bene uota faciebat, dicẽs:
Si introiero in tabernaculũ domus meæ:ſi aſcendero in lectũ ſtrati mei: ſi dedero ſom-
num oculis meis,& palpebris meis dormitationẽ,& requiẽ tẽporibus meis, donec inue
niam locum domino,tabernaculũ deo Iacob. Et ſtatim quid deſideraret, expoſuit: atq;
oculis prophetalibus, quem nos ueniſſe iam credimus, ille uenturũ eſſe cernebat. Ecce
20 audiuimus enim in Ephrata,inuenimus eũ in campis ſyluæ.Vau quippe ſermo Hebrai-
21 cus,ut te docente didici,non Mariam matrẽ domini,hoc eſt αὐτὸν, ſed ipſum,id eſt αὐ
τὸν, ſignificat.Vnde loquitur cõfidenter:Introibimus in tabernaculũ eius,adorabimus
in loco ubi ſteterunt pedes eius.Et ego miſera atq; peccatrix,digna ſum iudicata deoſcu
lari præſepe,in quo dominus paruulus uagijt?Orare in ſpelunca,in qua uirgo puerpera
dominũ fudit infantẽ?Hæc requies mea,quia dñi mei patria eſt.Hic habitabo, quoniam
ſaluator elegit eam.Paraui lucernam Chriſto meo. Anima mea illi uiuet, & ſemẽ meum
ſeruiet ipſi.Haud procul inde deſcendit ad turrim Ader,id eſt gregis, iuxta quam Iacob
pauit greges ſuos,& paſtores nocte uigilantes audire meruerũt: Gloria in excelſis deo,
& ſuper terram pax hominibus bonæ uoluntatis. Dumq; ſeruant oues, inuenerunt ag-
num dei puro & mundiſsimo uellere,quod in ariditate totius terræ cœleſti rore cõple-
22 tum eſt,& cuius ſanguis tulit peccata mũdi, & exterminatorẽ Aegypti, litus in poſtibus
B fugauit.Statimq; cõcito gradu,cœpit per uiam ueterẽ pergere,quæ ducit Gazam,ad po
tentiam uel ad diuitias dei,& tacita ſecum uoluere, quomodo eunuchus Aethiops gen-
23 tium populos præfigurans mutauerit pellem ſuam: & dum Vetus relegit inſtrumentũ,
fontẽ repperit Euangelij.Atq; inde ad dexterã tranſit.A Bethſur uenit Eſcol, quæ in bo
trum uertitur.Vnde in teſtimoniũ terræ fertiliſsimæ,& in typum eius qui dicit:Torcu-
lar calcaui ſolus,& de gentibus non eſt uir mecũ,exploratores botrũ miræ magnitudi-
24 nis portauerunt. Nec poſt longũ ſpatiũ intrauit Saræ cellulas, uidens incunabula Iſaac,
& ueſtigia quercus Abrahã,ſub qua uidit diem Chriſti,& lætatus eſt.Atq; inde conſur-
gens,aſcendit Chebron,hæc eſt Cariath arbe,id eſt oppidũ uirorũ quatuor, Abraham,
Iſaac,Iacob,& Adam magni, quem ibi conditũ, iuxta librũ Ieſu Naue Hebræi autumãt,
25 licet pleriq; Caleb quartũ putent,cuius ex latere memoria monſtratur. His inſpectis,no
luit pergere ad Cariath ſephor,id eſt uiculũ literarũ,quia cõtemnens occidentẽ literam,
reppererat ſpiritũ uiuificantẽ. Magisq; mirabatur ſuperiores & inferiores aquas, quas
Othoniel filius Iephone, Zenez pro auſtrali terra & arida poſſeſsione ſuſceperat: & a-
quarũ ductu,ſiccos prioris inſtrumenti agros faciebat irriguos, ut redemptionẽ ueterũ
26 peccatorũ in aquis baptiſmi repperiret. Altera die,orto iam ſole, ſtetit in ſupercilio Ca-
phar Barucha,id eſt uillæ benedictionis, quẽ ad locũ Abrahã dominũ proſequutus eſt.
Vnde latam deſpiciẽs ſolitudinẽ,ac terrã quondã Sodomæ, & Gomorrhæ, Adamæ, &
Seboim,contemplata eſt balſami uineas in Engaddi,& Segor uitulã conſternantẽ, quæ
prius Bala uocabatur:& in Zoarã,id eſt paruulã, Syro ſermone translata eſt. Recorda-
batur ſpeluncæ Lot,& uerſa in lachrymas,uirgines ſocias admonebat, cauendũ eſſe ui-
27 num,in quo eſt luxuria,cuius opus Moabitæ ſunt & Ammonitę.Diu hęreo in meridie,
28 ubi ſponſa cubantem repperit ſponſum,& Ioſeph inebriatus eſt cum fratribus ſuis. Re-
29 uertar Hieroſolymã, & per Thecuam atq; Amos rutilantem montis Oliueti crucẽ aſpi-
30 ciam, de quo ſaluator aſcendit ad patrẽ. In quo per annos ſingulos uacca ruffa in holo-
cauſtum

caustũ domino cremabatur, cuius cinis expiabat populum Israel: in quo, iuxta Ezechielem, Cherubim de templo transmigrantes, ecclesiã domini fundauerũt. Post ingressã sepulchrũ Lazari, Mariæ & Marthæ uidit hospitiũ, & Beth phage, uillam sacerdotaliũ maxillarũ: & locũ in quo pullus lasciuiẽs gentiũ, dei frena suscepit: apostolorũq; stratus uestibus, mollia terga præbuit ad sedendũ. Rectoq; itinere descendebat Hiericho, recogitans illũ de Euangelio uulneratũ, ac sacerdotibus & leuitis, mentis feritate prætereuntibus, clementiã Samaritæ, id est custodis, qui semineceẽ suo iumento impositũ, ad stabulum ecclesiæ deportauit. Et locũ Adomim, quod interpretatur sanguinũ, quia multus in eo sanguis crebris latronũ fundebatur incursibus. Et arborẽ sycomorũ Zachęi, id est bona pœnitentiæ opera, quibus cruenta dudũ & noxia rapinis peccata calcabat: excelsumq; dominũ de excelso uirtutũ intuebatur. Et iuxta uiam cæcorũ loca, qui receptis luminibus utriusq; populi credentis in dominum sacramenta præmiserant. Ingressã Hiericho, uidit urbem quam fundauit Hazel in Abiram primogenito suo, & cuius portas posuit in Segub nouissimo filiorũ. Intuita est castra Galgalæ, & aceruũ præputiorũ, & secundæ circũcisionis mysteriũ: & duodecim lapides, qui de Iordanis illuc translati alueo, duodecim apostolorũ fundamenta firmauerant: & fontẽ quondam legis amarissimum & sterilem, quem uerus Helisæus sua condiuit sapientia, & in dulcorẽ ubertatẽq; conuertit. Vix nox transierat, feruentissimo æstu uenit ad Iordanẽ. Stetit in ripa fluminis, & orto sole, solis iustitiæ recordata est, quomodo in medio amnis alueo sicca sacerdotes posuerint uestigia: & ad Heliæ & Helisæi imperiũ, stantibus ex utraq; parte aquis, iter unda præbuerit: pollutasq; diluuio aquas, & totius humani generis interfectione maculatas, suo dominus mundauerit baptismate. Longum est si uelim de ualle Achor dicere, id est tumultus atq; turbarũ, in qua furtũ & auaritia condemnata est: & de Bethel domo dei, in qua super nudam humũ, nudus & pauper dormiuit Iacob: & posito subter caput lapide, qui in Zacharia septem oculos habere describitur, & in Esaia lapis dicitur angularis, uidit scalam usq; ad cœlum tendentẽ: in qua dominus desuper innitebat, ascẽdentibus porrigens manum, & negligẽtes de sublimi præcipitans. Sepulchra quoq; in monte Ephraim Iesu filij Naue, & Eleazari filij Aaron sacerdotis, è regione uenerata est: quorũ alter conditus est in Tannathsare à septentrionali parte montis Gaas: alter in Gabaa filij sui Phinees: satisq; mirata est, quod distributor possessionũ sibi montana & aspera delegisset. Quid narrem Silo, in qua altare dirutũ hodieq; monstratur, & raptum Sabinarũ à Romulo, tribus Beniamitica præcurrit. Transiuit Sichem, non ut pleriq; errantes legunt Sichar, quæ nunc Neapolis appellatur, & ex latere montis Garizim extructam, circa puteũ Iacob intrauit ecclesiam: super quo residens dominus, sitiensq; & esuriens, Samaritanæ fide satiatus est: quæ quinq; Mosaicorũ uoluminũ uiris, sextoq;, quẽ se habere iactabat, errore Dosithei derelicto, uerum Messiam, & uerum repperit saluatorem. Atq; inde diuertens, uidit duodecim patriarcharũ sepulchra, & Sebasten, id est Samariam, quæ in honorem Augusti ab Herode Græco sermone Augusta est nominata. Ibi siti sunt Helisæus & Abdias prophetæ, & (quo maior inter natos mulierum non fuit) Ioannes Baptista. Vbi multis intremuit cõsternata mirabilibus: nanq; cernebat uarijs dæmones rugire cruciatibus, & ante sepulchra sanctorũ ululare homines more luporum, uocibus latrare canum, fremere leonũ, sibilare serpentũ, mugire taurorũ. Alios rotare caput, & post tergum terram uertice tangere: suspẽsisq; pede fœminis, uestes defluere in faciem. Miserebatur omnium, & per singulos effusis lachrymis, Christi clementiam deprecabatur. Et sicut erat inualida, ascendit pedibus montem, in cuius duabus speluncis, persequutionis & famis tempore, Abdias propheta centum prophetas aluit pane & aqua. Inde cito itinere percurrit Nazareth nutriculam domini, Chanam & Capharnaum, signorum eius familiares. Lacum Tyberiadis, nauigante domino sanctificatum: & solitudinem, in qua multa populorum milia paucis saturata sunt panibus, & de reliquijs uescentium repleti sunt cophini duodecim tribuum Israhel. Scandebat montem

Thabor

A Thabor, in quo transfiguratus est dominus. Aspiciebat procul mõtes Hermon & Hermonim, & campos latissimos Galilææ, in quibus Sisara & omnis exercitus eius, Barach uincente prostratus est. Torrens Cison, qui mediam planiciẽ diuidebat, & oppidũ iuxta Naim, in quo uiduæ suscitatus est filius, monstrabatur. Dies me prius q̃ sermo deficiet, si uoluero cuncta percurrere, quæ Paula uenerabilis fide incredibili peruagata est. Transi
39 bo ad Aegyptum, & in Sochoth atq; apud fontem Sampson, quẽ de molari maxillæ dente produxit, subsistam parumper: & arentia ora colluam, ut refocillatus uideam Morasthim, sepulchrũ quõdam Micheæ prophetæ, nunc ecclesiam. Et ex latere derelinquam
40 Chorreos, & Getheos, Maresa, Idumæam, & Lachis, & per arenas mollissimas pergentium uestigia subtrahentes, latamq; eremi uastitatẽ, ueniam ad Aegypti fluuiũ Sior, qui interpretatur turbidus, & quinq; Aegypti transeam ciuitates, quæ loquunt lingua Chananitide, & terrã Gessen, & campos Thaneos, in quibus fecit deus mirabilia. Et urbẽ No, quæ postea uersa est in Alexandriã: & oppidum domini Nitriam, in quo purissimo uirtutum nitro sordes lauant quotidie plurimorũ. Quod cum uidisset, occurrente sibi sancto & uenerabili episcopo Isidoro confessore, & turbis innumerabilibus monachorũ,
41 ex quibus multos sacerdotalis & leuiticus sublimabat gradus: lætabat quidem ad gloriã domini, sed se indignam tanto honore fatebat. Quid ego narrem Macarios, Arsetas, Serapionas, & reliqua columnarũ Christi nomina? Cuius nõ intrauit cellulam? quorũ pedibus non aduoluta est? Per singulos sanctos Christum se uidere credebat, & quicquid in illos contulerat, in dominũ contulisse lætabat. Mirus ardor, & uix in fœmina credibilis fortitudo. Oblita sexus & fragilitatis corporeæ, inter tot milia monachorũ cum puellis suis habitare cupiebat. Et forsitan cunctis eam suscipiẽtibus impetrasset, ni maius sanctorum locorum retraxisset desiderium. Atq; propter feruentissimos æstus de Pelusio Maiomam nauigatione perueniens, tanta uelocitate reuersa est, ut auẽ putares. Nec multo post in sancta Bethlehem mansura perpetuo, angusto per trienniũ mansit hospitiolo,
B donec extrueret cellulas ac monasteria, & diuersoriũ peregrinorũ iuxta uiam conderet, in qua Maria & Ioseph hospitiũ non inuenerant. Hucusq; iter eius descriptum sit, quod multis uirginib. & filia comite peragrauit. Nunc uirtus latius describat, quæ ipsius propria est, & in qua exponenda, deo iudice ac teste profiteor, me nihil addere, nihil in maius attollere more laudantiũ: sed ne rerum excedam finem, multa detrahere: & ne apud
42 detractores & genuino me semper dente rodentes fingere puter, & cornicẽ Aesopi alienis coloribus adornare. Quæ prima Christianorũ uirtus est, tanta se humilitate deiecit, ut qui eam nõ uidisset, & pro celebritate nominis uidere gestisset, ipsam esse non crederet, sed ancillularũ ultimam. Et cum frequẽtibus choris uirginũ cingereẽ, & ueste, & uoce, & habitu, & incessũ minima omniũ erat: nunq̃ post uiri mortẽ usq; ad diẽ dormitionis suæ cum ullo comedit uiro, quãuis eum sanctũ & in pontificali sciret culmine cõstitutũ. Balneas, nisi periclitans, nõ adijt. Mollia, etiam in grauissima febre, lectuli strata nõ habuit, sed super durissimã humũ stratis ciliciolis quiescebat: si tamen illa quies dicenda est, quæ iugibus penè orationibus dies noctesq; iungebat: illud implens de Psalterio: Lauabo per singulas noctes lectum meũ, lachrymis meis stratũ meũ rigabo. In qua fontes crederes lachrymarũ, ita leuia peccata plangebat, ut illam grauissimorũ criminũ crederes ream. Cumq; à nobis crebrius moneretẽ, ut parceret oculis, & eos seruaret Euangelicæ lectioni, aiebat: Turpanda est facies, quã contra dei præceptũ purpurisso & cerussã & stibio sæpe depinxi. Affligendum corpus, quod multis uacauit delicijs. Longus risus, perpeti compensandus est fletu. Mollia linteamina & serica preciosissima, asperitate cilicij cõmutanda. Quæ uiro & seculo placui, nunc Christo placere desidero. Si inter tales tantasq; uirtutes castitatẽ in illa uoluero prædicare, superfluus uidear: in qua etiã cũ secularis esset, omniũ Romæ matronarũ exemplum fuit: quæ ita se gessit, ut nunquam de illa etiam maledicorum quicquam auderet fama confingere. Nihil animo eius clementius, nihil erga humiles blandius fuit. Non appetebat potentes, nec tamen superbos &

gloriolam quærentes, fastidio despiciebat. Si pauperē uidebat, sustentabat: si diuitem, ad c
benefaciendū hortabaī. Liberalitas sola excedebat modum. Et usuras tribuēs, uersuram quoq; sæpius faciebat, ut nulli stipem rogantiū denegaret. Fateor errorē meum: cum in largiēdo esset profusior, arguebam, illud proferēs de Apostolo: Non ut alijs refrigeriū, nobis autem tribulatio, sed ex æqualitate in hoc tempore, ut uestra abundantia sit ad illorum inopiam, & illorū abundantia sit ad uestram inopiam. Et hoc de Euangelio saluatoris: Qui habet duas tunicas, det alterā non habenti. Et prouidendū esse, ne quod libenter faceret, semper facere nō posset: multaq; huiuscemodi, quæ illa mira uerecundia, & sermone parcissimo dissoluebat: testem inuocans deū, se pro illius nomine cuncta facere, & hoc habere uoti, ut mendicans ipsa moreret, ut unum nūmum filiæ non dimitteret, et in funere suo aliena sindone inuolueret. Ad extremum inferebat: Ego si petiero, multos inueniā qui mihi tribuant, iste mendicans si à me nō acceperit, quę ei possum etiā de alieno tribuere, & mortuꝰ fuerit, à quo eius anima requiret? Ego cautior in re familiari esse cupiebam, sed illa ardentior fide, toto saluatori animo iungebaī: & pauperē dominum, pauper spiritu sequebaī, reddens ei quod acceperat, pauper pro ipso effecta. Deniq; consecuta est quod optabat, & in grandi ære alieno filiam dereliquit: quod huc usq; debēs, nō suis uiribus, sed Christi se cōfidit misericordia redditurā. Solent pleræq; matronarū buccinatoribus suis dona cōferre, & in paucos largitate profusa, manū à cæteris retrahere: quo illa omnino carebat uitio. Ita enim singulis suā pecuniā diuidebat, ut singulis necessariū erat, nō ad luxuriā, sed ad necessitatē. Nemo ab ea pauperū uacuus reuersus est. Quod obtinebat, nō diuitiarū magnitudine, sed prudētia dispēsandi: illud semper replicans: Beati misericordes, qm ipsi misericordiā cōsequent. Et: Sicut aqua extinguit ignē, ita eleemosyna extinguit peccatū. Et: Facite uobis amicos de iniquo māmona, q uos recipiāt in æterna tabernacula. Et: Date eleemosynā, & ecce omnia mūda sunt uobis. Et uerba Danielis, regem Nabuchodonosor monentis, ut eleemosynis redimeret peccata sua. Nolebat in his lapidibus pecuniā effundere, qui cum terra & seculo trāsituri sunt: sed in D
uiuis lapidibus, qui uoluunt super terram, de quibus in Apocalypsi Ioannis, ciuitas magni regis extruit: quos in saphirū & smaragdum & iaspidē, & cæteras gēmas esse uertendos, scriptura cōmemorat. Verum hæc possunt esse cōmunia cum paucis, & scit diabolus, non in summo uirtutum culmine posita. Vnde loquit ad dominū, post amissam Iob substantiam, post euersam domū, post liberos interfectos, corium pro corio, & omnia quæ habuerit homo, dabit pro anima sua. Sed extende manū tuam, & tange ossa eius, & carnes, nisi in faciem benedixerit tibi. Scimus plerosq; dedisse eleemosynam, sed de proprio corpore nihil dedisse. Porrexisse egentib. manū, sed carnis uoluptate superatos, dealbasse ea quæ foris erant, & intus plenos fuisse ossibus mortuorū. At nō Paula talis, quę tantæ continentiæ fuit, ut propè mensuram excederet, & debilitatē corporis nimijs ieiunijs ac labore contraheret. Quæ, exceptis diebus festis, uix oleū in cibo caperet: ut ex hoc uno æstimetur, quid de uino & liquamine, & piscibus, & melle, & ouis, & reliquis quæ gustui suauia sunt, iudicarit. In quibus sumendis quidam se abstinentissimos putant, & si his uentrē ingurgitauerint, tutā pudicitiā suspicantur. Semper quidem uirtutes sequit 43
inuidia, feriuntq; summos fulgura montes. Nec mirū si hoc de hominibus loquar, cum etiam dominus noster Pharisæorum zelo sit crucifixus, & omnes sancti æmulos habuerint, in paradiso quoq; serpens fuerit, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarū. Su scitauerat ei dominus Adad Idumæū, qui eā colaphizaret, ne se extolleret, & quasi quodam stimulo carnis sæpius ammonebat, ne magnitudo uirtutū altius raperet, & aliarum uitijs fœminarū, se in excelso crederet constitutā. Ego aiebam, liuori esse cedendum, & dandum insaniæ locū, quod fecisset Iacob in fratre suo Esau, & Dauid in pertinacissimo inimicorū Saul: quorum alter in Mesopotamiā fugerit, alter se Allophylis tradiderit, malens hostibus, q̄ inuidis subiacere. At illa respōdebat: Iustè hæc diceres, si diabolus cōtra seruos dei & ancillas nō ubiq; pugnaret, & ad omnia loca fugiētes nō pręcederet, si non

sanctorum

A sanctorum locorū amore retinerer, & Bethlehem meā in alia reperire possem parte terrarum. Cur enim non patientia liuorem superē? Cur non humilitate frangam superbiā, & percutiēti maxillam offeram alterā? Dicēte Apostolo Paulo: Vincite in bono malum. Nónne Apostoli gloriabant, quando pro domino sunt passi contumeliam? Nónne ipse saluator humiliauit se, formā serui accipiēs, & factus est obediens patri usq; ad mortem, & mortem crucis, ut nos sua passione saluaret? Iob nisi certasset, & uicisset in prælio, nō accepisset coronam iustitiæ, nec audisset à domino: Putas me aliter locutum tibi, q̄ut appareres iustus? Beati dicunt in Euangelio, qui persecutionē patiunt propter iustitiam. Secura sit conscientia, quod nō propter peccata patiamur, & afflictio in seculo, materia præmiorum est. Si quando procacior fuisset inimicus, & usq; ad uerborū iurgia prosiliisset, illud Psalterij decātabat: Cum consisteret aduersum me peccator, obmutui, & silui à bonis. Et rursus: Ego aūt quasi surdus non audiebam, quasi mutus nō aperiens os suum. Et factus sum sicut homo nō audiēs, & nō habens in ore suo increpationes. In tentationib. Deuteronomij uerba uoluebat: Tentat uos dominus deus uester, ut sciat si diligatis dominum deū uestrum de toto corde uestro, & de tota anima uestra. In tribulationibus & angustijs, Esaiæ replicabat eloquia: Qui ablactati estis à lacte, qui abstracti ab ubere, tribulationem super tribulationē expectate, spem super spem: adhuc pusillum propter malitiam labiorū, propter linguam malignā. Et scripturæ testimoniū in consolationē suam edisserebat: Ablactatorū esse, eorū scilicet, qui ad uirilem ætatem peruenissent, tribulationem super tribulationē sustinere, ut spem super spem mereant accipere. Scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationē, probatio uero spem, spes aūt non confundit. Et quod si is qui foris est homo noster corrumpaī, ille qui intus est innoueī: & in præsentiarū leue & momentaneū tribulationis uestræ, æternæ gloriæ pondus operatur in uobis: non aspicientibus quæ uidentur, sed quæ non uidentur. quæ enim uidentur, tēporalia sunt: quæ aūt non uidentī, æterna. Nec longū fore tempus, etiā
B si humanæ patientiæ tardum uideaī, quin dei statim uideatur auxilium, dicentis: Tempore opportuno exaudiui te, & in die salutis auxilium sum tibi. Nec dolosa labia & linguas iniquorum esse metuendas, cum domino adiutore lætemur, & ipsum debeamus audire per prophetam monentē: Nolite timere opprobria hominū, & blasphemias eorū ne metueritis. Sicut enim uestimentū, sic comedit eos uermis: & sicut lanam, sic deuorauit eos tinea. &, Per patientiam uestram possidebitis animas uestras. &, Non sunt cōdignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabit in nobis. & alibi: Tribulationem super tribulationē sustinere, ut patienter agamus in omnibus quæ accidunt nobis. Patiens enim uir, multum prudens. qui aūt pusillanimis est, uehementer insipiēs. In languoribus & crebra infirmitate dicebat: Quando infirma sum, tunc fortis sum. &, Habemus thesaurū istum in uasis fictilibus, donec mortale hoc induat immortalitatē, & corruptū hoc uestiaī incorruptione. & iterū: Sicut superabundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundauit & consolatio. Ac deinde: Vt socij passionum estis, sic eritis & consolationis. In mœrore cantabat: Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in deo, quoniā adhuc confitebor illi, salutare uultus mei, & deus meus. In periculis loquebaī: Qui uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucē suā, & sequaī me. & iterū: Qui uult animā suā saluā facere, perdet eā. &: Qui perdiderit animam suam propter me, saluā eam faciet. Quando dispēdia rei familiaris & euersio totius patrimonij nunciabaī, aiebat: Quid enim prodest homini, si totū mundū lucrifecerit, & animæ suę damnū habuerit? aut quam dabit homo cōmutationē pro anima sua? &: Nudus exiui de utero matris meæ, nudus & redeā. Sicut domino placuit, ita factū est. Sit nomen domini benedictū. & illud: Nolite diligere mundū, neq; ea quæ sunt in mundo. Quoniā omne quod in mundo est, desideriū carnis est, & concupiscētia oculorū, & superbia uitæ huius: quę nō est ex patre, sed ex mūdo. Et mundus transit, & concupiscētia eius. Scio
44 eā scriptas infirmitates grauissimas liberorū, & maxime Toxotij sui, quē diligebat pluri

mum

Universidad de Deusto Biblioteca

mum. Cumq; illud uirtute compleſſet, turbata ſum, & nõ ſum locuta, in hæc uerba pro- c
rupit: Qui amat filium aut filiam plus q̃ me, non eſt me dignus. Et orans ad dominũ, lo-
quebat: Poſside domine filios mortificatorũ, qui pro te quotidie mortificant corpora
ſua. Noui ſuſurronẽ quendam (quod genus hominum uel pernicioſiſsimũ eſt) quaſi be
neuolum nunciaſſe, quod pro nimio feruore uirtutũ quibuſdam uideret inſana, & cere
brum illius dicerẽt confouendum. Cui illa reſpondit: Theatrũ facti ſumus mundo, & an
gelis, & hominibus. Et: Nos ſtulti propter Chriſtum, ſed ſtultum dei ſapiẽtius eſt homi-
nibus. Vnde & ſaluator loquit ad patrem: Tu ſcis inſipientiã meam. Et iterũ: Tanquam
prodigiũ factus ſum multis, & tu adiutor fortis: ut iumentum factus ſum apud te, & ego
ſemper tecũ. Quẽ in Euangelio & propinqui quaſi mẽtis impotẽ ligare cupiebant, & ad
uerſarij ſugillabant, dicẽtes: Dæmoniũ habet, & Samaritanus eſt: in Beelzebub principe
dæmoniorũ eijcit dæmonia. Sed nos audiamus Apoſtolum cohortantẽ: Hæc eſt gloria
noſtra, teſtimoniũ conſcientię noſtræ, quoniã in ſanctitate & ſynceritate & in gratia dei
conuerſati ſumus in mundo. Et dominũ dicentẽ ad Apoſtolos: Ideo mundus odit uos,
quoniã non eſtis de mũdo. Si enim eſſetis de mũdo, amaret utiq; mũdus quod ſuũ erat.
Et ad ipſum dominũ uerba uertebat: Tu noſti cordis abſcondita, & hæc omnia uenerũt
ſuper nos, nec ſumus obliti tui, nec iniquè egimus in teſtamẽto tuo, nec auerſum eſt re-
trorſum cor noſtrũ. Et propter te mortificati ſumus tota die, reputati ſumus ut oues oc
ciſionis. Sed dñs auxiliator meus, nõ timebo quid faciat mihi homo. Legi enim: Fili, ho-
nora dñm, & confortaberis, & extra dñm nullũ timueris. His & talibus teſtimonijs, quaſi
armatura dei, & aduerſus omnia quidem uitia, ſed præcipuè inſtruebat ſe contra inui-
diam ſæuientẽ, & patiendo iniurias, furorẽ rabidi pectoris mitigabat. Deniq; uſq; ad diẽ
mortis, & huius patiẽtia, & aliorũ zelus omnibus patuit: qui ſuum rodit autorẽ, & dum
æmulum lædere nitit, in ſemetipſum proprio furore bacchat. Dicã & de ordine mona-
ſterij, quomodo ſanctorũ continentiã in ſuum uerterit lucrũ. Seminabat carnalia, ut me
teret ſpiritualia: dabat terrena, ut cœleſtia tolleret: breuia concedebat, ut pro his æterna D
mutaret. Poſt uirorũ monaſteriũ, quod uiris tradiderat gubernandum, plures uirgines,
quas è diuerſis prouincijs cõgregarat, tam nobiles, q̃ medij & infimi generis, in tres tur-
mas monaſteriaq; diuiſit: ita duntaxat ut in opere & in cibo ſeparatæ, pſalmodijs & ora-
tionibus iungerent. Poſt Alleluia cantatũ (quo ſigno uocabant ad collectã) nulli reſide
re licitũ erat. Sed prima ſeu inter primas ueniẽs, cæterarũ operiebat aduentũ, pudore &
exemplo ad laborẽ eas prouocans, nõ terrore. Mane hora tertia, ſexta, nona, ueſpere, no
ctis medio, per ordinẽ Pſalteriũ cantabant. Nec licebat cuiq̃ ſororũ ignorare Pſalmos, et
nõ de ſcripturis ſanctis quotidie aliquid diſcere. Die tantũ dominico ad eccleſiam pro-
cedebant, ex cuius habitabãt latere. Et unumquodq; agmẽ matrẽ propriã ſequebat: atq;
inde pariter reuertẽtes, inſtabant operi diſtributo: & uel ſibi, uel cæteris indumẽta facie
bant. Si qua erat nobilis, non permittebat de domo ſua habere comitẽ, ne ueterũ actuũ
memor, & laſciuiẽtis infantiæ errorẽ refricaret antiquũ, & crebra cõfabulatione renoua
ret. Vnus omniũ habitus. Linteamine ad tergendas ſolum manus utebant. A uiris tanta
ſeparatio, ut à ſpadonibus quoq; eas ſeiungeret, ne ullam daret occaſionẽ linguę maledi
cæ, quæ ſanctos carpere ſolita eſt in ſolatiũ delinquendi. Si qua uel tardior ueniebat ad
Pſalmos, uel erat in opere pigrior, uarijs eam modis aggrediebat. Si erat iracũda, blandi
tijs: ſi patiẽs, correptione, illud Apoſtoli imitãs: Quid uultis? in uirga ueniã ad uos, an in
ſpiritu lenitatis & mãſuetudinis? Excepto uictu & ueſtitu, nullam habere quicquam pa-
tiebat, dicente Paulo: Habentes uictum & ueſtitum, his contenti ſumus: ne conſuetudi-
ne plus habendi præberet locum auaritiæ, quæ nullis expletur opibus: & quãto amplius
habuerit, plus requirit: & neq; copia, neq; inopia minuitur. Iurgantes inter ſe, ſermone
leniſsimo fœderabat. Laſciuientem adoleſcentularum carnem crebris & duplicatis fran
gebat ieiunijs, malens eis ſtomachum dolere, quàm mentem. Si uidiſſet aliquam comp-
tiorem, contractione frontis, & uultus triſtitia arguebat errantẽ, dicens: Munditiã cor

poris

A poris atq; ueſtitus, animæ eſſe immunditiã. Et turpe uerbum atq; laſciuũ, nunquã de ore
uirgineo proferendum: quibus ſignis libidinoſus animus oſtendit, & per exteriorẽ ho-
minem, interioris hominis uita demonſtrat. Quam linguoſam, garrulam, ac procacẽ, ri-
xisq; perſpexerat delectari, & ſæpius cõmonitam nolle conuerti, inter ultimas & extra
conuentum ſororũ, ad fores triclinij orare faciebat, & ſeparatim cibum capere: ut quam
obiurgatio nõ correxerat, emendaret pudor. Furtũ quaſi ſacrilegiũ deteſtabat. Et quod
inter ſeculi homines, uel leue putat, uel nihil: hoc in monaſterijs grauiſsimũ dicebat eſſe
delictum. Quid memorẽ clementiam & ſedulitatẽ in ægrotantes, quas miris obſequijs
confouebat? Cumq; alijs languentibus largè præberet omnia, & eſum quoq; exhiberet
carniũ, ſi quando ipſa ægrotaſſet, ſibi non indulgebat: & in eo inæqualis uidebat, quod
in alijs clementiam, in ſe duritiam cõmutabat. Nulla iuuenũ puellarum ſano & uegeto
corpore, tantæ ſe dederat continẽtiæ, quantæ ipſa fracto & ſenili debilitatoq; corpuſcu-
lo. Fateor, in hac re pertinacior fuit, ut ſibi non parceret, & nulli cederet admoneti. Refe
ram quod expertus ſum. Menſe Iulio feruentiſsimis æſtibus incidit in ardorem febris, &
poſt deſperationẽ cum dei miſericordia reſpiraſſet, & medici perſuaderent ob refectio-
nem corporis uino opus eſſe tenui & parco, ne aquã bibens in hydropẽ uertereť: & ego
clam beatũ papam Epiphaniũ rogarẽ, ut eam moneret, imò cõpelleret uinũ bibere: illa,
ut erat prudens & ſolertis ingenij, ſtatim ſenſit inſidias, & ſubridens, meũ eſſe quod ille
diceret, intimauit. Quid plura? Cum beatus pontifex poſt multa hortamẽta exiſſet foras,
quęrenti mihi quid egiſſet, reſpondit: Tantum profeci, ut ſeni homini penè perſuaſerit,
ne uinum bibam. Hæc refero, non quod inconſideranter, & ultra uires ſumpta onera
probem: monẽte ſcriptura, Super te onus ne leuaueris: ſed quod mẽtis eius ardorem &
deſideriũ fidelis animæ, ex hac quoq; probare uelim perſeuerãtia decantantis: Sitiuit ani
ma mea in te, q̃ multipliciter tibi caro mea. Difficile eſt modũ tenere in omnibus. Et ue-
rè iuxta philoſophorũ ſententiam, Μεσότης ἡ ἀρετὴ, κακία ὑπερβολὴ πέλει). id eſt, Modus
B uirtus eſt: uitiũ nimietas reputatur. Quod nos una & breui ſententiola exprimere poſſu
mus: Ne quid nimis. Quæ in contemptu ciborum tantam habebat pertinaciam, in luctu
mitis erat, & ſuorum mortibus frangebatur, maxime liberorũ. nam & in uiri & filiarum
dormitione, ſemper periclitata eſt. Et cum os ſtomachumq; ſignaret, & matris dolorem
crucis niteret impreſsione lenire: ſuperabat affectu, & credulam mentẽ, parentis uiſcera
conſternabant: animoq; uincens, fragilitate corporis uincebat. Quam ſemel languor ar
ripiens, longo tẽpore poſsidebat, ut & nobis inquietudinẽ, & ſibi diſcrimina offerret. In
quo illa lætabat, per momenta cõmemorans: Miſer ego homo, quis me liberabit de cor-
pore mortis huius? Dicat prudens lector, pro laudibus me uituperationẽ ſcribere. Te-
ſtor Ieſum, cui illa ſeruiuit, & ego ſeruire cupio, me utrãq; in partẽ nihil fingere: ſed qua
ſi Chriſtianũ de Chriſtiana, quæ ſunt uera, proferre: id eſt, hiſtoriã ſcribere, nõ panegyri
cum: & illius uitia, aliorũ eſſe uirtutes. Vitia loquor, ſecundum nimiũ meum, & omniũ
ſororũ ac fratrum deſideriũ, qui illam diligimus, & abſentẽ quærimus. Cæterum, illa im
pleuit curſum ſuũ, fidemq; ſeruauit, & nũc fruit corona iuſtitiæ: ſequturq; agnũ quocũq;
uadit. Saturatur, quia eſuriuit, & læta decantat: Sicut audiuimus, ita & uidimus in ciuita
te domini uirtutũ, in ciuitate dei noſtri. O beata rerum cõmutatio. Fleuit, ut ſemper ride
ret. Deſpexit lacus contritos, ut fontem dominũ reperiret. Veſtita cilicio eſt, ut nunc al-
bis ueſtimentis uteretur, & diceret: Scidiſti ſaccũ meum, & induiſti me lætitia. Cinerẽ ſicut
panem manducabat, & potionẽ ſuam cum fletu miſcebat, dicens: Fuerũt mihi lachrymæ
meæ panes die ac nocte: ut in æternũ pane angelorum ueſceretur, & caneret: Guſtate &
uidete, quoniam ſuauis eſt dominus. &, Eructauit cor meum uerbum bonum, dico ego
opera mea regi. Et Eſaię, imò domini per Eſaiam in ſe caneret uerba compleri: Ecce qui
ſeruiunt mihi, manducabunt: uos autem eſurietis. Ecce qui ſeruiũt mihi, bibent: uos au-
tem ſitietis. Ecce qui ſeruiunt mihi, lætabuntur: uos autem confundemini. Ecce qui ſer-
uiunt mihi, exultabunt: uos autem clamabitis ob dolorem cordis, & propter contritio-

nem

nem ſpiritus,ululabitis.Dixerã,lacus eam ſemper fuiſſe contritos, ut fontem dominũ re c
periret:ut poſſet læta cãtare:Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarũ,ita deſiderat anima
mea ad te deus.Quando ueniã,& apparebo ante faciẽ dei? Tangam ergo breuiter quo-
modo hæreticorũ cœnoſos deuitauerit lacus,& eos inſtar habuerit ethnicorũ.Quidam
ueterator callidus,atq; (ut ſibi uidebat) doctus & ſciolus,me neſciente cœpit ei propo-
nere quæſtiones,& dicere:Quid peccauit infans,ut à dæmone corripiatur? In qua ætate
reſurrecturi ſumus? Si in ipſa qua morimur: ergo nutricibus poſt reſurrectionem opus
erit.Sin aliter,nequaquam erit reſurrectio mortuorũ,ſed transformatio in alios. Diuer
ſitas quoq; ſexus,maris ac fœminæ erit,aut nõ erit? Si erit,ſequentẽ & nuptiæ, & concu-
bitus,ſed & generatio. Si non erit, ſublata diuerſitate ſexus, eadem corpora non reſur-
gent.Aggrauat enim terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantẽ,ſed tenuia erunt & ſpi
tualia,dicente Apoſtolo:Seminat̃ corpus animale,ſurget corpus ſpirituale. Ex quib.õm
nibus probare cupiebat,rationales creaturas ob quædã uitia, & antiqua peccata in cor-
pora eſſe delapſas:& pro diuerſitate & meritis peccatorũ, tali uel tali conditione genera
ri,ut uel corporũ ſanitate gauderẽt,& parentũ diuitijs ac nobilitate, uel in morbidas car
nes & domos inopum uenientes,pœnas priſtinorũ luerent delictorũ, & præſenti ſecu-
lo atq; corporibus,quaſi carcere clauderent̃.Quod cum audiſſet,& ad me retuliſſet,in-
dicans hominem,mihiq; incubuiſſet neceſsitas nequiſsimæ uiperæ ac mortiferæ beſtiæ
reſiſtendi,de quibus Pſalmiſta cõmemorat,dicens:Ne tradas beſtijs animas confitentiũ
tibi.Et,Increpa domine beſtias calami,qui ſcribentes iniquitatẽ, loquuntur contra do-
minum mendaciũ,& eleuant in excelſum os ſuum:cõueni hominẽ,& orationibus eius,
quam decipere nitebatur,breui interrogatione concluſi. Vtrum crederet futurã reſur-
rectionem mortuorũ,an non? Qui cum ſe credere reſpondiſſet, intuli. Eadem reſurgẽt
corpora,an altera? Cum dixiſſet,Eadem,ſciſcitatus ſum,In eodem ſexu,an in altero? Ad
interrogata reticenti,& inſtar colubri huc atq; illuc transferenti caput,ne feriretur:quia
(inquam) taces,ego mihi pro te reſpondebo, & conſequentia inferam. Si non reſurget d
mulier,ut mulier,neq; maſculus ut maſculus,non erit reſurrectio mortuorũ,quia ſexus
membra habet,membra autem totum corpus efficiunt.Si autẽ ſexus & membra nõ fue-
rint,ubi erit reſurrectio corporũ,quæ ſine ſexu nõ conſtant & membris? Porrò ſi cor-
porũ non fuerit reſurrectio,nequaquã erit reſurrectio mortuorũ. Sed & illud quod de
nuptijs obijcis,Si eadẽ mẽbra fuerint,ſequi nuptias:à ſaluatore diſſoluit̃: Erratis neſcien
tes ſcripturas,neq; uirtutẽ dei.In reſurrectione enim mortuorũ nõ nubent,neq; nuben
tur,ſed erunt ſimiles angelorũ.Vbi dicit̃,non nubent,neq; nubent̃,ſexuũ diuerſitas de-
monſtrat̃.Nemo enim de lapide & ligno dicit,non nubent,neq; nubent̃,quæ naturã nu
bendi nõ habent:ſed de his qui poſsint nubere, & gratia Chriſti ac uirtute non nubant.
Quod ſi oppoſueris,quõ ergo erimus ſimiles angelorũ:cũ inter angelos non ſit maſcu-
lus & fœmina. Breuiter auſculta: Non ſubſtantiã nobis angelorũ, ſed conuerſationẽ &
beatitudinẽ dñs repromittit.Quomodo & Ioãnes Baptiſta anteq̃ decollaret̃,angelus ap-
pellatus eſt,& omnes ſancti ac uirgines dei, etiã in iſto ſeculo uitã in ſe exprimũt angelo
rum.Quando enim dicit̃:Eritis ſimiles angelorũ,ſimilitudo repromittit̃,nõ natura mu-
tatur.Simulq; reſponde:quomodo illud interpreteris, quod Thomas reſurgẽtis tetige-
rit manus,& uiderit lancea latus eius perforatũ? Et Petrus in littore ſtantẽ uiderit dñm,
& partem aſsi piſcis,ac fauũ mellis comedentẽ? Qui ſtabat,profecto habebat pedes. Qui
monſtrauit latus uulneratũ,utiq; & uentrem,& pectus habuit,ſine quibus nõ ſunt late-
ra uentri & pectori cohærentia. Qui locutus eſt, lingua & palato ac dentibus loquebat̃.
Sicut enim plectrum chordis,ita lingua illidit̃ dentibus, & uocalem reddit ſonum. Cu-
ius palpatæ ſunt manus,conſequenter & brachia habuit. Cum igitur omnia membra ha
buiſſe dicatur,neceſſe eſt ut totum corpus habuerit, quod conficitur ex membris: non
utiq; fœmineum,ſed uirile,id eſt eiuſdem ſexus,in quo mortuus eſt.Quod ſi obtẽderis,
ergo & nos poſt reſurrectionem comedemus?Et quomodo clauſis ingreſſus eſt ianuis,
contra

a contra naturam pinguiũ & ſolidorũ corporũ? Audies:Noli propter cibum reſurrectio
nis fidem in calumniã trahere.Nam & archiſynagogi filiæ reſuſcitatæ iuſsit cibum dari.
Et Lazarus quatriduanus mortuus, cum ipſo ſcribit̃ iniſſe conuiuiũ, ne reſurrectio eo-
rum phantaſma putaretur.Sin autem clauſis ingreſſus eſt ianuis, & idcirco ſpirituale &
aereũ corpus niteris approbare,ergo & anteq̃ pateret̃,quia contra naturam grauiorum
corporũ ſuper mare ambulauit,ſpirituale corpus habuit. Et Apoſtolus Petrus, qui & ip
ſe ſuper aquas pendulo inceſsit gradu,ſpirituale corpus habuiſſe crẽdendus eſt,cum po
tentia magis & uirtus oſtendat̃ dei,quãdo fit aliquid cõtra naturã. Et ut ſcias in ſignorũ
magnitudine,nõ naturæ mutationẽ,ſed dei omnipotentiã demonſtrari: qui ambulabat
fide,cœpit infidelitate mergi,niſi eum manus domini ſubleuaſſet,dicentis: Modicæ fi-
dei,quare dubitaſti? Miror aũt te obdurare frontẽ,loquẽte dño: Infer digitũ tuum huc,
& tange manus meas:& porrige manũ tuam,& mitte in latus meũ: & noli eſſe incredu-
lus,ſed fidelis. Et alibi: Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipſe ſum. Palpate,
& uidete,quia ſpiritus carnẽ & oſſa nõ habet,ſicut me uidetis habere.Et cũ hoc dixiſſet,
oſtendit eis manus & pedes.Oſſa audis,et carnẽ,& pedes,& manus:& globos mihi Stoi
corũ,atq; aeria quædã deliramẽta confingis.Porrò,ſi quæris,cur infans à dæmone cor-
ripiat̃,qui peccata non habuit:aut in qua ætate reſurrecturi ſimus,cum diuerſa ętate mo
riamur:ingratis ſuſcipies,iudicia dei abyſſus multa.Et,O altitudo diuitiarũ ſapientiæ &
ſcientiæ dei,q̃ inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & ininueſtigabiles uiæ eius.quis em̃ cogno
uit ſenſum dni? aut quis conſiliarius eius fuit? Aetatũ autem diuerſitas non mutat corpo
rum ueritatem.Cum em̃ corpora quotidie noſtra fluant,& aut creſcant, aut decreſcant,
ergo tot erimus homines,quot quotidie commutamur:aut alius fui, cum decem anno-
rum eſſem, alius cum triginta, alius cum quinquaginta, alius cum iam toto cano capite
ſum.Igitur iuxta eccleſiarum traditiones,& apoſtolum Paulum,illud eſt reſpondendũ:
quod in uirum perfectũ,et in menſuram ętatis plenitudinis Chriſti reſurrecturi ſumus,
b in qua & Adam Iudæi conditum autumant, & dominum ſaluatorẽ legimus ſurrexiſſe:
& multa de utroq; Teſtamento, in ſuffocationem hæretici protuli. Ex quo die ita cœ-
pit hominem deteſtari, & omnes qui eiuſdem dogmatis erant, ut eos uoce publica ho-
ſtes domini proclamaret.Et hæc dixi,nõ ut breuiter hæreſim confutarẽ,cui multis uolu
minibus reſpondendum eſt:ſed ut fidem tantæ fœminæ oſtenderem,quæ maluit inimi-
citias hominum ſubire perpetuas,q̃ dei offenſam amicitijs noxijs prouocare.Dicam er-
go ut cœperam,nihil ingenio eius docilius fuit. Tarda erat ad loquendum, uelox ad au-
diendum:memor illius præcepti, Audi Iſrael,& tace.Scripturas ſanctas tenebat memo-
riter.Et cum amaret hiſtoriam, & hoc ueritatis diceret fundamentũ:magis tamen ſeque
batur intelligẽtiam ſpiritualem:& hoc culmine ædificationẽ animæ protegebat. Deniq;
compulit me,ut Vetus & Nouum inſtrumentũ,cum filia,me diſſerẽte perlegeret.Quod
propter uerecundiã negans,propter aſsiduitatẽ tamẽ & crebras poſtulationes eius præ-
ſtiti,ut docerem quod didiceram:non à meipſo,id eſt à præſumptione, peſsimo præce-
ptore,ſed ab illuſtribus eccleſiæ uiris.Si cubi hæſitabam,& neſcire me ingenuè confite-
bar,nequaquam mihi uoluit acquieſcere:ſed iugi interrogatione cogebat,ut è multis ua
rijsq; ſententijs,quæ mihi uideretur probabilior,indicarem. Loquar & aliud,quod for
ſitan æmulis uideatur incredibile. Hebræam linguam,quam ego ab adoleſcentia multo
labore ac ſudore ex parte didici, & indefatigabili meditatione non deſero,ne ipſe ab ea
deſerar,diſcere uoluit,& cõſecuta eſt:ita ut Pſalmos Hebraice caneret,& ſermonẽ abſq;
ulla Latinæ linguæ proprietate perſonaret. Quod quidẽ uſq; hodie in ſancta filia ei⁹ Eu
ſtochio cernim⁹,quæ ita ſemper adhæſit matri,& eius obediuit imperijs, ut nunq̃ abſq;
ea cubaret,nunq̃ procederet,nunq̃ cibum caperet, ne unũ quidem nummũ haberet po
teſtatis ſuæ,ſed & paternam & maternã ſubſtantiolam,à matre diſtribui pauperibus læ-
taretur:& pietatem in parentẽ,hæreditatem maximam & diuitias crederet. Non debeo
ſilentio præterire,quanto exultauerit gaudio, quod Paulam neptẽ ſuam ex Læta & To-

rotio genitã,imò uoto & futuræ uirginitatis repromissione conceptã:audierat in cunis c
& crepitaculis balbutiente lingua, Alleluia cantare : auiæq; & amitæ nomina, dimidiatis uerbis frangere.In hoc solo patriæ desideriũ habuit,ut filium, nurũ, neptẽ, renunciasse seculo,& Christo seruire cognosceret.Quod & impetrauit ex parte.Nam neptis Christi flammeo reseruat.Nurus æternæ se tradens pudicitiæ,socrus opera,fide & eleemosynis sequit,& Romæ conat exprimere,quod Hierosolymis illa compleuit.Quid agimus anima?Cur ad mortẽ eius uenire formidas ? Iamdudũ prolixior liber cudit, dũ timemus ad ultima peruenire,quasi tacentibus nobis,& in laudib.illius occupatis differri possit occubitus.Hucusq; prosperis nauigauimus uẽtis,& crispantia maris æquora labens carina sulcauit.nunc in scopulos incurrit oratio,& tumẽtibus fluctuũ motibus,præsens utriq; nostrum intentat naufragiũ,ita ut cogamur dicere : Præceptor, saluos nos fac,perimus. Et illud:Exurge,ut quid obdormis dñe ? Quis enim possit siccis oculis Paulam narrare morientẽ?Incidit in grauissimã ualetudinẽ,imò qd optabat inuenit, ut nos desereret,& plenius dño iungeret. In quo languore, Eustochij filiæ probata semper in matre pietas, magis ab omnib.cõprobata est.Ipsa assidere lectulo,flabellũ tenere,sustẽtare caput,pulluillũ supponere,fricare pedes,manu stomachũ confouere, mollia strata cõponere,aquã calidam tẽperare,mappulam apponere,omniũ ancillarũ præuenire officia, & quicquid alia feciset,de sua mercede putare subtractũ.Quibus illa precibus,quibus lamẽtis & gemitu,inter iacentẽ matrẽ & specũ domini discurrit,ne priuaret tanto cõtubernio,ne illa absente uiueret,ut eodem feretro portaret? Sed ó mortaliũ fragilis & caduca natura, & nisi Christi fides nos extollat ad cœlum,& æternitas animæ promittat,cum bestijs ac iumentis corporũ una conditio est.Idem occubitus iusto & impio,bono & malo,mundo ac immundo,sacrificanti & nõ sacrificanti.Sicut bonus,ita & qui peccat.sicut qui iurat, ita & is qui iuramentũ metuit.Similiter & homines & iumenta in fauillam & cinerẽ dissoluunt.Quid diu immoror,& dolorẽ meum differendo facio longiorẽ? Sentiebat pru dentissima fœminarũ adesse mortẽ,& frigẽte alia parte corporis atq; membrorũ, solum D
animæ teporẽ in sacro pectore palpitare,& nihilomin9 quasi ad suos pergeret,alienosq; desereret,illos uersiculos susurrabat:Domine dilexi decorẽ domus tuæ, & locũ habitationis gloriæ tuæ.Et:Quàm dilecta tabernacula tua dñe uirtutũ,cõcupiscit & deficit ani ma mea in atria dñi.Et, Elegi abiecta esse in domo dei mei, magis q habitare in tabernaculis peccatorũ.Cumq; à me interrogaret,cur taceret,cur nollet respondere, an doleret aliquid: Græco sermone respondit, nihil se habere molestiæ,sed omnia quieta & tranquilla perspicere.Post hæc obmutuit,& clausis oculis,quasi iã mortalia despiceret, usq; ad expirationẽ animæ,eosdẽ repetebat uersiculos:ut quod dicebat, uix audire possem9. Digitumq; ad os tenẽs,crucis signũ pingebat in labijs.Defecerat spiritus,et anhelabat in mortẽ.Animaq; erũpere gestiẽs,ipsum stridorẽ,quo mortaliũ uita finit,in laudes dñi cõ uertebat.Aderant Hierosolymarũ & aliarũ urbiũ episcopi, & sacerdotũ inferiores gradus,ac leuitarũ innumerabilis multitudo. Omne monasteriũ, uirginũ & monachorum chori repleuerant.Statimq; ut audiuit sponsum uocantẽ:Surge,ueni proxima mea,speciosa mea,colũba mea:quoniã ecce hyẽs transijt & recessit,pluuia abijt sibi.Læta respon dit:Flores uisi sunt in terra,tẽpus sectionis aduenit.&,Credo uidere bona dñi in terra ui uentiũ.Exhinc nõ ululatus,nõ planctus,ut inter seculi homines fieri solet, sed psalmorũ linguis diuersis examina cõcrepabant.Translataq; episcoporũ manibus, & ceruicẽ fere tro subijcientibus, cum alij pontifices lampadas cereosq; præferrẽt, alij choros psallentium ducerẽt,in media ecclesia speluncæ saluatoris est posita.Tota ad funus eius Palæsti narum urbium turba conuenit.Quem monachorũ latentiũ in eremo cellula sua tenuit? Quam uirginum cubiculorum secreta texerunt? Sacrilegium putabat,qui non tali fœminæ ultimum reddidisset officium.Viduæ & pauperes in exemplum Dorcadis, uestes ab ea præbitas ostendebant . Omnis inopum multitudo matrem & nutritiam se perdidisse clamabat. Quodq; mirum sit, nihil pallor mutauerat faciem,sed ita dignitas quædam & grauitas

A grauitas ora compleuerat,ut eam putares nõ mortuam,sed dormientem.Hebræo,Græco, Latino , Syroq; sermone Psalmi in ordine personabant : non solum triduo, donec subter ecclesiam,& iuxta specum domini conderet:sed per omnem hebdomadam cunctis qui uenerant, suum funus,& proprias credentibus lachrymas. Venerabilis uirgo filia eius Eustochium , quasi ablactata super matrem suam , abstrahi à parente non poterat : deosculari oculos,hærere uultui,totum corpus amplexari,& se cum matre uelle sepeliri. Testis est Iesus,ne unum quidem nummum ab ea filiæ derelictum : sed (ut antè iam dixi) derelictum magnum æs alienum : &, quod his difficilius est, fratrum & sororum immensam multitudinem, quos sustentare arduum, & abijcere impium est . Quid hac uirtute mirabilius, fœminam nobilissimæ familiæ, magnis quondam opibus : tanta fide omnia dilargitam,ut ad egestatem penè ultimam peruenire? Iactent alij pecunias, & in corbonam dei æra congesta, funalibusq; aureis dona pendentia. Nemo plus dedit pauperibus,quàm quæ sibi nihil reseruauit. Nunc illa diuitijs fruitur, & his bonis, quæ nec oculus uidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis ascenderunt. Nostram uicem dolemus,& inuidere potius glorię eius uidebimur,si uoluerimus diutius flere regnantem. Secura esto Eustochium, magna hæreditate ditata es . Pars tua dominus , & quo magis gaudeas,mater tua longo martyrio coronata est . Non solum enim effusio sanguinis in confessione reputatur, sed deuotæ quoque mentis seruitus immaculata , quotidianum martyrium est . Illa corona de rosis & uiolis plectitur , ista de lilijs . Vnde & in Cantico scribitur canticorum : Fratruelis meus candidus & rubicundus : & in pace, & in bello, eadem præmia uincentibus tribuens . Mater , inquam, tua audiuit cum Abraham : Exi de terra tua,& de cognatione tua, & ueni in terram quam ostendam tibi . Et per Hieremiam dominum præcipientem : Fugite de medio Babylonis , & saluate animas uestras. Et usque ad diem mortis suæ non est reuersa in Chaldæam : nec ollas Aegypti , & uiru-
lentias carnium desideratis, sed horis comitata uirgineis, ciuis est saluatoris effecta , &
B de pariula Bethlehem; cœlestia regna consecuta. Dicit ad uerum Poemi : Populus
45 tuus,populus meus,& deus tuus,deus meus. Hunc tibi morbum ad duas lucubratiunculas,eodem quem tu sustines dolore,dictaui.Nam quotiescunque stilum figere uolui, & opus exarare promissum : totiens obriguerunt digiti,cecidit manus, sensus elanguit. Vnde & inculta oratio, uotum scribentis absque ulla elegantia & uerborum lepore testatur. Vale ó Paula,& cultoris tui ultimam senectutem,orationibus iuua.Fides & opera tua Christo te sociant,præsens facilius quod postulas impetrabis. Exegi monumẽtum tuum ære perẽnius,quod nulla destruere possit uetustas.Incidi elogium sepulchro tuo,quod huic uolumini subdidi,ut quocunq; noster sermo peruenit,te laudatam,te in Bethlehem conditam lector agnoscat.

Sequitur titulus sepulchri.

Scipio quam genuit, Paulæ fudere parentes,
Gracchorum soboles,Agamemnonis inclyta proles:
46 Hoc iacet in tumulo,Paulam dixere priores:
Eustochij genitrix:Romani prima senatus
Pauperiem Christi,& Bethlemitica rura sequuta.

In fronte speluncæ.

Aspicis angustum præcisa rupe sepulchrum?
Hospitium Paulæ est,cœlestia regna tenentis.
Fratrem,cognatos,Romam,patriamq; relinquens,
Diuitias,sobolem,Bethlemiti conditur antro.
Hic præsepe tuum Christe,atq; hic mystica Magi
Munera portantes,hominiq; deoq; dedere.

Dormiuit sancta & beata Paula,septimo Calendarũ Februariũm,tertia sabbati post solis occubitũ.Sepulta est autẽ quinto Calendarũ earundem,Honorio Augusto & Arestino

consulibus. Vixit in sancto proposito, Romæ annos quinq;, Bethlehem annos uiginti. c
Omne uitæ tempus impleuit, annis quinquaginta sex, mensibus octo, diebus uiginti.

SCHOLIA

GRacchorum stirps.] Non sine figura stirpem uocat de stirpe ortã. Duo Gracchi fuerunt, Tiberius & Caius, quos nobilissimos fuisse testatur Iuuenalis: Malo Venusinam, q̃ te Cornelia mater Gracchorũ, si cum magnis uirtutibus affers Grande supercilium, & numeras in dote triumphos. 1

Scipionum soboles.] Fuerunt & huius nominis atq; gentis aliquot clari, præcipue Scipio Africanus, ab Africa deuicta reperto cognomine: Scipio Asiaticus, ab Asia deuicta: Scipio Nasica, uir optimus iudicatus. Pauli hæres.] Paulum Æmylium sentit, patrẽ Scipionis Africani, cuius uitam descripsit Plutarchus. Martiæ Papyriæ.] Hanc Paulus Æmylius duxerat uxorem, Masonis uiri consularis filiam, ex qua Scipionem Africanũ suscepit. Quanquã uxorem post diuturnũ conuictum repudiauit, neq; repudij causam fateri uoluit, nisi quod ostenso calceo nouo & bello, negabat alios scire, qua parte stringeret pedem suum: significans uxoris ingeniũ cum suis moribus parum conuenire. Ita Plutarchus. Vera & germana.] Quod Græci γνησιον uocãt, contrarium ei quod dicunt 2
νόθον: illud genuinum possis uertere, hoc adulterinum. Paulam autem germanã uocat, quod ab eius mulieris nobilitate nequaquã degeneret. Per omneis fere Græcias.] Græcias dixit, ut nos Gallias & Pannonias, Hispanias, Britannias, quod harum regionũ unaquæq; in plureis portiones dissecta sit. Iulius à magno.] Intertexuit heroicũ Maronis carmen, qui C. Iulium Cæsarem uoluit ab Iulo Æneæ filio duxisse genus. Vt intelligeres.] Addidit epiphonema huic narrationis parti.

Ita planxit.] Elegans ex contrarijs conflata sententia. Quis clinicorum.] Plericq; codices habebant clericorum, nonnulli deprauatius clunicorũ, sed tamen propius ad germanam ac ueram scripturam. Clinicorum enim haud dubie legendũ est. Nam κλίνη Græce, lectus est: ut intelligas ob debilitatem corporis lecto affixos: cuiusmodi sunt podagrici paralyticiq;. Vnde & medicorum genus nomen habet eorum, qui lecto decumbentes curant. Si quisquã debilis.] Debiles sunt, uel mutili, uel manco membro, aut alioquin inutili. Dimittere loquebatur.] Si mihi permittat in exem 3
plarium consensu mutare scripturam, malim iocabatur, quàm loquebatur, ut intelligamus Paulam hoc ueluti ioco solere placare querimonias amicorũ, ita dicentem: Non facio uobis damnũ, imò lucrum, comparo eleemosynis misericordiam dei, quam uobis relinquam hæreditatis uice, rem longe pretiosiorem pecunia, aut prædijs. Imperiales literæ.] [redacted] D
[redacted]. Salaminæ Cypri.] Nam in Cypro insula Salamis siue Salamina est, ut alibi testatur Hieronymus, quæ postea Constantia dicta est. Quorum Epiphanium.] 4
Quorum, pro è quibus dixit. Hic Epiphanius uir eloquens & eruditus, multa uolumina conscripsit aduersus hæreticos, quæ à doctis legebantur ob rerum cognitionẽ, ab indoctis ob sermonis elegantiam. Vixit ad decrepitam ætatem, ut testatur Suidas. Antoniorũ atq; Paulorũ.] Festiuitatis causa mutatus est numerus. Significat autem sanctos monachos Pauli atq; Antonij similes, qui uere monachi solitariam uitam exigebant, procul ab omni mortalium semoti cõmercio. Aperto mari.] Veteres abstinebant à mari mensibus hybernis, quod præcipit Hesiodus quoq;. Nunc media etiam bruma studium lucri Christianos per omnia trahit maria. Dicitur autem aperiri mare, cum fit nauigabile, nimirum à uernis Fauonijs. Paruus Toxotius.] Hic erat filius Paulæ, minimus natu inter liberos. Vnde consentaneũ erat, illum tenerius ab illa diligi, uel quia solus masculus, uel quia postremus omnium natus. Est autem in hoc loco iucunda rerum hypotyposis, non sine affectibus, ut obiter hoc indicem de arte. Quod magnam uinceret charitatem.] Pro charitatem, quidam codices 5
habebant pietatem: quanquam hic locus mihi uidetur non omniuo uacare mendo. Fortasse sic erat legendum: Cum dolore pugnabat pietas, in eo admirabilior, quod magnam uinceret pietatem. Siquidem ut affectus in deum, pietas uocatur, sic & amor erga parentes aut liberos, pietas dicitur.

Ad insulam Pontiam.] Ab ostio Tyberino in mari Italico duæ occurrũt insulæ, Pontia & Pandataria: in quas apparet olim à Romanis mitti solitos relegatos. Addit autem delegata, quasi non fuerit omnino huc destinatus cursus, sed uolente deo uenti huc impulerint, ut uideret uestigia sanctarũ mulierum. Insularum meminerunt omnes ferè cosmographi, nominatim Ptolemæus & Mela.

Inter Scyllam & Charibdim.] Angustum est fretũ, per quod à mari Tyrrheno uenitur in mare Adriaticum. Venit Methonam.] Methona ciuitas est littoralis Laconicæ, ut Strephanus: Messenæ, ut Ptolemæus. Addit autem quasi per stagnum, quod id mare minimum sentiat æstus. Nam mediterraneum mare, locis aliquot nullo æstu crescit aut decrescit, non magis quàm lacus, quum in Oceano
locis quibusdam surgat ad octonos cubitos, præsertim apud septentrionales. Et sale tabentes 6
artus.] Intertexuit uersus Virgilianos, hemistichijs hinc atq; illinc consarcinatis. Per Maleam.] Malea promontorium est Laconicæ, quod non sine periculo præternauigabatur, id quod Græco quoque testatum est prouerbio. Refert Strabo libro octauo. Id in mare protenditur ad quinque passuum milia, ut testatur Seruius in quintum librum Æneidos. Et Cytheram.] Ea est insula

A insula opposita Cretæ. Coniungit autem & Homerus Maleam ac Cytheram, Odysseæ libro nono, cum Vlysses narrat, se uentis ad Maleam atq; Cytherã fuisse depulsum. Et Plinius libro quarto: Cythera (inquit) cum oppido, antè Porphyris appellata. Hæc sita est à Maleæ promontorio quinq; milibus passuũ, propter angustias periculoso ibi nauium ambitu. Sparsasq; per æquor.] Cyclades insulæ sunt passim obuiæ in mari: à circuitu dictæ, quod necesse sit eas longo ambitu circuire, si Seruio credimus. Quanquam dissentit Pomponius. Hæ ad læuam sunt unà cum Sporadibus, præterlegenti Cretam ad dextram. Hemistichia sunt ex tertio Æneidos libro. Concita terris.] Nam sæuius est 7
mare, terra sæpe intercurrente. Post Rhodum & Lyciam.] Rhodus nobilissima insula est, opposita Lyciæ, quæ pars est Asiæ littoralis: olim septuaginta cõplectens oppida, teste Plinio. Porrò Rhodus abest à littore uiginti milibus passuũ, olim Ophiusa dicta. hanc alibi Hieronymus unam è Cycladibus facit. Tandem uidit Cyprum.] Aduerbiũ tandem, non solum indicat longam & molestam nauigationem: uerum etiam desiderium Paulę, cupientis uidere suum hospitem, nempe Epiphaniũ. Cyprus nobilis & ingens est insula ad dextram occurrens emensis mare Pamphylium. In breui cursu.] Siquidem ab insula Cypro ad continentem Syriæ non admodũ longus est traiectus, id quod apparet in tabulis cosmographicis. Porrò Seleucia, ciuitas est nobilis in promontorio Syriæ.

De qua ascendens, Antiochiam.] Post Seleuciam occurrit Antiochia, quæ est Syriæ Cœles. Nam sunt aliæ complures huius nominis. In hac Paulinus erat episcopus, sicut indicatum est antea. Quin etiam hæc Syriæ pars, quæ Seleuciam complectitur, Antiochia dicta est, ut testatur Pomponius. Modicum charitate detenta.] Paula festinabat ad loca sancta, tamen hoc tribuit charitati 8
Paulini, ut illic pauliſper cõmoraretur. Addidit detenta, ut intelligas retinẽte Paulino, non sua sponte mãsisse. Cum hoc Romæ consuetudinẽ habuerat, ut indicat alibi diuus Hieronymus: apud quem duos reperies Paulinos, alterum monachum celebrem, postea Nolanum episcopum, cuius extant aliquot epistolæ scriptæ ad diuum Augustinum, & ad hunc una diui Hieronymi: alterũ de quo hoc agit loco. Is fuit Antiochenæ ecclesiæ episcopus, non is opinor, qui numeratur uigesimus secundus, medius inter Philogonum & Eustathiũ, sed quem Lucifer ab exilio reuocatus, accitis duobus alijs confessoribus, Antiochiæ episcopum fecit, Eustathij episcopi presbyterum, qui se nunquam hæreticorum communione polluerat. Media hyeme.] Apparet totam æstatem nauigatione consumptam. Eleganter retulit contraria, Brumam & ardorem fidei: sicut & mox, Eunuchorum manus & 9
asellum. Cœles Syriæ & Phœnicis.] Phœniçes lego, non Phœnicis. Vtraq; pars est Syriæ. Nam B
iuxta Plinium Syria, qua contingit Arabas, Palæstina uocatur. Deinde erat Iudæa & Cœle, postea Phœnice, & qua recedit interius, Damascene, ac magis etiam meridiana, Babylonia. Dicta est autem ea pars Cœle, quod Græcis cauam sonat, quod campestris sit & humilis regio. Neq; enim hodœporicum.] Id est, itinerarium. ὁδὸς Græcè, uia est: πορεύομαι, ambulo. Inde ὁδοιπόροι, uiatores aut iter facientes: & ὁδοιπορικὸν, opus conscriptum de his quæ in itinere accidunt. Beryto Romana colonia.] Hæc est in ora Syriæ Antiochenæ, subiecta Libano, ut testatur Pomponius Mela. Meminit & Strabo. Eadem dicta est, Felix Iulia: ut testatur Plinius libro quinto, capite uigesimo.

In Sarepte.] Ciuitas Sidoniorum iuxta publicam uiam sita, quondam habitatio Heliæ, ut testatur alibi. Quo loco, sicut uidetur, ætate diui Hieronymi, solebat ostendi turris prophetæ, ob memoriam egregij miraculi, quod refertur tertio lib. Regum cap. xvij. Nec caret emphasi, quod addit, Antiqua urbe Sidone derelicta. Nam Sidon sæpe nominatur in literis prophetarum, sed & opulenta & superba. Magis igitur placuit sanctæ mulieri turricula, quæ paupertatis admoneret, q̃ diues illa Sidon: cum ipsa relictis diuitijs ad paupertatem properaret. Est autem Sidon urbs Phœnices, terminus Chananæorum ad aquilonem, iuxta Libani montis ortũ sita. Quæ ceciderat quidem in sortẽ tribui Assur: uerum non fuit possessa, quod incolas non ualuerint expellere. Plinius significat artificio uitri
10 quondã fuisse nobilem. Idem meminit & Sareptæ. In quibus genua.] Tyrus, metropolis est Phœnices in tribu Neptalim, uicesimo propè miliario à Cæsarea Philippi. Porrò quod ait, per arenas Tyri: significat id quod narratur in Actis Apostolicis cap. xxi. Paulum cum Tyro nauigaturus esset Ptolemaidem, positis genibus in littore oraſſe. Peruenit ad Cot.] Quidam codices habebant Cob, ciuitas est Iudææ maritima, prope montem Carmelum, cui nomen immutatũ à Ptolemæo quopiam Ptolemais. Per campos Mageddo.] Historia extat quarto Regũ libro cap. xxiij. & secundo Paralipomenon quinto, de Ozia occiso in Mageddo. Terram Philistijm.] Diuus Hieronymus in Hebraicis quæstionibus, Philistæos putat esse, quos nos corrupto uocabulo Palæstinos appellamus. Alibi scripsit Philistijm uocatam fuisse Ascalonem, & oppositam regioni Palæstinæ. Mirata ruinas Dor.] Olim ciuitas erat nouem milia passuum distans à Cæsarea Palæstinę, proficiscentibus Tyrum. Hieronymus in locis Hebraicis, ostendit hanc suis temporibus fuisse deserrã. Vnde hic quoq; ruinas dicit. Versa uice Stratonis turrim.] Versa uice, id est econtrario. Sicut Dor olim celebris, nunc extincta est: ita turris Stratonis olim oppidulum ignobile, extructa est in præclarã urbem. hanc Hieronymus putat olim uocatam Accaron. Plinius indicat dictam fuisse Apolloniam. Deinde ab Herode rege conditam, Cæsaream nominatam: postremo Coloniam primam Flauiam, ab imperato
11 re Vespasiano deductam. Cornelij domum.] De domo huius Cornelij, legis in Actis Apostolorum cap. x. Et Philippi ædiculas.] De hoc fit mentio in Actis Apostolorum capite uigesimo.

Ad hunc Paulus diuertit. Fuit aũt unus ex diaconis septem. Cubicula quatuor.] Nam in eodem C
loco traditur quatuor Philippus habuisse uirgines prophetãtes. De patris nomine.] Nempe Antipatri. Fuit enim Antipatris ciuitas Palæstinæ, quam Hieronymus alibi dirutam fuisse testatur ętate sua. Et Lyddam uersam.] Et hæc maritima ciuitas est Palæstinæ, postea cõmutato nomine uocata Diospolis, id est Iouis ciuitas. Meminit & Plinius Lyddæ lib. v. Dorcadis atq; Æneę.] De Dorca de ad uitam à Petro reuocata, legis in Actis Apostolorum cap. nono. Id autem accidit nõ in Lydda, sed in Ioppe, quod & ipsum est oppidum Palæstinæ maritimũ, haud longè à Lydda: in qua paulo an tè idem Petrus sanauerat Æneam, octo iam annos affixũ grabato ob paralysim, ut in eodem capite narratur. Porrò Hieronymus ait Lyddam utroq; nobilẽ, quòd Lyddæ nunciatũ esset Petro de morte puellæ, & (ut dixi) non longè abesset à Ioppe. Alioqui poterat memoriæ lapsus uideri. Ac sanitate inclytam.] Quidam codices pro Sanitate habebant sanctitate, sed mendose. Nam quod ait, resurrectione: ad Dorcadem refertur, quæ reuixit. quod ait sanitate, ad Æneam pertinet paralysi liberatum. Nobe urbem quondam fa.] Hanc Doeg Idumæus funditus euertit, trucidatis lxxxv. uiris uestitis ephod lineo, interfectis & mulieribus & pueris, ut legimus primo Regum lib. cap. xxij. Hæc ciuitas erat olim sacerdotibus separata. Portum Ionæ.] Ioppæ meminit & Plinius, Ioppicam eam uocans. Portum Ionæ uocat, quod Ionas propheta cum fugeret Tharsis, hic nauim conscenderit: ut legitur apud hunc ipsum cap. primo. Porrò Ioppe portũ fuisse Iudææ, testantur Regum & Paralipomenon libri, ad quam rex Hiram ligna de Libano ratibus transportabat, ut illinc terrestri itinere Hierosolymam deueherent. Est autem oppidum Palæstinæ maritimũ, in tribu Dan. Religatæ ad saxum.] Fabula de Andromada ad saxum alligata, ut beluę marinę exponeret, quam Perseus eo periculo liberauit, extat apud Ouid. lib. Metamorph. quarto. Eleganter autem Hieronymus dixit spectatricem. Siquidem, ut refert Pomponius Mela, ostendebant olim Ioppẽses clarũ uestigium Andromedes à Perseo seruatæ, ac beluæ marinæ immania ossa, atq; his argumentis contendebant, hoc oppidum ante diluuiũ fuisse. Diuus Hieronymus in Ionæ Commentarijs, scribit suis adhuc temporibus in littore ostendi solere saxa, quibus Andromeda fuisset alligata. Plinius prodidit Ioppen in colle sitam esse, præiacente saxo, in quo uinculorum Andromedæ uestigia ostenderentur. Repetitoq; itinere.] Vel quod ibi quieuerit, uel quod iam magis deflectat ad meridianam Syriæ partem. Quanquã Plinius & Ptolemæus Neapolim habent, sed aliam ab hac. Hieronymus in locis Hebraicis indicat, hanc inclytam fuisse ciuitatem Palæstinæ, patriam Cleophæ. De Neapoli uero postea meminit. Cleophæ domũ.] Apparet illic ecclesiam ostendi solere, quæ fuerit aliquando domus Cleo 14
phæ: in qua Christus ut sacerdos fregit panem, atq; ita dedicauit. Bethoron superiorem & inferio- D
rem.] De Bethoron superiore & inferiore cõdita à Sara habes primi Paralipomenon cap. septimo, & secundi cap. octauo. quod Solomon extruxerit Bethoron superiorẽ & inferiorẽ, ciuitates muratas, habentes portas, & uectes & seras, & cætera. Aialon & Gabaon.] Ciuitates sunt inter se finitimæ. De hac uictoria Iosue, & quomodo sol & luna pugnante illo steterint immoti, legis Iosue capite decimo. Hieronymus in descriptione Iudææ uocat Haialon, si modo codex non est mendosus. Esse autem uallem & præruptũ, super quod orante Iesu luna stetit iuxta uillam. Nomẽ manebat etiã ætate Hieronymi contra orientẽ Bethelis. Tribus ab ea milibus distat, haud procul à Gabaa & Rama Saulis urbibus. Et concubinæ infrusta diuisæ.] De uxore Leuitæ nefariè stuprata à Beniamitis, & ad mortem usq; multorum libidine defatigata, deq; eiusdem cadauere in duodecim dissecto partes, quæ singulæ ad singulas tribus missæ sunt: deq; Beniamitica tribu propemodum ad internecionem deleta, legis Iudicum cap. xix. & item cap. xx. Propter Paulum Apostolum.] Hoc adiecit, 15
quod Paulus Beniamiticæ tribus fuerit, ut ipse testatus est. Vnde & illud in illum accõmodatur: Beniamin lupus rapax. Quæ Adiabenorum regina.] Hoc adiecit, ne putaremus de Helena Argiua dictum. Porrò Adiabeni in Assyria sunt. Siquidem Syriæ pars ultra Armeniam, olim Adiabene uocabatur. Stephanus ostendit mediam fuisse inter Euphratem & Tigrim. Vnde & Messene sit dicta. Quidam hinc uocabulum inditum putant Adiabene, quod ob frequentiã occurrentium fluminum transiri facile non possit. In hac Suidas putat inueniri naphtham, id est bituminis genus. Item fauces, quas uocant ἄορνον στόμιον, quod hinc halitus exeat adeò pestilens, ut non solum animantia terrestria si accesserint, uerum etiam superuolantes aues interimat: qui si spargeretur, regionem prorsus inhabitabilem redderet. nunc rectus fertur in sublime, ac mox refractus deorsum reflectitur. Ita fit, ut nec ea quæ sunt in aere admodum sublimi lædantur, nec quæ in ambitu uersantur. Mausoleũ.] Magnificum monumentũ uocant à Mausolo Cariæ rege, cui uxor incredibili sumptu monumentum extruxit, haustis etiam in potu mariti cineribus. Vnde postea omnia monumẽta Mausolea dici cœpta: cuiusmodi ob meritũ Helenæ illic uideẽ erectum. Vrbem trinominẽ.] Olim dicta est Salem, ut put- 16
tat Iosephus. Vnde Melchisedec dictus est rex Salem, & inflexo nomine uocata est Salyma, deinde Solyma. Eadem dicta est Iebus, à Iebusæis incolis: quibus eiectis rex Dauid, eam totius Iudææ metropolim fabricatus est. Ab Helio postea Hadriano. Apparet Hadrianũ imperatorẽ prænomine Helium fuisse dictum, atq; hinc ciuitatẽ Heliam, siue Æliam fuisse uocatã, quod hanc à Tito destructã, sic instauratam auxerit, ut loca resurrectionis & inuentæ crucis, quæ prius extra mœnia fuerant, ætate diui Hieronymi, septentrionali muro circumdarentur, ut ipse testatur alibi. In Chronicis Eusebianis

A bianis, testatur hanc urbem ab Helio Hadriano conditam fuisse, & in fronte eius portæ, quâ Bethlehem uersus erat iter, sus habebatur marmori insculptus, significans Romanæ potestati subiacere Iudæos. Porrò contumelioso symbolo, per suem repræsentabant populum Iudæorum, quod ea gens à suillis carnibus superstitiosissime abhorreat. Sunt qui putant, hanc non ab Helio Hadriano, sed à Tito Helio Vespasiani filio extructam fuisse. Sion, quæ in arcem.] Sion Hebraice sonat arcem siue speculam. Nam Sion mons est, in quo sita est Hierusalem, ut testatur Hieronymus in cõmenta-
17 rijs Esaiæ. Ariel, id est leo dei.] Sic enim Hebræis sonat Ariel, & ita uerterunt Aquila & Symmachus, teste Hieronymo. Atq; ita uocat Hierosolymam non iuxta historiam, sed iuxta allegoriam: alioqui Ariel, ciuitas est diuersa ab Hierosolyma. Hanc quidam putant esse quam uocant Areopolim, quod Martis idolum adhuc ibi coleretur. Sed quomodo hanc expugnarit Dauid, & eandem reædificarit, quoniam paucis explicari non potest, qui cupiet cognoscere, legat interpretationem diui Hieronymi, in hunc locum Esaiæ capite uigesimonono. Nam dissensus interpretum facit, ut alij intelligant expugnatam & captam, alij instauratam. Supra centum & uiginti.] Id narratur à Luca in apostolorum Actis capite primo. Vt loelis uaticinium comper.] Quod est apud hunc prophetam capite secundo: Sed & super seruos meos & ancillas in diebus illis effundam spiritum meum. Perrexit ad Bethlehem.] Oppidum est distans ab Hierusalem sexto miliario, contra
18 meridianam plagam, iuxta uiam quæ ducit Chebron, teste Hieronymo. Ad sepulchrum Rachel.] Locus est haud procul à Bethlehem in Ephrata, cui nomen indirum est, sepulchrum Rachel, quod illic sepulta sit, ut testatur Hieronymus in Matthæum, & item in Hieremiam. In quo Beniamin mater.] Rachel quum enireretur Beniamin, seq; sentiret dolore mori, uocauit eum Benoni, id est filium doloris mei. Sed pater inflexit nomen in melius auspicium, & uocauit eum Beniamin, quod sonat filius dextræ. Ita legis Geneseos capite trigesimoquinto. Specum saluatoris.] Quod illic putetur fuisse natus Christus. In eodem propheta.] Nempe Esaia, cuius hæc uerba sunt capite trigesimosecundo: Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini. Vtrunq; uero prophetæ locum detorsit ad hanc rem, festiuiter magis quàm serio. Nec enim de hoc asino aut boue loquutus est Propheta. Quin & illud annotandum, aliquanto secus Hieronymum hunc locum citare, quàm habeatur apud Esaiam: sed sequutus est uersionem Septuaginta,
19 ὃ βοῦς κὰι ὄνος πατεῖ. Cernere se oculis fidei.] Ad hunc respexit locum qui librum illum conscripsit, cuius initium est: Cogitis me ó Paula & Eustochium, quisquis is fuit (nam Hieronymum autorem non esse, suo docebimus loco) cum ait: Ad præsepe quoque ó Paula, te teste nato pue-
B ro: & cætera quæ sequuntur. Bethlehem domus panis.] Hoc enim Hebræis sonat Bethlehem. Salue Ephrata.] Hebræis Ephrata, fertilem aut frugiferam sonat. Est autem Bethlehem in Ephrata, ut paulo superius ostensum est, & palàm testatur Hieronymus, exponens Psalmum centesimum trigesimum primum: Regio, inquiens, Bethlehem usq; hodie appellatur Ephrata. Huius rei & aliæ scripturæ testes sunt: Ephrata ipsa est Bethlehem. Atq; καρποφόρος.] Id est frugifera.
20 καρπός, fructus est: φέρω, fero. Inde καρποφόρος, ferax, siue fertilis. Zod quippe.] Varie deprauatus est hic locus, ob utriusq; sermonis Hebraici Græciq; insciliam. Nonnulli codices habebant Zop, nonnulli Sod, nonnulli ר Vau. Hebræi, genus nominis aut personæ, appositiua litera notant, non articulo aut pronomine, sicuti Græci & Latini. Proinde si scribatur cum adiectione ה he, שמעגוח significabit Audiuimus eam, genere fœmineo. Si cũ adiunctione ר Vau, שמעגורו significat Audiuimus eum, genere masculino. Quanquam in Hebraicis pariter & Latinis exemplaribus habetur hic locus genere fœminino per ה he, שמעגוח id est Audiuimus eam: & מצאנוח id est, Inuenimus eam. Item, ἠκούσαμεν αὐτὴν καὶ εὕρομεν αὐτὴν. Nec huiusce rei mentionẽ facit Hieronymus hunc enarrans Psalmum, si uel illius, uel certe integri sunt illi cõmentarij. Vnde uidetur
21 ad id data opera detorsisse, ob loci huius cõmoditatem. Vt te docente didici.] Hoc ita legendum est, ut accipias, Paulam hæc loqui præsente Hieronymo, ad quem uerterit orationem, & à quo sermonem Hebraicum didicerit, quemadmodum testatur & postea. Vel ex hoc loco conijcere licet, diuum Hieronymum Paulæ totius huius peregrinationis comitem fuisse. Ador.] Nam ea uox Hebræis significat, gregem uel populum. Historiam hanc legis Geneseos capite uigesimonono. Quidam putant Ader esse locum in quo fuit ædificatum templum. Turrim Ador, id est gregis appellatam, ob congregationem totius gentis. Diuus Hieronymus in Hebraicis quæstionibus putat esse locum iuxta Bethlehem, in quo grex angelorum cecinit in ortu domini, uel in quo Iacob pecora pauit, atq; hinc inditum nomen. Meminit huius loci Michæas: Et tu turris nebulosa filia Sion.
Litus in postibus.] Litus, participium à lino, quod significat inunctus. Alluserit ad historiam
22 Exodi. Per uiam ueterem.] Sic appellatur in sacris literis. Nec temere addidit hoc cognomen: nimirum innuens ueteris esse uitæ non Christianæ, studere diuitijs. Quæ ducit Gazam.] Nam Gaza quondam Phœnices, post Palæstinæ ciuitas fuit, siquidem Stephano credimus, de qua dictum est alibi. Porrò gaza, Persica lingua diuitias significat, qua uoce tamen sunt usi Latini, uelut Horatius in Odis: Ieci, beatis nunc Arabum inuides Gazis. quod ea gens opulentia immodica fuerit infamis. Pomponius Mela prodidit, gazam Persica lingua sonare ærarium, & hinc nomen inditum huic urbi: quod cum Cambyses armis Aegyptum peteret, huc belli & opes & pecu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

niam contulisset. Vocem barbaram usurparunt Latini pro thesauro. Porrò quod Hieronymus addi C
dit, uel potentiam dei, huc pertinet quod eadem ciuitas dicta est Aza. Porrò Aza Hebræis significat, robusta, seu fortis. Quomodo Eunuchus Aethiops.] Alluſit ad hoc, quod refert Lucas in Actis apostolorum, capite octauo. Angelus autem domini loquutus est ad Philippum, dicens: Surge & uade contra meridianũ, ad uiam quæ descendit ab Hierusalem in Gazam, hæc est deserta, &c. Nec temere meminit de Aethiopis mutata pelle, quod locus quem legebat Eunuchus habèret illa: Et sicut agnus coram tondente, &c. Simulq; respexit ad illud Hieremiæ capite decimotertio: Si mutare potest Aethiops pellem suam. Vetus relegit instrumentum.] Hoc refert ad uiam ueterem, 23
quæ quasi notabat Vetus instrumentum. Fontẽ repperit.] Velut aquam uiuam & nouam, qua renasceretur. Et apte discedit à Gaza, futurus Christianus. De fonte uerò mox dicam. A Bethsur uenit.] Hæc ætate Hieronymi uocabatur Bethsura: uicus est in tribu Iuda, obuius uigesimo lapide euntibus ab Hierosolyma Chebron. Iuxta hunc fons est ad radices montis ebulliens, qui ab eadem in qua gignitur humo sorbetur. In hoc fonte putant eunuchum Candacis reginæ baptizatum fuisse.

Escol.] Opinor hanc esse Escaul, quam Hieronymus indicat obuiam ad septentrionẽ ab Eleutheropoli proficiscentibus Nicopolim. Escol autem אשכל Hebraice sonat botrum. Diuus Hieronymus in Hebraicis quæstionibus, ostendit Mambre & Escol fratres fuisse amicos Abrahæ. Vnde nomen inditum est locis. Saræ cellulas.] Id est paruas ædiculas, quæ illic monstrabantur ob mi-
raculũ antiquitatis, in quibus genuit Isaac. Et uestigia quercus.] Nempe apud Mambre, de qua 24
dictum in superioribus scholijs. Vestigia uocat, monumenta, quæ diuus Hieronymus alibi testatur extitisse usq; ad tempora suæ infantiæ: quanquã ibi terebinthum uocat. Atq; inde consurgens.]
Nam Chebron haud procul abesse à conualle Mambre, in qua deum uidit Abraham, legimus Geneseos capite decimotertio. Hæc uillula dicta est Cariath arbe. Abest ab Hierosolyma uiginti duobus ferme passuum milibus. Cariath arbe.] Cariath arbe sonat Hebræis uicũ uel oppidum quatuor uirorum: quod illi putant illic quatuor esse sepultos, Adam, Abrahã, Isaac & Iacob. Porrò eundem fuisse locum Chebron & Cariath arbe, testatur Iosue caput decimumquartũ: rursum libri Iudicum caput primum. Antiquitus dicebatur Cariath arbe, postea cõmutato nomine dictus est Chebron. Adam magni.] Sic enim legis Iosue capite decimoquarto. Adam maximus ibi inter Enakim situs est. Sed de his diximus aliàs. Caleb quartum putent.] Hic erat filius Iephone, cui Iosue 25
montem Chebron possidendum tradidit, ut habetur eo quem modo citaui loco. Montanam enim fuisse regionem significat, cum ait, ascendit Chebron. Cariath sepher.] Quod Hebræis sonat, ui
culum literarum. Hunc locum olim Dabir uocatum fuisse, postea dictum Cariath sepher, testatur Iu D
dicum libri caput primum, & eundem non procul abfuisse ab Chebron. Occidentem literam.]
Alluſit ad illud Paulinum: Litera occidit, spiritus autem uiuificat. Othoniel filius Iephoniæ.]
Quemadmodum Axa uxor Othoniel, suasu mariti petierit à patre suo Caleb, irriguum superius &
inferius, pro arente terra Australi, legis Iosue capite decimoquinto. Caphar Barucha.] Sonat 26
uillam benedictionis. Quomodo Abraham produxerit angelos euntes Sodomam, legis Geneseos capite decimooctauo. Apparet in monte locum esse. Latam despiciens.] Nimirum è monte, &
desertum est ad meridiam. Ac terrã quondam Sodomæ.] Quondam dixit, quia nunc lacus est pestilens, quem mortuum uocant mare. Cæteri lacum Asphaltiten, à bitumine quod solum gignit.
Apud Strabonem Sirbonis (ni fallor) appellatur, de quo prodigia quædam prodidit libro decimo sexto: addens, Sodomam metropolim fuisse regionis olim tredecim oppidis habitatæ, quæ deinde terræmotu sit absorpta, quod terra fuerit ignea. Eratosthenes putat, id lacuum inundatione cõtigisse, qui subinde erumpentes terram contexerint. Balsami uineas.] De uinea Engaddi fit mentio in Cantico canticorũ: Botrus Cypri dilectus meus mihi in uineis Engaddi. Hieronymus in Hebraicis quæstionibus ostendit, grandem uicũ fuisse in tribu Iuda, palmarũ & opobalsami fertilem, prius dictum Asason thamar, id est, urbs palmarum. Imminet mari mortuo. Et Segor uitulam conter-
nantem.] Segor ciuitas, sola superfuit ex incendio quinq; ciuitatum Sodomorũ. Imminet mari mortuo: diuidit Moabitas à Philistæis. Hieronymus testatur, in hac positum fuisse præsidium Romanorum. Iuxta hanc gigni balsamum, & poma palmarum, pristinæ ubertatis indicia. Quondam uocata fuit Bala, quod Hebræis sonat absorpta, quod tertiò terrarum motu fuisset prostrata. Vnde & Lot ei loco diffidebat. Segor autem Hebræis sonat paruulam, seu iuniorem. Syrorũ autem lingua, Zoara dicitur: uoce idem significante illis, quod Iudæis Segor. Porrò quod adiecit, Vitulam conternantem, uoce nimirum à ternione conficta, quod apud Hebræos habeatur שלישים sumpsit ex Esaiæ capite decimoquinto: Vectes eius usq; ad Segor uitulam conternantem. Speluncæ Lot.] Apparet ostendi solere speluncam, in qua filiæ Lot cum eo concubuerunt. Descenderat enim in spelun
cam diffisus urbi Segor: & ob eam causam diuus Hieronymus non putat excusandum Lot, ut cui dominus promiserat, in Segor tutum fore ab incendio. Cuius opus Moabitæ sunt.] Significat 27
incestum concubitum Lot cum utraq; filia: è quarum altera natus est Moab, princeps eius populi: ex altera Ammon, autor primus eius gentis. Vterq; populus illaudatus in diuinis literis.

Diu hæreo in meridie.] Significat hanc partem Australem fuisse. Quidam codices habebant: 28
Deinde diuertit ad meridiẽ. Verũ prior lectio plus habet festiuitatis, propter phantasiã historicam.

Imagina-

A Imaginatur enim se in his locis uersari, quos describit, & uelut animo obambulat. Possunt autẽ hæc uerba ad Paulam accõmodari, ut eam ita loquentẽ faciat, Diu hæreo in meridie, uelut offensam memoria rerum parum lætarum, præsertim cum illic dormiat sponsus, in Canticis, quem magis expedit in nobis uigilare. Porrò de Ioseph, qui iussit adesse fratres suos, ut secum conuiuium agerent in meridie, legis Genesis capite quadragesimotertio: cuius conuiuij simulq; capitis hic est finis, Biberũtq;, & inebriati sunt cum eo. Ab his igitur male ominatis locis reflectit se ad montem Oliueti, ut felicio-
29 ris ominis. Reuertar Hierosolymam.] Ab extrema meridiana parte reflectit ad septentrionem & occidentem. Et per Thecuã atq; Amos.] Duo montes sunt in conspectu redeuntibus à mari mortuo Hierosolymam, ultra hos ostendit se mons Oliueti. Thecua, buccinam sonat: Amos, fortem. Rutilantem montis Oliueti crucem.] Apte dixit rutilantem, ob ruborem sanguinis. Nonnulli codices pro Crucem, scriptum habebant Lucem: ut intelligas de luce ascẽdentis in cœlũ Iesu.

De quo saluator ascendit ad patrem.] Montem Oliueti torrens Cedron interfluit, eumq; diuidit ab Hierosolyma ad exortum solis, ubi ultima uestigia domini humo impressa, adhuc ætate diui Hieronymi monstrabantur, ut ipse literis prodidit, non absq; memorabili miraculo. Etenim cum ter
ra eadem, quotidie à credentibus hauriretur, nihilominus sancta illa uestigia cõtinuo pristinum statum recipiebant. Addit & aliud miraculum, cum eo in loco conderetur ecclesia summũ illius cacumen nunquã potuit contegi neq; concamerari, sed semper ab ima terra usq; ad summũ cœlũ patuit iter, qua dominicum corpus ascenderat in cœlum. Ad huiusmodi igitur spectacula properabat Pau
la. Abest mons ab Hierusalem, itinere sabbati, in hoc Christum ascẽdisse, testatur Lucas in Actis ca-
30 pite primo. In quo per annos singulos.] Sic habes in Numeris capite decimonono. De tem
plo transmigrantes.] De Cherubim migrantibus, legis apud Ezechielem capite decimo. Rursum de nouo templo, per quod uult intelligi Christianam ecclesiam, legis apud eundem capite quadragesimo. Refert simile quiddam & Iosephus de transmigratione uirtutum è templo. Sepulchrum Lazari.] Id ostendebatur in Bethania. Ea est uilla in latere montis Oliueti, secundo lapide ab Hierosolyma. Quo in loco extructam ecclesiam fuisse, testatur alibi Hieronymus Lazari suscitati monu
mentum. Betphage uillam.] Betphage, uiculus erat sacerdotũ, in monte Oliueti situs. Sonat autem, ut uidetur, Hebraice, domus maxillarum. Sic enim exponit Hieronymus enarrãs euangelium Matthæi. Ex hoc loco Christus misit suos discipulos, qui adducerent pullum asinæ, quem nunc trahit ad allegoriam. Rectoq; itinere descendebat Hiericho.] Recto, quia antehac ob montes obuios nonnihil circumacta est. Cæterum Hiericho dicta est & Oza. Est in tribu Ephraim, oppidũ bis
B subuersum, bis item instauratũ: hoc dominus dignatus est sua illustrare prædicatione. Recognitas
31 illum de Euangelio.] Via quæ ducit ab Hierusalem in Hiericho fuit olim infamis latrocinijs. De parabola uulnerati à latronibus, legis Lucæ capite decimo. Et locũ Adomim.] Hebræis enim sonat sanguinem. Et arborẽ sycomorũ.] Id accidisse iuxta ciuitatẽ Hiericho, testatur Lucas capite decimonono. Apparet arborem adhuc monstrari solitam ætate Hieronymi. Peccata calcabat.]
Quod Zachæus arborem sycomorũ ascendit, uti Iesum uideret, legis Lucæ decimonono, idq; accidit in Hiericho. De genere arboris plura diximus in Annotationibus Euangelicis, quam Hieronymus interpretat peccata, letaliter dulcia. Ea calcat qui festinans ad Christũ, erigit se in altũ, & prius amatas illecebras spernit. Cæcorum loca.] De duobus cæcis legimus apud Matthæum capite nono. Verũ hos duos non illuminauit prius quàm reuersus esset in domũ suam, hoc est Nazareth, Cæterũ Bartimeũ Timei filiũ sanauit in Hiericho, peruicto illius improbis clamoribus, ut refert Lu
cas capite decimooctauo, ubi palàm indicat hoc accidisse in uia, quæ ducit Hiericho: sed Matthæus capite uigesimo narrat de duobus cæcis: ad quem locum magis apparet respexisse Hieronymum.

32 Fundauit Asel in Abyram.] Ita Iosue capite sexto, imprecatus est, postquã hanc urbem euerterat. Maledictus uir coram domino, qui susciterit & ædificauerit ciuitatem Hiericho. In primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissimo liberorũ ponat portas eius. Hanc enim Iosue subuertit funditus. Et aceruũ præputiorũ.] Nam Hebræis Galgala sonat collẽ præputiorũ, uel collem circũcisionis. Hęc uocabatur secunda circũcisio facta per Iosue: iscuti refertur Iosue capite quin
to: eiq; loco nomen est inditũ Galgala, qui factum testaretur. Huc respexit Hieronymus, cum ait: secundæ circumcisionis mysterium, interpretans Euangeliũ, quæ circumcisio est non carnis, sed affectuum animi. Ostẽdebatur ætate Hieronymi locus desertus eorum, quæ illic fecit Iosue, uestigia retinens, miro cultu habitus ab illius partis incolis, hoc est Orientalibus. Et duodecim lapides.]
Duodecim lapides quos Iosue, præmonitus à deo, iussit ab electis è singulis tribubus uiris deporta-
33 ri, è Iordane sublatos, legis Iosue capite quinto, in ipsa statim fronte. Et fontem quondam legis.]
Hoc primum miraculum fecit Helisæus, post arreptum in aera Heliam, atq; id temporis habitabat Hiericho. Quæ ciuitas quũ esset accõmoda incolis, sed aquas haberet steriles & insuaues, Helisæus sale immisso in fontem reddidit eas salubres ac fertiles, ut legis quarto Regum libro, capite secundo. Verum autem Helisæum, Christum interpretatur Hieronymus, qui amaram & inutilem Moysi legem, sua gratia condulcauit, & salutiferam reddidit. Feruentissimo æstu.] Subest tacita ἐναντίωσις, in nocte & æstu feruentissimo, iam nondum orto sole tamen illa feruebat, & ideo properabat ad flumen. Quomodo in medio.] Quemadmodum aquæ Iordanis inferiores in mare de-

fluxerint

fluxerint,superiores cõstiterint,montis instar tumescentes,alueo qui in medio erat sicco relicto,do- C
nec sacerdotes portantes arcam fœderis unà cum populo transirent, legis Iosue capite tertio.
Longum est,si uelim de Achor.] De Achor lapidato à filijs Israel, omnibus illius facultatibus 34
igni exustis,propterea quod suffuratus fuerat de rebus hostium,lege Iosue caput septimum. Achor autem interpretatur turbationem,quod Iosue dixerit ei qui peccarat: Quia turbasti nos,exturbet te dominus in die hac. Bethel domo dei.] Id enim sonat apud Hebræos Bethel. De Iacob legis Genesis capite trigesimooctauo: quomodo suppositio capiti lapide dormiens uiderit mysticã illam scalam. Connexuit autem huius lapidis allegoriam cum eius allegoria,de quo scribit Zacharias capite tertio. Quia ecce lapis quem dedi corã Iesu, super lapidem unum septem oculi sunt. Sepulchra quoq;.] De Iosue sepulto in monte Ephraim,deq; Eleazaro filio Aaron, & illic sepulto, legis Iosue capite ultimo. Porrò mons Ephraim uergit ad deserta,in quo ciuitas est Thamnasara,siue Thamna: in hac Hieronymus indicat suis quoq; temporibus magnum sepulchrum ostendi solere. Porrò mon tis nomen est Gaa. In Gabaa.] Gabaath est in tribu Beniamin,urbs Phinees. Quod distribu 35
tor possessionum,&c.] Nam Iosue in sua possessione legitur fuisse sepultus. Ea sita est in monte Ephraim. Vnde mirata est Paula,quid sibi uoluerit Iosue, quod mõtuosa & aspera sibi sumpserit, cum ipsi in manu esset,campestria quæ fertiliora sunt deligere: siue quod id esset singularis continentiæ. Neq; enim huius temporis principes meliora tantum sumerent: sed si possent, omnia uendicarent. Siue quod subest mysterium, uirtutem non in mollibus, sed in duris & arduis rebus esse sitam.
Altare dirutum.] Quoniam Beniamitæ sacrificantes ex insidijs adoriebantur. Et raptum Sa binarum.] Romani per speciem ludorum solennium,Sabinorum mulieres rapuerunt, ne noua ciui tas inopia mulierum periret: ut refert T. Liuius libro primo. Itidem & Beniamitæ, ne periret tribus, quæ propter constuprationem unius mulieris penè deleta fuit,rapuerunt puellas aliarum tribuum, solennes choros ducentes in Silo. Historiam legis Iudicum capite ultimo. Præcurrit.] Vel quia 36
tempore prior,uel quia uiolentior. Certe similis utriusq; causa, & simili occasione utriq; sunt usi.
Transiuit Sichem.] Ea fuit ciuitas Iacob,sic uocata à filio Emor regis sui. Est autem in Samaria, non procul à sepulchro Ioseph: iuxta hanc dominus Iesus colloquutus est cum muliercula Samaritana. Quo quidẽ in loco postea ecclesia extructa est,ex latere montis Garizim. Eam suis adhuc tem poribus extitisse testatur alibi diuus Hieronymus. De Neapoli meminit Plinius & Ptolemæus. Cæterum in locis Hebraicis, Hieronymus hanc urbem Sichar uocat, nisi corruptus est codex.
Errore Dosithei.] Is hæreticus fuit Iudaizans. Sebasten,id est Samariam.] Samaria, regalis erat ciuitas Israel, in uertice Somer montis sita, media inter Galilæam & Iudæam. Vnde quondam D
omnis illa regio Samaria fuit dicta. Ciuitas ipsa ab Herode Antipatri filio, Græco uocabulo σεβαστὴ dicta est, quod Latine sonat Augusta. Nam Latini uocant augustum, quod maiestatem quandam præ se ferat: id quod Græci uocant sebaston, à uerbo σέβομαι, quod est ueneror & adoro. Abdias 37
propheta.] Extat historia libro Regum tertio, capite decimooctauo. Nutriculam domini.] Vn de dictus est Nazareus, & olim Christiani probro Nazarei uocabantur. Nazareth autem est uicus in Galilæa iuxta montem Thabor. Chanam & Caphernaum.] Nam in Chana Galilææ mutauit aquam in uinum. Et in Capharnaum demigrauit relicta Nazareth, postea quàm tentatus fuit à diabolo, atq; illic auspicatus prædicationem regni dei, & in eadem ciuitate sanauit filium Centurionis paralyticum. Porrò Chana oppidum fuit in tribu Assur, Galilææ gentium. Capharnaum oppidum est haud procul à stagno Genezaret in Galilæa gentium, situm in finibus Zabulon & Neptalim, ut in locis Hebraicis indicat Hieronymus. Lacũ Tyberiadis.] Iordanis qui ex Panade fonte ori- 38
tur iuxta montem Antilibanum, ubi prima conuallium obtigit occasio in lacum se fundit, longum sedecim milia passuum, latum sex milia: Genesareth, siue Genesaram uocant. Amœnis oppidis circumseptus est. Rursum in alueo suo aliquandiu progressus, lacum Tyberiadis facit. Etiam si Plinius libro quinto, capite decimoquinto, uidetur ex utroq; unum facere lacum. Nouissime decurrit in lacum Asphaltiten, quem eundem (ut dixi) mare mortuum uocant. Scandebat montẽ Thabor.] Non temere addidit, scãdebat. Est enim mons mira rotũditate sublimis (sicut alibi diximus) in medio Galilææ, dirimens tribus Isachar & Neptalim. Eundem uocant Itabyrium. Campos latissimos Galilææ.] Est enim mons Thabor, ut dictum est, in medio Galilææ. Et ab hoc monte descendit exercitus Barach pugnaturus aduersus hostes. Historiam legis Iudicum capite quarto.
Torrens Cison.] Est iuxta montem Thabor. Hoc loco dimicatum est cum Sisara, ut testatur in locis Hebraicis. Est & ciuitas Cison in tribu Isachar separata Leuitis. Et oppidum iuxta Naim.] Iuxta, hoc loco aduerbium est. Naim autem distat à Thabor monte, secundo miliario contra meridiem iuxta Endor. De filio uiduæ in uitam reuocato, legis Lucæ capite septimo. Transibo ad Aegyptum.] Nam omisso itinere reflectit ad occidentem meridionalem. Et in Socoth.] Hic 39
fuit prima mansio filiorum Israel exeuntium ex Aegypto: etiam si Hieronymus in explicandis mansionibus ad Fabiolam, hanc secundam facit. Apud fontem Sampson.] Ostendebatur (ut apparet) locus dictus fons Sampson, ob fontem quem illi sitienti deus elicuit è dente maxillæ asini. Vnde dictus est locus, fons inuocantis de maxilla: ut legis Iudicum capite decimoquinto. Vt refocillatus uideam.] Alluſit ad hoc quod scriptum de Sampsone: Quibus hauſtis refocillauit spiritum

A tum,& uires recepit. Morasthim.] Hic est uiculus Palæstinæ, haud procul ab Eleutheropoli situs, patria Micheæ prophetæ: unde & Morasthites cognominatur. Eodem in loco monstrabatur illius sepulchrum. Et ex latere derelinquam.] Has regiones ut impias non inuisit, sed ad leuam re linquit. Chorreos.] Horũ fit mentio in sacris literis. Ietheos.] A Ietheth, quæ est regio prin
40 cipum Edom, in Gabalene, hoc est Idumæa. Idumæam.] Huic postea cõmutatũ est nomen Gabalene, regio quondam Esau, à quo uocabulum inditũ Idumæa, quod ille Edom uocatus sit. Plinius item Idumæã partem facit maritimæ Syriæ. Lachis.] Vna est è ciuitatibus, quas cepit Iesus, regè eius interfecto. Et per arenas mollissimas.] Huiusmodi Lucanus describit in Libya. Ad Aegypti fluuium Sior.] Opinor hunc esse, quem alij Nilũ uocant. Nec desunt qui putent, Sior esse fluuium è Nilo deriuatum. Gessen.] Hic habitauit Iacob cum liberis. Et campos Thaneos.] De quibus legis Psalmo septuagesimoseptimo. Hic Moyses & Aaron ediderũt sua prodigia. Et hic habitarunt Hebræi, qui metu Babyloniorũ fugerãt cum Hieremia. Versa est in Alexandriam.] Alexandria, ciuitas est Aegypti, inter Africam, Aegyptum, & mare, quasi clauſtrũ posita: in qua corpus diui Marci euangelistæ conditum, sua ætate à fidelibus honorari solere, testatur diuus Hieronymus. Versam dixit, ob nomen cõmutatum ab Alexandro Magno, qui eam auo condidit, aut instaurauit: cuius meminit Plinius libro quinto. Et oppidum Nitriam.] Adsit ad nitrum, quod olim adhibebant in eluendis uestium maculis, ob acrimoniam: cuius uice nunc utuntur cinere ac lixiuio, siue sapone. Apparet autem hoc oppidum tum nuper conuersum fuisse ad religionem Christi.
41 Isidoro confessore.] Is episcopus fuit Pelusiotarum, uir eruditus, qui libris Epistolaribus interpretatus est sacram scripturam, ut testis est Suidas. Macarios, Arsetas.] Nomina fuere illustrium apud Aegyptios monachorum. Sed festinitatis gratia numerum singularem mutauimus in pluralem.
De Pelusio magnam.] Pelusium est unum ex ostijs Nili, proximum ludææ. Apparet terrestri iter nere peruenisse usq; ad Alexandriam & Nitriam. Inde ob intolerabilem regionis æstum, ab ostio Peluſiaco renauigasse in ludæam. Cæterum pro magna, quidam codices habebant, maganam: quidam Maiomam, nonnulli Naamam. Maioma portus erat Gazæ, cui post uersum nomen Constantia, ac deinde dicta Gaza maritima, quemadmodum alibi latius explicuimus. Geminomen item per.&c.] Genuini dentes sunt, qui sub gena, qui & canini dicuntur. Vnde qui mordaces ob
42 loquuntur, genuino dicuntur rodere. Persius: In genuinũ fregit in illis. Cornicem Aesopi.] Sen tentia Aesopi, apud quem cornicula superbiens alienis auium plumis se uestierat. Cumq; primo esset omnibus ridiculo ob insolitam colorum uarietatem, demum illam quibusq; reuellentibus plumam, nudata risui fuit. Versuram quoq; sæpe.] Quidam hanc contemnendi codices, pro uersuram, habebant usuram, sed mendose, Nam uersuram Latini uocant, cum æs alienum ære alieno dissoluitur. Ita Paula cum deesset pecunia, mutuo sumebat ad usuram. Eam ad diem præscriptũ, cum rursus non esset quo resolueret, denuo sumebat mutuum ab alio, quo superius æs alienum redderet, creditore tantum mutato, manente nihilominus obligatione. Exempla sunt apud Terentium, Donatũ interpretem, & Senecam. Buccinatoribus suis.] Miram & gratiam & emphasim addidit metaphora. Nam buccinatores sunt, qui canunt buccina. Et buccina admonetur populus ut audiat præconium,
43 aut edictum publicum. Vnde ambitiosos laudatores, buccinatores uocat. Feriuntq; summos.] Versus est ex Odis Horatianis, quem Hieronymus eò detorsit, ut significet, egregiam uirtutem obnoxiam esse inuidiæ. In eundem sensum T. Liuius: Liuor, inquit, uelut ignis alta petit. Quanquam Horatius in aliam sententiam dixit, nempe magnam fortunam expositam esse tristibus casibus.
Adad Idumæum.] Hic Adad puer fugerat in Aegyptũ, interfectis à Dauid omnibus masculini generis Idumæis. Inde mortuo Dauid, iam grandior factus, & adiutus opibus Pharaonis, negocium exhibuit Solomoni, ut legis libro Regum tertio capite undecimo. Videtur autem significare Ruffinum. Allophylis.] Hoc est, alienigenis. De Iacob, quomodo ob inuidiam fratris Esau fugerit in Mesopotamiam, legis Gen. cap. xxviij. De Dauid, quomodo à Saul inuidente suæ gloriæ, profugerit ad Achis Philistæum, legis Reg. primi libri cap. xxvij. Patiens enim uir.] Sic habet Solomon in Prouer. cap. xiiij. Qui patiens est, multa gubernatur sapientia: qui autem impatiens est, exaltat stul
44 titiam suam. Toxotij sui.] Hic erat filius Paulæ natu minimus. Et matris dolorem.] Nonnulla exemplaria habebãt, matricis dolorem: utraq; lectio tolerabilis, nisi quod argutior est matris: ut intelligas affectum maternum, quoniam de filiarum obitu paulo antè meminit. Conueni hominem.] Error quem coarguit, partim sapit Origenem, uel potius Platonem, & uidetur Ruffinum subnotare tacito nomine. Christi flammeo.] Flammeum est, quo fœminæ tegunt capita.
Præsens utriusq; nostri intentatur naufragium.] Ita constanter habebant exemplaria: neq; cuiquam obscurum est, quin hic locus sit deprauatus. Arbitror ita legendum: Præsens utriq; nostrum intentatur naufragium, ut intelligas Eustochium & Hieronymum pariter Paulæ obitu fuisse periclitatos, cum illa uiua fuissent felices. Iusto & impio, bono & malo.] Ita scribit Ecclesiastes capite nono: eo quod uniuersa æque ueniant, iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti uictimas & sacrificia contemnenti. Sicut bonus, sic & peccator: ut periurus,
45 ita qui uerum deierat. Veram Noemi.] נעמי Noemi Hebraice sonat pulchram uel consolatam: id trahit ad Paulam. Porrò locus est Ruth capite primo. Hunc tibi librũ.] Ad Eustochium filiam

filiam loquitẽ, non ad Paulam. Ad duas lucubratiunculas dict.] Dictamus, cum ipsi nõ scribimus, C
sed notario scribendũ pronunciamus, hoc est lingua tantũ utimur nostra, manu aliena. Et mirum est
senem, ut apparet pene decrepitũ, tantũ potuisse duabus dictatiunculis, presertim luctu occupatum.
Non enim aliquid subinane suspicari libet in uiro tã sancto. Exegi monum.] Exegi, pro perfeci
dixit: monumentũ uocat hunc librum, quem de illius scripsit uirtutibus. Retulit autem carmen ex
Odis Horatianis: Exegi monumentũ ære perennius, Regaliq; situ pyramidum altius. Quod non im
ber edax, non aquilo impotens Possit diruere, aut innumerabilis Annorũ series, aut fuga temporũ.
Aere peren.] Nam antiquitus ponebantur æreæ statuæ, aut tituli in æs incidebantur ad propa-
gandam in posteros defuncti memoriam. Verum huiusmodi monumenta, si tempestatis aut homi-
num iniuria non demolitur, certe tempus ipsum omnia consumens, abolet. Ingenij monumenta so-
la perpetua sunt, & in omne durant æuũ. Agamẽnonis inclyta.] Maternũ genus duxerat â Sci- 46
pionibus & Gracchis, paternũ ab Agamemnone. Diuitias sob.] Post hoc carmẽ quidã codices
additũ habebant hunc uersum: His fruitura locis, felix ubi dona Magorum. Mihi uiderur superesse.

ANTIDOTVS.

[redacted] D

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Hic Lucinius natione Beticus, destinarat adire Bethlehem, & opibus suis iuuerat Hieronymi gregem: sanctum illius propositum collaudat, hortans ut pergat quò cœpit, ad perfectam uirtutem. Respondet ad quædam, de quibus scripserat Lucinius.

HIERONYMVS AD LVCINIVM.

NEC opinanti mihi, subito literæ tuæ redditæ sunt, quæ quanto insperatæ, tanto gaudiorũ plenæ, quiescentẽ animã suscitarunt, ut statim amore complecterer, quẽ oculis ignorabã, & illud mecũ tacitus musitarẽ: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & uolabo & requiescam, ut inueniat quem diligit anima mea. Vere nunc in te sermo dominicus cõpletus est: Multi ab Oriente & Occidente ue- 1
nient, & recumbent in sinu Abrahæ. Cornelius centurio cohortis Italicæ, iam tunc Lucinij mei præfigurabat fidẽ. Apostolus Paulus scribẽs ad Romanos: Cum, inquit, in Hispaniã proficisci cœpero, spero quod præteriens uideã uos, & à uobis deducar illuc: tantis fluctibus approbauit, quid de illa prouincia quæreret. In breui tempore ab Hierosolymis usq; ad Illyricũ Euãgelij iaciẽs fundamẽta, Romã uinctus ingredit, ut uinctos superstitionis erroribus liberos faciat. Manet in hospitio conducto per bienniũ, ut nobis utriusq; instrumẽti æternã reddat domum. Piscator hominum, misso rete apostolico, te quoq; quasi pulcherrimũ Auratã inter innumera piscium genera traxit ad littus. Reliquisti amaros fluctus, salsos gurgites, fissuras montiũ, & Leuiathan regnantẽ in aquis, cum Iesu deserta expetẽs cõtempsisti, ut possis illud propheticũ canere: In terra deserta, & in inuio, & inaquoso, sic in sancto apparui tibi. Et iterũ: Ecce elongaui fugiẽs, & mãsi in solitudine. Expectabã eũ q saluũ me fecit à pusillanimitate spiritus & tẽpestate. Obsecro te & moneo parẽtis affectu, ut q Sodomã reliquisti, ad mõtana festinãs, post tergũ ne respicias, ne aratri stiuã, ne fimbriam saluatoris, ne cincinnos eius, noctis rore madefactos, quos semel tenere cœpisti, aliquãdo dimittas: ne de tecto uirtutũ pristina quæsturus uestimenta

A stimenta descendas; ne de agro reuertaris domũ, ne campestria cum Lot & amœna hor
torum diligas, quæ non irrigantur de cœlo ut terra sancta, sed de turbido flumine Ior-
2 danis, postquã dulces aquas maris mortui cõmixtione mutauit. Cœpisse multorũ est, ad
culmen peruenisse paucorũ. Qui in stadio currunt, omnes quidem currũt, sed unus ac-
cipit brauiũ. At contra de nobis dicitur: Sic currite, ut apprehendatis. Non est inuidus
Agonotheta noster, nec alterius palma alteri parat ignominiã. Omnes athletas suos de-
siderat coronari. Gaudet anima mea, & magnitudine lætitiæ rem mœroris patior. Ruth
in lachrymas uerba prorumpunt. Zachæus publicanus ad unius horæ conuersionẽ, ho
spitem habere meruit saluatorẽ. Martha & Maria, conuiuio præparato dominũ susce pe
re. Meretrix lauat fletibus pedes, & unguentis bonorũ operũ dominici corporis dedi-
cat sepulturam. Simon leprosus inuitat magistrũ cum discipulis, & non contemnitur.
Abrahæ dicit: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & ua-
de in terrã quam monstrauero tibi. Relinquit Chaldæã, relinquit Mesopotamiã: quærit
quod nescit, ne perdat quod inuenerat. Nõ enim arbitratus est simul se habere posse &
patriã & dominũ, sed iam tunc illud prophetæ Dauid opere cõplebat: Aduena ego sum
apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei: Hebræus, id est περάτης atq; transitor,
dum non est præsenti uirtute contentus, sed præteritorũ obliuiscens, in futurũ se exten-
dit, & scit illud: Ibunt de uirtute in uirtutẽ: mysticũ sortitus est nomen, & uiam tibi ape-
ruit, quomodo non quæras ea quæ tua sunt, sed quæ aliena: & illos putes parentes, fra-
tres, affines atq; cognatos, qui tibi in Christo copulati sunt. Mater, inquit, mea & fratres
mei sunt hi, qui faciunt uoluntatẽ patris mei. Habes tecũ prius in carne, nunc in spiritu
sociã: de cõiuge germanã, de fœmina uirũ, de subiecta parẽ, quæ sub eodẽ iugo ad cœle
stia simul regna festinat. Cauta rei familiaris dispensatio, & ad calculos rediens, non cito
deponit. Ioseph cum tunica Aegyptiã effugere non potuit. Adolescens ille, qui opertus
sindone sequebat Iesum, quia tentus fuerat à ministris, terrenũ abijciens operimentum,
B nudus euasit. Helias igneo curru raptus ad cœlũ, meloten reliquit in terris. Helisæus bo
ues & iuga prioris operis uertit in uota. Loquit sapiẽtissimus uir: Qui tãgit picẽ, inquina
3 bitur ab ea. Quandiu uersamur in rebus seculi, & anima nostra possessionũ ac redituum
procuratione deuincta est, de deo libere cogitare non possumus. Quæ enim participa-
tio iustitiæ cũ iniquitate, aut quæ societas lucis ad tenebras? Qui cõsensus Christi ad Be-
lial? Quæ pars fideli cũ infideli? Non potestis, inquit dns, deo seruire & mammonę. Au-
rũ deponere incipientiũ est, non perfectorũ. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthe
nes. Seipsum offerre deo, proprie Christianorũ est & apostolorũ, qui duo cũ uidua pau
pertatis suæ in Gazophylaciũ æra mittẽtes, totũ cẽsum quẽ habuerunt, domino tradide
runt, & merẽtur audire: Sedebitis super duodecim solia, iudicantes duodecim tribus Is-
rael. Hæc & ipse intelligis quo animo replicẽ, & quod sub alijs uerbis te ad sanctorũ lo-
corũ inuitẽ habitaculũ. Abundantia tua multorũ inopiã sustẽtauit, ut & horũ diuitiæ in
tuam indigẽtiã redundarẽt. Fecisti tibi amicos de iniquo mammona, qui te reciperẽt in
æterna tabernacula. Laudanda res, & apostolicorũ tẽporũ uirtutibus coæquanda, quan
do uenditis possessionibus suis, credẽtes afferebãt pecunias, atq; fundebant ante pedes
apostolorũ, ostẽdentes auaritiã esse calcandã. Sed dns magis quærit animas credẽtium,
quàm opes. Legimus: Redẽptio animæ uiri, propriæ diuitiæ. Possumus quidem diuitias
proprias intelligere, quæ non de alieno, non de rapinis sunt, iuxta illud: Honora deũ de
tuis iustis laboribus, sed melior est intelligẽtia, ut diuitias proprias cognoscamus thesau
ros abscõditos, quos nec fur possit suffodere, nec latro uiolẽtus eripere. Opuscula mea,
quæ non sui merito, sed tua bonitate desiderare te dicis, ad describendũ hominibus tuis
dedi, & descripta uidi in chartaceis codicibus: ac frequẽter monui, ut cõferrent diligen-
tius, & emendarent. Ego enim tanta uolumina præ frequentia cõmeantiũ, & peregri-
norum turbis relegere non potui: & ut ipsi probauere præsentes, longo tentus incõmo
do, uix diebus quadragesimæ, quibus ipsi proficiscebant, respirare cœpi. Vnde si para-

grammata reppereris, uel minus aliqua descripta sunt, quæ sensum legentis impediant: C
non mihi debes imputare, sed tuis, & imperitæ notariorũ librariorũq; incuriæ, qui scribunt non quod inueniunt, sed quod intelligunt: & dum alienos errores emẽdare nituntur, ostendunt suos. Porrò Iosephi libros, & sanctorũ Papię et Polycarpi uolumina, falsus ad te rumor pertulit à me esse translata, quia nec ocij mei, nec uiriũ est, tantas res eadem in alteram linguã exprimere uenustate. Origenis & sancti Didymi pauca transtulimus, uolentes nostris ex parte ostẽdere, quid Græca doctrina retineret. Canonẽ Hebraicæ ueritatis, excepto octateucho, quẽ nũc in manibus habeo, pueris tuis & notarijs dedi describendũ. Septuaginta interpretũ æditionẽ, & te habere non dubito, & ante annos plurimos diligẽtissime emendatã, studiosis tradidi, nouũ Græcæ reddidi autoritati. Vt enim ueterũ librorũ fides de Hebræis uoluminibus examinanda est, ita nouorũ Græci sermonis normã desiderat. De sabbato quod quæris, utrũ ieiunandũ sit, & de eucharistia, an accipienda quotidie, quod Romanæ ecclesiæ & Hispaniæ obseruare perhibentur, scripsit quidẽ & Hippolytus uir disertissimus, & carptim diuersi scriptores è uarijs autoribus edidere. Sed ego illud te breuiter admonendum puto, traditiones ecclesiasticas (præsertim quæ fidei non officiant) ita obseruandas, ut à maioribus traditæ sunt. Nec aliorũ cõsuetudinẽ, aliorũ contrario more subuerti. Atq; utinã omni tempore ieiunare possimus, quod in Actis apostolorũ diebus Pentecostes & die dominico, apostolum Paulũ, & cum eo credentes fecisse legimus. Nec tamẽ Manichææ hæreseos accusandi sunt, cum carnalis cibus præferri non debuerit spirituali. Eucharistiã quoq; absq; cõdemnatione nostri, & pungente conscientia, semper accipere, & psalmistã audire, dicentem: Gustate & uidete, quoniã suauis est dñs, & cum eo canere: Eructauit cor meũ uerbum bonũ. Nec hoc dico, quod dominicis diebus ieiunandum putem, & cõtextas sexaginta diebus ferias auferam: sed unaquæq; prouincia abundet in sensu suo, & præcepta maiorũ, leges apostolicas arbitretur. Duo palliola, & amphimalũ de tuis usibus uel uten D
da, uel sanctis danda suscepi. Ego insignia paupertatis, & quotidianæ symbolia pœnitentiæ, tibi & sorori tuæ misi: quatuor ciliciola apta proposito, & usibus uestris, & codicẽ, hoc est uisiones Esaiæ ualde obscurissimas, quas nuper historica explanatione disserui, ut quotiescũq; mea opuscula uideris, toties amici dulcissimi recordatus, nauigationem quam parumper distuleras, pares. Et quia non est in homine uia eius, & à domino gressus hominis diriguntur: si fortè (quod procul absit) aliquid fuerit impedimenti, quæso ut quos charitas iungit, terrarũ longitudo non separet: & absentẽ Lucinium nostrum, semper præsentem literarum uicissitudine sentiamus.

SCHOLIA.

Multi ab oriente & occidente.] Siue quod uere cõuersus esset ad Christũ, rebus omnibus con 1
remptis, siue quod undiq; Bethlehem concurreretur è longinquis regionibus. Pulcherrimum auratam.] Aurata, pisces est, à colore dictus, qui nomen suum hodieq; apud uulgus Italicum obtinet. Leuiathan regnantem] Ita describitur apud Iob: Nunquid extrahã Leuiathan hamo?

Ad montana festinans.] Respexit ad historiã Lot, qui iussus est ad montana fugere, Sodoma ardente. Ne aratri stiuam.] Varijs allusionibus infarsit hunc locum. Primum allusit ad id quod est in Euangelio, qui missã ad aratrũ manu retrospexerit, non esse idoneũ regno dei. Deinde ad mulierem, quæ tacta fimbria Iesu, sanata est à fluxu sanguinis. Item alludit ad illud quod est in Canticis: Caput meũ plenũ est rore, & cincinni mei guttis noctiũ. Rursus ad illud Euangelicũ, quod in die illa uetat, ne de tecto descendat, ut tunicã recipiat, qui nudus fugere cœperit. Rursum de Lot & Abraham qui diuisi sunt. Abrahã elegit montana, Lot campestria. Postq; dulces aquas.] Plinius lib. 5. ca- 2
pite 15. prodidit Iordanẽ amœnũ, salubribus esse aquis, donec post longos flexus ueluti inuitus Asphaltitę lacui miscetur. Ibi perdit laudatas aquas pestilentibus mixtas. Diximus eum lacũ, mortuum mare dici. Significat autem uere Christianum, ab uniuersis huius mũdi curis liberum esse oportere.

Non est inuidus agonotheta.] Agonotheta Græcis est, qui certamini præsidet, propositis præmijs, ἀγών, certamen: τίθημι, pono. Rem doloris patior.] Sic & apud Terentium Demea lachrymat præ gaudio. Ruth in lachrymas.] Est Ruth capite primo. Fleuit enim nurus Noemi, non dolore, sed amore. Simulq; profectæ sunt in Bethlehem. Vnde tacite significat diuus Hieronymus optare se consortium Lucinij. Sed suspicor hunc locum esse deprauatum: legendum autem,

Ruth

A Ruth pro uerbis lachrymæ prorumpunt. Quanquam & altera lectio tolerabilis. Hebræus, id est περάτης.] περᾶν Græce, est transire, siue superare, aut transmittere. Idem Hebræis sonat Hebræus.

Meloten reliquit in terris.] μηλότην, pellis est ouilla, siue exuuium uelleris ouilli. μῆλον enim,
3 ouem significat. Ac redituum.] A redeundo dicuntur, non à reddendo. Ouidius: Turpe thori reditu census augere paternos. Quod autem fructus ex re quapiam colligitur, id ex ea redire dicitur. Crates Thebanus.] Hic aurum abiecit in mare, de quo dictum est aliàs. Antisthenes Cynicus fuit, strennuus contemptor omnium rerum. Si paragrammata.] παραγράμματα dicere possis literas perperam positas: γράμμα litera, & præpositio παρὰ, in malam ferè partem significat.

Et sancti Didymi.] In huius catalogo testatur se uertisse librum De spiritu sancto. Excepto octateucho.] Octo Græce, octo, & τεῦχος uolumen. Ita distinguitur à pentateucho, quinq; complectente uolumina Moysi, cum hæc pars octo complectatur. Amphimalum.] Tunica est gausapina, utrinq; uillos habens. Quotidianæ symbolia pœnitentiæ.] σύμβολον aliquando significat signum, inde diminutiuum symbolium.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Theodoram Hispanã uiduã cõsolatur de morte Lucinij Betici mariti, sed quẽ fratris habuerit loco.

HIERONYMVS AD THEODORAM

Epitaphium Lucinij Betici.

IVGVBRI nuncio consternatus super sancti & uenerabilis mihi dormitione Lucinij, uix breuẽ epistolã dictare potui. Nõ quod eius uicẽ doleã, quẽ scio ad meliora transisse, dicente Moyse: Transiens uidebo uisionẽ hanc magnã: sed quod torquear desiderio, non meruisse me eius uiri uidere faciẽ, quẽ in breui tempore huc uenturũ esse credebam. Verũ est illud super necessitate mortis prophetale uaticinium, quod fratres diuidat, & charissima inter se nomina crudelis & dura dissociet. Sed habemus consolationẽ, quia domini uoce iugulatur, per quem ad eam dicitur: Ero mors tua ô mors, ero morsus tuus inferne. Et in cõsequẽtibus: Adducet urentem uentũ dñs de deserto descendentẽ, qui siccabit omnes uenas eius, & desolabit fontẽ illius. Exiuit enim uirga de radice Iesse, & flos de uirginali frutice pullulauit. Qui loquit
B in Cantico canticorũ: Ego flos campi, & lilium cõuallium. Flos noster mortis interitus, ideoq; & mortuus est, ut mors illius morte moreret. Quod autẽ de deserto dicitur adducendus, uirginalis uterus demonstrat, qui absq; coitu & semine uiri, deũ nobis fudit infantem: qui calore spiritus sancti exiccaret fontes libidinũ, & caneret in psalmo: In terra deserta & inuia & inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Aduersum ergo mortis duritiã & crudelissimã necessitatẽ hoc solatio erigimur, quod breui uisuri sumus eos, quos dolemus absentes. Neq; enim mors, sed dormitio & somnus appellat. Vnde & beatus Apostolus uetat de dormientibus cõtristari: ut quos dormire nouimus, suscitari posse credamus: & post digestũ soporẽ uigilare cum sanctis, & cum angelis dicere: Gloria in excelsis deo, & super terrã pax hominibus bonæ uoluntatis. In cœlo, ubi non est peccatũ, gloria est, & perpetua laus, & indefessa præconia. In terra autẽ, ubi seditio, bella atq; discordiæ, pax imprecanda est: & pax non in omnibus, sed in his, qui bonæ uoluntatis sunt, & salutationẽ audiunt apostolicã: Gratia uobis & pax à deo patre, & dño nostro Iesu Christo multiplicet, ut in pace sit locus eius, & habitatio eius in Sion, id est in specula, sublimitate dogmatũ atq; uirtutũ, in anima credentis: cuius quotidie angelus uidet faciẽ dei, & reuelato uultu gloriã dei cõtemplat. Vnde obsecro te, & currentẽ ut aiunt, impello, ut Luciniũ tuũ desideres quidẽ ut fratrẽ, sed gaudeas regnare cum Christo, quia raptus est, ne malicia immutaret mentẽ eius. Placita enim erat deo anima illius, & in breui spatio tẽpora multa cõpleuit. Nos dolendi magis, qui quotidie stamus in prælio peccatorũ, uitijs sordidamur, accipimus uulnera, & de ocioso uerbo reddituri sumus rationẽ. Ille iam securus & uictor te aspicit de excelso & fauet laborãti, & iuxta se locũ præparat, eodẽ amore & eadẽ charitate, qua oblitus officij cõiugalis, in terra quoq; sororẽ te habere cœperat, imò tu illũ fratrẽ, qa casta cõiunctio, sexũ nõ habet nuptialẽ. Et si adhuc in car-
1 ne positi & renati in Christo, nõ sumus Græcus & barbarus, seruus & liber, masculus & fœmina, sed omnes in eo unũ sumus: quãto magis cum corruptiuũ hoc induerit incor-

ruptionē, & mortale hoc induerit immortalitatē, non nubent, neq; nubentur, sed erunt c
sicut angeli in cœlis? Quando dicit, non nubent, neq; nubentur, sed erūt sicut angeli in
cœlis: non natura & substantia corporū tollitur, sed gloriæ magnitudo monstrat. Neq;
enim scriptū est, erunt angeli, sed sicut angeli. Vbi similitudo promittit, ueritas denega-
tur. Erunt, inquit, sicut angeli, id est similes angelorū: ergo homines esse non desinent.
Inclyti quidē & angelico splendore decorati, sed tamē homines, ut apostolus apostolus
sit, & Maria Maria: & cōfundatur hæresis, quæ ideo incerta & magna promittit, ut quæ
certa & moderata sunt, auferat. Et quia hęreseos semel fecimus mentionē, qua Lucinius
noster digne eloquentiæ tuba prædicari potest, qui spurcissima per Hispanias Basilidis
hæresi sæuiente, & instar pestis & morbi, totas intra Pyrenæū & Oceanū uastante pro-
uincias, fidei ecclesiasticæ tenuit puritatē, nequaq̄ suscipiens, Armagil, Barbelon, Abra-
xas, Balsamū, & ridiculū Leusiborā, cæteraq; magis portenta q̄ nomina, quæ ad imperi-
torū & mulierclarū animos concitandos, quasi de Hebraicis fontibus hauriunt, barba 2
ro simplices quosq; terrentes sono, ut quod non intelligūt, plus mirentē. Refert Irenęus,
uir apostolicorū temporū, & Papiæ auditoris euangelistæ Ioannis discipulus, episcopus
ecclesiæ Lugdunensis, quod Marcus quidam de Basilidis gnostici stirpe descēdens, pri
mum ad Gallias uenerit, & eas partes per quas Rhodanus & Garumna fluūt, sua doctri-
na maculauerit: maximeq; nobiles fœminas, quædā in occulto mysteria repromittens,
hoc errore seduxerit, magicis artibus & secreta corporū uoluptate, amorē sui cōcilians.
Inde Pyrenæū trāsiens, Hispanias occupārit, & hoc studio habuerit, ut diuitū domus, &
in ipsis fœminas maxime appeteret, quæ ducunt uarijs desiderijs, semper discentes, &
nunq̄ ad scientiā ueritatis peruenientes. Hoc ille scripsit ante annos circiter trecētos. Et
scripsit in his libris, quos aduersus omnes hæreses doctissimo & eloquentissimo sermo
ne cōposuit. Ex quo perpendat prudentia tua, qua Lucinius noster laude sit dignus, qui
clausit aurē, ne audiret iudiciū sanguinis, & omnē substantiā suā dispersit et dedit paupe
ribus, ut iustitia eius maneret in æternū. Nec patriæ suæ largitate cōtentus, misit Hiero- D
solymarū & Alexandrinæ ecclesiæ tantū auri, quanto multorū possit inopiæ subueniri.
Quod cum multi mirentur & prædicent, ego in illo magis laudabo feruorē & studium
scripturarū, quo ille desiderio opuscula nostra flagitauit, & missis sex notarijs (quia in
hac prouincia Latini sermonis scriptorūq; penuria est) describi sibi fecit, quæcunq; ab
adolescentia usq; in præsens tempus dictauimus? Non nos honorauit, qui paruuli & mi
nimi Christianorū omnium sumus, & ob conscientiā peccatorū, Bethlehemitici ruris
saxa incolimus: sed Christum, qui honoratur in seruis suis & apostolis repromittit, di-
cens: Qui uos recipiunt, me recipiunt. Et qui me recipiunt, recipiunt eum qui me misit.
Itaq; charissima filia, hanc epistolam amoris mei in illum habeto epitaphiū, & quicquid
posse me scieris in opere spirituali, audacter impera, ut sciāt secula pòst futura, eum qui
dicit in Esaia: Posuit me ut sagittam electam, in pharetra sua abscōdit me, duos uiros tan
tis maris atq; terrarū inter se spatijs separatos, suo acumine uulnerasse, ut cum mutuo in
carne se nesciant, amore spiritus copulentur. Subscriptio. Sanctam te corpore & spi-
ritu seruet ille Samarites, id est seruator et custos, de quo in Psalmo scribit: Non dormi-
tabit neq; dormiet qui custodit Israel: ut Hir, qui interpretat uigil, qui descendit ad Da-
niel, ad te quoq; ueniat, & possis dicere: Ego dormio, & cor meum uigilat.

SCHOLIA.

NOn sumus Græcus & barbarus.] Ita Paulus ad Galatas capite tertio: Quicunq; in Christo ba 1
ptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus, neq; Græcus: non est seruus, neq; liber: non
est masculus, neq; fœmina. Omnes enim uos unum estis in Christo Iesu. Quando dicit, non nu-
bent.] De hac hæresi disputat in Epitaphio Paulæ copiosius. Basilidis hæresi.] Basilides in cæ-
teris Simonianus, trecentos sexagintaquinq; fabricatus est cœlos, ut testatur diuus Augustinus in li
bro ad Quoduultdeum. Inde mysticum illud nomen suis discipulis cōmendabat ἄβραξας. Nam his
literis iuxta Græcam supputationem, hic numerus signatur. α & β, significāt unum & duo: ϛ & ϟ,
centū & unū: σ & ϟ, ducenta & unū: ξ quæ quinta est in hac dictione litera, significat sexaginta.

In summa

A In summa, redduntur trecenta sexagintaquinq;. Proinde mundum hunc & hominē negabat à deo
conditum, sed à trecentesimo sexagesimoquinto cœlo. Idem negabat, ipsum Christū à Iudæis fuisse
crucifixum, sed eius loco Simonem Cyrenensem, qui (iuxta Matthæum) coactus fuit baiulare cru-
cem domini. Diuus Hieronymus enarrans tertium Amos prophetæ caput, prodidit Basilidem hoc
portentoso uocabulo deum appellasse, quem gentiles alijs literis, sed eundem reddentibus nume-
rum, μύθραν appellent. Mythran autem illi solem appellant, qui hoc dierū numero cursum annuum
conficit. Meminit idem huius prodigiosi uocabuli Abraxas, enarrans primum Abdiæ caput. Cæ-
terum illud, Armagil, Barbelon, Balsamum, Leusibora, cōsimilis insaniæ sunt uocabula: in hoc con-
ficta, ut ἀεώνας, hoc est secula, significent, literarum notis: quæ ridicule cōmentus est Valentinus &
Marcion, triginta constituens ἀεώνας, tetradas, ogdoadas, & dodecadas, atq; huiusmodi præstigijs
uerborum, plebeculæ simplici & imperitæ conans imponere: quæ peregrina magis miratur, & quæ
minus intelligit, plus credit habere mysterij. Vnde qui ridiculas profitentur artes, magiā notoriam,
Græca quædam & Hebraica, nonnulla conficta uocabula inculcant nihil significantia. Meminit ho
rum uerborum Hieronymus, & in libro aduersus Vigilantium: item in Cōmentarijs in Esaiam.

2 Quasi de Hebraicis fontibus.] Non quod Hebraica sint, sed quo plus haberēt autoritatis, hinc
sumpta uideri uolebant, ex occultis illorum Thalmudicis aut Caballisticis libris: haberentq; non-
nihil tale, quale apud Hebræos nomen dei tetragrammaton. Irenæus, uir apostolicorū tempo-
rum.] Hic uolumen scripsit aduersus quinq; hæreses, ut testatur in Catalogo scriptorum Hieron-
mus, ubi mentionē facit & Papiæ. Basilidis gnostici.] Hoc cognominis sibi uindicabant, ob ar-
canam mysteriorum scientiam, sed rectius ijdem βορβορίται sunt dicti à cœno, ob turpitudinē quam
exercebant in suis mysterijs. Inde Pyrenæum.] Montes enim Pyrenæi Gallias dirimunt ab His-
panijs. Vt Hir, qui interpretatur uigil.] Habes Danielis capite quarto.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Fabiolam nobilem fœminā laudat, quod post lapsum ad Christū conuersa, sanctissimam uereq̄
Christianam egerit uitam, glorioſumq; meruerit uitæ finem. Scripsit ad hanc De uestibus Aaron, cu
ius Epistolæ initium est: Vsq; hodie, quam in suo reperies Tomo. Item alteram De mansionibus.

HIERONYMVS AD OCEANVM EPITAPHIVM FABIOLAE.

B PLVRES anni sunt, quod super dormitione Blesillæ, Paulā uenerabilē fœmi-
nam recenti adhuc uulnere, consolatus sum. Quartæ ætatis circulus uoluit,
ex quo ad Heliodorū episcopū Nepotiani scribens epitaphiū, quicquid ha-
bere potui uiriū in illo tunc dolore cōsumpsi. Ante hoc fermè bienniū, Pam
machio meo pro subita peregrinatione Paulinæ, breuē epistolā dedi, erubescens ad di-
sertissimū uirū plura loqui, & ei sua ingerere, ne non tam cōsolari amicū uiderer, q̄ stul
ta iactantia docere perfectū. Nunc mihi fili Oceane uolenti, & ultrò appetēti, debitū mu
1 nus imponis, quo pro nouitate uirtutū, ueterē materiā nouā faciā. In illis enim uel parē-
tis affectus, uel mœror auunculi, uel desideriū mariti temperandū fuit: & pro diuersita-
te personarū, diuersa de scripturis adhibēda medicamina. In prę sentiarū tradis mihi Fa-
biolā, laudē Christianorū, miraculū gentiliū, luctū pauperū, solatiū monachorū. Quic-
quid primū arripuero, sequentiū cōparatione uilescit. Ieiuniū prædicē? Sed præualescūt
eleemosynæ. Humilitatē laudē? Sed maior est fidei ardor. Dica appetitas sordes, & in cō
demnationē uestiū sericarū plebeiū cultū, & seruilia indumenta quæsita? Plus est animū
deposuisse q̄ cultū. Difficilius arrogantia, q̄ auro caremus & gemmis. His enim abiectis,
interdū glorioſis tumemus sordibus, & uendibilē paupertatē, populari aurę offerimus.
Cælata uirtus, & cōscientiæ fota secreto, deum solum iudicē respicit. Vnde nouis mihi
est efferenda præconijs, & ordine rhetorū prętermisſo, tota de cōfessionis ac pœniten-
tiæ incunabulis assumenda. Alius forsitan scholæ memor, Q. Maximū, Vnus qui nobis
cunctando restituit rem, & Fabiorū gentē proferret in mediū, diceret pugnas, describe-
ret prælia, & per tantæ nobilitatis gradus Fabiolā ueniſſe iactaret, ut quod in uirga non
poterat, in radicibus demonstraret. Ego diuersorij Bethlehemitici, & præsepis domini
amator, in quo uirgo puerpera deum fudit infantē, ancillā Christi, non de nobilitate ue-
teris historiæ, sed de ecclesiæ humilitate producā. Et quia statim in principio, quasi sco-
pulus quidam, & procella mihi obtrectatorū eius opponitur, quod secundū sortita ma
trimoniū, prius reliquerit, non laudabo cōuersam, nisi prius reā absoluero. Tanta prior
maritus uitia habuisse narratur, ut ne scortum quidem & uile mancipium ea sustinere

posset. Quæ si uoluero dicere, perdã uirtutẽ fœminæ, quæ maluit culpã subire diſsidij q̃ C
corporis ſui infamare partẽ, & maculas eius detegere. Hoc ſolũ proferã, quod uerecũdę matronæ & Chriſtianæ ſatis eſt. Præcepit dñs uxorem non debere dimitti, excepta cauſa fornicationis, & ſi dimiſſa fuerit, manere innuptã. Quicquid uiris iubeẽ, hoc cõſequenter redundat in fœminas. Neq; eñ adultera uxor dimittẽda eſt, & uir mœchus tenẽdus. Si qui meretrici iungit̃, unũ corpus facit: ergo & quę ſcortatori impuroq; ſociat̃, unum cum eo corpus efficit̃. Aliæ ſunt leges Cæſarũ, aliæ Chriſti, aliud Papinianus, aliud Paulus noſter præcipit. Apud illos uiris impudicitię frena laxant̃, & ſolo ſtupro atq; adulterio cõdemnato, paſsim per lupanaria & ancillulas libido permittit̃, quaſi culpã dignitas faciat, non uoluntas. Apud nos, quod non licet fœminis, æque non licet uiris, & eadem ſeruitus pari cõditione cenſeẽ. Dimiſit ergo, ut aiunt, uitioſum: dimiſit illius & illius criminis noxiũ: dimiſit, penè dixi quod clamante uicinia uxor ſola non prodidit. Sin aũt arguit̃, quare repudiato marito non innupta permanſerit: facile culpã fatebor, dum tamen referã neceſsitatẽ. Melius eſt, inquit Apoſtolus, nubere q̃ uri. Adoleſcẽtula erat, uiduitatem ſuã ſeruare non poterat. Videbat aliã legẽ in membris ſuis repugnantẽ legi mentis ſuæ, & ſe uinctã & captiuã ad coitũ trahi. Melius arbitrata eſt aperte cõfiteri imbecillitatem ſuã, et umbrã quãdã miſerabilis ſubire cõiugij, q̃ ſub gloria uniuirę opera exercere meretricũ. Idẽ Apoſtolus uult uiduas adoleſcẽtulas nubere, filios procreare, nullã dare occaſionẽ aduerſario maledicti gratia. Et protinus cur hoc uelit, exponit: Iam enim quę dam abierunt retro poſt Satanã. Igit̃ & Fabiola, quia perſuaſerat ſibi, & putabat à ſe uirũ iure dimiſſum: nec Euãgelij uigorẽ nouerat, in quo nubẽdi uniuerſa cautio uiuentibus uiris fœminis amputat̃: dum multa diaboli uitat uulnera, unum incauta uulnus accepit. Sed quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excuſare culpã, cuius pœnitentiam ipſa cõfeſſa eſt? Quis hoc crederet, ut poſt mortẽ ſecundi uiri in ſemet reuerſa, quo tempore ſolẽt uiduæ negligẽtes, iugo ſeruitutis excuſſo, agere ſe liberius, adire balneas, uolitare per plateas, uultus circũferre meretricis, ſaccũ indueret, ut errorẽ publice fateret̃: D
& tota urbe ſpectãte Romana, ante diẽ paſchæ in baſilica quondã Laterani, qui Cæſariano truncatus eſt gladio, ſtaret in ordine pœnitentiũ, epiſcopo, presbyteris, & omni populo collachrymãtibus: ſparſum crinẽ, ora lurida, & ſqualidas manus, ſordida colla ſub mitteret? Quæ peccata fletus iſte non purget? Quas inueteratas maculas hęc lamẽta non abluãt? Petrus trinã negationẽ trina cõfeſsione deleuit: Aaron ſacrilegiũ, & cõflatum ex 2
auro uituli caput, fraternæ correxere preces. Dauid ſancti & manſuetiſsimi uiri homicidiũ pariter & adulteriũ ſeptẽ dierũ emẽdabat fames. Iacebat in terra, uolutabat̃ in cinere, & oblitus regiæ poteſtatis, lumen quærebat in tenebris. Illũq; tantũ reſpiciẽs quẽ offenderat, lachrymabili uoce dicebat: Tibi ſoli peccaui, & malũ coram te feci. Et: Redde mihi lætitiã ſalutaris tui, & ſpiritu principali cõfirma me. Atq; ita factũ eſt, ut q̃ me prius docuerat uirtutib. ſuis, quõ ſtans non caderẽ, doceret p̃ pœnitẽtiã, quõ cadẽs reſurgerẽ. Quid tã impiũ legimus inter reges q̃ Achab, de quo ſcriptura dicit: Nõ fuit alius talis ut Achab, q̃ uenũdatus eſt, ut faceret malũ in cõſpectu dñi? Hic cũ propter ſanguinẽ Nabuthæ correptus fuiſſet ab Helia, & audiſſet irã dñi per prophetã: Occidiſti, & inſuper poſſediſti, & ecce ego inducã ſuper te malũ, & demetã poſteriora tua, & reliqua: ſcidit ueſtimenta ſua, & operuit cilicio carnẽ ſuã, ieiunabatq; in ſacco, & ambulabat demiſſo capite. Tunc factus eſt ſermo dei ad Heliã Thesbiten, dicẽs: Nónne uidiſti Achab humiliatum corã me? Quia ergo humiliatus eſt mea cauſa, non inducã malũ in diebus eius. O felix pœnitentia, quæ ad ſe dei trahit oculos, quę furentẽ ſententiã dei, cõfeſſo errore mutauit. Hoc idem & Manaſſen in Paralipomenon, & Niniuen feciſſe legimus in prophęta, publicanũ quoq; in Euangelio. E quibus primus non ſolum indulgentiã, ſed & regnum recipere meruit. Alter impendentẽ dei fregit iram. Tertius pectus uerberans pugnis, oculos non leuabat ad cœlũ. Et multo iuſtificatior receſsit publicanus humili cõfeſsione uitiorũ, q̃ phariſæus ſuperba iactatione uirtutũ. Non eſt loci huius ut pœnitẽtiam

prædicem

A prædicem, & quaſi contra Montanũ Nouatũq; ſcribens, dicã illam hoſtiã dño eſſe placabilem. Et, Sacrificiũ deo, ſpiritũ contribulatũ. Et, Malo pœnitentiã peccatoris, q̃ mortẽ. Et, Exurge, exurge Hieruſalem: & multa alia, quæ prophetarũ clangũt tubæ. Hoc unum loquar, quod & legentibus utile ſit, & præſenti cauſæ cõueniat. Non eſt confuſa dñm in terris, & ille eam nõ confundeẽ in cœlo. Aperuit cunctis uulnus ſuũ, & decolorẽ in corpore cicatricem flens Roma conſpexit. Diſſuta habuit latera, nudum caput, clauſum os. Non eſt ingreſſa eccleſiam domini, ſed extra caſtra cũ Maria ſorore Moyſi ſeparata con
3 ſedit: ut quam ſacerdos eiecerat, ipſe reuocaret. Deſcendit de ſolio deliciarũ ſuarũ, accepit molam, fecit farinã, & diſcalciatis pedibus tranſiuit fluenta lachrymarũ. Sedit ſuper carbones ignis. Hi ei fuere in adiutoriũ. Faciẽ per quam ſecundo uiro placuerat, uerberabat: oderat gẽmas, linteamina uidere nõ poterat, ornamenta fugiebat. Sic dolebat, quaſi adulteriũ cõmiſiſſet, & multis impendijs medicaminũ unũ uulnus ſanare cupiebat. Diu morati ſumus in pœnitentia, in qua uelut in uadoſis locis reſedimus, ut maior nobis & abſq; ullo impedimẽto ſe laudum eius campus aperiret. Recepta ſub oculis omnis eccleſiæ cõmunione, quid fecit? Scilicet in die bona malorũ nõ oblita eſt: & poſt naufragium rurſum tentare noluit pericula nauigãdi. Quin potius omnẽ cenſum quẽ habere poterat (erat aũt ampliſsimus, & reſpondens generi eius) dilapidauit, ac uendidit: & inde pecuniam cõgregatã uſibus pauperũ præparauit, & prima omniũ νοσοκομεῖον inſtituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, & conſumpta languoribus atq; inedia miſerorũ membra foueret. Deſcribam ego nunc diuerſas hominũ calamitates, truncas nares, effoſſos oculos, ſemiuſtos pedes, luridas manus, tumentes aluos, exile femur, crura turgentia, & de exeſis ac putridis carnibus uermiculos bullientes? Quoties morbo regio & pedore confectos humeris ſuis ipſa portauit? Quoties lauit purulentã uulnerũ ſaniẽ, quam alius aſpicere nõ ualebat? Præbebat cibos propria manu, & ſpirans cadauer ſorbitiunculis irrigabat. Scio multos diuites & religioſos ob ſtomachi anguſtiã exercere huiuſmodi mi-
B ſericordiam per aliena miniſteria, & clementes eſſe pecunia, nõ manu. Quos equidẽ nõ reprobo, & teneritudinẽ animi nequaq̃ interpretor infidelitatem: ſed ſicut imbecillitati ſtomachi ueniã tribuo, ſic perfectæ mẽtis ardorẽ in cœlũ laudibus ferõ. Magna fides iſta contẽnit. Scio quid in Lazaro diues purpuratus aliquãdo nõ fecerit, quali ſuperba mẽs retributione damnata ſit. Ille quẽ deſpicimus, quẽ uidere nõ poſſumus, ad cuius intuitũ nobis uomitus erumpit, noſtri ſimilis eſt, de eõdẽ nobiſcũ formatus eſt luto, ijſdem compactus elementis. Quicquid patit̃, & nos pati poſſumus. Vulnera eius exiſtimemus propria: & omnis animi in alterum duritia, clementi in noſmetipſos cogitatione frangetur. Non mihi ſi linguæ centũ ſint, oraq̃; centũ, Ferrea uox, Omnia morborũ percurrere nomina poſsim. Quæ Fabiola in tanta miſerorũ refrigeria cõmutauit, ut multi pauperũ ſani languentibus inuiderẽt. Quanquã illa ſimili liberalitate erga clericos & monachos ac uirgines fuerit. Quod monaſteriũ non illius opibus ſuſtentatũ eſt? quẽ nudũ et clinicum non Fabiolæ ueſtimẽta texerũt? In quorũ ſe indigentiã nõ effudit præceps & feſtina largitio? Anguſta miſericordiæ eius Roma fuit. Peragrabat ergo inſulas, & totũ Etruſcum mare, Volſcorũq; prouinciã, & reconditos curuorũ littorũ ſinus, in quibus monachorum cõſiſtunt chori, uel proprio corpore, uel tranſmiſſã per uiros ſanctos ac fideles munificẽtia circumibat. Vnde & repẽte, & cõtra opinionẽ omniũ Hieroſolymã nauigauit, ubi multorũ excepta cõcurſu, noſtro parũper uſa eſt hoſpitio: cuius ſocietatis recordãs, uideor mihi adhuc uidere quã uidi. Ieſu bone, quo illa feruore, quo ſtudio intẽta erat diuinis uoluminibus? & ueluti quandã famẽ ſatiare deſiderans, per Prophetas, Euangelia, Pſalmosq; currebat: quæſtiones & proponẽs, & ſolutas recondẽs in ſcriniolo pectoris ſui. Nec uero ſatiebat̃ audiendi cupidine, ſed addens ſcientiam, addebat dolorẽ: & quaſi oleũ flammæ adieceris, maioris ardoris fomẽta capiebat. Quodã die cũ in manib. Moyſi Numeros teneremus, & me uerecũde rogaret, quid ſibi uellet nominũ tanta congeries: cur ſingulæ tribus in alijs atque alijs locis uariè iungerentur: quomodo Balaam ariolus

Universidad de Buenos Aires Biblioteca

ſo futura Chriſti myſteria prophetarit, ut nullus propemodũ prophetarũ tã aperte de eo uaticinatus ſit: reſpõdi ut potui, et uiſus ſum interrogationi eius ſatisfacere. Reuoluẽs ergo librũ, peruenit ad eũ locũ, ubi catalogus deſcribit omniũ mãſionũ per quas de Aegypto egrediẽs populus, peruenit uſq; ad fluẽta Iordanis. Cumq; cauſas quæreret, & rationes ſingularũ, in quibuſdã hæſitaui, in alijs inoffenſo cucurri pede, in pleriſq; ſimpliciter ignorantiã cõfeſſus ſum. Tunc uero magis cœpit urgere, & quaſi non mihi liceret neſcire quod neſcio, expoſtulare, ac ſe indignã tantis myſterijs dicere. Quid plura? Extorſit mihi negandi uerecundiã, ut propriũ ei opus huiuſmodi diſputatiunculę pollicerer, quod uſq; in præſens tempus, ut nunc intelligo, domini uoluntate dilatũ, reddeẽ memoriæ illius: ut ſacerdotalibus prioris ad ſe uoluminis induta ueſtibus, per mundi huius ſolitudinẽ gaudeat ſe ad terrã repromiſsionis aliquãdo ueniſſe. Verũ quod cœpim⁹ proſequamur. Quærentib. nobis dignũ tantæ fœminæ habitaculũ, cum illa ita ſolitudinẽ cuperet, ut diuerſorio Mariæ carere nollet: ecce ſubito diſcurrentibus nuncijs, Oriẽs totus intremuit: ab ultima Mæotide inter glacialẽ Tanain, & Maſſagetarũ immanes populos, ubi Caucaſi rupibus feras gẽtes Alexandri clauſtra cohibent, erupiſſe Hunorũ examina, quæ pernicib. equis huc illucq; uolitãtia, cædis pariter ac terroris cuncta cõplerent. Aberat tũc Romanus exercitus, & bellis ciuilibus in Italia tenebaẽ. Hanc gentẽ Herodotus refert ſub Dario rege Medorũ uiginti annis Orientẽ tenuiſſe captiuũ, & ab Aegyptijs atq; Aethiopibus annuũ exegiſſe uectigal. Abigat Ieſus ab orbe Romano tales ultra beſtias. Inſperati ubiq; aderãt, & famã celeritate uincẽtes, nõ religioni, nõ dignitatibus, nõ ætati parcebant, nõ uagientis miſerebanẽ infantiæ. Cogebanẽ mori, qui nondũ uiuere cœperant: & neſciẽtes malum ſuũ, inter hoſtiũ manus ac tela ridebant. Conſonus inter omnes rumor, petere eos Hieroſolymã, & ob nimiã auri cupiditatẽ, ad hanc urbẽ percurrere. Muri neglecti pacis incuria farciebanẽ: Antiochia obſidebaẽ. Tyrus ſe uolens à terra abrumpere, inſulam quærebat antiquã. Tunc & nos compulſi ſumus parare naues, eſſe in littore: aduentũ hoſtium præcauere, & ſæuiẽtibus uẽtis, magis barbaros metuere q̃ naufragium, nõ tam propriæ ſaluti, q̃ uirginũ caſtimoniæ prouidentes. Erat in illo tempore quædã apud nos diſſenſio, & barbarorũ pugnã domeſtica bella ſuperabant. Nos in Oriente tenuerũt iam fixæ ſedes, & inueteratũ locorũ ſanctorũ deſideriũ. Illa quæ tota in ſarcinis erat, & in omni urbe peregrina, reuerſa eſt ad patriam, ut ibi pauper uiueret, ubi dues fuerat: manẽs in alieno, quæ multos prius hoſpites habuit: & (ne ſermonem longius protrahã) in cõſpectu Romanæ urbis pauperib. erogaret, quod illa teſte uẽdiderat. Nos hoc tantũ dolemus, quod precioſiſsimũ de ſanctis locis monile perdidimus. Recepit Roma quod amiſerat, & procax ac maledica lingua gentilium, oculorũ teſtimonio confuta eſt. Laudent cæteri miſericordiam eius, humilitatẽ, fidem, ego ardorẽ animi plus laudabo. Librum quo Heliodorũ quondam iuuenis ad eremũ cohortatus ſum, tenebat me moriter: & Romana cernens mœnia, incluſam ſe eſſe plangebat. Oblita ſexus, fragilitatis immemor, ac ſolitudinis tantũ cupida, ibi erat, ubi animo morabatur. Non poterat teneri conſilijs amicorum: ita ex urbe, quaſi de uinculis geſtiebat erumpere. Diſpenſationẽ pecuniæ & cautã diſtributionẽ, genus infidelitatis uocabat. Non alijs diſtributionẽ eleemoſynarũ tribuere, ſed ſuis pariter effuſis, ipſa pro Chriſto ſtipes optabat accipere. ſic feſtinabat, ſic impatiẽs erat morarũ, ut illã crederes profecturã. Itaq; dũ ſemp paraẽ, mors eã inuenire nõ potuit imparatã. Inter laudes fœminę ſubito mihi Pãmachius meus exoriẽ. Paulina dormit, ut iſte uigilet. Prędecedit maritũ, ut Chriſto famulũ derelinquat. hic hęres uxoris, & hæreditatis alij poſſeſſores. Certabãt uir & fœmina, q̃s in portu Abrahæ tabernaculũ figeret: & erat hæc inter utrũq; contẽtio, q̃s humanitate ſuparet. Vicit uterq;, & uterq; ſuperatus eſt. Ambo ſe uictos & uictores fatenẽ, dũ quod alter cupiebat, uterq; perfecit. Iungũt opes, ſociãt uolũtates, ut quod æmulatio diſsipatura erat, cõcordia creſceret. Necdum dictũ, iam factũ. Emitur hoſpitiũ, & ad hoſpitiũ turba cõcurrit. Non eſt labor in Iacob, nec dolor in Iſrael. Adducunt maria, quos in gremio ſua terra ſuſcipiat.

Mittit

A Mittit Roma properantes, quos nauigaturos littus molle cõfoueat. Quod Publius ſemel fecit in inſula Mytilene erga unũ apoſtolum, & (ne cõtradictioni locũ tribuã) in unã nauim: hoc iſti & frequẽter faciunt & in plures: nec ſolum inopũ neceſsitas ſuſtentatur, ſed prona in omneis munificentia aliquid & habentibus prouidet. Xenodochium in portu
6 Romano ſitum, totus pariter mũdus audiuit. Sub una ætate didicit Britãnia, quod Aegyptus & Parthus nouerant uere. Quod ſcriptũ eſt: Timentibus dominũ, omnia cooperant in bonũ, in obitu tantæ fœminæ uidimus comprobatũ. Quodam præſagio futurorum ad multos ſcripſerat monachos, ut uenirẽt, & ſe graui onere laborantẽ abſoluerẽt, faceretq; ſibi de iniquo mãmona amicos, qui eam reciperẽt in æterna habitacula. Venerunt, amici facti ſunt: dormiuit illa quomodo uoluit, & depoſita tandem ſarcina, leuior uolauit ad cœlum. Quantum haberet uiuentis Fabiolæ Roma miraculum, in mortua demonſtrauit. Necdum ſpiritũ exhalauerat, necdum debitã Chriſto reddiderat animam: & iam fama uolans, tanti prænuncia luctus, totius urbis populũ ad exequias congregabat. Sonabant Pſalmi, & aurata templorũ reſonans in ſublime quatiebat alleluia. Hic iuuenũ
7 chorus, ille ſenũ, qui carmiue laudes Fœmineas & facta ferant. Non ſic Furius de Gallis, non Papyrius de Samnitibus, nõ Scipio de Numantia, nõ Pompeius de Ponti gentibus triumphauit. Illi corpora uicerãt, hæc ſpirituales nequitias ſubiugauit. Audio præcedentium turmas, & cateruatim in exequijs eius multitudinẽ confluentẽ. Non plateæ, nõ porticus, nõ imminentia deſuper tecta capere poterant proſpectantes. Tunc ſuos in unũ populos Roma conſpexit: fauebant ſibi omnes in gloria pœnitẽtis. Nec mirum ſi de eius ſalute homines exultarent, de cuius cõuerſione angeli lætabantur in cœlo. Hoc tibi Fabiola ingenij mei ſenile munus, has officiorum inferias dedi. Laudauimus ſæpe uirgines, uiduas, ac maritatas, quarũ ſemper fuere candida ueſtimenta, quæ ſequuntur agnum quocunq; uadit. Felix præconiũ, quod nulla totius uitæ ſorde maculaẽ. Procul liuor faceſſat,
B abſit inuidia. Si paterfamiliâs bonus eſt, quare oculus noſter malus eſt? Quę inciderat in latrones, Chriſti humeris reportata eſt. Multæ manſiones ſunt apud patrem. Vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit gratia. Cui plus dimittitur, plus amat.

SCHOLIA

1 PArentis affectus.] Parentis, refertur ad Paulam Bleſillæ matrem: auunculi, ad Heliodorũ Nepotiani auunculum: mariti, ad Pammachiũ Paulinæ maritũ. Scholæ memor.] Declamatoriam ſcholam intellige. Porrò præcepta iubent in genere laudatorio à maiorũ laudibus ordiri. Vnus qui nobis.] Retulit Virgilianum carmen ex libro Æneidos ſexto, quod ille ab Ennio mutuatus traditur. Dictum eſt hoc de Q. Fabio Maximo, qui cunctatione ſua Hannibalem fregit, remq; Romanam penè ad extremã deſperationem redactam reſtituit. Vnde & Cunctator dictus eſt. Et quia ſtatim in princ.] Hoc ad conſilium pertinet, quod & admonet Quintilianus, ut ſi quid fuerit quod ad cauſam uideatur obſtaturũ, id amoliamur non obſeruata ratione communium præceptorum. Id quod fecit M. Tullius in oratione habita pro Milone. Corporis ſui infamare partem.] Corporis partem, maritũ uocat: quod uir & uxor unum corpus appelletur Paulo. Hoc addidit, ne uideret uel fauore tacuiſſe, uel metu, ſed humanitate. Hoc admonendum putaui, ne quis hic inepte argutus, aliquid obſcœnius ſomniet, cum nihil tale ſignificet Hieronymus. In baſilica quondam Laterani] Indicat unde Baſilica Lateranenſis, quæ Romæ ſumma fuit, nomen inuenerit. Aaron ſacrilegium.] Legis Exodi capite uigeſimoſecundo. Fraternas preces, Moyſi preces intelligit. Quàm
2 Achab.] De peccato Achab, & de huius pœnitẽtia, legis tertio libro Regum, cap. uigeſimoprimo.

Contra Montanum.] Vel hinc apparet, iſtos Chriſtianos poſt baptimũ lapſis, negaſſe per pœnitentiam reditum ad gratiam Chriſti: deceptos (opinor) occaſione uerborũ Pauli in Epiſtola ad Hebræos: Impoſſibile eſt, &c. Et Ioannis in prima Epiſtola: Eſt peccatum ad mortem, non pro illo ut roget quis.

[redacted]

[redacted]. Sedit super carbones ignis.] Alluſit ad carbones deſolatorios Dauid:& carbonem uiuum, qui purgauit labia Eſaiæ. Et reſpondens generi.] Reſpondens eleganter dixit pro Conueniens,& par. Erat enim ut nobiliſſima, ita & ditiſſima. Noſocomion.] Ita lego in pleriſq; exemplaribus. Vide legendum ne ſit νοσωωπκώμιον, quod Latine ſonat languentiũ uiculũ. Nam νοσεῖν, ægrotare eſt: κώμη, uicus ſeu caſtellum. Niſi forte mauis νοσοκομεῖον, à uerbo κομέω, quod eſt curo, ſeu nutrio, pro loco quo nutriuntur ac fouentur ægroti: atq; hoc mihi magis placet. Neq; enim admodum me mouet interpretatio Græcę uocis, quam in quibuſdam codicibus aſſcripſit neſcio quis. Exile femur, crura tur.] Alluſit ad Horatianũ illud, Et femur tumentibus Exile ſuris additũ. Id autem ſolet euenire tumidis ac hydropicis. Vermiculos bullientes.] Significat morbum pedicularem, quo perijt L. Sylla. Spirans cadauer.] Quaſi uiuens iam mortuus ſit: hoc ſuperius alijs dixit uerbis, de morbo regio laborantibus, Suo funeri ſuperuiuit. In cœlum laudibus fero.] Prouerbialis eſt hyperbole, pro eo quod eſt uehementer laudare. Clinicũ.] Id eſt, qui ob morbum lecto decumbit, ut alibi diximus. Ab ultima Mæotide.] Quæ ad Scythas pertingit. Vnde & ea gens Mæotici uocantur, à palude Mæotide, quæ à Boſphoro ad Tanaim uſq; deflectitur, autore Mela. Glacialem Tanaim.] Quod flumen hoc ob regionis frigus ſæpe cõcrescat gelu. Maſſagetarũ.] Populus eſt Scythiæ intra Caucaſi rupes concluſus. Alexandri claſtra.] De portis Caucaſiis ſentit, quas magno errore Caſpias uocatas, admonet Plinius libro ſexto, capite undecimo, item libro quinto, capite uigeſimoſeptimo. Hac de re qui plura cupiet cognoſcere, legat librum Strabonis undecimũ. Tales ultra beſtias.] Noue dixit, pro eo quod eſt, magis feros, quàm ſint ipſæ beſtiæ: niſi malis, ultra, pro poſthac. Pacis incuria.] In pace negligunt ea quę ad bellum pertinent. Obſidebatur Antiochia.] De ciuitate Antiochia ſentit, quæ ſita eſt in Cœle Syria. Tyrus ſe uolens à terra.] Tyrus metropolis Phœnices, abeſt uigeſimo prope miliario à Cæſarea Philippi, quondam inſula mari prærupto ſeptingentis paſſibus diuiſa, ſed ab Alexandro Magno continens facta, comportatis aggeribus, ut ipſe teſtatur alibi Hieronymus. Quæ tota in ſarcinis.] Hieronymus & Paula cum ſuis uirginibus cogebantur manere, quod illic iam ædificauerãt: at Fabiola, quoniam omnia ſua in ſarcinis habebat, non in ædificijs aut fundis, poterat fugere. Hoc adiecit, ne uideretur reliquiſſe Bethlehem: uel quod parum illi conueniret cum cæteris, uel quod inſtituti pœniteret. Necdum dictum, iam factum.] Hoc prouerbiali dicto miram facti celeritatem ſignificabant. Virgilius: Dicto citius tumida æquora placat. In inſula Mitylene.] Inſula eſt oppoſita Aſiæ, in qua Paulus excuſſit uiperam, & Publius eius inſulę princeps, Paulum triduo benigne excepit hoſpitio: cuius patrem ſanauit dyſenteria laborantem, ut legis in Actis Apoſtolicis capite uigeſimooctauo. Ne contradictioni.] Vt excludam, quod fortè quis obiecturus ſit, Publiũ in plures hoſpitalem fuiſſe, nempe in unam nauim, quæ Paulum uehebat. Didicit Britannia.] Britanniam nominat, ut quę longiſſimè ſemota ſit ab Ægypto. Adeo uelox fuit fama, ut quod uerè cognouerant propinqui Ægyptij, id eadem ætate rumor ad Britãnos extremos orbis peruexerit. Quo modo uoluit.] Hoc eſt pauper: id enim optabat. Et iam fama uolans.] Rurſus intertexuit uerſum Maronis. Quatiebat alleluia.] Annotãdum eſt, alleluia cani ſolitũ in funere Chriſtianorũ, uelut à gratulantibus, quod euolaſſent ad ſuperos. Hic iuuenũ chorus.] Carmen eſt Maronis ex octauo Æneidos libro: Hic iuuenũ chorus, ille ſenum, qui carmine laudes Herculeas & facta ferũt. Herculeas, Hieronymus uertit in Fœmineas. Non ſic Furius.] Furium Camillum ſentit, qui Gallos præter ſpem ex urbe Roma depulit. Non Papyrius.] Papyrius Curſor egregiam de Samnitibus uictoriã retulit, cæſis eodẽ die Samnitũ triginta milib. trecẽtis quadraginta: captis quatuor milibus, ſeptuagintaſeptẽ: captis itẽ ſignis militarib. nonagintaſeptẽ: autor T. Liuius 1. Dec. lib. 10. Nõ Scipio de Numantia.] Scipio Africanus Numantiã acerrime obſedit. Ipſi ciues ne in manus uictoris uenirent, inuicẽ ſeſe trucidarunt. Scipio tandem captam urbem funditus deleuit, decq; ea triumphauit.

De Ponti gentibus.] Cn. Pompeius Tigranẽ Armeniorũ regem in deditionẽ accepit: Mithridatẽ ſæpius prælio uictum, & fugientẽ per omnia perſequutus, ad ſumendum uenenum adegit. Deniq; Aſiam in prouinciæ formam redegit. In unum populos.] Vel quia ſepticollis eſt urbs, uel quia uarias habet in ſe nationes urbs Romana. Inferias dedi.] Inferiæ dicuntur ſacrificia aut munera, quæ in honorem defunctorum inferuntur. Si paterfamiliàs.] Chriſtum intelligit, qui benignitate ſua dignatus eſt eam hoc honore, quæ reſipuit poſt lapſum.

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Excuſat ſe Theophilo papæ Alexandrino, quod librum illius paſchalem, eruditũ pariter & eloquentẽ, ſerius uerterit: impeditus partim obitu Paulæ, partim ſuo morbo. Iuncto paſchali libro.] Vtinam extaret hic liber, quem tantopere probat diuus Hieronymus. Nam de his duobus, quos reperimus inter illius opera, quid ſentiendum ſit, ſuo dicemus loco. Non eſſe triſtem eloquentiã.] Eſt enim, ut inquit M. Tullius, alumna pacis eloquentia, & lætis ac tranquillis rebus effloreſcit. Item Ouidius: Carmina prouenerunt animo deducta ſereno. Demoſthenem atq; Platonem.] Hoc eſt, ſummum oratorem cum ſummo philoſopho.

Exeo

EX eõ tempore, quo beatitudinis tuæ accepi epiſtolas, iuncto paſchali libro, uſq; in diem præſentem, ita & mœrore luctus, & ſollicitudine, ac diuerſis ſuperſtatu eccleſiæ hinc inde rumoribus exagitatus ſum, ut uix uolumẽ tuum potuerim in Latinum ſermonem uertere. Optime enim noſti, iuxta ueterem ſententiam, non eſſe triſtem eloquentiam: maxime ſi ad ægritudinem animi accedat corporis ægritudo. Et hanc ipſam epiſtolam febre æſtuans, & quintũ iam diem decumbens lectulo, nimia feſtinatione dictaui: breuiter indicans beatitudini tuæ, magnum me laborem ſuſtinuiſſe in tranſlatione eius, ut omnes ſentẽtias pari uenuſtate transferrẽ, & Græcæ eloquentiæ Latinum aliqua ex parte reſponderet eloquium. In principio philoſopharis, & generaliter agens, dum omnes erudis, unum iugulas: in reliquis aũt quod uel difficillimum eſt, rhetoricæ eloquentiæ iungis philoſophos, & Demoſthenẽ atq; Platonem nobis conſocias. O quanta dicuntur in luxuriam, quantis præconijs extollitur continentia, & de intimis ſapiẽtię diſciplinis, diei ac noctis, lunæ curſus ac ſolis ratio, mundi iſtius natura deſcribitur, & hanc ipſam diſputationem ad ſcripturarum refers autoritatem, ne in paſchali libro uidearis de ſecularibus quicquã fontibus mutuatus. Quid plura? In his laudare te uereor, ne aſſentandi crimen incurram. Optimus liber eſt, & in philoſophis, & agens ſuſceptam cauſam, abſq; inuidia perſonarum. Vnde obſecro te ignoſcas tarditati etiam meæ. Ita enim ſanctæ & uenerabilis Paulę confectus ſum dormitione, ut abſq; tranſlatione huius libri, uſq; in præſentiarum, nihil aliud diuini operis ſcripſerim. Perdidimus enim, ut ipſe noſti, repente ſolatiũ: quod, ut conſciẽtiæ noſtræ teſtis eſt dominus, non ad proprias ducimus neceſſitates, ſed ad ſanctorũ refrigeria, quibus illa ſollicitè ſeruiebat. Sancta & uenerabilis te filia tua Euſtochiũ, quæ nullam pro matris abſentia recipit conſolationẽ, te uniuerſa fraternitas ſuppliciter ſalutat. Libros quos dudũ ſcripſiſſe te nunciaſti, uel legendos nobis, uel uertendos tranſmitte. Vale in Chriſto.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Abigao presbytero Hiſpano excuſat ſe quod non ſcripſerit. Eundem conſolatur, ne moleſte ferat cæcitatem corporis, cum animo cernat: huius integritatem laudat.

HIERONYMVS AD ABIGAVM

QVamuis mihi multorum ſim conſcius peccatorũ, & quotidie in oratione flexis genibus loquar: Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris: tamen ſciens ſcriptum eſſe ab Apoſtolo: ne inflatus ſuperbia incidat in iudicium diaboli. Et in alio loco ſcriptum: Superbis deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam: nihil ita à pueritia conatus ſum uitare quàm tumentem animum & ceruicem erectam dei contra ſe odium prouocantem. Noui enim magiſtrum & dominum & deum meum in carnis humilitate dixiſſe: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. & antè per os Dauid ceciniſſe: Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Et in alio loco legimus: Ante gloriam humiliabitur cor uiri, & ante ruinam eleuat. Itaq; obſecro te, ne me putes ſumptis literis tuis antè tacuiſſe: & aliorum uel infidelitatem, uel negligentiam in me referas. Quid enim cauſæ erat, ut prouocatus officio tacerem, & amicitias tuas, meo ſilentio repellerem, qui ultro ſoleo bonorũ appetere neceſſitudinem, & me eorũ ingerere charitati? Quia meliores ſunt duo, q̃ unus: & ſi alter ceciderit, ab altero fulcietur. Funiculus triplex non facile rumpitur, & frater fratrem adiuuans exaltabitur. Scribe ergo audacter, & abſentiam corporum, crebro uince ſermone. Nec doleas, ſi hoc non habeas, quod formiculæ & muſcæ & ſerpentes habent, id eſt carnis oculos: ſed illum te oculum habere lętare, de quo in Cantico dicitur canticorum: Vulneraſti me ſoror mea ſponſa, uno de oculis tuis, quo deus uidetur: de quo à Moyſe dicitur: Tranſiẽs uidebo uiſionem hanc magnam. Deniq; quoſdam etiam mundi philoſophos legimus, ut totam cogitationem ad mentis cogerent puritatem, ſibi oculos eruiſſe. Et à Propheta dicit: Intrauit mors per feneſtras ueſtras. Et Apoſtoli audiũt: Qui uiderit mulierem

lierent ad concupiscendum eam: & reliqua. Vnde præcipitur eis, ut leuent oculos, & uideant segetes candidas, quæ præparatæ sunt ad metendum. Quod autem precaris, ut nostris mittis Nabuchodonosor & Rapsaces & Nabuzardã & Holofernes in te occidantur, nunquam nostra auxilia postulares, si in te uiuerẽt. Sed quia illi in te mortui sunt, & cum Zorobabel, & cum Iesu filio Iosedech sacerdote magno, cum Ezra quoq; & Neemia ruinas Hierusalem ædificare cœpisti, nec mittis mercedes in pertusum sacculũ, sed thesauros tibi in cœlestibus paras, idcirco nostras appetis amicitias, quos Christi famulos arbitraris. Sanctam filiam meam Theodoram, sororem beatæ memoriæ Lucini per se cõmendatam, meo sermone cõmendo, ut in cœpto itinere non lassetur, ut ad terram sanctam multo per eremum labore perueniat, ut non putet perfectam esse uirtutẽ, exisse de Aegypto, sed per innumerabiles insidias ad montem Nabo, & ad Iordanem fluuium peruenire, ut accipiat secundam in Galgala circunciſionẽ, ut illi muri Hiericho corruãt, sacerdotalium tubarum subuersi clangoribus, ut iuguletur Adonizedec, ut Hai et Azor pulcherrimæ quondam ciuitates. Fratres qui nobiscũ in monasteriolo sunt, te salutant. Sanctos qui nos diligere dignantur, per te oppidò salutamus. c

SCHOLIA

CRebro uince sermone.] Quidam codices pro Vince, habebant iunge: sed magis probatur, Vince. Quosdam etiam mundi.] Democritum intelligit, Epicurum, & horum discipulum Metrodorum, qui fecerunt mundos innumerabiles. Nabuchodonosor & Rapsaces & Nabuzardan & Holofernes.] Hostes barbari, qui subuerterunt Hierusalem, populo in captiuitatem abducto: uerum Zorobabel, cum Iesu, cæterisq;, de quibus meminit Aggeus capite primo & secũdo, ruinas ciuitatis restituerunt. Animus est templũ dei, uitia hostes, uirtutes instauratores. Sic enim interpretatur diuus Hieronymus. Nec mittis mercedes.] Aggeus capite primo: Et qui congregauit, misit eas in sacculum pertusum. Vide eius loci interpretationem, & hunc rectius intelliges. Ad montem Naboth.] Naboth enim Hebræis sessionem significat. Ea est animę quies & tranquillitas, quam parit perfecta uirtus. Alluſit autem ad mansiones, quas alibi est interpretatus. Secundam in Galgala.] Christianorum est secunda circunciſio, quorum est amputare omnes affectus, non solum turpes, uerumetiam mundanos & corporeos crassosq;. Alluſit autem ad circunciſionem quam fecit Iosue in loco cui à re nomen est inditum Galgala, quod Hebraice significat præputiorum. 1 2 D

Vt illi muri Hiericho.] Quomodo septem tubis canentibus septem sacerdotibus, funditus ruerint muri Hiericho, legis Iosue capite sexto. Adonizedec.] Hic fuit unus ex quinq; regibus quos confecit Iosue: ut legis Iosue capite decimo. Hai & Azor.] De Hai capta habes eodem capite, De Azor exusta flammis, opulentiſſima ciuitate, legis Iosue capite undecimo.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Castrutium Pannonium consolatur de cæcitate oculorum, docens eam aliquando à deo propitio immitti.

HIERONYMVS AD CASTRVTIVM

SAnctus filius meus Heraclius diaconus mihi retulit, quod cupiditate nostri Cissam usq; uenisses, & homo Pannonius, id est terrenum animal, nõ timueris Adriatici maris æstus, & Aegei atq; Ionij subire discrimina. Et nisi te pius fratrum retinuisset affectus: uoluntatem opere complesses. Habeo itaq; gratias, & in acceptum refero. In amicis enim non res quæritur, sed uoluntas: quia alterum ab inimicis sæpe præbetur, alterum sola charitas tribuit. Simulq; obsecro, ne imbecillitatem corporis quam sustines, de peccato tibi existimes euenisse. Quod quidem & Apostoli suspicantes de eo qui natus erat cæcus ex utero, interrogantesq; dominum saluatorem: Iste peccauit, an parentes eius, ut cæcus nasceretur, audiunt: Neq; hic peccauit, nec parentes eius, sed ut manifestentur opera dei. Quantos enim cernimus ethnicos atq; Iudæos, hæreticos, atque diuersorum dogmatum homines, uolutari in cœno libidinum, madere sanguine, feritate lupos, rapacitate miluos uincere, & nihilominus flagellum nõ appropinquare tabernaculis eorum, nec eos cum hominibus uerberari: & idcirco superbire contra deum, & transire usque ad cœlum os eorum? Quum sanctos è contrario uiros sciamus ægrotationibus, miserijs & egestate torqueri, qui forsitan dicunt: Ego frustra sanctificaui animam meam, & laui inter innocentes manus meas. Et statim se reprehen-

A reprehendentes aiunt: Si narrauero sic, ecce nationem filiorũ tuorum reprobaui. Si cæcitatis causam putas esse peccatum: & id dei inferre iram, quod crebrò medici remedian tur: insimulabis Isaac, qui in tantum lucis expers fuit, ut etiam cui nollet, errore deceptus benediceret. Referes crimen in Iacob, cuius caligauerat acies: & cum interioribus oculis & spiritu prophetali longè pòst futura prospiceret, & Christum cerneret de stirpe regia esse uenturũ, Ephraim & Manassen uidere non poterat. Quid inter reges Iosia sanctius? Aegyptio mucrone interfectus est. Quid Petro, quid Paulo sublimius? Neronianum gladium cruentarunt. Et (ut de hominibus taceam) dei filius sustinuit ignominiam crucis: & tu putas beatos, qui felicitate istius seculi & delicijs perfruunt̃? Magna ira est, quando peccantibus non irascit̃ deus. Vnde & in Ezechiele ad Hierusalem: Iam (inquit) non irascar tibi, zelus meus recessit à te. Quem enim diligit dominus, corripit: & castigat omnem filium quem recipit. Non erudit pater, nisi quem amat. Non corripit magister discipulum, nisi eum quem ardentioris cernit ingenij. Medicus si cessauerit curare, desperat. Quod si responderis: quo modo Lazarus recepit mala in uita sua: libenter nunc tormenta patiar, ut futura mihi gloria reseruetur. Nõ enim uindicabit dominus bis in idipsum. Iob uir sanctus & immaculatus, & iustus in generatione sua, cur tãta perpessus sit, ipsius uolumine continetur. Et ne ueteres replicando historias, longum faciã, et excedam mensuram epistolæ: breuem tibi fabulam referã, quæ infantiæ meæ temporibus accidit. Beatus Antonius cum à sancto Athanasio Alexandriæ episcopo propter confutationem hæreticorum, in urbem Alexandriam esset accitus, & isset ad eum Didymus uir eruditissimus, captus oculis: inter cæteras sermocinationes, quas de scripturis sanctis habebant: cum eius admiraretur ingenium, & acumen animi collaudaret, sciscitans ait: Num tristis es, quod oculis carnis careas? Cum ille pudore reticeret: secundo tertioq;, interrogans, tandem elicuit ut mœrorem animi simpliciter fateret̃. Cui Antonius: Miror, ait, prudentem uirum eius rei dolere damno, quam formicæ & muscæ & culices habent: & non læ
B tari illius possessione, quã sancti soli & apostoli meruerunt. Ex quo peruides, quod multo melius sit spiritu uidere q̃ carne: & illos oculos possidere, in quos peccati festuca non possit incidere. Nos, licet hoc anno nõ ueneris, tamẽ nõ desperam⁹ aduentũ tuũ. Quod si sanctus Diaconus portitor literarũ, tuis amplexibus fuerit irretitus, & illo comitante huc ueneris, libenter suscipiam dispensationis morã magnitudine fœnoris duplicari.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Iulianus diues & potens, intra paucos dies amisit duas filias & uxorem: mox incursantibus barbaris, bonam possessionum partem perdidit. Hunc comparatione Iob consolatur, & exemplo Pammachij Paulinæq; adhortatur ad perfectam uitam, hoc est absolutum mundi contemptum, uidelicet huc uocante etiam ipsa fortuna.

HIERONYMVS AD IVLIANVM

1 EIlius meus, frater tuus Ausonius, in ipso iam profectionis articulo, cũ mihi præsentiam sui tardè dedisset, & cito abstulisset, atq; in puncto temporis, salue pariter ualeq; dixisset: uacuum se redire arbitratus est, nisi mearũ aliquid ad te nugarum, tumultuario sermone portaret. Iam demisso synthemate equus publicus sternebatur, & nobilem iuuenẽ punicea indutũ tunica baltheus ambiebat, & tamen ille apposito notario cogebat loqui, quæ uelociter edita, uelox consequeret̃ manus: & linguę celeritatem, prenderẽt signa uerborũ. Itaq; nõ scribentis diligentia, sed dictantis temeritate, longum ad te silentiũ rumpo, offerens tibi nudam officij uoluntatem. Extemporalis est epistola, absq; ordine sensuum: sine lenocinio & compositione uerborum, ut totum in illa amicũ, nihil de oratore reperias. In procinctu effusam putes, & abire cupienti ingestum
2 uiaticum. Diuina scriptura loquit̃: Musica in luctu, intempestiua narratio. Vnde & nos leporem artis rhetoricæ contemnentes, & puerilis atq; plausibilis eloquij uenustatẽ, ad sanctarum scripturarũ grauitatem confugimus, ubi uera uulnerũ medicina est, ubi do-

lorum certa remedia:in quibus recipit unicũ filium mater in feretro, ubi turbæ dicit cir c
cunstanti: Non est mortua puella,sed dormit. Vbi & quatriduanus mortuus ad uocem
inclamantis domini ligatus egredit. Audio te in breui tẽpore duas uirgunculas filias iun
ctis penè extulisse funeribus,& pudicissimã ac fidissimam cõiugem tuam Faustinã, imò
fidei calore germanã,in qua sola post amissos liberos acquiescebas, subita tibi dormitio
ne subtractam:quasi si naufragus in littore latrones reperiat, & iuxta eloquia propheta-
rum,fugiens ursum,incidat in leonem:extendensq; manum ad parietẽ,à colubro mor-
deatur. Consecuta rei familiaris damna,uastationẽ totius barbaro hoste prouinciæ,& in
cõmuni depopulatione priuatas possessionũ tuarũ ruinas, abactos armentorũ ac pecо-
rum greges,uinctos occisosq; seruulos,& in unica filia quã tibi tam crebræ orbitates se
cerant charioré,electum nobilissimũ generum:ex quo(ut omnia taceã)plus mœroris q̃
gaudij suscepisti.Hic est catalogus tentationũ tuarum, hæc cum Iuliano tyrunculo Chri
sti,pugna hostis antiqui. Quę si ad te respicias,grandia sunt:si ad bellatorẽ fortissimum,
ludus & umbra certaminis. Beato Iob post malorũ examina, uxor pessima reseruata est,
ut per eam disceret blasphemare. Tibi sublata est optima,ut miseriarum solatium perde-
res. Aliud est sustinere quam nolis,aliud desiderare quam diligas.Ille in tot mortibus fi-
liorum domus suæ ruinam unum habuit sepulchrum,& scissis uestibus, ut parẽtis mon
straret affectum,procidens in terrã adorauit,& dixit:Nudus exiui de utero matris meæ,
nudus & redeã.Dominus dedit,dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est:
sit nomen domini benedictum. Tu,ut parcissimè dicam,inter multorum officia propin
quorum,& consolantes amicos,tuorum exequias prosequutus es.Perdidit ille simul o-
mnes diuitias,& succedentibus sibi malorum nuncijs ad singulas plagas ferebat immo-
bilis,complens in se illud de sapiente præconium:Si fractus illabatur orbis,Impauidum
ferient ruinæ. Tibi maior pars derelicta substantiæ,ut tantum tenteris,quantũ ferre po-
tes.Necdũ enim ad eum peruenisti gradũ,ut totis aduersum te cuneis dimicetur. Diues
quondam dominus,& ditior pater:subito orbus & nudus est. Quumq; in omnibus his D
quæ contigerant ei,non peccasset coram domino: nec quicquam loquutus esset insipi-
ens:exultans dominus in uictoria famuli sui, & illius patientiam suum ducẽs triumphũ,
dixit ad diabolum:Animaduertisti famulũ meũ Iob, quia nõ est quisquã ei similis super
terram?Homo innocens,uerus dei cultor,abstinens se ab omni malo, & adhuc perseue
rans in innocentia.Pulchrè addidit:Et adhuc perseuerans in innocẽtia, quia difficile est
pressam malis innocentiam non dolere: & hoc ipso fide non periclitari, quod se uideat
iniustè sustinere quod patitur.Ad quæ respondens diabolus domino,ait: Coriũ pro co
rio,& omnia quæ habuerit homo dabit pro anima sua. Sed extende manũ tuam, & tan-
ge ossa & carnes eius,nisi in faciẽ benedixerit tibi. Callidissimus aduersarius & inuetera
tus dierum malorũ,nouit alia esse quæ extrinsecus sint, & philosophis quoq; mũdi adia
phora,hoc est indifferentia,in eorũ amissione atq; contemptu perfectam nõ esse uirtu-
tem,alia quæ intrinsecus & desiderata cogant dolere perdentem. Vnde audacter dei re-
nuit prædicationem,& dicit:nequaquam eum debere laudari,qui nihil de se, sed totum
extra se dederit,qui pro corio suo coria obtulerit filiorũ, deposuerit marsupiũ, ut fruat
corporis sanitate. Vnde intelligit prudentia tua usq; ad hunc terminũ peruenisse tenta-
tiones tuas,& dedisse te corium pro corio,pellem pro pelle,omniaq; quæ habes,parum
esse dare pro anima tua,necdum aũt extentam in te manũ dei, nec tactas carnes, nec ossa
confracta,ad quorum dolorem difficile est non ingemiscere,& in faciem deo benedice
re,pro eo quod est maledicere. Vnde & Nabutha in Regũ libris dicit benedixisse deum
& regem,& idcirco lapidatur à populo. Sciens autem dominus athletam suum,imò ui-
rum fortissimum etiam in isto extremo perfectoq; certamine non posse superari. Ecce,
inquit,trado illum tibi,tantum animam illius custodi. Caro uiri sancti datur in diaboli
potestatem,& animæ sanitas reseruatur: ne si illud percussisset, in quo sensus est,men-
tisq; iudicium,nõ esset culpa peccantis,sed eius qui statum mentis euerterat.Laudent er

go

A gõ te alij,& tuas contra diabolum uictorias panegyricis prosequantur,quod læto uultu
mortes tuleris filiarũ,quod in quadragesimo die dormitionis earũ lugubrẽ uestem mu-
taueris,& dedicatio ossiũ martyris,candida tibi uestimẽta reddiderit,ut nõ sentires do-
lorem orbitatis tuæ,quẽ ciuitas uniuersa sentiret,sed ad triumphũ martyris exultares,q̃
sanctissimã coniugem tuam nõ quasi mortuam,sed quasi proficiscentẽ deduxeris. Ego
te nequaquam adulatione decipiã,nec lubrica laude supplantabo. Loquar illud potius,
quod tibi audire conducit. Fili accedens ad seruitutem dei, præparato animam tuam ad
tentationẽ:& cum omnia feceris,dicito:Seruus inutilis sum,feci quod facere debui. Tu
listi liberos,quos ipse dederas. Recepisti ancillulã, quam mihi ob breue solatiũ cõmoda
ueras.Non contristor,quod recepisti:sed ago gratias,quod dedisti.Quondã diues ado-
lescens omnia quæ in lege præcepta sunt,se implesse iactabat. Ad quẽ dominus in Euan
gelio:Vnum(inquit)tibi deest:si uis perfectus esse,uade,uende omnia quæ habes,& da
pauperibus,& ueni sequere me.Qui omia se fecisse dicebat,in primo certamine diuitias
uincere nõ potest. Vnde & difficile intrant diuites in regna cœlorũ:quæ expeditos,& a-
larum leuitate subnixos,habitatores desiderant. Vade(inquit)& uende,nõ partem sub-
stantiæ,sed uniuersa quæ possides:& da,nõ amicis,nõ consanguineis,non propinquis,
nõ uxori,nõ liberis.plus aliquid addam:nihil ex omnibus metu inopiæ reseruans,ne cũ
Anania damneris & Saphira:sed da cuncta pauperibus,& fac tibi amicos de iniquo mã-
mona,qui te recipiãt in æterna tabernacula,ut me sequaris, ut dominũ mundi possessio
nem habeas,ut possis canere cum Propheta: Pars mea dominus: & ut uerus leuita nihil
de terrena hæreditate possideas.Et hoc hortor:Si uis esse perfectus,si apostolicæ digni-
tatis culmen cupis,si sublata cruce Christũ sequi, si apprehenso aratro nõ respicere post
3 tergum,si in sublimi tecto positus,pristina uestimẽta cõtemnis, & ut euadas Aegyptiam
dominam,seculi pallium derelinquis. Vnde & Helias ad cœlorum regna festinans, non
potest ire cum pallio,sed mundi in mundo uestimenta dimittit. Sed hoc,ais,apostolicæ
B dignitatis est,& eius qui uelit esse perfectus.Cur aũt & tu nolis esse perfectus?Cur qui in
seculo primus es,non in Christi familia primus sis? An quia uxorem habueris?Habuit et
Petrus,& tamẽ cum reti eam & nauicula dereliquit.Prouidentissimus dominus,& om-
nium salutem desiderans,malensq; pœnitentiam peccatoris quàm mortem,abstulit tibi
hanc excusationem,ut non illa te retrahat ad terras,sed tu eam sequaris ad paradisi regna
trahentem.Bona liberis pares,quæ te ad dominum præcesserunt, ut partes earum nõ in
diuitias sororis proficiant,sed in redemptionem animæ tuæ, atq; alimenta miserorum.
Hæc monilia filiæ tuæ à te expetunt,his gemmis ornari capita sua uolunt. Quod peritu-
rum erat in serico,uilibus pauperum tunicis seruetur.Repetunt à te parteis suas, iunctæ
sponso nolunt uideri pauperes & ignobiles,propria ornamẽta desiderãt. Nec est quod
excuses nobilitatem & diuitiarum pondera.Respice sanctum uirum Pammachiũ,& fer-
uentissimæ fidei Paulinum presbyterum,qui nõ solum diuitias,sed seipsos domino ob-
tulerunt:qui contra diaboli tergiuersationem,nequaquam pellem pro pelle,sed carnes,
& ossa,& animas suas domino consecrarunt: qui te & exemplo & eloquio, id est opere
& lingua possunt ad maiora perducere.Nobilis es,& illi: sed in Christo nobiliores. Di-
ues & honoratus,& illi:imò ex diuitibus & honoratis pauperes & inglorij,& idcirco di
tiores & magis inclyti,quia pro Christo pauperes & inhonorati. Et tu quidẽ benefacis,
quod sanctorũ diceris usibus ministrare,fouere monachos, ecclesijs offerre q̃plurima.
4 Sed hæc rudimenta sunt militiæ tuæ. Contemnis aurũ, contempserunt & multi philoso
phi.E quibus unus,ut cæteros taceam,multarũ possessionum preciũ proiecit in pelagus:
Abite,dicens,in profundũ malæ cupiditates: ego uos mergam, ne ipse mergar à uobis.
Philosophus gloriæ animal,& popularis auræ uile mancipiũ,totam simul sarcinam de-
posuit,& tu te putas in uirtutum culmine constitutum, si partem ex toto offeras? Teip-
sum uult dominus hostiam uiuam,placentẽ deo. Te,inquam,non tua.Et ideo uarijs ten
tationibus cõmonet,quia multis plagis & doloribus eruditur Israel.Et quem diligit do-

minus corripit, flagellat autem omnẽ filium quẽ recipit. Paupercula uidua duo æra minuta misit in gazophylacium. Et quia totũ obtulit quod habebat, omnes dicitur in oblatione munerum dei superasse locupletes, quæ non pondere sui, sed offerentiũ uoluntate pensantur. Vt multis erogaueris censum tuum, & quidam tua gaudeant liberalitate, tamen multo plures sunt quibus nihil dedisti. Neq; enim Darij opes, & Crœsi diuitiæ ualent explere pauperes mũdi. Quod si teipsum domino dederis, & apostolica uirtute perfectus, sequi cœperis saluatorem, tunc intelliges ubi fueris, & in exercitu Christi, quàm extremum tenueris locum. Non planxisti filias mortuas, & paternæ in genis lachrymæ Christi timore siccatæ sunt. Quanto maior Abraham, qui unicum filium uoluntate iugulauit: & quem hæredem mundi futurum audierat, non desperat etiam post mortem esse uicturum. Iepte obtulit uirginem filiam, & idcirco in enumeratione sanctorum ab Apostolo ponitur. Nolo tantum ea offeras domino, quæ potest fur rapere, hostis inuadere, proscriptio tollere: quæ & accedere possunt & recedere, & instar undarũ ac fluctuum à succedentibus sibi dominis occupantur: atq;, ut uno cuncta sermone comprehendam, quæ uelis nolis in morte dimissurus es. Illud offer, quod tibi nullus hostis possit auferre, nullus eripere tyrãnus: quod tecum pergat ad inferos, imò ad regna cœlorũ, & ad paradisi delicias. Extruis monasteria, & multus à te per insulas Dalmatiæ sanctorũ numerus sustentatur. Sed melius faceres, si & ipse sanctus inter sanctos uiueres. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, dicit dominus. Apostoli gloriant̃, quod omnia dimiserint, & secuti sint saluatorẽ, & certe præter retia & nauẽ nihil legimus eos dimisisse: & tamen testimonio futuri iudicis coronant̃, quia se offerentes, totum dimiserant quod habebant. Hæc loquor non in suggillationẽ operum tuorum, uel quod extenuem liberalitatem & eleemosynas tuas, sed quod te nolim inter seculares esse monachũ, & inter monachos seculare: totumq; à te expetã, cuius audio mentẽ diuino cultui deditam. Si huic consilio nostro uel amicus, uel assecla, uel propinquus renititur, & te ad delicias splendentis mensæ reuocat: intelligito eum non de tua anima, sed de suo uentre cogitare, & omnes opes lautaq; conuiuia, subita morte finiri. Octo & sex annorũ, intra uiginti dies duas filias amisisti, & arbitraris senẽ diu posse uiuere? Cuius ut ætas longa tendatur, audi & Dauid: Dies uitæ nostræ septuaginta anni: si autem amplius, octoginta: & quicquid supereſt, labor & dolor. Felix & omni dignus beatitudine, quem senectus Christo occupat seruientẽ, quẽ extrema dies saluatori inuenerit militantẽ, qui non confundet̃ cum loquet̃ inimicis suis in porta, cui in introitu paradisi dicet̃: Recepisti mala in uita tua, nunc aũt hic lætare. Nec enim ulciscet̃ bis dominus in eadẽ re. Diuitẽ purpuratũ gehẽnæ flamma suscepit. Lazarus pauper & ulceribus plenus, cuius carnes putridas lambebãt canes, & uix de micis mensæ locupletis miserabilẽ sustentabat animã, in sinu Abrahæ susciꝑit̃, & tanto patriarcha parẽte lætat̃. Difficile, imò impossibile est, ut & præsentib. quis & futuris fruat̃ bonis, ut & hic uentrẽ, & ibi mentẽ impleat, ut de delicijs transeat ad delicias, ut in utroq; seculo primus sit, ut & in cœlo & in terra appareat gloriosus. Quod si tibi tacita cogitatio scrupulũ mouerit, cur monitor ipse nõ talis sim, qualẽ te esse desidero, & nõnullos uideris in medio itinere corruisse: illud breuiter respõdebo, nõ mea esse quæ dico, sed dñi saluatoris. non monere quod ipse possim, sed quid debeat uelle, qui seruus est Christi. Et athletæ suis incitatorib. fortiores sunt, & tamẽ monet debilior, ut pugnet ille qui fortior est. Noli respicere Iudam negantẽ, sed Paulũ respice confitentẽ. Iacob ditissimi patris filius, solus & nudus in baculo pergit Mesopotamiã, iacet lassus in itinere, & qui delicatissimè à Rebecca matre fuerat educatus, lapide ad caput pro puluillo utit̃. Vidit scalam de terra usq; ad cœlũ, & ascendẽtes per eam angelos & descẽdentes, et desu per innitentẽ dominũ, ut lassis manũ porrigeret, ut ascendentes suo ad laborẽ prouocaret aspectu. Vnde & uocat̃ locus ipse Bethel, id est, domus dei, in qua quotidie ascendit̃ atq; descendit̃. Et sancti enim corruunt, si fuerint negligẽtes, & peccatores pristinum recipiunt gradũ, si sordes fletibus lauerint. Hoc ideo dixi, ut nõ te terreãt descẽdentes, sed prouocent

A prouocẽt ascendentes. Nunquam exemplum à malis sumitur. Etiam in seculi rebus semper à meliori parte incitamenta uirtutum sunt. Oblitus propositi & epistolaris breuitatis, plura dictare cupiebam: ad materiæ quippe dignitatem, & ad meritum personæ tuæ, parum est omne quod dicitur: & ecce tibi noster Ausonius cœpit schedulas flagitare, ur-
5 gere notarios, & hinnitu feruentis equi ingenioli mei festinus arguere tarditatem. Memento igitur nostri, & cura ut in Christo ualeas. Atq; ut cętera taceam, domestica sanctę Veræ exempla sectare, quæ uerè sequuta Christum, peregrinationis molestias sustinet, & sit tibi tanti dux fœmina facti.

SCHOLIA

1 Fllius meus.] Suum filium uocat, senex iuuenem, illius fratrem, ob æqualem ætatẽ, siue quod germanus esset. Iam dimisso synthemate.] Synthema Græce, compositionem significat. Vnde uestis genus è uarijs compositæ, quæ & synthesis dicitur: & synthesiati, qui hac induti essent. Martialis: Synthesibus dum gaudet eques, dominusq; senatus. Et alibi: Frigus enim magnũ synthesis una facit. Apparet hanc uestem fuisse potentũ & nobilium uice togæ, quam hic deponit conscensurus equum. Sed probabilius est, hic synthema, Græce στώθημα positum esse pro signo, quod ex compositio dabatur ad significandum tempus iam aggrediendi negociũ. Equus publicus.] Id honoris cãusa fiebat nobilibus, aut alijs à principe euocatis. Nam Tripartitæ historiæ libro primo legimus, episcopos ad Nicenam synodum euocatos, Cęsare publicos asinos, mulas ac equos cursorios suppeditante. Post institutũ est, ne cui præstaret princeps euectionũ copiã, nisi senatoribus ab ipso euocatis. Id liquet ex titulo De cursu publico, in Codicis libro xij. Punicea indutum.] Purpura & baltheus, insignia quondam erant procerũ aulicorum. Musica in luctu.] Musicam hoc loco uocat
2 rhetoricam orationis suauitatem. Fugiẽs ursum incidat.] Ita legis Amos cap. v. Quomodo si fugiat uir à facie leonis, & occurrat ei ursus: & ingrediatur domũ, & innitatur manu super parietem, & mordeat eum coluber. Si fractus illabat̃ orbis.] Duo uersus sunt ex Odis Horatij, de uiro Stoico, quem nulla res cõmouere possit. Totis aduersum te cuneis.] Cuneos aciem uocat, quod hac specie soleãt acies confligere instructæ. Ditior pater est.] De Iob sentit, qui diues erat possessionibus, sed beatior erat numero liberorũ. ἀδιάφορα.] Id est, indifferentia. Sic enim uocant Stoici
B omnia præter uirtutem & turpitudinem, quod illa nec mala sint nec bona, ueluti paupertas, diuitiæ, regnum, seruitus, uita, mors. Vnde sit Nabutha.] De Naboth per dolum occiso, quod creditus esset maledixisse deo & regi, legis libro Regum tertio, cap. xxi. Panegyricis.] Panegyrici erant orationes solennes, quæ in frequentissimo totius populi conuentu recitabantur in laudem alicuius.
Si in sublimi tecto.] Locus est apud Marcum capite xiij. Duobus uerbis indicauit allegoriam.
3 Tectum, est fastigium Euangelicæ perfectionis: uestimenta, mundi opes. Ægyptiam dominã.] Quod est in Genesi de Ioseph sollicitato ab impudica domina, trahit ad tropologiam. Vnde & Helias.] Locus est quarto Regum libro, cap. ij. Ad paradisi regna trahentem.] Quia præcessit, & mortua est. Nonnulli codices habebant tendentẽ. sed trahentem mihi magis probatur. In diuitias sororis.] Sentit de uera Iuliani sorore, cuius mentionem facit in calce epistolæ. Vilibus.] Quasi solum hoc maneret ex opibus, quod in pauperes fuerit erogatũ. Iunctæ sponso.] Quia iam in cœlo sint. Excuses nobilitatem.] Excusamus illi, cui negamus quod petit. Excusamus eũ, pro quo respondemus. Excusamus rem, ut ualetudinẽ, occupationes, ætatẽ, cuius prætextu nos excusamus. Hoc admonui, quod in pleriscq; codicibus locũ hunc deprauarunt inelegantes quidam hac of-
4 fensi elegantia. E quibus unus.] Id narrant de Cratete philosopho, cuius alibi sæpenumero meminit. Vile mancipium.] Accõmodat exemplum per collationem. Mancipium uocat, philosophum, quod seruiat famæ populari, & huius gratia nihil non faciat. Iepte obtulit uirginem.] Refertur in Epistola Pauli ad Hebræos, inter sanctos Iepte, cum fuerit spurius. De uirgine filia ex uoto immolata, legis Iudicũ cap. xi. Proscriptio tollere.] Proscriptio fuit olim atrocissimũ damnationis genus, qua subito facultates alicuius publicabantur. Patriarcha parente.] In cuius sinu foueret̃ ut filius. Et athletæ suis incitatoribus.] Athletæ dicuntur, qui non conducti, sed glorię causa certant. qui hos certantes extimulant uoce, uocat incitatores. Sanctæ Veræ.] Hanc apparet esse Iuliani sororem, cuius antè meminit. In calce huius epistolæ scriptũ erat in quibusdam codicibus: Tribuat tibi Christus ut audias, ut taceas, ut intelligas, & sic loquaris. Quæ quoniam adiecta uidebant̃ à quopiam, & nihil ad huius epistolæ pertinebant argumentum, resecui: præsertim cum in uetustis exemplaribus non haberentur.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Exuperantium adhortatur, ut relicta militia imperiali, conferat se ad perfectam Christiani uitam: unaq; cum fratre suo Quintiliano Bethlehem commigret.

AD EXVPERANTIVM HORTATORIA C.

INter omnia quæ mihi ſancti fratris Quintiliani amicitiæ præſtiterunt, hoc uel maximũ eſt, quod te ignotũ corpore, mente ſociauit. Quis enim nõ diligat eũ, 1
qui ſub paludamẽto & habitu militari agat opera prophetarũ, & exteriorẽ hominem aliud promittentẽ, uincat interiori homine, qui formatus eſt ad imaginẽ creatoris? Vnde & prior ad officiũ prouoco literarũ, & precor, ut mihi occaſionẽ tribuas ſæpius reſcribendi, quo de cætero ſcribam audacius. Illud aũt prudẽtiæ tuę breuiter ſignificaſſe ſufficiat, ut memineris apoſtolicæ ſententię: Vinctus es uxori, ne quæras ſolutionem: ſolutus es, ne quæras uxorẽ, id eſt alligationẽ, quæ ſolutioni cõtraria eſt. Qui igitur ſeruit officio coniugali, uinctus eſt: qui uinctus eſt, ſeruus eſt. Qui autẽ ſolutus eſt, liber eſt. Cum ergo Chriſti gaudeas libertate, & aliud agas, aliud repromittas, ac propemodũ in domate conſtitutus ſis, non debes ad tollendam tunicã tecto deſcẽdere, nec reſpicere poſt tergum, nec aratri ſemel arrepti ſtiuam dimittere. Sed ſi fieri poteſt, imitare Ioſeph, & Aegyptiæ dominæ pallium relinque, ut nudus ſequaris dominũ ſaluatorẽ, qui dicit in Euangelio: Niſi quis dimiſerit omnia, & tulerit crucẽ ſuam, & ſecutus me fuerit, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Proijce ſarcinam ſeculi, ne quæras diuitias, quæ camelorum prauitatibus comparantur. Nudus & leuis ad cœlum euola, ne alas uirtutum tuarum auri deprimant pondera. Hoc autem dico, non quod te auarum didicerim, ſed quod intelligam, idcirco adhuc militiæ operã dare, ut impleas ſacculum, quem euacuare dominus præcepit. Si igitur qui habent poſſeſsiones & diuitias, iubentur omnia uendere, & dare pauperibus, & ſic ſequi ſaluatorẽ: dignatio tua, aut diues eſt, & debet facere quod præceptum eſt: aut adhuc tenuis, & non debet quærere quod erogatura eſt. Certẽ Chriſtus pro animi uolũtate omnia in acceptum refert. Nemo apoſtolis pauperior fuit, & nemo tantum pro domino dereliquit. Vidua illa in Euãgelio paupercula, quæ duo minuta miſit in gazophylacium, cunctis præfertur diuitibus, quia totum quod habuit dedit. Et tu igitur eroganda non quæras, ſed quæſita iam tribue, ut fortiſsimum tyrunculum ſuum D
Chriſtus agnoſcat, ut lætus tibi de longiſsima regione uenienti occurrat pater, ut ſtolam tribuat, ut donet annulum, ut immolet pro te uitulum ſaginatum, ut expeditum cum ſancto fratre Quintiliano ad nos cito faciat nauigare. Pulſaui amicitiarum fores: ſi aperueris, nos crebrò habebis hoſpites.

SCHOLIA

SVb paludamento.] Paludamentũ ueſtis eſt militaris. Vnde paludati uocantẽ. In domate conſtitutus.] Reſpicit ad illud Euangelicũ, quo uetamur è tecto deſcendere, ad tollenda ueſtimẽta. 1
Stiuam dimittere.] Stiua pars ea eſt aratri, qua regitur ac tenetẽ. Reſpexit ad locũ illum Euangelicum: Nemo mittens manũ ad aratrũ, &c. Quæ camelorũ prauitatibus.] Prauũ eſt quod intortum eſt. Camelorũ corpora diſtorta, & gibbo montuoſa. At ſimplex ſit oportet, qui uelit ſequi Chriſtum. Aut adhuc tenuis.] Eleganter tenuem uocat pauperem. Eroganda non quæras.] Venuſte uſus eſt ſchemate ἀντιμεταβολῆς, quam quidam uocant commutationem. Chriſtus agnoſcit.] Agnoſcimus, quæ recipimus & approbamus.

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Ex ipſa epiſtola nõ liquet ad quã ſcripta ſit. Titulus tamen indicat ſcriptã ad materterã Caſtorinã, 1
cũ hac apparet Hieronymo fuiſſe diſſidij neſcio quid. Rogat igitẽ, ut randẽ ſecũ redeat in gratiã. Ioannes idẽ apoſtolus.] Nõ ſine cauſa addidit idẽ apoſtolus & euãgeliſta. Partim, q̃ nõ omnes epiſtolæ Ioannis, ſint Ioãnis euangeliſtæ: partim quo plus põderis habeat ſententia, aſſcribit titulos autoritatis. Nec enim leue uideri poteſt, quod ſcripſit is qui ſimul fuerit & apoſtolus & euangeliſta: Iraſcimini & nolite peccare. Si cõtigerit iraſci, ne ſinas iram exire in maledictũ, aut ſcelus, aut in ſimultatẽ.

AD CASTORINAM MATERTERAM

IOannes idem Apoſtolus & Euangeliſta in Epiſtola ſua ait: Quicunq; odit fratrem ſuum, homicida eſt, & recte. Cum enim homicidium ex odio ſæpe naſcatur, quicunq; odit, etiam ſi necdum gladio percuſſerit: animo tamen homicida eſt. Cur, ais, tale principium? Scilicet ut ueteri rancore depoſito, mundum pectoris deo paremus habitaculum. Iraſcimini, inquit Dauid, & nolite peccare. Hoc quid uelit intelligi, Apoſtolus plenius interpretatẽ: Sol nõ occidat ſuper iracundiam ueſtram. Quid agemus

A mus nos in die iudicij, ſuper quorum iram, non unius diei, ſed tantorum annorũ ſol teſtis occubuit? Dominus loquitur in Euangelio: Si offers munus tuum ad altare, ibiq; recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuũ ante altare, & uade reconciliari prius fratri tuo, & ſic offeres munus tuum ad altare. Væ mihi miſero, ne dicam & tibi, qui tanto tempore, aut non obtuli munus ad altare, aut ira permanente ſine cauſa obtuli. Quomodo in quotidiana prece unquã diximus: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: animo diſcrepante cum uerbis, oratione diſſidente cum factis? Precor itaq;, quod & ante annum prioribus literis rogaueram, ut pacẽ quam nobis reliquit dominus, habeamus: & meum deſiderium, & tuam mentem Chriſtus intueatur. In breui ante tribunal eius recõciliata ſeu ſciſſa concordia, aut præmium recuperabit, aut pœnam. Quod ſi tu, quod procul abſit, nolueris, ego liber ero. Epiſtola me hæc mea cum lecta fuerit, abſoluet.

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

HAnc ſcripſit iuuenis ex eremo, quam primum relicta patria adijt, Heliodoro comite. Familiaris eſt epiſtola, & ex parte iocoſa. Loco motum.] Qui cedit loco, ſignificat ſe uelle componere litem. Eſt autem ſermo militaris. Aegrotatio.] Eleganter ægrotationẽ tribuit corpori, animo ægritudinẽ, cum moleſtia ſeu morbus ad utrunq; pertineat. Oratorio more.] Primum argumentis rem probant, deinde iubent citari teſtes. Nam argumenta ex ipſa re colligit orator. Teſtimonia ſunt extra cauſam. Meis ſceleribus fugatus.] Ciuiliter imputat ſuis ſceleribus quod ille non remanſerit, ut amicum liberet ſuſpicione leuitatis. Sororem meam.] Apparet ſororem Hieronymi uirginitatis propoſitum arripuiſſe, quam & aliàs cõmendat amicis ſuis. Hibera excetra.] Significat obtrectatorem aliquem uirulentum. Nam excetra dicta eſt hydra, quam confecit Hercules. Addidit Hibera, quod illa fuerit Argiuorum. Hibera autem dixit, uel quod Hiſpanus eſſet obtrectator, uel quod portentoſus.

AD IVLIANVM DIACONVM.

B ANTIQVVS ſermo eſt: Mendaces faciunt, ut nec uera dicentibus credatur. Quod mihi à te ego obiurgatus de ſilentio literarũ accidiſſe uideo. Dicam: Sæpe ſcripſi, ſed negligentia baiulorum fuit? Reſpondebis: Omniũ non ſcribentium uetus iſta excuſatio eſt. Dicam, non reperi qui epiſtolas ferret? Dices, hinc iſthuc iſſe quàm plurimos. Contendam, me etiam his dediſſe? At illi, quia non reddiderunt, negabunt, & erit inter abſentes incerta cognitio. Quid igitur faciam? Sine
1 culpa ueniam poſtulabo, rectius arbitrans pacem loco motum petere, quàm æquo gradu certamina concitare: quanquã ita me iugis, tam corporis ægrotatio, quàm animæ ægritudo cõſumpſit, ut morte imminente, nec mei penè memor fuerim. Quod ne falſum putes, oratorio more poſt argumenta teſtes uocabo. Sanctus frater Heliodorus hic adfuit, qui cum mecum eremum uellet incolere, meis ſceleribus fugatus abſceſsit. Verum omnem culpam præſens uerboſitas excuſabit. Nam, ut ait Flaccus in Satyra: Omnibus hoc uitium eſt cantoribus, inter amicos Rogati ut nunquã cantent, iniuſsi nunquã deſiſtant. Ita te deinceps faſcibus obruam literarum, ut econtrario incipias rogare, ne ſcribam. Sororẽ meam filiam in Chriſto tuam, gaudeo te primum nunciante, in eo permanere quod cœperat. Hic enim ubi nunc ſum, non ſolum quid agatur in patria, ſed an ipſa patria perſtet, ignoro. Et licet me ſiniſtro Hibera excetra ore dilaniet, non timebo hominum iudicium, habiturus iudicem meum, iuxta illud quod quidam ait: Si fractus illabatur orbis, Impauidum ferient ruinæ. Quapropter quæſo ut apoſtolici memor præcepti, quo docet opus noſtrum permanere debere, & tibi à domino præmium in illius ſalute pares, & me de cõmuni in Chriſto gloria, crebris reddas ſermonibus lætiorem.

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

APparet hanc fuiſſe ſcriptam cum primum adiſſet eremum, & in Syriæ ſolitudinibus incõmode ageret, nec manere poſſet, ob uexationẽ regionis, nec redire, quod tam aggreſſus eſſet hoc uitæ genus. Ex titulo magis q̃ ex epiſtola cognoſcimus, hãc ſcriptã ad Theodoſiũ, & cæteros Anachoritas. Omni crimine caput.] Caput ſeipſum uocat, ut pro toto homine, caput dicimus. Nec regredi ualeo.] Quia ſuſceperat monachi propoſitũ: nec progredi, quia obſtabãt multa incõmoda.

HIERONYMVS AD THEODOSIVM.

QVAM uellem nunc uestro interesse cõuentui, & admirandũ consortiũ, licet isti oculi non mereantur aspicere, tota cum exultatione cõplecti. Spectarem desertum omni amœnius ciuitate. Viderem desolata ab accolis loca, quasi ad quoddã paradisi instar sanctorũ cœtibus obsideri. Verũ quia hoc mea faciũt delicta, ne cõsortio beatorũ inferat obsessum omni crimine caput: idcirco obsecro (qa uos impetrare posse non ambigo) ut me ex istius tenebris seculi uestro liberetis oratu. Et ut ante dixerã præsens, & nũc p literas uotũ indicare non cesso, quod mẽs mea omni ad id studiũ cupiditate rapiat. Nunc uestrũ est, ut uoluntatẽ sequat effectus. Meũ est ut uelim: obsecrationũ uestrarũ est, ut quod uelim & possim. Ego ita sum, quasi à cuncto grege morbida aberrans ouis. Quod nisi me bonus pastor ad sua stabula humeris impositum reportarit, lababunt gressus, & in ipso conamine uestigia concident assurgentis. Ego sum ille prodigus filius, q omni quã mihi pater crediderat portione profusa, necdũ me ad genitoris genua submisi, necdum cœpi prioris à me luxuriæ blandimenta depellere. Et quia paululũ non tam desiui à uitijs, q̃ cœpi uelle desinere, nunc me nouis diabolus ligat retibus, nũc noua impedimẽta proponẽs, maria undiq; circũdat, & undiq; pontũ, nũc in medio cõstitutus elemẽto, nec regredi ualeo, nec progredi possum: Superest ut oratu uestro sancti spiritus aura me prouehat, & ad portũ optati littoris prosequatur.

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

APparet hoc esse fragmentum longioris epistolæ. Scripserat in charta pusilla, ob inopiam, & tamen minutis literis, quo plus uerborum complecteretur. Videtur humaniter exceptus fuisse à uirginibus quibusdam. His gratias agit, quod ipsæ sanctæ, se peccatorem non contempserint. Nec hic titulus additus est ex epistola. Inscribitur enim ad uirgines Hermonenses, quas apparet fuisse in monte Hermon. Dico enim læsus.] Apparet aliquem obtrectatorem minuere conatum opinionem illius apud has uirgines. Nolite iudicare.] Vtitur duplici argumento. Nemo despiciendus. Qui scis enim an malus sit? Fallitur in multis hominum iudicium. Et si malus erat, fieri potest, ut conuersus sit in alium uirum, hunc cum deus recipiat, cur fastidiant homines?

HIERONYMVS AD VIRGINES HERMONENSES.

CHARTAE exiguitas indicium solitudinis est, & idcirco longum sermonẽ breui spatio coartaui, quia & uobiscũ uolebam prolixius loqui, & angustia schedulæ cogebat tacere. Nũc igitur ingenio est uicta pauperies. Minutæ quidem literæ, sed confabulatio longa est. Et tamẽ in hoc necessitatis articulo animaduertite charitatem, cum nec penuria scriptionis ualuerit prohibere ne scriberẽ. Vos autem ignoscite obsecro dolenti. Dico enim læsus, dico lachrymans, ne unum quidem apicem, toties uobis tribuenti officium, præstitistis. Scio quia nulla cõmunio luci & tenebris est, nulla cum ancillis dei, peccatori societas. Attamen & meretrix domino pedes lachrymis lauit, & de dominorũ micis canes edunt. Et ipse saluator non uenit iustos uocare, sed peccatores. Non egent sani medico. Et magis uult pœnitentiam peccatoris quàm mortem. Et errantem ouiculam suis humeris refert. Et prodigum filium reuertentem, excipit lætus pater. Quin potius Apostolus ait: Nolite iudicare ante tẽpus. Tu enim quis es qui alienum seruum iudices? Suo domino stat, aut cadit. Et qui stat, uideat ne cadat. Et inuicem onera uestra portate. Aliter sorores charissimæ hominum liuor, aliter Christus iudicat. Non eadem est sententia tribunalis eius, & anguli susurronũ. Multæ hominibus uiæ uidentur iustæ, quæ postea reperientur prauæ. Et in testaceis uasculis thesaurus sæpe reconditur. Petrum ter negantem, amaræ in suum locum restituere lachrymæ. Cui plus dimittitur, plus amat. De toto grege filetur, & ob unius morbidæ pecudis salutem angeli lætantur in cœlo. Quod si cui uidetur indignum, audiat à domino: Amice, si ego bonus sum, quare oculus tuus nequam est?

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

NEc à quo scripta sit hæc nec ad quem, satis liquet, stilus Augustinum magis resipit quàm Hieronymum. Cum in urbe Leges:] Legij sunt in Pannonia, quæ finitima est patriæ diui Hieronymi. Lege est in Africa. Vnde magis uidebitur esse scripta ab Augustino.

Hierony-

HIERONYMVS AD AVGVSTINVM.

CVM in urbe Leges anteriori tempore cõmeassem, nimium sum contristatus, quod te totum ibidem minime potui reperire. Inueni enim te medium, & (ut ita dicam) partem animæ tuæ, Seuerum charissimũ, de quo ex parte gauisus sum. Perfecte enim gauderem, si te totum inuenirem. Vnde ex parte qua te rependeram gratulabar: & propter partem tuam, quam nequaq̃ cernebam, omnibus modis contristabar. Proinde dixi animę meæ: Quare tristis es, & quare conturbas me? Spera in deo, & faciet præsentem amicum quem diligis. Vnde cõfido in domino, & spero, quod me faciet de tua uisiõe gratulari. O si oculis cerni dilectio posset, profecto uideres, quanta apud te nostra esset dilectio. Aut enim æquiparans dilectioni tuæ magnum tibi afferret gaudium: aut si maior esset, magnum tibi afferret imitationis studium. Ergo quia in domino te diligo, dilige diligentem: & ut cæteri tecum diligant, per ecclesiasticam autoritatem hortare. Nam quod petis in literis tuis, ut ego pro te orem, id recte facerẽ, si ego ipse à peccatis liber essem, ut pro alijs liceret orare. Et ideo te admoneo, ut orationes assiduas animi tui pro me emittas ad dominum, & memor professionis, illam ante oculos tuos constituas diem, in qua iustus ab auditu malo non timebit, & ideo iustus non timebit, quia non audiet: Vade in ignem æternum. Sed ueni benedicte patris mei, percipe regnum. Ad quod nos perducat, qui uiuit & regnat in secula seculorum.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Hieronymus cum primum relictis cognatis & amicis Syriam adisset, Heliodorus aliquantisper apud eum cõmoratus, reuersus est in patriam, Innocentius febri perijt. Euagrij solius & Hylæ contubernio subleuabatur. Nam Bonosus, cum quo pariter ab infantia fuerat educatus, & in literis institutus, quem ad monachi propositum prior inflammauit, solus in insula quadam horrida sanctam agebat uitam. Ac rebus hoc loco stantibus, tandem intellexit Ruffinum, quem & ipsum habuerat studiorum sacrorum sodalem, in Aegyptum concessisse. Hunc igitur inuitat ad se, & de suo statu, deq; Bonosi sodalis sui uita reddit certiorem.

HIERONYMVS AD RVFFINVM.

1 DEVS deum tribuere quàm rogatur, & ea sæpe concedere quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, licet ex sacrorum ministerio uoluminũ antè cognouerim, tamen in causa propria nunc probaui Ruffine charissime. Ego enim qui audaci fieri satis uoto credebã, si uicissitudine literarum imaginem nobis præsentiæ mentiremur, audio te Aegypti secreta penetrare, monachorũ inuisere choros, & cœlestẽ in terris circumire familiã. O si mihi nunc dominus Iesus Christus, uel Philippi ad Eunuchũ, uel Abacuc ad Danielẽ trãslationem repente concederet, quàm ego nũc tua arctis stringerẽ colla cõplexibus, quàm illud os, quod mecum uel errauit aliquãdo uel sapuit, impressis figerẽ labijs. Verũ quia non tam te sic ad me uenire, quàm ad te sic ire non mereor, & inualidũ etiam cum sanum est cor pusculũ, crebri fregere morbi, has mei uicarias, & tibi obuias mitto, quæ te copula amoris innexum, ad me usq; perducant. Prima inopinati gaudij ab Heliodoro fratre mihi est nũciata felicitas. Non credebã certũ, quod certũ esse cupiebã, præsertim cũ & ille ab alio se audisse diceret, & rei nouitas fidẽ sermonis auferret. Rursum suspensam uoto nutante mentẽ, quidam Alexandrinus monachus, qui ad Aegyptios confessores, & uoluntate iam martyres, pio plebis iam dudum fuerat transmissus obsequio, manifestus ad credulitatẽ nuncij autor impulerat. Fateor & in hoc meam labasse sententiã. Nam cum & patriam tuam ignoraret & nomen, in eo tamen plus uidebatur afferre, quod eadem asserebat quæ iam alius indicauerat. Tandem plenum ueritatis pondus erupit. Ruffinum enim Nitriæ esse, & ad beatum perrexisse Macarium, crebra cõmeantium multitudo referebat. Hic uero tota credulitatis frena laxaui, & tunc uere ægrotum esse me dolui. Et nisi me attenuati corporis uires quadam compede præpedissent, nec mediæ feruor ætatis, nec nauigantibus semper incertum mare, pia cum festinatione gradienti ualuisset obsistere. Credas mihi frater, non sic tempestate iactatus portum nauta prospectat,

non

non ſic ſitientia imbres arua deſiderant, non curuo aſsidens litori anxia filiũ mater expe c
ctat. Poſtq̃ me à tuo latere ſubitus turbo conuulſit: poſtq̃ glutino charitatis hærentẽ impia diſtraxit auulſio: Tunc mihi cæruleus ſupra caput aſtitit imber. Tunc mariã undiq;, & undiq; cœlum. Tandem in incerto peregrinationis erranti, cum me Thracia, Pontus atq; Bithynia, totumq; Galatiæ & Cappadocię iter, & feruido Cilicũ terra fregiſſet æſtu: Syria mihi uelut fidiſsimus naufrago portus occurrit. Vbi ego quicquid morborũ eſſe poterat expertus, ex duobus oculis unũ perdidi. Innocentiũ enim partẽ animæ meæ, re-
peminus febriũ ardor abſtraxit. Nunc uno & toto mihi lumine Euagrio noſtro fruor, 3
cui ego ſemper infirmus ad laborẽ cumulus acceſsi. Erat nobiſcũ & Hylas ſancti Mela-
nij famulus, qui puritate morũ, maculam ſeruitutis abluerat, & hic necdum obductam reſcidit cicatricẽ. Verũ quia de dormientibus cõtriſtari Apoſtoli uoce prohibemur, &
nimia uis mœroris læto ſuperueniente nuncio tẽperata eſt: indicamus hæc tibi, ut ſi ne-
ſcis, diſcas: ſi antè cognouiſti, pariter gaudeamus. Bonoſus tuus, imò meus, et (ut uerius
dicã) noſter, ſcalã præſagatã Iacob ſomniante iam ſcandit, portat crucẽ ſuam, nec de cra
ſtino cogitat, nec poſt tergum reſpicit. Seminat in lachrymis, ut in gaudio metat. Et ſa-
cramento Moyſi ſerpentẽ in eremo ſuſpendit. Cedãt huic ueritati, tam Græco quàm Ro
mano ſtilo, mendacijs ficta miracula. Ecce puer honeſtis ſeculi nobiſcũ artibus inſtitu-
tus, cui opes affatim, dignitas apprime, inter æquales erat: contempta matre, ſororibus,
& chariſsimo ſibi germano, inſulam pelago circũſonante naufragã, cui aſperæ cautes &
nuda ſaxa & ſolitudo terrori eſt, quaſi quidam nouus paradiſi colonus inſedit. Nullus
ibi agricolarũ, nullus monachorũ: ne paruulus quidem quẽ noſti Oneſimus, quo uelut
fratre in oſculo fruebaſ, in tanta uaſtitate adhæret lateri comes. Solus ibi, imò iam Chri-
ſto comitante non ſolus, uidet gloriã dei, quã etiã apoſtoli, niſi in deſerto non uiderant.
Non quidẽ conſpicit turritas urbes, ſed in nouæ ciuitatis cenſu, dedit nomen ſuũ. Hor-
rent ſacco membra deformi, ſed ſic melius obuiã Chriſto rapieẽ nubibus. Nulla Euripo
rum amœnitate perfruitur, ſed de latere dñi aquã uitæ bibit. Proponaẽ tibi ante oculos d
amice dulciſsime, & in præſentiã rei totus animo ac mente cõuertere. Tunc poteris lau-
dare uictoriã, cum laborẽ præliantis agnoueris. Totã circa inſulã fremit inſanũ mare, &
ſinuoſis montiũ illiſum ſcopulis æquor reclamat. Nullo terra gramine uiret, nullis uer-
nans campus denſaẽ umbraculis. Abruptæ rupes, quaſi quendam horrore carcerẽ clau-
dunt. Ille ſecurus, intrepidus, & totus de apoſtolo armatus, nunc deũ audit, dum̃ diuina
relegit, nunc cum deo loquiẽ cum dñm rogat, & fortaſſe ad exemplũ Ioannis aliquid ui 4
det, dum in inſula cõmoraẽ. Quas nũc diabolũ nectere tricas? quas parare arbitraris in-
ſidias? Forſitan antiquę fraudis memor, famem ſuadere tentabit. Sed iam illi reſponſum
eſt: Non in ſolo pane uiuit homo. Opes forſitan gloriamq; proponet. Sed dicet illi: Qui
cupiunt diuites fieri, incidunt in muſcipulã & tentationes. Et: Mihi gloriatio omnis in
Chriſto eſt. Feſſa mẽbra ieiunijs, morbo grauante cõcutiet, ſed Apoſtoli repercutiet elo
quio: Quando enim infirmor, tunc fortior ſum. Et: Virtus in infirmitate perficiẽ. Mi-
nabitur mortẽ, ſed audiet: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Ignita iacula uibrabit, ſed
excipient ſcuto fidei. Et ne multa replicem, impugnabit Satanas, ſed tutabitur Chriſtus.
Gratia tibi dñe Ieſu, quod in die tua habeo, qui pro me te poſsit rogare. Scis ipſe (tibi e-
nim patẽt pectora ſingulorũ, qui cordis arcana rimaris, qui tantæ beſtiæ aluo incluſum
prophetã in profundo uides) ut ego & ille pariter à tenera infantia ad florentẽ uſq; ado
leuerimus ætatẽ, ut ijdem nos nutricũ ſinus, ijdem amplexus fouerint baiulorũ. Et cum
poſt Romana ſtudia ad Rheni ſemibarbaras ripas, eodẽ cibo, pari frueremur hoſpitio,
ut ego primus cœperim uelle te colere. Memento, quæſo, hunc bellatorem tuum, me-
cum quondam fuiſſe tyronem. Habeo promiſſum maieſtatis tuæ. Qui docuerit & non
fecerit, minimus uocabitur in regno cœlorum. Qui autem docuerit & fecerit, maximus
uocabitur in regno cœlorum. Fruatur ille uirtutis corona, & ob quotidiana martyria
ſtolatus agnum ſequatur. Multæ enim ſunt manſiones apud patrem. Et: Stella à ſtella
differt

A differt in claritate: Mihi concede, ut inter ſanctorũ calcanea caput poſsim leuare: ut cum
ego uoluerim, ille perfecerit: mihi ignoſcas, quia implere non potui, illi tribuas præmiũ
quod meretur. Plura fortaſſe q̃ epiſtolæ breuitas patiebaẽ, longo ſermone protraxerim,
quod mihi ſemper accidere cõſueuit, quando aliquid de Bonoſi noſtri laude dicendum
eſt. Sed ut ad illud redeã unde diſceſſerã, obſecro te, ne amicũ qui diu quæritur, uix inue
nitur, difficile ſeruatur, pariter cum oculis mens amittat. Fulgeat cui libet auro, & pom-
paticis ferculis coruſca ex ſarcinis metalla radient. Charitas non poteſt comparari. Dile-
ctio preciũ non habet. Amicitia quæ deſinere poteſt, uera nunq̃ fuit. Vale in Chriſto.

SCHOLIA.

1 AVdaci fieri ſatis uoto.] Audax uotum appellat, cum optat aliquis, quod uix poſsit impetrari. Præſentiæ mentiremur.] Rurſum mentiri, ponit pro effingere & imaginari, aut imitari. Nam mutuis literis quaſi colloquimur abſentes. Plus igitur obtigit, quàm auſus fuerat optare, cum ipſe Ruffinus aduenieret in Aegyptum. Cœleſtẽ in terris.] Sentit cœtus monachorũ, cœleſtem uitam in terris agentium. Philippi ad eunuchum.] Quomodo angelus miſerit Philippũ obuiam Eunucho ut baptizaretur, legis in Actis apoſtolorũ capite octauo. Habacuc ad Danielem.] De Habacuc, qui attulit prandium Danieli incluſo, legis Danielis caput decimumquartum. Vel errauit aliquando.] Quod eodem Origenis ſtudio ducerentur. Item alibi: Errauimus iuuenes, emendemur ſenes. Ruffinum eſſe Nitrię.] Ea ciuitas eſt iuxta Alexandriam, tum recens ad Chriſtum
2 conuerſa. Semper incertum mare.] Non ſolum hybernis menſibus. Nam hæc ſcripſit æſtate.
Tunc mihi cæruleus.] Intertexuit uerſus ex Aeneide Vergiliana. Significat ſibi obortas tenebras & rerum deſperationẽ ob digreſsionẽ ſodalis. Cum me Thracia, Pontus.] Miro compendio complexus eſt iter ſuum, quo peruenit ẽ Dalmatia in Syriam. Primum enim occurrit Thracia, in qua eſt Conſtantinopolis, ab hac tranſmiſſo freto Propontidis, peruenit in minorẽ Aſiam, in qua occurrit Pontus, Bithynia, Galatia, & Cappadocia. Nam à Cilicia proxima eſt Syria. Ex duobus oculis.] Vehementer charũ amicum, oculum uocat, amantium more. Nunc uno & toto.] Totò, quia non ſupereſt alius oculus. Erat nobiſcum & Hylas.] Hylas, aptum famulo uocabulum.
3 Nam is fuit miniſter Herculis. Necdum obductum.] Intelligi uult recentẽ dolorẽ ex obitu Innocentij. In oſculo fruebatur.] Hoc dixit alludens ad uocem Græcam ὀνίνημαι, id eſt fruor. Vnde dictus eſt Oneſimus. Quam etiam apoſtoli, niſi.] Matthæus capite decimoſeptimo, &
B Marcus capite nono, quorum ille addit ſeorſum, hic ſolos: oſtẽdens in ſolitudine montis hanc uiſionem apoſtolis exhibitã fuiſſe. Nouæ ciuitatis cenſu.] Cenſus agebatur quinto quoq; anno, tum mos erat ſingulos dare nomina. Sed ſic melius.] Nimirum minus onuſtus corporis mole. Nulla Euriporũ.] Euripos olim nobiles gaudebant habere in hortis, ſic arte factos, ut aqua ſubito immitteretur & emitteretur: & miris uicibus huc & illuc flueret ac reflueret, ad exemplar Euripi maris.
4 Ad exemplum Ioannis.] Nam is creditur Apocalypſim in Pathmo inſula ſcripſiſſe. Quas nunc diabolũ.] Reſpexit ad hoc, quod Chriſtus tentatus fuit in deſerto. Ad Rheni ſemibarbaras ripas.] Admonuimus alibi, Hieronymũ in Gallia cõmoratũ, nominatim Treueris, licet hæ regiones nunc Germaniæ nomine ferãtur uulgo. Semibarbaras uocat, quod cultiores eſſent extremæ Germaniæ. Quin & alibi Galliarũ ſtudia florentiſsima uocat. Qui docuerit & non fecerit.] Hoc ad ſe refert, qui bonos omnes inſtigarit ad hanc uitam, etiã ſi ipſe non poſsit eandẽ ſequi. Pompaticis ferculis.] Quibus in publicis ludis ac pompis ſpectacula ſtatuarũ, aut ſimilia oſtẽtacula circũfe rebanẽ. Quanq̃ locus hic mihi uideẽ non uacare mendo. Charitas non poteſt.] Admonet Ruffinum, ut perſeueret in amicitia, quaſi iam tum præſagiens futurũ, ut eum aliquando ſentiret hoſtem.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Expoſtulat cum Nitia hypodiacono Aquileiæ, quod nihil ſcribat, uelut immemor recentis amici. Exẽplo Chromatij & Euſebij hortaẽ, ut aliquando ſcribat. Hic Nitias Hieronymo ſodalis fuit deliciarum, & peregrinationũ comes. Quanq̃ ad quem ſcripta ſit epiſtola, è titulo liquet, non ex ipſa.

HIERONYMVS AD NITIAM.

1 IVRPILIVS comicus tractans de uiciſsitudine literarũ: Sola, inquit, res eſt,
quæ homines abſentes præſentes facit. Nec falſam dedit, quanq̃ in re non ue-
ra, ſententiã. Quid enim eſt (ut ita dicã) tam præſens inter abſentes, q̃ per epi
2 ſtolas, & alloqui & audire quos diligas? Nã & rudes illi Italiæ homines, quos caſcos Ennius appellat, q ſibi (ut in Rhetoricis Cicero ait) ritu ferino uictũ quærebãt, ante chartę & membranarũ uſum, aut in dedolatis è ligno codicillis, aut in corticibus arborũ mutuo epiſtolarũ alloquia miſsitabant. Vnde & portitores earũ tabellarios, & ſcriptores à libris arborũ librarios uocauere. Quãto magis igiẽ nos, expolito iã artib. mũdo
id non

id non debemus omittere, quod illi sibi præstiterunt, apud quos erat cruda rusticitas, & C
qui humanitatẽ quodammodo nesciebant? Ecce beatus Chromatius cum sancto Eusebio non plus natura quàm morũ æqualitate germano, literario me prouocauit officio. Tu modo à nobis abiens, recentẽ amicitiam scindis potius quàm dissuis. Quod pruden ter apud Ciceronẽ Lælius uetat. Nisi fortè ita tibi exosus est Oriens, ut literas quoq; tuas huc uenire formides. Expergiscere, expergiscere, euigila de somno, præsta unam chartæ scedulam charitati. Inter delicias patriæ, & communes quas habuimus peregrinationes, aliquando suspira. Si amas, scribe obsecranti: si irasceris, iratus licet scribe. Magnum & hoc desiderij solamen habebo, si amici literas, uel indignantis accipiam.

SCHOLIA.

TVrpilius.] Hunc Eusebius testatur fuisse temporibus Pompeij. Quanq; nulla ingenij sui mo- 1
numenta nobis reliquit, quæ quidem extent. Quanq; in re non uera.] Nam comœdia, res ficta est: & tamen in fictis fabulis ueræ dicuntur sententiæ. Quidam non intelligentes hunc locum, ut qui nihil intelligũt, nisi quod redactum sit in formam syllogismi, pro his uerbis, quanq; in re non uera, mutauerant, quam in se nouerat. Quos cascos En.] Prisci cascum uocabant uetus, lingua 2
Sabinorum. Ennianum carmen adducit M. Varro: Quam primum casci populi caruere Latini. Est & prouerbium in Chiliadibus nostris: Cascus cascam ducit: id est uetulus uetulam. Ritu ferino.] Quia glandibus uictitabant. An te chartæ.] Membranæ cõficiuntur è pellibus, chartæ è linteis.
E ligno codicillis.] Tabulis ceratis, aut corticibus arborum. Vnde codices dicuntur libri, à codice seu caudice arborum. Tu modo à nobis.] Modo, id est paulo ante. Quo grauius est tam cito desisse meminisse absentis amici. Scindis potius quàm dissuis.] Dissuimus paulatim, discindimus repente. Docet autem M. Tullius in Lælio, dissuendam esse consuetudinẽ, non discindendam, si quando inciderimus in amicitiam nobis parum idoneam.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Chromatius & Eusebius fratres, unà cum louiniano amico & matre, necnon sororibus uirginibus, cadẽ in domo sancte uiuebãt. His omnib. una epistola satisfacit Hieronymus, cõprobat laudes Bonosi, de quo scripserant. Sororẽ suã illis cõmendat, & sanctum illorũ cõtuberniũ laudibus uehit. D

HIERONYMVS AD CHROMATIVM.

NON debet charta diuidere, quos amor mutuus copulauit: nec per singulos officia mei sunt partienda sermonis, cum sic inuicem uos ametis, ut non minus treis charitas iungat, quàm duos natura sociauit: quin potius si rei condi tio pateretur, sub uno literulæ apice nomina indiuisa concluderem: uestris quoq; ita me literis prouocantibus, ut & in uno treis, & in tribus unum putarem. Nam postquam sancto Euagrio transmittente, in ea ad me eremi parte delatæ sunt, quæ inter Syros ac Sarracenos uastum limitem ducit, sic gauisus sum, ut illum diem Romanæ fe- 1
licitatis, quo primum Marcelli apud Nolam prælio post Cannensem pugnam Hanniba lis agmina conciderunt, ego uicerim. Et licet supradictus frater sæpe me uisitet, atq; me ita ut sua in Christo uiscera foueat, tamen longo à me spatio seiunctus, non minus mihi dereliquit abeundo desiderium, quàm attulerit ueniendo lætitiam. Nunc cum uestris li teris fabulor, illas amplector, illæ mecum loquunt, illæ hic tantũ Latine sciunt. hic enim aut barbarus semisermo discendus est, aut tacendum. Quotiescunq; charissimos mihi 2
uultus, notæ manus referunt impressa uestigia, toties aut ego hic non sum, aut uos hic estis. Credite amori uera dicenti, & cum has scriberem, uos uidebã. De quibus hoc primum queror, cur tot interiacentibus spatijs maris atq; terrarum tam paruam epistolam miseritis, nisi quod ita merui, qui uobis (ut scribitis) ante non scripsi. Chartam defuisse non puto Aegypto ministrante cõmercia. Et si alicui Ptolemæus maria clausisset, tamen rex Attalus membranas à Pergamo miserat, ut penuria chartæ pellibus pensaretur. Vnde & Pergamenarum nomen ad hunc usq; diem tradente sibi jnuicẽ posteritate seruatum est. Quid igitur? Arbitrer baiulum festinasse? Quamuis longæ epistolæ una nox sufficit. An uos aliqua occupatione detentos? Nulla necessitas maior est charitate. Restant duo: ut aut uos piguerit, aut ego non meruerim. E quibus magis uolo uos incusare tarditatis, q̃ me condemnare non meritum. Facilius enim negligentia emendari po-
test, quàm

A test, quàm amor nasci. Bonosus (ut scribitis) quasi filius ἰχθύος, id est piscis, aquosa pe-
3 tit. Nos pristina contagione sordentes, quasi reguli & scorpiones arentia quæq; sectamur. Ille iam calcat super colubri caput: nos serpenti, terrã ex diuina sententia comeden ti, adhuc cibus sumus. Ille iam potest summũ graduũ psalmũ scãdere, nobis adhuc in pri mo ascensu flentibus, nescio an dicere aliquando cõtingat: Leuaui oculos meos in mon tes, unde ueniet auxilium mihi. Ille inter minaces seculi fluctus in tuto insulæ, hoc est in ecclesię gremio, sedens ad exemplũ Ioannis, librũ fortè iam deuorat: ego in scelerũ meo rum sepulchro iacens, & peccatorũ uinculis colligatus, dominicũ de Euãgelio expecto
4 clamorẽ: Hieronyme ueni foras. Bonosus inquã (quia secundũ prophetã omnis diabo li uirtus in lũbis est) trãs Euphratẽ tulit lũbare suum: ubi illud in foramine petræ abscõdens, & postea scissum reperiẽs, cecinit: Dñe tu possedisti renes meos: diripuisti uincula mea, tibi sacrificabo hostiã laudis. Me uero Nabuchodonosor ad Babylonẽ, id est cõfusionẽ mẽtis meæ, catenatũ duxit: ibi mihi captiuitatis iugũ imposuit: ibi ferri circulũ nari bus meis innectẽs, de cãticis Siõ cãtare pcepit. Cui ego dixi: Dñs soluit cõpeditos, dominus illuminat cæcos. Vt breuiter cœptã dissimilitudinẽ finiam, ego ueniã deprecor, ille expectat coronã. Soror mea, sancti Iuliani in Christo fructus est. Ille plantauit, uos rigate: dominus incrementũ dabit. Hanc mihi Iesus pro eo uulnere, quod diabolus inflixerat, præstitit, uiuã reddendo pro mortua. Huic ego (ut ait gentilis poeta) omnia etiam tuta timeo. Scitis ipsi lubricũ adolescentiæ iter, in quo & ego lapsus sum, & uos non sine timore transistis. Hoc illa nunc maxime ingrediens, omniũ est fulcienda præceptis, omniũ est sustentanda solatijs, id est crebris uestræ sanctitudinis epistolis roboranda. Et quia charitas omnia sustinet, obsecro ut etiam à papa Valeriano ad eam confortandam literas exigatis. Nostis puellares animos his rebus plerunq; solidari, si se intelligant curę esse maioribus. In mea enim patria rusticitatis uernacula, deus uenter est, & in diem uiuitur: & sanctior est ille, qui ditior est. Accesit huic patellæ (iuxta tritum populi sermo
B ne prouerbium) dignum operculum, Lupicinus sacerdos: secundũ illud quoq;, de quo semel in uita Crassum ait risisse Lucillius, similem habent labra lactucam, asino carduos comedente: uidelicet ut perforatam nauem debilis gubernator regat, & cęcus cæcos du cat in foueam, talisq; sit rector, quales illi qui reguntur. Matrẽ cõmunem, quæ cum uobis sanctitate societur, in eo uos præuenit, quia tales genuit, cuius uere uenter aureus po test dici, eo salutamus honore, quo nostis: unà quoq; susciendas cunctas sorores, quæ sexum uicere cum seculo: quæ oleo ad lampadas largiter præparato, sponsi opperiũtur aduentum. O beata domus, in qua morantur Anna uidua, uirgines prophetissæ, geminus Samuel nutritus in templo. O tecta felicia, in quibus cernimus Machabæorum martyrum coronis cinctam martyrem matrem. Nam licet quotidie Christum cõfiteamini, dum eius præcepta seruatis: tamen ad priuatam gloriam publica hæc accesit uobis & aperta cõfessio, quod per uos ab urbe uestra Ariani quondam dogmatis uirus exclusum est. Et miramini forsitan, quod in fine iam epistolę rursum exortus sim. Quid faciã? Vocem pectori negare non ualeo: epistolæ breuitas cõpellit tacere, desiderium uestri cogit loqui. Præproperus sermo, confusa turbatur oratio: amor ordinem nescit.

SCHOLIA.

1 QVæ inter Syros ac Sarracenos.] Hos diuus Hieronymus pro Agarenis, Sarracenos corrupto uocabulo dictos putat. Gentem autem esse feram, & incertis uagantem sedibus infestam finitimis omnibus. In Hebraicis quæstionibus significat Sarracenos ab Ismaele ortos, dictos à Sarram, quod Hebraica lingua sonat onagrum. Sunt aut in confinio Syriæ & Arabiæ ad meridianã plagam.
Marcelli apud Nolam.] In Cannensi pugna multa Romanorum milia ceciderant, uictore Hannibale. Rursus apud Nolam Marcelli auspicijs, Pœni grauissime conciti sunt. Narrat Liuius Deca-
2 dis tertiæ libro quarto. Aut barbarus semisermo.] Consentiunt quidem exemplaria, uerum arbitror legendum Semibarbarus sermo: quod parum Syriace illic loquerentur: aut barbarissimus sermo, aut barbarus mihi sermo. Aegypto ministrante cõmercia.] Vide num legendum sit, Aegypti ministrante cõmercio. Nam hinc aduehebantur chartæ siue papyrus, quæ aliunde fiebant q̃ ex membranis. Aut si non placet mutare scripturam, intellige chartas è Tyro, ubi primum inuentæ putantur

tantur, deuehi in Aegyptum. Tamen rex Attalus membranas.] Leuiter allusit ad historiã, quod ob æmulationẽ circa bibliothecas, Ptolemæus non passus sit exportari papyrum, & ob id chartæ ab Alexãdro repertæ sunt: deinde Pergami inuentæ mẽbranæ, quarũ magnã ũim Attalus rex Romam misit. Quasi filius piscis.] Quod piscis amet aquas. Is iocus quoniã frigidior erat, addidit Hieronymus, sicut scribitis: ostendens illorũ esse, non suum. Nos pristina.] Bonosus elegerat insulam undiq; mari circumfluã, Hieronymus uersabat in arenis Syriæ. Porrò regulus, quẽ Græci basiliscum uocant, & scorpius, in aridis locis maxime reperiunt, ut in Libycis arenis. Nos serpenti.] Ita legis Genesis tertio: Super pectus tuũ gradieris, & comedes terrã omnibus diebus uitæ tuæ. Peccator ãũ pabulũ est diaboli. Summũ graduũ psal.] Allusit ad quindecim gradus, qui sunt in quindecim psalmis. Trans Euphratẽ.] Hic locus ad quẽ allusit, est apud Hieremiã cap. xiij. Gentilis poeta.] Sic Verg. in quarto lib. Aeneid. Omnia tuta timens. Scitis lubricũ.] Hic palàm cõfitetur Hieronymus se fuisse lapsum in adolescentia, & alibi fatetur se uirginitatẽ non habere. Rusticitas uernac.] Quod Græci uocant ἀστχώμοσυνην, hoc est, propriũ alicui loco. Quidã codices scriptũ habebãt, rusticitatis uernacula. Lupicinus sacerd.] Episcopũ intelligit dignũ tali populo. Similẽ habent labra lact.] Lactuca mollis est. At asinus quoniã habet labra dura, qd' nobis est lactuca, hoc illi est carduus, herba spinosissima: cui tamen est aliquid cũ lactuca cõmune, qd' succũ habet lacteũ.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Expostulat cum Chrysogono Aquileiæ monacho, quod nihil scribens, oblitus uideatur absentis amici, idq; tam cito, & eius quem nuper amicum habere cœperit.

HIERONYMVS AD CHRYSOGONVM MONACHVM.

QVI circa te affectus meus sit, charissimus ambobus Heliodorus tibi potuit fideliter nunciare: q nõ minore te diligit amore, q̃ ego diligo: ut semper in ore meo nomẽ tuũ sonẽ: ut ad primã quanq; cõfabulationẽ iucũdissimi mihi cõsortij recorder: ut humilitatẽ admirer, uirtutẽ efferã, prædicẽ charitatẽ. Verũ tu quod natura lynces insitũ habẽt, ne post tergũ respiciẽtes meminerint priorũ, & mẽs perdat, quod oculi uidere desierint: ita nostrę es necessitudinis penitus oblitus, ut illam epistolã quã in corde Christianorũ scriptã Apostolus refert, nõ parua litura, sed imis (ut aiũt) ceris eraseris. Et illæ quidẽ quas diximus feræ, sub frõdente captãtes arboris ramo fugaces capreas, aut timidũ ceruos animal cõprehẽdunt: currentẽq; frustra prædã, dum hostẽ suũ secũ uehit, rabido desuper ore dilaniãt: & tamdiu meminere prædãdi, quãdiu uẽter uacuus siccũ fame guttur exasperat. Vbi uero sanguine pasta feritas uiscera distẽta cõpleuerit, cum saturitate succedit obliuio, tamdiu nescitura quid capiat, donec memoriã reuocauerit esuries. Tu necdum sãtiatus è nobis, cur finẽ iungis exordio? cur amittis antequã teneas? Nisi fortè negligentiæ semper excusatione socia, asseras te non habuisse quod scriberes: cum hoc ipsum debueris scribere, te non habuisse quod scriberes.

SCHOLIA.

VErum tu quod natura lynces.] Plinius tradit lyncibus hanc ineſſe obliuionẽ, ut si inter edendum subito respexerint, oblitæ cibi qui adest, alium quærant. Quam in corde Christi.] Sic enim Paulus ad Corinthios epistola secunda, capite tertio: Epistola mea uos estis scripta in cordibus, &c. Parua litura.] Litura delet summũ æquor ceræ, à linendo dicta. At tum solent apparere nonnunq; aliqua literarum uestigia. Cæterum quod penitus aboletur, imis ceris eradi dicitur.

HIERONYMVS AD ANTONIVM DE MODESTIA.

DOMINVS noster, humilitatis magister, disceptantibus de dignitate discipulis, unũ apprehẽdit è paruulis, dicens: Quicũq; uestrũ non fuerit conuersus sicut infans, non potest introire in regnũ cœlorũ. Quod ne tantum docere, nec facere uideretur, impleuit exemplo: dum discipulorum pedes lauat: dum traditorẽ osculo excipit: dum loquitur cum Samaritana: dum ad pedes sibi sedente Maria, de cœlorũ disputat regno: dum ab inferis resurgẽs, primũ mulierculis apparet. Satanas autẽ ex archangelico fastigio non aliã ob causam, nisi ob cõtrariã humilitati superbiam ruit. Et Iudaicus populus primas cathedras & salutationes in foro uendicans, deputato antea in stillam situlæ, gentium populo succedente, deletus est. Cõtra sophistas quoque seculi & sapientes mundi Petrus & Iacobus piscatores mittuntur. Cuius rei causa scriptura ait: Superbis deus resistit, humilibus dat gratiam. Vide frater quale malum sit, quod aduersarium habet deum. Ob quod in Euangelio & Pharisæus arrogans spernitur, & humilis publicanus auditur. Decem iam (nisi fallor) epistolas plenas tam officij quàm

quàm precũ misi, cũ tu ne nutũ quidẽ facere dignaris: & dño loquẽte cum seruis, frater cũ fratre non loqueris. Nimis, inquies, cõtumelioſe. Crede mihi, nisi stili uerecũdia prohiberet, tanta læsus ingererẽ, ut inciperes mihi rescribere, uel iratus. Sed quoniã & irasci hominis est, & iniurtã non facere, Christiani: ad antiquũ morẽ reuertẽs, rursus precor, ut & diligentẽ te diligas, & conseruo sermonẽ conseruus impartias. Vale in domino.

SCHOLIA.

COntra sophistas.] Sophistas intelligit sapientiæ professores. At nunc ut diuitias & imperium, ita sapientiam quoq; plus quàm mundanam libenter amplectimur, cum Christus amet esse purus ab omni contagio mundi. Cum tu ne motum quidem.] Quidam codices habebãt motum, quidam mutum, quidam nutum. Conjscio scriptũ fuisse, ne my quidem: siue, ne mu quidem: pro eo quod est, ne minimum quidem uerbum. M. Varro refert hunc uersum (ni fallor) Ennianum: Dicit quod minimũ est: neq; ut aiunt, my facere audent. De quo plura scripsimus in Chiliadibus prouerbiorum. Aliquis imperitus, cum non intelligeret, quid sibi uellet, facere mu, castigauit: hoc est deprauauit, mutum: quod alius rursum offensus absurditate sensus, uertit in morum: tertius quispiam, cui nec hoc faciebat satis, ex mutum fecit nutum: atq; hæc sanè lectio tolerabilior est.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Quidam ex consensu uxoris, instituerat ab usu matrimonij abstinere: sed per occasionem domesticæ consuetudinis relapsus est ad coitum. Illa pœnitens, se contulerat ad loca sancta. Hieronymo rem narrat. Adhortatur igitur maritum, ut uxoris exemplo pœniteat, & sacra uisat loca. Opinor nomen eius ad quem scribit, data opera ab Hieronymo prætermissum, ne famam illius notaret. Quanquam haud scio quis ascripsit ad Rusticum.

HIERONYMVS AD RVSTICVM.

QVOD ignotus ad ignotum audeo scribere, sanctæ ancillæ Christi Hedibiæ, & filiæ meæ coniugis tuæ Artemiæ, imò sororis ex coniuge atq; cõseruæ, fecit deprecatio. Quæ nequaq̃ propria salute cõtenta, tuam & antè quæsiuit in patria, & nunc in sanctis locis quærit, imitari cupiens Andreę & Philippi apostolorũ beneuolentiã: quorũ uterq; inuẽtus à Christo, fratrẽ Simonẽ, & amicũ Nathanael inuenire desiderat: ut alter eorũ mereatur audire, Tu es Simon filius Iohanna, tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus: alter donum dei (hoc enim lingua nostra sonat Nathanael) Christi ad se loquentis testimonio subleuetur: Ecce uere Israelita, in quo dolus non est. Optauerat quondam & Lot cum filiabus saluare coniugẽ suam, & de incẽdio Sodomæ & Gomorræ penè semiustus erumpens, educere eam quæ pristinis uitijs tenebatur astricta: sed ea desperatione trepida, respiciensq; post tergũ, æterno infidelitatis titulo condemnatur. Et ardens fides pro una muliere perdita, totam Segor liberat ciuitatẽ. Deniq; postq̃ Sodomiticas ualles ac tenebras derelinquens, ad montana conscendit, ortus est ei sol in Segor, quæ interpretatẽ paruula: ut parua fides Lot, quia maiora non poterat, saltẽ minora seruaret. Neq; enim Gomorræ quondam & erroris habitator, statim ad meridiem poterat peruenire, in qua Abrahã amicus domini cum angelis susceptit deũ. Et Ioseph fratres pascit in Aegypto, spõsusq; audit à sponsa: Vbi cubas? ubi pascis in meridie? Samuel quondam plangebat Saulem, quia superbiæ uulnera pœnitentiæ medicamine non curabat. Et Paulus lugebat Corinthios, qui fornicationis maculas lachrymis delere nolebant. Vnde & Ezechiel librũ deuorat scriptũ intus & foris, carmine & planctu & uæ. Carmine super laude iustorũ: planctu super pœnitentibus: uę super his de quibus scriptũ est: Cum uenerit impius in profundum malorũ, cõtemnit. Quos ostendit Esaias, dicens: Vocauit dominus sabaoth in die illa ad fletum & planctum & decaluationem & accinctionem ciliciorum: ipsi autem fecerunt lætitiam & exultationem, mactantes uitulos & occidentes oues, ut comederent carnes, dicentes: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. De quibus & Ezechiel loquitur: Et tu fili hominis, dic domui Israel, Sic loquuti estis, dicentes, Errores nostri & iniquitates nostræ super nos erunt, & in ipsis contabescimus: & quomodo salui esse poterimus? Dic eis: Viuo ego, dicit dominus, Nolo mortem impij, sed ut conuertatur à uia sua. Et iterum: Reuertimini recedentes à uia uestra: quare moriemini domus Israel? Nihil tam offendit deum, quàm desperatione

melioru hærere prioribus. Licet ipsa desperatio incredulitatis indiciu sit. Qui enim de- C
sperat salutẽ, non putat futurũ iudiciũ. Quod si metueret, utiq; bonis operibus se iudici
prepararet. Audiamus per Hieremiã loquentẽ deum: Conuerte pedem tuum à uia aspe-
ra, & guttur tuum à siti. Et iterum: Nunquid qui cadit, non resurget? aut qui auersus est,
non reuertet? Et per Esaiã: Quando conuersus ingemueris, tunc saluus eris, & scies ubi
fueris. Scire non possumus ægrotationis mala, nisi cũ fuerit sanitas cõsequuta. Et quan-
tum boni uirtus habeat, uitia demonstrant: clariusq; fit lumen cõparatione tenebrarũ.
Ezechiel quoq; ijsdem uerbis, quia eodem & spiritu: Conuertimini, inquit, & redite ab
iniquitatibus uestris domus Israel, & non erunt uobis in tormentũ impietates. Proijcite
omnes impietates uestras, quibus impie egistis aduersum me: & facite uobis cor nouum
& spiritũ nouũ. Et quare moriemini domus Israel? Nolo eñ mortẽ peccatoris, dicit do-
minus. Vnde & in cõsequentibus loquitur: Viuo ego, dicit dominus, Nolo mortẽ pec-
catoris, nisi ut reuertatur à uia sua, & uiuat: ne mens incredula de bonorũ repromissio-
ne desperet: & semel perditioni animus destinatus, non adhibeat uulneri curationem,
quod nequaq̃ existimat posse curari. Idcirco iurare se dicit, ut si non credimus promit-
tenti deo, credamus saltẽ pro nostra salute iuranti. Quam ob causam iustus precatur, &
dicit: Conuerte nos deus salutaris noster, & auerte furorẽ tuum à nobis. Et iterũ: Domi-
ne, in uoluntate tua præstitisti decori meo fortitudinẽ. Auertisti faciẽ tuã à me, & factus
sum conturbatus. Postq̃ enim fœditatẽ delictorũ meorũ uirtutũ decore mutaui, infirmi
tatẽ meã tua gratia roborasti. Ecce, audio pollicentẽ: Persequar inimicos meos, & cõpre
hendã illos, & non reuertar donec deficiãt: ut qui te ante fugiebã, & inimicus eram, tua
cõprehendar manu. Ne cesses à persequendo, donec deficiã à uia mea pessima, & reuer
tar ad uirũ meũ pristinũ: qui mihi dabit linteamina mea, & oleũ, & similã, & cibabit me
pinguissimis cibis. Qui idcirco obsepsit atq; præcluſit uias meas pessimas, ut eam inue-
nirem uiam, quę dicit in Euangelio: Ego sum uia, ueritas & uita. Audi prophetã loquen
tem: Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. Euntes ibant et flebant, mittentes se- D
mina sua. Venientes autẽ uenient in exultatione, portantes manipulos suos. Et loquere
cum eo: Lauabo per singulas noctes lectũ meũ, in lachrymis meis stratũ meũ rigabo. Et
iterũ: Sicut desiderat ceruus ad fontes aquarũ, ita desiderat anima mea ad te deus. Sitiuit
anima mea ad te deum fontẽ uiuũ, quando ueniã & apparebo ante faciẽ dei. Factæ sunt
mihi lachrymæ meæ panes per diẽ & noctẽ. Et in alio loco: Deus deus meus, ad te de lu-
ce uigilo. Sitiuit anima mea ad te, q̃ multipliciter tibi caro mea. In terra deserta & inuia
& inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Quanq̃ enim sitierit te anima mea, tamẽ multo te
plus carnis meæ labore quæsiui: & tibi in sancto apparere non potui, nisi prius in terra
deserta à uitijs & inuia aduersarijs potestatibus, & absq; humore & rheumate ullius libi
dinis cõmorarer. Fleuit & dominus super ciuitatẽ Hierusalẽ quia non egissent pœniten I
tiam: & Petrus trinam negationẽ amaritudine abluit lachrymarũ, impleuitq; illud pro-
pheticũ: Exitus aquarũ deduxerũt oculi mei. Plangit & Hieremias populũ pœnitẽtiã nõ
agentẽ, dicẽs. Quis dabit capiti meo aquã, & oculis meis fontẽ lachrymarũ, & plorabo
populũ istũ per diẽ & noctẽ? Cur autẽ plangat & defleat, sequenti sermone demonstrat:
Nolite flere mortuũ, neq; plangatis eum. Flete planctu qui egreditur, quia non reuerte-
tur ultra. Nequaq̃ igitur gentilis plangendus est, atq; Iudæus, qui in ecclesia non fuerũt,
& semel mortui sunt: de quibus saluator dicit: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos:
sed eos plange, qui per scelera atq; peccata egrediuntur de ecclesia, et nolunt ultra reuer
ti ad eam damnatione uitiorũ. Vnde & ad uiros ecclesiasticos, qui muri & turres eccle-
siæ nuncupanr̃, loquitur sermo propheticus, dicẽs: Muri Sion, proferte lachrymas, im-
plentes illud Apostoli: Gaudere cum gaudẽtibus, flere cum flẽtibus: ut dura corda pec-
cantiũ uestris lachrymis prouocetis ad fletũ, ne perseuerantes in malicia, audiant: Ego
plantaui te uineam frugiferam, omne semen uerum: quomodo uersa es in amaritudi-
nem uitis alienæ? Et iterum: Ligno dixerunt, pater meus es tu: & lapidi, tu genuisti me:
& uerte-

A & uerterunt ad me dorsa, & non facies suas. Et est sensus: Noluerunt ad me conuerti, ut
agerent pœnitentiã, sed per cordis duritiã in iniuriã meam sua terga uerterunt. Quam-
obrem & dominus loquit̃ ad Hieremiã: Vidisti quæ fecerunt mihi habitatio Israel? Abie
runt super omnẽ montẽ excelsum, & subter omne lignum frondosum, & fornicati sunt
ibi. & dixi, postq̃ fornicata est & fecit hæc omnia, ad me reuertere, & non est reuersa. O
clemẽtia dei, ó nostra duritia, dum & post tanta scelera nos prouocat ad salutẽ, & ne sic
quidẽ uolumus ad meliora conuerti. Si reliquerit, inquit, uxor uirũ suum, & alij nupse-
rit, & uoluerit postea reuerti ad eum, nunquid susc̃ipiet eam, et non detestabit̃? Pro quo
scriptũ est iuxta Hebraicã ueritatẽ, quod in Græcis & Latinis codicibus non habetur: Et
tu reliquisti me, tamen conuertere & susc̃ipiã te dicit dominus. Esaias quoq; in eundem
sensum ijsdem penè loquitur sermonibus: Conuertimini qui profundum consiliũ cogi
tatis, & iniquũ filij Israel, reuertere ad me, & redimam te. Ego deus, & non est alius præ-
ter me, iustus & saluator non est absq; me. Reuertimini ad me, & salui eritis, qui estis in
extremis terræ. Recordamini horũ, & ingemiscite, & agite pœnitentiã qui erratis. Con-
uertimini corde, & mementote priorũ à seculo, quoniam ego sum deus, & non est alius
absq; me. Scribit & Iohel: Cõuertimini ad me ex toto corde uestro, in ieiunio, & lachry
mis, & planctu: scindite corda uestra, & non uestimenta uestra. Misericors enim & mise
rator est dominus, & agens pœnitentiã super malicijs. Quantæ autem sit misericordiæ,
& quàm (ut ita loquar) nimiæ ineffabilisq; clementiæ, Osee propheta nos doceat, per
quẽ loquitur deus: Quid tibi faciam Ephraim? quomodo te protegã Israel? quid tibi in-
quam faciam? Sicut Adama ponam te, & sicut Seboim. Cõuersum est cor meum in me,
& conturbata est pœnitudo mea. Nequaq̃ faciã secundũ iram furoris mei. Vnde & Da-
uid loquitur in psalmo: Non est in morte qui memor sit tui, in inferno autẽ quis confi-
tebitur tibi? Et in alio loco: Peccatũ meum notũ feci, & iniquitatẽ meam non abscondi.
Dixi, Pronunciabo contra me iniquitatẽ meam domino, & tu dimisisti impietatẽ cordis
B mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Verũtamen in diluuio
aquarũ multarũ ad eũ non approximabunt. Vide quanta magnitudo sit fletuũ, ut aqua-
rum diluuio cõparetur. Quos qui habuerit, & dixerit cum Hieremia: Non sileat pupilla
oculi mei, statim in illo complebitur: Misericordia & ueritas obuiauerũt sibi, iustitia &
pax deosculatæ sunt: ut si te iustitia & ueritas seruauerint, misericordia & pax prouocẽt
ad salutẽ. Totam pœnitentiã peccatoris ostendit psalmus quinquagesimus, quando in-
gressus est Dauid ad Bethsabee uxorẽ Vriæ Ethei, & à Nathan prophetante correptus,
respondit: Peccaui. Statimq̃ meruit audire: & dominus abs te abstulit peccatũ. Adulte-
rio enim iunxerat homicidiũ, & tamen conuersus ad lachrymas: Miserere, ait, deus se-
cundum magnam misericordiã tuam. Et secundum multitudinẽ miserationũ tuarũ, de-
le iniquitatẽ meam. Magnũ enim peccatũ, magna indigebat misericordia. Vnde iungit
& dicit: Multũ laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniã iniquita
tem meam ego agnosco, & delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui (rex
enim eram, alium non timebam) & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus
tuis, & uincas cum iudicaris. Conclusit enim deus omnia sub peccato, ut omnibus mise
reatur. Tantũq; profecit, ut dudum peccator & pœnitẽs transierit in magistrũ, & dicat:
Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur. Confessio enim & pulchritudo
coram eo, ut qui sua confessus fuerit peccata, & dixerit: Putruerunt & corruptæ sunt ci-
catrices meæ à facie insipientiæ meæ, fœditatẽ uulnerũ in sanitatis decorẽ cõmutet. Qui
enim abscondit iniquitatẽ suam, non prosperabitur. Achab rex impijssimus, uineã Na-
buthæ cruore possedit: & cum Hiezabel non tam coniugio sibi, quàm crudelitate con-
iuncta, Heliæ increpatione corripitur. Hæc dicit dñs: Occidisti & possedisti. Et iterum:
In loco in quo linxerunt canes sanguinẽ Nabuthæ, ibi lingent sanguinẽ tuum, & Hieza-
bel canes comedẽt ante muros Iezrael. Quod cum audisset Achab, scidit uestimẽta sua,
& posuit saccũ super carnem suam, ieiunauitq; & dormiuit in cilicio. Factusq; est ser-

mo domini ad Heliam, dicens: Quoniam reueritus est Achab faciem meam, non inducam malum in diebus eius. Vnum scelus Achab & Hiezabel, tamen conuersus ad pœni c
tentiam Achab, pœna differtur in posteros: & Hiezabel in scelere perseuerans, præsenti iudicio condemnatur. Loquitur & dominus in Euangelio: Viri Niniuitæ surgent in iudicium cum generatione hac, & condemnabunt eam, quia egerunt pœnitentiã in prædicatione Ionæ. Non enim ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiã. Drachma perit, & tamen inuenitur in stercore. Nonagintanouẽ oues relinquuntur in solitudine, & una ouis quæ aberrauerat, pastoris humeris reportatur. Vnde & lætitia angelorũ est super uno peccatore agente pœnitentiã. Quanta felicitas, ut de salute nostra exultent cœlestia? De quibus dicitur: Pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnũ cœlorũ. Nullum in medio spatium. Mors & uita sibi contraria sunt, & tamen pœnitẽtia copulantur. Luxuriosus filius totam prodegerat substantiã: & procul à patre, uix porcorũ cibis inediam sustentabat. Reuertitur ad parentẽ, immolatur ei uitulus saginatus: stolam accipit & anulum, ut Christi recipiat uestimentũ, quod dudum polluerat, & audire mereatur: Candida sint semper uestimenta tua. Receptoq; signaculo dei, proclamet ad dominũ: Pater peccaui in cœlum, & coram te, & reconciliatus osculo, dicat ad eum: Signatũ est super nos lumen uultus tui domine. Iustitia iusti non liberabit eum in quacũq; die peccauerit, & iniquitas iniqui non nocebit ei, quacunq; die conuersus fuerit. Vnũquenq; iudicat sicut inuenerit. Nec præterita considerat, sed præsentia, si tamen uetera crimina nouella conuersione mutentur. Septies cadit iustus, & resurget. Si cadit, quomodo iustus? Si iustus, quomodo cadit? Sed iusti uocabulũ non amittit, qui per pœnitentiã semper resurgit. Et non solum septies, sed septuagies septies delinquenti, si conuertatur ad pœnitentiã, peccata donãtur. Cui plus dimittitur, plus diligit. Meretrix lachrymis pedes saluatoris lauat, & crine detergit, & in typum Ecclesię de gentibus congregatę meretur audire: Dimittuntur tibi peccata tua. Pharisæi iustitia perit superbia: & publicani humilitas, cõfessione saluat. Per Hieremiã cõtestatur deus: Ad summã loquar contra gentẽ & D
regnũ, ut eradicẽ & destruã, & dispердam illud. Si pœnitẽtiã egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersum eam, agam & ego pœnitẽtiã super malo, quod cogitaui ut facerẽ ei. Et ad summã loquar super gentẽ & regnũ, ut ædificẽ, & ut plantẽ illud. Si fecerit malũ in cõspectu meo, ut non audiat uocẽ meam, pœnitẽtiã agam super bono, quod loquutus sum ut facerẽ ei. Statimq; infert: Ecce ego fingo cõtra uos malũ, & cogito contra uos cogitationẽ. Reuertatur unusquisq; à uia sua mala, & dirigite uias uestras & studia uestra. Qui dixerũt: Desperauimus, post cogitationes enim nostras ibimus, & unusquisq; post prauitatẽ cordis sui malum faciemus. Simeon iustus in Euangelio loquitur: Ecce hic positus est in ruinã, & in resurrectionẽ multorũ: in ruinã uidelicet peccatorũ, & in resurrectionẽ eorũ qui agunt pœnitẽtiã. Apostolus scribit ad Corinthios: Auditur inter uos fornicatio, & talis fornicatio, qualis ne inter gentes quidem, ita ut uxorẽ patris aliquis habeat. Et uos inflati estis, & non magis luctũ habuistis, ut tollatur de medio uestrũ, qui hoc opus fecit. Et in secunda ad eosdẽ epistola, ne abundantiori tristitia pereat, qui eiusmodi est, reuocat eum: & obsecrat, ut cõfirment super illum charitatẽ, ut qui incestu perierat, pœnitentia conseruetur. Nullus quidẽ mundus à peccato, ne si unius qui dem diei fuerit uita eius, numerabiles autem anni uitæ illius. Astra quoq; ipsa non sunt munda in conspectu eius, & aduersum angelos suos peruersum quid excogitauit. Si in cœlo peccatũ, quanto magis in terra? Si delictũ in his qui carent tentatione corporea, quanto magis in nobis, q̃ fragili carne circũdamur, & cũ Apostolo dicimus: Miser ego, q̃s me liberabit de corpore mortis huius? Nõ eñ habitat in carne nostra bonũ, nec agimus quod uolumus, sed quod nolumus, ut aliud anima desideret, aliud caro facere cogatur. Quod si quidã iusti appellañt in scripturis, & non solũ iusti, sed iusti in cõspectu dei: iuxta illã iustitiã appellañt iusti, iuxta quam supra dictũ est: Septies cadit iustus, & resurget. Et iuxta quod iniquitas iniqui non nocebit ei in quacunq; die conuersus fuerit.

Deniq;

A Deniq; & Zacharias pater Ioannis, qui scribit̃ iustus, peccauit in eo quod non credidit, & statim silentio condemnat̃. Et Iob, qui iustus & immaculatus, ac sine querela in principio uoluminis sui scribitur, postea & dei sermone & confessione sui, peccator arguit̃. Si Abraham, Isaac & Iacob, prophetæ quoq; & apostoli, nequaq̃ caruere peccato: si purissimũ triticũ habuit mixtas paleas, quid de nobis dici potest, de quibus illud scriptum est: Quid paleis ad frumentũ, dicit dominus? Et tamẽ paleæ futuro reseruãtur incendio: & zizania hoc tempore mixta sunt segetibus frumẽtorum, donec ueniat qui habet uenti labrum in manu sua, & purgauerit aream, ut cõgreget triticum in horrea, & quisquilias gehẽnæ igni comburat. Hæc omnia quasi pulcherrima scripturarum prata discurrẽs, in unum locum uolui congregare, & de speciosissimis floribus coronam tibi texere pœnitentiæ, quã imponas capiti tuo: & assumas pẽnas columbæ, & uoles & requiescas, & clementissimo reconcilieris patri. Narrauit mihi uxor quondã tua, nunc soror atq; conseruа, quod iuxta præceptũ Apostoli ex consensu abstinueritis uos ab opere nuptiarum, ut uacaretis orationi: tuaq; rursum uestigia quasi in salo posita fluctuasse, imò (ut apertius loquar) esse prolapsa. Illam aũt audisse à domino cum Moyse: Tu uero hic sta mecum, et dixisse de domino: Statuit supra petram pedes meos. Tuam domũ, quæ fundamenta fidei solida non habebat, postea diaboli turbine concidisse. Porrò illius perstare in domino, & suum tibi hospitiũ non negare: ut cui prius coniunctus fueras corpore, nunc spiritu copuleris. Qui enim adhęret domino, unus spiritus est cum eo. Cumq; uos rabies barbarorum, & imminẽs captiuitas separaret, sub iurisiurandi testificatione pollicitũ, ut ad sancta transeuntẽ loca, uel statim, uel postea sequereris, & seruares animã tuam, quam uisus fueras negligẽtia perdidisse. Redde igitur quod præsente deo spopondisti. Incerta est uita mortalium: ne antè rapiaris, q̃ tuam impleas sponsionẽ. Imitare eam, quã docere debueras. Proh pudor, fragilior sexus uincit seculum, & robustior superat̃ à seculo. Tanti dux fœmina facti est: & nõ sequeris eam, in cuius salute cãdidatus es fidei? Quod si te rei
B familiaris tenẽt reliquiæ, ut scilicet & mortes amicorũ & ciuiũ uideas, & ruinas urbium atq; uillarũ: saltẽ inter captiuitatis mala, & feroces hostium uultus, & prouinciæ tuæ infinita naufragia, teneto tabulam pœnitẽtiæ, & memẽto conseruæ tuæ, quæ tuam quotidie suspirat nec desperat salutẽ. Tu uagaris in patria, imò nõ patria, quia patriam perdidisti: ista pro te in locis uenerabilibus resurrectionis & crucis, & incunabulorũ domini salua toris, in quibus paruulus uagijt, tui nominis recordat̃, teq; ad se orationibus trahit: ut si nõ tuo merito, saltem huius salueris fide. Iacebat quondam paralyticus in lectulo, & sic erat cunctis artubus dissolutus, ut nec pedes ad ingrediendum, nec manus mouere posset ad precandum, & tamẽ profert̃ ab alijs, & restituit̃ pristinæ sanitati, ut portaret lectulum, qui dudum portabat̃ à lectulo. Et te igitur absentẽ corpore, præsentem fide, offert conserua tua domino saluatori: & dicit cum Chananæa, Filia mea male uexatur à dæmonio. Recte enim appellabo animam tuam filiam animæ eius, quę sexus nescit diuersitatẽ: quia te quasi paruulum atq; lactantem, & necdum ualentẽ sumere solidos cibos, inuitat ad lac infantiæ, & nutricis tibi alimenta demonstrat: ut possis dicere cum propheta: Erraui sicut ouis perdita: quære seruum tuum, quoniam mandata tua non sum oblitus.

SCHOLIA

Absq; humore & rheumate.] ῥεύματα Græce, fluxus est. Pituita & humor corporis desiccat̃ inedia. Et corpore exucco, libido extinguit̃. Id refert ad id quod scriptũ est: In inuio & inaquoso. Sicut Adama ponam te.] Adama & Seboim duę ciuitates sunt iuxta Sodomã, ex his quas ignis cœlestis absumpsit. Quid paleis ad frumentum.] Est apud Hieremiam capite uigesimotertio. Tanti dux fœmina facti.] Hemistichium est Maronis, quo diuus Hieronymus libenter utitur. Candidatus es fidei.] Quia seruatur uir infidelis in muliere fideli. Vt candidati nondum assecuti sunt honorem, sed proximum est ut consequantur: ita uicinus est saluti, cuius uxor iam præcessit ad uerè Christianam uitam.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Docet uiduis & uirginibus uitandam esse domesticam consuetudinem eorũ, unde sit periculum, uel pudicitiæ, uel famæ. Argumentũ epistolę narrat ipse. In calce huius libelli subsignificat, hoc argumentũ à se declamatorio more fuisse sumptũ & tractatum. Idem innuit in alia quadam epistola: unde

nec hic illum nomen admiſcetur uſquam. Verſatur in genere ſuaſorio: tamen plurimi incidunt loci C
coniecturales, in quibus mire luſit Hieronymus. Vtitur crebris dilemmatis in argumentando. Multum item admiſcet feſtiuitatis.

DE VITANDO SVSPECTO CONTVBERNIO

REtulit mihi quidam frater è Gallia, ſe habere ſororem uirginẽ, matremq; uiduam: quæ in eadem urbe diuiſis habitarent cellulis: & uel ob hoſpitij ſolitudinem, uel ob cuſtodiendas facultatulas, præſules ſibi quoſq; clericos aſſumpſiſſent: ut maiore dedecore iungerent alienis, q̃ à ſe fuerant ſeparatæ. Cumq; ego ingemiſcerẽ, & multo plura tacendo q̃ loquendo ſignificarẽ: Quæſo te, inquit, corripias eas literis tuis, & ad concordiam reuoces: ut mater filiam, & filia matrẽ agnoſcat. Cui ego: Optimam, inquam, mihi iniungis prouinciã: ut alienus conciliẽ, quas filius fraterq; non potuit: quaſi uero epiſcopalem cathedram teneã, & nõ clauſus cellula, ac procul à turbis remotus, uel præterita plangam uitia, uel uitare nitar præſentia. Sed & incongruum eſt, latere corpore, & lingua per totũ orbem uagari. Et ille: Nimiũ, ait, formidoloſus es. Vbi illa quondã conſtantia, in qua multo ſale orbẽ defricans, Lucilianũ quippiã I
retuliſti? Hoc eſt, aio, quod me fugat, & labra diuidere nõ ſinit. Poſtq̃ enim arguẽdo crimina, factus ſum criminoſus: & iuxta tritũ uulgi ſermone prouerbiũ: lurgantibus & negantib. cunctis, nec aures me credo habere, nec tactũ: ipſiq; parietes in me maledicta reſonarũt, & in me pſallebant qui bibebant uinũ: coactus malo tacere didici: rectius eſſe arbitrans, ponere cuſtodiam ori meo, & oſtiũ munitũ labijs meis, q̃ declinare cor meũ in uerba maliciæ: & dum carpo uitia, in uitiũ detractionis incurrere. Quod cum dixiſſem: Nõ eſt (inquit) detrahere, uerũ dicere: nec priuata correptio, generalem facit doctrinã: cum aut rarus, aut nullus ſit, qui ſub huius culpæ reatũ non cadat. Quæſo ergo te, ne me tanto itinere uexatũ, fruſtra ueniſſe patiaris. Scit enim dñs, quod poſt uiſionẽ ſanctorũ locorũ, hãc uel maxime cauſam habui, ut cũ tuis literis ſorori mederer ac matri. Et ego: Iamiã (inquam) quod uis faciã: nam & epiſtolæ trãſmarinæ ſunt, & ſpecialiter ſermo di- D
ctatus, rarò poteſt inuenire quos mordeat. Te aũt obſecro, ut clã ſermonẽ hunc habeas. Cumq; portaueris eum pro uiatico, ſi auditus fuerit, lætemur pariter: ſi aũt contemptus fuerit, quod & magis reor, ego uerba perdiderim, tu itineris longitudinẽ. Primũ uos ſcire cupio, ſoror & filia, me nõ idcirco ſcribere, quia aliqd de uobis ſiniſtrũ ſuſpicer, ſed ne cæteri ſuſpicent, ueſtram me orare concordiã. Alioquin (quod abſit) ſi peccatorum uos exiſtimarẽ glutino cohæſiſſe, nunq̃ ſcriberẽ, ſciremq; me ſurdis narrare fabulã. Deinde hoc obſecro, ut ſi mordacius quippiã ſcripſero, nõ tam meę putetis auſteritatis eſſe q̃ morbi. Putridę carnes ferro curant & cauterio: uenena ſerpẽtina pelluntur antidoto. Quod ſatis dolet, maiori dolore expellit. Ad extremũ hoc dico, quod ſi etiã hæc conſcientia criminis uulnus nõ habeat, habet tamẽ fama ignominiã. Mater & filia, nomina pietatis, officiorũ uocabula, uincula naturæ, ſecũda poſt deũ fœderatio. Non eſt laus, ſi uos diligitis: ſcelus eſt, quod odiſtis. Dominus Ieſus Chriſtus ſubiectus erat parentibus ſuis: uenerabat matrẽ, cuius ipſe erat pater. Colebat nutritiũ, quẽ nutriuerat: geſtatũq; ſe meminerat alterius utero, alterius brachijs. Vnde & in cruce pẽdens, cõmendat parentẽ diſcipulo, quam nunq̃ ante crucẽ dimiſerat. Tu uero filia (iam enim deſino ad matrem loqui, quã forſitan & ætas & imbecillitas ac ſolitudo excuſabilem facit) tu inquã filia, eius domũ anguſtam iudicas, cuius nõ tibi fuit uenter anguſtus? Decẽ menſibus utero clauſa uixiſti, & uno die in uno cubiculo cum matre nõ duras? An oculos eius ferre nõ potes? Et quæ omnes motus tuos, utpote illa quæ genuit, quæ aluit, & ad hanc adduxit ætatem, facilius intelligit, teſtem domeſticam fugis? Si uirgo es, quid times diligentẽ cuſtodiam? Si corrupta, cur non palam nubis? Secunda poſt naufragium tabula eſt, quod male cœperis, ſaltem hoc remedio temperare. Neq; uero hoc dico, quod poſt peccatum tollam pœnitentiã, ut quod male cœpit, male perſeueret, ſed quod deſperẽ in iſtiuſmodi copula diuulſionẽ. Alioqui ſi ad matrẽ migraueris poſt ruinã, facilius poteris cũ ea plangere,

quod

A quod per illius abſentiam perdidiſti. Quod ſi adhuc integra es, & nõ perdidiſti, ſerua ne perdas. Quid tibi neceſſe eſt in ea uerſari domo, in qua neceſſe habes quotidie aut perire, aut uincere? Quis unquã mortaliũ iuxta uiperã ſecuros ſomnos capit? quę etſi nõ percutiat, certè ſollicitat. Securius eſt perire nõ poſſe, q̃ iuxta periculum nõ periſſe. In altero tranquillitas eſt, in altero gubernatio. Ibi gaudemus, hic euadimus. Sed fortè reſpõdeas: Non bene morata mater eſt, res ſeculi cupit, amat diuitias, ignorat ieiuniũ, oculos ſtibio linit, uult cõpta procedere, & nocet propoſito meo, nec poſſum cũ huiuſmodi uiuere. Primũ quidem etiã ſi talis eſt ut cauſaris, maius habebis præmiũ, ſi talẽ nõ deſeras. Illa te diu portauit in utero, diu aluit: & difficiliores infantiæ mores, blanda pietate ſuſtinuit. Lauit pannorũ ſordes, & immundo ſæpe fœdata eſt ſtercore. Aſſedit ægrotanti: & quæ pro te ſua faſtidia ſuſtinuit, tua quoq; paſſa eſt. Ad hãc perduxit ætatẽ, ut Chriſtũ amares docuit. Non tibi diſpliceat eius cõuerſatio, quæ te ſponſo tuo uirginẽ cõſecrauit. Quod ſi ferre non potes, & delicias eius fugis: atq; (ut hoc uulgò ſolet dici) ſecularis eſt mater, habes alias uirgines, habes ſanctũ pudicitiæ chorum. Quid matrẽ deſerens, eum diligis, qui forſitan ſuam reliquit ſororẽ & matrem? Illa difficilis, ſed iſte facilis. illa iurgatrix, ergo iſte placabilis. Quæro utrum uirũ ſecuta ſis, an poſtea inueneris? Si eum ſecuta es, manifeſtũ eſt cur matrẽ reliqueris. Si poſtea reperiſti, oſtendis quid in matris hoſpitio non potueris inuenire. Durus dolor eſt, & meo mucrone me uulnerãs: Qui ambulat (inqt) ſimpliciter, ambulat confidenter. Tacerẽ, ſi me non morderet conſciẽtia, & in alijs meũ crimen non reprehenderem: nec per trabem oculi mei, alterius feſtucam uiderem. nunc autem cum inter fratres procul habitans, eorumq; fruens contubernio, honeſte ſub arbitris, & uideam rarò, & uidear: impudentiſsimũ eſt eius te uerecundiam non ſequi, cuius ſequeris exemplum. Quod ſi dixeris: Et mihi ſufficit conſcientia mea: habeo deum iudicem, qui meæ uitæ eſt teſtis: nõ curo quid loquant homines. audi Apoſtolum ſcribentem: Prouidentes bona, nõ ſolum coram deo, ſed etiã coram omnib. hominibus. Si quis
B te carpit, quòd ſis Chriſtiana, quòd ſis uirgo, nõ cures: quòd ideo dimiſeris matrẽ, ut in monaſterio inter uirgines uiueres: talis detractio laus tua eſt. Vbi non luxuria in puella dei, ſed duritia carpit, crudelitas iſta pietas eſt. Illum enim præfers matri, quẽ præferre iuberis & animæ tuę. quẽ ſi & ipſa prętulerit, & filiam te ſentiet & ſororẽ. Quid igit? ſcelus eſt ſancti uiri habere contuberniũ? Obtorto collo me in ius trahis, ut aut probem quod nolo, aut multorũ inuidiam ſubeam. Sanctus uir nunq̃ à matre filiam ſeiungit: utramq; ſuſcipit, & utramq; uenerat. Sit quamlibet ſancta filia, mater uidua indiciũ caſtitatis eſt. Si coæuus tuus ille neſcio quis, matrẽ tuam honoret ut ſuã: ſi ſenior te, ut filiam diligat, & parentis ſubijciat diſciplinæ. Non expedit amborum famæ, plus te illum amare q̃ matrem: ne nõ uideatur in te affectum eligere, ſed ætatẽ. Et hæc dicerẽ, ſi fratrẽ monachum non haberes, ſi domeſticis careres præſidijs. Nunc uero proh dolor, inter matrem atq; germanum, & matrem uiduam, fratremq; monachũ, cur ſe alienus interſerit? Bonũ quidem eſt, ut te & filiam noueris & ſororem. Si autem utrumq; non potes, & mater quaſi dura reſpuitur, ſaltẽ frater placeat. ſi frater aſperior eſt, mollior ſit illa quæ genuit. Quid palles? quid æſtuas? quid uultum rubore ſuffundis, & trementibus labijs impatientiã pectoris cõteſtaris? Non ſuperat amorẽ matris & fratris, niſi ſolius uxoris affectus. Audio præterea te ſuburbana rura, uillarũ amœnitates cũ affinibus atq; cognatis, & iſtiuſmodi generis hominib. circũire. nec dubito quin uel cõſobrina, uel ſoror ſit, in quarũ ſolatiũ noui generis ducaris affecta. Abſit quippe, ut q̃uis proximi ſint & cognati, uirorũ te ſuſpicer captare cõſortia. Obſecro ergo te uirgo, ut mihi reſpondeas. Sola uadis in comita tu propinquorũ, an cũ amaſio tuo? Quãuis ſis impudẽs, ſeculariũ oculis eũ ingerere nõ audebis. Si eñ hoc feceris, & te & illũ familia uniuerſa cãtabit. uos cunctorũ digiti denotabũt. Ipſa quoq; ſoror aut affinis ſiue cognata, quæ in adulationẽ tui ſanctũ nõnunq̃ corã te uocãt: cũ ſe paululũ auerterint, portẽtuoſum ridebũt maritũ. ſin aũt ſola ieris (quod & magis exiſtimo) utiq; inter ſeruos adoleſcentes, inter maritatas fœminas atq; nuptu-

ras

ras,inter laſciuas puellas,& comatos linteatosq́; iuuenes, furuarũ ueſtium puella gradie c
ris.Dabit tibi barbatulus quilibet manũ,ſuſtentabit laſſam:& preſsis digitis,aut tentabit
aut tentabit.Erit tibi inter uiros matronasq́; conuiuiũ:ſpectabis aliena oſcula, præguſta
tos cibos:& nõ abſq; ſcãdalo tuo in alijs ſericas ueſtes auratasq́; miraberis.In ipſo quoq;
conuiuio ut ueſcaris carnibus,quaſi inuita cogeris.Vt uinum bibas, dei laudabitur crea
tura:ut laues balneis,ſordibus detrahetur.Et omnes te,cum aliquid eorum quæ ſuadent
retrectans feceris,puram,ſimplicẽ dominam, & uerè ingenuã conclamabunt. Perſona-
bit interim aliquis cantor ad menſam.& inter pſalmos dulci modulamine currẽtes, quo
niam alienas non audebit uxores,te,quę cuſtodẽ non habes,ſæpius reſpectabit.Loquet̃
nutibus,& quicquid metuit dicere,ſignificabit affectibus. Inter has tantas illecebras uo
luptatũ,etiam ferreas mentes libido domat:quæ maiorẽ in uirginibus patitur famẽ,dum
dulcius putat omne quod neſcit. Narrãt gentilium fabulæ, cantibus ſirenarũ nautas iſſe
in ſaxa præcipites:& ad Orphei citharam,arbores beſtiasq́;,ac ſilicũ dura mollita. Diffi-
cile inter epulas ſeruatur pudicitia . Nitens cutis ſordidum oſtendit animũ . Legimus in 2
ſcholis pueri,& ſpirantia in plateis æra perſpeximus : aliquẽ oſsibus uix hærentẽ, illicitis
arſiſſe amoribus,& antè uita caruiſſe quàm peſte.Quid tu facies puella ſani corporis,de
licata,pinguis, rubens, æſtuans inter carnes, inter uina & balneas,iuxta maritatas, iuxta
adoleſcentulos?quæ & ſi rogata non feceris , tamen formæ putes teſtimonium ſi roge-
ris.Libidinoſa mens ardentius inhoneſta perſequitur:& quod non licet, diutius ſuſpica
tur.Veſtis ipſa uilis & pulla,animi tacẽtis indiciũ eſt:ſi rugã non habeat:ſi per terram ut
altior uidearis trahat̃:ſi de induſtria diſſuta ſit tunica,ut aliquid intus appareat operiatq́;
quod fœdum eſt,& aperiat quod formoſum. Caliga quoq; ambulantis nigella ac nitens
ſtridore ad ſe iuuenes uocat.Papillæ faſciolis comprimuntur,& criſpanti cingulo, angu
ſtius pectus arctatur.Capilli,uel in frontẽ,uel in aures defluunt.Palliolum interdum ca-
dit,ut candidos nudet humeros:& quaſi uideri noluerit,cælat feſtina,quod uolens dete
xerat. Et quando in publico quaſi per uerecundiã operit faciẽ : lupanariũ arte, id ſolum D
oſtendit,quod oſtenſum magis placere poteſt.Reſpondebis: Vnde me noſti?Et quomo
do tã longe poſitus,iactas in me oculos tuos?Fratris hoc tui mihi narrauerũt lachrymæ,
& intolerabiles per momẽta ſingultus.Atq; utinã ille mẽtitus ſit , & magis timens hoc q̃
arguens,dixerit:Sed,mihi crede,nemo mentiẽs plorat.Dolet ſibi prælatũ iuuenem,non
quidem comatũ,non ueſtium ſericarũ, ſed toroſulum, & in ſordibus delicatũ : qui ipſe
ſacculum ſignet,textrinũ teneat,penſa diſtribuat,regat familiã, emat quicquid de publi-
co neceſſarium eſt . Diſpenſator & dominus & præueniẽs officia ſeruulorũ, quẽ omnes
rodant famuli:& quicquid domina non dederit,illum clamitent ſubtraxiſſe.Querulum
ſeruulorũ genus eſt,& quantacunq; dederis,ſemper eis minus eſt.non enim conſiderãt
de quanto,ſed quantũ detur:doloremq́; ſuũ ſolis,quod poſſunt,obtrectationibus con-
ſolant̃.Ille paraſitũ,iſte impoſtorem,hic hæredipetã,alius nouo quolibet appellat uoca-
bulo.Ipſum iactant aſsidere lectulo,obſtetrices adhibere languẽti,portare matulam,ca- 3
lefacere lintea,plicare faſciolas. Facilius mala credunt homines, & quodcunq; domi fin
gitur,rumor in publicũ fit.Ne mireris,ſi ancillæ & ſeruuli de uobis iſta confingũt, cum
mater quoq; idipſum querat̃ & frater.Fac igitur quod moneo,quod precor,ut primum
matri,dehinc,ſi id fieri nõ poteſt,ſaltẽ fratri reconcilieris.Aut ſi iſta tã chara nomina ho
ſtiliter deteſtaris,diuidere ab eo,quẽ tuis diceris prætuliſſe.Si aũt & hoc non potes,reue
rere certe tuos.Si nõ potes deſerere,uel honeſtius ſodali tuo utere . Separent̃ domus ue
ſtrę,diuidaturq́; conuiuiũ,ne maledici homines ſub uno tectulo uos manẽtes,lectulum
quoq; criminẽtur habere cõmunem. Potes & ad neceſsitates tuas quale uoluiſti habere
ſolatiũ,& aliqua ex parte publica carere infamia.Quanq̃ cauẽda ſit macula, quæ nullo ni
tro ſecundum Hieremiã,nulla fullonũ herba elui poteſt. Quando uis ut te uideat & inui
ſat,adhibe arbitros,amicos,liberos,ſeruulos.Bona conſcientia nullius oculos fugit. In-
tret intrepidus,ſecurus exeat. Taciti oculi, & ſermo ſilẽs,& totius corporis habitus,uel
trepida-

A trepidationem interdum,uel ſecuritatẽ loquũtur.Aperi quæſo aures tuas, & clamorem
totius ciuitatis exaudi . Iam perdidiſtis ueſtra uocabula , & mutuo ex uobis cognomina
ſuſcepiſtis:tu illius diceris, & ille tuus. Hæc mater audit & frater, paratiq́; ſunt, & pre-
cantur uos ſibi diuidere,& priuatam ueſtræ coniunctionis infamiã laudem facere com-
munem.Tu eſto cum matre,ſit ille cum fratre.Audentius diliges ſodalem fratris tui, ho
neſtius amabit mater amicum filij quàm filiæ ſuæ. Quod ſi nolueris, ſi mea monita ru-
gata fronte contempſeris,epiſtola tibi hęc uoce libera proclamabit:Quid alienũ ſeruum
obſides?Quid miniſtrum Chriſti famulum tibi facis?Reſpice ad populum : ſingulorum
facies intuere.Ille in eccleſia legit,in te aſpiciunt uniuerſi,niſi quod penè licentia coniu-
gali de tua infamia gloriaris.Nec iam ſecreto dedecore potes eſſe contẽta. Procacitatem
libertatem uocãs.Facies meretricis facta eſt tibi,neſcis erubeſcere. Iterũ me malignũ,ite
rum ſuſpicioſum & rumigerulum clamitas.Egóne ſuſpicioſus?egóne maliuolus?qui ut
in principio epiſtolæ præfatus ſum,ideo ſcripſi,quia nõ ſuſpicabar.An tu negligẽs,diſſo
luta,contemptrix:quæ annos nata uigintiquinq;, adoleſcentem necdum bene barbatu-
lum,ita brachijs tuis,quaſi caſsibus incluſiſti?Optimum reuera pædagogum, qui te mo
neat,qui aſperitate frontis terreat.Et quanquam in nullis ætatibus libido ſit tuta : tamen
uel cano capite,ab aperta defendit ignominia.ueniet,ueniet tempus,dies enim allabitur
dum ignoras,& iſte formoſulus tuus,quia cito ſeneſcunt mulieres,maxime quę iuxta ui
ros ſunt,uel ditiorem reperiet,uel iuniorẽ.Tunc te pœnitebit conſilij tui,& tædebit per
tinaciæ,quando & rem & famam amiſeris , quando quod male iunctum fuerat, diuidet̃
bene.Niſi fortè ſecura es,& coaleſcente tanti temporis charitate , diſsidium nõ uereris.
Tu quoq; mater quæ propter ætatem maledicta nõ metuis,noli ſic uindicare ut pecces.
Magis à te diſcat filia ſeparari,q̃ tu ab illa ſeiungi. Habes filium, & filiam, & generũ,imò
& contubernalem filiæ tuæ.Quid quæris aliena ſolatia,& ignes iam ſopitos ſuſcitas?Ho
neſtius eſt tibi ſaltem culpam filiæ ſuſtentare,q̃ occaſionẽ tuæ quærere . Sit tecum filius
B monachus,pietatis uiduitatisq́; præſidium.Quid tibi alienum hominẽ quæris,in ea præ
ſertim domo,quæ filium & filiam capere non potuit?Eius iam ætatis es, ut poſsis nepo-
tes habere ex filia:inuita te ad utrunq;.Reuertatur cum uiro,quæ ſola exierat . Virum di
xi,non maritum.Nemo calumnietur . Sexum ſignificare uolui, non coniugium.Aut ſi
erubeſcit & retractat,& domum in qua nata eſt arbitratur anguſtam, uos ad eius hoſpi-
tium pergite,quamuis arctum ſit,facilius matrem & fratrem capere poteſt, quàm homi
nem alienum,cum quo certè in domo una ſine cubiculo caſta manere non poterat.Sint
in una domo duæ fœminæ,& duo maſculi. Si autem & tertius ille γηροβόσκος tuus abire
non uult,& ſeditiones ac turbas concitat,ſit biga,ſit triga,frater ueſter ac filius,& ſoro-
rem illi exhibebis & matrem.Alij uitricum & generũ uocitent,ille nutritium appellet &
fratrem.Hæc ad breuem lucubratiunculam celeri ſermone dictaui,uolens deſiderio po
ſtulantis ſatisfacere,& quaſi ad ſcholaſticam materiam me exercens.Eadem enim die ma
ne pulſabat oſtium , qua profecturus erat . Simulq́; ut oſtenderẽ obtrectatoribus meis,
quod & ego poſſem quicquid ueniret in buccã dicere.Vnde & de ſcripturis pauca per-
ſtrinxi:nec orationẽ meam,ut in cæteris libris facere ſolitus ſum , illarum floribus texui.
Extemporalis eſt dictatio,& tanta ad lumen lucernulæ facilitate profuſa, ut notariorum
manus lingua pręcurreret,& ſigna ac furta uerborum uolubilitas ſermonum obrueret.
Quod idcirco dixi,ut qui non ignoſcit ingenio,ignoſcat uel tempori.

SCHOLIA

1 LVcilianum quippiam retuliſti.] Palàm alluſit ad id quod Horatius ſcripſit de Lucilio ſatyrico.
At idem quod ſale multo Vrbem defricuit,charta laudatur eadem. Salem uocat dicta ſalſa ac
mordacia.Et defricare,pro taxare & tangere poſitum eſt. Iurgantibus atq; negantibus cunctis]
Etenim ſi conſentientes uniuerſi, negent ſe tales, quales tu prædicas : nimirum quod uides, non ui-
des:& quod audis,non audis. Veſtram euariare.] Quidam codices habebant orare. Ego legen
dum cenſeo curare. Surdis narrare fabulam.] Prouerbium eſt,ubi quis nihil agit ſuadendo.
Venena ſerpentina.] Serpentina ſeu ſerpentino ſupereſt:legendum,uenena tollunt̃ antidoto.

Coram

Coram te uocant.] Coràm hic aduerbium est. Et omnes tecum,&c.] Et hic locus uarius habebatur in exemplaribus. Opinor ita legendum: Et omnes te, cum aliquid eorum quæ suadent, detrectans feceris, puram, simplicem,&c. Legimus in scholis.] Exemplum eius qui amore contabuit, cuius statua posita fuerat in publico. Spirantia dixit, quasi uiua, quod ueluti uiuũ hominẽ repræsentaret. Ita Virgilius: Excudent; alij spirantia mollius æra. Sed rosulum & in sordib.] Quidam codices habebant trossulum: legendum censeo torosulum: ut intelligas hominem non exhaustũ uigilijs & ieiunijs, sed bene curata cure & obeso corpore, etiamsi parũ nitidè cultũ aliàs. Antiqui equites Romanos, trossulos appellabant: quæ quidem appellatio uidetur in iocum prouerbialem abisse. Persius: Trossulus exultat tibi per subsellia leuis. Sed torosulus magis placet: quanquam Nonius indicat trossulos dictos, quasi torosulos, citans Varronẽ ex Sesquiulysse: Nunc emunt trossuli nardo nitidi uulgo Attico talento equũ. Festus admonet, trossulos dictos equites, quod oppidũ Thuscorum Trossulum sine opera peditũ ceperint. Iidem dicebãtur Celeres, à Celere, qui Remũ interfecit.

Ille parasitum.] παρὰ iuxta,& σιτος cibus. Vnde qui libenter cibo uescũtur alieno, parasiti uocabantur. Iste impostorem.] Qui arte fallunt, impostores appellantur, uelut qui uitreas gemmas pro natiuis uendunt. Hic hæredipetam.] Id est, captatorem testamentorũ. Portare matulã.] Quædam exemplaria habebant mappulam: nonnulla mattulam. E gemino mendo conijcere licet, legendum esse matulam: id est uas in quod redditur lotiũ. Erat abiectissimũ obsequij genus, porrigere matulam. Meminit hac de re in Epistola ad Nepotianum. Nullo nitro.] Locus est apud Hieremiam cap. ij. Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam Borith, maculata es in iniquitate tua coram me. Porrò Borith indicat Hieronymus Septuaginta uertisse herbam fullonũ. Borith aũt esse herbam, quæ in Palæstina nascatur locis humectis, habens eandem fermè uim, quam habet nitrũ. Nitrum autem quiddam est non dissimile sali, quod ob acrimoniam olim ad lauandas uestes adhiberi consueuit. Et tertius ille.] Græca uox hoc loco uaria subijcitur in exemplaribus. Nec magni refert aliorum errores percensere. Dubiũ non est, quin legendum sit γηροβοσκος. Sic enim Græcè uocatur, qui senilem ætatem parentis aut amici fouet ac sustinet: & γηροβοσκεῖν, alere senem: à γῆρας, senectus, & βόσκω, pasco.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Diaconus quidam impostor fugiens maritum, cuius uitiauerat uxorem, episcopi sui literis Hieronymo cõmendatus, uenerat in Bethlehem, simulans se uelle monachum fieri. Receptus est. Hic in ipsis sacris locis ausus est uirginem quandam ad stuprũ sollicitare. Deprehenso & ueniam petenti, ignouit Hieronymus. Is deinde passim cœpit obtrectare famæ sancti uiri. Admonet igitur eum, ut ingressus monasterium aliquod, pœnitentiæ laboribus expiet sua cõmissa. Apparet hoc quoq; thema, declamatoria ratione tractatum ab Hieronymo.

OBIVRGATIO GRAVIS IN SABINIANVM DIACONVM

SAmuel quondam lugebat Saulem, quia pœnituerat dominũ, quod unxisset eum regem super Israel. Et Paulus Corinthios, in quibus audiebatur fornicatio: & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, & quidem uoce flebili cõmonebat, dicens: Ne cum rursus uenero, humiliet me deus apud uos, & lugeam multos ex his qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiã super immunditijs quas gesserũt in impudicitia et fornicatione. Si hoc Propheta & Apostolus, nulla ipsi labe maculati, clemẽti in cunctos mẽte faciebant: quãto magis ego ipse peccator in te debeo facere peccatore, qui non uis erigi post ruinã, nec oculos ad cœlũ leuare: sed prodacta patris substãtia, porcorũ siliquis delectaris, & superbiæ prærupta conscendẽs, præceps laberis in profundũ. Deũ uentrẽ uis habere pro Christo, seruis libidini, gloriaris in carne & cõfusione, & quasi pinguis hostia in mortẽ propriã saginaris, imitarisq; eorũ uitã, quorũ tormẽta nõ metuis: ignorãs, quoniã benignitas dei ad pœnitentiã te hortet. Secundũ aũt duritiã tuã, & cor impœnitẽs, thesaurizas tibi irã in die iræ. An idcirco indurat iuxta Pharaonẽ cor tuũ, quia non statim percuteris, & differris diu ad pœnã? Et ille dilatus est: & decẽ plagas, nõ quasi ab irato deo, sed quasi à patre cõmonente sustinuit, donec in peruersum acta pœnitẽtia, populũ quẽ dimiserat per deserta sequeret, & ingredi auderet maria: p quæ sola doceri potuit, timori habendũ eũ, cui etiã elementa seruiunt. Dixerat & ille: Non noui dominũ, neq; dimitto Israel: quem tu imitans loqueris: Visio quam hic uidet, in dies longos est, & in tempora longa iste prophetat. Propter quod dicit idem propheta: Hæc dicit adonai dominus: Non prolongabunt amplius omnes sermones mei, quoscunq; loquar, quia loquar uerbũ, & faciam. Sanctus Dauid de impijs & de sceleſtis

dicit

quorum tu pars non modica, sed princeps es: quod seculi felicitate fruerentur, & dicerent: Quomodo cognouit deus, & si est sciẽtia in excelso? Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias: penè lapso pede & fluctuanti uestigio causabatur, dicens: Ergo sine causa iustificaui cor meũ, & laui inter innocentes manus meas. Præmi ferat enim, quia æmulatus sum super iniqua agentes, pacem peccatorũ uidens, quia non est respectus morti eorũ, & solida plaga in flagella eorũ. In laboribus hominũ non sunt, & cum hominibus non flagellabunt. Propterea tenuit eos superbia, circumdati sunt iniquitate & impietate sua. Egredietur sicut ex adipe iniquitas eorũ: transierunt in affectũ cordis. Cogitauerũt & locuti sunt mala, iniquitatẽ in excelso locuti sunt. Posuerũt in cœlum os suum, & lingua eorũ pertransijt super terrã. Nónne tibi uidetur de te omnis psalmus esse compositus? Vegeto quippe es corpore, & nouus antichristi apostolus, cum in una notus fueris ciuitate, transgrederis ad aliam. Non indiges sumptibus, nõ plaga forti percuteris. Et cum hominibus, qui non sunt ut irrationabilia iumenta, corripi nõ mereris. Propterea elatus es in superbiam, & uestimentũ tuũ fœdat luxuria, et quasi ex aruina pingui & quodam adipe eructans uerba mortifera, nõ te respicis esse moriturũ, nec unquã post expletam libidinẽ pœnitentia remorderis. Transisti in affectum cordis, & ne tibi solus uidearis errasse, simulas nefanda de seruis dei, nescies quod iniquitatẽ in altũ loquaris, & ponas in cœlum os tuũ. Nec mirũ si à te qualescunq; serui dei blasphemẽtur, cum patremfamiliãs Beelzebub uocauerint patres tui. Non est discipulus supra magistrũ, nec seruus supra dominũ suũ. Si illi in uiridi ligno tanta fecerunt, tu in me arido ligno quid facturus es? Tale quid & in Malachia plebs scandalizata credentium, de ore tuo loquit: Dixerũt, Vanus est qui seruit deo. Et quid plus? quia custodiuimus mandata eius, & quoniam iuimus supplicantes ante faciem dei omnipotẽtis. Et nunc nos beatos dicimus alienos. Reædificantur omnes qui faciunt iniqua. Aduersati sunt deo, & salui facti sunt. Quibus postea diem iudicij dominus cõminatur, & quid inter iustum & iniustum futurum sit, multo antè prænuncians, ait: Et conuertimini, & uidebitis quid sit inter iustum & iniustum, inter seruientem domino & non seruientem domino. Hæc tibi ridicula fortè uideantur, qui comœdis & lyricis scriptoribus, mimis & lentulis delectaris, quanq; ne ista tibi quidem præ nimia cordis hebetudine intelligenda concesserim. Prophetarũ uerba contemnas, sed respondebit Amos: Et in tribus & in quatuor impietatibus, nónne auersabor eum, dicit dominus? Quoniam enim Damascus, Gaza, Tyrus, Idumæa, Ammonitæ & Moabitæ, Iudæi quoq; & Israel sæpe ad se dei uaticinio destinato, ut agerẽt aliquando pœnitentiã, audire contempserũt, iræ suæ quam illaturus est dominus causas iustissimas profert, dicẽs: In tribus & quatuor impietatibus nónne auersabor eos? Sceleratum est (inquit) mala cogitare, cõcessi. Nequius est male cogitata uelle perficere, & hoc pro mea misericordia benignius indulsi. nunquid & opere implendũ peccatũ fuit? & mea superbè calcanda clemẽtia? Tamẽ & post factum, quia malo pœnitentiã peccatoris q̃ mortem (non enim sani opus habent medico, sed male habẽtes) iacẽti manũ porrigo, & conspersum in sanguine suo, ut proprijs fletibus laueẽt exhortor. Quod si nec sic pœnitentiã uult agere, & fracto nauigio tabulam, per quã saluari poterat, non retentat, cogor dicere: Super tribus & quatuor impietatib. nónne auersabor eum, dicit dominus? auersionẽ ducens pro pœna, dũ suæ peccator relinquiẽt uoluntati. Inde est quod peccata patrum in tertiã & quartam generationẽ restituit, dũ non uult statim punire peccantẽ: sed ignoscẽs primis, postrema cõdemnat. Alioqui si protinus scelerũ ultor existeret, & multos alios, & certè Paulum Apostolum ecclesiæ non haberent. Ezechiel propheta, cuius suprà fecimus mentionẽ, dei uerbum ad se factum referens, ait: Aperi os tuũ, & manduca quę ego dabo tibi. Et uidi (inquit) & ecce manus extenta ad me, & in ipsa uolumẽ libri. Et reuoluit illud in conspectu meo, & in ipso scriptum erat, à facie & retrorsum, lamentũ & carmen, & uæ. Prima scriptura ad te pertinet, si tamen uolueris agere pœnitentiã post delictum. Secunda ad sanctos, qui ad dei canticum prouocantur. Non est enim pulchra lau

datio in ore peccatoris. Tertia ad tui ſimiles: qui deſperantes, ſemetipſos tradiderunt im c
mundiciæ, & fornicationi, & uẽtri, & his quę infra uentrẽ ſunt: qui putant omnia morte
finiri, & nihil eſſe poſt mortẽ, & dicũt: Tempeſtas ſi trãſierit, nõ ueniet ſuper nos. Liber
ille, quẽ propheta deuorat: omnis ſeries ſcripturarũ eſt. In quibus & pœnitẽs plangit, &
iuſtus canit, & maledicit deſperans. Nihil ita repugnat deo, q̃ cor impœnitẽs. Solum cri
men eſt, quod ueniã conſequi nõ poteſt. Si enim ei ignoſcit poſt peccatũ, qui peccare de
ſiſtit, & ille flectit iudicẽ qui rogat: impœnitẽs aũt omnis ad iracundiam prouocat iudi-
cantẽ: ſolum deſperationis crimẽ eſt, quod mederi nequeat. Porrò ut ſcias deum quoti-
die peccatores ad pœnitentiã prouocare: qui ſi rigidi perſtiterint, de clemẽte eum ſeue-
rum & trucẽ faciũt: audi Eſaiæ uerba, dicentis: Et uocabit, inquit, dñs Sabaoth in die illa
ad fletum, & planctum magnũ, & decaluationẽ, & accinctionem ciliciorũ. Ipſi uero fe-
cerunt lætitiam & exultationẽ, mactantes uitulos, & immolantes oues, ut comederẽt car
nes, & biberent uinũ, dicentes: Manducemus & bibamus, cras eñ moriemur. Poſt quas
uoces & perditæ mentis audaciam, ſcriptura cõmemorat, dicens: Et reuelata ſunt hęc in
auribus domini Sabaoth, non remittet uobis hoc peccatũ, donec moriamini. Si eñ pec
cato mortui fuerint, tunc eis remittet peccatũ: quod quamdiu in peccato uixerint, nõ di
mittitur. Parce quæſo animæ tuæ. Crede dei filium futurũ eſſe iudicẽ. Recordare à quo
epiſcopo diaconus ordinatus ſis. Nec mirũ quamuis ſanctum hominẽ, tamen in homi-
ne deligendo potuiſſe falli, cum & deum pœniteat, quod Saul in regẽ unxerit. Et in duo
decim apoſtolis Iudas ſit proditor repertus, & de quondam ordinis tui hominibus Ni-
colaus Antiochenus, immundiciarũ omnium & Nicolaitarũ hæreſeos autor extitiſſe re
feratur. Non tibi illa nunc replico, quod plures uirgines ſtupraſſe narreris, quod à te no
biliũ uiolata matrimonia, publico cæſa ſint gladio, quod per lupanaria impurus & hel-
luo cucurriſti. Magna quidẽ iſta ſunt põdere ſuo, ſed fiunt eorũ quæ illaturus ſum com
paratione leuiora. Rogo quantũ crimen eſt, ubi ſtuprum & adulteriũ parum eſt? Infeli-
ciſsime mortalium, tu ſpeluncam illam, in qua dei filius natus eſt, & ueritas de terra orta D
eſt, & terra dedit fructum ſuũ, de ſtupro condicturus ingrederis. Non times ne de præ-
ſepi infans uagiat, ne puerpera uirgo te uideat, ne mater domini contemplet? Angeli cla
mant, paſtores currũt, ſtella deſuper rutilat, Magi adorant, Herodes terret, Hieroſolyma
conturbat, & tu cubiculũ uirginis, decepturus uirginẽ irrepis? Pauco miſer, & tã mente
q̃ corpore perhorreſco, ponere tibi uolens ante oculos tuos opus tuũ. Tota eccleſia no
cturnis uigilijs Chriſtum dominũ perſonabat, & in diuerſarum gentiũ linguis, unus in
laudibus dei ſpiritus cõcinebat. Tu inter oſtia quondam præſepis domini, nunc altaris,
amatorias epiſtolas fulciebas, quas poſtea illa miſerabilis, quaſi flexo adoratura genu, in
ueniret & legeret. Et ſtabas deinceps in choro pſallentiũ, & impudicis nutibus loqueba
ris. Proh nefas, nõ poſſum ultra progredi. Prorumpunt lachrymæ ãteq̃ uerba, & indi-
gnatione pariter ac dolore, in ipſo meatu faucium ſpiritus coartatur. Vbi mare illud elo
quentiæ Tullianæ? Vbi torrẽs fluuius Demoſthenis? Nunc profecto muti eſſetis ambo,
& ueſtra lingua torpeſceret. Inuenta eſt res, quam nulla eloquentia explicare queat. Re-
pertum eſt facinus, quod nec mimus fingere, nec ſcurra ludere, nec Atellanus poſsit effa
ri. Moris eſt in Aegypti & Syrię monaſterijs, ut tam uirgo q̃uidua, quę ſe deo uouerint,
& ſeculo renunciantes omnes delicias ſeculi cõculcarint, crinẽ monaſteriorũ matribus
offerãt deſecandũ, nõ intecto poſtea cõtra Apoſtoli uoluntatẽ inceſſuræ capite, ſed liga
to pariter ac uelato. Nec hoc quiſpiã, præter tondẽtes nouit & tonſas, niſi quod quia ab
omnibus fit, penè ſcitur ab omnibus. Hoc aũt duplicẽ ob cauſam, de conſuetudine uer-
ſum eſt in naturam: uel quia lauacrũ non adeunt: uel quia oleum nec capite nec ore no-
runt, ne à paruis animalibus, quæ inter cutem & crinẽ gigni ſolent, & cõcretis ſordibus
opprimant. Videamus igitur, tu uir bone, inter iſta quid feceris. Futuro matrimonio, in
ſpelunca illa uenerabili, quaſi quoſdã obſides accipis capillos, ſudariola infelicis, & cin-
gulum dotale pignus deportas, iurans ei te nullam ſimiliter amaturũ. Deinde curris ad
paſtorum

A paſtorũ locũ, & angelorũ deſuper ſtrepitu concinente, in eadem uerba teſtaris. Nihil
dico amplius, quod in oſcula rueris, quod amplexatus ſis. Totũ quidẽ de te credi poteſt,
ſed ueneratio præſepis & campi non me ſinunt plus credere, q̃ te uoluntate tantũ & ani
mo corruiſſe. Miſer: nónne quando in ſpelunca cum uirgine ſtare cœpiſti, caligauerunt
oculi tui, lingua torpuit, conciderũt brachia, pectus intremuit, nutauit inceſſus? Poſt a-
poſtoli Petri baſilicã, in qua Chriſti flãmeo conſecrata eſt, poſt crucis & reſurrectionis
& aſcenſionis dominicæ ſacramenta, in quibus rurſum ſe in monaſterio uicturam ſpo-
ponderat, audes crinẽ accipere tecũ noctibus dormituræ, quẽ Chriſto meſſuerat in ſpe-
lunca? Deindè à ueſpere uſq; mane feneſtræ illius aſsides, & quia propter altitudinẽ hæ-
rere uobis cominus nõ licebat, per funiculũ uel accipis aliquid, uel remittis. Vide quan-
ta diligẽtia domini fuerit, ut nunq̃ domi uirginẽ, niſi in eccleſia uideris: & cũ talẽ uterq;
ueſtrum habuerit uoluntatẽ, niſi per feneſtram nocte facultas uobis nõ fuerit colloquen
di. Oriebat tibi, ut poſtea didici, ſol inuito. Exanguis, marcidus, pallidus, ut ſuſpicione
omni careres, Euangeliũ Chriſti, quaſi diaconus lectitabas. Nos pallorẽ ieiunij putaba-
mus, exangue os contra inſtitutũ ac morẽ tuum, quaſi confectũ uigilijs mirabamur. Iam
tibi & ſcalæ per quas deponeres miſeram parabant, iam iter diſpoſitũ, decreta nauigia,
condicta dies, fuga animo pertractata: & ecce angelus ille cubiculi Mariæ ianitor, cuna-
rum domini cuſtos, & infantis Chriſti gerulus, coram quo tãta faciebas, ipſe te prodidit.
O funeſtos oculos meos, ó diem illum omni maledictione digniſsimũ, in quo epiſtolas
illas quas hucuſq; retinemus, conſternata mẽte legi. Quæ ibi turpitudines? quæ blandi-
tiæ? quanta de condicto ſtupro exultatio? Hæccine diaconũ, non dicã loqui, ſed ſcire po
tuiſſe? Vbi miſer iſta didiciſti, qui in eccleſia te nutritũ eſſe iactabas? niſi quod in eiſdem
epiſtolis iuras te nunq̃ pudicũ, nunq̃ fuiſſe diaconũ. Si negare uolueris, manus tua te re-
darguet, ipſi apices proclamabunt. Habeto igitur interim lucrũ ſceleris, non poſſum ti-
2 bi ingerere quæ ſcripſiſti. Iaces itaq; aduolutus genibus meis, & miſericordiam (ut tuis
B uerbis utar) ſanguinis deprecaris. Et ó te miſerũ, neglecto iudicio dei, me tantum quaſi
uindicem times. Ignoui, fateor. Quid enim aliud poſſum tibi facere Chriſtianus? Horta-
tus ſum ut ageres pœnitentiam, & in cilicio & cinere uolutareris, ut ſolitudinẽ peteres,
ut uiueres in monaſterio, ut dei miſericordiam iugibus lachrymis implorares. At tu bo
næ ſpei columẽ, excetræ ſtimulis inflammatus, factus es mihi in arcũ peruerſum, & con-
tra me conuitiorũ ſagittas iacis. Inimicus tibi factus ſum, uera dicens. Non dolebo de ma
ledictis. quis enim neſciat, nihil niſi flagitioſum tuo ore laudari? Hoc plango, quod te ip
ſe non plangis, quod te non ſentis mortuũ, quod quaſi gladiator paratus libitinæ in pro
prium funus ornaris. Amiciris linteis, digitos annulis oneras, dentes puluere teris, raros
in rubenti caluaria digeris capillos, taurina ceruix toris adipeis intumeſcẽs, nec quia pro
pter libidinẽ fracta eſt, inclinatur. Super hæc, unguenta fragras, mutas balneas, & contra
3 renaſcẽtes pilos pugnas, per forũ ac plateas nitidus ac politus amator incedis. Facies me
retricis facta eſt tibi, neſcis erubeſcere. Conuertere miſer ad dominũ, ut ad te dominus
conuertat. Age pœnitentiã, ut & ille agat pœnitentiã ſuper omnibus quæ locutus eſt ma
lis, ut faceret tibi. Quid neglecto uulnere proprio alios niteris infamare? Quid me bene
tibi & ſedulò conſulentẽ, quaſi phreneticus morſu laceras? Eſto, eſto flagitioſus ſim, ut
uulgò iactas, ſaltem mecũ age pœnitentiã. Criminoſus, ut ſimulas, imitare lachrymas cri
minoſi. Num mea peccata uirtutes tuæ ſunt? An malorũ tuorum putas ſolatiũ, ſi multos
tui ſimiles habeas? Fluant paululum de oculis lachrymæ: inter ſericũ & linteamina, qui-
bus tibi uideris fulgidus & formoſus, intellige te nudum, conſciſſum, ſordidatũ, emen-
dicantẽ. Nunquam eſt ſera pœnitẽtia. Quamuis de Hieroſolymis deſcenderis, & ſis in iti
nere uulneratus, inde te Samaritanus impoſitum iumento, curandumq̃; ad ſtabulum re
feret. Sed & ſi mortuus iaces in ſepulchro, tamen & fœtentẽ dominus ſuſcitabit. Imitare
ſaltẽ cæcos illos, propter quos ſaluator dimittẽs domum ſuam & hæreditatẽ ſuam, Hieri
cho uenit. Sedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta eſt eis. Qui poſtq̃ præterire

dominum cognouissent, cœperunt clamare, dicẽtes: Fili Dauid miserere nostri. Poteris C
& tu uidere, si clames, si accitus ab eo sordida uestimenta proijcias. Cum cõuersus ingemueris, tunc saluus eris, & tũc scies ubi fueris. Tangat modicè cicatrices tuas, pertractet luminum quondam tuorũ uestigia. Licet ab utero sic genitus sis, & in delictis conceperit te mater tua, asperget te hysopo, & mundaberis: lauabit te, & super niuẽ dealbaberis. Quid incuruus terræ hæres, & totus in cœno iaces? Illa quam decẽ & octo annis satanas uinxerat, postquam à saluatore curata est, cœlum erecta suspexit. Quod ad Cain dictum est, ubi dictum puta: Peccasti, quiesce. Quid longius recedis à facie dei, & habitas in terra Naim? Quid totus in salo fluctuas, nec statuis supra petrã pedem tuũ? Caue ne te Phinees cum Madianitide fornicantẽ sua hasta configat, qui plus q̃ Thamar uirginem frater 4
& consanguineus polluisti: uersus in Absalom, occidere eũ cupis, qui te rebellantẽ plangit & mortuum. Clamat contra te sanguis Nabuthæ, & uinea Iesrael, hoc est seminis dei, quam in hortũ uoluptatis & lasciuiæ holera cõuertisti, dignã de te ultionẽ reposcit. Mittitur tibi Helias, tormentũ & interitũ nuncians. Incuruare, & sacco uestire pauliſper, & de te poterit dicere deus: Vidisti, quia reueritus fuerit Achab à facie mea? Non superducam malitiã in diebus eius. Sed fortè blandiris tibi, q̃ à tali episcopo diaconus ordinatus es. Iam superius dixi, nec patrẽ pro filio, nec filiũ pro patre puniri. Anima enim quæ peccauerit, ipsa morietur. Et Samuel habuit filios qui recesserunt à timore dei, & abierũt post auaritiam & iniquitatẽ. Et Heli sacerdos sanctus fuit, sed habuit filios, qui, ut in Hebræorum uoluminibus legimus, fornicabant cum mulieribus in tabernaculo dei, & in similitudinẽ tui, impudenter sibi dei ministeriũ uendicabant. Vnde & locus tabernaculi ipse subuersus est, & propter uitia sacerdotũ dei, sanctuarium destitutũ est. Quanquã & ipse Heli dum est nimiũ lenis in filios, offendit deũ. Tantumq; abest, ut te ualeat episcopi tui iustitia liberare, ut timendum sit ne propter te de solio tuo corruens, pereat insanabilis. Oza leuites arcam domini, quam portare ipse debuerat, quasi ruentẽ sustentare uoluit, & percussus est. Quid de te futurũ putas, qui stantẽ arcã domini præcipitare conatus es? D
Quanto magis episcopus qui te ordinauit probabilis est, tanto tu amplius detestandus, qui talem hominẽ fefellisti. Solemus mala domus nostræ scire nouissimi, ac liberorũ & coniugum uitia, uicinis canentibus ignorare. Nouerat te omnis Italia. Vniuersi te stare ante altare Christi ingemiscebant. Nec tu tam callidus eras, ut prudẽter tua uitia cælares. Sic æstuabas, sic subantẽ te & lasciuientẽ huc atq; illuc rapiebat uoluptas, ut quasi quosdam triumphos, palmamq; uitiorũ de expletis libidinibus subleuares. Deniq; inter gladios barbari mariti, & mariti potentis excubias, impudicitiæ flãma te rapuit. Non timuisti in illa domo adulteriũ facere, in qua sine iudice læsus uir se poterat ulciscì. Duceris ad hortulos, ad suburbana protraheris, tam liberè & insanè te agis, ut absente marito uxorẽ te putes habere, non adulterã. Vnde per quosdam cuniculos dum illa tenetur, erumpis. Romam occultus ingrederis, latitas inter Samnitas latrones, & ad primũ mariti nunciũ, quod nouus tibi ex Alpibus Hannibal descẽdisset, nauigio te credis intuto. Tanta fugæ celeritas fuit, ut tempestatẽ terra duceres tutiorẽ. Venisti utcunq; in Syriã, inde te uelle Hierosolymã transcendere, & seruiturũ domino polliceris. Quis nõ susciperet eum, qui se monachum promittebat, præsertim ignorans tragœdias tuas, & episcopi tui cõmendatitias ad cæteros sacerdotes epistolas legens? At tu infelix transfigurabas te in angelum lucis, & minister satanæ, ministrum iustitiæ simulabas. Sub uestitu ouiũ latebas lupus, & post adulterium hominis, adulter Christi esse cupiebas. Hæc idcirco retuli, ut totam tibi scenam operũ tuorum, quasi in breui depingerẽ tabella, & gesta tua ante oculos tuos ponerem, ne misericordiam domini nimiamq; clementiã, materiã exististimes delictorũ, rursum crucifigẽs tibimetipsi filiũ dei, & ostentui habens, & nõ legens illud quod sequitur. Terra enim uenientem sæpe super se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionem à domino. Proferens autem spinas & tribulos, reproba est, & maledicto proxima, cuius consummatio sit in combustione.

Scholia

A SCHOLIA

1 ET solida plaga in flagella.] Locus est ex Psal. lxxij. tametsi secus habeat editio uulgata, etiã Græcorũ. Hebræi sic habent ובריא אולם & firmũ palatiũ. Si in uiridi ligno.] Verba sunt Christi Lucæ xxiij. Se Christus uiride lignũ uocat, ut iuuenẽ & innoxiũ, & uirrutũ frondibus uirentẽ. De ore tuo loquiſ.] Id est, tuis uerbis. nã ita sentis, ut illi loquunt. quidã codices habebãt choro, pro ore. Locus est apud Malachiã cap. iij. Qui comœ.] Comœdi, qui agũt comœdias. Lyrici uersus, qui ad lyrã canunt. Mimi, qui scribunt uersus in scena repræsentandos. Et Lentulis.] Explicat quid dixerit Mimis, quod Lentulus inter primos celebris mimographus fuerit. quædã exẽplaria pro Lentulis habebant Clientulis, sed mendose. Nicolaus Antiochenus.] Hic unus ex septẽ primis diaconus fuit electus: ut habes in Actis Apostolorũ. Cæterũ pro Neophitarũ & Ophitarũ, quas uoces in codicibus reperi, scribẽdum Nicolaitarũ: quorũ meminit Augustinus in libro ad Quoduultdeũ. Fit item mentio in Decretis Pontificũ. Vbi mare illud.] Ciceroni mare tribuit, ob copiam: Demostheni torrentẽ, ob uim & impetũ. Nec mimus effingere.] Et carmen ipsum mimus uocatur, & scriptor, & histrio qui pronunciat: à uerbo μιμέω, quod est imitor, quod histriones etiam citra uo-
2 cem aliquoties gesticulatione corporis quiduis repræsentent. Nec Atellanus.] Atellanus dicit obscœnarũ fabularũ obscœnus gesticulator: ut alibi dictum est. Et misericordiã sanguinis.] Locus hic ut deprauatus, diuersus habebatur in exemplaribus. quædam habebant, Et heminã sanguinis: ut intelligas minimũ sanguinis. quædam, Misericordiã sanguinis: ut accipias, uulgus his uerbis solere deprecari capitis periculũ. Ostendit enim uerba uulgi esse & inepta, cum adiecit, Vt tuis uerbis utar. Paratus Libitinæ.] In omnibus, quę quidem uiderim exemplaribus habebatur, Paratus libidine. Sed refragantibus illis non sum ueritus mutare Libitinæ. Sic enim mortẽ uocãt poetę. Horatius: Nisi quod Libitina sacrauit. Dentes pluuere teris.] Puluisculum intellige confectũ ex aromatibus, quo olim delicati diuites purgabant dentes. Raros in rubenti caluaria.] Magis ridiculum erat, comendi capillitij studiosum esse, qui pauculos haberet pilos. Addidit rubẽti, uel quod bene pastus esset, uel quod caluis ferè rubet caluaria. Porrò digeris dixit, pro disponis & ordinas.
3 Mutas balneas.] Id est, subinde alia atq; alia adis balnea. Quarũ usus putat obstare, ne syluescant pili, & leue seruare corpus. Ita Persius: Elixasq; nates labefactet forcipe adunca. Domũ suam & hæreditatẽ.] Alluſit ad uerba Hieremiæ cap. xij. Reliqui domũ meam, diuisi hæreditatẽ meam, dedi dilectam, &c. Iuxta Hiericho sanati sunt cæci. Si accitus ab eo, sordida.] Lucæ xviij. capite legis
B cęcum accersitũ à Iesu, & ita sanatum. Et tunc scies ubi fueris.] Quod ut cæci, sic & impij in tenebris ambulent, nescientes in quantis uersentẽ malis, nisi deus illis aperuerit oculos. Pertractet luminũ tuorũ.] Apud Matthæũ cap. nono, Iesus tangit oculos cęcorũ, atq; ita sanat. In terra Naim.] Alluſit ad uocem Hebraicam. Naim enim sonat fluctum, siue commotionem. Est oppidum eius nominis in Iudæa, in quo Iesus suscitauit filium uiduæ. Apud Græcos item σάλος, undarum motum & iactationem significat, à Ϛελλόμαι. Vnde poetæ, mare salum uocant. Cum Madianitide.] Historia est in libro Numerorum cap. xxv. Quidam codices habebant, Sero hasta configat. Quidam, Ferro hastæ. Quidam, Syromaste. Qui plus q̃ Thamar.] Ammon uitiauit sororem suam Thamar: ut
4 legimus Regum libro ij. cap. xiij. At sacra uirgo plus quàm soror est. Versus in Absalom.] Nam is persequebatur Dauid patrem, à quo tamen sic amabatur, ut mortuũ defleuerit: Absalom fili mi, fili mi Absalom. Solemus mala domus.] Iuxta illud Iuuenalis: Dedecus ille domus sciet ultimus.

Subantem te & lasciuientem.] Subare, est niti ad coitum. Horatius: Iamq; subando, tenta cubilia, tectaq; rumpit. Vsus est hoc uerbo Plautus quoq;. Plerique codices habebant deprauatum, pro subantem, sudantem. Inter Samnitas latrones.] Cum his crebro pugnatũ est à Romanis. Nauigio te credis incauto.] Pro incauto quidam habebant intuto. Significat parũ tutam & incautam nauigationem, aut nauim minus tutam. Scenam operum.] E scena prodibant actores, qui fabulam repræsentabant. Vnde comœdiæ scenis distinguuntur. Etiam scenam umbram uocant. Illud autẽ sentit, se uitam illius obscuram in medium protulisse, & publicasse.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Vercellæ, maritus quidam uxorem innoxiam detulerat adulterij, conijcitur in carcerẽ unà cum iuuene quem accusarat maritus, admouentur tormenta. Iuuenis impatiens, confessus est quod non admiserat. Mulier constanter negauit. Vterq; damnatus ducitur ad supplicium. Ille occiditur: hæc sæpius icta uixit: demum admoto iugulo mucrone, uisa est mori. Sublatum cadauer reuixit. Huic cum ad supplicium requireretur, Euagrius ab imperatore libertatem suis precibus impetrauit. Lusit in hac epistola diuus Hieronymus artificio scribendæ historiæ, & stilum iam scribendi desuetudine torpescentem, hac exercitatiuncula renouauit.

AD INNOCENTIVM DE MVLIERE SEPTIES ICTA

SAepe à me Innocenti chariſsime postulasti, ut de eius rei miraculo, quæ nostra ætate acciderat, non tacerem. Cumq; ego id uerecundè & uerè, ut nunc experior, negarem, meq; assequi posse diffiderem, siue quia omnis sermo humanus inferior esset laude

cœlesti,siue quia ocium quasi quædam ingenij rubigo,paruulam licet facultatẽ, pristini C
siccasset eloquij:tu econtrario asserebas, in dei rebus non posibilitatem inspici debere, 1
sed animũ:neq; posse eum uerba deficere,qui credidisset in uerbo . Quid igitur faciam?
Quod implere nõ possum,negare nõ audeo.Super onerariam nauẽ rudis uector impo-
nor.Et homo qui necdum scalmum in lacu rexi,Euxini maris credor fragoribus.Nunc 2
mihi euanescentibus terris,cœlum undiq;,& undiq; pontus: nunc unda tenebris inhor
rescens,& cæca nocte,nimborũ spumei fluctus canescũt . Hortaris ut tumida malo uela
suspendam,rudentes explicẽ, clauum regam. Pareo iam iubenti, & quia charitas omnia
potest,spiritu sancto cursum prosequẽte confidam , habiturus in utraq; parte solatium.
Si me ad optatos portus æstus appulerit,gubernator putabor : si inter asperos orationis 3
anfractus,impolitus sermo substiterit,facultatẽ forsitan requires,uoluntatẽ certè flagita
re non poteris. Igitur Vercellæ Ligurũ ciuitas haud procul à radicibus Alpiũ sita,olim
potens,nunc raro est habitatore semiruta. Hanc cum ex more consularis inuiseret, obla
tam sibi quandam mulierculam unà cum adultero,nam hoc crimen maritus impegerat,
pœnali carceris horrore circũdedit.Neq; multo post cum liuidas carnes ungula cruen-
ta pulsaret,& sulcatis laterib.dolor quæreret ueritatẽ,infelicissimus iuuenis uolens com
pendio mortis longos cruciatus uitare,dum in suum mentitur sanguinẽ, accusauit alie- 4
num:solusq; omniũ miser,merito iussus est percuti, qui nõ reliquit innoxiæ, unde pos-
set negare.At uero mulier sexu fortior suo,cũ eculeus corpus extẽderet, & sordidas fœ-
tore carceris manus post tergũ uincula cohiberẽt,oculis quos tantũ tortor alligare non
poterat,suspexit ad cœlũ,& uolutis per ora lachrymis : Tu,inquit, testis es dñe Iesu : cui
occultũ nihil est,qui es scrutator renis & cordis:non ideo me negare uelle, ne pereã,sed
ideo mentiri nolle,ne peccem.At tu miser homo, si interire festinas, cur duos interimis
innocentes? Equidem & ipsa cupio mori,cupio inuisum hoc corpus exuere,sed nõ qua
si adultera:præsto iugulum,micantem intrepida excipio mucronẽ , innocentiam tamen
mecum feram.Non moritẽ,quisquis uicturus occidit.Igitur consularis pastis cruore lu- D
minibus,ut fera,quæ gustatũ semel sanguinẽ semper sitit,duplicari tormẽta iubet:& sæ-
uum dentibus frendens,similem carnifici minitatus est pœnã, nisi confiteret sexus infir
mior,quod nõ poterat robur uirile reticere.Succurre domine Iesu, ad unũ hominẽ tuũ
complura sunt inuenta supplicia.Crines liganẽ ad stipitẽ, & toto corpore ad eculeũ for-
tius alligato,uicinus pedibus ignis apponitur , utrumq; latus carnifex fodit, nec papillis
dantur inducię:immota mulier manet,& à dolore corporis spiritu separato, dum con-
scientiæ bono fruitur,uetuit circa se sæuire tormenta.Iudex crudelis quasi superatus at-
tollitur:illa deũ deprecatur.Soluunt membra compagibus:illa oculos ad cœlum tendit.
quasi de cõmuni scelere alius confiteẽ:illa pro confitẽte negat , & periclitans ipsa, alium
uendicat periclitantẽ.Vna interim uox est:Cæde,ure,lacera,nõ feci.Si dictis tollit fides,
ueniet dies,quæ hoc crimẽ diligenter discutiat:habeo iudicẽ meũ.Iam lassus tortor suspi
rabat,ingemit:nec erat nouo uulneri locus.Iam uicta sæuitia, corpus quod laniarat hor
rebat.Extemplo ira excitus consularis:Quid miramini,inquit,circunstantes,si torqueri
mulier mauult q̃ perire? Adulterium certè sine duobus cõmitti non potest, & esse credi
bilius reor,noxiam ream negare de scelere,q̃ innocentem iuuenem confiteri.Pari igitur
prolata in utrumq; sententia,damnatos carnifex trahit,totus ad spectaculũ populus effun
ditur,ut prorsus quasi migrare ciuitas putaret , stipatis proruens portis turba densatur.
Et quidem miserrimi iuuenis ad primũ statim ictum amputat gladio caput , truncumq;
in suo sanguine uolutat cadauer.Postquam uero ad fœminã uentum est, & flexis in ter-
ram poplitibus,super trementem ceruicem micans eleuatus est gladius , & exertam car-
nifex dexteram totis uiribus concitauit , ad primũ corporis tactum stetit mucro letalis,
& leuiter perstringens cutem , rasuræ modicæ sanguinem aspersit: imbellem manum
percussor expauit, & uictam dexteram gladio marcescente miratus , in secundos impe-
tus torquet.Languidus rursus in fœminã mucro delabitur,& quasi ferrũ eam timeret at

tingere

A tingere , circa ceruicem torpet innoxiam . Itaq; furens & anhelans lictor,paludamento
5 in ceruicẽ retorto,dum totas expedit uires,fibulã quæ chlamydis mordebat oras,in hu-
mum excussit:ignarusq; rei,ensem librabat in uulnus.En tibi,ait mulier,ex humero au-
rum ruit : collige multo quæsitũ labore,ne pereat. Proh rogo quæ est ista securitas?Im-
pendentem non timet mortẽ:lætatur percussã, carnifex pallet:oculi gladiũ non uidẽtes,
fibulam uident.Et ne parum esset,quòd non formidabat interitũ, præstat beneficiũ sæ-
uienti.Iam igitur & tertius ictus sacramentũ frustratus erat trinitatis. Iam spiculator ex-
territus,& non credẽs ferro, mucronẽ aptabat in iugulũ, ut qui secare non poterat, sal-
tem premẽte manu corpori conderet.O omnibus res inaudita seculis.Ad capulum gla-
dius reflectitur, & uelut dominũ suum uictus aspiciens, cõfessus est se ferire non posse.
Huc huc mihi trium exempla puerorũ,qui inter frigidos flammarũ globos hymnos edi
dere pro fletibus, circa quorũ saraballa sanctamq; cæsariẽ, innoxiũ lusit incendiũ. Huc
beati Danielis reuocetur historia, iuxta quẽ adulantibus caudis, prædam suam leonum
ora timuerunt.Nunc Susanna nobilis fide,omniũ subeat mentibus,quæ iniquo damna
ta iudicio,spiritu sancto puerũ replente saluata est.Ecce non dispar in utraq; misericor-
dia domini.Illa liberata per iudicẽ,ne iret ad gladiũ : hæc à iudice damnata,absoluta per
gladiũ est.Tandem ergo ad fœminã uindicandam populus armatur.Omnis ætas,omnis
sexus carnificẽ fugat, & cœtu in circulũ coeunte exclamat. Non credit penè unusquisq;
quod uidet.Turbatur tali nuncio urbs propinqua, & tota lictorum turma glomeratur.
E quibus medius,ad quẽ damnatorũ cura pertinebat,erumpens,& canicie immundam
perfuso puluere turpans:Quin meũ,inquit,ó ciues petitis caput? me illi uicariũ datis?Si
estis misericordes,si clementes estis,si uultis seruare damnatã, innocẽs certe perire non
debeo. Quo fletu uulgi concussus est animus, mœstusq; se per omnes torpor insinuat,
& mirũ in modũ uoluntate mutata, cum pietatis fuisset quod antè defenderant, pietatis
uisum est genus ut paterent occidi.Nouus igitur ensis,nouus percussor apponitur.Stat
B uictima, Christo tantũ fauente munita. Semel percussã concutit, iterũ repetita quassat,
tertio uulnerata prosternit. O diuinæ potentiæ sublimanda maiestas : quæ prius fuerat
quarto percussã,nec læsa,ideo pòst paulũ uisa est mori,ne pro ea periret innoxius. Cleri
ci quibus id officij erat, cruentũ linteo cadauer obuoluunt, & fossam humũ lapidibus
6 cõstruentes,ex more tumulũ parant. Festinato sol cursũ occasum petit : & misericordia
dñi,celeriore cursu naturæ nox aduenit.Subito fœminæ palpitat pectus, & oculis quæ-
rentibus lumen,corpus animat ad uitã.Iam spirat,iam uidet,iam subleuat,& loquit,iam
in illam potest uocẽ erumpere : Dominus auxiliator meus,non timebo quid faciat mihi
homo.Anus interim quædam,quæ ecclesiæ sustentabat opibus,debitũ cœlo spiritũ red
didit,& quasi de industria ordine currente rerũ, uicariũ tumulo corpus operitur. Du-
bia adhuc luce,in littore diabolus occurrit:quærit cadauer occisæ, sepulchrũ sibi mon-
strari petit:uiuere putat, quam mori potuisse miratur. Recens à clericis cespes ostendit,
& dudum superiecta humus,cum his uocibus ingeritur flagitanti:Erue scilicet ossa iam
condita. Infer nouũ sepulchro bellũ, & si hoc parũ est, auibus ferisq; lanianda membra
discerpe.Septies percussã,debet aliquid plus morte perpeti. Tali ergo inuidia carnifice
confuso,clam domi mulier refocillat. Et ne fortè creber medici ad ecclesiã cõmeatus su
spicionis panderet uiã,cũ quibusdã uirginibus ad secretiorẽ uillulã secto crine transmit
titur.Ibi paulatim uirili habitu ueste mutata,in cicatricẽ uulnus obducitur.Et ó uere ius
summũ,summa malicia:post tanta miracula adhuc sæuiunt leges.En quo me gestorũ or
do pertraxit.Iam enim ad Euagrij nostri nomen perueniemus.Cuius ego pro Christo la
borẽ si arbitrer à me dici posse,non sapiam:si penitus tacere uelim, uoce in gaudium e-
rumpente non possim.Quis enim ualeat digno canere præconio,Auxentiũ Mediolanis
incubantem,huius excubijs sepultũ, penè antequam mortuũ? Romanũ episcopum iam
penè factionis laqueis irretitũ,& uicisse aduersarios,& nõ nocuisse superatis? Verum
hæc ipse equidem spacijs exclusus iniquis Prætereo, atque alijs post me memoranda

relinquo. Præsentis tantum rei fine contentus sum. Imperatorẽ de industria adit, pre- C
cibus fatigat, merito lenit, solicitudine promeretur: ut redditam uitæ, redderet libertati.

SCHOLIA.

INgenij rubigo.] Cato contulit ingenium hominis cum ferro: quod si exerceas, usu quidem non- 1
nihil atteritur: si non exerceas, magis consumitur rubigine. Pristini siccasset eloquij.] Nihil enim citius exarescit quàm fons eloquentiæ. Et duriuscule geminam metaphoram in eadem complexus est sententia, ferri & fontis. Non possibilitatem.] Græce magis dixit, quàm Latine. Quanquam philosophis & theologis hic sermo conceditur τὸ δυνατόν. Necp posse enim uerba deficere.] Quidam codices habebant, Eum in uerbo deficere. Quidam, Ei uerba deficere. Quidam, Eum uerba deficere: quod postremum ego sanè potissimum approbo, ut Deficere uerbo additus sit accusandi casus. Super oneratam nauim.] Quædam exemplaria scriptum habebant, Onerariam nauim: quæ quidem posterior lectio mihi magis probatur. Siquidem onerarias naues uocant maiores illas oneribus uehendis paratas. Sunt enim & actuariæ. Porrò plus est periculi, si pereat nauis onusta mercibus: unde ea non solet, nisi perito nauclero cõmitti. Scalmum in lacu.] Minores cymbæ, scalmi uocantur. Euxini maris.] Idem Ponticum uocant, incipit à 2
Bosphoro Thracio, hoc undosius & feruentius, quod minus profundum, nec littora habet arenosa aut mollia, raras stationes. Vnde ob sæuitiam & incõmoditatem, ἄξενον, id est inhospitum dixerunt accolæ: deinde ominis causa dictum est εὔξεινον, id est bene hospitale. Et pulchre dixit credor, de re periculosa. Euanescentibus terris.] Sic enim apparet procul intuentibus. Nam progresso, terræ condi uidentur, & paulatim uideri desinunt. Cœlum undiq; & und.] Hemistichium est ex Aeneide Maronis. Nunc unda, tenebris inhor.] Imitatus est illud Vergilianum: Et inhorruit unda tenebris. Nocte nimborum.] Alluśit ad illud Maronis: Olli cæruleus supra caput astitit imber Noctem hyememq; ferens. Noctem uocat caliginem densissimam, & nocti simillimam. Spumei fluctus canes.] Vt lusit uerbis poeticis, id quod licet in historia nonnunquam.

Tumida malo.] Ob sinus uento distentos. Cursum prosequente.] Cursum uocat nauticum, quoties uelis impellitur nauis. Et spiritus, hoc est flatus, si prosper est, cursum adiuuat.

Ad optatos portus.] Venuste dixit, æstus appulerit, hoc est, ipse undarũ impetus, non ars mea. Et proprie nauis appellitur, siue appellit. Orationis anfractus.] In Euxino mari, multi sunt lit- 3
torum anfractus & flexus periculosi nautis. Persistit adhuc in metaphora. Facultatem sorte.] Id est intelliges mihi defuisse facultatem, non uoluntatem. Quod conatus sum, declarauí me uoluisse satisfacere: quod non sim assequutus, hinc est quia non potuerim. D
Vercellæ Ligurum.] Ligures, ea pars Italiæ in qua sunt Genuenses, proximi Alpibus Gallicis. Quandam mulierculam.] Ex hoc loco palàm apparet, adhuc ætate diui Hieronymi, adulterium capite solere puniri: nunc magnatum lusus est. [redacted]. Compendio mortis.] Ad quam longior erat 4
uia per cruciatus. Et interim tractat locum coniecturalem, à quæstionibus. Ille confessus est crimen, quod non admiserat, impatientia tormentorum. Illa mori maluit, quàm de se mentiri. Non reliquit innoxiæ.] Nam illius confessio, quasi præiudicium erat mulieri. Rasuræ modicæ sanguinem.] Quædam habebant exemplaria, Rasuræ modico sanguine. Imbellem manum percussor expauit.] Nonnulli codices sic habebant, Asperśit sine bello imbellem manum. Sed mendo se, ni fallor. Conjicio ascripsisse quempiam Imbellem, id est sine bello: & interpretamentum ab alio redactum fuisse in contextum. Mucro delabitur.] Quidam habebant Debilitatur: sed Delabitur, magis probo. Dum totas expedit uires.] Quidam habebant Expedit, quidam Exerit. 5
Exerit probo, sed magis arridet expedit. Expedimus enim quod explicamus & promimus ad aliquid agendum. Fibulam quæ chlamydis.] Fibulis astringunt extremas oras uestium. Mire depinxit hunc carnificem, cum suo paludamento, cum fibula aurea. Decentissima uero usus est metaphora in Mordebat oram, quod ueluti morsu astringat. Et ne parum esset.] Opinor legendum, Et ceu paruum esset: hoc est, quasi parum esset. Sacramentum erat.] Habebat mysterium & significationem diuini ternionis. Frustratus.] Frustratus, passiue dixit, pro frustra adactus.

Corpori conderetur.] Condimus, quod occultamus & abscondimus. Ferrum infixum corpori, condi dicitur. Circa quorum saraballa.] Saraballum, Parthorum lingua, uestis genus est fluxæ. Vtitur hoc uerbo diuus Hieronymus in Danielem capite tertio. Celeriore cursu natu- 6
ræ.] Hic locus uarie fuerat deprauatus: quidam habebant, Et misericordia domini, celerior cursu naturæ nox aduenit: ut intelligas, per misericordiam dei factum, ut nox aduenire celerior, quàm solito naturæ cursu. Et ó uere ius summum.] Hunc quoq; locum sciolus aliquis deprauauerat: sic enim mutatus erat, Et ó uere ius summum, & summa lætitia. Non dubium est, quin scribendum sit: Et ó uere summum ius, summa malicia. Citat enim tritissimum illud adagium, Summum ius, summa malicia: quo significatum est, nihil esse peius, quàm ius nimis exacte seruatum. Exposuimus

A posuimus copiosius in Chiliadibus nostris. Ad Euagrij nostri.] Huius humanitate significauit se subleuatum fuisse, cum primum in Syrię solitudines cõmigrasset. Auxentium Mediolanis incubantem.] Significat hæresiarcham cui successit Ambrosius, oppressum diligentia Euagrij.

Verum hæc ipse equidem.] Versus sunt ex Georgicis Maronis. Spatijs exclusus iniquis.] Hoc sentit, sibi non suppetere tempus, ad hæc omnia referenda.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

De ortu, uita & obitu Pauli primi (sicuti putant) eremitæ, & quomodo fuerit sepultus à diuo Antonio monacho. Tanta erat in exemplaribus uarietas, ut appareat Hieronymum sępius idem argumentum alijs tractasse uerbis, aut alium exercendæ copiæ causa, hoc fecisse. Videtur & hoc Hieronymus exercitandi ingenij gratia lusisse.

VITA PAVLI EREMITAE.

INTER multos sæpe dubitatum est, à quo potissimũ monachorũ eremus habitari cœpta sit. Quidam enim altius repetentes, à beato Helia & Ioanne sumpsere principium. Quorũ & Helias plus nobis uidetur fuisse quàm monachus, & Ioannes antè prophetare cœpisse quàm natus est. Alij autem, in quam opinionẽ uulgus omne consentit, asserunt Antoniũ huius propositi fuisse caput: quod ex parte uerũ est. Non enim tam ipse ante omnes fuit, quàm ab eo omniũ incitata sunt studia. Amathas ue
1 ro & Macarius discipuli Antonij, quorũ superior magistri corpus sepeliuit, etiam nunc affirmant Paulum quendam Thebæum principem istius rei fuisse, quod non tam nomine quàm opinione, nos quoq; comprobamus. Nonnulli & hæc & alia prout uoluntas tulit iactitant, subterraneo specu crinitũ calceotenus hominem fuisse, & multa quę persequi ociosum est, incredibilia fingentes. Quorum quia impudens mendacium fuit, ne refellenda quidem sententia uidetur. Igitur quia de Antonio tam Græco quàm Romano stilo diligenter traditum est, pauca de Pauli principio & fine scribere disposui, magis quia res omissa fuit, quàm fretus ingenio. Quomodo autem in media ætate uixerit, & quas satanæ pertulerit insidias, nulli hominũ compertũ habetur. Sub Decio & Vale-
B riano persecutoribus, quo tẽpore Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, felici cruore damnati sunt, multas apud Aegyptũ & Thebaidam ecclesias, tempestas sæua populata est. Voti tunc Christianis erat, pro Christi nomine gladio percuti. Verũ hostis callidus tarda ad mortẽ supplicia conquirens, animas cupiebat iugulare, non corpora. Et ut ipse qui ab eo passus est, Cyprianus ait, Volentibus mori, non permittebatur occidi. Cuius ut crudelitas notior fiat, duo memoriæ causa exempla subiecimus. Perseuerantẽ igitur in fide martyrẽ, & inter eculeos laminasq; uictorẽ, iussit melle perungi, et sub ardentissimo sole, ligatis manibus post tergum resupinari, scilicet ut muscarũ aculeis cederet, qui ignitas sartagines antè superasset. Aliũ iuuenili ætate florentẽ, in amœnissimos hortulos prȩcepit abduci. Ibiq; inter lilia candentia & rubẽtes rosas, cum leni iuxta murmure aquarũ serperet riuus, & molli sibilo arborũ folia uentus præstringeret, super extructum plumis lectũ resupinari, & ne se inde posset excutere, blandis serico nexibus irretitum relinqui. Quò cum recedentibus cunctis, meretrix speciosa uenisset, cœpit delicatis stringere colla cõplexibus. Et, quod dictu quoq; scelus est, manibus attrectare uirilia, ut corpore in libidinẽ concitato, se uictrix impudica superiaceret. Quid ageret miles Christi, & quò se uerteret, nesciebat. Quem tormenta non uicerant, superabat uoluptas. Tandem cœlitus inspiratus, præcisam morsu linguã in osculantis se faciẽ expuit, ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superauit. Per idem ergo tempus quo talia gerebant apud inferiorẽ Thebaidã, cum sorore iam uiro tradita, post mortẽ amborũ parentum in hæreditate locupleti, Paulus relictus est annorũ circiter quindecim, literis tam Græcis quàm Aegyptiacis apprime eruditus, mansueti animi, deum ualde amans. Et cum persecutionis procella detonaret, in uillam remotiorẽ & secretiorẽ secessit. Verum quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames? Sororis maritus cœpit prodere uelle, quẽ cælare debuerat. Non illũ uxoris lachrymæ, non cõmunio sanguinis, non spectans cũcta ex alto deus, ab scelere reuocauit. Ad hæc instabat crudelitas, quæ pietatem

uidebatur

uidebatur imitari. Quod ubi prudentissimus adolescēs intellexit, ad montiū deserta con c
fugiens, dum persecutionis finē præstolaret, necessitatē in uoluntatē uertit, ac paulatim
progrediens, rursusq; subsistens, atq; hoc idem sæpius faciens, tandem reperit saxeum
montem. Ad cuius radicē haud procul erat grandis spelunca, quæ lapide claudebatur.
Quo remoto (ut est cupiditas hominū occulta cognoscere) auidius explorans, animad
uertit intus grande uestibulū, quod aperto desuper cœlo, patulis diffusa ramis uetus pal
ma cōtexerat, fontem lucidissimū ostendens: cuius riuum tantummodo foras erumpen
tem, statim modico foramine, eadem quæ genuerat aquas terra sorbebat. Erāt præterea
per exesum montē haud pauca habitacula, in quibus scabræ iam incudes & mallei, qui-
bus pecuniæ olim signatæ uisebant. Hunc locum Aegyptiorū literæ ferunt furtiuæ mo-
netæ officinā fuisse, ea tempestate qua Cleopatræ iunctus est Antonius. Igitur adamato
(quasi quod à deo sibi offerret) habitaculo, omnē ibidem in orationibus & solitudine
duxit ætatē. Cibū & uestimentū ei palma præbebat. Quod ne cui impossibile uideatur,
Iesum testor & sanctos angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta Syriā Saracenis iungi-
tur, uidisse me monachos, de quibus unus per triginta annos clausus, hordeaceo pane
& lutulenta aqua uixit. Alter in cisterna ueteri (quam gentili sermone Syri cubā uocāt)
quinq; caricis per singulos dies sustentabatur. Hęc igitur incredibilia esse uidebunt his,
qui non crediderint, quia omnia possibilia sunt credentibus. Sed ut ad id redeam unde
digressus sum, cum iam centū tredecim annos beatus Paulus uitā cœlestē ageret in ter-
ris, & nonagenarius in alia solitudine Antonius moraret (ut ipse asserere solebat) hæc
in mentē eius cogitatio incidit, nullū ultra se perfectū monachū in eremo consedisse. At
illi per noctē quiescenti reuelatū est esse aliū ulterius multo se meliorē, ad quē uisendum
deberet proficisci. Illico erumpente luce, uenerabilis senex infirmos artus baculo regen-
te sustentans, cœpit ire uelle quò nesciebat. Et iam media dies coquente desuper sole fer
uebat, nec tamen à cœpto itinere abducebatur, dicēs: Credo in deum meum, quia quod
mihi seruo suo promisit, ostendet. Nec plura his, conspicit hominē equo mixtū, cui opi D
nio poetarū Hippocentauro uocabulū indidit. Quo uiso, salutaris impressione signi ar
mat frontē. Et heus tu, inquit, qua nam in parte hic seruus dei habitat? At ille barbarum
nescio quid infrendens, & frangens potius uerba q̄ proloquens, inter horrentia ora se-
nis blandum quæsiuit eloquiū. Et dexteræ protensione manus cupitū indicat iter, & sic
patentes campos uolucri transmittens fuga, ex oculis mirantis euanuit. Verū hęc utrum
diabolus ad terrendū eum simulauerit, an (ut solet) eremus monstruosorū animaliū fe
rax istā quoq; gignat bestiā, incertū habemus. Stupens itaq; Antonius, & de eo quod ui
derat secū uoluens, ulterius progreditur. Nec mora, inter saxosam cōuallē haud grandē
homunculū uidet, aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corpo
ris in caprarū pedes desinebat. Infractusq; & hoc Antonius spectaculo, scutū fidei & lo
ricā spei, ut bonus præliator arripuit: nihilominus memoratū animal, palmarū fructus
eidē ad uiaticū quasi pacis obsides afferebat. Quo cognito, gradum presit Antonius, &
quisnam esset interrogans, hoc ab eo responsum accepit: Mortalis ego sum, & unus ex
accolis eremi, quos uario delusa errore gentilitas, Faunos Satyrosq; & incubos uocans
colit. Legatione fungor gregis mei. Precamur ut pro nobis cōmunē deū depreceris, quē
pro salute mūdi uenisse cognouimus, & in uniuersam terrā exijt sonus eius. Talia eo lo
quente, longæuus uiator ubertim faciē lachrymis rigabat, quas magnitudo lætitiæ, indi
ces cordis effuderat. Gaudebat quippe de Christi gloria, & de interitu Satanæ: simulq;
admirans, quod eius posset intelligere sermonē, & baculo humū percutiens, aiebat: Væ
tibi Alexādria, quæ pro deo portēta ueneraris. Væ tibi ciuitas meretrix, in quā totius ur
bis dæmonia cōfluxere. Quid nūc dictura es? Bestiæ Christū loquunt, & tu pro deo por
tēta ueneraris. Necdū uerba cōpleuerat, & quasi pennigero uolatu petulcū animal aufu
git. Hoc ne cuiq̄ ob incredulitatē scrupulū moueat, sub rege Cōstantino uniuerso mun
do teste defenditur. Nam Alexandriā istiusmodi homo uiuus perductus, magnum po-
pulo

A pulo spectaculū præbuit: & postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparet sale in-
fuso, Antiochiā ut ab imperatore uideretur allatū est. Sed ut propositū persequar, An
tonius cœptā regionē pergebat, ferarū tantū uestigia intuens, & eremi latam uastitatem.
Quid ageret, quò uerteret gradū nesciebat. Iam altera effluxerat dies. Restabat unum, ut
deseri se à Christo non posse cōfideret. Pernox secundas in oratione exegit tenebras, &
dubia adhuc luce, procul intuetur lupam sitis ardoribus anhelantē, ad radicē montis ir-
repere. Quam secutus oculis, & iuxta spelunca cū fera abijsset accedens, intro cœpit aspi
cere, nihil curiositate proficiēte, tenebris arcētibus uisum. Verū (ut scriptura ait) per-
fecta dilectio foras mittit timorē, suspenso gradu & anhelitu temperato, callidus explo-
rator ingressus, ac paulatim progrediēs, sæpiusq; subsistens, sonū aure captabat. Tan-
dem per cæcæ noctis horrorē procul lumē intuitus, dum auidius properat, offenso in la
pidem pede, strepitū concitauit: post cuius sonitū beatus Paulus ostiū quod patebat oc-
cludens, sera obfirmauit. Tunc uero Antonius præ foribus corruens, usq; ad sextam, &
eo amplius horā, aditū precabat, dicens: Qui sim, unde, cur uenerim nosti. Scio me non
mereri conspectū tuum, tamen nisi uidero, non recedam. Qui bestias recipis, hominem
cur repellis? Quæsiui, & inueni: pulso, ut aperiatur. Quod si non impetro, hic moriar an
te postes tuos: certe sepelies uel meum cadauer: Talia perstabat memorans, fixusq; ma-
nebat. Ad quē responsum paucis ita reddidit heros: Nemo sic petit, ut minetur: nemo
cum lachrymis iniuriam uel calumniā facit. Et miraris, si non recipiam, cum moriturus
aduenеris? Sic arridens Paulus patefecit ingressum. Quo aperto, dum in mutuos miscen
tur amplexus, proprijs se salutauere nominibus, gratiæ domino in cōmune referuntur.
Et post sanctū osculū residens Paulus, cum Antonio ita exorsus est: En quē tanto labo-
re quæsisti, putridis senectute membris operit inculta canicies. En uides hominē, pulue
rem mox futurū. Verū quia charitas omnia sustentat, narra mihi quæso, quomodo se ha
beat humanū genus. An in antiquis urbibus noua tecta consurgant, quo mundus rega-
B tur imperio: an supersint aliqui, qui dæmonū errore rapiantur. Inter has sermocinatio-
nes suspiciunt alitem coruū in ramo arboris consedisse, qui inde leniter subuolabat, &
integrū panē ante ora mirantiū deposuit. Post cuius abscessum: Eia (inquit Paulus) do-
minus nobis prandiū misit, uere pius, uere misericors. Sexaginta iam anni sunt, quod
accipio dimidij semper panis fragmentū: uerū ad aduentū tuum, militibus suis duplica-
uit annonam. Igit̄ domino gratiarū actione celebrata, super uitrei marginē fontis uterq;
consedit. Hic uero quis frangeret panē oborta cōtentio, penè diē duxit in uesperū. Pau-
lus more cogebat hospitij, Antonius iure refellebat ætatis. Tandē consiliū fuit, ut appre
hēso è regione pane, dum ad se quisq; nititur, pars cuiq; sua remaneret in manibus. De-
hinc paululum aquæ in fonte prono ore libauerūt: & immolantes deo sacrificiū laudis,
noctē trāsegere uigilijs. Cūq; iam esset terræ redditus dies, beatus Paulus ad Antoniū sic
loquutus est: Olim te frater in istis regionib. habitare sciebā: olim te conseruū meū mihi
promiserat deus. Sed quia iam dormitionis tēpus aduenit, & quod semper cupiebā dis-
solui & esse cū Christo, peracto cursu supereſt mihi corona iustitiæ, tu missus es à dño,
qui humo corpusculū meū tegas, imò terræ terrā reddas. His Antonius auditis, flens &
gemens ne se desereret, atq; ut comitē talis itineris acciperet, precabat. Et ille: Nō debes
inquit, quærere quæ tua sunt, sed quæ aliena. Expedit tibi sarcina carnis abiecta, agnum
sequi. Sed & cæteris expedit fratribus, ut tuo adhuc instituant exēplo. Quamobrē quæso
perge, nisi molestū est, & palliū quod tibi Athanasius episcopus dedit, ad inuoluendum
corpusculū meū defer. Hoc autē beatus Paulus rogauit, non quod magnopere curaret
utrū tectū putresceret cadauer, an nudū (quippe qui tanto tēporis spatio, contextis pal-
marū folijs uestiebat) sed ut à se recedenti, mœror suæ mortis leuaret. Stupefactus ergo
Antonius, quod de Athanasio & pallio eius audierat, quasi Christum in Paulo uidens,
& in pectore eius deū uenerans, ultra respondere nihil ausus est: sed cum silentio lachry
mans, osculatis eius oculis manibusq;, ad monasterium quod postea à Saracenis occu-
patum

patum est, regrediebat. Neq; uero gressus sequebat animũ. Sed quamuis corpus inane c
ieiunijs, seniles etiam anni fregerant, tamen animo uincebat ætatem. Tandem fatigatus & anhelus ad habitaculum suum confecto itinere peruenit. Cui cum duo discipuli, qui ei longo iam tempore ministrare consueuerant, occurrissent, dicentes: Vbi tamdiu moratus es pater? Respondit: Vę mihi peccatori, qui falsi monachi nomen fero. Vidi Heliã, uidi Ioannẽ in deserto, & uere uidi Paulũ in paradiso. Et sic ore cõpresso, manu uerberans pectus, ex cellula palliũ protulit. Rogantibusq; discipulis, ut plenius quid nam rei esset exponeret, ait: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Tũc egressus foras, & ne modicũ quidem cibi sumens, per uiam qua uenerat regressus est, illũ sitiens, illũ uidere desiderans, illum oculis ac mente contemplans. Timebat enim, quod euenit, ne se absente Christo debitũ spiritũ redderet. Cumq; iam dies alia illuxisset, & triũ horarũ spatio uiam remeauisset, uidit inter angelorũ choros, inter prophetarũ & apostolorũ populos, niueo candore Paulum fulgentẽ in sublime conscendere. Et statim in faciem suam procidens, sabulum capiti superiacebat: ploransq; & eiulans, aiebat: Cur me Paule dimittis? Cur insalutatus abis? Tam tarde notus, tam cito recedis? referebat postea beatus Antonius tanta se uelocitate, quod reliquũ erat uiæ cucurrisse, ut instar auis peruolasset: nec immerito. Nam introgressus speluncã, uidit genubus cõplicatis, erecta ceruice, extensisq; in altum manibus, corpus exanime. Ac primũ & ipse uiuere eum credens, pariter orabat. Postq̃ uero nulla (ut solebat) suspiria precantis audiuit, in flebile osculũ ruens, intellexit quod etiã cadauer sancti deum (cui omnia uiuunt) officioso gestu precabat. Igitur obuoluto & prolato foras corpore, hymnos quoq; & psalmos de Christiana traditione decantans, cõtristabatur Antonius, quod sarculũ quo terrã foderet non haberet: fluctuansq; uario mentis æstu, & secũ multa reputans, dicebat: Si ad monasteriũ reuertar, tridui iter est: si hic maneam, nihil ultra proficiã. Moriar ergo ut dignũ est, iuxta bellatorẽ tuum Christe ruens extremũ halitũ fundam. Talia eo animo uoluẽte, ecce duo leones ex interioris eremi parte currentes, uolantibus per colla iubis, ferebãtur, quibus D
aspectis exhorruit. Rursusq; ad deũ referens mentẽ, quasi columbas uideret, mansit intrepidus. Et illi quidem directo cursu, ad cadauer beati senis substiterunt: adulantibusq; caudis circa eius pedes accubuere fremitu ingenti rugientes: prorsus ut intelligeret eos plangere, quomodo poterant. Deinde haud procul cœperunt humũ pedibus scalpere, arenamq; certatim egerentes, unius hominis capacẽ locũ foderunt. Ac statim quasi mercedem pro opere postulantes, cum motu auriũ ceruice reiecta, ad Antoniũ perrexerũt, manus eius pedesq; lingẽtes. At ille animaduertit benedictionẽ eos à se precari. Nec mora, in laudationẽ Christi effusus, quod muta quoq; animalia deũ esse sentirẽt, ait: Domine, sine cuius nutu nec foliũ arboris defluit, nec unus passerũ ad terrã cadit, da illis sicut tu scis. Et manu annuens eis, ut abirent imperauit. Cũq; illi recessissent, sancti corporis onere seniles curuauit humeros. Et depositio eo in fossam, desuper humũ cõgregãs, tumulũ ex more cõposuit. Postq̃ autẽ alia dies illuxit, ne quid pius hæres ex intestati bonis non possideret, tunicã eius sibi uẽdicauit, quam in sportarũ modũ de palmæ foliis ipse sibi contexuerat. Ac sic ad monasteriũ reuersus, discipulis cuncta ex ordine replicauit, diebusq; solẽnibus Paschæ & Pentecostes semper Pauli tunica uestitus est. Libet in fine opusculi eos interrogare, qui sua patrimonia ignorant, qui domos marmoribus uestiunt, qui uno filo uillarũ insuunt prædia, huic seni nudo quid unq̃ defuit? Vos gẽma bibitis, ille naturæ concauis manibus satisfecit. Vos in tunicis aurũ texitis, ille ne uilissimum quidẽ indumẽtum habuit mancipij uestri. Sed econtrario illi quidẽ pauperculo paradisus patet, uos auratos gehẽna suscipiet. Ille uestẽ Christi, nudus licet, tamẽ seruauit: uos uestiti sericis, indumẽtum Christi perdidistis. Paulus uilissimo puluere coopertus iacet resurrecturus in gloriam: uos operosa saxi sepulchra premunt cum uestris opibus arsuros. Parcite quæso uobis, parcite saltem diuitijs quas amatis. Cur & mortuos uestros auratis obuoluitis uestibus? Cur ambitio inter luctus lachrymasq; non cessat? An

cadauera

A cadauera diuitum, nisi in serico putrescere nesciunt? Obsecro quicũq; hæc legis, ut Hieronymi peccatoris memineris, cui si dominus optionem daret, multo magis eligeret tunicam Pauli cum meritis eius, quàm regum purpuram cum pœnis suis.

SCHOLIA.

1 AMathas uero & Macarius.] Tres celebrantur Antonij discipuli: Sarmata, Amathas, & Macarius, quorum Sarmata à Saracenis incursantibus fuit interemptus. Quid non mortalia pectora cogis, &c.] Carmen est ex Aeneide Maronis. Instabat crudelitas.] Nam religionis prætextu sæuiebant in Christianos, & impij uocabantur, apud quos solos erat pietas. Olim signatæ uisebantur.] Nonnulli codices pro Visebantur, scriptum habebant Cudebantur. Furtiuæ monetæ.] Ad eundem usum paratum fuisse putarim, quod hodie Cumis ostenditur antrum Sibillæ. Igitur adamato.] Festiuiter dixit adamato, cum sentiat eum loco delectatum. Cibum & uestimentum.] Nam fructum habet iucundissimũ, quem palmulas, alij dactylos uocant. Et arbor est hirsuta frondibus. Quinq; carycis.] Fiscos siccos carycas uocant, etiam si postea Græci carycas
2 uocare cœperunt cibi genus ex contusis carnibus confectum. Hippocentaurum.] Superne homines sunt, inferne equi, unde nomen inditum, ἵππος equus, κέντρον stimulare. Plinius testatur huiusmodi monstrum Romam aliquoties allatum spectaculi gratia. Nonnulli codices habebant, onocentaurum, nonnulli centaurum. Frangens potius.] Id est, fragore quodam promens. Interhorrentia ora.] Hic locus habebatur diuersus in exemplaribus, nec ulla lectio mihi faciebat satis. Offenso in lapidem pede.] Sic enim legendum arbitror, quum hic locus uarie deprauatus haberetur. Talia perstabat.] Vt libẽter diuus Hieronymus inserit uersus Vergilianos. Exinte stati bonis.] Iocatã quod Paulus utpote pauperculus, intestatus decesserit: hoc est, non cõdito testamento. Qui sua pat.] Pauperis est numerare pecus: ut inquit Ouidius. Et iuxta Flaccũ, exilis domus est, ubi non & multa superfunt, Et fallũt dominos & prosunt furibus. Qui uno filo.] De margarito gemma sentit, quod unico filo insuitur uesti, & tamen precium est multorum prædiorum.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Paulus & Hilarion diuerso uitæ genere parem assequuti sunt laudem. Ille per omnem uitam latitauit, hoc ipso notissimus, quod nulli notus fuerit. Hic dum huc & illuc discurrens fugitat famam, quo magis fugit hominum notitiam, hoc magis innotuit omnibus.

VITA SANCTI HILARIONIS.

B Scripturus uitam beati Hilarionis, habitatorem eius inuoco spiritũ sanctũ, ut
1 qui illi uirtutes largitus est, mihi ad narrandas eas sermonẽ tribuat, ut facta dictis exæquent. Eorũ enim qui fecere uirtutes (ut ait Crispus) tanta habentur merita, quantũ ea uerbis potuere attollere præclara ingenia. Alexander Magnus Macedo, quẽ uel arietẽ, uel pardum, uel hircũ caprarũ Daniel uocat, cum ad Achillis tumulũ peruenisset: Felicẽ te (ait) iuuenis, qui magno fruaris præcone meritorum, Homerum uidelicet significans. Porrò mihi tanti ac talis uiri conuersatio uitaq; dicenda est, ut Homerus quoq; si adesset, uel inuideret materiç, uel succumberet. Quanquam
2 enim sanctus Epiphanius Salaminæ Cypri episcopus, qui cum Hilarione plurimum uersatus est, laudem eius breui epistola scripserit, quæ uulgò legitur, tamen aliud est locis cõmunibus laudare defunctum, aliud defuncti proprias narrare uirtutes. Vnde & nos fauore magis illius quàm iniuria cœptum ab eo opus aggredientes, maledicorum uoces contemnimus, qui olim detrahentes Paulo meo, nunc fortè detrahent & Hilarioni, illum solitudinis calumniati, huic obijcientes frequentiam: ut qui semper latuit, non fuisse: qui à multis uisus est, uilis existimetur. Fecerunt hoc & maiores eorũ quondam phariszi, quibus nec Ioannis eremus ac ieiunium, nec domini saluatoris turbæ cibi potusq; placuere. Verum destinato operi imponam manum, & Scylleos canes obturata aure transibo. Hilarion ortus uico Tabatha, qui circiter quinq; milia à Gaza urbe Palæstinæ ad austrum situs est, cum haberet parentes idolis deditos, rosa (ut dicitur) de spinis floruit. A quibus missus Alexandriã, grammatico traditus est: ibiq; quantũ illa patiebatur ætas, magni ingenij & morum documenta præbuit, in breui charus omnibus & loquendi arte gnarus. Quodq; his maius est omnibus, credens in dominũ Iesum, non Cir
3 ci furoribus, non arenæ sanguine, non theatri luxuria delectabat, sed tota illi uolũtas in Ecclesię erat cõgregatione. Audiens autẽ tũc celebre nomẽ Antonij, quod per omnes Aegypti populos ferebatur, incensus uisendi eius studio, perrexit ad eremum. Et statim

ut eum uidit, mutato priſtino habitu, duobus ferè menſibus iuxta eum manſit, contem- C
plans ordinẽ uitæ eius, morumq́; grauitatẽ. Quàm creber in oratione, quàm humilis in
ſuſcipiendis fratribus, ſeuerus in corripiendis, alacer in exhortandis eſſet: & ut cõtinen
tiam, cibiq́; eius aſperitatẽ nulla unquã infirmitas frangeret. Porrò frequentiã eorum,
qui ad eum ob uarias paſsiones aut impetus dæmonũ concurrebant, ultra non ferens:
nec congruũ eſſe ducens, pati in eremo populos ciuitatũ: ſicq́; ſibi magis incipiendum
eſſe, ut cœpiſſet Antonius: illum quaſi uirum fortem uictoriæ præmia accipere, ſe nec-
dum militare cepiſſe: reuerſus eſt cum quibuſdam monachis ad patriam: & parentibus
iam defunctis, partẽ ſubſtantiæ fratribus, partẽ pauperibus largitus eſt, nihil ſibi omni-
no reſeruans, & timens illud de Actibus apoſtolorum, Ananiæ & Sapphyræ uel exem-
plum, uel ſuppliciũ, maximeq́; domini memor, dicentis: Qui non renunciauerit omni-
bus quæ habet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Erat autẽ tunc annorũ quindecim. Sic
nudus & armatus in Chriſto, ſolitudinẽ quæ in ſeptimo miliario à Maioma Gazæ empo
rio per litus euntibus Aegyptũ ad leuã flectit, ingreſſus eſt. Cumq́; eſſent cruenta latroci
nijs loca & propinqui amiciq́; eius imminens periculũ denunciarent: contempſit mor-
tem, ut mortẽ euaderet. Mirabantur omnes animũ, mirabantur ætatẽ: niſi quod flamma
quędam pectoris, & ſcintillæ fidei in oculis relucebant. Lenes erant genæ, delicatũ cor-
pus & tenue, & ad omnẽ iniuriã impatiens: quod leui uel frigore uel æſtu poſſet affligi.
Igitur ſacco tantũ membra coopertus & pelliceũ habens ependyten, quẽ illi beatus An-
tonius proficiſcenti dederat, ſagumq́; ruſticũ, inter mare & paludẽ, uaſta & terribili ſo-
litudine fruebatur, quindecim tantũ carycas poſt ſolis occaſum comedẽs: & quia regio
latrocinijs infamis erat, nunq̃ in eodẽ loco manſitans. Quid faceret diabolus? quò ſe uer
teret? Qui gloriabat ante, dicẽs: In cœlũ aſcendã, ſuper ſidera cœli ponã thronũ meũ, &
ero ſimilis altiſsimo: cernebat ſe uinci à puero, & prius ab eo calcatũ fuiſſe, q̃ per ætatem
calcare potuiſſet. Titillabat itaq; ſenſus eius, & pubeſcẽti corpori ſolita uoluptatũ incen
dia ſuggerebat. Cogebatur tyrunculus Chriſti cogitare quod neſciebat: & eius rei ani- D
mo pompam uoluere, cuius experimẽta non nouerat. Iratus itaq; ſibi, & pectus pugnis
uerberans, quaſi cogitationes cæde manus poſſet excludere: Ego, inquit, aſelle faciã ut
non calcitres: nec te hordeo alam, ſed paleis. Fame te cõficiam & ſiti: graui onerabo pon
dere: per æſtus indagabo & frigora, ut cibũ potius quàm laſciuiã cogites. Herbarũ ergo
ſucco & paucis carycis poſt triduũ uel quatriduũ deficientẽ animã ſuſtẽtabat, orans fre
quenter & pſallens, & raſtro humũ fodiẽs: ut ieiuniorũ laborẽ labor operis duplicaret.
Simulq́; fiſcellas iunco texens, æmulabatur Aegyptiorũ monachorũ diſciplinã, & Apo
ſtoli ſententiam, dicẽtis: Qui autem non operatur, non manducet: ſic attenuatus, & in-
tantum exeſo corpore, ut oſsibus uix hæreret. Quadam nocte cœpit infantũ audire ua
gitus, balatus pecorũ, mugitus boum, planctũ quaſi mulierũ, leonum rugitus, murmur
exercitus, & rurſus uariarum portenta uocum, ut ante ſonitu quàm aſpectu territus ce-
deret. Intellexit dæmonum ludibria, & prouolutus genibus, Chriſti crucem ſignauit in
fronte: taliq́; armatus caſside, & lorica fidei circumdatus, iacens fortius præliabat, amo- 4
do uidere deſiderans, quos horrebat audire, & ſolicitis oculis huc illucq́; circũſpiciens.
Cum interim ex improuiſo, ſplendente luna, cernit rhedam ferentibus equis ſuper ſe
irruere: cumq́; inclamaſſet Ieſum, ante oculos eius repentino terræ hiatu pompa omnis
abſorpta eſt. Tunc ille ait: Equum & aſcenſorẽ proiecit in mare. Et, Hi in curribus, & hi
in equis: nos autẽ in nomine dei noſtri magnificabimur. Multæ ſunt tentationes eius,
& die noctuq́; uariæ dæmonũ inſidiæ, quas ſi omnes narrare uelim, modum excedam
uoluminis. Quoties illi nudæ mulieres cubanti, quoties eſurienti largiſsimæ apparuere
dapes? Interdum orantem, lupus ululans & uulpecula ganniens tranſiliuit, pſallentiq́;
gladiatorum pugna ſpectaculum præbuit, & unus quaſi interfectus, & ante pedes eius
corruens, ſepulturam rogauit. Orauit ſemel fixo in terram capite, & ut natura fert ho-
minum, abducta ab oratione mens, neſcio quid aliud cogitabat: inſilijt dorſo eius feſti-
nus gla-

A nus gladiator, & latera calcibus, ceruicẽ flagello uerberans: Eia, inquit, cur dormitas? ca
chinnãsq́; deſuper, cum defeciſſet, an hordeũ uellet accipere, ſciſcitabatur. Igit̃ à ſexto-
decimo uſq; ad uiceſimũ ſuæ ætatis annum, æſtus & pluuias breui tuguriunculo decli-
nauit, quod iunco & carice texerat. Extructa deinceps breui cellula, quæ uſq; hodie per
manet, latitudine pedum quatuor, altitudine pedum quinq;, hoc eſt ſtatura ſua humilio
re, porrò longitudine paulò ampliore, quàm eius corpuſculũ patiebat̃, ut ſepulchrũ po
tius quàm domũ crederes: capillũ ſemel in anno die Paſchæ totondit: ſuper nudam hu-
mum ſtratũq́; iunceũ uſq; ad mortẽ cubitauit: ſaccũ quo ſemel fuerat indutus, nunq̃ la-
uans, & ſuperfluũ eſſe dicens, mundicias in cilicio quærere. Nec mutauit alterã tunicã,
niſi cum prior penitus ſciſſa eſſet. Scripturas quoq; ſanctas memoriter tenens, poſt ora
tiones & pſalmos quaſi deo præſente recitabat. Et quia longum eſt per diuerſa tempora
carptim aſcenſum eius edicere, cõprehendam breuiter, ante lectoris oculis uitã eius pa-
riter exponens, & deinceps ad narrandi ordinẽ regrediar. A uiceſimo primo anno uſq;
ad uiceſimũ ſeptimũ, tribus annis dimidiũ lentis ſextariũ madefactũ aqua frigida come-
dit, & alijs tribus panẽ aridum cum ſale & aqua. Porrò à uigeſimo ſeptimo uſq; ad trice-
ſimum, herbis agreſtibus, & uirgultorũ quorundam radicibus crudis ſuſtentatus eſt. A
triceſimo autem primo uſq; ad triceſimũ quintũ, ſex uncias hordeacei panis, & coctum
modice holus abſq; oleo in cibo habuit. Sentiens autẽ caligare oculos ſuos, & totũ cor-
pus impetigine & pumicea quadam ſcabredine contrahi, ad ſuperiorẽ uictũ adiecit o-
leum, & uſq; ad ſexageſimũ tertiũ uitæ ſuæ annũ hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil
extrinſecus aut pomorũ, aut leguminis, aut cuiuslibet rei guſtans. Inde cum ſe uideret
corpore defatigatũ, & propinquã putaret imminere mortem, à ſexageſimo quarto anno
uſq; ad octogeſimũ pane abſtinuit, incredibili feruore mentis, ut eo tempore quaſi no-
uus accederet ad ſeruitutẽ domini, quo cæteri ſolent remiſsius uiuere. Fiebant autem ei
de farina & cõminuto holere ſorbitiunculæ, cibo & potu uix quinq; uncias appenden-
B tibus: ſicq́; cõplens ordinẽ uitæ, nunquã ante ſolis occaſum, nec diebus feſtis nec in gra
uiſsima ualetudine ſoluit ieiuniũ. Sed iam tempus eſt ut ad ordinẽ reuertamur. Cum
habitaret adhuc in tuguriolo annos natus decem & octo, latrones ad eum nocte uene-
runt, uel exiſtimantes habere aliquid quod tollerent, uel in cõtemptũ ſui reputantes fie-
ri, ſi puer ſolitarius eorũ impetus non pertimeſceret. Itaq; inter mare & paludem à ue-
ſpere uſq; ad ſolis ortum diſcurrentes, nunquã locum eius cubiculi inuenire potuerũt.
Porrò clara luce reperto puero, quaſi per iocum: Quid, inquiunt, faceres, ſi latrones ad
te uenirent? Quibus ille reſpondit: Nudus latrones non timet. Et illi: Certe, aiunt, occidi
potes. Poſſum, inquit, poſſum: & ideo latrones non timeo, quia mori paratus ſum. Tũc
admirati conſtantiã eius & fidem, confeſsi ſunt noctis errorẽ, cæcatosq́; oculos, corre-
ctiorẽ deinceps uitam pollicentes. Viginti & duos iam in ſolitudine habebat annos,
fama tantum notus omnibus, & per totas Paleſtinę uulgatus urbes, cum interim mulier
quædam Eleutheropolitana cernens deſpectui ſe haberi à uiro ob ſterilitatẽ (iam enim
per annos quindecim nullos coniugij fructus dederat) prima irrumpere auſa eſt ad bea
tum Hilarionẽ, & nihil tale ſuſpicanti, rẽpente genibus eius aduoluta: Ignoſce, inquit, au
daciæ, ignoſce neceſsitati meę. Quid auertis oculos? quid rogantẽ fugis? Noli mulierem
aſpicere, ſed miſerã. Hic ſexus genuit ſaluatorẽ. Non habẽt ſani opus medico, ſed q̃ male
habent. Tandẽ ſubſtitit, & poſt tantũ tẽporis uiſa muliere, interrogauit cauſam aduẽtus
eius ac fletuũ. Et poſtq̃ didicit, leuatis ad cœlũ oculis, fidere iuſsit, cuntẽq́; lachrymis ꝑ-
ſequutus, exacto anno uidit cum filio. Hoc ſignorũ eius principiũ, maius aliud ſignũ
nobilitauit. Ariſtæneta Helpidij, qui poſtea Præfectus prætorio fuit uxor, ualde nobilis
inter ſuos, & inter Chriſtianos nobilior, reuertens cum marito & tribus liberis à beato
Antonio, Gazæ propter eorũ infirmitatẽ remorata eſt. Ibi enim ſiue ob corruptum ae-
rem, ſiue (ut poſtea claruit) propter gloriã Hilarionis ſerui dei, hemitritæo pariter ar-
repti, omnes à medicis deſperati ſunt. Iacebat ululans mater, & quaſi inter tria filiorum

discurrens cadauera, quem prius plangeret nesciebat. Cognito autem quod esset quidam monachus in uicina solitudine, oblita matronalis pompæ, tantũ se matrẽ nouerat: uadit comitata ancillulis & eunuchis, uixq; à uiro persuasum est, ut asello sedens pergeret. Ad quem cum peruenisset: Per ego te, ait, Iesum clemẽtissimũ deũ nostrũ obtestor, per crucem & sanguinẽ, ut reddas mihi treis filios, & glorificet in urbe gentiliũ nomen domini saluatoris, & ingrediatur seruus eius Gazam, & Marnas corruat. Renuente illo & dicente, nunquã se egressurũ de cella: nec habere consuetudinẽ, ut non modo ciuitatem, sed ne uillulã quidem ingrederetur, prostrauit se humi crebro clamitans: Hilarion serue Christi, redde mihi liberos meos. Quos Antonius tenuit in Aegypto, à te seruentur in Syria. Flebãt cuncti qui aderant, sed & ipse negans fleuit. Quid multa? Non prius mulier recessit, quàm ille pollicitus est se post solis occasum Gazam introiturum. Quo postquã uenit, singulorũ lectulos & arentia membra considerans, inuocauit Iesum. Et ó mira uirtus, quasi de tribus fontibus sudor pariter erupit, eadem hora acceperunt cibos, lugentemq; matrem cognoscentes, & benedicentes deum, sancti manus deosculati sunt. Quod postquã auditũ est, & longe lateq; percrebuit, certatim ad eum de Syria & Aegypto confluebant, ita ut multi crederent in Christũ, & se monachos profiterentur. Necdum enim tunc monasteria erant in Palæstina, nec quisquã monachũ ante sanctum Hilarionẽ in Syria nouerat. Ille fundator & eruditor huius conuersationis & studij in hac prouincia fuit. Habebat dominus Iesus in Aegypto senem Antoniũ: habebat in Palæstina Hilarionem iuniorem. Facidia uicus est Rhinocoruræ urbis Aegypti. De hoc (sunt decem iam anni) cæca mulier adducta est ad beatum Hilarionẽ: oblataq; ei à fratribus (iam enim multi cum eo monachi erant) omnem se substantiã expendisse ait in medicos. Cui respondit: Si quæ in medicis perdidisti dedisses pauperibus, curasset te uerus medicus Iesus. Clamante autem illa, & misericordiam deprecante, expuit in oculos eius: statimq; saluatoris exemplũ uirtus eadem prosequuta est. Auriga quoq; Gazensis in curru percussus à dæmone, totus obriguit, ita ut nec manum agitare, nec ceruicem posset reflectere. Delatus ergo in lecto, cum solam linguã moueret ad preces, audit non prius posse sanari, quàm crederet in Iesum, & se sponderet arti pristinę renunciaturum. Credidit, spopondit, sanatus est, magisq; de animæ quàm de corporis salute exultauit.

Præterea fortissimus iuuenis nomine Marsitas de territorio Hierosolymæ, tantũ sibi applaudebat in uiribus, ut quindecim frumenti modios diu longeq; portaret: & hanc haberet palmam fortitudinis suæ, si asinos uinceret. Hic afflictus pessimo dæmone, non catenas, non compedes, non claustra ostiorũ integra patiebatur, multorũ nasum & aures morsibus amputauerat: horum pedes, illorũ gulam fregerat. Tantũq; sui terrorẽ omnibus incusserat, ut oneratus catenis & funibus in diuersa nitentium quasi ferocissimus taurus ad monasteriũ pertraheretur: quem postquã fratres uidêre, perterriti (erat enim miræ magnitudinis) nunciauerunt patri. Ille sicut sedebat, iussit eum ad se pertrahi & dimitti. Solutoq;: Inclina, ait, caput & ueni. Tremere ille, & ceruicem flectere, nec aspicere contra ausus: omniq; ferocitate deposita, pedes cœpit sedentis lambere. Adiuratus itaq; dæmon, & tortus qui iuuenẽ possederat, septima die egressus est. Sed nec illud tacendũ est, quod Orionus, uir primarius & ditissimus urbis Ailæ, quæ mari rubro imminet, à legione possessus dæmonũ, ad eũ adductus est. Manus, ceruix, latera, pedes ferro onerati erãt, furorisq; sæuitiã torui oculi minabanẽ. Cũq; deambularet sanctus cum fratribus, & de scripturis nescio quid interpretaret, erupit ille de manibus se tenẽtium, & amplexus eum post tergũ, in sublime leuauit. Clamor ortus ab omnibus: timebant enim ne cõfecta ieiunijs mẽbra collideret. Et sanctus arridẽs: Sinite, inqt, & mihi meum palæstritã dimittite. Ac sic reflexa super humeros manu, caput eius tetigit, apprehẽsoq; crine, ante pedes adduxit, stringẽs è regione ambas manus eius, & plãtas utroq; calcans pede, simulq; ingeminãs, torquere dæmonũ turba. Cũq; ille eiularet, & reflexa ceruice terrã uertice tangeret: Domine, inquit, Iesu, solue miserũ, solue captiuum. Vt unum, ita

& plures

A & plures uincere tuum est. Rem loquor inauditã: ex uno hominis ore diuersæ uoces, & quasi confusus populi clamor audiebatur. Curatus itaq; & hic non post multũ temporis, cum uxore & liberis uenit ad monasteriũ, plurima, quasi gratiam redditurus, dona afferens. Cui sanctus. Non legisti, inquit, quid Hiezi, quid Simon passi sint: quorũ alter accepit preciũ, alter obtulit: ut ille uenderet gratiã spiritus sancti, hic mercaretur? Cũq; Orionus flens diceret: Accipe, & da pauperibus, respondit: Tu melius potes tua distribuere, qui per urbes ambulas, & nosti pauperes. Ego qui mea reliqui, cur aliena appetam? Multis nomen pauperũ, occasio auariciæ est: misericordia uero artem non habet. Nemo melius erogat, quàm qui sibi nihil reseruat. Tristi autem & in terra iacenti, Noli, inquit, contristari fili, quod facio pro me, & pro te facio. Si enim hæc accepero, & ego offendam deum, & ad te legio reuertetur. Quis uero possit silentio præterire, quod Gazanus Maiomites haud longe à monasterio eius lapides ad ædificandũ de ora maris cudens, totus paralysi dissolutus, & ab operis socijs delatus ad sanctũ, statim ad opus reuersus est? Etenim littus quod Palæstinæ Aegyptoq; prætenditur, per naturam molle,
6 arenis in saxa durescentibus asperatur: paulatimq; cohærescens sibi glarea, perdit tactũ, cum non perdat aspectum. Sed & Italicus eiusdem oppidi municeps Christianus, aduersum Gazensem duumuirum, Marnæ idolo deditũ, Circenses equos nutriebat. Hoc siquidem in Romanis urbibus iam inde seruatur à Romulo: ut propter felicem Sabinarum raptum, ab ipso Conso quasi consiliorũ deo, quadrigæ septeno currant circumitu: & equos partis aduersæ fregisse, uictoria sit. Hic itaq; æmulo suo habente maleficũ, qui dæmoniacis quibusdam imprecationibus huius impediret equos, & illius incitaret ad cursum, uenit ad beatũ Hilarionẽ, & non tam aduersariũ lædi, q̃ se defendi obsecrauit. Ineptũ uisum est uenerando seni, in huiuscemodi nugis orationẽ perdere. Cumq; subrideret & diceret: Cur enim non magis equorũ preciũ pro salute animæ tuæ pauperibus erogas? Ille respõdit, functionẽ esse publicã, & hoc non tam se uelle, q̃ cogi: nec posse hoB minẽ Christianũ uti magicis artibus, sed à seruo Christi potius auxilium petere, maxime contra Gazenses aduersarios dei, & non tam sibi q̃ ecclesiæ Christi insultantes. Rogatus ergo à fratribus qui aderant, scyphũ fictilẽ quo bibere consueuerat, aqua iussit impleri, eiq; tradi. Quẽ cum accepisset Italicus, & stabulũ, & equos, & aurigas suos, rhedam, carcerũq; repagula aspersit. Mira uulgi expectatio: nam & aduersarius hoc ipsum irridens diffamauerat, & fautores Italici sibi certam uictoriã pollicentes exultabant. Igitur dato signo hi aduolant, isti præpediuntur. Sub horũ curru rotæ feruent, illi præteruolantium terga uix cernunt. Clamor fit uulgi nimius: ita ut ethnici quoq; ipsi concreparent, Marnas uictus à Christo est. Porrò furentes aduersarij, Hilarionẽ maleficũ Christianũ ad supplicium poscere. Indubitata ergo uictoria, & illis, & multis retro Circensibus plurimis fidei occasio fuit. Eiusdẽ Gazensis emporij oppido uirginẽ dei uicinus iuuenis deperiebat. Qui cum frequenter tactu, iocis, nutibus, sibilis, & cæteris huiusmodi, quæ solẽt mo
7 rituræ uirginitatis esse principia, nihil profecisset: perrexit Memphim, ut confesso uulnere suo, magicis artibus rediret armatus ad uirginẽ. Igitur post annũ doctus ab Aesculapij uatibus, non remediantis animas sed perdentis, uenit præsumptũ animo stuprũ gestiens: & subter limen domus puellæ tormenta quædã uerborũ, & portentosas figuras sculptas in æris Cyprij lamina defõdit. Ilico insanire uirgo, & amictu capitis abiecto, rotare crinẽ, stridere dentibus, inclamare nomẽ adolescẽtis. Magnitudo quippe amoris se in furorẽ uerterat. Perducta ergo à parentibus ad monasteriũ, seni traditur, ululante statim & cõfitente dæmone: uim sustinui, inuitus abductus sum, q̃ bene Memphi somnijs homines deludebã. O cruces, ó tormenta quæ patior. Exire me cogis, & ligatus subter limen teneor. Nõ exeo, nisi me adolescẽs q̃ tenet, dimiserit. Tũc senex: Grandis, ait, fortitudo tua, q̃ licio & lamina strictus teneris. Dic, quare ausus es ingredi puellã dei? Vt seruarẽ, inquit, eam uirginẽ. Tu seruares proditor castitatis? Cur nõ potius in eũ q̃ te mittebat es ingressus? Vt q̃d, respõdit, intrarẽ in eũ, qui habebat collegã meũ amoris dæmo-

nem? Noluit autem ſanctus antequam purgaret uirginem, uel adoleſcentẽ, ſigna iubere c
perquiri, ne aut ſolitis incãtationibus receſsiſſe dæmon uideretur, aut ipſe ſermoni eius 8
accõmodaſſe fidem, aſſerens fallaces eſſe dæmones, & ad ſimulandũ eſſe callidos: & magis reddita ſanitate increpuit uirginẽ, cur feciſſet talia, per quę dæmon intrare potuiſſet.

Non ſolum autem in Palæſtina, & in uicinis urbibus Aegypti uel Syriæ, ſed etiam in longinquis prouincijs fama eius percrebuerat. Nanq; candidatus Conſtantij imperatoris, rutila coma & candore corporis indicans prouinciã (inter Saxones quippe & Alemanos gens eius non tam lata quàm ualida, apud hiſtoricos Germania, nunc uero Francia uocatur) antiquo, hoc eſt, ab infantia poſſeſſus à dæmone, qui noctibus eum ululare, ingemiſcere, fremere dentibus compellebat, ſecreto ab imperatore euectionẽ petijt, cauſam ei ſimpliciter indicans. Et acceptis ad conſularẽ quoq; Palæſtinæ literis, cum ingenti honore & comitatu Gazam deductus eſt. Qui cum à decurionibus illius loci quæ ſiſſet, ubi habitaret Hilarion monachus, territi Gazenſes, & putantes eum ab imperatore miſſum, ad monaſteriũ adduxerũt: ut & honorem cõmendato exhiberent, & ſi quid ex præteritis iniurijs in Hilarionem eſſent offenſi, nouo officio deleretur. Deambulabat tunc ſenex in arenis mollibus, & ſecum de pſalmis neſcio quid ſubmurmurabat. Videnſq; tantam turbam uenientem, ſubſiſtit. Et reſalutatis omnibus, manuq; eis benedicens, poſt horam cæteros abire præcepit, illum uero cum ſeruis ſuis & apparitoribus remanere. Ex oculis enim eius & uultu, cur ueniſſet agnouit. Statim ergo ad interrogatio
nem ſuſpenſus homo, uix terram pedibus tangens, & immane rugiens, Syro quo interrogatus fuerat ſermone, reſpondit. Videres de ore barbaro, & qui Francam tantũ & La 9
tinam linguam nouerat, Syra ad purum uerba reſonare, ut non ſtridor, non aſpiratio, non idioma aliquod Palæſtini deeſſet eloquij. Cõfeſſus eſt itaq;, quo in eum intraſſet ordine. Et ut interpretes eius intelligerent, qui Græcam tantũ & Latinam linguam nouerant, Græce quoq; eum interrogauit. Quo ſimiliter & in uerba eadẽ reſpondente, multasq; incantationũ occaſiones, & neceſsitates magicarũ artium obtendente: Non curo, D
ait, quomodo intraueris, ſed ut exeas in nomine dñi noſtri Ieſu Chriſti impero. Cũq; curatus eſſet, ſimplicitate ruſtica decem auri libras offerens, hordeaceũ ab eo panem accepit, audiens quod qui tali cibo alerentur, aurum pro luto ducerent. Parum eſt de hominibus loqui, bruta quoq; animalia quotidie ad eum furentia pertrahebantur, in quibus Bactrũ camelũ enormis magnitudinis, qui iam multos obtriuerat, triginta & eo amplius uiri diſtentũ ſolidiſsimis funibus cum clamore adduxerunt. Sanguinei erant oculi, ſpumabat os, uolubilis lingua turgebat, & ſuper omnem terrorẽ rugitus perſonabat immanis. Iuſsit igitur eum dimitti ſenex. Statim uero & qui adduxerant, & qui cum ſene erant, uſq; ad unum omnes diffugere. Porrò ille ſolus perrexit obuiam, & ſermone Syro: Non me, inquit, terres diabole tanta mole corporis, & in uulpecula, & in camelo unus atq; idem es. Et interim porrecta ſtabat manu. Ad quem dum furens, & quaſi eum deuoratura belua perueniſſet, ſtatim corruit, ſubmiſſumq; caput terræ coæquauit, mirantibus cunctis qui aderant, poſt tantam ferociam tantam ſubito manſuetudinẽ. Docebat autem ſenex, hominũ cauſa diabolum etiam iumenta corripere: & tanto eorũ ardere odio, ut non ſolũ ipſos, ſed & ea quæ ipſorũ eſſent, cuperet interire. Huiusq; rei proponebat exemplũ, quod antequã beatũ Iob tentare permitteretur, omnem ſubſtantiam eius interfecerit. Nec mouere quempiã debere, quod domini iuſsione duo milia porcorum à dæmonibus interfecta ſunt. Siquidẽ eos qui uiderant, non potuiſſe eos aliter credere exiſſe de homine tantam dæmonũ multitudinẽ, niſi grandis porcorũ numerus, & quaſi à multis actus pariter corruiſſet. Tempus me deficiet, ſi uoluero uniuerſa ſigna, quę ab eo ꝑpetrata ſunt, dicere. In tantã eñ à dño fuerat eleuatus gloriã, ut beatus quoq; Antonius audiẽs cõuerſationẽ eius, ſcriberet ei, libẽterq; eius epiſtolas ſumeret. Et ſi qñ de Syrię partib. ad ſe languẽtes perrexiſſent, diceret eis: Quare uos tã lõge uexare uoluiſtis, cum habeatis ibi filiũ meũ Hilarionẽ? Exemplo itaq; eius per totam Palæſtinã innumerabilia

A merabilia monaſteria eſſe cœperũt, & omnes ad eum monachi certatim currere. Quod ille cernens, laudabat domini gratiam: & pro affectu animi ſingulos cohortabatur, dicens præterire figuram huius mundi, & illam eſſe ueram uitam, quæ uitæ præſentis emeretur incommodo. Volens autem exemplum eis dare & humilitatis & officij, ſtatis diebus ante uindemiam luſtrabat cellulas monachorum. Quod poſtquam cognitum eſt à fratribus, omnes ad eum confluebant: & comitati tali duce, circumibant monaſteria, habentes uiaticum ſuum: quia interdum uſq; ad duo milia hominũ congregabantur. Sed & procedente tempore, unaquæq; uillula uicinis monachis ad ſuſceptionẽ ſanctorum gaudens cibos offerebat. Quantum autem fuerit in eo ſtudij, ut nullum fratrem quamuis humilem, quamuis pauperem præteriret, uel illud indicio eſt: quod uadens in deſertum Cades ad unũ de diſcipulis ſuis uiſendum, cum infinito agmine monachorum peruenit Eluſam, eo fortè die, quo anniuerſaria ſolẽnitas omnẽ oppidi populum in templum Veneris congregauerat. Colunt aũt illam ob Luciferũ, cuius cultui Saracenorum natio dedita eſt. Sed & ipſum oppidum ex magna parte ſemibarbarũ eſt propter loci ſitum. Igitur audito quod ſanctus Hilarion pręteriret (multos enim Saracenorũ arreptos à dęmone frequẽter curauerat) gregatim ei cum uxoribus et liberis obuiam proceſſere,
10 ſubmittentes colla, & uoce Syra Barach, id eſt benedic inclamantes. Quos ille blandè humiliterq; ſuſcipiẽs, obſecrabat ut deum magis q̃ lapides colerẽt: ſimulq; ubertim flebat, cœlum ſpectãs, & pollicẽs ſi Chriſto crederẽt, ad eos ſe crebrò eſſe uenturũ. Mira domini gratia, nõ prius abire paſsi ſunt, q̃ futuræ eccleſiæ lineã mitteret, & ſacerdos eorũ, ut erat coronatus, Chriſti ſigno denotaret. Alio quoq; anno cum exiturus eſſet ad uiſenda monaſteria, & digereret in ſcedula apud quos manere, quos in tranſitu uiſitare deberet, ſciẽtes monachi quẽdam de fratribus parciorẽ, ſimulq; cupiẽtes uitio eius mederi, rogabant ut apud eum maneret. Et ille: Quid, inquit, uultis & uobis iniuriã, & fratri uexationem facere? Quod poſtq̃ frater ille parcus audiuit, &
B annitẽtibus cũctis, uix ab inuito impetrauit, ut ſuum quoq; monaſteriũ in manſionũ ordinẽ poneret. Poſt diẽ ergo decimũ uenerunt ad eum, cuſtodibus iam in uinea, qua uenirẽt illi diſpoſitis: qui cum lapidibus & glebarũ iactu fundæq; uertigine accedẽtes deterrerẽt, ſine eſu uuæ mane omnes profecti ſunt ridente ſene, & diſsimulante ſcire quod euenerat. Porrò ſuſcepti ab alio monacho, cui Sabas uocabulũ eſt (debemus quippe parci tacere uocabulũ, largi dicere) quia dominicus erat dies, inuitabant ab eo uniuerſi in uineã, ut ante horã cibi uuarũ paſtu laborẽ uiæ ſubleuarẽt. Et ſanctus: Maledictus, ait, qui prius refectionẽ corporis q̃ animæ quæſierit. Oremus, pſallamus, reddamus domino officiũ, & ſic ad uineam properabitis. Completo itaq; miniſterio, in ſublimi ſtans benedixit uineæ, & ſuas ad paſcendũ dimiſit oues. Erant aũt qui ueſcebant non minus tribus milibus. Cumq; centũ lagenis æſtimata fuiſſet integra adhuc uinea, poſt dies uiginti trecẽtas fecit. Porrò ille parcus frater multo minus ſolito colligẽs, etiã id quod habuerat uerſum in acetũ ſerò doluit. Hoc multis fratribus ſenex antè futurũ prædixerat. Deteſtabatur autẽ præcipuè monachos, qui infidelitate quadam in futurum reſeruarẽt ſua: & diligentiam haberẽt, uel ſumptuũ, uel ueſtitus, aut alicuius earum rerum quę cum ſeculo tranſeunt. Deniq; unum de fratribus in quinto ferè à ſe miliario manentẽ, quia comperiebat hortuli ſui nimis cautũ timidumq; cuſtodẽ, & pauxillum habere nummorũ, ab oculis abegerat. Qui uolens ſibi reconciliari ſenẽ, frequẽter ueniebat ad fratres, & maxime ad Heſychium, quo ille uehemẽtiſsimè delectabat. Quadam igitur die ciceris faſcẽ uirẽtis, ſicut in herbis erat, detulit. Quẽ cum Heſychius poſuiſſet in mẽſa ad ueſperũ, exclamauit ſenex, ſe putorẽ eius ferre nõ poſſe: ſimulq; unde eſſet rogauit. Reſpondente aũt Heſychio, quod frater quidam primitias agelli ſui fratribus detuliſſet: Non ſentis, inquit, putorẽ teterrimũ, & in cicere fœtere auaritiam? Mitte bubus, mitte brutis animalibus, & uide an comedant. Quod cum ille iuxta præceptũ in præſepe poſuiſſet, exterriti boues, & plus ſolito mugiẽtes, ruptis uinculis in diuerſa fugerunt. Habebat enim ſenex hanc gratiam, ut ex odore corporũ ueſtiumq;, &

carum rerum quas quis tetigerat, sciret cui dæmoni, uel cui uitio subiaceret. Igitur sexa- c
gesimo tertio uitæ suę anno cernēs grande monasterium, & multitudinē fratrum secum
habitantium, turbasq; eorum qui diuersis languoribus & immundis spiritibus occupa-
tos ad se deducebant, ita ut omni genere hominū solitudo per circumitum repleret. fle-
bat quotidie, & incredibili desiderio conuersationis antiquæ recordabatur. Interroga-
tus à fratribus quid haberet, cur se conficeret, ait: Rursum ad seculū redij, & recepi mer-
cedem meam in uita mea. En homines Palæstinæ & uicinæ prouinciæ existimant me ali
cuius esse momenti, & ego sub prætextu monasterij ad dispensationē fratrum, uilem su-
pellectilem habeo. Seruabatur aūt à fratribus, maxime ab Hesychio: qui miro amore ue-
nerationi senis deditus erat. Cumq; ita uixisset lugēs bienniū, Aristæneta illa, cuius suprà
fecimus mentionē, præfecti tunc uxor, sed nihil de præfecti ambitu habens, uenit ad eū,
uolens etiam ad Antoniū pergere. Cui ille flens: Vellem, ait, ipse quoq; ire, si nō carcere
huius monasterij clausus tenerer, & si eundi fructus esset: biduū em̄ hodie est, quod to-
tus mundus tali parēte orbatus est. Credidit illa, & substitit. Et post paucos dies ueniēte
nuncio, Antonij dormitionē audiuit. Mirentur alij signa quæ fecit, mirentur incredibi-
lem abstinentiam, scientiā, humilitatē. Ego nihil ita stupeo, q̄ gloriam illum & honorem
calcare potuisse. Concurrebant episcopi, presbyteri, clericorum & monachorū greges,
matronæ quoq; Christianorū grandis tentatio, & hincinde ex urbibus & agris uulgus
ignobile: sed & potētes uiri & iudices, ut benedictum ab eo panē & oleum acciperēt. At
ille nihil aliud nisi solitudinē meditabatur, intantum, ut quadam die proficisci statuerit:
& adducto asello (nimis quippe exesus ieiunijs, uix ingredi poterat) iter arripere cona-
retur. Quod cum percrebuisset, & quasi uastitas & iustitium Palæstinæ indicerēt, plus q̄
decē milia hominum diuersæ ætatis & sexus ad retinendū eum congregata sunt. Immo-
bilis ille ad preces, & baculo arenas discutiēs, loquebat̄: Fallacem dominū meum non fa
ciam: non possum uidere subuersas ecclesias, calcata Christi altaria, filiorū meorum san
guinem. Vniuersi aūt qui aderant intelligebant reuelatum ei quiddam esse secreti, quod d
nollet confiteri: & nihilominus custodiebant eum, ne proficisceret̄. Decreuit ergo, pu-
blica omnes uoce contestans, non cibi se, non potus quicquam sumere, nisi dimitteret̄.
Et post septem dies inediæ, tandem relaxatus, ac ualedicens plurimis, cum infinito agmi
ne prosequentium uenit Betilium: ubi persuasis turbis ut reuerterentur, elegit quadra-
ginta monachos, qui haberent uiaticum, & possent ieiunantes ingredi, id est, post solis
occasum cibum sumere. Quinto igitur die uenit Pelusium, uisitatisq; fratribus, qui in ui
cina eremo erant, & in loco qui dicitur Lychnos morabantur, perrexit postridie ad ca-
strum Theubatum, ut uideret Dracontium episcopum & confessorem, qui ibi exula-
bat. Quo incredibiliter consolato tanti uiri præsentia, post aliud triduū multo Babylo-
nem labore peruenit, ut uideret Philonem episcopum & ipsum confessorem. Constan- 11
tius enim rex Arianorum fauēs hæresi, utrumq; in ea loca deportauerat. Inde egrediens
post triduum uenit ad oppidum Aphroditon: ubi conuento diacono Baisane, qui loca-
tis camelis & dromadis, ob aquæ in eremo penuriam consueuerat euntes ad Antonium
ducere, confessus est fratribus instare diē dormitionis beati Antonij: & peruigilē noctē
in ipso quo defunctus fuerat loco, à se ei debere celebrari. Tribus igitur dieb. per uastā
& horribilem solitudinē, tandem ad montē altissimū peruenerunt, repertis ibi duobus
monachis, Isaac & Pelusiano, quorum Isaac interpres Antonij fuerat. Et quia se præbet
occasio, & ad id loci uenimus, dignum uidetur breui sermone habitaculum tanti uiri de
scribere. Saxeus & sublimis mons per mille circiter passus, ad radices suas aquas expri-
mit: quarū alias arenæ ebibūt, aliæ ad inferiora delapsæ, paulatim riuū efficiūt: super quē
ex utraq; ripa palmæ innumerabiles, multū loco & amœnitatis & cōmodi tribuūt. Vide
res senē huc atq; illuc cū discipulis beati Antonij discurrere. hic aiebāt psallere, hic orare
hic operari, hic fessus residere solitus erat. Has uites, has arbusculas ipse plātauit: illā areo
lā manib. suis ipse cōposuit. Hanc piscinā ad irrigandū hortulū multo sudore fabricatus
est

A est. Istum sarculum ad fodiendum terram pluribus annis habuit. Iacuit in stratu eius, &
quasi calens adhuc cubile deosculabatur. Erat autem cellula non plus mensurę per qua-
drum tenens, quàm homo dormiens extendi poterat. Præterea in sublimi montis uerti-
ce, quasi per cochleam ascendentibus arduo ualde nisu, duæ eiusdē mensuræ cellulæ ui-
sebantur: in quibus uenientium frequentiam, & discipulorū suorum contubernium fu
giens, moratus est. Verum hę in uiuo excisæ saxo, ostia tantū addita habebant. Postquam
autem ad hortulum uenerant: Videtis, inquit Isaac, hoc pomarium arbusculis consitum
& holeribus uirens. Ante hoc fermè triennium cum onagrorū grex uastaret, unum è du
ctoribus eorum stare iussit, baculoq; tundens latera: Quare, inquit, comeditis quod nō
seminastis? Et exinde exceptis aquis, ad quas potandas uentitabant, nunquam eos nec ar
busculam, nec holera contigisse. Præterea rogabat senex, ut sibi locum tumuli eius osten
derēt. Qui cum seorsum eum abduxissent, utrum monstrauerint, nec ne ignoratur: cau-
sam occultandi iuxta præceptū Antonij fuisse referētes, ne Pergamius, qui in illis locis di
tissimus erat, sublato ad uillam suam sancti corpore, martyriū fabricaret̄. Igitur reuersus
ad Aphroditon, duobus secum tantū retentis fratribus, in uicina eremo moratus est: tan
ta abstinentia & silentio, ut tunc primū se cœpisse Christo seruire diceret. Porrò iā trien
nium erat, quod clausum cœlum illas terras arefecerat: ut uulgò dicerent, Antonij mor
tem etiam elementa lugere. Non latuit fama Hilarionis accolas quoq; illius loci: & certa
tim uirilis ac muliebris sexus, ora luridi & attenuati fame, pluuias à seruo Christi, id est, à
beati Antonij successore deprecabant̄. Quos ille cernens, mirè doluit. Eleuatisq; in cœ-
lum oculis, & utrasq; in sublime erigens palmas, statim impetrauit quod rogauerant. Ec
ce autem sitiens arenosaq; regio, postquam pluuijs irrigata est, tantam serpentum & ue-
nenatorum animalium ex improuiso ebulliuit multitudinem, ut percussi innumerabi-
les, nisi ad Hilarionem cōcurrissent, statim interirent. Benedicto itaq; oleo uniuersi agri
colæ ateq; pastores tangentes uulnera, certam salutem resumebāt. Videns etiam ibi se mi-
B ris honoribus affici, perrexit Alexandriam, inde ad ulteriorem Oasim eremum transitu
rus. Et quia nunquam ex quo cœperat esse monachus, in urbibus manserat, diuertit ad
quosdam fratres sibi notos in Brutio, haud procul ab Alexandria: qui cum miro gaudio
susceperint senem, & iam uicina nox esset, repentè audiunt discipulos eius asinum ster-
nere, illumq; parare proficisci. Itaq; aduoluti pedibus, rogabant ne hoc faceret: & ante li
men prostrati, citius se mori, q̄ tanto carere hospite testabant̄. Quibus ille respondit: Id-
circo abire festino, ne uobis molestiam generē. Certè ex posterioribus cognoscetis, non
sine causa subitò ambulasse. Igitur altera die Gazenses cum lictoribus profecti (nam pri
die eum uenisse cognouerant) intrantes monasteriū, cum illum minime inuenissent, in
uicē loquebant̄: Nónne uera sunt quæ audiuimus? magus est, & futura cognoscit. Vrbs
enim Gaza postquam profecto de Palæstina Hilarione, Iulianus in imperiū successerat,
destructo monasterio eius, precibus ad imperatorē datis, & Hilarionis & Hesychij mor
tem impetrauerat: amboq; ut quererent̄, toto orbe scriptū erat. Egressus ergo de Brutio
per inuiā solitudinē intrauit Oasim: ibiq; anno plus minus exacto, quià illuc quoq; sua
fama præuenerat, quasi iam in Oriente latere non posset, ubi multi illum & opinione
& uultu nouerāt, ad solas nauigare insulas cogitabat: ut quē terra uulgauerat, saltē maria
cælarent. Eodem fermè tempore Hadrianus discipulus eius de Palæstina superuenit, di-
cens Iulianū occisum, Christianum imperatorē regnare cœpisse: reuerti eum debere ad
monasterij sui reliquias. Quod ille audiēs detestatus est: & conducto camelo per uastam
solitudinē peruenit ad maritimā urbem Libyæ Paretoniū: ubi Hadrianus infelix uolens
Palæstinam reuerti, & pristinā sub nomine magistri quærens gloriam, multas ei fecit in-
iurias. Ad extremū, conuasatis quæ à fratribus ei missa detulerat, nesciente illo profectus
est. Super hoc quia alter locus referēdi nō est, hoc tantū dixerim in terrorē eorū qui ma
gistros despiciūt, quod post aliquantulū tēporis cōputruerit morbo regio. Habēs igitur
senex Gazanum secum, ascendit classem, quæ Siciliam nauigabat. Quumq; uenundato
Euangelio

Euangeliorum codice, quem manu sua adolescens scripserat, dare naulum disponeret, c
in medio fermè Adriæ, naucleri filius arreptus à dæmone clamare cœpit & dicere: Hilarion serue dei, cur nobis per te & in pelago tutos esse non licet? Da mihi spatiũ donec ad terram ueniã, ne hic eiectus, præcipiter in abyssum. Cui ille: Si deus meus, ait, tibi concedit ut maneas, mane: sin autem ille te eijcit, quid mihi inuidiã facis, homini peccatori atq; mẽdico? Hoc aũt dicebat, ne nautæ & negociatores qui in naui erãt, se cum ad terrã peruenissent, proderẽt. Nec multo post purgatus est puer, patre fidẽ dãte, & cæteris qui aderant, nulli se super eius nomine locuturos. Ingressus aũt Pachynũ promontoriũ Siciliæ, 12
obtulit nauclero euangeliũ pro subuectione sua & Gazani. Qui nolẽs accipere, maximẽ cum uideret illos, excepto illo codice & his quibus uestiti erãt, amplius nihil habere, ad extremũ iurat se nõ accepturũ. Sed & senex accensus fiducia pauperis conscientiæ, in eo magis lætabat, & quod nihil haberet seculi, & ab accolis illius loci mẽdicus putaret. Porrò recogitans ne negociatores de oriente ueniẽtes se notũ facerẽt, ad mediterranea fugit loca, id est uicesimo à mari miliario, ibiq; in quodã deserto agello, lignorum quotidie facẽ alligans, imponebat dorso discipuli. Quo in proxima uilla uenundato, & sibi alimoniam, & his qui fortè ad eos ueniebant, pauxillulum panis emebant. Sed uerè iuxta quod scriptũ est: Non potest ciuitas latere super montẽ posita. Scutarius quidã cum in basilica beati Petri Romæ torqueret, clamauit in eo immundus spiritus: Ante paucos dies Siciliã ingressus est Hilarion seruus Christi, & nemo eũ nouit, & putat se esse secretũ, ego uadã & prodam illum. Statimq; cum seruulis suis ascẽsa in portu naue, appulsus est Pachynũ, & deducente se dæmone, ubi ante tuguriũ senis se prostrauit, ilico curatus est. Hoc initium signõrũ eius in Sicilia, innumerabilem ad eum deinceps ægrotantiũ, sed & religiosorũ hominũ adduxit multitudinẽ: in tantũ, ut de primoribus quidam tumẽs morbo intercutis, eodẽ die quo ad eũ uenerat, curatus sit. qui postea offerẽs ei infinita munera, audiuit dictũ saluatoris ad discipulos: Gratis accepistis, gratis date. Dum hæc ita gerunt in Sicilia, Hesychius discipulus eius, toto senẽ orbe quærebat, lustrans littora, deserta pene D
trans: & hanc tantũ habens fiduciã, quia ubicunq; esset, diu latere non posset. Transacto igitur iam triennio, audiuit Methonæ à quodam Iudæo, uilia populis scruta uendente, prophetam Christianorũ apparuisse in Sicilia, tanta miracula & signa facientẽ, ut de ueteribus sanctis deputaret. Interrogatus itaq; habitũ eius, incessum & linguã, maximeq; ætatem, nihil dicere potuit. Ille enim qui referebat, famã ad se uenisse tantũ hominis testabatur. Ingressus igitur Adriã, prospero cursu uenit Pachynũ, & in quadã curui littoris uillula, famã senis scisitatus, consona uoce omniũ cognouit ubi esset, quid ageret: nihil in eo ita cunctis admirantibus, q̃ quod post tãta signa atq; miracula, ne fragmẽ quidem panis à quoq̃ in illis locis accepisset. Et ne longũ faciam, sanctus uir Hesychius ad magistri genua prouolutus, plantasq; eius lachrymis rigans, tandem ab eo subleuatus, post biduitriduiq; sermonẽ audit à Gazano, non posse senẽ iã in illis habitare regionibus, sed uelle ad barbaras quasdam pergere nationes, ubi & nomen & sermo suus incognitus foret.
Duxit itaq; illum ad Epidaurum Dalmatiæ oppidum, ubi paucis diebus in uicino agello manssitans, non potuit abscondi. Siquidem draco miræ magnitudinis, quos gentili sermone boas uocãt, ab eo quod tam grandes sint, ut boues glutire soleant, omnem latè uastabat prouinciã, & nõ solũ armẽta & pecudes, sed agricolas & pastores tractos ad se, ui spiritus absorbebat. Cui cũ pyrã iussisset præparari, & oratione ad Christũ missã euocato populo, præcepisset struẽ lignorũ scãdere, ignẽ supposuit. Tum itaq; cũcta spectãte plebe, immanẽ bestiam cõcremauit. Vnde æstuans quid faceret, quò se uerteret, aliã parabat fugã, & solitarias terras mẽte perlustrans, mœrebat q̃ tacente de se lingua, miracula loquerentur. Ea tempestate, terræmotu totius orbis, qui post Iuliani mortẽ accidit, maria egressa sunt terminos suos: & quasi rursum deus diluuiũ minaretur, uel in antiquum chaos redirent omnia, naues ad prærupta de latere montium pependerunt. Quod cum uiderent Epidauritani, frementes fluctus & undarum moles, & montes gurgitum littoribus

A ribus inferri, uerentes quod iam euenisse cernebant, ne oppidum funditus subuerteret, ingressi sunt ad senem, & quasi ad prælium proficiscentes, posuerũt eum in littore. Qui cum tria crucis signa pinxisset in sabulo, manusq; contrà tenderet, incredibile dictu est, in quantam altitudinem intumescens mare ante eum steterit: ac diu fremens, & quasi ad obicẽ indignãs, paulatim in semetipsum relapsum est. Hoc Epidaurus et omnis illa regio usq; hodie prædicat, matresq; docent liberos suos ad memoriam in posteros transmittendam. Verè illud quod ad apostolos dictum est: Si credideritis, dicetis huic monti, Transi in mare: & fiet: etiam iuxta literã impleri potest, si tamen quis habuerit apostolorum fidem, & talem qualem illis habendam dominus imperauit. Quid enim interest, utrum mons descendat in mare, an immensi undarũ montes repentè obriguerint, & ante senis tantũ pedes saxei ex alia parte molliter fluxerint. Mirabat omnis ciuitas, & magnitudo signi Salonis percrebuerat. Quod intelligens senex, in breui lembo clàm nocte fugit, & inuenta post biduum oneraria naui, perrexit Cyprum. Cumq; inter Maleam & Cytheram piratæ derelicta classe in littore, quæ nõ antemna, sed conto regitur, duob. haud paruis myoparonibus occurrissent, & denuo hincinde fluctus occurrerẽt, remiges omnes qui in naui erant trepidare, flere, discurrere, præparare contos, & quasi non sufficeret unus nuncius, certatim seni piratas adesse dicebant. Quos ille procul intuẽs subrisit. & conuersus ad discipulos dixit: Modicę, inquit, fidei quare trepidatis? Nunquid plures sunt, quàm Pharaonis exercitus? tamẽ omnes deo uolente submersi sunt. Loquebat hic, & nihilominus spumantibus rostris, hostiles turmæ imminebant, iactu tantũ lapidis medio. Stetit ergo in prora nauis, & porrecta contra uenientes manu, Hucusq; (ait) uenisse sufficiat. O mira rerum fides, statim resiluere nauiculæ, & impellentibus cõtrà remis, ad puppim impetus redit. Mirabantur piratæ, post tergum se redire nolentes: totoq; corporis nixu, ut ad nauigium peruenirẽt laborantes, uelocius multo q̃ uenerant, ad littus ferebantur. Prætermitto cætera, ne uidear in narratione signorum, uolumẽ extendere. Hoc
B solum dicam, quod prospero cursu inter Cycladas nauigans, hincinde clamantiũ de urbibus & uicis, & ad littora concurrentiũ, immundorum spirituum uoces audiebat. Ingressus ergo Paphum urbem Cypri nobilem carminibus poetarũ, quæ frequenter terræ motu lapsa, nunc ruinarum tantũ uestigijs quid olim fuerit ostendit, in secundo ab urbe miliario habitabat ignobilis, gaudensq; quod paucis diebus quietè uiueret. Verum non ad plenum uiginti transiere dies, cum per omnẽ illam insulam quicunq; immundos habebant spiritus, clamare cœperunt, uenisse Hilarionẽ seruum Christi, & ad eum se debere properare. Hoc Salamina, hoc Curium, hoc Lapetha, & urbes reliquæ conclamabãt: 13
plerisq; asserẽtibus scire se quidẽ Hilarionẽ, & uerè illum esse famulum dei, sed ubi esset ignorare. Intra triginta igitur nec multo amplius dies, ducenti fermè tam uiri q̃ mulieres ad eum congregati sunt. Quos cum uidisset, dolens quod se non paterẽtur quiescere, & quodammodo in ultionem sui sæuiens, tanta eos orationum instantia flagellauit, ut quidam statim, alij post biduũ triduúmue, omnes uero intra unam hebdomadam curarentur. Manens itaq; ibi biennio, & semper de fuga cogitans, Hesychium ad se ueris tempore reuersurũ, Palæstinam ad salutationẽ fratrũ, & monasterij sui cineres uisendos misit. Qui cum reuertisset, cupiẽti rursum ad Aegyptũ nauigare, hoc est, ad ea loca quæ uocantur Bucolia, eo q̃ nullus ibi Christianorũ esset, sed barbara tantũ & ferox natio, suasit ut in ipsa magis insula ad secretiorẽ locũ conscẽderet. Quem cum diu lustrans omnia reperisset, perduxit eũ duodecim milib. à mari procul inter secretos asperosq; mõtes, & quò uix reptando manibus genubusq; posset ascẽdi. Qui introgressus, cõtemplatus quidẽ est terribilẽ ualde & remotũ locũ, arboribusq; hinc inde circundatũ, habentẽ etiã aquas de supercilio collis irriguas, & hortulum peramœnũ, & pomaria plurima, quorũ fructum nunq̃ in cibo sumpsit: sed & antiquissimi iuxta templi ruinã, ex quo (ut ipse referebat, & eius discipuli testantẽ) tã innumerabiliũ per noctes & dies dæmonũ uoces resonabant, ut exercitũ crederes. quo ille ualde delectat', quo scilicet antagonistas haberet in proximo:

habitauit

habitauit ibi per annos quinq;: & sæpe inuisente se Hesychio, in hoc extremo iã uitæ suæ C
tempore reto cillatus est, quod propter asperitatẽ difficultatemq; loci & umbrarũ (ut ferebatur uulgò) multitudinẽ, aut nullus aut rarus ad se posset uel auderet ascendere. Quodam autem die egressus hortulum, uidit hominẽ toto corpore paralyticum iacentẽ ante fores. Interrogauitq; Hesychiũ quisnã esset, uel quomodo fuisset adductus. Qui respondens, ait: procuratorẽ se fuisse uillulæ, ad cuius confinia hortulus quoq; in quo ipsi erãt pertineret. Et ille collachrymans, tendensq; ad iacentẽ manũ: Tibi (inquit) dico, In nomine domini nostri Iesu Christi, surge & ambula. Mira uelocitas. Adhuc uerba in ore loquentis uoluebantẽ, & iam membra solidata ad standum hominẽ surrigebãt. Quod postquam auditũ est, etiam difficultatẽ loci, & iter inuium plurimorum uicit necessitas: nihil æquè per circumitũ cunctis uillis obseruantibus, q̃ ne quo modo elaberetur. Dissemina uerat enim hoc de eo rumor, diu eum in eodem loco manere non posse. Quod ille non leuitate quadam, aut puerili sensu uictus faciebat, sed honorẽ fugiens & importunitatẽ. Semper enim silentiũ & uitam ignobilem desiderabat. Igitur octogesimo ætatis suæ anno, cum absens esset Hesychius: quasi testamenti uice breuẽ manu propria scripsit epistolam, omnes diuitias suas ei derelinquẽs: Euangelium scilicet, & tunicam sacceam, cucullam & palliolum. Nam minister eius ante paucos dies obierat. Venerũt itaq; ad ægrotantem de Papho multi religiosi uiri: & maxime quod eum dixisse audierant, iam se ad dominũ migraturum, & de corporis uinculis liberandum. Sed & Constantia quædam sancta fœmina, cuius generũ & filiam de morte liberauerat unctione olei, quos omnes adiurauit, ut ne puncto quidem horæ post mortẽ reseruaret, sed statim eum in eodẽ hortulo terra operirẽt, sicut uestitus erat in tunica cilicina & cuculla, & sago rustico. Iamq; modicus calor tepebat in corpore, nec præter sensum quicq̃ uiui hominis supererat, & tamẽ apertis oculis loquebat: Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? Septuaginta propè annis seruisti Christo, & mortem times? In hæc uerba exhalauit spiritum. Statimq; humo obrutum, antè urbi sepultum q̃ mortuũ nunciauerunt. Quod post D
quam Palæstinæ sanctus uir audiuit Hesychius, perrexit ad Cyprum, & simulans se uelle habitare in eodem hortulo, ut diligentis custodiæ suspicionem accolis tolleret, cum ingenti uitæ suæ periculo, post decem ferè mẽses corpus eius furatus est. Quod Maiomam deferens, totis monachorum & oppidorum turbis prosequẽtibus, in antiquo monasterio condidit, illæsa tunica, cuculla & palliolo: & toto corpore quasi adhuc uiueret, integro: tantisq; fragrãte odoribus, ut delibutũ unguentis putares. Non mihi uidet in calce libri tacenda Constantiæ illius sanctissimæ mulieris deuotio, quæ perlato ad se nuncio, quod corpusculum Hilarionis Palęstinę esset, statim exanimata est, ueram in seruum dei dilectionem etiam morte comprobans. Erat enim solita peruigiles in sepulchro eius noctes ducere, & quasi cum præsente ad adiuuandas orationes suas sermocinari. Cernas usq; hodie miram inter Palęstinos & Cyprios contentionem, his corpus Hilarionis, illis spiritum se habere certantibus. Et tamen in utrisq; locis magna quotidie signa fiunt, sed magis in hortulo Cypri, forsitan quia plus illum locum dilexerit.

SCHOLIA

POtuere attollere.] Magni refert à quo pingaris, aut à quo tua uita literis prodatur. Vel arietem.] Ita legis Danielis cap. viij. Etenim aries stabat ante paludẽ. Quanquã ex his arietibus alterum interpretatur Dariũ auunculum Cyri, alterũ Darium, quem deuicit Alexãder Magnus. Vel pardum.] Pardum appellat Daniel cap. vij. Post hæc, inquiens, aspiciebam, & ecce alia bestia quasi pardus, & alas habebat quatuor super se, & quatuor capita erãt in bestia. Porrò regem hunc alatum pardum facit, quod incredibili celeritate mundum peragrarit. Cæterum per quatuor capita, quatuor intelligi uult duces, qui suppresserunt Alexandrum, Ptolemæum, Seleucum, Philippum, Antigonum. Vel hircum caprarum.] De hirco meminit capite octauo. Illud mirandum, hic Hieronymum ueluti dubitare, per quam harum bestiarum significatus sit Alexander, cum illic interpretetur & angelus, & hic ipse. Ad Achillis tumulum.] Is erat sepultus in Troia: cenotaphium erat in Cheroneso. Achillis laudes extulit Homerus in Iliade. Et Alexander iam puer amabat pædagogum Leonidem, qui se Phœnicem appellare solitus est, Philippum, Peleum. Nec tamen contigit Alexandro 1

A Alexandro præco qualem optabat. Etenim cum Apellem nactus esset pictorem, statuariũ Lysippũ,
2 summos artifices: Cherylum habuit malum poetam. Salaminę Cypri.] Est enim in insula Cypro metropolis Salamina siue Salamis, de qua sentit hoc loco. Locis cõmunibus.] Taxat eos qui laudant non ad fidem historiæ, sed ad exemplũ, quomodo Xenophon laudauit Cyrum, tametsi malum exemplar ille nobis proposuit. Fauore magis q̃.] Ne quis putaret æmulatione factum, quod Hieronymus idem tractaret argumentum, quod tractauerat Epiphanius. Nam fauere uidetur, qui absoluit, quod alius cœpit. Nec domini s.] Hoc est quod Christus ipse testatur in Euangelio: Cecinimus uobis, & non saltastis: planximus, & non luxistis. Scylleos canes.] Alluxit ad fabulã Scyllæ, quam poetæ fingunt pubetenus cinctam canibus, ob latratum undarũ. Obturata aure.] Respexit ad fabulam Vlyssis, qui cera sociorum aures obturauit, ne cantu Sirenarum auo carent. Rosa de spinis.] Rosæ apud priscos prima gloria fuit inter flores: & tamen hęc in spinoso nascitur frutice, foliis etiam aculeatis. Circi furoribus.] Romæ in Circo agebantur certamina. Annotandum ab Hieronymo notari, quod hodie principes Christiani præclarum in primis ac uere regium putant, armatos hastis inter se concurrere, magno periculo, nullo fructu. Quidam codices post hæc uerba,
3 Circi furoris, habebant, Non artificis furia: quæ puro addita ab indocto quopiam, qui conatus sit interpretari quid dixisset Circi furores. Non arenæ sanguine.] Siquidem in arena cõmittebantur gladiatores, spectaculum homine prorsus indignum. Non theatri luxuria.] Luxuriam dixit propter ostentationem barbaricarũ opum. De qua meminit & in Epistolis Horatius. Vel exemplũ, uel supplicium.] Supplicium, si puniti sunt nocentes: exemplum, si emendati sunt qui spectarunt.

A Maionia Gazæ emporio.] Vel hinc apparet Maioniam fuisse littoralem, quod eam uocet emporium Gazæ, uelut opportunam importationibus. Emporium enim Græcis est, quod nobis mercatus, ab importando. Historia Tripartita Maiomam appellat, non Maioniam, quæ cum prius portus esset Gazæ ciuitatis, fauore Constantini ciuitatis honore donata est, ne seruiret idololatris: & ex nomine Constantij Constantini filij Constantia dicta est. Deinde per Iulianum in ditionem Gazensium redacta est, & appellata Gaza maritima. Ependyten.] ἐπενδύτης Græcis dicitur uestis exterior, quasi dicas superindumentum: quemadmodum interior dicitur subucula, intima induuium. Vox quæ statim hoc loco sequebatur in codicibus, eraciasten, in pleriscp exemplaribus non habebatur, nec uideo quid sibi uelit. Post solis occasum.] Hoc erat antiquis ieiuniũ, nihil capere cibi toro die. Per ætatem peccare.] Nonnulli codices pro Peccare habebant Calcare. Cæde manus.] Atrocem percussionem uocat cędem. Quidam habebant Cessione: opinor scriptum fuisse Cesione, per simplex s. Per æstus indagabo.] Non uideo quid hoc loco sibi uelit Indagabo, pu-
B to legendum Agam. Quidam codices Inducam habent pro Indagabo. Iacens fortius.] Exemplo Moysi, qui orando feliciſſime pugnauit. Iacentem uocat prostratũ & supplicem in oratione.

4 Quod iũco & carice.] Carex herba est agrestis, sed spinosa, cum iuncus sit leuis & enodis. Lentis sextarium.] Lens, leguminis est genus uile & plebeiũ. Sextarius, mensuræ nomẽ. Eleutheropolitana.] Eleutheropolis ciuitas est Syriæ. Præfectus prætorio.] Nam erant & præfecti ærario, & præfecti urbis. Hemitritæo pariter.] Hic quidam non intelligentes hunc locum, pro Hemitritæo, mutarant, Et emeriti, sed prorsus ridicule. Siquidem ut clarissime docet Cornelius Celsus libro tertio, capite item tertio: Tertianæ febris duo sunt genera, alterũ quod eodem modo quo quartana & incipit & desinit: nec aliud discrimen est, nisi quod unum tantum diem præstat integrum, tertio recurrit. Alterum longe perniciosius, quod tertio quidem die reuertitur, ex octo autem & quadraginta horis, ferè sex & triginta per accessionem occupat, interdum etiam uel minus uel plus, nec ex toto in remissione desistit, sed tantum leuior est morbus. Et ob id medici ἡμιτριτᾶιον appellarunt,
5 quod imperfecta sit tertiana, & propius ad quotidianam accedat. Gazam & Marnas.] Marnas dei nomen est, uel dæmonis potius, qui illic colebatur, de quo dictum in superioribus scholijs.

Rinocoruræ.] Quidam codices habebant Rinochæ, uerum utraq; lectio mendosa est. legendum est autem Rhinocuraræ. Id est oppidum Ægypti, sic appellatũ, quod olim incolæ summas nares haberent incisas: id quod nunc uidemus in equis quibusdam. autor Stephanus. Propius ad uerã lectionem accedebant, qui habebant Rinocoruræ. Si asinos uinceret.] Nam horum est gestare onera, hominis est ingenio magis ualere quàm corpore. Meum palæstritam.] Palæstra lucta, palæstrites luctator. Gazarius, siue Gazanus Maramites.] Quidam habebant, Zanamenus Manumites. Suspicor Gazanus nomen esse proprium: & pro Maranites, legendum Maiomites, siue Maiomenus. Nam id temporis Maiomæ nomen adhuc uetus manebat. Et fit mentio de ora maris. Maioma autem portus erat Gazæ. In saxa durescentibus.] Simile quiddam uidemus in Britannia apud Londinum, nempe limũ marginis defluente subinde aqua, paulatim in saxa durescere, manen
6 te tamen pristina limi specie. Perdit tactum.] Subaudi pristinum. Non est idem tangenti, & tamen idem est aspectui. Quasi consiliorum deo.] Pro his uerbis, Quasi consiliorum deo, ex codicibus uarie deprauatis coniectura suadet legendum, Conso quasi consiliorum deo. Quidam codex pro Conso habebat Consulem, alius Consio. Vnde non est dubium, quin sit uera lectio Conso. Festus enim Pompeius Fragmentorum libro tertio: Consualia, inquit, ludi dicebantur, quos in honorem Consi faciebant, quem deum consilij putabant. Item M. Varro libro De lingua Latina quinto,

Consualia(inquit)à Conso,quod tum feriæ publicę ei deo & in circo ad ară eius ab sacerdotib.fiant C
ludi illi,quibus uirgines Sabinæ raptę.Historiæ & Consualiū meminit T.Liuius libro ab Vrbe con
dita primo. Maleficum Christianū.] Maleficū uocat,non simpliciter eum qui male facit, sed qui
magicis & improbatis utitur artibus.Christiani quondam laborarunt hac infamia,propter miraculo
rum nouitatem. Ad supplicium poscunt.]Non admodum refert cōmemorare, quàm uarie fue-
rit hic locus deprauatus.Verum collatis diuersis depraua tionibus, ita legendū esse deprehēdimus,
Porrò furētes aduersarij Hilarionem maleficum Christianum ad supplicium poscere. Indubitata er-
go uictoria,& illis & multis retro Circēsibus,plurimis fidei occasio fuit. Sensus est, occasione huius
uictoriæ,plurimos ad fidem Christi fuisse conuersos,non solum in illis ludis Circensibus qui tū age-
bantur,uerum etiam alijs multis ordine secutis. Oppidò uirginem dei.] Oppidò(ni fallor)hoc
loco aduerbium est,pro ualde:& Deperire posuit pro adamare. Morituræ uirginitatis.] Vt ele- 7
ganter lusit in uerbi metaphora.Sunt enim apud medicos morituri hominis indicia quædā, ita sunt
& uirginitatis. Perrexit Memphim.]De hac urbe Ægypti prodigiosissima memorant̄ super il-
lusionibus dæmonū & magorū ostentis. Æsculapij uatibus.]Hi magicis incantamentis pollice-
bantur remedia morborum, quales sunt hodie quoq; inter Christianos, tam impudentes, ut au-
sint eiusmodi promittere,& reperiūt tam stultos,ut credant illos posse præstare. Non remedian-
tis.]Remediari dixit pro mederi.quod uerbi nō recordor usquam legisse me, nisi quod hic eodem
utitur aduersus Iouinianū,addito,ut hic quoq; facit,accusandi casu. Æris Cyprij.]Genus est æris
mollius,& ad sculpturam magis accōmodum. Qui licio & lamina.]Licia,fila sunt quibus impli
catur stamen.Ea detracta è stamine,putabāt in maleficijs efficaciam habere:testis Virgilius. & item
Plinius ostendit,licium relæ detractum, septenis nodis alligari solitū,sic ut ad singulos nodos uiduā
aliquam nominarent:id existimabant remedio esse morbis inguinū. Et lamina.]Vtraq; res mol- 8
lis,filum & lamina Cyprij æris, in quo magicæ imagines erant depictæ. Signa fubere perquiri.]
Veluti deprehensurus an uera dixisset dæmon. Mirū est aūt, quod hic de una uirgine narrat Hiero-
nymus:sed ætate nostra rem uidimus multo prodigiosiorē,in frequenti uirginum monasterio,quod
est in Hannonia,uulgo dictum Keinout.Ea res non mediocriter torquebat humanissimū præsulem
& uere patrem,episcopū Cameracensem Henricū, inter inclytos illos Berganæ stirpis heroas, tū na
tu maximum.nam apud hunc id temporis admodum iuuenis uiuebam. Quę gymnasia uir ille super
hac re non consuluit? Quos nō adduxit,quos existimasset,uel eruditione pollere, uel sanctimoniæ?
Nemo non stupefactus discessit.Nec prius est extinctum malū,quàm extinctis ad unam uirginibus,
quæ fuerāt à dæmone correptæ. Candidatus Constantij.]Candidatū uocat,quod ambiret apud
imperatorem honorem militiæ. Rutilus coma.] Hinc Horatius, Nec fera cærulea domuit Ger- D
mania pube. Inter Saxones & Alemanos.]Hanc hodie uulgò non Franciam, sed Franconiā ap
pellant. Neq; enim accipi potest de Francia Galliarū,ea in parte in qua sunt Parisii. Francam tan 9
tum & Latinam.]Francam linguā appellat eam,quæ nūc est Germanica. Non idioma.]ἰδίωμα,
Græcis proprietas est.Habet uniuscuiusq; gentis sermo nescio quid suum & peculiare. Bactrum
camelum.]Addidit nomen gentis,quod illinc maxime mitterētur. Submissumq; caput.] Nam
cameli,natura sunt erecto & prælongo collo. Et ad profectum animæ.]In nonnullis scriptū erat
Pro affectu animi. Quamuis humilem.]Quamuis dixit pro quantūuis,ut aliàs admonuimus.
Cades.]Ea dicitur Cades Barnæ.Est in deserto,coniungitur ciuitati Petræ in Arabia. Perue-
nit Pelusium.]Pelusium ciuitas in extremo Nili ostio orientē uersus.Verū magis mihi placet,quod
in alijs extat exemplaribus, Elusam.Ea ciuitas est nunc Palæstinæ,quōdam Arabiæ,teste Stephano
Nam Pelusium in Ægypto est. Ob Luciferū.]Quem & Hesperū uocāt.Hanc enim stellam,Ve
neris esse putant. Syra Barach.]Alij scriptū habebant Barecho. Lineam mitteret.] Id est, ut 10
ducta linea circumscriberet locum extruendæ ecclesiæ,quod olim in urbibus quoq; condendis re-
ligiose fiebat. In mansionem poneret.]In alijs habebatur,In mansionū ordine poneret.Mansio-
nes autem uocat,ubi quiescitur in itinere. Vastitas & iudiciū.]Sic habebāt exemplaria permul-
ta,sed palàm est iustitiū esse legendum.Iustitium autem est,quando diebus nefastis nihil agere publi
ce licet.Hic longius transtulit,ad omnium rerum intermissionem,& quasi publicum luctum.
Id est post solis occasum.]Rursum interpretatur quid sit ieiunium: nempe totū diem à cibis ab-
stinere.Atq; id uocat habere uiaticum,non egere cibo. Qui dicitur Lychnos.] In nonnullis ex- 11
emplaribus ita scriptum habebatur,Lith pro Lychnos:& pro Theribatum,Thabotum. Phile-
monem.]Plerique codices habebant Philonem. Et dromadis.] Dromadas uocat animal ad cur-
sum idoneum,& hinc uocabulum. Præterea in sublimi.] Hic locus diuersus habebatur in exem
plaribus:in quibusdam ita scriptum erat,Quasi per cochleam ascendentibus,ut arduæ ualde,duæ e-
iusdem mensuræ cellulæ uidebantur.In alijs sic erat,Quasi per cochleā ascendentibus,ut arduo val-
le adnisu,eiusdem mensuræ uisebantur. Martyrium fabricaretur.] Martyriū appellat monumen
tum,aut sacellum martyri dicatum,ut ὠράκιον, & similia apud Græcos. Plus minus.] Ita loqui-
mur,incertum significantes utrum paulo plus fuerit,an paulo minus. Ad solas insulas.]Solas
uocat desertas. Nam & locus solus dicitur,in quo nemo uersatur. Vt apud Ouidium, Loca so-
la nocent, loca sola caueto. Ad extremum conuasatus.] Quidam hunc locum ita depra-
uarat

A uarant,Commendatis fratribus ei qui missa detulerant.At dubiū non est quin scribendum sit Con-
uasatis.Est enim conuasare,in sarcinam componere,quod uelis asportare.Ita seruus ille Terētianus:
Aliquid conuasassem,& senis ultus essem iracundiam. Pachynum.]Sicilia tria habet promonto
12 ria:Pachynum,quod Græciam spectat:Lilybeum,quod Africam:Pelorū,quod ad Italiam uergens,
Scyllæ aduersum est. Audiuit Methonæ.] De Methona diximus in Epitaphio Paulæ. Quidam
codices habebant,Methono.Habetur autem & huius nominis ciuitas in Arabia. Vilia populo
seruta.]Alluſit ad illud Horatianū in Epistolis: Vilia uendentem tunicato scruta popello. Boas
uocant.]Nimirū à Græca uoce βόας,quæ boues significat. Duobus haud paruis myoparonib.]
Myoparo,siue(ut Græci)Myoparon,genus nauigij est,ad cursum & celeritatē paratū. Hincin-
de fluctus occurrerēt.]Est enim circa Maleam promontoriū periculosissima nauigatio,quod Græ-
13 co quoq; testatum est prouerbio. Nobilem carminibus.]Nam ipsam Venerē Paphiā appellant,
quod illic olim coleretur. Hoc Corion,hoc Lapithe.] Hæc nomina uarijs modis erant deprau a
ta,ut cuiq; uenerat in mentem,ita mutata scriptura.Verū haud dubium est quin legendū sit,Curium
& Lapethos,iuxta descriptionem Ptolemæi.Significat enim uniuersam insulam Cyprū, cuius præ-
cipue sunt urbes quas recensuit, Salamina ad orientem, Paphos ad occidentē, Lapethus ad septen-
trionem,Curium ad meridiē. Quæ uocantur Bucolia.] Quasi dicas bubulcorū loca,siue sedes.
Tantos agonistas.]Sic habebant plerique codices. Alij pro Agonistas, mutarant,quos desidera-
bat.Ego uon uideo quid hoc loco uelit Tantos, quasi uel maiores essent cæteris, uel plures. Vnde
conijcio legendum pro Tantos agonistas,Antagonistas,quod Græcis significat aduersarium certa
minis, ἀνταγωνιστὴς. Vt diligenti custodia suspicionem oculis tolleret.]Sic habebant aliquot ex
emplaria. Verum ex alijs non minus,sed aliter deprauatis,colligo legendum, Vt diligētis custodiæ
suspicionē accolis tolleret: ut hic sit sensus, Eum ob id simulasse uelle cōmorari se in eo hortulo,ne
alioqui ueniret in suspicionē accolis eius loci,quod tā diligenter obsideret & obseruaret sepulchrū.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Depinxit solitariū,depinxit celebrem,depingit hic captiuū & agitatū.Lusit & in hoc argumento
ingenij exercitandi gratia.Cæterū uarietatē lectionis apparet nō casu,sed studio alicuius accidisse.

DE VITA BEATI MALCHI CAPTIVI MONACHI

1 QVi nauali prælio dimicaturi sunt, antè in portu & in tranquillo mari flectūt gu
B bernacula,remos trahunt,ferreas manus & uncos præparāt: disposituma; per
tabulata militem,pendente gradu, & labente uestigio stare firmiter consuefa-
ciunt: ut quod in simulachro pugnæ didicerint, in uero certamine non perhorrescant.
Ita & ego qui diu tacui(silere quippe me fecit,cui meus sermo supplicium est) prius ex-
erceri cupio in paruo opere,& ueluti quandam rubiginem linguæ abstergere, ut ueni-
re possim ad latiorem historiam.Scribere enim disposui(si tamen uitam dominus dede
rit,& si uituperatores mei saltem fugientem me & inclusum persequi desierint) ab ad-
uentu saluatoris usq; ad nostram ætatem, id est, ab Apostolis usq; ad nostri temporis fe-
cem,quomodo & per quos Christi ecclesia nata sit,& adulta, persecutionibus creuerit,
martyrijs coronata sit.Et postquam ad Christianos principes uenit, potentia quidem &
diuitijs maior,sed uirtutibus minor facta sit.Verum hæc aliàs. Nunc quod imminet ex-
plicemus.Maronia triginta fermè milibus ab Antiochia urbe Syriæ, haud grandis ad o-
rientem distat uiculus.Hic post multos, uel dominos,uel patronos, dum ego adolescen
2 tulus morarer in Syria,ad papæ Euagrij necessarij mei possessionē deuolutus est: quem
idcirco nunc nominaui,ut ostenderem,unde nossem quod scripturus sum. Erat igitur
illic quidam senex nomine Malchus, quem nos Latinè regem possumus dicere, Syrus
natione & lingua,& reuera αὐτόχθων. Anus quoq; in eius contubernio ualde decrepi-
ta, & iam morti proxima uidebatur, tam studiose ambo religiosi,& sic ecclesiæ limen te
rentes, ut Zachariam & Helizabeth de Euangelio crederes, nisi quod Ioannes in me-
dio non erat. De his quum curiose ab accolis quærerem, quænam esset eorum co-
pula, matrimonij, sanguinis,an spiritus: omnes uoce consona,sanctos & deo placitos,
& mira nescio quæ respondebant. Qua cupiditate illectus, adortus sum hominem, &
curiosius sciscitans rerum fidem, hæc ab eo accepi. Ego, inquit, mi nate, Maroniaci a-
gelli colonus, sed solus parentibus fui. Qui cum me quasi stirpem generis sui,& hære-
dem familiæ suæ ad nuptias cogerent,monachum potius me uelle esse respondi. Quan-
tis pater minis,quantis mater blanditijs persecuti sint, ut pudicitiam proderem, hæc res

Universidad de Zaragoza Biblioteca

solà indicio est, quod & domum & parentes fugi. Et quia ad orientem ire non poteram, c
propter uicinam Persidem, & Romanorum militum custodiam, ad occidentem uerti
pedes, pauxillulum nescio quid portans uiatici, quod me ab inopia tantum defensaret.
Quid multa? Perueni tandem ad eremum Chalcidos, quæ inter Immam & Essem magis
ad austrum sita est. Ibi repertis monachis, eorum me magisterio tradidi, manuum labo
re uictum quæritans, lasciuiamq; carnis refrenans ieiunijs. Post multos annos incidit
mihi desiderium, ut ad patriam pergerem. Et dum adhuc uiueret mater, iam enim pa-
trem mortuum audieram, solarer uiduitatem eius, & exinde uenundata possessiuncu-
la, partem erogarem pauperibus, partem monasterio constituerem: quid erubesco con
fiteri infidelitatem meam? partem in sumptuum meorum solatia reseruarem. Clamare
cœpit abbas meus, diaboli esse tentationem, & sub honestæ rei occasione, latere anti-
qui hostis insidias. Hoc esse reuerti canem ad uomitum suum. Sic multos monachorum
esse deceptos, nusquam diabolum aperta fronte se prodere. Proponebat mihi exempla
de scripturis plurima: inter quæ illud, quod initio Adam quoq; & Euam spe diuinitatis
supplantauerit. Et cum persuadere non posset, prouolutus genibus obsecrabat, ne se de
sererem, ne me perderem: nec aratrum tenens, post tergum respicerem. Væ misero mi-
hi, uici monitorem pessima uictoria, putans illum nõ meam salutem, sed suum solatium
quærere. Prosequutus ergo me de monasterio, quasi funus efferret, & ad extremum ua-
ledicens: Video, ait, te fili satanæ cauterio notatum: non quæro causas, excusationes non
recipio. Ouis quæ de ouilibus egreditur, lupi statim morsibus patet. De Beria ad Essam
pergentibus, uicina est publico itineri solitudo, per quam Saraceni incertis sedibus huc
atq; illuc semper uagantur. Quæ suspicio frequentiam in illis locis uiatorum congregat,
ut imminens periculum auxilio mutuo declinetur. Erant in comitatu meo uiri, fœmi-
næ, senes, iuuenes, paruuli, numero circiter septuaginta. Et ecce subitò equorum came-
lorumq; sessores Ismaelitæ irruunt, crinitis uittatisq; capitibus ac seminudo corpore,
pallia & latas caligas trahentes: pendebant ex humero pharetræ, laxos arcus uibrantes d
hastilia longa portabant. Non enim ad pugnandum, sed ad prædam uenerãt. Rapimur,
dispergimur, & in diuersa trahimur. Ego interim longo postliminio hæreditarius pos-
sessor, & serò mei consilij pœnitens, cum altera muliercula in unius heri seruitutem sor
titus uenio. Ducimur, imò portamur sublimes in camelis, & per uastam eremum sem-
per ruinam timentes, pendemus potius quàm sedemus. Carnes semicrudæ cibus, & lac
camelorum potus erat. Tandem grandi amne transmisso, peruenimus ad interiorem so
litudinem, ubi dominam liberosq; ex more gentis adorare iussi, ceruices flectimus. Hic
quasi clausus carcere, mutato habitu, id est nudus ambulare disco. Nam aeris quoq; in-
temperies, nihil aliud præter pudenda uelari patiebatur. Tradũtur mihi pascendæ oues,
& in malorum comparatione hoc fruor solatio, quod dominos meos & conseruos ra-
rius uideo. Videbar mihi aliquid habere sancti Iacob, recordor Moysi, qui & ipsi in ere
mo quondam fuere pastores. Vescebar recenti caseo & lacte. Orabam iugiter, canebam
psalmos, quos in monasterio didiceram. Delectabat me captiuitas mea: agebamq; dei iu
dicio gratias, quod monachum quem in patria fueram perditurus, in eremo inuenerã.
O nihil unquam tutum apud diabolum. O multiplices & ineffabiles eius insidiæ. Sic
quoq; latentem inuenit inuidia. Dominus uidens gregem suum crescere, nihilq; in me
deprehendens fraudulentiæ: sciebam enim Apostolum præcepisse, dominis sic quasi
deo fideliter seruiendum: & uolens me remunerare, quo fidum sibi magis faceret, tra-
didit mihi illam conseruam meam, aliquando captiuam. Et quum ego refutarem, dice-
remq; me Christianum, nec licere mihi uxorem uiuentis mariti accipere (siquidem ca-
ptus nobiscum uir eius, ab alio domino fuerat abductus) rursus ferus ille & implacabi-
lis in furorem uersus, euaginato cœpit me petere gladio. Et nisi confestim brachia ten-
dens mulierem præoccupassem, ilico fudisset sanguinem. Iam igitur uenerat tenebro-
sior solito, & mihi nimium matura nox. Ducor in speluncam semirutam, nouam coniu
gem

A gem: & pronubante nobis mœstitia, uterq; detestamur alterum, nec fatemur. Tunc ue-
rè sensi captiuitatẽ meam, prostratusq; humi, monachum cœpi plangere, quem perde-
bam, dicens: Huccine miser seruatus sum? Ad hoc me mea scelera perduxerunt, ut inca-
nescente iam capite, uirgo maritus fierem? Quid prodest parẽtes, patriam, rem familiarẽ
contempsisse pro domino: si hoc facio, quod ne facerem, illa contempsi, nisi quod fortè
propterea hæc sustineo, quia patriam desideraui? Quid agimus anima? perimus, an uin-
cimus? Expectamus manum domini, an proprio mucrone confodimur? Verte in te gla
dium, tua magis mors timenda est, quàm corporis. Habet & seruata pudicitia suum mar
tyrium, iaceat insepultus Christi testis in eremo, ipse mihi ero persecutor & martyr. Sic
fatus, eduxi in tenebris quoq; micantem gladium, & acumine contra me uerso: Vale, in
quam, infelix mulier, habeto me martyrẽ potius quàm maritum. Tunc illa pedibus meis
prouoluta: Precor te, inquit, per Iesum Christum, & per huius horæ necessitatẽ adiurõ,
ne effundas sanguinẽ tuum in crimen meum. Vel si mori placet, in me primũ uerte mu-
cronem. Sic nobis potius coniungamur. Etiam si uir meus ad me redierit, seruarem ca-
stitatem, quam mẽ captiuitas docuit, uel interirẽ potius quàm perderẽ. Cur moreris, nẽ
mihi iungaris? Ego morerer, si mihi iungi uelles. Habeto me coniugem pudicitiæ, & ma
gis animæ copulam amato, quàm corporis. Sperent domini maritum, Christus nouerit
fratrẽ. Facile suadebimus nuptias, cum nos uiderint sic amare. Fateor, inquit, obstupui,
& admiratus uirtutem fœminæ, coniugẽ plus amaui. Nunquã tamen illius nudum cor-
pus intuitus sum, nunquam eius carnẽ attigi, timens in pace perdere, quod in prelio ser-
uaueram. Transeunt in tali matrimonio dies plurimi, amabiliores nos dominis fecerant
nuptiæ. Nulla fugæ suspicio, interdum & mense toto aberam fidus gregis pastor per so-
litudinem. Post grande interuallum dum solus in eremo sedeo, & prẽter cœlũ terramq;
nihil uideo, cœpi mecum tacitus uoluere, & inter multa, contubernij quoq; monacho-
rum recordari, maximeq; uultum patris mei, qui me erudierat, tenuerat, perdideratq;.
B Sicq; cogitans, aspicio formicarum gregem angusto calle seruere, ferre onera maiora, q̃
corpora. Aliæ herbarũ quædam semina sorcipe oris trahebant, aliæ egerebant humum
de foueis, & aquarum meatus aggeribus excludebant. Illæ uenturę hyemis memores, nẽ
madefacta humus in herbam horrea uerteret, illata semina præcidebãt. Hæ luctu celebri
corpora defuncta deportabant. quodq; magis mirum est in tanto agmine, egrediẽs non
obstabat intranti, quin potius si quam uidissent sub fasce & onere concidisse, suppositis
humeris adiuuabant. Quid multa? Pulchrum mihi spectaculum dies illa præbuit. Vnde
recordatus Salomonis, ad formicarũ solertiam nos mittentis, & pigras mentes tali exem
plo suscitantis, cœpi tædere captiuitatis, & monasterij cellulas quærere, ac formicarum
illarum solitudinẽ desiderare, ubi laborãt in medium, cumq; nihil cuiusquã proprium
sit, omnium omnia sunt. Regresso ad cubile occurrit mulier, tristitiã animi dissimulare
non potui. Rogat cur ita exanimatus sim. Audit causas, hortatur fugam. Peto silentij fi-
dem, non aspernatur, & iugi susurro inter spem & metum medij fluctuamus. Erant mi-
hi in grege duo hirci miræ magnitudinis. quibus occisis, utres facio, eorũq; carnes uia-
tico præparo. Et primo uesperi, putantib. nos dominis secretò cubitare, inuadimus iter,
utres & partes carnium portantes. Cumq; peruenissemus ad fluuium, nam decem mili-
bus aberat, inflatis conscensisq; utribus, aquis nos credimus, paulatim pedibus subremi
gantes: ut deorsum nos flumine deferente, & multo longius quàm conscenderamus, in
alteram nos exponente ripam, uestigium sequentes perderent. Sed inter hæc madefactæ
carnes, & ex parte lapsę, uix tridui cibum pollicebantur. Bibimus usq; ad satietatem, futu
ræ nos siti præparantes. Currimus, post tergũ semper aspicimus, & magis noctibus pro
uehimus, quàm diebus, uel propter insidias latè uagantium Saracenorũ, uel propter ar-
dorem solis nimiũ. Paueśco miser etiam referens, & si tota mente securus, toto tamẽ cor
pore perhorresco. Post diem uero tertiũ, dubio conspectu procul aspicimus duos came
lis insidentes uenire cõcitos. Statimq; mẽs mali præsaga, putare cœpit dominũ meditari

mortem, solem cernere nigrescentem. Dumq; timemus, & uestigijs nos proditos per a- C
renas intelligimus, offertur ad dexteram specus, longè sub terram penetrãs. Igitur timen
tes uenenata animalia, nam solent uiperæ, reguli, & scorpiones, cæteraq; huiuscemodi,
feruorem solis declinantia, umbram petere: intrauimus quidem speluncam, sed statim
in ipso introitu sinistræ nos foueæ credimus, nequaquam ultra progredientes, ne dum
mortem fugimus, incurramus in mortem. Illudq; nobiscum reputantes, si iuuat domi-
nus miseros, habemus salutem: si despicit peccatores, habemus sepulchrum. Quid putas
fuisse nobis animi? quid terroris, cum ante specum haud procul starẽt dominus & con-
seruus, & uestigio indice iam ad latebras peruenissent? O multo grauior expectata, q̃ illa
ta mors. Rursus cum timore & labore lingua balbutit, & quasi clamante domino, muti-
re non audeo. Mittit seruum, ut nos de specu trahat: ipse camelos tenet, & euaginato gla
dio, nostrum expectat aduentum. Interea tribus ferè uel quatuor cubitis introgresso fa-
mulo, nobis ex occulto tergum eius uidẽtibus, nam oculorum istiusmodi natura est, ut
post solem umbram intrantibus, cæca sint omnia, uox per antrum sonat: Exite furciferi,
exite morituri. Quid statis? quid moramini? Exite. Dominus uocat, patienter expectat.
Adhuc loquebatur, & ecce per tenebras aspicimus leænam inuasisse hominem, & guttu
re suffocatum, cruentum intrò trahere. Iesu bone, quid tunc terroris nobis, quid gaudij
fuit? Spectabamus domino nesciente, hostem nostrũ perire. Qui cum uideret illum mo
ras facere, suspicatus est duos uni resistere. Sed iram differre nõ ualens, sicut tenebat gla
dium, ad speluncam uenit, & furore rabido serui increpans uecordiã, prius à fera est ten
tus, quàm ad nostras latebras peruenire t. Qui sunt qui hoc crederẽt, ut ante os nostrum
bestia pro nobis dimicaret? Sublato autem illo metu, similis ante oculos nostros uersa-
batur interitus, nisi quod tutius erat rabiem leonis, quàm iram hominis sustinere. Paue-
mus intrinsecus, & ne mouere quidem nos ausi, præstolamur euentũ rei, inter tanta pe-
ricula, pudicitiæ tantũ conscientia pro muro septi. Leæna insidias cauens, & uisam esse
se sentiens, apprehensos mordicus catulos effert, nobisq; cedit hospitium. Neq; tamẽ sa D
tis creduli erũpimus, sed expectantes diu, & egredi cogitantes, illius nobis figurabamus
occursum. Sublato ergo horrore, & alia transacta die egredimur ad uesperã, uidimusq;
camelos, quos ob nimiam uelocitatem dromedarios uocant, prẽteritos cibos in ore uol
uere, & in aluum missos iterum retrahere. Quibus ascensis, & noua sitarcia, id est anno-
na refocillati, decima tandem die ad Romana per desertum castra uenimus. Oblatiq; tri
buno, rem ordine pandimus, inde transmissi ad Sabinum Mesopotamiæ ducem, came-
lorum precium accepimus. Et quia iam abbas ille meus dormierat in domino, ad hẽc de
latus loca, me monachis reddo, hanc trado uirginibus, diligens eam ut sororem, non ta-
men ei me credens ut sorori. Hæc mihi senex Malchus adolescẽtulo retulit. Hæc ego uo-
bis narraui senex, & castis historiam castitatis expono. Virgines castitatem custodire ex
hortor, Vos narrate posteris, ut sciãt inter gladios & inter deserta & bestias, pudicitiam
nunquam esse captiuam: & hominem Christo deditum posse mori, nõ posse superari.

SDHOLIA

A

SCHOLIA.

1 QVi nauali.] Hanc Græci uocant ναυμαχίαν. Subsignificat autem hoc argumentum non esse serium, sed exercitandi stili causa sumptum. Ferreas manus.] Harpagones uocant, quibus iniectis attrahunt nauim, cõmissuri. Cui meus sermo sup.] Ruffinum, ni fallor, significat, à quo omnia illius carpebantur. Fugientem me.] Mutarat enim locum, cedens aduersario, sicut alibi testatus est. Ab aduentu.] Opus quod hic pollicetur opinor esse illud, quod in uiris illustribus sua recensens, appellat χρονικὸν omnimodæ historiæ. Et postq; ad Christianos principes.] Quid diceres Hieronyme, si nunc uideres ecclesiã, tot regnis, tot opibus, tot bellis, tot uictorijs, tot triumphis, tot legationibus profanis, tor fœderibus penè obrutam? Maronias.] Quidã habebãt Maro nianus, sed deprauate. Apud Ptolemæum legimus Maroniam, & conuenit locus ad Hieronymi de-
2 scriptionem. Papæ Euagrij.] Hunc ostendit & aliàs sibi subsidio fuisse. Malchus.] Hebræis מלך sonat regem. Inde libri Malachim dicuntur. Thebastonis indigena.] Hic locus non uno modo deprauatus fuit. E uestigijs puto legendum esse ad hunc modum, Syrus & natione & lingua & reuera αὐτόχθων. Porrò indigena eius loci, asscripserat aliquis, uolens exponere, quid esset αὐτόχθων. Chalcidos.] Chalcis est ad septentrionem Syriæ: Essa seu Issa littoralis est: Imma interior ad orientem. Tenebrosior solito.] In omnibus exemplaribus pro solito habebatur solitudo.

Et pronubante nobis.] Pronubæ est dictare uerba nuptialia, bene ominata. Atqui hic malis ominibus inibatur matrimonium, ut uterq; alterum detestaretur: pronubari dixit, pro pronubæ officio fungi. Ob mœstitiam.] Quidam habebant lustitiam, alij Tristitiam, mihi Mœstitiam magis
3 probatur. Rursus cum timore.] Locus hic planè deprauatus est, nec uno modo. Vide num sic legendum sit: Rursum timore labor, lingua balbutit, & quasi clamante domino mutire non audeo. Vt sensus sit, Malchum inter narrandum pati denuo, quod olim in ipsa re fuisset passus. Aut sic: Timore labor, lingua balbutit, & clamante domino mutire non audeo. Vt intelligas, eum euocanti domino præ metu non ausum fuisse respondere. Dromedarios.] Dromos enim Græce cursus est.

Præteritos cibos.] Ruminant enim cameli. Sed uide num præstet legere Prætritos. Sitarcia.] σῖτος, cibus, & ἀρκῶ sufficere.

sticorum index.

Simon Petrus
Andreas
Iacobus frater domini
Matthæus
Iacobus Zebedæi
Philippus
Bartholomæus
Thomas
Simon Cananæus
Matthias
Timotheus
Titus
Crescens
Iudas
Paulus apostolus
Barnabas
Lucas
Marcus
Ioannes
Hermas
Philo
Lucius Anneus Seneca
Iosephus
Iustus

Clemens
Ignatius
Polycarpus
Papias
Quadratus
Aristides
Agrippa
Egesippus
Iustinus
Melito
Theophilus
Apollinarius
Dionysius
Pinytus
Tatianus
Philippus
Musanus
Modestus
Bardesanes
Victor
Irenæus
Pantænus
Rhodon
Clemens
Miltiades
Apollonius
Sarapion
Apollonius
Theophilus
Bachylus
Polycrates

Heraclius
Maximus
Candidus
Appion
Sextus
Brabianus
Iudas
Tertulianus
Origenes
Ammonius
Ambrosius
Tryphon
Minutius
Gaius
Beryllus
Hippolytus
Alexander
Iulius
Geminus
Theodorus
Cornelius
Cyprianus
Pontius
Dionysius
Nouatianus
Malchion
Archelaus
Anatolius
Victorinus
Pamphilus
Pierius

Lucianus
Phileas
Arnobius
Firmianus
Eusebius
Rheticius
Methodius
Iuuencus
Eustathius
Marcellus
Athanasius
Antonius
Basilius
Theodorus
Eusebius
Triphylius
Donatus
Asterius
Lucifer
Eusebius
Fortunatianus
Acacius
Sarapion
Hilarius
Victorinus
Titus
Damasus
Apollinarius
Gregorius
Tacianus

Photinus
Sœbadius
Didymus
Optatus
Aquilius
Cyrillus
Euzoius
Epiphanius
Efræm
Basilius
Gregorius
Lucius
Diodorus
Eunomius
Priscillianus
Matronianus
Tiberianus
Ambrosius
Euagrius
Ambrosius
Maximus
Gregorius
Ioannes
Gelasius
Theotimus
Dexter
Amphilochius
Sophronius
Hieronymus

HIERONYMVS DEXTRO.

HORTARIS Dexter, ut Tranquillũ sequens, ecclesiasticos scriptores in ordinẽ digeram: & quod ille in enumerandis gentilium literarum uiris fecit illustribus, ego in nostris faciam: id est, ut à passione Christi, usque ad decimumquartum Theodosij imperatoris annum, omneis qui de scripturis sanctis memoriæ aliquid prodiderunt, tibi breuiter exponam. Fecerunt quidẽ hoc idem apud Græcos, Hermippus Peripateticus, Antigonus Carystius, Satyrus doctus uir, & longe omnium doctissimus, Aristoxenus musicus. Apud Latinos autem Varro, Santra, Nepos, Hyginus: & ad cuius nos exemplum uis prouocare, Tranquillus. Sed non mea & illorum similis est con
B ditio. Illi enim, ueteres historias annalesq; replicantes, potuerunt quasi de ingenti prato paruam sui opusculi coronam texere. Ego quid acturus, qui nullum prẽuium sequens, pessimum (ut dicitur) magistrum memetipsum habeo? Quanquam Eusebius Pamphili, in decem Ecclesiasticæ historiæ libris, maximo nobis adiumento fuerit: & singulorum de quibus scripturi sumus uolumina, ætates autorum suorum sæpe testantur. Itaq; dominum Iesum Christum precor, ut quod Cicero tuus, qui in arce Romanæ stetit eloquentiæ, non est facere dedignatus in Bruto, Oratorum Latinæ linguæ texens Catalogum, id ego in Ecclesiæ illius scriptoribus enumerandis, dignè cohortatione tua impleam. Si qui autem de his qui usque hodie scriptitant, à me in hoc uolumine prætermissi sunt, sibi magis quàm mihi debent imputare. Neque enim cælantes scripta sua, de his quæ non legi, nosse potui: & quod alijs forsitan sit notum, mihi in hoc terrarum angulo fuerit ignotum. Certe cum scriptis suis claruerint, non magnopere nostri silentij

πρὸς Δέξτρον ἔπαρχον πραιτορίῳ, ἀπὸ ῥωμαϊκῶν εἰς ἑλληνικὰ μεταβληθεῖσα.

ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΔΕΞΤΡΩ.

Προτρέπῃ Δέξτρε, ὥς τε τραγικὸν λῶ ἐπόμενόν με, σὺν ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφέας κατὰ τάξιν ἐνθεῖσθαι, καὶ ὅπερ ἐκεῖνοι ἀπαριθμούμενοι τοὺς περιφανεῖς ἄνδρας, τοὺς τὰ ἐθνικὰ συντάξαντας πεποίηκε, ἰδοὺ ἐγὼ ἐν τοῖς ἡμετέροις ποιήσω, τοῦτ' ἔστιν, ἀπὸ τοῦ πάθους τοῦ σωτῆρος ἄχρι τεσσαρεσκαιδεκάτου ἔτους θεοδοσίου τοῦ βασιλέως, πάντας σὺν ἐκ τῶν θείων γραφῶν συγγραμμένους τι, καὶ τῇ μνήμῃ παραδηλωτὰς, ὀλίγα βραχέων φανερώσω. πεποιήκασι μὲν οὖν ἔξω αὐτῶν, παρὰ τοῖς ἕλλησιν, ἕρμιππος περιπατητικὸς, ἀντίγονος καρύστιος, σάτυρος αὐτῶν πολυμαθὴς, καὶ πολλῶν πάνυ διδασκαλικώτερος, ἀριστόξενος μουσικός. παρὰ δὲ τοῖς ῥωμαίοις, βάρρων, σαλούστιος, νέπως, ὑγῖνος, καὶ οὗ ἕνεκα τοῦδε τοῦ λόγου παρακαλεῖσθαι βούλει, τραγικός. ἀλλ' ὅπερ ἐστὶν ἐν μὲν ἐκείνων ὁμοία ἡ αἵρεσις. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ, πολλὰς ἱστορίας καὶ τὰ ἑκάστου ἔτους ἀνακυλιόμενα συντάγματα, ἐδυνήθησαν ὡστανεὶ ἐν μεγάλῳ λειμῶνος, ἐλάχιστον χοῦν τῷ οἰκείῳ ἔργῳ περιφανὲς πλέξαι. ἐγὼ δὲ, τί παθὼν ἁλοῦμαι, ἡγεμονίᾳ ἑπόμενος ἑνὶ, ἀλλ' ἐμαυτὸν κάμνοντα, ὡς ὁ λόγος φησὶ, διδάσκαλον ἔχων, εἰ καὶ τὰ μάλιστα εὐσεβὴς ὁ παμφίλος εἰς ἑλένα τ' ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας βίβλους, μεγίστῳ ἡμῖν πρὸς ἐχθροὺς βοηθήσαν, καὶ τὰ ἑκάστου πρὸ ὧν συγγράφειν μέλλομεν τοῦχρόνου περιγράφοντα τῷ οἰκείῳ τῶν μαρτυρίαν πρέπειν χρόνῳ. περιγράφοῦν τῷ ἐμῶν ἰησοῦ χριστοῦ δέομαι, ἵν' ὅπερ ὁ σὸς κικέρων, ὁ ἐν τοῖς ἄνω φρ ῥωμαικῆς εὐγλωττίας ἰσάμενος, πρεσβεῦσαι ὅτι ἀπρεπὲς ἐστὶν ἐν βραχεῖ, τὰ τῶν ῥητόρων τῇ ῥωμαϊκῇ γλώττῃ συντάττων κατάλογον, οὕτως ἐγὼ ἐν τῷ ἀπαριθμήσασθαι σὺν συγγραφέας φρ αὐτὸ ἐκκλησίας, ἐκ πλημμύρω φρ σῆς πλουτοφωνίας. εἰ δέ τινες, ἐν τῷ ἄχρι νῦν συγγεγραμμένων παρ' ἐμοὶ ἐν τοῖς δὲ τοῖς τυχοῦσι παρελείφθησαν, ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ μοὶ ἐπιγραφέτωσαν. ἐγὼ δὲ ἀκριβῶς πρόνοιαν αὐτῶν τὰ ἴδια συγγράμματα, γνῶναι ἐδυνήθην οἷς ἐκ γένετο. καὶ ὅπερ ἄλλοις ἐδ' ὅτε γνωστὸν τυγχάνῃ, ἐμοὶ ἐν τῇ τοῦ κόσμου τότε γωνίᾳ, ἄγνωστον ὑπῆρξεν. ὅμως ὅταν διατάξωσι φρ τῶν οἰκείων γνώντες συγγραμμάτων, ἐκ ὡς τὰ μέγιστα βλαβῶν

lentij dispendio suspirabunt. Discant ergo Celsus, Porphyrius, Iulianus, rabidi aduersus Christum canes, discant eorum sectatores, qui putant ecclesiam, nullos philosophos & eloquentes, nullos habuisse doctores, quanti & quales uiri eam fundauerint, extruxerint, & ornauerint, et desinant fidem nostram rusticæ tantum simplicitatis arguere, suamq; potius imperitiam agnoscant.

βόντες τῶν ἡμετέραν ἐπιστεναξέσι σωτῆρ. μαθέτωσαν φιλαρέτου λίλος, πρφύριος, ἰουλιανὸς, οἱ λυσιῶδεις κ χρισ λιμώδη, μαθέτωσαν οἱ τότ ἀκόλαθοι, οἱ νομίζοντ τῶν ἐκκλησίαν, μή τε φιλοσόφους καὶ εὐφραδεῖς, μητέ τινας ἐχ κέναι διδασκάλους, ὅσοι καὶ πηλίκοι αὐξηθ, τού τῶν θεμελιώσαντος, ὠκοδόμησάν τε καὶ διεκόσμησαν, καὶ παύσωντ τῶν ἡμετέραν πίστιν ἀγροικικῆς μόνον εὐθυμίαν ἁπλότητος, οἰκείαν μᾶλλον ἀμαθίαν ἐπιγνωσόμενοι.

C

CATALOGVS SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

SImon Petrus filius Ioannis, prouinciæ Galilææ, uico Betsaida, frater Andræ apostoli, & princeps apostolorum: post episcopatum Antiochensis ecclesiæ, & prædicationē dispersionis eorū, qui de circūcisione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, & Bithynia, secūdo Claudij anno, ad expugnandū Simonē magum Romam pergit, ibiq; uigintiquinq; annis cathedrā sacerdotalē tenuit, usq; ad ultimum annū Neronis, id est decimūquartū. A quo & affixus cruci, martyrio coronatus est, capite ad terram uerso, & in sublime pedibus eleuatis: asserens se indignum, ut sic crucifigeretur ut dominus suus. Scripsit duas epistolas, quæ catholicæ nominantur: quarum secunda à plerisq; eius esse negatur, propter stili cum priore dissonantiam. Sed & Euangelium iuxta Marcum, qui auditor eius & interpres fuit, huius dicit. Libri autem eius, è quibus unus Actorū eius inscribitur, alius Euāgelij, tertius prædicationis, quartus Apocalypsis, quintus iudicij, inter apocryphas scripturas reputantur. Sepultus Romæ in uaticano iuxta uiā triumphalem, totius urbis ueneratione celebratur.

Variat Græcus

Diuus Hieronymus non recēsuit nisi scriptores: at Sophronius reliquos itē apostolos adiunxit. Ea nos latina fecimus, & adijcienda curauimus, ne non congruerent Græca cum Latinis

ΣΙμων πέτρος ἀπόστολος ὑὸς ἰωνᾶ, ἐπ χίας γαλιλαίας, λίμνης βηθσαϊδὰ, ἀδελφὸς ἀνδρέα ἀποστόλ, καὶ ἀρχηγὸς τ ἀποστόλων, μ τῶν ἐπισκοπὴν τ ἀντιοχέων ἐκκλησίας, καὶ τ κήρυγμα τ διασπορᾶς τῶν, καὶ ἐν τ πόντ γαλατίᾳ, καππαδοκίᾳ, ἀσίᾳ καὶ βιθυνίᾳ, τ δευτέρῳ κλαυδίου ἔτ, ἐς τ ἐπιτελεμῆσαι σίμωνα τ μάγον, τῇ ῥώμῃ ἐφίστατ. ἔνθα ἔτη σι πρώτε ναιανοῦ, τ θρόνον τ ἰδρω σώμενος κατέχων, ἕως τ τελευτ ναιανῦ νέρωνος, τοτέστι, τῶ τεσσαρεσκαιδεκάτ, ἐφ' ᾧ καὶ σταυρωθεὶς ἐμαρτύρησε, τῶν κεφαλῶν κ ποδῶν ἔχων, οὐ πρόσας ἠξίωσε τοιοῦτον τρόπον σταυρωθῆναι τῷ παντῶν κυρίῳ. ἔγραψε δύο ἐπιστολὰς τὰς ὀνομαζομένας καθολικάς. ἀφ' ὧν τῶν δευτέραν οἱ πλείους ὐκ ἐγκρίνουσιν αὐτ τυγχάνειν, διὰ τ χαρακτῆρα, καὶ τῶν διαφωνίαν τ πρώτης ἐπιστολῆς. ἀλλὰ κ τ μαρκ εὐαγγέλιον, ὃς μαθητὴς αὐτ κ ἑρμηνευτὴς ἐγένετο, τοῦτο λέγεται εἶναι. τὰ δὲ συγγράμματα. τοῦτ πρῶτον, δ ἐπιγράψαι πρόσεις αὐτ. δεύτερον, εὐαγγέλιον. τρίτον, κήρυγμα. τέταρτον, ἀποκάλυψις. πέμπτον, περίοδος, ὡς ἀπόκρυφα ὄντα ἀποδοκιμάζετ. διδυθεὶς δὲ ἐν ῥώμῃ ἐν τῷ βατικανῷ, πλησίον τ ὁδ τ ἐπὶ κλῳ τρικμφαλίας, μετὰ παντὸς τ σεβασματο, παρὰ τῶν ῥωμαίων θρησκεύεται.

D

ANδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτ, ὡς οἱ πρὸ ἡμῶν πάντ διδάσκασιν, σκύθαις καὶ σογδιανοῖς κ σάκκαις ἐκήρυξε τ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. καὶ ἐν σεβαστουπόλ ἐκήρυξε τῇ μεγάλῃ, ὅπου ὄβρυμ ἡ πυεμβολὴ ἀναβλύζ, καὶ φάσις ὁ ποταμός. ἔνθα οἰκοῦσιν αἰθίοπες οἱ ἐσώτεροι. θάπτετ δὲ ἐν πάτραις τ ἀχαΐας, σαυρῷ πάντα δεθεὶς ὑπὸ αἰγιαλ τοῦ βασιλέως ἐδεσσαίων.

IAκωβος ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου, ἀπόστολος καὶ ἐπίκλην διάκονος, ὥς τινες ὑπολαμβάνουσι, τοῦ

Scriptorum Ecclesiast. 263

A Ioseph ex alia uxore, ut autem mihi uidetur, Mariæ sororis matris domini, cuius Ioannes in libro suo meminit, filius: post passionem domini statim ab apostolis Hierosolymorū episcopus ordinatus, unam tantum scripsit epistolam, quæ de septē catholicis est, quæ & ipsa ab alio quodam sub nomine eius ædita asserit: licet paulatim tempore procedente obtinuerit autoritatem. Hegesippus uicinus apostolicorū temporum, in quinto cōmentariorū libro de Iacobo narrans, ait: Suscepit ecclesiam Hierosolymæ post apostolos frater domini Iacobus, cognomēto Iustus. Multi siquidem Iacobi uocabātur. Hic de utero matris sanctus fuit, uinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit, nunq; attōsus est, nec unctus unguēto, nec usus balneo. Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorū. Siquidem uestibus laneis non utebatur, sed lineis, solusq; ingrediebatur templum, & flexis genibus pro populo deprecabatur: intantum, ut camelorum duritiem traxisse eius genua crederentur. Dicit & alia multa, quæ enumerare longū est. Sed & Iosephus

B in uicesimo libro antiquitatum refert, & Clemens in septimo Hypotyposeon, mortuo Festo, qui Iudæam regebat, missum à Nerone esse successorem eius Albinum: qui quum necdum ad prouinciam peruenisset: Ananus, inquit, pontifex adolescens Anani filius, de genere sacerdotali, accepta occasione ἀναρχίας, concilium congregauit: & compellens publice Iacobum, ut Christum dei filium denegaret, contradicentem lapidari iussit: qui quum & præcipitatus de pinna templi confractis cruribus, adhuc semiiuuus, tendens ad cœlum manus diceret: Domine, ignosce eis: quod enim faciunt, nesciunt: fullonis fuste, quo rudia uestimenta extorqueri solent, in cerebro percussus interijt. Tradit item Iosephus tantæ eum sanctitatis fuisse, & celebritatis in populo: ut propter eius necem, creditum sit subuersam esse Hierosolymam. Hic est de quo Paulus apostolus scribit ad Galatas: Alium autem Apostolorum uidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini. Et Apostolorum

τῶ ἰωσὴφ, ἀπ' ἄλλης γυναικός. ὡς δὲ ἐμοὶ φαίνεται, μαρίας, ἀδελφῆς τ μητρὸς τοῦ κυρίου ἧς ἰωάννης μέμνηται, παρὰ τ πάθο τοῦ κυρίου εὐθὺς παρὰ τῶν ἀποστόλων ἰδροσολύμων ἐπίσκοπος κατασταθεὶς, μίαν μόνην συνεγραψατο ἐπιστολήν, ἥ τις τῶν ἑπτὰ καθολικῶν τυγχάνει. καί τινες παρ' ἑτέρου τινὸς ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἐνδεδόσθαι ταύτην φάσκουσι, καὶ κατὰ βραχὺ τοῦ χρόνου προϊόντ, αὐθεντίας τινὸς ἐπελάβετο. ηγήσιππος γοῦν τῶν ἀποστόλων χρόνων, ὧν ἴσμεν λόγω τῶν ὑπομνημάτων πολὺ ἰακώβου διηγούμενος, ἔφη. ἐδέξατο τὴν ἐκκλησίαν ἰδροσολύμων μετὰ τοὺς ἀποστόλους, ἀδελφὸς τοῦ κυρίου ἰάκωβος, ὁ ἐπικληθεὶς δίκαιος, πολὺ τ πολλοὺς καλεῖσθαι ἰακώβους. οὗτος ἐκ γαστρὸς ἅγιος ἦν, οἶνον καὶ σίκερα οὐκ ἔπιε, ἐμψύχων δὲ οὐδὲ ἑτέρου βρωτοῦ οὐ μετέλαβε πώποτε, οὐδὲ ἐπέβαρε, οὐδὲ ἀλείμματι ἢ λουτροῖς προσωμίλησε. ἔθος ἦ ἦν αὐτῷ εἰσιέναι εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἐδάφη τε ἐρείνη μὴ κεχρισμένα, ἀλλὰ λινᾶ, μόνος τε αὐτὸς ἐξῆν εἰς τὸν ναὸν εἰσιέναι. καὶ γόνατα ἐλίνου, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ προσκυνῶν, τοσοῦτον, ὥς τε τὰ γόνατα αὐτοῦ ὑποβραίνειν νομίζεσθαι τοὺς τῶν καμήλων τύλους. λέγεται ἢ ἕτερά τινα, ἃ μακρὸν ἂν εἴη καταλέγεσθαι. καὶ γὰρ ὁ ἰώσηπος ἐν τῷ ἑπτεσκαιδεκάτῳ τῶν ἀρχαιολογίας λόγῳ, καὶ ἡγήσιππος ἐν τῷ ἑβδόμῳ τῶν ὑποτυπώσεων εἰρήκασι, μετὰ τὸν τελευτὴν φήστου τοῦ τὴν ἰουδαίαν διέποντος, πεμφθῆναι παρὰ νέρωνος ἀνάδοχον αὐτοῦ ἄλβινον. ὃν πρὶν ἢ σχεῖν τῶν ἐπαρχίας ἐπισπᾶναι, ἄνανος φησὶν ἰδρεὺς νέος, ἀνανίου υἱὸς, γένους ἱερατικοῦ, ἀληθῶς ἀφορμὴν ἀναρχίας, συνεδρίου γνωμῶν ἠνάγκασε τὸν ἰάκωβον δημοσίᾳ, ἵνα τὸν χρισὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἀρνήσηται, αὐτὸς λέγοντα δὲ λιθοβολῆσαι προσέταξεν. ὃς ἐκ τοῦ πτερυγίου τοῦ ναοῦ ἱερημνισθεὶς, διατραγότων αὐτοῦ τῶν σκελῶν, ἡμίθανὴς ἐπάρας ἐς οὐρανὸν τὰς χεῖρας, λέγει. Κύριε, σύγγνωθι αὐτοῖς, ὃ γὰρ ποιοῦσιν ἀγνοοῦσι. τότε ναφεὶς μοχλῷ ὧ τὰ ἱμάτια ἐκπιέζειν εἰώθασι, διατὸ τὴν ἐγκέφαλον ἱερουδεὶς, ἀνεπαύσατο. προσέθησαν ὁ αὐτὸς ἰώσηπος, τοσαύτῃ αὐτὸν γεγενῆσθαι ἁγιοσύνης φήμῃ ἐν θρησκείας παρὰ τοῦ λαῶ, ὡς διὰ τὸν αὐτοῦ θάνατον πεπεῖσθαι πάντας, τὰ ἰδροσόλυμα πεπορθῆσθαι. πολὺ τούτου καὶ ὁ ἀπόστολος παῦλος πρὸς τοὺς γαλάτας λέγει. ἄλλον δὲ ἐν τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου. καὶ τῶν ἀποστόλων πολὺ

τότε

stolorum super hoc crebrius acta testantur. Euangelium quoq; quod appellatur secundum Hebræos, & à me nuper in Græcum Latinumq; sermonem trãslatum est, quo & Origenes sæpe utitur, post resurrectionem saluatoris refert. Dominus autem quum dedisset sindonem seruo sacerdotis, iuit ad Iacobum, & apparuit ei. Iurauerat enim Iacobus, se non comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicem domini, donec uideret eum resurgentẽ à mortuis. Rursusq; post paululum: Afferte, ait dominus, mensam & panem. Statimq; additur: Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Iacobo Iusto, et dixit ei: Frater mi, come de panẽ tuum, quia resurrexit filius hominis à dormientibus. Triginta itaq; annos Hierosolymis rexit ecclesiam, id est usq; ad septimum Neronis annum, & iuxta templũ ubi & præcipitatus fuerat, sepultus est. Titulum usq; ad obsidionem Titi & ultimam Hadriani, notissimũ habuit. Quidam è nostris in monte Oliueti eum putauerũt conditum, sed falsa eorum opinio est.

Græcus lo-quisse uide-tur aperuit

τότε μαρτυρῆσαι αἱ πταῖξεις. Καὶ ὁ διαγγέλιον δὲ ὁ ὠνομασμένος παρ' ἑβραίοις, ὅπερ ἕως ἐμοῦ νῦν ἐς τὴν ἑλληνικὴν ὑπ' ἐμαυτοῦ, μᾶλλον δὲ ὑπὸ ἀκριβείας μεταβληθέν, ὃ καὶ ὠφεληκὼς πολλαχοῦ κέχρηται, μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος, λέγει. ὁ δὲ κύριος δεδωκὼς σινδόνα τῷ ἱερεῖ, ἀπῆλθε πρὸς ἰακωβον, ἤνοιξεν αὐτῷ. ὤμοσε γὰρ ἰακωβος μὴ φαγεῖν ἄρτον, ἐξ ἐκείνης ἧς ὥρας ἀφ' ἧς πεπώκει τὸ ποτήριον ὁ κύριος, ἕως ἂν ἴδῃ αὐτὸν ἀνεστάντα ἐκ νεκρῶν. εἶτα δὲ μικρὸν ὕστερον, φησὶν ὁ κύριος, τράπεζαν καὶ ἄρτον. εὐθὺς δὲ προσέθεται, λαβὼν ἄρτον, εὐλογήσας ἔκλασε, καὶ δεδωκὼς ἰακώβῳ τῷ δικαίῳ, λέγει αὐτῷ. ἀδελφέ μου, ἔφαγε τὸν ἄρτον σου, ἠγέρθη γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν. τριακοντατριγραφοῦς φανεὶς τῶν ἱεροσολύμων κυβερνήσας ἐκκλησίαν, τοῦτ' ἔστιν, ἕως ἑβδόμου φανεὶς νέρωνος, πλησίον τοῦ ναοῦ ἀπετέθη, ἐν ᾧ καὶ ἐτάφη. τίτλον ἄχει καὶ τοῦτο πυραμίδας, καὶ καὶ τελευταίας ἀδριανοῦ ἐπίσημον ἔχων. ὅν τινες ἐξ ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τοῦ ἐλαιῶνος τεθεῖσθαι νομίζουσι, μάταιος ὅσος καὶ τούτων ὑπονοίας.

C

Matthæus, qui & Leui, ex publicano Apostolus, primus in Iudæa propter eos qui ex circũcisione crediderant, Euangelium Christi Hebraicis literis uerbisq; composuit. Quod quis postea in Græcum transtulerit, non satis certum est. Porrò ipsum Hebraicum habetur usq; hodie in Cæsariensi bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissime confecit. Mihi quoq; à Nazaræis, qui in Beroea urbe Syriæ hoc uolumine utuntur, describendi facultas fuit. In quo animaduertendum, quod ubicunq; Euangelista, siue ex persona sua, siue ex persona domini saluatoris, ueteris scripturæ testimonijs utitur, non sequatur Septuaginta translatorũ autoritatem, sed Hebraicam, è quibus illa duo sunt: Ex Aegypto uocaui filium meum. Et: Quoniam Nazaræus uocabitur.

Ματθαῖος ὁ καὶ λευὶς, ἀπόστολος ἐκ τελωνῶν, ἐν τῇ ἰουδαίᾳ πρῶτος ὕστερον δὲ ἐκ περιτομῆς πιστεύσαντας διὰ τὸ χρῆσθαι γράμμασιν ἑβραϊκοῖς συντάξῃ, ἀγνοουμένου τοῦ μετὰ ταῦτα ἐς ἑλληνικὸν ἕκαστον μεταφράσαντος. ὁ δὲ ἑβραϊκὸν ἄχρι τιμοθέου ἔστιν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ καισαρείας τῇ παρὰ παμφίλου μάρτυρος πορισαμένου διατετυπῶσθαι. ἐμοὶ δὲ παρὰ τῶν ναζωραίων τῶν ἐν βεροίᾳ τῇ συρίας τούτῳ διεχρήσαντο, ἄδεια παρασχέθη τοῦτο μεταγράψασθαι, ἐν ᾧ ἔστιν ἀνεπιβλήτως πειθῆναι, ὡς ἐνίοτε αὖ ὁ εὐαγγελιστὴς, εἴτε ἐκ προσώπου οἰκείου, εἴτε ἐκ προσώπου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ τὰς μαρτυρίας κατακέχρηται τῶν παλαιῶν γραφῶν, μὴ ἀκολουθεῖν τῇ αὐθεντίᾳ τῶν ἑβδομήκοντα ἑρμηνευτῶν, ἀλλὰ τῇ ἑβραϊκῇ, ἀφ' ὧν τὰ δύο ἔστιν ἐκεῖνα, ἐξ αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου, καὶ ὅτι ναζωραῖος κληθήσεται.

D

Hæc usq; ad Iudã non sunt Hieronymi, sed à Græcis adiecta

Iacobus Zebedæi filius, duodecim tribus quæ erant in dispersione, omnibus prædicauit Euangelium domini nostri Iesu Christi. Interfectus est autem gladio ab Herode Tetrarcha Iudæorum.

Philippus

Ιακωβος ὁ τοῦ ζεβεδαίου, ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ, πᾶσιν ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. ἀνῃρέθη δὲ μαχαίρᾳ ὑπὸ ἡρώδου τετραρχοῦντος τῶν ἰουδαίων.

5

Φίλιππος

A Philippus apostolus in Phrygia prædicat Euangelium domini Iesu. Sepelitur Hierapoli, cum filiabus honorifice.

Φίλιππος ὁ ἀπόστολος ἐν φρυγίᾳ κηρύσσει τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ, θάπτεται ἐν ἱεραπόλει μετὰ τῶν θυγατέρων ἐνδόξως.

Bartholomæus apostolus, Indis ijs qui dicuntur fortunati, prædicauit Euangelium Christi, & Euangelium quod est secundum Matthæum eis tradidit. Dormiuit aũt Albanopoli oppido maioris Armenię.

Βαρθολομαῖος ὁ ἀπόστολος, ἰνδοῖς, τοῖς καλουμένοις εὐδαίμοσιν, ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ, καὶ τὸ κατὰ ματθαῖον αὐτοῖς εὐαγγέλιον ἔδωκεν. ἐκοιμήθη δὲ ἐν ἀλβανοπόλει τῇ μεγάλης ἀρμενίας.

Thomas apostolus, quemadmodũ traditũ est nobis, Parthis & Medis & Persis & Carmanis & Hyrcanis & Bactris & Magis prædicauit Euangeliũ domini. Dormiuit in ciuitate Calamina, quæ est Indiæ.

Θωμᾶς ὁ ἀπόστολος, καθὼς ἡ παράδοσις πρὸς ἐσχε, πάρθοις καὶ μήδοις καὶ πέρσαις καὶ καρμανοῖς καὶ ὑρκανοῖς καὶ βακτρίοις καὶ μάγοις ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου, ἐκοιμήθη ἐν πόλει καλαμίνῃ τῇ ἰνδικῇ.

Simon Cananæus, cognomẽto Iudas, frater Iacobi episcopi, qui & successit illi in episcopatum, post obitũ Iacobi cognomento iusti, uixit annos uiginti supra centum. Crucifixus autem sub Traiano imperatore, mota persecutiõe graui, dormiuit.

Σίμων ἰακωβου, ὁ ἐπικληθεὶς ἰούδας, ἀδελφὸς ἰακώβου τοῦ ἐπισκόπου, ὅς τις καὶ τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς ἐδέξατο μετὰ τὸν ἰακώβου τοῦ δικαίου κοίμησιν. ἔζησεν ἐκατὸν εἴκοσιν ἔτη. σταυρῷ δὲ παραδοθεὶς ἐπὶ τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως, διωγμοῦ μεγάλου συνεστῶτος, ἐκοιμήθη.

Matthias, cum unus esset è numero septuaginta, allectus est in ordinem undecim apostolorũ, in locum Iudæ Iscariotæ, q fuit proditor. In altera Aethiopia, ubi est irruptio Apsari, & Hysi portus, prædicauit Euangelium, quum essent homines agrestes. Et illic dormiuit, & illic sepultus est, usq; ad hodiernum diem.

B

Ματθίας εἷς ὢν τῶν ἑβδομήκοντα, συγκαταριθμηθεὶς δὲ μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων, ἀντὶ ἰούδα τοῦ ἰσκαριώτου τοῦ προδότου γενομένου, ἐν τῇ δευτέρᾳ αἰθιοπίᾳ, ὅτε ἡ παρεμβολὴ ἀφῆκε, καὶ ὕασε λιμήν, ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον, ἀγρίοις ἀνθρώποις ὄσι. καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη, καὶ ἐκεῖ ἐτάφη ἕως τῆς σήμερον.

Timotheus autem Ephesiorum episcopus, ordinatus à beato Paulo, ex gentibus erat, non ex circũcisione. De quo multa testatur Paulus, admonens ut honestam professionem dati sibi doni seruaret, qui et gloriose illic testificatus est.

Τιμόθεος δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἐφέσου καταστάθεις ὑπὸ τοῦ μακαρίου παύλου, ἐξ ἐθνῶν ἦν, οὐκ ἐκ περιτομῆς. ὧ καὶ πολλὰ μαρτυρεῖ παῦλος, γνησίῳ τῶν καλὴν ὁμολογίαν τοῦ δεσπότου αὐτῷ χαρίσματος φυλάξαι, ὃς καὶ ἐνδόξως ἐκεῖ ἐμαρτύρησεν.

Titus episcopus Cretæ, in eadẽ & in circumiacẽtibus insulis prædicauit Euangelium Christi. Ibidem autem & dormiuit, & sepultus est, nempe in Creta.

Τίτος ἐπίσκοπος κρήτης, ἐν αὐτῇ καὶ ταῖς πλείσταις νήσοις ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ. ἐκεῖ καὶ ἐκοιμήθη καὶ ἐτάφη ἐν κρήτῃ.

Crescens in Gallijs prædicauit Euangelium, & illic sepultus est. Eunuchus Candaces Aethiopum reginę in Arabia cognomento felici, & in Taprobana insula maris rubri prædicauit Euangelium domini. Aiunt autem eum & ibidem martyrium pertulisse, & honorifice fuisse sepultum.

Κρήσκης ἐν γαλλίαις ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἐκεῖ ἐτάφη. εὐνοῦχος κανδακίκης τῆς βασιλίσσης αἰθιόπων, ἐν ἀραβίᾳ τῇ εὐδαίμονι, καὶ ἐν ταπροβανῇ νήσῳ ἐν τῇ ἐρυθρᾷ ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου. λόγος δὲ περιέχει, ὡς καὶ μεμαρτυρηκέναι αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ ἐνδόξως ταφῆναι.

Iudas frater Iacobi paruam quidem quæ de septem catholicis est, epistolam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumit testimonium, à plerisq; reijcitur, tamen autoritatem uetustate

Ἰούδας ἀδελφὸς ἰακώβου, ἐλαχίστην, ἤ τις ἐν τῇ ἑπτὰ καθολικῶν ἔστιν, ἐπιστολὴν κατέλειπεν. καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς βίβλου ἐνὼχ, τῆς ἀπογράφου τυγχανούσης, προσλαμβάνεται ἐν αὐτῇ μαρτυρίας, παρὰ πολλῶν ἐκβάλλεται, ἀλλ' ὅμως τῇ ἀρχαιότητι, καὶ τῇ

iam & usu meruit, & inter sanctas scripturas computatur.

PAulus apostolus, qui ante Saulus, extra numerũ duodecim apostolorũ, de tribu Beniamin & oppido Iudææ Gischalis fuit, quo à Romanis capto, cũ parẽtib. suis Tarsum Cilicię cõmigrauit: à qbus ob studia legis missus Hierosolymã, à Gamaliele uiro doctissimo, cuius Lucas meminit, eruditus est. Cũ autẽ interfuisset neci martyris Stephani, & acceptis à põtifice tẽpli epistolis, ad psequẽdos eos q̃ Christo crediderãt, Damascũ pgeret, reuelatiõe cõpulsus ad fidẽ, q̃ in Actib. apostolorũ scribit, in uas electiõis de persecutore trãslatus est. Cũq; primũ ad p̃dicationẽ eius Sergius Paulus p̃cõsul Cypri credidisset, ab eo p̃ eũ Christi fidei subegerat, sortitus est nomẽ Paulus: & iũcto sibi Barnaba, multis urbib. p̃agratis, reuertẽsq; Hierosolymã, à Petro Iacoboq; & Ioanne gentiũ apostolus ordinat̃. Et q̃a in Actib. apostolorũ plenissime de eius cõuersatiõe scriptũ est, hoc tantũ dicã, q̃ post passionẽ dñi uicesimoquinto anno, id est secundo Neronis, eo tẽpore quo Festus p̃curator Iudææ successit Felici, Romã uinctus mittit̃, & bienniũ in libera manens custodia, aduersus Iudæos, de aduẽtu Christi quotidie disputauit. Sciendũ autẽ in prima satisfactiõe, necdũ Neronis imperio robo-
rato, nec in tanta erũpente scelera, quanta de eo narrant historiæ, Paulũ à Nerone dimissum, ut Euangeliũ Christi in Occidẽtis quoq; partibus prædicaret, sicut ipse scribit in secunda epistola ad Timotheũ, eo tẽpore quo & passus est, de uinculis dictans epistolã: In prima mea satisfactione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerũt, nõ eis imputet̃. Dñs autẽ mihi affuit, & cõfortauit me, ut per me prædicatio cõpleret̃, & audirẽt omnes gentes, & liberatus sum de ore leonis. Manifestissime leonẽ p̃pter crudelitatẽ Neronẽ significans. Et in sequẽtibus: Liberatus sum de ore leonis. Et statim, Liberauit me dñs ab omni opere malo, & saluauit me in regnũ suũ cœleste, q̃ scilicet p̃sens sibi sentiret imminere martyriũ. Nã et in eadẽ epistola p̃miserat: Ego em̃ iam immolor, & tẽpus resolutiõis meæ instat. Hic ergo

τ̃ χρίσεως αὐθεντίαν ἐξώθη τοῖς θείοις γραφαῖς συνηριθμῆσθαι. C

ΠΑῦΛΟΣ ὁ ἀπόστολος ἔξω τοῦ ἀριθμοῦ τ̃ῶν δώδεκα ἀποστόλων τυγχάνων, ἐκ φυλῆς βενιαμεῖν, καὶ κώμης γισχάλων τ̃ῆ ἰουδαίας, ὁρμώμενος πορθηθείσης παρὰ τ̃ῶν ῥωμαίων τ̃ῆς αὐτ̃ῆς κώμης, μετὰ τ̃ῶν οἰκείων γονέων εἰς ταρσὸν τ̃ῆς κιλικίας κατῴκησεν, ὑφ' ὧν ταλεὶς διὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ νόμου εἰς ἱεροσόλυμα, παρὰ γαμαλιὴλ ἀνδρὶ διδασκαλικωτάτῳ, οὗ καὶ λουκᾶς μέμνηται, ἐφοίτησεν. ἀλλ' ἡνίκα περὶ τ̃ῆ σφαγ̃ῆ στεφάνου τοῦ μάρτυρος, λαβὼν ἐπιστολὰς τοῦ ἱερέως ὡς διωγμῶ τ̃ῶν ἐν τ̃ῷ ἰησοῦ χριστ̃ῷ πιστευσάντων ἐπεσὰς τ̃ῆ δαμασκ̃ῷ ἐξ ἀποκαλύψεως εἰς τὴν πίστιν τὴν ἐν ταῖς πραξεσι τ̃ῶν ἀποστόλων ἐγγεγραμμένην, εἰς σπουδ̃ῆν ἐληλυθὼς ἀφ' ὅλου μετωνέχθη. πιστεύσαντος δὲ πρῶτον εἰς τὸν τούτου λαὸν σφοδρὸν σφόδρα παύλου ἀνυπάτου τ̃ῆς λυκαονίας, ἐξ αὐτοῦ ὅπ αὐτ̃ῆ τ̃ῆ πίστει τοῦ χριστοῦ κατέταξεν, ἐκληρώθη τοῦ ὀνόματος παύλου. καὶ συζεύξας ἑαυτ̃ῷ βαρνάβαν, πολλαῖς τε πόλεσιν ἐπισὰς ἀναζεύξας εἰς ἱεροσόλυμα παρὰ πέτρου καὶ ἰακώβου τ̃ῶν ἐθνῶν ἀποστόλων μαθήσεται. ἐνθεὶ τοίνυν ἐν ταῖς πραξεσι τ̃ῶν ἀποστόλων πολὺ τ̃ῆς τούτου διαγωγ̃ῆς πολλὰ ῥ̃ήηται τοῦτο μόνον λέξω ὅτι μετὰ τὸ πάθος τοῦ λυκίου ἐνιαυτ̃ῷ πέμπτῳ ἔτει, τουτέστι διδύμου νέρωνος, ἡνίκα φῆστος ὁ τ̃ῆς ἰουδαίας ἐπίτροπος διεδέξατο φήλικα, εἰς ῥ̃ώμην δέσμιος πέμπεται. καὶ ὢν δύο ὅλους ἐν ἐλευθέρᾳ μισθ̃ώσει παραφυλακ̃ῇ, μετὰ τ̃ῶν ἰουδαίων πολὺ τ̃ῆς ἐλεύσεως ἰησοῦ ἐνάστοτε ἐξηγήσατο. δεῖ δὲ εἰδέναι ὅτι ἐν τ̃ῇ πρώτ̃ῃ ἀπολογίᾳ, μήπω τ̃ῆς τοῦ νέρωνος βασιλείας σφοδρωθείσης, μήτε εἰς τοσαύτας αὐτοῦ πράξεις, ὅσας αἱ ἱστορίαι φέρουσιν, ἐξελιλακότος, παῦλος παρὰ νέρωνος ἀπελύθη ἐπὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἑσπερίοις μέρεσιν ὠφελῆσαι, καθὼς γράφει ἐν τ̃ῇ δευτέρᾳ πρὸς τιμόθεον ἐπιστολ̃ῇ, ἐν ᾗ καὶ ἐπαθεν, ὅταν ἐν τοῖς δεσμοῖς ὢν, ὡς τέλλει, λέγων. ἐν τ̃ῇ πρώτ̃ῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμπαρεγένετο, καὶ ἐῤῥύσθην ἐκ στόματος λέοντος, σαφῶς δι' ὧν ὠμότητα, νέρωνα λέγων. αἰδόμενος γὰρ δηλονότι ὡς κἀθαι αὐτοῦ τὸ μαρτύριον, ἐν τ̃ῇ αὐτ̃ῇ ὡς τολ̃ῇ πρόεται, λέγων. ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τ̃ῆς ἐμ̃ῆς ἀναλύσεως ἐφέστηκεν. ὁμοίως φησὶν ἐν αὐτ̃ῇ πεπαρεσκευ- D

A ergo decimoquarto Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatus sepultusq; est in uia Ostiensi, anno post passionem domini tricesimo septimo. Scripsit autem nouem ad septem ecclesias epistolas, ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unã, ad Ephesios unam, ad Philippenses unam, ad Colossenses unam, ad Thessalonicenses duas: præterea ad discipulos suos, Timotheo duas, Tito unam, Philemoni unam. Epistola autem quæ fertur ad Hebræos, non eius creditur propter stili sermonisq; distantiam: sed uel Barnabæ iuxta Tertullianum: uel Lucæ euangelistæ, iuxta quosdam: uel Clementis Romanæ postea ecclesiæ episcopi, quem aiunt sententias Pauli proprio ordinasse & ornasse sermone. Vel certe quia Paulus scribebat ad Hebræos, & propter inuidiam sui apud eos nominis titulum in principio salutationis amputauerat. Scripserat ut Hebræus Hebræis Hebraice, id est suo eloquio disertissime, ut ea quę eloquenter scripta fuerant in Hebręo, eloquentius uerterẽtur in Græcũ: & hanc
B causam esse, quod à cæteris Pauli epistolis discrepare uideatur. Legunt quidam & ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur.

BArnabas Cyprius, qui & Ioseph Leuites, cum Paulo gentium apostolus ordinatus, unam ad ædificationem Ecclesiæ pertinentem epistolam composuit, quæ inter apocryphas scripturas legitur. Hic postea propter Ioannem discipulum, qui & Marcus uocabatur, separatus à Paulo, nihilominus Euangelicæ prædicationis iniunctum sibi opus exercuit.

LVcas medicus Antiochensis, ut eius scripta indicant, Græci sermonis non ignarus fuit, sectator apostoli Pauli, & omnis peregrinationis eius comes. Scripsit euangelium, de quo idem Paulus: Misimus, inquit, cum illo fratrem, cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias. Et ad Colossenses: Salutat uos Lucas medicus charissimus. Et ad Timotheum: Lucas est mecum solus. Aliud quoq; edidit uolumen

ρδυκαιδεκάτῳ νέρωνος ἐνιαυτ̃ῷ, τ̃ῇ αὐτ̃ῇ ἡμέρᾳ, ᾗ ὁ πέτρος ἐν ῥ̃ώμῃ ὑπὲρ ἰησοῦ χριστοῦ ἀκρωφαλιασθείς, ἀπετέθη ἐν τ̃ῇ ὁδ̃ῷ, τ̃ῇ λεγομέν̃ῃ ὀστιασία, ἔτεσι μὲν τ̃ῷ πάθει τοῦ λυκίου ἡμ̃ῶν ἰησοῦ χριστοῦ, τριακοστοῦ ἑβδόμου. ἔγραψε δὲ ὁ παῦλος πρὸς ἑπτὰ ἐκκλησίας οὕτως, πρὸς ῥωμαίους μίαν, πρὸς κορινθίους δύο, πρὸς γαλάτας μίαν, πρὸς ἐφεσίους μίαν, πρὸς φιλιππησίους μίαν, πρὸς κολασσεῖς μίαν, πρὸς θεσσαλονικεῖς δύο, καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς, τιμοθέῳ δύο, τίτῳ μίαν, φιλήμονι μίαν. τὴν δὲ πρὸς ἑβραίους ἐπιστολ̃ήν τινες νομίζουσι μὴ εἶναι αὐτοῦ, διά τε τὴν χαρακτ̃ῆρα, καὶ τὴν τῶν λόγων διαφωνίαν, ἀλλὰ βαρνάβα εἶναι τ̃ῆν τερτυλλιανὸν, ἢ τὸν λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστ̃ήν, καθά τισι δοκεῖ, ἢ κλήμεντα τ̃ῆς ἐκκλησίας ῥ̃ώμης ὕστερον ἐπισκοπ̃ήσαντα, ὅν φασι τὰ ἀποφθέγματα παύλου οἰκείῳ συντάξαι κατὰ μικρὸν λόγῳ, ἢ τὸ γε μᾶλλον παῦλον γράψαι πρὸς ἑβραίους, διὰ τὴν φθόνον τὴν πρὸς αὐτὸν, τὴν τὸ ἀποστόλου ἐπιγραφὴν ἐν ἀρχ̃ῇ τ̃ῆς προσηγορίας γράψαι, οὐκ εὐθυμούμενον. ἐγγράφει γὰρ ὡς ἑβραῖος ἑβραίοις, γνησίως οἰκείᾳ φράσει ἐλλογίμως, καὶ ἄπορ εὐφραδ̃ῶς συντετάκται τ̃ῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ, εὐφραδέστερον εἰς ἑλληνικὴν μεταφρασθ̃ῆναι, καὶ τοῦτο ἔναι τὴν αἰτίαν, ἣ οἴεσθαι διαφωνεῖν ἄλλοις τοῖς παύλου ἐπιστολαῖς. τινὲς δ̃ῆ, καὶ τ̃ῶν πρὸς λαοδικεῖς ἀναγινώσκουσιν, ἀλλὰ π̃ῆ παντ̃ῶν ἐκβέβληται.

BΑρναβᾶς κύπριος, ὁ καὶ ἰωσ̃ὴφ λευίτης, μετὰ παύλου τ̃ῶν ἐθνῶν ἀποστόλου κατασταθεὶς, μίαν πρὸς οἰκοδομὴν τ̃ῆ ἐκκλησίας ἐπιστολὴν συνέταξεν, ἥ τις εἰς τὰς ἀπωκρύφους γραφὰς ἀναγινώσκεται. ἦν δὲ ὑστερον δηλ̃ῶ ἰωάννου τὸν μαθητὴν, ὃς καὶ μάρκος ἐκαλ̃ῆτο, χωρισθεὶς παύλου, ἀδελφ̃ῷ ἦν τὸ εὐαγγελικὸν συγγράμματος ἔργον συντετελ̃ῆσθαι αὐτ̃ῷ ἐπληρώσεν.

ΛΟυκᾶς ἰατρὸς ἀντιοχεὺς, καθὼς τὰ συγγράμματα αὐτοῦ δηλοῖ, τοῦ ἑλληνισμοῦ οὐκ ἄπειρος, ἀκουδ̃ασὴς παύλου ἀποστόλου, καὶ πάσης αὐτοῦ τ̃ῆς ἀλλοδαπ̃ῆς ἀνόδου. συνέταξεν εὐαγγέλιον, πρὸ οὗ αὐτὸς παῦλος, ἀποσταλμέν̃ῃ φησὶ τοῦ τὸν ἀδελφὸν, οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τ̃ῷ εὐαγγελίῳ κατὰ πάσας τὰς ἐκκλησίας. καὶ πρὸς τοὺς κολασσεῖς, ἀσπάζεται ὑμᾶς λουκᾶς ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητός. καὶ πρὸς τιμόθεον, λουκᾶς ἐστι μετ' ἐμοῦ μόνος. καὶ ἕτερον δὲ ἐξέδωκε τόλμ̃ῃ ἐξαίρετον, ἐπιγράφων

egregiũ, quod titulo πράξεις ἀποστόλων prænotatur: cuius historia usque ad biennium Romæ commorantis Pauli peruenit, id est usq; ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus, in eadem urbe librũ esse compositum. Igitur πεϱιόδους Pauli, & Theclæ, & totam baptizati Leonis fabulam, inter apocryphas scripturas computamus. Quale enim est, ut indiuiduus comes apostoli, inter cæteras eius res hoc solum ignorauerit? Sed & Tertullianus uicinus eorum temporum, refert presbyterum quendam in Asia συνδλασλὴ apostoli Pauli, conuictum apud Ioannem, quod autor esset libri, & confessum se hoc Pauli amore fecisse, & ob id excidisse. Quidam suspicantur quotiescunq; in epistolis suis Paulus dicit, iuxta euangelium meum, de Lucæ significare uolumine: & Lucam non solum ab apostolo Paulo didicisse euangelium, qui cum domino in carne non fuerat, sed & à cæteris apostolis, quod ipse quoq; in principio sui uoluminis declarat dicens: Sicut tradiderunt nobis, qui à principio ipsi uiderunt & ministri fuerunt sermonis. Igitur Euangelium sicut audierat scripsit: Acta uero apostolorum sicut uiderat, composuit. Vixit octoginta & quatuor annos, uxorem non habens. Sepultus est Constantinopoli, ad quam urbem uicesimo Constantij anno, ossa eius cũ reliquijs Andreæ apostoli translata sunt de Achaia.

MArcus discipulus & interpres Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ à fratribus, breue scripsit euangelium. Quod quum Petrus audisset, probauit, & ecclesiæ legendum sua autoritate edidit, sicut Clemens in sexto ὑποτυπώσεων libro scribit. Et Papias Hierapolitanus episcopus, meminit huius Marci, & Petrus in epistola prima, sub nomine Babylonis figuraliter Romam significans: Salutat uos quæ in Babylone cum electa, & Marcus filius meus. Assumpto itaque euangelio quod ipse confecerat, perrexit Aegyptum, & primus Alexandriæ Christum annuncians, constituit ecclesiam, tantæ doctrinæ & uitæ continentiæ, ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Deniq; Philo disertissimus Iudęorum, uidens Alexandriæ primã ecclesiam adhuc Iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorum conuersatione scripsit. Et quomodo Lucas narrat Hierosolymæ credentes omnia habuisse cõmunia: sic ille quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus est autem octauo Neronis anno, & sepultus Alexandriæ, succedente sibi Aniano.

IOannes apostolus, quẽ Iesus amauit plurimũ, filius Zebedæi, frater Iacobi apostoli, quem Herodes post passionẽ domini decollauerat, nouissimus omnium scripsit euangeliũ, rogatus ab Asiæ episcopis, aduersus Cerinthũ, aliosq; hæreticos, & maxime tũc Ebionitarũ dogma cõsurgens, qui asserunt Christũ ante Mariã non fuisse. Vnde & cõpulsus est diuinã eius natiuitatẽ edicere. Sed & aliam causam huius scripturæ ferunt: quod cũ legisset Matthæi, Marci, & Lucæ uolumina, probauerit quidẽ textum historiæ, & uera eos dixisse firmauerit, sed unius tantũ anni, in quo & passus est, post carcerem Ioannis historiam texuisse. Prætermisso itaq; anno, cuius acta à tribus exposita fuerant, superioris temporis anteq; Ioannes clauderetur in carcerem, gesta narrauit, sicut manifestũ esse poterit his qui diligenter quatuor euangeliorũ uolumina legerint. Quæ res etiã διαφωνίαν, quæ uidet Ioannis esse cum cæteris, tollit. Scripsit aũt & unã epistolam, cuius exordiũ est: Quod fuit ab initio, quod audiuimus & uidimus oculis nostris, quod ꝓspeximus, & manus nostræ cõtrectauerunt de uerbo uitæ: quæ ab uniuersis ecclesiasticis & eruditis uiris probatur. Reliquæ autem duæ, quarũ principium est, Senior electæ dominæ & natis eius: & sequentis, Senior Caio charissimo, quẽ ego diligo in ueritate: Ioannis presbyteri asserunt, cuius & hodie alterum sepulchrũ apud Ephesum ostẽdit: & nõnulli putant duas memorias eiusdẽ Ioannis euangelistæ esse: super qua re cũ per ordinẽ ad Papiam auditorẽ eius uentum fuerit, differemus. Quartodecimo igitur anno, secũdam post Neronem persecutionem mouente

εἰα διέπρεψεν, ὡς τε πάντας σὺν ἀκριβείᾳ ζηλοῦν τὸν θεὸν ἐπὶ τὴν τοῦ νόμου διδασκαλίαν. ὅθεν καὶ φίλων ὁ τῶν Ἰουδαίων ἐλλογιμώτατος, ὁρῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρώτην ἐκκλησίαν ἐπὶ Ἰουδαίοις οὖσαν, ὡς ἀνεῖναι εἰς ἔπαινον τοῦ οἰκείου ἔθνους, βίβλον περὶ τῆς τότε διαγωγῆς συνεγράψατο. καὶ ὡσαύτως λουκᾶς δηλοῖ τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις πιστεύσαντας πάντα ἐκκλησίαν κοινὰ, οὕτως κἀκεῖνος ὅπου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ μάρκου τοῦ διδασκάλου ἐώρα γινόμενον, τῇ μνήμῃ παρέδωκε. τελευτήσας δὲ τὸν ὀγδόῳ τοῦ Νέρωνος ἔτει, ἀπετέθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, διαδεξαμένου αὐτὸν ἀνανίου.

IΩάννης, ὃν ἠσοῦς πάνυ ἠγάπησεν, υἱὸς Ζεβεδαίου, ἀδελφὸς ἰακώβου τοῦ ἀπὸ ἡρώδου μετὰ τὸ πάθος τοῦ λυσείου ἀρχιεφαλιαθέντος, ἔσχατος πάντων ἔγραψεν εὐαγγέλιον, παρακληθεὶς παρὰ τῶν τῆς ἀσίας ἐπισκόπων, καὶ κατὰ μενίνθου καὶ ἄλλων αἱρετικῶν, καὶ μάλιστα τηνικαῦτα τοῦ τῶν ἐμβιωνιτῶν δόγματος ἀναλύσαντος, τῶν φασκόντων τὸν χριστὸν πρὸ μαρίας μὴ γεγεννῆσθαι. ὅθεν ἀναγκασθῆ τὴν θείαν γέννησιν αὐτοῦ ἐπεῖν. καὶ ἄλλως δὲ αἰτίαν τὸ τοῦ τοῦ συγγράμματος φέρουσιν. ἀναγνοὺς γὰρ ματθαίου, μάρκου, καὶ λουκᾶ τὰ τοῦ κυ, ἐδοκίμασε μὲν τὸ ὑφος τῶν ἱστοριῶν καὶ ἀληθῆ αὐτῶν ἁρμηνεῦσαι ἐβεβαίωσεν. ἑνὸς δὲ ἐνιαυτοῦ μόνον, ἐν ᾧ καὶ ἔπαθε, μετὰ τὴν φυλακὴν ἰωάννου τὴν ἱστορίαν συντάξαι. ἐωσπερ γὰρ ἐνιαυτὸν οὐ τὰ πεπραγμένα πρὸ τῶν τριῶν ἐξετέθη, τοῦ ἀνωτέρου χρόνου, περὶ ἧς τὸν ἰωάννην ἐμβλη θῆναι εἰς τὴν εἱρκτὴν, τὰς πράξεις ἐξέθετο, καθὰ σαφωνιαθῆναι δυνήσεται τοῖς ἀκριβῶς τοῖς τέτρασιν εὐαγγελίοις ἐντυγχάνουσιν. ὅπερ καὶ τὴν διαφωνίαν τὴν δοκοῦσαν εἶναι ἰωάννου μετὰ τῶν λοιπῶν, εἴρηται. ἔγραψε δὲ μίαν ἐπιστολὴν, ἧς ἡ ἀρχή ἐστι. ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ἣ τις παρὰ πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ὁμολογεῖται, αἱ δὲ λοιπαὶ δύο, ὧν ἡ ἀρχή ἐστι, πρεσβύτερος, πρώτης μὲν, ὁ πρεσβύτερος ἐκλεκτῇ κυρίᾳ, δευτέρας δὲ, ὁ πρεσβύτερος γαΐῳ τῷ ἀγαπητῷ, ἰωάννου πρεσβυτέρου λέγονται. οὗ ἔτι καὶ νῦν ἕτερον μνῆμα ἐν τῇ ἐφέσῳ τυγχάνει. καί τινες νομίζουσι, τὰ δύο μνημεῖα ἰωάννου εἶναι τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ποθὲν οὐ κυρίως κατὰ τάξιν ἐς παπίαν τὸν χύτρον ἀκροατὴν ἐλθόντων ἐξηγησόμεθα. ἐνιαυτῷ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ ἔτει, δευτέρου μετὰ νέρωνα διωγμὸν κινηθέντος

Domitiano, in Patmon insulam relegatus, scripsit Apocalypsim, quam interpretatur Iustinus martyr & Hirenæus. Interfecto autem Domitiano, & actis eius ob nimiam credulitatem à senatu rescissis, sub Nerua principe redit Ephesum: ibiq; usq; ad Traianum principem perseuerans, totas Asiæ fundauit rexitq; ecclesias, & confectus senio, sexagesimo octauo post passionem domini anno mortuus, iuxta eandem urbem sepultus est.

HErman, cuius apostolus Paulus ad Ro. scribens meminit, Salutate Asyncritũ, Phlegontẽ, Herman, Patrobam, Hermen, & qui cum eis fratres sunt: asserũt autorem esse libri, qui appellatur Pastor, et apud quasdam Græciæ ecclesias etiam publice legitur. Reuera utilis liber, multiq; de eo scriptorũ ueterũ usurpauerũt testimonia. Sed apud Latinos penè ignotus est.

PHilo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, idcirco à nobis inter scriptores ecclesiasticos ponit, quia librum de prima Marci euãgelistæ apud Alexandriam scribens ecclesia, in nostrorum laude uersatus est: non solum eos ibi, sed in multis quoque prouincijs esse memorans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet talem primum Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, ut nihil cuiusquã proprium sit, nullus inter eos dicues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidũtur, orationi uacatur & psalmis, doctrinæ quoq; & continentiæ: quales & Lucas refert, primum Hierosolymæ fuisse credentes. Aiunt hunc sub Caio Caligula Romæ periclitatum, quò legatus gentis suæ missus fuerat. Cum secunda uice uenisset ad Claudium, in eadem urbe locutum esse cum apostolo Petro, eiusq; habuisse amicitias, & ob hanc causam etiam ecclesiam Marci, discipuli Petri, apud Alexandriam sectatores ornasse laudibus. Extant huius præclara & innumerabilia opera in quinque libros Moysi: De confusione linguarum liber unus: De natura & inuentione liber unus: De his quæ sensu precamur & testamur

In hoc Græcus pro egẽtibus legisse uidetur gẽtibus

δημεπανοῦ, ἐς πάτμον νῆσον πδριορισθεὶς, συνέταξεν ἀποκάλυψιν, ἣν μετέφρασεν ἰουσῖνος μάρτυς καὶ ἐρμηνεῦς. σφαγὴν δὲ δημεπανοῦ, καὶ τῶν πλάξεων αὐτοῦ διὰ τὴν πολλὴν ὠμότητα παρὰ συγκλήτου ἀκυρωθεισῶν, ὡδὶ νόσου ἐς ἔφεσον ἀναζεύξας, ἕως τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως ἐκεῖσε διατελέσας, πάσας τὰς πρὶ ἀσίας ἐθεμελίωσε καὶ οἰκοδόμησεν ἐκκλησίας, καὶ λίαν γηραλέος ἐξήκοσῶ ὀγδόῳ ἐνιαυτῷ, μετὰ τὸ πάθος ἐνεῖον τελευτήσας, πλησίον τῆς πδοεφημίης πόλεως ἐξιώθη τῆς κοιμήσεως.

ἙΞμᾶς, οὗ ὁ ἀπόστολος πρὸς ῥωμαίους γράφων μέμνηται, ἀσπάσασθε ἀσύγκριτον, φλέγοντα, ἑρμᾶν, πατρόβαν, ἑρμῆν, λέγεται αὐθεντὴς γεγενῆσθαι βίβλον, ὣν γραφεὶσης ποιμὴν, ἣ τις ἐντὶν ἀνατολικαῖς ἐκκλησίαις δημοσίᾳ ἀναγινώσκεται. καὶ ἀληθῶς χρήσιμος ὁ λόγος, ἀφ' οὗ πολλοὶ τῶν παλαιῶν συγγραφέων ἐπέκλεψαν μαρτυρίας, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ῥωμαίοις ἄγνωστος ἦν δηλεῖ.

ΦΊλων ἰουδαῖος, τυχθεὶς ἐν ἀλεξανδρείᾳ, γένους ἱερέων, δι' αὐτοῦ παρ' ἡμῶν μετὰξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τάσσεται, ἐπεὶπερ περὶ τῆς πρώτης μάρκου εὐαγγελιστοῦ ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας γράφων, ἐς ἔπαινον τῶν ἡμετέρων χωρεῖ, οὐ μόνον αὐτόθι αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις εἶν φάσκων, καὶ τὰς οἰκήσεις αὐτῶν καλῶν μοναστήρια. ἀφ' ὧν δηλοῦται τριαύτην ἐξ ἀρχῆς τῶν τῷ χείσῳ πεισθέντων ἐκκλησίαν γενέσθαι, ὁποῖοι οἱ νῦν μοναχοὶ εἶν ζηλοῦσι καὶ ἐμπνεῖν σπουδάζουσιν, ὡς τε μηδὲν ἴδιον ἔχειν τινὰ, μηδὲ εἶναι ἐς αὐτοὺς πλούσιον ἢ πένητα, τὰς δὲ οὐσίας τῆς ἔθνεσι διανέμοντες, εὐχαῖς σχολάζουσι καὶ ψαλμοῖς, παιδεύσει τε καὶ ἐγκρατείᾳ, οἷους καὶ λουκᾶς ἀναφέρει, τὸ πρῶτον ἐν ἱεροσολύμοις τοὺς πιστοὺς γεγενῆσθαι. λέγουσι τοῦτον ὠδὶ γαΐου καλιγόλα, ἐν τῇ ῥώμῃ κηρυκεῦσαι, ὅπη καὶ πρεσβυτὴς τοῦ οἰκείου ἔθνους ἀπεστάλη. καὶ ὅτε τὸ δεύτερον ἦλθε πρὸς κλαύδιον, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει διαλεχθῆναι τῷ ἀποστόλῳ πέτρῳ, καὶ τούτου ἐχεγγύαι φιλίαν. καὶ διὰ τοῦτο σὺν σπουδαστὰς μάρκου τοῦ μαθητοῦ πέτρου, ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἔπεσι κεκοσμηκέναι. ἐπὶ τούτου περιφανῆ καὶ ἀναρίθμητα συντάγματα ἐς πᾶντε λόγους μωϋσέως, οὕτως. περὶ συγχύσεως γλωσσῶν λόγος εἷς. περὶ φύσεως καὶ εὑρήματος. περὶ ὧν κατὰ νοῦν εὐχόμεθα ἁμαρ-

A testamur liber unus: de eruditiõe lib. unus: de hærede diuinarũ rerũ liber unus: de diuisione æqualiũ & contrariorũ liber unus: de tribus uirtutib. liber unus. Quare quorundã in scripturis mutata sunt noïa, liber unus: de pactis libri duo: de uita sapientis liber unus, de gigantibus liber unus: Quod somnia mittant à deo libri quinq;: Quæstionũ & solutionũ in Exodo libri quinq;: de tabernaculo & decalogo libri iiij. Necnon de uictimis & repromissionib. siue maledictis: de prouidẽtia: de Iudæis: de conuersatione uitæ: de Alexandro, dicẽte quod propriam rationẽ muta animalia habeant, & quoïs insipiẽs seruus sit: & de uita nostrorũ librum, de quo suprà diximus, id est de apostolicis uiris, quẽ & inscripsit πδὶ βίου θεωρητικῆς ἱκετῶν, quidelicet cœlestia cõtẽplent, & semp deũ orent. & sub alijs indicibus: de agricultura duo: de ebrietate duo. Sunt & alia eius monumẽta ingenij, quę in nostras manꝰ nõ puenerũt. De hoc uulgò apd Græcos dicit, ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει. i. aut Plato Philonẽ sequit, aut Platonẽ Philo. tãta est similitudo sensuũ & eloquij.

B LVcius Anneus Seneca Cordubensis, Sotionis Stoici discipulus, & patruus Lucani poetæ, cõtinẽtissimæ uitæ fuit: quẽ non ponerem in catalogo sanctorum, nisi me illæ epistolæ prouocarent, quæ leguntur à plurimis, Pauli ad Senecã, & Senecæ ad Paulũ. In quibus cum esset Neronis magister, & illius temporis potẽtissimus, optare se dicit eius esse loci apud suos, cuius sit Paulus apud Christianos. Hic ante bienniũ quàm Petrus & Paulus coronarentur martyrio, à Nerone interfectus est.

IOsephus Matthathiæ filius ex Hierosolymis sacerdos, à Vespasiano captus, cũ Tito filio eius relictus est. Hic Romam ueniẽs, septem libros Iudaicę captiuitatis imperatoribus patri filioq; obtulit, qui & bibliothecæ publicæ traditi sunt: & ob ingenij gloriã, statuã quoq; meruit Romæ. Scripsit aũt & alios uiginti Antiquitatũ libros, ab exordio mundi, usq; ad decimumquartum annum Domitiani Cæsaris, & duos ἀρχαιότητος aduersum Appionem grammaticum Alexandrinum: qui sub Caligula legatus

ἁμαρτυρόμεθα, λόγος εἷς. πδὶ παιδεύσεως λόγος εἷς. πδὶ κληρονόμου τῶν θείων πραγμάτων λόγος εἷς. πδὶ μερισμοῦ ἴσων καὶ ἐναντίων λόγος εἷς. πδὶ τριῶν διαιρεμένων λόγος εἷς. πδὶ τῶν ἐναλλαγισῶν γραφῶν παραίτινων λόγος εἷς. πδὶ σωθεικῶν λόγοι δύο. πδὶ βίου φιλοσοφικοῦ λόγος εἷς. πδὶ γιγάντων λόγος εἷς. πδὶ τοῦ σὺν ὀνείρους παρὰ θεοῦ πέμπεσθαι, λόγοι τρῶτε. ζητημάτων καὶ ἐρμηνευμάτων τῆς ἐξόδου, λόγοι τρῶτε. πδὶ τῆς σκηνῆς καὶ διαλόγου, λόγοι τέσσαρες. πδὶ θυσιῶν. πδὶ κακοηχίσεως, ἤτοι καταρῶν. πδὶ προνοίας. πδὶ ἰουδαίων. πδὶ διαγωγῆς βίου. πδὶ ἀλεξάνδρου, καὶ ὅτι ἴδιον λογισμὸν ἔχει τὰ ἄλογα. ὅτι πᾶς ἄφρων δοῦλος ἐστὶν. πδὶ διαγωγῆς τῶν ἡμετέρων. περὶ οὗ ἔμπροσθεν εἴπομεν, τουτέστι τῶν ἀποστόλων, λόγος εἷς, ὃν ἐπέγραψε, περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν, τουτέστιν, ὅτι τὰ ἐπουράνια ἀτφίζεσι, καὶ ἀεὶ εὔχονται τῷ θεῷ. περὶ γεωργίας λόγοι δύο. περὶ μέθης δύο. εἰσὶ δ' ἕτερα αὐτοῦ συγγράμματα, οὔπω εἰς τὰς ἐμὰς χεῖρας ἐλθόντα. περὶ τούτου δὲ ἡ παροιμία τῶν ἑλλήνων, ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει. τοσαύτη ἐστὶν ὁμοιότης τῆς τε διανοίας καὶ φράσεως.

ΛΟύκιος ἀννέως σενέκας κορδουβήσιος, σωτίωνος σοφοῦ μαθητὴς, ᾧ θεῖος πρὸς πατρὸς λεκανοῦ τοῦ ποιητοῦ, πάνυ ἐγκρατὴς, ὃν οὐ παύτως κατηρίθμουν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἁγίων, εἰ μὴ αἱ ἐπιστολαὶ τούτου πρότρεπον, αἱ παρὰ πολλῶν ἀναγινωσκόμεναι, παύλῳ πρὸς σένεκαν, καὶ σένεκα πρὸς παῦλον. νόβων ὃν διδάσκαλος, καὶ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ διανατὴς, πύκρα δύναμιν ἔχων παρὰ τοῖς ἰδίοις τὸ πᾶν, οἷον παῦλος πὰρ' ἡμῖν χρισιανοῖς. ὅτε πρὸ ἐνιαυτῶν δύο τοῦ παθεῖν σὺν ἀποστόλους πέτρον καὶ παῦλον, παρὰ νόβωνος ἀνῄρεθη.

IΩσηπος ματθαθίου υἱὸς, ἱεροσολύμων ἱερεὺς, παρὰ οὐεσπασιανοῦ ἁλοὺς, μετὰ τίτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κατελήφθη. ὃς εἰς ῥώμην ἐλθὼν, ἐπτὰ λόγους τῆς ἰουδαϊκῆς ἁλώσεως, τοῖς δύο βασιλεῦσι τῷ τε πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ προσήνεγκεν, οἵ πνδε καὶ τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ περιέθηκαν. καὶ διὰ τὴν δόξαν τῆς εὐφυΐας, ἀνδριάντος ἠξιώθη. ἔγραψε δὲ καὶ τῆς ἀρχαιολογίας λόγους εἴκοσι, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου ἀρχῆς ἕως τεσσαρεσκαιδεκάτου ἔτους δομετιανοῦ καίσαρος, καὶ δύο ἀρχαιότητος κατὰ ἀππίωνος γραμματικοῦ ἀλεξανδρέως, ὃς ὠδὶ καλιγόλα

gatus missus ex parte gentiliũ contra Philonem etiã librũ, uituperationẽ gẽtis Iudaicę cõtinentẽ, scripserat. Alius quoq; liber ei⁹, q inscribit περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ, valde elegãs habet, in quo & Machabæorum gesta sunt martyria. Hic in xviij. Antiquitatum libro, manifestissimè confitet, propter magnitudinẽ signorũ, Christũ à Pharisæis interfectũ, & Ioannẽ Baptistã uerè prophetã fuisse: & propter interfectionẽ Iacobi apostoli dirutã Hierosolymã. scripsit aũt de dño in hunc modũ: Eodẽ tempore fuit Iesus, uir sapiẽs, si tamẽ uirũ eum oportet dicere. Erat enim mirabiliũ patrator operũ, & doctor eorũ, qui libenter uera suscipiũt: plurimos quoq; tam de Iudæis q̃ de gentibus, sui habuit sectatores, & credebat esse Christus. Cumq; inuidia nostrorũ principum, cruci eũ Pilatus addixisset, nihilominus qui eũ primũ dilexerant, perseuerarũt. Apparuit enim eis tertia die uiuẽs: multa & hæc & alia mirabilia, carminibus prophetarum de eo uaticinantibus. & usq; hodie Christianorum gẽs ab hoc sortita uocabulum, non defecit.

IVstus Tiberiensis de prouincia Galilæa conatus est & ipse Iudaicarũ rerũ historiam texere, et quosdam cõmentariolos de scripturis cõponere, sed hunc Iosephus arguit mendacij. Constat autẽ illum eo tempore scripsisse, quo & Iosephus.

CLemens, de quo Apostolus Paulus ad Philippẽses scribẽs, ait: Cum Clemente & cæteris cooperatoribus meis, quorũ nomina scripta in libro uitæ: quartus post Petrũ Romanus episcopus. Siquidẽ secundus Linus fuit, & tertius Anacletus, tametsi pleriq; Latinorũ, secũdũ post Petrũ apostolũ putẽt fuisse Clementẽ. Scripsit ex persona Romanæ ecclesiæ, ad ecclesiã Corint. ualde utilẽ epistolã, quę et in nõnullis locis publicè legit, quæ mihi uidet characteri epistolæ, quæ sub Pauli noĩe ad Heb. fertur, cõuenire. Sed & multis de eadẽ epistola nõ solũ sensib. sed iuxta uerborũ quoq; ordinẽ abutit. Omnino grãdis in utraq; similitudo est. Fert & secũda eius noĩe epistola, quę à ueterib. reprobat. Et disputatio Petri & Appionis longo sermone cõscripta, quã

Eusebius

πεδυβούτης ἀποστελεὶς παρὰ τοῦ μόρους τῶν C
ἐθνικῶν, κατὰ φίλωνα λόγον πολιέχοντα κατάγνωσιν τῶν ἰουδαίων ἔγραψε. δέδι καὶ ἄλλο αὐτοῦ λόγο περὶ αὐτοπράτορος λογισμοῦ, ἐξαίρετο πάνυ, ἐν ᾧ καὶ τ̃ πάθους τῶν μακκαβαίων ἐμνήσθη. οὗτο ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆ ἀρχαιολογίας λόγῳ φανερῶς ὁμολογεῖ, διὰ τὴν ὄψιν τῶν σημείων, τὴν χεισὸν ἀναφάχθαι παρὰ φαρισαίων, καὶ ἰωαννῆν τὸν βαπτιστὴν ἀληθῶς γεγενῆσθαι προφήτην, καὶ διὰ τῶν σφαγῶν ἰακώβου τοῦ ἀρχιερέως τὰ ἱεροσόλυμα πεπορθῆσθαι. ἔγραψε δὲ καὶ περὶ τοῦ λυείου οὕτως. Γίνεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἰησοῦς σοφὸς ἀνὴρ, εἴγε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρή. ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητὴς, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῆ τ̃ ἀληθῆ διεχομένων, καὶ πολλοὺς μὲν ἰουδαίους, πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπηγάγετο. ὁ χεισὸς οὗτο ἦν, καὶ αὐτὸν φθείσει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ᾽ ἡμῖν, σταυρῶ ζημιωτέτο πιλάτου, οὐκ ἐπαύσαντο, οἱ γὰρ πρῶτον αὐτὸν ἀγαπήσαντες. ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν, πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτα καὶ ἄλλα μυρία περὶ αὐτοῦ εἰρηκότων, εἷς τε νῦν χεισιανῶν ἀπὸ τοῦδε ὠνομασμένων, οὐκ ἔλιπε τὸ φῦλον.

D

IOῦς τιβεριάδο, ἐπὶ χίας γαλιλαίας, ἐπεχείρησε μὲν καὶ αὐτὸς ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν συντάξαι, ἰκαί τινα ὑπομνήματα περὶ χρόνων, ἀλλὰ σδεν ἰώσηπο ἐλέγχεται φθάσαμενον. καὶ γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ συνέγραφεν, ὅτε καὶ ἰώσηπος.

KΛήμης, περὶ οὗ παῦλο ὁ ἀπόστολος πρὸς φιλιππησίους γράφων, λέγει. μετὰ καὶ κλήμεντο. τέταρτο μετὰ πέτρον ἡμᾶς ἐπίσκοπος. δεύτερο γὰρ λῖνο ἐγένετο, τρίτο ἀνέγκλητο, ὃ καὶ πολλοὶ τῶν ἡμαίων ὑπολαμβάνουσι, διότερον μὲν τὸν ἀπόστολον γεγενῆσθαι κλήμεντα. ἔγραψεν ἐκ προσώπου τῆ ἐκκλησίας ἡμῆς, πρὸς τὴν ἐν κορίνθῳ ἐκκλησίαν σφοδρὰν στάσιν παύουσαν θαυμασίαν, ἥ τις ἐν φανεροῖς τόποις δημοσίᾳ ἀναγινώσκεται, ὡς χαρακτῆρι τῆ πρὸς ἑβραίους ἐπιστολῆς παύλου συναδουσα, οὐ μόνον νοήμασιν, ἀλλὰ καὶ λόγοις. καὶ ἁπλῶς μεγίστη δέ ἐν ἑκατέρᾳ ὁμοίωσις. φέρεται καὶ ἑτέρα ἐξ ὀνόματο αὐτοῦ ἐναι ἐπιστολή, ἥ τις παρὰ παύτων ἀποδοκιμάζεται. καὶ διαλογο πέτρου καὶ ἀππίωνο μακρῷ λόγῳ συνταγῆσα, ἧ τινα

δυσέβιο

A Eusebius in tertio historię ecclesiasticæ uo lumine coarguit. Obijt tertio Traiani anno, & nominis eius memoriam usq; hodie Romæ extructa ecclesia custodit.

IGnatius Antiochenę ecclesię tertiꝰ post Petrũ apostolum episcopus, cõmouente persequutionem Traiano, damnatus ad bestias, Romam uinctus mittitur. Quumq; nauigans Smyrnam uenisset, ubi Polycarpus auditor Ioannis episcopus erat, scripsit unam epistolam ad Ephesios, alteram ad Magnesianos, tertiam ad Trallenses, quartam ad Romanos, & inde egrediens scripsit ad Philadelpheos & ad Smyrnæos, & propriè ad Polycarpũ, cõmendans illi Antiochensem ecclesiam: in qua & de Euangelio, quod nuper à me translatum est, super persona Christi ponit testimonium, dicẽs: Ego uero & post resurrectionem in carne eum uidi, & credo quia sit. Et quando uenit ad Petrum, & ad eos qui cum Petro erant, dixit eis: Ecce, palpate me, & uidete, quia non sum dæmonium corporale. Et statim tetigerunt eum, & crediderunt. Dignum autem uidetur, quia tanti uiri feci-
B mus mentionem, & de epistola eius, quam ad Romanos scribit, pauca ponere. De Syria usq; ad Romam pugno ad bestias in mari & in terra, nocte dieq;, ligatus cum decem leopardis, hoc est militibus, qui me custodiunt: quibus & quum bene feceris, peiores fiunt. Iniquitas autem eorum, mea doctrina est, sed non idcirco iustificatus sum. Vtinam fruar bestijs, quæ mihi sunt præparatæ, quas & oro mihi ueloces esse ad interitum, & ad supplicia, & allici ad comedendum me, ne sicut & aliorum martyrum non audeant corpus attingere. Quod si uenire noluerint, ego uim faciam ut deuorer. Ignoscite mihi filioli, quid mihi prosit, ego scio. Nunc incipio Christi esse discipulus, nihil de his quæ uidentur desiderans, ut Iesum Christum inueniam. Ignis, crux, bestiæ, confractio ossium, membrorum diuisio, & totius corporis cõtritio, & tota tormẽta diaboli, in me ueniãt, tantum ut Christo fruar. Cumq; iã damnatus esset ad bestias, ardore patiendi cũ rugientes audiret leones, ait: Frumentum Christi sum,

dentibus

δυσέβιο εὐθυῦ ἐν τῷ τρίτῳ τῆ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τυγχα. τελευτᾶ τῷ τρίτῳ ἐνιαυτῷ βασιλεύοντος τραϊανοῦ, καὶ τῶν τότε μνήμαν ἄχρι σήμερον ἐν τῇ ῥώμῃ οἰκοδομηθείσα ἐκκλησία φυλάττει.

IΓνατιο τ̃ ἐν αὐτοχείᾳ ἐκκλησίας τρίτο μετὰ πέτρον τὸν ἀπόστολον ἐπίσκοπος, διωγμὸν κινήσαντο τραϊανοῦ, θηριομαχῆσαι κελευσθεὶς, εἰς ῥώμαν πέμπεται δέσμιο. πλέων δὲ καὶ ὡρμᾶσας τῇ σμύρνῃ, ἐν ᾗ πολύκαρπο ἀκροατὴς ἰωαννου ἐπίσκοπο ἦν, ἔγραψε πρὸς ἐφεσίους ἐπιστολὴν μίαν, ἄλλην πρὸς μαγνησιανοὺς, τρίτην πρὸς τραλλιανοὺς, τετάρτην πρὸς ῥωμαίους. κἀκεῖθεν ἐξιὼν, ἔγραψε φιλαδελφεῦσι, καὶ σμυρναίοις, καὶ ἰδικῶς πρὸς πολύκαρπον, παρατιθέμενο αὐτῷ τὴν ἐν αντιοχείᾳ ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ καὶ περὶ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ πρώην μεταφρασθέντο, ἐν προσώπου ἰησοῦ χεισοῦ μνήμην ποιεῖται, λέγων. ἐγὼ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σώματι αὐτὸν εἶδον, καὶ πιστεύω, ὅτι ἔσι, καὶ ὅτε ἦλθεν πρὸς πέτρον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ὄντας, ἔφησεν αὐτοῖς. λαβόντες με, ψηλαφήσατέ με, ὅτι οὐκ ἐμὶ δαιμόνιον σωματικόν, καὶ εὐθέως ἥψαντό αὐτοῦ, ἐπίστευσαν. ἄξιον δὲ φαίνεται, ἐπεὶ πρὸ τοιούτου ἀνδρὸς πεποιήμεθα μνήμην, ἐν ᾗ πιστολῆς αὐτοῦ ᾗ πρὸς ῥωμαίους γραφείσης, ὀλίγα ἐνθέσθαι. ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ἄχρι ῥώμης, θηριομαχῶ ἐν θαλάσσῃ καὶ ἐν γῇ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, δέκα συνδεδεμένῳ λεοπάρδοις, τουτέσι, στρατιώταις τοῖς φυλάσσουσί με, οἳ τινῶν καὶ μετὰ εὐεργεσίαν χείρονες γίνονται. αἱ γὰρ ἀνομίαι αὐτῶν, παίδευσίς μοι ἐσὶ, ἀλλ᾽ οὐ διὰ τοῦτο ἐδικαιώθην. καὶ εἴθε ἀπολαύσω τῶν θηρίων τῶν ἑτοιμασθέντων μοι, ἃ τινα εὔχομαι ὀξύτατα εἶναί μοι εἰς ἀπώλειαν, καὶ ἐνδελεχίσειν εἰς τὸν ἐμὸν κατάβρωσιν, μήπως ὃν τρόπον ὠδὶ τῶν ἄλλων μαρτύρων, μὴ τολμήσωσι τοῦ σώματός μου ἅψασθαι. ἐὰν γὰρ ἐθελήσειν μὴ θελήσουσιν, ἐγὼ βιάσομαι, πρῶτον καταβρωθῆναι. συγγνώσετέ μοι τέκνια, τὸ συμφέρον μοι ἐγὼ οἶδα. νῦν ἄρχομαι εἶναι μαθητής, οὐδέν τῶν τῶν ὁρωμένων ἐπιθυμῶ, ἵνα τὸν ἰησοῦν χεισὸν εὕρω. πῦρ, σταυρὸς, θηρία, σύγκλασις ὀστέων, καὶ τῶν μελῶν διακασασμὸς, καὶ παντὸς τοῦ σώματο χωρισμὸς, καὶ βασάνοι τοῦ διαβόλου, ἐπ᾽ ἐμὲ ἐλθάτωσαν, ἵνα ἰησοῦ χεισοῦ ἀπολαύσω. καταξιωθεὶς τοίνυν θηριομαχῆσαι, καὶ πόθῳ τοῦ παθεῖν, ἀκούσας τοῦ βρυγμοῦ τῶν λεόντων, ἔφησεν ἰησοῦ χεισοῦ ἐμί, καὶ εὔχομαι τοῖς ὀδοῦσι

dentibus bestiarũ molar, ut panis mundus inueniar. Passus est anno undecimo Traiani. Reliquiæ corporis eius Antiochiæ iacẽt extra portam Daphniticã in cœmiterio.

POlycarpus, Ioãnis apostoli discipulus, ab eo Smyrnæ episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit. Quippe qui non nullos apostolorum, & eorum qui uiderãt dominum, magistros habuerit, & uiderit. Hic propter quasdã super die paschæ quæstiones, sub imperatore Antonino Pio, ecclesiam in urbe regente Aniceto, Romam uenit, ubi plurimos credentium, Marcionis & Valentini persuasione deceptos, reduxit ad fidem. Cumq; ei fortuitò obuiam fuisset Marcion, & diceret: Cognoscis nos? Respondit: Cognosco primogenitum diaboli. Postea uero regnante M. Antonino & L. Aurelio Commodo, quarta post Neronem persequutione, Smyrnæ, sedente proconsule & uniuerso populo in amphitheatro aduersus eum personante, igni traditus est. Scripsit ad Philippenses ualde utilem epistolam, quæ usque hodie in Asiæ conuentu legitur.

PApias, Ioannis auditor, Hierapolitanus episcopus in Asia, quinq; tantum scripsit uolumina, quæ prænotauit, Explanatio sermonum domini. In quibus quum se in præfatione asserat, non uarias opiniones sequi, sed Apostolos autores habere, ait: Cõsiderabã quid Andreas, quid Petrus dixissent, quid Philippus, quid Thomas, quid Iacobus, quid Ioannes, quid Matthæus, uel alius quilibet discipulorum domini: quid etiam Aristion, & senior Ioannes, discipuli domini loquebantur. Non enim tantum mihi libri ad legendum prosunt, quantum uiua uox, usq; hodie in suis autoribus personans. Ex quo apparet, ex ipso catalogo nominum, alium esse Ioannem, qui inter apostolos ponitur, et alium seniorem Ioannem, quem post Aristionẽ enumerat. Hoc autem diximus propter superiorẽ opinionem, quam à plerisq; retulimus traditã, duas posteriores epistolas Ioannis, nõ apostoli esse, sed presbyteri: hic dicitur mille annorum Iudaicam edidisse διδυτόβωσιν, quẽ secuti sunt Irenæus & Apollinarius, & cæteri

ὀδῆσι τῶν θηρίων ἀλεοδλῶαι, ἵνα ἄρτος ηδε- C
ρὸς εὑρεθῶ. ἔπαθε δεκάτῳ ἔδει τραιανοῦ. τὸ δὲ λεί-
ψανον ἔξω τῆς δαφνητικῆς πύλης ἀντιοχείας κα-
τάκειται ἐν τῷ κοιμητηρίῳ.

ΠΟλύκαρπος ἰωαννου ἀποστόλου μαθητὴς,
καὶ παρ' αὐτοῦ τῆς σμυρναίων ἐπίσκοπος
καταστὰς, πάσης τῆς ἀσίας ἀρχηγὸς γέγονε,
δι' ὃ πολλοῖς τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἐν χεισῷ
ἑωρακότων σωτῆρα ἠχθηνάι, ἐδιδασκάλους
ἔσχηκέναι. οὗτος διά τινας αἰτίας τὸ πάσχα,
βασιλεύοντος ἀντωνίνου τὸ πίου, καὶ ὠλίγο-
πωῦτος τῆς ἐκκλησίας ῥώμης ἀνικήτου, ἐπί-
σκη τῇ ῥώμῃ, ἐν ᾗ καὶ πολλοὺς, τοῦ δόγματι
μαρκίωνος καὶ βαλεντίνου πισδύσαντας, ἀνε-
καλίσατο. ἀπαντήσαντος δέ αὐτῷ ἐξ αὐτο-
μάτου μαρκίωνος, καὶ ἐρωτήσαντος αὐτὸν, γνώ-
σεξε ἡμᾶς. ἀποκρίθη. γνωσίζω τὸν πρωτότοκον
τοῦ διαβόλου. μετὰ ταῦτα βασιλεύοντος μάρ-
κου αὐτωνίνου, καὶ λουκίου αὐρηλίου κομόδου,
τετάρτου μετὰ νέρωνα διωγμὸν κινηθέντος,
ἐν σμύρνῃ θεωροῦντος τὸ ἀνθυπάτου, καὶ παν-
τὸς τοῦ δήμου ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ κατ' αὐτοῦ
βοῶντος, πυρὶ παρεδόθη. ἔγραψε πρὸς φι-
λιππησίους παύσαντας ὠφελοῦν, ἥ τις ἄρ-
χει τοῦ παρόντος ἐν τῇ ἀσιανῇ σωτῆρι ἀνα-
γινώσκεται. D

ΠΑπίας ἰωαννου ἀκροατὴς ἱεροπολίτης, τῆς
ἀσίας ἐπίσκοπος, ὥστε μόνους σωίτα-
ξε λόγους, οὓς καὶ ἐπέγραψεν, ἐκθέσις λόγων
κυρίου. ἐν οἷς λέγων ἐν προοιμίοις μὴ ἀκολου-
θεῖν ποικίλαις φήμαις, ἀλλὰ τοῦς ἀποστόλους ἔ-
χειν ἡγουμένους, ἔφη. κατηχόουν τί αὐδρέας,
τί πέτρος εἰρήκασι, τί φίλιππος, τί θωμᾶς,
τί ἰακωβος, τί ἰωαννης, τί ματθαῖος, καὶ οἱ
λοιποὶ τοῦ κυρίου μαθηταί. τί δὲ ἀρίσιων, καὶ ὁ
πρεσβύτερος ἰωαννης, μαθηταὶ τοῦ κυρίου
ἐλαλησαν. οὐδὲ γὰρ με τοσοῦτον βίβλοι ὠ-
ἀφελοῦσιν, ὅσον ζῶσα φωνὴ, ἥ τις
ἄχει τοῦ παρόντος ἀπὸ τῶν συγγραμμένων
ἀκμαίζει. δηλοῦται δὲ ἐξ αὐτοῦ τοῦ καταλό-
γου τῶν ὀνομάτων, ἄλλον εἶναι ἰωαννην ἀπο-
στολον, καὶ ἄλλον εἶναι πρεσβύτερον ἰωαννην,
ὃν πινα ὕστερον μετὰ τὸν ἀρίσιωνα καταριθμεῖ-
ται. ταῦτα δὲ εἰρήκαμεν ἀπὸ τὰ προσαφορμέ-
νοντα, ἐν οἷς εἴπομεν, τὰς δύο ὑστέρας ἐπιστολὰς
μὴ εἶναι ἰωαννου τοῦ ἀποστόλου, ἀλλὰ τοῦ πρεσβυ-
τέρου. οὗτος λέγεται χιλίων ἐνιαυτῶν ἰου-
δαϊκὴν ἐκδεδωκέναι δηδυτόβωσιν, ᾧ ἠκολού-
θησαν εἰρηναῖος, καὶ ἀπολιναρις, καὶ οἱ λοι-
πὶ

A cæteri, qui post resurrectionẽ aiunt in carne cum sanctis dominũ regnaturum. Tertullianus quoque in libro De spe fidelium, & Victorinus Pictauiensis, & Lactantius hac opinione ducuntur.

QVadratus apostolorum discipulus, Publio Athenarum episcopo, ob Christi fidem martyrio coronato, in locum eius substituitur, & ecclesiam grandi terrore dispersam, fide & industria sua congregat. Cumq; Hadrianus Athenis exegisset hyemem, inuisens Eleusinam, & omnibus penè Græciæ sacris initiatus, dedisset occasionem his, qui Christianos oderãt, absq; præcepto imperatoris uexare credentes: porrexit ei librum pro religione nostra compositum, ualde utilem, plenumq; rationis & fidei, & apostolica doctrina dignum: in quo & antiquitatem suæ ætatis ostendens, ait, plurimos à se uisos, qui sub domino uarijs in Iudæa oppressi calamitatibus sanati fuerant, & qui à mortuis resurrexerant.

ARistides Atheniẽsis philosophus eloquentissimus, & sub pristino habitu discipulus Christi, uolumẽ, nostri dogmatis rationem continens, eodem tempore B quo & Quadratus, Hadriano principi dedit, id est, Apologeticum pro Christianis, quod usq; hodie perseuerans, apud philologos ingenij eius indicium est.

AGrippa, cognomento Castor, uir ualde doctus, aduersum uigintiquatuor Basilidis hæretici uolumina, quæ in Euangelium confecerat, fortissimè differuit, prodens eius uniuersa mysteria, & prophetas enumerans, Barcabã & Marcob, & ad terrorem audientium alia quædam barbara nomina: & deum maximum eius Abraxas, qui quasi annũ continẽs, iuxta Græcorum numerum supputetur. Mortuus est autem Basilides, à quo Gnostici in Alexãdria temporibus Hadriani: qua tempestate & Cochibus dux Iudaicæ factionis, Christianos uarijs supplicijs enecauit.

EGesippus uicinus apostolicorum temporum, & omnes à passione domini usq; ad suam ætatẽ, ecclesiasticorũ actuum texens historias, multaq; ad utilitatem legentium pertinẽtia, hincinde congregans, quinq;

ποὶ, οἵ ἔνδυ μᾶλλον τὴν ἀνάστασιν φάσκουσιν ἐν σῶ
μαδι μᾶλλον τὸ ἁγίων τὸ λύειον βασιλεύσειν. καὶ τερ-
τυλλιανὸς ἐν τῇ βίβλῳ τῇ πρὸς τὴν ἐλπίδα τὸ
πισδν, καὶ βικτωρῖνος πεταδιονος, ἐν λακτα-
τίου ταύτῃ τῇ δυνήσει εἴλκυσται.

KΑΔΡΑΤΟΣ τὸ ἀποστόλων μαθητὴς, παθόν-
τος πεδλίου ἀθηναίων ἐπισκόπου ὑπὲρ τῆς
χεισδ, θέντος τὸν αὐτὸν τόπον ὑποσέρχεται, καὶ τὴν
ἐκκλησίαν ἐν μεγάλῃ ταραχῇ διασκορπισθεῖ-
σαν ἐνάγει. καὶ ἡνίκα ἀδριανὸς ἐν ἀθηναις ἐχεί
μασεν ἐν ἐλευσῖνι γυμνῷ, καὶ πάντα ἀνε-
δὺν τὰ τῆς ἑλλάδος μυστήρια μυηθεὶς, δίδω-
κεν ἀφορμὴν ὧδε τοῦς μισοῦντας τοῦ χεισια-
νοῦ, καὶ δίχα βασιλικῆς ἐκελεύσεως κολά-
ζει, ἐπέδωκε βίβλον ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας θρη-
σκείας σωτηρίσασαν, πάνυ χρησίμην, καὶ γέμου-
σαν λογισμοῦ καὶ πίστεως, ἀξίαν τε τῆς ἀποσ-
τολικῆς παιδεύσεως, ἐν ᾗ καὶ τὴν ἀρχαιότητα τῆς
ἰδίας ἡλικίας δείκνυσι, ἔφη, πολλοὺς ἑωρακέ-
ναι τοῦ ὑπὸ τὸ κυρίου ποικίλαις ἐν τῇ ἰουδαίᾳ
κάμνοντας νόσοις ἰαθέντας, καὶ ὅτι τινὲς ἐκ νε-
κρῶν ἀνέστησαν.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ἀθηναίων φιλόσοφος εὐφρα-
δὴς, ὢν τὴν τῶν πατέρων διαλογικὴν μα-
θητὴς ἰησοῦ χεισοῦ, τοῦ χος δόγματος ἡμε-
τέρου, ἀνάμεσον λογισμοῦ, κατ' ἐκεῖνο καιροῦ
ἐν ᾧ καὶ κυαδρᾶτος ἀδριανῷ τῷ βασιλεῖ ἐπέ
δωκε, ῥητέσιν ἀπολογητικὸν ὑπὲρ τῶν χρι-
σιανῶν, ὅπερ ἄχει τὸ παρόντος παρὰ τοῖς φι
λολόγοις σώζεται.

AΓΕΙΠΠΑΣ, ὁ ἐπίκλην ηγέσως, ἀνὴρ πάνυ
πεπαιδευμένος, κατὰ τῶν ἐνθουσιασά-
ντων βασιλείδου αἱρετικοῦ λόγων τῶν εἰς τὸ εὐ-
αγγέλιον παρ' αὐτοῦ πεσυφρασθέντων, γνήσιος
ἐξηγήσατο, πάντα αὐτοῦ τὰ μυστήρια ἐκφαίνων,
καὶ τοῦς προφήτας ὑπαπαριθμουμένους, βαρκα
βᾶν, καὶ μαρκὼβ, καὶ πρὸς φόβον τῶν ἀκροωμένων,
ἕτερά τινα βάρβαρα ὀνόματα, καὶ τὸν μέγιστον
αὐτοῦ θεὸν ἀβραξᾶς, ὅπερ γίνεται τὸν πρὸς ἐνιαυτὸν κα-
τὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν γραμμῶν ἀναζόμενον. τε-
λευτῶντος βασιλείδου γνώσιμοι ἐν ἀλεξαν-
δρείᾳ ἐκλήθησαν ἐν τοῖς χρόνοις ἀδριανοῦ, ὅτε καὶ
κόχιβος ὁ τῶν ἰουδαίων ἡγούμενος, πολλοὺς τῶν
χρισιανῶν ποικίλαις τιμωρίαις ἀνεῖλωσεν.

HΓΗΣΙΠΠΟΣ τὸν χρόνων τῶν ἀποστόλων, πάσας
ἀκριβῶς τὰς πράξεις τοῦ κυρίου, ἕως τῶν ἰδίων χρό
νων, τῶν ἐκκλησιασικῶν πράξεων ὑφαίνων ἱσο-
ρίας, καὶ πολλὰ ἕτερα εἰς ὄφελος τῶν ἀναγινω
σκόντων σωτήνοντα, πανταχόθεν συλλέγων,
πρώτε

quinq; libros composuit, sermone simplici: ut quorũ uitam sectabat, dicendi quoq; exprimeret characterem. Asserit se uenisse sub Aniceto Romam, qui decimus post Petrum episcopus fuit, & perseuerasse usque ad Eleutherium eiusdẽ urbis episcopum, qui Aniceti quondã diaconus fuerat. Præterea aduersum idola disputans, ex quo primum errore creuissent subtexit historiam: ex qua ostendit qua floruerit ætate. Ait enim: Tumulos mortuis templaq; fecerunt: sicut usque hodie uidemus: è quibus est & Antinous seruus Hadriani Cæsaris, cui & gymnicus agõ exercetur apud Antinoum ciuitatem: quam ex eius nomine condidit, & statuit prophetas in templo. Antinoum autem in delicijs habuisse Cęsar Hadrianus scribitur.

IVstinus philosophus, habitu quoq; philosophorum incedens, de Neapoli urbe Palæstinæ, patre Prisco Bacchio, pro religione Christi plurimũ laborauit, intãtum ut Antonino quoq; Pio, & filijs eius, & senatui librum contra gẽtes scriptũ daret, ignominiamq; crucis nõ erubesceret, & alium librum successoribus eiusdẽ Antonini, M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo. Extat eius & aliud uolumẽ contra gentes, ubi de dæmonum quoq; natura disputat, & quartum aduersus gẽtes, cui titulum prænotauit ἔλεγχος. sed & alium de monarchia dei, & alium librum, quem prænotauit Psalten, & aliũ de anima. Dialogus contra Iudæum, quem habuit aduersus Tryphonem principem Iudæorum: sed & contra Marcionẽ insignia uolumina, quorum Irenæus quoq; in quinto aduersus hæreses libro meminit: & alium librum contra omnes hęreses, cuius facit mentionem in Apologetico, quẽ dedit Antonino Pio. Hic cũ in urbe Roma haberet τὰς διατριβὰς, & Crescentem Cynicũ, qui multa aduersum Christianos blasphemabat, redargueret, gulosum, & mortis timidum, luxuriæq; & libidinum sectatorẽ, ad extremum studio eius & insidijs accusatus, quod Christianus esset, pro Christo sanguinem fudit.

MElito Asianus, Sardensis episcopus, librum imperatori M. Antonino Vero, qui

ro, qui Frontonis oratoris discipulus fuit, pro Christiano dogmate dedit. Scripsit quoq; & alia, de quibus ista sunt quæ subiecimus: De pascha libros duos: de uita prophetarum librum unũ: de ecclesia librum unum: de die dominica librum unũ: de sensibus librum unũ: de fide librum unum: de plasmate librum unum: de anima & corpore librum unũ: de baptismate librũ unum: de ueritate librum unum: de generatione Christi librum unũ: de prophetia sua librũ unum: de philoxenia librũ unũ: & alium librum qui clauis inscribit: de diabolo librũ unũ: de apocalypsi Ioannis librum unum: Ⓒ πρὸς γνωσμάτα θεοῦ librum unum: & ἐκλογῶν libros sex. Huius elegãs & declamatoriũ ingeniũ laudãs Tertullianus in vij. lib. quos scripsit aduersus ecclesiã ꝓ Mõtano, dicit eũ à plerisq; nostrorũ ꝓphetã putari.

THeophilus sextus Antiochensis ecclesiæ episcopus, sub imperatore M. Antonino Vero librũ contra Marcionẽ composuit, qui usq; hodie extat. Feruntur eius & ad Autolycum tria uolumina, & contra hęresim Hermogenis liber unus, et alij bre
B ues elegãtesq; tractatus ad ędificationẽ ecclesię pertinentes. Legi sub nomine eius in Euangeliũ & in Prouerbia Solomonis cõmentarios, qui mihi cũ superiorũ uoluminum elegãtia & phrasi nõ uidẽt cõgruere.

APollinarius Asię Hierapolitanus episcopus sub imperatore M. Antonino secundo floruit, cui & insigne uolumẽ pro fide Christianorũ dedit. Extant eius & alij quinq; aduersum gentes libri, & de ueritate duo, & aduersum Cataphrygas tunc primũ exortos cum Priscilla & Maximilla insanis uatibus, incipiente Montano.

DIonysius Corinthiorum ecclesiæ episcopus, tantæ eloquentiæ & industrię fuit, ut nõ solum suæ ciuitatis & prouinciæ populos, sed & aliarũ urbiũ & prouinciarũ episcopos epistolis erudiret. E quib. est una ad Lacedæmonios, alia ad Athenienses, tertia ad Nicomedenses, quarta ad Cretenses, quinta ad ecclesiam Amastrianã, & ad reliquas Põti ecclesias: sexta ad Gnosios nos, & ad Pinytum, eiusdem urbis episcopum: septima ad Romanos, quam scripsit

ρω, ὃς φρόντωνος τοῦ ῥήτορος μαθητὴς ἐγεγόνει, ἔσωθέ τε τῶν χειτιανῶν δόγματος ἐπίδοιμον. ἔγραψε δὲ καὶ ἕτερα, ἀφ' ὧν τάδε ἐκτεθείκαμεν. περὶ τοῦ πολλαχοῦ λόγους δύο, περὶ βίου πρὸ φητικοῦ λόγον ἕνα, περὶ ἐκκλησίας λόγον ἕνα, περὶ ἡμέρας κυριακῆς λόγον ἕνα, περὶ διανοίας λόγον ἕνα, περὶ τῶν πίστεων λόγον ἕνα, περὶ πλάσεως ἕνα, περὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἕνα, περὶ βαπτίσματος ἕνα, περὶ ἀληθείας ἕνα, περὶ γεννήσεως χριστοῦ ἕνα, περὶ προφητείας ἰδίας ἕνα, περὶ φιλοξενίας ἕνα, καὶ ἕτερον λόγον, ὃς ἐπιγράφεται κλεὶς, περὶ διαβόλου ἕνα, περὶ ἀποκαλύψεως ἰωάννου ἕνα, καὶ περὶ τοῦ γνώσματος θεοῦ λόγον ἕνα, ἐκλογῶν λόγους ἐξ. τούτων τῶν δύο φύσεων ἐποιήσατο τροπολιανὸς ἐν τοῖς ἑπτὰ λόγοις, οὓς ἔγραψε κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ μοντανοῦ, λέγει ὅτι πολλοὶ τὴν ἡμετέραν νομίζουσιν αὐτὴν εἶναι προφήτιν.

ΘΕόφιλος ἕκτος ἦν ἐν αὐτιοχείᾳ ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, βασιλεύοντος μάρκου αὐτωνίνου βήρου βίβλον κατὰ μαρκίωνος συνέταξεν, ἣ τις ἔχει τιμόθεον τυγχάνει. τούτῳ φέρεται καὶ πρὸς αὐτόλυκον τρία τοῦτον, καὶ κατὰ αἱρέσεως ἑρμογένους λόγος εἷς, καὶ ἄλλαι βραχεῖαι βίβλοι, ἃς οἰκοδομῶν τῆς ἐκκλησίας ἀνήκουσαν. ἀνέγνων ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ εἰς εὐαγγέλιον καὶ εἰς παροιμίας σολόμωνος ὑπομνήματα, ἅ τινα μοι δοκοῦσι συμφωνεῖν τῇ εὐφυΐᾳ, καὶ τῇ φράσει τῶν προφήτων συγγραμμάτων.

AΠολινάριος ἱεραπόλεως τῆς ἀσίας ἐπίσκοπος, βασιλεύοντος μάρκου αὐτωνίνου βήρου ἤνθησεν, ὧ τινι καὶ ἐπίσημον τύχος ἐστὶ τῆς τῶν χειτιανῶν πίστεως ἐπίδοσις. εἰσὶ καὶ ἕτεροι φέρονται αὐτοῦ κατὰ τῶν ἐθνῶν λόγοι, καὶ περὶ ἀληθείας δύο, καὶ κατὰ φρυγῶν τότε πρῶτον ἀνακαλύπτων ἅμα πρισκίλλα καὶ μαξιμίλλα ἀνοσίοις προφήτας, ἀρξαμένης μοντανοῦ.

ΔΙονύσιος τῆς κατὰ κόρινθον ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, τοσοῦτον ἐκφράσεως καὶ οἰκουδαιότητος ἐγκέκρατο, ὥστε μὴ μόνον τοὺς λαοὺς τῆς ἰδίας πόλεως καὶ ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ ἕτερα ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων, δι' οἰκείων ἐπιστολῶν παιδεῦσαι, ἀφ' ὧν δῆλον μία πρὸς λακεδαιμονίους, ἄλλη πρὸς ἀθηναίους, τρίτη πρὸς νικομηδεῖς, τετάρτη πρὸς κρῆτας, πέμπτη πρὸς ἀμαστριανοὺς ἐκκλησίαν, ἣ ἕτερας πέντε ἐκκλησίας, ἕκτη πρὸς κνωσιανοὺς ἣ πινυτὸν τὸν αὐτῆς πόλεως ἐπίσκοπον, ἑβδόμη πρὸς ῥωμαίους, ἣν ἔγραψε

ad Soterem episcopum eorum: octaua ad Chrysophorã, sanctam fœminam. Claruit sub imperatore M. Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo.

PInytus Cretensis, Gnosię urbis episcopus, scripsit ad Dionysiũ Corinthi episcopũ ualde elegantẽ epistolã: in qua docet nõ semp lacte populos nutriẽdos, ne quasi paruuli ab ultimo occupentẽ die: sed & solido uesci debere cibo, ut in spiritualẽ proficiant senectutem. Et hic sub M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo floruit.

TAtianus, qui primũ oratoriam docens non paruam sibi ex arte rhetorica gloriam comparauerat: Iustini martyris sectator fuit, florẽs in ecclesia, quàm diu ab eius latere nõ discesit. Postea uerò inflatus elocutiæ tumore, nouam cõdidit hæresim, quæ ἐγκρατιτῶν dicitur, quam postea Seuerus auxit, à quo eiusdem partis hæretici Seueriani usq; hodie appellantur. Porrò Tatianus infinita scripsit uolumina, è quibus unus contra gentes florentissimus extat liber, qui inter opera eius fertur insignis. Et hic sub imperatore M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodo floruit.

PHilippus episcopus Cretensis, hoc est, urbis Gortynę: cuius Dionysius in epistola sua meminit, quã scripsit ad eiusdẽ ciuitatis ecclesiã: prę clarũ aduersum Marcionem edidit librũ, tẽporibusq; M. Antonini Veri, & L. Aurelij Commodi claruit.

MVsanus, non ignobilis inter eos, qui de ecclesiastico dogmate scripserũt, sub imperatore M. Antonino Vero, confecit librum aduersus quosdam fratres, qui de ecclesia ad Encratitarum hæresim declinauerant.

MOdestus & ipse sub imperatore M. Antonino, & L. Aurelio Commodo aduersum Marcionem scripsit librum, qui usq; hodie perseuerat. Feruntur sub nomine eius & alia συγγράμματα, sed ab eruditis quasi νοθεύτα γράφα repudiantur.

BArdesanes in Mesopotamia clarus habitus est, qui primum Valentini sectator, deinde confutator, nouam hæresim condidit. Ardens eius à Syris prædicatur ingenium, & in disputatione uehemens. Scripsit

Πρὸς σωτῆρα τ τότων ἐπίσκοπον, ὀγδόην πρὸς χρυσοφόραν ὁσίαν βῆν γυναῖκα. διέπρεψεν ὡδὶ μάρκου αὐτωνίνου βήρου, καὶ λουκίου αὐρηλίου κομόδου. C

Πινύτος ἱερήτης λινωσσοῦ τ πόλεως ἐπίσκοπος, ἔγραψε πρὸς διονύσιον κορίνθου ἐπίσκοπον παύν κομψὴν ὠφελίαν, ἣν ἡ διδασκα, οὐκ ἀεὶ δεῖν τοὺς λαοὺς γαλακτι τρέφεσθαι, μάτως ὡς νήπιοι τῇ δυχάτῃ καταληφθῶσιν ἡμέρᾳ, ἀλλὰ καὶ στερεῷ βρωματι, ἵνα ἐς πνευματικὸν προκόψωσι γῆρας. καὶ οὕτος ὡδὶ τῶν αὐτῶν ἤνθησεν.

TAtianos, ὃς πρώην τὴν ἐγκρατιτὴν διδασκων, οὐκ ἐλαχίστην ἐν τ ἐγκρατιτῶν ὠνήσατο δόξαν ὠνήσατο, ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος σοφιστὴς γένων, διαπρέπων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ὅσῳ τ τούτου πλησίος οὐκ ἀπέστη. ὕστερον δὲ τοῦ ὄγκου τ παιδεύσεως ἐπαρθεὶς, καινὴν ἐξευρίσατο αἵρεσιν, λέγω δὴ τῶν ἐγκρατιτῶν, ἣν μετέπειτα σεβῆρος ἐπανήξησεν, ἀφ' οὗ ἄχρι τοῦ παρόντος οἱ τούτου τοῦ μέρους αἱρετικοὶ, σεβηριανισταὶ ὀνομάζονται. ὁ δὲ πρωτερημίτης τατιανὸς πάμπολλα συνέγραψε τοῦ χη, ἀφ' ὧν ὅσα τῇ τ ἔθνους λόγος εἰς παύν θαυμασὸς, ὅσα μεταξὺ πάντων αὐτοῦ τῶν συγγραμμάτων ἐπίσημός ὅστι. καὶ ὅτος βασιλεύοντος μάρκου αὐ D τωνίνου βήρου, καὶ αὐρηλίου κομόδου ἤνθησεν.

ΦΙλιππος ἐπίσκοπος ἱερήτης πόλεως γορτυνίων, οὗ τινος διονύσιος ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ μέμνηται, ἣν ἔγραψε πρὸς τὴν ἐκκλησίαν πρωτερημίτης πόλεως, ἐνδοξος παύν κατὰ μαρκίωνος ἐξέδωκε βίβλον. ἐν τοῖς διαφόροις τῶν πρωτερημίτων διέπρεψεν.

MOυσανὸς, οὐκ ἄδοξος μεταξὺ τῶν περὶ ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος συγγραμμάτων, ὡδὶ μάρκου αὐτωνίνου βήρου κατέστησε βίβλον πρός τινας ἀδελφοὺς, τῶν ἀπὸ τῆ ἐκκλησίας, πρὸς τὴν τῶν ἐγκρατιτῶν αἵρεσιν κατασπάσαντας.

MOδεστος, καὶ αὐτὸς ὡδὶ αὐτωνίνου καὶ κομόδου τῆ μαρκίωνος συνέταξε βίβλον, ἣ τις ἄχρι σήμερον διαφέρει. φέρεται καὶ ἄλλα αὐτοῦ συγγράμματα, ἃ τινα παρὰ τ πεπαιδευμένων νοθευπίγραφα ἀπορριπτίζεται.

BArδησάνης ἐν μεσοποταμίᾳ λαμπρὸς φανεὶς, πρῶτον μὲν βαλεντίνου σπουδαστὴς, ὕστερον δὲ αὐτιπέλα, καινὴν αἵρεσιν συνεστήσατο. τούτου παρὰ τῶν σύρων βαρβαρικωτάτη συρίττεται δύφνια, καὶ ἐν διαλέξει σοφιστικωτάτη. ἔγραψε

A Scripsit infinita aduersum omnes penè hæreticos, qui ætate eius pullulauerant. In quibus clarissimus est & fortissimus liber, quẽ Marco Antonino de fato tradidit: & multa alia super persequutione uolumina, quæ sectatores eius de Syra lingua uerterunt in Græcam. Si autem tanta uis est & fulgor in interpretatione, quantam putamus in sermone proprio.

VIctor tertiusdecimus Romanæ urbis episcopus, super quæstione paschæ, & alia quædã scribens opuscula, rexit ecclesiam sub Seuero principe annis decem.

IRenæus Pothini episcopi, qui Lugdunensem in Gallia regebat ecclesiam presbyter, à martyribus eiusdem loci ob quasdam ecclesiæ quæstiones legatus Romam missus, honorificas super nomine suo ad Eleutherium episcopum perfert literas. Postea iam Pothino propè nonagenario, ob Christũ martyrio coronato, in locum eius substituitur. Constat autẽ Polycarpi, cuius suprà fecimus mentionẽ, sacerdotis & martyris, hunc fuisse discipulum. Scripsit quinque aduersus hæreses libros, & contra gen
B tes uolumen breue, & de disciplina aliud, ad Martianum fratrem de apostolica prædicatione, & librum uariorum tractatuũ, & ad Blastum de schismate, et ad Florinum de monarchia, siue quod deus non sit conditor malorum, & περὶ τῶν ὀγδοάσιν egregium commentarium, in cuius fine significans se apostolicorum temporum uicinum fuisse, sic subscripsit: Adiuro te, qui transscribis librum istum, per dominum Iesum Christũ, & per gloriosum eius aduentum, quo iudicatur est uiuos & mortuos, ut conferas postquam transscripseris, & emendes illum ad exemplar, unde scripsisti, diligentissimè: hanc quoq; obtestationẽ similiter trãsferas, ut inueneris in exemplari. Feruntẽ eius & aliæ ad Victorẽ episcopum Ro. de quæstione paschæ epistolæ, in quibus cõmonet eum, non facile debere unitatem collegij scindere. Siquidẽ Victor multos Asię et oriẽtis episcopos, q decimaquarta luna cũ Iudæis pascha celebrabant, damnandos crediderat. In qua sententia hi qui discrepabant ab illis, Victori non dederũt

ἔγραψε πάμπολλα κατὰ παντῶν αἱρέσεων, τῶν ὠδὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ἀνακυλασῶν, ἐν οἷς πολυφανὴς ὄντων καὶ γνήσιος ὁ λόγος, ὃν μάλιστα αὐτωνίνῳ πρὶ μοίρας ἐπέδωκε, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλὰ περὶ διαγμοῦ τοῦ χη, ἅπερ οἱ τούτου σπουδασταὶ ἀπὸ τῆ σύρας εἰς ἑλληνικὴν διαλέξιν μετέφρασαν. ὅπου δὲ τοσαύτη ἰσχύς ὄστι καὶ λαμπρότης ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ, πόσῳ νομίζομεν ἐν τοῦ οἰκείῳ λόγῳ ἔχειν ἀρετῶν;

BIκτωρ τρισκαιδέκατος ἔβδομος ἐπίσκοπος, ὠφελῆ τῆ τῶν πάσχα ζητήσεως, καὶ ἄλλα τινὰ συνέταξε τοῦ χη. ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν βασιλεύοντος σεβήρου ἔτη δέκα.

EἸρηναῖος πολιοῦχος τ σισσιρήνου λουγδούνων τῆ ἐν γαλλίαις ἐκκλησίας πρεσβύτερος, παρὰ τῶν μαρτύρων τῆ ἐρημίης πόλεως, διά τινας ἐκκλησιαστικὰς αἰτίας, πρεσβευτὴς ἐς ῥώμην σταλεὶς, ἐπ' ὀνόματι οἰκείῳ δὲ ῥωμύλου σπουδὰς χρεούσας τιμῆς, πρὸς ἐλεύθερον ἐπίσκοπον ῥώμης ἀπηνέγκατο. μετὰ δὲ ταῦτα πολιοῦχος ὀχεδὸν γνησιοντάτους μαρτυρήσαντος, ἐς τὸν τούτου τόπον διαδέχεται. ὁμολογεῖται δὲ πολυκάρπου, οὗ τινος πρεσβυτὴς γενέσθαι, γεγονέναι μαθητής. ἔγραψε πρός τε κατὰ τῶν αἱρετικῶν βίβλους, καὶ κατὰ τῆ ἐθνῶν τοῦ χου βραχύ, καὶ περὶ ὠδὶ σήμης ἕτερον, καὶ πρὸς μαρκιανὸν ἀδελφὸν περὶ τοῦ ἀκρασιακοῦ διηγήματος, καὶ βίβλον ποικίλων ὁμιλιῶν, καὶ πρὸς βλάστον περὶ σχίσματος, καὶ πρὸς φλωρῖνον περὶ μοναρχίας, καὶ ὅτι ὁ θεὸς κτίσης κακῶν οὐκ ἔστι, καὶ περὶ ὀγδοάσιν ἐξαίρετον συντάγμα, ἐν ᾧ φέρει δὲ τ αὐτοῦ συντάγματος ταῦτα ἔγραψεν οὕτως. ὁρκῶ σε τὸν μεταγράφοντα ταύτην τὴν βίβλον, διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χρισοῦ, καὶ διὰ τῆ ἐνδόξου ἐλεύσεως αὐτοῦ, ἐν ᾗ μέλλει ἐλθεῖν κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα ἀντιβάλλῃς μετὰ τὸ γράψαι, καὶ ἐπανορθώσῃ πρὸς τὰ ἀντίγραφα, ἀφ' ὧν ἔγραψας, ὧν μέλλῃς, καὶ ταύτην τὴν διαθήκην ὁμοίως μεταγράψῃς, διαβῇς εὕρῃς ἐν τοῖς ἀντιγράφοις. φέρονται αὐτοῦ καὶ ἄλλαι πρὸς βίκτωρα ἐπίσκοπον ῥώμης περὶ ζητήσεως τοῦ πάσχα ἐπιστολαὶ, ἐν αἷς παραινεῖ αὐτῷ, μὴ ῥᾳδίως ὀφείλειν τὴν ἕνωσιν τῆ ἐκταρότητος διαχεῖσαι. κῆ βίκτωρ πολλοὺς τῆ ἀσίας καὶ τῆ ἀναρλῆς ἐπισκόπους καθεῖλεν, οἵτινες τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ σελήνης μετὰ τ ἰουδαίων τὸ πάσχα ἐπετέλεστο. ταύτῃ δὲ τῇ γνώμῃ οὐκ διαφωνήσαντας μὲν συ

manus. Floruit maxime sub Cõmodo principe, qui Marco Antonino Vero in imperium succesſerat.

PAntænus Stoicæ sectæ philosophus, iuxta quandam ueterum in Alexandria consuetudinẽ, ubi à Marco Euãgelista semper eccleſiastici fuere doctores, tantæ prudentiæ & eruditionis, tam in scripturis diuinis, q̃ in seculari literatura fuit, ut in Indiã quoq; rogat⁹ ab illius gẽtis legatis, à Demetrio Alexandriæ episcopo mitteret, ubi reperit Bartholomæũ de duodecim apoſtolis, aduentũ domini Ieſu, iuxta Matthæi euangelium prædicaſſe, quod Hebraicis literis scriptum, reuertẽs Alexandriam, secum retulit. Huius multi quidẽ in sanctam scripturam extant commentarij, sed magis uiua uoce eccleſijs profuit. Docuitq; sub Seuero principe, & Antonino cognomento Caracalla.

RHodon genere Asianus, à Tatiano, de quo suprà diximus, Romæ in scripturis eruditus, edidit plurima: præcipuumq; aduersus Marcionem opus, in quo refert, quomodo ipsi quoq; inter se Marcionitæ discrepent: & Apellem senem alium hæretic um à se quondam fuisse conuentum, & risui habitum, eo quod deum quem coleret, ignorare se diceret. Meminit in eodẽ libro quem scripsit ad Calliſtionẽ, Tatiani se Romæ fuisse auditorem. Sed & Hexaemeron elegãtes tractatus composuit, & aduersum Phrygas insigne opus. Temporibusq; Cõmodi & Seueri floruit.

CLemẽs Alexãdriæ eccleſiæ presbyter, Pantæni, de quo suprà retulimus, auditor, poſt eius mortẽ Alexandrię eccleſiastică scholã tenuit, & κατηχήσεωρ magiſter fuit. ferunt eius insignia uolumina, plenaq; eruditionis & eloquẽtiæ, tã de scripturis diuinis, q̃ de secularis literaturæ instrumẽto. E quib. illa sunt, στρωματεῖς libri octo: ὑποτυπώσεωρ libri octo: Aduersus gentes liber unus: Pędagogi libri tres: De pascha liber unus: De ieiunio disceptatio: & alius qui inscribitur, Quisnam diues ille sit, qui saluetur. De obtrectatione, liber unus: De canonibus eccleſiasticis, & aduersum eos qui Iudęorũ sequuntur errorẽ, liber unus, quem

ναινέζαι βίκτωρι. ἤνθησεν μαλιστα ὐπὸ κομόδου C
βασιλέως, ὅς τις ἐς τόπον αὐτωνίνου βήρου ἐπανεσηλθεν.

ΠΑνταινὸς στοϊκὸς λόγματος φιλόσοφος, κατά τινα παλαιὰν τῶν ἀλεξανδρέωρ ζωὴν θεαν, ἣν ἤ ἀπὸ μάρκου τοῦ σωαγγελιστοῦ ἐκκλησιαστικοί γεγόνασι διδάσκαλοι, τραύτης σοφίας καὶ παιδεύσεως, ἔνθεν μὲν τῶν θείας γραφᾶς, ἔνθεν δὲ καὶ τοῖς κοσμικοῖς γραμμασιν ἐντὸς γεγονεν, ὡς τε πρόκλησιν αὐτὸν παρὰ τῶν ἐνδίας πεμφθῆναι, ἐπὶ τὸ διδασκαλεῖον ἀλεξανδρέας ὠθισκόπου, ἐς τὴν ἐνδίαν ἀπόσταλῆναι, ἐν ᾗ εὗρε βαρθολομαῖον ἐκ τῶν δώδεκα ἀποστόλων, τὴν ἔλευσιν τοῦ κυρίου ἰησοῦ κατὰ τὸ ματθαίου εὐαγγέλιον κηρύξαντα, ὅπερ ἑβραϊκοῖς γράμμασι γεγραμμένον, ἐς τὴν ἀλεξανδρέαν ἀναζεύξας, μεθ' ἑαυτοῦ ἐκόμισε. τούτου πολλὰ ἐπομνήματα ἐς τὰς θείας γραφὰς τυγχάνει, ἀλλὰ μᾶλλον ζῶσιν φωνῆ τὰς ἐκκλησίας ὠφέλησεν. ἐδίδαξε δὲ ἐπὶ σεβήρου καὶ αὐτωνίνου τοῦ ἐπικλῆσεως ἀφρικανόν.

POλων ἀσιανὸς, παρὰ ταπανῷ τῷ ἀναφερομένῳ, ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς παιδευθεὶς, ἐξέδωκε μὲν πάμπολλα, ἐξαίρετον δὲ κατὰ μαρκίωνος σύνταγμα, ἐν ᾧ ἐξηγεῖται, ὅπως καὶ αὐτοὶ ἐς ἑαυτὸν μαρκιωνισαι διαφωνοῦσι, D
καὶ τὸν ἀπελλῆν τὸν γέροντα ὁμοίως αἱρετικὸν, σωτετυχηκέναι αὐτοῖς, καὶ ματαγέλαστον γενέσθαι, ἀρνούμενον ὅτι τὸν θεὸν ὃν σέβει, ἀγνοεῖ. μέμνηται ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ, ὧν ἔγραφε πρὸς διαλυσίωνα, τατιανοῦ γενέσθαι ἐν τῇ ῥώμῃ ἀκροατὴς, καὶ ἐς τὴν ἐξαήμερον δὲ νόμφας ὁμιλίας συνέταξε, καὶ κατὰ τῶν φρυγῶν ἐπίσημον ἔργον, ἀνθήσας ὐπὸ τῶν χρόνων κομόδου καὶ σεβήρου.

KΛήμης ἀλεξανδρέας πανταίνου, ὡσπερ οὖν προείπομεν, ἀκροατὴς, ὃς μετὰ τὴν τούτου τελευτὴν τὰς διατριβὰς ἐν ἀλεξανδρέᾳ ἐκκλησίας διατέχει, καὶ κατηχήσεως διδάσκαλος γέγονεν. ἐπίσημά τε τοῦ χριστοῦ παιδεύσεως, καὶ συλλογίας ἀνάμεσα συνέταξε, ἔνθεν μὲν τῶν θείων, ἔνθεν δὲ καὶ κοσμικῶν, ἀφ' ὧν δεῖ τάδε. στρωματεῖς ὀκτὼ, ὑποτυπώσεως λόγοι ὀκτὼ, διατὰ τῶν ἐθνῶν παιδαγωγοὶ τρεῖς, περὶ τοῦ πάσχα εἷς, περὶ νηστείας διαλέξις, καὶ ἕτερος ὠνόμασται, τίς ἄρα πλούσιος σωθήσεται. περὶ διακρίσεως λόγος εἷς, περὶ διανόων ἐκκλησιαστικῶν, καὶ διατὰ τῶν ἀκολουθούντων τῇ τῶν ἰουδαίων πλάνῃ λόγον, ὃν τινα

A quem propriè Alexandro Hieroſolymorum episcopo προσεφώνησε. Meminit autem in Stromatibus suis, uoluminis Tatiani, aduersus gentes, de quo suprà diximus: & Cassiani cuiusdam χρονογραφίας, quod opusculum inuenire nõ potui. Necnon & de Iudæis Aristobulũ quendam, & Demetrium, & Eupolemum scriptores aduersus gentes refert, qui in similitudinem Ioſephi ἀρχαιολογίας Moysi & Iudaicæ gentis asseuerant. Extat Alexãdri Hieroſolymitarum episcopi, qui cum Narciſſo poſtea rexit eccleſiam, epistola super ordinatione Aſclepiadis confeſſoris ad Antiochenſes, congratulantis eis, in qua ponit in fine: Hæc uobis domini ac fratres scripta transmisi per Clementem beatum presbyterum, uirum illustrem, & probatum: quem uos quoque scitis, & nunc plenius recognoſcetis, qui cum huc ueniſſet iuxta prouidentiam & uisitationem dei, confirmauit & auxit domini eccleſiam. Conſtat Origenem huius fuiſſe discipulum. Floruit autẽ Seueri & Antonini filij eius temporibus.

B MIltiades, cuius Rhodon in opere suo, quod aduersus Montanum, Priſcillam, Maximillamq; composuit, recordat, scripsit contra eosdem uolumẽ præcipuũ, & aduersus gentes Iudęosq; libros alios, & principibus illius temporis apologeticum dedit. Floruit autem M. Antonini Commodi temporibus.

APollonius uir diſertiſsim⁹, scripsit aduersus Montanũ, Priſcillam, & Maximillam insigne & longum uolumẽ, in quo asserit Montanum & insanas uates periſſe suspẽdio: & multa alia, in quibus de Priſcilla & Maximilla refert: Si negant eas accepiſſe munera, confiteant non esse prophetas qui accipiunt: & mille hoc testibus approbabo. Sed & ex alijs fructibus probantur prophetæ. Dic mihi, crinem fucat prophetes? ſtybio oculos linit? Prophetæ ueſtibus & gemmis ornãtur? Prophetes tabula ludit & tesseris? Propheta fœnus accipit? Respondeant, utrũ hoc fieri liceat, an non, meum est approbare, quod fecerint. Dicit in eodem libro, quadrageſimũ esse annum usq; ad tempus, quo ipse scribebat librum,

ὅν τινα ἰδιικῶς ἀλεξάνδρῳ ὠθισκόπῳ ἱεροσολύμων προσεφώνησε. μέμνηται δὲ ἐν τῖς ἰδίοις στρώμασιν τοῦ τύχους τατιανοῦ τοῦ προειρημένου κατὰ τῶν ἐθνῶν, καὶ ἀναστασιανοῦ τινος χρονογραφίας, ὅπερ οὐ ἐν τοῖς παλαιοῖς εὑρεῖν ἐκ ἐδυνήθημεν. οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ ἰουδαίους ἀριστόβουλόν τινα, καὶ δημήτριον, καὶ εὐπόλεμον ἀναφέρει, οἷα κατὰ τῶν ἐθνῶν συγγραψαμένους καθ' ὁμοιότητα ἰωσήπου, ἀρχαιολογίας μωϋσέως, καὶ τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. ἔστι καὶ ἀλεξάνδρου ἱεροσολύμων ὠθισκόπου, ὃς μετὰ ναρκισσον ὕστερον προέστη τῆς ἐκκλησίας, ὠθιστολὴ περὶ χειροτονίας ἀσκληπιάδου ὁμολογητοῦ, πρὸς ἀντιοχέας, συγχαίροντος αὐτοῖς, ἐν ᾗ ἐς τὸ τέλος οὕτως λέγει. ταῦτα ὑμῖν λύκιοι ἀδελφοί τε τὰ γράμματα πέπομφα διὰ τοῦ δυλαβεστάτου λελήμβτος ἀνδρὸς ὡρίφανοῦς, καὶ δεδοκιμασμένου, ὃν καὶ ὑμεῖς ἴστε, καὶ νῦν πλέον ὠθιγνώσεσθε, ὅς τις ἐνταῦθα ἐλθὼν κατὰ πρόνοιαν καὶ ὠθροίτησιν θεοῦ, ἐστρέωσε καὶ ηὔξησε τοῦ κυρίου τὴν ἐκκλησίαν. ὁμολογήται γὰρ ὠεγγέλου τούτου γεγενῆσθαι μαθητήν. ἤνθησε δὲ βασιλεύοντων σεβήρου καὶ αὐτωνίνου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

MIλτιάδης, οὗ τινος ἔσθλων ἐν τοῖς ἰδίοις συγγράμματι τοῖς κατὰ μοντανοῦ καὶ πρισκίλλας καὶ μαξιμίλλας σωτεθῆναι, μέμνηται, ἔγραφε κατ' αὐτῶν τοῦτο ἐξαίρετον. καὶ κατὰ τῶν ἐθνῶν τε καὶ ἰουδαίων λόγους ἄλλους. ἐπέδωκε δὲ τοῖς τεωπαῦτα βασιλεῦσι λόγητικὸν, ἀνθήσας ἐν τοῖς χρόνοις μάρκου αὐτωνίνου κομόδου.

APOλλώνιος αὐτὸς ἐλλογιμώτατος, ἔγραφε κατὰ μοντανοῦ, πρισκίλλας τε καὶ μαξιμίλλας μέγα ἐπίσημον τοῦτο, ἐν ᾧ φησι μοντανὸν καὶ τὰς μαινομένας προφήτιδας ἀπάγξασθαι, καὶ ἕτερα πολλὰ, ἐν οἷς πρὸς πρισκίλλας καὶ μαξιμίλλας λέγει. εἰ ἀρνοῦνται αὐτὰς ἐληφέναι δῶρα, ὁμολογήσουσι μὴ εἶναι προφήτας οὓς ἐλέγχομεν δῶρα, καὶ διὰ χιλίων ἔσται ἐλέγχω μαρτύρων. ἀλλὰ καὶ διὰ ἑτέρων ἔργων προφήται δοκιμάζονται. ἔπει μοι, κόμιζε βαλλίζει προφήτης; συβίῳ σοῦ ὀφθαλμοὺς χρίει; προφήτης ἐσθήματι καὶ μαργαρίταις κοσμεῖται; προφήτης τάβλα καὶ βολίοις παίζει; τόκους λαμβάνει προφήτης; ἀποκεκλεῖσθαι, εἰ ἔσται γένηται ἔξω, ἢ καὶ μή, καὶ ἐμὸν δεῖ ἐλέγξαι ὅτι πολλὰ πεποίηκασι. λέγει ἐν αὐτῇ τῇ βίβλῳ, τεσσαρακοστὸν ἔναι ἐνιαυτὸν ἕως τοῦ καιροῦ, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς συγγράφεται,

ex quo hæresis Cataphrygarum habuerit exordium. Tertullianus sex uoluminibus aduersus ecclesiam editis, quos scripsit πρὸς ἑπτάσεως, septimum propriè aduersus Apollonium elaborauit, in quo omnia quæ ille arguit, conatur defendere. Floruit autem Apollonius sub Commodo, Seueroq; principibus.

SArapion undecimo Commodi imperatoris anno, Antiochiæ episcopus ordinatus, scripsit epistolam ad Carinũ & Pontium, de hæresi Montani, in qua & hęc addit: Vt autem sciatis falsi huius dogmatis, id est, nouæ prophetiæ, ab omni mundo insaniam reprobari, misi uobis Apollinaris beatissimi, qui fuit in Hierapoli Asiæ episcopus, literas. Ad Domnum quoque, qui persecutionis tempore ad Iudæos declinauerat, uolumẽ composuit: & aliũ de Euangelio, quod sub nomine Petri ferẽ, librum ad Rhosensem Ciliciæ ecclesiã, quæ in hæresim eius lectione diuerterat. Leguntur et sparsim eius breues epistolæ, autoris sui ἀσκήσει & uitæ congruentes.

APolloni⁹ Romanæ urbis senator, sub Commodo principe à seruo, Seuero proditus, quòd Christianus esset, impetrato ut rationem fidei suæ redderet, insigne uolumen composuit, quod in senatu legit, & nihilominus sententia senatus pro Christo capite truncatus est, ueteri apud eos obtinente lege, absque negatione non dimitti Christianos, qui semel ad eorũ iudicium pertracti essent.

THeophilus Cæsareæ Palæstinæ (quæ olim Turris Stratonis uocabatur) episcopus, sub Seuero principe aduersum eos qui decimaquarta luna cum Iudæis pascha faciebãt, cum cæteris episcopis synodicam ualde utilem composuit epistolam.

BAcchylus Corinthi episcopus, sub eodem Seuero principe clarus habitus, de pascha ex omnium qui in Achaia erant episcoporum persona, elegantem librum scripsit.

POlycrates Ephesiorũ episcopus, cum cæteris episcopis Asiæ, qui iuxta quandam ueterem consuetudinem cum Iudæis decimaquarta luna pascha celebrabãt: scripsit ἀφ' οὗ τὴν ἀρχὴν ἐδέξατο ἡ αἵρεσις ἡ κατὰ φρύγας. C

Τερτυλλιανὸς δὲ ἐκδεδωκὼς λόγους ἓξ κατὰ τῆς ἐκκλησίας πρὸς ἐκθεσεως, τὸν ἕβδομον ἰδιικῶς κατὰ ἀπολλωνίου συνέταξεν, ἐν ᾧ πάντα ἄπερ ἐκεῖνος εὐθαύμαστως ἐλεγχεῖ, ἐκδικεῖ. ἤνθησε δὲ ἀπολλώνιος ἐπὶ κομμόδου ἐνιαυτῷ σβήρου.

ΣΑραπίων ἐν ἑνδεκάτῳ χρονικῶν τοῦ κομμόδου τοῦ βασιλέως, χειροτονηθεὶς τῆς ἀντιοχέων ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, ἔγραψεν ὑπὲρ τῆς καρίνου καὶ πόντιον. πρὸς τὴν αἵρεσιν μοντανοῦ, ταῦτα προσθεὶς. ἵνα δὲ γνῶτε τὴν βλάσφημον τοῦτου, τὴν καινὴν λέγω προφητείας, καὶ τὴν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μανίαν ἀκριβολογιμασίαν ὑπάρχειν, ἔπεμψα ὑμῖν ἀπολιναρίου τοῦ μακαριωτάτου, ὃς γέγονεν ἱεραπολίτης ἀσίας ἐπίσκοπος, χρώμματα. καὶ πρὸς δόμνον δὲ ἐν τῷ διωγμοῦ πρὸς τοὺς ἰουδαίους καταναύσαντα συνέταξε τύχος, καὶ ἄλλο περὶ τοῦ εὐαγγελίου, ὅπερ ἐπ' ὀνόματι πέτρου φέρεται, ἐπὶ πρὸς τὴν ἐν ὄσσῳ τῶν λιλίκων ἐκκλησίαν βίβλον, ἥ τις ἐκ τῆς αἱρέσιν αὐτοῦ ἐξεστράφη, καί τινας ἐς ἀναγνωσιν τῆς τούτου αἱρέσεως μετελθεῖν. ἀναγινώσκονται δὲ καὶ ἀποράδην βραχύτατα αὐτοῦ τῇ ἀσκήσει, καὶ τῷ βίῳ αὐτοῦ συνάδοντα.

ΑΠολλώνιος ὁμώνυμος τῷ κομμόδου τοῦ βασιλέως παρὰ τοῦ δούλου παρὰ σεβήρῳ πεποιθὼς χρισιανὸς εἶναι, ὃν τάγεώς τε περὶ οἰκείας πίστεως δοῦναι λόγον, μέγα τύχος συνέταξεν, ὅπερ ἐν τῇ συγκλήτῳ ἀνέγνω, καὶ οὕτως οὐδεὶν ἧττον ἀποφάσει τῆς συγκλήτου, τοῖς τοῦ χριστοῦ ἀνετιμήθη, παλαιαῖς πάρ αὐτοῖς κατεχούσης συνηθείας, δίκαια ἀρνήσεως μὴ ἀφιεῖσθαι τοὺς χρισιανούς, τοὺς ἅπαξ ἐς τὸν αὐτῶν ἀνερώσιν ἐληλυθότας.

ΘΕόφιλος καισαρείας παλαισίνης, ἥτις πρώην πύργος στράτωνος ἐκαλεῖτο, ἐπίσκοπος, ὢν σεβήρῳ τῷ βασιλέως καὶ τὸ ἐπιτελούμενον τὸ πάσχα μετὰ τῶν ἰουδαίων τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης, συνοδικὴν ἐπιστολὴν παύσθαι μετὰ ἑτέρων συνέταξεν.

ΒΑκχύλος κορίνθου ἐπίσκοπος, ὁμοίως σεβήρου βασιλεύοντος λαμπρὸς ὑπῆρχεν, περὶ τοῦ πάσχα ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἐν ἀχαΐᾳ ἐπισκόπων, θαυμασὴν συνέταξε βίβλον.

ΠΟλυκράτης ἐφέσου ἐπίσκοπος, μετὰ τῶν λοιπῶν ἀσίας ἐπισκόπων, τῶν ἐπιτελούντων τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα μετὰ τῶν ἰουδαίων τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης, κατὰ

A psit aduersus Victorem episcopum Romanum epistolam synodicam, in qua docet se apostoli Ioannis & ueterum autoritatem sequi, de qua hæc pauca excerpsimus. Nos igitur inuiolabilem celebramus diem, neq; addentes aliquid, neq; dementes. Etenim in Asia elemẽta maxima dormierunt, quæ resurgent in die domini, quando uenturus est de cœlis in maiestate sua, & suscitaturus omnes sanctos, Philippum loquor de duodecim apostolis, qui dormiuit Hierapoli, & duas filias eius quæ uirgines senuerunt: & aliam eius filiam, quæ spiritu sancto plena, in Epheso occubuit. Sed & Ioãnes, qui super pectus domini recubuit, & pontifex eius, auream laminã in fronte portans, martyr & doctor in Epheso dormiuit, & Polycarpus episcopus & martyr Smyrnæ cubat. Thraseas quoque episcopus & martyr de Eumenia in eadem Smyrna requiescit. Quid necesse est Sagaris episcopi & martyris recordari, q in Laodicea soporatur: & Papyrij beati, & Melitonis in sancto spiritu eunuchi, qui semper domino seruiẽs, positus est in Sardis, & expectat in aduẽtu
B eius resurrectionem? Hi omnes obseruauerunt paschæ diem decimaquarta luna, ab euangelica traditione in nullam partẽ declinantes, & ecclesiasticũ sequentes canonẽ. Ego quoq; minimus omniũ uestrum Polycrates, secundum doctrinam propinquorum meorũ, quos & secutus sum (septẽ siquidẽ fuerũt propinq mei episcopi, & ego octauus) semper pascha celebraui, quando populus Iudæorum azyma faciebat. Itaq; fratres sexagintaquinq; annos ætatis meæ natus in domino, & à multis ex toto orbe fratribus eruditus, peragrata omni scriptura, non formidabo eos, qui nobis minantẽ. Dixerunt enim maiores mei: Obedire deo magis oportet quàm hominibus. Hęc propterea posui, ut ingeniũ & autoritatem uiri ex paruo opusculo demonstrarem. Floruit temporibus Seueri principis, eadem ætate, qua Narcissus Hierosolymæ.

HEraclius, sub Commodi Seueriq; imperio, in apostolum commentarios composuit.

MAximus sub ijsdem principibus, famosam

ΚΑΤΑ ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΡΩΜΗΝ ΓΡΑΨΑΝΤΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΣΥΝΟΔΙΚΗΝ ΕΞΕΘΕΣΙΝ, ΔΙΔΑΣΚΩΝ ΟΦΕΙΛΕΙΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΑΓΡΑΦΟΥ, ΚΑΙ ΤΗ ΠΑΛΑΙΑ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΕΙΝ ΑΥΤΗΝ, ΑΦ' ΗΣ ΟΛΙΓΑ ΔΙΗΓΗΣΟΜΑΙ. ΗΜΕΙΣ ΓΟΥΝ ΑΜΕΤΑΤΡΟΠΗΤΩΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ, ΜΗΔΕ ΠΡΟΣΘΟΥΤΕΣ, ΜΗΔΕ ΑΦΑΙΡΟΥΝΤΕΣ. ΚΑΙ ΓΑΡ ΕΝ ΤΗ ΑΣΙΑ ΜΕΓΑΛΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΕΚΟΙΜΗΘΗ, ΑΠΟΡ ΑΝΑΣΤΗΣΕΤΑΙ ΕΝ ΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ, ΟΤ' ΑΝ ΕΛΘΗ, ΕΝ ΤΩΙ ΟΥΡΑΝΩΙ ΕΝ ΤΗ ΟΙΚΕΙΑ ΔΟΞΗ, ΕΓΕΙΡΩΝ ΠΑΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ, ΦΙΛΙΠΠΟΝ ΛΕΓΩ ΕΝ ΤΟΥΤΟΙΣ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ, ΟΣ ΚΕΚΟΙΜΗΘΗ ΕΝ ΙΕΡΑΠΟΛΕΙ, ΚΑΙ ΤΑΣ ΔΥΟ ΘΥΓΑΤΕΡΑΣ, ΑΙ ΠΙΝΕΣ ΠΑΡΘΕΝΟΙ ΕΓΗΡΑΣΑΝ, ΚΑΙ ΕΤΕΡΑΝ ΑΥΤΟΥ ΘΥΓΑΤΕΡΑ, Η ΠΝΙ ΕΝ ΑΓΙΩ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΠΕΠΛΗΡΩΜΕΝΗ, ΕΝ ΕΦΕΣΩ, ΕΤΕΛΕΙΩΘΗ. ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΣ, ΟΣ ΕΠΙ ΤΟ ΣΤΗΘΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΑΝΕΚΛΙΘΗ, ΚΑΙ ΙΕΡΕΥΣ ΑΥΤΟΥ ΓΕΓΟΝΕ ΧΡΥΣΟΥΝ ΠΕΤΑΛΟΝ ΕΝ ΤΩΙ ΜΕΤΩΠΩ ΒΑΣΤΑΖΩΝ, ΜΑΡΤΥΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΕΝ ΤΗ ΕΦΕΣΩ ΕΚΟΙΜΗΘΗ, ΚΑΙ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΣ ΕΝ ΤΗ ΣΜΥΡΝΗ ΚΑΤΑΚΕΙΤΑΙ, ΚΑΙ ΘΡΑΣΕΑΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΣ ΑΠΟ ΕΥΜΕΝΕΙΑΣ ΕΝ ΤΗ ΑΥΤΗ ΣΜΥΡΝΗ ΑΝΕΠΑΥΤΑΙ. ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ ΑΝΑΓΚΗ ΣΑΓΑΡΕΩΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΜΕΜΝΗΣΘΑΙ, ΤΟΥ ΕΝ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑ ΑΝΑΠΑΥΟΜΕΝΟΥ, ΚΑΙ ΠΑΠΥΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ, ΚΑΙ ΜΕΛΙΤΩΝΟΣ ΕΝ ΤΩΙ ΑΓΙΩ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΣΟΥΧΟΥ, ΟΣ ΤΙΣ ΑΕΙ ΤΩΙ ΚΥΡΙΩΙ ΛΑΤΡΕΥΩΝ, ΕΝ ΣΑΡΔΕΣΙ ΚΑΤΕΤΕΘΗ, ΚΑΙ ΠΕΡΙΜΕΝΕΙ ΕΝ ΤΗ ΑΥΤΟΥ ΕΛΕΥΣΕΙ ΤΩΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ. ΟΥΤΟΙ ΠΑΝΤΕΣ ΠΑΡΕΦΥΛΑΞΑΝ ΤΩΝ ΗΜΕΡΑΝ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ, ΤΗ ΤΕΣΣΑΡΕΣΚΑΙΔΕΚΑΤΗ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ, ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ ΟΥΔΕΝ ΜΕΡΙΣΘΕΝ ΑΠΟΚΛΙΝΟΝΤΕΣ. ΚΑΓΩ ΔΕ ΕΛΑΧΙΣΤΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΥΜΩΝ ΠΟΛΥΝΡΑΤΗΣ, ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΔΙΔΑΧΩΝ ΤΩΝ ΠΛΗΣΙΟΝ ΜΟΥ, ΟΙΣ ΚΑΙ ΕΞΗΚΟΛΟΥΘΗΣΑ, ΚΑΙ ΓΑΡ ΕΠΤΑ ΕΓΕΝΟΝΤΟ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΜΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ, ΚΑΓΩ Ο ΟΓΔΟΟΣ, ΑΕΙ ΤΟ ΠΑΣΧΑ ΕΤΗΡΗΣΑ, ΟΤΕ Ο ΤΟΥ ΙΟΥΔΑΙΩΝ ΛΑΟΣ ΤΑ ΑΖΥΜΑ ΕΠΟΙΕΙΤΟ. ΤΟΥΣ ΓΑΡ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΑΔΕΛΦΟΥΣ ΕΞΗΚΟΝΤΑΠΕΝΤΕ ΕΤΗ ΕΝ ΚΥΡΙΩ, ΚΑΙ ΠΑΡΑ ΠΟΛΛΟΙΣ ΕΝ ΠΑΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΣ ΑΔΕΛΦΟΙΣ ΠΕΠΑΙΔΕΥΜΕΝΟΣ, ΟΥΤΙΝΑ ΟΥΚ ΕΓΩ ΦΟΒΗΣΟΜΑΙ ΓΡΑΨΑΙ, ΟΥ ΔΙΑΣΤΕΛΛΟΜΕΝΟΥΣ ΥΜΑΣ. ΕΦΗΣΑΝ ΓΑΡ ΟΙ ΠΡΟΓΕΝΕΣΤΕΡΟΙ ΜΟΥ, ΠΕΙΘΑΡΧΕΙΝ ΔΕΙ ΜΑΛΛΟΝ ΘΕΩ Η ΑΝΘΡΩΠΟΙΣ. ΤΑΥΤΑ ΟΥΝ ΕΓΩ ΤΕΘΕΙΚΑ, ΙΝΑ ΤΗΝ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΣ ΑΥΘΑΔΕΙΑΝ ΕΞ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΕΠΙΔΕΙΞΩ. ΗΝΘΗΣΕ ΔΕ ΕΝ ΤΟΙΣ ΧΡΟΝΟΙΣ ΤΟΥ ΣΕΒΗΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ, ΟΠΛΩΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΝΑΦΝΙΟΣ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ.

HΡΑΚΛΕΟΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΚΟΜΟΔΟΝ ΚΑΙ ΣΕΒΗΡΟΝ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΓΡΑΨΕ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΣΩΝ.

MΑΞΙΜΟΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΥΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ, ΘΑΥΜΑΣΤΟΝ

sam quæstionē insigni uolumine uētilauit, unde malum, & ꝙ materia à deo facta sit.

CAndidus regnantibus supra scriptis, in Hexaemeron pulcherrimos tractatus edidit.

APpion sub Seuero principe, similiter in Hexaemeron tractatus fecit.

SExtus sub imperatore Seuero, librum de resurrectione scripsit.

BRabianus sub eodem principe edidit quædam opuscula ad Christianum dogma pertinentia.

IVdas de septuaginta apud Danielē hebdomadib. plenissime disputauit, & chronographiam superiorum temporum usq; ad decimū Seueri perduxit annum. In qua erroris arguitur, quod aduentū antichristi circa sua tempora futurum esse dixerit: sed hoc ideo, quia magnitudo persecutionum præsentem mundi minabatur occasum.

TErtullianus presbyter, nunc demum primus post Victorē & Apollonium Latinorū ponitur, prouinciæ Africæ, ciuitatis Carthaginēsis, patre Centurione proconsulari. Hic acris & uehementis ingenij, sub Seuero principe et Antonino Caracalla floruit, multaq; scripsit uolumina: quæ quia nota sunt pluribus, prætermittimus. Vidi ego quendā Paulū Concordiæ, quod oppidum Italiæ est, senem, qui se beati Cypriani iam grandis ætatis notariū, cum ipse admodum esset adolescens, Romæ uidisse diceret, referreq; sibi solitum, nunquā Cyprianum absq; Tertulliani lectione unam diem præteriisse, ac sibi crebro dicere: Da magistrum: Tertullianum uidelicet significans. Hic cum usq; ad mediam ætatē presbyter ecclesiæ permansisset, inuidia postea & cōtumelijs clericorū Romanæ ecclesiæ, ad Montani dogma delapsus, in multis libris nouæ prophetiæ meminit: specialiter aūt aduersum ecclesiā texuit uolumina De pudicitia, De persecutione, De ieiunijs, De monogamia, De ecstasi libros sex, & septimum quē aduersum Apollonīū cōposuit. Feruntq; uixisse usq; ad decrepitā ætatem, & multa quæ nō extāt opuscula cōdidisse.

ORigenes, qui & Adamantius, decimo Seueri Pertinacis anno aduersum Christia-

ζήτημα ἐν ὑπομνήματι τούτοις συντάξει, πρυτανεύσῃ, πόθεν ὁ κανών, καὶ ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ ἡ ὕλη ἐδόθη. C

KΑνδιδος βασιλεύοντων σὺν πολλοῖς ἄλλοις ὑπομνήμασιν, ἐν τοῖς ἑξαήμερον ὡραίως συνέταξεν ὁμιλίας.

APπίων ὑπὸ σεβήρου τοῦ βασιλέως, ὁμοίως ἐν τοῖς ἑξαήμερον ὁμιλίας συνεγράψατο.

SΕξτος ὑπὸ σεβήρου τοῦ βασιλέως, βίβλον περὶ τῆς ἀναστάσεως συνεγράψατο.

BΡαβιανὸς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, ἐξέδωκέ τινα συντάγματα, τῶν χριστιανῶν δόγματι προσήκοντα.

IΟύδας περὶ τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων τῆς δανιὴλ, ἀπερισκέπτως ἐξηγήσατο, καὶ χρονογραφίαν τῶν ἀνωτέρω χρόνων, ἕως τοῦ δεκάτου ἔτους αὐτοῦ σεβήρου τοῦ βασιλέως συνέταξεν, ἐν ᾗ καταμηνύεται τὸν τοῦ ἀντιχριστοῦ ἐπιστασίαν, περὶ τοῦ ἰδίους καιροὺς φήσας παρεῖναι. ὁ γὰρ μέγας τότε διωγμός, ὡσανεὶ παρεστὼς ἐμμένει τῇ οἰκουμένῃ ἀπώλειαν.

TΕρτυλλιανὸς πρεσβύτερος νῦν πρῶτος μετὰ βίκτωρα καὶ ἀπολλώνιον ὑποβέβηκε τοῖς ῥωμαίοις, ἐκ τῆς παρ' ἐκείνων ἀφειμένης ὁρμώμενος, πατρὸς κεντυρίωνος ἀνθυπάτου. οὗτος λεπτὸς καὶ σφόδρα εὐφυὴς ὑπὸ σεβήρου καὶ ἀντωνίνου τοῦ ἐπικλῆ καρακάλου ἠνύσατο, πολλὰ συντάξας τούτοις, ἅτινα σὺν τῷ πολλοῖς ἔτι ἐγνωσμένα παραλιμπάνομεν. συνέτυχον ἐγὼ παύλῳ ἀκκονρσίας τῆς ἰταλίας γέροντι, ὅς τις τοῦ μακαριωτάτου κυπριανοῦ νοτάριος, λοιπὸν πρεσβύτῃ, ἔλεγεν, ἔτι νέος ὢν ἐωρακέναι παρ' αὐτοῦ, ὡς οὐδὲ μίαν ἡμέραν διατελεσε κυπριανὸς ἀναγνωσμάτων τερτυλλιανοῦ χωρὶς, συνεχῶς λέγοντος πρὸς αὐτὸν κυπριανόν, δὸς μοι τὸν διδάσκαλον, τερτυλλιανὸν λεγόντι μου. οὕτως ἄρχει μέσης ἡλικίας πρεσβύτερος τῆς ἐκκλησίας γέγονεν, ὕστερον δὲ φθόνῳ καὶ πρὸς παλακισμοῖς τῶν κληρικῶν τῆς ἐν ῥώμῃ ἐκκλησίας, εἰς τὸ μοντανοῦ δόγμα ὀλισθήσας, πολλὰς συνέταξε βίβλους καινῆς προφητείας μέμνηται, καὶ ἰδικῶς κατὰ τῆς ἐκκλησίας συνεγράψατο, οὐδὲν ἧττον περὶ σωφροσύνης, περὶ διωγμοῦ, περὶ νηστείας, περὶ μονογαμίας, περὶ ἐκστάσεως λόγους ἓξ, καὶ ἕβδομον κατὰ ἀπολλωνίου, καὶ ἕτερα πάμπολλα, χίστις ἕως γήρως ἐχώρησεν.

ΩΡιγένης, ὁ καὶ ἀδαμάντιος, δεκάτῳ ἔτει σεβήρου τοῦ βορτίνακος κατὰ τὴν χριστια-

A Christianos persecutione commota, à Leonide patre, Christi martyrio coronato, cū sex fratribus & matre uidua, pauper relinquit annos natus circiter decem et septem. Rem enim familiarē ob confessionē Christi, fiscus occupauerat. Hic Alexandriæ dispersa ecclesia, decimooctauo ætatis suæ anno κατηχήσεως opus aggressus: postea à Demetrio, eius urbis episcopo, in locum Clementis presbyteri cōfirmatus, per multos annos floruit: & cum iam mediæ esset ætatis, & propter ecclesias Achaiæ, quæ pluribus hæresibus uexabantur, sub testimonio ecclesiasticæ epistolæ Athenas per Palæstinam pergeret, à Theoctisto & Alexandro, Cæsareæ & Hierosolymorum episcopis, presbyter ordinatus, Demetrij offendit animum, qui tanta in eum debacchatus est insania, ut per totū mundum super nomine eius scriberet. Constat eum antequam Cæsaream migraret, fuisse Romæ sub Zephyrino episcopo, & statim Alexandriam reuersum, Heraclan presbyterū iterum, qui sub habitu philosophi perseuera-
B bat, adiutorem sibi fecisse κατηχήσεως, qui quidem & post Demetriū Alexandrinam tenuit ecclesiam. Quantę autem gloriæ fuerit, hinc apparet, quod Firmillianus Cæsareæ episcopus, cū omni Cappadocia eum inuitauit, & diu tenuit, & postea sub occasione sanctorum locorum Palæstinam ueniens, diu Cæsareæ in sanctis scripturis ab eo eruditus est: sed & illud, quod ad Mameam matrem Alexandri imperatoris religiosam fœminam rogatus uenit Antiochiam, & summo honore habitus est: quodq; ad Philippum imperatorē, qui primus de regibus Romanis Christianus fuit, & ad matrem eius literas fecit, quæ usque hodie extāt: Et quod tantum in scripturis diuinis habuerit studij, ut etiam Hebræā linguam contra ætatis gentisq; suæ naturam ediscere-ret: Et exceptis septuaginta interpretibus, alias quoque editiones in unum congregaret uolumen, Aquilæ scilicet Pontici proselyti, & Theodotionis Hebionei, & Symmachi eiusdem dogmatis, qui in euangelium quoq; κατὰ ματθαῖον scripsit cōmentarios, de quo & suū dogma confirmare conatur.

Præte-

χεισταῶν διωγμοῦ διωχθέντος, παρὰ λεωνίδου πατρὸς, τοῦ καὶ μαρτυρήσαντος, μετὰ ἓξ ἀδελφῶν καὶ μητρὸς χήρας πένης κατελείφθη, ἐτῶν πορίτου ἐπταεκαίδεκα. τούτων γὰρ ἡ πορίουσία δῆλα ὡς ἐν χριστιανῶν ἐδημεύθη. ὅς τις ἐν ἀλεξανδρείᾳ διασκοπιδεύσας τὴν ἐκκλησίαν ὀκτωκαίδεκα ἔτη τὴν ἡλικίαν ἄγων, κατηχήσεων ὑπομνήμα παρειληφὼς, μετ' οὐ πολὺ παρὰ δημητρίου, τῆς αὐτῆς πόλεως ὑπισκόπου, εἰς τόπον ἡμέλλετο πρεσβυτέρου καταστᾶναι, ὡς ἔτη πολλὰ διέτριβε. μεσηλιξ τε γνόμενος, δῆλα τὰς ἐν τῇ ἀχαΐᾳ ἐκκλησίας, αἳ τινες παρὰ πολλῶν αἱρέσεων ἐνοχλοῦντο, ὡς μαρτυρεῖ ἐκκλησιαστικὴ ὑπόληψις ἀπὸν δῆλα παλαιστίνης εἰς ἀθήνας, παρὰ θεοκτίστου καὶ ἀλεξάνδρου καισαρείας καὶ ἱεροσολύμων ἐπισκόπων, πρεσβύτερος χειροτονηθείς, δημητρίῳ προσέπρουσεν, ὅς τις τοσαύτη λατ' αὐτοῦ ἐχρήσατο ἀνοίᾳ, ὥς τε ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην γράψαι. πρὸ τοῦ δὲ μετελθεῖν εἰς καισαρείαν τὴν ῥώμην κατέλιπεν ὡς ξεφυρίνου ἐπισκόπου, εὐθὺς τε εἰς ἀλεξανδρείαν ἀναξύξας, ἡρακλᾶν τὸν πρεσβύτερον τὸν ἐν σχήματι φιλοσόφου διατελοῦντα, βοηθὸν συνελαβεν ἰατηχήσεως, ὅς τις καὶ μετὰ δημήτριον τὴν ἀλεξανδρέων ἐκυβέρνησεν ἐκκλησίαν. ὅσπερ δὲ δόξης ἐγένετο, ἐκ τούτου δῆλοῦται. φιρμιλιανὸς γὰρ καισαρείας ἐπίσκοπος μετὰ πάσης τῆς καππαδοκίας καὶ πλείστων ἄλλων αὐτὸν, καὶ ὡς πολὺ διέτριβε, καὶ ὑδρορροῦν πρόφασιν τῶν ἁγίων τόπων εἰς παλαιστίνην ἐλθών, ἐν τῇ καισαρείᾳ παρ' αὐτοῦ τὰς θείας ἐπαιδεύθη γραφάς. διὰ ἐκεῖνο δὲ οὐδεὶς ἀγνοεῖ, ὅτι πρὸς μαμέαν τὴν μητέρα ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως εὐλαβεστάτην γυναῖκα παρακληθεὶς, ἦλθεν εἰς ἀντιόχειαν, καὶ ἐν μεγίστῃ γέγονε τιμῇ, καὶ πρὸς φίλιππον τὸν βασιλέα, τὸν πρῶτον ἐκ τῶν ῥωμαίων βασιλέων χριστιανὸν γνόμενον, καὶ πρὸς τὴν τούτου μητέρα γράμματα ἀπέστειλεν, ἅτινα τοῦ παρόντος τυγχάνοντα. καὶ ὅτι τοσαύτην ἔσχε σπουδὴν περὶ τὰς θείας γραφὰς, ὥς τε καὶ τὴν ἑβραΐδα διαλεξιν ἐναντιοῦσθαι τῇ τε ἡλικίᾳ, καὶ τῇ οἰκείᾳ φύσει, ἐκμαθεῖν. διὰ δ' ἦν τῶν ἑβδομήκοντα ἑρμηνευτῶν, ἄλλας ἐκδόσεις εἰς ἓν συναγαγεῖν, ἀκύλα λέγω ποντικοῦ προσηλύτου, καὶ θεοδοτίωνος ἰουδαίου, καὶ συμμάχου τοῦ αὐτὸ δόγματος, ὃς γε κατὰ ματθαῖον εὐαγγέλιον ὑπομνήματα, ἀλλ' οὗ καὶ τὸ ἴδιον δόγμα βεβαιῶσαι σπουδάζει.

ὁμοίως

Præterea quintam & sextam & septimam editionem, quas etiam nos de eius bibliotheca habuimus, miro labore reperit, & cũ cæteris editionibus comparauit. Et quia in dicem operum eius in uoluminibus epistolarum, quas ad Paulam scripsimus, in quadam epistola contra Varronis opera conferens posui, nunc omitto: illud de immortali eius ingenio non tacẽs, quod Dialecticam quoq; & Geometriã, Arithmeticam, Musicam, Grammaticam, & Rhetoricam, omniumq; philosophorum sectas ita didicit, ut studiosos quoq; secularium literarum sectatores haberet, & interpretaret eis quotidie, concursusq; ad eum miri fierẽt: quos ille propterea recipiebat, ut sub occasione secularis literaturæ, in fide Christi eos instituret. De crudelitate autẽ persecutionis, quæ aduersum Christianos sub Decio consurrexit, eo quod in religionẽ Philippi desæuiret, quem & interfecit, superfluum est dicere, cum etiam Fabianus Romanæ eccle się episcopus in ipsa occubuerit, & Alexander Babylasq; Hierosolymorum & Antiochenæ ecclesiæ pontifices in carcere pro cõfessione dormierint. Et super Origenis statu, si quis scire uelit, quid actũ sit, primũ quidem de epistolis eius, quæ post persecutionẽ ad diuersos missæ sunt: deinde & de sexto Eusebij Cæsariensis ecclesiasticæ historiæ libro, & pro eodem Origene in sex uoluminib. possit liquido cognoscere. Vixit usq; ad Gallum & Volusianum, id est, usq; ad lxix. ætatis suæ annum, & mortuus est Tyri, in qua urbe & sepultus est.

AMmonius uir disertus & eruditus in philosophia, eodẽ tempore Alexandriæ clarus habitus est: qui inter multa ingenij sui & præclara monumenta, etiam de cõsonantia Moysi & Iesu elegans opus cõposuit, & euãgelicos canones excogitauit, quos postea sequutus est Eusebius Cæsariensis. Hũc falsò accusat Porphyrius, quod ex Christiano ethnicus fuerit, cum constet eum usq; ad extremam uitam Christianum perseuerasse.

AMbrosius primum Marcionites, deinde ab Origene correctus, ecclesiæ diaconus, & confessionis dominicæ gloria insignis

ὁμοίως δὲ πρότε καὶ ἐξ καὶ ἑπτὰ τὰς ἐκδόσεις, ἃς C
τινας καὶ ἡμεῖς ἐν τῇς αὐτοῦ βιβλιοθήκαις ἔσχο-
μεν, πόλλῳ πόνῳ εὑρὼν, μετὰ ἑτοίμων ἐκδόσεων
ὠνήσατο. καὶ ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγχον τῶν αὐτοῦ συν-
ταγμάτων ἐν τῷ τοῦ τύχα τὴν πρὸς παῦλαν παρ' ἡμῶν γραφεισῶν, ἐν μᾷ ἐ-
πιστολῇ συγκείνων τοῖς βαρβάροις ἔργοις τέθε
κα, νῦν παραλιμπάνω, ἐκεῖνο πρὸς αὐτοῦ ἀ-
δυνάτου εὐφυίας μὴ σιωπῶν, ὅτι πρὸ διαλεκτι-
κὴν, καὶ γεωμετρικὴν, ἀριθμητικὴν, μουσικὴν,
γραμματικὴν, καὶ ῥητορικὴν, καὶ παύτων τῶν
φιλοσόφων τὰ δόγματα, οὕτως ἐξέμαθεν, ὥς τε
ἀπουδακέναι τῶν κοσμικῶν γραμμάτων ἀφορα-
τὰς δυσκολίας, καὶ ἐξηγεῖσθαι αὐτοῖς ἑκάστοτε,
ζωηρομός τε πρὸς αὐτὸν πολλὰς γίνεσθαι, ὰς
δι' τοῦτο ἐδέχετο, ἐφ' ὧτε προφάσει τῆς δι-
δασκαλίας, εἰς τὴν τοῦ χριστοῦ πίστιν ἀνάγειν
παύτας. περὶ γὰρ τῆς ὁμότητος τοῦ δικ-
αίου, τοῦ κατὰ τῶν χριστιανῶν, ὠὴ δεινόν κι-
νηθέντος, ἐλύσατο γὰρ εἰς τὴν φιλίππου εὐλά-
βειαν, ὃν καὶ ἀπίστευεν, ἐπεῖν ἠγοῦμαι περισ-
σόν. ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶντι διαιωμῷ, καὶ φαβιανὸς ὁ
ξώμης ἐπίσκοπος ἐτελεύτησεν, καὶ ἀλέξαν-
δρος καὶ βαβύλας ἱεροσολύμων καὶ αὐτοχεί-
ας ἐπίσκοποι, ἐν τῇ φυλακῇ ὁμολογηταὶ ἐνεμήθη-
σαν. εἴ τις γὰρ περὶ ὠριγένους μαθεῖν ἐθελή- D
σῃ, πρῶτον μὲν ἐκ τῶν ὠπομνημάτων αὐτοῦ, τῶν με-
τὰ τὸν διωγμὸν πρὸς διαφόρους ἀντιλαλησάντων,
ἔπειτα δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἕκτου λόγου τῆ εὐσεβίου
καισαρείας ὠπομνήματος ἱστορίας, καὶ ἀπ' ἐκ
τοῦ αὐτοῦ ὠριγένους βιβλίων ἐξ πλατυτῶς μαθεῖν
δυνήσεται. ἔζησεν ἕως γάλλου καὶ βολουσια-
νοῦ, ἔτη ἑπτὰ, ἕως γνωθεν καὶ ἐξηκοστοῦ τῆ ἡλι-
κίας αὐτῷ ἔτους, καὶ ἐνεμήθη ἐν τύρῳ, ἐν ᾗ
καὶ ἐτάφη.

AMμώνιος ὁ ἐλλογιμώτατος τῆ φιλοσο-
φίας πεπαιδευμένος, ἐν τῇς αὐτῆς χρό-
νοις ἐν ἀλεξανδρεία λαμπρὸς φανεὶς, μεταξὺ
τῶν συνταγμάτων παρ' αὐτῷ περιφανῶν λό-
γων, καὶ πρὸ τῆ συμφωνίας μωϋσέως καὶ ἰησοῦ
βίβλον θαυμασιὼ συνέθηκε, καὶ εὐαγγελικοὺς κα
νόνας ἐφεῦρεν, οἷς μετὰ ταῦτα ἐξηκολούθησεν εὐ
σέβιος ὁ καισαρεύς. τούτου πλατῶς κατηγορεῖ
ὁ πορφύριος, φάσκων ἀπὸ χριστιανῶν ἔθνικὸν γε
γονέναι, ὅς τις ἄχρι τῆ τελευταίας χριστιανὸς
διετέλεσεν.

AMβρόσιος πρῶτον μαρκιωνιστὴς, ὕστε-
ρον παρὰ ὠριγένους διορθωθεὶς, ἐκκλη-
σίας διάκονος, καὶ θείας ἐξομολογήσεως, ἐπί-
σημος

A insignis fuit, cui pro Theoctisto presbytero liber Origenis de martyrio scribit. Huius industria & sumptu & instantia, ad hũc infinita Origenes dictauit uolumina. Sed & ipse quippe ut uir nobilis, non inelegantis ingenij fuit, sicut eius ad Origenem epistolæ indicio sunt. Obijt ante mortem Origenis: & in hoc à plerisq; reprehenditur, quod uir locuples, amici sui egeni senis & pauperis moriens non recordatus sit.

TRyphon Origenis auditor, ad quem nonnullæ eius extant epistolæ, in scripturis eruditissimus fuit, quod quidem & multa eius sparsim ostẽdunt opuscula: sed præcipue liber quem composuit de uacca russa in Deuteronomio, & de dichotomematibus, quæ cũ columba & turture Abraham ponuntur in Genesi.

MInutius Felix, Romæ insignis causidicus scripsit dialogum Christiani & ethnici disputantium, qui Octauius inscribitur: sed & alius sub nomine eius fertur de fato, uel contra Mathematicos, qui cum sit & ipse diserti hominis, non mihi uidetur cum superioris libri stilo conuenire.

B Meminit huius Minutij et Lactantius in libris suis.

CAius sub Zephyrino Romanæ urbis episcopo, id est sub Antonino Seueri filio, disputationem aduersum Proculum, Montani sectatorem, ualde insignẽ habuit, arguens eum temeritatis, super nouã prophetiam defendendam: & in eodem uolumine epistolas quoq; Pauli, tredecim tantum enumerans, decimamquartam quę fertur ad Hebræos, dicit non eius esse: sed & apud Romanos usq; hodie quasi Pauli apostoli non habetur.

BEryllus Arabiæ Bostrenus episcopus, cum aliquanto tempore gloriose rexisset ecclesiam, ad extremum lapsus in hæresim, quæ Christum ante incarnationem negat, ab Origene correctus, scripsit uaria opuscula: & maxime epistolas, in qbus Origeni gratias agit, sed & Origenis ad eũ literæ sunt. Extat dialogus Origenis et Berylli, in quo hæreseos coarguit. Claruit autẽ sub Alexandro Mameæ filio, & Maximino & Gordiano, qui ei in imperium successerũt.

Hippoly-

ΣΗΜΟ ἐγνώσθη. τούτῳ ἔσωθ' θεοκτίστου πρεσβυ-
τέρου βίβλος ὠεγενούς πρὸς τὸ μαρτυρίου γρά
φεται. τῇ αὐτυσθῇ τούτου καὶ ἀναλώμασι καὶ ἐ-
πείξει, πρὸς ὅσον πύμπλα ὠεγενὴς ἐπείσε-
λε συντάγματα. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς αὐτῷ εὐγνώστα-
τος ὢν, οὐκ ἀνόμαστος ἐν τῇ εὐφυίᾳ ἐγνώσθη, κα-
θὰ καὶ πρὸς ὠεγενὴν τούτου διαλοῦσιν ὠπολοί.
ἐτελεύτησε δὲ πρὸ ὠεγενούς, καὶ ἐν τούτῳ πα-
ρὰ πλῶν καταγινώσκεται, ὅτι πρὸ πλούσιος
ὤν, τοῦ οἰκείου φίλου γέροντος καὶ πένητος τε-
λευτῆν οὐκ ἐμνήσθη.

TPύφων ὠεγενούς ἀκροατὴς, πρὸς ὃν πολ-
λαί εἰσιν ὠπολοί, ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς
πεπαιδευμένος, καθὰ ἀπομνήμονεύει δείκνυσι
συντάγματα, καὶ ἐξαιρέτως ἡ βίβλος, ἡ πρὸς
βουθηλείας τῆς ἐν τῷ δευτερονομίῳ, καὶ πε-
ὶ τῶν διχοτομουμένων, ἅ τινα μετὰ τῆς περι-
στερᾶς καὶ τρυγόνος τοῦ ἀβραὰμ ἐν τῇ γενέσει
ἀναγινώσκομεν.

MIνούκιος φῆλιξ, ἐν ῥώμῃ ἐπίσημος δι-
κηλόγος ὤν, συνέγραψε διαλογον χρι-
στιανοῦ καὶ ἐθνικοῦ, ὃν ἐπέγραψε octavium. καὶ
ἕτερος δὲ λόγος ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ φέρε-
ται, περὶ μοίρας, ἤτοι κατὰ τῶν μαθημα-
τικῶν, ὅς τις λόγος εἰ καὶ ἐλλογίμου ἀνδρὸς φαί-
νεται, ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ συγκρίνεσθαι τῷ χαρακτῆ-
ρι τοῦ προειρημένου λόγου. μέμνηται τούτου
τοῦ μινουκίου καὶ λακτάντιος ἐν τοῖς ἰδίοις συγ
γράμμασιν.

ΓAΙΟς ὠπολοί ζεφυρίνε ῥώμης ὠπισκόπε, τοῦτ'
ἔστιν, ὠπὶ αὐτωνίνου ὑὸς σεβήρε, διαλεξιν πρὸ
πεκούλου ποτδιασου montanou, σφόδρα μεγά-
λως ἔσχεν, εὐθυμούμενον αὐτὸν προπετείας, τῆ καιν-
ῆς προφητείας, ἐν αὐτοῖς τοῖς τύχει τεσσαρά-
κοντα ὠπολοὰς μόνας παύλε ἀποτεθειμένου.
τῶν γὰρ πρὸς ἑβραίους, λέγει μὴ εἶναι αὐτοῦ, ἀλλὰ
καὶ πρὸ τῶν ῥωμαίοις ἄχρι τοῦ πρώτου παύλε
ἀποστόλε νομίζεται μὴ εἶναι.

BHρυλλος ἀραβίας τῆ βοσρηνῶν ἐπίσκοπος,
ἐπί τινα χρόνον ἐνδόξως διεβρήξας τὴν ἐκ
κλησίαν, τελευταῖον εἰς τὴν αἵρεσιν, τὴν ἀρνου-
μένην τὸν χριστὸν πρὸ τῆ ἀνθρωπήσεως, ὀλι-
γήσας, πρὸ ὠεγενοῦς ὠπολογίας, συνέγραψε πο-
λλὰ πλάγματα, καὶ μάλιστα ὠπολοὰς, ἐν αἷς δ'
ὠεγενοῦς εὐχαριστεῖ. ἀλλὰ καὶ ὠεγενοῦς πρὸς αὐ-
τὸν εἰσὶν ὠπολοί. δεῖ διαλογος ὠεγενοῦς βη
ρύλλε, ἐν ᾧ αἱρέσεως εὐθυμίου. διέτριψε δὲ ἐπὶ
ἀλεξάνδρε τοῦ μαμίας υἱοῦ καὶ μαξιμίνε καὶ γορ-
διανοῦ τῶν διαδεξαμένων τὴν ἐκείνε βασιλείαν.

Ιππόλυ-

Universidad de Navarra Biblioteca

HIppolytus cuiusdam ecclesiæ episcopus (nomen quippe urbis scire non potui) rationem paschæ, temporumq; canones scripsit usq; ad primum annum Alexandri imperatoris, & sedecim annorũ circulum, quem Græci ἐξαικαιδεκαετηρίδα uocant, reperit: & Eusebio, qui super eodẽ pascha canone, decẽ & nouẽ annorũ circulũ, id est ἐννεακαιδεκαετηρίδα cõposuit, occasionẽ dedit. Scripsit nonnullos in scripturas cõmentarios, è quibus hos reperi, in ἑξαήμερον, & in Exodum, & in Canticũ canticorum, in Genesim, & in Zachariam: de psalmis, in Esaiam, de Daniele, de Apocalypsi, de Prouerbijs, de Ecclesiaste, de Saul & Pythonissa, de antichristo, de resurrectione, contra Marcionẽ, de pascha, aduersum omnes hæreses, & πρὸς ὁμιλῶν, de laude dñi saluatoris, in qua præsente Origene, se loqui in ecclesia significat, in huius æmulationem. Ambrosius, quem de Marcionis hæresi ad ueram fidem correctum diximus, cohortatus est Origenem in scripturas commentarios scribere, præbens ei septem & eo amplius notarios, eorũq; expensas, & librariorũ parẽ numerũ: quodq; his maius est, incredibili studio quotidie ab eo opus exigens. Vnde in quadam epistola ὀργοδιώκτῳ Origenes uocat.

ALexãder episcopus Cappadocię, cum desiderio sanctorum locorum Hierosolymam pergeret, & Narcissus episcopus eiusdẽ urbis, iam senex regeret ecclesiam, & Narcisso, & multis clericis eius reuelatum est, altera die mane intrare episcopũ, qui adiutor sacerdotalis cathedræ esse deberet. Itaq; re ita completa, ut prædicta fuerat, cunctis in Palæstina episcopis in unum congregatis, adnitente quoq; ipso uel maxime Narcisso, Hierosolymitanæ ecclesiæ cum eo gubernaculũ suscepit. Hic in fine cuiusdam epistolæ, quam scribit ad Antinoitas super pace ecclesiæ, ait: Salutat uos Narcissus, qui ante me hic tenuit episcopalem locũ, & nũc mecũ eundẽ orationibus regit, annos natus circiter centũ sedecim, & uos mecũ precatur, ut unum idemq; sapiatis. Scripsit & aliam ad Antiochẽses per Clemen-

C Ἱππόλυτος ἔστι οἶδα ποίας ἐπισκοπὴς ἐπίσκοπος, ᾧ πάπας πόλεως τῶν προσηγορίαν μαθεῖν ἐκ ἠδυνήθην, συνέγραψε λόγον τοῦ πάσχα, καὶ σὺν χρονικὸς κανόνας ἕως τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως, δεκαεξ λέγω δὴ ἐτῶν αὐτῶν λύκλον, ὃν οἱ λεγόμενοι χριστοὶ, ἑξαικαιδεκαετηρίδα καλοῦσιν, σύστοιχον ᾧ τοῦ πάσχα ἐννεακαιδεκαετηρίδα συντάξαντι πρόφασιν παρελθυσίως. ἔγραψεν ἐς τὰς θείας γραφὰς ὑπομνήματα, ἀφ' ὧν τάδε εὗρον. ἐς τῶν ἑξαήμερον, ἐς τὸν ἔξοδον, ἐς τὰ ἄσματα τῶν ἀσμάτων, ἐς τὸν ψαλμὸν, ἐς ζαχαρίαν, περὶ ψαλμῶν, ἐς ἡσαΐαν, περὶ δανιὴλ, περὶ ἀρχαγγέλου, περὶ παροιμιῶν, περὶ ἐκκλησιαστοῦ, περὶ σαοὺλ καὶ πύθωνος, περὶ τοῦ ἀντιχρίστου, περὶ ἀναστάσεως, κατὰ μαρκίωνος, περὶ τοῦ πάσχα, κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων, πρὸς ὁμιλῶν, περὶ τῶν ἐπαίνων τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ἐν οἷς παρόντος ὠριγένους ἐαυτὸν ὡμίλησέν καὶ μίμησιν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δικαίου. ἀμβρόσιος, ὅν τινα ἀφ' οὗ πλάτωνος μαρκίωνος ἐς τὸν ἀληθινὸν πίστιν ἐπέστρεψαν, πρεσβύτερον ὠριγένει τὰς θείας ὑπομνηματίζειν γραφὰς, παρεσχήκως αὐτῷ ἐπὶ πολὺ καὶ πλείστους νοταρίους, καὶ τὰς τούτων δαπάνας, καὶ καλλιγραφοῦντας ἐν ἴσῳ ἀριθμῷ, καὶ ὅσῳ δεῖ μεῖζον, αἰνυποίσῳ ἀσχολίᾳ ἐκάστοτε ἔργον παρ' D αὐτοῦ ἀπαιτοῦν, διὸ ἐν μᾷ σχολῇ, ὀργοδιώκτῳ αὐτὸν ὠριγένης καλεῖ.

ΑΛέξανδρος ἐπίσκοπος καππαδοκίας, πόθῳ τῶν ἁγίων τόπων ἱσορῆσαι τὴν ἱεροσολύμων, τοῦ σχεδὸν γηραιοῦ ἤδη γεγηρακότος, καὶ τῶν ἐκκλησίαν διοικοῦντος, αὐτοῦ τε τῷ γηραιῷ καὶ πολλοῖς κλήρικοῖς αὐτοῦ ἀποκαλύψαι μέλλοντι τῇ ἑξῆς ἐωθὸν ἐπισκέψαι ἐπίσκοπον τὸν ὀφείλοντα βουλὴν γενέσθαι τῆς ἱεραρχικῆς διαδέσεως. τοῦ πράγματος τύχῃ διαθὲς προεμηνύθη πληροφορούμενος, πάντων τῶν ἐν παλαιστίνῃ σχεδὸν ἐπὶ τόπων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναχθέντων, συνεπινεύοντος αὐτοῖς γηραιοτέρου, τῶν διοικούντων τῆς ἐν ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας (καὶ αὐτοῦ γὰρ ἀνεδέξατο. οὗτος ἐν τέλει μᾶς ἐπιστολῆς γράφοντος παρ' αὐτοῦ πρὸς ἀντινοίτας, περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, ἔφη. ἀσπάζεται ὑμᾶς γηραιὸς, ὃς πρὸ ἐμοῦ ἔσχε τὴν ἐντεῦθεν ἐπισκοπῆς, καὶ νῦν τὴν αὐτὴν ἰδιώτην μετ' ἐμοῦ σύγχρωτος ἐπίσχε, ἵνα αὐτὸν ἄγων ἑκατοστεξκαιδέκατον, δέομαι ὑμῶν ἅμα ἐμοὶ, ἵνα τὸ αὐτὸ καὶ ἐμὲ φρονήσητε. ἔγραψε καὶ ἄλλῳ πρὸς ἀντιοχεῖς περὶ διαλήμματος

A Clementem presbyterum Alexandriæ, de quo supra diximus: necnon ad Origenem, & pro Origene cõtra Demetriũ, eo quod iuxta testimonium Demetrij, eum presbyterum cõstituerit. Sed & alię eius ad diuersos feruntur epistolæ. Septima autem persecutione sub Decio, quo tempore Babylas Antiochiæ passus est, ductus Cæsaream, & clausus in carcere, ob confessionem Christi martyrio coronatur.

IVlius Africanus, cuius quinq; de temporibus extant uolumina, sub imperatore M. Aurelio Antonino, q. Macrino successerat, legationẽ pro instauratione urbis Emmaus suscepit, quæ postea Nicopolis appellata est: huius est epistola ad Origenem super quæstione Susannæ, eo quod dicat in Hebręo hanc fabulam non haberi, nec cõuenire cum Hebraica etymologia, ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, contra quem doctam epistolam scribit Origenes. Extat eius ad Aristidem altera epistola, in qua super diaphonia, quæ uidetur esse in genealogia saluatoris apud Matthæum & Lucam, plenissime disputat.

B GEminus Antiochenæ ecclesiæ presbyter pauca ingenij sui monumenta cõposuit, florens sub Alexandro principe & episcopo urbis suæ Zebenno, eo uel maxime tempore, quo Heraclas Alexandrinæ ecclesiæ pontifex ordinatus est.

THeodorus, qui postea Gregorius appellatus est, Neocęsareæ Ponti episcopus, admodum adolescens, ob studia Græcarum & Latinarum literarum, de Cappadocia Berytum, & inde Cæsaream Palæstinę transijt, iuncto sibi fratre Athenodoro. Quorum cum egregiam indolem uidisset Origenes, hortatus est eos ad philosophiam, in qua paulatim Christi fidem subintroducens, sui quoque sectatores reddidit. Quinquennio itaq; eruditi ab eo, remittuntur ad matrem, è quibus Theodorus proficiscens, πανηγυρικὸν εὐχαριστίας scripsit Origeni: & conuocata grandi frequentia, ipso quoq; Origene præsente recitauit, qui usq; hodie extat. Scripsit & μετάφρασιν in Ecclesiasten, breuem quidem, sed ualde utilem. Et

Græca

μλυτος πρεσβυτέρου ἀλεξανδρείας, πρὸς οὗ πλοέπορ, οὐμὲν ἀλλὰ καὶ πρὸς ὠριγένη, καὶ ὑπὲρ ὠριγένους κατὰ δημητρίου, καὶ ὅτι προσμαρτυροῦντος δημητρίου, πρεσβύτερον αὐτὸν ἐχειροτόνησε. καὶ ἄλλαι δὲ αὐτοῦ πρὸς διαφόρους φέρονται ἐπιστολαί. ἕβδ δὲ ἑβδόμῳ διωγμῷ ὑπὸ δεκίου, ἡνίκα καὶ βαβύλας ἐν ἀντιοχείᾳ ἔπαθεν, ἀχθεὶς ναυστάθμαν, καὶ εἰς φυλακὴν ἐγκλεισθεὶς, σὺν τῶν τοῦ χριστοῦ ἐξομολογησίμ ἐμαρτύρησεν.

ΙΟύλιος ἀφρικανὸς, οὗ πρώτη πρὸς χρόνῳ τυγχάνει λόγοι ὑπὲρ μαρκου αὐρηλίου ἀντωνίνου τοῦ διαδεξαμένου μακρῖνον, πρεσβείαν ἀνεδέξατο πρὸς ἀναστάσεως ἐμμαοῦς τῆς πόλεως τῆ μετακληθείσης νικοπόλεως. ἔστι καὶ ἐπιστολὴ πρὸς ὠριγένη, ἕνεκεν τῆς κατὰ σωσάνναν ξητήσεως. λέγεται γὰρ ἐν ἕβδ ἑβραϊκῷ σύσερα μὴ ἔχειν τὸν μῦθον, μηδὲ συμφωνεῖν τῇ ἑβραϊκῇ ἐτυμολογίᾳ, ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, πρὸς ὃν διαδικμασμένῳ ἐπιστολὴ γράφει ὠριγένης. ἔστι αὐτοῦ καὶ πρὸς ἀριστείδην ἄλλη ἐπιστολὴ, ἐν ᾗ περὶ τῆς διαφωνίας τῆς δοκούσης ἐν τῷ γενεαλογίᾳ τοῦ σωτῆρος παρὰ ματθαίου καὶ λουκᾶ, ἀκριβῶς διαλέγεται.

ΓΕμῖνος τῆς κατὰ ἀντιοχείαν ἐκκλησίας πρεσβύτερος, ὀλίγα τῆς οἰκείας εὐφυίας βιβλία συνέταξεν, ἀνθήσας ὑπὲρ ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως, καὶ ὑπὲρ ζεβέννου ἐπισκόπου τῆς ἰδίας πόλεως, ἐν ἐκείνῳ μάλιστα ἕβδ καιρῷ, ἐν ᾧ ἡρακλᾶς τῆς ἀλεξανδρείων ἐκκλησίας πρεσβύτερος κατέστη.

ΘΕόδωρος, ὃς ὕστερον ἐκλήθη γρηγόριος, νεοκαισαρείας ἐπίσκοπος, νέος κομιδῇ, διὰ τῶν παιδεύσιν ἑλληνικῶν τε καὶ ῥωμαϊκῶν γραμμάτων, ἀπὸ τῆς καππαδοκίας εἰς βηρυτὸν, κἀκεῖθεν εἰς καισαρείαν τῆς παλαιστίνης δίβην, ἅμα ἀθηνοδώρῳ ἀδελφῷ, ὧν πίνων τῶν ἐξαίρετον εὐφυίαν ἰωσακὼς ὠριγένης, τότε εἰς φιλοσοφίαν προετρέψατο, καὶ μόλις εἰς τῶν τὸ χρεὼν τοῦ πίστιν εἰσάγων, ἑλκύσας ἰδίους κατέσησεν. ὑπὲρ πρώτου τίνων παρ' αὐτοῦ παιδευθέντες ἔτη, πρὸς τῶν μητέρα ἀπέπεμπον τες, ἀφ' ὧν ὁ θεόδωρος ἀφθονίαν, πανηγυρικὸν εὐχαριστίας ἕβδ ὠριγένη ἔγραψε. καὶ συγκαλεσαμένου πάντας σὺν ἐπιχωρίους, αὐτοῦ τε τοῦ ὠριγένους παρόντος, ἔσχεν αὐτὸν ἀνέγνω τὸν λόγον, ὅς τις ἄχρι τοῦ παρόντος διαφυλάσσεται. ἔγραψε δὲ καὶ ἔκφρασιν εἰς ἐκκλησιαστὴν, ἐλάχιστον μὲν, παύν τὸ θαυμασὸν λόγον, καὶ

lem. Et aliæ huius uulgo feruntur epistolæ: sed præcipue signa atq; miracula, quæ iam episcopus cum multa ecclesiarum gloria perpetrauit.

COrnelius Romanæ urbis episcopus, ad quem octo Cypriani extant epistolæ, scripsit epistolam ad Flauianum, Antiochenæ ecclesiæ episcopum, de Synodo Romana, Italica, Aphricana: & aliam de Nouatiano, & de his qui lapsi sunt: tertiam de gestis synodi: quartam ad eundem Flauianum ualde prolixam, & Nouatianę hæreseos causas & anathema cõtinentem. Rexit ecclesiã annis duobus sub Gallo & Volusiano, cui ob Christum martyrio corona to, succesit Lucius.

CYprianus Afer, primũ glorioſe Rhetoricam docuit: exinde suadente presbytero Cecilio, à quo & cognomentũ sortitus est, Christianus factus, omnem substantiã suam pauperibus erogauit, ac post non multũ temporis electus in presbyterum, etiã episcopus Carthaginensis cõstitutus est. Huius ingenij superfluũ est indicẽ texere, cũ sole clariora sint eius opera. Passus est sub Valeriano & Galieno principibus persecutione octaua, eodem die quo Romæ Cornelius, sed non eodem anno.

DOntius diaconus Cypriani, usq; ad diẽ passionis eius cum ipso exilium sustinens, egregium uolumen uitæ & passionis Cypriani reliquit.

DIonysius Alexandrinæ urbis episcopus, sub Heracla scholam κατηχήσεως presbyter tenuit, & Origenis ualde insignis auditor fuit. Hic in Cypriani & Africanæ synodi dogma consentiens, de hæreticis rebaptizandis ad diuersos plurimas misit epistolas, quæ usque hodie extant: & ad Flauianum Antiochenæ urbis episcopum scripsit de pœnitẽtia, & ad Romanos per Hippolytum alteram: ad Xystum, qui Stephano successerat, duas epistolas: & ad Philemonem & ad Dionysium Romanæ ecclesiæ presbyteros duas epistolas: & ad eundem Dionysium postea Romæ episcopum, & ad Nouatianum causantem, quod inuitus Romæ episcopus ordinatus esset

γον, καὶ ἄλλας πολλὰς ἐπιστολὰς, ποιήσας σημεῖά τε καὶ θαύματα, ἵνα κ ἐπισκοπῶν ἐτύγχανεν. C

ΚΟρνήλιος ξώμης ἐπίσκοπος, πρὸς ὃν τὸν κυπριανοῦ ἐπιστολαὶ τυγχάνουσιν, ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς φλαβιανὸν ἀντιοχείας ἐπίσκοπον περὶ τῆς συνόδου ξώμης, ἰταλίας, ἀφρικῆς, καὶ ἑτέραν περὶ νωβατιανοῦ, καὶ τῶν ὁλιθησάντων, τρίτην περὶ τῶν ἐν τῇ συνόδῳ πεχαχθέντων, τετάρτην πρὸς τὴν αὐτὴν φλαβιανὸν, πάνυ μεγάλην, καὶ τὰς αἰτίας τῆς νωβατιανοῦ αἱρέσεως, καὶ ἀναθέματα περιέχουσαν. ἐνεβρύνησε τὴν ἐκκλησίαν ἔτη δύο, γάλλου καὶ βολουσιανῶ βασιλευόντων, ὅν τινα μετὰ τὸ μαρτύριον τοῦ χριστοῦ, διεδέξατο λούκιος.

ΚΥπριανὸς ἄφρος, πρῶτον ῥητόρευσε τὴν ἡνετορικὴν διδάξας, παιδεὺς παρὰ κεκιλίου πρεσβυτέρῳ, ὃ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκληρώσατο, χριστιανὸς γενόμενος, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν τοῖς πένησι διέδωκε, καὶ μετ' οὐ πολὺ κατατοῦ εἰς πρεσβύτερον, ἐπίσκοπος ἐγένετο καρθαγένης. τότε γὰρ ἡ εὐφυίας κατάλογον ὑφαίνειν, πρόσκομα ἡγοῦμαι, ὅτε γε λαμπρότερα ἦν τὰ ἡλίου τότε σωτάγματα. ἔπαθεν ὑπὸ βαλεριανῶ καὶ γαλιήνου βασιλέων, δευτέρῳ ὁμολόγῳ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ἐν τῇ ξώμῃ κορνήλιος, ἀλλ' οὐκ ἐν ἴσῳ αὐτῷ ἐνιαυτῷ. D

ΠΟντιος διάκονος κυπριανοῦ, ἕως τῆς ἡμέρας τοῦ πάθους αὐτοῦ, ἅμα αὐτῷ τὴν ἐξορίαν ὑπομείνας, ἐξαίρετον τύχοι βίου τε καὶ πάθους τοῦ αὐτοῦ κυπριανοῦ καταλέλοιπεν.

ΔΙονύσιος ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, ὑπὸ ἡρακλᾶ, σχολὴν κατηχήσεως πρεσβυτερίου κατέσχε, καὶ ὠφελήσας ἐπίσημος βοηθὸς ἐγένετο. οὗτος ἐς τὸ δόγμα τοῦ κυπριανοῦ, καὶ τῆς ἀφεσεως σωμάτων σωαινῶν, περὶ αἱρετικῶν ἀναβαπτιζομένων πολλὰς πρὸς διαφόρους ἀπέστειλεν ἐπιστολὰς, τὰς καὶ ἄχρι τοῦ παρόντος τυγχανούσας. καὶ πρὸς φλαβιανὸν δὲ ἀντιοχείας ἐπίσκοπον γράφει περὶ μετανοίας, καὶ πρὸς ξώμαίους διὰ ἱππολύτου ἑτέραν, καὶ πρὸς ξύστον διαδεξάμενον σίφανον ἐπιστολὰς δύο, πρὸς φιλήμονα καὶ διονύσιον τῆς ἐν ξώμῃ ἐκκλησίας πρεσβυτέρους ἐπιστολὰς δύο, καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν διονύσιον ὕστερον ξώμης ἐπίσκοπον, καὶ πρὸς νωβατιανὸν ἀπόμνημον, ὡς ἄκων ἐν τῇ ξώμῃ ἐχειροτονήθη

A esset: cuius epistolæ hoc exordium est: Dionysius Alexãdrinus episcopus Nouatiano.

Reliquum epistolæ è Sophronio

Nolẽs ne ad sacerdotiũ fueris inductus, itademũ ostẽdes, si uolẽs cesseris. Nam oportuit quiduis etiã hac gratia ppeti, ne discinderet ecclesia dei. Neq; minus præclarũ ex hoc cõtigisset testimoniũ, q̃ noluisses disi diũ inducere, q̃ pficisci solet ex eo, si qs recusẽt simulacris immolare: atq; adeo pclarius etiam, mea quidẽ sentẽtia. Siquidẽ illic uni proprieq; cõsuliẽ animæ, hic totius ecclesiæ negociũ agiẽ. Tametsi nũc quoq; si persuaseris, si cõpuleris fratres in cõcordiã redire, plus egeris officio, q̃ peccaris errato. Atq; hoc quidem haud imputabiẽ, illud uero laudibus feret. Cæterũ, si non obtẽperantibus illis minus assequeris quod uis, tamẽ fac modis omnibus, ut tuã ipsius serues animã. Est eius ad Dionysiũ & ad Didymũ altera epistola, & ἑορτασπικὰ de pascha plurimæ declamatorio sermone conscriptæ: & ad Alexandrinã ecclesiã de exilio: & ad Hieraclã in Aegypto episcopũ: et alia de mortalitate, & de sabbato, & πρὸς γυμνασίου, & ad Hermammonẽ, & alia de psecutiõe Decij:

B & duo libri aduersum Nepotẽ episcopũ, q̃ mille annorũ corporale regnũ suis scriptis asseuerat: in quibus & de Apocalypsi Ioannis diligẽtissime disputat. Et aduersum Sabelliũ, et ad Ammonẽ Beronices episcopũ, & ad Telephorũ, & ad Euphran, & quatuor libri ad Dionysiũ Romanæ urbis episcopũ, & ad Laodicẽses de pœnitẽtia. Itẽ ad Cononẽ de pœnitẽtia, & ad Origenem de martyrio. Ad Armenios de pœnitentia, & de ordine delictorũ, de natura ad Timotheũ, de tẽtationib. ad Euphranorẽ. Ad Basilidẽ quoq; multæ epistolæ, in quarũ una se asserit, etiã in ecclesiastẽ cœpisse scribere cõmẽtarios. Sed et aduersus Paulũ Samosatenũ, ante paucos dies q̃ moreret, insignis eius fert epistola. Moriẽ 12. Galieni anno.

NOuatianus Romanę urbis presbyter, aduersus Corneliũ cathedrã sacerdotalẽ conatus inuadere, Nouatianorũ, quod Græce dicit καθαρῶν, dogma cõstituit, nolens apostatas susc̃ipere pœnitentes. huius author Nouatus Cypriani presbyter fuit.

νήθη ἐπίσκοπος, ὃς τινὸς ἐπιστολῆς ἐν προοιμίῳ ἔχει οὕτως. διονύσιος ἀλεξανδρείας νωβατιανῷ. εἰ ἄκων ὡς φὴς ἦλθες, ἀλείπτης αὐαχωρήσας εἰκών. ἔδει μὲν γὰρ ὑπὲρ πάντων ποιεῖν, ὥσπερ τὴν μὴ διακόπτεσθαι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, οὕτω καὶ ἀποθνήσκειν τὴν ἕνεκεν μὴ ἀφίστασθαι μαρτυρίαν γινομένης, ἡ ἕνεκεν τοῦ μὴ ἀφίστασθαι μαρτυρία, κατ' ἐμὲ δὲ καὶ μείζων. ἐπεὶ μὲν γὰρ ὥσπερ μᾶς τῆς ἑαυτῆς ἔτυχες, οὕτω δὲ ὥσπερ ὅλης τῆς ἐκκλησίας. καὶ νῦν ἢ ἐὰν πείσῃς, καὶ ἐὰν βιάσῃ σὸν ἀδελφὸν εἰς ὁμόνοιαν ἐλθεῖν, μεῖζον ἔσται σοι, τὸ σφάλμα τὸ, τὸ κατόρθωμα. οὐ γὰρ μέν, οὐ λογισθήσεται, τὸ δὲ ἐπανενέσεται. εἰ δὲ ἀπειθούντων ἀδυνατεῖς, σώσῃ σῶζε τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. ἔστι αὐτῷ πρὸς διονύσιον καὶ δίδυμον ἄλλη ἐπιστολή, καὶ ἑορτασπικὰ πρὸς τὰ πάσχα πολλαὶ, λόγῳ κράτος ἔχουσαι, καὶ πρὸς τὴν ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν περὶ ἐξορίας, οὐ πρὸς ἱέρακα αἰγύπτιον ἐπίσκοπον, καὶ ἄλλη περὶ νηστείας καὶ σαββάτου, καὶ πρὸς γυμνασίου, καὶ πρὸς ἑρμάμμωνα, καὶ ἄλλη περὶ διῳκημένης, καὶ δύο λόγοι κατὰ νέπωτος ἐπισκόπου τοῦ συγγράμματος, χιλίων ἐνιαυτῶν σωματικὴν βασιλείαν, ἐν οἷς περὶ τῆς ἰωαννίνης ἀποκαλύψεως ἐπιμελῶς διείληπται. καὶ κατὰ σαβελλίου, καὶ πρὸς ἄμμωνα βερωνίκης ἐπίσκοπον, καὶ πρὸς τελέφορον καὶ εὔφραν, καὶ τέσσαρες λόγοι πρὸς διονύσιον ξώμης ἐπίσκοπον, καὶ πρὸς λαοδικέας περὶ μετανοίας, ὁμοίως πρὸς κόνωνα περὶ μετανοίας, πρὸς ὠριγένην περὶ μαρτυρίου, πρὸς ἀρμινίους περὶ μετανοίας, καὶ κανόνας ἁμαρτιῶν, περὶ φύσεως πρὸς τιμόθεον, περὶ πειρασμῶν πρὸς εὐφράνορα. καὶ πρὸς βασιλείδην πρὸς ὃν ἐν τῇ μᾶ λέγει, ὡς ἤρξατο καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστὴν ζωτάξεις ὑπομνήματα. καὶ κατὰ παύλα τοῦ ὁμοσατέως πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν περὶ αὐτοῦ τελευτῆ ἐπίσημος αὐτὸν φέρεται ἐπιστολή. τελευτᾷ δὲ καὶ οὗτος ἐπὶ γαλιήνου βασιλέως.

ΝΩβατιανὸς ἐν ξώμῃ ἐκκλησίας πρεσβύτερος, κατὰ κορνηλίου τὸν θρόνον ἐπισκοπῆς ὑποστελθεὶς ἐπιχειρήσας, τὸ νωβατιανῶν, ὅπερ ἑλληνικῇ διαλέκτῳ καθαρὸν λέγεσι, ὑπεστήσατο δόγμα, μὴ βαλόμενος σὺν ἀρχαίοις ἁμαρτάνοντας διέξοδος μετανοοῦντας. τότε διδάσκαλος ἦν ἀρχηγὸς νώβατος, κυπριανοῦ πρεσβύτερος γενόμενος. καὶ ὑπομνήματα πρὸς τὸ πάσχα, περὶ σαββάτου, περὶ πεντηκοστῆς, περὶ ἰουδαίων, περὶ εὐχῆς, πρὸς βρωμάτων ἰουδαϊκῶν, πρὸς τοὺς ὑστεριστῶν, περὶ ἀπάλου, καὶ ἕτερα πολλὰ, καὶ περὶ τριάδος

Scripſit autē de paſcha, de ſabbato, de circumciſione, de ſacerdote, de oratione, de cibis Iudaicis, de inſtantia, de Attalo, multaq; alia: & de trinitate grande uolumen, quaſi τὸν τυλλιανὸν operis Tertulliani faciens, quod pleriq; neſciētes, Cypriani exiſtimāt.

MAlchion diſertiſsimus Antiochenæ eccleſiæ presbyter, quippe qui in eadem urbe rhetoricā florentiſsime docuerat, aduerſum Paulū Samoſateū, qui Antiochenæ eccleſiæ epiſcopus dogma Artemonis inſtaurarat, excipiētibus notarijs diſputauit, qui dialogus uſq; hodie extat. Sed & alia grandis epiſtola ex perſona ſynodi ab eo ſcripta ad Dionyſiū & Maximū Romanæ & Alexandriæ eccleſiæ epiſcopos dirigitur. Floruit ſub Claudio & Aureliano.

ARchelaus epiſcopus Meſopotamiæ, libru diſputationis ſuæ, quā habuit aduerſum Manichæū, exeuntē de Perſide, Syro ſermone cōpoſuit, qui trāslatus in Græcū, habet à multis. Claruit ſub imperatore Probo, q Aureliano & Tacito ſucceſſerat.

ANatolius Alexandrinus, Laodicię Syriæ epiſcopus, ſub Probo & Caro imperatoribus floruit, mirę doctrinæ uir fuit in arithmetica, geometria, aſtronomia, grāmatica, rhetorica, dialectica. Cuius ingenij magnitudinē de uolumine, quod ſuper paſcha cōpoſuit, & decē libris De arithmeticæ inſtitutionibus intelligere poſſumus.

VIctorinus Pitabionēſis epiſcopus, nō æque Latine ut Græce nouerat. Vnde opera eius grandia ſenſibus, uiliora uidentur cōpoſitione uerborū. Sunt autem hæc: Cōmentarij in Geneſim, in Exodū, in Leuiticū, in Eſaiā, in Hiezechiel, in Habacuc, in Eccleſiaſtē, in Cātica cāticorū, in Apocalypſim Ioānis, Aduerſū oēs hęreſes: & multa alia. Ad extremū martyrio coronatus eſt.

PAmphilus presbyter, Euſebij Cęſarienſis epiſcopi neceſſarius, tāto bibliothecæ diuinæ amore flagrauit, ut maximā partem Origenis uoluminū ſua manu deſcripſerit, quæ uſq; hodie in Cæſarienſi bibliotheca habētur. ſed & in duodecim prophetas uigintiquinq; ἐξηγήσεων Origenis uolumina, manu eius exarata reperi, quæ tanto amplector & ſeruo gaudio, ut Crœſi opes habere mē credā. Si enim lætitia eſt, unam epiſtolam habere martyris, quanto magis tot milia uerſuum, per quæ mihi uidet ſui ſanguinis ſignaſſe ueſtigia? Scripſit anteq; Euſebius ſcriberet apologeticum pro Origene, & paſſus eſt Cæſareæ Palæſtinæ ſub perſecutione Maximini.

PIerius Alexandrinæ eccleſiæ presbyter ſub Caro & Diocletiano principibus, eo tempore, quo eandem eccleſiam Theonas epiſcopus regebat, florētiſsime docuit populos, & in tantā ſermonis, diuerſorūq; tractatuum, qui uſq; hodie extant, uenit elegantiam, ut Origenes iunior uocaretur. Conſtat hunc miræ ἀσκήσεως, & appetitorem uoluntarię paupertatis, ſcientiſsimūq; dialecticæ & rhetoricæ artis, & poſt perſecutionem omne uitæ ſuæ tempus Romę fuiſſe uerſatum. Huius eſt longiſsimus tractatus de propheta Oſee, quem in peruigilio paſchæ habitum, ipſe ſermo demonſtrat.

LVcianus uir diſertiſsimus, Antiochenæ eccleſiæ presbyter, tantum in ſcripturarum ſtudio laborauit, ut uſque nunc quædam exemplaria ſcripturarum, Lucianea nuncupentur. Feruntur eius de fide libelli, & breues ad nonnullos epiſtolæ. Paſſus eſt Nicomediæ ob confeſsionem Chriſti, ſub perſecutione Maximini, ſepultusq; Helenopoli Bithyniæ.

PHileas de urbe Aegypti, quæ uocatur Thmuis, nobili genere, & non paruis opibus, ſuſcepto epiſcopatu, elegantiſsimum librum De martyrum laude, compoſuit: & diſputatione actorum habita aduerſum iudicem, qui eum ſacrificare cogebat, pro Chriſto capite truncatur, eodē in Aegypto perſecutionis autore, quo Lucianus Nicomediæ.

ARnobius ſub Diocletiano principe Siccæ apud Aphricam, florentiſsime Rhetoricā docuit, ſcripſitq; aduerſum gentes, quæ uulgo extant uolumina.

FIrmianus, qui & Lactantius, Arnobij diſcipulus, ſub Diocletiano principe accitus

ἐ γὰρ μείζονος δεῖ χαρμοσύνης μέλλων ἀπολαῦν μάρτυρος ἔχειν, ὅσῳ μᾶλλον τοσαύτας χιλιάδας σίχων, δι' ὧν ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τὰ ἴχνη τοῦ οἰκείου καταλέλοιπε πάθους, ἔχραζε δὲ πρὸ τοῦ εὐσέβιον συγγράψαι ἀπολογητικὸν ὑπὲρ ὠριγένους, καὶ ἐπαθεν ἐν καισαρείᾳ ἐπὶ παλαιστίνης ἐπὶ ἓξ μαξιμίνου διωγμῶ.

ΠλείωΝ τῆς κατὰ ἀλεξάνδρειαν ἐκκλησίας πρεσβύτερος, ὡσὶ καρου καὶ διοκλετιανοῦ βασιλέων, ἐν ἐκείνῳ ὑφ' καιρῷ, ἐν ᾧ τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν θεωνᾶς ἐπίσκοπος ἐκυβέρνα, ἀνθρώπων τὴν λαὸν ἐδίδαξε, καὶ ἐς τοσοῦτον τῇ τε λόγῳ καὶ διαφόρῳ ὁμιλίᾳ, τῇ ἄχει τιμιόδρομ τυγχανουσῶν, ἦλθεν εὐφυΐαν, ὥς τε αὐτὸν νέον κληθῆναι ὠριγένη. ὁμολόγηται δὲ ὅσον τῆς τε ἀσκήσεως καὶ ἐκουσίου πτωχείας γεγενῆσθαι δρασμὸν, ἔμπειρον ὄντα διαλεκτικῆς καὶ ῥητορικῆς ἐπιστήμης, καὶ μετὰ τὸν διωγμὸν, πάντα τὸν βίον ἐν τῇ ἕῳμη διατετελεκέναι. ἔστι τούτου μακροτάτη ὁμιλία περὶ ὠσηὲ τοῦ προφήτου, ἣν τινα τῇ παννυχίδι τοῦ πάσχα ἀρμόττειν πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν, αὐτὸς ὁ λόγος δηλοῖ.

ΛΟυκιανὸς ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος, τῆς κατὰ αὐτόχειαν ἐκκλησίας πρεσβύτερος, ῥᾳστώτην ἐν τῇ ἀσκήσει τὴν γραφῶν κέκτηκεν, ὡς τε ἄχει τοῦ παρόντος τινὰ τῶν αὐτογράφων κληθῆναι λουκιανέα. φέρονται αὐτοῦ πολλὴ πίστεως λόγοι, καὶ βραχύτατα πρός τινας ἐπιστολαί. ἀπέθανεν ἐν νικομηδείᾳ ἐπὶ τῆς χριστοῦ ἐξομολογήσεως, ἐν ᾧ διωγμῷ μαξιμίνου, καὶ ἐτάφη ἐν ἑλενοπόλει τῆς βιθυνίας.

ΦΙλέας ἀπὸ πόλεως θμούεως τῆς αἰγύπτου, περιφανὴς ὢν γένει, ἐκ μικρᾶς πρὸ ἰουσίας, ἐπισκοπὴν δεξάμενος, εὐφυέστατον λόγον περὶ τῶν ἐπαίνων τῶν μαρτύρων συνεγράψατο, καὶ διάλογον τῆς γνωμένης πάλαι ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος καταναγκάζοντος αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ θύειν. οὗτος ἐπὶ τοῦ χριστοῦ ἀρτέμωνα, διωγμῷ ἐν τῇ αἰγύπτῳ ὄντος, κἀκείνου αὐθυφρώστου τοῦ καὶ ὑπὸ λουκιανοῦ ἐν νικομηδείᾳ.

ΑΡνόβιος ἐπὶ διοκλετιανοῦ ἐν σίκκῃ τῇ πόλει τῆς ἀφρικῆς, ἀνθρώπων τὴν ῥητορικὴν ἐδίδαξε, καὶ συνεγράψατο κατὰ τῶν ἐθνῶν τύχῃ, ἅπερ τυγχάνει παρὰ πολλοῖς.

ΦΙρμιλιανὸς, ὁ καὶ λακτάντιος, ἀρνοβίου μαθητὴς ὑπὸ διοκλετιανοῦ βασιλέως μετὰ

accitus cum Flauio Grammatico, cuius de medicinalibus uersu cõpositi extant libri, Nicomediæ rhetoricam docuit, ac penuria discipulorũ ob Græcã uidelicet ciuitatẽ, ad scribendum se contulit. Habemus eius sympositum, quod adolescẽtulus scripsit, ὁδοιπορικὸν de Africa usq; ad Nicomediam, hexametris scriptũ uersibus: & alium librũ, qui inscribitur Grammaticus, & pulcherrimũ de ira dei, & institutionum diuinarum aduersum gentes libros septem: & τῶν τομίων eiusdem operis in libro uno acephalo, & ad Asclepiadem libros duos. De persecutione librum unum. Ad Probum epistolarum libros quatuor. Ad Seuerum, epistolarum libros duos. Ad Demetrianum auditorem suum, libros duos. Ad eundẽ de opificio dei, uel formatione hominis, librum unum. Hic extrema senectute magister Cæsaris Crispi, filij Constantini in Gallia fuit, qui postea à patre interfectus est.

EVsebius Cęsareę Palęstinæ episcopus, in scripturis diuinis studiosissimus, & bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre diligentissimus peruestigator, edidit infinita uolumina. De quibus hęc sunt: εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως libri uiginti. εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς libri quindecim. θεοφανείας libri quinq;. Ecclesiasticę historię libri decem, Chronicorũ canonum omnimodam historiam, & eorum ὠφελίμων. Et de euangeliorum diaphonia. In Esaiam libri decẽ, & cõtra Porphyrium, qui eodem tempore scribebat in Sicilia, ut quidam putant libri triginta: de quibus ad me uiginti tantũ peruenerunt. τοπικῶν librum unum. ἀπολογίας pro Origene libros sex. De uita Pamphili libros tres. De martyribus alia opuscula. Et in centum quinquaginta psalmos eruditissimos cõmentarios: et multa alia. Floruit maxime sub Cõstantino imperatore & Cõstantio, & ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum sortitus est.

RHeticius Eduorum, id est Augustodunensis episcopus, sub Constantino celeberrimæ famæ habitus est in Gallijs. Leguntur eius cõmentarij in Cantica canticorũ: et aliud grande uolumen aduersus Nouatianum, nec præter hoc quicquam eius operum reperi.

MEthodius Olympi Lyciæ, & postea Tyri episcopus, nitidi cõpositiq; sermonis, aduersum Porphyrium confecit libros, & sympositum decem uirginũ, de resurrectione opus egregium, contra Origenem, & aduersus eundem de Pythonissa, & de autexusio. In Genesim quoque, & in Cantica canticorum cõmentarios: & multa alia quę uulgo lectitantur, & ad extremũ nouissimæ persequutionis, siue ut alij affirmant, sub Decio & Valeriano in Chalcide Græciæ, martyrio coronatus est.

IVuencus nobilissimi generis, Hispanus, presbyter, quatuor euãgelia hexametris uersibus penè ad uerbum transferens, quatuor libros composuit, & nõnulla eodem metro ad sacramentorũ ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe.

EVstathius genere Pamphylius Sidites, primum Berœæ Syriæ, deinde Antiochiæ rexit ecclesiam: & aduersum Arianorum dogma componens multa, sub Constantio principe pulsus est in exilium Traianopolim Thraciarum, ubi usque hodie conditus est. Extant eius uolumina De anima, de engastrimytho aduersum Origenem, & infinitæ epistolæ, quas enumerare longum est.

MArcellus Ancyranus episcopus, sub Constante & Constantino principibus floruit, multaq; diuersarum ὑποθέσεων scripsit uolumina, & maxime aduersum Arianos. Feruntur contra hunc Asterij & Apollinarij libri, Sabellianæ eum hæresis arguẽtes: sed & Hilarius in septimo aduersum Arianos libro, nominis eius quasi hæretici meminit. Porrò ille defendit se non esse dogmatis, cuius accusatur, sed cõmunione Iulij & Athanasij, Romanæ & Alexãdrinæ urbis pontificum, se esse munitum.

AThanasius Alexandrinæ urbis episcopus, multas Arianorũ perpessus insidias, ad Constantem Galliarum principem fugit: unde reuersus cum literis, & rursum post mortem eius fugatus usq; ad Iouiani imperium latuit, à quo recepta ecclesia, sub

Valentiano, nec præter hoc quicquam eius operum reperi.

MEthodius Olympi Lyciæ, & postea Tyri episcopus, nitidi cõpositiq; sermonis, aduersum Porphyrium confecit libros, & sympositum decem uirginũ, de resurrectione opus egregium, contra Origenem, & aduersus eundem de Pythonissa, & de autexusio. In Genesim quoque, & in Cantica canticorum cõmentarios: & multa alia quę uulgo lectitantur, & ad extremũ nouissimæ persequutionis, siue ut alij affirmant, sub Decio & Valeriano in Chalcide Græciæ, martyrio coronatus est.

IVuencus nobilissimi generis, Hispanus, presbyter, quatuor euãgelia hexametris uersibus penè ad uerbum transferens, quatuor libros composuit, & nõnulla eodem metro ad sacramentorũ ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe.

EVstathius genere Pamphylius Sidites, primum Berœæ Syriæ, deinde Antiochiæ rexit ecclesiam: & aduersum Arianorum dogma componens multa, sub Constantio principe pulsus est in exilium Traianopolim Thraciarum, ubi usque hodie conditus est. Extant eius uolumina De anima, de engastrimytho aduersum Origenem, & infinitæ epistolæ, quas enumerare longum est.

MArcellus Ancyranus episcopus, sub Constante & Constantino principibus floruit, multaq; diuersarum ὑποθέσεων scripsit uolumina, & maxime aduersum Arianos. Feruntur contra hunc Asterij & Apollinarij libri, Sabellianæ eum hæresis arguẽtes: sed & Hilarius in septimo aduersum Arianos libro, nominis eius quasi hæretici meminit. Porrò ille defendit se non esse dogmatis, cuius accusatur, sed cõmunione Iulij & Athanasij, Romanæ & Alexãdrinæ urbis pontificum, se esse munitum.

AThanasius Alexandrinæ urbis episcopus, multas Arianorũ perpessus insidias, ad Constantem Galliarum principem fugit: unde reuersus cum literis, & rursum post mortem eius fugatus usq; ad Iouiani imperium latuit, à quo recepta ecclesia, sub

Valente moritur. Feruntur eius aduersum gentes duo libri, & contra Valentẽ & Vrsatium unus, & de uirginitate, & de persecutionibus Arianorum plurimi, & de psalmorum titulis, & historia, Antonij monachi uitam continens: & ἑορτασικὰ epistolæ: & multa alia, quæ enumerare longum est.

ANtonius monachus, cuius uitã Athanasius Alexandrinæ urbis episcopus, insigni uolumine prosequutus est, misit Aegyptiace ad diuersa monasteria apostolici sensus sermonisq; epistolas septem, quæ in Græcam linguam translatæ sunt: quarum præcipua est ad Arsenoitas. Floruit sub Cõstantino & filijs eius regnantibus. Vixit annos centum quinq;.

BAsilius Ancyranus episcopus artis medicinæ, scripsit contra Marcellum de uirginitate librum, & nonnulla alia: & sub rege Constãtio, Macedonianæ partis, cum Eustathio Sebasteno princeps fuit.

THeodorus Heracliæ Thraciarum episcopus, elegantis apertiq; sermonis & magis historicę intelligẽtiæ, edidit sub Cõstantio principe commentarios in Matthæum, & in Ioannem, & in Apostolum, & in Psalterium.

EVsebius Emesenus episcopus, elegantis & rhetorici ingenij, innumerabiles & qui ad plausum populi pertinent, confecit libros: magisq; historiam sequutus, ab his qui declamare uolunt, studiosissime legitur: è quibus uel præcipui sunt aduersum Iudæos & gentes & Nouatianos, & ad Galatas libri decem, & in euangelia homiliæ breues, sed plurimæ. Floruit temporibus Constantij imperatoris, sub quo & mortuus Antiochiæ sepultus est.

TRiphyllius Cypri Ledrensis, siue Λεοντίων episcopus, eloquentissimus suæ ætatis & sub rege Constantio celeberrimus fuit. Legi eius in Cãtica canticorum commentarios. Et multa alia composuisse refertur, quæ in nostras manus minime peruenerunt.

DOnatus, à quo Donatiani, per Aphricam sub Constante Constantinoq; principi-

λαβὼν τὴν ἐκκλησίαν, ὡδὶ οὐάλεντος τελευτᾷ. φέρονται αὐτοῦ κατὰ τῶν ἐθνῶν λόγοι δύο, κατὰ οὐάλεντος καὶ οὐρσακίου εἰς, πρὸς παρθενίας, πρὸς Ἰωμαίους ἀρειανοὺς πλεῖστοι, πρὸς ἐπηρεαφῆς ψαλμῶν, καὶ ἱστορία αὐτωνίου ἀναχωρήτου τὸν βίον περιέχουσα, καὶ ἑορτασικαὶ ἐπιστολαί, καὶ πλεῖστα ἄλλα τινα, ἅπερ ἀπαριθμεῖσθαι ὀκνῶ.

ANτώνιος μοναχὸς, οὗ τὸν βίον ἀθανάσιος ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος ἱστόρησε, ἔσχε πρὸς διαφορὰς τῆς ἀγυπτίου μοναστήρια, ἀρετολικοὺς χαρακτῆρος καὶ λόγου ἱστολὰς ἑπτὰ εἰς ἑλληνικὴν διάλεκτον μεταφραθείσας, ὧν ἐξαίρετος ἡ πρὸς τοὺς ἀρσινοίτας. ἤνθησεν ὡδὶ κωνσταντίου καὶ τῶν τούτου παίδων βασιλευόντων.

BAσίλειος ἀγκυρανὸς ἐπίσκοπος, ἔγραψε κατὰ μαρκέλλου, καὶ περὶ παρθενίας λόγον, καὶ οὐκ ὀλίγα ἄλλα, καὶ βασιλεύοντος κωνσταντίου, μακεδονιανῆς αἱρέσεως ἅμα εὐσεβίῳ σιβαστιανῷ ἤρξεν.

ΘΕόδωρος ἡρακλείας τῆς θρᾳκῶν ἐπίσκοπος, εὐφυοῦς καὶ ἀρίστου λόγου καὶ ἱστορικῆς διανοίας, ἐξέδωκεν ὡδὶ κωνσταντίου βασιλέως ὑπομνήματα εἰς ματθαῖον καὶ ἰωάννην, καὶ εἰς τὸν ἀπόστολον, καὶ εἰς τὸ ψαλτήριον.

EVσέβιος ἐμισηνὸς, εὐφυῶς καὶ ἑρμηνικῶς, ἀναριθμήτους καὶ εἰς κρότον τοῦ λαοῦ ἰωτεύοντας ἐποιήσατο λόγους, καὶ μᾶλλον ἀκολουθῶν ἱστορίᾳ, ὅς τις αὐτοδιδακτότερον ἀναγινώσκεται περὶ τῶν κρότοις χαιρόντων, ἀφ' ὧν εἰσὶν ἐξαίρετοι λόγοι δύο, κατὰ τῶν ἰουδαίων καὶ ἐθνῶν καὶ ναβαταναίων, καὶ πρὸς γαλάτας εἷς, εἰς εὐαγγέλια ὁμιλίαι βραχύταται μὲν, πολλαὶ δέ. ἤνθησεν ἐπὶ κωνσταντίου βασιλέως, καὶ τελευτήσας ἐν ἀντιοχείᾳ ἐτάφη.

TΡιφύλλιος κύπρου λήδρου, ἤτοι λεοντίων ἐπίσκοπος, εὐφραδὴς καὶ ὡδὶ κωνσταντίου ἐπίσημος. ἀνέγνων τούτου εἰς ἄσματα ἀσμάτων ὑπομνήματα, ὅς τις πολλὰ λέγεται συγγεγραφέναι, ἃ τινα εἰς τὰς ἡμετέρας χεῖρας οὐ περιῆλθεν.

ΔΩνατος, ἀφ' οὗ οἱ δωνατισταὶ ἐν τῇ ἀφρικῇ, ὧν κωνσταντίου τοῦ βασιλέως, φάσκων παρὰ ἡμετέρων τὰς θείας γραφὰς ἐν τῷ διωγμῷ

principibus, asserẽs à nostris scripturas in persequutione ethnicis traditas, totam penè Africam, & maxime Numidiam sua persuasione decepit. Extãt eius multa ad suam hæresim pertinentia, & de spiritu sancto liber Ariano dogmati congruens.

ASterius Arianæ philosophus factionis, scripsit, regnante Constantio, in epistolam ad Romanos, & in Euangelia, & Psalmos commentarios, & multa alia, quæ à suæ partis hominibus studiosissime leguntur.

LVcifer Caracalitanus episcopus, cum Pancratio & Hilario Romanæ ecclesiæ clericis, ad Constantium imperatorem à Liberio episcopo, pro fide legatus missus, quum nollet sub nomine Athanasij Nicenam damnare fidem, in Palęstinam relegatus, miræ constantiæ & præparati animi ad martyrium, contra Constantium imperatorem scripsit librum, eiq; legendum misit: ac non multo post, sub Iuliano principe Caralis reuersus, Valentiniano regnante obijt.

EVsebius natione Sardus, & ex lectore urbis Romanæ, Vercellensis episcopus, ob confessionem fidei à Constantio principe Scythopolim, & inde Cappadociam relegatus, sub Iuliano imperatore ad ecclesiam reuersus, edidit in Psalmos commentarios Eusebij Cæsariensis, quos de Græco in Latinum uerterat. Mortuus est Valentiniano & Valente regnantibus.

FOrtunatianus, natione Afer, Aquileiensis episcopus, imperante Constantino, in Euangelia titulis ordinatis, breui & rustico sermone scripsit commentarios: & in hoc habetur detestabilis, quod Liberium Romanæ urbis episcopum, pro fide ad exilium pergentem, primus sollicitauit, ac fregit, & ad subscriptionem hæreseos compulit.

ACacius, quem quia luscus erat, μονόφθαλμον nuncupabant, Cæsariensis ecclesiæ in Palæstina episcopus, elaborauit in Ecclesiasten decem & septem uolumina & συμμίκτων ζητημάτων sex, & multos prę terea diuersosq; tractatus. Intantum autem sub Constantio imperatore claruit, ut in Liberij

μῷ τοῖς ἐθνικοῖς παραδεδόαζι, πᾶσαν τὴν ἀφρικὴν, καὶ μάλιστα τὴν νουμιδίαν τῇ πιθανότητι. ἐσί τούτου πολλὰ, τῇ αὐτοῦ αἱρέσει ἀνήκοντα, καὶ πρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα τοῦ λόγου, τῷ ἀρειανῷ δόγματι ἁρμόζων.

ΑΣτέριος ἀρειανικὸς φιλόσοφος αἱρέσεως, ἔγραψε βασιλεύοντος κωνσταντίου, εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν πρὸς ῥωμαίους, καὶ εἰς εὐαγγέλια, ψαλμῶν ὑπομνήματα, ἄττινα πολλὰ, ἃ τινα παρὰ τῶν τῆς αὐτῆς αἱρέσεως ἀπούδαιότερον ἀναγινώσκεται.

ΛΟυκίφερος καραλέως ἐπίσκοπος, ἅμα παγκρατίῳ καὶ ἱλαρίῳ τῆς ἐκκλησίας ῥώμης κληρικοῖς, πρὸς κωνσταύτιον βασιλέα παρὰ λιβερίου ἐπισκόπου, ὑπὲρ τῆς πίστεως εἰς περσβείαν σταλείς, μὴ βουλόμενος ἐπ' ὀνόματι ἀθανασίου τὴν νικαίαν σύμβολον καταλῦσαι, εἰς παλαισίνην ἐξορισθείς, θαυμασῆς ἐγκρατείας καὶ ὑπερεπισμύου λογισμοῦ εἰς μαρτύριον, συνέταξε λόγον κατὰ κωνσταντίου, ὑπὲρ τε αὐτῶν ἀπεσταλμένων ἀναγνωσθησόμενον, καὶ μετ' οὐ πολὺ βασιλεύοντος ἰουλιανοῦ, εἰς τὴν καραλίνων ἀναζεύξας, ὡδὶ βαλεντινιανοῦ βασιλέως ἐτελεύτησεν.

EVσέβιος γένει σάρδος, ἐξ ἧς ἀφ' ἀναγνωσῶν τῆς ἐκκλησίας ῥώμης, βαρκελίνσης ἐπίσκοπος, σὺν τῇ πίστεως ἐξομολογήσει πρὸς κωνσταντίου βασιλέως εἰς σινυδόπολιν, διασταλθεὶς εἰς καππαδοκίαν ἐξορισθεὶς, ὡδὶ ἰουλιανοῦ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀναζεύξας, ἐξέδωκεν εἰς τοὺς ψαλμοὺς ὑπομνήματα εὐσεβίου τοῦ καισαρέως, ἃ τινα ἀφ' ἑλληνικοῦ εἰς ῥωμαϊκὸν μετενηνόχασι. καὶ ἐτελεύτησεν ὡδὶ οὐαλεντινιανοῦ καὶ οὐάλεντος.

ΦΟυρτουνατιανὸς γένει ἄφρος, ἀκυληίας ἐπίσκοπος, βασιλεύοντος κωνσταντίνου, εἰς τὰ εὐαγγέλια κανόνας διατυπώσας, βραχύτατα ὑπομνήματα λόγῳ ἀγροικῷ συνέταξε. σὺν δὲ τούτοις ὁ ἀκεφάλιος, ὅτι πρὸς λιβέριον ῥώμης ἐπίσκοπον, ὑπὲρ τῆς πίστεως εἰς ἐξορίαν ἀπιόντα, οὐ μόνον ὑπεφθόνησεν, καὶ ὑπεβουλίσατο, ἀλλὰ καὶ εἰς ὑπογραφὴν αἱρετικῶν διέστησεν.

ΑΚάκιος, ὅν ἕνα ἐπεφήμισεν ἑνὶ ὀφθαλμῷ πρὸς λίθ, μονόφθαλμον ἐκάλεσαν, τὴν ἐν παλαισίνῃ διοικήσεως ἐπίσκοπος, συνέταξεν εἰς ἐκκλησιαστὴν βίβλους ιζ' ἐπτὰ, ἧς συμμίκτων ζητημάτων ἓξ, καὶ πολλὰς διαφόρους ὁμιλίας. ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ὡδὶ κωνσταντίου βασιλέως διέπρεψεν, ὡς τε ἐπὶ

Liberij locum, Romę Felicem Arianũ episcopum constitueret.

SArapion Θμούεως, Aegypti urbis, episcopus, qui ob elegantiam ingenij, cognomen Scholastici meruit, charus Antonij monachi, edidit aduersum Manichęum egregium librum, & de Psalmorum titulis alium, & ad diuersos utiles epistolas. & sub Constantio principe etiam in confessione inclytus fuit.

HIllarius, urbis Pictauorum Aquitaniæ episcopus, factione Saturnini Arelatensis episcopi, de synodo Biterẽsi, in Phrygiam relegatus, duodecim aduersus Arianos confecit libros. Et alium librum de synodis, quem ad Galliarum episcopos scripsit. Et in Psalmos commẽtarios, primum uidelicet & secũdum, & à quinquagesimo primo usque ad sexagesimum secundum, & à centesimo decimooctauo usque ad extremum, in quo opere imitatus Origenem nonnulla etiam de suo addidit. Est eius & ad Constantium libellus, quẽ uiuenti Constantinopoli porrexerat. Et alius in Constantium, quem post mortem eius scripsit. Et liber aduersum Valentem & Vrsacium historiam Ariminensis & Seleuciensis synodi continens. Et aduersus præfectum Salustium, siue contra Dioscorũ, & liber hymnorum, & mysteriorum alius. Et commentarij in Matthæum: & tractatus in Iob, quos de Græco Origenis ad sensum transtulit: & alius elegans libellus contra Auxentium: & nonnullę ad diuersos epistolę. Aiunt quidam scripsisse eum & in Cantica canticorum, sed à nobis hoc opus ignoratur. Mortuus est Pictauis Valentiniano & Valente regnantibus.

VIctorinus natione Afer, Romæ sub Constantino principe rhetoricam docuit: & in extrema senectute, Christi se tradens fidei, scripsit aduersus Arium libros more dialectico ualde obscuros, qui ab eruditis modo intelliguntur: & commentarios in Apostolum.

TItus Bostrinus episcopus, sub Iuliano & Iouiano principibus, fortes aduersum Manichæum scripsit libros, & nõnulla alia. Moritur autem sub Valente.

Damasus

τόπον λιβερίου φήλικα ἐπίσκοπον ξώμης χειροτονῆσαι.

ΣΑραπίων Θμούεως ἐπίσκοπος, ὁ διὰ τὴν σύφνιαν ἐπονομασθεὶς σχολαστικὸς, γνήσιος φίλος αὐτωνίνου μοναχοῦ, ἐξέδωκε κατὰ μανιχαίου ἐξαίρετον βίβλον, καὶ πρὸς γραφὰς ψαλμῶν ἐτέραν, καὶ πρὸς διαφόρους ἀναγκαίας σχολὰς. καὶ ἐπὶ κωνσταντίνου ἐν τῇ ἐξομολογήσει διέπρεψεν.

ΙΛαρίων, πικταβίων ἀκουιτανίας ἐπίσκοπος, συνοδικῆ κατευρίνου τῆς ἀρελατῶν πόλεως ἐπισκόπου, ἀπὸ τῆς συνόδου βιτεροσίων, εἰς φρυγίαν ἐξορισθεὶς, βίβλους καὶ βίβλους κατὰ ἀρειανῶν συνέταξε λόγους, καὶ ἕτερον περὶ τῶν συνόδων, ὅν τινα πρὸς γαλλίων σχολαστικοὺς ἔγραψε, καὶ εἰς ψαλμοὺς ὑπομνήματα πρῶτον λέγω δὲ καὶ βιβλίον, ἀπὸ ϙγ τοῦ πρώτου ἕως ἑξηκοστοῦ βιβλίου, καὶ ἀπὸ ἑκατοστοῦ ὀκτωκαιδεκάτου ἕως τοῦ ϙδ τέλους, ἐν ᾧ συντάξει ὠσεγγένει ἐμιμήσατο, τινὰ ἐξ ἰδίων προσθείς. ἔστι αὐτῷ καὶ πρὸς ἰωνσαύτιον λίβελλος, ὅν τινα πρεσβεύοντι ἐν ἰωνσαυτινοπόλει ἐπέδωκε. ἕτερος εἰς ἰωνσαύτιον, ὅν τινα μετὰ τὸν αὐτοῦ ἀποβίωσιν συνέταξε. καὶ βίβλοι κατὰ οὐαλεντος καὶ οὐρσακίου, τῶν ἱστορίαν τῆς ἀριμινσίου καὶ σελευκείας συνόδου περιέχουσαι. καὶ πρὸς σαλούστιον ἔπαρχον, ἤτοι κατὰ διοσκόρου, καὶ τῶν λιβοζτίνων, καὶ ἕτερος λόγος μυστηρίων, καὶ ὑπομνήματα εἰς ματθαῖον, καὶ εἰς τὸν ἰὼβ ὁμιλίας, ἃς ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ὠσεγγένους μετέφρασε. ἕτερος εὐφυέστατος λίβελλος, κατ' αὐξεντίου, καὶ πολλαὶ πρὸς διαφόρους ἐπιστολαί. φασὶ δέ τινες γεγραφέναι αὐτὸν εἰς τὰ ἄσματα τῶν ἀσμάτων, ἅπερ παρ' ἡμῖν ὄντα ἄγνωστα. ἐτελεύτησεν ἐν πικτάβοις βαλεντινιανοῦ καὶ οὐάλεντος βασιλευόντων.

BΙκτωρῖνος γένει ἄφρος, ἰωνσαυτίου βασιλεύοντος, ἐν τῇ ῥώμῃ τῶν ῥητορικῶν διδάξας, ἐν τῷ ϐ τοῦ βίου γήρᾳ χριστιανὸς γενόμενος, κατὰ ἀρείου λόγους διαλεκτικοὺς πάνυ ἀμαυροὺς συνέγραψεν, οἵ τινες παρὰ τῶν πεπαιδευμένων μόνον νοοῦνται, καὶ ὑπομνήματα εἰς τὸν ἀπόστολον.

TΙτος βοστρένων ἐπίσκοπος, ἐπὶ ἰουλιανοῦ καὶ ἰοβιανοῦ βασιλευόντων, ἰσχυροὺς κατὰ τῶν μανιχαίων συντάξας λόγους, ἕτερα πολλὰ, ἐπὶ οὐάλεντος ἐτελεύτησεν.

Δάμασος

A DAmasus Romanæ urbis episcopus, elegans in uersibus componendis ingenium habuit, multaq; & breuia metro edidit: & propè octogenarius sub Theodosio principe mortuus est.

APollinarius Laodicenus Syrię episcopus, patre presbytero, magis grammaticis in adolescentia operam dedit, & postea in sanctas scripturas innumerabilia scribens sub Theodosio imperatore obijt. Extant eius aduersus Porphyrium triginta libri, qui inter cætera opera eius uel maxime probantur.

GRegorius Bæticus, Iliberi episcopus, usq; ad extremam senectutem diuersos mediocri sermone tractatus composuit: & de fide elegantem librum, qui hodieq; supersse dicitur.

PAcianus in Pyrenæi iugis, Barcilonæ episcopus, castitate, & eloquentia, & tam uita quàm sermone clarus: scripsit uaria opuscula, de quibus est liber ad Sympronianum contra Nouatianos. Sub Theodosio principe iam ultima senectute mortuus est.

B PHotinus de Gallogræcia, Marcelli discipulus, Sirmij episcopus ordinatus, Hebionis hæresim instaurare conatus est: postea à Valentiniano principe pulsus ecclesia, plura scripsit uolumina, in quibus uel præcipua sunt contra gentes, & ad Valentinianum libri.

SOebadius Agenni Galliarum episcopus, edidit contra Arianos librum. Dicuntur & eius esse alia opuscula, quæ necdum legi. Viuit usque hodie decrepita senectute.

DIdymus Alexandrinus, captus à parua ætate oculis, & ob id elemẽtorum quoq; ignarus, tantum miraculum sui omnibus præbuit, ut dialecticam quoque & geometriam, quę uel maxime uisu indiget, usque ad perfectum didicerit. Is plura opera & nobilia conscripsit: Commentarios in Psalmos omnes: Commẽtarios in Euangelium Matthæi & Ioannis: & de dogmatibus, & contra Arianos libros duos: & de spiritu sancto librum unum, quem ego in Latinum

Δαμασος ῥώμης ἐπίσκοπος, ἐς ἐποποιΐαν σύφνης, πολλὰ καὶ σώτομα ἡρωϊκῷ μέτρῳ ἐξέδωκε, καὶ ὀγδοηκοστούτης ὢν ἐπὶ θεοδοσίου βασιλέως ἐτελεύτησεν.

Απολιναριος λαοδικείας τῆς σύρων ἐπίσκοπος, πατρὸς πρεσβυτέρου, ἐν τῇ νεότητι μᾶλλον τῶν γραμματικῶν ἠσκήσεν, ὕστερον δὲ εἰς τὰς θείας γραφὰς ἀναρίθμητα συντάξας τύχη, θεοδοσίου βασιλεύοντος ἐτελεύτησεν. εἰσὶν αὐτοῦ κατὰ πορφυρείου τριακοντα λόγοι, οἵ τινες μεταξὺ τῶν ἄλλων αὐτοῦ συγγραμμάτων μᾶλλον ἐκρίθησαν.

Γρηγόριος ἐλιβέρου τῆς βαιτικῆς ἐπίσκοπος, ἕως τῆς βαθυτέρας ἡλικίας διαφόρους ὁμιλίας κοινῷ λόγῳ συνέταξε, καὶ περὶ πίστεως λόγον ἄριστον, ὅς τις ἔχει τὸ παρόντος λεγέται περιέναι.

Πακιανὸς ἐν τοῖς πυρρήναίου μέρεσι βαρκίλωνος ἐπίσκοπος, σώφρονι βίῳ, διαφανείᾳ, καὶ λόγῳ λαμπρὸς, συνέταξε ποικίλα, ἀφ' ὧν ἔστι λίβερ, καὶ κατὰ τῶν νοβατιανῶν. ἐπὶ θεοδοσίου βασιλέως ἐν βαθυτάτῳ γήρᾳ ἐτελεύτησεν.

ΦΩτεινὸς ἀπὸ τῆς γαλλογραικίας, μαρκέλλου μαθητὴς, σιρμίου ἐπίσκοπος τὸν πρὶν ἐβιωνιτῶν αἵρεσιν ἀνανεῶσαι ἐπεχείρησεν, ὕστερον παρὰ βαλεντινιανοῦ βασιλέως ἐξεώσθη τῆς ἐκκλησίας, πολλὰ συντάξας τύχη, ἀφ' ὧν ἔστιν ἐξαίρετοι κατὰ τῶν ἐθνῶν, καὶ πρὸς βαλεντινιανὸν λόγοι.

ΣΟιβάδιος ἀγένους τῆς κατὰ γαλλίας ἐπίσκοπος, ἐξέδωκε κατὰ ἀρειανῶν τόμον. λέγονται αὐτοῦ καὶ ἕτερα εἶναι ἀσυνδέτως, οἷς οὔπω ἐνέτυχον. μέχρι νῦν ζῇ, ἐν βαθεῖ γήρᾳ διάγων.

ΔΙδυμος ἀλεξανδρεὺς, ἐκ νέας ἡλικίας βλαβεὶς τὰς ὄψεις, καὶ διὰ τοῦτο ἄπειρος τῶν στοιχείων, τοσοῦτον θαῦμα πᾶσι παρέσχεν, ἕως τε τῶν διαλεκτικῶν, καὶ γεωμετρικῶν, ἥ τις μάλιστα ὁράσεως χρείᾳ, εἰς ἄκρον ἐκμεμαθηκέναι, ὅς τις πολλὰ καὶ πόρισμα συνέταξε, τουτέστιν, ὑπομνήματα εἰς πάντας τοὺς ψαλμοὺς, ὑπομνήματα εἰς ματθαῖον καὶ ἰωάννην, καὶ πρὸς διογμάτων, καὶ κατὰ ἀρειανῶν λόγους δύο. καὶ περὶ πνεύματος ἁγίου λόγον ἕνα, ὅν τινα ἐγὼ εἰς ῥωμαϊκὸν

Latinum uerti: in Esaiam tomos decem & octo: in Oseę ad me scribens commentariorum libros tres: & in Zachariam, meo rogatu, libros quinque: & infinita alia, quę digerere proprij iudicis est. Viuit usque hodie, & octogesimum tertium ætatis excessit annum.

OPtatus Afer, episcopus Miliuitanus, ex parte catholica, scripsit Valentiniano & Valente principibus aduersum Donatianæ partis calumniam libros sex, in quibus asserit, crimen Donatianorum in nos falso retorqueri.

AQuilius Seuerus in Hispania, de genere illius Seueri, ad quem Lactantij duo Epistolarum scribuntur libri: composuit uolumen, quasi ὀλοιπουεικὸν, totius suę uitæ statum continẽs, tam prosa quàm uersibus, quod uocauit καταφοφιὰν, siue φῆραν: & sub Valentiniano principe obijt.

CYrillus Hierosolymę episcopus, sæpe pulsus ecclesia & receptus: ad extremum sub Theodosio principe octo annis inconcussum episcopatum tenuit. Extant eius κατηχήσεις, quas in adolescentia composuit.

EUzoius apud Thespesium rhetorem cum Gregorio Nazianzeno episcopo adolescens Cæsareæ eruditus est: & eiusdem urbis episcopus, plurimo labore, corruptam bibliothecã Origenis & Pamphili, in mẽbranis instaurare conatus est. Ad extremum sub Theodosio principe ecclesia pulsus est. Ferũtur eius uarij multiplicesq; tractatus, quos nosse perfacile est.

EPiphanius Cypri Salaminæ episcopus scripsit aduersum omnes hæreses libros, & multa alia, quæ ab eruditis propter res, à simplicioribus propter uerba lectitantur. Supersest usq; hodie, & in extrema senectute uaria cudit opera.

EFræm Edissenæ ecclesiæ diacon⁹, multa Syro sermone composuit: & ad tantam uenit claritudinem, ut post lectionem scripturarum publicè in quibusdam ecclesijs eius scripta recitentur. Legi eius de spiritu sancto Grecũ uolumen, quod quidam de Syriaca

ξωμαϊκὸν μετέφρασα. ἐς ἡσαΐαν τόμους ὀκτω καίδεκα. ἐς ὠσηὲ πρὸς ἐμὲ γράφων, ὑπομνήματων λόγους τρεῖς. ἐς ζαχαρίαν ἐμοῦ παρακαλέσαντος λόγους τρεῖς. ὑπομνήματα ἐς τὸν ἰὼβ, καὶ ἄλλα ἄπειρα, ἃ τινα διηγήσασθαι ἰδίου δεῖ καταλόγου. τοιοῦτον ἄνδρα τοιοῦτον, καὶ ὁγδοηκοστὸν τρίτον ἐπλήρωσεν ἐνιαυτόν.

OΠτᾶτος ἐπίσκοπος τῆς μελιουιτῶν, τοῦ μέρους τῆς καθολικῆς, ἔγραψε κατὰ βαλεντινιανοῦ καὶ οὐάλεντος κατὰ τῶν donatianῶν συκοφαντίας λόγους ἕξ, ἐν οἷς λέγει, τὸ ἔγκλημα παρὰ τῶν donatistῶν εἰς ἡμᾶς ἀδικῶς ἐπεμπέχθαι.

AΚύλιος σεβῆρος ἐν ταῖς ἱσπανίαις ἀπόγονος σεβήρου, πρὸς ὃν δύο λακταντίου ἐπιστολῶν φέρονται λόγοι, συνέταξε τοῦτος ἐν τάξει ὁλοιποεικοῦ, παντὸς τοῦ βίου αὐτοῦ ὡρισμένον διήγημα, οὔτε μὴ καταλογάδην, οὔτε δὲ καὶ μέτρῳ ἠρωϊκῷ, ὅπερ ὀνόμασε καταφοφιὰν, ἤγουν φῆραν. ἐπὶ βαλεντινιανοῦ βασιλέως ἐτελεύτησεν.

KΥριλλος ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, πολλάκις ἐξεωθεὶς τῆς ἐκκλησίας, ὕστερον θεοδοσίου βασιλεύοντος, ὡσὶ ἐνιαυτοὺς ὀκτὼ ἀπέλυσεν ἔσχε τὸν ἐπισκοπὸν, οὗ τινος ἐσὶ κατηχήσεις, ἃς ἐν τῇ νεότητι συνέταξεν.

EΥξώϊος παρὰ θεασεσίῳ ζήτοει ἅμα γηγορίῳ ναζιανζοῦ σπουδάσας, νέος ἐν λαοσαρείᾳ φοιτήσας, καὶ ὕστερον τῆς αὐτῆς πόλεως ἐπίσκοπος, πολλῷ πόνῳ φθαρεῖσαν ἤδη τὴν ὠριγένους καὶ παμφίλου βιβλιοθήκην, ἐν σωματίοις ἀνανεῶσαι ἐπεχείρησεν. καὶ ὕστερον ὡσὶ θεοδοσίου βασιλέως τῆς ἐκκλησίας ἐξεώθη. φέρονται τούτου πολλαὶ καὶ πλεῖσται ὁμιλίαι, αἷς ἔστι ξαδδιον ἐντυχεῖν.

EΠιφάνιος λύπριος σαλαμῖνος ἐπίσκοπος, ἔγραψε κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων λόγους, καὶ ἕτερα πολλὰ, ἃ τινα παρὰ μὲν τῶν πεπαιδευμένων ἁπλᾶ τὰ πράγματα, παρὰ δὲ τῶν ἰδιωτῶν ἁπλᾶ τὰ ῥήματα ἀναγινώσκεται. τοιοῦτος ἄνδρα τοιοῦτον, καὶ ἐν ἑκατὸν γὰρ ἔτεσι ποικίλα συντάξας συγγράμματα.

EΦραὶμ δὲ ἐν ἐδέσσῃ ἐκκλησίας διάκονος, πολλὰ τῇ τῶν σύρων διαλέξει συντέθεικε, καὶ εἰς τοσαύτην ἦλθε λαμπρότητα, ὥστε μὲν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων γραφῶν, δημοσίᾳ ἐν ποσὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἀναγινώσκεσθαι τὰ συγγράμματα. ἀνέγνων πολλὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἑλληνικὸν τοῦ χο, ὅπερ τινὲς ἀπὸ τῆς σύρων γλώττης μετέφρασαν, καὶ τὸ ἄκρον δὴ τῆς ὑψηλοτάτης διανοίας, ἐκ τῆς μεταφράσεως ἔγνων. ἐτελεύτησε βασιλεύοντος γρατιανοῦ.

BΑσίλειος καισαρείας τῆς καππαδοκῶν, ἥτις πρῶτον μάζακα ἐκαλεῖτο, ἐπίσκοπος, κατὰ εὐνομίου ἐξαιρέτους συνέταξε λόγους, καὶ περὶ πνεύματος ἁγίου τοῦ χο, καὶ εἰς τὴν ἑξαήμερον ὁμιλίας ἐννέα. καὶ ἀσκητικὸν, ἐ βραχείας καὶ ποικίλας ὁμιλίας. τελευτᾷ βασιλεύοντος γρατιανοῦ.

ΓΡηγόριος ὁ ναζιανζοῦ πρότερον, εἶτα ναζιανζοῦ ἐπίσκοπος, ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος, ὁ ἐμὸς διδάσκαλος, οὗ ἐξηγουμένου τὰς θείας ἔγνων γραφὰς, εἰς τρεῖς μυριάδας στίχων πάντα τὰ συντάγματα αὐτοῦ συνέθηκεν, ἀφ' ὧν ἐστι τάδε. περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ ἀδελφοῦ καισαρείου, περὶ φιλοπονίας, ἐπαίνους τῶν μακκαβαίων, ἐπαίνους λυπριανοῦ, ἐπαίνους ἀθανασίου, ἐπαίνους μαξίμου φιλοσόφου, μετὰ τὴν ἐξορίαν ἀναξιβίου, ὅν τινα διὰ τῶν πνεῦμα ἥρωνος ἐπίγραμμαν. ἔστι γὰρ καὶ ἄλλη βίβλος, κατὰ γνωσιν τοῦ αὐτοῦ μαξίμου ποδιόχους, ὡς μὴ ἔξω εἶναι, τὸν αὐτὸν καὶ ἐπαινέσαι καὶ ψέξαι ἐν καιρῷ. καὶ βίβλος δὴ ἑξάμετρον, παρθενίας καὶ γάμου, καθ' ἑαυτὸν διαλεγομένων. κατὰ εὐνομίου λόγος εἷς, περὶ πνεύματος ἁγίου λόγοι εἷς, κατὰ ἰουλιανοῦ τοῦ βασιλέως λόγος εἷς. ἠκολούθησε δὲ τοῦ πολέμωνος χαρακτῆρι, καὶ ποδιὼν εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον ἐπίσκοπον κατασήσας, ἐν ἀγρῷ βίον μοναδικὸν ἀπωκήσατο, καὶ ἐτελεύτησε πρὸ τριετοῦς χρόνου βασιλεύοντος θεοδοσίου.

ΔΟύκιος μὲν ἀθανάσιον ἀρειανῆς θρησκείας ἐπίσκοπος, ἄχρι θεοδοσίου βασιλεύοντος, παρ' οὗ καὶ ἐξεώθη, τὴν ἀλεξανδρειανὴν κατέσχεν ἐκκλησίαν. φέρονται τούτου πρὸς τοῦ πάσχα ὠδαὶ, καὶ ὀλίγοι ποικίλων ὑποθέσεων λόγοι.

ΔΙόδωρος ταρσοῦ ἐπίσκοπος, ἀνίκα ἦν αὐτοχείας πρεσβύτερος, μᾶλλον λαμπρὸς ἦν. εἰσὶ τούτου εἰς τὸν ἀπόστολον ὑπομνήματα, ἔτερα πλεῖστα εἰς τὸν εὐσεβῆ μᾶλλον τ ἱεροσολυμῖτ χαρακτῆρα προσήκοντα, ὃ ἦν τῇ γνώμῃ ἀκολουθήσας, τ ἐλλόγιμον ἂν ἠδυνήθη μιμήσασθαι, διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν κοσμικῶν γραμμάτων.

EΥνόμιος ἀρειανῆς θρησκείας, λυζίκου ἐπίσκοπος, τοσοῦτον εἰς βλασφημίαν ἦλθε καὶ

A de Syriaca lingua uerterat: & acumen sublimis ingenij etiam in translatione cognoui. Decessit sub Valente principe.

BAsilius Cæsareæ Cappadociæ, quæ prius Mazaca uocabatur, episcopus, egregios contra Eunomium elaborauit libros, & de spiritu sancto uolumen, & in Hexaemeron homilias nouem: & ἀσκητικὸν, & breues uariosq; tractatus: moritur imperante Gratiano.

GRegorius, primum Sasimorum, deinde Nazianzenus episcopus, uir eloquentissimus, præceptor meus, à quo scripturas explanante didici: ad triginta milia uersuũ omnia opera sua composuit, è quibus illa sunt: De morte fratris Cæsarij: περὶ φιλοπονίας: laudes Machabæorum: laudes Cypriani: laudes Athanasij: laudes Maximi philosophi, post exilium reuersi, quem falso nomine quidam Heronis superscripserũt: quia est & alius liber, uituperationem eiusdem Maximi continens: quasi non licuerit eũdem & laudare & uituperare pro tempore. Et liber hexametro uersu, uirginitatis & nuptiarum contra se differentium.

B Aduersum Eunomium liber unus. De spiritu sancto liber unus. Cõtra Iulianum imperatorem liber unus. Sequutus est autem Polemonem dicendi charactere, uiuoq; se episcopum in loco suo ordinãs, ruri uitam monachi exercuit. Decessitq; ante hoc fermè triennium sub Theodosio principe.

LVcius post Athanasium Arianæ partis episcopus, usque ad Theodosium principem, à quo & pulsus est, Alexandrinam ecclesiam tenuit. Extant eius solennes de pascha epistolæ, & pauci uariarum hypotheseon libelli.

DIodorus Tarsensis episcopus, dũ Antiochiæ esset presbyter, magis claruit. Extant eius in Apostolum commentarij, et multa alia, ad Eusebij magis Emiseni characterem pertinentia, cuius cum sensum secutus sit, eloquentiã imitari non potuit, propter ignorantiam secularium literarum.

EVnomius Arianæ partis, Cyzicenus episcopus, in apertam hæreseos suæ prorum-

prorumpens blasphemiam, ut quod illi tegunt, ille publicè fateretur. Vsque hodie uiuere dicitur in Cappadocia, et multa contra ecclesiam scribere. Responderunt ei Apollinarius, Didymus, Basilius Cæsariensis, Gregorius Nazianzenus, & Gregorius Nyssenus.

PRiscillianus Abilæ episcopus, qui factione Hylatij & Ithacij Treueris à Maximo tyranno cæsus est: edidit multa opuscula, de quibus ad nos aliqua peruenerunt. Hic usque hodie à nonnullis Gnosticæ, id est Basilidis & Marcionis, de quibus Irenæus scripsit, hæreseos accusatur, defendentibus alijs, non ita eum sensisse ut arguitur.

MAtronianus prouinciæ Hispanię, uale de eruditus, & in metrico opere ueteribus comparandus: cæsus est & ipse Treueris cum Priscilliano, Felicissimo, Iuliano, Euchrotia, eiusdem factionis autoribus. Extant eius ingenij opera, diuersis metris edita.

TIberianus Bæticus scripsit pro suspicione, qua cum Priscilliano accusabatur hæreseos, apologeticum tumenti composi toq; sermone: postea post suorum cædem tædio uictus exilij, mutauit propositum, & iuxta sanctam scripturam: Canis reuersus ad uomitum suum: filiam deuotam Christo uirginem matrimonio copulauit.

AMbrosius Mediolanensis episcopus, usque in præsentem diem scribit: de quo, quia supereſt, meum iudicium subtraham, ne in alterutram partem, aut adulatio in me reprehendatur, aut ueritas.

EVagrius Antiochię episcopus, acris & feruentis ingenij, quum adhuc esset presbyter, diuersarum hypotheseon tractatus mihi legit, quos necdum edidit: uitam quoq; beati Antonij de Græco Athanasij, in sermonem nostrum transtulit.

AMbrosius Alexandrinus, auditor Didymi, scripsit aduersum Apollinariũ uolumen multorũ uersuũ, de dogmatib. & ut ad me nuper quodã narrante perlatũ est, commen

ἦλθε τ̃ οἰκείας αἱρέσεως, ὥς τε ὅπως ἐκεῖνοι λιτ̀ ς.
ἤθουσι, σαφῶς ὁμολογῆσαι. ἕως τοῦ νῦν
λέγεται παθριᾶναι ἐν καππαδοκίᾳ, καὶ πολλὰ
κατὰ τ̃ ἐκκλησίας συγγράψαι, ὧ τινι ἀντίγρα
φαμ ἀπολιναρίου, δίδυμος, βασίλειος
καισαρείας, γρηγόριος ναζιανζηνὸς, καὶ νυ
σσηνός.

PΡισκιλλιανὸς ἀβίλης ἐπίσκοπος, ὅς τις
συσκηνῆ ὑλατίου καὶ ἰθακίου, ἀς τρίβε
ειν παρὰ μάξιμον τοῦ τυράννου ἀναφανη, ἐξέ
δωκε πολλὰ συντάγματα, ἀφ' ὧν τινα ἀς ἡμᾶς
παρελήλυθασι. οὗτος ἄχει τὴν μέρος παρὰ πο
νων τῶν γνωστικῶν αἱρέσιν, τουτέστιν βασιλεί
δου καὶ μαρκίωνος, ὧν ἁρμωτὸς συγ
γράφων, ὡς αἱρετικὸς κατηγορεῖται, ἐκδικουμέ
των τινῶν, οὐχ οὕτως αὐτὸν νενοκέναι ὡς δο
κεῖται.

MΑτρωνιανὸς ἐπαρχίας ἰσπανίας, σφό
δρα πεπαιδευμένος, καὶ ἀς ἐποποιίαν
τοῖς ἀρχαίοις συγκεινόμενος, ἀναφανη καὶ αὐ
τὸς ἐν τριβόλει ἅμα πρισκιλλιανῷ, φιλικωτά
τῳ, ἰουλιανῷ, καὶ δίκρωτίᾳ, τοῖς ἐξάρχοις τῆς
αὐτῆς αἱρέσεως. ἐσί τινων συγγράμματα δια
φόρων μέτρων ἐκδεδομένα.

TΙβεριανὸς βαττικὸς, συγγραφεὺς περὶ τῆ ὑ
πονοουμένης αἱρέσεως, ἐς ὧν ἅμα πρισκιλ D
λιανῷ κατηγορεῖτο, ἀπολογητικὸν ὑφιλῷ καὶ
ἑτέρῳ λόγον. ὅς τις μετὰ τὸν τῶν ἰδίων σφα
γὴν ἠπειλεῖς, ἀνιαρῶς διαλογῳ ἐν τῇ ἐξορίᾳ, ἐξέ
στη τῆς οἰκείας προθέσεως, καὶ κατὰ τὸν θείαν
γραφὴν, λύων ἐς τὸν ἴδιον ἔμετον ἀναζύξας,
βυγατέρα καθιερωθεῖσαν θεῷ παρθένον, γαμη
θῆναι κατέλαγασεν.

AΜβρόσιος μεδιολανίου ἐπίσκοπος, ἕως
τῆς σήμερον ἡμέρας συγγράφεται, καὶ
ἑτέροις πράξεσι, τὸν ἐμὲ λειτουργίαν ἀνασέλλω,
μήπως κολακείας μᾶλλον, ἢ ἀληθείας δύθυμώ
μαι.

EΥαλερίου ἀντιοχείας ἐπίσκοπος, δύφυ
οῦς καὶ ἄκρας διανοίας, ἔτι πρεσβύτερος
ὢν, διαφόρων ὑποθέσεων ὁμιλίας ἀνέγνω μοι,
ἃς οὕτω ἐξέδωκε. καὶ τὸν βίον δὲ τοῦ μακαρίτου ἀν
τωνίνου, ἀφ' ἑλληνικοῦ ἀθανασίου, εἰς τὸν ἡμε
τέραν διαλεξιν μετωίκησεν.

AΜβρόσιος ἀλεξανδρεὺς, ἀκροατὴς δι
δύμου, ἔγραψε κατὰ ἀπολιναρίειον τόμ
χος πολλῶν στίχων, περὶ δογμάτων. ἃ καὶ
καθὼς ὑπόνοον διηγουμένου τινὸς ἔγνων, ὑπομ
νήματα

A commentarios in Iob: qui usque hodie supereſt.

MAximus philosophus, natus Alexandriæ, Constantinopoli episcopus ordinatus & pulsus, insignem de fide aduersus Arianos scripsit librum, quem Mediolani Gratiano principi dedit.

GRegorius Nyssenus episcopus, frater Basilij Cæsariensis, ante paucos annos mihi & Gregorio Nazianzeno contra Eunomium legit libros, qui & multa alia scripsisse & scribere dicitur.

IOannes Antiochenę ecclesię presbyter, Eusebij Emiseni Diodoriq̃ue sectator, multa componere dicitur, de quibus περὶ ἰσρωσύνης tantum legi.

GElasius Cæsareæ Palæstinæ, post Euzoiũ episcopus, accurati limatiq; sermonis, fertur quædam scribere, sed cælare.

THeotimus Scythiæ Tomorum episcopus, in morem dialogorum & ueteris eloquẽtiæ breues commaticosq; tractatus edidit: audio eum & alia scribere.

DExter Paciani, de quo suprà dixi, filius
B clarus apud seculũ, & Christi fidei deditus, fertur ad me omnimodam historiam texuisse, quam necdum legi.

AMphilochus, Iconij episcopus, nuper mihi librũ legit de spiritu sancto, quod deus est, et quod adorandus, quodq; & omnipotens sit.

SOphronius uir apprimè eruditus, laudes Bethlehem adhuc puer, et nuper de subuersione Serapis, insignẽ librum composuit, de uirginitate quoq; ad Eustochiũ, & uitã Hilarionis monachi, opuscula mea, in Græcũ eleganti sermone transtulit: Psalterium quoque & Prophetas, quos nos de Hebræo in Latinum uertimus.

HIeronymus, patre Eusebio natus, oppido Stridonis, quod à Gothis euersum, Dalmatię quondam Pannoniæq; confinium fuit, usque in præsentem annum, id est, Theodosij principis decimumquartũ, hæc scripsi. Vitam Pauli monachi: Epistolarum ad diuersos librum unum: ad Heliodorum exhortatoriam: Altercationem Luciferiani & Orthodoxi: Chronicon omnimodæ historiæ. In Hieremiam, & in Ezechiel

μνήματα ἐς τὸν ἰὼβ, ὃς ἄχει τὸ παρόντος ὡς
εἰσιν.

MΑξιμος φιλόσοφος, ὁρμώμενος ἐκ τ̃ ἀ
λεξανδρείων, κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκο
πος κατασὰς καὶ καθαιρεθεὶς, ἐπίσημον πρὸς τ̃
πίστεως κατ̃ τ̃ ἀρειανῶν συνέταξε βίβλον, ἣν τινα
ἐν μεδιολάνῳ γρατιανῷ ἐπέδωκε βασιλεύοντι.

GΡηγόριος νύσσης ἐπίσκοπος, ἀδελφὸς βα
σιλίου τοῦ καισαρείας, πρὸ ὀλίγων ἐνιαυτῶν
ἐμοὶ καὶ γρηγορίῳ τοῦ ναζιανζηνῷ κατ̃ εὐνομίου
ἀνέγνω λόγους, ὅς τις καὶ ἄλλα πολλὰ γεγραφέναι
καὶ γράφειν λέγεται.

IΩάννης ἀντιοχείας πρεσβύτερος, εὐσεβίου
ἐμεσηνοῦ, καὶ διοδώρου ἀκόλουθος, πολλὰ
συγγράψαι λέγεται, ἀφ' ὧν περὶ ἰσρωσύνης μό
νον ἀνέγνων.

GΕλάσιος καισαρείας παλαιστίνης μετὰ εὐ
ζώϊον ἐπίσκοπος, λαμπρῶς τινὰ συγγρα
φῆναι λέγεται, ἀκριβῆσθαι δέ.

ΘΕότιμος σκυθίας τομεῶν ἐπίσκοπος, ἐν
τάξει διαλόγων τῆ ἀρχαίας φρασεως βρα
χείας ὁμιλίας ἐξέδωκεν. ἀκηκόω δ' αὐτὸν καὶ ἄλλα
συγγράφειν.

DΕξτος πακιανοῦ, περὶ ὃ πρόειπον, υἱός,
λαμπρὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ τῇ τ̃ χριστ̃ πί
στ ἐνδεδομένος, λέγεται παντοδαπῶν πρὸς με ἐπι
τετάχθαι ἱστορίαν, ἣν τινα ἔπω ἀνέγνω.

AΜφιλόχιος ἰκονίς ἐπίσκοπος, ὑπόγυ
όν μοι λόγον ἀνέγνω περὶ τοῦ ἁγίου πνεύ
ματος, ὅτι θεός, καὶ προσκυνητόν ἐστιν, ὅτι τὲ
ὁμοούσιον.

SΩφρόνιος, αἰνὲς ἐς ἄκρον πεπαιδευμέ
νος, οὗτος ἐναίνετο βηθλεέμ, ἔτι νέος ὢν συ
νέθηκεν, ὑπόγυον δὲ περὶ τ̃ καταλύσεως τ̃ σε
ραπείου ἐπίσημον ἐπέβαλε λόγον, καὶ περὶ παρ
θενίας πρὸς εὐσόχιον, καὶ τὸν βίον ἱλαρίωνος
μοναχοῦ, τὰ συγγράμματά μου ἐς ἑλληνικὸν λό
γον εὐφυῶς μετέφρασε, καὶ τ̀ ψαλτήριον δὲ, ὃ
οὗτος προφήτας, οὓς ἡμεῖς ἀπ̀ τ̃ ἑβραίας ἐς ῥωμαϊ
κὸν μετωικήκαμεν.

IΕρώνυμος, υἱὸς εὐσεβίου, ἀπὸ πολίχνης στριδό
νος περὶ τῶν γότθων πορθήσεως, ὅπερ
δαλματίας ἐστὶ καὶ παννονίας ὅμορον, ἕως τοῦ
παρόντος ἐνιαυτοῦ, τουτέστι, θεοδοσίου τοῦ
τεσσαρεσκαιδεκάτου, τάδε συνέταξα. τὸν βίον
παύλου μοναχοῦ, ὠφελείας πρὸς διαφόρους ἐν
ἑνὶ λόγῳ. πρὸς ἡλιόδωρον προτρεπτικόν. διαλ
λεξιν λουκιφεριανοῦ καὶ ὀρθοδόξου. χρονικὰν
παντοδαπὴν ἱστορίαν. εἰς ἰεζεκιὴλ

Universidad de Deusto Biblioteca

chiel homilias Origenis uigintiocto, quas de Græco in Latinum uerti. De Seraphin & Osanna: De frugi & luxurioso filijs: De tribus quęstionibus legis ueteris: Homilias in Cantica canticorum duas: Aduersus Heluidium de uirginitate Mariæ perpetua: Ad Eustochium de uirginitate seruanda: Ad Marcellam epistolarum librum unũ: Consolatoriam de morte filij ad Paulam: In epistolam Pauli ad Galatas cõmentariorum libros tres: In epistolã ad Titũ librum unũ: In epistolam ad Philemonẽ librum unũ: In Ecclesiasten commentarios: Quæstionum Hebraicarũ in Genesim librum unum: De locis librum unũ: Hebraicorũ nominum librum unum: De spiritu sancto Didymi, quem in Latinum transtuli, librum unum: In Lucam homilias trigintanouem: In psalmos, à decimo usq; ad decimũsextum, tractatus septem: Captiui monachi uitam, & beati Hilarionis: Nouum testamentũ Gręcę fidei reddidi: uetus iuxta Hebraicã transtuli. Epistolarum autem ad Paulam & Eustochium, quia quotidie scribunt, incertus est numerus. Scripsi præterea in Michęam explanationũ libros duos: In Sophoniam librum unum: In Naum librum unum: In Habacuc libros duos: In Aggæum librum unum: multaq; alia de opere prophetali, quæ nunc habeo in manibus, & necdum expleta sunt. Aduersus Iouinianum libros duos: & ad Pammachium Apologeticum, & Epitaphium.

Catalogi illustrium uirorum finis.

κὴλ ὁμιλίας εἰκοσιοκτὼ, ἃς ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς ῥωμαϊκὸν μετέφρασα. περὶ σεραφὶμ, καὶ περὶ τοῦ ὡσαννά. περὶ φειδωλοῦ καὶ ἀσώτου υἱῶν. περὶ τῶν τριῶν ζητημάτων τοῦ παλαιοῦ νόμου. ὁμιλίας εἰς τὰ ᾄσματα τῶν ᾀσμάτων δύο. κατ' ἐλβιδίου περὶ τῆς διηνεκοῦς παρθενίας τῆς ἁγίας μαρίας. πρὸς εὐστόχιον περὶ παρθενίας διατηρητικάς. πρὸς μαρκέλλαν τῶν ἐπιστολῶν λόγον ἕνα. παραμυθικὸν περὶ τοῦ θανάτου τῆς θυγατρὸς πρὸς παύλαν. εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν πρὸς γαλάτας ὑπομνημάτων λόγους τρεῖς. εἰς τὴν πρὸς ἐφεσίους ἐπιστολὴν ὑπομνημάτων λόγους τρεῖς. εἰς τὴν πρὸς τίτον λόγον ἕνα. εἰς τὴν πρὸς φιλήμονα λόγον ἕνα. εἰς τὸν ἐκκλησιαστὴν ὑπομνήματα. ζητημάτων ἑβραϊκῶν εἰς τὴν γένεσιν λόγον ἕνα. περὶ τόπων λόγον ἕνα. ὀνομάτων ἑβραϊκῶν λόγον ἕνα. περὶ πνεύματος ἁγίου διδύμου, ὃν εἰς ῥωμαϊκὸν μετέβαλον, λόγον ἕνα. εἰς τὸν λουκᾶν ὁμιλίας εἰκοσιεννέα. εἰς τοὺς ψαλμοὺς, ἀπὸ δεκάτου ἕως ἑξκαιδεκάτου ὁμιλίας ἑπτά. βίον αἰχμαλώτου μοναχοῦ. βίον τοῦ μακαρίου ἱλαρίωνος. τὴν καινὴν διαθήκην τῇ ἑλληνικῇ ἀκριβείᾳ ἐπιστωσάμην, τὴν παλαιὰν πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν μετέφρασα. ἐπιστολῶν δὲ τῶν πρὸς παύλαν καὶ εὐστόχιον, ἐπειδὴ καθημέραν γράφονται, ἄδηλος καὶ ὁ ἀριθμός. ἔγραψα πρὸς τούτοις καὶ εἰς μιχαίαν ἐξηγήσεων λόγους δύο. εἰς τὸν ναοὺμ λόγον ἕνα. εἰς τὸν ἀβακοὺμ λόγους δύο. εἰς σοφονίαν λόγον ἕνα. εἰς ἀγγαῖον λόγον ἕνα. καὶ πολλὰ ἐκ τοῦ προφητικοῦ ἔργου, ἃ νῦν μετὰ χεῖρας ἔχω, καὶ οὐδέπω ἐπληρώθη. κατὰ ἰουβιανοῦ λόγους δύο. πρὸς παμμάχιον ἀπολογητικὸν καὶ ἐπιτάφιον.

Τέλος καταλόγου.

ERASMVS ROTERODAMVS LECTORI PIO S. D.

[redacted]. Vertit hunc librum Græce Sophronius, cuius mẽtionem facit inter cæteros Hieronymus: nec id sanè infeliciter. Ex quo permulta restituimus, exemplar emendatum ac uetustum nacti. Gennadij catalogum non omnino lectu indignum ob historiæ cognitionem, reperies post nostra in hoc opus scholia. Est & alius libellus, de duodecim primatibus ecclesiæ: sed autorẽ præ se ferens, non solum ineruditum & infantẽ, uerum etiam insanum motæq; mẽtis: quem tamen ipsum in tertia parte quarti tomi reperies, si libebit bonas horas male perdere. Ne quid autem fallat lectorem, illud nouerit, Andream, Iacobum Zebedæi filium, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Simonem Cananæum, Matthiam, Timotheum, Titum, Crescentem, non recenseri ab Hieronymo, sed additos à studioso quopiam ex alio catalogo. Nam pleraq; conueniunt cum his quæ retulit Dorotheus, Tyri episcopus. Cæterum ab Hieronymo non commemorantur, nisi scriptores. Nos tamen in hoc uertimus, ne Latina Græcis non responderent. Bene uale.

ERASMI ROTERODAMI IN CATALOGVM SCRIPTORVM ecclesiasticorum Scholia.

Hortaris Dexter.] Sophronius Hieronymi familiaris, qui librum hunc Græce uertit, indicat hunc Dextrum fuisse præfectum prætorio. Vt Tranquillum sequens.] Extat libellus Suetonij Tranquilli De claris oratoribus & grammaticis: extat & alter De uiris illustribus, Plinij titulo, quem nõnulli malunt adscribere Suetonio. Santra nepos.] Nonnulli codices scriptum habebant, Santhraprepus: uerum Sophronius legit, σάντας νέπως, Santas, siue Santa nepos: ut nepos uel additum sit discriminis gratia, uel cognomen sit gentilicium: ut Plinius Nepos, & Cornelius Nepos. Quanquam in Latinis uocabulis non usquequaq; fidendum Græcis scriptoribus. Proinde Santra reliquimus. Pessimum, ut dicitur, magistrum.] Apparet uulgo iactatum fuisse prouerbium: Sibi quemq; pessimum esse magistrum: quod unusquisq; sibiipsi blanditur, & sua cuiq; nimium placent. Celsus, Porphyrius, Iulianus.] Hi perniciosissimi hostes Christianæ religionis, ut quam literis philosophorum ac rhetorum præter impietatem ac tyrannidem aduersum nos armati, libris editis insectati sunt.

SIMON

Idem aliquoties dictus est Simeon, & Bariona cognominatus à Christo, hoc est, filius Ioannis. Quæ canonicæ nominantur.] Pro canonicæ legendum est catholicæ, id quod liquet ex conuersione Sophronij. Dicuntur autem catholicæ, quod ex æquo ad omnes pertineant. Propter stili cum priore.] Vides lector, ut Hieronymus nullum aliud adducat argumentum, quàm stili. nam cætera facile est uitiare, stilum & qui conatur effingere, non statim potest. Actorum eius scribit.] Restitue inscribitur: & Sophronius uertit ἐπιγράφεται.

IACOBVS

Hoc loco Sophronius subnectit Andreã, etiãsi nihil ille scriptũ reliquit. Cuius Ioãnes in libro suo meminit.] In libro suo, non addit apud Sophroniũ, & adiectum uidetur ab interprete quopiam.

Nec illa uerba, poſt reſurrectionem, adduntur apud Sophronium, & apparet adiecta. Quæ de ſeptem canonicis eſt.] Catholicis pro Canonicis legendum, teſte Sophronio. In ſeptimo hypotypoſeon.] ὑποτυπώσεων. Hypotypoſis eſt, cum res expreſſa ſubijcitur oculis. Hic ſubnotationem poſſis uertere. Nam hoc titulo Clemens ſcripſit libros octo. Accepta occaſione.] Sophronius explicans quæ fuerit occaſio, uertit, ἀλαφῶς ἀφορμὴν ἀναρχίας, id eſt, accepta hac occaſione, quod prouincia careret præſide. Quo rudia ueſtimenta.] Rudia uocat ἄγναφα, ſic enim uertit in Euangelio, quiſquis is fuit. Apud Sophronium pro Rudia, nihil habetur: & in emendatioribus codicibus hæc uox omnino abeſt. Extorqueri.] Sophronius uertit ἐκπολῶν, quod ſonat extundere. Euangelium quoq;.] Id appellatur Nazarenorum, & ſubinde citatur ab Hieronymo.

MATTHAEVS

Conſtanter affirmant hoc Euangelium Hebraice ſcriptum fuiſſe. At illud mirum, neminem unquam fuiſſe, qui teſtetur ſibi conſpectum fuiſſe. Chryſoſtomus non affirmat, ſed aiunt, inquit. Illud conſtat, primam autoritatem huic Euangelio ſemper fuiſſe. Qui in Berſabea Beroea.] Berſabea nec eſt apud Sophronium, nec in emendationibus exemplaribus. Ex Ægypto uocaui filium meum.] De his copioſius Hieronymus in libro De optimo genere interpretandi: & nos in Annotationibus Noui teſtamenti nonnihil attigimus.

CRESCENS

Hic codex Græcus commiſcet duos, Creſcentem & Eunuchum. Idem factum eſt in Latinis. Ea res, ne quem fallat, admonere uiſum eſt.

IVDAS

Admiſcet & hic Sophronius nonnullos, hiſtoriæ ſeriem perſequens, cum Hieronymus ſcriptores tantum recenſeat: alioquin à Chriſto potiſſimum erat incipiendum. Quanquam ſuſpicor hęc magis ab alio quopiam ſtudioſo adiecta. Quæ de ſeptem canonicis eſt.] Rurſum pro Catholicis eſt Canonicis. De libro Enoch.] Citat enim illic prophetiam Enoch, quæ nuſquam extat. Citat & altercationem Michaelis cum diabolo de corpore Moyſi. Quem aiunt ipſi adiunctum.] Ipſi adiunctum, non reperio apud Sophronium: uerum quia ſuſpicabar à librarijs omiſſa, nolui reſecare. Sed ab omnibus expellitur.] Pro expellitur legendum exploditur. Eam tamen Faber Stapulenſis admiſcuit ſuis Commentarijs, cum meo iudicio nihil ſit illic Paulo dignum.

BARNABAS

Separatus à Paulo.] Legimus in Actis cap. xv. etiam ſi Latina mollius ſonant & Græca, quod is locus calumniæ patuerit, uelut inter Apoſtolos diſſidium interceſſerit. D

LVCAS

Apoſtolicarum actionum.] In nonnullis exemplaribus habebatur, Apoſtolicarum praxeon, id eſt, actuum ſiue actionum. Igitur uiſionem Pauli.] In nonnullis codicibus Græcæ uoci ſpacium erat relictum τὸ ὅραμα. At Sophronius periodi meminit, non uiſionis. Periodus autem Latinis circuitum ſonat. Id eſt amatorem Pauli.] σπουδαστὴν Apoſtoli Pauli, id eſt ſtudioſum Apoſtoli Pauli. Pauli amore feciſſe.] Locum hunc partim ex emendatioribus libris, partim ex Græcis reſtituimus in hunc modum: Et confeſſum ſe hoc Pauli amore feciſſe, & ob hoc, loco excidiſſe quidam ſuſpicantur. Huc enim refert uerbum hoc Sophronius, non ad ſequentia. Qui à principio ipſi uiderunt.] Hinc liquet Lucam audita referre magis quàm uiſa. Vixit octogintaquatuor annos, uxorem habens, ſiue non habens.] Hęc uerba uidentur adiecta, quandoquidem nec adduntur apud Sophronium, nec in exemplaribus emendatioribus.

MARCVS

Salutat uos eccleſia, quæ eſt in Babylone collecta.] Coelecta legendum, non collecta: quemadmodum admonuimus & in Annotationibus in Nouum editis teſtamentum. Nam Græce eſt συνεκλεκτή. Succedente ſibi Auiano.] Sophronius pro Auiano habet Ananiam.

IOANNES

Quæ res etiam diaphoniam.] διαφωνίαν, id eſt diſſonantiam, [redacted] A ſenatu reciſis.] In aliis ſcriptum erat, ſciſſis: legendum eſt reſciſſis, hoc eſt abrogatis & irritatis, à uerbo reſcindo. Sub Nerua principe.] Pro Nerua Sophronius habuit Pertinacem, idq; reperitur in nonnullis exemplaribus noſtris, ſed falſo.

HERMAS

Salutate Phlegontem, Herman, Patroban, Hermen.] Aſyncritus à librarijs eſt prætermiſſus, quem ex Paulo & Sophronio reſtituimus. Qui appellatur paſtor.] Græce ποιμὴν. Nam ita Græce ſcripſit.

PHILO

Patrimonia egentibus diuidant.] Ex Sophronio liquet legendum diuidunt, indicādi modo: ac mox, uacat, non uacetur. Non enim hic præcipit, quid oporteat à monachis fieri: ſed quid apud illos fieri ſoleat oſtendit. De his quæ ſenſu.] κατὰ νοῦν, id eſt in animo ac mēte, nimirū apud nos. Detribus uirtutib. liber unus.] Sophronius uertit λογάσιμον, ut intelligamus nō uirtutes quæ opponun

tur

A tur uitijs, ſed potentias, quibus eduntur miracula. Quæ ſcripſit de uita contemplatiua.] In aliis extabant nonnulla ueſtigia Græcæ ſcripturæ, ſed deprauatiſſima, quam tamen procliue ſit ex Sophronio reſtituere, περὶ βίου θεωρητικοῦ ἐκτῶν, id eſt, de uita contemplatiua ſupplicum. Et ſicut de aliis iudicibus.] In nonnullis ſcriptum erat, Et ſint ab aliis iudicibus iudices. Apud Sophronium nihil horum reperitur. Apud Græcos dicitur.] ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει. id eſt, Aut Plato Philoniſſat, aut Philo Platoniſſat: ob ſtili congruentiam. Nam id dici ſolet de uehementer inter ſe ſimilibus.

L. ANNEVS SENECA

Sotionis Stoici.] Pro Sotione Sophronius legit σώζοντα, id eſt, Sozontem: an recte, addubito. Quem non ponerem in catalogo ſanctorum.] Nonnihil demiror, quid Hieronymus hic ſenſerit, cum Philonem ponere non ſit ueritus Iudæum non Chriſtianum, & item Ioſephum, & nonnullos hæreſiarchas, Cur uocat catalogum ſanctorum? aut cur his ueretur adiungere Senecam, etſi mi-cum quidem, quod ad mores attinet, multis Chriſtianis ſanctiorem? Quæ leguntur à pluribus.] Tacite indicat erudito lectori quid ſentiat. Nempe eas epiſtolas falſo inſcribi Paulo & Senecæ, cum nihil illic ſit neque Paulo dignum, neque Seneca. Quemadmodum admonuimus in Senecæ operibus, à nobis utcunque emendatis, quatenus exemplaribus adiuti uetuſtis, coniectura conſequi potuimus.

IOSEPHVS

Ioſephus Matthathiæ.] Matthiæ eſt apud Sophronium, ſuffragantibus & uetuſtis exemplaribus. Suidas habet Matthæi. Quatuordecim antiquitatum libros.] In nōnullis erat uigintiquatuor, at Sophronius uiginti ponit, conſentientibus uetuſtis exemplaribus, atq; ipſo Suida. Græce, περὶ Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας. Duos Archæotetos.] ἀρχαιότητος, id eſt antiquitatis. Qui inſcribitur περὶ αὐτοκρατορικοῦ λογισμοῦ.] Id eſt, De imperatrice ſapientia, ſeu prudentia. Nam id interpretamentum, quod circumfertur in uulgatis exemplaribus, de potentia dicendi, neſcio quis adiecit. Cęterum Græcum titulum & ante nos reſtituit ex Sophronio & Suida, Cono Norimbergenſis uir in perueſtigandis ijs, quæ ad reſtituendos autores pertinent, iuxta fidelis ac diligens, & omnino dignus qui diutius uixiſſet bonis literis: ac diutius uiuere poterat, niſi in hoc uitæ genus incidiſſet, in quo huic ſtudiorum generi non multum honoris haberi ſolet, quod haud magnopere facit πρὸς τὰ ἄλλα.

CLEMENS

Omnino grandis.] [redacted]
B [redacted] Volumine coarguit.] Sophronius uertit, σύθωα, quod magis ſonat corrigit.

IGNATIVS

Quia non ſum dæmonium incorporale.] Corporale legit Sophronius, & ita ſcriptum habetur in emendatis exemplaribus. Plato dæmonibus corpora tribuit ſubtilia. Quod alicubi ſenſit & Auguſtinus. Ego me urgeam.] Hæc uerba nec habentur apud Sophronium, nec in uetuſtis exemplaribus emendatioribus.

POLYCARPVS

Regente Anacleto.] Sophronius pro Anacleto, legit Aniceto, ἀνικήτου, quod nobis inuictum ſonat. Meminit autem Aniceti in Egeſippo.

PAPIAS

Explanatio ſermonū domini.] ἔκθεσις τῶν λογίων κυρίου. Iudaicā edidiſſe ἀδυτορώσεις.] Sic enim reſtituimus ex Sophronio titulum in noſtris exemplaribus corruptū. Iudæi ἀδυτοφώσεις uocant, poſteriorum interpretationes: cuius generis apud nos ſunt Auguſtinus, Thomas, & Scotus. Victorinus Pictauienſis.] Sophronius, πετραβίνου. In nonnullis uetuſtis habebatur Petabionenſis.

QVADRATVS

Athenis exegiſſet hyemem.] Hoc eſt, hybernaſſet.

ARISTIDES

Apud philoſophos.] In nonnullis erat ſilogos. Ex Sophronio reſtituimus philologos, hoc eſt, eruditionis & eloquentiæ ſtudioſos.

AGRIPPA

Barthoban & Barchobeth.] Sophronius legit, Barcaban & Marcob: quanq; hic perparui refert, cum ſint uocabula factitia. Huius ſunt et illa prodigioſa nomina, ἄβραξας, Barbelus, de quibus dictū eſt aliàs. Qui quaſi annum continens.] Nam Græcis literis, quibus conſtat hæc dictio, numerus conficit trecentorū & ſexagintaquinq;. A quo gnoſtici.] A ſcietia dicti, quam ſibi uindicabant huiuſmodi prodigiorū fumis. Coeliebas.] κοιλίβου legit Sophronius. Ex quo primum errore creuiſſet.] Creuiſſent legendū cenſeō, ut ſubaudias idola. Antinous.] Hic erat in delicijs Adriano. ab eo nomen indidit ciuitati Ægypti, quæ eādem dicta eſt Adrianopolis.

IVSTINVS

Neapoli urbe Palæſtinæ.] Hic deerat in noſtris exēplaribus, patre Priſco Bacchio. quæ uerba reſtituta ſunt ex Sophronio, apud quē legimus: ἀπὸ τῆς νεαπολιτῶν ἐπαρχίας παλαιστίνης ἐκ πατρὸς πρίσκου βακ

χίν. Cui titulum prænotauit ἔλεγχος.] Sic enim reſtituimus, partim ex ueſtigijs exemplarium emendatiorum, ſed multo magis ex Sophronio. Eſt autem ἔλεγχος redargutio. C De monarchia.] μοναρχία, eſt principatus unius. Quem prænotauit Pſalten.] ψάλτην, id eſt cantorem.

Cum in urbe Roma haberet διατριβάς.] Nam hanc uocem repoſuimus ex ueſtigijs ueterum codicum, & extat eadem apud Sophronium. In nonnullis aſſcripta erat interpretatio Græcæ uocis, id eſt ludos exercitatorios: in nonnullis deciſiones. Vnde palàm eſt, hæc ab alio quopiam adiecta, non ab Hieronymo. Et rurſum omiſſis Græcis, ex his additis, alius alia aliaſq; diuinarat Græca.. Cæterum diatribæ dicuntur conflictationes philoſophorum.

MELITO

Et eglogarum libros ſex.] ἐκλογῶν. Eclogarum, hoc eſt excerptionũ, per ι, non per γ, quanq; in his titulis parum conuenit inter exemplaria Latina. Pro Montano dedit.] Pro dedit, in nonnullis habebatur, cauillatur. Apud Sophronium neutrum eſt, ſed tantum dicit.

PHILOPHILVS

M. Antonio ſecundo.] [redacted]
Qui mihi cum ſuperio.] [redacted]

APOLLINARIVS

Aſiæ Hieroſolymitanus.] Hierapolitanus habetur tum in emendatis codicibus, tum apud Sophronium. Addidit autem Aſiæ, quod eiuſdem nominis ſit urbs in Syria, & item in Creta. Et aduerſum Cataphrygas.] Hæretici ſunt, à regione dicti. Sophronius legit πρὸς τοὺς φρυγῶν, id eſt aduerſum Phrygas. Verum noſtra lectio mihi magis probatur. Nam Græci πρὸς φρύγας hæreſim dicunt, quemadmodum πρὸς ματθαῖον Euangelium, hoc eſt, iuxta Phrygas, ſecundum Matthæum.

Inſaniebant.] Alluſit ad uates fanaticos & lymphatos. Et Priſcilla legit Sophronius, non Priſca: quanquam Latina diſſident exemplaria. Emendatiora ad hunc habebant modum: Aduerſus Cataphrygas tum primum, cum Priſca & Maximilla inſanis uatibus, incipiente Montano. Quæ quidem lectio mihi magis probatur, niſi quod ſuſpicor ex Græcis unum deeſſe uerbum: Aduerſus Cataphrygas tunc primum exortos. Sophronius enim ita uertit, πρὸς τοὺς πρώτους ἀνακυλάντων. Et ijſdem fere uerbis uſus eſt Euſebius.

DIONYSIVS

Cum tot fuerint Dionyſij Græci, probabile eſt, libros De hierarchia cœleſti, & De diuinis nominibus ab horum aliquo fuiſſe ſcriptos, non ab Areopagita diſcipulo Pauli.

TATIANVS

Eucraticarum.] Encratitarum legendum, ἐγκρατητῶν, à continentia dicta uox, quod abſtinerent D à cibis ac matrimonio.

PHILIPPVS

Hoc eſt urbis Gortynæ.] Hoc eſt, additum eſt, à neſcio quo: nec ad ſenſum faciẽs, nec repertum apud Sophronium, huius interpretem operis.

MODESTVS

Sub nomine eius & alia συντάγματα.] Id eſt, compoſitiones. Nam ſic licet ex Latinorum codicum ueſtigijs conijcere. Tametſi Sophronius legit συγγράμματα, id eſt, conſcriptiones, uoce idem declarante. Proinde dogmata, à ſciolo quopiam adiectum eſt. Sed ab eruditis quaſi ψευδεπιγραφα.] Pſeudepigrapha, id eſt, falſo inſcripta. Quidam adiecerat, falſæ ſuperſcriptionis, quod alius mutarat in falſas ſuperſtitiones.

IRENAEVS

Irenæus.] εἰρηναῖος, à pace nomen, Sophronio ſine aſpiratione ſcribitur. Et ad Blaſtum.] In nonnullis Baſilicum habebatur, ſed mendoſe. De monarchia.] Nam Manichæi duo faciũt principia, alterum boni, alterum mali. Et de octaua, id eſt ogdoade.] Quid acciderat Hieronymo, ut Latinam uocem Græce uoluerit interpretari? Proinde quando uel hinc conſtat uitiatum locum, ex Sophronio reſtituendus eſt, qui legit: καὶ πρὸς τὴν ὀγδοάδος τῶν, id eſt, de octauis. Egregiũ σύντεγμα.] Id eſt, commentarium, ſiue opus, à συντίθημι. & hinc audaculus quiſpiam adiecerat interpretans, id eſt, documentũ. Adiuro te.] Quis neſcit hunc Irenæũ non eſſe conferendũ cum noſtro Hieronymo, cum quo neminem auſim conferre Græcorũ, præter unum Origenem. Et uides q; ſanctè ſit obteſtatus de ſeruãda integritate uoluminũ ſuorum. Quid igitur ſupplicij dignum eſſe poſſit impudentiſſimo nebulone, qui non ueritus ſit omnia fermè diui Hieronymi opera uel effingere, uel contaminare? Vnitatẽ collegij ſcindere.] Non temerè hoc annotauit Hieronymus, quod uideret, opinor, ſuis temporibus quoſdam nimiũ præcipites ad reſecandũ ab eccleſia. [redacted]

RHODON

Et Apellem aliũ.] Vnde dicti Apellitæ apud diuũ Auguſtinũ. A ſe quondam fuiſſe conuictũ.] Ita

A Ita quidam correxerat, hoc eſt corruperat. Cæterum in emendatioribus codicibus ſcriptum habebatur, conuentum, non conuictum: & Sophronius ita legit, qui uertit συμπτυχθήναι. In Hexaemeron.] Id eſt, in creationem mundi, quæ ſex dierum opificio peracta eſt, iuxta Geneſim Moyſi.

Et aduerſum Cataphrygas.] Sophronius & hoc loco legit Phrygas, non Cataphrygas: quanquam hoc ad ſenſum nihil refert.

CLEMENS

Catecheſeon.] κατηχήσεων, id eſt inſtitutionum, nomen uerbale ab eo profectum uerbo, unde dicti ſunt Catechumeni. Stromatum.] στρωματέων. στρώματα ſtragulæ dicuntur, quæ ſolent è uarijs coloribus contexi. unde στρωματεὺς ad eum contextus modum dicitur liber. Hypotypoſeon.] ὑποτυπώσεων, id eſt, ſubnotationum, quum res paucis indicatur: Ruffinus uertit, confirmationum.

De ieiunio liber unus: De diſputatione liber unus.] Sic enim in pleriſq; codicibus uitiauit ſcripturam, neſcio quis, ex unico libro duos faciens. In emendatioribus ita legitur: De ieiunio diſceptatio: & alius qui inſcribitur, & cætera. Ad eundem modum legit Sophronius. πρὸς σοφώνησον.] Id eſt, dedicauit ſiue addixit, ut magis ad uerbum reddam. Vſus eſt hoc uerbo M. Tullius aliquoties in Epiſtolis ad Atticum. Cuiuſdam chronographias.] χρονογραφίας, id eſt, annalium ſiue temporum deſcriptiones. Qui in ſimilitudinẽ Ioſephi.] Hic ſubijciebat Græca uox nõ uno modo deprauata. Cæterum eam ex emendatiorum uoluminũ ueſtigijs, tum ex Sophronio reſtituimus ἀρχεγονίας, quod fermè ſonat antiquas generationes, ſiue ortum primarum rerum.

MILTIADES

Priſcam Maximillamq;.] Magno conſenſu noſtri codices habent, Priſcam: ſolus Sophronius legit, Priſcillam: idq; conſtanter in his quæ ſequuntur. Apologeticum.] Id eſt, defenſorium.

APOLLONIVS

In nonnullis uoluminibus ex Apollonio fecerant Apollinarem. Et inſanas uates.] Priſcillam & Maximillam. Ex alijs fructibus.] Sophronius legiſſe uidetur, actibus, ἔργων uertens.

Hæreſis Cataphrygarũ.] Sophronius uertit, ἡ πρὸς φρύγας, hoc eſt ſecta Phrygum. Quos de ecſtaſi.] πρὸς τὴν ἔκστασιν, id eſt de raptu ſiue exceſſu mentis, ut nunc loquuntur.

SERAPION

Græci Sarapion ſcribunt, aſtipulantibus & ueruſtiſſimis Latinorum exemplaribus. Ad dominum.] Nonnulli ſcriptum habebant dominum. In ueruſtiſſimis lego Domnum, diſſyllabum, ſuffragante Sophronio. Autoris ſui acheſi.] Sic enim in pleriſq; legitur. Cæterum ex Sophro-
B nio legendum, ἀσκήσει, hoc eſt, ſtudio ſiue exercitio. Perperam autem adiecerat quiſpiam interpretamentum, id eſt, intelligentiæ.

APOLLONIVS

Sub Commodo & Seuero principe proditus.] Partim ex ueruſtiſſimis codicibus, partim ex Sophronio liquet ita legendum eſſe. Apollonius Romanę urbis ſenator, ſub Commodo principe à ſeruo proditus, ſub Seuero, quod Chriſtianus eſſet, impetrato ut rationem fidei ſuæ redderet, &c.

THEOPHILVS

Hoc quoq; reſtabat, ut de die paſchæ quæreretur occaſio diſſidij. Hæ ſunt queſtiones, ex quibus Paulus negat ullum fructum gigni, niſi contentionem & impietatem. [redacted]

HERACLITVS

Heraclius abſq; t legimus, tum apud Græcos, tum in peruetuſtis Latinorum codicibus.

ARABIANVS

Hunc Sophronius Brabianum uocat, ſed refragantibus noſtris exemplaribus.

TERTVLLIANVS

Vt fauit Hieronymus ingenio Tertulliani, quem propemodũ excuſat in Montani factionẽ prolapſum, culpam reijciens in inuidentiã & contumelias clericorũ. Itidem & Arius iritatus, tantos rerum motus exciuit: nec Origenes inuidia caruit, & uix ſubſtitit Hieronymus.

ORIGENES

κατηχήσεων.] Catecheſeon, unde catechumeni. Theoctiſto.] Quod ſonat à deo condito, ſiue poſſeſſo. Pro nomine eius.] Vetuſtiſſimi ſcriptum habebant, Super nomen eius. Legendum opinor, Sub nomine eius. Sophronius uertit, ὑπὸ ὀνόματι αὐτοῦ. Firmianus.] Firmilianus dicitur Sophronio, & in exemplari Maguntiæ primum excuſo. In ſanctis ſcripturis uerſatus eſt.] In uetuſtiſſimo quodam exemplari ſcriptum erat, Eruditus eſt, conſentiẽte Sophronio, qui uertit, ἐπαιδεύθη. Et cum cæteris editionibus comparauit.] Comparauit dixit, pro contulit. Id uerbi parum uidetur intellexiſſe Sophronius, qui tranſtulerit, ὠνήσατο, id eſt, emit: quum Hieronymus Ruffini taxarit acyrologiam, quod comparare pro mercari poſuerit. Et quia indicem operum eius.] Hæc epiſtola prorſus intercidit unà cum indice, quæ noſtro bono perijt. Nam ſi ſuper-

eſſet, magis etiam diſcruciaremur, eius uiri tot egregia periſſe monumenta. Nunc extant perpauca, C
tametſi nuper quidam multa congeſſit in nomen Origenicum, prorſus indigna, non dicam Origene, ſed prorſus homine mediocriter erudito: ac penè nihil nouimus Origenis, niſi quod in quibuſdam errauit. Cum etiam Fabianus.] Sophronius legit Flauianus. In uno uetuſtiſſimo codice reperi Fauianus.

TRYPHON

Et de dichotomematibus.] Sic enim reſtituimus Græcam uocem ex Græcis commentarijs. Eſt autem διχοτόμημα ſectio in duas partes. Sophronius legit, περὶ τῶν διχοτομουμένων, id eſt, de diſſecantibus. De uacca ruffa integræ ætatis fit mentio etiam Numeri decimonono. de dichotomematibus Geneſeos decimoſeptimo.

MINVTIVS

Qui Octauus inſcribitur.] Octauius legitur in peruetuſtis noſtris, aſtipulantibus & Græcis, in quibus eſt ὀκταδίῳ. Qui cum ſit & ipſe diſerti hominis.] Cum uterq; liber fuerit hominis eloquentis, tamẽ Hieronymus ex orationis genere diſcernit: [redacted].

CAIVS

Aduerſus Proculum.] Sophronius legit Patroclum. Sed uſq; hodie.] Vides ætate Hieronymi Epiſtolam ad Hebræos nondum fuiſſe receptam nomine Pauli.

HIPPOLYTVS

Temporum canonumq; ſcripſit.] Exemplariorum inter ſe pugna declarat, ſcripturam non care mendo. Ex Græcis ita reſtituimus, & nonnullis ueterum codicum ueſtigijs. Rationẽ paſchæ, temporumq; canones ſcripſit. Circulũ, quẽ Græci ἐξηκαιδεκαετηρίδα.] Nã eã uocẽ partim ex Sophronio repoſuimus, partim ex ueſtigijs manifeſtiſſimis uetuſtiſſimi codicis, cõſentiẽte editione Maguntinenſi. Sſt autem Græca uox compoſita à ſedecim & anno. Nouem annorũ circulum ἐννεακαιδεκαετηρίδα.] Conſentiũt & hic uetuſti codices cum Sophronio. In hexamerõ.] Hexaemeron legendum quinq; ſyllabis, ἑξαήμερον. De Apocalypſi.] Vidimus Baſileæ commẽtariolos quoſdam in Apocalypſim, Hippolyti titulo, ſed ieiunos, & citantes Hippolytũ neſcio quem. Citatur autem Hippolytus epiſcopus Romanus in Græcis commentarijs. Et ſimilia.] Hic titulus erat deprauatus. Sophronius habet περὶ ὁμιλιῶν, id eſt de colloquijs: & propemodum reſpondebant ueſtigia uetuſtiſſimi exemplaris. In huius æmulationem.] Sophronius æmulationem ad ſuperiora refert, ad hunc modum: In quibus præſente Origene ſe locutum fuiſſe ad imitationem illius in eccleſia declarat. Deinde ſequitur, ueluti nouę periodi caput: Ambroſius quem, &c. Vnde in quadã epiſtola ὀργοδιώκτου.] Sic legit Sophronius, & conſentiũt exẽplaria Latinorũ emẽdatiora. ὄργον opus, διώκειν impellere, quod inſtigaret & urgeret ad opus. In epitaphio Nepotiani nonnulli codices habebant διώκτου. Cæterum ex hoc loco nihil addubitem, illic quoq; ſcriptum fuiſſe ὀργοδιώκτου, uelut hoc Hieronymo fuiſſet Nepotianus, quod Ambroſius Origeni. D

ALEXANDER

Aronitas.] Antinoitas legendum, ex uetuſtis exemplaribus & Sophronio. Notat eos, qui uita defunctis diuinos honores exhibebant. Hiſtoria eccleſiaſtica lib. iiij. docet, hos dictos Antinoos ab Antinoo, quem Cæſar Adrianus adamauit: & oppido ex huius nomine condito, pro deo coli iuſſit.

IVLIVS

Hanc fabulam.] Ea nunc in templis publice legitur. Tametſi poteſt hoc dictũ ad Iulij perſonã torqueri, qui ſic in epiſtola ſcripſerit. At Hieronymus in præfatione Danielis ſentit eadẽ. — Nec cõuenire cũ Hebraica ueritate.] Ita fere ſcriptũ erat in omnibus uulgatis exemplaribus, ſed mendoſe. Id quod deprehendere licet cum ex ueſtigijs codicũ uetuſtiſſimorũ, tũ uero palam ex Sophronij tranſlatione. Nam pro ueritate legendũ etymologia. ſiquidẽ ex etymologia, quæ cũ reſpondeat in Græcis uocibus, non item reſpondet in lingua Chaldaica, nec Hebraica, conuincit is liber à Græco quopiam conſcriptus. Apotu.] Græca ſic habent: ἐκ τοῦ χίνω χίσαι, ὃ ἐκ τοῦ πρίνω πρίσαι, id eſt, à lentiſco ſcindere, & ab ilice ſecare. Qua de re pluſculũ diximus in præfationẽ Hieronymi præfixam Danieli prophetæ. Contra quem doctam epiſtolam.] Doctrinam laudat, quod non accedat ſententiæ, quo rem mitiget. Super diaphonia.] διαφωνίαι, id eſt diſcordia, ſiue diſſonãtia. Hac de re nonnihil attigimus in Annotationibus, quas adiecimus nouo inſtrumento recognito.

THEODORVS

Proficiſcens.] Hoc eſt ex itinere. Deinde ſequuntur Græcæ uoces duæ, παναγυικὸν ὁμολογίας, id eſt, laudationem gratitudinis. Scripſit & μετάφρασιν.] Id eſt interpretationẽ, à uerbo μεταφράζω, commentor, quod addat aliquid alienis dictis, cum ipſe nihil dicat ſuum. Extat hic liber in bibliotheca Prædicatorum apud Baſileam.

CORNELIVS

Scripſit epiſtolam ad Fabium] Sophronius legit Flauianum, & in uetuſtiſſimo codice, quem in hunc uſum exhibuit bibliotheca diuorũ Petri & Pauli oppidi Vuiſſenburgenſis (ſi quis uolet experimentum fidei noſtræ capere) ſcriptum erat Fauianum.

DIONYSIVS

A DIONYSIVS.

Sub Heracla κατηχήσεων.] Id eſt, initiationum ſiue inſtitutionum. Scholam presbyter tenuit.] Sophronius pro presbyter legit presbyterij, ut intelligas inſtitutionem ad presbyteros pertinere. Origenis uel inſigniſsimus.] Vetuſtus codex habebat, ualde inſigniſsimus, ſed mendoſe. Sophronius tantum legit, inſignis, & ita ſcriptum apparet ab Hieronymo. Ad Sixtum.] Ad Xiſtum habetur, tum in uetuſtiſsimo codice, tum apud Sophronium Græcum. Dionyſius Nouatiano.] Certum eſt Hieronymum exordium epiſtolæ duntaxat poſuiſſe. Sophronius totam retulit in hanc ſententiam, nam ſenſum reddemus potius quàm uerba. Dionyſius Alexandrinus epiſcopus Nouato. Nolens ne ad ſacerdotium fueris inductus, ita demum oſtendes, ſi uolens ceſſeris. Nam oportuit quiduis etiam hac gratia perpeti, ne diſcinderetur eccleſia dei. Neq; minus præclarum ex hoc cõtigiſſet teſtimonium, quod noluiſſes diſſidium inducere, quàm proficiſci ſolet ex eo, ſi quis recuſet ſimulacris immolare: atq; adeo præclarius etiam, mea quidem ſententia. Siquidem illic uni proprieq; conſulitur animæ, hic totius eccleſiæ negocium agitur. Tametſi nunc quoq; ſi perſtiteris, ſi compuleris fratres in concordiam redire, plus egeris officio, quàm peccaris errato. Atq; hoc quidem haud imputabitur, illud uero laudibus feretur. Cæterum ſi non obtemperantibus illis minus aſſequeris quod uis, tamen fac modis omnibus, ut tuam ipſius ſerues animam. Et heortaſticæ.] ἑορτασικῶν, id eſt, feſtiuales, ut ita loquar, nempe de feſtis diebus. Et ad Heraclam.] Vetuſtiſsimus codex habebat, Hieraclam. Sophronius legit, ἱέρακα, Hieracem. Et περὶ γυμνασίου.] Id eſt, de exercitatione. Sic enim reſtituimus Græcas uoces, partim ex ueſtigijs ueterum codicum, partim ex Sophronio. Ad Hermammonem.] ἑρμάμμωνα, Hermammonẽ legit Sophronius.

Et ad Damonem.] Ad Ammonem legendum, ſuffragantibus & Latinis uetuſtis. Ad Teleſphorum.] In nonnullis erat Deliſporum. Sophronius legit Telephorum. Ad Canonem.] In nonnullis erat, Canon. Ex Sophronio legendum eſt, Ad Cononem. Quod Græce dicitur Cheron.] Sic fermè eſt in uulgaribus codicibus. Cæterum ex Sophronio legendum eſt, καθαρὸν, id eſt, purum, quod non uideretur admittere peccatum in eccleſiam.

VICTORINVS.

Viliora uidentur.] Vides lector eloquentia cõmendari præclaras ſententias, & obſcurari ſermonis uitijs.

PAMPHILVS.

Vigintiquinq;.] Quidam ex coniectura aſſcripſerant, ἑρτήσεων, id eſt, quæſtionum, cum in uetuſtiſsimis exemplaribus, & item in prima editione Maguntinenſi, literis incorruptis habeatur, ἐξηγήσεων, id eſt, enarrationum, ſuffragante & Sophronio. Vt Cræſi opes.] [redacted].

PIERIVS.

Miræ ἀσκήσεως.] Id eſt, ſtudij, ſiue exercitationis. In uigilia paſchæ.] In peruigilio legendum, tum ex uetuſtiſsimis exemplaribus, tum ex interpretatione Sophronij, qui uertit παννυχίδι.

LVCIANVS.

Luciana nuncupentur.] Lucianea legendum, λουκιάνεια. Sub perſecutione Maximi.] Maximini legendum ex Sophronio, & uetuſtiſsimo codice Latino.

PHILEAS.

Aegypti quæ uocatur.] Nomen urbis, quoniam uarie deprauatum erat in exemplaribus, dicitur Thmuis, θμοῦις, cuius meminit & alibi ſæpe Hieronymus & Stephanus.

FIRMIANVS.

Ob Græcam uidelicet urbem.] Ita Iuuenalis: Non poſſum ferre Quirites Græcam urbem: quod turba Græculorum illic profiteretur artes ſuas. Sympoſion.] συμπόσιον, id eſt, conuiuium. Hodœporicon.] ὁδοιπορικὸν, quod Latine dicere poſsis, itinerarium. Et ἀπὸ τομῆς.] Id eſt, compendium. In libro uno acephalo.] ἀκεφάλῳ, id eſt, ſine capite, quod initiũ detruncatũ eſſet.

EVSEBIVS.

Euangelicæ ἐκ παραδόσεως.] Id eſt, euangelicæ demõſtrationis. Et euangelicæ περὶ παρασκευῆς.] id eſt, præparationis. Sic enim reſtituimus ſcripturam ex Sophronio, conſentiente uetuſtiſsimo exemplari. Theophanias.] θεοφανείας, id eſt, apparitionis diuinæ. Et chronicorũ canonum.] χρονικῶν κανόνων, id eſt, regularum de temporibus. De euangeliorum διαφωνίᾳ.] Id eſt diſſonantia. Τοπικῶν.] Id eſt, de locis. Apologus pro Origene.] Id eſt defenſio.

RHETICIVS.

In canticum.] Hunc improbat in quarto Tomo, exponens quid ſit aurum Ophaz.

METHODIVS.

Et de autexuſio.] Sic ex Sophronio legendum, qui uertit, περὶ αὐτεξουσίου, id eſt, de eo qui eſt ſui iuris, ſiue de libero arbitrio. In Chalcide Græciæ.] Quod plures ſint eiuſdem nominis. Sophronius pro Græciæ uertit, τῆς ἀνατολῆς, id eſt, orientis, ſiue quæ eſt in oriente.

EVSTATHIVS.

Genere Pamphylius, Sidetes. Nam ita legendum, non solum ex Sophronio, uerum etiam ex uetustissimorum codicum uestigijs. Nam Side Pamphyliæ oppidum est. Primum Bercææ Syriæ.] Sic enim legendum testantur & Sophronius, & peruetusti codices nostri. Thraciarum.] Dixit, ut nos Galliarum, pro Thraciæ. De Engastrimyto.] Ex Sophronio legendum, περὶ ἐγγαστριμύλου, de uentriloquo.

MARCELLVS.

Sub Constantino & Constantio.] Sub Constantio & Constante, ex Sophronio. Diuersarum hypothesecon.] Id est, materiarum, siue argumentorum.

ATHANASIVS.

Vsq; ad Iouinianí.] Iouiani legit Sophronius, suffragante uetustissimo exemplari. ἑορτικῶν.] Id est, de festis diebus.

ANTONIVS.

Ad Arsenatas.] Arsinoitas legendum. Est enim Arsinoe Libyæ ciuitas.

THEODORVS.

Et magis historicæ intelligentiæ.] Magis, non addit Sophronius, nec uideo quid ad sensum faciat. Sensit autem illum simpliciter, & ad literam, ut uocant, interpretatum scripturam diuinam.

TRIPHYLLIVS.

Cypri Ledrensis, siue Leuteonis.] Sic enim legit Sophronius.

LVCIFER.

Caralitanus.] Sophronius legit, καρακάλεως, id est, Caracalitanus: sed dissentientibus Latinis codicibus omnibus, & Stephanus de nominibus urbium meminit Calariæ quæ sit Aphricę ciuitas. Sed hunc Luciferum fuisse episcopum Caralis, quæ est metropolis Sardiniæ, perspicuum est ex Tripartitæ historiæ libro sexto cap. xix. & xxiij.

ACACIVS.

Μονοφθαλμόν.] Id est, unoculum, nam is proprie dicitur luscus. συμμίκτων ζητημάτων.] Id est, commixtarum quæstionum.

SARAPION.

Serapion.] Sarapion scriptum erat in antiquissimis uoluminibus, assentiente Sophronio.

HILARIVS.

De synodo Pyterensi.] Viterensi legunt alij. Sophronius, Biterensi.

TITVS.

Bostrenus.] A Bostra ciuitate Arabiæ. Et Iouiniano.] Iouiano legit Sophronius, suffragante uetustissimo codice Latino.

APOLLINARIVS.

Apollinarius.] Nam ita legit Sophronius, consentiente uetustissimo codice scripto.

PACIANVS.

Martianus. Alij Datianus, sed utrũq; mendose, cum legendum sit Pacianus: cuius & postea meminit in Dextro filio. De quibus est Certus.] Cerbus legendum ex Sophronio, κέρβος. Apparet nomen eius esse aduersum quem scripsit.

PHOTINVS.

Syrmij episcopus.] Id est oppidum Pæoniæ, ut ait Stephanus. Nisi forte Græcus Pæoniam dixit pro Pannonia. Nam Syrmium in inferiore Pannonia ponunt Ptolemæus libro ij. Plinius lib. iij. cap. xxv. Strabo libro septimo.

SOEBADIVS.

Sœbadius Agenni.] Addidit Galliarum, quod & alibi sint eiusdem nominis oppida.

DIDYMVS.

Proprij indicij est.] καταλόγου, uertit Sophronius, id est, indicis.

AQVILIVS.

Quasi hodœporicum.] ὁδοιπορικόν, id est, itinerarium. Quod uocauit καταστροφήν, id est, conuersionem. Siue peram.] πειράν, id est, experientiam. Iam hinc apparet interpretationes ab alijs adiectas nihil ad rem facere.

CYRILLVS.

Extant eius catacheses.] κατηχήσεις, id est institutiones.

EVZOIVS.

Esitius.] In alijs, Eozolus, utrunq; mendose: legendum enim Euzoius, Εὐζώϊος. Nec est apud Ephesum, sed apud Thespesium.

Efræm

A [redacted]

Post lectionem scripturarum.] [redacted]

BASILIVS.

Et Astericon.] Legendum ἀσκητικόν, id est exercitatorium.

GREGORIVS NAZIANZENVS.

Sophronius addidit nonnihil, haud scio an de suo, legens in hunc modum: Gregorius primum Sasimorum, deinde Nazianzenus episcopus. Fratris Cæsaris.] Cæsarij legendum. Atq; hic Sophronius subijcit alium titulum, qui prætermissus est in nostris codicibus: περὶ φιλοπτωχίας, id est, de paupertatis amore. Et ne quis putet ab ipso additum, extat idem in uetustissimo codice scriptum. Et alter item: Laudes Machabæorum. Quidam Herona.] Heronis legendum, ex Sophronio, ἥρωνος. Non enim agitur de titulo libri, sed de autore.

DIODORVS.

Ad Eusebij magis Emiseni.] Vt rursum ex characteris indicio notat librum falso inscriptum. Cuius sensum cum sequutus sit.] Vbi sunt, qui solent respondere, non eundem hominis esse stilum ubiq;?

PRISCILLIANVS.

Abilæ episcopus.] Abila ciuitas est Phœnices in Syria. Factione Hylatij & Hithacij.] Sic enim restituimus uarie deprauata uocabula, partim ex Sophronio, partim ex notis uetustissimi codicis.

MATRONIANVS.

Hunc uerterant in Latronianum. Cum Encrotia.] Cum Euchrotia legendum.

TIBERIANVS.

Matrimonio copulauit.] Id est, coegit ut nuberet, sic enim explicat Sophronius: ne quis accipiat, illum suam ipsius duxisse filiam.

AMBROSIVS MEDIOLANENSIS.

Cum multos superstites honorifice recensuerit Hieronymus, mirum cur in uno Ambrosio prætexat hanc causam, quod adhuc uiueret. Certe poterat illius opera recensere. Verũ non optime sensisse de literis Ambrosii Hieronymum, calumniatur & Ruffinus. Et consentaneum est, illum non probasse hominis dictionem, cum fidem & sanctimoniam approbaret.

IOANNES.

Hunc putant esse Ioannem, quem uulgo Chrysostomũ dicimus, post episcopũ Constantinopolitanum. De quibus περὶ ἱερωσύνης.] Id est, de sacerdotio. Hactenus Hieronymus de Ioanne, nec plura Sophronius. Cæterũ in uetustissimo codice hæc adiecerat, nescio quis: De cõpunctione cordis. De lapsu animæ. De mysterio crucis. De fide aduersum Arianos. Aduersum Macedonianos. Aduersum Anomœos: & alia infinita, quæ nec inueniri apud aliquẽ, quamuis studiosum, facile est: sed per totũ orbẽ scripta eius, tam Græco sermone edita, quàm Latina translata, uelut fulgura discurrentia, micant. Claruit maxime sub Arcadio principe, à quo & priuata Augustæ coniugis indignatione in exiliũ pulsus, obijt: & post multos annos corporis eius reliquiæ cum magna gloria à Theodosio filio Constantinopolim deportatæ, inter apostolorum thecas conditæ iacent.

GELASIVS.

Post Eunomium.] Εὐζώϊον, consentiente Sophronio cum emendatissimis exemplaribus.

THEOTIMVS.

Tomorum episcopus.] Naso: Tomitanæ iam non nouus incola terræ. Breues cõmentariosq;.] Cõmaticosq; legendum est ex uetustissimo codice, hoc est, breuibus clausulis distinctos.

SOPHRONIVS.

De subuersione Serapis.] Apis bos colebatur apud Aegyptios pro deo. Idẽ Serapis dictus est.

ERASMI ROTERODAMI IN CATALOGVM ILLVSTRIVM uirorum Gennadij censura.

Gennadij catalogo debebatur alius locus, sed ipsa rerũ series persuasit ut hic attexeretur. Opus tamen uidetur μάσσον. Abest enim in fine ea pars qua ad exemplum Hieronymi seipsum recensuit. Hanc se uidisse testatur Abbas Tritemius, nec uideo quam ob causam sola hæc pars debuerit resecari, proinde quoniam in libris non rarius pereunt extremæ paginæ quam in agris extremæ fabæ, suspicor cum Gennadio & alios aliquot prætermissos. Hic scriptor non uidetur caruisse humanis affectibus. Nam diuum Hieronymum aperte mordet fauens Ruffino, & diuum Augustinum ut Polygraphum non sine fastidij significatione cõmemorat, uix eximens eum de numero hæreticorũ, nec ullum opus eius sine exceptione probat, præter libros de trinitate.

Iacobus

IAcobus presbyter cognomento ſapiens, Neſibenę nobilis Perſarũ modo ciuitatis epiſcopus, unus ex numero ſub Maximiano perſecutore cõfeſſorum: & eorũ qui in Nicena ſynodo Ariana peruerſitatẽ ὁμοουσίῳ oppoſitione damnarunt. Hunc uirum beatus Hieronymus in libro χρονικῷ, uelut magnarum uirtutum hominẽ nominans, in Catalogo ſcribarũ cur non poſuerit, facile excuſabitur: ſi conſideremus ipſos tres uel quatuor Syros quos poſuit, interpretatos in Græcum ſe legiſſe teſtatum. Vnde conſtat eum ignoraſſe illo tempore Syram linguam uel literas: & ideo hunc qui necdum in aliam uerſus eſt linguam neſciſſe ſcriptorẽ. Comprehendit autem omne opus ſuum in uigintiſex libris: id eſt, de fide aduerſum omnes hæreſes, de charitate generali, de ieiunio, de oratione, de dilectione erga proximum ſpeciali, de reſurrectione, de uita poſt mortem, de humilitate, de pœnitentia, de ſatisfactione, de uirginitate, de aſcenſu animæ, de circumciſione, de azymi benedictione: pro qua in Eſaia legitur: Non exterminabitur botrus: de Chriſto quod filius dei ſit & conſubſtantialis patri: de caſtitate aduerſus gentes, de conſtructione tabernaculi, de gentium conuerſatione, de regno Perſarum, de perſecutione Chriſtianorum. Compoſuit & χρονικόν minoris quidem Græcorum curioſitatis, ſed maioris fiduciæ: quia diuinarum ſcripturarum autoritate conſtructum, comprimit ora eorum qui præſumptuoſa ſuſpicione de aduentu antichriſti uel domini noſtri inaniter philoſophantur. Moritur hic uir Conſtantij temporibus, & iuxta præceptum patris eius Conſtantini intra muros Niſibenſes ſepelitur, ob cuſtodiã uidelicet ciuitatis, quod ſecundum fidem Conſtantini euenit. Nam poſt multos annos ingreſſus Iulianus Niſibem, & uel gloriæ ſepulti inuidens, uel fidei Cõſtãtini cuius ob id domũ perſequebat, iuſsit efferri de ciuitate ſancti corporis reliquias: & poſt paucos mẽſes cõſulendæ licet reipub. Iouinianus imperator q Iuliano ſucceſſerat, tradidit barbaris ciuitatẽ: quæ uſq; hodie Perſarum ditioni cum finibus ſuis ſubiecta ſeruit.

IVlius urbis Romæ epiſcopus, ſcripſit ad Dionyſiũ quendam de incarnatione Chriſti domini epiſtolam: quæ illo quidem tempore utilis uiſa eſt aduerſum eos, qui ita duas per incarnationem in Chriſto aſſerebant perſonas ſicut & naturas: nũc autem perniciоſa probatur: fomentum enim eſt Eutychianæ & Timotheanæ impietatis.

PAulinus presbyter, diſcipulus beati Ephrem diaconi, homo acris ualde ingenij: & in diuinis doctus ſcripturis: ſed uiuente magiſtro clarus in doctoribus eccleſię fuit: & maxime ex tempore declamator. Poſt illius autem obitum, amore primatus & nominis, ſeparans ſe ab eccleſia, ſcripſit contraria fidei multa. Huic obiturus beatus Ephrem aſtanti ſibi dixiſſe fertur, Vide Pauline ne te ſubmittas cogitationibus tuis: ſed cum te ad purum comprehendiſſe putaueris dominum, crede nec intellexiſſe. Præſenſerat enim illum ex ſtudijs uel ſermonibus eius, noua inueſtigare: & immenſum intellectum tenere: unde eum frequenter Bardeſanem nouellum uocabat.

VItellius Afer, Donatianum ſchiſma defendens, ſcripſit de eo quod odio ſint mundo dei ſerui: in quo ſi tacuiſſet de noſtro uelut perſecutorum nomine, egregiã doctrinam ediderat. Scripſit & aduerſum gentes & aduerſum nos, uelut traditores in perſecutione diuinarum ſcripturarum: & ad regulam eccleſiaſticam pertinentia multa diſſeruit. Claruit ſub Conſtante filio Conſtantini principe.

MAcrobius presbyter, ut & ipſe ex ſcriptis Optati cognoui, Donatianorũ poſtea in urbe Roma occultus epiſcopus fuit. Scripſit cum adhuc in eccleſia dei presbyter eſſet, & ad cõfeſſores, & uirgines librũ: moralis quidem, ſed ualde neceſſariæ doctrinæ: & præcipue ad ſtudiũ caſtitatis aptiſsimis ualde ſententijs cõmunitum. Claruit inter noſtros, primum Africæ: & inter ſuos, id eſt, Donatianos ſiue Montẽſes, poſtea Romæ.

HEliodorus presbyter, ſcripſit librũ unum de naturis rerũ exordialiũ: in quo oſtendit unum eſſe principiũ, nec quicq̃ coæuũ deo: nec mali conditorẽ deũ: ſed ita bonorũ omniũ creatorẽ, ut materia qua ad malum uſa eſt, poſt inuenta malicia à deo ſit facta. Nec quicq̃ materialiũ abſq; deo credatur conditum: aut fuiſſe aliarum rerum creatorem

torẽ præter deũ, qui præſcientia ſua quũ uiderit mutandã naturã, præmonuit de pœna.

PAchumius monachus uir tam in docendo quàm in ſigna faciendo apoſtolicæ gratiæ: & fundator Aegypti cœnobiorũ, ſcripſit regulã utriq; generi monachorũ aptã, quam angelo dictante perceperat. Scripſit & ad collegas præpoſituræ ſuæ epiſtolas, in quibus alphabetũ myſticis tectũ ſacramentis, uelut humanæ conſuetudinis excedentem intelligentiã clauſit: ſolis credo eorũ gratiæ, uel meritis manifeſtũ: id eſt ad abbatẽ Cornelium unam, ad abbatẽ Syrũ unam, ad omniũ monaſteriorũ præpoſitos: ut in unũ antiquius monaſteriũ, quod lingua Aegyptiaca uocatur Baum congregati, paſchæ diem, uelut æterna lege concelebrent, epiſtolam unam. Similiter & ad diem remiſsionis, quæ menſe Auguſto agitur, ut in unum præpoſiti cõgregarentur, epiſtolam unam: & ad fratres, qui foras monaſterium miſsi fuerant operari, epiſtolam unam.

THeodorus presbyter, ſucceſſor & gratiæ & præpoſituræ ſupradicti abbatis Pachumij, ſcripſit ad alia monaſteria ſcripturarũ ſanctarum epiſtolas ſermone digeſtas. In quibus tamẽ frequenter meminit magiſtri & inſtitutoris Pachumij: & doctrinæ eius ac uitæ proponit exempla, quæ ille ut doceret angelo adminiſtrãte didicerat. Simul & hortabatur permanendum in propoſito cordis & ſtudij: & redire in concordiam & unitatem eos qui poſt abbatis obitum diſſenſione facta, à cœtu ſemetipſos abſciderant unitatis. Sunt autem huius exhortationis epiſtolæ tres.

ORefieſis monachus, amborum, id eſt Pachumij & Theodori collega, uir in ſanctis ſcripturis ad perfectũ inſtructus, cõpoſuit librũ diuino conditũ ſale, totiusq; monaſticæ diſciplinæ inſtrumẽtis conſtructũ, & ut ſimpliciter dicã, in quo totũ penè uetus & nouũ teſtamentũ cõpendioſis diſſertionibus iuxta monachorũ duntaxat neceſsitatẽ inuenitur expoſitum: quẽ tamẽ uice teſtamenti prope diem obitus ſui fratribus obtulit.

MAcarius monachus ille Aegyptius, ſignis & uirtutibus clarus, unã tantũ ad iuniores profeſsionis ſuæ ſcripſit epiſtolã, in qua docet illũ perfecte poſſe deo ſeruire, qui conditionẽ creationis ſuæ cognoſcens, ad omnes ſemetipſum inclinauerit labores: & luctando atq; dei aduerſum omne quod in hac uita ſuaue eſt auxiliũ implorando, ad naturalẽ quoq; perueniens puritatẽ, cõtinentiã uelut naturæ debitũ munus obtinuerit.

EVagrius monachus, ſupradicti Macarij familiaris diſcipulus, diuina & humana literatura inſignis: cuius etiã liber, qui attitulat Vita patrũ, uelut cõtinẽtiſsimi & eruditiſsimi uiri mentionẽ facit. Scripſit multa monachis neceſſaria, è quibus iſta ſunt. Aduerſum octo principaliũ uitiorum ſuggeſtiones, quas aut primus aduertit, aut inter primos didicit, octo ex ſanctarũ ſcripturarũ teſtimonijs oppoſuit libros: ad ſimilitudinẽ uidelicet dñi, q̃ tentatori ſuo ſemper ſcripturarũ teſtimonijs obuiauit: ita ut unaquæq; uel diaboli, uel uitiatæ naturæ ſuggeſtionũ cõtra ſe habeat teſtimoniũ: quod tamẽ opus eadem ſimplicitate qua in Græco inueni, iuſſus in Latinũ trãſtuli. Cõpoſuit & Anachoretis ſimpliciter uiuentibus librũ centũ ſententiarũ per capitula digeſtũ: & eruditis ac ſtudioſis, quinquaginta ſentẽtiarũ, quẽ ego Latinũ primus feci. Nam ſuperiorẽ olim translatum: quia uitiatũ & per tẽpus cõfuſum uidi: partim reinterpretando, partim emendando, autoris ueritatẽ reſtitui. Cõpoſuit & cœnobitis ac ſynoditis doctrinã aptã uitæ cõmunis: & ad uirginẽ deo ſacratã, libellũ cõpetentẽ religioni & ſexui. Edidit & paucas ſententias ualde obſcuras: & (ut ipſe in his ait) ſolis monachorum cordibus agnoſcibiles: quas ego ſimiliter Latinis dedi. Vixit longa ætate, ſignis & prodigijs pollens.

THeodorus Antiochenæ eccleſiæ presbyter, uir ſciẽtia cautus & lingua diſertus, ſcripſit aduerſum Apollinariſtas & Anomœos de incarnatione dñi libros ad quindecim milia uerſuũ cõtinẽtes. In q̃bus ratione puriſsima & teſtimonijs ſcripturarũ, oſtẽdit dñm Ieſum, ſicut plenitudinẽ deitatis, ita plenitudinẽ humanitatis habuiſſe. Docet & hominẽ duabus tantũ ſubſtãtijs cõſtare, anima ſcilicet & corpore: ſenſumq; & ſpiritũ non alterã eſſe ſubſtantiã, ſed officia eſſe animæ ingenita, quibus ſpirat, quibus rationabilis eſt, quibus ſenſibile facit corpus. Quartumdecimũ autem huius operis librum, proprie de increa-

de increata & sola incorporea dominaq; omnium sanctæ trinitatis natura, & de creaturarum ratione differens, pio sensu cum authoritate sanctarum scripturarum explicuit. Quintodecimo uero uolumine, totum operis sui corpus, citatis etiam patrum traditionibus confirmauit & communiuit. C

PRudentius uir seculari literatura eruditus, cõposuit Ἀπθοχεῖον de toto ueteri & nouo testamento personis excerptis. Cõmentatus est & in morẽ Græcorũ Hexameron de mundi fabrica, usq; ad conditionem primi hominis, & prẽuaricationẽ eius. Composuit & libellos, quos Græca appellatione prætitulauit ἀφροθίωσις, Ψυχομαχία, ἁμαρτιγένεια, id est de diuinitate, de compugnantia animi, de origine peccatorum. Fecit & in laudem martyrum sub aliquorum nominibus. Inuitatorium ad martyrium librũ unum, & hymnorum alterum. Speciali tamen intentione aduersum Symmachum idololatriam defendentem: ex quorum lectione agnoscitur Palatinus miles fuisse.

AVdẽtius episcopus Hispanus, scripsit aduersus Manichæos & Sabellianos & Arianos: maximeq; intentione speciali contra Photinianos, qui nunc Bonosiaci uocantur librum, quem prætitulauit de fide aduersum omnes hæreticos: in quo ostendit antiquitatem filij dei coæternalem patri fuisse: nec initium deitatis tunc à deo patre acceperit, cum à Maria matre uirgine homo deo fabricante conceptus & natus est.

COmmodianus dum inter seculares literas etiam nostras legit, occasionem accepit fidei. Factus itaq; Christianus & uolens aliquid studiorum suorum muneris offerre Christo suæ salutis autori, scripsit mediocri sermone, quasi uersu aduersum paganos: & quia parum nostrorũ attigerat literas, magis illorũ dogmata destruere potuit, quàm nostra firmare. Vnde & de diuinis repromissionibus aduersum illos agens, uili satis & crasso (ut ita dixerim) sensu differuit: illis stuporem, nobis desperationẽ incutiens, Tertullianum & Lactantium & Papiam autores sequutus: moralem sanè doctrinam & maxime uoluntariæ paupertatis amorem optime prosequutus studentibus inculcauit.

FAustinus presbyter, scripsit ad personã Facciliæ reginæ aduersum Arianos & Macedonianos libros septem, his eos maxime scripturarũ testimonijs arguens & conuincens, quibus illi prauo sensu utuntur ad blasphemiam. Scripsit & librum quem Valentiniano, Theodosio & Arcadio imperatoribus pro defensione suorum, cum Marcelliano quodã presbytero obtulit. Ex quo ostẽdit Luciferiano schismati cõsensisse: quia Hilariũ Pictauiensem, & Damasum urbis Romæ episcopũ in eodẽ libro culpat, quasi male cõsuluerint ecclesiæ, quod præuaricatores episcopos, in cõmunionẽ & sacerdotiũ, pacis recuperãdæ gratia recepissent: quod Luciferianis ita displicuit recipere episcopos, q in Ariminensi concilio Arrianis cõmunicauerant, ut Nouatianis apostatas pœnitentes. D

RVffinus Aquileiensis ecclesiæ presbyter, non minima pars ecclesiæ doctorũ, & in transferendo de Græco in Latinũ elegans ingeniũ habuit. Deniq; maximã partem Græcorũ bibliothecæ Latinis exhibuit. Basilij scilicet Cæsariẽsis Cappadociæ episcopi. Gregorij Nazianzeni eloquentissimi hominis. Clementis Romani, recognitionum libros, Eusebij Cæsarienſis ex Palæstina Ecclesiasticam historiam, Xysti sententias, Euagrij sententias. Pamphyli martyris aduersum mathematicos. Horum omnium quæcũq; præmissis prologis à Latinis leguntur, à Ruffino interpretata sunt: quæ autem sine prologo, ab alio translata sunt, qui prologum facere noluit. Origenis autem non omnia, quia & Hieronymus transtulit aliquanta, quæ suo prologo discernuntur. Proprio autem labore, imò gratiæ dei dono, exposuit idem Ruffinus symbolum, ut in eius comparatione alij non exposuisse credantur. Differuit & benedictionem Iacob super patriarchas, triplici, id est historico, morali & mystico sensu. Scripsit epistolas ad timorem dei hortatorias multas: inter quas præeminent illæ quas ad Probã dedit. Historiæ etiã ecclesiasticæ, quam ab Eusebio conscriptã, & ab isto diximus interpretatã, addidit decimũ & undecimũ librum. Sed & obtrectatori opusculorũ suorũ respondit duobus uoluminibus, arguens & conuincens se dei intuitu & ecclesiæ utilitate, auxiliante dño ingenium agitauisse

A agitauisse: illum uero æmulationis stimulo incitatum, ad obloquium stilum uertisse.

TIchonius natione Afer, in diuinis literis eruditus iuxta historiã sufficiẽter, & in secularibus non ignarus fuit: in ecclesiasticis quoq; negotijs studiosus: scripsit de bello intestino libros & expositiones diuersarũ causarũ: in quibus ob suorũ defensionẽ, antiquarũ meminit synodorũ: è quibus omnibus agnoscit Donatianæ partis fuisse. Cõposuit & regulas ad inuestigandã & inueniendã intelligẽtiã scripturarũ octo, quas uno uolumine cõclusit. Exposuit & Apocalypsim Ioannis ex integro: nihil in ea carnale, sed totum intelligens spiritale. In qua expositione dixit angelicã stationẽ corpus esse: mille annorũ quoq; regni in terra iustorum post resurrectionẽ futuri suspicionem intulit. Neq; duas in carne mortuorũ resurrectiones futuras, unã iustorũ, aliã iniustorũ, sed unã & semel omniũ, in qua resurgent abortiui etiã deformati, ne quid humani generis deformatum & animatũ substantia intereat, ostẽdit. distinctionẽ sanè duarũ resurrectionũ ita facit, ut primã quam iustorũ Apocalypsis dicit, credamus modo in ecclesiæ incremento agi: ubi iustificati per fidem, à morticinis peccatorũ suorũ per baptismũ ad uitæ æternæ stipendium suscitantur. Secundam uero generaliter omnis hominũ carnis. Floruit hic ætate qua antè memoratus Ruffinus, Theodosio & filijs eius regnantibus.

SEuerus presbyter cognomento Sulpitius Aquitaniæ prouinciæ, uir genere & literis nobilis, & paupertatis atq; humilitatis amore conspicuus: charus etiã sanctorũ uirorum Martini Turonensis episcopi & Paulini Nolani: scripsit non cõtemnenda opuscula. Nã epistolas ad amorẽ dei & cõtemptũ mundi exhortatorias, scripsit sorori suæ multas, quæ & notæ sunt: scripsit & ad supradictum Paulinũ Nolanũ duas, & ad alios alias. Sed quia in aliquibus etiã familiaris necessitas inserta est, nõ digerunt. Cõposuit & chronica. Scripsit & ad multorũ profectũ, uitã beati Martini monachi & episcopi, signis & prodigijs ac uirtutibus illustris uiri: & collationẽ Posthumiani & Galli, se mediante & iudice de conuersatione monachorũ orientaliũ, & ipsius Martini, habitã in dialogi specie, duabus incisionibus comprehendit: in quarum priore refert suo tempore apud Alexandrinam synodum episcoporum decretum, Origenẽ & cautius à sapientibus pro bonis legendum, & à minus capacibus pro malis repudiandum. Hic in senectute sua à Pelagianis deceptus, & agnoscens loquacitatis culpam, silentium usq; ad mortem tenuit: ut peccatum, quod loquendo contraxerat, tacendo penitus emendaret. B

ANtiochus episcopus scripsit aduersum auariciam unum & longum uolumẽ: & de curatione cæci, qui à saluatore illuminatus est homiliam composuit: compunctione timoris dei & humilitate plenam. Moritur Archadij imperatoris tempore.

SEuerianus Gabalensis ecclesiæ episcopus, in diuinis scripturis eruditus, & in homilijs declamator admirabilis fuit: unde & frequenter ab episcopo Ioanne, & Arcadio imperatore ad faciendum sermonem Cõstantinopolim uocabatur. Legi eius expositionem in Epistolam ad Galatas, & de baptismo, & Theophaniæ solennitate libellum gratissimum. Moritur iuniore Theodosio imperante.

NIceas Romanę ciuitatis episcopus, composuit simplici & nitido sermone sex competentibus baptismum instructionis libellos: In quibus Primus continet, qualiter se debeant agere competentes, qui ad baptismi gratiam cupiunt peruenire. Secũdus, de gentilitatis erroribus: in quo indicat suo penè tempore Melchidium quendam patremfamilias ob liberalitem, & Gadarium rusticum ob fortitudinem esse inter deos relatos. Tertius liber, de fide unicæ maiestatis. Quartus, aduersum genethlelogiam. Quintus, de symbolo. Sextus, de agni paschalis uictima. Dedit & ad lapsam uirginem libellum, omnibus emendationis incentiuum.

OLimpus natiõe Hispanus episcopus, scripsit librũ fidei aduersũ eos, q naturã & nõ arbitriũ in culpã uocãt: ostẽdẽs nõ creatione, sed inobediẽtia insertũ naturæ malũ.

BAcciarius uir philosophiæ Christianæ nudus & expeditus, uacare deo disponens, etiã peregrinationẽ pro cõseruãda proposita integritate elegit. Edidisse dicit grata

opuſcula: ſed & ego ex illis unum tantum de fide librum legi: in quo ſatisfacit pōtifici ur C
bis aduerſum querulos & infamatores peregrinationis ſuæ: indicans ſe non timore ho
minum, ſed dei cauſa peregrinationem ſuſcepiſſe: ut exiens de terra ſua & cognatione
ſua, cohæres fieret Abrahæ patriarchæ.

SAbbatius Gallicanæ ꝓuinciæ epiſcopus, rogatus à quadã caſta & Chriſto dicata uir-
gine Secũda nomine, cōpoſuit librũ de fide aduerſum Marcionẽ & Valẽtinianũ eius
autorẽ, & aduerſum Eunomiũ & eius magiſtrũ Aetium: & oſtendens ratione ſcriptu-
rarũ & teſtimonijs, unum eſſe deitatis principium, ipſumq; eſſe & ſuę deitatis & æterni-
tatis autorẽ, & mundi ex nihilo cōditorem: ſimul & de Chriſto, quod non in phantaſia
homo apparuerit: ſed ueram habuerit carnẽ, per quam manducãdo, bibendo, laſſando,
plorando, patiendo, moriendo, reſurgendo, uerus probatus ſit homo. His enim ſenten
tijs Marcion & Valentinianus contrarij extiterunt: aſſerentes duo deitatis principia, &
Chriſtũ ueniſſe in phantaſia. Aetio uero & Eunomio diſcipulo, oſtẽdit patrẽ & filiũ, nõ
duarũ eſſe naturarũ & diuinitate pariliũ: ſed unius eſſentiæ: & alterũ ex altero, id eſt, ex
patre filium, alterũ alteri coæternũ: cui credulitati Aetius & Eunomius contradicunt.

ISaac ſcripſit de ſancta trinitate, & de incarnatione domini librũ obſcuriſsimæ diſpu-
tationis & inuoluti ſermonis: confirmans ita in una deitate tres eſſe perſonas: ut tamẽ
ſit in ſingulis proprium aliquid quod non habeat alia. Patrem ſcilicet hoc habere pro-
prium, quod ipſe ſine origine, origo ſit aliorum. Filium hoc habere propriũ, quod ge-
nitus genitori non ſit poſterior. Spiritum ſanctum hoc habere proprium, quod nec fa-
ctus ſit, nec genitus, & tamẽ ſit ex altero. De incarnatione uero domini ita ſcribit: ut ma
nentibus in eo duabus naturis, una credatur filij dei perſona.

VRſinus monachus, ſcripſit aduerſũ eos q rebaptizãdos hęreticos decernũt: docẽs
nec legitimũ nec deo dignũ rebaptizari illos q in nomine ſimpliciter Chriſti, uel in
nomine patris & filij & ſpũs ſancti, q̃uis prauo ſenſu baptizentẽ: ſed poſt ſanctæ trinitatis
et Chriſti ſimplicẽ cõfeſsionẽ, ſufficere ad ſalutẽ manus impoſitionẽ catholici ſacerdotis D

MAcarius alius monachus, ſcripſit in urbe Romana aduerſum mathematicos librũ:
in quo labore, orientalium quæſiuit ſolatia ſcripturarum.

HEliodorus alius Antiochenus presbyter, edidit de uirginitate egregium & ſanctis
ſcripturis inſtructum uolumen.

IOannes Hieroſolymorum epiſcopus, ſcripſit in obtrectatores ſtudij ſui librũ: in quo
oſtendit ſe Origenis ingenium, non fidem ſecutum.

PAulus epiſcopus, ſcripſit de pœnitẽtia libellũ: in quo dat legẽ pœnitẽtib. ita debere
dolere pro peccatis, ne ſupra menſurã triſtitiæ, immenſitate deſperationis mergant.

HEluidius Auxẽtij diſcipulus, Symmachi imitator: ſcripſit religiõis q̃dẽ librũ ſtudio,
ſed non ſecũdũ ſciẽtiã, neq; ſermone, neq; ratione nitidũ: cuius operis ita ſanctarũ
ſcripturarũ ſenſus ad ſuã ꝓuerſitatẽ flectere conatus eſt, ut earũ teſtimonijs aſſerere uo-
luerit ſanctã Mariã poſt natiuitatẽ dñi, quẽ uirgo peperit, Ioſeph ſpõſo ſuo iunctã: & ex
eius cõſortio filios ſuſcepiſſe: qui fratres dñi appellati ſunt: cuius prauitatẽ arguens Hie-
ronymus, libellum documentis ſcripturarum ſufficienter factum, aduerſus eum edidit.

THeophilus Alexãdrinæ ciuitatis epiſcopus: ſcripſit aduerſum Origenẽ, unũ & gran
de uolumẽ, in quo oĩa penè eius dicta, & ipſum pariter damnat, ac ſimul edocẽs, nõ
à ſe eũ primũ, ſed ab antiquis patribus & maxime Heracla fuiſſe & à presbyterio eiectũ,
& de eccleſia pulſum, & de ciuitate fugatũ. Sed & aduerſum Anthropomorphitas hære
ticos, q dicũt deũ humana figura & mẽbris cõſtare, diſputatione lõgiſsima cõfutans, &
diuinarũ ſcripturarũ teſtimonijs arguens & cõuincens eos, oſtendit deũ incorruptibi-
lẽ & incorporeũ, iuxta patrũ fidẽ credendũ: neq; ullis mẽbrorũ liniamentis omnino cõ
poſitũ: & ob id nihil ei in creaturis ſimile ꝓ ſubſtãtiã, nec cuiq̃ incorruptibilitatẽ, aut im
mutabilitatẽ aut incorporalitatem ſuæ dediſſe naturæ: ſed eſſe oẽs intellectuales naturas
corporeas oẽs corruptibiles, oẽs mutabiles: ut ille ſolus corruptibilitati & mutabilitati
non

A non ſubiaceat, qui ſõlus habet immortalitatẽ. Paſchalem etiam recurſum, quem magna
apud Niceã ſynodus poſt nonaginta & quinq; annos, agi in tempore & die & luna ſe-
cundum ſtatum ſuum inuenerat: additis quibuſdam ipſius feſtiuitatis rationibus & ex-
poſitionibus, Theodoſio principi obtulit. Legi & tres de fide libros ſub nomine eius
titulatos: ſed quia lingua inconſonans eſt, non ualde credidi.

EVſebius ſcripſit de crucis domini myſterio & apoſtolorum, præcipueq; Petri con-
ſtantiam uirtute crucis, fidei uirtute adeptam.

VIgilantius presbyter natione Gallus, in Hiſpania Barcilonẽſis parrochię eccleſiam
tenuit: ſcripſit & ipſe zelo quidẽ religionis aliqua ſeductus humana laude, & præ-
ſumens ſupra uires ſuas, homo lingua politus, non ſenſu ſcripturarum exercitatus, ex-
poſuit prauo ingenio ſecundam Danielis uiſionẽ, & alia locutus eſt friuola, quæ in Ca-
talogo hæreticorum neceſſario exponentur.

SImplicianus epiſcopus, multis epiſtolis hortatus eſt Auguſtinũ adhuc presbyter, agi
tare ingeniũ & expoſitionib. ſcripturarũ uacare: ut etiã nouus q̃dã Ambroſius Ori-
genis προφητικὸς uideret. Vnde & multas ad eius ꝓſonã ſcripturarũ quęſtiones abſol-
uit. Eſt eius epiſtola propoſitionũ, in qua interrogãdo quaſi diſciturus doctrinã docet.

VIgilius epiſcopus, ſcripſit ad quendã Symplicianũ in laudem martyrũ libellum, &
epiſtolam continentem geſta ſui temporis apud Barbaros martyrum.

AVguſtinus Afer Hipponẽſis oppidi epiſcop. uir eruditiõe diuina & humana orbi
clarus, fide integer et uita purus: ſcripſit quãta nec inueniri poſſunt. Quis ergo glo
rietur oĩa ſe illius habere: aut qs tãto ſtudio legat quãto ille ſcripſit? Vnde & multa loquẽti
accidit quod dixit ꝑ Solomonẽ ſpiritus ſanctus: Ex multiloquio non effugies peccatũ.
Edidit tamẽ ſenex, quod iuuenis cœperat, de trinitate libros duodecim. In q̃bus (ut ſcri
ptura ait) introductus in cubiculũ regis, & decoratus ueſte multifaria, ſapiẽtia dei exhi-
buit eccleſiã ſine macula, aut ruga, aut aliq̃d eiuſmodi. De incarnatione quoq; dñi ido-
B neã edidit pietatẽ. De reſurrectione mortuorũ, etiã ſimili cucurrit ſynceritate: licet mi-
nus capacibus dubitationẽ de abortiuis fecerit. Error tamẽ illius ſermone multo ut ſupe
rius dixi contractus, lucta hoſtium exaggeratus, necdum hæreſis quæſtionem dedit.

ORoſius ꝑsbyter Hiſpani generis, uir eloquẽs & hiſtoriarũ cognitor: ſcripſit aduer-
ſum querulos Chriſtiani nominis, q̃ dicũt defectũ Romanæ reip. Chriſti doctrina
inuectũ, libros ſeptẽ: in quibus totius penè mũdi tẽporis calamitates & miſerias, ac bel-
lorũ inquietudines replicãs, oſtẽdit magis Chriſtianæ obſeruãtiæ eſſe, quod cõtra meri-
tũ ſuũ res Romana adhuc duraret, & pace culturæ dei pacatũ retineret imperiũ. Sanè in
primo libro deſcripſit poſitionẽ orbis, oceani interfuſione & Tanai limitibus interciſi,
ſitũ locorũ, nomina & numerũ, moresq; gentiũ, qualitates regionũ, initia bellorũ, & ty
rãnidis exordia, finitimorũ ſanguine dedicata. Hic eſt Oroſius, q̃ ab Auguſtino ꝑ diſcẽ-
da animę ratione ad Hieronymũ miſſus, rediẽs reliquias beati Stephani primi martyris,
tunc nuper inuẽtas, primus intulit occidenti. Claruit extremo penè Honorij tempore.

MAximus Taurinẽſis eccleſiæ epiſcopus, uir in diuinis ſcripturis ſatis intẽtus, & ad
docendã ex tẽpore plebẽ ſufficiẽs, cõpoſuit in laudẽ apoſtolorũ tractatus, & in Io-
annis Baptiſtæ, & generalẽ omniũ martyrũ homiliã. Sed & de capitulis Euangeliorũ, &
actuũ apoſtolorũ multa ſapiẽter expoſuit. Fecit & duos de ſancti Euſebij Vercellẽſis epi
ſcopi & cõfeſſoris uita tractatus: & de ſancti Cypriani ſpecialẽ. De baptiſmi gratia librũ
edidit. Scripſit de auaricia: de hoſpitalitate: de defectu lunæ: de eleemoſynis: de eo quod
ſcriptũ eſt in Eſaia: Caupones tui miſcẽt uino aquã: de paſsione dñi: de ieiunio ſeruorũ
dei generali, de ieiunio ſpeciali quadrageſimæ, & ꝑ non ſit in eo iocandũ: de Iuda tradi
tore: de cruce dñi: de ſepulchro eius: de reſurrectiõe ipſius: de accuſato & iudicato dño
apud Pilatũ: de Calẽdis Ianuarijs. Scripſit etiã homilias de natali dñi: homilias de theo-
phania: & de paſcha: & de pentecoſte multas: de hoſtibus carnalibus non timendis: de
gratijs poſt cibum deo agendis: de pœnitentia Niniuitarũ: & multas alias eius homilias

de diuersis legi, quæ nec retineo. Moritur Honorio & Theodosio iuniore regnãtibus. C

PEtronius Bononiẽsis Italiæ ecclesiæ episcopus: uir sanctitate uitæ & monachorũ studijs ab adolescentia exercitatus: scripsisse putatur uitas patrũ Aegypti monachorũ, quas uelut speculũ ac normã professionis suæ, monachi amplectunt. Legi sub eius nomine de ordinatione episcopi, ratione & humilitate plenũ tractatũ: quẽ lingua elegantior ostẽdit non ipsius esse: sed ut quidã dicunt patris eius Petronij eloquẽtissimi & eruditissimi in seculariboς literis uiri: & credendũ. Nam præfectũ prætorio se fuisse, in ipso tractatu designat. Moritur Theodosio Archadij filio, & Valentiniano regnantibus.

PElagius hæresiarches, antequam proderetur hæreticus, scripsit studiosis tres necessarios de fide trinitatis libros: & pro actuali conuersatione Eulogiarum ex diuinis scripturis librum unum: capitulorum indicijs in modum sancti Cypriani martyris præsignatum. Postquam hæreticus publicatus est, scripsit hæresi suæ fauentia.

INnocentius urbis Romæ episcopus, scripsit decretum occidentalium & orientalium ecclesiarum aduersum Pelagianos datum, quod postea successor eius Zosimus latius promulgauit.

CEleστinus antequam ad Pelagium concurreret, imò adhuc adolescens: scripsit ad parentes suos de monasterio epistolas in modum libellorũ tres, omni deum desideranti necessarias. Moralis siquidem in eis dictio: nihil ibi uitij postmodum prodit: sed totum ad uirtutis incitamentum tenuit.

IVlianus episcopus Capuanus, uir acer ingenio: in diuinis scripturis doctus, Græca & Latina lingua scholasticus. Prius ergo q̃ impietatẽ Pelagij in se aperiret, clarus in doctorib. ecclesiæ fuit: postea uero hæresim Pelegij defendere nisus, scripsit aduersum Augustinũ impugnatorẽ illius libros quatuor: & iterũ libros octo. Est & liber altercationis amborũ, partes suas defendentiũ. Hic Iulianus eleemosynis tẽpore famis & angustiæ indigentibus omnibus suis prorogatis, multos miserationis specie nobiliũ prẽcipue religiosorũ illiciens, hæresi suæ sociauit. Moritur Valentiniano Constantij filio imperante.

LVcianus presbyter uir sanctus, cui reuelauit deus tẽporibus Honorij & Theodosij Augustorũ, locũ sepulchri & reliquiarũ corporis sancti Stephani martyris primi: scripsit ipsam reuelationem ad omnium ecclesiarum personas Græco sermone. D

AVitus presbyter, homo Hispanus genere, ante relatam Luciani presbyteri scripturam transtulit in latinum sermonem: & adiecta epistola sua, per Orosium presbyterum occidentalibus dedit.

PAulinus Nolæ Campaniæ episcopus, cõposuit uersu breuia, sed multa: & ad Celsum quendã epitaphij uice cõsolatoriũ libellũ, super morte Christiani & baptizati infantis, spe Christiana munitũ: & ad Seuerũ plures epistolas: ad Theodosiũ imperatorẽ ante episcopatũ prosa panegyricũ super uictoria tyrannorũ: eo maxime quod fide & oratione plus quam armis uicerit. Fecit & sacramentariũ & hymnarium. Ad sororẽ quoq; epistolas multas de contemptu mundi dedit: & de diuersis causis, disputatione diuersa tractatus edidit. Præcipuus tamen omnium opusculorum eius, est liber de pœnitẽtia & de laude generali omnium martyrum. Claruit temporibus Honorij & Valentiniani: non solum eruditione & sanctitate uitæ: sed & potentia aduersum dæmones.

EVtropius presbyter, scripsit ad duas sorores ancillas Christi, quæ ob deuotionem pudicitiæ & amorem religionis exhæredatæ sunt à parentibus, epistolas in modum libellorũ cõsolatorias, eleganti & aperto sermone duas: non solum ratione, sed etiam & (testimonijs scripturarum munitas

EVagrius alter, scripsit altercationem Simonis Iudæi & Theophili Christiani, quæ penè omnibus nota est.

VIgilius diaconus, composuit ex traditione patrum, monachorum regulam: quæ in cœnobio ad profectum fratrum in conuentu legitur breuiato & aperto sermone, totius monasticæ professionis in se tenentem disciplinam.

ATticus Constantinopolitanus episcopus, scripsit ad reginas Archadij imperatoris filias de fide & uirginitate librum ualde egregiũ: in quo peruersum Nestorianum dogma impugnat.

Nestorius

A NEstorius hæresiarches, cum in Antiochena ecclesia presbyter insignis in docendo ex tempore declamator haberetur: composuit infinitos tractatus diuersarum ὑποθέσεων. In quibus iam tũc subtili nequitia infudit postea proditæ impietatis uenena: quæ moralis interdum occultabat suadela. Postquam uero eloquentia & abstinentia cõmendante, Constantinopolitanæ ecclesiæ pontificatu donatus est, apertũ se ecclesiæ hostem quem diu celabat ostendens, scripsit librum quasi de incarnatione domini sexaginta & duobus diuinæ scripturæ testimonijs, prauo sensu suo constructum: in quo quid asseuerauerit, in Catalogo hæreticorum monstrabitur.

XYstus urbis Romæ episcopus, decretum synodi aduersum supradictũ Nestorium habitũ uolumine describens, ad Orientis & occidentis ecclesias dedit: confirmans duabus in Christo manentibus perfecte naturis, unam filij dei credendam esse personã. Huic enim sententiæ suprascriptus Nestorius ostensus est esse contrarius. Similiter etiã Xystus successor Celestini, pro eadem re, & ad ipsum Nestorium & ad Orientis episcopos aduersus errorem eius succidendum sententias direxit.

THeodorus Ancyranus Galatiæ episcopus, scripsit aduersus Nestoriũ adhuc Ephesi positus, librum redargutionis & confutationis: dialectica quidem arte ordinatum: sed autoritate sanctarum scripturarum detextum: multis enim assertionibus usus est antequam scripturarum testimonia poneret.

FAstidius Britanniarum episcopus, scripsit ad Fatalem quendam de uita Christiana librum unum: & alium de uiduitate seruanda sana & deo digna doctrina.

CYrillus Alexandrinæ ecclesiæ episcopus, edidit uariarum ὑποθέσεων tractatus, homilias etiam cõposuit plurimas: quæ ad declamandum à Græciæ episcopis memoriæ cõmendantur. Præterea libri eius sunt de synagogæ defectu: de fide aduersum hæreticos: & peculiari intentione aduersus Nestorium compositus, qui intitulatur ἔλεγχος. In quo omnia Nestorij occulta panduntur, & prodita confutantur.

B TImotheus episcopus, composuit librum de natiuitate domini secundum carnem: quam credit in epiphania factam.

LEporius adhuc monachus postea presbyter, præsumens de puritate uitæ: quam arbitrio tantum & conatu proprio non dei se adiutorio obtinuisse credebat, Pelagianum dogma cœperat sequi: sed à Gallicanis doctoribus admonitus, & in Africa per Augustinum à deo emendatus, scripsit emendationis suæ libellum: in quo & satisfacit de errore, & gratias agit de emendatione. Simul & quod de incarnatione Christi male senserat corrigens, catholicam sententiam tulit dicens: manentibus in Christo in sua substantia duabus naturis, unam reddi filj dei personam.

VIctorinus rhetor Masilienſis, ad filij sui Etherij personam cõmentatus est in Genesim, id est, à principio libri usq; ad obitum Abrahæ patriarchæ. Quatuor uersuum edidit libros Christiano quidem & pio sensu: sed utpote seculari literatura homo occupatus, & nullius magisterio in diuinis scripturis exercitatus, leuioris ponderis sententias figurauit. Moritur Theodosio & Valentiniano regnantibus.

CAsianus natione Scytha, Cõstantinopoli à Ioanne magno episcopo diaconus ordinatus, apud Massiliã presbyter, cõdidit duo, id est, uirorũ & mulierũ monasteria quæ usq; hodie extãt. Scripsit experiẽtia magistrãte plano & librato sermone, & (ut apertius dicã) sensu uerba inueniẽs, & actione linguã mouens, res omniũ monachorũ professioni necessarias: id est, de habitu monachi: de canonico orationũ atq; psalmorũ modo qui in monasterijs Aegypti die noctuq; tenentur libros tres: institutionũ librũ unũ. De origine & qualitate ac remedijs octo principaliũ uitiorũ libros octo: singulos scilicet de singulis uitijs libros expediẽs. Digessit etiã collationes cũ patribus Aegypti habitas, hoc est, de destinatione monachi, ac fine: de discretione: de tribus ad seruiendũ deo uocationibus. De pugna carnis aduersum spiritũ, et spiritus aduersum carnẽ. De natura omniũ uitiorũ: de nece sanctorũ: de mobilitate animæ: de octo principalibus uitijs: de

qualitate orationis, de iugitate orationis, de ꝓfectione, de caſtitate, de ꝓtectione dei, de ſcięᷓtia ſpirituali, de diuinis chariſmatibus, de amicitia, de definięᷓdo uel nō definięᷓdo, de tribus antiquis generib. monachorū & quarto nup exorto, de fine cœnobitæ & eremitæ, de ſatisfactione pœnitętiæ, de remiſſione quinquageſimæ, de nocturnis illuſiōibus, de eo quod dicit Apoſtolus: Non em̄ quod uolo facio bonū, ſed quod nolo malū, hoc ago: de mortificatione. Et ad extremū rogatus à Leone archidiacono, poſtea urbis Romæ epiſcopo: ſcripſit aduerſus Neſtoriū de incarnatione dñi libros ſeptē. Et in his ſcribendi apud Maſſiliā, & uiuendi finem fecit, Theodoſio & Valentiniano regnantibus. C

PHilippus presbyter, optimus auditor Hieronymi, cōmentatus in Iob, edidit ſermone ſimplici libros. Legi eius & familiares epiſtolas & ualde ſalſas, & maxime ad paupertatis & dolorū tolerantiam exhortatorias. Moritur Martiano & Auito regnantibus.

EVcherius Lugdunēſis eccleſiæ epiſcopus, ſcripſit ad Valerianū propinquū ſuū de cōtemptu mūdi & ſecularis philoſophiæ epiſtolā unā, ſcholaſtico & rationabili ſermone. Diſſeruit etiā ad perſonā filiorū Salonij & Veroni, poſtea epiſcoporū, obſcura quæq; ſanctarū capitula ſcripturarū. Sed & Caſsiani quędā opuſcula lato tenſa eloquio, anguſto reuoluens uerbi tramite, in uno coegit uolumine: aliaq; tam eccleſiaſticis ſtudijs neceſſaria quàm monaſticis. Moritur Valentiniano & Martiano regnantibus.

VIncētius natiōe Gallus, apud monaſteriū in Lerinēſi inſula presbyter: uir in ſcriptu ris ſanctis doctus, & notitia eccleſiaſticorū dogmatū ſufficięᷓter inſtructus, cōpoſuit ad euertēda hęreticorū collegia nitido & aperto ſermone ualidiſsimā diſputationē: quam abſcōſo nomine ſuo, attitulauit, Peregrini aduerſum hæreticos: cuius operis quia ſecūdi libri maximā in ſchedulis partē, à quibuſdā furatā perdidit, recapitulato eius paucis ſermonibus ſenſu primo cōpegit: & in unū librū edidit. Moritur Theodoſio & Valen

SYagrius, ſcripſit de fide aduerſum præſumptuoſa hæretico- (tiniano regnantibus.
rū uocabula: quæ ad deſtruenda uel immutanda ſanctæ trinitatis nomina uſurpata ſunt, dicentiū patrē non debere patrē dici: ne in patris nomine filius conſonet: ſed ingenitum & infectū ac ſolitariū nuncupandum: ut quicquid extra illum in perſona eſt, extra illum ſit in natura: oſtendens & patrem quidem poſſe dici ingenitum, licet ſcriptura non dixerit: & ex ſe genuiſſe in perſona filium non feciſſe: & ex ſe protuliſſe in perſona ſpiritum ſanctum, non genuiſſe neq; feciſſe. Sub huius Syagrij nomine ſeptem de fide & regulis fidei libros prætitulatos inueni: ſed quia lingua uariant, non eius credidi eſſe. D

ISaac presbyter Antiochenæ eccleſiæ, ſcripſit Syro ſermone longo tempore & multa: præcipua tamen cura aduerſum Neſtorianos & Eutychianos: ruinam etiam Antiochiæ elegiaco carmine planxit, coauditores imbuens ſono, quo Ephrem diaconus Nicomediæ lapſum. Moritur leone & Maiorano regnantibus.

SAluianus Maſſiliēſis ꝑsbyter, diuina & humana literatura inſtructus: & (ut abſq; inuidia loquar) epiſcoporū magiſter, ſcripſit ſcholaſtico & aperto ſermone multa: ex qbus iſta legi: De uirginitatis bono ad Marcellū ꝑsbyterū libros tres: aduerſum auaritiā libros quatuor. De ꝑſenti iudicio libros quinq;, & ꝓ eorū merito ſatisfactionis ad Saloniū epiſcopū librū unū: & expoſitiōis extremæ partis Eccleſiaſtis ad Claudianū epiſcopū Viēnenſem librū unū: epiſtolarū librū unū: & in morē Græcorū, de principio Geneſis uſq; ad cōditionē hominis, cōpoſuit uerſu quaſi Hexameron librū unum. Homilias epiſcopus factus multas: ſacramētorū uero quātas nec recordor. Viuit uſq; hodie in ſe-

PAulinus, cōpoſuit tractatus de initio quadrageſimæ: ē quibus legi (nectute bona.
duos, De die dominico paſchæ, de obedientia, de pœnitentia, de neophytis.

HIlarius Arelatēſis epiſcopus, uir in ſanctis ſcripturis doctus, paupertatis amator: & erga inopū ꝓuiſionē, nō ſolū mētis pietate, ſed & corporis ſui labore ſolicitus fuit. Nam pro reficiendis pauperibus, etiā ruſticationē contra uires ſuas homo genere clarus & longe aliter educatus exercuit: ſed nec in ſpiritualib. neglexit. Nā & in docēdo gratiā habuit: & abſq; perſonarū acceptione omnibus caſtigatū opus ꝑdicationis ingeſsit.

Ingenio

A Ingenio uero immortali, aliqua & parua edidit: quæ eruditæ animæ & fidelis linguæ indicio ſunt: in quibus præcipua & ad multorum utilitatem neceſſaria opera, uitam ſancti Honorati deceſſoris ſui compoſuit. Moritur Valentiniano & Martiano imperantibus.

LEo urbis Romæ epiſcopus, ſcripſit ad Flauianum Conſtantinopolitanæ eccleſiæ epiſcopum, aduerſum Eutychen presbyterum: qui tunc ambitione epiſcopatus, noua in eccleſiam moliebatur inducere, epiſtolam: in qua admonet eum, ut ſi confiteretur errorem, & polliceretur emēdationem, reciperet eum. Si autē perſiſteret in incepto, cum ſua hæreſi damnaretur. Simul docet in ipſa epiſtola & diuinis cōfirmat teſtimonijs, dominum Ieſum Chriſtum, ſicut paternæ diuinitatis uerū filium: ita uerum humanæ naturæ eſſe hominē credendum: id eſt, ex carne uirginis, carnē traxiſſe: & nō de cœlo corpus ſibi exhibuiſſe, ſicut Eutyches aſſerebat. Moritˉ Leone & Maiorano imperatoribus.

MOchimus Meſopotamenus apud Antiochiam presbyter, ſcripſit aduerſum Eutychen egregium librum: & alia ſcribere dicitur, quæ necdum legi.

TImotheus, extincto ab Alexādrinis Proterio epiſcopo, tumultuāte adhuc plebe, aut uoluit, aut paſſus eſt ſe ab uno epiſcopo in locū occiſi epiſcopi fieri epiſcopū. Et ne contra legē factus merito abijceret, ad gratiā plebis, quæ Proteriū exoſum habuerat, omnes quibus ille cōmunicauerat, Neſtorianos eſſe pronunciauit: & maculam conſcięᷓtiæ temeritate abluendam præſumēs, ſcripſit ad Leonē imperatorē libellum ualde ſuaſoriū, quē paruo ſenſu, patrum teſtimonijs intantū roborare conatus eſt, ut ad decipiendū imperatorē, & ſuam hæreſim confortandā, penè Leonē urbis Romæ epiſcopum, & Chalcedonēſem ſynodū, ac totos Orientaliū epiſcopos, illorū adminiculo, Neſtorianos oſtenderet. Sed fauēte deo à Chalcedonēſi concilio hoſtis eccleſiæ coargutus eſt & cōfutatus. Viuere adhuc in exilio iam hæreſiarches dicitur & habeᷓt. Hunc ipſum libellum cognoſcendi gratia, ego rogatus à fratribus, in Latinum tranſtuli, & cauendum prætitulaui.

B ASclepius Afer in Baienſi territorio uici non grandis epiſcopus, ſcripſit aduerſum Arianos, & modo aduerſum Donatiſtas ſcribere dicitur: in docendo autē ex tempore grandi opinione celebratur.

PEtrus Ediſſenę eccleſię presbyter, declamator inſignis, ſcripſit uariarum cauſarum tractatus, & in morem ſancti Ephrem diaconi Pſalmos metro compoſuit.

PAulus presbyter, natione (ut ex dictis eius cognoui) Pannonius, ſcripſit de uirginitate ſeruanda, & contemptu mundi, ac uitæ inſtitutione, uel morū correptione mediocri ſermone, ſed diuino conditos ſale libros duos, ad perſonam cuiuſdam nobilis & Chriſto deditę uirginis Conſtantia nomine: in quibus meminit Iouiniani hęretici, & uoluptatum ac libidinum prædicatoris: cui intantū continētis & caſtæ uitæ inſtitutio contraria fuerat, ut inter luxurioſas epulas animam eructaret.

PAſtor epiſcopus cōpoſuit libellū in modū ſymboli paruū, totā penè eccleſiaſticā credulitatē ꝓ ſentētias continentē, in quo inter cæteras diſſenſionū prauitates, quas præmiſsis autorū uocabulis anathematizat, Priſcillianos cū ipſo autoris nomine dānat.

VIctor Cartēnę Mauritanię ciuitatis epiſcopus, ſcripſit aduerſum Arianos librū unū & longū, quē Genſerico regi per ſuos audiēdum obtulit, ſicut ex proœmio ipſius libri didici. Scripſit & de pœnitētia publicani librū, in quo & regulam uiuēdi pœnitentibus iuxta ſcripturarū autoritatē ſtatuit: & ad Baſilium quendā ſuper morte filij conſolatorium libellum, ſpe reſurrectionis perfecta inſtructione munitum. Homilias etiā compoſuit multas, quas à fratrib. ſalutis propriæ ſollicitis in libris digeſtas ſeruari cognoui.

VOconius Caſtellani Mauritanię oppidi epiſc. ſcripſit aduerſus eccleſiæ inimicos Iudęos & Arianos & alios hęreticos. Cōpoſuit etiā ſacramentorū egregiū uolumen.

MVſcus Maſſilēſis eccleſiæ presbyter, uir in diuinis ſcripturis doctus, & in earū ſenſibus ſubtiliſsima exercitatiōe limatˢ, lingua quoq; ſcholaſticˢ, hortatu ſancti Venerij epiſcopi excerpſit ex ſanctis ſcripturis lectiōes totiˢ anni, feſtiuis aptas dieb. reſponſoria, etiam Pſalmorū capitula, tēpori & lectionibus congruētia: quod opus tam neceſſā-

rium à lectoribus in ecclesia probaẽ, ut expetitũ, & sollicitudinẽ tollat et moram, plebiq; c
ingerat scientiam, celebritatẽ & decorẽ. Sed & ad personam sancti Eustasij episcopi successoris prædicti hominis dei, composuit sacramentorum egregium & non paruum uolumen, per membra quidem pro opportunitate officiorum & temporũ, pro lectionum textu psalmorumq; serie & decantatione discretũ: sed supplicandi deo, & cõtestandi beneficiorum eius soliditate sui consentaneũ: quo opere grauissimi sensus & castigatæ elocutiæ agnouimus uirum. Homilias etiam dicitur declamasse, quas & haberi à fidelibus uiris cognoui, sed ego non legi. Moritur Leone & Maiorano regnantibus.

VIncentius presbyter, & ipse natione Gallus, in diuinis scripturis exercitatus, linguã habens usu loquendi & maiorum lectione politam, cõmentatus est in Psalmos: cuius operis legit aliqua sancto homini dei Cannati me audiente, promittẽs simul si dominus uitam & uires daret, se in toto Psalterio eodem studio laboraturum.

CYrus genere Alexandrinus, arte medicus, & ex philosopho monachus, uir dicendi peritus, scripsit aduersus Nestorẽ prius eleganter & fortiter. Modo autẽ dum in illum nimius inuehitur, & syllogismis magis q̃ scripturis agit, Timotheanum dogma fouere cœpit. Deniq; ambiguus etiam sui suspendit animũ à consensu Chalcedonensis decreti, nec acquiescendum putat filium dei duabus post incarnationem constare naturis.

SAmuel Edissenæ ecclesiæ presbyter, multa aduersus ecclesiæ inimicos Syro sermone construere dicitur: præcipua tamen intentione contra Nestorianos, & Eutychianos, & Timotheanos nouellos: siue ad diuersos hæreticos. Vnde & frequẽter triformẽ bestiam, & ecclesiastica nõ semel sentẽtia cum autoritate sanctarũ scripturarũ summotã, ferit: ostendens Nestorianis deum in homine, nõ purũ hominẽ ex uirgine natum. Eutychianis uerã humani generis carnẽ à deo assumptam, & nõ de cœlo exhibitam: nec crassi aeris substantiã in carne formatam. Timotheanis ita uerbum carnẽ factum: ut manente uerbo in sua substantia, & homine in sua natura, societate, nõ immixtione unam filij dei reddidisset personam. Viuere adhuc apud Constantinopolim dicitur. Nam initio collati Anthemio imperij & scripta eius, & esse eum in carne cognoui. D

CLaudianus Viennensis ecclesiæ presbyter, uir ad loquendũ artifex, & ad disputandum subtilis: composuit tres de statu uel de substantia animæ libros, in quibus agit intentionem, quatenus ostendat aliquid incorporeum præter deum.

PRosper homo Aquitanicæ regionis, sermone scholasticus, & assertionibus neruosus, multa composuisse dicitur. Ex quibus ego Chronica nominis illius prætitulata legi, continentia à primi hominis conditione iuxta diuinarum scripturarum fidem, usq; ad obitum Valentiniani Augusti: & captiuitatem urbis Romæ à Genserico Vuandalorum rege factam. Legi & librum aduersus opuscula suppresso nomine Cassiani: quæ ecclesia dei salutaria probat, ille infamat nociua. Re enim uera Cassiani & Prosperi de gratia dei & libero arbitrio sententiæ in aliquibus sibi inueniuntur contrariæ. Epistolę quoque Papæ Leonis aduersum Eutychem, de uera Christi incarnatione ad diuersos datæ, ab ipso dictatæ creduntur.

FAustus ex abbate Lerinẽsis monasterij apud regnũ Galliæ episcopus factus, uir in diuinis scripturis satis intẽtus, ex traditione symboli occasione accepta, cõposuit librũ de spiritu sancto: in quo ostendit eum iuxta fidẽ patrũ & consubstantialem & coeternalem esse patri & filio: ac plenitudinẽ trinitatis obtinentẽ. Aedidit quoq; opus egregiũ de gratia dei qua saluamur: & libero humanę mẽtis arbitrio, in quo saluamur: in quo opere docet gratiã dei semper & inuitare, & præcedere, & adiuuare uoluntatẽ nostrã, & quicquid ipsa libertas arbitrij, p labore pię mercedis acqsierit, nõ esse, ppriũ meritũ, sed gratiæ donũ. Legi eius & aduersum Arianos ac Macedonianos paruũ libellũ, in quo coessentialẽ prædicat trinitatẽ, & aliũ aduersus eos qui dicunt esse in creaturis aliquid incorporeum. In quo & diuinis testimonijs & patrum cõfirmat sentẽtijs, nihil credendum in corporeũ præter deũ. Est eius epistola in modum libelli ad diaconũ quendam Gratum nomine

A nomine edita, qui à fide catholica discedens, ad Nestorianam abijt impietatẽ. In qua epistola admonet eum credere, sanctam Mariam uirginẽ non purum hominẽ genuisse, qui postea susciperet diuinitatẽ, sed deum uerum & hominẽ uerum. Sunt eius & alia scripta, quę quia necdum legi, nominare nolui: uiua tamẽ uoce egregius doctor & creditẽ & probatur. Scripsit postea & ad Felicẽ præfectum prætorio, & patritiæ dignitatis uirũ, filium Magni consulis iam religiosum, epistolam ad timorem dei hortatoriam, conuenientem personis pleno animo pœnitentiam agere disponentium.

SEruus dei episcopus, scripsit aduersus eos qui dicũt Christũ in hac uita degentẽ, non uidisse carneis suis oculis patrẽ: sed post resurrectionẽ ex mortuis, & ascẽsionẽ in cœlis, cũ translatus est in gloriã dei patris, profectũ scilicet ei dantis in remunerationẽ martyrij: in qua scriptura ostendit & disputatione sana & sanctarũ scripturarũ testimonijs, dominũ Iesum ab ipsius conceptu per spiritũ sanctũ facto & partu ex uirgine, quo deus uerus in homine uero, ipse quoq; deus homo factus natus est, semper carnis suæ oculis & patrem uidisse & spiritum sanctum per specialem & unitam dei & hominis societatẽ.

VIctorius homo natione Aquitanicus, calculator scripturarũ scrupulosus, inuitatus à sancto Hilario urbis Romæ episcopo, cõposuit paschalẽ cursum indagatione cautissima, post quatuor priores, qui composuerãt, id est Hippolytũ, Eusebiũ, Theophilũ, & Prosperũ: & protẽdit annorũ seriẽ usq; ad annũ quingentesimũ tricesimũ secundum: ita ut à quingentesimo tricesimotertio anno reincipiat paschalis solennitas: eodem mense & die eademq; luna, quæ primo passionis ac resurrectionis dominicæ anno facta est.

THeodoretus Cyri ciuitatis episcopus (à Cyro enim rege Persarum condita, seruat hodieq; apud Syriam nomen autoris) scripsisse dicitur multa: ad meam notitiam tamen ista sunt quæ uenerũt: De incarnatione domini aduersum Eutychen presbyterum & Dioscorum Alexandriæ episcopum, qui humanam in Christo carnem fuisse negant, scripta fortia, per quæ confirmat & ratione & testimonijs scripturarum, ita illum ueram
B maternæ substantiæ carnem habuisse, quam ex matre uirgine sumpsit, sicut & ueram deitatem, quam æterna nascibilitate deo patre gignente, ipse nascendo accepit. Et decem historiæ ecclesiasticæ libri, quos imitatus Eusebium Cæsariensem conscripsit, incipiens à fine librorum Eusebij usq; ad suum tempus: id est, à uicennalibus Constantini usq; ad imperium Leonis senioris deduxit, sub quo & mortuus est.

GEnnadius Constãtinopolitanę ecclesię põtifex, uir lingua nitidus & ingenio acer, tã diues ex lectiõe antiquorũ fuit, ut Danielẽ prophetã ex integro ad uerbũ cõmentatus exponeret. Homilias etiã multas cõposuit. Moritur seniore Leone imperiũ tenẽte.

THeodulus in Cœlesyria presbyter multa conscribere dicitur, sed ad me liber eius uenit, quem de consonantia diuinæ scripturæ composuit, id est ueteris & noui testamenti, aduersus antiquos hæreticos. Qui propter differentiam præceptorum uel ceremoniarum, alium ueteris testamenti deum dixerunt, alium noui. In quo ostendit dispensationis fuisse unius eiusdemq; dei autoris utriusque scripturæ, ut alia per Moysen antiquis lex daretur in sacrificiorum ceremonijs & iudiciorum animaduersionibus, alia nobis per Christi præsentiam in sacris mysterijs & futuris repromissionibus: nec diuersa credi debere, aut non uno spiritu & uno autore dictata: cum illa quę si modo secundum literam obseruarentur, occiderent: eadem ipsa secundum spiritum intellecta uiuificent. Moritur hic scriptor ante triennium regnante Zenone.

IOannes Antiochenæ paroechiæ ex grammatico presbyter, scripsit aduersum eos qui in una tantum substantia adorandum asserũt Christum, nec acquiescunt, duas in Christo confitendas naturas: docens secundum relationem scripturarum unam in illo dei & hominis esse personam, non unam carnis & uerbi naturam. Simul & impugnat aliquas Cyrilli Alexandrini episcopi sententias, docens incautè ab illo aduersus Nestorem prolatas, quæ nunc fomentum sunt & robur addunt Timotheanis: quod ualde inaniter dicit. Viuere adhuc dicitur, & ex tempore declamare.

Honoratus

HOnoratus Constantinæ Africę ciuitatis episcopus, scripsit ad Archadiũ quendam, qui prò confessione fidei catholicæ in partes Africę exulabat, epistolam ad labores pro Christo ferendos hortatoriam: & exemplis præsentibus, & scripturarum relationibus roboratam: & quod confessionis fidei perseuerantia, non solum præterita purget à crimine peccata, sed & meritum procuret martyrij. C

CErealis episcopus natione Afer, interrogatus à Maximiano Africanorũ episcopo, si posset uel paucis diuinæ scripturæ testimonijs, absq; ulla disputationis duntaxat assertione fidem catholicam asignare. Quam ille in nomine domini, suffragante sibi ueritate, non paucis testimonijs, sicut Maximianus irridens petierat: sed copiosis tam ueteris testamenti, quàm noui indicibus approbauit, & libello edidit.

EVgenius Carthaginensis Africæ ciuitatis episcopus & confessor publicus, admonitus à Hunericho Vuandalorum rege, catholicæ fidei expositionem, & maxime uerbi homousion proprietatem differere: cum consensu omnium Africæ, & Mauritaniæ, & Sardiniæ atq; Corsicæ episcoporum & confessorum qui in catholica permanserunt, composuit librum fidei, non solum scripturarum sanctarum sentẽtijs communitum: & per collegas confessionis suæ porrexit. Iam uero asportandus pro fidelis linguæ remuneratione in exilium, epistolas uelut commonitorias fidei, & unius sacri & conseruandi baptismatis ouibus suis, quasi pastor sollicitus dereliquit. altercationes quoq; quas cum Arianorum præsulibus per internuncios habuit, conscripsit: & regi legendas per maiorem domus eius transmisit. Similiter & preces pro quiete Christianorum, eidem uelut apologias obtulit. Viuere adhuc ad confirmationem ecclesiæ dicitur.

POmerius natione Maurus, in Gallias presbyter ordinatus, interrogãtibus & rogantibus Iuliano episcopo, & Vero presbytero: dialogorum more respondens, arte dialectica & sermone ingenio apto, composuit de natura animæ & qualitate eius, & de resurrectionis specialitate, in hac uita fidelium, & generali omniũ hominum libros octo. Quorum primus continet quid sit anima, uel qualiter ad imaginem dei credat facta. Secundus, utrum anima incorporea an corporea debeat credi. Tertius, unde sit anima primo homini facta. Quartus, utrũ anima quæ nascituro corpori infundenda est, noua fiat sine peccato: An ex substantia animæ primi hominis uelut propago è radice producta, etiam peccatum primæ animæ secum originaliter retrahat. Quintus recapitulationem libri quarti, disputationes, & definitiones, & quæ sit facultas animæ, possibilitas, & quod eam ex singulari uoluntate obtineat. Sextus, unde sit iuxta Apostoli dictũ aduersitas carnis & spiritus. Septimus, de differentia uitarum, mortium, resurrectionum carnis & animæ. Octauus, de his quæ in fine mundi futura prædicta sunt: & absolutiones quæstionũ quæ de resurrectione proponi solent. Memini legisse me olim eius dictatũ ad quendam nomine Principiũ, de contemptu mundi ac rerũ transiturarũ hortatoriũ, & alium de uitijs & uirtutibus prætitulatũ. Scripsisse & alia dicit, & adhuc scribere, quæ ad meã notitiam nõ uenerunt. Viuit usq; hodie, cõuersatione deo digna, apta professioni & gradui. D

HOnoratus Massilienſis ecclesiæ episcopus, uir eloquens, & absq; ullo linguæ impedimẽto, ex tempore in ecclesia declamator: & quia à pueritia in timore dei crescẽs, etiam in negocijs ecclesiasticis exercitatus est, os suum quasi armarium scripturarũ aperit, & in homiliarum modum ad utilitatem legentium multa componit: maximeq; ad colendam fidei rationẽ, & reuincendã hæreticorũ peruersitatẽ. In cuius libera prędicandi constantia nõ solum uicinarũ ciuitatũ sacerdotes & populi delectant: sed & longe positi cum ad eos necessario pergit, summã ei docendi in suis ecclesijs rogantes iniungũt. Sanctus quoq; Papa Gelasius Romanę urbis pontifex, per scripturã agnoscẽs eius fidei integritatem, rescripto suo probatã indicauit. Sanctorũ patrum uitas ad ędificationẽ posterorum coaptat ipse legendas, præcipue nutritoris sui sancti Hilarij Arelatensis episcopi: letanias ad supplicandum dei clementiam cum plebe sibi credita pro uiribus agit.

OPERVM D. HIERONYMI TOMI I. FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca